

Dr. sc. Haris Hasić, Antonije Živković, MA, Dr. iur. Iza Razija Mešević,
Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur., Zvezdana Antonović, Braco Stupar,
Sreto Crnjak, Dr. sc. Katica Artuković, Adna Škamo, Mr. iur.

PRIRUČNIK IZ OBLASTI PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Dr. sc. Haris Hasić, Antonije Živković, MA, Dr. iur. Iza Razija Mešević,
Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur., Zvezdana Antonović, Braco Stupar,
Sreto Crnjak, Dr. sc. Katica Artuković, Adna Škamo, Mr. iur.

Priručnik iz oblasti prava intelektualnog vlasništva

Izdavači

Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine
Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj

Recenzenti

Prof. dr. Dragan Zlatović
Prof. dr. Svjetlana Ivanovic

Lektori

Mr. sc. Mirela Rožajac-Zulčić
Haris Catovic

Dizajn korica, tehničko uređenje i DTP

Narcis Pozderac

Sarajevo, 2023.

Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje

ISBN 978-9926-8540-4-1

Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine

CIP zapis dostupan u COBISS sistemu Nacionalne i univerzitetske biblioteke BiH pod ID brojem 56905734

ISBN 978-99976-079-0-4

Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj

© Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine,
Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj, 2023.

Sva prava pridržana. All rights reserved.

CLDP
COMMERCIAL LAW DEVELOPMENT PROGRAM

Publiciranje ovog izdanja pomogao je The Commercial Law Development Program (CLDP)

Dr. sc. Haris Hasić, Antonije Živković, MA, Dr. iur. Iza Razija Mešević,
Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur., Zvezdana Antonović, Braco Stupar,
Sreto Crnjak, Dr. sc. Katica Artuković, Adna Škamo, Mr. iur.

PRIRUČNIK IZ OBLASTI PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Drugo izmjenjeno i dopunjeno izdanje

Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine
Centar za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj
Sarajevo, 2023.

Poštovani čitaoci,

Pred Vama se nalazi drugo, ažurirano izdanje Priručnika iz oblasti intelektualnog vlasništva za sudije. Priručnik je, kao i prethodni iz 2013. godine, nastao kao rezultat izuzetno uspješne saradnje između Centra za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, Centra za edukaciju sudija i javnih tužilaca u Republici Srpskoj i Programa pomoći Odjela za razvoj tržišnog prava Ministarstva finansija i trgovine SAD-a (CLDP).

Pravo intelektualnog vlasništva predstavlja granu prava koja štiti tvorevine ljudskog duha u oblasti nauke, književnosti, umjetnosti, trgovine, industrije i sl. u najširem smislu ovih pojmova. Tradicionalno u okvir ove grane prava svrstavamo pravnu oblast autorskog i srodnih prava s jedne, te pravnu oblast prava industrijskog vlasništva s druge strane. Sporovi iz prava intelektualnog vlasništva sa sobom nose posebnu kompleksnost, jer povrijeđeno dobro nije materijalnog, već nematerijalnog karaktera. Također, ovi predmeti postupajuće sudije donekle izvode izvan poznatog domena prava i dovode na teren muzičke ili filmske umjetnosti, medicine, farmacije, modernih tehnologija itd. Stoga, predmetni Priručnik ima za cilj da podrži postupajuće sudije u postupku odlučivanja u predmetima iz ove oblasti.

Grupa sudija je 2013. godine učestvovala na izradi prvog Priručnika iz oblasti intelektualnog vlasništva. Drugo, ažurirano izdanje Priručnika je i dvostruko recenzirano, a njegov izdavač je ovog puta Centar za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine. Ovaj Priručnik nastao je kao rezultat zajedničkog djelovanja sudija, profesora, stručnjaka iz privatne prakse te stručnjaka ispred Instituta za intelektualno vlasništvo.

Autori ovog Priručnika su Dr.iur. Iza Razija Mešević, vandredna profesorica na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu, Zvezdana Antonović, sudija Suda Bosne i Hercegovine, Sreto Crnjak, sudija Suda Bosne i Hercegovine, Braco Stupar, sudija Suda Bosne i Hercegovine, Dr. Katica Artuković, sudija i predsjednica Kantonalnog suda u Širokom Brijegu, Vesna Vuletić Bebek, pomoćnica direktora Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine, Dr. Haris Hasić, vanredni profesor Pravnog fakulteta Univerziteta u Travniku i Antonije Živković, MA, menadžer sektora za pravne poslove LANACO d.o.o. Banja Luka.

Prilikom izrade Priručnika autori su koristili jedan od tri zastupljena jezika u Bosni i Hercegovini (bosanski, srpski i hrvatski), a u zavisnosti od njihovog opredjeljenja.

Ovaj Priručnik dopunjen je mnogobrojnim primjerima iz sudske prakse sudova u BiH, regionu i EU, te iz upravno-pravne prakse Instituta za intelektualno vlasništvo. Pored toga, Priručnik je proširen novim tematskim oblastima, koje nisu bile obuhvaćene prvim izdanjem (npr. Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava) ili sistematizirane na ovaj način (npr. Poglavlje o postupcima ispred Instituta za intelektualno vlasništvo).

Na kraju ovog Priručnika se nalazi i Rječnik pojmova koji su korišteni prilikom izrade, a što je također jedna od novina u odnosu na prethodni Priručnik iz 2013. godine.

U nadi da će ovaj Priručnik pomoći sudijama u njihovom svakodnevnom radu, ali isto tako da će isti biti korišten prilikom realizacije obuka nosiocima pravosudnih funkcija, srdačno Vas pozdravljamo,

DIREKTOR CEST FBiH

Dr.sc. Arben Murtezic

DIREKTOR CEST RS

Tomislav Čavić

SADRŽAJ

OBLAST A1

AUTORSKO PRAVO I SRODNA PRAVA

Dr. sc. Haris Hasić, Antonije Živković, MA

1. Autorsko pravo.	3
1.1 Opći pregled metode pozitivnog autorskog prava u našoj državi	3
1.2 Autorsko pravo u objektivnom i subjektivnom smislu, subjektivno autorsko pravo i druga značenja “autorskog prava”	5
1.3 Grane autorskog i srodnih prava.	6
1.4 <i>Ratio legis</i> zaštite autorskog prava	7
1.5 Načela autorskog prava	9
1.6 Izvori pozitivnog autorskog prava u Bosni i Hercegovini	12
1.7 Međunarodni izvori autorskog i srodnih prava u Bosni i Hercegovini	15
1.7.1 <i>Acquis</i> kao izvor autorskog prava u Bosni i Hercegovini	16
2. Autorsko djelo	18
2.1 Općenito o autorskom djelu	18
2.2 Kako nastaje autorsko djelo.	20
2.3 Zakonsko poimanje autorskog djela.	25
2.3.1 Obim autorskopravne zaštite u odnosu na stepen individualnosti duhovne tvorevine	27
2.3.2 Faktori irelevantni za podobnost i kvalifikovanost tvorevine za autorskopravnu zaštitu	29
2.4 Autorsko djelo kao predmet ili objekt pravne i to autorskopravne zaštite	32
2.5 Autorsko djelo kao nematerijalno dobro i odvojenost pravne egzistencije autorskog djela i primjeraka autorskog djela	33
2.6 Autorsko djelo kao složeni objekt prava i autorskopravna zaštita dijelova autorskog djela	35
2.7 Autorsko djelo kao nešto sa inherentnom i višestrukom vrijednosti.	38
2.8 Sudska praksa	40
3. Vrste autorskih djela	44
3.1 Inkluzivna definicija autorskog djela i autorskopravna zaštita mogućih vrsta autorskih djela.	44
3.2 Pojam i posebne karakteristike audiovizuelnih autorskih djela	48
3.3 Pojam i posebne karakteristike zbirke kao autorskog djela	51
3.4 Posebne karakteristike autorskopravne zaštite autorskog djela prerade.	52
3.5 Posebne karakteristike autorskih muzičkih djela.	54

3.6 Posebne karakteristike fotografija i fotografskih autorskih djela te djela proizvedenih postupkom sličnim fotografskim	58
3.7 Posebne karakteristike autorskog djela arhitekture i izgrađenih primjeraka autorskog djela arhitekture	61
3.8 Nestandardna autorska djela i primjeri nekih neimenovanih vrsta autorskih djela	63
3.9 Sudska praksa	65
4. Autor, autorstvo i drugi subjekti autorskog prava	69
4.1 Općenito o subjektima autorskog prava	69
4.2 Autor kao subjekt autorskog prava	70
4.2.1 Identifikovanje autora autorskog djela	71
4.2.2 Pretpostavka autorstva i druge mjere kojim se olakšava dokazivanje autorstva	73
4.3 Autorskopravna zaštita i ostvarivanje autorskog djela nepoznatog autora ili autora koji je svjesno anoniman	74
4.4 Koautorsko djelo i koautori	76
4.5 Spojena autorska djela i autori spojenih autorskih djela	78
4.6 Kolektivna djela i autori kolektivnih djela	79
4.7 Nosilac autorskog prava	81
4.8 Korisnik autorskog djela	82
4.9 Zaštita autorskog prava stranaca u BiH i autorskih djela stvorenih u BiH izvan granica naše države	83
4.10 Sudska praksa	86
5. Sadržaj subjektivnog autorskog prava	87
5.1 O sadržaju subjektivnog autorskog prava	87
5.1.1 Stjecanje subjektivnog autorskog prava	89
5.1.2 Imenovana autorska imovinska prava	90
5.2 Autorska imovinska prava	91
5.2.1 Pravo reproduciranja (pravljenja primjeraka, kopiranja) autorskog djela ...	94
5.2.2 Pravo distribuiranja (prvog prijenosa prava vlasništva nad primjerkom odnosno prve prodaje primjerka) autorskog djela	96
5.2.2.1 Iscrpljenje prava distribuiranja povodom primjerka autorskog djela povodom kojeg je došlo do prvog ovlaštenog prijenosa prava vlasništva	97
5.2.3 Pravo davanja primjeraka autorskog djela u zakup	98
5.2.4 Pravo saopćavanja javnosti (sadržaja) autorskog djela	99
5.2.4.1. Javnost kao institut autorskog prava i autorskopravno relevantna činjenica	100
5.2.4.2 Pravo javnog izvođenja (sadržaja) autorskog djela	102
5.2.4.3 Pravo javnog prenošenja sadržaja autorskog djela koje se javno izvodi	102

5.2.4.4	Pravo javnog saopćavanja s fonograma ili videograma sadržaja autorskog djela koje je izvedeno	103
5.2.4.5	Pravo javnog prikazivanja sadržaja kvalifikovane vrste autorskog djela	104
5.2.4.6	Pravo radiodifuznog ili kablovskog ili satelitskog emitiranja sadržaja autorskog djela.	104
5.2.4.7	Pravo radiodifuznog ili kablovskog reemitiranja autorskog djela koje se radiodifuzno emitira	106
5.2.4.8	Pravo sekundarnog korištenja autorskog djela koje se radiodifuzno ili kablovski ili satelitski emitira ili reemitira	107
5.2.4.9	Pravo činjenja dostupnim javnosti sadržaja autorskog djela (postavljanja na internet)	108
5.2.4.10	Autorskopravne implikacije povezivanja/linkovanja sadržaja na internetu.	109
5.2.5	Pravo prevođenja, izmjene i prerade (sadržaja) autorskog djela.	110
5.2.6	Pravo audiovizuelnog prilagođavanja (sadržaja) autorskog djela.	111
5.2.7	Neimenovana individualna subjektivna autorska imovinska prava.	112
5.3	Autorska moralna prava.	112
5.3.1	Pravo objavljivanja autorskog djela.	114
5.3.2	Pravo priznavanja autorstva autorskog djela	115
5.3.3	Pravo poštivanja autorskog djela.	116
5.4	Druga prava autora.	117
5.4.1	Pravo na naknadu za davanje primjerka autorskog djela na posluđu.	118
5.4.2	Pravo slijeđenja – pravo povodom ponovne prodaje unikatnog primjerka autorskog djela likovne umjetnosti	119
5.4.3	Pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu.	120
5.4.4	Pravo pristupa i predaje primjerka autorskog djela	123
5.5	Sudska praksa	124
6.	Granice autorskog prava	128
6.1	O granicama autorskog prava	128
6.2	Predmetno ograničenje autorskog prava.	132
6.2.1	Predmetno ograničenje autorskog prava uzrokovano prirodom autorskog djela 132	
6.2.1.1	Ograničenje autorskog prava u slučaju da se traži zaštita industrijskog dizajna povodom autorskog djela.	133
6.2.1.2	Predmetno ograničenje autorskog prava povodom činjenica usljed njihove prirode	134
6.2.2.	Predmetno ograničenje autorskog prava odlukom zakonodavca – <i>ex lege</i> . . .	135
6.2.3	Ideja kao obavezni sadržinski element autorskog djela izuzet iz autorskopravne zaštite.	138

6.3 Sadržajno ograničenje autorskog prava	139
6.3.1 Sadržajno ograničenje autorskog prava zakonskom licencom	140
6.3.2 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi zadovoljenja potreba lica sa invaliditetom	142
6.3.3 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu privremenim reproduciranjem autorskog djela kao bitnog djela tehnološkog postupka	145
6.3.4 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi informiranja javnosti	146
6.3.5 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi izvođenja nastave i izvjesnih nastavnih aktivnosti.	148
6.3.6 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodno reproduciranje autorskog djela za privatnu i drugu vlastitu upotrebu	149
6.3.7 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela citiranjem	151
6.3.8 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela kao nebitnog sastojka ili nebitnih sastojaka autorskog djela	152
6.3.9 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi promocije javnih izložbi ili aukcija autorskih djela	153
6.3.10 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu preradu autorskog djela	154
6.3.11 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu baze podataka kao autorskog djela	156
6.3.12 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela čiji primjerak je trajno smješten na javnom mjestu.	157
6.3.13 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi provođenja službenog postupka	159
6.3.14 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi provjere uređaja	160
6.4 Vremensko ograničenje autorskog prava.	161
6.5 Sudska praksa	164
7. Ostvarivanje i promet subjektivnim autorskim pravom.	166
7.1 O ostvarivanju subjektivnog autorskog prava	166
7.1.1 Individualno i kolektivno ostvarivanje subjektivnog autorskog prava.	166
7.1.2 Legitimacija za ostvarivanje autorskog prava	168
7.2 Dozvola za korištenje autorskog djela	170
7.3 Promet subjektivnim autorskim pravom.	173
7.3.1 Opća pravila o prometovanju subjektivnim autorskim pravom / opći dio autorskog ugovornog prava	173
7.3.2 Obim prometa/prenošenja autorskog prava	174

7.3.3 Pravilo odvojenosti prijenosa autorskog prava i izuzeci ovog pravila	176
7.3.4 Pravila o daljnjem prenošenju prenesenih autorskih prava.	177
7.3.5 Forma pravnog posla kojim se prenosi autorsko pravo	178
7.3.6 Pravila o naknadi povodom prijenosa autorskog prava	179
7.3.7 Pravo prenosioca prava na raskid pravnog posla zbog neizvršavanja	180
7.3.8 Pravo pokajanja	181
7.4 Imenovani ugovori autorskog ugovornog prava i neimenovani autorskopравни poslovi prometa autorskim pravom	182
7.4.1 Izdavački ugovor	183
7.4.2 Ugovor o izvođenju autorskog djela	188
7.4.3 Ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi.	189
7.4.4 Ugovor o audiovizuelnom prilagođavanju	190
7.4.5 Ugovor o filmskoj produkciji	191
7.5 Autorskopravne implikacije stvaranja autorskog djela u radnom odnosu	194
7.6 Odnos subjektivnog autorskog prava na autorskom djelu sa subjektivnim pravom vlasništva na primjerku autorskog djela	197
7.7 Nasljeđivanje subjektivnog autorskog prava	200
7.8 Bračni odnos, subjektivno autorsko pravo i zajednička imovina bračnih drugova .	201
7.9 Prinudno izvršenje na subjektivnom autorskom pravu.	201
7.10 Sudska praksa	202
8. Povreda i mjere zaštite autorskog prava	209
8.1 Povreda subjektivnog autorskog prava	209
8.2 Mjere za ostvarivanje i osiguranje zaštite autorskog prava	214
8.2.1 Deponiranje primjerka autorskog djela pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH.	214
8.2.2 Korištenje znakova o zadržanim isključivim pravima	215
8.3 Građanskopravna zaštita autorskog prava.	216
8.3.1 Aktivna legitimacija za građanskopravnu zaštitu autorskog prava.	217
8.3.2 Pasivna legitimacija za primjenu mjera građanskopravne zaštite	218
8.3.3 Tužbeni zahtjevi usljed povrede ili ugrožavanja subjektivnog autorskog prava	219
8.3.3.1 Tužbeni zahtjev za naknadu štete nastale povredom autorskog prava.	220
8.3.3.2 Naknada materijalne štete nastale izmaklom dobiti usljed povrede autorskog prava	222
8.3.3.3 Naknada materijalne štete nastale umanjnjem imovine nosioca autorskog prava	223
8.3.3.4 Penal	224
8.3.3.5 Naknada nematerijalne štete nastale povredom autorskih moralnih prava	225

8.3.3.6 Tužbeni zahtjev za utvrđenje učinjene povrede.	226
8.3.3.7 Tužbeni zahtjev za zabranu daljnjeg vršenja povrede	227
8.3.3.8 Tužbeni zahtjev za zabranu buduće povrede subjektivnog autorskog prava.	228
8.3.3.9 Tužbeni zahtjev za uklanjanje stanja nastalog povredom prava	229
8.3.3.10 Tužbeni zahtjevi povodom predmeta nastalog povredom autorskog prava.	230
8.3.3.11 Tužbeni zahtjev za uništenje sredstava koja su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljavaju za činjenje povreda i koja su vlasništvo povredioca	232
8.3.3.12 Tužbeni zahtjev za objavljivanje presude	234
8.3.3.13 Neimenovani tužbeni zahtjev za povraćaj neosnovano stečenog povredom autorskog prava (osim djela prvog paragrafa, napisao sudija Bogdan Gajić)	236
8.3.4 Činjenični i pravni prigovori tuženog	237
8.3.5 Dokazivanje i posebne odredbe o dokazivanju u parničnim postupcima povodom povrede i ugrožavanja subjektivnog autorskog prava	239
8.3.5.1 Posebna pravila o izvođenju dokaza u parničnim postupcima povodom povrede i ugrožavanja autorskog prava	239
8.3.5.2 Osiguranje dokaza u parničnim postupcima povodom povrede autorskog prava.	240
8.3.5.3 Dužnost obavještanja	241
8.3.5.4 Posebna pravila o dokazivanju autorstva i statusa nosioca autorskog prava u parničnim postupcima povodom povrede i ugrožavanja autorskog prava.	242
8.3.6 Privremene mjere u parničnim postupcima povodom povrede ili ugrožavanja autorskog prava	243
8.4 Carinske mjere zaštite autorskog prava	244
8.5 Zaštita autorskog prava kroz zaštitu tehničkih mjera zaštite autorskih djela	247
8.6 Zaštita autorskog prava kroz zaštitu podataka o upravljanju pravima	250
8.7 Nadležnost državnih organa i organizacija u zaštiti autorskog prava	251
8.7.1 Uloga Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine u zaštiti autorskog prava	251
8.7.2 Uloga i ovlaštenja organa inspekcijiskog nadzora u zaštiti autorskog prava. .	252
8.8 Sudska praksa	254
9. Prava srodna autorskom pravu	267
9.1 O pravima srodnim ili susjednim autorskim pravima.	267
9.1.1 Primjenjivost odredbi ZAISP-a na srodna prava.	268
9.2 Prava izvođača.	269
9.3 Prava proizvođača fonograma.	277
9.4 Prava filmskog producenta	280

9.5 Prava organizacije za radiodifuziju	282
9.6. Prava izdavača	283
9.7. Prava proizvođača baze podataka	285
9.8 Sudska praksa	290
10. Kompjuterski program kao autorsko djelo	293
10.1 Uvodne napomene	293
10.2. Autorskopravna zaštita kompjuterskih programa u Bosni i Hercegovini.	296
10.2.1. Definicija kompjuterskog programa u kontekstu autorskog prava	296
10.2.2 Kompjuterski program stvoren u radnom odnosu ili po narudžbi.	299
10.2.3 Prava autora kompjuterskog programa	300
10.2.4 Sadržinska ograničenja autorskih prava na kompjuterskom programu ...	301
10.2.5 Dekompiliranje	303
10.2.6 Posebne mjere zaštite od povreda na kompjuterskom programu i primjena drugih propisa	305
10.2.7 Zaštita tehničkih mjera.	305
10.2.8 Mjere za obezbjeđivanje zaštite prava na kompjuterskom programu	308
10.2.8.1 Deponovanje i evidencije autorskih djela sa posebnim osvrtom na kompjuterske programe	308
10.2.8.2 Značaj ugovornog definisanja autorskog prava na kompjuterskom programu	309
10.2.8.3 Elementi kompjuterskog programa koji se mogu štititi različitim granama prava intelektualne svojine	310
10.2.8.4 Elementi kompjuterskog programa koji nisu zaštićeni autorskim pravom	311
10.3 Da li se kompjuterski program može štititi patentom? Razlike između prakse Evropskog patentnog zavoda, evropskih zemalja i Sjedinjenih Američkih Država	312
10.4 Osnovne karakteristike i razlike između pojmova autorski ugovor, ugovor o licenci, “ <i>Open source</i> ”, “ <i>Copyleft</i> ”, “ <i>Creative commons licenca</i> ”, softvera kao usluge (engl. <i>Software as a Service</i>) u kontekstu razlika između evropskokontinentalnog i anglosaksonskog pravnog sistema	313
10.5 Zaključak	315
10.6 Sudska praksa iz autorskopravne zaštite kompjuterskih programa	316
10.6.1 Irelevantnost verzije softvera	316
10.6.3 Povreda autorskih prava umnožavanjem softvera i zaobilaženjem tehničkih mjera zaštite	318
11. Autorskopravna zaštita baze podataka i zaštita srodnog prava proizvođača baze podataka	320
11.1 Uvodne napomene	320
11.2 Pojam baze podataka kao autorskog djela	322

11.3 Pojam baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite prava proizvođača baze podataka	331
11.4 Korištenje baze podataka kao autorskog djela i sadržinska ograničenja autorskog prava u pogledu baze podataka	334
11.5 Korištenje baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite, obim zaštite, prava, obaveze i ograničenja prava proizvođača baze podataka i ovlaštenih korisnika ..	339
11.6 Zaključak	342
11.7 Sudska praksa	344
12. Vještačka inteligencija i autorsko pravo	351
12.1. Uvodne napomene	351
12.2. (Ne)mogućnost autorskopravne zaštite djela stvorenih od strane vještačke inteligencije	353
12.3. Kako odrediti nosioca autorskog prava kod djela stvorenih od strane vještačke inteligencije	360
12.4. Povreda i ugrožavanje autorskog prava od strane vještačke inteligencije.	363
12.5. Zaključak	365
Bibliografija	366

OBLAST A2

KOLEKTIVNO OSTVARIVANJE AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

Dr. iur. Iza Razija Mešević, Zvezdana Antonović,
Vesna Vuletić Bebek, Dr. sc. Haris Hasić

1. Ostvarivanje autorskog i srodnih prava	377
2. Individualno ostvarivanje autorskog i srodnih prava	377
2.1. Specifičnosti individualnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava	378
2.2. Razlike između individualnog i kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava	379
3. Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava	381
3.1. Dobrovoljnost i obaveznost kolektivnog ostvarivanja	383
3.2. Poslovi kolektivnog ostvarivanja	384
4. Kolektivna organizacija (KO)	387
4.1 Pravni oblik KO	387
4.2 Zakonski monopol KO	388
4.3. Pretpostavka kolektivnog ostvarivanja	389
5. Standardi poslovanja KO	389
5.1. Neprofitnost i kolektivno ostvarivanje kao jedina djelatnost	390
5.2. Transparentnost	391
6. Pravni osnov za kolektivno ostvarivanje	392

6.1. Ostvarivanje na osnovu zakona (ZKOASP)	392
6.2 Ostvarivanje na osnovu ugovora sa autorom/nosiocem srodnog prava	392
7. Dozvola Instituta	393
8. Odnos KO i autora/nosilaca srodnih prava.	396
8.1. Raspodjela prihoda KO	397
9. Odnos kolektivne organizacije i korisnika	398
9.1. Pojedinačni/individualni ugovor	398
9.2 Kolektivni ugovor	399
9.3 Tarifa	399
9.4 Reprezentativno udruženje	401
9.4.1 Nadležnost za utvrđivanje reprezentativnosti	402
9.4.2 Kriteriji za utvrđivanje reprezentativnosti	403
10. Obaveze KO prema korisnicima	405
11. Obaveze korisnika	405
12. Nadzor nad radom KO	406
12.1. Nadzor Instituta	406
12.2. Nadzor koji provode članovi KO	409
12.3. Mjere Instituta u slučaju nepravilnosti u radu KO.	409
12.4. Oduzimanje dozvole i uvjetno oduzimanje dozvole kolektivnoj prganizaciji	410
13. Rješavanje tarifnih sporova između kolektivne organizacije i korisnika	413
13.1 Vijeće za autorsko pravo	413
13.2 Medijacija radi zaključenja kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitiranih autorskih djela i predmeta srodnih prava.	416
14. Prekršajne odredbe prava kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava	417
Bibliografija	420

OBLAST B

POSTUPCI PRED INSTITUTOM ZA INTELEKTUALNO VLASNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

Dr. iur. Iza Razija Mešević, Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur.

1. Stjecanje, održavanje, promet i prestanak prava industrijskog vlasništva	425
1.1. Nadležnost Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine	425
2. Postupak za sticanje žiga	426
2.1. Uvod	426
2.2. Prijava za priznanje žiga	426
2.3. Ispitivanje urednosti prijave	427

2.4. Apsolutni razlozi za odbijanje prijave žiga	428
2.5. Objavljivanje prijave žiga	430
2.6. Relativni razlozi za odbijanje prijave žiga.	431
2.6.1. Ranija prava intelektualnog vlasništva i ranija prava ličnosti.	432
2.6.2. Starije autorsko pravo, geografska oznaka i industrijski dizajn	432
2.6.3. Starije pravo na vlastiti lik i na lično ime	434
2.7. Primjena principa dobre vjere, savjesnosti i poštenja u žigovnom pravu.	435
2.8. Postupak po prigovoru po osnovu čl. 7 st. tačka 1 g ZOŽ.	440
2.8.1. Proglašenje ništavim rješenja o priznanju žiga zbog nesavjesnosti.	442
2.8.2. Oспорavanje žiga zbog nesavjesnosti	442
2.9. Pravni standard – prosječan potrošač	443
2.10. Vještačenja u postupku povrede žiga zbog sličnosti/vjerojatnoće nastanka zabune u prometu.	444
2.11. Mišljenje zainteresirane osobe nakon objavljivanja prijave	445
2.12. Prigovor/opozicija i postupak po prigovoru.	446
2.13. Rješenje o priznanju žiga	447
2.13.1. Promjene u prijavi ili registraciji žiga	448
3. Patent.	449
3.1. Uvod	449
3.2. Prijava za priznanje patenta	450
3.3. Formalno ispitivanje prijave patenta	452
3.3.1. Ispitivanje pretpostavki za objavu prijave patenta.	452
3.3.2. Postupak nakon objave prijave patenta.	453
3.3.3. Potpuno ispitivanje prijave za priznanje patenta	453
3.4. Konsenzualni patent.	454
3.4.1. Priznanje patenta, odnosno, dodjela konsenzualnog patenta.	455
3.5. Ponovna uspostava prava	456
3.6. Upis promjena u Registar prijava patenata i Registar patenata	456
3.7. Trajanje, održavanje i prestanak patenta i konsenzualnog patenta	457
3.8. Prošireni europski patent (EPC)	457
3.8.1. Proširenje učinka europskoga patenta.	457
3.8.2. Učinci europskih prijava patenata	458
3.8.3. Učinci proširenih europskih patenata	458
3.8.4. Prava ranijega datuma.	459
3.9. Proglašenje rješenja o priznanju patenta ništavim	459
3.10. Izum stvoren u radnom odnosu.	461
4. Postupak registracije industrijskog dizajna pred Institutom za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine	462

4.1. Uvod	462
4.2. Uvjeti za zaštitu industrijskog dizajna	462
4.3. Pokretanje postupka za priznanje industrijskog dizajna	464
4.3.1. Ispitivanje urednosti prijave za priznanje industrijskog dizajna i odbacivanje prijave	465
4.3.2. Odustajanje od prijave	465
4.3.3. Ispitivanje apsolutnih razloga za odbijanje prijave	466
4.3.4. Objava prijave	466
4.3.5. Mišljenje zainteresirane osobe	466
4.3.6. Prigovor protiv objavljene prijave	466
4.4. Postupak međunarodne registracije industrijskog dizajna	469
4.4.1. Promjene u prijavi ili registraciji industrijskog dizajna	470
4.4.2. Prijenos prava	471
4.4.3. Prestanak industrijskog dizajna	472
4.4.4. Proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna	472
4.4.5. Pretvaranje prijave za priznanje industrijskog dizajna u prijavu patenta, odnosno konsenzualnog patenta	474
5. Topografija integriranog kruga – postupak pred Institutom	474
5.1. Uvod	474
5.2. Podnošenje prijave za zaštitu topografije	475
5.2.1. Ispitivanje prijave	476
5.3. Isključiva prava nositelja	477
5.4. Ograničenje prava na topografiju integriranog kruga	477
5.4.1. Trajanje prava zaštite i iscrpljenje prava	478
5.4.2. Prijenos prava i licenca	478
5.4.3. Proglašenje ništavim rješenja o priznanju prava na zaštitu topografije	478
6. Zakon o zaštiti oznaka zemljopisnog podrijetla – postupak pred Institutom	479
6.1. Uvod	479
6.2. Pokretanje postupka za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake	481
6.3. Ispitivanje uvjeta za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake	483
6.4. Prigovor i postupak po prigovoru	484
6.5. Pokretanje postupka za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake	486
6.6. Registar prijava ovlaštenih korisnika imena podrijetla i Registar prijava ovlaštenih korisnika zemljopisne oznake	488
6.6.1. Korištenje registriranog imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake	489
6.6.2. Pretvaranje prijave za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla u prijavu za priznanje statusa ovlaštenog korisnika	

zemljopisne oznake, i obratno	489
6.7. Odnos prema ranije registriranom žigu.	491
6.8. Prestanak važenja imena podrijetla ili zemljopisne oznake	492
6.8.1. Prestanak statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake	492
6.8.2. Proglašavanje ništavim rješenja o registraciji imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno o priznanju statusa ovlaštenog korisnika	492
6.9. Međunarodna registracija imena podrijetla ili zemljopisne oznake	493
Bibliografija	494

OBLAST C

ŽIG

Zvezdana Antonović, Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur., Dr. sc. Haris Hasić,
Dr. iur. Iza Razija Mešević, Ljiljana Lalović

1. Pojam žiga.	499
2. Znak kao predmet zaštite žigom	499
2.1 Mogući oblici znaka kao predmeta zaštite žigom.	500
2.2 Karakteristike koje znak mora ili ne smije imati da bi bio podoban za zaštitu žigom	500
2.2.1 Distinktivnost znaka kao osnovni uslov za podobnost znaka za zaštitu žigom	501
2.2.1.1 Deskriptivnost znaka kao karakteristika koja čini znak nepodobnim za zaštitu žigom	503
2.2.1.2	
Generičnost znaka kao karakteristika koja čini znak nepodobnim za zaštitu žigom	504
2.2.1.3	
Sticanje distinktivnosti deskriptivnog ili generičnog znaka ozbiljnim korištenjem	504
2.2.1.4 Gubitak distinktivnosti znaka protekom vremena i usljed nedostataka u korištenju	505
2.2.2. Grafička prikazivost znaka kao uslov za podobnost znaka za zaštitu žigom	506
2.2.2.1 Zaštita nestandardnih znakova u uporednom žigovnom pravu	506
2.3 Znakovi koji se ne mogu zaštititi žigom	507
2.3.1 Znakovi koji se ne mogu zaštititi žigom jer imaju kvalitete koje predstavljaju apsolutne razloge za odbijanje prijave žiga	507
2.3.2 Znakovi koji se ne mogu zaštititi žigom jer imaju kvalitete koje predstavljaju relativne razloge za odbijanje prijave žiga	509
2.4 Zaštita znaka koji sadrži lično ime poznatog lica ili bilo kojeg lica	511

2.5 Ocjena sličnosti znakova (poglavlje preuzeto iz prvog izdanja <i>Priručnika</i> autorice Ljiljane Lalović, sudije Suda BiH)	511
2.5.1. Mogućnost nastanka zabune u prometu	511
2.5.2. Upoznatost relevantne javnosti.	512
2.5.2.1. Pažnja prosječnog učesnika u prometu	512
2.5.2.2. Kriterijum veće pažnje	513
2.5.3. Kriterijumi ocjene sličnosti verbalnih znakova	514
2.5.4. Sličnost znakova u slici	516
2.5.5. Ocjena sličnosti verbalnog i grafičkog znaka	517
2.5.5.1. Nedistinktivni dijelovi grafičkih znakova.	517
2.5.6. Kako se ispituje sličnost roba ili usluga?	518
Bibliografija	554

OBLAST D

PATENTI

Sreto Crnjak, Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur.

Uvod	561
Novine u Zakonu o patentu	563
Usaglašenost Zakona o patentu sa evropskim zakonodavstvom.	564
1. Pojam patenta i predmet zaštite patentom.	564
1.1. Pronalasci koji su izuzeti od mogućnosti priznanja patenta.	569
1.2. Uslovi patentibilnosti.	570
1.2.1. Novost pronalaska	570
1.2.2. Inventivni nivo pronalaska	571
1.2.3. Privredna primjenjivost proizvoda.	572
2. Pronalazak stvoren u radnom odnosu	573
3. Tehničko unapređenje.	575
3.1. Pojam.	575
4. Prava srodna patentnom pravu	580
4.1 <i>Know-how</i> (znati kako)	580
4.1.1. Odnos <i>know-how</i> i patenta	580
4.2 Korisni model	581
4.3 Biljne sorte.	581
5. Pravo na zaštitu pronalaska – subjekti zaštite	586
6. Trajanje, održavanje i prestanak patenta.	587
7. Nastavak postupka i ponovno uspostavljanje prava	588
8. Svjedodžba o dodatnoj zaštiti	589

9. Sadržaj i obim patenta	592
9.1. Isključiva prava s obzirom na patent iz oblasti biotehnologije.	593
9.2. Obim isključivih prava	593
10. Promet prava	594
10.1. Prenos prava i licenca	594
10.2. <i>Know-how</i> (znati kako)	598
10.2.1. "Čist i mješovit" ugovor o <i>know-how</i>	599
10.3. Zaloga i pljenidba	599
10.4. Stečaj	599
11. Ograničenje učinka patenta	599
11.1. Izuzeci od isključivih prava	600
11.1.1. Korištenje patentiranog pronalaska u lične nekomercijalne svrhe	600
11.1.2. Korištenje patentiranog pronalaska u svrhe istraživanja	600
11.1.3. Korištenje patentiranog pronalaska radi pripremanja lijekova na recept.	600
11.2. Pravo ranije upotrebe	601
11.3. Ograničenje učinka s obzirom na patent u oblasti biotehnologije	601
11.4. Iscrpljenje (konzumacija) prava	602
11.5. Ograničavanje prava radi nesmetanog obavljanja međunarodnog saobraćaja	602
11.6. Ograničenje učinka prava iz prijave patenta, konsenzualnog patenta i svjedodžbe o dodatnoj zaštiti	603
11.7. Prinudna licenca	603
11.7.1 Prinudna licenca u javnom interesu.	604
11.7.2 Prinudna licenca u korist oplemenjivača biljaka.	605
12. Zaštita patentom u inostranstvu	605
12.1. Međunarodna prijava prema ugovoru o saradnji u oblasti patenata (PCT).	605
12.2. Prošireni evropski patent (EPC)	607
13. Proglašavanje rješenja o priznanju patenta ništavnim	608
14. Pravo žalbe i vođenja upravnog spora.	612
15. Sudska zaštita patenta	613
15.1. Građanskopravna zaštita.	613
15.2. Tužbeni zahtjevi.	615
15.3. Tužba za osporavanje prava na patent.	626
15.4. Naknada štete.	627
15.5. Penal – posebna naknada	635
15.6. Posebno o naknadi nematerijalne štete	635
16. Privremene mjere	635
16.1. Uslovi za određivanje privremenih mjera.	635
16.2. Vrste privremenih mjera.	636

16.3. Specifičnosti privremenih mjera u odnosu na rješenja iz zakona o parničnim postupcima	636
16.4. Prigovor na odluku o privremenoj mjeri	637
17. Obezbjedenje dokaza	639
17.1. Prava protivnika predlagača	640
17.2. Sredstvo obezbjeđenja za suprotstavljenu stranku	641
18. Dužnost obavještanja	641
19. Izvođenje dokaza	641
19.1. Teret dokazivanja	642
19.2. Hitnost postupka	642
20. Zaštita patenta u carinskom postupku – carinske mjere	642
20.1. Postupanje po zahtjevu nosioca prava	642
20.2. Postupanje po službenoj dužnosti	644
20.3. Primjena drugih carinskih propisa	644
21. Prelazna rješenja za Zakon o patentu	644
Bibliografija	646

OBLAST E

INDUSTRIJSKI DIZAJN

Zvezdana Antonović, Dr. iur. Iza Razija Mešević

Uvod	649
1. Pojam industrijskog dizajna	650
2. Dizajn i ostala prava industrijske svojine	651
2.1 Odnos industrijskog dizajna prema autorskom pravu.	651
2.2 Odnos zaštićenog dizajna i žigom zaštićene oznake	652
2.2.1. Sličnost predmeta zaštite	652
2.2.2. Razlike predmeta zaštite	652
2.3. Odnos industrijskog dizajna prema patentu	653
3. Podjela industrijskog dizajna	653
4. Uvjeti za zaštitu	655
4.1. Novost dizajna	655
4.2 Individualni karakter dizajna	655
4.2.1 Informisani potrošač/korisnik	656
4.3. Dizajn proizvoda kao sastavni dio složenog proizvoda.	659
4.4 Dostupnost javnosti	663
4.5 Kome pripada pravo na podnošenje prijave na industrijski dizajn	663
5. Isključiva prava nosioca industrijskog dizajna.	663

5.1. Moralna prava autora dizajna	664
5.2. Pravo na raniju upotrebu	664
5.3. Ograničenje prava	664
5.4. Iscrpljenje prava	664
6. Dizajn stvoren na radnom mjestu	665
7. Promet prava industrijskog dizajna	665
7.1. Prijenos prava	665
7.2. Ugovor o prijenosu prava	665
7.3. Licenca	665
7.4. Franšiza	666
7.5. Zalog	667
8. Zaštita industrijskog dizajna	668
8.1. Upravnoppravna zaštita	668
8.1.1 Žalbeni postupak pred Institutom za intelektualno vlasništvo	668
8.2. Upravni spor	668
9. Građanskopravna zaštita	668
9.1. Tužba zbog povrede prava	668
9.2. Aktivna legitimacija	668
9.3. Rok za podnošenje tužbe	669
9.4. Tužbeni zahtjev	669
9.5. Pretpostavke za utvrđivanje postojanja povrede prava iz industrijskog dizajna: ..	669
9.6. Pasivna legitimacija	670
10. Naknada štete	671
10.1. Materijalna šteta	672
10.2. Penal	674
10.3. Nematerijalna šteta	674
11. Privremene mjere	675
11.1. Šta se može zahtijevati privremenom mjerom?	676
11.2. Privremena mjera prije podnošenja tužbe	676
11.3. Prigovor	676
11.4. Specifičnosti za privremenu mjeru u odnosu na rješenja iz zakona koji uređuju parnični postupak	677
12. Osiguranje dokaza	677
12.1. Donošenje rješenja bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane	677
12.2. Izvođenje dokaza	677
12.3. Osiguranje dokaza poslije pravosnažno okončanog postupka	678
12.4. Primjena propisa	678

12.5. Neopravdan postupak osiguranja dokaza	678
12.6. Dužnost suda	678
12.7. Dužnost obavještanja	678
12.8. Izvođenje dokaza	679
12.9. Sredstvo osiguranja za suprotnu stranku	679
13. Pobijanje industrijskog dizajna	679
14. Spor za priznavanje autorstva	680
15. Zaštita u carinskom postupku	680
15.1. Ko može tražiti zaštitu?	680
15.2. Tužba zbog povrede prava	680
15.3. Postupanje po službenoj dužnosti	681
Bibliografija	681

OBLAST F

ZAŠTITA OZNAKA GEOGRAFSKOG PORIJEKLA

Zvezdana Antonović, Dr. sc. Haris Hasić

1. Uvod	687
2. Predmeti pravne zaštite oznaka geografskog porijekla	688
2.1. Pojam oznake geografskog porijekla	688
2.1.1. Geografska oznaka	690
2.1.2. Ime porijekla	690
2.1.3. Tradicionalni i historijski nazivi	690
2.1.4. Generički naziv	691
2.1.5. Homonimni nazivi	691
2.1.6. Porijeklo sirovine	692
2.1.7. Nazivi koji se ne mogu zaštititi geografskom oznakom ili imenom porijekla	692
2.2. Izvori prava zaštite oznaka geografskog porijekla	694
2.3. <i>Ratio legis</i> pravne zaštite oznaka geografskog porijekla	695
2.4. Primjer zaštite oznaka geografskog porijekla	697
2.4.1. Primjeri iz svijeta	697
2.4.2. Primjeri iz Evropske unije	698
2.4.3. Primjer zaštićene oznake geografskog porijekla u Bosni i Hercegovini	700
2.5. Odnos između žigovnog prava/žiga i prava zaštite oznaka geografskog porijekla/zaštićene oznake geografskog porijekla	700
2.5.1. Nekonkurentnost zaštite žigom i zaštićenim geografskim oznakama porijekla	704

3. Sadržaj i obim prava koja ima ovlašteni korisnik imena porijekla ili geografske oznake	704
3.1. Isključiva prava ovlaštenog korisnika	704
3.1.1. Nedopuštene radnje korištenja zaštićenog imena porijekla ili geografske oznake	705
3.1.2. Ograničenje prava iz zaštićenog imena porijekla ili geografske oznake	706
3.2. Zabrana prijenosa	706
4. Upravnosudska zaštita registrovanih oznaka geografskog porijekla	707
4.1. Žalbeni postupak pred Institutom za intelektualno vlasništvo BiH	707
4.2. Upravni spor	707
5. Građanskopravna zaštita oznaka geografskog porijekla	707
5.1. Povreda zaštićenog imena porijekla ili geografske oznake	707
5.1.1. Aktivna legitimacija	708
5.1.2. Rok za podnošenje tužbe	708
5.1.3. Tužbeni zahtjevi	708
5.1.4. Dužnosti suda	709
5.2. Naknada štete	709
5.3. Penali	709
5.4. Privremene mjere	710
5.4.1. Privremena mjera prije podnošenja tužbe	711
5.4.2. Prigovor	711
5.5. Osiguranje dokaza	711
5.6. Dužnost obavještavanja	712
5.7. Izvođenje dokaza	713
5.7.1. Sredstvo osiguranja za suprotnu stranku	713
6. Carinske mjere zaštite oznaka geografskog porijekla	713
6.1. Privremeno zadržavanje robe	714
6.2. Tužba zbog povrede prava	714
6.3. Postupanje po službenoj dužnosti	714
Bibliografija	715

OBLAST G

PRAVO ZAŠTITE TOPOGRAFIJE INTEGRISANOG KOLA

Braco Stupar, Dr. sc. Haris Hasić

1. Uvod	719
2. Pojam integrisanog kola	720

3. Pojam topografije integrisanog kola	722
4. Izvori prava zaštite topografije integrisanog kola	724
5. Predmet i uslovi zaštite topografije integrisanog kola	726
5.1 Rok za zaštitu topografije integrisanog kola	727
6. Subjekti zaštite topografije integrisanog kola	728
6.1 Tužba zbog osporavanje prava na zaštitu	729
7. Sadržaj prava zaštite topografije integrisanog kola	729
8. Ograničenje prava zaštite topografije integrisanog kola	730
8.1 Iscrpljenje prava zaštite topografije integrisanog kola	731
8.2 Vremensko trajanje pravne zaštite prava zaštite topografije integrisanog kola	732
8.3 Prestanak prava zaštite topografije integrisanog kola	732
9. Prenos prava i licenca	733
10. Građanskopravna zaštita topografije integrisanog kola	733
11. Analogna primjena odredbi Zakona o patentu na relevantna pitanja	736
Bibliografija	736

OBLAST H

PRAVO ZAŠTITE NOVIH SORTI BILJA

Sreto Crnjak, Dr. sc. Haris Hasić

1. Pojam i karakteristike biljne sorte i oplemenjivačkog prava.	741
1. Uvod	741
1.1 Pojam sorte kao predmeta pravne zaštite	742
1.3 Oplemenjivačko pravo, oplemenjivač i imalac oplemenjivačkog prava te drugi subjekti oplemenjivačkog prava	742
1.4 Izvori oplemenjivačkog prava	744
1.5 Međunarodna unija za zaštitu novih biljnih sorti (UPOV).	746
1.6 Organ ovlašten i nadležan za dodjeljivanje oplemenjivačkog prava u BiH	746
1.6.1 Komisija za zaštitu novih sorti bilja	747
2. Uslovi za dodjelu oplemenjivačkog prava.	747
2.1 Uslovi za dodjelu oplemenjivačkog prava	747
2.1.1 Novina sorte	747
2.1.2 Različitosť sorte	748
2.1.3 Ujednačenost sorte	749
2.1.4 Stabilnost sorte	749
3. Postupak za dodjelu oplemenjivačkog prava	749
3.1 Pokretanje postupka.	749
3.1.1 Podnošenje zahtjeva	750

3.1.2 Uslovi upisa u Registar zahtjeva	750
3.2 Pravo prvenstva	751
3.3 Razmatranje zahtjeva radi izvođenja dokaza za sticanje oplemenjivačkog prava ..	751
3.4 Rješenje o dodjeli oplemenjivačkog prava	752
3.5 Obaveze nosioca oplemenjivačkog prava	756
3.5.1 Privremena zaštita	756
3.6 Odbor za žalbe	756
3.7 Troškovi postupka dodjele oplemenjivačkog prava	756
4. Subjektivno oplemenjivačko pravo	757
4.1 Priroda oplemenjivačkog prava	757
4.2 Sadržaj oplemenjivačkog prava	757
5. Granice oplemenjivačkog prava	759
5.1 Sadržajno ograničenje subjektivnog oplemenjivačkog prava	759
5.2 Iscrpljenje oplemenjivačkog prava	760
5.3 Vremenski interval zaštite subjektivnog oplemenjivačkog prava	760
6. Poništenje i ukidanje oplemenjivačkog prava	761
6.1 Poništenje oplemenjivačkog prava	761
6.2 Ukidanje oplemenjivačkog prava	761
7. Prenos i ustupanje korištenja oplemenjivačkog prava	762
7.1 Prenos oplemenjivačkog prava	762
7.2 Ustupanje oplemenjivačkog prava	762
7.3 Ugovor o licenci	762
7.4 Obavezna licenca	763
8. Građanskopravna zaštita	763
8.1 Tužbeni zahtjevi	763
8.2 Povreda oplemenjivačkog prava	764
8.3 Naknada štete	764
8.4 Penal	764
8.5 Aktivna legitimacija za tužbu	764
8.6 Rok za podnošenje tužbe	765
8.7 Privremene mjere	765
8.8 Osiguranje dokaza	766
8.9 Dužnost obavještavanja	767
8.10 Izvođenje dokaza	767
8.11 Sredstvo osiguranja za suprotstavljen stranku	768
8.12 Tužba za osporavanje dodijeljenog oplemenjivačkog prava	768
8.13 Tužba za priznanje svojstva oplemenjivača	768
9. Carinske mjere	769

9.1 Zahtjev nosioca prava	769
9.2 Postupak nakon privremenog zadržavanja robe.....	769
9.3 Postupak po službenoj dužnosti	770
9.4 Primjena drugih carinskih propisa	771
Bibliografija	771

OBLAST I

PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA I KONKURENCIJSKO PRAVO

Braco Stupar, Dr. iur. Iza Razija Mešević

1. Uvod	775
2. Pojam nelojalne konkurencije	778
3. Pravna priroda nelojalne konkurencije.....	789
4. Tužba za utvrđenje	791
5. Tužba za zabranu daljnjeg vršenja djela nelojalne konkurencije.....	791
6. Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava i konkurencijsko pravo ...	794
Bibliografija	796

OBLAST J

PRAVNA ZAŠTITA POSLOVNE TAJNE

Braco Stupar

Bibliografija	806
---------------------	-----

OBLAST K

PREKRŠAJNOPRAVNA ZAŠTITA U OBLASTI PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Dr. sc. Katica Artuković

Uvod	809
1. Prekršajnopravna zaštita prema Zakonu o autorskom i srodnim pravima ...	809
1.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije	809
1.2. Zaštitne mjere.....	811
1.3. Novčane kazne za onemogućavanje ostvarivanja sadržajnih ograničenja prava ...	812
1.4 Inspekcijski nadzor i ovlaštenja nadležnog tržišnog inspektora	813
2. Prekršajnopravna zaštita prema Zakonu o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava.....	816
2.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije	816

2.2. Prekršaji u povratu	817
2.3. Inspekcijski nadzor	817
3. Prekršajnoppravna zaštita prema Zakonu o žigu	817
3.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije	817
3.2. Zaštitna mjera	818
3.3. Inspekcijska kontrola u vezi s prekršajima	819
4. Prekršajnoppravna zaštita prema Zakonu o industrijskom dizajnu	819
4.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije	819
4.2. Zaštitna mjera	820
4.3. Inspekcijska kontrola u vezi s prekršajima	820
5. Prekršajnoppravna zaštita prema Zakonu o zaštiti oznaka zemljopisnog podrijetla	820
5.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije	820
5.2. Zaštitna mjera	822
5.3. Inspekcijska kontrola u vezi s prekršajima	822
6. Primjena procesnih odredbi Zakona o prekršajima	822
Bibliografija	823

OBLAST I

KAZNENOPРАВNA ZAŠTITA U OBLASTI PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Dr. sc. Katica Artuković, Antonije Živković

Uvodne napomene	827
1. Krivičnoppravna zaštita autorskog prava	831
1.1. Uvod	831
1.2. Krivično djelo – zloupotreba autorskog prava	832
1.3. Krivično djelo nedozvoljeno korištenje autorskog prava	842
1.4. Krivično djelo nedozvoljeno korištenje prava proizvođača zvučne snimke	867
1.5. Krivično djelo nedozvoljeno korištenje prava radio-difuzije	872
1.6. Krivično djelo nedozvoljena distribucija satelitskog signala	875
2. Kaznenoppravna zaštita industrijskog vlasništva	877
2.1. Povreda pronalazačkog prava	878
2.1.1. Radnja izvršenja kaznenog djela	878
2.2. Neovlaštena uporaba tuđe firme uzorka ili modela	879
2.2.1. Radnja izvršenja kaznenog djela	879
2.3. Neovlašteno korištenje tuđeg modela i uzorka	880
2.3.1. Radnja izvršenja kaznenog djela	880

2.4. Neovlaštena uporaba tuđe tvrtke	881
2.4.1. Radnja izvršenja kaznenog djela	881
Bibliografija	882
RJEČNIK POJMOVA	885
Adna Škamo, MA iur., Dr. sc. Haris Hasić	
O AUTORIMA	905

OBLAST A1

AUTORSKO PRAVO I SRODNA PRAVA

Dr. sc. Haris Hasić*
Antonije Živković, MA**

* Vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku. Autor poglavlja 1–9, koautor poglavlja 11 (vidjeti notu na početku poglavlja).

** Menadžer sektora za pravne poslove LANACO d.o.o. Banja Luka. Autor poglavlja 10 i 12, koautor poglavlja 11 (vidjeti notu na početku poglavlja).

1. Autorsko pravo

1.1 Opći pregled metode pozitivnog autorskog prava u našoj državi

Kada ljudsko biće (čl. 9 Zakona o autorskom i srodnim pravima (Sl. glasnik BiH br. 63/10) (u nastavku: "ZAISP")) primjenom svoga uma djeluje na način koji će kao rezultat imati nastanak individualne duhovne tvorevine iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke¹ (čl. 4 st. 1 ZAISP-a) nastaje autorsko djelo kao predmet autorskopravne zaštite, a pravni poredak tom licu povodom tog autorskog djela daje subjektivno autorsko pravo.

Autorskopravna zaštita nastupa automatski, činom stvaranja, bez potrebe za zadovoljenjem formalnosti ili provođenjem postupka zaštite² (čl. 14 ZAISP-a). Kao opšte pravilo, autorskopravna zaštita traje 70 godina nakon smrti autora (čl. 55 ZAISP-a).

Autor povodom autorskog djela kojeg je stvorio stječe jedinstveno subjektivno autorsko pravo koje se sastoji od niza pojedinih pravnih ovlaštenja, odnosno individualnih subjektivnih autorskih prava (čl. 15 ZAISP-a) koja se mogu svrstati u četiri moguće skupine po svojim karakteristikama i prirodi: autorska imovinska prava, autorska moralna prava, "druga" autorska prava i *sui generis* autorska prava.

Svako individualno pravo koje čini sadržaj subjektivnog autorskog prava korespondira konkretnom načinu korištenja autorskog djela, pa tako autor ima isključivo ovlaštenje i individualno subjektivno autorsko pravo da koristi, prvenstveno, sadržaj ili primjerak autorskog djela na određeni način, kao i da drugima dozvoli ili ih ovlasti na takvo djelovanje. Svim drugim subjektima prava je zabranjeno koristiti autorsko djelo bez validne pravne osnove za takvo djelovanje (čl. 20 st. 2 ZAISP-a), odnosno svi subjekti prava imaju obavezu da se suzdrže od korištenja autorskog djela na način koji čini sadržaj autorskog prava ukoliko za takvo djelovanje nemaju valjanu pravnu osnovu. Pravnu osnovu za korištenje autorskog djela može činiti dozvola ili stjecanje prava od autora/nosioca prava ili pravna osnova za korištenje autorskog djela može proizlaziti iz relevantnih pravnih normi.

Sadržaj autorskog prava je apstraktno definiran jer svi mogući načini korištenja autorskog djela ulaze u sadržaj subjektivnog autorskog prava, osim onih koje je zakonodavac izričito isključio (čl. 16, 20 et al ZAISP-a). Autorska imovinska prava ovlašćuju autora na kontrolu korištenja sadržaja i primjeraka autorskog djela, osim na načine koji su isključeni ili povodom kojih je pravo autora ograničeno te da ostvare naknadu od svakog korištenja autorskog djela; autorska moralna prava se tiču korištenja autorskog djela kojim se tangiraju duhovne i lične veze između autora i autorskog djela; "druga" prava autora uređuju posebne slučajeve korištenja autorskog djela sa relativnim djestvom za posebno

¹ U najširem mogućem shvatanju ovih oblasti.

² Za razliku od naprimjer žigovnog prava ili drugih grana prava industrijskog vlasništva gdje je stjecanje prava uslovljeno provođenjem postupka registracije.

definisane subjekte prava; *sui generis* autorska prava se odnose na *sui generis* vrste autorskih djela kao što su računarski programi, audiovizuelna autorska djela, baze podataka i dr.

Autor može svoje pravo ostvarivati individualno, tako što lično ili putem punomoćnika/zastupnika daje dozvolu za korištenje autorskog djela odnosno vrši prijenos individualnih autorskih prava, ili može ostvarivati kolektivno putem relevantne kolektivne organizacije (čl. 147 ZAISP-a, Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (Sl. glasnik BiH br. 63/10)).

Pojedina individualna subjektivna autorska prava (moralna i izvjesna druga autorska prava kao i pravo pokajanja) te subjektivno autorsko pravo kao cjelina su neprenosivi (čl. 64, 79 ZAISP-a).

Pravila autorskog prava također ovlašćuju nosioca autorskog prava da traži i dobije novčanu ili drugu naknadu za svaki zaseban oblik svakog korištenja autorskog djela (čl. 20 st. 3 ZAISP-a). Nosioc autorskog prava može dozvoliti korištenje autorskog djela bez naknade, ali tu odluku može donijeti samo nosilac prava, osim u slučajevima u kojima zakonodavac dozvoljava korištenje autorskog djela bez obaveze plaćanja naknade (slobodna upotreba).

Autorsko pravo je vremenski (čl. 55–62 ZAISP-a), sadržajno (40–54, 71 et al ZAISP-a), prostorno (iako usljed relevantnih odredbi Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela i primjene pravila o reciprocitetu efektivno ne postoji ovo ograničenje) i na druge načine ograničeno (čl. 8 et al ZAISP-a).

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava u određenim slučajevima, određenim korisnicima povodom određenih autorskih djela korištenje autorskog djela bez obaveze prethodnog sticanja dozvole ili korespondirajućih individualnih autorskih prava, ali uz obavezu plaćanja naknade (zakonska licenca) (čl. 41 ZAISP-a) ili bez dozvole/sticanja prava i bez plaćanja naknade (slobodna upotreba) (42–54, 71 ZAISP-a). Autorsko djelo se može koristiti po osnovi zakonske licence ili slobodne upotrebe, samo na propisan način i strogo u granicama koje je propisao zakonodavac, a ovakvo ograničenje autorskog prava vrijedi samo za enumerirane slučajeve i ograničeno je namjerom koja se želi postići te mora biti u skladu s dobrim običajima (čl. 40 st. 1 ZAISP-a).³

Korištenje autorskog djela na autorskopravno relevantan način bez valjane pravne osnove, izvan granica pravne osnove, bez plaćanja naknade, i na druge načine predstavlja

³ Naša država nema “fair use” blanketno sadržajno ograničenje autorskog prava koje nalazimo u uporednom pravu. U praksi veliki broj subjekata smatra da “fair use” se primjenjuje i u našem pravnom sistemu a jer su primorani djelovati u skladu sa ovim pravilom na društvenim mrežama koje, uzimajući u obzir da su većinom smještene u SAD-u traže da njihovi korisnici usklađuju svoja djelovanja, između ostalih, i sa ovim pravilima.

povredu autorskog prava. Povreda autorskog prava je civilni delikt i u isto vrijeme može biti prekršaj (čl. 170 et al ZAISP-a) i krivično djelo (čl. 242, 243 et al KZBiH).

Svako autorsko djelo ima određenu vrijednost, a iznos te vrijednosti će varirati od djela do djela u zavisnosti od brojnih faktora. Inherentna vrijednost autorskog djela se prvenstveno nalazi u potencijalu za korištenje autorskog djela (naprimjer izdavač je spreman da plati naknadu da bi mogao da umnoži i distribuiru primjerke pisanog autorskog djela) i u konkretnom činu korištenja tog autorskog djela (korisnik je spreman da plati naknadu da bi pročitao knjigu, pogledao film, koristio računarski program i sl.). Neovlaštenim korištenjem – povredom autorskog prava – se može nanijeti šteta autoru/nosiocu prava. Autor može tražiti naknadu štete nastalu povredom autorskog prava (157 ZAISP-a), ali može tražiti i druge mjere zaštite svog povrijeđenog ili ugroženog prava (čl. 156 et al ZAISP-a). U slučaju povrede autorskih, imovinskih i izvjesnih drugih prava, šteta će biti imovinske prirode jer autor/nosilac prava ne ostvaruje imovinsku korist od tog korištenja autorskog djela, koju bi ostvario da je korištenje autorskog djela bilo učinjeno sa dozvolom ili prijenosom prava, odnosno korištenjem autorskog djela na pravno dozvoljen način ili, pak, šteta nastaje jer autorsko djelo gubi dio inherentne vrijednosti i dolazi do smanjenja imovine nosioca prava kao rezultat povrede autorskog prava, pa drugi korisnik nije spreman da plati za subsekventno korištenje autorskog djela iznos novčane ili druge naknade koji je bio spreman platiti prije povrede (naprimjer usljed postavljanja djela na internet kao rezultat čega drugi korisnici mogu besplatno pristupiti i konzumativno koristiti sadržaj autorskog djela). Povredom autorskih moralnih prava, dira se u duhovne i lične veze između autora i autorskog djela čime se nanosi duševna bol autoru/nasljedniku, pa se radi o neimovinskoj šteti (čl. 16 i 159 ZAISP-a). Aktivno legitimisana osoba može tražiti i penal u trostrukom iznosu štete ukoliko je povreda učinjena namjerno ili krajnjom nepažnjom (čl. 158 ZAISP-a). Pravni poredak je predvidio i druge mjere zaštite autorskog prava, uključujući i carinske mjere zaštite kao i zaštitu tehničkih mjera zaštite i dr.

1.2 Autorsko pravo u objektivnom i subjektivnom smislu, subjektivno autorsko pravo i druga značenja “autorskog prava”

U objektivnom smislu autorsko pravo je skup svih pravnih pravila kojim se uređuju autorskopravni odnosi odnosno je sistematizovani skup svih pravnih pravila kojim se uređuju pravni odnosi između subjekata prava povodom autorskog djela. Pravilima autorskog prava u objektivnom smislu se definiše koje karakteristike mora imati nešto da bi se moglo kvalifikovati autorskim djelom i biti predmetom autorskopravne zaštite, ko će se smatrati autorom, ko nosiocem subjektivnog autorskog prava, a ko korisnikom autorskog djela, koja prava će autor ili nosilac prava imati povodom autorskog djela kojeg je autor stvorio, koliko će trajati autorskopravna zaštita, odnos između autorskog prava na autorskom djelu i stvarnog prava vlasništva na primjerku autorskog djela, kako

se stječe, ostvaruje i prestaje autorsko pravo, kako se daje dozvola korisniku za korištenje autorskog djela, a kako vrši prijenos autorskih prava, kako će autorska prava biti građanskopravno, prekršajnopravno, krivičnopravno, upravnopravno i na druge načine zaštićena u slučaju povrede te posebnosti postupaka pružanja te zaštite, kako se individualno, a kako kolektivno ostvaruje autorsko pravo i druga pitanja.

U subjektivnom smislu autorsko pravo je konkretno pravno ovlaštenje, odnosno individualno subjektivno autorsko pravo koje autor ili druga osoba koja nije autor, ali jeste nosilac subjektivnog autorskog prava jer je pravni sljednik autora, ima povodom izvjesnog autorskog djela prema drugim subjektima prava a koja ovlaštenja odnosno prava proizilaze iz normi objektivnog autorskog prava. Odnosno, autorsko pravo u subjektivnom smislu je skup ovlaštenja (zasnovan na normama objektivnog autorskog prava) koja proizilaze iz autorskopravnog odnosa za subjekte u tom pravnom odnosu a iza kojih stoji pravni sistem sa mehanizmima pružanja zaštite i monopolom prisile.

“Autorsko pravo” također može označavati granu prava intelektualnog vlasništva i pravnu nauku koja se bavi njenim izučavanjem.

1.3 Grane autorskog i srodnih prava

Autorsko i srodna prava je grana prava intelektualnog vlasništva.

Prvenstveno se svrstava u građansko pravo (sa korespondirajućom primjenom načela i instituta civilnog prava), ali sadrži i institute procesnog, upravnog, krivičnog i prekršajnog, poslovnog i drugih grana prava. Autorsko pravo, naravno, ima i autohtone, *sui generis*, institute.

Subjektivno autorsko pravo je privatno pravo, ali autorsko pravo ima brojne javnopravne institute kojim se štite društveni aspekti autorskopravne zaštite (kao što je naprimjer krivičnopravno sankcionisanje izvjesnih povreda autorskog prava).

Autorsko i srodna prava je skupni naziv za više podgrana prava, i to:

- pravo autora ili autorsko pravo u užem smislu;
- prava srodna autorskom pravu odnosno srodna (ili susjedna) prava, koja, u našoj državi, su:
 - pravo izvođača,
 - pravo proizvođača fonograma,
 - pravo filmskog producenta,
 - pravo radiodifuzne organizacije,
 - pravo izdavača, i
 - pravo proizvođača baze podataka,
- pravo kolektivnog ostvarivanja autorskog prava,
- pravo zaštite tradicionalnih kulturoloških izražaja.

Druge grane prava također imaju autorskopravnu relevantnost i dijele institute sa autorskim pravom, od čega posebno izdvajamo nascentne grane prava privatnosti, pravo personalnosti i pravo zaštite od komercijalne apropijacije ličnosti, pravo da se bude zaboravljeno na internetu i dr.

1.4 *Ratio legis* zaštite autorskog prava

Stvaranje autorskog djela je društveno korisno i stoga poželjno djelovanje.

Autorsko djelo ima inherentnu imovinsku vrijednost u tome što osobe žele da koriste to djelo (pogledaju “film”, pročitaju “knjigu”, čuju “pjesmu”) i spremne su platiti novčanu ili drugu naknadu za takvo korištenje autorskog djela. Autori stoga mogu ostvariti imovinsku i/ili drugu korist tako što omogućavaju drugim osobama da koriste njihovo autorsko djelo.

Autorsko djelo također ima i inherentnu kulturološku i društvenu vrijednost. Stvarajući autorsko djelo autor doprinosi raznolikosti, obimu i bogatstvu kulture društva, ali i ljudskog roda kao cjeline.

Da bi stvorio autorsko djelo autor mora uložiti vlastito vrijeme i trud koji i sami imaju izvjesnu vrijednost i ograničeni su. Ukoliko osoba mora uložiti svoje ograničeno vrijeme i trud kako bi zadovoljila osnovne egzistencijalne potrebe na drugi način, osim od čina stvaranja autorskog djela, ta osoba neće imati na raspolaganju vrijeme i trud da stvara autorska djela. Shodno tome slijedi da je u interesu društva da omogući autoru da valorizira i zaštiti svoju investiciju vremena i truda u stvaranju autorskog djela.

Moguće je koristiti autorsko djelo bez traženja dozvole i bez plaćanja naknade autoru. Takvo “parazitsko” djelovanje uništava vrijednost autorskog djela i time devalvira vrijeme i trud koji je autor uložio u stvaranje autorskog djela i kao rezultat destimulira autora da stvara nova autorska djela i ima općenito obeshrabrujuće djelovanje kako na individualnog autora tako i na sve autore tog društva i njihovu volju za stvaranjem dodatnih autorskih djela. Pružajući autorskopravnu zaštitu, pravni poredak motivira autore da stvaraju autorska djela i štiti investiciju vremena i truda, te novca autora i drugih subjekata prava u stvaranju autorskog djela.

Opravljanje autorskopravne zaštite nalazimo i u prirodnom pravu – autor je progenitor autorskog djela, pa je i primjereno da autor ima kontrolu nad korištenjem tog djela, kao i mogućnost da ostvari korist od plodova svog uma. Autorsko djelo potiče od autora i shodno je neophodno i neraskidivo povezano sa autorom pa autor mora imati kontrolu nad korištenjem autorskog djela koje može negativno da se odražava na autora kao jedinku društva

Autorsko pravo je od značaja za pojedinog autora, za privredna društva kao i za društvo kao cjelinu.

Autorsko pravo predstavlja svojevrsni društveni ugovor između autora, s jedne strane i društvene zajednice, s druge strane. Autor stvara novo autorsko djelo, što je u interesu društva kao cjeline. Društvena zajednica zauzvrat daje autoru, kroz autorsko pravo,

kontrolu korištenjima od strane drugih lica tog autorskog djela i njegovih primjeraka te mogućnost da ostvari imovinsku korist od tog autorskog djela za određeno vrijeme. Kada prođe vremenski period zaštite prestaje autorskoppravna zaštita, autorsko djelo postaje slobodno i ulazi u javni domen te bilo koja osoba može da koristi to autorsko djelo bez plaćanja naknade i bez da mora tražiti i dobiti dozvolu od autora ili od bilo kog drugog lica (barem u kontekstu autorskog prava).

U kontekstu ostvarivanja imovinske koristi ili naknade od korištenja autorskih djela, autorsko pravo je “negativno” u smislu da norme autorskog prava ne garantuju da će svaki konkretni autor zaista ostvariti pozitivnu naknadu ili “ubрати” korist bilo kakve vrste od svog autorskog djela, odnosno od korištenja autorskog djela ili primjeraka autorskog djela. Pravila autorskog prava daju autoru/nosiocu prava mogućnosti da ostvari imovinsku korist i naknadu, ali realno i konkretno ostvarivanje kao i obim istog te korespondirajuće naknade će zavistiti od popularnosti i poželjnosti te drugih kvaliteta i karaktersitika samih autorskih djela. Dodatno, poštivanje pravila autorskog prava, općenito govoreći, zahtjeva od svih drugih subjekata “negativno” pasivno držanje suzdržavanja od korištenja autorskog djela na načine koji čine sadržaj subjektivnog autorskog prava autora.

Korištenje autorskog djela je takođe društveno poželjno djelovanje, dok god se vrši na način koji nije inkompatibilan sa svrhom promocije stvaranja autorskog djela. Kao rezultat autorskoppravna zaštita je zasnovana na konceptu balansa interesa. Pravni poređak želi da zaštiti i motivira autora da stvara autorska djela pa pruža zaštitu interesima autora, no usvajajući mjere kojim se štiti autorsko pravo zakonodavac balansira interese društva kao cjeline sa interesima autora tako što, gdje je to, primjereno ograničava interese i obim zaštite autora tako što zakonodavac dozvoljava slobodno korištenje određenih vrsta autorskih djela odedenim subjektima prava na određeni način u određenim slučajevima (naprimjer kako bi se omogućilo licima sa invaliditetom da mogu koristiti ta djela ili za potrebe izvođenja nastave, informiranja javnosti i u drugim instancama).

Autorsko pravo motivira i privredna društva da ulažu u autorska djela i mehanizme ostvarivanja inherentne vrijednosti autorskih djela. Izdavač neće platiti autoru visoku naknadu za isključivo pravo izdavanja pisanog djela ukoliko onda bilo ko drugi može kopirati primjerke tog djela ili je isto dostupno za pristup besplatno na internetu; producent neće uložiti resurse za stvaranje skupocijenih audiovizuelnih djela ukoliko neće imati potencijal (iako ne i garanciju) da ostvari povrat uložениh sredstava (a što neće biti moguće ukoliko bilo ko može pogledati taj film, naprimjer besplatno na internetu) i sl.

Potrebno je tumačiti pravila pozitivnog autorskog prava u kontekstu kako posebnog stimuliranja autora na stvaralačko djelovanje i zaštitu investicije vremena i stvaralačkog truda autora ali i resursa privrednih društava u vrijednosnom autorskoppravnom lancu, tako i općeg djelovanja u kontekstu društva kao cjeline, a kao što i proizlazi iz odredbe čl. 156, st. 2 ZAISP-a.

No, potrebno je obratiti pažnju i na balansiranje interesa autora sa interesima društva i korisnika koji čine to društvo, kao što također proizlazi iz iste odredbe kojom zakonodavac traži da se utvrdi srazmjernost između težine učinjene povrede i zahtjeva za zaštitu.

Autorsko pravo je zasnovano na konceptu sprečavanja parazitskog iskorištavanja plodova rada autora od strane trećih lica. Intencija autorskopravne zaštite jeste da, ukoliko pojedini subjekt prava ostvaruje koristi od korištenja autorskog djela ili primjeraka autorskog djela, će autor/nosilac prava učestvovati u dijeljenju te koristi i/ili naknade. Pojedini instituti autorskog prava, kao naprimjer kod očitog nesrazmjera između naknade autoru i koristi za korisnika autorskog djela (čl. 81 st. 3 ZAISP-a), nastoje osigurati da autor bude primjereno kompenziran za svoje djelovanje stvaranja autorskog djela.

Autorskopravna zaštita je od ključne važnosti za kulturološki napredak društva jer motivira autore na utrošak njihovog vremena i truda na stvaranje autorskih djela. Zaštita autorskog prava je u interesu autora ali i korisnika jer korisnici žele da autori pišu nove knjige, skladaju nove pjesme, snimaju nove filmove, slikaju nove slike...

Potrebno je imati na umu da podjela na “autore” i “korisnike” je umjetna. Svaki autor je ujedno i korisnikom velikog broja drugih autorskih djela drugih autora, a svaki korisnik će biti autorom svojih vlastitih autorskih djela pa je pogrešno posmatrati autorskopravnu zaštitu kao nešto čime se daje prednost nekoj maloj grupi individual na “štetu” društva kao cjeline. U informacionom društvu sve individue su i autorima i korisnicima autorskih djela te sve individue imaju interesa za učinkovitu, svrishodnu i pravovremenu zaštitu autorskih prava.

1.5 Načela autorskog prava

Načela autorskog prava su:

- načelo apsolutnog dejstva subjektivnog autorskog prava⁴,

⁴ Individualna autorska imovinska i moralna prava koja čine sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava djeluju *erga omnes* – prema svima, tako da svi subjekti prava koji nisu autorom imaju obavezu da svoje djelovanje usklade sa sadržajem autorskog prava povodom tog autorskog djela. Svaki subjekt prava za cjelokupni vremenski interval autorskopravne zaštite ima obavezu da se suzdrži od korištenja autorskog djela na način koji čini sadržaj subjektivnog autorskog prava ukoliko nema valjanu pravnu osnovu za korištenje autorskog djela (čl. 20 st. 1 ZAISP-a). Ova obaveza je pasivne prirode pa nosilac obaveze ne mora učiniti ništa da bi je ispunio. Nosiocem obaveze su svi subjekti prava. Stjecanjem pravnog subjektiviteta novi subjekti prava stječu ovu obavezu povodom svih autorskih djela. Ukoliko subjekt prava povrijedi ovu obavezu pravni odnos između autora/nosioca prava i tog subjekta prava se mijenja. Taj subjekt prava stječe obavezu da prestane sa korištenjem autorskog djela na način koji čini povredu autorskog prava, da nadoknadi eventualnu nastalu štetu i na druge primjerene načine restituiše autora/nosioca prava kao i da uništi rezultate svog neovlaštenog djelovanja/spriječi dalje štetne posljedice svoje povrede i da se u budućnosti suzdrži od takvog djelovanja, a autor/nosilac prava stječe pravnozaštitni zahtjev prema tom subjektu prava. Kategorija individualnih prava autora koja se zovu “druga prava autora” imaju relativno djelovanje i djeluju *inter partes*.

- načelo automatskog sticanja autorskopravne zaštite/subjektivnog autorskog prava,
- načelo otvorene/inkluzivne definicije autorskog djela⁵,
- načelo univerzalnog kapaciteta ljudskih bića za autorstvo⁶,
- načelo estetske neutralnosti⁷,
- načelo dihotomije ideje i izražaja⁸,
- načelo nematerijalnosti autorskog djela i odvojenosti pravne egzistencije autorskog djela od primjeraka tog autorskog djela⁹,
- načelo jedinstva složenih autorskih djela i podobnosti dijelova autorskog djela za neovisnu autorskopravnu zaštitu¹⁰,

⁵ Svaka individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke će biti autorsko djelo i shodno autorskopravno zaštićena bez obzira na vrstu, način ili oblik stvaralačkog djelovanja (čl. 4 ZAISP-a).

⁶ Svako ljudsko biće može biti autorom svakog autorskog djela bez obzira na akademsku/profesionalnu titulu, zvanje, školovanost i dr. (čl. 9 ZAISP-a). Za autorstvo nije potrebna poslovna sposobnost.

⁷ Da bi se tvorevina mogla kvalifikovati autorskim djelom nebitna je novčana vrijednost, kvalitet, trajnost, subjektivne estetske karakteristike i kvalitete, umjetnički meritum i opravdanost postojanja, pravna nedozvoljenost sadržaja, status kiča i šunda i dr. Analiza estetskih kvaliteta sadržaja autorskog djela bi neophodno bila subjektivna i dovela do proizvoljnosti i pravne nesigurnosti u autorskopravnoj zaštiti. Rezultati takve analize su irelevantni za podobnost autorskog djela za zaštitu i autorsko djelo će biti zaštićeno bez zahtjeva u pogledu njegovog sadržaja, kvaliteta ili svrhe (čl. 14 ZAISP-a).

⁸ Sadržaj autorskog djela se neophodno sastoji od više elementa. Neophodan element je ideja kao najviša apstrakcija onoga što autor želi komunicirati autorskim djelom. Ideja nije, niti može biti autorskopravno zaštićena. Neophodan element autorskog djela je izražaj kao najviša konkretizacija onoga što autor želi komunicirati autorskim djelom. Izražaj autorskog djela je po pravilu autorskopravno zaštićen. Autorsko djelo može imati više sadržinskih elemenata (kao što su fabula, likovi, dijalog, scene i dr.) koji se nalaze između ideje i izražaja gdje oni elementi bliži po svojoj prirodi ideji neće biti autorskopravno zaštićeni, a oni bliži izražaju će biti zaštićeni (čl. 5 ZAISP-a).

⁹ Autorsko djelo je nematerijalno dobro, pa kao takvo je odvojeno u svojoj egzistenciji od svojih manifestacija u materijalnoj prirodi (u obliku primjeraka autorskog djela). Da bi bilo koje lice moglo koristiti autorsko djelo ono mora biti materijalizovano. To se čini fiksiranjem sadržaja autorskog djela za materijalni nosač, čime nastaje primjerak tog autorskog djela. Autorsko djelo i primjerak su zasebni objekti pravne zaštite sa odvojenom pravnom egzistencijom (čl. 67 i 68 ZAISP-a). Knjiga, naprimjer nije autorsko djelo, već je primjerak autorskog djela. Kupovinom knjige ne stječe se pravo reproduciranja ili prerade te knjige. Isto autorsko djelo može imati neograničeno mnogo različitih vrsta primjeraka, kao što je knjiga tvrdih korica, mehkih korica, elektronsko izdanje, vlastoručna transkripcija, snimak recitacije sadržaja – radić će se o istoj vrsti autorskog djela, ali različitim primjercima tog autorskog djela.

¹⁰ Autorsko djelo predstavlja skup sadržinskih elemenata. Dok su ti elementi stvaralačkom voljom autora stavljeni u cjelinu, oni predstavljaju jedinstven objekt autorskopravne zaštite. Sadržinski elementi autorskog djela mogu i sami biti podobni za autorskopravnu zaštitu odvojeni od cjeline ako kao takvi se mogu kvalifikovati kao individualne duhovne tvorevine (čl. 5 ZAISP-a). Korištenje takvih elemenata autorskog djela će biti analogno korištenju zasebnog autorskog djela. Korištenje sadržinskih elemenata autorskog djela, koji nisu podobni za autorskopravnu zaštitu će biti slobodni dok su ti elementi ekstrahovani, a korištenje takvih elemenata u okviru cjeline će biti autorskopravno uređeno i zaštićeno. Može se primijeniti analogija sa složenim stvarima.

- načelo jedinstva subjektivnog autorskog prava i viševrnosti individualnih subjektivnih prava koja čine sadržaj subjektivnog autorskog prava¹¹,
- načelo apstraktno definisanog sadržaja autorskih imovinskih i moralnih prava¹²,
- načelo ograničenosti subjektivnog autorskog prava¹³,
- načelo enumeriranog, a ne otvorenog sadržajnog ograničenja autorskog prava¹⁴,
- načelo isključivosti¹⁵,
- načelo rekadentnosti (elastičnosti) subjektivnog autorskog prava¹⁶,
- načelo negativnosti pozitivnog autorskog prava¹⁷.

¹¹ Autor stječe jedinstveno subjektivno autorsko pravo povodom svog autorskog djela koje se sastoji od individualnih autorskih imovinskih, moralnih i "drugih" prava (čl. 15 ZAIISP-a) te eventualno *sui generis* autorskih prava povodom *sui generis* vrsta autorskih djela. Autor i pravni sljedbenici autora će imati jedno autorsko pravo bez obzira koliko je individualnih autorskih prava u sadržaju istog.

¹² Sadržaj autorskih imovinskih i moralnih prava je apstraktno definisan pa tako svaki mogući način korištenja sadržaja ili primjeraka autorskog djela kao i način koji će postati moguć za vremenski interval zaštite subjektivnog autorskog prava će činiti sadržaj ovih prava osim onih koje je zakonodavac izričito isključio ili povodom kojih je ograničio autorsko pravo (čl. 20 ZAIISP-a za imovinska i čl. 16 ZAIISP-a za moralna prava).

¹³ Subjektivno autorsko pravo je predmetno, vremenski, sadržinski, prostorno te na druge načine ograničeno. Primjenjuje se opća zabrana zloupotrebe subjektivnog prava. Granice autorskog prava predstavljaju slobodu drugih subjekata prava na interakciju sa autorskim djelom na način izvan granica subjektivnog autorskog prava.

¹⁴ Sadržajna ograničenja autorskog prava su moguća samo u slučajevima koja su izričito predviđena zakonom, a obim korištenja po toj osnovi je ograničen namjerom koja se želi postići i mora biti u skladu sa dobrim običajima (čl. 40 st. 1 ZAIISP-a). Naš pravni sistem ne poznaje institut sadržajnog ograničenja kojim se dozvoljava blanketno korištenje autorskog djela, ukoliko zadovoljava određene faktore koji bi učinili to korištenje fer, kao što nalazimo u uporednom pravu.

¹⁵ Jedino autor/nosilac prava može koristiti autorsko djelo na način koji korespondira sa sadržajem subjektivnog autorskog prava, svim drugim subjektima prava je zabranjeno da koriste autorsko djelo na taj način bez dozvole autora/nosioca prava ili prethodnog stjecanja prava od autora/nosioca prava. Autor ili pravni sljednik autora može izričito isključiti ili zabraniti drugim subjektima prava da koriste autorsko djelo na određeni način. Ovo načelo proizlazi iz odredbe čl. 20 et al ZAIISP-a.

¹⁶ Ukoliko autor/nosilac subjektivnog autorskog prava prenese prenosivo autorsko pravo na drugo lice ili ograniči pravnim poslom obim ili sadržaj autorskog prava, po prestanku pravnog posla kojim je pravo preneseno ili sadržaj ograničen, preneseno individualno pravo će se vratiti autoru/nosiocu prava, odnosno proširiti će se ograničeni obim prava na stanje prije ograničenja.

Ukoliko način korištenja autorskog djela koji nije bio poznat ili moguć u vrijeme nastanka autorskog djela postane poznat ili moguć u vremenskom intervalu autorskopravne zaštite autorskog djela, autor će steći individualno subjektivno autorsko pravo koje korespondira tom načinu korištenja. Ništave će biti odredbe pravnog posla kojim autor raspolaze pravima na još nepoznate načine korištenja autorskog djela sukladno odredbi čl. 79 tačka d ZAIISP-a.

¹⁷ Pravila autorskog prava daju mogućnost autoru/nosiocu prava da ostvari imovinsku ili drugu korist te novčanu ili drugu naknadu od korištenja autorskog djela, ali ne garantuju da će autor/nosilac prava zaista i ostvariti profit ili drugu pozitivnu naknadu ili korist od svog autorskog djela. Činjenica da lice ima subjektivno autorsko pravo ne znači da druga pravna pravila neće spriječiti tog nosioca prava da koristi to autorsko djelo. S druge strane, pravila autorskog prava stvaraju obavezu svim subjektima koji nisu

Kako je autorsko pravo grana građanskog prava, u autorskom pravu će se primjenjivati opća načela građanskog prava (dispozitivnosti, ravnopravnosti strana, imovinske sankcije, prometnosti prava i dr.), osim ako drugačije nije zakonodavac izričito odredio.

1.6 Izvori pozitivnog autorskog prava u Bosni i Hercegovini

Primarni izvori pozitivnog autorskog prava u Bosni i Hercegovini su Zakon o autorskom i srodnim pravima (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 63/10)¹⁸ (u cijelom poglavlju: “ZAISP”) i Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10)¹⁹ (u cijelom poglavlju “ZKOAISP”) koji zajedno čine normativnu cjelinu (čl. 1 st. 2 ZKOAISP-a), pa se njihove odredbe imaju tumačiti u skladu s tom činjenicom.

autorom/nosiocem prava na pasivno djelovanje ne korištenja autorskog djela na način koji čini sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava bez valjane pravne osnove za takvo djelovanje pa tim subjektima je ostvarivanje obaveze relativno lagano i ne zahtjeva aktivno djelovanje već pasivno držanje kako bi se ispunila njihova obaveza sa njihove strane.

¹⁸ Zakonom o autorskom i srodnim pravima (ZAISP-om) se, između ostalog, uređuje: šta je autorsko djelo (čl. 4 st. 1 ZAISP-a); ko je autor (čl. 9 ZAISP-a); koja prava ima autor (Poglavlje II Drugog dijela (čl. 15–39; 110) (i drugi članovi) ZAISP-a); kako su ta prava ograničena (Poglavlje IV (čl. 40–54) i Poglavlje V (čl. 55–62) (i drugi članovi) Drugog djela ZAISP-a); kako se daje dozvola i kako se prometuje individualnim subjektivnim autorskim pravima (Poglavlje III i IV Trećeg dijela (čl. 73–99 i drugi članovi) ZAISP-a); šta se dogodi kada se autorsko djelo stvori u radnom odnosu (čl. 100–101 ZAISP-a); kako je uređena autorskoppravna zaštita povodom posebnih (ili *sui generis*) vrsta autorskih djela kao što su: računarski programi (čl. 102–108 i drugi članovi ZAISP-a), audiovizuelna autorska djela (filmovi) (čl. 110–115 i drugi članovi ZAISP-a), zbirke i baze podataka (čl. 7 ZAISP-a), i dr.; šta su i kako su zaštićena susjedstva ili prva srodna autorskom pravu (koja se skraćeno zovu i “srodna prava”) (Peti dio ZAISP-a (čl. 116–146 ZAISP-a); koja prava imaju subjekti srodnih prava, i to: izdavač (čl. 116–125 ZAISP-a), proizvođač fonograma (čl. 126–130 ZAISP-a), filmski producent (čl. 131–134 ZAISP-a), organizacija za radiodifuziju (čl. 135–137 ZAISP-a), izdavač (čl. 138–140 ZAISP-a); kako se individualno i kolektivno ostvaruje autorsko pravo (Poglavlje I Šestog dijela (čl. 147–148 i drugi članovi) ZAISP-a te ZKOAISP); kako se ostvaruje zaštita autorskih prava usljed povrede autorskog prava (Poglavlje II šestog dijela (čl. 150–163 i drugi članovi ZAISP-a); druge mjere osiguranja zaštite autorskog prava (čl. 164–169 ZAISP-a), prekršajne odredbe usljed povrede autorskog prava (čl. 170–172 ZAISP-a) na koga i kako, te na kojem području se primjenjuju odredbe ovog zakona te brojna druga autorskoppravno i srodonpravno relevantna pitanja. NB.: ZAISP ne sadrži odredbe kojim se inkriminira povreda autorskog i srodnih prava, te odredbe se nalaze u čl. 242–246 KZBiH.

ZAISP ima 192 člana raspoređenih u devet dijelova: Dio I: Opće odredbe (čl. 1–3); Dio II: Autorsko pravo (čl. 4–62); Dio III: Autorsko pravo u pravnom prometu (čl. 63–101); Dio IV: Posebne odredbe o pojedinim autorskim djelima (čl. 102–115); Dio V: Srodna prava (čl. 116–146); Dio VI: Ostvarivanje prava (čl. 147–169); Dio VII: Prekršajne odredbe (čl. 170–174); Dio VIII – Područje primjene zakona (čl. 175–182) i Dio IX: Prijelazne i završne odredbe (čl. 183–192).

¹⁹ ZKOAISP-om se uređuju pitanja vezana za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava kao jednim od dva moguća načina ostvarivanja autorskih prava (drugi je individualno ostvarivanje – čl. 147 i 148 ZAISP-a). ZKOAISP-om se uređuje šta je kolektivno ostvarivanje, koji su poslovi kolektivnog ostvarivanja autorskog ili srodnih prava, koja može biti pravna osnova kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, šta su i kako imaju djelovati kolektivne organizacije, kako se iste osnivaju, kako dobivaju dozvolu te

ZAISP je stupio na snagu 11. 08. 2010. godine, a stavio je van snage Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (*Sl. glasnik BiH*, br. 06/02, 32/02 i 76/06) koji je bio u primjeni od 2002. do 2010. godine, a koji je i sam derogirao Zakon o autorskom pravu SFRJ (*Sl. list SFRJ*, br. 19/78, 24/86, 21/90).

Odredbe ZAISP-a se primjenjuju na autorska djela (i predmete srodnih prava) nastala nakon 11. 08. 2010. godine, odnosno nakon stupanja na snagu ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 183 st. 1 ZAISP-a.

Odredbe ZAISP-a će se primjenjivati i na autorska djela, izvedbe, fonograme i emisije koje su nastale prije stupanja na snagu ZAISP-a u pogledu subjektivnog autorskog prava/srodnih prava koja su priznata ZAPISP-om ili ZAPSRJ (ili eventualno drugim zakonom), odnosno zakonom države porijekla u slučaju autorskih djela stranaca ili autorskih djela objavljenih izvan BiH, a čija autorska prava su zaštićena u BiH, pod uvjetom da nije prestala pravna zaštita, sukladno odredbi čl. 183 st. 2 ZAISP-a. Na baze podataka kao predmete srodonpravne zaštite proizvođača baze podataka (čl. 141–146 ZAISP-a), a ne na baze podataka kao autorska djela sukladno odredbi čl. 7 ZAISP-a, odredbe ZAISP-a će se primjenjivati ukoliko su predmetne baze podataka izrađene nakon 01. 01. 1983. godine, sukladno odredbi čl. 183 st. 3 ZAISP-a. Ukoliko se baza podataka može kvalifikovati za autorskopravnu zaštitu te povodom računarskih programa, odredbe ZAISP-a će se primjenjivati na računarske programe i baze podataka stvorene prije stupanja na snagu ZAISP-a, ali pod uvjetom da se time ne zadire u ugovore koji su bili sklopljeni i prava koja su bila stečena do 11. 08. 2010. godine, sukladno odredbi čl. 185 ZAISP-a.

Odredbe ZAISP-a se neće primjenjivati na pravne poslove koji su zaključeni, odnosno izvršeni u skladu sa tada važećim propisima prije 11. 08. 2010. godine, sukladno odredbi čl. 184 ZAISP-a.

ZAISP, u vrijeme stupanja na snagu, je bio usklađen sa svim značajnijim međunarodnim konvencijama iz domena autorskog i srodnih prava kojim je Bosna i Hercegovina bila članica te sa svim do tada usvojenim direktivama i pravilima o autorskim pravima u pravnoj stečevini ili *acquisu* Evropske unije. U vrijeme pisanja *Priručnika ZAISP* nije mijenjan ili dopunjavani.

Pored ZAISP-a i ZKOAISP-a, u vrijeme pisanja *Priručnika* izvore autorskog i srodnih prava u BiH čine i sljedeća podzakonska pravila koja je, u skladu sa ovlaštenjima iz

kako se vrši nadzor nad djelovanjem kolektivnih organizacija, uglavnom od strane Instituta za intelektualno vlasništvo BiH. Također, uređuje se odnos kolektivne organizacije sa autorima/nosiocima autorskog prava, odnos kolektivne organizacije sa korisnicima, određenje tarife, zaključenje kolektivnih ugovora, nadležnost, imenovanje i djelovanje Vijeća za autorsko pravo, postupak medijacije i druga pitanja.

ZKOAISP se sastoji od 49 članova raspoređenih u sedam dijelova: Dio I: Opće odredbe (čl. 1–5); Dio II: Kolektivna organizacija (čl. 6–14); Dio III: Odnos kolektivne organizacije prema autorima (čl. 15–22); Dio IV: Odnos kolektivne organizacije i korisnika (čl. 23–31); Dio V: Rješavanje tarifnih sporova između kolektivnih organizacija i korisnika (čl. 32–40); Dio VI: Prekršajne odredbe (čl. 41–43) i Dio VII: Prijelazne i završne odredbe (čl. 44–49).

zakona, usvojio Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine, Vijeće ministara BiH ili drugi nadležni državni organ: Pravilnik o načinu i formi deponiranja autorskih djela i predmeta srodnih prava i o njihovom upisivanju u knjigu evidencije (*Sl. glasnik BiH*, br. 28/11); Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o načinu i formi deponiranja autorskih djela i predmeta srodnih prava i o njihovom upisivanju u knjigu evidencije (*Sl. glasnik BiH*, br. 91/16); Odluka o određivanju identifikacionog broja za upis u knjigu evidencije autorskog djela i predmeta srodnih prava (br. IN-0293/11-03 VT); Pravilnik o načinu i formi ispunjavanja uvjeta za davanje dozvole pravnim licima za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, 44/10); Pravilnik o izmjenama pravilnika o načinu i formi ispunjavanja uvjeta za davanje dozvole pravnim licima za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik*, 49/16); Odluka o iznosima naknada za reproduciranje za privatnu i drugu vlastitu upotrebu autorskih djela i predmeta srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 77/11); Pravilnik o medijaciji radi zaključenja kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitiranih djela (*Sl. glasnik BiH*, br. 11/11); Odluka o provođenju carinskih mjera za zaštitu prava nosioca autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 41/12).

Pored navedenih, izvori pozitivnog autorskog i srodnih prava u Bosni i Hercegovini su: Ustav Bosne i Hercegovine²⁰, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, a posebno Prvi protokol iste (koji se odnosi na zaštitu imovine)²¹, Ustavi Entiteta i Brčko Distrikta²² i Krivični zakon Bosne i Hercegovine (*Sl. glasnik BiH*, br. 3/03, 32/03 - ispr., 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 8/10, 47/14, 22/15, 40/15, 35/18, 46/21).²³

Zakoni koji predstavljaju *lex generalis* ili *lex specialis* izvore materijalnog autorskog prava, a nisu ZAISP i ZKOAISP su: Zakon o obligacionim odnosima FBiH (*Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 – odluka USJ i 57/89, *Sl. list R BiH* br. 2/92, 13/93 i 13/94 i *Sl. novine FBiH*, br. 29/03 i 42/11) i Zakon o obligacionim odnosima RS (*Sl. list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89 i *Sl. glasnik RS*, br. 17/93, 3/96, 37/01 - dr. zakon, 39/03

²⁰ Posebno relevantna je odredba člana II.3 tačka k Ustava BiH kojom se garantuje pravo na imovinu. Kako imovina predstavlja skup subjektivnih imovinskih prava jednog subjekta prava, a autorsko pravo je subjektivno pravo koje se sastoji od, između ostalog, imovinskopravnih ovlaštenja odnosno individualnih subjektivnih autorskih imovinskih prava, to znači da autorsko pravo čini i ulazi u imovinu izvjesnog subjekta prava i da Ustavne odredbe koje štite imovinu štite i autorsko pravo kao imovinu od neprimjerenog i neovlaštenog ulaženja u istu prvenstveno od strane države.

²¹ Član II.2 Ustava BiH uređuje da se Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini, te da imaju prioritet nad svim ostalim zakonima.

²² Sadrže odredbe o zaštiti prava na imovinu, pravnu zaštitu, sudsko djelovanje, ali i izričite odredbe kao što je naprimjer odredba u čl. 27 Ustava Republike Srpske: "Naučno, kulturno i umjetničko stvaranje je slobodno. Zajamčena je zaštita moralnih i imovinskih prava po osnovu naučnog, kulturnog, umjetničkog i drugog intelektualnog stvaralaštva."

²³ Prvenstveno članovi 242–246 KZBiH koja inkriminiraju izvjesna djelovanja korištenja autorskog djela ili predmeta srodnih prava. Nota bene: entitetski krivični zakoni ne sadrže odredbe koje inkriminiraju djelovanja povodom autorskog djela i predmeta srodnih prava *per se*.

i 74/04)) koji *lex generalis* uređuju materiju pravnog prometa subjektivnim autorskim i srodnim pravima; Zakon o stvarnim pravima FBiH (*Sl. novine FBiH*, 66/13 i 100/13) i Zakon o stvarnim pravima RS (*Sl. glasnik RS*, br. 124/08, 3/09 - ispr., 58/09, 95/11, 60/15 i 18/16 - odluka US i 107/19)), koji *lex generalis* uređuju stvarnopravne odnose povodom primjeraka autorskih djela koji su stvari; Zakon o nasljeđivanju FBiH (*Sl. novine FBiH*, br. 80/14 i 32/19 – odluka US) i Zakon o nasljeđivanju RS (*Sl. glasnik RS*, br. 1/09, 55/09 - ispravka i 91/16, 28/19 – odluka US i 82/19), koji uređuju pitanja nasljeđivanja subjektivnog autorskog i srodnih prava sukladno odredbi čl. 63 ZAISP-a; Zakon o radu FBiH (*Službene novine Federacije BiH*, broj: 26/16, 89/18, 23/20 – odluka US, 49/21 i 44/22) i Zakon o radu RS (*Sl. glasnik RS*, br. 1/16, 66/18, 91/21 – odluka US i 119/21) koji *lex generalis* uređuju pitanja vezana za autorsko djelo ili predmete srodnih prava stvorene u radnom odnosu u kontekstu čl. 100 i 101 et al ZAISP-a; Zakon o elektronskom pravnom i poslovnom prometu (*Sl. glasnik BiH*, br. 88/07) koji *lex specialis* uređuje pitanja odgovornosti za povredu subjektivnog autorskog prava i subjektivnih srodnih prava u kontekstu pružanja usluga informacionog društva kao što su, između ostalog, hosting sadržaja na internetu; Zakon o osnivanju Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine (*Sl. glasnik BiH*, br. 43/04), koji između ostalog, uređuje nadležnost Instituta u kontekstu autorskog prava; Zakon o prekršajima FBiH (*Sl. novine FBiH*, br. 63/14), Zakon o prekršajima RS (*Sl. glasnik RS*, br. 63/14, 36/15 - odluka US, 110/16, 100/17 i 19/21 – odluka US) i Zakon o prekršajima BiH (*Sl. glasnik BiH*, br. 41/07, 18/12, 36/14, 81/15 i 65/20) kojim se *lex generalis* uređuju pitanja povodom povrede autorskog prava koja je prekršaj sukladno odredbama čl. 170, 172 ZAISP-a i čl. 41 ZKOAISP-a); drugi zakoni koji *lex specialis* i *lex generalis* uređuju materiju pozitivnih autorskopравnih odnosa i čine autorsko pravo u objektivnom smislu.

Pored prethodno navedenih formalnih izvora autorskog prava materijalni, neformalni, izvori autorskog prava su: sudska praksa domaćih sudova, sudova država u okruženju (sa kompatibilnim autorskopравnim institutima), sudska praksa sudova u bivšoj SFRJ; sudska praksa Evropskog suda pravde (usljed kompatibilnosti i harmoniziranosti instituta u ZAISP-u koji su transponirani iz relevantnih direktiva EU), pravna nauka (uključujući i ovaj *Priručnik*), i običaji (posebno relevantno uzimajući relativno brz tempo razvoja modaliteta korištenja autorskih djela u informacionim sistemima i na internetu).

1.7 Međunarodni izvori autorskog i srodnih prava u Bosni i Hercegovini

Sukladno odredbi člana 190 ZAISP-a, odredbe međunarodnih ugovora koje se odnose na materiju autorskog i srodnih prava će se primjenjivati na autorskopравne odnose u Bosni i Hercegovini i imaju veću pravnu snagu od odredbi ZAISP-a, jer u slučaju sukoba s odredbama ZAISP-a će se primjenjivati relevantne odredbe međunarodnih ugovora.

U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* BiH je pristupila sljedećim međunarodnim ugovorima u području autorskog i srodnih prava: Bernska konvencija o zaštiti književnih i umjetničkih djela, (Rimska) Međunarodna konvencija o zaštiti umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i radiodifuznih organizacija, Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo, Ugovor o izvedbama i fonogramima Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo, Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od nedozvoljenog umnožavanja njihovih fonograma, Konvencija o distribuciji signala za prijenos programa preko satelita, Ugovor iz Marakeša Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo za olakšanje pristupa objavljenim djelima slijepim, slabovidnim i licima koja se iz drugog razloga ne mogu koristiti štampom.

Najvažniji međunarodni izvor autorskog prava u BiH je Bernska konvencija o književnim i umjetničkim djelima (u nastavku: "Bernska konvencija"). Usvojena je 1886. godine, a stupila na snagu 05. 12. 1887. godine dok je izmijenjena i dopunjena posljednji put 24. 06. 1971. godine u Parizu. U vrijeme pisanja ima 188 potpisnica. Zasnovana je na tri osnovna principa: autorska prava povodom autorskih djela koja su stvorena u jednoj državi članici moraju biti zaštićena na isti način u svakoj drugoj državi članici, kao što su zaštićena autorska djela državljana te države članice, zaštita mora biti automatska, odnosno zaštita ne smije biti uvjetovana zadovoljenjem bilo kakvih formalnosti, kao i to da je zaštita neovisna od zaštite u državi porijekla djela (u kojoj je djelo stvoreno), osim gdje je određeno izričito drugačije u posebnim slučajevima. Obaveza je potpisnica da u nacionalnim zakonodavstvima osiguraju izvjesni minimum sadržaja autorskih prava.

Nakon donošenja i stupanja na snagu Zakona o autorskom i srodnim pravima (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10) BiH je ratifikovala, ali ne i integrisala odredbe Ugovora iz Marakeša. Usljed djelovanja odredbe čl. 190 ZAISP-a odredbe ovog ugovora se primjenjuju te imaju snagu iznad odredbi ZAISP-a u našoj državi pa se moraju uzeti u obzir prilikom odlučivanja u predmetima koji mogu biti uređeni ovim pravilima.

Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva Svjetske trgovinske organizacije (TRIPS sporazum WTO-a) sadrži bitne odredbe posebno po pitanjima mjera zaštite povrijeđenog a.p.

1.7.1 *Acquis* kao izvor autorskog prava u Bosni i Hercegovini

Pravna stečevina Evropske unije – *acquis communautaire* (koji se često skraćeno naziva *acquis*) ne poznaje kodifikovana pravila koja sveobuhvatno uređuju autorsko i srodna prava na teritoriji država članica Evropske unije. Direktivama EU se harmonizirano uređuju pojedina pitanja autorskog prava koje individualne države članice transponiraju u nacionalna zakonodavstva.

Kako BiH nije članica EU, BiH nema obavezu transponiranja odredbi EU Direktiva u domaće zakonodavstvo, niti EU Direktive imaju automatsku pravnu snagu u BiH kao

što po osnovi članstva u EU imaju u državama članicama EU. No, Bosna i Hercegovina se obavezala u Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane i Bosne i Hercegovine, s druge strane, između ostalog, u čl. 73 st. 3 da: “Bosna i Hercegovina preduzet će sve neophodne mjere kako bi najkasnije pet godina nakon stupanja na snagu ovog sporazuma garantirala nivo zaštite prava intelektualne, industrijske i trgovinske svojine sličan onome koji postoji u Zajednici, uključujući i djelotvorna sredstva za ostvarivanje takvih prava.”

Kao rezultat BiH ima obavezu transponiranja i inkorporiranja autorskopравnih instituta iz direktiva koje čine *acquis* autorskog i srodnih prava.

Zakonodavac je već inkorporirao brojne institute iz direktiva EU koje su bile na snazi prije donošenja ZAISP-a i ZKOAISP-a, pa su u to vrijeme ovi zakoni bili harmonizirani sa *acquisom*.²⁴

Te direktive su: Direktiva Vijeća 93/83/EEC o koordinaciji određenih pravila s obzirom na autorsko pravo i srodna prava koja se odnose na satelitsko emitiranje i kablovsko reemitiranje; Direktiva 96/9/EZ o pravnoj zaštiti baza podataka; Direktiva 2001/29/EZ o usklađivanju određenih aspekata autorskog prava i srodnih prava u informacijskom društvu; Direktiva 2001/84/EZ o pravu slijeđenja u korist autora izvornika umjetničkog djela; Direktiva 2006/115/EZ o pravu iznajmljivanja i pravu posuđivanja te o određenim autorskom pravu srodnim pravima u području intelektualnog vlasništva; Direktiva 2006/116/EZ o trajanju zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava; Direktiva 2009/24/EZ o pravnoj zaštiti računalnih programa.

U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* prošlo je više od dvanaest godina od stupanja na snagu ZAISP-a i ZKOAISP-a, u koje vrijeme ovi zakoni nisu mijenjani ni dopunjavani. Od 2010. godine EU je donijela direktive koje uređuju pojedina pitanja autorskog prava i čine *acquis* a koje, *ipso facto*, nisu transponirane u pozitivno autorsko pravo BiH, pa ZAISP i ZKOAISP nisu u potpunosti harmonizirani sa sljedećim direktivama (što ne znači da nisu djelimično harmonizirani): Direktiva 2011/77/EU o trajanju zaštite autorskog prava i određenih srodnih prava; Direktiva 2012/28/EU o određenim dozvoljenim korištenjima djela siročadi; Direktiva 2014/26/EU o kolektivnom ostvarivanju autorskog prava i srodnih prava te izdavanju odobrenja za više državnih područja za prava na internetsko korištenje glazbenih djela na unutarnjem tržištu; Direktiva (EU) 2017/1564 o određenim dopuštenim upotrebama određenih djela i drugih predmeta zaštite, koji su zaštićeni autorskim pravom i srodnim pravima u korist osoba koje su slijepe, koje imaju oštećenje vida ili imaju drugih poteškoća u korištenju štampanim materijalima i

²⁴ Prednost visoke stope harmoniziranosti pozitivnih pravila autorskog prava Bosne i Hercegovine sa *acquisom* nalazi se, između ostalog, i u tome što se presude Evropskog suda pravde po svom iznimno visokom kvalitetu pravne logike i rezonovanja te ubjedljivosti mogu se koristiti za razumijevanje instituta autorskog prava i u našoj državi, pa shodno skrećemo pažnju na njih cijenjenom čitaocu kao dragocjen resurs pravne prakse i izvor razumijevanja instituta autorskog prava i u našoj državi.

o izmjeni Direktive 2001/29/EZ o usklađivanju određenih aspekata autorskog i srodnih prava u informacijskom društvu; Direktiva (EU) 2019/790 o autorskom pravu i srodnim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu i izmjeni direktiva 96/9/EZ i 2001/29/EZ; Direktiva (EU) 2019/789 o utvrđivanju pravila o ostvarivanju autorskog prava i srodnih prava koja se primjenjuju na određene internetske prijenose organizacija za radiodifuziju i reemitiranja televizijskih i radijskih programa te o izmjeni Direktive Vijeća 93/83/EEZ.

2. Autorsko djelo

2.1 Općenito o autorskom djelu

Autorsko djelo je objekt autorskopravne zaštite koji čini nematerijalno dobro koje se sastoji od individualne duhovne tvorevine ljudskog bića iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke (čl. 4 st. 1 ZAISP-a), nastale donošenjem serije stvaralačkih odluka, od kojih su neke slobodne, negenerične, individualizirajuće stvaralačke odluke koje rezultiraju tvorevinom ljudskog duha koja, usljed toga da je nastala pod i oblikovana utjecajem personalnosti ili ličnosti autora, poprima svojstvo individualnosti, čime biva kvalifikovana za autorskopravnu zaštitu.

Autorsko djelo može biti i sve ono što zakonodavac izričito uredi relevantnom pozitivnom pravnom normom da će biti autorskim djelom, bez obzira da li zadovoljava prethodno navedene karakteristike, sukladno odredbi čl. 4 st. 1 ZAISP-a, a s druge strane “nešto” neće biti autorskim djelom uprkos tome što zadovoljava sve zakonske kriterije, ukoliko zakonodavac tako odredi ili izuzme to “nešto” iz autorskopravne zaštite (kao što je naprimjer slučaj sa odredbom čl. 8 st. 1 ZAISP-a).

Autorsko djelo je apstraktan pojam i objekt pravne zaštite. Za razliku od primjerka autorskog djela, samo autorsko djelo kao takvo ne postoji u materijalnoj prirodi (niti mora da ima fizičku manifestaciju da bi bilo autorskopravno zaštićeno), a egzistira jedino i isključivo jer pravne norme uređuju da egzistira, a postojanje, svojstva i karakteristike autorskog djela su definisane, uređene i ograničene pozitivnim pravilima autorskog prava.

Autorsko djelo je:

- posebna vrsta ploda ljudskog uma,
- zaseban objekt ili predmet pravne zaštite,
- nematerijalno dobro,
- odvojeno i nezavisno od bilo kojeg primjerka tog autorskog djela sa zasebnom pravnom egzistencijom i zaštitom,
- jedinstven skup više potencijalno zaštitivih i nezaštitivih sadržinskih elemenata,
- nosiocem inherentne imovinske, lične, kulturološke, društvene i druge vrijednosti.

Praksa Evropskog suda pravde jeste da podobnost za autorskopravnu zaštitu zahtijeva da tvorevina a) mora biti neovisna tvorevina koja potječe iz svog autora, b) mora odražavati autorovu personalnost, i c) stvarajući djelo autor je morao donijeti slobodne i “kreativne” (stvaralačke) odluke (“choices”) i na taj način utisnuti svoj lični otisak na djelo, te da druge konsideracije se ne trebaju uzimati u obzir, a što, između ostalog, proizlazi iz presuda u predmetima C-5/08, C-393/09, C-403/08 i C429/08, C145/10, C-604/10, C683/17, C-833/18 i brojnim drugim.

Autorsko djelo nije isto što i umjetničko ili naučno djelo.²⁵ Nešto može biti umjetničkim ili naučnim djelom, a u isto vrijeme ne moći se kvalifikovati kao autorsko djelo i obrnuto.

Autorsko djelo ima metafizičko značenje i relevantnost izvan granica autorskog prava ali ovaj aspekt autorskog djela, općenito, je irelevantan u kontekstu autorskog prava pa ne treba se uzimati u obzir prilikom donošenja odluka u kontekstu autorskog prava osim ukoliko na to izričito ne upućuju norme autorskog prava.²⁶

²⁵ Razumijevanje autorskog djela u strukovnom i smislu naučnih grana izvan autorskog prava je irelevantno za pojam, egzistenciju i autorskopravnu zaštitu autorskog djela u kontekstu autorskog prava, ali strukovno razumijevanje procesa stvaranja i onoga što u autorskom pravu predstavlja autorsko djelo može biti od pomoći za identifikovanje i kvalifikovanje autorskog djela kroz participaciju vještaka relevantnih strukovnih ili grana umjetnosti, književnosti ili nauke. Potrebno je biti na oprezu i uložiti poseban trud da se razgraniči, ne poistovjeti i “ne pobrka” poimanje umjetničkog, književnog ili naučnog djela sa stanovišta struke ili primjerene grane nauke od pojma i karakteristika autorskog djela u kontekstu pozitivnog autorskog prava. Umjetničko, naučno ili književno djelo ne mora neophodno biti autorskim djelom, odnosno ne mora biti podobno da se kvalifikuje kao autorsko djelo po pravilima pozitivnog autorskog prava i shodno da bude predmetom autorskopravne zaštite.

²⁶ Ono predstavlja jednu česticu ljudskog poimanja stvarnosti i ekspresiju postojanja ljudskih bića. Ono je još jedno u moru doprinosa zajedničkom stvaralaštvu i dostignuću ljudske rase i predstavlja element kolektivnog skupa ili svoda kolektivnog iskustva ljudskih bića, pa shodno postoje oni koji smatraju da nije moguće ili nije opravdano stavljati kontrole ili se posesivno ponašati povodom metafizičkog, onoga što se u kontekstu autorskog prava označava autorskim djelom. Postoje i oni koji smatraju da plodovi ljudskog uma pripadaju svim ljudskim bićima podjednako i da nije moguće imati “vlasništvo nad intelektom”. Ovo su pitanja za diskusiju zakonodavcu u političkom procesu donošenja pravila autorskog prava i predstavlja ekstralegalne konsideracije bez posebnog interesa za sudije u vršenju sudske funkcije povodom autorskog djela i subjektivnih autorskih prava povodom tog autorskog djela. Činjenica ostaje da autorsko djelo jeste objektom autorskopravne zaštite, te da svi subjekti prava, bez obzira htjeli to ili ne, te sviđalo im se to ili ne, moraju poštovati pozitivna autorskopravna pravila u kontekstu pravnih odnosa povodom autorskih djela i moraju dovesti svoje autorskopravno relevantno interaktiranje odnosno korištenje autorskog djela u sklad sa pozitivnim pravilima autorskog prava ili se pak izlažu opasnosti i mogućnosti primjene zapriječenih sankcija naspram istih.

Posmatrano na ovaj način autorsko djelo, uprkos svojoj posebnoj metafizičkoj prirodi, nije različito od stvari, činidbe ili bilo kojeg drugog objekta prava.

2.2 Kako nastaje autorsko djelo²⁷

Stvaranje autorskog djela je čin komunikacije. Autor komunicira s “publikom” (odnosno drugim subjektima prava) svojim autorskim djelom.

Postupak stvaranja autorskog djela počinje od ideje, najviše apstrakcije onoga što autor želi da komunicira.

Svako autorsko djelo neophodno ima najmanje jednu ideju, a potencijalno neograničeno mnogo ideja u zavisnosti od složenosti onoga što autor želi komunicirati. Ideja je jedan od sadržinskih elemenata autorskog djela. Ideja autorskog djela, koliko god istih se može utvrditi u autorskom djelu, nije, neće i ne može biti autorskoppravno zaštićena sukladno odredbi čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a.

Ideja, sama od sebe, budući da je apstraktna, se ne može komunicirati kao takva. Da bi se ideja efektivno komunicirala, ona se mora konkretizirati. Proces stvaranja autorskog djela, shodno, je uklanjanje apstrakcije ideji konkretizacijom. Svaka ideja se može konkretizirati na neograničeno mnogo načina, pa slijedi da se svaka ideja može izraziti na neograničeno mnogo različitih, zasebnih, načina. Slijedi i da, na osnovu jedne ideje može nastati neograničeno mnogo zasebnih autorskih djela.

Ličnost, personalnost odnosno individualnost autora utiče na način na koji će konkretni autor konkretizirati određenu ideju, pa konkretizacije ideje koje potječu od autora će biti oblikovane ličnosti, individualnosti i personalnosti tog autora i nositi tragove bivanja oblikovanim na taj način. Zato što je apstraktna ideja nikako ne može biti individualna – ono što može biti individualno (i shodno podobno za autorskoppravnu zaštitu) jeste konkretizacija ideje kojoj je uklonjena apstrakcija ideje kao takve.

Ideja se konkretizira umnim djelovanjem autora kao rezultat čega nastaje nešto što je stvorio um - tvorevina uma i nematerijalno dobro (koje može, između ostalog, biti predmetom pravnog prometa i drugih djelovanja kako autora tako i drugih subjekata prava, a koje autorskoppravno relevantno djelovanje će morati biti usklađeno u skladu sa pravilima autorskog prava) koje će biti autorskoppravno zaštićeno kao autorsko djelo, ako zadovoljava zakonske uslove.

Potpuno konkretiziran sadržaj onoga što autor želi komunicirati nazivamo “izražajem” autorskog djela. Svako autorsko djelo pored ideje neophodno sadrži i izražaj kao sadržinski element tog autorskog djela. Izražaj možemo identifikovati kao sadržinski element autorskog djela sa najmanjom apstrakcijom ideje/ideja tog autorskog djela.

²⁷ NB: Pojednostavljeni prikaz postupka nastanka autorskog djela koji slijedi, potreban za razumijevanje pojma autorskog djela i metode autorskog prava, je prezentovan sa naglaskom na aspekte stvaranja autorskog djela koji će biti bitni za autorskoppravnu zaštitu rezultata stvaralačkog čina i ono ne predstavlja stručni prikaz psihičkih, umjetničkih i drugih naučnih i strukovnih poimanja i razumijevanja stvaralačkog čina kao takvog.

U nečemu što se može kvalifikovati kao autorsko djelo ideja tog autorskog djela nika- da neće biti autorskoppravno zaštićena a izražaj kao sadržinski element uvijek će biti za- štćen. Ovaj fenomen u autorskom pravu se označava kao "dihotomija ideje i izražaja". Autorsko djelo se može sastojati još od neograničeno mnogo drugih vrsta sadržinskih elemenata koji mogu rezultirati drugim zasebnim sadržinskim elementima koji će se nalaziti na spektru negdje između nezaštićene ideje i zaštićenog izražaja, te i sami, od- vojeni od autorskog djela kao cjeline, mogu biti nezaštivivi ili zaštićeni autorskopprav- nim normama.

Autor uklanja apstraktnost od ideje i konkretizira ideju na taj način stvarajući autorsko djelo donošenjem serije stvaralačkih odluka. Donošenje stvaralačke odluke je čin pri- mjene uma i misaono djelovanje autora.

Svaka stvaralačka odluka autora neophodno uklanja od apstrakcije ideje tako što kon- kretizira ono što autor želi komunicirati i doprinosi nastanku autorskog djela. Za de- terminaciju da li će pojedini sadržinski element biti autorskoppravno zaštićen ili ne je ključno pitanje da li se u tom sadržinskom elementu može identifikovati karakteristi- ka individualnosti.

Koliko stvaralačkih odluka je potrebno za stvaranje autorskog djela zavisi od obima i vr- ste autorskog djela. To može biti relativno mali broj odluka (kao naprimjer kod stvaranja fotografskog autorskog djela) ili relativno veliki broj kao (kod stvaranja pisanog autor- skog djela velikog obima (sa velikim brojem stranica)).

Svaka stvaralačka odluka autora je rezultat misaonog djelovanja autora i primjene uma autora. No, neće svaka stvaralačka odluka biti autorskoppravno relevantna i rezultira- ti autorskim djelom/autorskoppravnom zaštitom. Autor stvaralačke odluke može doni- jeti svjesno ili nesvjesno. Svjesnost ili nesvjesnost donošenja stvaralačkih odluka autora nema autorskoppravnu relevantnost *per se*.

Da bi bile autorskoppravno relevantne, autor sam mora biti taj koji donosi stvaralačke od- luke odnosno stvaralačke odluke moraju potjecati ili originirati "iz", od ili unutar auto- ra, a ne izvan autora.

Sve stvaralačke odluke koje proizlaze ili su na bilo koji način nastale izvan uma auto- ra neće biti autorskoppravno relevantne za autorskoppravnu zaštitu konkretne rezultira- juće tvorevine.

"Plagijatstvo", prepisivanje, kopiranje ili na drugi način preuzimanje stvaralačkih odlu- ka koje je donio drugi autor neće rezultirati autorskim djelom ili autorskoppravno zaštiti- vim elementom autorskog djela lica koji je preuzeo te stvaralačke odluke koje je donjela druga osoba.

Sama činjenica da je autor preuzeo neke stvaralačke odluke od drugog autora neće re- zultirati time da cijela rezultirajuća tvorevina neće biti podobna za autorskoppravnu za- štitu, no onaj dio tvorevine koji je nastao kao rezultat preuzetih stvaralačkih odluka

neće biti obuhvaćen autorskopравnom zaštitom “novog” autorskog djela, a preuzimanje tih stvaralačkih odluka može predstavljati čin povrede subjektivnog autorskog prava izvornog autora/nosioca autorskog prava.

Neke stvaralačke odluke će biti nametnute i shodno neće biti slobodne, već će autor biti primoran, po raznim osnovama, da uvrsti te stvaralačke odluke u rezultirajuću tvorevinu. Povodom nametnutih stvaralačkih odluka stvaralačka slobodna autora, neophodna za stvaranje autorskog djela je ograničena pa slijedi da te odluke ne mogu odražavati ličnost/personalnost autora i ne mogu individualizirati rezultirajuću tvorevinu.

Stvaralačke odluke mogu biti nametnute vrstom autorskog djela, zahtjevima naručioca, prirodom onoga što se komunicira i brojnim drugim konsideracijama.

Naprimjer, autor koji slika drvo ima ograničenu slobodu donošenja stvaralačkih odluka po pitanju osnovne biološke strukture i karakteristika drveta (stablo, grane, lišće, bhar, plodovi itd.)

Svako autorsko djelo neophodno sadrži izvjestan broj nametnutih stvaralačkih odluka i shodno odluka koje autor nije slobodno mogao donijeti. Činjenica da se u rezultirajućoj tvorevini mogu identifikovati nametnute stvaralačke odluke neće rezultirati time da cijela tvorevina neće biti podobna za autorskopравnu zaštitu, no oni elementi tvorevine koji su nastali kao rezultat nametnutih stvaralačkih odluka neće biti same od sebe podobne niti kvalificirajuće za autorskopравnu zaštitu “novog” autorskog djela.

Ako je autor neograničen i nesputan eksternim konsideracijama, rezultirajuće stvaralačke odluke će biti slobodne.

Sama činjenica da autor je imao slobodu da donosi stvaralačke odluke ne znači da odluke koje je autor donjeo će neophodno biti kvalificirajuće za autorskopравnu zaštitu. Za autorskopравnu zaštitu su relevantne one slobodne stvaralačke odluke koje autor donosi primjenom svoje personalnosti, odnosno ličnosti odnosno vlastite, autorove, individualnosti i koje kao rezultat individualiziraju rezultirajuću tvorevinu.

Autor mora i jedino može donijeti slobodne stvaralačke odluke primjenom svoga uma, međutim neke od slobodnih stvaralačkih odluka neće biti donesene onim dijelom uma autora gdje se nalazi personalnost, ličnost ili individualnost autora a koji u autorskom pravu označavamo “duhom” autora.

Naime, autor, iako ima slobodu donošenja stvaralačkih odluka, može djelovati na takav način da donese “generične” slobodne stvaralačke odluke. To su takve slobodne stvaralačke odluke koje bi i druga ljudska bića donijela u istim ili sličnim okolnostima, odnosno to su takve stvaralačke odluke za koje je razumno zaključiti da bi ih u istim okolnostima donio “prosječni” autor. Kao što je slučaj sa prosječnim stručnjakom (patent) ili prosječnim učesnikom u prometu (žig), prosječni autor je misaoni konstrukt koji se može koristiti kako bi se identifikovala individualnost kao uslov za zaštitu autorskog djela. Prosječni autor po definiciji nema personalnost, ličnost ili individualnost.

Pa ukoliko je razumno zaključiti da bi stvaralačku odluku donio “prosječni autor”, ta stvaralačka odluka nije mogla nastati pod utjecajem personalnosti, ličnosti odnosno individualnosti autora i takva odluka ne može individualizirati (i učiniti podobnom za autorskopravnu zaštitu) rezultirajuću tvorevinu. Generične odluke se mogu donjeti bez primjene personalnosti, ličnosti i individualnosti autora, te općenito govoreći predstavljaju lakše i manje naporno i intenzivno umno djelovanje ljudskog bića sa minimalnom “kreativnosti”. Generične stvaralačke odluke, iako nominalno nenametnute i shodno slobodne, nisu donesene posebnom (i dovoljnom pa shodno kvalifikativnom) primjenom individualnosti tog konkretnog ljudskog bića. Te odluke doprinose konkretizaciji ideje, ali ne u skladu sa i pod utjecajem personalnosti i ličnosti autora pa shodno nisu relevantne za kvalifikovanje rezultirajuće tvorevine ili elemenata tvorevine za autorskopravnu zaštitu. Takve stvaralačke odluke bi u takvim okolnostima, i pod takvim stvaralačkim poticajem, moglo donjeti bilo koje ljudsko biće, pa su prepoznate kao rutinske, bezlične, “kliše” odnosno to su odluke koje nisu rezultat primjene individualnosti konkretnog ljudskog bića pa i same nisu individualne već su rezultat primjene intelekta bilo kog ljudskog bića na određeni stimulans koji rezultira tvorevinom koja ne nosi tragove individualnosti uma koji ju je stvorio odnosno su rezultat općeg koncenzusa ljudskog stanja a ne individualne osebnosti osobe koja stvara autorskog djelo. Njih nazivamo “generičnim” odlukama jer takve odluke proizlaze iz prirode stimulansa stvaranja, *in quantum huiusmodi* ili prirode ljudske reakcije na takav stimulans. Generičke slobodne stvaralačke odluke po svojoj prirodi ne mogu individualizirati rezultirajuću tvorevinu jer i same nisu nastale i donesene pod utjecajem individualnosti autora pa kao rezultat nisu podobne i relevantne za kvalificiranje tvorevine za autorskopravnu zaštitu.

Uslovno rečeno primjer generične stvaralačke odluke je “Čiča Gliša” kao reprezentacija ljudske figure ili ako počnemo priču sa “bila je tamna i olujna noć”. U uporednom pravu autorskopravna nezaštivitost rezultata ovakvih slobodnih stvaralačkih odluka se djelimično obrazlaže “scènes à faire” doktrinom.

Zakonodavac uređuje da je autorsko djelo individualna “duhovna” tvorevina, pa kao rezultat proizvod uma koji se ima kvalifikovati kao autorsko djelo mora proizaći iz “duha” autora da bi bio “duhovnom” tvorevinom. Da bi rezultat donošenja stvaralačkih odluka autora bio autorsko djelo autor mora slobodne stvaralačke odluke donijeti primjenom svoga “duha” kao posebne karakteristike uma autora ali i posebnog proizvoda primjene tog djela uma autora. *Locus* individualnosti ljudskog bića nazivamo duhom tog ljudskog bića u autorskom pravu da bi razlikovali umno djelovanje koje rezultira autorskim djelom (primjena duha) od umnog djelovanja koje samo od sebe neće rezultirati autorskim djelom (primjena osnovnih umnih procesa ili pukog intelekta autora).

Individualnost, personalnost ili ličnost autora, koje čini “duh” autora, njihovom primjenom od strane autora će rezultirati donošenjem slobodnih individualizirajućih stvaralačkih odluka kao rezultat kog djelovanja autora nastaje autorsko djelo.

Slobodne stvaralačke odluke koje su donesene primjenom individualnosti, ličnosti odnosno personalnosti autora će rezultirati tvorevinom uma koja je nastala primjenom duha i usljed činjenice da su te odluke donesene pod utjecajem i primjenom individualnosti, personalnosti ili ličnosti autora će moći predstavljati “individualnu duhovnu tvorevinu” koju zakondoavac zahtjeva da bi tvorevini dao autorskopravnu zaštitu.

Drugim riječima, autor stvara autorsko djelo tako što primjeni svoju individualnost da donese stvaralačke odluke kojim konkretizira ideju koju želi komunicirati. Autor mora primijeniti svoj duh u donošenju slobodnih stvaralačkih odluka, ako rezultat ima biti autorsko djelo, a to će se dogoditi samo ako autor, svjesno ili nesvjesno, stvaralačke odluke donese na način i kroz primjenu onoga aspekta svoje umne egzistencije koje odražavaju individualnost i personalnost tog lica (iako ne i jedinstveno) na konkretizaciju ideje, koju autor izražavajući želi komunicirati autorskim djelom.

Primjenom svoje individualnosti na slobodne stvaralačke odluke autor individualizira rezultat tog umnog stvaralačkog djelovanja – pa tako nastaje nematerijalna tvorevina koja će biti proizvod posebnog djela uma tog ljudskog bića – duha koji stvara tvorevinu koja će kao takva i sama biti individualna, jer je individualizirana slobodnim stvaralačkim odlukama donesenim pod utjecajem i primjenom individualnosti autora.

Tvorevina poprima svojstvo individualnosti kroz činjenicu da je nastala primjenom od strane autora svoje personalnosti, ličnosti i individualnosti na donošenje slobodnih stvaralačkih odluka. Individualnost je svojsvo tvorevine duha koja prvenstveno istu čini podobnom za autorskopravnu zaštitu.

Autorsko djelo svoju individualnost kao najvažniju autorskopravnu relevantnu karakteristiku umne tvorevine može dobiti samo i isključivo od ljudskog bića, jer je to inherentno unikatna karakteristika ljudskih bića.

Slobodne stvaralačke odluke koje nisu generične i koje su donesene primjenom individualnosti autora djeluju individualizirajuće na rezultat ili proizvod takvog umnog djelovanja.

Slobodne individualizirajuće stvaralačke odluke mogu imati veći i manji individualizirajući učinak na rezultirajuću tvorevinu ili elemente te tvorevine.

Od kvaliteta stvaralačkih odluka te od broja stvaralačkih odluka će zavisiti i obim autorskopravne zaštite te zaštitivost elemenata sadržaja predmetnog autorskog djela, a što je pravni standard i činjenično pitanje.

Razumijevanje na ovaj način postupka stvaranja autorskog djela je od ključne važnosti za sudiju kako bi mogao analizirati “nešto” radi utvrđivanja podobnosti kvalifikovanja autorskim djelom te kako bi mogao usmjeriti djelovanje vještaka primjerene struke na analizu tvorevine i postupka stvaranja radi determiniranja autorskopravno relevantnih činjenica i aspekata analizirane tvorevine.

2.3 Zakonsko poimanje autorskog djela

Autorsko djelo je individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti, sukladno odredbi čl. 4 st. 1 ZAISP-a.

Da bi nešto se moglo kvalifikovati kao autorsko djelo i time biti predmetom autorsko-pravne zaštite, ono mora zadovoljiti kumulativne zakonske uslove iz odredbe čl. 4 st. 1 i drugih odredbi ZAISP-a, odnosno nešto će biti autorskim djelom pod uslovom:

- da je to “nešto” stvorilo ljudsko biće (čl. 9 ZAISP-a)²⁸,
- da se to “nešto” može kvalifikovati kao tvorevina,
- da se ta tvorevina može kvalifikovati kao tvorevina duha²⁹ ili “duhovna tvorevina”,
- da ta duhovna tvorevina ima svojstvo individualnosti³⁰, i
- da se stvaralačko djelovanje autora može svrstati u oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke³¹.

²⁸ Autorsko djelo ne može nastati spontano, samo od sebe, odnosno bez imputnog djelovanja ljudskog bića. Naprimjer, ljudsko biće može naći cvijet u prirodi i fotografisati taj cvijet. Kao rezultat sam cvijet neće biti autorskim djelom već ono što je nastalo djelovanjem ljudskog bića – fotografija tog cvijeta – može biti autorskim djelom. Nominalno, ljudsko biće može naći drvo na plaži sa posebnom estetikom, izdvojiti ga pa rezultat može biti autorsko djelo, ali ne usljed čina nastanka u prirodi već usljed čina ekstrahovanja i selekcije iz prirode učinjenog od strane ljudskog bića gdje takve odluke su proizašle iz duha autora i odražavaju ličnost, persnoalnost odnosno individualnost autora a što stu istog naveli na selekciju baš tog objekta u prirodi i uvrštenje istog u širi kontekst izražaja tvorevine u pitanju. Nešto što nastane u potpunosti bez djelovanja ljudskog bića neće se moći kvalifikovati autorskim djelom i neće biti podobno za autorskopravnu zaštitu. Stvaranjem autorskog djela ljudsko biće sačinjava nešto što do tada nije postojalo, a utrošak ukupnog skupa inputa djelovanja od strane na donošenje stvaralačkih odluka autora čini to nešto tvorevinom u smislu odredbe čl. 4 st. 1 ZAISP-a.

²⁹ Misaono djelovanje ljudskog bića koje ne proizlazi iz duha neće proizvesti autorsko djelo. Puka i sama primjena umnih procesa kao što je logika, dedukcija, aritmetika, puko opažanje objektivno utvrdivih činjenica i drugih sličnih misaonih djelovanja ljudskog bića neće zahtijevati primjenu duha autora u autorskopravnom smislu, pa kao rezultat takvo djelovanje neće rezultirati nečim što se može kvalifikovati kao autorsko djelo.

³⁰ Originalnost i individualnost nisu sinonimi. Radi se o dva distinktivna instituta autorskog prava, kao što proizlazi iz čl. 14 st. 1 Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske (Narodne novine br. 111/21), koji glasi: “Autorsko djelo je originalna intelektualna tvorevina iz književnog, znanstvenog ili umjetničkog područja koja ima individualan karakter...” Da se radi o sinonimima hrvatski zakonodavac ne bi koristio oba pojma prilikom definiranja autorskog djela.

³¹ Književnost, umjetnost i nauka su strukovni pojmovi koji imaju svoje strukovne definicije. U kontekstu autorskog prava ovo su pravni standardi kojim se obilježava granica između različitih individualnih duhovnih tvorevina koje će biti podobne za autorskopravnu zaštitu kao autorska djela, ako se mogu svrstati pod oblast književnosti, umjetnosti ili nauke od eventualno drugih vrsta objekata prava ili tvorevina bez pravne zaštite, koji neće biti autorska djela i shodno neće biti podobni za autorskopravnu ili eventualno drugu pravnu zaštitu. Individualna duhovna tvorevina *ex lege* se mora moći podvesti pod jednu i to bilo koju od ove tri oblasti da bi bila autorsko djelo i shodno bila podobna za autorskopravnu zaštitu. No, autorskopravna teorija je jedinstvena da ova tri pojma se trebaju tumačiti u njihovom najširem mogućem obimu.

Da li je nešto autorsko djelo ili ne je činjenično pitanje. Odgovor može dati samo sudija u konkretnom predmetu povodom konkretne tvorevine, meritorno odlučujući u parnici ili drugom sudskom postupku na osnovu okolnosti i činjenica u tom predmetu vezanih za sadržaj i druge relevantne karakteristike tvorevine u pitanju. Ne postoji kvalifikaciono, certifikaciono tijelo ili drugi način da se potvrdi sa pravnom izvjesnosti da nešto jeste ili nije autorsko djelo.

Kako bi utvrdio da li se nešto može kvalifikovati kao autorsko djelo, sud će analizirati rezultate i konkretne stvaralačke odluke koje je osoba u pitanju donijela, stvarajući to “nešto” u pitanju. U ovoj analizi značajnu ulogu mogu imati vještaci stručni u relevantnoj oblasti i vrsti stvaralaštva kojoj to “nešto” pripada ili se čini da pripada. Nastojat će se utvrditi da li se nešto u pitanju može kvalifikovati kao individualna duhovna tvorevina, a što će biti ukoliko je to “nešto” nastalo kvalifikovanim djelovanjem ljudskog bića, odnosno nastalo donošenjem serije stvaralačkih odluka od kojih barem jedna, a potencijalno više istih trebaju biti kvalificirajuće slobodne individualizirajuće stvaralačke odluke.

Pri tom, sudija ne traži niti nastoji ustanoviti identitet ili ličnost autora u autorskom djelu. Individualiziranje tvorevine ne znači da autor označava ili na drugih način ostavlja tragove svog identiteta (identifikacija i individualizacija su dva zasebna pojma i načina djelovanja) u rezultirajućoj tvorevini, već da je tvorevina nastala pod utjecajem ličnosti, personalnosti i individualnosti autora (bez obzira da li ima ili nema tragova individualnosti autora).

Sudija ne nastoji utvrditi jedinstvenost onoga što se analizira podobnim za autorsko-pravnu zaštitu. Jednopravnost, unikatnost ili osebnost nije autorskopravno relevantna niti potrebna za autorskopravnu zaštitu tvorevine u pitanju. Moguće je da dvoje ili više lica neovisno i zasebno djeluju i stvore više zasebnih i individualno zaštićenih, a identičnih autorskih djela (naprimjer kada dvoje ili više lica fotografišu jedan te isti objekt neovisni jedan od drugog).

Prvo mora se moći ustanoviti uzročno-posljedična veza između nastanka “nečeg” u pitanju i djelovanja ljudskog bića. Kada utvrdi da je “nešto” tvorevina ljudskog bića i svog autora, sud će nastojati utvrditi da li je tvorevina u pitanju “duhovna tvorevina” a što će učiniti analizirajući prirodu stvaranja tvorevine. Autor će koristiti duh kada stvara tvorevinu donoseći stvaralačke odluke pod utjecajem i primjenom svoje personalnosti, ličnosti odnosno individualnosti. Svojstvo individualnosti je karakteristika duhovne tvorevine, a ne stvaralačkog djelovanja autora pa se utvrđuje analizom svojstava koja se mogu naći u rezultirajućoj tvorevini, za razliku kod utvrđivanja primjene duha u stvaranju tvorevine koja zavisi od prirode djelovanja autora.

Jednom kada utvrdi da je tvorevina proizašla iz duha autora i pri tom poprimila svojstvo individualnosti, sudija će nastojati svrstati rezultirajuću tvorevinu u oblast književnosti, umjetnosti ili nauke. Ove tri oblasti, usljed načela estetske neutralnosti, se tumače

u najširem mogućem njihovom obimu. Da bi nešto bilo autorsko djelo ono ne mora da bude “dobra” književnost, umjetnost ili nauka već da se po bilo kojoj osnovi i na bilo koji način može svrstati u ove tri oblasti u njihovom najširem mogućem shvatanju i obim, posebno ukoliko se uzme u obzir činjenica da su ovi strukovni pojmovi podložni konstantnim promjenama i permutacijama koje su neprihvatljive sa stanovišta prava, jer ugrožavaju pravnu sigurnost subjekata prava u autorskopravnu zaštitu (posebno kada se uzme u obzir relativna dugotrajnost autorskopravne zaštite). Subjektivna procjena estetskih karakteristika i vrijednosti tvorevine u pitanju bi trebala biti irelevantna za determinaciju podobnosti tvorevine u pitanju za autorskopravnu zaštitu.

Svrstavanje u oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke se treba tumačiti kao način da se autorsko djelo razgraniči od drugih objekata pravne zaštite, posebno u kontekstu drugih grana prava intelektualnog vlasništva koje takođe imaju nematerijalna dobra (često takođe proizvode uma ljudskog bića) kao predmete zaštite, a ne kao osnova za izuzimanje iz autorskopravne zaštite estetskih “kreativnih” komunikativnih i individualnih tvorevina duha ljudskog bića. Ovo je ujedno i razlog zašto u uporednom pravu nalazimo da je uslov za autorskopravnu zaštitu svrstavanja u oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke napušten ili u potpunosti isključen.

Općenito, prag da bi se nešto moglo kvalifikovati za autorskopravnu zaštitu je nizak. Većina komunikativnih, estetskih, “kreativnih” proizvoda uma ljudskog bića će biti podobno za autorskopravnu zaštitu kao autorsko djelo.

Kako se autorsko pravo stječe automatski i ne podliježe prethodnoj provjeri podobnosti za zaštitu, svi drugi subjekti jedino mogu postupati sa dovoljnom mjerom sigurnosti ukoliko tretiraju svaku komunikativnu tvorevinu ljudskog bića kao autorsko djelo, odnosno kao nešto što je autorskopravno zaštićeno i na djelovanje povodom čega se primjenjuju norme autorskog prava.

2.3.1 Obim³² autorskopravne zaštite u odnosu na stepen individualnosti duhovne tvorevine

“Obim autorskopravne zaštite (elemenata sadržaja – op.a.) autorskog djela je proporcionalan stepenu individualnosti tog djela (odnosno individualnosti pojedinog sadržinskog elementa koji čini autorsko djelo odvojenog od autorskog djela kao cjeline ukoliko

³² Izraz “obim” autorskopravne zaštite koristimo na isti način na koji zakonodavac ovaj pojam koristi definirajući obim srodonpravne zaštite baze podataka u odredbi čl. 142 ZAIŠP-a odnosno da obuhvata cjelokupan sadržaj autorskog djela, svaki kvalitativno i kvantitativno neznatan dio sadržaja autorskog djela ukoliko su isti uvršteni u autorsko djelo kao rezultat slobodnih negeneričnih individualizirajućih stvaralačkih odluka autora i ukoliko korištenje istih bi bilo suprotno redovnom korištenju autorskog djela kao cjeline ili djelova autorskog djela ili bi u nerazumnoj mjeri nanosilo štetu legitimnim interesima autora predmetnog autorskog djela.

je to relevantno za konkretni slučaj – op.a.)” (Sudija Bogdan Gajić u prvom izdanju *Priručnika*)

Neće svaka stvaralačka odluka autora imati jednak učinak individualizacije rezultirajuće individualne duhovne tvorevine.³³

Autorsko djelo može nastati, u teoriji, ukoliko autor donese jednu slobodnu individualizirajuću stvaralačku odluku marginalnog individualizirajućeg stepena, jer je prag za autorskopravnu zaštitu nizak, ali isto tako može nastati donošenjem serije velikog broja kvalificirajućih stvaralačkih odluka, od kojih neke imaju visok stepen individualizacije.

Nakon što odluče da se individualna duhovna tvorevina može kvalifikovati kao autorsko djelo, jer zadovoljava zakonsku definiciju, sud treba utvrditi stepen individualnosti jer to može biti pravno relevantno za determiniranje obima autorskopravne zaštite elemenata sadržaja autorskog djela u pitanju.

U ovoj analizi značajnu ulogu mogu imati vještaci.

Minimalan stepen individualnosti će rezultirati minimalnim obimom zaštite autorskog djela kao cjeline odnosno pojedinih sadržinskih elemenata autorskog djela.

Kao rezultat subjektivno autorsko pravo će se odnositi samo na autorskopravno relevantna djelovanja subjekta prava povodom izražaja kao obaveznog sadržinskog elementa autorskog djela, koje je, usljed činjenice da je najviši stepen konkretizacije autorskog djela, ujedno elementom sa najvišim stepenom individualnost kod tog autorskog djela. Ukoliko se nešto može kvalifikovati kao autorsko djelo, onda će izražaj “nečega” u pitanju uvijek biti u obimu autorskopravne zaštite, a djelovanje subjekata prava povodom tog izražaja, ukoliko je autorskopravno relevantno, bit će uređeno pravilima autorskog prava.³⁴

³³ Neke kvalificirajuće stvaralačke odluke će zahtijevati marginalnu primjenu individualnosti, personalnosti i ličnosti autora u njihovom donošenju i shodno će rezultirati marginalnim stepenom individualnosti proizilazeće i rezultirajuće individualne duhovne tvorevine. S druge strane neke kvalificirajuće stvaralačke odluke će zahtijevati ili same od sebe biti donesene intenzivnom ili posebnom primjenom individualnosti, personalnosti, odnosno ličnosti autora pa će kao rezultat individualizirati proizašlu individualnu duhovnu tvorevinu u visokom stepenu.

³⁴ Tako, naprimjer, autor fotografskog autorskog djela koje je nastalo donošenjem malog broja stvaralačkih odluka, posebno kad fotografsko autorsko djelo je stvoreno koristeći tehnički uređaj koji autonomno donosi većinu tehničkih stvaralačkih odluka, će uživati autorskopravnu zaštitu samo izražaja te fotografije, a ne i autorskopravnu zaštitu povodom drugih elemenata sadržaja tog autorskog djela uključujući posebno povodom viših apstrakcija komunikativnog sadržaja tog fotografskog autorskog djela. U tom slučaju obim autorskopravne zaštite će se odnositi samo na izražaj kao sadržinski element te fotografije, pa će autor imati kontrolu nad reproduciranjem, saopćavanjem javnosti, preradom i drugim autorskopравnim relevantnim načinima korištenja samog izražaja te fotografije, odnosno samo povodom tog fotografskog djela na najvišem stepenu konkretizacije će biti autorskopravno zaštićen a druga lica će imati slobodu, u kontekstu pravila autorskog prava, da naprave zasebno autorsko djelo bitno sličnog sadržaja a to nebi trebalo činiti povredu subjektivnog autorskog prava autora fotografskog autorskog djela u pitanju dok god lica koja nisu autor niti pravnim sljednicima autora ne koriste izražaj i samo izražaj konkretnog fotografskog autorskog djela autora u pitanju usljed relativno malog obima pravne zaštite fotografskog djela.

S druge strane, autor može stvarajući autorsko djelo donijeti stvaralačke odluke koje rezultiraju posebno visokim stepenom individualnosti kod rezultirajuće individualne duhovne tvorevine ili može dati veliki broj slobodnih individualizirajućih stvaralačkih odluka koje kumulativno mogu rezultirati visokim stepenom individualiziranosti. U tom slučaju obim autorskopravne zaštite povodom takvog autorskog djela će biti veći od zaštite samo izražaja kao elementa sadržaja autorskog djela³⁵ i biva ekspaniran na veći broj i obim elemenata sadržaja te na sadržinske elemente više apstrakcije iznad izražaja, pa, naprimjer, stvaranje drugog pisanog autorskog djela, koristeći fabulu izvornog autorskog djela, ili korištenje likova iz jednog u drugom autorskom djelu će takođe predstavljati povredu subjektivnog autorskog prava.

Koji sadržinski element autorskog djela će biti autorskopravno zaštićen usljed stepena individualnosti individualne duhovne tvorevine je pravni standard i činjenično pitanje koje će zavisiti od svakog konkretnog slučaja i okolnosti u predmetu.

2.3.2 Faktori irelevantni za podobnost i kvalifikovanost tvorevine za autorskopravnu zaštitu

“Nešto” ne mora zadovoljiti bilo koji drugi uslov da bi bilo podobno za autorskopravnu zaštitu kao autorsko djelo, osim da je individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke (čl. 4 st. 1 ZAISP-a) koju je stvorilo ljudsko biće (čl. 9 ZAISP-a).

Da bi se nešto moglo kvalifikovati kao autorsko djelo i shodno biti predmetnom autorskopravne zaštite nebitno je:

- vrsta, način i oblik izražavanja autora (čl. 4 st. 1 ZAISP-a)³⁶,

³⁵ Za razliku od autorskog djela nastalog minimalnim brojem i stepenom individualizirajućih slobodnih stvaralačkih odluka, kod pisanog autorskog djela “romana”, nastalog donošenjem velikog broja stvaralačkih odluka i stvaralačkih odluka visokog individualizirajućeg utjecaja i stepena, korištenja fabule, likova, scena i sl. elemenata sadržaja takvog autorskog djela će, pored korištenja izražaja takođe predstavljati čin korištenja tog autorskog djela, koji je pod kontrolom autora, odnosno koji predstavlja sadržaj korespondirajućih individualnih isključivih subjektivnih autorskih prava koja čine sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava autora povodom autorskog djela, kojeg je taj autor stvorio.

³⁶ Vrsta, način i oblik na koji će autor izraziti svoj komunikativni konstrukt odnosno izraziti ideju koju želi da komunicira autorskim djelom je irelevantan sukladno odredbi čl. 4 st. 1 ZAISP-a. Kao rezultat svaki mogući način stvaralačkog djelovanja ljudskog bića kao i svaki mogući način stvaralačkog djelovanja ljudskih bića koji će postati moguć od stupanja na snagu ZAISP-a, pa dok relevantne odredbe ZAISP-a ne budu derogirane, kao i dok ne istekne vremenski interval autorskopravne zaštite u tom vremenskom intervalu nastalih autorskih djela, koji proizlazi iz relevantnih odredbi ZAISP-a i pravnih pravila koja će derogirati ZAISP-a, a koji rezultira individualnom duhovnom tvorevinom koja se može kvalifikovati da pripada oblastima književnosti, nauke ili umjetnosti će biti autorsko djelo. Način stvaralačkog djelovanja autora je takođe irelevantan, kako sa stanovišta razumljivosti tako i sa stanovišta estetskih kvaliteta autorskog djela. Individualna duhovna tvorevina stvorena na “jeziku” koji nije službeni jezik u našoj državi, koji ne razumije niti jedno ljudsko biće u našoj državi, koji ne razumije niti jedno ljudsko

- kvalitet djela (čl. 14 ZAISP-a)³⁷,
- estetska svojstva djela,
- svrha djela i svrha stvaranja djela (čl. 14 ZAISP-a)³⁸ kao i podobnost za svrhu koju je autor želio,
- funkcionalnost autorskog djela (čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a)³⁹,

biće na planeti će biti podobno za autorskopravnu zaštitu. Autorski metod stvaranja autorskog djela je irelevantan i nema utjecaja na podobnost tvorevine za autorskopravnu zaštitu. Način opisuje prirodu stvaralačkog djelovanja autora dok vrsta opisuje karakteristike rezultata stvaralačkog djelovanja. Oblik u kojem će se primjerak autorskog djela kao nematerijalnog dobra materijalizovati je također irelevantan za autorskopravnu zaštitu autorskog djela kao nematerijalnog dobra koji je objekt pravne zaštite. Bez obzira o kojoj vrsti materijalnog nosača se radilo i na koji način se sadržaj autorskog djela fiksirao, radit će se o istom autorskom djelu kao predmetu zaštite (ali zasebnim primjercima tog autorskoga djela) pa shodno oblik u kojoj izražaj bude dostupan korisnicima za konzumativnu upotrebu, odnosno za korištenje je irelevantan sa stanovišta autorskopravne zaštite. Oblik se može odnositi na materijalne, odnosno fizičke manifestacije sadržaja autorskog djela kao nematerijalnog dobra, a koje će po svojoj prirodi predstavljati primjerak autorskog djela i biti odvojeno u pravnoj egzistenciji od autorskog djela kao objekta prava i autorskopravne zaštite.

³⁷ Kvalitet sadržaja autorskog djela ili primjerka autorskog djela bilo da se odnosi na kvalitet materijalnog nosača ili postupka fiksiranja sadržaja autorskog djela za materijalni nosač je irelevantan za podobnost tvorevine za autorskopravnu zaštitu, sukladno odredbi čl. 14 ZAISP-a. “Kvalitet” se ovdje koristi u najširem mogućem značenju ovog pojma. Kvalitet sadržaja autorskog djela, odnosno kvalitet komunikativnog konstrukta autora, odnosno kvalitet onoga što autor želi da komunicira, odnosno kvalitet individualne duhovne tvorevine je irelevantan u determiniranju podobnosti tvorevine da bude kvalifikovana kao autorsko djelo. Kvalitativne konsideracije se trebaju izbjeći kao i analize sadržaja ili drugih elemenata autorskog djela, čija svrha jeste da utvrde estetska svojstva te svaki drugi aspekt autorskog djela, koji se može kvalifikovati kao “kvalitet” autorskog djela. Ocjena kvaliteta autorskog djela bi neophodno bila subjektivna procjena, pa shodno bi zavisila od individue i kao takva bila podobna za različito tumačenje u zavisnosti od osobe koja vrši procjenu i ocjenu kvalitete autorskog djela. Shodno u autorskom pravu takve procjene se izbjegavaju jer vode ka subjektivitetu u sudskim odlukama, svojevotliji i ultimativno vode do pravne nesigurnosti. Irelevantnost kvalitete i estetskih svojstava tvorevine koja se analizira se u autorskom pravu nazivaju “načelom estetske neutralnosti”.

³⁸ Čak i u slučajevima da je svrha autorskog djela pravno nedozvoljena ili da svrha koju autor stvarajući autorsko djelo postići je nemoralna ili na druge načine pravno nedozvoljena, to neće rezultirati posljedicama i utjecajem na podobnost tvorevine za autorskopravnu zaštitu, odnosno rezultirajuća tvorevina će se moći kvalifikovati kao autorsko djelo ako je individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke uprkos ilegalnosti svrhe rezultirajućeg autorskog djela odnosno ilegalnosti svrhe koju autor je stvarajući autorsko djelo želio postići. Svrha autorskog djela nije aspekt ni element autorskog djela koji je autorskopravno zaštićen, pa shodno nije ni autorskopravno relevantan. Druga lica, kao rezultat, mogu stvarati druga autorska djela iste ili bitno slične svrhe kao i stvarajući druga autorska djela nastojati postići istu ili bitno sličnu svrhu. Da li je autor ostvario svrhu koju je stvarajući autorsko djelo želio postići ili ne je autorskopravno irelevantno.

³⁹ Funkcionalnost autorskog djela, odnosno radne metode, postupci, koncepti, načela, otkrića ili matematičke operacije koje su prezentovane u tvorevini su izuzete iz autorskopravne zaštite sukladno odredbi čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a, i nisu predmetom autorskopravne zaštite i shodno nisu relevantne za determinaciju podobnosti tvorevine u pitanju za kvalifikovanje autorskim djelom.

- vrijeme, novac i drugi resursi uloženi u stvaranje autorskog djela⁴⁰ i trud autora,
- kvalifikovanost i vještina, zvanje i titula te druga slična svojstva autora⁴¹,
- novčana vrijednost rezultata truda osobe koja je stvorila “nešto” u pitanju,
- pravna dozvoljenost i moralnost sadržaja autorskog djela te da li je pravno dozvoljeno objaviti ili na drugi način koristiti autorsko djelo te da li je stvaranjem djela povrijeđeno nečije pravo bilo koje vrste pa i autorsko pravo kod stvaranja autorskog djela prerade⁴²,

⁴⁰ Vrijeme, novac, trud i drugi resursi koje autor uloži u stvaranje autorskog djela su kao konsideracija irelevantni za podobnost rezultirajuće tvorevine za autorskopravnu zaštitu. Autor može autorsko djelo stvoriti u djeliću sekunde, koristeći minimalan napor i bez značajne novčane investicije, a s druge strane lice može potrošiti iznimno mnogo novca, truda, vremena i drugih resursa kako bi napravilo nešto što, usljed činjenice da to nije individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke, uprkos trošku novca, truda, vremena i drugih resursa neće biti autorsko djelo.

⁴¹ Kvalitete ljudskog bića kao progenitora i stvaraoa tvorevine u pitanju su irelevantne za kvalifikovanost tvorevine tog lica za autorskopravnu zaštitu. Autorsko djelo može stvoriti potpuni amater, bez formalnog obrazovanja ili prepoznatosti u stručnoj ili općoj javnosti, dok s druge strane samo zato što je nešto stvorilo lice koje je formalno obrazovano, koje je prepoznato, poznato i na drugi način priznato kao autorom sa reputacijom i renomeom, to ne znači da slijedi da tvorevina tog lica će biti autorsko djelo samo na osnovu činjenice da je stvoreno od strane lica u pitanju. Tvorevina ima pravnu egzistenciju odvojenu i zasebnu od autora te shodno tvorevina a ne autor je taj koji mora zadovoljiti zakonske uslove za kvalifikovanje autorskim djelom.

⁴² Pravna dozvoljenost sadržaja autorskog djela i da li bi korištenje autorskog djela bilo krivično djelo nisu relevantne konsideracije za podobnost tvorevine za kvalifikovanje autorskim djelom. Sadržaj autorskog djela može biti pravno nedozvoljen, kao naprimjer što je slučaj sa pisanim djelima koji pozivaju na rušenje ustavnog poretka ili koji su nemoralni kao što je slučaj sa snimkama ubijanja ljudskih bića, no to ne znači da pisano ili audiovizuelno autorsko djelo u pitanju se neće moći kvalifikovati kao autorsko djelo ako je individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke. Autorsko djelo može i bit će autorskopravno zaštićeno i u slučajevima kada bi korištenje autorskog djela bilo protivno moralu ili pravno nedozvoljeno, a iz razloga što sadržaj subjektivnog autorskog prava daje kontrolu autoru nad načinima korištenja autorskog djela, ali ne i garanciju autoru ili nosiocu prava od države ili drugog subjekta prava da će autor ili bilo koje drugo lice zaista i moći koristiti autorsko djelo u pitanju. Shodno, subjekt prava može biti nosiocem subjektivnog autorskog prava čiji sadržaj korespondira načinu korištenja autorskog djela i u isto vrijeme ne smije koristiti autorsko djelo na taj način jer bi takvo djelovanje predstavljalo krivično djelo, prekršaj, povredu drugog subjektivnog prava ili bi bilo po drugoj osnovi zabranjeno. Slično, ukoliko stvarajući autorsko djelo autor povrijedi autorsko pravo, srodno pravo ili drugo subjektivno pravo drugog lica to neće imati utjecaja na podobnost rezultirajuće tvorevine za autorskopravnu zaštitu kao autorskog djela. Autorsko djelo tako nastalo će biti zaštićeno kao da je nastalo bez povrede subjektivnog autorskog prava ali autor takvog autorskog djela može biti nosiocem odgovornosti za povredu autorskog, srodnog ili drugog subjektivnog prava a autor ili drugi nosilac prava može tražiti primjenu mjera zaštite povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog ili drugog prava, uključujući mjere koje mogu otežati ili onemogućiti drugim licima da koriste autorsko djelo koje je nastalo povredom autorskog, srodnog ili drugog prava. No, činjenica da je autorsko djelo nastalo povredom autorskog, srodnog ili drugog prava sama od sebe neće biti relevantna za determinaciju podobnosti za kvalifikovanje autorskim djelom tvorevine.

- obim sadržaja autorskog djela⁴³,
- završenost (čl. 5 ZAISP-a), objavljenost i da li je djelo izdato⁴⁴,
- prijavljenost djela ili provođenje bilo koje formalnosti ili kog postupka “zaštite” (čl. 14 ZAISP-a).

2.4 Autorsko djelo kao predmet ili objekt pravne i to autorskopravne zaštite

Autorsko djelo je karakterističan, *sui generis* ili sebi svojstven predmet pravne zaštite koji se razlikuje od stvari, činidbe i drugih vrsta predmeta pravne zaštite kako po svojim karakteristikama, uslovima za zaštitu tako i po metodi i institutima zaštite subjektivnog autorskog prava povodom autorskog djela.

Analogna primjena instituta drugih grana prava povodom drugih vrsta objekata pravne zaštite, naprimjer, primjena instituta ili mehanizama stvarnopravne zaštite stvari na autorska djela neće biti primjerena ili smislena na autorsko djelo.⁴⁵

⁴³ Nominalno, obim sadržaja autorskog djela odnosno obim tvorevine u pitanju je irelevantan. Nešto može biti iznimno malog obima i moći se kvalifikovati kao autorsko djelo (potencijalno, naprimjer samo jedna riječ i moći se kvalifikovati kao individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke svog autora) ili, s druge strane tvorevina može biti iznimno velikog obima i ne biti autorskim djelom jer uprkos svog obima ne može se kvalifikovati kao individualna duhovna tvorevina (naprimjer telefonski imenik – iako se isti može potencijalno kvalifikovati kao baza podataka kao predmet srodnopravne zaštite prava proizvođača baze podataka).

⁴⁴ Da li je autor završio sa stvaranjem autorskog djela ili ne je irelevantno za podobnost onoga što je stvoreno za autorskopravnu zaštitu. Čim ono što autor jeste stvorio se može kvalifikovati kao individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke ono će biti autorskopravno zaštićeno iako i uprkos tome što je dijelom šire cjeline povodom koje autor još uvijek donosi stvaralačke odluke pa čak i uprkos tome što autor još uvijek nije završio stvaralačko djelovanje povodom toga kao takvog.

Da li je autorsko djelo neobjavljeno, objavljeno ili izdato nema relevantnost za konsideraciju podobnosti za autorskopravnu zaštitu istog, sukladno odredbama čl. 5 i 14 ZAISP-a. Neobjavljeno autorsko djelo će biti zaštićeno u istom obimu i na isti način kao i da je objavljeno, te isti je slučaj sa autorskim djelima čiji primjerci su izdati, pa se ne treba razmatrati status objavljenosti ili izdatosti primjeraka prilikom analize podobnosti tvorevine za autorskopravnu zaštitu. Subjektivna autorska prava povodom neobjavljenih autorskih djela se ne mogu kolektivno, ali se mogu individualno ostvarivati, sukladno odredbi čl. 2 st. 3 Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10), osim povodom onih individualnih subjektivnih prava koja se mogu samo kolektivno ostvarivati povodom kojih prava će se moći kolektivno ostvarivati tek nakon objavljivanja autorskog djela (čl. 5 ZKOAIISP-a).

⁴⁵ Često se, primjera radi, pogrešno navodi da se kopiranjem autorskog djela ne nanosi šteta autoru jer autor poslije kopiranja nastavlja da ima posjed nad primjerkom autorskog djela koji je korišten da se napravi kopija tog autorskog djela. Ovakva analogija sa institutom zaštite posjeda u stvarnom pravu je u potpunosti neprimjerena u kontekstu autorskog prava, između ostalog jer ne uzima u obzir prirodu autorskog djela kao nematerijalnog dobra te da metod autorskog prava kontroliše korištenje autorskog djela kao nematerijalnog dobra usljed toga da se inherentna vrijednost autorskog djela nalazi upravo u korištenju i mogućnosti ostvarivanja naknade od korisnika za korištenje autorskog djela. Drugim riječima, posjed nad primjerkom autorskog djela je irelevantan autoru. Vrijednost autorskog djela je, između ostalog u korištenju autorskog djela “kopiranjem” sadržaja autorskog djela. Korisnik je spreman platiti novčanu ili drugu naknadu autoru da bi imao “kopiju” ili primjerak autorskog djela pa, shodno,

Postojanje autorskog djela kao objekta prava je rezultat pravnog fiata a autorsko djelo postoji jer pravne norme određuju i uređuju da postoji. Autorsko djelo je, shodno, pravna fikcija jer autorsko djelo kao takvo ne postoji u materijalnoj prirodi (NB: moramo razlikovati autorsko djelo od primjerka autorskog djela) pa autorsko djelo kao takvo nema egzistenciju izvan pravnog sistema. Autorsko djelo kao objekt prava je sve i samo onim što i čime pozitivna pravna pravila autorskog prava uređuju da jeste. Djelovanje subjekta prava povodom autorskog djela je pravno uređeno a djelovanje suprotno odredbama autorskog prava će predstavljati povredu subjektivnog autorskog prava i shodno će biti protupravno djelovanje za koje su zapriječene pravne sankcije iza kojih stoji država sa svojim pravosudnim instrumentarijem i monopolom prisile.

Subjektivna prava povodom autorskog djela sadržajem korespondiraju individualnim načinima autorskopravno relevantnog interaktiranja sa sadržajem ili primjercima autorskog djela odnosno pojedinim instancama korištenja autorskog djela, pravom na ostvarivanje naknade od korištenja autorskog djela i drugim ovlaštenjima.

Subjektivna autorska prava svoga titulara ovlašćuju na kontrolu korištenja autorskog djela od strane drugih subjekata prava, te omogućuju titularu da ostvari novčanu ili drugu naknadu po osnovi korištenja autorskog djela. Svim subjektima prava je zabranjeno koristiti autorsko djelo bez valjane pravne osnove, kao što proizlazi iz odredbe čl. 20 st. 2 ZAISP-a.

2.5 Autorsko djelo kao nematerijalno dobro i odvojenost pravne egzistencije autorskog djela i primjeraka autorskog djela

Autorsko djelo je nematerijalno dobro koje egzistira u pravnom sistemu odvojeno od svojih fizičkih manifestacija u materijalnoj prirodi pa i bez bilo kakvih manifestacija u materijalnoj prirodi.⁴⁶ Da bi druga lica mogla interagirati sa autorskim djelom, odno-

“kopiranje” autorskog djela bez da pri tome autor ostvari novčanu naknadu od takvog djelovanja i ukoliko je to učinjeno izvan kontrole autora kad autor ima interes da vrši tu kontrolu, predstavljat će povredu prava autora i nanijeti štetu autoru koja povreda i šteta se ne mogu, kao što bi eventualno bio slučaj u stvarnom pravu, nadoknaditi uspostavljanjem ponovnog posjeda ili retencijom posjeda povodom izvornog primjerka autorskog djela u pitanju.

⁴⁶ Ova knjiga koju držite u ruci, naprimjer, nije autorsko djelo, već je primjerkom pisanog autorskog djela. Ako uništite ovu knjigu uništiti ćete samo jedan od primjeraka ovog autorskog djela, pa čak i ako bi uništili sve primjerke ne bi uništili autorsko djelo i ono bi nastavilo svoju pravnu egzistenciju kao objekat autorskopravne zaštite. Autorsko djelo će postojati čak i ako ne postoji ni jedan primjerak tog autorskog djela. Autorsko djelo se kao takvo ne može uništiti, uništenje primjerka autorskog djela je ograničeno svojim učinkom na posljedice takvog djelovanja na taj primjerak i neće imati posljedice na egzistenciju i zaštitu autorskog djela, ali može biti autorskopravno relevantna činjenica, ukoliko autorskopravne norme vežu učinak za uništenje primjerka autorskog djela, kao što je, između ostalog, slučaj sa zaštitom unikatnih primjeraka autorskog djela uređenog odredbom čl. 69 ZAISP-a. Korištenje ove knjige predstavlja ujedno i čin korištenja autorskog djela kao nematerijalnog dobra, čiji sadržaj je fiksiran za njene papirne stranice

sno da bi uopće mogla koristiti autorsko djelo (i shodno da bi postojala potreba za autorskopravnom zaštitom), neophodno je da se autorsko djelo materijalizuje odnosno da dobije “fizičku formu”, da egzistira izvan domena uma svoga autora u kojem je stvoreno. Autorsko djelo će se materijalizovati tako što će se sadržaj autorskog djela fiksirati za nešto što ima materijalnu formu i prisustvo u materijalnoj prirodi – nešto što u autorskom pravu nazivamo “materijalni nosač”. Primjerak autorskog djela jeste materijalni nosač za koji je sadržaj autorskog djela fiksiran.

Primjerak autorskog djela je također predmetom autorskopravne zaštite, ali je odvojen i zaseban predmet autorskopravne, a potencijalno i drugih grana pravne zaštite.

Sadržaj autorskog djela se može fiksirati na neograničeno mnogo različitih načina na neograničeno mnogo različitih materijalnih nosača, pa kao rezultat može nastati neograničeno mnogo različitih vrsta i oblika primjeraka autorskog djela. Autorskopravna zaštita autorskog djela je neovisna od oblika i vrste primjerka tog autorskog djela, odnosno odnosi se na sve primjerke autorskog djela bez obzira na vrstu i prirodu materijalnog nosača sukladno odredbi čl. 4 st. 1 ZAISP-a (osim ako nije izričito drugačije zakonom određeno).⁴⁷

Koliko god bilo različitih vrsta primjeraka konkretnog autorskog djela i koliko god bilo instanci i iteracija konkretne vrste primjeraka tog autorskog djela (koliko god bilo “kopija”) uvijek će se raditi o jednom istom autorskom djelu kao objektu autorskopravne zaštite.

Vrsta primjerka autorskog djela je irelevantna za egzistenciju i pravnu zaštitu autorskog djela, no priroda i vrsta primjerka autorskog djela može biti i na drugi način autorskopravno relevantna.⁴⁸

tintom ili za elektronski prikazane stranice svjetlosnim signalima piksela uređaja na kojem čitate ovaj primjerak ovog autorskog djela i na druge načine.

⁴⁷ Ovo pisano autorsko djelo se može reproducirati na papiru i tinti, ali i u obliku digitalnog zapisa, pisanjem na kamenu, kopiranjem, ručnim prepisivanjem, izvođenjem recitiranjem uživo i na neograničeno mnogo načina kao rezultat kojih će nastati knjiga, kamena ploča sa natpisom, faksimil kopija, zvučni valovi za koje je sadržaj ovog autorskog djela fiksiran i drugi korespondirajući primjerci autorskog djela. Radit će se o različitim primjercima ovog jednog te istog i jedinstvenog autorskog djela, odnosno, raditi će se o istom autorskom djelu.

⁴⁸ Naprimjer, likovna autorska djela su u svojoj utilitarnosti blisko vezana za primjerak kojim je autor stvorio to autorsko djelo – za ono što se popularno zove “slika” u smislu platna i papira i boje koja je nanešena na isti. Autorsko djelo likovne umjetnosti u pitanju je pravno zaštićeno i postoji čak i ako ta slika bude uništena te, kao što je slučaj sa drugim vrstama autorskog djela će postojati i ukoliko se “slika” u pitanju kopira, digitalizuje, odnosno na drugi način reproducira. No, primjerak tog autorskog djela usljed prirode njegovog stvaranja je unikatan. Unikatan će biti primjerak autorskog djela koji, usljed vrste i nastanka autorskog djela je jedinstven, posebno utilitarno povezan sa sadržajem autorskog djela koji je fiksiran na materijalni nosač istog i gdje uništenje primjerka autorskog djela u pitanju može značajno otežati ili onemogućiti autoru ostvarivanje autorskog prava povodom autorskog djela čiji je to primjerak. Zakonodavac koristi izraz “originalan” ili “original” za ovu vrstu primjerka autorskog djela,

Autorskoppravna zaštita autorskog djela je samostalna i nezavisna od prava vlasništva, drugih stvarnih ili drugih subjektivnih prava povodom primjerka autorskog djela, ukoliko izričito ne proizlazi drugačije iz relevantnih zakonskih odredbi, sukladno odredbi čl. 67 ZAISP-a.

Uvrštenjem sadržaja autorskog djela u drugo autorsko djelo (čl. 33 st. 2 ZAISP-a) ili u drugi objekt prava, autorsko djelo kao objekt autorskoppravne zaštite neće izgubiti svoj identitet autorskog djela i status objekta autorskoppravne zaštite, osim ako drugačije izričito ne proizlazi iz relevantne zakonske ili druge odredbe (kao što bi biva sa uvrštenjem fonograma u videogram (čl. 126 st. 3 i čl. 131 ZAISP-a) i, argumentovano sa pisanim djelom koje čini riječi autorskog muzičkog djela (čl. 4 st. 2 tačka e ZAISP-a).

2.6 Autorsko djelo kao složeni objekt prava i autorskoppravna zaštita dijelova autorskog djela

Autor, povodom autorskog djela kao cjeline, stječe jedinstveno subjektivno autorsko pravo sukladno odredbi čl. 15 ZAISP-a. Autorsko djelo se može sastojati od raznih i heterogenih elemenata sadržaja, odnosno sadržinskih elemenata. Ono je jedinstveni skup svih elemenata nastalih stvaralačkim doprinosom autora ili uvrštenih voljom autora u sadržaj tog autorskog djela.

Autorsko djelo predstavlja jedan jedinstven objekat prava koji se sastoji od svih sadržinskih elemenata povezanih u tematsku cjelinu, stvaralačkom voljom svoga autora.

Autorsko djelo se može potencijalno sastojati od neograničeno mnogo zasebnih elemenata sadržaja autorskog djela, neki od kojih jesu a neki od kojih nisu podobni za autorskoppravnu zaštitu.

Kada se autorsko djelo kao cjelina koristi, autorskoppravna zaštita se proteže kako na autorskoppravno zaštitive tako i na autorskoppravno nezaštitive sadržinske elemente

kao naprimjer u odredbama čl. 22, 35, 69 ZAISP-a i brojnim drugim. Smatramo da je ovo neadekvatan način nazivanja ove vrste primjerka autorskog djela jer stvara asocijaciju sa tim, da li je primjerak nastao na pravno dozvoljen način ili povredom subjektivnog autorskog prava jer u široj javnosti "originalan" primjerak jeste onaj koji je nastao po validnoj pravnoj osnovi a suprotan je "neoriginalan" primjerak koji je nastao povredom, a ne aludira na jedinstvenu prirodu primjerka autorskog djela. Ukoliko bi došlo do uništenja tog primjerka, te ukoliko nije izvršeno reproduciranje prije toga autorsko djelo u pitanju bi nastavilo postojati i biti zaštićeno kao objekat autorskoppravne zaštite, no to bi značajno otežalo korištenje tog autorskog djela i shodno ostvarivanje autorskog prava povodom istog, pa autor autorskog djela koje ima ovakav, unikatan, primjerak autorskog djela ima poseban legitiman interes da takav primjerak ne bude uništen bez znanja autora te može imati interes da pristupi i ostvari posjed takvom primjerku, kako bi vršio djelovanja korištenja tog autorskog djela na koja bi autor ili nosilac prava povodom takvog autorskog djela bio ovlašten između ostalih. Iz toga, i drugih razloga zakonodavac je predvidio mjere zaštite takvih unikatnih primjeraka autorskog djela (čl. 69 i djelimično čl. 70 ZAISP-a (te autoru daje individualno subjektivno autorsko drugo pravo pristupa i pravo predaje djela iz čl. 39 ZAISP-a).

odnosno elemente autorskog djela koji sami od sebe i odvojeni od cjeline ne mogu biti predmetom autorskopravne zaštite.

Korištenje autorskog djela kao cjeline predstavlja jednu i jedinstvenu instancu autorskopravno relevantnog interaktiranja sa autorskim djelom, bez obzira od koliko individualnih sadržinski autorskopravno zaštitivih elemenata se to autorsko djelo sastojalo odnosno koliko sadržinskih elemenata ulazilo u to autorsko djelo kao cjelinu.

Sastojci odnosno sadržinski elementi autorskog djela mogu i sami biti zaštićeni kao samostalna autorska djela, odnosno mogu biti zasebnim objektima autorskopravne zaštite, sukladno odredbi čl. 5 ZAISP-a.

Ukoliko sadržinski element autorskog djela, ekstrahovan od ostatka sadržinskih elemenata tog autorskog djela, odnosno odvojen od autorskog djela kao cjeline, se može kvalifikovati kao individualna duhovna tvorevina, biti će predmetom autorskopravne zaštite kao samostalno autorsko djelo.

Osim ideje i drugih elemenata izuzetih iz autorskopravne zaštite *ex lege*, svaki sadržinski element autorskog djela ima potencijal da bude individualna duhovna tvorevina i shodno zaštićen kao samostalno autorsko djelo ukoliko samostalno i odvojeno se može kvalifikovati individualnom duhovnom tvorevinom odnosno zadovoljava zakonske uslove za autorskopravnu zaštitu. Zakonodavac posebno izdvaja osnutak djela, nezavršeno djelo i naslov kao nešto što, ukoliko je individualnom duhovnom tvorevinom će biti zaštićeno kao samostalno autorsko djelo, sukladno odredbi čl. 5 ZAISP-a. Zakonodavac izričito ostavlja mogućnost da drugi sastojci odnosno sadržinski elementi autorskog djela mogu se kvalifikovati za zasebnu autorskopravnu zaštitu. Osim izražaja, drugi sadržinski elementi, ukoliko u stvaralačkom postupku nisu postali nosiocima dovoljne individualnosti ne moraju biti podobni za autorskopravnu zaštitu u kom slučaju odvojeni i zasebno neće biti autorskopravno zaštićeni (a što znači da druga lica ih mogu kao takve i u kontekstu autorskog prava slobodno koristiti)

Uporedna sudska praksa je utvrdila da likovi, objekti (“props”), arhitektonska djela, fabula, scene, dijalog i dr. su sadržinskim elementima koji mogu biti zaštićeni kao samostalna autorska djela.

Identifikovanje da li ekstrahovani sadržinski element autorskog djela je podoban za autorskopravnu zaštitu kao samostalno autorsko djelo se vrši na isti način kao što se vrši identifikovanje podobnosti za kvalifikovanje autorskim djelom druge tvorevine odnosno autorskog djela kao cjeline. Pritom se mora uzeti u obzir kontekst⁴⁹ i subtekst koji će ekstrahovani dio, usljed svoje prirode imati u kontekstu svoje individualne egzistencije i koji

⁴⁹ Naprimjer, Superman kao lik u seriji autorskih djela raznih vrsta stvaralačkog djelovanja će biti individualna duhovna tvorevina usljed konteksta koji izražaj riječi “Superman”, odnosno slikovna depikcija istog kao sadržinski element ima u odnosu kontekst koji tom izražaju daju jedno ili više autorskih djela kao cjeline.

će doprinjeti uvršenjem ili korištenjem u novom autorskom djelu (naprimjer ako drugi autor u svom djelu koristi Supermen-a kao lik).

Sam čin ekstrahovanja sadržajnog elementa koji je podoban za autorskopravnu zaštitu iz autorskog djela kao cjeline je čin korištenja autorskog djela kao cjeline na način koji čini sadržaj individualnog isključivog subjektivnog autorskog imovinskog prava prerade autorskog djela uređenog odredbom čl. 33 ZAISP-a.

Korištenje ekstrahovanih sadržinskih elemenata autorskog djela koji nisu podobni za autorskopravnu zaštitu kao samostalna autorska djela nije djelovanje sa autorskopravnom relevantnošću samo od sebe, pa je kao takvo dozvoljeno i izvan kontrole autora.

Korištenje ekstrahovanog sadržajnog elementa autorskog djela koji se može kvalifikovati za autorskopravnu zaštitu kao samostalno autorsko djelo nakon ekstrakcije od autorskog djela kao cjeline će biti predmetom pozitivnih pravila objektivnog autorskog prava i pod kontrolom autora jer se radi o zasebnom autorskom djelu čiji autor je autor autorskog djela kao cjeline (osim ukoliko se radi o koautorskom djelu ili spojenim autorskim djelima) povodom kojeg taj autor ima subjektivno autorsko pravo kao što ima povodom autorskog djela kao cjeline usljed automatskog stjecanja i rekadentnosti subjektivnog autorskog prava.

Pravnu egzistenciju i korištenje autorskog djela koje se sastoji od više potencijalno autorskopravno zaštitivih elemenata možemo analogno posmatrati kao stvarnopravno uređenje složenih stvari kao objekata stvarnog prava a posebno u kontesktu posljedice odstranjivanja individualnih komponenti složene stvari.

Sastojci ili sadržinski elementi autorskog djela, ako predstavljaju individualne duhovne tvorevine, dok egzistiraju i koriste se samostalno će biti zasebnim predmetima autorskopravne zaštite i zaštićeni kao samostalna autorska djela. Onog trenutka kada autor manifestacijom stvaralačke volje uvrsti takav vlastiti sadržinski element u autorsko djelo kao cjelinu, taj individualni sadržinski element će se “stopiti”, odnosno izgubiti svoj identitet kao zasebnog objekta autorskopravne zaštite i prenijeti isti na autorsko djelo kao cjelinu, osim ako nije drukčije zakonom uređeno.

Uvršteni sadržinski element autorskog djela drugog autora/nosioca prava neće izgubiti status zasebnog objekta prava.⁵⁰ Autor prvobitnog sadržinskog elementa koje je autorsko

⁵⁰ Ukoliko se sadržinski element koji je podoban za autorskopravnu zaštitu kao samostalno autorsko djelo autora ili nosioca prava uvrsti u autorsko djelo prerade čiji autor je lice koje nije autorom ili nosiocem prava povodom tog izvornog sadržajnog elementa, u tom slučaju izvorni sadržinski element će nastaviti biti zasebnim objektom autorskopravne zaštite i neće izgubiti svoj status predmeta autorskopravne zaštite, a kao što proizlazi iz odredbe čl. 6 st. 2 ZAISP-a kojom se uređuje da zaštita izvornog autorskog djela (pa shodno i autorskopravno zaštitivih sadržinskih elemenata koji su zaštićeni kao samostalno autorsko djelo sukladno odredbi čl. 5 ZAISP-a) neće biti pod utjecajem autorskopravne zaštite rezultirajućeg autorskog djela, te kao što proizlazi iz odredbe čl. 33 st. 3 ZAISP-a kojom se uređuje da autor izvornog autorskog djela koje je predmetom djelovanja korištenja koje čini sadržaj isključivog individualnog subjektivnog autorskog

djelo će imati pravo kontrolirati korištenje autorskog djela prerade ukoliko bi takvo korištenje podrazumjevalo korištenje sadržinskog elementa prvobitnog autora koje je uvršteno u autorsko djelo prerade ili novo autorsko djelo druge vrste osim ako izričito nije drugačije zakonom ili ugovorom između autora/nosioca prava i korisnika/autora novog autorskog djela/autorskog djela prerade nije dogovoreno.

Treće savjesno lice koje ne zna niti iz okolnosti slučaja bi trebalo da zna da se radi o autorskom djelu prerade koje sadrži sadržinske elemente drugog autora će moći koristiti rezultirajuće autorsko djelo po dozvoli autora ili nosioca prava “novog” ili autorskog djela prerade u koji je kvalifikovani ekstrahovani sadržinski element uvršten, a autor/nosilac prava izvornog autorskog djela će imati zahtjev za restituciju od autora/nosioca prava autorskog djela prerade. Lice koje zna ili bi iz okolnosti moralo da zna da se radi o takvom autorskom djelu bi za korištenje tog autorskog djela moralo tražiti i dobiti dozvolu od autora/nosioca prava izvornog autorskog djela i od autora/nosioca autorskog prava autorskog djela prerade, osim ako nije drugačije zakonom ili pravnim poslom između relevantnih subjekata uređeno.

2.7 Autorsko djelo kao nešto sa inherentnom i višestrukom vrijednosti

Autorsko djelo ima inherentnu i višestruku vrijednost kako autoru tako i drugim subjektima prava te državi i društvu kao cjelini.

Neke od vrijednosti autorskog djela imaju potencijal kroz njihovu valorizaciju da ostvare novčanu ili drugu korist i remuneraciju svom autoru dok druge vrijednosti autorskog djela imaju potencijal nanošenja duševnog i drugog psihičkog bola autoru neprimjerenim korištenjem.

Vrijednosti inherentno prisutne u autorskom djelu su, između ostalih: imovinska, lična i duhovna, kulturološka, društvena te druge.

Autorsko djelo ima inherentnu imovinsku vrijednost koja se nalazi u individualnim činovima korištenja sadržaja i primjeraka autorskog djela i potencijalu za korištenje tog autorskog djela. Korisnici su spremni platiti autoru ili nosiocu prava novčanu ili drugu naknadu da koriste autorsko djelo na primjeren način.⁵¹ Pravni poredak posebno štiti ove vrijednosti autorskog djela tako što izričito uređuje da autoru/nosiocu prava pripada posebna naknada za svaki oblik korištenja autorskog djela, gdje korištenje je takve prirode da korespondira sadržaju individualnih autorskih imovinskih prava kao i za sva-

imovinskog prava prerade uređenog odredbom čl. 33 ZAISP-a odnosno autorskog djela koje biva prerađeno na način da kao rezultat nastane autorsko djelo prerade kao zaseban objekt autorskopravne zaštite (čl. 6 st. 1 ZAISP-a) će zadržati isključivo pravo na korištenje svog autorskog djela, odnosno individualnog, sadržajnog elementa koji može biti predmetom autorskopravne zaštite u prerađenom obliku, osim ako zakonom ili pravnim poslom nije izričito drukčije uređeno.

⁵¹ Naprimjer, korisnik je spreman platiti da stekne vlasništvo ili posjed na primjerku knjige da bi pročitao knjigu, plati kartu za kino ili koncert, plati ulaznicu za umjetničku izložbu.

ku instancu korištenja sadržaja ili primjerka autorskog djela na takav primjeren način, sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAISP-a.

Inherentna imovinska vrijednost je različita za različite vrste autorskih djela, te inherentna vrijednost korištenja autorskog djela je različita za različite vrste korištenja autorskog djela. Ličnost autora, popularnost djela i brojni drugi faktori mogu utjecati na inherentnu vrijednost autorskog djela. Iznos imovinske vrijednosti konkretnog korištenja autorskog djela će zavisti od konkretnih okolnosti u svakom slučaju i činjenično je pitanje.

Korisnik autorskog djela, ukoliko ne koristi autorsko djelo po osnovi slobodne upotrebe (čl. 40 i 42–54 ZAISP-a) ili ne koristi slobodno autorsko djelo, mora platiti novčanu ili drugu primjerenu naknadu autoru ili nosiocu prava za relevantni čin korištenja predmetnog autorskog djela.

Autor odnosno pravni sljednik autora ima punu slobodu odrediti iznos naknade za korištenje autorskog djela. Za razliku od patentnog prava, u autorskom pravu lice ne može tražiti od suda da dozvoli korištenje autorskog djela prisilnom licencom⁵² kao onom uređenom odredbom čl. 79 Zakona o patentu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10). Korisnik je slobodan da ne koristi autorsko djelo ukoliko je korištenje istog uslovljeno cijenom koju korisnik drži neprimjerenom, a zakonodavac je dozvolio određene kvalifikovane načine korištenja kvalifikovanih autorskih djela kvalifikovanim korisnicima, ukoliko je korištenje autorskog djela potrebno radi postizanja društveno korisnog cilja, no samo u tim enumeriranim slučajevima, bez obaveze dobijanja dozvole ili sticanja prava i bez obaveze plaćanja naknade (čl. 42–54 ZAISP-a).

Iznos naknade za korištenje autorskog djela će utvrditi autor ili nosilac prava, a korisnik može prihvatiti ili odbiti da plati tu cijenu u kojem slučaju ne smije koristiti autorsko djelo ili smije koristiti autorsko djelo samo u granicama koje korisniku dozvoljavaju relevantne zakonske odredbe. Generalno, tržišne sile koje utječu na formiranje svih cijena će imati utjecaj i na formiranje iznosa novčane naknade za korištenje autorskog djela kao što će imati i uticaja na valorizaciju i ostvarivanje vrijednosti autorskog djela.

Autor može dozvoliti da se autorsko djelo koristi na određen način od strane određenog korisnika besplatno. Ovo je odluka autora sa relativnim dejstvom i, ukoliko iz tog manifestovanja pravno relevantne volje autora/nosioca prava drukčije ne proizlazi je ograničeno na konkretnu instancu korištenja od strane konkretnog korisnika. Autor/nosilac prava može biti motiviran da dozvoli takvo korištenje autorskog djela iz raznih motivacija koje nisu motivirane novčanim konsideracijama. Činjenica da je autor/nosilac prava dozvolio besplatno korištenje autorskog djela jednom subjektu ne znači da svi subjekti mogu koristiti to autorsko djelo na taj način besplatno, osim ukoliko to ne proizilazi iz drugih pravnih pravila. Besplatno korištenje je nuzgredni element, *accidentalia negotii*,

⁵² NB: U autorskom pravu "zakonska licenca" ima drugačije značenje od onog u patentnom i drugim granama prava industrijskog vlasništva.

dozvole za korištenje autorskog djela ili pravnog posla kojim se prometuje subjektivnim autorskim pravom.

Povredom autorskog prava se može nanijeti imovinska i neimovinska šteta autoru/nosiocu prava.

Autorsko djelo je neraskidivo vezano za ličnost autora i kao rezultat ima inherentnu ličnu vrijednost autoru koja se ogleda u unutarnjoj satisfakciji autora po osnovu činjenice da je autorom tog autorskog djela te eksternim konsideracijama koristi i reputacionim posljedicama koje autorstvo tog autorskog djela ima za tog autora u javnosti (ukoliko je autor povezoao svoj identitet i činjenicu autorstva sa tim konkretnim autorskim djelom (čl. 18 ZAISP-a). Lična vrijednost autorskog djela se za autora ogleda u tome da autor ima interes da zaštiti svoje autorstvo, svoj odnos prema autorskom djelu i da zaštiti integritet svog autorskog djela.

Autorsko djelo ima inherentnu kulturološku vrijednost jer svako autorsko djelo po definiciji pripada ili oblasti književnosti ili umjetnosti ili nauke. Svako autorsko djelo doprinosi kulturološkom opusu i diskursu određenog društva, odnosno kao takvo predstavlja doprinos skupu dostignuća ljudske rase. Ova vrijednost i ovaj aspekt autorskog djela je sekundaran i nije posebno relevantan u kontekstu autorskog prava osim u slučaju da je kulturološka vrijednost autorskog djela tolika da se isto može smatrati ili biti proglašeno od strane nadležnog organa, poštujući relevantnu proceduru, narodnom književnom ili umjetničkom tvorevinom, u kojem slučaju takvo autorsko djelo neće biti autorskopravno zaštićeno sukladno odredbi čl. 8 st. 1 tačka e ZAISP-a.

Društvene i druge vrijednosti autorskog djela mogu biti predmetom *lex specialis* pravne zaštite.

2.8 Sudska praksa

Utvrđenje da li je neka ljudska tvorevina rezultat duhovnog rada, znanja, darovitosti i originalnosti i kao takva autorsko djelo ili nije, predstavlja činjenično pitanje, koje se utvrđuje odgovarajućim dokaznim sredstvima, pa i vještačenjem u oblasti u kojoj je ta ljudska tvorevina ostvarena, bez čega nema autorskog djela, ni uslova za autorsko pravnu zaštitu iz člana 172. Zakona o autorskom i srodnim pravima ("Sl. list SRJ", broj 24/98). (Vrhovni sud Srbije, Gž-125/05 od 14. 11. 2006. godine).

Jedinstvenost autorskog djela čini da se ono smatra nedjeljivom stvari, uslijed čega i zaštita tog djela mora biti jedinstvena.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-19/96 od 20. 03. 1996. godine).

Predmet autorskog prava je autorsko djelo u cjelini, naslov te dijelovi autorskog djela koji udovoljavaju pretpostavkama da bi bili predmet autorskog prava. Naslov autorskog djela

koji ne udovoljava pretpostavkama da bi bio predmet autorskog prava, a koji je već korišten za neko autorsko djelo ne može se koristiti za djelo iste vrste ako bi mogao izazvati zabunu o autoru.

(Trgovački sud u Zagrebu, P-814/08, od 27. 03. 2008., potvrđeno odlukom Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, Pž-6654/08-3, od 29. 10. 2008. godine).

Naslov autorskog djela koji proizlazi iz smisla, ideje i biti samog djela, uživa autorsko pravnu zaštitu ako je u pitanju originalna tvorevina duha.

(Vrhovni sud Republike Crne Gore, br. Gž-8/03, od 16. 12. 2004. godine).

Izdvojeni segment naučnoistraživačkog (stručnog) rada, koji je nastao kao rezultat zajedničkog rada univerzitetskih profesora u realizaciji tuđe ideje i kao rezultat određenog metodološkog, sistemskog rada i otkrića više lica, ne predstavlja autorsko djelo.

Iz obrazloženja:

Tužiteljev tekst, koji je predmet spora, objavljen je u stručnom časopisu, a tužitelj je naveden kao njegov autor. Međutim, taj tekst je sastavni, ali izdvojeni dio naučnoistraživačkog rada – projekta više stručnih lica (univerzitetskih profesora). Taj projekat nastao je kao realizacija tuđe ideje, ranije Samoupravne interesne zajednice za nauku i kulturu i kao rezultat određenog, metodološkog, sistemskog rada i otkrića više lica.

Zbog toga, spornom, objavljenom tužiteljevom radu, nedostaje jedan od osnovnih elemenata, a to je originalnost i individualnost djela, koja se u konkretnom slučaju ne može potpuno iskristalisati. Sem toga, ne radi se o autorskoj tvorevini s područja književnosti, znanosti, umjetnosti i drugih oblasti stvaralaštva, jer je tužitelj u svom istraživačkom radu očito koristio od ranije poznate metode istraživanja. On je, u saradnji sa ostalim učesnicima projekta, učestvovao u stručno-tehničkom poslu, koji, ma koliko bio stručan, nije kreativan, jer sav taj stručno-tehnički rad ne daje rješenje naučnog problema, niti predstavlja nove probleme od interesa za nauku.

Kako se, u skladu sa izloženim, sporni tekst tužitelja ne može smatrati autorskim djelom, ne pripada mu ni pravo na sudsku zaštitu, ne ulazeći u korektnost i moralnost postupaka tuženog, koji je u svom udžbeniku objavio kompletan tekst tužitelja, koji je prethodno objavljen u stručnom časopisu, a koji je prisvojio praktično čitav tekst, odnosno rad kompletnog tima koji je radio na naučnoistraživačkom projektu, zajedno sa tužiteljem.

Stoga je prvostepeni sud pravilno postupio kada je tužitelja odbio sa tužbenim zahtjevom za naknadu štete.

(Kantonalni sud u Sarajevu, br. Pž-297/05 od 19. 1. 2006. godine, kojom je potvrđena presuda Općinskog suda Sarajevo, br. Ps-374/04 od 13. 5. 2005. godine - Domaća i strana sudska praksa, br. 15/2006, strana 33–34.).

Autorskim djelom ne smatra se sam rad na izdvajanju i sređivanju dokumenata. Tek kad se načini zbirka dokumenata i pri tome pokaže naročita individualnost u pogledu izbora, rasporeda i načina izlaganja prikupljenih dokumenata tako da se za tu zbirku može reći da predstavlja duhovnu tvorevinu, nastaje autorsko djelo.

(Vrhovni sud Hrvatske, Gž-809/81 od 22. 2. 1984. godine).

Pisani rad, koji je autor sastavio nakon etnološkog istraživanja, koje je po odgovarajućoj naučnoj metodi obavio na terenu i pohranio u depozit Etnološkog zavoda Jugoslavenske akademije nauka i umjetnosti, predstavlja intelektualnu tvorevinu koja sadrži sve potrebne elemente da joj se, u smislu člana 3, stav 3. Zakona o autorskom pravu, da tretman autorskog djela za koje njegovom autoru pripada odgovarajuća zaštita.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. Gž-283/80 od 31. 7. 1980. godine, Bilten VSBiH, br. 3/80, strana 25).

Stručni članak koji je, s obzirom na izbor i raspored građe te komentar, samostalna intelektualna tvorevina jest autorsko djelo, pa onaj tko koristi podatke iz članka bez navođenja autorova imena vrijeđa njegovo autorsko pravo.

(Privredni sud Hrvatske, br. Pž-903/91 od 14. 5. 1991. godine)

Značaj autorskog djela može imati i jasno izdvojena, sabrana i sređena dokumentacija koja, s obzirom na određenu povezanost kroz izvršeni izbor i način izlaganja, upućuje na stanoviti stvaralački napor i historiografsku vrijednost.

(Vrhovni sud Hrvatske, br. Gž-4060/71 od 25. 01. 1973. godine).

Skice i nacrti koji se odnose na neko naučno područje zaštićeno su autorsko djelo ako predstavljaju individualnu ljudsku tvorevinu, bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja, što se odnosi i na skice i nacрте iz područja elektrotehnike, a takvo autorsko pravo povređuje se i neovlaštenim objavljivanjem u bilo kojem sredstvu javnog saopštavanja u zemlji ili u inostranstvu.

Iz obrazloženja:

U tijeku postupka je pravilno utvrđeno da je tužitelj autor skice i nacрта koji predstavljaju autorsko djelo sukladno odredbi članka 3. stavak 2. alineja 11. ZAP-a, prema kojoj odredbi autorskim djelom smatraju se između ostalog planovi i skice koji se odnose na neko znanstveno područje. Stoga prvo i drugotuženici neosnovano navode da je osnovni spor o tome da li su "nekakvi crteži" autorsko djelo. Sukladno citiranoj odredbi, autorskim djelom smatra se svaka individualna tvorevina s područja navedenih u alineji 11. naprijed citirane odredbe bez obzira na vrstu način i oblik izražavanja. U konkretnom slučaju radi se o tvorevini iz područja znanosti - elektrotehnike, pa je neprihvatljiva

tvrdnja prvo i drugožalitelja da se u konkretnom slučaju i ne radi o autorskom djelu, jer kako je već naprijed navedeno radi se o tvorevini ljudske djelatnosti, koja se svrstava i koja po svojoj prirodi spada u autorska djela (članak 3. stavak 2. ZAP-a). Dalje iz dokaza u spisu utvrđeno je da su prvo i drugotuženi povrijedili autorsko moralno pravo (članak 27. ZAP-a), objavom skica kojih je autor tužitelj u časopisu INSULATOR NEWS & MARKET REPORT, tako što je prvotuženik koji je znao za autorstvo tužitelja, posredovao između drugotuženika i D... d.d. u cilju objave skica u navedenom časopisu, a da pri tome nije navedeno tko je njihov autor.

(Presuda Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske od 25. 4. 2006. godine, kojom je potvrđena presuda Trgovačkog suda u Zagrebu broj III P-53/97 od 3. 7. 2002. godine).

Ocijenjeno je da izbor slika (reprodukcija djela određenog slikara) popraćen tekstom predstavlja samostalnu autorsku tvorevinu.

(Vrhovni sud Republike Hrvatske, br. II Rev-41/92 od 17. 12. 1992. godine)

Elaborat kojim se programira obrazovanje za određeni profil stručnjaka jeste autorsko djelo.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-33/98 od 15. 04. 1998. godine).

I prijevod je autorsko djelo te se i u vezi s njime može sklopiti izdavački ugovor, ako je prevodilac ovlašten da na izdavača prenese pravo objavljivanja prijevoda.

(Vrhovni sud Hrvatske, Gž-86/76 od 24. 6. 1976. godine).

Naslov autorskog djela koji proizlazi iz smisla, ideje i biti samog djela, uživa autorsko pravnu zaštitu ako je u pitanju originalna tvorevina duha (čl. 3. st. 1. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima).

(Vrhovni sud Republike Crne Gore, br. Gž-8/03, od 16. 12. 2004. godine).

Pravilna je ocjena prvostepenog suda da predmetni elaborat predstavlja autorsko djelo u smislu člana 3. stav 1. i 2. alineja 11. tada važećeg Zakona o autorskom pravu (Službeni list SRJ, broj 19/78, 24/86 i 21/90). Tužilac u smislu odredbe člana 26. istog zakona uživa autorska imovinska prava u pogledu njihovog korišćenja. Kako je tuženo Ministarstvo povrijedilo ovo pravo tužioca neovlašćenim korišćenjem njegovog autorskog djela, inkorporiranjem istog u nastavni plan, tužilac ima pravo na naknadu štete koju je pretrpio.

(Presuda Vrhovnog suda Srbije Gž. br. 135/05 od 24. 05. 2006. godine).

Rutinska fizička ili umna djela kojima se zadovoljavaju svakodnevne potrebe u životu, profesiji ili radu nemaju svojstvo autorskog djela.

(Iz presude Višeg suda Srbije Gž 64/00 od 12. 07. 2001. godine).

Prospekt i tehnički materijal ne predstavljaju duhovne tvorevine kao ni slike, tablice koje predstavljaju samo tehničku pripremu teksta za objavljivanje pa prema tome nisu autorsko djelo u smislu Zakona.

(Vrhovni sud Srbije Gž 1801/86).

Vozni red i plan nekog grada, pošto nisu originalna djela nisu zaštićeni.

(Okružni sud u Beogradu Gž 4596/54).

Cijenjenog čitaoca upućujemo na Tajić, H. (2015), *Autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva*, Privredna štampa, Sarajevo i *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva* objavljene 2014. godine u Sarajevu u okviru projekta Evropske unije podrške institucijama u sistemu provođenja prava intelektualnog vlasništva – Bosna i Hercegovina, za širi izbor sudske prakse.

3. Vrste autorskih djela

3.1 Inkluzivna definicija autorskog djela i autorskoppravna zaštita mogućih vrsta autorskih djela

Sve što se može kvalifikovati kao individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke će biti autorsko djelo i shodno predmetom autorskoppravne zaštite bez obzira na vrstu izražavanja, odnosno o kojoj vrsti stvaralačkog djelovanja i kojoj korespondirajućoj vrsti autorskog djela se radilo.

Sve moguće vrste onoga što se može kvalifikovati kao autorsko djelo će biti autorskoppravno zaštićene kao autorska djela.

Autorska djela možemo klasifikovati u tri skupine: imenovane vrste autorskih djela (ili imenovana autorska djela), neimenovane vrste autorskih djela (ili neimenovana autorska djela) i *sui generis* ili sebi svojstvene vrste autorskih djela (ili *sui generis* autorska djela).

Autorsko djelo možemo posmatrati i kao generično autorsko djelo, odnosno autorsko djelo bez vrste jer vrsta autorskog djela u većini slučajeva neće imati utjecaja na autorskoppravnu zaštitu autorskog djela.

Naš pravni poredak se opredijelio za otvorenu, blanketnu i sveobuhvatnu definiciju autorskog djela⁵³ kao predmeta pravne zaštite, kao što proizlazi iz odredbe čl. 4 ZAISP-a i činjenice da zakonodavac, jasno naznačava da *exempli causa* spisak vrsta autorskih djela nije definitivan niti ekskluzivan, koristeći izraz “naročito” u odredbi čl. 4 st. 2 ZAISP-a.

⁵³ U uporednom pravu (naprimjer u Ujedinjenom Kraljevstvu) nešto može biti autorskim djelom samo ako se može kvalifikovati da pripada enumeriranim zaštićenim vrstama autorskih djela – to nije slučaj kod nas.

Sve moguće vrste ljudskog stvaralačkog djelovanja, u vrijeme donošenja zakona koje će postati moguće nakon stupanja na snagu ZAISP-a, pa do eventualnog subsekventnog derogiranja dijelova zakona kojim se definiše autorsko djelo, koje rezultiraju individualnom duhovnom tvorevinom iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke će biti podobne za autorskopravnu zaštitu kao autorska djela.

Zakonodavac, u odredbi čl. 4 st. 2 ZAISP-a, *exempli causa*, navodi da će se autorskim djelom smatrati posebno (ali ne i isključivo):

- a) pisana djela (književni tekstovi, studije, priručnici, članci i ostali napisi, kao i kompjuterski programi)⁵⁴,
- b) govorna djela (govori, predavanja, propovijedi i druga djela iste prirode)⁵⁵,

⁵⁴ Individualne riječi, po pravilu, nisu predmetom autorskopravne zaštite već ono što je podobno za autorskopravnu zaštitu jeste kombinacija riječi i komunikativni konstrukt koji proizlazi iz tih riječi. Sve što je ljudsko biće napisalo želeći se izraziti ima potencijal da bude autorsko djelo. U nekim slučajevima će biti jednostavno i lahko prepoznati da je nešto što je napisano autorsko djelo, kao, naprimjer, kada je slučaj o beletrističkom romanu, o ljubavnoj poeziji, o naučnom tekstu i slično. Nekada će taj zadatak biti mnogo teži, kao, naprimjer kada je riječ o komentaru na web stranici ili gastronomskom receptu ili napisu na zidu. Ne možemo gledati dužinu onoga što je napisano da bi znali da li ono što je napisano jeste ili nije autorsko djelo. Evropski sud pravde smatra da jedanaest riječi može biti autorsko djelo, a potencijalno i jedna riječ, ako je individualna duhovna tvorevina će biti podobna za autorskopravnu zaštitu kao autorsko djelo (C-5/08). To će biti prvenstveno slučaj kod riječi čiji subtekst ili kontekst predstavlja individualnu duhovnu tvorevinu iz oblasti književnosti, nauke ili umjetnosti. Savjetujemo da se svi napisi ljudskih bića gdje ima slobode i razumne vjerovatnoće za izražavanje ljudskih bića tretiraju kao potencijalno autorsko djelo. Pritom treba primijetiti da nije bitno šta je napisano. Čak i riječi bez značenja mogu činiti autorsko djelo. Umjetnička, estetska, funkcionalna ili bilo koja druga vrijednost, kvalitet ili produhovljenost onoga što je napisano ili stvoreno, kao što je slučaj i sa svim drugim oblicima autorskopavnog stvaralaštva je nebitno da bi nešto bilo autorsko djelo – dok god to nešto je individualna duhovna tvorevina. Pisano autorsko djelo će biti podobno za autorskopravnu zaštitu bez obzira koja se tema obrađuje, pa čak i ukoliko konkretna obrada teme je pravno zabranjena jer takvo pisanje ili sadržaj je protivan relevantnim zakonskim odredbama, pa i ako je ono što je napisano suprotno moralu društva. Načelo estetske neutralnosti rezultira tim da će se svaki kreativni izražaj ljudskog bića koji je individualna duhovna tvorevina smatrati da se može svrstati u oblast književnosti, umjetnosti ili nauke. Cjelokupno pisano djelo kao cjelina je autorskopravno zaštićeno, ali i pojedini dijelovi pisanog djela od pojedine riječi, ali češće rečenica, paragrafa ili poglavlja, ekstrahovani od cjeline instancom korištenja mogu biti predmetom autorskopravne zaštite. Primjerak pisanog autorskog djela može biti popraćen ilustracijama i drugim primjerenim autorskim djelima. U tom slučaju se radi o spojenim autorskim djelima.

⁵⁵ Sve što je rečeno ima potencijal da bude autorsko djelo. Govori u autorskopravnom smislu nisu samo ono što je rečeno javnosti u formalnim procesijama i priredbama. Govor je sve što se izrazi "živim" riječima, pa čak i gestikulacije i neartikulacije. Ono što je šapnuto u bračnoj ili vanbračnoj postelji u autorskopravnom smislu predstavlja potencijalno govor i potencijalno autorsko djelo – bez obzira koliko dugo trajalo ili koliko umjetničke vrijednosti imalo. Činjenica da bilo koji govor može biti autorsko djelo posebno je relevantno, jer čin snimanja ili transkripcije govora predstavlja čin korištenja govornog autorskog djela povodom kojeg korisnik mora imati validnu pravnu osnovu ili će činiti povredu autorskog prava autora govornika. Razlika između pisanog autorskog djela i govornog autorskog djela je prvenstveno u relativnoj trajnosti pisanog djela, a efemernosti govornog. Govorno djelo koje se transkribuje postaje pisano djelo,

- c) dramska, dramsko-muzička i lutkarska djela⁵⁶,
- d) koreografska i pantomimska djela,
- e) muzička djela s riječima ili bez riječi,
- f) audiovizuelna djela (filmska djela i djela stvorena na način sličan filmskom stvaranju),
- g) djela likovnih umjetnosti (crteži, slike, grafike, kipovi i druga djela iste prirode)⁵⁷,
- h) djela arhitekture (skice, planovi, nacrti i izgrađeni objekti),
- i) djela svih grana primijenjenih umjetnosti, grafičkog i industrijskog oblikovanja⁵⁸,
- j) fotografska djela i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskom,
- k) kartografska djela⁵⁹,

a taj čin pored što predstavlja čin korištenja reproduciranjem predstavlja ujedno i čin prerade govornog autorskog djela iz jednog stvaralačkog oblika u drugi, pa je i za taj oblik korištenja potrebna korisniku validna pravna osnova jer tako djelovanje je isključivo pravo autora sukladno odredbi čl. 33 ZAIŠP-a.

⁵⁶ Kod ove vrste autorskog djela, ideja i njen konkretiziran izražaj su namijenjeni da budu komunicirani drugim licima putem govora i pokreta glumaca prvenstveno na pozornici u određenom kontekstu sa popratnim sadržajem. Dramsko djelo nije ono što vidimo na pozornici – to je izvedba dramskog djela i može biti zaseban objekat srodonopravne zaštite prava izvođača. Dramska, dramsko-muzička i lutkarska autorska djela se sastoje od dijaloga ali i scenskih uputstava kao i svih drugih elemenata koji omogućuju glumcima da izvedu sadržaj ovog autorskog djela. Pri tom da bi nešto bilo dramsko djelo apsolutno je irelevantno da li će se izvesti na bini, u parku ili u nečemu što se ne može kvalifikovati pozorištem. Dramsko, dramsko-muzičko ili lutkarsko djelo ne mora da sadrži dijalog (ali tada se može smatrati pantomimskim djelom – mada je to semantika koja ne utječe na status autorskog djela i autorskopravnu zaštitu), a može se sastojati u potpunosti od dijaloga, te je apsolutno irelevantno koliki je obim djela. Dramska, dramsko-muzička i lutkarska djela se razlikuju od audiovizuelnih autorskih djela.

⁵⁷ Kod ove vrste autorskih djela ideja je konkretizirana i izražena grafičkim linijama, figurama, oblicima, bojama te drugim sličnim ekspresivnim i gradivnim komponentama kao i popratnim sadržajem. Bilo šta nacrtano može biti autorsko djelo. Bilo ko može stvoriti autorsko djelo likovne umjetnosti, a ne samo univerzitetski školovan ili akademski likovni umjetnik. Pritom nije bitno da li je ono što je naslikano nešto iz prirode i koliko je vjerodostojno prirodi, koliko je dobro nacrtano i koliko je maštovito ili nadahnuto ili vrijedno ili kvalitetno – dok god je rezultat djelovanja individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke. Kao što je slučaj i sa svim drugim vrstama izražavanja ideje, nije bitno da li je ono što je nacrtano ili predstavljeno je pravno dozvoljeno, da li je moralno, da li je gusno ili po bilo kojem drugom osnovu upitno.

⁵⁸ Ova vrsta autorskih djela je karakterizirana time da se autorsko djelo reproducira u velikom broju identičnih ili bitno sličnih primjeraka, u industrijskom okruženju, koje predstavlja individualni izražaj određene konkretizirane ideje. Naprimjer lampe, namještaj, odjeća, grnčarija, automobili, stilski namještaj i tako dalje. Činjenica da je nešto napravljeno u velikom broju primjeraka nema relevantnost u kontekstu autorskopravne zaštite kako za ovu vrstu autorskih djela tako i općenito.

⁵⁹ Ova vrsta autorskog djela predstavlja konkretizaciju i izražaj određene ideje gdje je ta ideja vezana za prostorni raspored elemenata u materijalnoj prirodi. No, nije moguće napraviti kartu koja odgovara onome što postoji u prirodi u cijelosti i bez određene slobode i mjesta za individualizaciju. Autor kartografskog autorskog djela neophodno donosi seriju slobodnih stvaralačkih odluka o tome šta i kako predstaviti na karti i na taj način individualizira kartu. Poznata je praksa kartografa da ucrtaju elemente koji se ne mogu naći u materijalnoj prirodi na taj način efektivno “stvarajući” novi element, koji je u potpunosti plod uma

- l) prezentacije naučne, obrazovne ili tehničke prirode (tehničke skice, planovi, grafikon, formulari, ekspertize, nalazi vještaka, prezentacije u plastičnom obliku i druga djela iste prirode).⁶⁰

Ovo nije potpun niti eliminacioni spisak mogućih i zaštićenih vrsta autorskih djela već je navedeno radi ilustracije, edukacije, radi višeg stepena pravne izvjesnosti i sigurnosti i kako bi se lakše mogle primijeniti odredbe ZAISP-a. Vrste autorskih djela koje nisu imenovane u čl. 4 st. 2 ZAISP-a, kao što su, naprimjer videoigre, internet stranice, prehrambene konstrukcije, vatromet, osvjetljenje objekta (naprimjer mijenjajuće boje kojim se osvjetljuje Afjelov toranj su autorsko djelo), su jednako zaštićene kao imenovana autorska djela u našoj državi, one su neimenovane (ali zaštićene) vrste autorskih djela.

U ZAISP-u zakonodavac posebno izdvaja kao *sui generis* vrste autorskih djela: zbirke (čl. 7 i čl. 60 ZAISP-a), baze podataka (čl. 7, 34, 46 ZAISP-a)⁶¹, audiovizuelna autorska djela (čl. 84, 109–115 ZAISP-a), djela likovne umjetnosti (povodom prava slijeđenja čl. 27, 35 ZAISP-a prava predaje djela čl. 39 st. 2–4 ZAISP-a i dr.), arhitektonska autorska djela (povodom zaštite originala autorskog djela (čl. 69 ZAISP-a) i prerade izgrađenog arhitektonskog objekta (čl. 70 ZAISP-a) između ostalog i dr.) te računarske programe (čl. 23, 34, 46, 84, 102–108 ZAISP-a)⁶².

kartografa, prvenstveno u svrhu povećanja izvjesnosti kvalifikovanja rezultirajućeg kartografskog djela autorskim djelom i povećanja obima autorskopravne zaštite takvog autorskog djela.

⁶⁰ Ovaj *Priručnik* je autorsko djelo, iako je stvaralačka sloboda autora ograničena pozitivnim pravnim pravilima, te intelektualnopravnom teorijom i praksom. Uprkos svemu, pišući ovaj *Priručnik* autori imaju mjesta da donose slobodne negenerične individualizirajuće stvaralačke odluke pa kao rezultat stvore individualnu duhovnu tvorevinu iz oblasti prvenstveno nauke. Takav je slučaj sa ovom vrstom imenovanih autorskih djela. Ukoliko, na primjer, grafikon je takve vrste da je u potpunosti definisan svojom svrhom te autor ne može odraziti svoju individualnost rezultat u tom eventualnom slučaju, ukoliko nema drugih konsideracija, neće biti autorsko djelo.

⁶¹ Po svojoj prirodi baza podataka je vrsta zbirke kao *sui generis* autorskog djela koja se sastoji od samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kojem obliku (i bilo koje vrste), a koja je sistematski i metodički sređena i pojedinačno dostupna na elektronski ili drugi način i koja je različita i zasebna od računarskog programa upotrijebljenog za izradu i za pristup, odnosno korištenje baza podataka, sukladno odredbi čl. 7 st. 3 i 4 et al ZAISP-a. Baza podataka je jedinstvena u kontekstu autorskog prava jer može u isto vrijeme biti predmetom i autorskopravne zaštite (čl. 7 st. 3 ZAISP-a), ali i predmetom srodonpravne zaštite prava proizvođača baze podataka (čl. 141 et al ZAISP-a). Zaštita baze podataka kao autorskog djela je u potpunosti odvojena i zasebna od zaštite baze podataka kao predmeta srodonpravne zaštite proizvođača baze podataka, sukladno odredbi čl. 3 st. 1 i čl. 141 st. 3 ZAISP-a.

⁶² Računarski program jeste individualna duhovna tvorevina koja je pisano djelo, koje se sastoji od izražaja ideje, principa, koji nisu autorskopravno zaštićeni, i drugih elemenata koji mogu, ali i ne moraju biti autorskopravno zaštićeni, a koji kao autorova vlastita individualna umna tvorevina duha kao cjelina sastaje se od uređenog skupa izvršivih izjava i uputstava, u svakom njihovom obliku, datih tehnološkom uređaju koji je podoban da se na istom izvrši izvođenje relevantnih sadržinskih elemenata i procesuiranje podataka vezanih za takvo djelovanje, a sve sa svrhom postizanja izvjesnog rezultata ili funkcionalnosti, koje postizanje rezultata ili funkcionalnosti samo od sebe neće biti autorskopravno zaštićeni. Pozitivno autorsko pravo u BiH u navedenim odredbama upućuje na to da je računarski program po svojoj prirodi

Autorsko pravo poznaje i sljedeće vrste autorskih djela, gdje se distinkcija pravi po raznim kriterijima: autorska djela prerade (čl. 6 ZAISP-a), autorska djela nastala dodatnim stvaralačkim djelovanjem na izvornom autorskom djelu, obično od strane lica koje nije autor, gdje kao rezultat nastaje zaseban predmet autorskopravne zaštite; autorska djela aranžmani, autorska djela prerade u kontekstu muzike nastali, između ostalog, prilagođavanjem muzičkog djela izvođenju na drugim instrumentima ili stilovima izvođenja; anonimna i pseudonimna autorska djela – autorska djela povodom kojih autor je odlučio da bude anonimna ili iz bilo kojih drugih okolnosti javnost nije upoznata sa identitetom autora, odnosno kod pseudonimnog djela sa pravim identitetom autora; autorsko djelo siročće – autorsko djelo povodom kojeg nosilac prava ili nije poznat i ne može se utvrditi ili gdje jeste poznat ali nosilac prava se ne može kontaktirati radi dobijanja dozvole za korištenje autorskog djela ili prijenos prava – ovo je prije svega institut *acquisa*, gdje ova vrsta autorskog djela ima konkretnu definiciju; neobjavljeno, objavljeno i izdato autorsko djelo.

Neobjavljeno autorsko djelo jeste takvo autorsko djelo gdje javnost nije s dozvolom autora postala upoznata sa sadržajem istog (ali je isto autorskopravno zaštićeno), izdavanje znači da je dovoljan broj izraženih primjeraka autorskog djela s dozvolom postalo dostupno javnosti stavljanjem u promet, sve sukladno odredbi čl. 2 ZAISP-a i dr.

3.2 Pojam i posebne karakteristike audiovizuelnih autorskih djela

Audiovizuelno autorsko djelo jeste autorsko djelo čiji sadržaj je izražen serijom slika koje, kada se gledaju u sekvencijalnom slijedu, stvaraju utisak pokreta, sa zvukom ili bez zvuka, nezavisno od vrste nosača na kojem su te slike fiksirane, sukladno odredbi čl. 109 ZAISP-a. Audiovizuelna autorska djela su kinematografski, televizijski, dokumentarni, crtani, reklamni, kratki muzički filmovi, ali i svaki drugi “videozapis”, koji odgovara

analogan pisanom autorskom djelu, te da se analogno na isto imaju primijeniti odredbe ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka a ZAISP-a. Ovakvo nomotehničko rješenje predstavlja transponiranje odredbi iz čl. 4 Ugovora o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo i člana 10 Sporazuma o trgovinskim aspektima intelektualnog vlasništva Svjetske trgovinske organizacije. U BiH računarski program se ne može zaštititi kao izum, sukladno odredbi čl. 6 st. 6 tačka d Zakona o patentu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10). *Acquis* se opredijelio za isto rješenje, dok u Sjedinjenim Američkim Državama i Japanu naprimjer računarski programi mogu biti zaštićeni i kao autorsko djelo i kao izum. Računarski program je *sui generis* vrsta autorskog djela po svojoj prirodi, usljed činjenice da je prvenstveno namijenjen korištenju u okviru informacionog sistema (umjesto da sadržaj istog bude konzumiran od strane korisnika izravno čulima a što je, argumentovano, primarna svrha većine drugih vrsta autorskih djela), usljed činjenice da je svrha stvaranja računarskog programa prije svega postizanje izvjesne funkcionalnosti odnosno utiliteta računarskog programa njegovom primjenom istog, u o okviru informacionog sistema te usljed činjenice da izražaj autorskog djela po prirodi nije lahko razumljiv prosječnom korisniku, ali i činjenice da korištenje sadržaja računarskog programa i primjeraka računarskog programa se razlikuje od “tradicionalnih” načina korištenja sadržaja ili primjeraka “klasičnih” vrsta autorskih djela.

izloženoj zakonskoj definiciji. Shodno, naprimjer, i videosnimak napravljen mobitelom jeste u autorskopravnom smislu audiovizuelno autorsko djelo.

Audiovizuelno autorsko djelo ima potencijal da bude iznimno složeno autorsko djelo, koje se može sastojati od velikog broja autorskopravno zaštitivih i nezaštitivih sadržinskih elemenata: audiovizuelno djelo kao cjelina (čl. 109 ZAISP-a i čl. 4 st. 2 tačka f ZAISP-a); svaka individualna fotografija ili "slika" koja čini sadržaj audiovizuelnog autorskog djela; zvuk od audiovizuelnog djela uključujući autorska muzička djela kao dio zvuka audiovizuelnog djela, koji se može odvojiti od audiovizuelnog autorskog djela (čl. 4 st. 2 tačka j ZAISP-a); dijalog (čl. 111 st. 1 tačka d ZAISP-a)⁶³; scenarij (čl. 111 st. 1 tačka c ZAISP-a); individualni likovi⁶⁴; fabula; pozadinske slike (čl. 112 ZAISP-a); animirani ili sfx elementi (ili "specijalni" efekti) (čl. 111 st. 2 ZAISP-a); naslov (čl. 5 ZAISP-a); osnutak djela (čl. 5 ZAISP-a); pojedine scene kao narativne cjeline (čl. 5 ZAISP-a); rekviziti (čl. 112 ZAISP-a); kostimi (čl. 112 ZAISP-a); brojni drugi.

Elementima sadržaja audiovizuelnog autorskog djela mogu biti i scenografija, maske u pozadini, odnosno u drugim primjerenim elementima kao i drugi slični elementi, kao što se može zaključiti da proizlazi iz odredbe čl. 112 ZAISP-a.

Audiovizuelna autorska djela mogu nastati audiovizuelnim prilagođavanjem izvornog pisanog, dramskog ili drugog autorskog djela. Autor ima isključivo pravo korištenja sadržaja autorskog djela za audiovizuelno prilagođavanje sukladno odredbi čl. 110 st. 1 ZAISP-a.

Ljudsko biće kao pojedinac može sam stvoriti audiovizuelno autorsko djelo, ali može nastati i djelovanjem potencijalno velikog broja lica. U tom slučaju audiovizuelno autorsko djelo će biti koautorsko djelo na koje će se primjenjivati *lex generalis* odredbe pozitivnog autorskog prava, kojim se uređuju pravna pitanja vezano za koautorska djela, prvenstveno čl. 12 et al ZAISP-a.

⁶³ Dijalog može biti element sadržaja audiovizuelnog autorskog djela koji je podoban za samostalnu autorskopravnu zaštitu, shodno prevođenje dijaloga sa, naprimjer, engleskog na jezike koji se govore u našoj državi predstavlja čin korištenja audiovizuelnog autorskog djela koji čini sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava povodom predmetnog audiovizuelnog autorskog djela i to individualno isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo prerade prevođenjem dijaloga autorskog djela uređenog odredbom čl. 33 st. 1 ZAISP-a.

⁶⁴ Likovi su također sadržinski elementi audiovizuelnog autorskog djela, koji su podobni za zasebnu autorskopravnu zaštitu. Tako, postoje presude u SAD-u kojima je potvrđeno da Batman kao lik predstavlja zasebno autorsko djelo, a interesantno po istoj logici je presuđeno da batmobile (Batmanovo auto i element audiovizuelnog djela) je također autorskopravno zaštitiv element audiovizuelnog autorskog djela. Shodno svaki lik u svakom audiovizuelnom autorskom djelu ima potencijal da bude predmetom autorskopravne zaštite. Fabula filma kao i pojedine scene mogu biti predmeti zasebne autorskopravne zaštite, a ulaze u skup sadržinskih elemenata audiovizuelnog autorskog djela. Kostimi, pa čak i arhitektonska djela prikazana u filmu, posebno animiranim i kompjuterski generisanim audiovizuelnim djelima imaju potencijal za neovisnu autorskopravnu zaštitu.

U kontekstu autorskog prava audiovizuelno autorsko djelo je *sui generis* koautorsko djelo jer sam zakonodavac uređuje ko će se smatrati koautorima audiovizuelnog autorskog djela.

Koautorima audiovizuelnog autorskog djela će biti autor prilagođavanja (čl. 111 st. 1 tačka a ZAISP-a), glavni režiser (čl. 111 st. 1 tačka b ZAISP-a), autor scenarija (čl. 111 st. 1 tačka c ZAISP-a), autor dijaloga (čl. 111 st. 1 tačka d ZAISP-a), glavni snimatelj koji se može nazivati i direktorom fotografije (čl. 111 st. 1 tačka e ZAISP-a), kompozitor filmske muzike ako je muzika stvorena posebno za korištenje u tom autorskom djelu (čl. 111 st. 1 tačka f ZAISP-a), te, ako je crtež ili animacija bitan element sadržine tog djela⁶⁵, bit će i glavni animator odnosno crtač (čl. 111 st. 2 ZAISP-a).

Naravno, ove osobe će biti koautorima audiovizuelnog autorskog djela, samo ukoliko su osobe koje se mogu podvesti pod ove uloge po pravilima struke zaista i učestvovala u stvaranju predmetnog audiovizuelnog autorskog djela.⁶⁶ Činjenično je pitanje da li se djelovanje određene osobe može kvalifikovati kao da pripada nekom od imenovanih vrsta koautora audiovizuelnog autorskog djela. Više ljudskih bića može dijeliti jednu vrstu uloge koautora audiovizuelnog autorskog djela, naprimjer audiovizuelno autorsko djelo može imati dva ili više autora scenarija.

Pored lica koje je zakonodavac označio koautorima audiovizuelnog djela, druge osobe mogu doprinijeti nastanku audiovizuelnog autorskog djela. Neke od tih lica zakonodavac posebno izdvaja i imenuje autorima doprinosa audiovizuelnom autorskom djelu.

Kompozitor muzike, glavni crtač i glavni animator, ukoliko animacija ili crtež nisu bitan element audiovizuelnog djela, scenograf, kostimograf, slikar maski i montažer će biti autorima doprinosa audiovizuelnog autorskog djela sukladno odredbi čl. 112 ZAISP-a, te imaju prava na svojim doprinosima ukoliko se isti mogu kvalifikovati kao zasebna autorska djela sukladno odredbi čl. 5 ZAISP-a.

Audiovizuelno autorsko djelo može nastati djelovanjem jednog ili više izvođača glumaca koji izvode dijalog i druge elemente scenarija tog autorskog djela, čineći audiovizuelno autorsko djelo pored autorskog djela i izvedbom kao predmetom srodonpravne zaštite prava izvođača. Izvođači imaju subjektivna izvođačka prava povodom svojih izvedbi uvrštenih u audiovizuelno autorsko djelo.

U sadržaj audiovizuelnog autorskog djela mogu biti uvrštena odnosno ugrađena druga autorska djela ili drugi predmeti srodnih prava. Uvrštenje ili ugrađivanje autorskog djela u neizmijenjenom obliku u audiovizuelno autorsko djelo je isključivo individualno subjektivno autorsko pravo prerade autorskog djela sukladno odredbi čl. 33 st. 2 ZAISP-a.

⁶⁵ Da li je crtež ili animacija bitan element audiovizuelnog autorskog djela je pravni standard i činjenično pitanje.

⁶⁶ Naprimjer, ako audiovizuelno djelo nema scenario, onda, neće biti "autora scenarija" kao koautora tog audiovizuelnog autorskog djela.

Pravila drugih grana prava mogu uređivati uvrštavanje elemenata u audiovizuelna autorska djela.

Koautori, autori doprinosa, izvođači i druga lica zaključuju sa filmskim producentom ugovor o filmskoj produkciji. Filmski producent zaključuje sa autorom autorskog djela koje se audiovizuelno prilagođava ugovor o audiovizuelnom prilagođavanju.

3.3 Pojam i posebne karakteristike zbirke kao autorskog djela

Zbirka je autorsko djelo koje se može sastojati od drugih autorskih djela (uključujućih i drugih zbirki), predmeta srodnih prava, slobodnih autorskih djela ili slobodnih predmeta srodnih prava, podataka, autorskopravno nezaštitivih dokumenata ili drugih elemenata (čl. 8 st. 1 et al ZAISP-a), činjenica ili druge građe koji čine sadržaj zbirke a izbor, raspored i način izlaganja te uvrštenje kojih elemenata su zahtijevali donošenje slobodnih individualizirajućih stvaralačkih odluka autora zbirke, koji s obzirom na taj izbor, raspored ili način izlaganja sadržaja zbirke predstavljaju individualne duhovne tvorevine, sukladno odredbi čl. 7 st. 1 ZAISP-a.

Zbirke su, primjera radi i između ostalog, enciklopedije, zbornici, antologije, zbirke narodnih književnih i umjetničkih tvorevina, zbirke dokumenata, zbirke sudskih odluka, baze podataka i drugo kao što zakonodavac, *exempli causa*, navodi u odredbi čl. 7 st. 1 ZAISP-a.

Zbirka je *sui generis* vrsta autorskog djela koja se od generičnog autorskog djela razlikuje u tome što predmetom autorskopravne zaštite nisu pojedini elementi koji čine sadržaj zbirke već struktura zbirke, odnosno rezultati stvaralačkih odluka koji se tiču izbora, rasporeda ili načina izlaganja individualnih elemenata koji čine sadržaj zbirke a ne samih elemenata koji čine zbirku kao takvih. Predmet zaštite kod zbirke je struktura zbirke a ne sadržaj individualnih instanci "onoga" što čini tu zbirku.⁶⁷

⁶⁷ Kako je predmet autorskopravne zaštite kod zbirke kao autorskog djela struktura zbirke, a ne individualni elementi koji čine zbirku, tako će povredu subjektivnog autorskog prava autora zbirke predstavljati korištenje strukture zbirke, a ne individualno korištenje pojedinih elemenata koji čine zbirku, bez obzira da li ti elementi bili autorskopravno zaštitivi ili ne. Korištenje autorskog djela koje je također uvršteno u sadržaj zbirke, bez valjane pravne osnove će predstavljati povredu subjektivnog autorskog prava autora tog autorskog djela, ali neće ujedno predstavljati i povredu subjektivnog autorskog prava autora povodom zbirke kao autorskog djela u čiji sadržaj je to autorsko djelo eventualno uvršteno. Neće predstavljati povredu subjektivnog autorskog prava autora zbirke korištenjem individualnih elemenata koji čine građu zbirke. Povreda autorskog prava autora zbirke će biti u slučajevima korištenja strukture zbirke, kao što je reproduciranje same strukture, saopćavanja javnosti strukture zbirke, prerade strukture zbirke, činjenja strukture zbirke dostupnim javnosti i slično. Korištenje autorskopravno ili srodonpravno nezaštitivih elemenata zbirki ili baza podataka kao podvrsta zbirki, kao što su, naprimjer činjenice ili slobodna autorska djela, će biti u potpunosti slobodno sa stanovišta subjektivnog autorskog prava autora zbirke kao autorskog djela, pod uslovom da se u isto vrijeme ne koristi struktura zbirke ako se koristi više takvih elemenata jedinstvenim činom korištenja.

Zaštita zbirke kao autorskog djela i predmeta autorskopravne zaštite se ne odnosi na individualne elemente sadržaja zbirke, a kao što izravno proizlazi iz odredbe čl. 7 st. 2 ZAISP-a. Uvrštenje nezaštitivog elementa ili "nečega" u zbirku neće tom elementu dati autorskopravnu ili drugu pravnu zaštitu, sukladno odredbi čl. 7 st. 2 ZAISP-a⁶⁸.

Neće sve zbirke biti autorska djela. Samo one zbirke čija struktura, odnosno čiji izbor, raspored ili način izlaganja sadržaja se može kvalifikovati kao individualna duhovna tvorevina, što je pravni standard i činjenično pitanje, će biti autorska djela i shodno biti predmetom autorskopravne zaštite.

Struktura zbirke koja je nametnuta funkcionalnosti kojoj će zbirka služiti ili koja je uobičajena za sve vrste zbirki takve vrste ili ukoliko struktura zbirke proizlazi iz i uzrokovana ili oblikovana je prirodom individualnih elemenata koji čine sadržaj zbirke ili funkciji radi koje se stvara zbirka, neće biti podobna da se kvalifikuje kao individualna duhovna tvorevina i po toj osnovi, shodno, ta zbirka neće biti autorsko djelo.

Uključenje autorskopravno ili srodnopravno zaštićenih tvorevina u zbirku predstavlja čin korištenja tog autorskog djela ili predmeta srodnih prava na način koji čini sadržaj prava prerade uključenjem ili ugradnjom autorskog djela u neizmijenjenom obliku u zbirku, sukladno odredbi čl. 33 st. 2 ZAISP-a te kako se sadržaj predmetnog autorskog djela reproducira, odnosno "kopira" u zbirku predstavlja čin korištenja autorskog djela koji čini sadržaj prava reproduciranja autorskog djela sukladno odredbi čl. 21 ZAISP-a, pa autor zbirke mora imati validnu pravnu osnovu za takvo djelovanje sukladno odredbi čl. 20 st. 2 et al ZAISP-a i čl. 3 st. 2 ZAISP-a povodom predmeta srodnih prava, a zakonodavac uređuje da uključenjem autorskih djela u zbirku autor zbirke ne smije povrijediti pravo autora (i analogijom drugih nosilaca prava), sukladno odredbi čl. 7 st. 2 ZAISP-a⁶⁹.

3.4. Posebne karakteristike autorskopravne zaštite autorskog djela prerade

Autorsko djelo prerade je nastalo tako što je korisnik nastavio stvaralačko djelovanje povodom već postojećeg individualnog autorskog djela, čime je dodao nove i dodatne sadržajne elemente postojećem autorskom djelu kao rezultat čega je nastao zaseban objekt autorskopravne zaštite kao cjelina koje novo autorsko djelo će sadržavati

⁶⁸ Slobodno autorsko djelo, naprimjer, koje se uvrsti u sadržaj zbirke neće postati autorskopravno zaštićeno te druga lica će moći koristiti to autorsko djelo na druge načine, bez obzira što je to djelo uvršteno u zbirku u pitanju.

⁶⁹ Primjećujemo da zakonodavac nije predvidio sankciju za djelovanje autora zbirke suprotno ovoj odredbi, pa shodno ukoliko autor zbirke povrijedi autorsko ili srodno pravo utvrđujući autorsko djelo ili predmet srodnih prava u zbirku, rezultirajuća zbirka će biti podobna za autorskopravnu zaštitu kao zaseban objekt prava, no autor ili nosilac prava koje je povrijeđeno će moći tražiti primjenu mjera zaštite povrijeđenih ili ugroženih subjektivnih autorskih prava koje mjere mogu otežati ili onemogućiti subsekventno korištenje tog elementa te zbirke. Titular povrijeđenog prava neće moći zabraniti korištenje cijele zbirke, odnosno onih elemenata povodom kojih je autor zbirke imao validnu pravnu osnovu za korištenje.

sadržinske elemente “starog” autorskog djela kao i “nove” sadržinske elemente nastale činom prerade.

Prijevod, prilagođavanje, muzički aranžmani, muzičke obrade i druge prerade izvornih autorskih djela će biti zaštićeni kao samostalna autorska djela sukladno odredbi čl. 6 st. 1 ZAISP-a ukoliko se mogu kvalifikovati kao da samostalno i zasebno od izvornog autorskog djela predstavljaju individualnu duhovnu tvorevinu.

Razlika između “izvornog” autorskog djela i autorskog djela prerade jeste u tome što izvorno autorsko djelo autor stvara *ex nihilo* ili bez djelovanja povodom i na postojeća izvorna autorska djela, dok autorsko djelo prerade neophodno se stvara stvaralačkim djelovanjem autora autorskog djela prerade prema i povodom izvornog autorskog djela odnosno nakon što je izvorni autor završio stvaralačko djelovanje na izvornom autorskom djelu.

Autorsko djelo prerade sadrži autorskopravno zaštitive elemente izvornog autorskog djela, ali i zasebne autorskopravno zaštitive elemente koji su dodani prerađivačkim stvaralačkim djelovanjem prerađivača, pa korisnici moraju dobiti dozvolu ili pribaviti pravo i od autora izvornog autorskog djela i od autorskog djela prerade, ako se ovo dvoje ugovorom ili drugim pravnim poslom između istih nije drugačije dogovorilo.

Autorskopravna zaštita autorskog djela prerade nema utjecaja na autorskopravnu zaštitu subjektivnog autorskog prava autora povodom izvornog autorskog djela, na koji se djelovalo prilikom stvaranja autorskog djela prerade, sukladno odredbi čl. 6 st. 2 ZAISP-a. Između ostalog, dozvola ili pravo za korištenje izvornog autorskog djela neće predstavljati dozvolu za korištenje elemenata izvornog autorskog djela u autorskom djelu prerade (čl. 76 st. 1 ZAISP-a).

Neophodno je razlikovati stvaralački doprinos drugog lica koji će rezultirati autorskim djelom prerade od stvaralačkog doprinosa drugog lica koji će rezultirati koautorskim djelom.⁷⁰ Potrebno je razlikovati autorsko djelo prerade od spojenih autorskih djela.⁷¹

Autor prerađivač mora tražiti i dobiti dozvolu ili pribaviti pojedino subjektivno pravo prerade od autora/nosioca prava izvornog autorskog djela.

⁷⁰ Ukoliko je stvaralački doprinos dat prilikom nastanka koautorskog djela kao nedjeljive cjeline, radi se o istoj vrsti stvaralačkog doprinosa (a što je slučaj i sa preradom), a svi koji su svjesno doprinijeli i željeli da zajedno rade na stvaranju koautorskog djela – bit će riječ o koautorskom djelu. Ukoliko stvaralački doprinos nastupi nakon stvaranja izvornog autorskog djela ili ukoliko je stvaralački doprinos uvršten bez subjektivnog elementa svijesti svih doprinosioca da se radi o koautorskom djelu i htijenja toga, raditi će se o autorskom djelu prerade.

⁷¹ Spojena autorska djela su kada dva ili više autora svoja individualna autorska djela spoje radi njihovog zajedničkog iskorištavanja, dok s druge strane autorsko djelo prerade predstavlja nedjeljivu cjelinu koja je nastala na osnovi postojećeg izvornog autorskog djela, kojem su dodani zasebno autorskopravno zaštitivi sadržinski elementi i gdje dodavanje tih elemenata je vršeno na osnovi izvornog autorskog djela i uslijedilo nakon nastanka izvornog autorskog djela.

Autor prerađivač ne mora tražiti, niti dobiti dozvolu ili izvršiti prijenos prava prerade ako se radi o preradi autorskog djela parodijom ili karikaturom, pod uslovom da to ne stvara ili ne može stvoriti zabunu u pogledu izvora djela (čl. 50 tačka a ZAISP-a), ukoliko se radi o privatnoj ili drugoj vlastitoj preradi koja nije namijenjena i nije pristupačna javnosti (čl. 50 tačka b ZAISP-a) ili ukoliko se radi o preradi u vezi s dopuštenim korištenjem djela, koja je prouzrokovana samom prirodom ili načinom korištenja autorskog djela (čl. 50 tačka c ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 50 ZAISP-a.

Autor izvornog autorskog djela zadržava isključivo pravo da koristi svoje izvorno autorsko djelo u prerađenom obliku, ako zakonom ili pravnim poslom nije izričito drugačije uređeno (čl. 33 ZAISP-a).

3.5 Posebne karakteristike autorskih muzičkih djela

Autorsko muzičko djelo je vrsta imenovanog autorskog djela, koji zakonodavac u čl. 4 st. 2 tačka e ZAISP-a označava kao “muzička djela s riječima ili bez riječi”. Zakonodavac pobliže ne kvalifikuje ili uređuje šta će činiti djelo “muzičkim” pa shodno da li se nešto može kvalifikovati kao “muzičko” djelo je pravni standard i činjenično pitanje, koje će prvenstveno biti definisano pravilima struke i muzikološke nauke, pa shodno za kvalifikovanje djela “muzičkim” djelom može biti svrsishodna participacija vještaka muzikologa.

Asocijacija kompozitora – muzičkih stvaralaca (“AMUS”), organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskih prava autora povodom autorskih muzičkih djela, po dozvoli Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine datoj u rješenju br.: br. IP-03-47-5-12-06059/12VT od 21. 06. 2012. godine u Pravilniku o prijavi autorskih muzičkih djela Asocijaciji kompozitora – muzičkih stvaralaca, usvojenom na sjednici Skupštine AMUS-a 24. 06. 2021. godine, u čl. 2 st. 2 definiše autorsko muzičko djelo kao: “individualna duhovna tvorevina iz oblasti umjetnosti ili nauke koja se može po bilo kojoj razumnoj osnovi kvalifikovati kao da pripada muzičkom stvaralaštvu, a čiji izražaj se sastoji od muzike u najširem shvatanju tog pojma a što između ostalog, ali ne isključivo, podrazumijeva melodiju, harmoniju, ritam, tempo, tonove i zvukove svih vrsta a može, iako ne mora, i da sadrži riječi, aranžman ili više aranžmana, obradu ili više obrada, kao i druge sadržinske elemente koji svi mogu ali ne moraju biti autorskopravno zaštićeni a koji kao takvi predstavljaju cjelinu i zaseban objekt/predmet autorskog prava i autorskopravne zaštite.”

Autor komunicira određenu ideju predmetnog autorskog muzičkog djela konkretizirajući i shodno izražavajući je zvukovima te potencijalno riječima, ali je naglasak na melodiji i harmoniji tonova odnosno zvukova (jer bi se u suprotnom, kod izražavanja riječima, radilo o pisanom autorskom djelu).

Tradicionalno se uzima da se muzičko djelo sastoji od određene melodije, harmonije, ritma, tempa, tonova i zvuka ili niza zvukova koji imaju određeni estetski kvalitet (koji je sam od sebe irelevantan da bi nešto bilo podobno da se kvalifikuje kao autorsko djelo ili ne sukladno načelu estetske neutralnosti).

Ukoliko su riječi sastavni sadržinski elementi autorskog djela, te dok su dio cjeline autorskog muzičkog djela, a što je determinirano stvaralačkom voljom autora, riječi koje čine muzičko djelo se neće tretirati kao pisano autorsko djelo a te riječi će biti sadržinski element muzičkog djela, koji, kao dio cjeline neće imati zasebno svojstvo objeka autorskopravne zaštite.

Jednom kada se riječi na pravno dozvoljen način pridruže melodiji kao manifestacija stvaralačke volje autora teksta i autora melodije (ako nisu ista osoba) tekst, usljed odredbe čl. 4 st. 2 tačka e ZAISP-a postaje sadržinski element i shodno poprima status djela autorskog muzičkog djela. Smatramo da, ukoliko bi se subsekventno, tekst ekstrahovao na bilo koji način od melodije da, taj tekst nastavlja biti autorskim muzičkim djelom u kontekstu autorskopravne zaštite istog.

Muzički aranžman, muzička obrada i druge prerade izvornih autorskih pa i autorskih muzičkih djela, ukoliko predstavljaju individualnu duhovnu tvorevinu će biti zaštićeni kao samostalna autorska (muzička) djela, sukladno odredbi čl. 6 st. 1 ZAISP-a. Zaštita muzičkog aranžmana nema utjecaja na pravo autora izvornog autorskog muzičkog djela koje se aranžira, sukladno odredbi čl. 6 st. 2 ZAISP-a.

Karakteristika autorskog muzičkog djela kao autorskog djela se nalazi u tome što sadržaj autorskog muzičkog djela nije intenciran za konzumaciju od strane krajnjeg korisnika u obliku u kojem ga autor muzičkog djela stvara. Značajno je manji krug korisnika autorskog muzičkog djela od kruga lica koja mogu da čitaju i kroz to čitanje konzumiraju melodijski i sl. komunikativni sadržaj autorskog muzičkog djela u obliku notnog zapisa.

Za intenciranu konzumativnu upotrebu autorskog muzičkog djela potrebno je da autorsko muzičko djelo bude predmetom djelovanja izvođenja od strane jednog ili više izvođača svirača i/ili pjevača.

Shodno, podrazumijevani oblik u kojem se autorsko muzičko djelo konzumativno koristi ili "sluša" posebno od strane šire (i nemuzikološki osvještene) javnosti jeste kao izvedba tog autorskog muzičkog djela.

Kao rezultat korištenje autorskog muzičkog djela, posebno od strane krajnjih korisnika, će često podrazumijevati autorskopravno relevantnu interakciju kako sa autorskim muzičkim djelom kao objektom pravne zaštite, ali i sa izvedbom tog autorskog muzičkog djela kao zasebnim objektom srodnopravne zaštite prava izvođača (čl. 116–125 ZAISP-a). Samo izvođenje autorskog muzičkog djela je autorskopravno relevantan čin korištenja autorskog djela, koji odgovara sadržaju individualnog autorskog imovinskog prava saopćavanja sadržaja autorskog djela javnim izvođenjem uređenog odredbom čl.

25 tačka b ZAISP-a. Korištenje od strane krajnjeg korisnika ili drugih korisnika izvedbe, predstavlja čin korištenja izvedbe kao predmeta srodnopravne zaštite prava izvođača, ali i čin korištenja autorskog muzičkog djela povodom kojeg isključiva prava ima autor ili koautori predmetnog autorskog muzičkog djela.

Većina korištenja autorskih muzičkih djela i izvedbi autorskih muzičkih djela se ne vrši dok se izvođenje vrši uživo, već putem korištenja snimke izvođenja autorskog muzičkog djela. Snimka izvođenja autorskog muzičkog djela će biti fonogramom (čl. 126 st. 3 ZAISP-a) ili, ukoliko je praćena slijedom slika koje, kada su sekvencijalno prikazane, stvaraju utisak pokreta će biti videogram (čl. 131 ZAISP-a).

Fonogram je predmetom pravne zaštite srodnog prava proizvođača fonograma, dok videogram predmetom pravne zaštite srodnog prava filmskog producenta.

Muzički CD, naprimjer, predstavlja primjerak fonograma a ujedno je i primjerak izvedbe i primjerak autorskog muzičkog djela, sve u isto vrijeme i na istom materijalnom nosaču.

“Puštanje” “muzike” sa “CD-a” shodno predstavlja u isto vrijeme pravno relevantne činjenice korištenja autorskog muzičkog djela i izvedbe i fonograma, odnosno ima autorskopravnu i relevantnost za pravo izvođača i proizvođača fonograma. Usljed djelovanja odredbe čl. 20 ZAISP-a, a posebno st. 2 ZAISP-a te odredbe čl. 3 st. 2 ZAISP-a, korisnik mora imati zasebne valjane pravne osnove za korištenje svake od ova tri zasebna objekta pravne zaštite. Dodatno, “puštanje muzike sa CD-a” na javnom mjestu će predstavljati više instanci zasebnih načina korištenja svakih od ovih zasebnih predmeta pravne zaštite, pa shodno korisnik mora imati zasebne pravne osnove za svako takvo korištenje, platiti zasebnu naknadu za svako takvo korištenje (čl. 20 st. 3 i čl. 3 st. 2 ZAISP-a) ili će se raditi o više instanci povrede autorskog i relevantnih srodnih prava.

Ukoliko organizacija za radiodifuziju proizvodnjom emisije uvrsti fonogram u sadržaj iste, korisnici te emisije će morati imati validnu pravnu osnovu za korištenje te emisije kao i validne pravne osnove za korištenje autorskog muzičkog djela, izvedbe i fonograma ili eventualno videograma.

Dodatna karakteristika autorskih muzičkih djela kao autorskog djela jeste visoka potražnja za korištenjem ovih vrsta autorskih djela i relativna lakhoća za takvo djelovanje.

Potencijalni korisnici za autorska muzička djela su sva fizička lica za privatnu upotrebu, radiodifuzne organizacije, tržišni centri, kafići i kafane, restorani te sve vrste ugostiteljskih objekata, radnje i drugi slični objekti gdje se opslužuju kupci i klijenti (kao što su frizerske radnje i dr.), taksi vozila, autobusi, avioni i druga sredstva javnog prijevoza, kina, itd. Ovo možemo uporediti sa, naprimjer, likovnim autorskim djelima gdje je krug potencijalnih korisnika znatno uži.

Kao rezultat iznimno velikog kruga potencijalnih korisnika individualno ostvarivanje autorskog prava autora muzičkog djela je iznimno teško te bi zahtijevalo nerazuman

utrošak vremena, novca, ljudskih i drugih resursa za autora kao pojedinca. Sa ovom konstatacijom se slaže i Institut za intelektualno vlasništvo, koji je u Izvješčaju o funkcioniranju sistema kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava u Bosni i Hercegovini za period od 2005–2010. godine na str. 4 konstatirao: “Individualno ostvarivanje autorskog i srodnih prava nosi u sebi jedan sistemski problem. Naime, za pojedine vrste predmeta zaštite (npr., muzička djela, interpretacije, fonogrami) i pojedine oblike njihovog korištenja (npr., emitiranje na RTV) zakonito korištenje podrazumijeva potrebu permanentnog pregovaranja i zaključivanja velikog broja ugovora sa mnogobrojnim zainteresiranim korisnicima, ubiranje naknade za korištenje od velikog broja subjekata, kao i praćenje izvršenja tih ugovora, uključujući i traženje sudske zaštite u slučaju povrede prava. Ta činjenica izlaže ne samo titulare prava već i korisnike predmeta zaštite transakcionim troškovima koji su toliko visoki da obesmišljavaju i onemogućavaju poslovanje na taj način. Još od sredine 19. vijeka odgovor na ovaj izazov sadržan je u konceptu kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava.”

Kao rezultat autorska i srodna prava povodom autorskih muzičkih djela te izvedbi autorskih muzičkih djela i fonograma nastalih snimkom izvođenja autorskih muzičkih djela se kolektivno ostvaruju.

U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* u BiH Institut za intelektualno vlasništvo BiH je dozvolu za kolektivno ostvarivanje autorskih prava povodom autorskih muzičkih djela dao Asocijaciji kompozitora – muzičkih stvaralaca, odlukom Instituta za intelektualno vlasništvo BiH br.: IP-03-47-5-12-06059/12VT, za kolektivno ostvarivanje srodnih prava izvođača svirača i pjevača povodom izvedbe tih muzičkih djela Asocijaciji izvođača svirača odlukom Instituta br.: IP-03-47-5-02676/15VT a povodom kolektivnog ostvarivanja prava proizvođača fonograma udruženju “FONOGRAM” odlukom Instituta br.: IP-03-47-5-05879/15VT.

Postoji pravna pretpostavka da ove kolektivne organizacije u okviru svoje vrste prava i vrste predmeta pravne zaštite su ovlaštene da djeluju za račun svih autora/izvođača/proizvođača fonograma te njihovih pravnih sljednika sukladno odredbi čl. 18 st. 1 Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10), kao da su zaključili ugovor sa kolektivnom organizacijom, bez obzira da li su to učinili ili ne (čl. 18 st. 3 ZKOAIISP-a).

Sukladno odredbi čl. 9 st. 4 ZKOAIISP-a, ako je ostvarivanje prema zakonu (čl. 18 ZKOAIISP-a) ili ugovorom (čl. 9 ZKOAIISP-a) preneseno na kolektivnu organizaciju, nosilac prava ne može kolektivno ostvarivati ta prava sam na individualan način.

Kao rezultat i usljed odredbe čl. 18 st. 1 i 3 ZKOAIISP-a, autori autorskih muzičkih djela, izvođači izvedbi muzičkih djela i proizvođači fonograma u BiH ne mogu individualno ostvarivati svoje autorsko i srodna prava dok prethodno pisanim putem ne obavijeste odgovarajuću kolektivnu organizaciju da ne žele da se njihova autorska i/ili srodna prava ostvaruju kolektivno, sukladno odredbi čl. 18 st. 2 ZKOAIISP-a.

3.6 Posebne karakteristike fotografija i fotografskih autorskih djela te djela proizvedenih postupkom sličnim fotografskim

Sadržaj fotografije kao autorskog djela se sastoji od fiksiranja odsjaja svjetlosnih valova koji su se nalazili u prostoru i u vremenu u trenutku nastanka fotografije, kao nematerijalno dobro neovisno od medija kao materijalnog nosača na koji je refleksija prvobitno fiksirana.

Stvarajući fotografsko autorsko djelo, autor donosi seriju stvaralačkih odluka (kao što je slučaj sa stvaranjem svake vrste autorskog djela).

Dio tih odluka su tehničke prirode ukoliko se odnose na djelovanje tehničkog uređaja kojim se fiksira refleksija svjetla kao što je otvor blende, vremenski interval eksponaže, izbor hemijskog filma ili stanja optičkog senzora i dr. Druge stvaralačke odluke autora fotografije su estetske prirode i odnose se na strukturu prizora i raspored elemenata koji će činiti sadržaj fotografije u ove odluke se svrstava odluka da se stvori fotografsko autorsko djelo određenog sadržaja kao i odluka tačnog trenutka u vremenu u kojem će se stvoriti fotografsko autorsko djelo, razmještaj predmeta i instrukcije subjektima koje će činiti elemente s kojih će se vršiti odsjaj svjetlosnih valova koji se fiksira za materijalni nosač stvaranjem fotografskog autorskog djela.

Fotografsko autorsko djelo je nematerijalno dobro kao što je slučaj i sa drugim vrstama autorskih djela iako je fotografija blisko povezana sa materijalnim nosačem na koji je odsjaj svjetlosnih valova zabilježen odnosno su posebno blisko povezane sa primjerkom autorskog djela u pitanju. Radit će se o istom fotografskom djelu bilo da se radi o fotografiji na hemijskom filmu, digitalnom primjerku, primjerku koji je materijalizovan na odjevnom predmetu ili na bilo koji drugi mogući način.

Autorsko djelo fotografije nastaje donošenjem relativno malo stvaralačkih odluka (u poređenju sa drugim vrstama autorskih djela) pa kao rezultat obim autorskopravne zaštite će biti komparativno manji od autorskih djela koja nastaju donošenjem višestruke serije stvaralačkih odluka.

Povodom izvjesnih fotografija obim autorskopravne zaštite je uzak i odnosi se samo na izražaj te fotografije.

No, moguće je da se autorskopravna zaštita autorskog djela fotografije odnosi i na druge sadržinske elemente ove vrste autorskog djela, ukoliko su stvaralačke odluke kojim je fotografija nastala posebno individualizirajuće ili se može dokazati da su nastale složenom serijom višestrukih kvalificirajućih stvaralačkih odluka.

Za nastanak i egzistenciju fotografskog autorskog djela bitan je čin nastanka fotografije “slikanjem”, odnosno, autorom fotografskog autorskog djela će biti lice koje je “pritisnulo dugme” kojim je fotografija “uslikana”.⁷²

⁷² U praksi se često susrećemo s tim da osobe zamole prolaznike da fotografišu vlasnika fotografskog uređaja ili porodicu. Autorom te fotografije će biti slučajni prolaznik. Lice koje je vlasnikom fotografskog uređaja

Pritom, vlasništvo fotografskog aparata odnosno tehničkog uređaja putem kojeg je stvoreno fotografsko autorsko djelo je irelevantno, autorom će biti lice koje je aktiviralo uređaj pa i protiv volje vlasnika tehničkog uređaja za fotografisanje, ali vlasnik fotografskog tehničkog uređaja koji je korišten da se stvori fotografsko autorsko djelo bez volje tog lica može uništiti primjerak fotografskog autorskog djela koji je na taj način stvoreno slobodno i bez obaveze da za to djelovanje traži dozvolu od autora ili omogući autoru da reproducira primjerak fotografskog autorskog djela koje je u pitanju, sukladno odredbi čl. 69 st. 3 ZAISP-a.

Osoba koja je “uslikana”, odnosno odsjaj svjetlosnih valova sa koje osobe čini sadržaj fotografskog autorskog djela neće imati subjektivno autorsko pravo povodom autorskog djela fotografije, ali to lice može imati autorsko pravo povodom eventualnog djelovanja koje to lice čini u trenutku u kojem je nastalo fotografsko autorsko djelo, ukoliko se djelovanje tog lica može kvalifikovati kao autorsko djelo. Ovo će posebno biti slučaj ukoliko je fotografija u pitanju jedna od fotografija u sekvenci sa drugima čije prikazivanje stvara utisak pokreta i koja zajedno sa zvukom ili bez zvuka čini audiovizuelno autorsko djelo sukladno odredbi čl. 109 ZAISP-a. “Fotografisana” osoba može imati druga subjektivna ali ne autorska prava.⁷³

Čin fotografisanja drugog autorskog djela može predstavljati čin korištenja autorskog djela na način koji čini sadržaj prava reproduciranja (čl. 21 ZAISP-a) (kao što bi mogao biti slučaj sa fotografisanjem autorskog djela likovne umjetnosti), ali može predstavljati i čin korištenja autorskog djela koji korespondira sadržaju prava prerade (čl. 33 ZAISP-a) u kojem slučaju će fotografija biti autorsko djelo prerade izvornog autorskog djela koje je fotografisano.

Fotografsko djelo može nastati tako što lice postavi uređaj za pravljenje fotografija ili za videosnimanje pa lice subsekventno izvrši selekciju fotografija sa posebnim estetskim karakteristikama, ali pod uslovom da je lice koje je postavilo tehničke uređaje za

neće imati subjektivno autorsko pravo povodom te fotografije. Subsekventno korištenje tog fotografskog autorskog djela, naprimjer, radi postavljanja na društvene mreže je djelovanje koje korespondira sadržaju isključivog individualnog, subjektivnog, autorskog, imovinskog prava saopćavanja sadržaja i primjerka autorskog djela činjenjem dostupnim javnosti (postavljanjem na internet (čl. 32 ZAISP-a) i bez pisane dozvole od “slučajnog prolaznika” (čl. 80 st. 1 ZAISP-a) takvo djelovanje će predstavljati povredu subjektivnog autorskog prava autora fotografskog autorskog djela u pitanju.

⁷³ Lice koje stvara autorsko djelo fotografije mora poštovati pravo privatnosti osobe koja je predmetom fotografisanja. Fotografsko autorsko djelo koje nastane povredom prava privatnosti će biti autorskopravno zaštićeno jer ilegalnost sadržaja autorskog djela nema utjecaja na podobnost tvorevine u pitanju za autorskopravnu zaštitu, no lice čije pravo privatnosti je povrijeđeno može, primjenom mjera zaštite privatnosti, spriječiti korištenje sadržaja ili primjeraka takvog fotografskog autorskog djela. Osoba može dati pristanak da bude fotografisana, u skladu sa relevantnim pozitivnim pravnim pravilima. Taj pristanak ne predstavlja čin davanja dozvole ili prijenosa eventualnih autorskih i srodnih prava povodom eventualnog autorskog djela ili izvedbe lica koje se fotografiše, sukladno odredbi čl. 76 st. 1 ZAISP-a.

stvaranje fotografija u pitanju takvim djelovanjem donijelo kvalificirajuće stvaralačke odluke po pitanju kako tehničkih konsideracija tako i estetskih. Čin selekcije jedne od potencijalno više fotografija može biti potencijalno kvalificirajući za kvalifikovanje rezultirajuće selektovane fotografije fotografskim autorskim djelom, ali će obim autorskopravne zaštite biti relativno “uzak”, odnosno ograničen na izražaj i one eventualne sadržinske elemente koji su stvaranjem stekli svojstvo individualnosti.

Fotografije koje nastanu kao rezultat slučajnosti, bez da je autor donosio stvaralačke odluke koje su doprinijele nastanku fotografije u pitanju ili uticale na trenutak nastanka fotografije (naprimjer autor slučajno pritisne dugme na aparatu greškom kao rezultat čega nastane fotografsko autorsko djelo) neće biti autorskopravne zaštićene, jer neće biti tvorevine duha autora kako nisu nastale kao rezultat autorove primjene uma na primjeren način.

Značajan broj fotografskih autorskih djela nastaje upotrebom modernih prijenosnih fotografskih uređaja integrisanih u telekomunikacijske uređaje poznate kao “pametni ili mobilni telefoni”. Trend je kod proizvođača pametnih telefona da integrišu sisteme “umjetne inteligencije” koja “pomaže” korisniku uređaja u činu stvaranja fotografije. U nekim slučajevima “pomoć umjetne inteligencije” ide do te mjere da uređaj pravi više fotografija nekoliko trenutaka prije i nakon što korisnik pritisne dugme kojim aktivira svoju želju za stvaranjem fotografije. Uređaj sam pravi “mozaik” elemenata koji su primjereni iz tih raznih višestrukih fotografija, te donosi druge odluke koje imaju karakter i prirodu stvaralačkih odluka kako po pitanju tehničkih, tako i marginalno estetskih odluka kroz detekciju i preferencu elemenata sadržaja detektovanu sistemima “umjetne inteligencije” (na primjer dio “fotografije” je bio zamućen u jednoj među slici ili je jedan od slikanih subjekata trepnuo pa sistem automatski te djelove zamjenjuje oštrim ili djelovima gdje konkretno lice ima otvorene oči). Kod takvih fotografskih autorskih djela može biti upitna podobnost za njihovo kvalifikovanje autorskim djelom, ukoliko je jedina stvaralačka odluka koju je lice, koje je aktiviralo uređaj za nastanak rezultirajuće fotografije bilo da pritisne dugme (a koja odluka može biti irelevantna usljed toga da uređaj uzima elemente za fotografiju i prije nego se “pritisne dugme”). Da li je rezultirajuća fotografija autorsko djelo će biti činjeničnim pitanjem za koju determinaciju će biti potrebno analizirati učešće sistema “umjetne inteligencije” te autonomija istih u donošenju stvaralačkih odluka koje su rezultirali fotografijom u pitanju.

Fotografsko autorsko djelo se mora razlikovati od fotorealističnog autorskog djela koje je nastalo upotrebom računarskog programa za stvaranje grafičkih elemenata. Ukoliko nije korištena fotografija za stvaranje fotorealistične tvorevine, radit će se o autorskom djelu likovne umjetnosti. Ukoliko jeste korištena fotografija čiji elementi su manipulirani rezultirajuća tvorevina će biti fotografsko autorsko djelo prerade. Šta će biti sa “postupkom sličnim fotografskim” pravni je standard i činjenično pitanje.

3.7 Posebne karakteristike autorskog djela arhitekture i izgrađenih primjeraka autorskog djela arhitekture

Djelo arhitekture je imenovana vrsta autorskog djela čiji sadržaj može biti u obliku skice, planova, nacrti i u obliku izgrađenih objekata sukladno odredbi čl. 4 st. 1 tačka h ZAISP-a.

Skica, plan, nacrt i izgrađeni objekat mogu biti različite vrste i instance autorskog djela arhitekture, a mogu nominalno biti istim autorskim djelom. Izgrađeni objekat će predstavljati primjerak autorskog djela arhitekture.

Zakonodavac u odredbi čl. 21 st. 2 ZAISP-a uređuje da se autorsko djelo arhitekture koristi na način koji korespondira sadržaju isključivog individualnog subjektivnog autorskog imovinskog prava reproduciranja autorskog djela "izgradnjom, odnosno izvođenjem arhitektonskog objekta". Kako zakonodavac normira da izgrađeni objekat može biti arhitektonsko autorsko djelo sukladno odredbi čl. 4 st. 1 tačka h ZAISP-a, slijedi da izgrađeni objekat može biti autorsko djelo prerade, ukoliko u procesu izgradnje arhitektonskog autorskog djela neko lice je donosilo dodatne stvaralačke prerađivačke odluke.

Djela arhitekture su karakteristična po tome što pored estetskih kreacija sa komunikativnim sadržajem također predstavljaju funkcionalne objekte koji služe svrsi, koja nije samo komunikacija autora sa korisnikom, već može biti svrha življenja, poslovanja, skladištenja ili drugih sličnih konsideracija. Autorsko djelo arhitekture je prije svega funkcionalan i utilitaran objekt. Svrha autorskog djela je irelevantna za autorskopravnu zaštitu autorskog djela sukladno odredbi čl. 14 ZAISP-a, no zakonodavac je morao primijetiti i u normiranju uzeti u obzir činjenicu da arhitektonska djela su funkcionalni objekti u kojima obitavaju, rade i na drugi način egzistiraju ljudska bića i druga živa bića te da utilitarnost arhitektonskog objekta posebno sa stanovišta korisnika mora biti uzeta u obzir i balansirana sa interesima autora autorskog djela arhitekture.

Tako vlasnik arhitektonskog objekta ima obavezu obavijestiti autora o namjeri da uništi objekt i ima obavezu dopustiti autoru/nosiocu prava ili zastupniku autora, na zahtjev autora ili nosioca prava da pristupi izgrađenom objektu autorskog djela arhitekture na način koji će tom licu omogućiti da objekt u pitanju fotografira, sukladno odredbi čl. 69 st. 2 ZAISP-a. Autor autorskog djela arhitekture ima pravo i da traži da se preda primjerak nacrti arhitektonskog djela na svoj trošak, sukladno odredbi čl. 69 st. 2 ZAISP-a.

Funkcionalnost izgrađenog objekta arhitekture može zahtijevati izmjene i dopune na izgrađenom objektu arhitekture kako bi se zaštitila habitabilnost, utilitarnost i spriječila šteta ili postigao drugi željeni učinak.

Ukoliko je arhitektonsko djelo potrebno obnoviti, izmijeniti ili na drugi način preraditi zbog nedostataka, materijalnih ili ozbiljnih oštećenja objekata nastalih iz bilo kojeg razloga, vlasnik objekta može ga slobodno preraditi, odnosno ne mora za to djelovanje dobiti dozvolu od autora/nosioca prava ili steći pravo koje sadržajem korespondira

tom relevantnom načinu korištenja autorskog djela arhitekture na takvo djelovanje, niti mora platiti naknadu za takvo djelovanje, sukladno odredbi čl. 70 st. 2 ZAISP-a. Autor izgrađenog djela arhitekture se ne može protiviti kasnijim izmjenama na izgrađenom objektu, ako je od završetka izgradnje odnosno od izdavanja upravne dozvole za upotrebu objekta prošlo više od pet godina sukladno odredbi čl. 70 st. 1 ZAISP-a, ali autor ima pravo da traži da vlasnik objekta stavi na vidljivo mjesto i na primjeren način odgovarajuću napomenu da je došlo do izmjena na arhitektonskom djelu i vremenu kada je to učinjeno, sukladno odredbi čl. 70 st. 1 ZAISP-a.

Zakonodavac je uzeo u obzir posebnu, utilitarnu i funkcionalnu prirodu izgrađenog objekta kao primjerak autorskog djela arhitekture kada uređuje da se odredbe čl. 23 ZAISP-a kojim se imenuje i uređuje sadržaj isključivog individualnog, subjektivnog, autorskog, imovinskog prava davanja u zakup ne odnosi na korištenje arhitektonskih objekata u odredbi čl. 23 st. 2 tačka a ZAISP-a. Autor nema "drugo" autorsko pravo na naknadu za davanje na poslugu arhitektonskih objekata sukladno odredbi čl. 34 st. 3 tačka b ZAISP-a.

Kako bi izbjegao zloupotrebu sadržajnog ograničenja autorskog prava dozvolom slobodnog reproduciranja jednog primjerka kvalifikovanog autorskog djela od strane fizičkog lica i javnih arhiva, javnih biblioteka, muzeja i obrazovnih ili naučnih ustanova iz odredbe čl. 46 ZAISP-a, zakonodavac uređuje da nije dopušteno, osim ako izričito drukčije ne proizlazi iz relevantnih odredbi ZAISP-a ili ugovora između autora/nosioca prava, reproduciranje djela arhitekture u obliku izgradnje arhitektonskog objekta (pa se ova odredba, shodno, ne odnosi na skice, planove ili nacрте) sukladno odredbi čl. 46 st. 4 tačka d ZAISP-a.

Usljed povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava autor ili nosilac prava ne može tražiti uklanjanje stanja nastalog povredom prava niti uništenja predmeta povrede povodom izgrađenih arhitektonskih objekata, osim ako je uništenje objekta svrshodno, uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja a naročito manju vrijednost objekta, sukladno odredbi čl. 156 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko je arhitektonsko djelo sagrađeno na teritoriji Bosne i Hercegovine, autor tog arhitektonskog autorskog djela će uživati autorskopravnu zaštitu sukladno odredbi čl. 176 st. 1 tačka c ZAISP-a, bez obzira na državljanstvo, te prebivalište ili boravište autora autorskog djela arhitekture u pitanju.

"Građenje" arhitektonskog autorskog djela u obliku digitalnog nacрта (na primjer u audiovizuelnom djelu ili u računarskom programu/igri) će takođe predstavljati čin autorskopravno relevantnog korištenja ovog autorskog djela.

3.8 Nestandardna autorska djela i primjeri neimenovanih vrsta autorskih djela

Tetovaža je vrsta autorskog djela likovne umjetnosti čiji sadržaj je fiksiran za materijalni nosač kože ljudskog bića. Tetovaža shodno predstavlja primjerak autorskog djela i činjenica da je materijalni nosač ljudska koža nema posebnog značaja kako za autora tetovaže kao autorskog djela, tako i za korisnika autorskog djela u pitanju na čijoj koži je sadržaj autorskog djela fiksiran. Osoba koja nosi tetovažu neće imati pravo da se fotografiše sa tetovažom u pitanju, osim ukoliko nije dobila dozvolu ili je stekla pravo na takvo djelovanje od autora tetovaže (koji može, ali ne mora biti lice koje je fiksiralo tetovažu za kožu – to lice može biti autorom autorskog djela prerade), koja mora biti u pisanoj formi sukladno odredbi čl. 80 st. 1 ZAIŠP-a. Fotografisanje tetovaže bi predstavljalo čin korištenja autorskog djela koje korespondira sadržaju isključivog individualnog subjektivnog autorskog imovinskog prava reproduciranja autorskog djela uređenog odredbom čl. 21 ZAIŠP-a a potencijalno i sadržaj prava prerade (čl. 33 ZAIŠP-a). Ovo je, naprimjer, bio problem sa kojim su se susreli autori videoigre o košarci, koji nisu imali pravo da reproduciraju tetovaže pojedinih košarkaša, pa su morali stvoriti zasebna autorska djela i ih smjestiti ih na “digitalnu kožu” pojedinih košarkaša.

Autorska djela mogu nastati oblikovanjem zemlje ili elemenata koji se mogu naći na površini zemlje ili unutar zemlje ili oblikovanjem kamena ili drugih elemenata tako da se napravi ono što se naziva “land art” ili “earth art” – zemaljskom umjetnosti. Radit će se o autorskim djelima likovne umjetnosti uprkos relativnoj veličini primjerka autorskog djela te drugim partikularitetima ove vrste autorskih djela likovne umjetnosti.

Djela “konceptualne” umjetnosti mogu, ali ne moraju biti autorska djela. Ista će biti autorska djela ukoliko se mogu kvalifikovati kao individualne duhovne tvorevine iz oblasti umjetnosti, nauke ili književnosti, no ukoliko se ne mogu kvalifikovati kao autorska djela to neće oduzeti od njihovog statusa kao djela umjetnosti, ali lica koja su stvorila ta umjetnička djela neće biti nosiocima subjektivnog autorskog prava povodom istih.

Autorska djela se mogu stvoriti koristeći žive organizme ili biološke materijale u onome što se naziva “bio art”. Tvorevine “bio art” će biti autorska djela, ukoliko djelovanje bioloških organizama kojim je nastao izražaj istih nije rezultat slučajnosti ili bitno uvjetovano i oblikovano prirodom biološkog procesa do te mjere da se ne može smatrati da tvorevina u pitanju potječe iz duha ljudskog bića koje se želi smatrati njihovim autorom.

Djela “ulične umjetnosti”, odnosno grafiti su vrsta autorskih djela likovne umjetnosti i kao takva mogu biti predmetom autorskopravne zaštite. Sadržaj autorskog djela grafita se može fiksirati za fasadu ili drugi dio arhitektonskog objekta, koji nije u vlasništvu autora ili bez dozvole tog vlasnika. U tom slučaju vlasnik objekta ne stječe autorsko pravo povodom autorskog djela grafita u pitanju, ali može uništiti primjerak autorskog djela grafita bez obaveze

da o tome obavijesti autora ukoliko je sadržaj autorskog djela fiksiran bez njegove dozvole, sukladno odredbi čl. 69 st. 3 ZAISP-a.

Kulinarske kreacije – “jela”, mogu biti autorskopravno zaštićene. Prezentacije kulinarskih kreacija se mogu kvalifikovati kao autorska djela likovnih umjetnosti, odnosno drugim djelima sličnim skulpturama, odnosno kipovima po svojoj prirodi, sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka g ZAISP-a. Kulinarsko djelovanje se smatra da pripada umjetnosti te se može tako kvalifikovati. Prezentovanje kulinarskih kreacija kao izražaj autorskog djela će biti sadržinski element koji čini obim autorskopravne zaštite takvog autorskog djela. Druga lica će moći praviti jela sa istim sastojcima te na isti način kao i autor (čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a) no neće moći vizuelno prezentovati ta jela na taj način. Relativna kratkotrajnost jela kao primjerka autorskog djela (čl. 21 st. 1 ZAISP-a) i svrha jela koje je namijenjeno da se pojede (čl. 14 ZAISP-a) nemaju relevantnost za autorskopravnu zaštitu.

Iako je Evropski sud pravde odlučio da pokreti nogometaša ne mogu biti autorska djela jer pravila sporta ograničavaju slobodu nogometaša da iskaže svoju individualnost, u drugim sportovima, sa drugim pravilima je moguće da sportski pokreti budu autorskopravno zaštićeni kao koreografska autorska djela ili kao potpuno specifične vrste neimenovanih autorskih djela. Naravno, potpuno je odvojeno pitanje kakav bi to utjecaj imalo na konkurenciju u tom sportu.

Šale su vrste autorskih djela, i to bilo kao govori ili kao pisana djela. Mađioničarski nastupi su također autorskopravno zaštićeni kao autorska djela pantomime ili koreografska autorska djela (čl. 4 st. 2 tačka d ZAISP-a).

Posebni mirisi, odnosno kombinacija mirisa može biti zasebna vrsta neimenovanih autorskih djela.

Tipografija, odnosno individualni izgled slova ukoliko je individualna duhovna tvorevina može biti predmetom autorskopravne zaštite, iako ne i u izvjesnim granama uporednog prava.

Umjetno konstruisane ili stvorene DNK sekvence mogu biti autorsko djelo, i to potencijalno zaštićene kao *sui generis* vrste pisanih autorskih djela, a sasvim sigurno kao neimenovane vrste autorskih djela. Ovdje se mora primijetiti da funkcionalnost, kao ni otkriće tih DNK sekvenci neće biti podobno za autorskopravnu zaštitu (čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a), ali može biti zaštićeno patentom ukoliko zadovoljava zakonske uslove (čl. 7 st. 2 Zakona o patentu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10).

Nominalno, video- ili računarske igre su vrsta računarskog programa kao pisanog (čl. 4 st. 1 tačka a ZAISP-a) i *sui generis* autorskog djela (čl. 102 ZAISP-a), no videoigre se razlikuju od ostalih vrsta računarskih programa po više osnova u tolikoj mjeri da smatramo da se iste moraju smatrati sebi svojstvenom ili *sui generis* vrstom autorskog djela. Videoigre kao *sui generis* vrsta autorskih djela su potencijalno najsloženija vrsta autorskih

djela. Konzumtivna upotreba videoigre je slična konzumtivnoj upotrebi audiovizuelnog autorskog djela, ali za razliku od audiovizuelnog autorskog djela kod videoigara korisnik vrši izravnu interakciju sa sadržinskim elementima videoigre kao autorskog djela i može imati utjecaja na komunikativni konstrukt. Korisnik doprinosi narativnoj strukturi videoigre te, u zavisnosti od autonomije koju je autor dao korisniku, korisnik može da stvaralački doda komunikativnom konstrukturu videoigre, odnosno da doprinese pa čak i stvori nove sadržinske elemente videoigre.

Videoigre su složenije od drugih vrsta računarskih programa jer sadrže brojne dodatne sadržinske elemente audiovizuelnih djela i drugih vrsta autorskih djela te *sui generis* sadržinske elemente.

Interaktivno konzumtivno korištenje videoigre može predstavljati korištenje videoigre kao autorskog djela na način koji čini sadržaj isključivog subjektivnog autorskog imovinskog prava saopćavanja javnosti (čl. 24 ZAISP-a). Postoje brojne društvene mreže, internet stranice, odnosno oruđa i usluge informacionog društva (kao što je "Twitch"), koji omogućuju ovakvo korištenje videoigara naspram globalne javnosti. Korisnik mora imati valjanu pravnu osnovu za ovakvo i sve druge načine korištenja koji čine sadržaj subjektivnog prava autora povodom videoigre, iako tradicionalno nosioci prava konkludentno ili eksplicitno dozvoljavaju ovakvo korištenje ovih autorskih djela.

Videoigre mogu predstavljati platformu za stvaranje novih autorskih djela, kao što je primjera radi slučaj sa Minecraft, planetarno popularnom videoigrom (koja ilustracije radi se često poredi sa virtuelnim "Lego" kockicama). Korisnici ove videoigre mogu "igrajući", odnosno interagirajući sa sadržajem videoigre kao takve stvoriti brojna autorska djela, uključujući ekstremni primjer drugih videoigara. Usljed statusa neimenovanog autorskog djela da li će se u tom slučaju raditi o izvornim autorskim djelima ili autorskim djelima prerade (ili, najmanje vjerovatno koautorskim djelima) je otvoreno.

3.9 Sudska praksa

Autorskoppravna zaštita proteže se i na fotografska djela (koja nastaju mehaničkim procesom fotografskog snimanja), kao i na djela koja su proizvedena postupkom sličnim fotografiji (litografija, fototipija, pirografija i dr.).

(Vrhovni sud BiH, Gž-216/83, od 17. 05. 1984. godine).

Ima mjesta naknadi štete u slučaju kada lice sa jednog reklamnog naslova na kome se nalazi njegova fotografija po njegovom odobrenju - bude preslikano bez odobrenja na drugom reklamnom naslovu od strane drugog izdavača, bez obzira u koje svrhe se izdaje drugi reklamni naslov i šta je njegov motiv ukoliko se to lice nalazi samo na fotografiji i kao takvo čini njen objekat. Za ovu štetu odgovoran je izdavač koji nije imao odobrenje za umnožavanje i objavljivanje ove fotografije a kao solidarno odgovorni dužnik može se pojaviti izdavač koji

je za svoj reklamni naslov imao tu dozvolu ali ako je ovu samovoljno ustupio i odobrio izdavanje drugom izdavaču.

(Vrhovni sud Kosova, GŽ-76/74).

Prema odredbama čl. 3. st. 2. alineja 9. Zakona o autorskom pravu autorskoppravna zaštita pripada i snimljenim djelima dokumentarne fotografije, s obzirom na to da se proces njihovog stvaranja može okarakterisati kao intelektualno stvaralaštvo. Stvaralački doprinos na izradi dokumentarne fotografije ogleda se u izabiranju motiva za snimanje, ugla pod kojim je snimanje vršeno, trajanje eksponiranja, u izboru svjetlosti i vremena za snimanje, eventualnom umjetničkom retuširanju i slično, kao i u dokumentarno-istorijskoj vrijednosti tako snimljene fotografije.

(Vrhovni sud BiH, br. GŽ-392/78 od 22. 11. 1978. godine).

Fotomonografija koja je nastala prikupljanjem, prilagođavanjem i usavršavanjem fotografija snimljenih u raznim prilikama i različitim tehnikama, predstavlja autorsko djelo.

Iz obrazloženja:

U smislu člana 3. stav 2. alineja 9. Zakona o autorskom pravu, autorskim djelom smatraju se “djela svih grana primijenjenih umjetnosti i industrijskog oblikovanja”, kao i “fotografska djela i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskom”, te da se autorskoppravna zaštita proteže i na fotografska djela, tj. na ona djela koja nastaju mehaničkim procesom fotografskog snimanja, kao i na djela koja su proizvedena postupkom sličnim fotografiji (na primjer fotografska litografija, fototipija, pirografija i dr.). Takođe, valja istaći da u smislu člana 5. Zakona o autorskom pravu – autorskoppravnu zaštitu uživaju i “prilagođavanja” i “druge prerade autorskih djela”, i zbog čega je uslijedio zaključak da se tužiočev rad na prikupljanju, prilagođavanju, preradi i utvrđivanju različitih fotografija snimljenih u različitim prilikama, vremenskim razdobljima i primjenom različitih tehnika, s razlogom treba tretirati kao kreativan i autorski, te mu pružiti odgovarajući autorskoppravni tretman.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. GŽ-104/87 od 30. 9. 1987. godine, Bilten VSBiH, br. 4/87, str. 12.)

Autorskim djelom smatra se i fotografsko djelo i djelo proizvedeno postupkom sličnim fotografskom, pa autorskoppravna zaštita pripada i autoru dijapozitiva i slajdova.

Iz obrazloženja:

U konkretnom slučaju tužilac je kao autor dijapozitiva i slajdova, istakao zahtjev u pogledu isplate novčanih naknada za korištenje dijapozitiva - slajdova od strane tuženog,

zahtjev za dosuđenje naknade zbog korištenja njegovih dijapozitiva – slajdova u “Jugoslovenskoj turističkoj reviji” i zahtjev za naknadu štete zbog korištenja njegovih autorskih djela iz oblasti fotografije, bez pribavljanja saglasnosti, kao i zahtjev za dosuđenje naknade štete zbog neoznačavanja njegovog imena kao autora djela. Prilikom razmatranja opisanih tužiočevih zahtjeva prvostepeni sud je trebao poći od toga da se u smislu odredbe člana 3. stav 2. alineja 9. Zakona o autorskom pravu (“Službeni list SFRJ”, broj 19/78), - autorskim djelom smatraju i fotografska djela i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskom, kao i da se pod pojmom dijapozitiv podrazumijeva pozitiv na providnoj podlozi, tj. slika objekta na filmu, staklu ili drugom providnom materijalu, dobijena ručnim, fotografskim ili kopirnim postupkom, na kojoj je isti raspored svijetlih (providnih) i tamnih mjesta kao na objektu, kao i da se dijapozitiv, koji se koristi za projiciranje slika, naziva slajd.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. Gž-17/88 od 28. 4. 1988. godine - Bilten VSBiH, broj 3/88, str. 12)

Priređivanje zbirke književnika djela jednog autora predstavlja autorsko delo i uživa zaštitu, pod uslovom da ima svojstvo originalne tvorevine duha, s obzirom na način obrade i sistematizacije materijala koji je objavljen u okviru te zbirke i pod uslovom da odabir građe i sistematizacija predstavlja određeni intelektualni napor priređivača zbirke, koji zbirku čini duhovnom tvorevinom.

(Savezni sud, Gzs-44/82, Zbirka sudskih odluka Vrhovnog suda Srbije iz oblasti građanskog prava 1973–1986...str. 275, odl. 1418).

Autor zbirke pisama, istorijskih dokumenata, nema isključivo pravo da objavljivanjem, reprodukcijom ili kakvim drugim saopštavanjem javnosti iskorištava sadržaj pojedinih pisama obuhvaćenih zbirkom. Redaktorski rad autora zbirke da se pisma dotjeraju u smislu pravilnog gramatičkog izraza i u stilu književnog jezika, kao ni prevod pisama, ne predstavlja osnovu postojanja autorskog prava na pojedina pisma iz zbirke.

(Savezni vrhovni sud, br. Gž-105/60 od 20. 12. 1960. godine - Zbirka sudskih odluka, 1960, knjiga 5, sveska 3, strana 22).

Zbirka narodnih pjesama ukonponovana u filmu predstavlja samostalnu duhovnu tvorevinu i uživa autorsku zaštitu bez obzira na kinematografsko djelo kao cjelinu.

(Vrhovni sud Srbije, Rev 158/72)

Izrada zbornika propisa o određenim ugovorima i ugovornim odnosima u SFRJ i sa inostranstvom predstavlja autorsko djelo jer se radi o originalnoj intelektualnoj tvorevini.

(Vrhovni sud Srbije, Rev 1286/87).

Autorskim djelom smatra se zbornik propisa iz određene oblasti čije izdavanje je tužilac ugovorio sa tuženom izdavačkom kućom.

(Vrhovni sud Srbije, Gž 52/85).

Autorom filma smatraju se pisac scenarija, redatelj i glavni snimatelj, a montažer filma ne smatra se autorom filma, pa spor između njega i proizvođača filma nije autorski spor, zbog čega za taj spor nije stvarno nadležan trgovački sud već općinski sud.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br. Pž-868/98 od 15. 06. 1998. godine).

Uobličen kao sinopsis, predstavlja, u stvari, samo ideju za snimanje filma, pa se ne može smatrati autorskim djelom i ne uživa autorskopravnu zaštitu.

Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. Gž-439/77 od 12. 5. 1977. godine, - *Bilten sudske prakse VSBiH*, broj 3/77, str. 34).

Tužiteljica je sarađivala na izradi scenarija za film i među strankama je bilo ugovoreno da joj se pored isplate autorskog honorara za saradnju na scenariju za film na špici filma stavi poseban titl sa oznakom da je ona sarađivala na scenariju filma.

Tuženi je povrijedio autorsko moralna prava tužiteljice što na špici filma nije stavio ugovoreni titl da je ona sarađivala na scenariju pa joj pripada pravo na naknadu štete za povredu autorskih moralnih prava.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-559/86).

Upotrebom kompozicije u filmu bez ovlašćenja autora i neoznačavanju tužioca kao autora vredaju se autorska prava.

(Presuda Vrhovnog suda Srbije, Gž 1893/63).

Režiser ima pravo da traži naknadu štete zbog neovlašćenog prikazivanja filma u televizijskom programu, u iznosu koji je mogao ugovoriti u vrijeme prikazivanja filma.

(Vrhovni sud BiH, Rev-368/89, od 15. 02. 1990. godine - *Bilten VSBiH* 1/1990, str. 21)

Prerada izrada neogobljena, koje autor kreira prema vlastitim slikama ili prema motivima (impresijama) sa slika starih majstora po izboru saugovarača, u svrhu objavljivanja u nedeljnom časopisu, predstavlja originalnu stvaralačku tvorevinu koja se, u smislu člana 3. st. 1. u vezi sa članom 5. Zakona o autorskom pravu, smatra autorskim djelom i uživa autorskopravnu zaštitu.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, broj: Gž-459/81 od 29. 1. 1981. godine - *Bilten VSBiH*, broj 2/81, str. 5)

Autorskim djelom smatra se izrada idejnog projekta rada i razvoja elektronskog računskog sistema. Za obradu poslova unosa novih zapisa u bazu podataka, kreiranja sigurnosnih kopija i njihovo smještanje na disketu i druge poslove u smislu zaključenog ugovora autor ima pravo na isplatu autorske naknade.

(Okružni sud u Beogradu, P-34/94. od 19. 12. 1996. godine i Vrhovni sud Srbije, Gž-19/97 od 26. 03. 1997. godine).

Projekt zgrade arhitekture - poslovnog objekta koji sadrži elemente izvornosti i stvaralaštva, smatra se autorskim djelom, a obavljanjem radova na zgradi kojima se mijenja vanjski izgled zgrade bez pristanka autora projekta, dolazi do povrede prava na poštivanje cjelovitosti djela.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-1181/03 od 28. 10. 2003. godine).

Objekat koji je izgrađen prema projektu pokojnog autora a dograđuje se prema projektu drugog autora, ima karakteristike prerade autorskog djela.

(Presuda Višeg suda u Podgorici P-9/01 od 24. 06. 2002. godine i presuda Vrhovnog suda Crne Gore, Gž 7/02 od 19. 11. 2002. godine).

Cijenjenog čitaoca upućujemo na Tajić, H. (2015), *Autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva*, Privredna štampa, Sarajevo i *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva* objavljene 2014. godine u Sarajevu u okviru projekta Evropske unije podrške institucijama u sistemu provođenja prava intelektualnog vlasništva – Bosna i Hercegovina, za širi izbor sudske prakse.

4. Autor, autorstvo i drugi subjekti autorskog prava

4.1 Općenito o subjektima autorskog prava

Primarni subjekti autorskog prava su:

- autor – ljudsko biće koje je na autorskopravno relevantan način djelovalo i stvorilo konkretno autorsko djelo,
- nosilac (autorskog) prava – pravno ili fizičko lice koje je univerzalni ili singularni pravni sljednik autora povodom jednog ili više prenosivih individualnih subjektivnih autorskih prava,
- korisnik autorskog djela – subjekt prava koji interaktira (prvenstveno korištenjem) sa autorskim djelom na autorskopravno relevantan način.

4.2 Autor kao subjekt autorskog prava

Autor konkretnog autorskog djela je konkretno ljudsko biće koje je to autorsko djelo na autorskopravno relevantan način stvorilo, sukladno odredbi čl. 9 ZAISP-a.

Autorom će biti ono ljudsko biće koje je donijelo za autorskopravnu zaštitu relevantne i kvalificirajuće stvaralačke odluke kao rezultat kojih je nastalo određeno autorsko djelo.

Status “autora” je vezan samo za konkretno autorsko djelo te u autorskom pravu nije stručna ili profesionalna titula niti je oznaka znanja, vještine ili kompetencije. Status autora autorskog djela se ne može prenijeti na druga lica sukladno odredbama čl. 18, 64 i 79 ZAISP-a, dok je to moguće u uporednom pravu. Autor se ne može odreći autorstva.

Jedno ljudsko biće može biti autorom neograničenog broja autorskih djela.

Svako ljudsko biće ima inherentni kapacitet da bude autorom. Ljudsko biće može biti autorom bez obzira na obim svoje poslovne, deliktne ili radne sposobnosti. Osobe sa psihičkim ili fizičkim poteškoćama ili bolestima bilo kakve vrste mogu postati autorom. Maloljetna lica mogu postati autorom. Vještina, školovanost, kvalifikovanost, talent, prepoznatost, obrazovanost i sve ostale moguće kvalitete ljudskog bića su irelevantne za sposobnost te osobe da stvori autorsko djelo i bude autorom.

Nije moguće odlukom bilo koje vrste oduzeti od ljudskog bića potencijal za autorstvo. Nije moguće zabraniti osobi da postane autorom. Nije moguće odlukom bilo kakve vrste poništiti ili ukloniti status autora. U slučaju povrede prava priznavanja autorstva, odluka da lice nije autorom autorskog djela je deklaratorne prirode, budući da to lice nikada nije ni bilo autorom relevantnog autorskog djela.

Samo ljudska bića mogu biti autorom autorskog djela.

Pravno lice ne može biti autorom, ali može biti nosiocem autorskih imovinskih i prenosivih drugih prava. U uporednom pravu pravna lica mogu imati status autora.

Životinje ne mogu biti autorom u autorskopravnom smislu, čak i ukoliko naprave nešto što, da je stvorilo ljudsko biće bi se smatralo autorskim djelom. Ono što životinje načine neće biti autorsko djelo, ali može biti predmetom drugih vidova pravne zaštite, kao na primjer stvarnim pravom, te vlasnik životinje može ograničiti pristup nastalom predmetu drugim pravnim mehanizmima. Ljudsko biće može koristiti životinje u postupku stvaranja autorskog djela u kojem slučaju autor će biti ljudsko biće, ako su zaštitivi elementi rezultirajuće tvorevine proizašli od autora.

Nešto spontano nastalo u prirodi, uzročnopsljudičnim djelovanjem prirodnih sila i zakonitosti, neće biti autorskim djelom, no ljudsko biće može koristiti nađeno u prirodi za stvaranje autorskog djela. Ljudsko biće u tom slučaju mora stvaralački i individualizirajuće djelovati na nađeni element. Otvoreno je pitanje da li čin puke selekcije i ekstrakovanja elemenata nađenih u prirodi kvalifikuje rezultirajuću tvorevinu za autorskopravnu zaštitu.

Informatička nauka je dosegla nivo razvoja gdje nastaju računarski programi ili informacijski sistemi koji mogu autonomnim djelovanjem da “stvore” nešto što, da je to stvorilo ljudsko biće bi se smatralo autorskim djelom (ovo se popularno zove “generativnom umjetnom inteligencijom”, a primjeri u vrijeme pisanja *Priručnika* su chatGPT, DALLÉ-2, Midjourney, Stable Diffusion i dr.). Autorstvo se u tom slučaju utvrđuje kroz analizu za autorskopravnu zaštitu kvalificirajućih stvaralačkih odluka. Povodom onih kvalificirajućih stvaralačkih odluka, koje je donijelo ljudsko biće, to ljudsko biće će biti autorom i steći subjektivno autorsko pravo. U ovom slučaju se koristi analogija sa korištenjem oruđa za stvaranje autorskog djela. Povodom onih stvaralačkih odluka koje bi imale kvalitetu koja bi činila rezultirajuću tvorevinu podobnu za autorskopravnu zaštitu, ali koje odluke je autonomno i bez izravnog utjecaja ili kontrole ljudskog bića donijela “umjetna inteligencija”, rezultat neće biti autorsko djelo te oni elementi tako nastali neće biti pod autorskopravnom zaštitom, ali analogno tvorevinama nastalim djelovanjem životinja, mogu biti predmetom zaštite drugih grana prava.

Autor je originarnim sticaoem subjektivnog autorskog prava povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio i ima najširi mogući obim autorskog prava, usljed činjenice da je pravo pokajanja neprenosivo i prestaje sa smrću autora (sukladno odredbi čl. 84 ZAISP-a). Svi drugi nosioci autorskog prava povodom nekog autorskog djela će neophodno biti i jedino mogu biti pravnim sljednicima autora.

Autor je stvorio autorsko djelo primjenom vlastitog uma, duha i svoje personalnosti pa između autora i autorskog djela nastaje i postoji posebna duhovna i lična veza. Neprijmjereno zadiranje i uplitanje drugih osoba u tu vezu može nanositi duševne bolove autoru pa pravni poredak štiti ovu vezu autorskim moralnim pravima (sukladno odredbi čl. 16 ZAISP-a). Autor ne mora dovesti sebe u vezu sa svojim autorskim djelom u očima javnosti tako što će ostati anonimn ili neće označiti autorsko djelo svojim imenom ili popularno poznatim pseudonimom (čl. 18 ZAISP-a).

4.2.1 Identifikovanje autora autorskog djela

Autorom nekog autorskog djela će biti konkretna osoba koja je u autorskopravnom smislu stvorila to autorsko djelo.

Osoba koja je poticala i omogućila stvaranje, ali nije djelovala na način koji autorskopravna pravila smatraju autorskopravno relevantnim za stvaranje autorskog djela neće biti autorom tog autorskog djela.

Da li je konkretna osoba autorom konkretnog autorskog djela je činjenično pitanje, a bitna činjenica je čin stvaranja kroz donošenje autorskopravno relevantnih stvaralačkih odluka.

Osoba koja daje samo ideju za stvaranje autorskog djela neće biti autorom niti koautorom tog autorskog djela jer je ideja kao sadržinski element autorskog djela i kao takva izuzeta iz autorskopravne zaštite (sukladno odredbi čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a).

Osoba koja je naložila ili naručila stvaranje autorskog djela neće biti autorom rezultirajućeg autorskog djela ako je jedini doprinos te osobe impuls ili nalog za stvaranje autorskog djela bez doprinošenja slobodnih individualizirajućih stvaralačkih odluka. Ovakva osoba može biti nosiocem autorskog prava po drugoj pravnoj osnovi (kao poslodavac (čl. 100 ZAISP-a) ili po osnovi ugovora o stvaranju autorskog djela (čl. 98 ZAISP-a), ali ne i po osnovi autorstva.

Osoba koja je finansijski podržavala autora ili bez čije podrške bilo koje vrste autor ne bi bio u stanju stvoriti autorsko djelo, neće biti autorom autorskog djela kojeg taj autor stvori.

Osoba koja na bilo koji način doprinese stvaranju autorskog djela, ali čija priroda doprinosa nije autorskopravno relevantna (ne sastoji se u donošenju kvalificirajućih slobodnih negeneričnih stvaralačkih odluka) neće biti autorom autorskog djela.

Supružnik, vanbračni partner, roditelji, djeca i drugi članovi obitelji autora, bez obzira koliko bili bitni autoru i za autorov stvaralački rad neće biti autorom autorskog djela tog autora, ako nisu učestvovali u donošenju kvalificirajućih stvaralačkih odluka.

Osoba koja je preuzela stvaralačke odluke od druge osobe (onaj ko je naprimjer prepisao pisano autorsko djelo, plagijator) neće biti autorom rezultirajućeg autorskog djela. Ta osoba može biti autorom onog dijela autorskog djela koji je nastao kao rezultat vlastitih stvaralačkih odluka koje taj autor zaista jeste donio.

Životinje neće i ne mogu biti autorima autorskog djela.

“Umjetna inteligencija” ukoliko djeluje samostalno i autonomno neće i ne može biti autorom autorskog djela.

Pravno lice ne može biti autorom autorskog djela ali može biti nosiocem autorskog prava.

Urednik, lektor, korektor i druga lica koja doprinose oblikovanju autorskog djela nakon što autor završi stvaralačko djelovanje neće biti autorom ili koautorom tog autorskog djela, osim ukoliko se ne može dokazati da su svojim djelovanjem izravno donosili kvalificirajuće stvaralačke odluke.

Osoba koja nema stvaralačke slobode, ali učestvuje u nastanku izražaja autorskog djela, kao što je naprimjer daktilograf ili drugo slično lice neće biti autorom rezultirajućeg autorskog djela ukoliko je djelovala u skladu i u granicama svoje uloge.

Autorstvo autorskog djela sudija će utvrditi analizirajući prirodu stvaralačkog doprinosa lica koje tvrdi da je autorom autorskog djela. Sudija će samostalno ili uz učešće vještaka primjerene struke utvrditi da li je osoba koja tvrdi da je autorom donijela kvalificirajuće stvaralačke odluke. Ukoliko relevantna osoba nije donjela slobodne individualizirajuće

stvaralačke odluke koje kvalifikuju tvorevinu za autorskopravnu zaštitu kao autorsko djelo, ta osoba neće biti autorom tog autorskog djela.

Ukoliko je osoba donijela neke, ali ne sve stvaralačke odluke ta osoba može biti koautorom autorskog djela (ukoliko su zadovoljeni uslovi iz čl. 12 st. 1 ZAISP-a) odnosno autorom autorskog djela prerade ako se rezultati tog djelovanja mogu kvalifikovati kao koautorsko djelo ili autorsko djelo prerade.

Osoba koja je donijela sve kvalificirajuće stvaralačke odluke će biti samostalnim autorom tog autorskog djela.

Autorstvo se može dokazati na sve načine na koje se mogu dokazati i druge činjenice u parničnom postupku, ali postoje i oborive pravne pretpostavke kojim se dokazivanje olakšava.

4.2.2 Pretpostavka autorstva i druge mjere kojim se olakšava dokazivanje autorstva

Da bi autorsko djelo bilo autorskopravno zaštićeno autor ne mora naznačiti svoje ime i prezime, pseudonim ili drugi znak kojim bi povezao svoj identitet sa autorskim djelom na jedan ili bilo koji primjerak autorskog djela. Autor može označiti ove podatke na samo nekim primjercima ili na svim ili na nijednom primjerku tog autorskog djela.

Kako bi olakšao i pojednostavio dokazivanje autorstva zakonodavac je predvidjelo oborivu pretpostavku autorstva u čl. 10 ZAISP-a pa autorom će se smatrati lice čije ime i prezime, pseudonim ili neki drugi znak su označeni na primjerku autorskog djela na uobičajeni način. Drugo lice može dokazivati da osoba čije ime i prezime, pseudonim ili drugi znak su označeni na primjerku autorskog djela nije autorom tog autorskog djela, ali teret dokazivanja u tom slučaju će biti na osobi koja iznosi takvu tvrdnju.

Ukoliko autor disponira u skladu sa individualnim autorskih moralnim pravom priznavanja autorstva iz čl. 18 ZAISP-a te na primjercima autorskog djela naznači svoje ime i prezime “na uobičajeni način” ili naznači pseudonim ili drugi identifikacioni znak, ali pseudonim i takav drugi znak su takve prirode da se sa sigurnošću može utvrditi identitet autora kao fizičkog lica i subjekta prava pravni poredak nalaže primjenu oborive pretpostavke autorstva. “Uobičajenost” predstavlja pravni standard, a da li je primjerak autorskog djela označen imenom i prezimenom, pseudonimom ili nekim drugim znakom je činjenično pitanje koje će zavisiti od konkretnih okolnosti slučaja, a posebno od vrste autorskog djela, vrste primjerka autorskog djela, uzansi u toj vrsti stvaralaštva i dr.⁷⁴ Smatramo da će pretpostavka autorstva biti zadovoljena ukoliko su podaci nazna-

⁷⁴ Tako naprimjer kod pisanih autorskih djela može se smatrati kao uobičajeni način označavanja autorstva stavljanje imena i prezimena na korice i na početku “knjige” kao primjerka autorskog djela dok kod, naprimjer, računarskih programa ime i prezime autora može biti naznačeno u posebnoj opciji kao sastavni dio korisničkog interfejsa, kod unikatnih primjeraka likovnih djela to može biti potpis autora, a kod muzičkih djela naznaka autorstva na omotu ili u priloženoj “košuljici” nosača zvuka.

čeni na barem jednom primjerku autorskog djela, uzimajući u obzir činjenicu da zakonodavac u odredbi čl. 10 ZAISP-a koristi izraz “označeni na djelu”, dakle singular.

Pored pretpostavke autorstva, dokazivanje autorstva ili statusa nosioca prava može biti olakšano koristeći znakove o zadržanim isključivim pravima © sukladno odredbi čl. 165 ZAISP-a i deponirajući primjerak autorskog djela pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH sukladno odredbi čl. 164 ZAISP-a. U oba slučaja lica koja koriste ove mjere za osiguranje zaštite prava stječu oborive pravne pretpostavke autorstva ili statusa nosioca prava, ali korištenje ovih mjera nije uslov za stjecanje subjektivnog autorskog prava, niti se primjenom ovih mjera stječe dodatna autorskoppravna zaštita, osim benefita lakšeg dokazivanja autorstva/statusa nosioca prava (čl. 164 st. 5 i čl. 165 st. 4 ZAISP-a).

4.3 Autorskoppravna zaštita i ostvarivanje autorskog djela nepoznatog autora ili autora koji je svjesno anoniman

Autor ima isključivo pravo da zadrži svoj anonimitet u kontekstu dovođenja u vezu identiteta autora i autorskog djela, sukladno autorskom moralnom pravu priznavanja autorstva iz čl. 18 ZAISP-a.

Autor može odlučiti da autorsko djelo bude objavljeno anonimno, a može manifestovati volju da ne želi da bilo kakva naznaka identiteta autora bude stavljena na primjerke autorskog djela (sukladno odredbi čl. 18 st. 2 ZAISP-a).

Razlozi autora za ovakvo djelovanje su irelevantni i svi subjekti prava moraju ih poštovati, a naznačavanje identiteta autora protivno volji autora je povreda autorskog prava autora sukladno odredbi čl. 18 ZAISP-a, te potencijalno krivično djelo sukladno odredbi čl. 242 KZBiH.

Anonimnost autora autorskog djela se posmatra u kontekstu javnosti (čl. 2 st. 1 ZAISP-a) povodom tog autorskog djela, pa autorsko djelo će biti anonimno ukoliko javnost ne zna ko je autorom tog autorskog djela, a na to neće imati utjecaja što pojedine osobe eventualno poznaju identitet autora.

Anonimno autorsko djelo, odnosno autorsko djelo čiji je autor iz bilo kojeg razloga nepoznat je autorskoppravno zaštićeno. Ne postoji razlika u sadržaju subjektivnog autorskog prava autora koji je anoniman ili nepoznat osim što vremenski interval autorskoppravne

Kod digitalnih primjeraka autorskih djela identitet autora može biti naznačen kao sastavni dio “meta” podataka koji nominalno ne čine sastavni dio sadržaja autorskog djela, ali se mogu očitati kao posebna opcija računarskih programa za korištenje takvih primjeraka autorskih djela ili se mogu na drugi poseban način očitati, gdje smatramo da u tom slučaju bi trebalo smatrati takvo naznačavanje imena i prezimena, pseudonima ili nekog drugog znaka zadovoljavajućim za primjenu pretpostavke autorstva.

Ukoliko je naznačena firma odnosno identitet pravnog lica na bilo koji način rezultat neće biti pretpostavka autorstva budući da samo fizičko lice može biti autorom autorskog djela sukladno odredbi čl. 9 ZAISP-a.

zaštite je potencijalno⁷⁵ kraći, i traje 70 godina od objavljivanja anonimnog ili pseudonimnog autorskog djela, sukladno odredbi čl. 57 st. 1 ZAISP-a.

Kod anonimnog ili autorskog djela na primjercima kod kojih je naznačen pseudonim, koji čini autorsko djelo efektivno anonimnim – pseudonimnog djela, izdavač⁷⁶ čije je ime ili firma naznačena na primjercima autorskog djela će se smatrati zastupnikom anonimnog ili pseudonimnog autora, dok se suprotno ne dokaže, sukladno odredbi čl. 11 st. 1 ZAISP-a.

Takav izdavač će biti ovlašten da ostvaruje autorska moralna i autorska imovinska prava povodom anonimnog i pseudonimnog djela, skladno odredbi čl. 11 st. 1 ZAISP-a⁷⁷.

Ukoliko izdavač nije naznačen na primjercima autorskog djela za ostvarivanje autorskog prava će biti ovlašteno lice koje je objavilo⁷⁸ autorsko anonimno ili pseudonimno djelo sukladno odredbi čl. 11 st. 1 ZAISP-a.

Ukoliko anonimno ili pseudonimno autorsko djelo nije objavljeno (ali će biti autorskoppravno zaštićeno kao što proizlazi iz odredbe čl. 5 ZAISP-a), subjektivno autorsko pravo će ostvarivati odgovarajuća organizacija autora, sukladno odredbi čl. 11 st. 2 ZAISP-a. Smatramo da će to biti prvenstveno relevantna organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog prava, ukoliko ista postoji za tu vrstu autorskog djela odnosno autorskih prava. Ukoliko kolektivna organizacija ne postoji, to će onda biti sindikalne organizacije ili profesionalna udruženja osnovana radi zaštite autorskog prava sukladno odredbi čl. 66 st. 2 ZAISP-a.

Lice koje je ovlašteno da ostvaruje subjektivno autorsko pravo povodom anonimnog ili pseudonimnog autorskog djela može na treće lice prenositi pojedinačna prenosiva individualna autorska prava samo u onom obimu i sa onim trajanjem te samo pod takvim uslovima koji su uobičajeni za redovno korištenje relevantne vrste autorskog djela, te ne

⁷⁵ Ukoliko autor iz bilo kog razloga prestane biti anonimn dok traje zaštita primijenit će se puni vremenski interval zaštite (70 godina nakon smrti autora).

⁷⁶ Lice koje je umnožilo ili reproduciralo primjerke anonimnog ili pseudonimnog djela i koje distribuirao odnosno stavlja u promet te primjerke tog djela.

⁷⁷ Ovakvo rješenje problema ostvarivanja autorskog prava povodom anonimnog i pseudonimnog djela postulira da je anonimni ili iz drugog razloga nepoznati autor zaključio pravni posao sa izdavačem. Izdavač koji izda anonimno ili pseudonimno autorsko djelo bez valjane pravne osnove prije nego što istekne vremenski interval iz odredbe čl. 57 ZAISP-a pa čak i ako izdavač svim naporima ne može utvrditi ili stupiti u kontakt sa autorom će izvršiti povredu autorskog prava te snositi punu odgovornost za svu štetu koja nastane i povredu prava autoru ukoliko i kad to lice dokaže autorstvo.

⁷⁸ Objavljivanje u kontekstu ZAISP-a znači da je autorsko djelo ili predmet srodnog prava s dozvolom ovlaštenog lica (prvenstveno autora ili poslije smrti autora nasljednika autora) postalo dostupno javnosti prvi put sukladno odredbi čl. 2 st. 1 ZAISP-a. Autor ima isključivo autorsko moralno pravo odlučiti da li će, kada ili na koji način te u kojoj formi autorsko djelo biti objavljeno, sukladno odredbi čl. 17 ZAISP-a, pa shodno ukoliko je anonimno ili pseudonimno autorsko djelo objavljeno lice koje je objavilo to djelo treba imati dozvolu autora ili nakon smrti nasljednika autora (ne i prijenos prava jer ovo autorsko pravo se ne može prenijeti pravnim poslovima *inter vivos* sukladno odredbi čl. 64 st. 2 i čl. 79 tačka b ZAISP-a).

smije raspolagati autorskim pravima na način koji je suprotan opravdanim ekonomskim interesima autora, sukladno odredbi čl. 11 st. 4 ZAISP-a.

Da li je ostvarivanje i prijenos pojedinačnih prava uobičajen i šta će predstavljati redovno korištenje autorskog djela su pravni standardi i činjenična pitanja. Kako autor ima pravo biti anonimnim u kontekstu autorskog djela, tako ima isključivo neotuđivo pravo da sukladno čl. 18 ZAISP-a prekine svoju anonimnost, odnosno dovede u vezu svoj identitet sa autorskim djelom u bilo kojem trenutku, pa čak i nakon prestanka vremenskog intervala autorskopravne zaštite kao inherentno prirodno pravo stvaraoca djela.

Utvrđivanje identiteta autora tokom vremenskog intervala autorskopravne zaštite anonimnog ili pseudonimnog djela ima autorskopravne posljedice na ukupni vremenski interval autorskopravne zaštite (autorskopravna zaštita će imati puni vremenski interval) sukladno odredbi čl. 57 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko se na bilo koji način, pa i povredom autorskog prava priznavanja autorstva identitet autora anonimnog ili pseudonimnog autorskog djela utvrdi, prestaju biti ovlašteni za zastupanje i ostvarivanje subjektivnog autorskog prava izdavač ili lice koje je objavilo predmetno autorsko djelo ili odgovarajuća organizacija autora a od tog trenutka ovlaštenim će biti autor ili eventualni pravni sljednici autora.

Lice koje je do tog trenutka ostvarivalo subjektivno autorsko pravo ima obavezu da prenese koristi od ostvarivanja autorskog prava na autora ili eventualne pravne sljednike autora, ukoliko ugovorom između autora i tog lica nije drugačije dogovoreno, sukladno odredbi čl. 11 st. 3 ZAISP-a.

Lice koje je do utvrđivanja identiteta autora ostvarivalo subjektivno autorsko pravo povodom anonimnog ili pseudonimnog autorskog djela će se smatrati savjesnim imaoцем, te relevantna pravila će se odnositi na prijenos prava i eventualnu predaju stvari sukladno odredbi čl. 11 st. 3 ZAISP-a.

Autor, bio anonimn ili ne, ima pravo da traži raskid ugovora i naknadu nastale štete od lica koje je ostvarivalo subjektivno autorsko pravo povodom anonimnog ili pseudonimnog autorskog djela, ukoliko je to lice na treća lica prenosilo autorska imovinska prava u obimu i trajanju koji nisu uobičajeni za redovno korištenje korespondirajuće vrste autorskog djela ili koje raspolaganje je suprotno opravdanim ekonomskim interesima autora, sukladno odredbi čl. 11 st. 4 ZAISP-a.

4.4 Koautorsko djelo i koautori

Autorsko djelo može stvoriti ljudsko biće stvaralački djelujući sâmo, a može stvoriti dvoje ili više ljudskih bića stvaralački djelujući zajedno. Koautorsko djelo je jedinstveno autorsko djelo kao nedjeljiva cjelina nastalo svjesnom stvaralačkom saradnjom dvoje ili više ljudskih bića sukladno odredbi čl. 12 st. 1 ZAISP-a.

Da bi se moglo kvalifikovati kao koautorsko djelo, autorsko djelo u pitanju moralo je:

- nastati istovremenim⁷⁹ autorskopravno relevantnim stvaralačkim djelovanjem dvoje ili više ljudskih bića (objektivni kriterij), i
- da su sva ljudska bića koja su sarađivala na stvaranju koautorskog djela bila svjesna da stvaraju koautorsko djelo i to željela (subjektivni kriterij).

Oba kriterija moraju biti zadovoljeni kumulativno. Zadovoljenje ovih kriterija je činjenično pitanje. Nedostatak objektivnog kriterija može značiti da se radi o spojenim autorskim djelima ili individualnom autorskom djelu, dok nedostatak subjektivnog kriterija može značiti da se radi o autorskom djelu prerade.

Općenito, doprinosi stvaranja koautorskog djela koautora će biti iste vrste stvaralačkog djelovanja (naprimjer svi koautori će doprinijeti tekst pisanom autorskom djelu), no ne postoji pravna prepreka da doprinosi koautora budu u različitim vrstama stvaralačkog djelovanja. Ovo će posebno biti slučaj kod *sui generis* koautorskih djela kao što je audiovizuelno autorsko djelo i muzičko djelo (melodija, tekst i eventualno aranžman). No, svi stvaralački doprinosi koautora moraju zajedno činiti nedjeljivu cjelinu (čl. 12 st. 1 ZAISP-a) što znači da koautorsko stvaralački doprinosi moraju biti komplementarni. Ukoliko stvaralački doprinosi ljudskih bića budu divergentni, a što je činjenično pitanje, te individualni doprinosi se, sukladno odredbi čl. 5 ZAISP-a mogu kvalifikovati kao zasebna autorska djela, raditi će se o spojenim autorskim djelima.

Doprinos svakog “koautora” mora biti stvaralačke prirode i doprinijeti nastanku autorskopravno zaštitivih elemenata rezultirajućeg koautorskog djela. Finansiranje, na-
laganje, organizovanje, podsticanje na stvaranje autorskog djela kao i davanje ideje za stvaranje tog djela neće učiniti osobu koja na takav način doprinese nastanku koautorom rezultirajuće tvorevine.

Minimalan broj koautora je dva, a maksimalan broj koautora nije definiran, no ukoliko je broj koautora iznimno velik (te ukoliko su zadovoljeni drugi zakonski uslovi) može se raditi o kolektivnom djelu sukladno odredbi čl. 99 ZAISP-a.

Doprinosi pojedinih koautora ne moraju biti istog obima ili značaja za rezultirajuće koautorsko djelo kao cjelinu ali individualni doprinos koautora se može odraziti na njihov pojedini udio u jedinstvenom autorskom pravu koautora.

Koautori trebaju urediti pravne odnose između sebe povodom koautorskog djela ugovorom.

⁷⁹ Koautorsko djelo može nastati samo istovremenim svjesnim i saglasnim stvaralačkim djelovanjem više lica prije nego se završi postupak stvaranja koautorskog djela, odnosno završi stvaralačko djelovanje povodom nastanka tog koautorskog djela. Nije moguće naknadno se pridružiti koautorstvu niti pretvoriti autorsko djelo u prošlosti stvoreno “koautorskim” djelom, naknadnim stvaralačkim djelovanjem. Jednom kada se stvori autorsko djelo, subsekventno dodavanje stvaralačkog doprinosa će predstavljati čin korištenja te autorske prerade (čl. 33 ZAISP-a) i neće rezultirati koautorskim djelom već autorskim djelom prerade.

Ukoliko ugovorom drugačije ne urede, udio pojedinog koautora u nedjeljivom subjektivnom autorskom pravu povodom koautorskog djela će biti srazmjeran stvarnom stvaralačkom doprinosu tog koautora rezultirajućem koautorskom djelu, sukladno odredbi čl. 12 st. 2 ZAISP-a.

Sva ljudska bića koja su stvaralački djelovala na stvaranju koautorskog djela će steći jedinstveno i nedjeljivo subjektivno autorsko pravo povodom tog koautorskog djela (čl. 12 st. 1 ZAISP-a). Individualni koautor nema zasebno subjektivno autorsko pravo povodom koautorskog djela, već su svi koautori nosioci jedinstvenog subjektivnog autorskog prava zajedno.⁸⁰

Odluku o korištenju koautorskog djela donose svi koautori zajedno, sukladno odredbi čl. 12 st. 3 ZAISP-a. Lice koje želi koristiti koautorsko djelo mora dobiti dozvolu ili izvršiti prijenos prava čiji sadržaj korespondira intencijom načinu korištenja od strane svih koautora, ako pravnim poslom između koautora nije drugačije izričito određeno.

Pojedini koautor ne može uskratiti svoju saglasnost za odluku o korištenju koautorskog djela suprotno principima savjesnosti i poštenja sukladno odredbi čl. 12 st. 3 ZAISP-a.

Da li je uskraćivanje saglasnosti za odluku o korištenju koautorskog djela koautora učinjeno suprotno principima savjesnosti i poštenja je pravni standard i činjenično pitanje.

Autorskoppravna zaštita povodom koautorskog djela traje 70 godina nakon smrti posljednjeg živog koautora, sukladno odredbi čl. 56 ZAISP-a.

Koautorsko djelo može biti nedjeljiva cjelina, a u isto vrijeme biti sastavljeno od dijelova koji se mogu zasebno koristiti (čl. 12 st. 4 ZAISP-a). Ukoliko se koautorsko djelo sastoji od dijelova koji se mogu zasebno koristiti, a sukladno odredbi čl. 5 ZAISP-a se mogu kvalifikovati kao individualne duhovne tvorevine iz oblasti književnosti, umjetnosti i nauke, te ukoliko se individualni autori tih dijelova mogu identifikovati, autor svakog takvog djela će se smatrati "izvornim vlasnikom", odnosno jedinstvenim i individualnim nosiocem subjektivnih autorskih imovinskih (ali ne i moralnih i drugih prava autora) u djelu koautorskog djela koje je taj autor stvorio, sukladno odredbi čl. 12 st. 4 ZAISP-a.

4.5 Spojena autorska djela i autori spojenih autorskih djela

Autor ili nosilac prava može odlučiti da spoji sadržaj ili primjerak svog autorskog djela sa sadržajem ili primjerkom jednog ili više drugih autorskih djela drugih autora/nosilaca prava u primjerku radi zajedničkog iskorištavanja tako spojenih autorskih djela, sukladno odredbi čl. 13 st. 1 ZAISP-a.

⁸⁰ Koautorstvo, po ovom aspektu, je analogno institutu suvlasništva u stvarnom pravu.

Primjer spojenih autorskih djela može biti pisano autorsko djelo i autorska djela likovne umjetnosti spojene u primjerku ilustrovane knjige, *libreto* spojen sa melodijom u obliku opere i dr.

Rezultat spajanja autorskih djela nije novi objekt autorskopravne zaštite. Svako pojedino autorsko djelo koje je spojeno zadržava svoj status zasebnog i odvojenog predmeta prava.⁸¹ Autori spojenih autorskih djela ne stječu zasebno autorsko pravo, već zadržavaju obim subjektivnog autorskog prava povodom svojih autorskih djela koja su spojena. Kao rezultat, neovlašteno korištenje primjerka spojenih autorskih djela predstavlja onoliko instanci zasebnih povreda subjektivnih autorskih prava koliko je pojedinih autorskih djela spojeno.⁸²

Autori/nosioci prava povodom individualnih autorskih djela koja se spajaju, trebaju pravnim poslom urediti odnose povodom korištenja rezultirajućeg primjerka/primjera-ka spojenih autorskih djela, sukladno odredbi čl. 13 ZAISP-a.

Zakonodavac je uredio da, ukoliko ugovorom autora/nosioca prava povodom spojenih autorskih djela nije drukčije uređeno, odluku o korištenju jedinstvenog primjerka spojenih autorskih djela će donijeti svi autori/nosioci prava svakog individualnog autorskog djela koje je spojeno, a bilo koji autor individualnog autorskog djela spojenog u jedinstveni primjerak spojenih autorskih djela ne može uskratiti svoju saglasnost za korištenje jedinstvenog primjerka spojenih autorskih djela suprotno principima savjesnosti i poštenja, sukladno odredbi čl. 13 st. 2 ZAISP-a koja poziva na primjenu odredbe čl. 12 st. 3 ZAISP-a. Da li je uskraćivanje saglasnosti povodom odluke o korištenju jedinstvenog primjerka spojenih autorskih djela suprotno principima savjesnosti i poštenja je pravni standard i činjenično pitanje.

4.6 Kolektivna djela i autori kolektivnih djela

Kolektivno autorsko djelo je autorsko djelo koje je stvoreno na podsticaj i u organizaciji naručioca koji može biti fizičko ili pravno lice i u čijem stvaranju je učestvovao veliki broj lica te koje se objavljuje i koristi pod imenom naručioca, sukladno odredbi čl. 99

⁸¹ Zato što autorsko djelo ne gubi svoj status autorskog djela uvrštenjem u spojeno autorsko djelo i zato što autor/nosilac prava zadržavaju svoje subjektivno pravo povodom tog autorskog djela, autor/nosilac prava svakog individualnog autorskog djela koje učestvuje u jedinstvenom rezultirajućem primjerku spojenih autorskih djela je slobodan da koristi i ovlasti druge da koriste njeno ili njegovo autorsko djelo, odvojeno i zasebno od drugih autorskih djela spojenih u primjerku spojenih autorskih djela, osim ako nije izričito drugačije pravnim poslom dogovoreno. Autor jednog autorskog djela, naravno, ne može dozvoliti korištenje drugih autorskih djela drugih autora u spojenim autorskim djelima.

⁸² Ukoliko korisnik neovlašteno koristi samo jedno autorsko djelo u spojenom autorskom djelu (naprimjer samo reproducira pisano djelo a ne i ilustracije) činit će povredu samo onog subjektivnog autorskog prava autora autorskog djela kojeg je neprimjereno koristio a ne i povredu autorskog prava autora drugih autorskih djela niti autorskog prava povodom spojenog autorskog djela jer takva prava ne postoje.

st. 1 ZAISP-a. Zakonodavac navodi *exempli causa* kao moguće primjere kolektivnih autorskih djela: enciklopedije⁸³, leksikone, zbornike, almanahe, ali mogući su i drugi⁸⁴.

Da bi se autorsko djelo kvalifikovalo kao kolektivno djelo moraju postojati sljedeće pravno relevantne (i dokazive) činjenice: da je u stvaranju autorskog djela u pitanju učestvovao veliki broj lica; postojanje naručioca; da je stvaranje autorskog djela u pitanju podstakao i organizovao naručilac; da je autorsko djelo u pitanju objavljeno pod imenom i koristi se označeno identitetom naručioca.

Pri utvrđivanju da li nešto predstavlja kolektivno djelo ili ne, neće se analizirati sadržaj tog autorskog djela već samo priroda učesća lica koja su doprinijela stvaranju autorskog djela u pitanju kao i postojanje te priroda djelovanja naručioca na stvaranje i subsekventno objavljivanje i korištenje djela u pitanju.

Zakonodavac ne definiše niti približava šta predstavlja “veliki” broj lica koja moraju učestvovati u stvaranju autorskog djela u pitanju, pa je to pravni standard.

S jedne strane, dajući poseban, *sui generis* status autorskom djelu stvorenom od strane velikog broja individualnih učesnika u stvaranju kolektivnog autorskog djela kroz institut kolektivnog autorskog djela, eliminiše se komplikacija učestvovanja velikog broja lica u ostvarivanju i zaštiti subjektivnog autorskog prava na kolektivnom djelu, a s druge strane daju se izvjesna prava naručiocu povodom rezultirajućeg kolektivnog autorskog djela čime se isti motivira na organizovanje i ulaganje u nastanak kolektivnih djela.

Bilo koja vrsta autorskog djela može biti kolektivno autorsko djelo, s tim što neke vrste stvaralaštva nisu posebno podobne za kolaborativno stvaralaštvo, ali ne postoje pravne prepreke da bilo koja moguća vrsta autorskog djela bude kvalifikovana kao kolektivno djelo.

Naručiocem kolektivnog autorskog djela može biti bilo fizičko ili pravno lice, usljed toga da naručilac ne primjenjuje svoju individualnost u djelovanju nastanka kolektivnog

⁸³ Uzmimo primjer enciklopedije – pisanog autorskog djela koje se sastoji velikog broja pojedinih segmenata koje obrađuju zasebne teme. Bilo bi iznimno teško (iako ne i nemoguće, bilo pravno ili realno) za jednu osobu da napiše cjelokupnu enciklopediju samostalno. Umjesto toga, realno, nastanku enciklopedije doprinosi veliki broj osoba, unutar svojih kompetencija i stručnosti. Na nastanku enciklopedije može raditi iznimno veliki broj saradnika. To bi činilo enciklopediju koautorskim djelom (kada ne bi postojao institut kolektivnog autorskog djela) a za korisnika bi bilo iznimno teško da dobije dozvolu ili izvrši prijenos autorskih prava od svih koautora te enciklopedije. S druge strane, u praksi iza ovako velikih projekata, standardno se javlja jedan organizator odnosno osoba koja daje poticaj, preuzima odgovornost, ulaže u nastanak autorskog djela i sl. Da nema pravila o kolektivnom autorskom djelu ta osoba, naručilac, ne bi imao prava povodom rezultirajućeg autorskog djela čije stvaranje je potaklo, organizovalo, po pravilu finansiralo i sl.

⁸⁴ Skrećemo pažnju da kolektivna autorska djela su posebno česta u modernom informacionom društvu a jer postoje ekstenzivna i posebno pristupačna sredstva kao i praksa kolaborativnog stvaranja autorskih djela. Računarska djela, video igre i internet stranice imaju izražen potencijal da budu kolektivnim autorskim djelima.

djela, već daje podsticaj i organizira te finansira i na druge načine potječe stvaranje ovog djela, a što nije djelovanje koje iziskuje primjenu duha ljudskog bića.

Naručilac ima obavezu da zaključi poseban ugovor o stvaranju kolektivnog djela sa svim licima koje učestvuju u stvaranju kolektivnog autorskog djela sukladno odredbi čl. 99 st. 2 ZAISP-a. Ugovor o stvaranju kolektivnog djela, koji se zaključi za stvaranje autorskog djela, koje se ne može kvalifikovati kao kolektivno autorsko djelo po odredbi čl. 99 st. 1 ZAISP-a će biti ništav sukladno odredbi čl. 99 st. 2 ZAISP-a.

Smatra se da su ugovorom o stvaranju kolektivnog autorskog djela sva autorska imovinska i druga prava autora na rezultirajućem kolektivnom autorskom djelu prenesena na naručioca isključivo i bez ograničenja, sukladno odredbi čl. 99 st. 3 ZAISP-a, ali ugovorne strane mogu drugačije disponirati po ovom pitanju čineći obim prijenosa prava ugovorom o stvaranju kolektivnog autorskog djela prirodnim elementom ovog pravnog posla.

Zato što naručilac, kao nosilac prava (koje je kao prirodni element pravnog posla sa kolaboratorima preneseno na naručioca bez vremenskih ograničenja), može biti pravno lice koje ne može umrijeti, te kako bi bilo iznimno teško pratiti koji od učesnika u stvaranju je posljednji umro da bi se računalo trajanje autorskopravne zaštite sukladno odredbi čl. 56 ZAISP-a, zakonodavac je odredio da autorsko pravo na kolektivnim autorskim djelima će trajati ukupno 70 godina od pravno urednog i zakonitog objavljivanja kolektivnog autorskog djela sukladno odredbi čl. 58 ZAISP-a (računato od prvog januara koji slijedi nakon objavljivanja kolektivnog djela u pitanju sukladno odredbi čl. 62 ZAISP-a).

4.7 Nosilac autorskog prava

Autor je originarnim sticaoem subjektivnog autorskog prava po osnovi čina stvaranja autorskog djela sukladno odredbi čl. 14 ZAISP-a. Pored autora nosiocem subjektivnog autorskog prava povodom konkretnog autorskog djela može biti samo pravni sljednik tog autora.

Lice koje nije stvorilo autorsko djelo na autorskopravni relevantan način nije, niti može bilo kako postati autorom tog autorskog djela. Autorsko pravo kao cjelina je neprenosivo, sukladno odredbi čl. 64 st. 1 ZAISP-a, a pravni poslovi kojim se prenosi autorsko pravo kao cjelina će biti ništavi sukladno odredbi čl. 79 tačka a ZAISP-a.

Nosiocem subjektivnog autorskog prava bit će svako lice koje je subjektivno autorsko pravo povodom konkretnog autorskog djela steklo na pravno valjan način, odnosno po pravno valjanoj osnovi.

Lice će postati nosiocem autorskog prava ukoliko autor ili drugi nosilac autorskog prava prenese na to lice jedno ili više prenosivih individualnih subjektivnih autorskih imovinskih ili drugih prava (i u slučaju nasljeđivanja autorskih moralnih prava) koja čine sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava autora povodom autorskog djela.

Lice može postati nosiocem autorskog prava univerzalnom ili singularnom sukcesijom. Autorsko pravo kao cjelina, osim prava pokajanja, može biti predmetom nasljeđivanja sukladno odredbi čl. 63 ZAISP-a, pa po smrti autora nosioci autorskih moralnih, imovinskih i drugih prava će postati lica koja imaju biti nasljednicima autora po *lex generalis* pravilima nasljednog prava, osim ukoliko autor nije za života na drugi način raspolagao ovim pitanjem.

Lice može postati nosiocem individualnog, subjektivnog, autorskog prava i singularnom sukcesijom sa autora ili drugog nosioca prava na to lice pravnim poslom ili po drugoj osnovi.

Jedino autor može steći subjektivno autorsko pravo originarno. Shodno, svi drugi subjekti prava mogu postati nosiocima individualnih prenosivih subjektivnih autorskih prava derivativno, izvodeći svoje pravo iz prava autora odnosno drugog nosioca prava kao prethodnika. Autor niti drugi subjekt prava ne može prenijeti na drugo lice individualna subjektivna autorska prava povodom kojih nije nosiocem ili veći obim od prava povodom kojih je nosiocem po općem načelu *nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipso habet*.

Iustus titulus prijenosa autorskog prava će prvenstveno biti pravni posao i to mogu biti imenovani ugovori autorskog ugovornog prava (izdavački, izvođački, ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi, ugovor o audiovizuelnom prilagođavanju autorskog djela, ugovor o filmskoj produkciji i dr.) ili neimenovani ugovori koji kao sadržinski element imaju prijenos individualnog subjektivnog autorskog prava. Kako se radi o subjektivnim pravima *modus acquirendi* će biti ostvaren trenutkom postizanja konsenzusa po bitnim elementima tog pravnog posla. Autor ili nosilac prava autorsko pravo mogu prenijeti isključivo ili neisključivo, a ovlaštenja nosioca prava povodom prenesenog prava će zavisiti od sadržaja pravnog posla.

Nosilac prava će biti ovlašten da koristi autorsko djelo na način koji korespondira sadržaju individualnog, subjektivnog, autorskog prava koji je stekao od autora ili drugog nosioca prava.

Nosiocu prava će pripadati sva prava koja su po odredbama pozitivnog autorskog prava u našoj državi data autoru određenog autorskog djela u obimu u kojem su relevantnom pravnom osnovom prenesena na to lice (uključujući i pravo tražiti primjenu mjera zaštite ugroženog ili povrijeđenog prava), osim ako relevantnim odredbama ZAISP-a nije drugačije određeno, sukladno odredbi čl. 66 st. 1 ZAISP-a.

4.8 Korisnik autorskog djela

Korisnikom autorskog djela će biti svaki subjekt prava koji interaktira sa autorskim djelom na autorskopravno relevantan način.

Lice će interaktivirati sa autorskim djelom na autorskopravno relevantan način kada, između ostalog, to lice koristi sadržaj, autorskopravno zaštitive sadržinske elemente ili primjerak autorskog djela na način koji korespondira sadržaju isključivog individualnog

subjektivnog autorskog prava koje čini i ulazi u sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava autora povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio, odnosno povodom kojeg je subjekt prava nosiocem prava.

Svi subjekti prava koji nisu stvorili neko autorsko djelo imaju potencijal da budu korisnikom tog autorskog djela. Korisnikom autorskog djela može biti svako fizičko ili pravno lice za razliku od autorstva gdje autorom može biti samo fizičko lice sukladno odredbi čl. 9 ZAISP-a.

Status korisnika, kao što je slučaj i sa statusom autora ili nosioca prava je isključivo vezan za konkretno autorsko djelo i to konkretnu instancu autorskopravno relevantnog interaktiranja sa autorskim djelom te ne predstavlja generalnu dezignaciju. Lice može biti autorom izvjesnih autorskih djela i korisnikom drugih autorskih djela u isto vrijeme. Lice može biti korisnikom povodom neograničeno mnogo zasebnih autorskih djela na iznimno (a potencijalno neograničeno, uzimajući u obzir apstraktnu prirodu sadržaja autorskog prava) mnogo načina.

Lice može biti ovlaštenim ili neovlaštenim korisnikom autorskog djela. Ukoliko korisnik ima valjanu pravnu osnovu (dozvolu od autora ili iz relevantne zakonske odredbe ili je stekao relevantno subjektivno autorsko pravo) bit će ovlašten korisnik predmetnog autorskog djela. Neovlaštenim korisnikom će biti subjekt prava koji koristi autorsko djelo na autorskopravno relevantni način, a nema valjanu pravnu osnovu za takvo djelovanje prema autorskom djelu, koji je prekoračio obim i granice pravne osnove za korištenje autorskog djela, koji nije platio naknadu za korištenje autorskog djela ili koje na drugi način povređuje subjektivno autorskog prava povodom tog autorskog djela.

Autor autorskog djela može biti neovlaštenim korisnikom tog autorskog djela ukoliko je isključivo prenio prenosivo individualno subjektivno autorsko imovinsko ili drugo pravo pa subsekventno koristi autorsko djelo na način koji odgovara sadržaju prava koje je isključivo prenio na drugo lice.

4.9 Zaštita autorskog prava stranaca u BiH i autorskih djela stvorenih u BiH izvan granica naše države

Autorskopravnu zaštitu u Bosni i Hercegovini uživaju svi autori koji stvore autorsko djelo na teritoriji Bosne i Hercegovine i njihovi pravni sljednici.

Autori i nosioci autorskog prava koji su državljani Bosne i Hercegovine ili imaju prebivalište u BiH a u slučaju nosioca autorskog prava koja su pravna lica, sjedište u BiH, uživaju autorskopravnu zaštitu autorskih djela povodom kojih su autorima ili nosiocima prava (kod pravnih lica samo nosiocima prava) sukladno odredbi čl. 175 st. 1 ZAISP-a.

Autorska djela autora iz Bosne i Hercegovine su, također, efektivno univerzalno zaštićena u cijelom svijetu, prvenstveno usljed djelovanja relevantnih odredbi Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela, koja ima gotovo univerzalno članstvo te

primjene načela reciprociteta u onim državama koje nisu članice Bernske konvencije (čl. 175 st. 2 ZAISP-a).

Strana fizička i pravna lica uživaju jednak nivo autorskopravne zaštite onom koji uživa ju državljani BiH ili osobe koje imaju prebivalište ili sjedište u BiH pod uslovom da BiH i država, čiji su ti stranci državljani su obje članice nekog međunarodnog ugovora, koji stvara obavezu zaštite autorskih prava članova tog ugovora ili ukoliko je izričito zakonom određeno da će prava biti zaštićena za te osobe (kao naprimjer što je slučaj sa apatridima i izbjeglicama) ili ukoliko postoji materijalni reciprocitet, odnosno autorska prava državljana te države će biti zaštićena u BiH, ako ta država štiti autorska prava državljana iz BiH (na osnovu materijalnog reciprociteta) sukladno odredbi čl. 175 st. 2 ZAISP-a.

Odredbe Bernske konvencije obavezuju države članice da pruže zaštitu autorskim djelima autora koji su državljani tih država članica, efektivno, na isti način kao što štite autorska djela svojih vlastitih državljana odnosno, tehnički, osoba sa prebivalištem na teritoriji te države. To znači da se svaka država koja je članica Bernske konvencije, a to je veliki broj država svijeta, obavezala da će zaštititi na jednak način autorska djela i time autorska prava autora iz bilo koje druge države članice Bernske konvencije. Pored toga, pravila Bernske konvencije određuju da će brojna druga autorska djela autora koji su na bilo koji način povezani (boravištem, objavljivanjem na teritoriji te države ili na razne druge načine) sa teritorijem države članice Bernske konvencije također biti zaštićeni u svim državama članicama Bernske konvencije, na jednak način kao i autorska djela osoba sa prebivalištem u tim državama. Učinak Bernske konvencije jeste efektivno eliminiranje teritorijalne prirode autorskog prava, odnosno da su efektivno gotovo sva autorska djela bilo kog autora u svijetu zaštićena u svim državama članicama Bernske konvencije, a što su gotovo sve države svijeta.

Pored Bernske konvencije, obavezu zaštite autorskih prava stranaca sadrže i drugi međunarodni ugovori, kao što je Univerzalna konvencija o autorskim pravima te Trade Related Aspects Of Intellectual Property Rights ili Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva Svjetske trgovinske organizacije koji je izričito inkorporirao materijalne odredbe Bernske konvencije u svoj sadržaj.

Autorska prava autora koji nisu državljani BiH odnosno koji nemaju prebivalište u BiH već u državi koja nije članica Bernske konvencije također mogu biti zaštićeni u BiH – pod uslovom da postoji materijalni reciprocitet. Zakonodavac nalaže da je postojanje materijalnog reciprociteta oboriva pravna pretpostavka, sukladno odredbi čl. 175 st. 2 ZAISP-a a da je teret dokazivanja na strani koja tvrdi da materijalni reciprocitet ne postoji.

Zaštitu autorskih prava u BiH će uživati svi stranci povodom svih svojih autorskih moralnih prava, sukladno odredbi čl. 175 st. 3 tačka a ZAISP-a, bez obzira da li država čiji su autori/nasljednici državljani štiti autorska moralna prava tih autora.⁸⁵

⁸⁵ SAD, naprimjer, ne štiti autorska moralna prava autora ili njihovih nasljednika.

Stranci koji se ne mogu po drugim navedenim osnovama kvalifikovati kao nosioci subjektivnog autorskog prava će uživati zaštitu prava slijeđenja (čl. 35 ZAISP-a) i prava na naknadu za privatno i drugo vlastito reproduciranje (čl. 36 ZAISP-a), pod uslovom materijalnog reciprociteta sukladno odredbi čl. 175 st. 3 tačka b ZAISP-a.⁸⁶

Zaštitu subjektivnog autorskog prava će uživati i autori čija su djela izdata u BiH prvi put ili u roku od 30 dana od dana kada su bila izdata u nekoj drugoj državi (čl. 176 st. 1 tačka a ZAISP-a); audiovizuelnih autorskih djela čiji producent ima svoje sjedište ili prebivalište u BiH (čl. 176 st. 1 tačka b ZAISP-a); i arhitektonskih djela sagrađenih na teritoriji BiH i djela likovnih umjetnosti koja se, kao nekretnina ili njen čvrsti sastavni dio, nalaze na teritoriji BiH (čl. 176 st. 1 tačka c ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 176 st. 1 ZAISP-a.

Ukoliko se radi o koautorskom djelu zaštitu subjektivnog autorskog prava povodom koautorskog djela u pitanju će uživati svi koautori, ukoliko barem jedan od koautora ispunjava neki od uslova iz čl. 176 st. 1 ZAISP-a.

Zaštitu će uživati i autori/nosioci prava čija autorska djela su saopćena javnosti putem satelita, ako se odgovarajući programski signali, pod kontrolom i odgovornošću organizacije za radiodifuziju u BiH unose u neprekidan komunikacijski lanac koji vodi prema satelitu i natrag na zemlju, sukladno odredbi čl. 181 st. 1 ZAISP-a, a i ukoliko nije zadovoljen ovaj uslov, autorskopravna zaštita će postojati ukoliko se u BiH nalazi relejna stanica kojom se prenose programski signali (čl. 181 st. 2 tačka a ZAISP-a), ili organizacija za radiodifuziju koja je naručila saopćavanje javnosti putem satelita ima svoje sjedište u BiH (čl. 181 st. 2 tačka b ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 181 st. 2 ZAISP-a.

Autori/nosioci prava koji nemaju državljanstvo ili čije državljanstvo nije moguće utvrditi (apatridi će uživati jednaku autorskopravnu zaštitu kao i državljani BiH ako u Bosni i Hercegovini imaju prebivalište (čl. 182 st. 1 ZAISP-a) ili ako nemaju prebivalište ili se ono ne može dokazati ukoliko u BiH imaju boravište (čl. 182 st. 2 ZAISP-a) ili ako nemaju ni prebivalište ni boravište u BiH će uživati jednaku zaštitu kao i državljani države u kojoj te osobe imaju prebivalište ili boravište (čl. 181 st. 3 ZAISP-a) sukladno odredbi čl. 182 ZAISP-a.

Na jednak način će biti zaštićeno autorsko pravo i osoba kojoj prema međunarodnim ugovorima ili propisima BiH pripada status izbjeglica, sukladno odredbi čl. 182 st. 4 ZAISP-a.

Za strance koji uživaju zaštitu subjektivnog autorskog prava u BiH važe rokovi trajanja tih prava iz ZAISP-a (čl. 55–62 et al ZAISP-a), ali ističu najkasnije na dan kada ističe zaštita u državi čiji su oni državljani i ne mogu ti rokovi biti duži od roкова prema ZAISP-u sukladno odredbi čl. 180 st. 1 ZAISP-a.

⁸⁶ Ova prava se samo kolektivno mogu ostvarivati, sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka a i b ZKOAISP-a.

4.10 Sudska praksa

Označenje imena ili pseudonima određenog lica kao autora na autorskom djelu predstavlja zakonsku pretpostavku da je on zaista autor, sve dok se suprotno ne dokaže.

(Vrhovni sud BiH, Gž-668/78, od 13. 07. 1978. godine).

Prema odredbi čl. 8. Zakona o autorskom pravu ("Službeni list SFRJ", br. 19/78), označenje imena ili pseudonima određenog lica kao autora na autorskom dijelu predstavlja zakonsku pretpostavku da je on zaista autor sve dok se protivno ne dokaže, pa iz toga slijedi da je lice koje osporava autorstvo na samom djelu označenog autora u obavezi da svoje navode i dokaže.

(Vrhovni sud BiH, Gž-668/78, od 13. 07. 1978. godine).

Lice koje je označeno na naslovnoj strani knjige kao autor naslovne strane, crteža i skica, a koje se i ugovorom zaključenim sa izdavačem tog djela obavezalo da će izraditi crteže, skice i naslovnu stranu djela, smatra se autorom u skladu sa odredbom člana 8. st. 2. Zakona o autorskom pravu, dok se protivno ne dokaže.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. Rev-690/81 od 8. 4. 1982. godine - Bilten VSBiH, br. 3/82, str. 4).

Ako autor nije poznat niti se može utvrditi prema odredbi stava 1. člana 12. ZASP-a, izdavač koji je autorsko djelo zakonito izdao ovlašten je ostvarivati autorsko pravo za izdano djelo, u kom slučaju je taj izdavač ovlašten zahtijevati određivanje privremene mjere protiv onoga ko ugrožava njegovo pravo pod pretpostavkama propisanim odredbama člana 185. ZASP-a.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-3500/05-4 od 15. 7. 2005. godine).

Ostvarenje autorskih prava nije uslovljeno činjenicom označenja imena autora na objavljenom djelu, već postojanjem autorskog dijela i mogućnošću utvrđenja svojstva autora lica koje takvu zaštitu traži.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-122/06 od 25. 06. 2007. godine).

Da bi se moglo govoriti o koautorstvu u smislu čl. 10. ZAP-a nije dovoljno da je svaki od njih dao svoj doprinos u stvaranju objekta koji je u pitanju. Da bi se radilo o koautorstvu, potrebno bi bilo da postoji zajedničko intelektualno stvaranje koje je potaknuto zajedničkom inspiracijom te da je spomenuto djelo iz oblasti arhitekture rezultat zajedničke zamisli koja bi dovela do njihove tijesne suradnje u kojoj bi svaki od njih dao svoj doprinos.

(Privredni sud Hrvatske, Pž-350/83 od 14. 06. 1983. i VSH, II Rev-17/84-2, od 11. 06. 1985. godine).

Autorovom suradniku ne može se ni uz suglasnost autora priznati svojstvo kreatora djela ako između autora i suradnika nije postojala intelektualna suradnja potaknuta zajedničkim ciljem i inspiracijom. Suradnja predstavlja stručno-tehnički posao koji, ma koliko bio stručan, nije kreativan, jer sav taj stručno-tehnički rad ne daje rješenje naučnog problema ni njegovo teoretsko obrazloženje, niti postavlja nove probleme od interesa za nauku.

(Vrhovni sud Hrvatske, Gž-1582/73, od 21. 05. 1974. godine).

Otuđenjem dijela i prenosom vlasništva originalnog djela sa autora na novog vlasnika, vlasnik može tim djelom raspolagati u određenim granicama ali on ne postaje autor već samo vlasnik djela, on stiče na autorskom djelu određena imovinska pravna ovlašćenja ali ne može steći i moralna ovlašćenja koja pripadaju autoru.

(Vrhovni sud Srbije, Gž 108/96).

Cijenjenog čitaoca upućujemo na Tajić, H. (2015) Autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva, Privredna štampa, Sarajevo i Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva objavljene 2014. godine u Sarajevu u okviru projekta Evropske unije podrške institucijama u sistemu provođenja prava intelektualnog vlasništva – Bosna i Hercegovina, za širi izbor sudske prakse.

5. Sadržaj subjektivnog autorskog prava

5.1 O sadržaju subjektivnog autorskog prava

Subjektivno autorsko pravo:

- je privatno, građansko pravo sa svim implikacijama te činjenice;
- stječe se automatski;
- je jedinstveno ali nije jednovrsno – sastoji se od individualnih autorskih imovinskih, moralnih i “drugih” te potencijalno *sui generis* prava povodom *sui generis* vrsta autorskih djela;
- ima apstraktno definisan sadržaj (autorska imovinska i moralna prava) pa nije *numerus clausus*, “druga” prava autora kao i *sui generis* prava su konkretna i *numerus clausus*⁸⁷;

⁸⁷ Sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava čini onoliko individualnih subjektivnih autorskih imovinskih prava koliko ima mogućih načina korištenja autorskog djela kao nematerijalnog dobra, sadržaja autorskog djela ili primjerka autorskog djela koja zakonodavac nije izričito izuzeo iz sadržaja subjektivnog autorskog prava bez obzira bili ti načini korištenja izričito imenovani i uređeni ili ne.

- je rekadentno, odnosno elastično⁸⁸;
- ima apsolutno dejstvo (autorska imovinska i moralna prava)⁸⁹ i relativno dejstvo (druga a.p.);
- je isključivo (autorska moralna i imovinska prava) i maksimalno dispozitivno;
- može se individualno ili kolektivno ostvarivati;

⁸⁸ Sadržaj subjektivnog autorskog prava je rekadentan ili elastičan pa ukoliko sadržaj subjektivnog autorskog prava bude smanjen po valjanoj pravnoj osnovi, po prestanku uzroka smanjenja obima subjektivnog autorskog prava će se automatski i bez potrebe za dodatnim djelovanjem subjekata prava autoru vratiti puni obim subjektivnog prava. Ukoliko autor raspolaže isključivim prenošenjem pravnim poslom prenosivih individualnih subjektivnih autorskih prava koja čine sadržaj subjektivnog autorskog prava autora, po prestanku dejstva tog pravnog posla vratit će se korespondirajući obim subjektivnog prava. Ukoliko zakonodavac ukloni ograničenje ili po drugoj osnovi prestane ograničenje subjektivnog autorskog prava, ako drugačije izričito ne proizlazi iz relevantne odredbe ili drugog pravnog pravila, sadržaj subjektivnog autorskog prava povodom kojeg nije prošao vremenski interval autorskopravne zaštite će se automatski povećati. Ukoliko postane moguć novi način korištenja autorskog djela, za sva autorska djela povodom kojih nije istekao vremenski interval autorskopravne zaštite, ako nije izričito drugačije određeno zakonom ili drugom pravnom normom, sadržaj subjektivnog autorskog prava će se automatski proširiti na i taj način korištenja autorskog djela ili primjeraka autorskog djela.

⁸⁹ Autorska imovinska i autorska moralna prava djeluju prema svima, *erga omnes*, odnosno imaju apsolutno dejstvo. Svi subjekti prava su u autorskopravnom odnosu sa autorom/nosiocem prava povodom predmetnog autorskog djela. Sve osobe koje steknu pravni subjektivitet nakon stvaranja autorskog djela a tokom vremenskog intervala autorskopravne zaštite subjektivnog prava povodom tog autorskog djela, stjecanjem pravnog subjektiviteta stječu obavezu poštivanja autorskog prava prema autoru/nosiocu prava. Svi subjekti prava su, dakle, nosioci obaveze da se suzdrže od korištenja autorskog djela na autorskopravno relevantan način bez valjane osnove. Ta obaveza je pasivne prirode i da bi subjekt prava je ispoštovao/zadovoljio nije potrebno bilo kakvo aktivno djelovanje tog subjekta prava u pitanju odnosno ova obaveza je negativnog sadržaja. Ukoliko se subjekt prava ogлуši od tu obavezu te koristi autorsko djelo na autorskopravno relevantan način bez valjane pravne osnove dolazi do povrede subjektivnog autorskog prava i promjene sadržaja autorskopravnog odnosa između takvog korisnika i autora/nosioca prava. Lice koje je povrijedilo svoju pasivnu obavezu činom povrede subjektivnog autorskog prava stječe aktivnu obavezu djelovanja, odnosno da prestane sa korištenjem autorskog djela na način koji čini povredu subjektivnog autorskog prava, da nadoknadi štetu koju je svojom povredom pasivne obaveze prouzročio autoru/nosiocu prava, da spriječi nastanak dodatne štete i stanja nastalog povredom subjektivnog autorskog prava, da uništi eventualne primjerke autorskog djela nastale povredom subjektivnog autorskog prava i da izvrši drugu restituciju na primjeren način kako bi doveo autora/nosioca prava u stanje u kojem bi bio da nije došlo do povrede subjektivnog autorskog prava te pasivnu obavezu da se suzdrži od dalje povrede subjektivnog autorskog prava tog autora povodom tog autorskog djela u budućnosti. Autor/nosilac prava stječe pravnozaštitni zahtjev prema licu koje je povrijedilo svoju pasivnu obavezu odnosno koje je izvršilo povredu subjektivnog autorskog prava a ukoliko lice koje je izvršilo povredu odbija dobrovoljno da postupi na korektivni način, autor/nosilac prava postaje aktivno legitimisan da traži primjenu građanskopravnih i drugih primjerenih mjera zaštite povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava od nadležnog suda ili drugog nadležnog državnog organa. Opisana obaveza subjekta prava koje nije autorom predmetnog autorskog djela je zasebna i odvojena od eventualnih obaveza koje proizlaze iz pravnog posla između tog lica i autora/nosioca autorskog prava.

- ne pruža garancije korištenja niti stjecanja imovinske ili druge dobiti ili koristi od strane pravnog sistema za nosioca prava (je “negativno”) a za korisnike stvara negativnu obavezu ne korištenja autorskog djela na način koji čini sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava bez valjane pravne osnove za takvo djelovanje;
- je sadržajno divizibilno efektivno *ad infinitum* i može biti predmetom konstitutivnog stvaranja i prijenosa;
- je vremenski, sadržajno, prostorno i na druge načine ograničeno.

5.1.1 Stjecanje subjektivnog autorskog prava

Autor stječe subjektivno autorsko pravo originarno, činom i na pravnoj osnovi autorskopravno relevantnog stvaranja autorskog djela, sukladno odredbi čl. 14 ZAISP-a.

Autorsko pravo se stječe automatski i nije uslovljeno ispunjavanjem bilo kakvih formalnosti pa autor ili bilo koje drugo lice ne mora provesti bilo kakav postupak pred bilo kojim organom ili tijelom da bi autorsko djelo bilo autorskopravno zaštićeno. Drugim riječima, autor ili drugo lice ne mora “zaštiti” autorsko djelo odnosno nakon stvaranja ne mora na bilo koji drugi način djelovati da bi to autorsko djelo bilo autorskopravno zaštićeno. Autorsko djelo će biti autorskopravno zaštićeno samom činjenicom da postoji.

Stjecanje subjektivnog autorskog prava nije uslovljeno zahtjevima u pogledu sadržaja, kvalitete ili svrhe autorskog djela niti je potrebno da bilo koje lice ili organ verificuje ili na bilo koji način validira zadovoljenje bilo kojih elemenata, kvaliteta ili karakteristika autorskog djela da bi autor stekao autorsko pravo povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio.

Meritoran odgovor na pitanje da li je “nešto” autorsko djelo može dati samo nadležni sud pravosnažnom presudom. Odluka suda će biti deklaratorne a ne konstitutivne prirode.

Neobjavljenost, objavljenost i izdatost autorskog djela/primjeraka autorskog djela nemaju utjecaja na stjecanje i zaštitu subjektivnog autorskog prava povodom tog djela. Neobjavljeno autorsko djelo će biti autorskopravno zaštićeno jednako kao objavljeno ili autorsko djelo čiji primjerci su izdati.

Autorsko djelo ne mora biti završeno kao narativna ili druga cjelina da bi bilo autorskopravno zaštićeno. Nezavršeno autorsko djelo, ako predstavlja individualnu duhovnu tvorevinu će biti zaštićeno kao samostalno autorsko djelo sukladno odredbi čl. 5 ZAISP-a.

Stjecanje subjektivnog autorskog prava nije uslovljeno poslovnom sposobnosti autora niti zahtijeva svijest o činu stvaranja autorskog djela ili čini stjecanja subjektivnog autorskog prava. Autor će stvoriti autorsko djelo i steći subjektivno autorsko pravo čak i kada to izričito ne želi.

Povreda tuđeg prava pa i tuđeg subjektivnog autorskog prava prilikom stvaranja autorskog djela, neće imati utjecaja na stjecanje subjektivnog autorskog prava⁹⁰.

5.1.2 Imenovana autorska imovinska prava

Uzimajući u obzir apstraktno definisan sadržaj autorskih imovinskih i autorskih moralnih prava (svaki mogući način korištenja autorskog djela koji nije izričito izuzet iz sadržaja autorskog prava zakonskom normom ili na drugi relevantan način, će korespondirati individualnim autorskim imovinskim ili moralnim ovlaštenjem ili subjektivnim pravom koje će ulaziti u sadržaj autorskih imovinskih i autorskih moralnih prava i u jedinstveno subjektivno autorsko pravo autora povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio) subjektivno autorsko pravo se sastoji od sljedećih imenovanih isključivih individualnih subjektivnih autorskih prava:

- isključiva imenovana individualna autorska imovinska prava:
 - ♦ pravo reproduciranja ili pravljenja primjeraka autorskog djela (čl. 21 ZAISP-a),
 - ♦ pravo distribuiranja ili prvog prijenosa prava vlasništva povodom primjerka autorskog djela (čl. 22 ZAISP-a), uključujući pravo uvoza primjeraka autorskog djela na teritoriji BiH, i pravo izvoza primjeraka autorskog djela izvan teritorija BiH,
 - ♦ pravo davanja u zakup primjeraka autorskog djela (čl. 23 ZAISP-a),
 - ♦ pravo saopćavanja javnosti sadržaja autorskog djela (čl. 24 ZAISP-a), koje se sastoji, između ostalih od:
 - prava izvođenja sadržaja autorskog djela (čl. 25 ZAISP-a), i to pravo javnog recitiranja, pravo javnog muzičkog izvođenja i pravo scenskog prikazivanja sadržaja autorskog djela,
 - pravo javnog prenošenja sadržaja autorskog djela koje se izvodi (čl. 26 ZAISP-a),
 - pravo javnog saopćavanja s fonograma ili videograma snimke javnog izvođenja sadržaja autorskog djela (čl. 28 ZAISP-a),
 - pravo javnog prikazivanja sadržaja audiovizuelnog djela, djela iz oblasti fotografije, likovnih umjetnosti, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, industrijskog oblikovanja, kartografije ili prikaza naučne ili tehničke prirode pomoću tehničkih uređaja (čl. 27 ZAISP-a),
 - pravo radiodifuznog emitiranja sadržaja autorskog djela (čl. 29 ZAISP-a),
 - pravo kablovskog emitiranja sadržaja autorskog djela (čl. 29 ZAISP-a),
 - pravo emitiranja sadržaja autorskog djela putem satelita (čl. 29 ZAISP-a),
 - pravo radiodifuznog ili kablovskog reemitiranja (čl. 30 ZAISP-a),
 - pravo sekundarnog korištenja autorskog djela koje se radiodifuzno emitira (čl. 31 ZAISP-a),

⁹⁰ Ukoliko neko, naprimjer, preradi izvorno autorsko djelo bez dozvole rezultirajuće autorsko djelo prerade će biti autorskopravno zaštićeno uprkos tome što je nastalo kao rezultat povrede subjektivnog autorskog prava izvornog autorskog djela.

- pravo činjenja dostupnim javnosti sadržaja i primjeraka autorskog djela (čl. 32 ZAISP-a),
- pravo prerade sadržaja autorskog djela (čl. 33 ZAISP-a), što uključuje, između ostalih i pravo prijevoda sadržaja autorskog djela (čl. 20 st. 4 tačka g ZAISP-a, pravo uvrštenja ili ugradnje sadržaja autorskog djela neizmijenjeno u novo djelo (čl. 33 st. 2 ZAISP-a),
- ♦ pravo audiovizuelnog prilagođavanja sadržaja autorskog djela (čl. 110 ZAISP-a),
- isključiva imenovana ličnopravna ovlaštenja odnosno individualna autorska moralna prava:
 - ♦ pravo objavljivanja autorskog djela (čl. 17 ZAISP-a),
 - ♦ pravo priznavanja autorstva (čl. 18 ZAISP-a), koje se između ostalog sastoji od prava autora da označi primjerke autorskog djela svojim imenom i prezimenom, pseudonimom, znakom ili znakovima razlikovanja, anonimno, i da uopće ne označi primjerke autorskog djela.
 - ♦ pravo poštivanja autorskog djela (čl. 19 ZAISP-a), i
- druga prava autora:
 - ♦ pravo na naknadu za davanje na poslugu primjeraka autorskog djela (čl. 34 ZAISP-a),
 - ♦ pravo slijeđenja (čl. 35 ZAISP-a),
 - ♦ pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (čl. 36 ZAISP-a),
 - ♦ pravo pristupa i predaje primjeraka autorskog djela (čl. 39 ZAISP-a),
 - ♦ pravo na raskid ugovora zbog neizvršavanja (čl. 83 ZAISP-a) i
 - ♦ pravo pokajanja (čl. 84 ZAISP-a); te
- *sui generis* ili sebi svojstvena autorska prava povodom posebnih vrsta autorskih djela kao što je slučaj sa računarskim programima i drugim.

5.2 Autorska imovinska prava

Autorska imovinska prava je skupni naziv za sva pojedina isključiva imovinskopravna ovlaštenja odnosno individualna subjektivna autorska prava koja čine dio sadržaja jedinstvenog subjektivnog autorskog prava autora/nosioca prava povodom autorskog djela a koja daju kontrolu autoru/nosiocu autorskog prava povodom korištenja sadržaja autorskog djela (uključujući korištenja individualnih autorskopravno zaštitivih sadržinskih elemenata autorskog djela) i primjeraka autorskog djela i pravo na ostvarivanje naknade od korištenja sadržaja autorskog djela i primjeraka autorskog djela.

Ova prava se odnose na načine korištenja autorskog djela koja imaju inherentnu imovinsku vrijednost i povodom kojih korisnici bi bili spremni platiti naknadu za korespondirajuće korištenje autorskog djela a ne odnose se na korištenje autorskog djela koja imaju uticaja na ili tangiraju duhovne i lične veze autora i autorskog djela (to su autorska moralna prava).

Autorska imovinska prava, kao što im samo ime sugerira, su imovinske prirode, pa se na njih primjenjuju *lex generalis* pravna pravila primjenjiva na druge vrste imovinskih subjektivnih građanskih i poslovnih prava, te ulaze u i čine imovinu subjekta prava koji je njihov titular pa nisu vezana za ličnost autora/nosioca prava odnosno nisu *intuitu personae* kao što je slučaj sa autorskim moralnim pravima i izvjesnim drugim autorskim pravima. Kao rezultat ova prava su prenosiva pravnim poslovima efektivno neograničeno, sa relativno ograničenim ograničenjima koja su prvenstveno postavljena kako bi se zaštitio autor kao slabija strana u ovim vrstama pravnih poslova.

Sadržaj subjektivnih autorskih imovinskih prava je apstraktno definisan sukladno odredbi čl. 20 ZAISP-a, tako što svaki mogući način korištenja autorskog djela a prvenstveno sadržaja autorskog djela ili primjerka autorskog djela koji nije izričito izuzet iz sadržaja autorskog prava relevantnom pravnom normom ili ne čini ograničenje autorskog prava će korespondirati individualnom subjektivnom autorskom pravu koje čini sadržaj autorskog imovinskog prava i jedinstvenog subjektivnog autorskog prava autora/nosioca prava povodom autorskog djela.

Svim subjektima prava koji nisu autor je zabranjeno koristiti autorsko djelo na bilo koji mogući način bez da imaju valjanu pravnu osnovu za takvo djelovanje prema autorskom djelu. Valjana pravna osnovu za korištenje autorskog djela može biti dozvola od autora/nosioca prava, prijenos prava sa autora/pravnog sljednika autora na stjecatelja ili dozvola na korištenje autorskog djela moće proizaći iz relevantne odredbe ZAISP-a ili, eventualno, može biti data od nadležnog organa ili suda u granicama njihove nadležnosti uređene posebnim pravnim pravilima, sve sukladno odredbi čl. 20 st. 2 ZAISP-a.

Korištenje autorskog djela ili primjerka autorskog djela na način koji čini sadržaj autorskih imovinskih prava bez valjane pravne osnove će činiti povredu subjektivnog autorskog prava.

Autor vrši kontrolu nad korištenjem autorskog djela na koju je ovlašten pravima koja čine sadržaj autorskog imovinskog prava tako što odlučuje kom subjektu prava će dozvoliti da koristi koje autorovo autorsko djelo na koji način i uz koju remuneraciju ili drugu kompenzaciju ili tako što vrši prijenos prava koje korespondira nekom od načina korištenja sadržaja autorskog djela ili primjerka autorskog djela koja čine sadržaj autorskih imovinskih prava, sa sebe na druge subjekte prava u skladu sa svojom pravno relevantnom voljom.

Autoru/nosiocu prava pripada pravo na posebnu naknadu za svaki oblik i svaku instancu korištenja autorskog djela koje čini sadržaj autorskih imovinskih prava sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAISP-a.

Takva naknada treba biti prvenstveno u novcu, ali autor/nosilac prava mogu odlučiti da prihvataju i drugu vrstu naknade. Autor/nosilac prava može dozvoliti korištenje autorskog djela besplatno ili bez obaveze novčane ili druge vrste naknade, ali samo izričito te kao manifestacija pravno relevantne volje autora/nosioca prava.

Zakonodavac je imenovao i zasebno uredio sadržaj nekih od prava koja čine sadržaj autorskih imovinskih prava a koji korespondiraju posebno bitnim, učestalim, vrijednim ili drugim relevantnim aspektima korištenja autorskog djela ili primjerka autorskog djela. Razlozi za imenovanje i uređenje ovih načina korištenja autorskog djela a ostavljanje nekih neimenovanim, proizlazi iz volje i poznat je zakonodavcu a često će to biti jer je tako normirano međunarodnim izvorima autorskog prava i jer se pokazala potreba za takvim uređenjem praksom korištenja autorskih djela i primjeraka autorskih djela.

Sadržaj autorskih imovinskih prava ne čine samo imenovana i posebno uređena individualna autorska imovinska prava već pored istih u sadržaj prava ulaze i neimenovana individualna prava koja korespondiraju sadržajem načinima korištenja autorskog djela ili primjerka autorskog djela na način koji je moguć ali, iz bilo kog razloga nije izričito imenovan niti je isključen zakonskom odredbom ili drugom relevantnom pravnom normom iz obima autorskog prava pa čini sadržaj apstraktno definisanih autorskih imovinskih prava.

Autorska imovinska prava djeluju prema svima, odnosno imaju apsolutno djelovanje. Subjektivna autorska imovinska kao i moralna prava stvaraju obavezu svim subjektima prava koja postoje u trenutku stvaranja autorskog djela, kao i subjektima prava koja će nastati za vrijeme vremenskog intervala autorskopravne zaštite subjektivnog autorskog prava da ne interagiraju sa autorskim djelom na autorskopravno relevantan način ukoliko nemaju za takvo djelovanje valjanu pravnu osnovu. Ovu obavezu subjekti prava zadovoljavaju pasivnim djelovanjem pa je priroda te obaveze negativna i ne stvara poseban teret da subjekte prava koji nisu autor. Subjekt prava uvijek ima obavezu ali i priliku da ne koristi autorsko djelo a ako želi da koristi autorsko djelo mora za to tražiti i dobiti dozvolu ili steći pravo od autora ili pravnog sljednika autora, nosioca autorskog prava. U onim slučajevima gdje je društveno opravdano da subjekt prava koristi autorsko djelo zakonodavac, balansirajući interese, daje dozvolu za korištenje uz obavezu plaćanja naknade ili bez te obaveze, kada je to opravdano.

Sadržaj autorskih imovinskih prava ne zastarijeva niti zastarijevaju zahtjevi za prestanak povrede ali zastarijevaju zahtjevi za naknadu štete nastale povredom subjektivnih autorskih imovinskih prava po *lex generalis* ili općim pravilima o zastari.

Između ostalog, autor ima isključivo pravo da autorsko djelo ili primjerak autorskog djela koristi praveći ili "kopirajući" primjerke autorskog djela (pravo reproduciranja – čl. 21 ZAISP-a) da prodaje te primjerke autorskog djela prvi put te ih uvozi ili izvozi (pravo distribuiranja – čl. 22 ZAISP-a), da daje te primjerke u zakup (pravo davanja u zakup – čl. 23 ZAISP-a), da pravi izmjene i dopune, prevode i promjene bilo kakve vrste sadržaju autorskog djela i primjerka autorskog djela (pravo prerade – čl. 33 ZAISP-a), da sadržaj autorskog djela prilagodi u film (pravo audiovizuelnog prilagođavanja – čl. 110 ZAISP-a), da saopćava javnosti sadržaj autorskog djela (pravo saopćavanja javnosti – čl. 24 ZAISP-a), između ostalog javnim izvođenjem sadržaja autorskog djela (javno izvođenje

– čl. 25 ZAISP-a), javnim prenošenjem izvođenja (javno prenošenje – čl. 26 ZAISP-a), javnim saopćavanjem s fonograma ili videograma snimke izvođenja (javno saopćavanje s fonograma i videograma – čl. 28 ZAISP-a), javnim prikazivanjem (javno prikazivanje – čl. 27 ZAISP-a), radiodifuznim ili kablovskim ili satelitskim emitiranjem (radiodifuzno i kablovsko emitiranje – čl. 29 ZAISP-a), reemitiranjem (radiodifuzno i kablovsko reemitiranje – čl. 30 ZAISP-a) i sekundarnim korištenjem autorskog djela čiji sadržaj se radiofuzno ili kablovski emitira (sekundarno korištenje djela koje se radiodifuzno emitira – čl. 31 ZAISP-a) te da postavlja na internet i na druge načine čini dostupnim javnosti sadržaj autorskog djela ili primjerke autorskog djela (pravo činjenja dostupnim javnosti – čl. 32 ZAISP-a i čl. 24 ZAISP-a).

5.2.1 Pravo reproduciranja (pravljenja primjeraka, kopiranja) autorskog djela

Pravo reproduciranja je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo fiksiranja sadržaja autorskog djela na materijalni nosač neposredno ili posredno, privremeno ili trajno, djelimično ili u cjelini, bilo kakvim sredstvima i na bilo kakav način, čime nastaje primjerak tog autorskog djela, sukladno odredbi čl. 21 st. 1 ZAISP-a.

Reproducirajući sadržaj autorskog djela, stvaraju se, odnosno umnožavaju primjerci autorskog djela.

Pravljenje primjeraka autorskog djela je jedno od najrelevantnijih, inherentno najvrednijih i općenito ključnih načina korištenja autorskog djela. O značaju ove vrste korištenja autorskog djela govori i činjenica da je cijela grana prava na engleskom jeziku označena ovim pravom – “copy” right – pravo kopiranja ili umnožavanja autorskog djela.

Autorsko djelo kao predmet autorskopravne zaštite je nematerijalno dobro. Egzistencija autorskog djela kao objekta pravne zaštite nije vezana za materijalnu prirodu, no da bi korisnik autorskog djela mogao da koristi autorsko djelo na neke autorskopravno relevantne načine potrebno je da se sadržaj autorskog djela prvo materijalizuje. To se čini tako što se sadržaj autorskog djela fiksira za nešto što već ima egzistenciju u materijalnoj prirodi – materijalni nosač⁹¹. Materijalnim nosačem može biti bilo šta na što se na bilo koji mogući način može fiksirati sadržaj autorskog djela. To nešto mora imati tjelesno ili korporalno prisustvo u materijalnoj prirodi u određenom prostoru materijalne prirode i u određenom vremenskom trenutku.

Kao rezultat korištenja autorskog djela reproduciranjem nastat će primjerak tog autorskog djela bez obzira o kojoj vrsti materijalnog nosača i korespondirajućeg rezultirajućeg primjerka autorskog djela se radilo. Radit će se o istom autorskom djelu kao objektu pravne zaštite povodom svakog primjerka autorskog djela bez obzira na kojem materijalnom nosaču ili kojim procesom fiksiranja primjerak nastao.

⁹¹ Materijalni nosač kod knjige kao primjerka pisanog autorskog djela je papir i tinta a proces fiksiranja štampanje tinte na papir koja korespondira sadržaju predmetnog pisanog autorskog djela.

Trajnost prisustva u materijalnoj prirodi materijalnog nosača nije bitna za podobnost istog da može da bude materijalnim nosačem za primjerak autorskog djela.

Da bi se nešto moglo smatrati materijalnim nosačem to nešto ne mora biti podobno da se kvalifikuje kao stvar, kao objekt stvarnog prava. Tako naprimjer zvučni valovi ili bi-stabilna stanja u tehničkim uređajima informacionog društva mogu biti materijalnim nosačem na koji se može fiksirati sadržaj autorskog djela iako taj materijalni nosač nije niti može biti stvari u stvarnopravnom smislu. Neuroni i veze između istih u mozgu ljudskog bića nominalno također mogu biti materijalnim nosačem u kontekstu autorskog prava.

Da bi primjerak autorskog djela bio stvar i shodno predmetom stvarnopravnog uređenja materijalni nosač za koji se fiksira sadržaj autorskog djela mora biti podobno da se kvalifikuje kao stvar.

Autorskopravno relevantno djelovanje korištenja autorskog djela fiksiranjem sadržaja autorskog djela na materijalni nosač prilikom čega nastaje primjerak autorskog djela je iznimno široko definisano te se odnosi na svako posredno i neposredno djelovanje sa ovakvim karakteristikama, na rezultate tog djelovanja koji su privremeni ili trajni, na reproduciranje dijela ili cjelokupnog sadržaja autorskog djela te odnosi se na korištenje bilo kakvih materijalnih nosača i bilo kakvih modaliteta fiksiranja sadržaja autorskog djela za materijalni nosač u pitanju.

Zakonodavac precizira da se korištenje autorskog djela reproduciranjem vrši naročito u obliku grafičkog umnožavanja, trodimenzionalnog umnožavanja, fotografiranja⁹², fotokopiranja i umnožavanja drugim postupcima kojima se postiže isti učinak, zvučnim ili vizuelnim snimanjem, izgradnjom odnosno izvođenjem arhitektonskog objekta i pohranjivanjem djela u formi elektronskog ili digitalnog zapisa, sukladno odredbi čl. 21 st. 2 ZAISP-a.

Svaka instanca mogućeg pravljenja primjerka autorskog djela predstavlja zaseban i pravno odvojen čin korištenja autorskog djela na način koji čini sadržaj zasebnog subjektivnog autorskog imovinskog prava reproduciranja na relevantan korespondirajući način. Ukoliko je korisnik ovlašten na konkretni način fiksiranja sadržaja ili konkretne materijalne nosače taj korisnik će biti ovlašten samo na takvo korištenje autorskog djela reproduciranjem te povodom korištenja drugih metoda fiksiranja ili drugih materijalnih

⁹² Autorsko djelo likovne umjetnosti na unikatnom primjerku autorskog djela (kao naprimjer što je slučaj sa "uljem na platnu") se može reproducirati, naprimjer fotografisanjem. Fotografija tog autorskog djela će predstavljati primjerak tog autorskog djela likovne umjetnosti, a činjenica da je došlo do promjene materijalnog nosača može predstavljati čin korištenja sadržaja autorskog djela preradom (čl. 33 ZAISP-a) povodom kojeg čina korištenja korisnik mora imati validnu pravnu osnovu kao i za reproduciranje primjerka tog autorskog djela. Dodatno, ukoliko lice koje je napravilo fotografiju predmetnog autorskog djela je moglo da donosi kvalificirajuće stvaralačke slobodne odluke rezultat također može biti autorsko djelo prerade u smislu odredbe čl. 6 ZAISP-a.

nosača takav korisnik mora imati zasebnu pravnu osnovu ili će takvo drugačije reproduciranje predstavljati povredu autorskog prava. Ovo proizlazi izravno iz odredbe čl. 76 st. 2 ZAISP-a gdje je uređeno da ukoliko je izvršen prijenos prava reproduciranja djela takav prijenos prava (i davanje dozvole) ne čini prijenos prava (ili davanje dozvole) na reproduciranje primjeraka autorskog djela njihovim pohranjivanjem u elektronskoj formi (ovo čini sadržaj prava reproduciranja sukladno odredbi čl. 21 st. 2 ZAISP-a) ili zvučnog ili vizuelnog snimanja (također čl. 21 st. 2 ZAISP-a), osim ako nije relevantnom odredbom ZAISP-a ili pravnim poslom između autora/nosioca prava i korisnika izričito drugačije dogovoreno.

Pravljenje primjerka autorskog djela je čin korištenja autorskog djela bez obzira da li lice koje reproducira autorsko djelo ima dozvolu ili ne za takvo djelovanje a rezultat će biti primjerak autorskog djela koji će biti predmet autorskopravne i potencijalno stvarnopravne zaštite bez obzira što je nastao povredom subjektivnog autorskog prava reproduciranja autorskog djela.

5.2.2 Pravo distribuiranja (prvog prijenosa prava vlasništva nad primjerkom odnosno prve prodaje primjerka) autorskog djela

Pravo distribuiranja primjerka autorskog djela je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo da se izvrši prvi prijenos prava vlasništva na primjerku autorskog djela (nastalog zasebnim i odvojenim činom korištenja autorskog djela reproduciranjem) prodajom ili drugim načinom prijenosa prava vlasništva, odnosno to je pravo stavljanja prvi put u promet primjerka autorskog djela, sukladno odredbi čl. 22 st. 1 ZAISP-a.

Korisnici autorskog djela mogu željeti da imaju vlasništvo nad primjerkom tog autorskog djela kako zbog utilitetne vrijednosti tog primjerka ali i iz drugih razloga, uključujući sentimentalnih. Autor/nosilac prava može željeti da uslovi konzumativno korištenje autorskog djela stjecanjem prava vlasništva na primjerku tog autorskog djela – želi da, ukoliko korisnik želi pročitati knjigu, mora tu knjigu prethodno kupiti. Kauza stjecanja prava vlasništva nad primjerkom autorskog djela je irelevantna, osim u slučaju kada autor/nosilac prava zna ili iz okolnosti mora znati da je kauza pravno nedozvoljena ili nemoralna, u kojem slučaju će pravni posao biti ništav po *lex generalis* pravilima obligacionog prava.

Pravo distribuiranja se odnosi na svaki pravno mogući način prijenosa prava vlasništva povodom primjerka autorskog djela uključujući i u slučaju poklona.

Autor/nosilac prava može imati pravo distribuiranja samo povodom primjeraka autorskog djela povodom kojih je moguće imati subjektivno pravo vlasništva i izvršiti prijenos prava vlasništva. Povodom primjeraka autorskog djela koji nisu stvari autor/nosilac prava može ostvariti kontrolu korištenja na druge načine odnosno drugim institutima prava.

Da li je primjerak autorskog djela unikat (ono što zakonodavac naziva “originalan”) kao što je slučaj sa autorskim djelima likovne umjetnosti ili se radi o generičnom ili

drugom multiplikovanom primjerku autorskog djela je irelevantno u kontekstu prava distribuiranja tog primjerka autorskog djela, osim ako nije izričito drugačije određeno.

Autor ima pravo distribuiranja povodom svakog primjerka autorskog djela pa ima pravo distribuiranja i na primjercima autorskog djela koji su nastali povredom prava reproduciranja, sukladno odredbi čl. 22 st. 2 ZAISP-a.

Pravo distribuiranja primjeraka autorskog djela uključuje pravo uvoza primjeraka autorskog djela na teritoriju Bosne i Hercegovine i izvor primjeraka autorskog djela sa teritorije Bosne i Hercegovine, sukladno odredbi čl. 22 st. 1 i 2 ZAISP-a. Autor/nosilac prava može tražiti zaštitu prava uvoza i izvoza primjeraka autorskog djela primjenom carinskih mjera zaštite sukladno odredbama čl. 166–169 ZAISP-a.

5.2.2.1 Iscrpljenje prava distribuiranja povodom primjerka autorskog djela povodom kojeg je došlo do prvog ovlaštenog prijenosa prava vlasništva

Pravo distribuiranja se odnosi samo na prvi pravno dozvoljen prijenos prava vlasništva na teritoriji Bosne i Hercegovine povodom konkretnog primjerka autorskog djela. Nakon toga, za taj primjerak autorskog djela pravo distribuiranja se iscrpljuje za teritoriju Bosne i Hercegovine sukladno odredbi čl. 71 ZAISP-a.

Pravo distribuiranja se iscrpljuje samo za konkretan primjerak autorskog djela povodom kojeg je došlo do prvog prijenosa prava vlasništva. Povodom drugih primjeraka tog autorskog djela povodom kojih nije prvi put izvršen prijenos prava vlasništva autor/nosilac prava će nastaviti imati pravo distribuiranja do prvog ovlaštenog prijenosa prava vlasništva.

Povodom primjerka autorskog djela povodom kojeg je došlo do iscrpljenja prava distribuiranja, sticalac prava vlasništva može subsekventno prenositi pravo vlasništva prodajom ili na bilo koji drugi pravno valjan način bez da za to mora dobiti dozvolu od autora/nosioca prava ili platiti za to naknadu (kao što mora kod prvog prijenosa prava vlasništva na tom primjerku usljed prava distribuiranja osim ukoliko autor/nosilac prava izričito drugačije ne odredi).

Ukoliko do prijenosa prava vlasništva dođe povodom primjerka autorskog djela bez dozvole ili prijenosa prava od autora/nosioca prava, odnosno povredom subjektivnog autorskog prava distribuiranja tog primjerka autorskog djela neće doći do iscrpljenja prava distribuiranja povodom tog primjerka autorskog djela.

Pravo vlasništva se iscrpljuje samo za teritoriju BiH⁹³ (odnosno države na čijoj teritoriji je došlo do prvog prijenosa prava vlasništva) pa shodno autor/nosilac prava ima pravo

⁹³ Naša država se opredijelila za nacionalno iscrpljenje odnosno za iscrpljenje samo za teritoriju države gdje je došlo do prvog prijenosa prava vlasništva povodom konkretnog primjerka autorskog djela, dok u uporednom pravu te u izvjesnim granama prava industrijskog vlasništva nalazimo univerzalno iscrpljenje (prvim prijenosom prava vlasništva iscrpljuje se pravo distribuiranja za taj primjerak tog autorskog djela/

na izvoz ili uvoz primjerka autorskog djela na teritoriju druge države povodom primjerka na kom se iscrpilo pravo distribuiranja.

5.2.3 Pravo davanja primjeraka autorskog djela u zakup

Pravo davanja primjerka autorskog djela u zakup je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo da se primjerak autorskog djela daje na korištenje za vremenski ograničen period za naknadu, odnosno u svrhu ostvarivanja posredne ili neposredne imovinske (privredne) koristi, sukladno odredbi čl. 23 st. 1 ZAISP-a.

Da ne postoji ovo pravo korisnik autorskog djela bi mogao steći vlasništvo na primjerku autorskog djela i subsekventno davati u zakup taj primjerak i pri tom ostvarivati korist u kojoj koristi autor/ nosilac prava povodom tog autorskog djela ne bi učestvovao ni na kakav način, a što nije u skladu sa ratio legis autorskopravne zaštite. Pri tom svako lice koje zakupi primjerak autorskog djela bi moglo zadovoljiti svoju potrebu za korištenjem autorskog djela i bilo bi manje vjerovatno da bi taj korisnik kupio drugi primjerak autorskog djela pa bi na taj način se omogućilo uništenje potencijalne inherentne vrijednosti autorskog djela. Iz tog i drugih razloga zakonodavac je normirao ovo pravo tako da osobe koje žele davati primjerke autorskog djela u zakup za takvo djelovanje moraju tražiti i dobiti dozvolu ili izvršiti prijenos prava od autora/nosioca prava, koje lice može usloviti davanje dozvole ili prijenos prava novčanom ili drugom naknadom omogućivši autoru/nosiocu prava da učestvuje u koristi osobe koja daje u zakup i ostvari dio kompenzacije od korisnika koji uzima primjerak autorskog djela u zakup.

Autor/nosilac prava ima pravo davanja u zakup povodom svakog primjerka autorskog djela autora bez obzira kako je taj primjerak autorskog djela nastao, uključujući i ako je nastao povredom autorskog prava reproduciranja i/ili povredom prava distribuiranja.

Da bi se korištenje primjerka autorskog djela moglo podvesti pod sadržaj ovog subjektivnog autorskog prava ono mora biti davanje na korištenje čija je svrha ostvarivanja posredne ili neposredne koristi⁹⁴, što je činjenično pitanje. Korist može biti novčana naknada kao remuneracija za davanje primjerka autorskog djela u zakup, ali može biti i sve drugo što se može smatrati koristi za lice koje daje primjerak autorskog djela na korištenje, uključujući, potencijalno, dobru volju koja posredno dovede do subsekventne koristi.

predmeta pravne zaštite za cijeli svijet). U uporednom pravu, također, nalazimo na instance regionalnog pristup iscrpljenju prava distribuiranja.

⁹⁴ Nominalno pravna pravila kojim se normira sadržaj prava davanja u zakup se odnose samo na davanje na korištenje primjerka autorskog djela za naknadu, pa se ne odnose na pozajmljivanje primjerka autorskog djela odnosno davanje na korištenje bez naknade, no usljed odredbi čl. 20 ZAISP-a i apstraktno definisanog sadržaja subjektivnog autorskog prava autor ima isključivo pravo i davanja primjerka autorskog djela u pozajmicu, no usljed nedostatka imovinske koristi za lica koje vrši pozajmicu razumno je zaključiti da je malo vjerovatno da će autor/nosilac prava vršiti kontrolu nad ovim posebnim oblikom korištenja primjeraka autorskog djela povodom svih ili čak i većine instenci ovog korištenja autorskog djela.

Zakonodavac normira da se mora raditi o “privrednoj” koristi pa se ima zaključiti da se odredba čl. 23 ZAISP-a i sadržaj ovog prava odnosi na djelovanje subjekta prava koje ima biti subjektom privrednog odnosno poslovnog prava. Da li je korist “privrednog” karaktera je pravni standard i činjenično pitanje.

Odredbе o sadržaju prava davanja u zakup primjerka autorskog djela se ne odnose na normirano korištenje: arhitektonskih objekata (čl. 23 st. 2 tačka a ZAISP-a), primjeraka autorskog djela primijenjenih umjetnosti i industrijskog oblikovanja (čl. 23 st. 2 tačka b ZAISP-a), primjeraka autorskih djela nastalih radi saopćavanja javnosti sadržaja autorskog djela (čl. 23 st. 2 tačka c ZAISP-a), primjeraka autorskih djela kojim se omogućava korisniku uvid na licu mjesta (čl. 23 st. 2 tačka d ZAISP-a), ukoliko normirano korištenje primjerka autorskog djela se vrši u okviru radnog odnosa, pod uslovom da je predmetno korištenje predmetnog primjerka autorskog djela ograničena na vršenje radnih obaveza iz radnog odnosa (čl. 23 st. 2 tačka e ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 23 st. 2 ZAISP-a⁹⁵.

Povodom računarskih programa, ukoliko pravni posao nije osnovni predmet davanja u zakup (što je činjenično pitanje) neće se primjenjivati odredbe kojim se uređuje sadržaj prava davanja u zakup sukladno odredbi čl. 23 st. 3 ZAISP-a te ove odredbe se neće primjenjivati na računarske programe ako isti nisu “važan” (što je pravni standard i činjenično pitanje) predmet zakupa sukladno odredbi čl. 23 st. 2 tačka f ZAISP-a.

5.2.4 Pravo saopćavanja javnosti (sadržaja) autorskog djela

Pravo saopćavanja javnosti je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo da se sadržaj autorskog djela učini dostupnim javnosti, sukladno odredbi čl. 24 ZAISP-a⁹⁶.

⁹⁵ Zakonodavac na ovaj način balansira interese vlasnika stvari koje su primjerak autorskog djela sa interesima autora/nosioca prava pa tako izbjegava da lice koje daje, naprimjer, kuću kao arhitektonsko djelo u zakup, gdje utilitet kuće za stanovanje je primarni razlog zaključenja tog posla, ima obavezu da traži i dobije dozvolu od autora/nosioca prava i plati naknadu za takvo davanje kuće u zakup. Autor/nosilac prava nema razumno očekivanje ostvarivanja imovinske ili druge koristi od davanja u zakup arhitektonskog objekta prilikom stvaranja tog autorskog djela. Kod primjeraka autorskog djela primijenjenih umjetnosti i industrijskog oblikovanja radi se o svakodnevnim objektima koji pored što je na iste fiksiran sadržaj autorskog djela imaju drugi utilitet i korisnost pa shodno je razumno zaključiti da njihovo davanje u zakup će biti prvenstveno radi te utilitetnosti, a tek sekundarno radi njihovog svojstva toga da su primjerkom autorskog djela.

⁹⁶ Zakonodavac precizira da se činjenje dostupnim javnosti čini u “nematerijalnom obliku” no smatramo da je ovdje zakonodavac napravio grešku. Naime, “nematerijalnost” znači odsustvo iz materijalne prirode odnosno da nešto nije djelom materijalne prirode. Istinska nematerijalnost, kao u kontekstu autorskog djela kao nematerijalnog dobra, značila bi da korisnici nikako ne bi mogli da percipiraju svojim čulima sadržaj autorskog djela jer ništa u materijalnoj prirodi ne bi služilo kao materijalni nosač na kojem bi sadržaj autorskog djela mogao egzistirati odvojen od ličnosti svog autora. Korištenje autorskog djela činjenjem dostupnim javnosti u “nematerijalnom obliku” shodno je nemoguće u pravom smislu te riječi. Smatramo da ono što je zakonodavac htio da normira jeste da se autorsko djelo koristi na ovaj način tako što se sadržaj autorskog djela fiksira za materijalne nosače koji se ne mogu kvalifikovati kao stvari, relativno

Pravo saopćavanja javnosti je složeno pravo čiji sadržaj je i sam apstraktno definisan i sadrži svaki mogući način činjenja dostupnim javnosti sadržaja autorskog djela, osim onih koje je zakonodavac izričito izuzeo ili povodom kojih je zakonodavac ograničio subjektivno autorsko pravo.

Zakonodavac sam navodi i imenovao je da ovo pravo naročito obuhvata: pravo javnog izvođenja (čl. 25 ZAISP-a), pravo javnog prenošenja (čl. 26 ZAISP-a), pravo javnog prikazivanja (čl. 27 ZAISP-a), pravo javnog saopćavanja s fonograma ili videograma (čl. 28 ZAISP-a), pravo radiodifuznog ili kablovskog emitiranja (čl. 29 ZAISP-a) i reemitiranja (čl. 30 ZAISP-a), pravo sekundarnog korištenja autorskog djela koje se radiodifuzno ili kablovski emitira ili reemitira (čl. 31 ZAISP-a) te pravo činjenja dostupnim javnosti (čl. 32 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 24 ZAISP-a. Ovo su imenovana individualna prava saopćavanja javnosti a sadržaj prava čine i druga neimenovana individualna subjektivna prava koja korespondiraju neimenovanim načinima na koje se sadržaj autorskog djela može učiniti dostupnim javnosti⁹⁷.

5.2.4.1. Javnost kao institut autorskog prava i autorskopravno relevantna činjenica

“Javan” i “javnost” u kontekstu autorskog prava predstavlja veći broj ljudskih bića koja nisu međusobno povezana rodbinskom vezom ili drugim ličnim vezama, sukladno odredbi čl. 2 st. 2 ZAISP-a.

Javnost je pravno relevantna činjenica jer pravila autorskog prava vežu za postojanje iste u kontekstu korištenja autorskog djela izvjesne pravne učinke, pa je postojanje javnosti u kontekstu korištenja autorskog djela činjenično pitanje.

Pravni je standard šta će predstavljati broj lica koji će biti dovoljan da se kvalifikuje kao dovoljno “velik” da bi mogao da predstavlja ili kvalifikuje javnost, te pravnim je standardom da li veze između lica u pitanju se mogu kvalifikovati kao rodbinske ili lične budući da zakonodavac u čl. 2 ili drugim odredbama ZAISP-a ne konkretizira ovu odredbu niti daje dodatne kvalifikacije.

su kratkotrajni i efemerni. To su, naprimjer, elektromagnetni valovi kod radiodifuznog emitiranja, zvučni valovi kod javnog izvođenja, svjetlosni signali i zvučni valovi kod javnog saopćavanja s fonograma i videograma, itd. Materijalni nosač, dakle, postoji i korištenjem autorskog djela na ovaj način sadržaj autorskog djela se mora fiksirati za isti da bi se sadržaj autorskog djela mogao učiniti dostupnim javnosti. Kao rezultat djelovanje saopćavanja javnosti nominalno ujedno uključuje i čin reproduciranja (privremenog – ali vidi čl. 21 st. 1 ZAISP-a) primjerka autorskog djela. Uzimajući u obzir ovaj propust u razumijevanju zakonodavca smatramo da je jedino razumno i shodno treba držati da ukoliko autor/nosilac prava ovlasti lice na saopćavanje javnosti da ujedno daje dozvolu/vrši prijenos prava na reproduciranje privremenih primjeraka autorskog djela relevantnih karakteristika potrebnih da se sadržaj autorskog djela učini dostupnim javnosti, uprkos odredbi čl. 76 ZAISP-a.

⁹⁷ I načini korištenja sa istim učinkom koji će postati mogući za vremenskog intervala autorskopravne zaštite subjektivnog autorskog prava autora povodom autorskog djela u pitanju.

Broj lica potreban da bi se mogao smatrati “većim brojem” za potrebe utvrđenja postojanja javnosti kao pravno relevantne činjenice može zavisiti od više faktora, a, između ostalog, od vrste autorskog djela (pisana autorska djela će imati veću potencijalnu “javnost” od autorskog djela tehničke ekspertize), od identiteta autora (poznat autor će imati veću potencijalnu “javnost” od relativno anonimnog autora), od popularnosti autorskog djela i od drugih faktora.

Zakonodavac nije definisao stepen srodstva koji je potreban da bi se mogao kvalifikovati kao rodbinskom vezom pa je ostavljeno na diskreciju svakom konkretnom sudiji da utvrdi da li je srodstvo u slučaju između lica dovoljno da se može kvalifikovati kao rodbinskom vezom. Lične veze, također, nisu navedene ili pojašnjenje već je determinacija značenja ovog izraza također ostavljena na diskreciji sudije, ali smatramo da prijateljstvo i bliže poznanstvo se trebaju smatrati kvalifikatornim⁹⁸.

Javnost kao pravno relevantna činjenica je uvijek u kontekstu konkretne instance korištenja autorskog djela.

Da bi se korištenje autorskog djela moglo smatrati javnim nije neophodno da je “veći broj lica koja nisu međusobno povezana rodbinskom ili drugim ličnim vezama” zaista prisustvovalo činu korištenja autorskog djela već je dovoljno da je “javnost” mogla prisustvovati⁹⁹.

Hotelska soba, u kontekstu autorskog prava, se smatra “javnom” iz razloga što bilo koje lice može unajmiti tu hotelsku sobu pa shodno hotelske sobe su otvorene za javnost a lica u hotelskoj sobi će, kolektivno, činiti javnost¹⁰⁰.

Internet se ima smatrati javnim mjestom u kontekstu autorskog prava osim ako se ne koriste tehničke ili druge mjere da se isključi javnost kroz ograničavanje pristupa

⁹⁸ Kao rezultat, općenito, korištenje autorskog djela u vlastitom domu u prisustvo prijatelja ili porodice neće činiti korištenje autorskog djela kojem korištenju je prisustvovala javnost kao pravno relevantna činjenica. Na svadbama se ne smatra da dolazi do korištenja autorskog djela sa prisustvom javnosti jer se ima uzeti da sva lica koja su pozvana i prisutna na svadbi su povezana ili rodbinskim ili drugim ličnim vezama.

⁹⁹ Ovdje možemo napraviti i analogiju sa javnosti parničnog postupka. Parnični postupak će biti javan čak i ako pripremnom ročištu ili ročištu za glavnu raspravu nisu zaista i prisustvovali pripadnici javnosti. Parnični postupak će biti javan ako javnost nije isključena odnosno ako nije zabranjeno javnosti da prisustvuje bez obzira na to koliko članova javnosti je odlučilo da koristi mogućnost da prisustvuje relevantnom ročištu. Tako i kod korištenja autorskog djela činjenica da je javnost mogla prisustvovati jer se autorsko djelo koristi na mjestu koje je pristupačno i otvoreno javnosti je ono što je bitno da bi se mogla ustanoviti pravno relevantna činjenica javnosti a tek sekundarno (ako uopće bitno) koliko jedinki je zaista prisustvovalo.

¹⁰⁰ Po istom rezonu vozila kojim se pruža taksi usluga će biti mjesta gdje korištenje autorskog djela će se činiti uz pravno relevantnu činjenicu javnosti jer bilo koje lice može tražiti i dobiti uslugu prijevoza, dok vozilo u vlasništvu fizičkog lica se ne može kvalifikovati na ovaj način te korištenje autorskog djela u privatnom vozilu neće biti javno korištenje autorskog djela osim ukoliko lice pruža uslugu koja je otvorena svim licima i vozač nema diskreciju selekcije putnika po kriteriju ličnog poznanstva ili druge veze.

javnosti sadržaju ili primjercima autorskog djela pa se ima uzeti da korištenje autorskih djela na interentu čini korištenje autorskog djela uz prisustvo pravno relevantne činjenice javnosti.

5.2.4.2 Pravo javnog izvođenja (sadržaja) autorskog djela

Pravo javnog izvođenja je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo saopćavanja javnosti sadržaja autorskog djela iz oblasti književnosti ili nauke čitanjem ili recitiranjem uživo sadržaja autorskog djela (pravo javnog recitiranja), autorskog muzičkog djela izvođenjem sadržaja tog autorskog djela uživo (pravo javnog muzičkog izvođenja), autorskog dramskog, dramsko-muzičkog, koreografskog, lutkarskog ili pantomimskog djela njegovim scenskim prikazivanjem uživo (pravo javnog scenskog prikazivanja), sukladno odredbi čl. 25 ZAISP-a.

Izvođenjem sadržaja autorskog djela se stvara i nastaje izvedba kao predmet srodonpravne zaštite prava izvođača (čl. 116–125 ZAISP-a)¹⁰¹. Egzistencija izvedbe kao predmeta srodonpravne zaštite ne utječe na autorskopravnu zaštitu autorskog djela kao predmeta autorskopravne zaštite sukladno odredbi čl. 3 st. 1 ZAISP-a. Autor/nosilac prava javnog izvođenja sadržaja autorskog djela i izvođač trebaju urediti svoje odnose pravnim poslom. Svoje odnose mogu urediti i imenovanim ugovorom o izvođenju sukladno odredbama čl. 95–97 ZAISP-a.

Lice koje je ovlašteno na recitiranje neće moći koristiti autorsko djelo javnim muzičkim izvođenjem ili javnim scenskim prikazivanjem, i obrnuto, sukladno odredbi čl. 76 st. 1 ZAISP-a. Snimanje korištenja autorskog djela saopćavanjem javnosti sadržaja autorskog djela javnim izvođenjem je pravno odvojeno i zasebno od samog čina korištenja javnog izvođenja jer isto predstavlja reproduciranje autorskog djela u pitanju sukladno blanketnoj prirodni načina na koji je uređeno pravo reproduciranja i sukladno odredbi čl. 21 st. 2 ZAISP-a. Pravo autora na reproduciranje autorskog djela snimanjem je odvojeno i zasebno od prava izvođača na snimanje izvedbe (čl. 119 tačka a ZAISP-a).

5.2.4.3 Pravo javnog prenošenja sadržaja autorskog djela koje se javno izvodi

Pravo javnog prenošenja je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo saopćavanja javnosti sadržaja autorskog djela tako što se recitacija, muzička izvedba ili scensko prikazivanje sadržaja autorskog djela putem zvučnika, ekrana ili drugog tehničkog uređaja učine dostupnim javnosti koja se nalazi izvan prostora u kojem se djelo uživo recitira, izvodi ili scenski prikazuje, sukladno odredbi čl. 26 ZAISP-a¹⁰².

¹⁰¹ Lice koje vrši izvedbu bit će izvođač kao originarni sticaoc srodnog prava izvođača.

¹⁰² Autorsko djelo će se koristiti na ovaj način i kada, naprimjer, radiodifuzna organizacija uživo prenosi koncert, no u tom slučaju radiodifuzna organizacija pored javnog prenošenja isto predmetno autorsko djelo će koristiti saopćavanjem javnosti sadržaja autorskog djela radiodifuznim i kablovskim emitiranjem.

Ova vrsta korištenja autorskog djela je blisko povezana sa korištenjem autorskog djela javnim izvođenjem sadržaja istog pa shodno prethodno iskazano je relevantno i kod ovog individualnog prava autora. No, radi se o odvojenim i zasebnim načinima korištenja autorskog djela za koje korištenje subjekt prava mora imati validnu pravnu osnovu. Dozvola ili prijenos prava na javno izvođenje ne ovlašćuje sticaoca prava da sadržaj autorskog djela koristi javnim prenošenjem, sukladno odredbi čl. 76 st. 1 ZAISP-a.

Zakonodavac kvalifikuje uređaje putem kojih se sadržaj autorskog djela može koristiti na ovaj način tehnološki neutralnim pojmovima “zvučnika”, “ekrana” ili drugog “tehničkog” uređaja, pod koje pojmove se može podvesti širok spektar opreme ili uređaja kojim se može sadržaj autorskog djela koristiti na način koji čini sadržaj ovog prava, bez obzira koja tehnologija se koristi za funkcionisanje tih uređaja.

Nominalno, “streamovanje” javne izvedbe putem informacionih sistema i interneta će predstavljati čin korištenja sadržaja autorskog djela koji odgovara sadržaju ovog prava jer potpada pod široke pojmove tehnološki neutralnih dezignata “zvučnika”, “ekrana” i blanketnu odredbu “drugog tehničkog uređaja”.

5.2.4.4 Pravo javnog saopćavanja s fonograma¹⁰³ ili videograma¹⁰⁴ sadržaja autorskog djela koje je izvedeno

Pravo javnog saopćavanja s fonograma ili videograma je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo saopćavanja javnosti sadržaja autorskog djela tako da se snimci na fonogramima ili videogramima recitacija, izvedbi ili scenskih prikazivanja saopćavaju odnosno učine dostupnim javnosti, sukladno odredbi čl. 28 ZAISP-a.

Ovaj način korištenja autorskog djela je povezan sa ali i pravno odvojen i distinktivan od korištenja sadržaja autorskog djela javnim izvođenjem i korištenja autorskog djela reproduciranjem zvučnim ili vizuelnim snimanjem te javnim prenošenjem. Sukladno odredbi čl. 76 st. 1 ZAISP-a lice koje koristi autorsko djelo na ovaj način mora za to biti pojedinačno i zasebno ovlašten kroz sticanje ovog subjektivnog prava ili mora imati dozvolu na ovo djelovanje od autora/nosioca prava.

Da bi bili kvalifikacioni za ovakvu vrstu korištenja sadržaja autorskog djela mora se raditi o fonogramu ili o videogramu, gdje zakonodavac definiše ove pojmove u kontekstu korespondirajućih srodnih prava a općentio govoreći koji predstavljaju snimak recitacije, izvedbe ili scenskog prikazivanja sadržaja autorskog djela.

Korištenje autorskog djela na ovaj način pored čina autorskopravno relevantnog korištenja podrazumijeva i korištenje u isto vrijeme izvedbe kao predmeta srodnog prava

¹⁰³ Fonogram je snimak zvukova izvođenja ili drugih zvukova ili onoga što predstavlja zvukove, osim ako se radi o snimku koji je uključen odnosno ugrađen u audiovizuelno djelo, sukladno odredbi čl. 127 ZAISP-a.

¹⁰⁴ Videogram je snimak audiovizuelnog djela ili slijeda pomičnih slika praćenih zvukom ili bez zvuka sukladno odredbi čl. 131 ZAISP-a.

i shodno ima implikacije na izvođačko pravo kao i korištenje fonograma/videograma kao predmeta srodnopravne zaštite sa implikacijama na pravo proizvođača fonograma/filmskog producenta. Proizvođač fonograma ili filmski producent moraju imati dozvolu ili steći pravo kako od autora tako i od izvođača za snimanje fonograma odnosno videograma, a korisnik mora dobiti dozvolu ili steći pravo od autora autorskog djela čiji sadržaj se koristi na ovaj način, dozvolu ili prijenos prava od izvođača i od proizvođača fonograma ili filmskog producenta.

Način nastanka fonograma ili videograma je irelevantan za egzistenciju ovog prava autora i autor će imati ovo pravo povodom saopćavanja sadržaja autorskog djela javnosti na ovaj način sa fonograma i videograma koji su nastali povredom autorskog prava pa i u kontekstu izvedbe koja je rezultat povrede subjektivnog autorskog prava.

Vlasništvo na fonogramu ili videogramu ne ovlašćuje vlasnika fonograma ili videograma da koristi sadržaj autorskog djela na ovaj način već to mora biti predmetom zasebne pravne osnove.

5.2.4.5 Pravo javnog prikazivanja sadržaja kvalifikovane vrste autorskog djela

Pravo javnog prikazivanja je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo saopćavanja javnosti audiovizuelnog djela ili djela iz oblasti fotografije, likovnih umjetnosti, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, industrijskog oblikovanja, kartografije ili prikaza naučne ili tehničke prirode činjenjem javnosti sadržaja kvalifikovanog djela dostupnim pomoću tehničkih uređaja sukladno odredbi čl. 27 ZAISP-a¹⁰⁵. Autorsko djelo, naprimjer, između ostalih koriste vlasnici kino sala kao i prevoznici kada javnosti saopštavaju autorska djela u autobusima, avionima i drugim prevoznim sredstvima sa mogućnosti ovakvog korištenja autorskog djela.

Zakonodavac koristi tehnički neutralan pojam “tehničkog uređaja” koji predstavlja pravni standard i može se primijeniti na širok dijapazon mogućih modaliteta korištenja sadržaja autorskog djela na ovaj način.

5.2.4.6 Pravo radiodifuznog ili kablovskog ili satelitskog emitiranja sadržaja autorskog djela

Pravo radiodifuznog ili kablovskog ili satelitskog emitiranja je isključivo subjektivno autorsko pravo saopćavanja sadržaja autorskog djela javnosti pomoću radijskih ili televizijskih programskih signala namijenjenih za javni prijem bežičnim prijenosom (uključujući satelit) ili žičanim prijenosom, odnosno samo žičanim prijenosom (uključujući kablovski ili mikrotalasni sistem) sukladno odredbi čl. 29 st. 1 ZAISP-a.

¹⁰⁵ Audiovizuelno autorsko djelo, naprimjer, se koristi na ovaj način kada se “film” prikazuje u kinu ili bioskopu.

Ovdje se radi o tri zasebna individualna subjektivna autorska imovinska prava saopćavanja javnosti sadržaja autorskog djela koja čine sadržaj autorskih imovinskih prava i sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava autora povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio. Radiofuzno emitiranje, kablovsko emitiranje i satelitsko emitiranje predstavljaju zasebne i odvojene načine korištenja autorskog djela tako da lice koje je ovlašteno na jedan način korištenja neće po istoj pravnoj osnovi moći koristiti autorsko djelo na druga dva načina, sukladno odredbi čl. 76 st. 1 ZAISP-a¹⁰⁶.

Zakonodavac koristi tehnički neutralne pojmove “radijskih” i “televizijskih” programskih signala kao dezinaciju njihove prirode. U praksi to obično dezinira elektromagnetne signale, no korištenje sadržaja autorskog djela na ovaj način putem druge tehnologije zasnovane naprimjer na svjetlosnim ili signalima druge prirode te, u budućnosti drugim, u ovo vrijeme nepoznatim, signalima će se moći podvesti pod ono što će predstavljati “radijski” (prvenstveno zvučni) ili “televizijski” (slika praćena zvukom) “programski” signal. Smatramo da korištenje interneta kojim se postiže analogan učinak drugim tehnologijama radiodifuznog ili kablovskog ili satelitskog emitiranja (dakle ne radi se o djelovanju koje se može podvesti pod odredbu čl. 32 ZAISP-a) se može kvalifikovati korištenjem autorskog djela koje čini sadržaj ovog imenovanog autorskog prava.

Programski signali moraju biti namijenjeni prijemu od strane javnosti. Ukoliko se koriste tehničke mjere zaštite tako da se modulira signal čime se ograničava mogućnost primanja i svrsishodnog korištenja signala, radit će se o privatnom korištenju koje usljed apstraktno definisanog sadržaja autorskog prava čini sadržaj autorskih imovinskih prava ali nije uređen ovim relevantnim pravnim pravilima.

Ovakvo korištenje autorskog djela će po pravilu biti složeno jer korištenje izvjesnih vrsta autorskih djela će neophodno zahtijevati istovremeno korištenje njihove izvedbe te potencijalno fonograma ili videograma gdje je ta izvedba snimljena. Lice koje koristi autorsko djelo na ovaj način mora tražiti i dobiti dozvolu i za korištenje drugih predmeta srodnih prava ili prijenos prava ili će činiti povredu relevantnog subjektivnog prava.

Korištenjem sadržaja autorskog djela saopćavanjem istog javnosti se čini i emitiranjem putem satelita u onim slučajevima kada se pod kontrolom i odgovornošću organizacije za radiodifuziju programski signali koji su namijenjeni za javni prijem šalju u neprekidnom komunikacionom lancu prema satelitu i nazad na Zemlju, sukladno odredbi čl. 29 st. 2 ZAISP-a. Ovaj način korištenja autorskog djela *ex lege* mogu činiti radiodifuzne

¹⁰⁶ Bilo koje lice teoretski može da koristi autorsko djelo na ovaj način, iako u praksi će to prvenstveno biti radiodifuzne organizacije, iako zakonodavac ne precizira da to moraju biti iste, mada je moguće i drugačije tumačenje odredbe čl. 30 tačka a ZAISP-a koja implicira da organizacija za radiodifuziju je ta koja vrši korištenje autorskog djela na ovaj način. Ne slažemo se sa takvim tumačenjem. Radiodifuznom organizacijom *ex lege* može biti samo pravno lice sukladno odredbi čl. 135 st. 1 ZAISP-a. Propagacijom informacionih tehnologija te protekom vremena oruđa za emitiranje postaju pristupačna što širem krugu lica pa i takva lica, djelujući na relevantan način, trebaju se moći kvalifikovati u skladu sa ovom odredbom u kontekstu ovog načina korištenja autorskih djela.

organizacije. Radiodifuzna organizacija može biti samo pravno lice sukladno odredbi čl. 135 st. 1 ZAISP-a. Kvalifikovanje ovog korištenja autorskog djela će se izvršiti analizirajući komunikacioni lanac od radiodifuzne organizacije do krajnjeg korisnika¹⁰⁷.

Ukoliko su programski signali kodirani, sadržaj autorskog djela će se koristiti za saopćavanje javnosti emitiranjem putem satelita ukoliko su sredstva za dekodiranje signala dostupna javnosti od organizacije za radiodifuziju koja vrši emitiranje ili od ovlaštenog trećeg lica sukladno odredbi čl. 29 st. 3 ZAISP-a.

5.2.4.7 Pravo radiodifuznog ili kablovskog reemitiranja autorskog djela koje se radiodifuzno emitira

Pravo radiodifuznog ili kablovskog reemitiranja je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo saopćavanja javnosti sadržaja autorskog djela tako što se autorsko djelo čiji sadržaj se saopćava javnosti, istovremeno, u neizmijenjenom obliku i u cjelini saopćava javnosti kada takvo saopćavanje vrši druga organizacija za radiodifuziju od one koja djelo izvorno emitira, ili drugi subjekt vrši saopćavanje kablovskim ili mikrotalasnim sistemom koji obuhvata više od 100 priključaka, ili kada se djelo izvorno emitira iz druge države (kablovsko reemitiranje) sukladno odredbi čl. 30 ZAISP-a.

Pojednostavljeno gledano, ovdje se radi o djelovanju “kabel operatera”¹⁰⁸ ili ono što se čini putem radijskih repetitora. Radi se o preuzimanju radijskih ili televizijskih programskih signala na koji je fiksiran sadržaj autorskog djela koji se saopćava javnosti i prosljeđivanju tih signala drugim korisnicima bez da se išta uradi sa tim signalima ili sadržajem autorskog djela osim onoga što je tehnički potrebno za takvo djelovanje. Radi se o zasebnom i odvojenom načinu korištenja autorskog djela od korištenja autorskog djela radiodifuznim ili kablovskim ili satelitskim emitiranjem.

Također, radi se o dva zasebna načina korištenja autorskog djela radiodifuznim reemitiranjem i kablovskim reemitiranjem pa lice koje je dobilo dozvolu ili izvršilo prijenos

¹⁰⁷ Taj lanac mora biti neprekinut, u smislu da drugi subjekt prava ne participira u ovakvom korištenju autorskog djela. Lanac će biti neprekinut i kada satelitski signal dolazi do stanice na tlu te se nakon toga radiodifuzno ili kablovski odnosno putem žice ili bez žice šalje krajnjim korisnicima, pod uslovom da stanica na tlu u pitanju mora biti pod kontrolom predmetne radiodifuzne organizacije. U suprotnom, ako je stanica u pitanju u vlasništvu i pod kontrolom drugog lica, to drugo lice će biti dodatnim korisnikom autorskog djela pored radiodifuzne organizacije pa to lice mora za djelovanje korištenja autorskog djela saopćavanjem sadržaja autorskog djela javnosti radiodifuznim ili kablovskim reemitiranjem ili drugim korištenjem autorskog djela steći ili imati validnu pravnu osnovu. Svaki subjekt prava koji učestvuje osim radiodifuzne organizacije i krajnjeg korisnika u komunikacionom nizu također koristi autorsko djelo na ovaj ili na način koji odgovara sadržaju autorskog prava radiodifuznog ili kablovskog reemitiranja pa mora imati validnu pravnu osnovu za takvo djelovanje.

¹⁰⁸ Slikovito rečeno kada poštovani čitaoc “gleda” HRT, Rai Uno, CNN ili drugi strani kanal na “kablovskoj televiziji” to je moguće jer korisnik koji je kolokvijalno poznat kao “kabel operater” koristi autorska djela na način koji odgovara sadržaju prava kablovskog reemitiranja.

prava može autorsko djelo koristiti samo na način na koji je konkretno ovlašteno a ne i na drugi mogući način sukladno odredbi čl. 76 st. 1 ZAISP-a.

Zakonodavac je imenovao i posebno uredio ovo pravo prvenstveno kako bi autor učestvovao u naknadi povodom ovog načina korištenja autorskog djela te kako bi imao kontrolu nad teritorijom korištenja svog autorskog djela.

5.2.4.8 Pravo sekundarnog korištenja autorskog djela koje se radiodifuzno ili kablovski ili satelitski emitira ili reemitira

Pravo sekundarnog korištenja autorskog djela je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo korištenja autorskog djela čiji sadržaj se radiodifuzno ili kablovski ili satelitski emitira ili reemitira istovremenim saopćavanjem javnosti tako korištenog sadržaja tog autorskog djela putem zvučnika, ekrana ili sličnog tehničkog uređaja, sukladno odredbi čl. 31 ZAISP-a¹⁰⁹.

Ovakav način korištenja autorskog djela je zaseban i odvojen od načina na koji radiodifuzna organizacija ili drugi subjekt prava koristi autorsko djelo radiodifuznim ili kablovskim ili satelitskim emitiranjem ili reemitiranjem pa shodno odredbama čl. 20 st. 2 i 3 ZAISP-a lice koje koristi autorsko djelo na ovaj način mora imati za to konkretno korištenje autorskog djela dozvolu ili prijenos prava i za to konkretno korištenje mora autoru/nosiocu prava platiti naknadu bez obzira po kojoj osnovi se vrši emitiranje ili reemitiranje sadržaja autorskog djela.

Korisnik koristi autorsko djelo tako što saopćava javnosti sadržaj autorskog djela putem zvučnika ili ekrana ili drugog sličnog tehničkog uređaja osobama koje čine javnost gdje kako je signal dospio do tih tehničkih uređaja je sekundarno pitanje.

U praksi se susreće argument korisnika da oni ne bi trebali platiti naknadu za ovakvo korištenje autorskog djela jer “radio ili TV stanica već plaća autoru za ovo korištenje”. To nije validan argument. Naime, “radio i TV stanica” koristi autorsko djelo na način koji odgovara sadržaju prava na radiodifuzno ili kablovsko ili satelitsko emitiranje ili reemitiranje dok lice koje putem zvučnika ili ekrana ili drugog sličnog uređaja sekundarno koristi autorsko djelo koje se emitira ili reemitira koristi autorsko djelo na drugačiji, odvojen i zaseban način pa shodno radio i TV stanica plaća naknadu za svoje korištenje predmetnog autorskog djela a lice koje sekundarno koristi emitirano autorsko djelo naknadu mora platiti po osnovi svoje zasebne i odvojene instance korištenja predmetnog autorskog djela.

¹⁰⁹ Ilustracije radi, kada “kafić” ili sličan subjekat koji se bavi pružanjem ugostiteljskih usluga putem zvučnika “pušta” muziku sa radio stanice ili putem televizije daje svojim mušterijama da gledaju, naprimjer, utakmicu, radi se o korištenju emitiranih autorskih djela na ovaj način koji čini sadržaj ovog individualnog subjektivnog autorskog prava.

5.2.4.9 Pravo činjenja dostupnim javnosti sadržaja autorskog djela (postavljanja na internet)

Pravo činjenja dostupnim je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo da se primjerak autorskog djela ili sadržaj autorskog djela saopći javnosti žičanim ili bežičnim prijenosom na način koji kao rezultat pojedincu koji zajedno sa drugim pojedincima čini javnost a koji nije lice koje na ovaj način koristi autorsko djelo omogućava da pristupi primjerku autorskog djela s mjesta i u vrijeme koje to lice samo odabere, kao što je slučaj kod postavljanja sadržaja na internet¹¹⁰, kod video-on-demand, music-on-demand¹¹¹ usluga i drugih sličnih usluga sa istim učinkom, sukladno odredbi čl. 32 ZAISP-a¹¹².

Tehnološka neutralnost proizlazi iz činjenice da je zakonodavac odredio da se saopćavanje vrši “žičanim ili bežičnim prijenosom” a što pokriva sve moguće načine prijenosa sadržaja ili primjerka autorskog djela koji odgovaraju drugim normiranim karakteristikama, te može biti ali nije neophodno vezano za internet.

Kao rezultat ovakvog korištenja autorskog djela mora primjerak autorskog djela ostati skladišten na informacionom sistemu ili drugom tehnološkom uređaju jer pojedinac mora imati mogućnost da pristupi tom primjerku autorskog djela s mjesta i u vrijeme koje sam taj pojedinac (a ne lice koje koristi autorsko djelo na ovaj način) odabere.

Da li korisnik usluge/interneta može da pristupi primjerku autorskog djela ili saopćavanju sadržaja autorskog djela u vrijeme i mjesto koje to lice odabere je također činjenično pitanje.

Uslov da korisnik interneta ili usluge može pristupiti primjerku ili sadržaju autorskog djela u vrijeme i mjesto koje sam taj korisnik odabere je ono što razlikuje korištenje autorskog djela koje će činiti sadržaj prava činjenja dostupnim javnosti iz čl. 32 ZAISP-a od prava javnog prenošenja (čl. 26 ZAISP-a), javnog saopćavanja s fonograma i videograma (čl. 28 ZAISP-a), javnog prikazivanja (čl. 27 ZAISP-a) ili eventualno emitiranja autorskog djela (čl. 29 ZAISP-a) koji su po pravilu vremenski osjetljivi i konfluentni.

¹¹⁰ “Postavljanje” primjerka autorskog djela na internet se obično naziva “uploadom” autorskog djela a kao tehnička radnja rezultira time da se primjerak autorskog djela u elektronskoj formi odnosno u obliku digitalnog zapisa ili ekvivalent saopćavanja sadržaja autorskog djela u obliku izvedbe ili snimak u obliku fonograma ili videograma reproducira ili napravi na “serveru” ili drugom tehničkom uređaju informacionog društva te da dobije ili bude doveden u stanje da ima dežigniranu jedinstvenu “internet adresu” putem koje druga lica koja znaju tu adresu mogu da pristupe i koriste primjerak predmetnog autorskog djela ili sadržaj tog autorskog djela na autorskopravno relevantan način koji čini sadržaj ovog prava.

¹¹¹ Korištenje autorskog djela u obliku “music/video-on-demand” ne mora, ali može, biti učinjeno putem interneta.

¹¹² Drugačije rečeno, između ostalog, ovo je pravo autora da postavi primjerak autorskog djela na internet ili da putem interneta na drugi način (osim prethodno imenovanih) saopći javnosti sadržaj svog autorskog djela.

5.2.4.10 Autorskopravne implikacije povezivanja/linkovanja¹¹³ sadržaja na internetu

Neće predstavljati čin korištenja autorskog djela koje odgovara sadržaju prava činjenja dostupnim javnosti ukoliko se pravi poveznica koja upućuje korisnika na sadržaj ili primjerak autorskog djela učinjenog dostupnim na internetu odnosno linkuje na primjerak autorskog djela koji je dostupan svima na internetu¹¹⁴.

Izuzetak od ovoga jeste ukoliko lice koje koristi poveznicu odnosno link je nesavjesno odnosno zna ili iz okolnosti slučaja bi moralo da zna da sadržaj na koji link/poveznica upućuje jeste dostupan svima ali je učinjen dostupnim javnosti (u smislu odredbe čl. 32 ZAISP-a) kao rezultat povrede subjektivnog prava autora. U tom slučaju takvo linkovanje nesavjesnog lica na primjerak autorskog djela kojeg to lice nije prvobitno učinilo dostupnim javnosti će se smatrati zasebnim činom korištenja autorskog djela na način koji čini sadržaj autorskog prava činjenja dostupnim javnosti iz čl. 32 ZAISP-a. Savjesnost osobe koja postavlja ili na drugi sličan način koristi link koji upućuje na primjerak ili saopćeni sadržaj autorskog djela je činjenično pitanje i pravni standard.

Postavljanje ili korištenje linka kojim se zaobilaze tehničke mjere zaštite ili drugi mehanizmi kojim autor/nosilac prava ograničava pristup segmenta javnosti primjerku ili saopćenom sadržaju autorskog djela, naprimjer uslovljavajući plaćanje za pristup ili registrovanje ili drugu kompenzaciju će predstavljati čin korištenja autorskog djela koji čini sadržaj prava činjenja dostupnim javnosti sukladno odredbi čl. 32 ZAISP-a¹¹⁵. U tom slučaju lice koje koristi link bi primjerak ili saopćeni sadržaj autorskog djela učinio dostupnim širem krugu lica od onog kruga lica kojem je autor/nosilac prava učinio dostupnim javnosti pa bi to lice shodno povećavši krug lica koja mogu pristupiti primjerku djela efektivno koristio predmetno autorsko djelo činjenjem dostupnim javnosti u smislu odredbe čl. 32 ZAISP-a jer krug lica koji je povećan, ukoliko predstavlja javnost u smislu odredbe čl. 2 st. 2 ZAISP-a je "nova" javnost u odnosu na javnost kojoj je autor/

¹¹³ "Link" je poveznica, karika, halka koja veže dvije internet stranice na internetu. Konkretno to je instrukcija računarskom programu putem kojeg se pristupa internetu da korištenjem te poveznice otvori ili posjeti internet stranicu na koju ta poveznica upućuje. Link po pravilu upućuje na internet adresu na kojoj se nalazi neki sadržaj na internetu te ne mora neophodno da upućuje na drugu internet stranicu kao cjelinu već može uputiti i na pojedine elemente internet stranice kao što su fotografija muzički zapis i dr.

¹¹⁴ Drugim riječima, ukoliko bilo koji korisnik interneta koji po bilo kojoj osnovi ima tu adresu može bez ograničenja ili drugih tehničkih mjera zaštite pristupiti i koristiti predmetno autorsko djelo u svim oblicima istog, linkovanje na taj sadržaj neće predstavljati činjenje dostupnim javnosti jer javnost koja bi preko tog linka mogla pristupiti tom autorskom djelu će biti ista kao i javnost koja bi po drugim osnovama došla u posjed ili drugačije saznala taj link mogla pristupiti tom autorskom djelu odnosno takvim djelovanjem osobe koja postavlja ili na drugi način koristi link se ne proširuje obim koji čini "javnost" prije nego je korišten link.

¹¹⁵ Ovo će biti slučaj ukoliko neko, naprimjer, plati za pristup pa dobije link kojim se mogu zaobići tehničke mjere zaštite koje su onemogućavale pristup prije plaćanja, pa to lice podjeli taj link sa drugim osobama čime omogućava tim osobama da ostvare pristup bez plaćanja naknade.

nosilac prava prethodnim svojim korištenjem predmetnog autorskog djela učinio dostupnim u smislu odredbe čl. 32 ZAISP-a.

5.2.5 Pravo prevođenja, izmjene i prerade (sadržaja) autorskog djela

Pravo prerade je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo da se sadržaj autorskog djela prevede, dramski ili muzički obradi, promijeni ili na bilo koji drugi način preradi, sukladno odredbi čl. 33 st. 1 ZAISP-a.

Korištenje autorskog djela preradom sadržaja ili primjerka autorskog djela podrazumijeva bilo kakvu izmjenu rezultata stvaralačkih odluka autorskog djela učinjenu povodom sadržaja autorskog djela, bilo kog primjerka ili bilo kog autorskopravno zaštićenog sadržajnog elementa autorskog djela koje se na bilo koji način može podvesti pod široko i blanketno definisan pojam “promjene” kao pravnog standarda i činjeničnog pitanja. Autor ima isključivo pravo da vrši izmjene i dopune sadržaja autorskog djela ili primjerka autorskog djela te da vrši kontrolu takvih izmjena od strane drugih lica. Sadržaj autorskog djela i primjerci autorskog djela se mogu preraditi na razne načine a svaki način prerade ili promjene sadržaja i/ili primjeraka autorskog djela koji je moguć ili koji će postati moguć nakon stvaranja autorskog djela ali prije isteka vremenskog intervala zaštite subjektivnog autorskog prava, osim onih koje je zakonodavac izričito izuzeo iz ili povodom kojeg je sadržajno ograničio subjektivno autorsko pravo, će ulaziti u sadržaj individualnog subjektivnog autorskog imovinskog prava prerade pa je sadržaj i ovog prava apstraktno definisan.

Sadržaj ovog prava, između ostalog, uključuje prevođenje i aranžiranje te pretvorbu autorskog djela iz jednog oblika stvaralačkog djelovanja u drugo¹¹⁶.

Pravo prerade obuhvata i slučaj kada se sadržaj izvornog autorskog djela, neizmijenjeno uključi ili ugradi u novo ili drugo autorsko djelo, sukladno odredbi čl. 33 st. 2 ZAISP-a¹¹⁷.

Autor izvornog autorskog djela zadržava isključivo pravo da koristi autorsko djelo u pretrađenom obliku, ako relevantnim odredbama ZAISP-a ili ugovorom između autora i

¹¹⁶ Autorsko djelo se može koristiti na ovaj način i kada, naprimjer autorsko djelo likovne umjetnosti se reproducira na odjevnim predmetima (naprimjer na majicu koja će nositi tu “sliku”), u tom slučaju pored korištenja autorskog djela reproduciranjem primjerka (odjevni predmet postaje primjerkom autorskog djela u pitanju) autorsko djelo se koristi i na način koji čini sadržaj prava prerade sukladno odredbi čl. 33 jer se mijenja vrsta stvaralačkog djelovanja pa savršena reprodukcija nije moguća.

¹¹⁷ Ovo pravo autora se odnosi na slučajeve gdje autorsko djelo u cijelosti ili autorskopravno zaštitivi dio autorskog djela (čl. 5 ZAISP-a) se uvrštava u novo ili postojeće autorsko djelo iste vrste stvaralaštva (lice uzme dio tekstualnog sadržaja pisanog autorskog djela i uvrsti u novo autorsko djelo) ali i u slučajevima kada se uvrštava u novo autorsko djelo druge vrste stvaralaštva bez da se pri tom vrši daljnja obrada, prerada ili promjena (kao, naprimjer, što bi bio slučaj ukoliko neko uzme autorsko djelo likovne umjetnosti i isto bude u kadru audiovizuelnog autorskog djela).

korespondirajućeg korisnika nije izričito drugačije dogovoreno, sukladno odredbi čl. 33 st. 3 ZAISP-a.

Korištenje autorskog djela na ovaj način može rezultirati autorskim djelom prerade ukoliko korisnik donese dodatnih kvalificirajućih stvaralačkih odluka i doda ih sadržaju izvornog autorskog djela. Autorsko djelo prerade može biti autorskoppravno zaštićeno kao zaseban objekt autorskoppravne zaštite sukladno odredbi čl. 6 st. 1 ZAISP-a ako se kao nova tvorevina može kvalifikovati individualnom duhovnom tvorevinom. Autorskoppravna zaštita autorskog djela prerade je odvojena i zasebna od autorskoppravne zaštite izvornog autorskog djela na koji je djelovano na način prerade kao rezultat kojeg djelovanje isto je nastalo, sukladno odredbi čl. 6 st. 2 ZAISP-a.

Autor autorskog djela prerade mora dobiti dozvolu ili izvršiti prijenos prava prerade od autora/nosioca prava prije stvaranja autorskog djela prerade. Ukoliko autorsko djelo prerade nastane povredom autorskog prava autora/nosioca prava prerade na izvornom autorskom djelu rezultirajuće autorsko djelo prerade će biti autorskoppravno zaštićeno, no na autora autorskog djela prerade autor/nosilac prava povodom izvornog autorskog djela će moći tražiti primjenu zapriječenih sankcija usljed povrede autorskog prava uključujući uništenje primjeraka autorskog djela prerade. Subsekventno korištenje takvog autorskog djela prerade će biti i pod kontrolom autora/nosioca prava izvornog autorskog djela.

Potrebno je razlikovati korištenje autorskog djela preradom kao pravno relevantnom činjenicom sa relevantnosti za autorska imovinska prava od korištenja autorskog djela preradom sa relevantnosti za autorska moralna prava. Autorska imovinska prava daju kontrolu autoru ili isključivom nosiocu prava povodom svih promjena i prerada sadržaja i primjeraka autorskog djela koje se tiču inherentne vrijednosti autorskog djela kao objekta pravne zaštite i djelovanja za koja bi korisnik bio spreman da plati novčanu ili drugu naknadu, dok autorska imovinska prava daju kontrolu autoru ili nakon smrti autora nasljednicima autora povodom prerade autorskog djela kojim bi se dirale lične i duhovne veze između autora i autorskog djela i vrijedao čast i ugled autora/eventualno nasljednika autora.

5.2.6 Pravo audiovizuelnog prilagođavanja (sadržaja) autorskog djela

Pravo audiovizuelnog prilagođavanja je isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo da se sadržaj izvornog autorskog djela preradi ili na drugi način uključi u rezultirajuće audiovizuelno autorsko djelo, sukladno odredbi čl. 110 st. 1 ZAISP-a.

Ovo pravo po sadržaju je slično pravu prerade ali je pravno odvojeno i zasebno od ovog prava te lice koje želi koristiti autorsko djelo na ovaj način mora dobiti za to zasebnu valjanu pravnu osnovu sukladno odredbi čl. 76 st. 1 et al ZAISP-a.

Zakonodavac posebno uređuje sadržaj ovog prava u kontekstu ugovora o audiovizuelnom prilagođavanju kao imenovanog pravnog posla kojim se disponira i prenosi ovo pravo na filmskog producenta radi stvaranja audiovizuelnog autorskog djela.

5.2.7 Neimenovana individualna subjektivna autorska imovinska prava

Pored prethodnih, imenovanih i posebno uređenih individualnih isključivih subjektivnih autorskih imovinskih prava sadržaj autorskih imovinskih prava čine i neimenovana prava čiji sadržaj korespondira svakom mogućem i koje će za vrijeme autorskopravne zaštite tog subjektivnog autorskog prava postati moguće načinu korištenja autorskog djela koje nije zakonodavac izričito isključio iz sadržaja subjektivnog autorskog prava ili koje ne predstavlja ograničenje autorskog prava, a kao što proizlazi iz odredbe čl. 20 ZAISP-a i apstraktnog načina na koji je sadržaj autorskih imovinskih prava uređen. Shodno, obim i sadržaj ovih prava je nedefinisan i može biti predmetom promjena permutacije protekom vremena kao i biti oblikovano pravno relevantnim voljama subjekta autorskog prava u skladu sa načelom distpozitivnosti u većem obimu nego je slučaj sa individualnim imenovanim autorskim pravima.

Sve navedeno o neimenovanim individualnim subjektivnim pravima vrijedi i za neimenovana autorska moralna prava.

5.3 Autorska moralna prava

Stvarajući autorsko djelo između autora i autorskog djela nastaju duhovne i lične veze zato što autorsko djelo proizlazi iz, je oblikovano i predstavlja proizvod duha odnosno individualnosti, personalnosti i ličnosti autora.

Korištenje sadržaja ili primjeraka autorskog djela može imati utjecaja ili na druge načine dirati duhovne ili lične veze autora i autorskog djela a može se odraziti na autora na razne načine pa i nanošenjem duševne boli i patnje autoru.

Šira javnost odnosno društvo percipira vezu između autora i autorskog djela, pa shodno negativne karakteristike autorskog djela kao i neprimjereno korištenje autorskog djela se mogu negativno odraziti na autora u položaja istog u društvu kao jedinke i člana isto a može se posebno odraziti na čast i ugled koji taj autor uživa u društvu.

Iz ovih i brojnih drugih razloga, autor može imati potrebu da zadrži za sebe činjenicu da je uopšte autorom nekog autorskog djela odnosno može imati želju da javnost ne sazna identitet autora određenog autorskog djela iz širokog spektra razloga. S druge strane neko ko je stvorio autorsko djelo može itekako željeti da druga lica znaju, javno ili privatno prepoznaju te priznaju da je to lice autorom tog autorskog djela.

Shodno navedenom, pravni poredak štiti autora u pogledu autorovih duhovnih i ličnih veza sa autorskim djelom koje je taj autor stvorio sukladno odredbi čl. 16 ZAISP-a.

Autorska moralna prava kao i autorska imovinska prava su apstraktno definisana. Zakonodavac stavlja u sadržaj autorskih moralnih prava svaki mogući način korištenja autorskog djela kojim se tangira ili na drugi način dira duhovna ili lična veza između

autora i autorskog djela kojeg je taj autor stvorio osim onih koje je izričito zakonodavac izuzeo iz sadržaja ovih autorskih prava.

Da li će određeno korištenje sadržaja autorskog djela ili primjerka autorskog djela narušavati duhovnu vezu autora i autorskog djela kao i koji će biti intenzitet tangiranja te veze (i korespondirajuće duševne boli) je pravni standard i činjenično pitanje koje će zavisiti od konkretnih okolnosti svakog slučaja.

Za razliku od autorskih imovinskih prava autorska moralna prava su vezana za ličnost autora, *intuitu personae*. Autor ne može prenijeti ova prava na druga lica pravnim poslovima *inter vivos*, kao što slijedi iz odredbi čl. 64 st. 2 ZAISP-a i čl. 79 tačka b ZAISP-a. Autorska moralna prava mogu promijeniti svog titulara samo univerzalnom sukcesijom odnosno nasljeđivanjem, po smrti autora sukladno odredbi čl. 63 ZAISP-a. Autor ne može prenijeti individualna autorska imovinska prava na druga lica za vrijeme svog života, ali autor može dati dozvolu na takvo djelovanje¹¹⁸.

Nakon smrti autora autorovi nasljednici mogu da vrše kontrolu nad korištenjem sadržaja ili primjeraka autorskog djela u punom obimu i na način koji je drugačiji od načina na koji je tu kontrolu vršio autor autorskog djela za vrijeme svog života. Nasljednici nisu vezani manifestacijama volje po pitanju korištenja autorskog djela na način koji čini sadržaj autorskih moralnih prava u kontekstu normi pozitivnog autorskog prava jer ne postoje odredbe koje bi ih na to primorale¹¹⁹.

Nasljednici ne mogu prenositi individualna autorska moralna prava kao ni autor, osim univerzalnom sukcesijom. Nasljednici mogu davati dozvolu za korištenje autorskog djela na način koji čini sadržaj autorskih moralnih prava solidarno, ako drugačije nisu dogovorili ili drugačije ne proizlazi iz rješenja o nasljeđivanju ili druge relevantne pravne norme.

Između ostalog autorska moralna prava ovlašćuju autora da odluči kada i na koji način će autorsko djelo biti objavljeno (prvi put postati dostupno javnosti) (čl. 17 ZAISP-a), da bude priznat i označen kao stvaraocem svog autorskog djela ali i da označi primjerke autorskog djela svojim imenom, pseudonimom, znakovima razlikovanja, na drugi način, anonimno ili uopće da ne označi svoj identitet (čl. 18 ZAISP-a) te da se suprotstavi mijenjanju, upotrebi ili mijenjanju i subsekventnoj upotrebi izmijenjenog sadržaja ili primjerka autorskog djela (čl. 19 ZAISP-a).

¹¹⁸ Kao što proizlazi iz odredbe čl. 2 st. 1 ZAISP-a kojom se uređuje da se objavljivanje autorskog djela čini "s dozvolom ovlaštenog lica" a ovakav zaključak proizlazi i iz činjenice da izdavač ili drugo lice može objaviti autorsko djelo anonimno kao što proizlazi iz odredbe čl. 11 ZAISP-a.

¹¹⁹ U uporednom pravu, naprimjer u Francuskoj, obim moralnih prava koja nasljeđuju nasljednici je manji nego u našem pravnom poretku i isti su vezani djelovanjem, instrukcijama i drugim eventualnim manifestacijama volje autora za života.

5.3.1 Pravo objavljivanja autorskog djela

Autor ima isključivo subjektivno autorsko moralno pravo odlučiti da li će, kada, na koji način i u kojoj formi autorsko djelo tog autora biti objavljeno sukladno odredbi čl. 17 ZAISP-a.

Objavljivanje, u kontekstu ZAISP-a, znači da je sadržaj autorskog djela (putem primjerka ili saopćavanjem sadržaja javnosti) s dozvolom autora dok je autor živ ili nasljednika autora nakon smrti autora, postao dostupan javnosti prvi put, sukladno odredbi čl. 2 st. 1 ZAISP-a.

Autor može odlučiti da autorsko djelo objavi samostalno ili da daje dozvolu drugom licu da autorsko djelo objavi u određeno vrijeme, na određen način i u određenoj formi.

Nasljednici mogu odlučiti da objave autorsko djelo koje autor nije, iz bilo kog razloga, objavio za vrijeme svog života, nakon smrti autora. Pravne norme pozitivnog autorskog prava u našoj državi ne sprečavaju nasljednike da tako postupе čak i u slučaju da je autor izričito zabranio objavljivanje, ali ovakvo djelovanje može biti suprotno drugim relevantnim pozitivnim normama, a u svakom slučaju se treba smatrati nemoralnim jer nije u skladu sa načelom pieteta.

Autorsko djelo se može objaviti samo jedan, prvi, put, dok se može izdati (u kontekstu odredbe čl. 2 st. 3 ZAISP-a) neograničeno mnogo puta.

U kontekstu autorskog prava autorsko djelo će se “objaviti” samo ukoliko je to učinjeno sa dozvolom lica koje je u skladu sa relevantnim pravilima autorskog prava ovlašteno da dozvoli takvo korištenje autorskog djela (čl. 2 st. 1 ZAISP-a) tako da stavljanje sadržaja ili primjerka autorskog djela u dostupnost javnosti prvi put bez dozvole autora za života autora a nasljednika nakon smrti autora će predstavljati povredu individualnog autorskog moralnog prava objavljivanja ali neće činiti čin objavljivanja u autorskopravnom smislu.

Jednom objavljeno autorsko djelo nije moguće “povući” ili na drugi način ukloniti karakteristiku da je predmetno autorsko djelo objavljeno. Autorsko djelo će biti autorskopravno zaštićeno i dok je neobjavljeno, sukladno odredbi čl. 5 et al ZAISP-a.

Trenutak objavljivanja autorskog djela je momenat u vremenu i djelovanje koje najviše eksponira autora javnom mnijenju i kritici¹²⁰. Autor može imati intenzivnu želju da ne dozvoli ovako korištenje autorskog djela. Objavljivanjem autorskog djela prije nego autor smatra da je autorsko djelo spremno za objavljivanje će biti čin kojim se može nanijeti

¹²⁰ Objavljivanje je bitan momenat u stvaralačkom djelovanju autora odnosno procesu nastanka autorskog djela. To je trenutak za koji se drži da označava da je primarno (iako ne, neophodno sveukupno) stvaralačko djelovanje autora povodom tog autorskog djela završeno te da je autorsko djelo spremno da bude komunicirano i postane dostupno javnosti prvi put odnosno bude objavljeno. Izvjesna lica smatraju da autor gubi dio kontrole nad autorskim djelom nakon tog trenutka, te da od tada autorsko djelo efektivno pripada “javnosti” (naravno ne u autorskopravnom već u “umjetničkom” smislu odnosno u prenesenom značenju).

duboka i intenzivna duševna bol i trajna šteta kako u ličnopravnom tako i imovinsko-pravnom smislu.

Povreda prava objavljivanja autorskog djela može biti i krivično djelo sukladno odredbi čl. 242 KZBiH.

5.3.2 Pravo priznavanja autorstva autorskog djela

Autor ima isključivo autorsko moralno pravo da bude priznat i označen kao stvaralac svog autorskog djela sukladno odredbi čl. 18 st. 1 ZAISP-a. Ovo pravo se naziva u autor-skopravnoj teoriji i "pravo paterniteta".

Stvaranje autorskog djela može biti izvorom ponosa, lične satisfakcije, profesionalnog napredovanja, ugleda i brojnih pozitivnih posljedica za autora. Ljudsko biće koje stvo-ri autorsko djelo može imati intenzivnu potrebu i validan pravni interes da bude prepo-znat i bude priznat da je autorom određenog autorskog djela. Ukoliko druga osoba tvrdi da je autorom, tvrdi da druga osoba od realnog autora je autorom ili osoba negira da je ljudsko biće koje je stvorilo određeno autorsko djelo autorom tog autorskog djela to može izazvati intenzivne duševne bolove istinskom autoru određenog autorskog djela.

Autor ima zasebno i odvojeno isključivo subjektivno autorsko moralno pravo odredi-ti da se njegovo autorsko djelo objavi pod te da se primjerci autorskog djela označe sa imenom i prezimenom tog autora, sa pseudonimom, sa drugom oznakom razlikovanja, anonimno ili da se ne označe ni na kakav način, sukladno odredbi čl. 18 st. 2 ZAISP-a.

Autor može imati više validnih razloga¹²¹ da sakrije svoj identitet autora predmetnog autorskog djela od šireg populusa.

Autor može odlučiti da koristi pseudonim ili znak razlikovanja jer želi da sakrije svoj stvari identitet, ili jer smatra da pseudonim bolje odgovara ili će rezultirati boljom pro-dajom primjeraka odnosno većim obimom korištenja predmetnog autorskog djela.

Pravni poredak štiti manifestaciju volje autora po pitanju dovođenja u vezu identiteta autora i autorstva tog autora povodom određenog autorskog djela.

Autor je djelomično ograničen koji pseudonim ili znak razlikovanja može koristiti na način koji odgovara sadržaju ovog individualnog subjektivnog autorskog moralnog pra-va ne normama pozitivnog autorskog prava već drugim pravilima (uključujući i strukov-nim) i općom zabranom zloupotrebe prava. Autor tako ne može koristiti kao pseudonim ime i prezime drugog lica ili znak razlikovanja koji bi mogao da stvori zabunu kod uče-snika u prometu o identitetu autora određenog autorskog djela. Autor, naprimjer ne

¹²¹ Sadržaj autorskog djela može biti kontroverzan, politički ili društveno nepopularan ili može da dovede autora u neprilike ili izazove poteškoće za autora ili osobe do kojih je autoru po drugim osnovama stalo, odnosno iz raznih drugih razloga.

može primjerke autorskog djela označiti pseudonimom koji je ime i prezime drugog, poznatijeg autora koji stvara te vrste autorskih djela¹²².

Zabranjeno je svim drugim subjektima prava za života autora da objave autorsko djelo pod ili da označe primjerke autorskog djela na način koji je drugačiji od načina na koji je po ovom pitanju manifestovao svoju volju autor. Stavljanje imena i prezimena umjesto deziniranog pseudonima ili znaka razlikovanja će predstavljati povredu ovog prava autora.

Nasljednici, nakon smrti autora, mogu drugačije objaviti pod ili označiti primjerke autorskog djela od manifestacija volje autora za života po ovom pitanju pa i čak suprotno izričitoj volji i uputstvima autora, barem u kontekstu pravila pozitivnog autorskog prava.

Autor ima isključivo pravo da autorsko djelo objavi anonimno i da primjerci autorskog djela ne označavaju ime i prezime autora odnosno da izričito bude naznačeno na istima da je autor manifestovao svoju volju da bude anonimn. Odavanje identiteta autora ili deanonimiziranje autorskog djela će predstavljati povredu autorskog prava ako se uradi za života autora protiv volje autora ili nakon smrti autora protiv volje nasljednika autora. Nasljednici autora mogu nakon smrti autora deanonimizirati autorsko djelo.

Anonimno kao i autorsko djelo čiji autor nije poznat je autorskopravno zaštićeno a ostvarivanje i zaštita subjektivnog autorskog prava povodom tog autorskog djela je uređeno odredbom čl. 11 ZAISP-a.

Priznavanje osobe koja nije autorom kao autorom izvjesnog autorskog djela, objavljivanje autorskog djela kao i označavanje primjeraka autorskog djela na način koji je suprotan manifestacijama volje autora može predstavljati i krivično djelo sukladno odredbi čl. 242 KZBiH.

5.3.3 Pravo poštivanja autorskog djela

Autor ima isključivo autorsko moralno pravo da se suprotstavi svakom mijenjanju ili upotrebi ili mijenjanju pa upotrebi izmijenjenog sadržaja ili primjerka autorskog djela ukoliko bi takvo mijenjanje ili upotreba ili upotreba nakon mijenjanja sadržaja ili primjerka autorskog djela vrijeđali čast i ugled autora, sukladno odredbi čl. 19 ZAISP-a.

Upotreba primjeraka autorskog djela ili sadržaja autorskog djela može se negativno odraziti u očima javnosti na čast i ugled autora¹²³. Mijenjanje sadržaja autorskog djela ili

¹²² U tom slučaju lice čije ime autor koristi kao pseudonim ili druga osoba koja ima pravni interes može tražiti od autora (ili ako autor odbija, eventualno, od suda) da drugačije označi primjerke autorskog djela koji su označeni na neprimjeren način te tražiti eventualnu naknadu pričinjene štete i objavljivanje presude (čl. 156 st. 1 tačka i ZAISP-a).

¹²³ Naprimjer, ukoliko lice koristi autorsko muzičko djelo u audiovizuelnom djelu u kojem se poziva na rušenje ustavnog poretka ili u pornografskom uratku javnost može smatrati da autor podržava takva djelovanja i kao rezultat smanjiti ugled koji taj autor uživa ili "ukaljati" čast tog lica.

primjerka autorskog djela može se također negativno odraziti na čast i ugled autora posebno ukoliko se uvrste elementi koji su problematične prirode ili ukoliko, na primjer, kao rezultat izmjena se stvori utisak da autor nije sposoban da se gramatički ili na drugi primjeren način ispravno izražava. Korištenje izmjenjenog sadržaja ili primjerka autorskog djela može dovesti članove šire javnosti u zabludu da se radi o izvornom, nepretrađenom, autorskom djelu ili da takve izmjene potiču od autora, bez obzira kakva bila priroda takvih izmjena.

Autor se ne može protiviti svakom mijenjanju, upotrebi ili mijenjanju pa upotrebi sadržaja ili primjerka autorskog djela po osnovi ovog prava već samo onima za koje može dokazati da se usljed njih vrijeđa čast i ugled autora odnosno nasljednika autora nakon života autora što je činjenično pitanje i pravni standard. Potrebno je imati na umu da je "sujeta autora" poznat psihološki fenomen koji čini autora posebno osjetljivim na korištenje autorskog djela u kontekstu odražavanja na čast i ugled te da sud treba, kao i u pitanjima povrede autorskih imovinskih prava ostvariti srazmjernost između težine učinjene povrede i zahtjeva autora kao i interes autora u kontekstu duhovne i ličnih veza autora i autorskog djela da se osigura efektivna zaštita prava, nastojati utvrditi da li bi takvo korištenje povrijedilo čast i ugled prosječne osobe, te uzeti u obzir da li je autor poznat javnosti i obim "slave" autora (što je autor više poznat javnosti vjerovatnoća povrede časti i ugleda autora usljed bilo koje singularne instance korištenja autorskog djela, smatramo, će imati manju vjerovatnoću da će negativno uticati na čast i ugled tog autora).

Korištenje autorskog djela na ovaj način je odvojeno i različito od kontrole koju autor ima nad promjenom i preradom autorskog djela koja čini sadržaj isključivog autorskog imovinskog prava prerade autorskog djela (čl. 33 ZAISP-a).

5.4 Druga prava autora

Druga prava autora, kao što se može zaključiti iz načina na koji ih je zakonodavac nazvao, je skupni naziv za subjektivna autorska prava koja ulaze u sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava autora povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio ali koja po svojoj prirodi i karakteristikama se ne mogu svrstati u autorska imovinska ili autorska moralna prava. Kao rezultat i cjelina ova prava su heterogena.

Za razliku od autorskih imovinskih i autorskih moralnih prava čije djelovanje je apsolutno, *erga omnes*, druga autorska prava imaju relativno, *inter partes* dejstvo, a nositelj obaveze je konkretni subjekt prava koji je definisan relevantnim normama kojim se uređuje sadržaj ovih prava, kada ta lica koriste autorska djela ili po drugoj osnovi se mogu kvalifikovati za sticanje obaveze u skladu po relevantnim pravnim pravilima.

Druga prava na naknadu za davanje na poslugu (čl. 34 ZAISP-a te prava pristupa primjerku autorskog djela i pravo predaje primjerka autorskog djela (čl. 39 ZAISP-a) su

prenosiva te po svojoj prirodi slična autorskim imovinskim pravima, pravo slijeđenja (čl. 35 ZAISP-a) i pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (čl. 36-38 ZAISP-a) se ne mogu prenositi pravnim poslovima *inter vivos* već samo nasljeđivati a ova prava se ne mogu individualno ostvarivati (osim kao izuzetak dok Institut za intelektualno vlasništvo ne ovlasti kolektivnu organizaciju sukladno čl. 5 ZKOAISP-a) već se mogu samo kolektivno ostvarivati. Autor se ne može odreći prava na raskid ugovora zbog neizvršavanja sukladno odredbi čl. 83 st. 5 ZAISP-a. Pravo pokajanja (čl. 84 ZAISP-a) ne može se uopće prenositi ni pravnim poslovima *inter vivos* ni pravnim poslovima *mortis causa* odnosno je nenasljeđivo (čl. 63 ZAISP-a) i jedino je pravo koje “umire sa autorom” sukladno odredbi čl. 63 ZAISP-a.

Sadržaj drugih prava autora je enumeriran te *numerus clausus* a čini ga: pravo na naknadu za davanje na poslugu (čl. 34 ZAISP-a), pravo slijeđenja ili pravo povodom ponovne prodaje unikatnog primjerka autorskog likovnog djela (čl. 35 ZAISP-a), pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (čl. 36–38 ZAISP-a), pravo pristupa primjerku autorskog djela (čl. 39 st. 1 i 4 ZAISP-a), pravo predaje kvalifikovanog primjerka autorskog djela (čl. 39 st. 2–4 ZAISP-a), pravo na raskid ugovora zbog neizvršavanja (čl. 83 ZAISP-a) i pravo pokajanja (čl. 84 i 61 ZAISP-a)¹²⁴.

5.4.1 Pravo na naknadu za davanje primjerka autorskog djela na poslugu

Pravo na naknadu za davanje na poslugu je individualno subjektivno drugo pravo autora na primanje odgovarajućeg iznosa novčane naknade za davanje, od strane javnih biblioteka ili drugih institucija kojima je to djelatnost (sukladno odredbi čl. 34 st. 1 ZAISP-a) na upotrebu primjerka autorskog djela za vremenski ograničen period bez da onaj ko daje primjerak autorskog djela na poslugu od toga ostvaruje posrednu ili neposrednu privrednu korist, sukladno odredbi čl. 34 ZAISP-a¹²⁵.

Iznos naknade mora biti “odgovarajući” a zakonodavac ne precizira kako se isti ima utvrditi (da li pregovorom autora/nosioca prava i pojedine javne biblioteke ili na drugi način). Da li je naknada “odgovarajuća” slijedi, je pravnim standardom i činjeničnim pitanjem.

Autor neće imati pravo na naknadu za davanje na poslugu primjerka bibliotečkog materijala u nacionalnim bibliotekama, bibliotekama javnih obrazovnih institucija i javnih specijaliziranih biblioteka (čl. 34 st. 3 tačka a ZAISP-a), arhitektonskih objekata (čl. 34 st. 3 tačka b ZAISP-a), primjeraka primijenjenih umjetnosti ili industrijskog oblikovanja (čl. 34 st. 3 tačka c ZAISP-a), primjeraka autorskog djela radi saopćavanja javnosti

¹²⁴ NB: Pravo pokajanja (čl. 84 i 61 ZAISP-a) i pravo na raskid ugovora o prijenosu prenosivog autorskog prava zbog neizvršenja (čl. 83 ZAISP-a) će biti obrazloženi u poglavlju o ostvarivanju i prometu subjektivnim autorskim pravom.

¹²⁵ Kod korištenja primjerka autorskog djela davanjem istog u zakup, čin korištenja primjerka autorskog djela je također na vremenski ograničen period ali pri tome kvalifikovano lice koje daje primjerak u zakup to čini kako bi ostvarilo posrednu ili neposrednu privrednu korist, sukladno odredbi čl. 23 st. 1 ZAISP-a.

(čl. 34 st. 3 tačka d ZAISP-a), primjeraka autorskog djela radi uvida na licu mjesta ili za njihovo pozajmljivanje između javnih ustanova (čl. 34 st. 3 tačka e ZAISP-a) te u okviru radnog odnosa, ako je upotreba ograničena isključivo na vršenje radnih obaveza iz tog odnosa (čl. 34 st. 3 tačka f ZAISP-a).

Davanje na poslu primjeraka računarskih programa i baza podataka je isključivo pravo njihovog autora/isključivog nosioca prava, sukladno odredbi čl. 34 st. 4 ZAISP-a.

5.4.2 Pravo slijeđenja – pravo povodom ponovne prodaje unikatnog primjerka autorskog djela likovne umjetnosti

Pravo slijeđenja je subjektivno autorsko drugo pravo autora autorskog djela likovne umjetnosti koji, nakon što autor izvrši prvu prodaju unikatnog primjerka kvalifikovanog autorskog djela, pa taj unikatni primjerak tog kvalifikovanog autorskog djela bude ponovo prodat, a prodavač, kupac ili posrednik se profesionalno bave prometom autorskih djela iz oblasti umjetnosti ili “umjetničkih djela”, autor mora o činjenici prodaje unikatnog primjerka kvalifikovanog autorskog djela biti obaviješten i može da potražuje naknadu po osnovi te i takve prodaje u iznosu koji će biti određen u skladu s odredbom čl. 35 st. 5 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 35 st. 1 ZAISP-a¹²⁶.

Naknada se računa kao procenat od prodajne cijene kvalifikovanog unikatnog primjerka autorskog djela bez uključenih poreza, sukladno odredbi čl. 35 st. 4 ZAISP-a.

Iznos procenta će zavisi od visine prodajne cijene bez uključenog poreza, pa tako naknada će iznositi: 4% od dijela cijene ostvarene u iznosu od 1.000 KM do 100.000 KM; 3% od dijela cijene ostvarene u iznosu od 100.001 KM do 400.000 KM; 1% od dijela cijene ostvarene u iznosu od 400.001 KM do 700.000 KM; 0,5% od dijela cijene ostvarene u iznosu od 700.001 KM do 1.000.000 KM; 0,25% od dijela cijene ostvarene u iznosu iznad 1.000.000 KM, sukladno odredbi čl. 35 st. 5 ZAISP-a.

Bez obzira na visinu prodajne cijene kvalifikovanog unikatnog primjerka autorskog djela naknada po osnovu prava slijeđenja ne može iznositi više od 25.000 KM sukladno odredbi čl. 35 st. 6 ZAISP-a.

¹²⁶ U praksi je primjetna tendencija kod unikatnih primjeraka autorskih djela likovne umjetnosti da im raste vrijednost protekom vremena a posebno sa rastom reputacije umjetnika/autora. Dodatno, izvjesno je da lice koje se profesionalno bavi prometovanjem primjercima “umjetničkih” autorskih djela će biti više svjesno i u boljem položaju da ostvari veću vrijednost i prihod od prometovanja vlasništvom takvih unikatnih primjeraka kvalifikovanih autorskih djela. Shodno, zakonodavac štiti autora kao slabiju stranu u takvom pravno poslu tako što osigurava da autor učestvuje u dijelu dodatnog prihoda i vlasništva koju takvo profesionalno lice ostvari od prometovanja vlasništvom kvalifikovanog unikatnog primjerka autorskog djela. Autor također ima validan interes da bude obaviješten o detaljima takve prodaje kako bi mogao vršiti sadržaj drugih svojih prava, kao što je pravo pristupa i pravo predaje primjerka autorskog djela (čl. 39 ZAISP-a) i vršio kontrolu u skladu sa svojim drugim autorskim imovinskim pravima te ostvario uplatu naknade po pravu slijeđenja.

Kvalifikovani unikatni primjerci autorskih djela likovne umjetnosti su slike, crteži, ko-
laži, grafike, gravure, fotografije, tapiserije, kipovi, umjetnička djela izrađena u kera-
mici, staklu ili drugom materijalu i slični primjerci autorskih djela koja je stvorio autor
svojeručno ili se radi o reprodukcijama takvih primjeraka autorskih djela koja se sma-
traju “originalima” odnosno unikatnim primjercima autorskog djela sukladno odredbi
čl. 35 st. 3 ZAISP-a. Reprodukcijama primjerka autorskog djela smatraju se “originali-
ma” ili kvalifikovanim unikatnim primjercima autorskog djela ako ih je izradio autor ili
lice koje je autor ovlastio, u ograničenom broju primjeraka, koji su, u pravilu, numerira-
ni i koje je potpisao autor, sukladno odredbi čl. 35 st. 3 ZAISP-a.

Za obaveze plaćanja naknade i obavještanja o prodaji i detaljima novog vlasnika, au-
toru odgovaraju solidarno prodavač kvalifikovanog primjerka autorskog djela, kupac i
posrednik, sukladno odredbi čl. 35 st. 2 ZAISP-a.

Autor se ne može odreći prava slijeđenja niti može prometovati ovim pravom pravnim
poslovima *inter vivos*, sukladno odredbi čl. 35 st. 7 ZAISP-a.

Pravo slijeđenja ne može biti predmetom prinudnog izvršenja sukladno odredbi čl. 35 st.
7 ZAISP-a, ali izvršenje je moguće na imovinskim koristima od prava slijeđenja suklad-
no odredbi čl. 65 st. 1 ZAISP-a.

Pravo slijeđenja će biti predmetom nasljeđivanja nakon smrti autora, sukladno odred-
bi čl. 63 ZAISP-a.

Pravo slijeđenja se mora obavljati na kolektivan način sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka a
Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10)
a nadležna kolektivna organizacija će biti ovlaštena da kolektivno ostvaruje ovo pravo
bez ugovora sa autorom sukladno odredbi čl. 4 st. 3 ZKOAISP-a.

U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* Institut za intelektualno vlasništvo nije izdao odobren-
je ni jednoj kolektivnoj organizaciji za kolektivno ostvarivanje ponovne prodaje uni-
katnih primjeraka autorskih likovnih djela (prava slijeđenja).

Kako Institut u ovo vrijeme nije ovlastio kolektivnu organizaciju za kolektivno ostva-
rivanje prava slijeđenja sukladno odredbi čl. 5 ZKOAISP-a autori koji se mogu kvali-
fikovati kao nosioci ovog prava sukladno odredbi čl. 35 ZAISP-a mogu individualno
ostvarivati pravo slijeđenja do trenutka dok ne postane pravosnažno rješenje kojim će
Institut da izda odobrenje kolektivnoj organizaciji.

5.4.3 Pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu

Pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu je individualno subjektivno au-
torsko drugo pravo autora autorskog djela za koje se, s obzirom na prirodu djela, može
očekivati da će biti reproducirano fotokopiranjem ili snimanjem na nosače zvuka, slike
ili teksta, za privatnu ili drugu vlastitu upotrebu (kao sadržajno ograničenje autorskog

prava slobodnom upotrebom, sukladno čl. 46 ZAISP-a¹²⁷) da takav autor dobije naknadu od takve upotrebe sukladno odredbama čl. 36–38 et al ZAISP-a i drugih relevantnih pravnih izvora, sukladno odredbi čl. 36 st. 1 ZAISP-a.

Naknada za privatnu i drugu vlastitu upotrebu se plaća za zvučno i vizuelno snimanje (čl. 36 st. 2 ZAISP-a) i za fotokopiranje (čl. 36 st. 3 ZAISP-a).

Naknada za zvučno i vizuelno snimanje se plaća pri prvoj prodaji ili uvozu¹²⁸ novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje¹²⁹ (čl. 36 st. 2 tačka a ZAISP-a) i pri prvoj prodaji ili uvozu novih praznih nosača zvuka, slike ili teksta (čl. 36 st. 2 tačka b ZAISP-a).

Naknada za fotokopiranje¹³⁰ se plaća pri prvoj prodaji ili uvozu novih uređaja za fotokopiranje (čl. 36 st. 3 tačka a ZAISP-a) i od svake izrađene fotokopije namijenjene za prodaju (čl. 36 st. 3 tačka b ZAISP-a).

Iznosi naknada se uređuju posebno za različite kategorije uređaja i nosača¹³¹.

¹²⁷ Zakonodavac je sadržajno ograničio subjektivno autorsko pravo tako što je dozvolio korisniku reproduciranje jednog primjerka autorskog djela od strane fizičkog lica na način i u granicama propisanim od strane zakonodavca te javnim arhivima, javnim bibliotekama i muzejima za vlastite potrebe reproduciranje primjerka autorskog djela na određen način sukladno odredbi čl. 46 ZAISP-a slobodno, odnosno bez obaveze da traže i dobiju dozvolu ili izvrše prijenos prava i bez obaveze da plate naknadu za takvo korištenje autorskih djela (pravna osnova za korištenje je zakonska odredba).

¹²⁸ U kontekstu ZAISP-a uvoz na teritorij Bosne i Hercegovine odnosno u BiH znači svako puštanje u promet i svako unošenje robe na teritorij BiH, osim ako se radi o malim količinama namijenjenim za privatnu i nekomercijalnu upotrebu, koji se unose kao dio ličnog prtljaga ili šalju u malim pošiljkama, sukladno odredbi čl. 36 st. 4 ZAISP-a. Determinaciju da li su zadovoljeni uslovi za uvoz može prvenstveno da donese carinska ispostava odnosno organ nadležan za carinsk poslove te svakako sud u kojem slučaju da li će se raditi o kvalifikovanim količinama i koja svrha uvoza tih količina je namijenjena će biti pravni standard i činjenično pitanje.

¹²⁹ Sa uređajima za zvučno i vizuelno snimanje su izjednačeni svi drugi uređaji koji postoje ili koji će postojati tokom vremenskog intervala autorskopravne zaštite subjektivnog autorskog prava autora povodom autorskog djela u pitanju kojim se postiže isti efekat snimanja zvuka ili vizuelnog snimanja, sukladno odredbi čl. 36 st. 5 ZAISP-a.

¹³⁰ Sa djelovanjem fotokopiranja su izjednačene sve druge tehnike reproduciranja primjeraka autorskog djela sukladno odredbi čl. 36 st. 5 ZAISP-a.

¹³¹ Sukladno odredbi čl. 38 st. 2 ZAISP-a) i to: za svaki uređaj za zvučno snimanje – u zavisnosti od tehnologije (analogno, digitalno) i činjenice da li se radi o uređajima namijenjenim isključivo reproduciranju zvučnih snimaka ili ne (čl. 38 st. 2 tačka a ZAISP-a), za svaki uređaj za audiovizuelno snimanje – u zavisnosti od tehnologije (analogno, digitalno) i činjenice da li se radi o uređajima namijenjenim isključivo reproduciranju audiovizuelnih ili videosnimaka ili ne (čl. 38 st. 2 tačka b ZAISP-a), za svaki prazan nosač zvuka ili slike - u zavisnosti od tehnologije (analogno, digitalno) i najdužeg mogućeg trajanja reprodukcije zvuka ili slike (čl. 38 st. 2 tačka c ZAISP-a), za svaki uređaj za fotokopiranje ili drugi uređaj sa sličnom tehnikom reproduciranja (faks, printer, fotoprinter i sl.) - u zavisnosti od najvećeg mogućeg broja kopija u minuti i od mogućnosti reproduciranja u boji (čl. 38 st. 2 tačka d ZAISP-a) i za svaku pojedinačnu fotokopiju napravljenu za prodaju fizičkim licima (čl. 38 st. 2 tačka e ZAISP-a).

Naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu ne plaćaju lica koja su ovlaštena na reproduciranje za privatnu i drugu vlastitu upotrebu po osnovi odredbe čl. 46 ZAISP-a već naknadu plaćaju proizvođači uređaja za zvučno ili vizuelno snimanje, proizvođači uređaja za fotokopiranje i proizvođači praznih nosača zvuka, slika ili teksta, sukladno odredbi čl. 37 st. 1 ZAISP-a te ukoliko se kvalifikovani uređaji i nosači uvoze na teritorij Bosne i Hercegovine, naknadu će plaćati uvoznici kvalifikovanih predmeta sukladno odredbi čl. 37 st. 2 ZAISP-a.

Proizvođači uređaja za zvučno i vizuelno snimanje, proizvođači uređaja za fotokopiranje i proizvođači praznih nosača zvuka, slike ili teksta koji ono što proizvedu izvoze iz Bosne i Hercegovine neće imati obavezu plaćanja naknade za one uređaje i prazne nosače koje izvezu, sukladno odredbi čl. 37 st. 3 ZAISP-a.

Vijeće ministara BiH¹³² je donijelo Odluku o iznosima naknada za reproduciranje za privatnu i drugu vlastitu upotrebu autorskih djela i predmeta srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 77/11) koja je na snazi u vrijeme pisanja ovog *Priručnika*.

Autor se ne može odreći prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu niti može prenijeti ovo pravo na druga lica pravnim poslovima *inter vivos*, sukladno odredbi čl. 36 st. 6 ZAISP-a.

Pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu može biti predmetom nasljeđivanja, sukladno odredbi čl. 63 ZAISP-a.

Ovo pravo ne može biti predmetom prinudnog izvršenja sukladno odredbi čl. 36 st. 6 ZAISP-a, ali predmetom izvršenja mogu da budu imovinske koristi koje potječu od prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu, sukladno odredbi čl. 65 st. 1 ZAISP-a.

Pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu se može samo kolektivno ostvarivati sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka b Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH* br. 63/10)¹³³.

Autorima kao cjelini pripada 40% naknade ostvarene na osnovu prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu potrebu koja se plaća od prve prodaje ili uvoza novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje i novih praznih nosača zvuka, slike ili teksta,

¹³² Sukladno odredbi čl. 38 st. 1 ZAISP-a Vijeće ministara Bosne i Hercegovine će odrediti iznos pojedinih naknada koje će pripadati nosiocima prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu.

¹³³ U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* Institut za intelektualno vlasništvo je dao dozvolu za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja prava autora pisanih djela izdatih u štampanoj formi i srodnog prava izdavača štampanih izdanja, na privatnu i drugu vlastitu upotrebu rješenjem broj: 03-47-5-193-9/17VT od 06. 11. 2017. godine udruženju "Original" i dozvolu za kolektivno ostvarivanje prava autora muzičkih djela, izvođača, proizvođača fonograma i filmskih producenata na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu koja se plaća pri prvoj prodaji ili uvozu novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje i pri prvoj prodaji ili uvozu novih praznih nosača zvuka slike ili teksta rješenjem broj: IP-04-47-5-200-3/20GM od 22. 04. 2020. godine udruženju "Reprobos".

sukladno odredbi čl. 22 st. 1 ZKOAIISP-a, dok 30% pripada izvođačima kao subjektima srodnih prava (po osnovi odredbe čl. 120 ZAISP-a) i 30% proizvođačima fonograma (čl. 129 ZAISP-a) odnosno filmskim producentima (čl. 133 ZAISP-a).

40% ubrane naknade se odnosi na sve autore svih autorskih djela i svih primjeraka autorskih djela koji su nosioci prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu odnosno koji se mogu kvalifikovati za ovo pravo po odredbi čl. 36 st. 1 ZAISP-a. Analogno se odnosi i na različite vrste izvođača. Kako će taj iznos biti distribuiran autorima različitih vrsta autorskih djela će biti uređeno pravilima relevantne kolektivne organizacije.

Naknada ostvarena po osnovu prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu koja se plaća od prve prodaje ili uvoza novih uređaja za fotokopiranje i od izrađenih fotokopija namijenjenih za prodaju se dijeli između autora i izdavača (po osnovi odredbe čl. 138 ZAISP-a) u omjeru 50%:50% sukladno odredbi čl. 22 st. 2 ZAISP-a.

5.4.4 Pravo pristupa i predaje primjerka autorskog djela

Pravo pristupa je individualno subjektivno drugo pravo autora da pristupi primjerku autorskog djela koji se nalazi u posjedu drugog lica ukoliko je takav pristup primjerku autorskog djela neophodan za vršenje subjektivnog autorskog imovinskog prava reproduciranja i/ili subjektivnog autorskog imovinskog prava prerade sadržaja ili primjerka autorskog djela i ako to nije suprotno opravdanim interesima posjednika primjerka autorskog djela u pitanju, sukladno odredbi čl. 39 st. 1 ZAISP-a.

Da li je pristup primjerku autorskog djela neophodan za ostvarivanje kvalifikovanih individualnih subjektivnih autorskih prava je činjenično pitanje a teret dokazivanja je na autoru/nosiocu prava ili zastupniku autora.

Pravo predaje primjerka autorskog djela je individualno subjektivno drugo pravo autora da zahtijeva da posjednik primjerka autorskog djela preda unikatni primjerak autorskog djela likovne umjetnosti ili fotografije radi izlaganja istog u Bosni i Hercegovini, ukoliko autor/nosilac ovog prava može dokazati da postoji jači interes, sukladno odredbi čl. 39 st. 2 ZAISP-a. Postojanje jačeg interesa je pravni standard i činjenično pitanje a teret dokazivanja je na strani autora/nosioca prava ili zastupnika autora.

Posjednik kvalifikovanog unikatnog primjerka autorskog djela može predaju usloviti davanjem garancije od strane autora/nosioca prava ili da autor/nosilac prava ili zastupnik autora prethodno zaključe ugovor o osiguranju sa kvalifikovanim subjektom prava u visini tržišne vrijednosti autorskog djela¹³⁴, sukladno odredbi čl. 39 st. 3 ZAISP-a. Autor/nosilac prava ili zastupnik autora u vršenju sadržaja prava pristupa i predaje djela ima obavezu pokrivanja svih troškova pristupa primjerku i predaje kvalifikovanog primjerka autorskog djela sukladno odredbi čl. 39 st. 4 ZAISP-a.

¹³⁴ Smatramo da je ovdje zakonodavac napravio grešku te da iznos osiguranja treba biti u visini tržišne vrijednosti primjerka autorskog djela koje je predmetom predaje kao sadržaja ovog prava.

Autor/nosilac prava ili zastupnik ima obavezu da sadržaj ovog prava vrši s najmanjim mogućim smetanjem posjednika, sukladno odredbi čl. 39 st. 4 ZAISP-a, a djelovanje suprotno može biti osnovom za ograničavanje pristupa primjerku autorskog djela ili osporavanje predaje primjerka autorskog djela kao što proizlazi iz odredbi čl. 39 st. 1 i 2 ZAISP-a.

U slučaju da prilikom vršenja sadržaja prava pristupa i prava predaje kvalifikovanog primjerka autorskog djela dođe do oštećenja primjerka autorskog djela u pitanju autor/nosilac prava ili zastupnik će odgovarati po osnovu objektivne odgovornosti, dakle bez obzira na svoju krivicu, za svu štetu koja je nastala kao rezultat, sukladno odredbi čl. 39 st. 4 ZAISP-a.

5.5 Sudska praksa

Autorsko djelo zaštićeno je bez obzira na to da li je to objavljeno.

(Vrhovni sud Srbije, Gž: 70/93).

Autorska, moralna i imovinska prava pripadaju autoru od trenutka nastanka autorskog djela, a ne licu koje je koristilo idejno rješenje za svoj proizvod.

(Iz rješenja Višeg privrednog suda, Pž. 7573/2000 od 6. februara 2001. godine).

Druga osoba može iskorištavati autorsko djelo samo na temelju suglasnosti autora.

(Privredni sud Hrvatske, br. Pž-3229/92 od 9. 02. 1993. godine).

Isključivo je pravo autora da drugom zabrani ili dozvoli emitovanje svog dijela, a emitovanjem se smatra javno saopštavanje dela žičnim ili bežičnim prenosom elektromagnetnih električnih ili drugih signala na daljinu (radio difuzija i kablovska difuzija).

(Vrhovni sud Srbije, Gž-80/08 od 3. 09. 2008. godine).

Autorsko djelo iskorištava se i njegovim prerađivanjem, a djelo se tako može iskorištavati samo na temelju dozvole autora. Stoga autor ima pravo na naknadu štete od osobe koja je bez njegove dozvole preradila i iskorištavala djelo i time povrijedila njegovo autorsko pravo.

(Vrhovni sud Hrvatske, Gž-3974/73 od 11. 09. 1975. godine).

Stavljanje lika Miki Mause na dječije majice bez odobrenja predstavlja povredu autorskog prava.

(Viši privredni sud Srbije, Pž-2293/89).

Autorski honorar za javno izvođenje i saopštavanje muzičkih djela, dužan je da plati stvarni korisnik muzike, a ne lice na koje se vodi ugostiteljska radnja.

(Okružni sud u Leskovcu, Gž-293/78, Bilten Okružnog suda u Beogradu, br. 11-12/1981, str. 85).

Autorsko djelo je izloženo javnosti ako je dostupno većem broju osoba izvan uobičajenog užeg kruga osoba koje su usko povezane rodbinskim ili prijateljskim vezama, a pod javnim iskorištavanjem autorskog djela podrazumijeva se svako njegovo iskorištavanje koje je dostupno javnosti ili iskorištavanje u prostoru koji je dostupan svakome.

Iz obrazloženja:

Iz spisa proizlazi da je tužitelj autor kompletnog dizajna stolnog sklopivog kalendara s višenamjenskim ovitkom, a da je tuženik neovlašteno kopirao autorsko djelo tužitelja na način da je izradio kalendar istog dizajna u malom i velikom formatu. Tuženik tijekom postupka navodi kako njegovi kalendari nisu bili namijenjeni za javnost, te osporava visinu postavljenog tužbenog zahtjeva. (...) U odnosu na predmet spora, ocjena je ovog suda da tuženik neosnovano osporava autorsko djelo, pozivajući se da sličnih kalendara ima na tržištu jer tijekom postupka nije predložio dokaze u prilog te tvrdnje. Neosnovano tuženik osporava i učinjenu povredu autorskog prava tužitelja, navodeći da njegovi kalendari nisu bili namijenjeni javnosti. Sukladno odredbi članka 2. Zakona o autorskom pravu («N. novine», broj 9/99 - pročišćeni tekst, 76/99 i 127/99, nastavno ZAP) javnost označava veći broj osoba izvan uobičajenog užeg kruga osoba koje su usko povezane rodbinskim ili prijateljskim vezama (stavak 5.), a javnim iskorištavanjem autorskoga djela razumijeva se svako iskorištavanje djela koje je pristupačno javnosti ili iskorištavanje u prostoru koji je pristupačan svakomu (stavak 6.). Autor ima isključivo pravo davati odobrenje za iskorištavanja njegovog djela u bilo kojem obliku. Tuženik je svoje kalendare učinio dostupnim javnosti već samom internom upotrebom, jer djelatnici tuženika nisu uobičajeni uži krug osoba koje su usko povezane rodbinskim ili prijateljskim vezama, kao niti druge osobe koje imaju pristup prostorijama tuženika. U odnosu na visinu tužbenog zahtjeva napominje se da Pregled autorskih naknada za djela grafičkog dizajna nije mjerodavan propis kojeg je sud dužan primijeniti, već jedino može poslužiti sudu kao orijentir za donošenje odluke o osnovanosti tužbenog zahtjeva za isplatom naknade štete s osnova povrede autorskog imovinskog prava. Slijedom navedenoga, valjalo je temeljem odredbe članka 369. stavak 1. ZPP-a ukinuti presudu i predmet vratiti prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje. U ponovnom postupku prvostupanjski će sud zakazati novu glavnu raspravu, te nakon provedenog dokaznog postupka donijeti novu i valjano obrazloženu odluku o tužbenom zahtjevu u smislu odredbe članka 338. stavak 4. ZPP-a i naprijed obrazloženih nedostataka.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br. Pž-1142/03 od 17. 5. 2006. godine).

Kada je izdavač u svom listu objavio priču kao književno djelo koje mu je dostavio autor, pa tom prilikom bez saglasnosti autora izvršio izmjenu utoliko što je priču objavio na ijekavskom umjesto na ekavskom govoru, a osim toga na nekoliko mjesta u tekstu mijenjao redoslijed riječi u rečenici, pojedine riječi zamjenjivao drugima, te neke riječi ispustio iz teksta, time je narušio originalni tekst priče, pa bez obzira na činjenicu da li je ovim izmjenama izvršeno eventualno poboljšanje teksta u pogledu njegove jasnoće i estetske vrijednosti, ovakvim postupanjem izdavača povrijeđena su prava autora koja su zaštićena zakonom.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. Gž-222/83 od 19. 1. 1984. godine - Bilten VSBiH, broj 1/84, str. 8).

Objavljivanjem kompozicije bez saglasnosti autora i potrebne autorizacije i bez označavanja tužioca kao autora označenih upotrebljenih kompozicija, vrijeđa se autorsko pravo kompozitora, zbog čega kompozitoru pripada pravo na zaštitu njegovih neimovinskih, moralnih interesa.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-1893/63).

Kad je tuženik bez odobrenja autora iskorištavao njegovo glazbeno djelo u filmu koji obiluje opscenim scenama na granici pornografije, nesumnjivo je da su uz autorska imovinska prava teško povrijeđena i autorska moralna prava. Stoga je osnovan zahtjev za izrezivanjem scena koje sadrže tužiteljevo djelo iz filma.

(Privredni sud Hrvatske, Pž-1794/81 od 6. 04. 1982. godine).

Emitovanjem reklamnog spota sa muzikom autora, a bez njegove saglasnosti, vrijeđaju se autorska prava. Autorska moralna prava su lična prava i ona su neotuđiva.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-105/94 od 5. 12. 1994. godine).

Isključivo je pravo autora književnih, muzičkih, naučnih i umjetničkih djela da daju odobrenje za kinematografsko prilagođavanje ili reprodukovanje tih djela i za promet tako prilagođenih ili reprodukovanih djela, a kinematografsko djelo stvoreno prilagođavanjem ili reprodukovanjem takvih djela zaštićeno je kao izvorno djelo, čime se ne zadire u pravo autora prilagođenog ili reprodukovanog djela.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br. Pž-3353/03 od 13. 6. 2006. godine).

U smislu čl. 28. ZAP-a, autorska moralna prava čini pravo autora da se usprotivi svakom deformiranju, sakaćenju ili drugom mijenjanju djela.

Kad je nesporno da je tuženik sažetak objavio bez odobrenja i znanja autorice, bez autorizacije i u skraćenom obliku, počinio je takvim postupanjem povredu autorskih moralnih prava.

(Viši privredni sud Hrvatske, Pž-478/85 od 23. 04. 1985. godine).

Autorsko moralno pravo djeluje erga omnes, pa to pravo vrijeda svaka osoba koja javno iskorištava djelo bez oznake autora ili deformira, skraćuje ili na drugi način mijenja djelo.

(Privredni sud Hrvatske, Pž-218/93 od 27. 04. 1993. godine).

Osoba koja je objavila djelo bez dozvole autora i bez oznake imena autora povrijedila je time autorsko moralno pravo bez obzira na to što je to učinila na temelju ugovora sklopljenog sa osobom na koju je autor prenio pravo iskorištavanja djela.

(Privredni sud Hrvatske, Pž-782/90 od 10. 04. 1990. godine).

Autorska moralna prava obuhvaćaju pravo autora usprotiviti se svakom deformiranju, sakaćenju ili drugom mijenjanju djela, kao i pravo autora usprotiviti se svakoj uporabi djela koja bi vrijedala njegovu čast i ugled.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-703/01, od 24. 04. 2001.)

Nakladnik je u izdanju djela koje je rezultat rada više autora dužan označiti autora svakog pojedinog doprinosu.

(Viši privredni sud Hrvatske, Pž-15/83 od 1. 02. 1983. godine).

Odredbom člana 18. Zakona o autorskom i srodim pravima predviđeno je da autor ima isključivo pravo da se suprotstavi iskorišćavanju svog dijela na način koji ugrožava ili može ugroziti njegovu čast i ugled.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-110/09 od 10. 09. 2009. godine).

Postoji povreda moralnih autorskih prava tužioca, kada tuženi bez saglasnosti autora sakupi odlomke iz njegovih autorskih djela i objavi ih.

(Vrhovni kasacioni sud Srbije, Rev-2676/10 od 30. 06. 2010. godine).

Ocjena časti i ugleda je krajnje individualna u kategoriji povrede autorskih moralnih prava, jer za jednog autora nije povreda časti i ugleda ono što je za drugog osobito uvredljivo, a tužitelj je kao autor u dva svoja iskaza nedvojbeno i jasno očitovao tu uvredljivost u odnosu na uređivačku koncepciju lista u kojem je objavljeno njegovo autorsko djelo bez njegova pristanka i još k tomu deformirano.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-5467/99, od 16. 06. 2000. godine, Ing reg SP, 2001, uložak 3, str. 11, odl. 377.1.)

Organizacija autora kojoj je odobreno obavljanje djelatnosti zaštite autorskih prava, aktivno je legitimirana zahtijevati plaćanje naknade za korištenje glazbenih djela i bez punomoći autora, odnosno drugog nositelja autorskog prava.

(VSRH, Revt -142/02, od 12. 11. 2002. godine, DSP 7/2005, str. 89–90).

Cijenjenog čitaoca upućujemo na Tajić, H. (2015) *Autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva*, Privredna štampa, Sarajevo i *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva* objavljene 2014. godine u Sarajevu u okviru projekta Evropske unije podrške institucijama u sistemu provođenja prava intelektualnog vlasništva – Bosna i Hercegovina, za širi izbor sudske prakse.

6. Granice autorskog prava

6.1 O granicama autorskog prava

Autorsko pravo *ex lege* ili usljed svoje prirode jeste ili može biti ograničeno:

- predmetno¹³⁵,
- sadržinski, i to zakonskom licencom (čl. 41 ZAISP-a) i slobodnom upotrebom za zadovoljenje potreba lica sa invaliditetom (čl. 42 ZAISP-a), privremenim reproduciranjem u sklopu tehnoloških procesa (čl. 43 ZAISP-a), za potrebe informiranja javnosti (čl. 44 ZAISP-a), za potrebe nastave (čl. 45 ZAISP-a), reproduciranjem za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (čl. 46 ZAISP-a), citiranjem (čl. 47 ZAISP-a), kada je autorsko djelo nebitan sastojak u odnosu na glavno djelo ili u odnosu na stvar sa kojom se zajedno koristi (čl. 48 ZAISP-a), za promoviranje javnih izložbi ili aukcija autorskih djela (čl. 49 ZAISP-a), slobodnom preradom ako se radi o parodiji ili karikaturi, privatnoj ili drugoj vlastitoj preradi ili preradi u vezi s dopuštenim korištenjem (čl. 50 ZAISP-a), baza podataka kao autorskih djela (čl. 51 ZAISP-a), primjeraka autorskih djela trajno smještenih na javnim mjestima (čl. 52 ZAISP-a), za potrebe provođenja službenih postupaka (čl. 53 ZAISP-a) i radi provjere uređaja (čl. 54 ZAISP-a),
- vremenski (čl. 55–62 et al ZAISP-a),
- prostorno, u teoriji¹³⁶,

¹³⁵ Pravila autorskog prava se ne odnose na nešto što se ne može kvalifikovati kao individualne duhovne tvorevine koje pripadaju oblastima književnosti, umjetnosti ili nauke (čl. 4 st. 1 ZAISP-a), činjenice, kao objektivno utvrđiva opažanja stanja u materijalnoj prirodi nisu autorskopravno zaštićena jer nisu tvorevine duha, te gdje zakonodavac *ex lege* uređuje isključenje tvorevina iz autorskopravne zaštite (čl. 8 st. 1 ZAISP-a).

¹³⁶ Subjektivno autorsko pravo, u skladu sa načelom suvereniteta, je teritorijalno pravo. BiH ne može prisilno provesti svoje zakone na teritoriji druge države i obrnuto. No, usljed djelovanja odredbi čl. 3-6bis et al Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela zaštita subjektivnih autorskog prava autora iz

- tako što funkcionalnost koja se eventualno nalazi u sadržaju autorskog djela nije autorskopravno zaštićena¹³⁷,
- iscrpljenjem prava distribuiranja (čl. 71 et al ZAISP-a);
- općom zabranom zloupotrebe subjektivnih prava¹³⁸,

BiH je efektivno globalna odnosno univerzalna, a posebno kada se uzme načelo materijalnog reciprociteta sa državama koje nisu članice Bernske konvencije iz čl. 175 st. 2 ZAISP-a autorsko pravo autora iz BiH je efektivno prostorno neograničeno.

Autor ili nosilac prava može prostorno ograničiti prijenos prenosivog subjektivnog autorskog prava u kojem slučaju individualno subjektivno pravo sticaoća prava će biti prostorno ograničeno u skladu sa relevantnim odredbama tog pravnog posla.

¹³⁷ Autorsko djelo ima inherentnu funkcionalnost odnosno može se sastojati od opisa određenog postupka ili metode postizanja određenog učinka ili drugih elemenata čija je svrha određena funkcija koji pored što predstavljaju komunikativni konstrukt također imaju i drugu svrhu postizanja određenog željenog učinka djelovanjem ljudskog bića ili usljed djelovanja određenih prirodnih sila i zakonitosti.

Svrha koja se treba postići autorskim djelom ili koju je autor namjerio da se postigne stvarajući autorsko djelo je irelevantna za autorskopravnu zaštitu sukladno odredbi čl. 14 ZAISP-a. Funkcionalnost koja se eventualno ima naći u sadržaju autorskog djela neće biti predmetom autorskopravne zaštite pa korištenje funkcionalnosti autorskog djela odnosno koja se eventualno može naći u sadržaju ili kao sadržinski element autorskog djela neće predstavljati čin korištenja sadržaja ili primjerka autorskog djela koji je autorskopravno relevantan. Potrebno je razlikovati funkcionalnost autorskog djela kao sadržinskog elementa od izražaja kao drugog i odvojenog sadržinskog elementa autorskog djela koji može biti autorskopravno zaštićen. Drugo lice može drugačijim izražajem postići istu funkcionalnost a to neće predstavljati čin povrede subjektivnog autorskog prava. Funkcionalnost koja se eventualno može naći kod primjerka autorskog djela također neće biti predmetom autorskopravne zaštite, kao naprimjer ukoliko neko koristi knjigu kao primjerak pisanog autorskog djela da bi podupro ili "podbočio" stol ili novine da bi umotao ribu u iste, osim ukoliko takvim korištenjem autorskog djela se ne vrijeđaju čast i ugled autora kada bi moglo biti povreda prava poštivanja djela (čl. 19 ZAISP-a).

¹³⁸ Subjektivno autorsko pravo, kao i subjektivna obligaciona prava (čl. 13 ZOO-a FBiH i RS-a) i subjektivna stvarna prava (čl. 4 Zakona o stvarnim pravima FBiH i RS-a) je ograničeno općim načelom zabrane zloupotrebe prava gdje titular prava ne može vršiti i ostvarivati svoja subjektivna prava suprotno cilju zbog kojeg su ta prava ustanovljena ili priznata, iako zabrana zloupotrebe prava nije izričito normirana pozitivnim odredbama ZAISP-a. Autor ili nosilac subjektivnog autorskog prava ne može ostvarivati subjektivno autorsko pravo na način koji je suprotan načelu savjesnosti i poštenja (koje opće načelo proizlazi iz odredbe čl. 12 ZOO FBiH i RS-a). Sud neće pružiti zaštitu povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava ukoliko bi proizašlo da bi primjena mjera zaštite rezultirala zloupotrebom prava jer bi bila suprotna cilju zbog kojeg je subjektivno autorsko pravo ustanovljeno i priznato odnosno jer bi to bilo suprotno načelu savjesnosti i poštenja budući da zakonodavac nalaže sudu da u razmatranju tužbenih zahtjeva iz čl. 156 st. 1 tačka c do h ZAISP-a uzme u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito srazmjernost između težine učinjene povrede i tužbenog zahtjeva autora/nosioca prava te interes ovlaštenog lica da se osigura efektivna zaštita prava, sukladno odredbi čl. 156 st. 2 ZAISP-a na taj način ograničavajući subjektivno autorsko pravo povodom kontrole korištenja autorskog djela i prava na naknadu koji bi bili u nesrazmjeri sa intenzitetom i drugim karakteristikama povrede te koji ne bi bili u interesu efektivne zaštite subjektivnih autorskih prava.

- granicama uspostavljenim jednostranim izjavama ili drugim manifestacijama pravno relevantne volje nosioca prava i pravnim poslovima (između ostalog čl. 74 st. 2 ZAISP-a)¹³⁹;

¹³⁹ Autor ili isključivi nosilac prava može manifestacijom svoje pravno relevantne volje datoj u pravnim poslovima ograničiti ostvarivanje i zaštitu subjektivnog autorskog prava čiji je nosilac. Autor ili nosilac prava može dati dozvolu svim korisnicima ili određenoj grupi korisnika za korištenje autorskog djela povodom kojeg je to lice autorom ili nosiocem prava besplatno i bez obaveze izvještavanja ili drugih konsideracija prema autoru/nosiocu prava. Autor ili nosilac prava onda ima obavezu da se suzdrži od traženja primjene mjera zaštite usljed povrede ili ugroženosti subjektivnog autorskog prava dok god korisnici autorsko djelo koriste u skladu sa dozvolom u pitanju. Autor ili nosilac prava može opozvati dozvolu, osim ako drugačije ne proizlazi iz pravnog posla kojim je prvobitno dao dozvolu (naprimjer naznačio je da se radi o neopozivoj dozvoli) ali takav opoziv ne bi trebao da ima dejstvo ili nanosi štetu legitimnim interesima trećih savjesnih lica koji su poduzeli radnje pripreme korištenja autorskog djela prije nego što je opoziv dozvole stupio na snagu pouzdajući se u dozvolu koju je dao autor ili nosilac prava dok takvo treće lice ne završi intenzivni čin korištenja autorskog djela. Autor ne može prenijeti jedinstveno subjektivno autorsko pravo kao cjelinu na drugog subjekta prava sukladno odredbi čl. 64 st. 1 ZAISP-a i čl. 79 tačka a ZAISP-a pa shodno smatramo da se autor ne može odreći autorskog prava kao cjeline jer je to činom raspolaganja povodom autorstva. Zakonodavac uređuje da se autor/nosilac prava ne može odreći izvjesnih individualnih subjektivnih autorskih prava koja čine sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava kao naprimjer u odredbama čl. 76 st. 4, 81 st. 4, 83 st. 5 et al ZAISP-a. Slijedi da autor ili isključivi nosilac izvjesnih individualnih autorskih prava se može odreći drugih individualnih prava ili u suprotnom ne bi postojala potreba da zakonodavac normira da nekih prava se autor ne može odreći. Kako su autorska moralna prava neprenosiva pravnim poslovima *inter vivos* (čl. 64 st. 2, 79 tačka b i 63 ZAISP-a) i da autor ne može prenositi izvjesna druga prava autora slijedi da autor ne bi trebao da se može odreći tih prava, ali može dati dozvolu kao i dati do znanja (sa pravnim učinkom) da će dozvoliti izvjesna korištenja autorskog djela koji imaju utjecaja na duhovne i lične veze autora. Smatramo da se autor može odreći svih autorskih imovinskih prava te prenosivih drugih prava u cijelosti osim ako izričito nije drugačije naznačen, a kao rezultat će nastati stanje koje je analogno stanju u kom se nalazi slobodno autorsko djelo povodom djela ili individualnih prava i korespondirajućih načina korištenja autorskog djela povodom kojih je autor disponirao na ovaj način. Kako su ništave odredbe kojim autor prenosi autorska imovinska prava na svojim budućim autorskim djelima (čl. 79 tačka c ZAISP-a) i autorska imovinska prava za još nepoznate načine korištenja autorskog djela (čl. 79 tačka d ZAISP-a) slijedi da autor se ne može odreći autorskih imovinskih prava na svojim budućim autorskim djelima kao i individualnih autorskih imovinskih prava čiji sadržaj bi odgovarao korištenju autorskog djela na način koji je još uvijek nepoznat u vrijeme manifestacije volje autora odnosno isključivog nosioca prava.

Autor se može odreći novčane naknade od korištenja autorskog djela. Ukoliko je autor u bračnoj ili vanbračnoj zajednici, autor se može odreći imovinske koristi od korištenja autorskog djela samo uz saglasnost bračnog druga, budući da imovinske koristi koje potječu od ostvarivanja autorskog prava ulaze u zajedničku imovinu bračnih drugova sukladno odredbi čl. 72 ZAISP-a.

Kako imovinske koristi od korištenja autorskog djela mogu biti predmetom prinudnog izvršenja sukladno odredbi čl. 65 st. 1 ZAISP-a osim ukoliko se radi o nedovršenim autorskim djelima ili unikatnim primjercima neobjavljenih autorskih djela (čl. 65 st. 2 ZAISP-a) autor ili nosilac prava se ne smije odreći od naknade odnosno druge imovinske koristi od korištenja autorskog djela ukoliko bi to bilo na štetu tražioca izvršenja ili bi na drugi način prejudiciralo prinudno izvršenje i izvršni postupak. Tražilac izvršenja može tražiti osporavanje takvog odricanja od naknade za korištenje autorskog djela po općim pravilima pobijanja pravnih poslova dužnika učinjenih na štetu povjerioca odnosno paulijanskih tužbi.

- subjektivnim pravima (uključujući drugim autorskim i srodnim pravima) drugih osoba¹⁴⁰,
- pravnim pravilima drugih grana prava, i
- eventualno na druge načine.

Autor/nosilac prava je idealna osoba da vršenjem kontrole nad korištenjem autorskog djela osigura, sa stanovišta društva i autora kao individue, optimalno ostvarivanje vrijednosti i prezervaciju autorskog djela. Autor bi trebao biti najbolji čuvar autorskog djela ali je moguće pretpostaviti da u nekim slučajevima autor iz raznolikih razloga ne dozvoljava (ili je razumno pretpostaviti da nije vjerovatno da će autor dozvoliti korištenje kao što je naprimjer slučaj sa parodiranjem autorskog djela autora) ili propušta dozvoliti (ili je neopravdano teško dobiti dozvolu za) korištenje autorskog djela a korištenje je takve prirode da je u općem društvenom interesu (naprimjer kod korištenja autorskih djela za potrebe informiranja javnosti, nastave ili službenih postupaka) pa shodno prevazilazi opravdanost bivanja pod isključivom kontrolom autora pa shodno zakonodavac treba biti taj koji će dozvoliti korištenje autorskog djela (kao što je slučaj sa korištenjem autorskih djela za potrebe lica sa invaliditetom) je to u skladu sa posebnim i opravdanim interesima posebnih grupa korisnika ili korisnika kao opšte grupe.

Zakonodavac je taj koji može odlučiti da za određen način korištenja određene vrste autorskih djela od strane određene vrste korisnika sam zakonodavac će biti taj koji će dati dozvolu, jer je to sukladno posebnim potrebama odnosno primjereno balansu interesa autora s jedne strane sa interesima tih korisnika ili društva kao cjeline s druge strane, sve u skladu sa *ratio legis* pružanja autorskopravne zaštite.

Autorsko pravo je zasnovano na konceptu balansa interesa autora sa interesima korisnika i društva kao cjeline.

Pozitivno autorsko pravo se treba posmatrati kao serija sučeljavanja interesa autora/nosioca prava sa interesima drugih subjekata autorskih prava gdje zakonodavac normira

¹⁴⁰ Subjektivna prava drugih lica mogu ograničiti mogućnost korištenja sadržaja ili primjerka autorskog djela te ograničiti ostvarivanje subjektivnog autorskog prava. Naprimjer, pravo vlasništva na unikatnom primjerku autorskog djela može ograničiti mogućnost korisnika da koriste autorsko djelo u pitanju. Iz tog razloga autor ima pravo da pristupi primjerku autorskog djela koje se nalazi u posjedu drugog lica ukoliko je to neophodno za vršenje subjektivnog autorskog prava reproduciranja ili prerade sadržaja ili primjeraka autorskog djela pod uslovom da autor plati sve troškove tog djelovanja, da snosi odgovornost bez obzira na krivicu za oštećenje primjerka djela koje eventualno nastane takvim djelovanjem i ukoliko to nije suprotno opravdanim interesima posjednika sukladno odredbama čl. 39 st. 1 i 4 ZAISP-a te može tražiti predaju unikatnog primjerka djela likovne umjetnosti ili fotografije radi izlaganja u BiH ako postoji jači interes i ako daje garanciju ili zaključni ugovor o osiguranju u visini tržišne vrijednosti djela sukladno odredbi čl. 39 st. 2 i 3 ZAISP-a. Postojanje ovog individualnog drugog subjektivnog autorskog prava potvrđuje da pravo vlasništva ili čak pravo na posjed povodom primjerka autorskog djela može predstavljati ograničenje subjektivnog autorskog prava autora. Pravo na privatnost može predstavljati granicu u korištenju sadržaja ili primjerka, naprimjer autorskog djela fotografije ili pisanog autorskog djela i granice u ostvarivanju autorskog prava.

kompromise za koje drži da predstavljaju primjeren balans u skladu sa *ratio legis* pružanja autorskopravne zaštite.

Granice autorskog prava predstavljaju slobodu korisnika da djeluje prema autorskom djelu ali ne čine subjektivno pravo korisnika¹⁴¹. Korisnik nema pravo da koristi autorsko djelo na način koji se nalazi izvan granice subjektivnog autorskog prava, već, ukoliko kvalifikovan korisnik bude koristio kvalifikovano autorsko djelo na kvalifikovan način to će predstavljati valjanu pravnu osnovu za korištenje autorskog djela i u slučaju da autor ili nosilac prava bude tražio primjenu autorskopravnih mjera zaštite subjektivnih autorskih prava sud ili drugi nadležni državni organ će odbiti takav zahtjev kao neosnovan. Granice autorskog prava, shodno, predstavljaju granice pravnozaštitnih zahtjeva titulara subjektivnog autorskog prava koje isti može usmeriti prema sudu i drugim nadležnim državnim organima povodom kvalifikovanih korištenja kvalifikovanih autorskih djela od strane kvalifikovanih lica.

6.2 Predmetno ograničenje autorskog prava

Autorskopravno neće biti zaštićeno nešto što se ne može kvalifikovati kao autorsko djelo ili kao enumerirani predmet srodnih prava. Shodno korištenje bilo čega što nije autorsko djelo ili predmetom srodnih prava neće biti relevantno u kontekstu autorskopravnih normi pa je, sa stanovišta autorskog prava, slobodno, mada može biti uređeno drugim pravnim pravilima (naprimjer stvarnim pravima ili obavezama koje proizilaze iz pravnog posla kojim je omogućeno licu da interaktira sa takvim predmetima).

Autorsko pravo je predmetno ograničeno po osnovi prirode autorskog djela i *ex lege*, jer je zakonodavac izuzeo iz autorskopravne zaštite izvjesne tvorevine ili vrste autorskih djela.

6.2.1 Predmetno ograničenje autorskog prava uzrokovano prirodom autorskog djela

Ukoliko nešto nije nastalo izravnim djelovanjem ljudskog bića ono ne može biti autorskim djelom (čl. 9 ZAISP-a) i shodno neće biti predmetom autorskopravne zaštite.

Nešto što se ne može kvalifikovati “tvorevinom” (čl. 4 st. 1 ZAISP-a) u smislu da je nastalo kao rezultat djelovanja osobe gdje prije početka djelovanja nešto nije postojalo a nakon završetka djelovanja kao izravan rezultat istog je nastalo nešto što je stvarno odnosno je “tvorevinom” *ex lege* ne može biti autorskim djelom (čl. 4 st. 1 ZAISP-a) pa shodno neće biti autorskopravno zaštićeno.

¹⁴¹ U uporednom pravu (posebno u Kanadi) nalazimo da izvjesna sadržajna ograničenja se smatraju subjektivnim pravima korisnika na kvalifikovano korištenje predmetnih autorskih djela.

Tvorevina ljudskog bića koja nije nastala primjenom duha ljudskog bića tokom postupka stvaranja *ex lege* ne može biti autorskim djelom (čl. 4 st. 1 ZAISP-a) pa neće biti autorskoppravno zaštićena.

Tvorevina “duha” ljudskog bića koja u procesu stvaranja nije poprimila svojstvo individualnosti *ex lege* ne može biti autorskim djelom (čl. 4 st. 1 ZAISP-a) pa neće biti autorskoppravno zaštićena.

Individualna duhovna tvorevina koja se ne može kvalifikovati da pripada oblastima književnosti, umjetnosti ili nauke, u najširem mogućem obimu značenja tih pojmova i uzimajući u obzir načelo estetske neutralnosti *ex lege* ne može biti autorskim djelom (čl. 4 st. 1 ZAISP-a) pa neće biti autorskoppravno zaštićena.

6.2.1.1 Ograničenje autorskog prava u slučaju da se traži zaštita industrijskog dizajna povodom autorskog djela

Predmeti zaštite prava industrijskog vlasništva mogu biti istovremeno zaštićeni i kao autorska djela i kao korespondirajući predmet zaštite pravom industrijskog vlasništva¹⁴². Tvorevina može biti autorsko djelo i znak u kontekstu žigovnog prava i element geografske oznake (čl. 3 Zakona o zaštiti oznaka geografskog porijekla (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) ili imena porijekla (čl. 4 ZZOG-a).

Autorsko djelo može biti podobno za pravnu zaštitu subjektivnim pravom industrijskog dizajna ukoliko pored što zadovoljava uslove iz odredbe čl. 4 st. 1 ZAISP-a zadovoljava uslove propisane odredbama čl. 3–5 et al Zakona o industrijskom dizajnu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10).

Ukoliko autor ili od strane autora ovlašteno lice traži zaštitu industrijskog dizajna sukladno relevantnim pozitivnim odredbama, te dizajn koji jeste ili koji sadrži autorsko djelo bude zaštićen subjektivnim pravom industrijskog dizajna na teritoriji Bosne i Hercegovine, predmetno autorsko djelo će biti zaštićeno i kao autorsko djelo sa korespondirajućim subjektivnim autorskim pravom i u isto vrijeme kao dizajn subjektivnim pravom industrijskog dizajna ali nakon prestanka vremenskog intervala zaštite subjektivnog prava industrijskog dizajna nastavit će se autorskoppravna zaštita ali ne duže od 25 godina od dana podnošenja prijave za priznanje industrijskog dizajna, sukladno odredbi čl. 59 st. 1 ZID-a. Ovaj rok se ne može ni na koji način produžiti te važi bez obzira na relevantne rokove kojim je propisan vremenski interval autorskoppravne zaštite subjektivnog autorskog prava sukladno odredbi čl. 59 st. 2 ZID-a. Navodni *ratio legis* ovakve odluke zakonodavca jeste pravna sigurnost odnosno da bi se održalo povjerenje u javne

¹⁴² Potvrdu ovoga nalazimo, između ostalog u odredbi čl. 7 st. 1 tačka 4 Zakona o žigu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) kojim se uređuje da jedan od relativnih razloga za odbijanje prijave za žig će biti ukoliko znak povodom kojeg se traži žigovna zaštita svojim izgledom ili sadržajem vrijeđa starije autorsko pravo. Sličnu odredbu o relativnom razlogu za odbijanje prijave za priznanje industrijskog dizajna nalazimo i u čl. 11 st. 1 tačka d Zakona o industrijskom dizajnu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10).

registre koje vodi Institut za intelektualno vlasništvo BiH u koje bi se savjesno treće lice moglo pouzdati da utvrdi da je prestala pravna zaštita predmeta industrijskog dizajna samo da bi se to lice susrelo sa činjenicom da korištenje predmeta zaštite nije slobodno usljed postojeće autorskoppravne zaštite koja po svom sadržaju ima mnogo sličnosti a usljed apstraktne prirode sadržaja autorskog prava je po nekim aspektima ekstenzivnija od subjektivnog prava industrijskog dizajna.

6.2.1.2 Predmetno ograničenje autorskog prava povodom činjenica usljed njihove prirode

Činjenica je, od strane ljudskog bića konstatovan, objektivno utvrdiv, opis stanja zatečenog u prirodi.

Činjenica nije i ne može biti autorsko djelo po svojoj prirodi a jer proizlazi iz prirode a ne iz uma odnosno duha ljudskog bića pa nije niti može biti individualna tvorevina duha ljudskog bića. Drugim riječima, činjenica proizilazi iz prirode (i shodno izvan ljudskog bića) a ne uma i to duha ljudskog bića. Djelovanje ljudskog bića potrebno da bi se notirala činjenica nije vrsta djelovanja kojim nastaje odnosno kojim se stvara autorsko djelo.

Shodno, činjenica nije i ne može biti autorskoppravno zaštićena. Osoba koja je konstatovala činjenicu nema niti može da ima autorsko pravo povodom te rezultirajuće činjenice.

Kao rezultat, činjenica je u slobodnoj upotrebi u kontekstu pravila autorskog prava. Bilo ko može da koristi bilo koju činjenicu na bilo koji način bez da pri tom mora da traži i dobije dozvolu od osobe koja je konstatovala činjenicu ili da plati novčanu ili drugu naknadu u kontekstu pozitivnih normi kojim se uređuje autorsko pravo u BiH. Pravna pravila drugih grana prava (naprimjer obligacionog) mogu uređivati korištenje nekih činjenica.

Izuzetak od ovog može eventualno biti čin ekstrahovanja činjenica koje ulaze u cjelokupan sadržaj baze podatakakao predmeta srodnih prava sukladno odredbi čl. 142 st. 1 ZAISP-a. No, djelovanje povodom samih činjenica kao takvih je, sa stanovišta autorskog prava, slobodno.

Činjenice su izuzete iz autorskoppravne zaštite po svojoj prirodi. Činjenica mora odražavati stanje u prirodi koje je objektivno utvrdivo. Ukoliko ne odražava realno stanje isto neće biti činjenica. Činjenica ne smije imati dodane elemente ili izmjene od strane subjekta prava, ili neće biti činjenica. Kao takva činjenica ne može biti individualizirana od strane osobe koja konstatuje činjenicu. Shodno, po svojoj prirodi činjenica ne može biti individualna duhovna tvorevina, a što znači da se nikako ne može smatrati autorskim djelom.

Činjenica nastaje u prirodi i odražava stanje nađeno u prirodi te je time definisana i determinirana prirodom a ne duhom ljudskog bića. Osoba ne stvara činjenicu u autorskoppravnom smislu. Opservirajući i konstatirajući činjenicu osoba nema stvaralačku

slobodu. Kako činjenice moraju biti objektivno dokazive i odražavati objektivno stanje u prirodi tako osoba koja ih konstatuje nema slobodu ili “mjesta” da individualizira činjenicu svojom vlastitom individualnosti¹⁴³.

Moguće je da činjenica bude integrirana u izražaj autorskog djela. Ovo nastaje kada autor činjenici dodaje autorskoppravno zaštitiv kontekst odnosno na osnovu činjenice dodaje autorskoppravno zaštitiv izražaj ili drugi sadržinski element autorskom djelu koje sadrži činjenicu. Rezultati ekstenzivnog opisivanja, tumačenja, obrazlaganja implikacija činjenica, konkretizacija i kontekstualizacija te drugo slično djelovanje može biti autorsko djelo ukoliko je individualna duhovna tvorevina svog autora jer ovo može nastati primjenom duha autora. Međutim to neće značiti da je i sama činjenica zaštićena kao autorsko djelo. Korisnik može slobodno (bez obavede dobijanja dozvole od autora/nosioca prava i bez obaveze plaćanja naknade za takvo djelovanje) odvojiti činjenicu od izražaja ili drugog sadržinskog elementa autorskog djela i tako dobivenu činjenicu slobodno koristiti. Razdvajanje činjenica kao autorskoppravno nezaštitivih od autorskoppravno zaštićenih sadržinskih elemenata autorskog djela i njihovo subsekventno korištenje, dok god se čini na način koji ne predstavlja autorskoppravno relevantnu interakciju sa autorskoppravno zaštitivim i zaštićenim elementima autorskog djela neće biti autorskoppravno relevantno i shodno će biti slobodno (u kontekstu autorskog prava). Pri tom, korisnik mora posvetiti posebnu pažnju da ne koristi izražaj ili druge autorskoppravno zaštitive elemente sa svojim korištenjem činjenice a što je činjenično pitanje.

Uvrštenje ili uključenje činjenica u zbirku ili bazu podataka ne pruža istim autorskoppravnu zaštitu (čl. 7 st. 2).

6.2.2. Predmetno ograničenje autorskog prava odlukom zakonodavca – *ex lege*

Pored prirodom autorskog djela autorsko pravo je i ograničeno tako što je zakonodavac isključio izvjesne tvorevine iz autorskoppravne zaštite odnosno je uredio da izvjesne tvorevine neće biti predmetima autorskoppravne zaštite čak i u slučaju da zadovoljavaju druge zakonske uslove.

Autorskoppravno nisu zaštićeni: ideja/ideje autorskog djela (čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a), koncepti (čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a), postupci (čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a), radne metode (čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a), matematičke operacije (čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a), načela (čl.

¹⁴³ Naprimjer: “Danas u 8 sati u jutro u Murmansku je temperatura bila -40 stepeni C” je izražaj činjenice koji je izuzet iz autorskoppravne zaštite. Potrebno je prepoznati da je moguće dodati konstataciji činjenice elemente koji će biti autorskoppravno zaštićeni, ali u isto vrijeme neće pružiti autorskoppravnu zaštitu samoj činjenici. Naprimjer, “Jutros, čisteći paučine sna telvastim ostacima sinoćnje kafe, primijetio sam da je temperatura u Murmansku ovog prokletog dana bila -40”. Argumentovano, elementi ove rečenice mogu biti podobni za autorskoppravnu zaštitu, no, činjenica kolika je bila temperatura, kada se uklone potencijalno zaštitivi elementi izražaja, nije autorskoppravno zaštićena i podobna je za slobodno korištenje od strane svih osoba, barem kada su pravila autorskog prava u pitanju.

8 st. 1 tačka a ZAISP-a), otkrića (čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a), službeni tekstovi iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva, kao vrste autorskih djela¹⁴⁴ (čl. 8 st. 1 tačka b ZAISP-a), primjera radi i između ostalog, kao što su: zakoni, uredbe, odluke, izvještaji, zapisnici, sudske presude, sudska rješenja i druge sudske odluke, druge vrste pisanih djela iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva; politički govori kao podvrste autorskih govornih djela¹⁴⁵ (čl. 8 st. 1 tačka c ZAISP-a); govori održani tokom sudskih rasprava¹⁴⁶ kao podvrste autorskih govornih djela (čl. 8 st. 1 tačka c ZAISP-a); dnevne vijesti ili razne informacije, koje imaju karakter kratke vijesti sadržane u obavještenju za štampu kao eventualni sadržinski elementi autorskog djela ali i vrste autorskih djela¹⁴⁷ (čl. 8 st. 1 tačka d ZAISP-a); narodne književne i/ili narodne umjetničke tvorevine kao autorska djela koja su primjerenim djelovanjem nadležnih organa, u skladu sa relevantnim zakonskim procedurama proglašeni narodnim književnim ili narodnim umjetničkim tvorevinama relevantnim pravnim aktima¹⁴⁸ (čl. 8 st. 1 tačka e ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 8 st. 1 ZAISP-a.

¹⁴⁴ Službeni tekstovi iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva (čl. 8 st. 1 tačka b ZAISP-a) su izuzeti iz autorskopravne zaštite jer je veći interes društva da budu upoznati sa ovakvih tekstovima nego što je interes njihovih individualnih autora za kontrolom i naknadama povodom korištenja istih, posebno kada se uzme u obzir razlog njihovog stvaranja. Zakonodavac nije želio da pravila autorskog prava predstavljaju prepreku propagiranju navedenih tekstova, a što je i razumno, ako se uzme u obzir djelovanje pravne fikcije da svaki subjekt prava je upoznat sa sadržajem svih relevantnih pravnih pravila. Na ovaj način se ne nanosi šteta interesima eventualnih "autora" takvih tekstova budući da isti su bili svjesni prirode teksta koji stvaraju te su na druge načine kompenzirani.

¹⁴⁵ Politički govori i govori održani tokom sudskih rasprava (čl. 8 st. 1 tačka c ZAISP-a) su izuzeti iz autorskopravne zaštite jer društvo kao cjelina ima interes da se upozna sa sadržajem istih i nije opravdano da se dozvoli političarima, sudijama ili učesnicima u sudskim postupcima da kriju svoje govore i šta se dešavalo tokom parnice iza mehanizama kontrole autorskog prava. Interes društva da bude nesputano upoznat sa sadržajem govora u političkom kontekstu, zakonodavac smatra, je veći i jači od interesa pojedinog autora ili izvođača političkog govora da kontrolira korištenje svog relevantnog autorskog djela. U nekim slučajevima, posebno kada sadržaj tih govora je posebno inkriminirajući ili odražava stavove koji se izjavljuju ciljnoj grupi ali idu protiv interesa općeg populusa ili druge grupe, osobe mogu imati intenzivan interes da bilo kojim sredstvom spriječe propagaciju neželjenih govora u političkom kontekstu, no pravila autorskog prava im, kao takva, ne dozvoljavaju to.

¹⁴⁶ Kako je parnični postupak *ex lege* javan, tako je ova odredba, između ostalog, u službi načela javnosti parničnog postupka.

¹⁴⁷ Dnevne vijesti ili razne informacije koje imaju karakter kratke vijesti sadržane u obavještenju za štampu (čl. 8 st. 1 tačka d ZAISP-a) su izuzeti iz autorskopravne zaštite jer je u općem društvenom interesu da javnost bude informisana o dešavanjima te kako pravila autorskog prava ne bi bila prepreka za širenje vijesti i informacija koje bi mogle biti od važnosti za opći populat. Informiranost javnosti je ključna za primjenu demokratskog oblika vladavine. Iz tog razloga zakonodavac ograničava autorsko pravo autora nad dnevnim vijestima i kratkim obavještenjima, a da bi olakšao i uklonio eventualne autorskopravne prepreke informiranju društva i individualnih jedinki ili grupa koja ga čine.

¹⁴⁸ Narodne književne i umjetničke tvorevine (čl. 8 st. 1 tačka e ZAISP-a) su izuzete iz autorskopravne zaštite jer iste nadilaze pojedinca te kao dezinanta određenog kulturološkog miljea pripadaju jedinkama tog društva. Ukoliko je nešto postiglo status narodne književne ili umjetničke tvorevine isto je transcendiralo

One vrste plodova uma za koje sam zakon određuje da nisu i ne mogu biti autorskopravno zaštićeni su analogni slobodnim autorskim djelima odnosno onim autorskim djelima povodom kojih je prošao vremenski interval autorskopravne zaštite pa, u kontekstu autorskog prava, ta autorska djela se mogu koristiti slobodno.

Mora se razlikovati korištenje sadržajnog elementa izuzetog iz autorskopravne zaštite, od korištenja izražaja tog elementa koji jeste podoban za autorskopravnu zaštitu¹⁴⁹, analogno onome napisanom za činjenicu i obrazloženje činjenica.

Isključen iz autorskopravne zaštite je samo konkretan sadržinski element koji odgovara dezinjaciji odnosno koji se može podvesti pod kvalifikaciju zakonodavca. Taj element, kao takav je u slobodnoj upotrebi, ali konkretizacija odnosno izražaj tog elementa, kao što je slučaj sa idejom, nije izuzet iz autorskopravne zaštite već je podoban, ako zadovoljava zakonski uslov, da bude autorskopravno zaštićen. Ilustracije radi, otkriće je zakonodavac izuzeo iz autorskopravne zaštite, ali to ne znači da naučni članak u kom je naučnik došao do tog otkrića neće biti autorsko djelo, ono će biti autorsko djelo pa svi drugi subjekti će moći bez autorskopравnih konsideracija koristiti to otkriće kao takvo ali će morati poštovati autorska prava povodom tog naučnog članka.

Otkriće nije autorskopravno zaštićeno ali autorsko djelo kojim je otkriće objašnjeno jeste. Korisnik mora izlučiti otkriće (naprimjer gravitaciju) od izražaja i konkretizacije tog otkrića (naučnog rada u kojem je obrazložena gravitacija).

Iako službeni tekstovi iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva te politički govori i govori održani tokom sudskih rasprava su odredbom čl. 8 st. 1 tačka b i c ZAISP-a izuzeti

ili prevazišlo domen pojedinog autora i ušlo je u kulturološki milje i konstrukt samog društva. Iz tog razloga svi mogu da koriste te narodne književne i umjetničke tvorevine bez autorskopравnih konsideracija. Interes društva za korištenjem te daljnjom propagacijom ovih umnih tvorevina je veći od individualnog interesa njihovog autora, čak i ukoliko je živ, da ima kontrolu nad korištenjem istih.

¹⁴⁹ Naprimjer, u pisanom autorskom djelu može biti opisana radna metoda poboljšanja poslovanja. Sama radna metoda nije autorskopravno zaštićena, korisnici mogu primijeniti tu metodu i, između ostalog, korisnici mogu poboljšati tu metodu, sve bez kontrole autora knjige, ali konkretni opis te radne metode kao i pisano djelo gdje je ista obrazložena kao cjelina jesu podobni za autorskopravnu zaštitu. Radna metoda neće biti autorskopravno zaštićena povodom funkcionalnosti koja se istom postiže, ali ono što će biti potencijalno podobno za autorskopravnu zaštitu jeste pisano autorsko djelo kojim je ta radna metoda obrazložena i opisana. Radna metoda, kao rezultat, će biti slobodna za upotrebu, no pisani izražaj kojim je ta radna metoda, zajedno sa popratnim i dodatnim sadržajima obrazložena i izložena može biti podobna za autorskopravnu zaštitu i subsekventno korištenje izražaja kojim se objašnjava radna metoda neće biti slobodno već će biti predmetom autorskopravne zaštite subjektivnog autorskog prava povodom pisanog autorskog djela u pitanju. Pravni poredak dozvoljava korištenje autorskopravno zaštitivih elemenata radi ekstrakcije radne metode (kao i ostalih elemenata koji su *ex lege* izuzeti iz autorskopravne zaštite). Kopiranje riječi kojim je radna metoda opisana bi potencijalno predstavljalo povredu autorskog prava, ali ekstrahovati, sumirati i napisati korake radne metode nakon konzumativne upotrebe pisanog autorskog djela čitanjem ne bi predstavljalo povredu autorskog prava ni povodom pisanog djela ni povodom radne metode kao takve (jer nema autorskog prava na radnoj metodi *ex lege* sukladno odredbi čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a).

iz autorskopravne zaštite, prijevodi istih nisu izuzeti iz autorskopravne zaštite, osim ako su objavljeni kao službeni tekstovi, pa mogu biti autorska djela povodom kojih njihovi autori (prevoditelji – radi se o autorskom djelu prerade) će biti nosiocima subjektivnih autorskih prava sukladno odredbi čl. 8 st. 2 ZAIŠP-a.

Da li se nešto može smatrati konceptom, postupkom, radnom metodom, matematičkom operacijom, načelom ili otkrićem je pravni standard i činjenično pitanje.

6.2.3 Ideja kao obavezni sadržinski element autorskog djela izuzet iz autorskopravne zaštite

Svako autorsko djelo neophodno ima minimalno jednu ideju kao svoj sadržinski element. Autorsko djelo može imati više (potencijalno neograničen broj) ideja. Obično (iako ne i neophodno) što je složenije autorsko djelo to je vjerovatnije da će se sastojati od više ideja (a, kao što je vjerovatnije da će sadržavati više i drugih zasebnih sadržinskih elemenata).

Ideja je najviša apstrakcija onoga što autor želi komunicirati autorskim djelom i ona se može dobiti kada se eliminira sva konkretizacija koju je autor dao autorskom djelu donoseći stvaralačke odluke. Ideja ne može da sadrži ili bude nosiocem individualnosti autora jer individualnost se stječe procesom konkretizacije. Individualnost se nemože naći u apstraktnosti. Shodno, ideja je po svojoj prirodi *sine figura et alma*.

Zakonodavac uređuje da ideja nije autorskopravno zaštićena ali nam ne daje definiciju ideje niti smjernice kako se ista može identifikovati, što čini identifikaciju i determinaciju ideje pravnim standardom. Ideju u autorskom djelu možemo utvrditi putem procesa apstrakcije sadržaja autorskog djela. To je proces suprotan od procesa stvaranja autorskog djela a sastoji se od postepenog uklanjanja individualnosti i konkretizacije koju je autor stvarajući autorsko djelo proizveo dok više nije moguće apstraktovati sadržaj prilikom čega ono što će ostati će biti ideja. U ovom postupku ključnu ulogu može imati vještak.

Kako ideja nije autorskopravno zaštićena bilo koji korisnik može da koristi bilo koju ideju bilo kog autorskog djela slobodno i bez autorskopравnih konsideracija da stvori vlastito autorsko djelo na osnovu te ideje ili na drugi primjeren način da koristi ideju ali pri tom mora obratiti pažnju da koristi samo ideju a ne i konkretizaciju odnosno izražaj ideje, odnosno da ne koristi sadržinske elemente autorskog djela koji su, sukladno odredbi čl. 5 ZAIŠP-a potencijalno autorskopravno zaštićeni kao samostalna autorska djela. Činjenično je pitanje da li korištenje korisnika predstavlja korištenje samo ideje ili i autorskopravno zaštitivih sadržinskih elemenata autorskog djela.

Od jedne ideje, usljed prirode ideja kao takvih i stvaralačkog djelovanja ljudskih bića je moguće stvoriti neograničeno mnogo autorskih djela pa nebi bilo pravedno niti primjereno pružati autorskopravnu zaštitu idejama. Dok god drugo lice konkretizira ideju

primjenom vlastite individualnosti rezultat će biti različit od autorskog djela drugog autora pa slijedi da taj autor neće biti oštećen činjenicom da postoji drugo autorsko djelo sa istom idejom. S druge strane kada bi se pružila autorskoppravna zaštita idejama to bi na nerazuman način, inkompatibilan sa *ratio legis* autorskoppravne zaštite i konceptom balansa interesa, ograničilo slobodu i mogućnost autorskoppravnog stvaralaštva drugih lica.

Kao opšta opservacija, niti jedna grana prava intelektualnog vlasništva ne dozvoljava subjektu prava da stekne zaštitu nad idejom. Ideja mora biti konkretizirana umnim djelovanjem za sticanje autorskog prava ali i patenta te eventualnih drugih prava industrijskog vlasništva. Ipak, u praksi subjekti prvenstveno žele steći “vlasništvo” nad idejom (što nije moguće), pa često pogrešno djeluju pod ubijedjenjem da stičući eventualno subjektivno pravo intelektualnog vlasništva su to postigli. Ipak, posebna pažnja se mora posvetiti da se razluči da li lice koje koristi ideju se zadržalo na “sigurnom” “teritoriju” korištenja samo ideje ili su svojim djelovanjem ušli u nedozvoljeni položaj korištenja autorskoppravno zaštitivog izražaja ili drugih sadržinskih elemenata autorskog djela. Iz tog razloga detaljna analiza sadržinskih elemenata te njihovo primjereno pozicioniranje na spektrumu koji čini dihotomija ideje i izražaja je ključna.

6.3 Sadržajno ograničenje autorskog prava

Sadržajno ograničenje autorskog prava je moguće samo u enumeriranim i imenovanim slučajevima¹⁵⁰ koji su izričito predviđeni i normirani u ZAISP-u, sukladno odredbi čl. 40 st. 1 ZAISP-a.

Sadržajno ograničenje stavlja izvan kontrole autora ili nosioca prava određene načine korištenja sadržaja ili primjeraka autorskog djela tako što sam zakonodavac relevantnom pravnom normom dozvoljava kvalifikovanim korisnicima da kvalifikovano autorsko djelo koriste na kvalifikovan način i da to predstavlja dozvoljeno korištenje pa shodno pravna osnova za korištenje autorskog djela korisnika u tim slučajevima ne mora biti dozvola ili prijenos prava od autora/nosioca prava već će pravna osnova biti zasnovana na relevantnoj pravnoj normi.

Zakonodavac ograničava obim i sadržaj sadržajnog ograničenja autorskog prava tako što uređuje da obim korištenja autorskog djela po osnovi sadržajnog ograničenja je i sam ograničen namjerom koju zakonodavac želi postići¹⁵¹ kao i namjerom koju korisnik želi postići koristeći autorsko djelo¹⁵² kao i da obim takvog korištenja će biti dodatno ogra-

¹⁵⁰ Pozitivno autorsko pravo naše države ne sadrži norme kojim se dozvoljava otvoreno sadržajno ograničenje autorskog prava, kao što je slučaj sa *fair use* i *fair dealings* institutima koja nalazimo u uporednom autorskom pravu, prvenstveno u precedentnim pravnim sistemima.

¹⁵¹ Namjera koju je zakonodavac htio postići normirajući sadržajno ograničenje autorskog prava je stvar tumačenja relevantne pravne norme.

¹⁵² Namjera koju korisnik želi postići koristeći autorsko djelo će biti činjenično pitanje.

ničen time da korištenje autorskog djela mora biti u skladu s dobrim običajima, sukladno odredbi čl. 40 st. 1 ZAISP-a.

Da li je korištenje autorskog djela po osnovi sadržajnog ograničenja autorskog prava u skladu s dobrim običajima će biti pravni standard i činjenično pitanje.

Svrha ovog općeg pravila sadržajnog ograničenja autorskog prava jeste da se spriječi mogućnost zloupotrebe sadržajnog ograničenja autorskog prava kako bi se ovlastili korisnici na korištenje autorskog djela na način kojim se ne postiže željeni balans interesa subjekata prava već na način kojim bi se potencijalno koristilo autorsko djelo suprotno uobičajenom korištenju autorskog djela u pitanju kao i nanijela šteta u nerazumnoj mjeri legitimnim interesima autora ili nosioca prava¹⁵³.

Sud treba uzimati u obzir odredbu čl. 40 st. 1 ZAISP-a u svakom slučaju kada postoji pitanje da li je korištenje korisnika autorskog djela dozvoljeno zakonskom licencom ili slobodnom upotrebom¹⁵⁴.

6.3.1 Sadržajno ograničenje autorskog prava zakonskom licencom

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno zakonskom licencom tako što zakonodavac korisniku dozvoljava bez obaveze za stjecanje dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela, ali uz obavezu plaćanja odgovarajuće naknade autoru/nosiocu prava, da koristi odlomke objavljenog pisanog autorskog djela i pojedinačna autorska djela fotografije, likovne umjetnosti, arhitekture, primijenjene umjetnosti industrijskog i grafičkog dizajna i kartografije, ukoliko su objavljeni reproduciranjem (u smislu odredbe čl. 21 ZAISP-a) u čitankama, udžbenicima, radnim sveskama i ispitnim materijalima te na odgovarajući način da saopćava javnosti (u smislu odredbe čl. 24 ZAISP-a) kvalifikovane vrste predmetnih autorskih djela, sukladno odredbi čl. 41 st. 1 tačka a ZAISP-a i čl. 41 st. 2 ZAISP-a.

Autor ili nosilac prava može, izričitom manifestacijom svoje pravno relevantne volje, zabraniti korištenje autorskog djela reproduciranjem ili javnim saopćavanjem po osnovi

¹⁵³ Shodno, ovo opće pravilo je u službi testa u tri koraka kao instituta ograničenja ograničavanja sadržaja autorskog prava kojeg nalazimo u međunarodnom autorskom pravu.

¹⁵⁴ Smatramo da sud treba tri elementa općeg pravila tumačiti na takav način da analizira da li korisnik koristi autorsko djelo na način koji je izričito enumeriran i dozvoljen relevantnom normom kojom se sadržajno ograničava autorsko pravo, da li je to korištenje u skladu sa namjerom sa kojom je zakonodavac normirao ovo sadržajno ograničenje, da li je namjera sa kojom je korisnik koristio autorsko djelo u skladu sa namjerom zakonodavca ili se može razumno zaključiti da je učinjeno sa namjerom da se postigne korištenje autorskog djela kojim se ne postiže svrha intenciranog balansiranja interesa subjekta prava te da li se, kao "krovni" ili opći blanketni standard može smatrati da korištenje autorskog djela, ukoliko je zadovoljilo sve prethodne kriterije, se može smatrati kao da je u skladu sa dobrim običajima drugih korisnika koji koriste autorsko djelo na ekvivalentan način a čije korištenje se može smatrati da je u skladu sa ovim pravilom.

zakonske licence iz odredbe čl. 41 st. 1 tačka b ZAISP-a u kojem slučaju korisnik neće moći koristiti relevantna autorska djela tog autora na taj način po pravnoj osnovi zakonske licence.

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno zakonskom licencom i tako što zakonodavac pod istim uslovima dozvoljava korištenje pojedinačnih autorskih pisanih djela članka o aktuelnim političkim, privrednim, vjerskim ili drugim sličnim tekućim pitanjima reproduciranjem u periodičnoj štampi ili u pregledima takve štampe (kliping) i na primjeren način saopćavanjem javnosti sukladno odredbi čl. 41 st. 1 tačka b ZAISP-a i čl. 41 st. 2 ZAISP-a.

Kvalifikovani korisnik ima obavezu ukoliko koristi kvalifikovanu vrstu autorskog djela na kvalifikovani način po osnovi zakonske licence da naznači izvor i ime autora, ukoliko je to naznačeno na upotrijebljenom primjerku autorskog djela sukladno odredbi čl. 41 st. 3 ZAISP-a.

Ovim institutom autorskog prava zakonodavac nastoji olakšati društveno korisna djelovanja korisnika stvaranja materijala vezanih za edukaciju i obavještanje javnosti koja bi usljed korištenja više autorskih djela više autora ili nosilaca prava usljed prirode takvih materijala mogla biti otežana ili iziskivati ulaganje značajnih resursa u dobijanje dozvole ili stjecanje korespondirajućih prava, pa zakonodavac je taj koji daje dozvolu umjesto njih. S druge strane interesi autora/nosioca prava nisu u nerazumnoj mjeri oštećeni jer korisnik ima obavezu da plati odgovarajuću naknadu za kvalifikovano korištenje kvalifikovanih vrsta autorskih djela.

Šta će predstavljati naknadu koja je “odgovarajuća” je pravni standard i činjenično pitanje.

Korištenje autorskog djela izvan granica ili na način koji je drugačiji od načina koji je normiran u odredbi čl. 41 ZAISP-a kao i neplaćanje naknade za kvalifikovano korištenje sadržaja ili primjerk a autorskog djela će predstavljati povredu subjektivnog autorskog prava.

One vrste autorskih djela koje nisu navedene nisu vrste autorskih djela koje se mogu koristiti po osnovi zakonske licence. Smatramo da zakonodavac pod “odlomci autorskih djela” podrazumijeva pisana i autorska djela koja su analogna pisanim autorskim djelima iako to nije izričito navedeno u sadržaju relevantne pravne norme. Dodatni aspekt kvalifikacije ovih vrsta autorskih djela jeste da sva autorska djela koja se na ovaj način koriste moraju biti objavljena.

Korisnik može, po osnovi zakonske licence, samo da koristi kvalifikovana djela reproduciranjem i saopćavanjem javnosti kao načinima korištenja autorskog djela koja čine sadržaj autorskog prava. Ako korisnik želi ili treba da koristi ove vrste autorskih djela na druge načine za to mora dobiti dozvolu ili steći prava od autora/nosioca prava sukladno odredbi čl. 20 et al ZAISP-a.

Distribuiranje primjeraka autorskog djela nastalog reproduciranjem po osnovi zakonske licence će biti dozvoljeno po pravnoj osnovi zakonske licence analognom primjenom odredbe čl. 77 st. 1 ZAISP-a o pretpostavci zajedničkog prijenosa prava reproduciranja i distribuiranja primjeraka autorskog djela.

Smatramo da javno saopćavanje na koje je korisnik ovlašten povodom kvalifikovanih autorskih djela putem zakonske licence podrazumijeva sve moguće načine saopćavanja javnosti, uključujući i imenovane i neimenovane ali i činjenje dostupnim javnosti (čl. 32 ZAISP-a) (između ostalog i postavljanje na internetu).

Ostvarivanje prava na ubiranje odgovarajuće naknade povodom reproduciranja aktuelnih novinskih i sličnih članaka o tekućim pitanjima u pregledima takve štampe (klicping) se može isključivo vršiti kolektivno sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka d Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10)¹⁵⁵. Ubiranje naknade od korištenja autorskog djela po osnovi zakonske licence iz odredbe čl. 41 st. 1 tačka a ZAISP-a se može vršiti individualno ili kolektivno.

U uporednom pravu nalazimo i druge vrste zakonskih licenci kao sadržajnog ograničenja autorskog prava.

6.3.2 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi zadovoljenja potreba lica sa invaliditetom

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava korisnicima da slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela i bez obaveze plaćanja naknade za takvo korištenje, koriste autorsko djelo reproduciranjem (u smislu odredbe čl. 21 ZAISP-a) i distribuiraju nastale primjerke autorskog djela (u smislu odredbe čl. 22 ZAISP-a) za potrebe lica sa invaliditetom ukoliko primjerci autorskog djela ne postoje u obliku koji omogućuje licima sa invaliditetom da konzumativno (čitajući, gledajući, slušajući ili na drugi način konzumirajući sadržaj autorskog djela) i na druge načine koriste sadržaj i primjerke predmetnog autorskog djela, pod uslovom da je takvo korištenje predmetnog autorskog djela u direktnoj vezi s invalidnošću tih lica i ograničeno na obim koji je potreban da se zadovolje potrebe lica sa invaliditetom, te da takvo djelovanje nije urađeno s namjerom da se ostvari posredna ili neposredna ekonomska odnosno imovinska korist, sukladno odredbi čl. 42 ZAISP-a¹⁵⁶.

¹⁵⁵ U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine nije ovlastio niti jednu kolektivnu organizaciju za kolektivno ostvarivanje ovog prava pa shodno odredbi čl. 5 ZKOAISP-a ovo pravo se može ostvarivati individualno sve dok ne postane pravosnažno rješenje kojim Institut daje odobrenje relevantnoj kolektivnoj organizaciji po odredbama ZKOAISP-a.

¹⁵⁶ Smatramo da zakonodavac također prešutno dozvoljava korisnicima da slobodno upotrebljavaju autorsko djelo preradom tako da bi se došlo u stanje gdje korisnik sa invaliditetom može da koristi sadržaj

Kvalifikovani korisnik ima obavezu da naznači izvor i ime autora ako su navedeni na djelu koje se koristi sukladno odredbi čl. 42 ZAISP-a.

Na ovaj način se može koristiti svaka vrsta autorskog djela pod uslovom da se radi o formi autorskog djela koja zbog svojih karakteristika sprečava ili posebno otežava osobi sa konkretnim invaliditetom da usljed tog konkretnog individualiteta konzumira sadržaj autorskog djela na način na koji osobe bez invaliditeta uobičajeno konzumiraju sadržaj tog autorskog djela u toj formi ali i ukoliko postojeća forma autorskog djela onemogućava ili nerazumno otežava druge oblike korištenja tog autorskog djela usljed invaliditeta osobe u pitanju, a što je činjenično pitanje.

Ukoliko autor/nosilac prava obezbijedi primjerke autorskih djela u obliku kojim će lica sa invaliditetom moći konzumativno i na druge načine koristiti sadržaj ili primjerke tog autorskog djela, druga lica neće biti ovlaštena na slobodnu upotrebu predmetnog autorskog djela na način koji je dozvoljen po osnovi odredbe čl. 42 ZAISP-a, pa shodno pravo autora je sadržajno ograničeno na ovaj način samo ukoliko je autor zapostavio korištenje autorskog djela na ovaj način. Korištenja autorskog djela po ovoj osnovi nemaju dozvolu same osobe sa invaliditetom, *per se*, već dozvolu imaju osobe koje će djelovati na dozvoljeni način da bi osobama sa invaliditetom omogućili pristup primjercima autorskog djela u traženom obliku.

Korisnik neće imati slobodnu dozvolu za ovakvo korištenje ukoliko već postoje u traženom obliku primjerci autorskog djela. Tek nepostojanje u traženom obliku primjeraka autorskog djela će rezultirati zakonskom dozvolom na slobodnu upotrebu tog autorskog djela. Ovdje se radi o objektivnom nepostojanju traženog oblika a ne subjektivnom (ne može se uopće naći traženi oblik (objektivno nepostojanje) vs. konkretna osoba ne može

ili primjerak autorskog djela na primjeren način, iako ovo nije eksplicitno predviđeno ili uređeno u dispozitivu odredbe. Alternativno tumačenje relevantne odredbe jeste da je korisniku dozvoljeno samo reproduciranje i distribuiranje primjeraka autorskog djela bez prerade, ako može naći, pretpostavljamo izvan države, primjerke autorskog djela koji zadovoljavaju potrebe lica sa invaliditetom. No, smatramo da ovo tumačenje odredbe dolazi u konflikt sa jednim od uslova za slobodnu upotrebu autorskog djela u pitanju na ovaj način, naime, da djelo ne postoji u traženom obliku. Kako zakonodavac uređuje u općem pravilu kojim se uređuje opće sadržajno ograničenje autorskih prava da se ima uzeti u obzir namjera koja se želi postići sadržajnim ograničenjem prava kao i dobri običaji, smatramo da korisniku jeste dozvoljeno da slobodnom upotrebom dovede primjerak autorskog djela u takvo stanje usljed kojeg bi osoba sa invaliditetom mogla da konzumira sadržaj autorskog djela u pitanju na način koji uklanja ili olakšava poteškoće uzrokovane invaliditetom osobe u pitanju kao i druga subsekventna korištenja tog autorskog djela od strane te osobe. To svakako neophodno mora da uključuje i prilagodbu primjerka autorskog djela, naprimjer prevođenjem i subsekventnim fiksiranjem sadržaja autorskog djela koristeći Braelovu azbuku, ali može uključivati i preradu sadržaja autorskog djela kao što je slučaj kada se dvodimenzionalni objekti kao što su autorska djela likovne umjetnosti prerađuju tako što se dodaje treća dimenzija a da bi slijepe i slabovidne osobe mogle kroz dodir konzumirati sadržaj autorskog djela u pitanju. Tumačenje relevantnih odredbi kao da dozvoljavaju preradu kojim se uklanjaju ili smanjuju poteškoće u konzumativnom i drugim korištenjima autorskog djela, smatramo, u potpunosti je saglasno sa namjerom koju zakonodavac želi postići ovim sadržajnim ograničenjem, te je u skladu sa dobrim običajima.

naći traženi oblik (subjektivno nepostojanje)). U svakom slučaju visoka cijena (pa i u slučajevima kada predstavlja objektivnu prepreku za korištenje) nije i ne može biti razlogom za nepostojanje traženog oblika kao osnova za ovu vrstu slobodne upotrebe jer bi to bilo suprotno svrsi koja se želi postići ovim sadržajnim ograničenjem i suprotno dobrim običajima te na neprimjeren način ograničavalo uobičajeni način eksploatacije kao i ugrozilo manifestovane legitimne interese autora.

Ovakav način korištenja autorskog djela mora zadovoljiti realne potrebe osoba sa invaliditetom. Korisnik nema dozvolu da koristi autorsko djelo na ovaj način u hipotetičkom slučaju da se eventualno pojavi osoba sa invaliditetom, već mora postojati konkretan subjekt koji će imati koristi od ovakvog korištenja korisnika a lice u čiju korist se autorsko djelo na ovaj način koristi mora imati invaliditet koji je kompatibilan sa rezultatima slobodne upotrebe ove vrste od strane korisnika.

Obim slobode djelovanja korisnika je ograničen obimom potrebnim da bi se zadovoljile potrebe osobe sa invaliditetom a što je pravni standard i činjenično pitanje. Ovakvom slobodnom upotrebom autorskog djela korisnik ne smije omogućiti osobama koje nemaju invaliditet da koriste ili na drugi način interagiraju sa autorskim djelom ili korist druge vrste osobama bez invaliditeta, a jer bi to bilo suprotno i dobrim običajima i namjerom koja se želi postići kao i granicama dozvole iz dispozicije pravne norme.

Korisnik nije ovlašten da slobodno upotrebljava autorsko djelo po ovoj osnovi ukoliko djeluje sa namjerom ostvarivanja posredne ili neposredne ekonomske odnosno imovinske koristi kao za sebe tako i za osobu sa invaliditetom. Na ovaj način se sprečava parazitsko djelovanje osoba pod okriljem ovog sadržinskog ograničenja, a što bi bilo samo od sebe suprotno uobičajenom iskorištavanju djela i legitimnim interesima autora kao i namjeri koju zakonodavac želi postići ali i dobrim običajima, te, opet dispoziciji norme. Korisnik može, ukoliko želi da djeluje radi ostvarivanja imovinske dobiti prilagođavati, reproducirati i distribuirati primjerke autorskog djela za potrebe lica sa invaliditetom, ali za to mora prethodno dobiti dozvolu od autora/nosioca prava koji na ovaj način mogu također učestvovati u tom ostvarivanju imovinske koristi.

Zabrana ostvarivanja posredne ili neposredne ekonomske (odnosno imovinske a najčešće novčane) koristi ne znači da korisnik mora besplatno distribuirati reproducirane prilagođene primjerke autorskog djela. Korisnik ima slobodu da traži naknadu u iznosu troškova koje je isti imao u djelovanju prerade, reproduciranja i distribuiranja. No, korisnik mora voditi pažnju da taj iznos ne prelazi iznos troškova i ne preraste u korist za korisnika.

Bosna i Hercegovina je odlukom br. 01,02-21-1-1345/20 od 29. 07. 2020. godine, objavljenoj u Službenom glasniku BiH br. 11/20 ratifikovala Ugovor iz Marakeša Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO) za olakšanje pristupa objavljenim djelima slijepim, slabovidnim i osobama koje se iz drugog razloga ne mogu koristiti štampom. Odredbe Ugovora iz Marakeša u vrijeme pisanja ovog *Priručnika* nisu transponirane ili

integrisane u ZAISP, no sukladno odredbi čl. 190 ZAISP-a odredbe Ugovora iz Marakeša će se primjenjivati na predmete koji su uređeni ZAISP-om i u slučaju sukoba s odredbama ZAISP-a primjenjivat će se odredbe Ugovora iz Marakeša. Kod predmeta povezanih sa korištenjem autorskih djela od strane slijepih, slabovidnih i drugih lica koja ne mogu se koristiti štampom potrebno je analizirati i po potrebi primijeniti odredbe Ugovora iz Marakeša.

6.3.3 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu privremenim reproduciranjem autorskog djela kao bitnog djela tehnološkog postupka

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava pružaocima usluge informacionog društva i drugim kvalifikovanim korisnicima da slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela i bez obaveze plaćanja naknade za takvo korištenje, koriste autorsko djelo reproduciranjem autorskog djela (u smislu odredbe čl. 21 ZAISP-a) ukoliko se takvo reproduciranje može kvalifikovati kao privremeno, ako predstavlja prolaznu ili prateću radnju koja čini sastavni i bitan dio tehnološkog procesa i nema nikakvog samostalnog ekonomskog značaja a jedina svrha takvog djelovanja je da omogućí prijenos djela u mreži između trećih lica putem posrednika (koji je kvalifikovani korisnik po ovoj pravnoj osnovi) ili njegovo ovlašteno korištenje (od strane svakog ovlaštenog korisnika koji će biti kvalifikovani korisnik po ovoj pravnoj osnovi), sukladno odredbi čl. 43 ZAISP-a.

Da li korištenje autorskog djela se može kvalifikovati na način opisan odredbom čl. 43 ZAISP-a je činjenično pitanje čije utvrđivanje će često zahtijevati participaciju vještaka relevantne (primarno informatičke) struke kako bi se utvrdilo da li je privremeno reproduciranje sastavan i bitan dio tehnološkog procesa.

Zakonodavac dozvoljava dvije vrste korištenja autorskog djela po ovoj pravnoj osnovi i to djelovanje korištenja autorskog djela privremenim reproduciranjem od strane posrednika u djelovanju pružanja usluge informacionog društva prijenosa djela u mreži na internetu te djelovanje korištenja autorskog djela privremenim reproduciranjem od strane korisnika koji je ovlašten na korištenje relevantnog autorskog djela koje djelovanje je potrebno da bi korisnik koristio autorsko djelo na relevantan način na koji je ovlašten čak i kad ovlaštenje na korištenje neophodno ne sadrži dozvolu od autora ili nosioca prava na čin privremenog reproduciranja, a što bi, u odsustvu odredbe čl. 43 ZAISP-a korisnik morao imati/na što bi morao biti ovlašten, sukladno odredbi čl. 76 st. 1 ZAISP-a.

Svrha koju zakonodavac nastoji postići ovom odredbom jeste da omogućí postojanje i djelovanje interneta te korištenje informacionih sistema kao nečega vitalnog u modernoj svakodnevnicu i djelovanju širokog kruga lica.

Naime, pružalac usluge informacionog društva pružajući uslugu pristupa internetu putem koje korisnik usluge pristupa i koristi brojna autorska djela na internetu neophodno mora da i sam koristi autorska djela koja prenosi sa informacionog sistema ili servera/računara na internetu do korisnika tako što će ih reproducirati na vlastitim uređajima kojim pruža relevantnu uslugu informacionog društva zbog načina na koji ti uređaji funkcioniraju. Takvo reproduciranje je privremeno po svojoj prirodi te sastavni i bitan je dio tehnološkog procesa bez kog koraka internet kako ga znamo i razumijemo ne bi ni postojao, ali zbog načina na koji je pravo reproduciranja definisano odredbom čl. 21 st. 1 ZAISP-a i privremeno reproduciranje je čin korištenja koji je pod kontrolom autora/nosioca prava. Da nema odredbe čl. 43 ZAISP-a pružalac usluge informacionog društva pristupa interneta (ISP) bi morao tražiti i dobiti dozvolu od svakog autora/nosioca prava čijem autorskom djelu korisnik može pristupiti i zbog tog pristupa koristiti na internetu. To bi bilo efektivno nemoguće i prohibitivno složeno i skupo te efektivno neizvodivo. Zakonodavac zato daje dozvolu pružaocu usluge informacionog društva na privremeno reproduciranje i na taj način osigurava da sa pravnog stanovišta ISP može da pruža uslugu informacionog društva bez da pri tom snosi odgovornost za svoje djelovanje privremenog reproduciranja autorskih djela.

S druge strane korisnik može dobiti dozvolu ili steći pravo na korištenje autorskog djela no takvo korištenje će podrazumijevati korištenje koje je sastavni dio tehničkog procesa ali na koji autor/nosilac prava nisu znali ili obraćali pažnju pa shodno nisu dali izričitu dozvolu/izvršili prijenos. Usljed djelovanja odredbe o odvojenosti pravnog prometa i davanja dozvole tehnički ovlašteno korištenje kojim bi se učinilo privremeno reproduciranje primjerka autorskog djela u okviru računara odnosno informacionog sistema bi predstavljala čin povrede autorskog prava, pa zakonodavac daje dozvolu za ovakvo korištenje jer je takvo djelovanje u širem društvenom interesu i jer takvo korištenje samo od sebe u kontekstu šireg korištenja do strane ovlaštenog korisnika neće štetiti u nerazumnoj mjeri zakonite interese autora odnosno nosioca autorskog prava.

6.3.4 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi informiranja javnosti

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava korisniku, u obimu potrebnom za informiranje javnosti o tekućim događajima, slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela i bez obaveze plaćanja naknade za takvo korištenje, da reproducira (u smislu odredbe čl. 21 ZAISP-a) autorska djela koja se pojavljuju kao sastavni dio tekućeg događaja o kojem se informira javnost (čl. 44 st. 1 tačka a ZAISP-a), priprema i reproducira kratke izvode ili sažetke iz pojedinih objavljenih novinskih i drugih sličnih članaka u pregledima štampe (čl. 44 st. 1 tačka b ZAISP-a),

reproducira javne političke, vjerske i druge govore održane u organima državne ili lokalne vlasti, vjerskim ustanovama ili prilikom državnih ili vjerskih svečanosti (čl. 44 st. 1 tačka c ZAISP-a) te slobodno koristi dnevne informacije i vijesti koje imaju prirodu novinskog izvještaja (čl. 44 st. 1 tačka d ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 44 st. 1 ZAISP-a.

Kvalifikovani korisnik je ovlašten koristiti kvalifikovano autorsko djelo i za saopćavanje kvalifikovanih autorskih djela javnosti (u smislu odredbe čl. 24 et al ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 44 st. 2 ZAISP-a.

Kvalifikovani korisnik koji na kvalifikovani način koristi kvalifikovano autorsko djelo po osnovi odredbe čl. 44 ZAISP-a ima obavezu naznačiti izvor i ime autora, ukoliko su isti navedeni na upotrijebljenom primjerku autorskog djela sukladno odredbi čl. 44 st. 3 ZAISP-a.

Svaki subjekt prava a ne samo lica koja se mogu po pravilima struke kvalifikovati kao novinari će biti kvalifikovani na korištenje autorskog djela po ovoj osnovi. Profesionalno kvalifikovana lica koja se bave novinarskom djelatnosti bi se trebala, smatramo, prvenstveno smatrati kvalifikovanim za ovu vrstu djelovanja, ukoliko njihovo djelovanje korespondira drugim relevantnim odredbama ovog člana, ali ne i neophodno niti na način na koji bi isključio iz korištenja autorskih djela po ovoj osnovi druge subjekte prava.

Obim korištenja kvalifikovanih vrsta autorskih djela po ovoj osnovi je ograničen na obim koji je potreban za informiranje javnosti o tekućem događaju. Da li određeno djelovanje se nalazi u tom obimu je pravni standard i činjenično pitanje.

Da li se radi o događaju koji se može kvalifikovati da je “tekući” je također pravni standard i činjenično pitanje. Izvjesno je da događaj mora imati neku poveznicu sa sadašnjosti da bi se moglo smatrati da je tekući ili kratak vremenski interval nakon što određeni događaj bude definitivno predodređen za prošlost.

Svaka vrsta autorskog djela može biti kvalifikovana za ovakvo korištenje ali autorsko djelo u pitanju mora se moći kvalifikovati kao da se odnosi na ili da na neki način pripada tekućem dešavanju ili je na neki način sastavni dio relevantnog tekućeg događaja.

Politički govori i govori održani tokom sudskih rasprava nisu autorskopravno zaštićeni sukladno odredbi čl. 8 st. 1 tačka c ZAISP-a, pa shodno korištenje autorskih djela koji se mogu kvalifikovati kao politički govori i govori održani tokom sudskih rasprava je u potpunosti slobodno u kontekstu pravila autorskog prava. Dozvola za korištenje političkih, vjerskih i drugih govora održanih u organima državne ili lokalne vlasti, vjerskim ustanovama ili prilikom državnih ili vjerskih svečanosti se ne odnose na ona autorska djela ili sadržinske elemente onih autorskih djela koja su odredbom čl. 8 st. 1 ZAISP-a izuzeti iz autorskopravne zaštite već se odnosi na autorska djela i sadržinske elemente autorskih djela koji se mogu kvalifikovati za autorskopravnu zaštitu po bilo kojoj osnovi a koji se mogu koristiti u skladu sa odredbama ovog člana.

Slično, dnevne vijesti ili razne informacije, koje imaju karakter kratke vijesti sadržane u obavještenju za štampu nisu autorskoppravno zaštićene sukladno odredbi čl. 8 st. 1 tačka d ZAISP-a pa odredba čl. 44 st. 1 tačka d ZAISP-a kojom se dozvoljava slobodno korištenje dnevne informacije i vijesti koje imaju prirodu novinskog izvještaja se odnosi na sva autorska djela ili sadržinske elemente autorskih djela koja bi se eventualno po odredbi čl. 5 ZAISP-a ili po drugoj osnovi mogli kvalifikovati za autorskoppravnu zaštitu.

Svrha koju zakonodavac nastoji postići ovom odredbom jeste da odredbe autorskog prava ne predstavljaju prepreku informiranja i drugog izvještavanja i obavještanja javnosti o tekućim događajima što je društveno korisno i potrebno djelovanje te povodom čega nije razumno postaviti u prednost interese autora, odnosno gdje interesi društva da budu informirani o tekućem događaju su veći od interesa autora da kontrolira korištenje autorskog djela u vezi sa takvim obavještanjem javnosti o tekućim i shodno za društvo bitnim događajima.

6.3.5 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi izvođenja nastave i izvjesnih nastavnih aktivnosti

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava edukatorima i obrazovnim ustanovama u najširem shvatanju tog pojma da slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela i bez obaveze plaćanja naknade za takvo korištenje, koriste objavljeno autorsko djelo saopćavanjem javnosti javnim izvođenjem (u smislu odredbe čl. 25 ZAISP-a) objavljena autorska djela u kontekstu i obliku neposrednog poučavanja na nastavi (čl. 45 st. 1 tačka a ZAISP-a), javno izvode objavljena autorska djela na školskim priredbama na koje je ulaz besplatan i pod uslovom da izvođači ne prime naknadu za svoje izvođenje (čl. 45 st. 1 tačka b ZAISP-a), saopćavaju javnosti (u smislu odredbe čl. 24 ZAISP-a) radiodifuzno emitirane školske emisije putem zvučnika, ekrana ili sličnih tehničkih uređaja koji se nalaze u obrazovnoj ustanovi, sukladno odredbi čl. 45 ZAISP-a.

Kvalifikovani korisnik koji kvalifikovano koristi autorsko djelo po osnovi dozvole iz čl. 45 ZAISP-a ima obavezu naznačiti izvor i ime autora, ukoliko su isti navedeni na upotrijebljenom djelu, sukladno odredbi čl. 45 st. 2 ZAISP-a.

Činjenično je pitanje da li se djelovanje lica može kvalifikovati kao “nastava”, no smatramo da se nastava treba tumačiti u najširem mogućem značenju te riječi te ne samo djelovanjem “škola” kao javnih obrazovnih ustanova u formalnom smislu već da se kao kvalifikovano lice mogu smatrati svi subjekti prava koji na bilo koji način podučavaju, pružaju usluge obrazovanja ili educiranja odnosno educiraju druga lica na bilo koji način u najširem shvatanju te riječi.

Zakonodavac izričito normira da kvalifikovano korištenje autorskog djela je u obliku i u kontekstu neposrednog poučavanja na nastavi. Neposredno poučavanje predstavlja pružanje edukativnih usluga u učionici odnosno na drugom mjestu gdje lice koje prima uslugu educiranja se nalazi u istom prostoru kao i osoba koja pruža uslugu educiranja a gdje pružanje usluge se vrši u istom vremenskom okviru odnosno se ne vrši na način gdje postoji distanca u vremenu između vršenja edukativne aktivnosti i konzumpcije te edukativne aktivnosti od strane onog koji prima edukaciju. Smatramo da je analogno neposrednom poučavanju poučavanje koje se vrši putem interneta ili ekvivalentne tehnologije javnim prenošenjem (u smislu odredbe čl. 26 ZAISP-a) odnosno izvan prostora u kojem se vrši podučavanje ali istovremeno licima koji primaju uslugu educiranja.

Vršenje nastave na takav način da pojedinac koji prima uslugu podučavanja može pristupiti djelovanju edukatora s mjesta i u vrijeme koje sam primalac usluge educiranja odabere neće i ne može se kvalifikovati "neposrednim" podučavanjem pa shodno će predstavljati djelovanje korištenja autorskog djela koje se ne može izvršiti po osnovi odredbe čl. 45 ZAISP-a odnosno dozvole za slobodnu upotrebu autorskog djela za potrebe nastave.

Izvođenje nastave odnosno edukacija je društveno poželjno i korisno djelovanje. Svrha koju zakonodavac nastoji postići sadržajno ograničavajući autorsko pravo na ovaj način jeste olakšavanje izvođenja nastave i pružanja usluge educiranja kada takvo djelovanje zahtijeva korištenje autorskih djela.

6.3.6 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodno reproduciranje autorskog djela za privatnu i drugu vlastitu upotrebu

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava fizičkom licu da može slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela i bez obaveze plaćanja naknade za takvo korištenje, reproducirati (u smislu odredbe čl. 21 ZAISP-a) objavljeno autorsko djelo na papiru ili sličnom nosaču, upotrebom fotokopiranja ili druge fotografske tehnike sa sličnim efektom (čl. 46 st. 2 tačka a ZAISP-a) ili na bilo kom drugom nosaču ako to čini za privatnu upotrebu, ako primjerci nisu namijenjeni ili pristupačni javnosti i ako tim reproduciranjem nema namjeru da ostvari direktnu ili indirektnu imovinsku korist (čl. 46 st. 2 tačka b ZAISP-a), osim na način određen čl. 46 st. 4 ZAISP-a, samo u jednom primjerku autorskog djela i uz to da se implementira i poštuje individualno subjektivno drugo prava autora na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (ne neophodno od strane kvalifikovanog korisnika) iz čl. 36 st. 1 ZAISP-a, sukladno odredbama čl. 46 st. 1 i 2 ZAISP-a.

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava javnim arhivima, javnim bibliotekama, muzejima i obrazovnim ili naučnim ustanovama da za

vlastite potrebe slobodno reproduciraju objavljeno autorsko djelo u jednom primjerku na bilo kojem nosaču ako to učine koristeći primjerak koji je u vlasništvu ovog kvalifikovanog korisnika i ukoliko takvim djelovanjem nemaju namjeru da ostvare posrednu ili neposrednu imovinsku korist osim na način uređen odredbom čl. 46 st. 4 ZAISP-a, uz to da se implementira i poštuje individualno subjektivno drugo pravo autora na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (ali ne neophodno od strane kvalifikovanog korisnika) iz čl. 36 st. 1 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 46 st. 1 i 3 ZAISP-a.

Osim ako ZAISP-om ili ugovorom odnosno drugim pravnim poslom između autora/nosioca prava i korisnika nije drugačije određeno, ni fizičkom licu ni javnim arhivima, javnim bibliotekama, muzejima i obrazovnim ili naučnim ustanovama neće biti dopušteno po osnovu odredbe čl. 46 st. 1–3 ZAISP-a slobodno reproducirati pisana autorska djela u obimu cijele knjige, osim ukoliko su primjerci te knjige rasprodati najmanje dvije godine (čl. 46 st. 4 tačka a ZAISP-a), grafičkih izdanja muzičkih djela (notnih materijala) osim ručnim prepisivanjem (čl. 46 st. 4 tačka b ZAISP-a), primjeraka baza podataka u formi elektronskog zapisa i računarskih programa (čl. 46 st. 4 tačka c ZAISP-a), djela arhitekture, u obliku reproduciranja izgradnjom arhitektonskog objekta (čl. 46 st. 4 tačka d ZAISP-a) i bilo koje vrste autorskog djela ukoliko bi takvo reproduciranje bilo suprotno uobičajenom iskorištavanju djela i oštećivalo u nerazumnoj mjeri zakonite interese autora, odnosno nosioca autorskog prava (čl. 46 st. 4 tačka e ZAISP-a).

Odredba čl. 46 st. 4 tačka e ZAISP-a predstavlja instancu inkorporiranja testa u tri koraka u domaću legislativu, čija primjena je pravni standard a svrha je da se spriječi zloupotreba sadržajnih ograničenja autorskog i srodnih prava.

Korisnik može imati opravdan interes da napravi jedan primjerak autorskog djela radi sigurnosti od oštećenja ili uništenja izvornog primjerka, ili kako bi na druge dopuštene načine koristio autorsko djelo, a autor možda nije dato izričitu dozvolu na takvo djelovanje jer to nije, iz bilo kog razloga, uzeto u obzir pa zakonodavac nastoji ovom odredbom dozvoliti fizičkim licima da naprave takav jedan primjerak autorskog djela za vlastite potrebe a s druge strane zakonodavac kompenzira interese autora/nosioca prava implementirajući pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (čl. 37 ZAISP-a).

Zakonodavac dozvoljava ustanovama od javnog interesa i koji po svojoj prirodi služe interese javnosti i društva kao cjeline da slobodno prave jedan primjerak iz primjerka u njihovom vlasništvu (u stvarnopravnom smislu) za upotrebu od strane korisnika njihovih usluga kako bi se prezervirao postojeći primjerak bez ograničavanja potencijala i mogućnosti drugih lica da koriste sadržaj i primjerak autorskog djela u pitanju a što je misija ovih ustanova i u općem interesu bez da prejudicira ili na drugi neprimjeren način šteti interesima autora/nosioca prava.

6.3.7 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela citiranjem

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava korisnicima da slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela i bez obaveze plaćanja naknade za takvo korištenje, mogu koristiti objavljeno autorsko djelo tako što će doslovno, verbatim, bez izmjena i dopuna, navoditi odlomke i citate iz pisanog autorskog djela, autorskog djela fotografije, autorskog djela likovne umjetnosti, autorskog djela arhitekture, autorskog djela primijenjene umjetnosti i industrijskog i grafičkog dizajna ukoliko korisnici na kvalifikovani način koriste kvalifikovane vrste autorskih djela radi djelovanja koje se može kvalifikovati kao naučno istraživanje, kritika, polemika, recenzija, nastava i drugi osvrt te vrše korištenje u mjeri koja je opravdana potrebom prikaza, suočenja ili upućivanja koje se želi postići te ukoliko je djelovanje relevantnih korisnika kvalifikovanog korištenja kvalifikovanih vrsta autorskih djela u skladu s dobrim običajima, sukladno odredbi čl. 47 st. 1 ZAISP-a.

Kvalifikovani korisnik koji na kvalifikovan način koristi kvalifikovanu vrstu autorskog djela po pravnoj osnovi dozvole iz odredbe čl. 47 st. 1 ZAISP-a mora naznačiti izvor i ime autora, ako je to navedeno na upotrijebljenom djelu, sukladno odredbi čl. 47 st. 2 ZAISP-a.

Samo enumerirane vrste autorskog djela će biti kvalifikovane da se koriste na ovaj način.

Činjenično je pitanje da li korištenje autorskog djela od strane korisnika se vrši radi naučnog istraživanja, kritike, polemike, recenzije, nastave ili drugog osvrta. Pravni je standard i činjenično pitanje da li se korištenje može kvalifikovati kao da je izvršeno u mjeri koja je opravdana potrebom prikaza, suočenja ili upućivanja kao i da li je djelovanje u skladu sa dobrim običajima.

Naučno istraživanje, kritike, polemike, recenzije te osvrti druge vrste su općenito društveno poželjna djelovanja koja pomažu u stjecanju znanja i ključni su dio naučnog i slobodnog diskursa koji neophodno zahtijevaju korištenje sadržaja autorskog djela radi prikaza istog, ili suočavanja dva ili više autorska djela odnosno radi upućivanja čitaoca i drugih lica na autorska djela drugih autora. Zakonodavac nastoji postići ovom odredbom da se citiranje kao neophodna komponenta naučnog diskursa i populističke polemike kao društveno korisnog i poželjnog djelovanja može ostvariti bez da pravila autorskog prava mogu predstavljati prepreku ili ograničenje takvog djelovanja. Posebno relevantno, moguće je da autor ili nosilac prava ne želi da se prikazuje, suočava ili upućuje na autorsko djelo posebno u slučaju kritike ili recenzije ili polemike pa bi pravila autorskog prava mogla služiti kao oruđe cenzure a što ne bi bilo društveno opravdano pa to zakonodavac ovom odredbom sprečava. Kao rezultat ovog sadržinskog ograničenja, autorsko pravo nije suprotno slobodi govora niti prepreka ostvarivanju i zaštiti ovog

ljudskog prava, a jer autorsko pravo po svojoj proirodi ne sprečava lica da se samostalno izražavaju odnosno da stvaraju vlastita nova autorska djela (sjetimo se, između ostalog, da su ideje izuzete iz autorskopravne zaštite) a ukoliko je neophodno da koriste autorska djela drugih lica radi sučeljavanja, izučavanja ili drugog sličnog svrishodnog djelovanja, zakonodavac je to dozvolio.

Postoji relativno visoka vjerovatnoća da će korisnik zloupotrijebiti ovo pravo pa citiranja koje prevazilazi kvalifikovani obim ili koji je općenito suprotan dobrim običajima (čl. 40 st. 1 ZAISP-a) će da predstavlja zloupotrebu prava citiranja i shodno će biti povreda autorskog prava.

6.3.8 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela kao nebitnog sastojka ili nebitnih sastojaka autorskog djela

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava korisnicima da slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela i bez obaveze plaćanja naknade za takvo korištenje, mogu koristiti objavljena (u smislu odredbe čl. 2 st. 1 ZAISP-a) autorska djela ukoliko sadržaj ili primjerak tog autorskog djela predstavlja nebitan sastojak u odnosu na glavno djelo u koje je uključeno, ili primjerak autorskog djela ukoliko je primjerak autorskog djela u pitanju nebitan sastojak u odnosu na stvar sa kojom se zajedno koristi, sukladno odredbi čl. 48 ZAISP-a.

Da li je sadržaj autorskog djela ili primjerak autorskog djela nebitan sastojak u odnosu na glavno djelo u koje je uključeno ili u odnosu na stvar sa kojom se zajedno koriste će zavisiti od karakteristika i okolnosti u svakom konkretnom predmetu i usljed načina na koji je zakonodavac definisao ovu pravnu normu radi se o pravnom standardu kao i o činjeničnom pitanju.

Budući da je moguće podvesti veliki obim različitih vrsta korištenja različitih autorskih djela postoji posebna potreba u tumačenju odredbe čl. 48 ZAISP-a da se obrati pažnja da obim korištenja bude ograničen namjerom koja se želi postići i bude u skladu sa dobrim običajima sukladno odredbi čl. 40 st. 1 ZAISP-a.

Odredbom čl. 48 ZAISP-a zakonodavac želi da umanja mogućnost za zloupotrebu subjektivnog autorskog prava od strane autora ili nosioca prava u *de minimis* instančama korištenja sadržaja ili primjeraka autorskog djela odnosno u onim okolnostima gdje iako autor ima subjektivno autorsko pravo u širem kontekstu djelovanja korisnika korištenje autorskog djela se može kvalifikovati kao nebitno pa ne bi bilo opravdano da

se šire djelovanje korisnika ograničava ili sputava autorskopравnim konsideracijama usljed *de minimis* ili čak indicentalnog prisustva i korištenja autorskog djela¹⁵⁷.

6.3.9 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi promocije javnih izložbi ili aukcija autorskih djela

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava organizatorima javnih izložbi ili aukcija umjetničkih ili drugih autorskih djela da mogu slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela, i bez obaveze plaćanja naknade za takvo korištenje, koriste sadržaj ili primjerke autorskih djela čiji primjerci će biti izloženi ili predmetom prodaje aukcijom u vezi s promocijom tih izložbi ili aukcija u obimu potrebnom za postizanje takve svrhe i pod uslovom da kvalifikovani korisnici to ne čine s namjerom da postignu direktnu odnosno izravnu imovinsku korist od tog korištenja sadržaja ili primjerka autorskog djela, sukladno odredbi čl. 49 st. 1 ZAISP-a.

Organizatori javnih izložbi ili aukcija koji koriste kvalifikovana autorska djela po pravnoj osnovi iz čl. 49 st. 1 ZAISP-a moraju naznačiti izvor ili ime autora, ako je to navedeno na upotrijebljenom djelu, sukladno odredbi čl. 49 st. 2 ZAISP-a.

Izložba mora biti javna u smislu da je otvorena za javnost (a ne privatne prirode) odnosno da veći broj lica koja nisu međusobno povezana rodbinskom vezom ili drugim ličnim vezama mogu pristupiti izložbi kvalifikovanih primjeraka autorskih djela.

Kvalifikovani korisnik može koristiti sadržaj ili primjerke kvalifikovanih autorskih djela na sve moguće načine¹⁵⁸ ali samo ukoliko se to korištenje može dovesti u vezu s promocijom izložbe ili aukcije tih primjeraka autorskih djela i pod uslovom da od takvog korištenja kvalifikovani korisnik ne ostvaruje izravnu ili direktnu imovinsku korist. Kvalifikovani korisnik može ostvariti imovinsku korist od javne izložbe ili aukcije i to neće predstavljati direktnu imovinsku korist iz odredbe čl. 49 st. 1 ZAISP-a već će

¹⁵⁷ Primjer korištenja autorskog djela koje bi bilo vršeno na pravnoj osnovi dozvole iz čl. 48 ZAISP-a bi bilo ukoliko snimajući audiovizuelno autorsko djelo se, u pozadini scene nekoliko trenutaka nađe primjerak autorskog djela likovne umjetnosti i gdje nema posebne komunikativne ili emotivne ili druge svrhe i razloga odnosno značaja pojavljivanja primjerka autorskog djela, u pitanju, u kadru odnosno u odnosu na audiovizuelno kao glavno autorsko djelo. U tom slučaju uključivanje autorskog djela likovne umjetnosti nekoliko trenutaka će biti nebitno i kao takvo, nominalno potencijalno, autorskopравno dozvoljeno. Primjer bi, argumentovano mogao biti ukoliko neko prodaje automobil pa u modernim automobilima se nalazi mnogo računarskih programa kao autorskih djela. Računarski program kao sastavni dio auta bi se mogao smatrati nebitnim sastojkom u odnosu na stvar sa kojom se zajedno koristi.

¹⁵⁸ Između ostalih: štampajući letke, banere, prikazujući reklame na TV-u ili internetu, praveći promotivne predmete kao što su majice, privjesci za ključeve, olovke i na brojne druge načine. U tom slučaju kvalifikovani korisnik ne smije izravno prodavati majice odnosno promotivne predmete već ih mora distribuirati besplatno.

kvalifikovano korištenje kvalifikovanog korisnika predstavljati neizravnu ili indirektnu korist jer je više lica postalo upoznato sa održavanjem izložbe i autorskim djelima u istoj što bi moglo rezultirati većom ostvarenom cijenom na aukciji.

Svrha koju zakonodavac nastoji postići normirajući ovo sadržajno ograničenje jeste da dozvoli organizatorima javnih izložbi ili aukcija da promovišu javnu izložbu ili aukciju bez da subjektivno autorsko pravo predstavlja prepreku pa i u slučajevima kada autor ili nosilac prava nije izričito ovlastio organizatora na takvo djelovanje.

6.3.10 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu preradu autorskog djela

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava korisnicima da slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela, i bez obaveze plaćanja naknade za takvo korištenje, koriste autorsko djelo vršenjem prerade sadržaja ili primjerka autorskog djela (u smislu odredbe čl. 33 ZAISP-a) ukoliko se radi o parodiji ili karikaturi, pod uslovom da se kao rezultat takvog korištenja autorskog djela ne stvara ili se ne može stvarati zabuna u pogledu izvora djela (čl. 50 tačka a ZAISP-a), ukoliko se radi o privatnoj ili drugoj vlastitoj preradi koja nije namijenjena i nije pristupačna javnosti (čl. 50 tačka b ZAISP-a) ili ukoliko se radi o preradi u vezi s dopuštenim korištenjem djela koja je prouzrokovana samom prirodom ili načinom korištenja predmetnog autorskog djela (čl. 50 tačka c ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 50 ZAISP-a.

Odredbom čl. 50 ZAISP-a zakonodavac daje dozvolu korisnicima za tri zasebne vrste korištenja autorskog djela preradom sadržaja ili primjerka autorskog djela. Prerada, u kontekstu autorskog prava podrazumijeva prevođenje, dramsko ili muzičko obrađivanje, promjene u sadržaju ili primjerku autorskog djela bilo koje vrste te svaki drugi način prerade, sukladno odredbi čl. 33 st. 1 ZAISP-a kao i uključivanje ili ugrađivanje izvornog autorskog djela, neizmijenjeno, u novo autorsko djelo, sukladno odredbi čl. 33 st. 2 ZAISP-a.

Parodija predstavlja djelovanje preuzimanje ili oponašanja osebujnog stila, likova, scena, fabule ili drugih sadržajnih elemenata jednog ili više autorskih djela nekog autora ili više autora, posebno autora koji je poznat široj javnosti, sa namjernim preuveličavanjem i pretjerivanjima radi humora odnosno kako bi se postigao humorističan učinak.

Karikatura predstavlja humorističnu ili grotesknu imitaciju između ostalog jednog ili više autorskih djela jednog ili više autora nastalu pretjerivanjem onih elemenata koji predmet karikature čine karakterističnim. Karikaturom nastaje i karikatura predstavlja autorsko djelo prerade.

Parodija i karikatura su društveno poželjna djelovanja neophodna za otvoren i konstruktivan diskurs i nešto čemu su ljudska bića inherentno sklona. No, parodija i karikatura također neophodno iziskuju određeni kritički osvrt i izvrgavanje "ruglu" izvornog

autorskog djela i/ili autora/nosioca prava pa je malo vjerovatno da bi autor ili nosilac prava dali dozvolu drugom licu za takvo djelovanje. Kao rezultat pravila autorskog prava bi mogla negativno utjecati na stvaranje parodije i karikature i djelovati kao oruđe cenzure. Iz tog razloga zakonodavac sam daje dozvolu korisnicima da stvaraju djela parodije i karikature. Svrha koju zakonodavac nastoji postići jeste ukloniti prepreke autorskog prava za djelovanje i nastanak parodije i karikature u našem pravnom sistemu i društvu.

Parodija i karikatura neophodno iziskuju korištenje izvornog autorskog djela koje je predmetom parodije i karikature te preradu sadržinskih elemenata predmeta parodije ili karikature, nešto što čini sadržaj isključivog individualnog subjektivnog autorskog imovinskog prava prerade, uređenog odredbom čl. 33 ZAISP-a. Pored ovog, objektivnog elementa parodije ili karikature, parodija i karikatura moraju imati subjektivni element humora odnosno kao rezultat djelovanja parodije i karikature mora nastati humorističan učinak, u najširem mogućem tumačenju tog pojma, koji treća lica uključujući i sud moraju moći identifikovati. Ukoliko se ne može identifikovati humoristični element slijedeći princip estetske neutralnosti, rezultirajuće djelovanje se neće moći kvalifikovati kao parodija ili kao karikatura i shodno neće biti dozvoljeno po osnovi odredbe čl. 50 ZAISP-a.

Korisnik ne smije vršiti djelovanje parodije ili karikature na način da može se stvarati zabuna u pogledu izvora djela, pa u slučaju postojanja takve mogućnosti zabune korisnik ima obavezu da na jasan i nedvosmislen način korisnicima naznači da se radi o parodiji ili na drugi način da ukloni mogućnost nastanka zabune u pogledu izvora autorskog djela korištenog za parodiju ili karikaturu.

Zakonodavac dozvoljava preradu sadržaja ili primjeraka autorskog djela pod uslovom da rezultati takve prerade nisu namijenjeni i nisu pristupačni javnosti. Po ovoj osnovi korisnik će imati valjanu pravnu osnovu da vrši preradu sadržaja ili primjeraka autorskog djela ukoliko to čini na takav način da rezultati takve prerade nikada ne napuštaju sferu privatnosti odnosno ne postanu dostupni javnosti u autorskopravnom smislu. Pri analizi podobnosti kvalifikovanja djelovanja korisnika po ovoj pravnoj osnovi potrebno je da postoje objektivni kriterij da rezultati djelovanja prerade nisu pristupačni javnosti tako što su napustili sferu privatnosti korisnika koji je na relevantan način koristio autorsko djelo i subjektivni element da korisnik koristeći autorsko djelo preradom po ovoj osnovi nije imao namjeru da rezultati te prerade budu pristupačni javnosti¹⁵⁹.

Priroda ili način korištenja autorskog djela mogu rezultirati preradom autorskog djela (budući da je pravo prerade iznimno široko definisano u odredbi čl. 33 ZAISP-a)¹⁶⁰.

¹⁵⁹ Postavljanje rezultata korištenja sadržaja ili primjerka autorskog djela preradom na internet neće automatski biti diskvalifikovano pod uslovom da je korisnik koristio mehanizam da onemogući pristup javnosti rezultatima prerade, već da je ograničio pristup rezultatima prerade na lica koja u kontekstu na kvalifikovanog korisnika se ne mogu kvalifikovati kao javnost u kontekstu čl. 2 st. 2 ZAISP-a.

¹⁶⁰ Naprimjer ukoliko lice konzumativno koristi odnosno "gleda" audiovizuelno autorsko djelo ili "film" na neadekvatnom tehničkom uređaju, odnosno naprimjer, na crnobijelom TV uređaju ili na mobitelu.

Lice može biti ovlašteno da koristi autorsko djelo na određeni način ali ni korisnik ni autor/nosilac prava možda nisu uzeli u obzir partikularitete korištenja autorskog djela od strane korisnika u pitanju pa nisu dali dozvolu ili izvršili prijenos prava koji su, da bi korisnikovo korištenje autorskog djela bilo dozvoljeno sukladno odredbama čl. 20 st. 1, 2 ZAISP-a i čl. 76 st. 1 ZAISP-a morali dati ili izvršiti prijenos. Zakonodavac dozvoljava ovakvo korištenje autorskog djela preradom kako pravila autorskog prava ne bi predstavljale prepreku licu kojem je već dopušteno korištenje autorskog djela da koristi autorsko djelo na način gdje sama priroda ili način korištenja uzrokuje i primorava korisnika da vrši preradu sadržaja ili primjerka autorskog djela u pitanju.

6.3.11 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu baze podataka kao autorskog djela

Autorsko pravo autora baze podataka kao autorskog djela¹⁶¹ je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava korisniku koji ima validnu pravnu osnovu za korištenje baze podataka (a koja nije odredba čl. 51 ZAISP-a) da može slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja, reproducirati (u smislu odredbe čl. 21 ZAISP-a) ili preraditi (u smislu odredbe čl. 33 ZAISP-a) bazu podataka kao autorsko djelo, ukoliko je to potrebno radi pristupa sadržaju predmetne baze podataka i korištenja sadržaja baze podataka na redovni način, sukladno odredbi čl. 51 st. 1 ZAISP-a.

Ako je korisnik predmetne baze podataka kao autorskog djela ovlašten samo da koristi jedan dio baze podataka, po osnovi čl. 51 ZAISP-a korisnik će moći slobodno koristiti reproduciranjem i prerađivanjem samo onaj dio baze podataka povodom kojeg ima valjanu pravnu osnovu za korištenje (osim odredbe čl. 51 ZAISP-a) sukladno odredbi čl. 51 st. 1 ZAISP-a.

Ugovorne ili odredbe pravnog posla koje bi bile suprotne odredbi čl. 51 st. 1 ZAISP-a će biti ništave sukladno odredbi čl. 51 st. 2 ZAISP-a.

Svrha koju zakonodavac nastoji postići ovim sadržajnim ograničenjem autorskog prava jeste da omogući licu koje je ima valjanu pravnu osnovu da se smatra "ovlaštenim" korisnikom autorskog djela baze podataka da koristi bazu podataka na primjeren i redovan način a što podrazumijeva reproduciranje strukture i sadržaja baze podataka i pravljenje izmjena u strukturi i sadržaju baza podataka čak i u slučajevima kad iz bilo kog razloga ovlašteni korisnik nije izričito dobio dozvolu ili stekao pravo na takvo djelovanje gdje da nema ove odredbe bi se primjenjivalo pravilo čl. 76 st. 1 ZAISP-a o odvojenosti

¹⁶¹ Slobodna upotreba baze podataka iz odredbe čl. 51 ZAISP-a se odnosi samo na baze podataka kao autorska djela jer zakonodavac posebno ograničio prava proizvođača baze podataka povodom baza podataka kao predmeta srodnih prava.

prometa i ovlaštenu korisnik ne bi imao dozvolu ili pravo na takvo djelovanje korištenja baze podataka kao autorskog djela.

Smatramo da se ovo sadržajno ograničenje prvenstveno (ako ne i u potpunosti) odnosi na bazu podataka koja se može kvalifikovati kao autorsko djelo a ne na bazu podataka kao predmet srodnog prava proizvođača baze podataka, budući da ovo subjektivno srodno pravo je ograničeno posebnim pravilima kojim zakonodavac uređuje sadržaj prava proizvođača baze podataka.

6.3.12 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela čiji primjerak je trajno smješten na javnom mjestu

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava korisnicima da slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja te bez obaveze plaćanja naknade po osnovi takvog korištenja, koristi autorsko djelo čiji primjerak je trajno smješten na mjestima pristupačnim javnosti sukladno odredbi čl. 52 st. 1 ZAISP-a.

Mjestima pristupačnim javnosti se posebno podrazumijevaju trgovi, parkovi, ulice ali i sva druga mjesta koja se mogu kvalifikovati kao da su pristupačna većem broju lica koja nisu međusobno povezana rodbinskom vezom ili drugim ličnim vezama (čl. 2 st. 2 ZAISP-a)¹⁶².

Obim djelovanja korisnika po ovoj pravnoj osnovi je ograničen tako što zakonodavac ne dozvoljava reproduciranje (u smislu odredbe čl. 21 ZAISP-a) u trodimenzionalnom obliku¹⁶³, upotrebu za istu namjeru kao i izvorno autorsko djelo odnosno primjerak autorskog djela ili upotrebljavanje sadržaja ili primjerka autorskog djela nastalih po ovoj pravnoj osnovi na bilo koji način radi ostvarivanja imovinske koristi, sukladno odredbi čl. 52 st. 2 ZAISP-a.

Prerađivanje autorskog djela čiji primjerak je trajno smješten na mjestu pristupačnom javnosti je dozvoljeno ukoliko se vrši u dvije dimenzije (naprimjer pravljenje likovnog autorskog djela). Dozvoljeno je praviti fotografije naprimjer skulpture kao primjerka autorskog djela koje je na mjestima pristupačnim javnosti.

¹⁶² Smatramo da se internet ne može smatrati mjestom pristupačnim javnosti u smislu odredbe čl. 52 st. 1 ZAISP-a jer primjerci autorskog djela na internetu nisu "trajno" smješteni na istom te jer zakonodavac u odredbi čl. 40 st. 1 ZAISP-a nalaže da se odredbe kojim se sadržajno ograničava autorsko pravo moraju tumačiti u skladu s namjerom koja se želi postići a evidentno je iz *exempli causa* navođenja primjera mjesta pristupačnim javnosti da je zakonodavac namjeravao da se ova odredba odnosi na fizičke lokacije u materijalnoj prirodi. Napominjemo da ovo ne tangira činjenicu da držimo da internet jeste modus korištenja gdje korištenje autorskog djela će biti izvršeno uz prisustvo pravno relevantne činjenice javnosti.

¹⁶³ Primjera radi, drugi grad ili jedinica samouprave ne bi mogao reproducirati skulpturu kao primjerak autorskog djela koji je trajno smješten na mjestu pristupačnom javnosti te isti postaviti na mjesto pristupačno javnosti na vlastitoj teritoriji.

U slučaju da korisnik koristi autorsko djelo po ovoj pravnoj osnovi korisnik mora naznačiti izvor i ime autora, ukoliko su isti navedeni na upotrijebljenom primjerku autorskog djela sukladno odredbi čl. 52 st. 3 ZAISP-a.

Ovo sadržajno ograničenje autorskog prava se naziva i “sloboda panorame” budući da korisnicima omogućuje da prave panoramske fotografije na kojima se nalaze brojna arhitektonska autorska djela.

Naime, posebno relevantan aspekt pravne osnove kojom se dozvoljava slobodna upotreba primjeraka autorskog djela trajno smještenog na mjestima pristupačnim javnosti jeste kod stvaranja fotografskih autorskih djela primjeraka arhitektonskih autorskih djela te drugih primjeraka autorskih djela posebno, naprimjer, u panoramskim fotografijama. Fotografisanjem primjerka autorskog djela se vrši korištenje autorskog djela koje korespondira sadržaju individualnog isključivog subjektivnog autorskog imovinskog prava reproduciranja, odnosno nastaje nova “reprodukcija” i primjerak autorskog djela integriran u sadržaju fotografskog autorskog djela ukoliko to može proizaći iz prirode vrste autorskog djela. Izgrađena arhitektonska autorska djela *prima facie* predstavljaju primjerke autorskog djela koja su trajno smještena na mjestima pristupačnim javnosti. Fotografisanjem izgrađenog primjerka arhitektonskog autorskog djela reproducira se autorsko djelo čak i ako predmetno arhitektonsko djelo nije primarni objekat koji se fotografiše.

Fotografisanje panorame grada, shodno, bi predstavljalo povredu subjektivnih autorskih prava svih autora ili nosioca prava povodom svakog arhitektonskog autorskog djela koji bi se na takav način “fotografisao” osim ukoliko autor fotografskog autorskog djela ne dobije dozvolu ili izvrši prijenos prava od svakog autora ili nosioca prava a što bi bilo izuzetno složeno i malo vjerovatno. Tako što zakonodavac dozvoljava slobodnu upotrebu autorskih djela čiji primjerci su trajno smješteni na mjestima pristupačnim javnosti korisnici imaju slobodu da prave fotografska djela panorame te da fotografišu sebe i druga lica gdje u pozadini se može naći izgrađeni primjerak arhitektonskog autorskog djela kao i eventualno drugi primjerci drugih vrsta autorskih djela.

Problem se ima naći u tome što zakonodavac navodi da će autorskim djelom arhitekture se smatrati naročito pored izgrađenih objekata i skice, planovi i nacrti sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka h ZAISP-a. Skice, planovi i nacrti nisu primjerci autorskog djela koji će biti trajno smješteni na mjestima pristupačnim javnosti pa nominalno u našoj državi pravljenje fotografija panorame zahtijeva dobijanje dozvole za takvo korištenje ili stjecanje prava te plaćanje naknade autoru ili nosiocu prava ili će predstavljati povredu autorskog prava arhitektonskog djela nacрта, plana ili eventualno skice. Pored toga fotografijom na kojoj se nalazi panorama bi se mogli reproducirati i druga autorska djela kao što su fotografije na panoima, skulpture, grafički znakovi te brojna druga, neka od kojih nisu “trajno” smještenim na javnim mjestima ili nisu kvalifikovani po drugim aspektima.

Svrha koju zakonodavac nastoji postići ovom odredbom jeste da balansira interese korisnika koji žive i djeluju, uključujući stvaralački djeluju, na mjestima pristupačnim javnosti

sa interesima autora da kontroliše korištenje autorskog djela koji po prirodi činjenice da je primjerak autorskog djela smješten na mjestu pristupačnom javnosti treba uzeti u obzir da će taj primjerak autorskog djela motivaciono i na drugi način uticati na korisnike te oblikovati njihovu svakodnevnicu na način koji će ih eventualno ili neminovno motivirati na inkorporiranje elemenata tog djela u njihov stvaralačkih opus bez obzira da li izravno adresirao samo autorsko djelo ili samo incidentalno bio pod moranjem uvršten.

Dodatna svrha jeste da pravila autorskog prava ne predstavljaju prepreku za turizam i promociju turizma kroz fotografisanje i drugo bilježenje iskustava koja neophodno uključuju primjerke autorskih djela trajno smještenih na mjestima pristupačnim javnosti.

Interes autora/nosioca prava je balansirao tako što zakonodavac ne dozvoljava reprodukciju u tri dimenzije pa korisnici koji, naprimjer žele da umnožavaju, prerađuju i prodaju suvenire replika spomenika ili drugih sličnih autorskih djela trajno smještenih na javnim mjestima moraju za to dobiti dozvolu od autora/nosioca prava, te dodatno se osiguravaju legitimni interesi autora tako što se zabranjuje da se eventualni primjerci autorskog djela u pitanju koriste za istu svrhu kao i izvorno autorsko djelo.

6.3.13 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi provođenja službenog postupka

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava korisnicima koji se mogu kvalifikovati kao lica koja provode zadatke javne sigurnosti ili službene postupke, unutar granica svoje nadležnosti sukladno relevantnim pozitivnim pravnim pravilima kojima je nadležnost uređena, da slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole od autora ili nosioca prava za takvo korištenje ili obaveze stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja autorskog djela, i bez plaćanja naknade za takvo korištenje, koriste sadržaj ili primjerke autorskog djela ukoliko se to korištenje može definisati kao da je neophodno, u pojedinačnim konkretnim slučajevima radi provođenja zadataka javne sigurnosti ili bilo kojeg službenog postupka, sukladno odredbi čl. 53 ZAISP-a.

Da li je nešto zadatak javne sigurnosti ili službeni postupak će se determinirati relevantnim pozitivnim pravnim pravilima i činjenično je pitanje a da li je korištenje neophodno za provođenje zadataka javne sigurnosti ili službenog postupka je pravni standard i činjenično pitanje.

Kvalifikovani korisnici ovog sadržajnog ograničenja su prvenstveno državni organi, organizacije i institucije i državni zaposlenici koji djeluju u granici nadležnosti nadležnih državnih organa, organizacija ili institucija, a ne lica koja eventualno učestvuju kao subjekti u zadacima javne sigurnosti ili službenom postupku¹⁶⁴.

¹⁶⁴ Naprimjer, ne može se smatrati da stranke u parničnom postupku provode parnični postupak kao službeni postupak (sud je taj koji provodi taj postupak) pa shodno stranke u parničnom postupku ne smiju

Svrha koju zakonodavac nastoji postići ovim sadržajnim ograničenjem autorskog prava jeste da pozitivna pravila autorskog prava ne predstavljaju prepreku za provođenje zadataka javne sigurnosti ili službenih postupaka budući da je interes društva za provođenjem zadataka javne sigurnosti ili službenih postupaka veći od interesa autora povodom subjektivnog autorskog prava povodom korištenja autorskog djela autora u kontekstu provođenja zadataka javne sigurnosti ili službenih postupaka.

6.3.14 Sadržajno ograničenje autorskog prava dozvolom za slobodnu upotrebu autorskog djela radi provjere uređaja

Autorsko pravo je sadržajno ograničeno tako što zakonodavac dozvoljava korisnicima koji se mogu kvalifikovati kao pogoni ili trgovine koje proizvode ili prodaju fonograme ili videograme, uređaje za reproduciranje ili saopćavanje javnosti fonograma (u smislu odredbe čl. 126 st. 3 ZAISP-a) ili videograma (u smislu odredbe čl. 131 ZAISP-a) ili uređaje za prijem slike, kao i korisnicima koji se mogu kvalifikovati kao radnje u kojima se popravljaju takvi uređaji, da mogu slobodno, odnosno bez obaveze dobijanja dozvole za takvo korištenje ili stjecanja relevantnog subjektivnog autorskog prava koje sadržajno korespondira relevantnom načinu korištenja, te bez obaveze plaćanja naknade po osnovi takvog korištenja autoru ili nosiocu prava, reproducirati (u smislu odredbe čl. 21 ZAISP-a) i saopćavati javnosti (u smislu odredbe čl. 24 ZAISP-a) autorska djela ukoliko se to čini u obimu koji se može smatrati da je potreban da bi se provjerilo ispravno funkcionisanje fonograma ili videograma te uređaja za reproduciranje ili saopćavanje javnosti fonograma ili videograma ili uređaja za prijem zvuka ili slike, pri proizvodnji ili direktnoj prodaji kupcima ili za njihov popravak, sukladno odredbi čl. 54 st. 1 ZAISP-a.

Ukoliko kvalifikovani uređaj može da napravi snimak djelovanjem korištenja po osnovi provjere uređaja iz odredbe čl. 54 st. 1 ZAISP-a i ukoliko kvalifikovanim djelovanjem korištenja kvalifikovanog uređaja kvalifikovani korisnik stvori snimak sadržaja ili primjerka autorskog djela ili izvedbe ili drugog predmeta srodnopravne zaštite ti snimci se moraju bez odgađanja izbrisati, sukladno odredbi čl. 54 st. 2 ZAISP-a¹⁶⁵. Svrha koju zakonodavac nastoji postići ovim sadržajnim ograničenjem jeste da pravila autorskog prava ne predstavljaju prepreku da kvalifikovana lica demonstriraju kupcima i korisnicima svojih usluge kvaliteta i karakteristike tehničkih uređaja i kvalifikovanih primjerala autorskih djela odnosno kvaliteta pruženih usluga. Takvo djelovanje ne predstavlja uobičajeni način korištenja autorskog djela te takvim djelovanjem, ukoliko se učini u granicama postavljenim od strane zakonodavca se neće u nerazumnoj mjeri zadirati u

koristiti autorska djela povodom kojih druga lica su nosiocima subjektivnog autorskog prava po osnovi odredbe čl. 53 ZAISP-a već moraju imati drugu validnu pravnu osnovu za takvo korištenje autorskog djela u kontekstu parničnog postupka.

¹⁶⁵ Smatramo da se kvalifikovani snimci trebaju obrisati odmah po prestanku kvalifikovanog korištenja autorskog djela ili predmeta srodnih prava a smatramo da snimak nije obrisao bez odgađanja ukoliko se ne obriše do početka sljedećeg radnog dana.

legitimne interese autora ili nosioca prava dok će se značajno olakšati i efektivno omogućiti društveno poželjno djelovanje kvalifikovanih lica¹⁶⁶.

6.4 Vremensko ograničenje autorskog prava

Autorsko pravo je vremenski ograničeno tako što nakon protoka relevantnog vremenskog intervala pravni poredak više neće autorskoppravno štiti subjektivna autorska prava autora povodom autorskih djela koja je taj autor stvorio pa će ta autorska djela postati slobodna autorska djela koja će sva lica moći koristiti bez autorskoppravnih konsideracija. Drugim riječima, moći će nakon isteka vremenskog intervala zaštite koristiti autorsko djelo kao da nije autorskoppravno zaštićeno u kontekstu pravila autorskog prava, ali uzimajući u obzir činjenicu da se na korištenje tvorevina u pitanju mogu primjenjivati druga pravna pravila.

Subjektivno autorsko pravo autora i pravnih sljednika autora povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio će biti autorskoppravno zaštićeno za cijeli tok života autora i 70 godina nakon smrti autora, ako nije ZAISP-om drugačije uređeno, sukladno odredbi čl. 55 ZAISP-a.

Odredba čl. 55 ZAISP-a se odnosi na sva autorska djela konkretnog autora.

Ratio legis za vremenski interval autorskoppravne zaštite od 70¹⁶⁷ godina nakon smrti autora jeste da se omogućiti da dvije generacije nakon smrti autora imaju korist od autorskog djela autora prednika¹⁶⁸.

¹⁶⁶ Ukoliko bi kvalifikovani korisnik koji se bavi prodajom videograma saopćavao javnosti sadržaj cjelokupnih audiovizuelnih autorskih djela s videograma to bi, smatramo predstavljalo obim korištenja koji nije u skladu s namjerom koja se želi postići i ne bi bilo djelovanje u skladu s dobrim običajima (čl. 40 st. 1 ZAISP-a) i shodno, smatramo, bi predstavljalo povredu subjektivnog autorskog prava povodom audiovizuelnog autorskog djela u pitanju.

¹⁶⁷ U uporednom pravu nalazimo da izvjesne države uređuju duži vremenski interval ili posebne rokove autorskoppravne zaštite u određenim slučajevima. Tako naprimjer, Francuska je uredila da se vremenskom intervalu zaštite dodaje šest godina i 152 dana (čl. L123-8 Code de la propriété intellectuelle) odnosno 8 godina i 120 dana (čl. L123-9 Code de la propriété intellectuelle) usljed vremenskog intervala Drugog svjetskog rata tokom kog vremenskog intervala autori/nosioci prava nisu mogli ostvarivati svoje pravo ili su mogli otežano ostvarivati autorsko pravo.

Za strane autore koji uživaju autorskoppravnu zaštitu sukladno relevantnim odredbama ZAISP-a (čl. 175, 176, 181, 182 ZAISP-a i čl. 175, 177, 178, 179 ZAISP-a za srodna prava) vremenski interval autorskoppravne zaštite uređeni pravilima ZAISP-a će važiti s tim da ističu najkasnije na dan kada ističe zaštita u državi čiji su oni državljani i ne mogu ti vremenski intervali biti duži od vremenskih intervala zaštite prema ZAISP-u, sukladno odredbi čl. 180 st. 1 ZAISP-a.

¹⁶⁸ Prethodno, vremenski interval je bio 50 godina nakon smrti autora, no ovaj rok je produžen za dvadeset godina jer je zaključeno da se prosječna životna dob produžila pa je potrebno korigovati vremenski interval zaštite na primjeren način kako bi se održao *ratio legis* pružanja autorskoppravne zaštite nakon smrti autora.

Povodom koautorskog djela (u smislu odredbe čl. 12 ZAISP-a), ukoliko subjektivno autorsko pravo pripada koautorima zajednički, vremenski interval autorskopravne zaštite traje 70 godina nakon smrti posljednjeg živog koautora, sukladno odredbi čl. 56 ZAISP-a.

Kod anonimnog ili pseudonimnog¹⁶⁹ autorskog djela može biti otežano ili nemoguće da se utvrdi da li je i kada je došlo do smrti anonimnog ili pseudonimom autora, pa iz tog razloga vremenski interval autorskopravne zaštite će biti 70 godina od objavljivanja autorskog djela u pitanju na pravno dozvoljen način, a što je objektivno utvrdiva činjenica za razliku od trenutka smrti nepoznatog ili anonimnog autora, sukladno odredbi čl. 57 st. 1 ZAISP-a. Ukoliko anonimni ili pseudonimni autor otkrije svoj identitet u tom roku¹⁷⁰ vremenski interval zaštite će biti život autora i 70 godina nakon smrti autora sukladno odredbi čl. 57 st. 2 ZAISP-a¹⁷¹.

Povodom kolektivnih djela (u smislu odredbe čl. 99 ZAISP-a) vremenski interval autorskopravne zaštite traje 70 godina od dana pravno dozvoljenog objavljivanja autorskog djela sukladno odredbi čl. 58 ZAISP-a¹⁷².

Kada je odredbama ZAISP-a uređeno da se vremenski interval autorskopravne zaštite subjektivnog autorskog prava ima računati od pravno dozvoljenog objavljivanja autorskog djela¹⁷³ a autorska djela u pitanju su objavljena u dijelovima, kao što će, primjera

¹⁶⁹ Ukoliko je pseudonim koji autor koristi da označi sadržaj i primjerke autorskog djela odnosno pod kojim je objavio autorsko djelo takve prirode da ne ostavlja nikakvu sumnju u pogledu identiteta autora (što je činjenično pitanje), vremenski interval autorskopravne zaštite će biti život i 70 godina nakon smrti tog autora, sukladno odredbi čl. 57 ZAISP-a.

¹⁷⁰ Obično vremenski interval autorskopravne zaštite se odnosi na sva autorska djela koji je određeni autor stvorio za vrijeme svog života, budući da je pravno relevantna činjenica za računanje vremenskog intervala autorskopravne zaštite smrt autora pa kao takva nije vezana za autorsko djelo kao objekt prava. No kod autorskih djela čiji autor je anonimno pravno relevantna činjenica na osnovu koje se računa vremenski interval autorskopravne zaštite je vezana za činjenicu objavljivanja pojedinog autorskog djela pa će shodno i računanje roka zaštite iz čl. 57 st. 1 ZAISP-a zavisiti od te činjenice, ali, kako je vremenski intervala autorskopravne zaštite vezan za individualna autorska djela, tako je moguće da kod istog autora koji je bio anonimno dogoditi se da vremenski interval autorskopravne zaštite je prošao za neka autorska djela (prošlo je 70 godina od njihovog pravno dozvoljenog objavljivanja a autor je još uvijek bio anonimno) dok izvjesna autorska djela tog autora će još uvijek biti pod autorskopravnom zaštitom (autorska djela povodom kojih taj autor nije bio anonimno kao i autorska djela gdje je njihov autor prestao biti anonimno prije isteka roka od 70 godina nakon pravno dozvoljenog objavljivanja).

¹⁷¹ Smatramo da se ova odredba ima primijeniti i u slučajevima gdje identitet anonimnog autora postane poznat u relevantnom vremenskom intervalu i na druge načine.

¹⁷² *Ratio legis* ovakve odredbe se nalazi u činjenici da, ukoliko pravnim poslom između naručioca i autora kolektivnog djela nije drugačije uređeno, sva autorska imovinska i druga prava se isključivo i neograničeno prenose na naručioca (čl. 99 st. 3 ZAISP-a) gdje naručilac može biti fizičko ali može biti i pravno lice koje neće i ne može umrijeti, u biološkom smislu, kao što može fizičko lice, pa shodno računanje roka od smrti naručioca ne bi bilo opravdano ili pravno moguće.

¹⁷³ Kod autorskih djela čiji autor je anonimno ili je označio svoj identitet pseudonimom (čl. 57 ZAISP-a) i kod kolektivnih autorskih djela (čl. 58 ZAISP-a).

radi, biti slučaj sa nastavcima, sveskama, izdanjima, epizodama i sl. vremenski interval autorskopravne zaštite će se računati za svaki od tih dijelova posebno sukladno odredbi čl. 59 ZAISP-a.

Individualno subjektivno drugo pravo autora na pokajanje, uređeno čl. 84 ZAISP-a će biti autorskopravno zaštićeno samo tokom vremenskog intervala koji odgovara životu autora sukladno odredbi čl. 61 ZAISP-a odnosno sa smrću autora prestaje autorskopravna zaštita prava pokajanja autora¹⁷⁴.

Vremenski intervali autorskopravne zaštite, osim povodom prava pokajanja, se računaju, odnosno počinju teći, od prvog januara godine koja slijedi poslije godine u kojoj je nastala činjenica od koje se ima računati početak roka (smrt autora, posljednjeg živog koautora ili pravno dozvoljen čin korištenja autorskog djela objavljivanjem), sukladno odredbi čl. 62 st. 1 ZAISP-a¹⁷⁵.

Kao rezultat autorskopravna zaštita uvijek prestaje istekom pune 70. godine nakon prvog januara godine koja slijedi godinu u kojoj je umro autor pa od prvog januara 71. godine nakon prvog januara godine koja slijedi nakon smrti autora će autorska djela autora koji je umro postati slobodna i ući u javni domen.

Autorsko djelo povodom kojeg je prestala autorskopravna zaštita usljed proteka vremenskog intervala autorskopravne zaštite subjektivnog autorskog prava se naziva slobodno autorsko djelo.

Svaki korisnik može koristiti svako slobodno autorsko djelo na sve načine koji su za vrijeme vremenskog intervala autorskopravne zaštite bili autorskopravno relevantni bez obaveze stjecanja dozvole za korištenje tog autorskog djela od autora, nasljednika od autora ili bilo kog drugog lica, bez obaveze stjecanja prava koje sadržajem korespondira načinu bilo kog oblika korištenja koje bi bilo autorskopravno relevantno i bez obaveze plaćanja naknade autoru ili bilo kom drugom licu, odnosno svaki korisnik može koristiti svako slobodno autorsko djelo kao da ne postoje norme autorskog prava odnosno kao da se ne primjenjuju pravila autorskog prava budući da povodom tog autorskog djela

¹⁷⁴ Ovo je individualno subjektivno autorsko pravo sa najkraćim intervalom autorskopravne zaštite (osim, potencijalno, prava na raskid ugovora zbog neizvršavanja uređenog odredbom čl. 83 ZAISP-a čiji vremenski interval zaštite nije posebno ograničen na trajanje života autora) koje, shodno ne može biti predmetom nasljeđivanja, a kao što je i normirano u odredbi čl. 63 ZAISP-a.

¹⁷⁵ Drugim riječima, ukoliko autor umre 07. 06. određene godine, vremenski interval autorskopravne zaštite od 70 godina nakon smrti autora će se početi računati od 01. 01. sljedeće godine a autorskopravna zaštita subjektivnog autorskog prava tog autora će prestati 01. 01. nakon isteka punih 70 godina od tog datuma. Tako, primjera radi, ukoliko je autor umro 01. 01. 2023. godine vremenski interval autorskopravne zaštite subjektivnog autorskog prava tog autora će početi se računati od 01. 01. 2024. godine (to je prvi januar koji slijedi poslije godine u kojoj je nastala pravno relevantna činjenica smrti autora), a vremenski interval autorskopravne zaštite subjektivnih autorskih prava tog autora će prestati u ponoć 31.12.2094. godine, odnosno od sekunde u kojoj nastane 01. 01. 2095. godina to autorsko djelo više neće biti autorskopravno zaštićeno već će postati i od tada biti slobodno autorsko djelo.

pozitivna pravila autorskog prava više ne uređuju pravne odnose niti djelovanja subjekta prava povodom tog autorskog djela.

6.5 Sudska praksa

Sama ideja o nečemu (u konkretnom slučaju organizovanja festivala) nije autorsko-pravno zaštićena, pa se samo po tom osnovu ne može tražiti naknada štete.

Iz obrazloženja:

Tužitelj je upravo čitavo svoje potraživanje zasnovao na tvrdnji da je on idejni tvorac Festivala Cro Etno 96., a dosljedno tome i autor istog, a što prihvata i prvostepeni sud.

I ovaj Sud zaista prihvata da je tužitelj idejni tvorac navedenog Festivala, ali ne i da je on time postao autor istog, sa svim onim pravima koja bi iz toga proistekla, a u smislu prednjih zakonskih odredbi. Naime, sama ideja o stvaranju jednog ovakvog festivala nije mu dala pravo na autorsko-pravnu zaštitu, pa mu je, dosljedno tome, tužbeni zahtjev neosnovan u dijelu gdje je on upravo tražio da se utvrdi da je on autor, da mu je Općina M. onemogućila sudjelovanje na festivalima narednih godina i da mu je sa tih razloga prouzročila štetu u vidu izgubljene dobiti...

(Kantonalni/Županijski sud u Mostaru 58 0 Ps 902348 08 Pz od 29. 8. 2008. godine, potvrđena presudom Vrhovnog suda Federacije BiH, br. 58 0 Ps 902348 08 Pz od 25. 3. 2010. godine.).

Plagijat se ne ogleda u preuzimanju činjenica iz tuđeg autorskog dijela, već u preuzimanju onoga što to djelo čini duhovnom tvorevinom. U sporu o povredi autorskog prava lice kome se pripisuje plagijat ima položaj nužnog jedinstvenog suparničara.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-11/02 od 7. 03. 2002. godine).

Autorskim djelom smatra se intelektualna tvorevina s područja književnosti, znanosti, umjetnosti i drugih područja stvaralaštva bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja. Ovamo ne spadaju pravila igre na sreću do kojih je autor došao primjenom poznatih matematičkih metoda.

(Privredni sud Hrvatske, br. Pž-2416/93 od 7. 12. 1993. godine).

Ideja o organizovanju muzičkog festivala ne predstavlja samostalnu duhovnu tvorevinu, odnosno autorsko djelo.

Iz obrazloženja:

Polazeći od činjenice da je organizovanje navedenog festivala samo ideja tužitelja, a da prema odredbi člana 10. stav 1. a) Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini ideje nisu autorsko-pravno zaštićene, drugostepeni sud nalazi, za razliku od prvostepenog suda, da tužitelj nema pravo na sudsku zaštitu prema odredbi člana 111. navedenog zakona. I po ocjeni ovog suda Hrvatski glazbeni festival pod nazivom «CRO ETNO-NEUM 96» koji je organizovan od strane «Croatica» Mostar, a tužitelj je bio ravnatelj festivala, ne predstavlja samostalnu duhovnu tvorevinu tužitelja, tj. njegovo autorsko djelo prema definiciji autorskog djela u članu 6. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini i u slučaju da je ideja o organizovanju takvog festivala potekla od tužitelja.

U postupku pred nižestepenim sudovima nije utvrđeno da na festivalu izvedene i odabrane pjesme određene narodnosti predstavljaju samostalnu duhovnu tvorevinu tužitelja, odnosno da je sam festival kao takav duhovna tvorevina tužitelja. Posebno je neprihvatljivo pravno tumačenje prvostepenog suda da je predmetni festival autorsko djelo koje ima obilježja kinematografskog, pozorišnog, scenskog djela. Ne radi se o individualnoj duhovnoj tvorevini tužitelja iz oblasti književnosti, nauke, umjetnosti i drugih oblika stvaralaštva, pa tako niti o autorskom djelu.

Tužbeni zahtjev tužitelja nije osnovan iz razloga što se njegovo učešće u organizovanju određenog festivala ne smatra autorskim djelom, pa tako ni on autorom kome bi pripadala autorska prava.

Obveza plaćanja autorske naknade za korištenje autorskog glazbenog djela tereti korisnika djela koji tu svoju obvezu, bez privole autora, ne može prenijeti na treću osobu s učinkom prestanka te obveze na strani stvarnog korisnika.

(Vrhovni sud Hrvatske, II Rev-49/86 od 11. 09. 1986. godine).

Izdavač ne mora tražiti dozvolu autora za štampanje kontrolnih zadataka namenjenih nastavi, ali je dužan autorima platiti autorsku naknadu u skladu sa zaključenim ugovorom.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-82/01 od 14. 02. 2002. godine).

Korištenje narodne književnosti i umjetničkih tvorevina u svakom drugom obliku osim javne izvedbe (Op.a. ovo ograničenje ne postoji u pozitivnom zakonodavstvu), slobodno je. Stoga korištenje motiva pletera s kamenog spomenika ne uživa autorskopravnu zaštitu, osim ako se radi o takvoj obradi motiva da predstavlja stvaralačku originalnost.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, I Pž-2986/94-2 od 7. 02. 1995. godine).

Cijenjenog čitaoca upućujemo na Tajić, H. (2015) *Autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva*, Privredna štampa, Sarajevo i *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva* objavljene 2014. godine u Sarajevu u okviru projekta Evropske unije podrške institucijama u sistemu provođenja prava intelektualnog vlasništva – Bosna i Hercegovina, za širi izbor sudske prakse.

7. Ostvarivanje i promet subjektivnim autorskim pravom

7.1 O ostvarivanju subjektivnog autorskog prava

Subjektivno autorsko pravo se ostvaruje kroz vršenje kontrole korištenja autorskog djela putem davanja dozvole korisnicima za korištenje sadržaja i/ili primjeraka autorskog djela i prometovanjem odnosno prijenosom individualnih prenosivih subjektivnih autorskih prava sa autora/nosioca prava na korisnika translativno ili konstitutivno te kroz ubiranje naknade od korištenja autorskog djela i potencijalno na druge načine.

Ostvarivanje autorskog prava uključuje i traženje primjene mjera pravne zaštite usljed povrijeđenih ili ugroženih prava.

7.1.1 Individualno i kolektivno ostvarivanje subjektivnog autorskog prava

Autorsko pravo se može ostvarivati individualno ili kolektivno, sukladno odredbi čl. 147 st. 2 ZAISP-a.

Individualno ostvarivanje autorskog prava autor/nosilac prava može vršiti sam ili posredstvom zastupnika. Zastupnik nosioca prava u individualnom ostvarivanju subjektivnog autorskog prava može biti bilo koje drugo fizičko ili pravno lice koje je na ostvarivanje ovlašteno od strane nosioca prava pravnim poslom, sukladno odredbi čl. 147 st. 1 ZAISP-a. Krug osoba koje mogu biti zastupnikom je širi od kruga osoba koje mogu predstavljati lice u parničnom postupku. Zastupnik može ostvarivati autorsko pravo samo u granicama ovlaštenja od autora. Zastupanje izvan granica ovlaštenja predstavlja povredu autorskog prava (jer zastupnik ostvaruje sadržaj subjektivnog autorskog prava bez valjane pravne osnove, što je isključivo pravo autora/nosioca prava) pored povrede pravnog posla kojim je zastupnik ovlašten na zastupanje.

Iz odredbe čl. 147 ZAISP-a proizlazi da zakonski zastupnik nosioca prava neće i ne može biti zastupnik u smislu odredbi čl. 147 i 148 ZAISP-a (koristi se konstrukcija: “kojeg autor ovlasti”, što jasno upućuje da ovlaštenje proizlazi iz pravno relevantne volje autora/nosioca prava). Zakonski zastupnik će ostvarivati autorska prava po *lex generalis* primjenjivim odredbama iz kojih proizilazi za to lice taj status.

Zastupanje od strane zastupnika autora/nosioca prava u individualnom ostvarivanju subjektivnog autorskog prava obuhvata zastupanje u pravnim poslovima s korisnicima i

naručiocima, vršenje naplate autorske naknade te zastupanje u sudskim i drugim službenim postupcima povodom zaštite autorskog prava (sukladno odredbi čl. 148 st. 1 ZAISP-a).

Zastupnik ima pravo tražiti nagradu za i pokrivanje troškova u vezi s djelovanjem zastupanja u individualnom ostvarivanju prema važećoj advokatskoj tarifi. Ukoliko je pravno lice zastupnik autora ono će ostvariti pravo na naknadu troškova i nagradu za zastupanje ukoliko ispunjava uslove za zastupanje pred sudovima i državnim organima, sukladno odredbi čl. 148 st. 2 ZAISP-a.

Kolektivno ostvarivanje jeste djelovanje ostvarivanja subjektivnih autorskih prava više autora/nosilaca prava povodom većeg broja autorskih djela, zajedno vršeno od strane kolektivne organizacije – posebnog pravnog lica specijaliziranog samo za tu djelatnost, čije djelovanje je posebno uređeno pravilima Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10)¹⁷⁶ i koje ima dozvolu za kolektivno ostvarivanje od Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine, kao svoje jedine i neprofitne djelatnosti, sukladno odredbi čl. 2 st. 1 ZKOAISP-a.

Kolektivno ostvarivanje će postojati samo ukoliko su zadovoljeni elementi zakonske definicije. Ukoliko zastupnik vrši ostvarivanje više autorskih prava više autora povodom više autorskih djela neće se raditi o kolektivnom već o pojedinačnim instancama individualnog ostvarivanja autorskih prava.

Nije moguće u isto vrijeme i individualno i kolektivno ostvarivati subjektivno autorsko pravo. Ukoliko je ostvarivanje prava preneseno po osnovi zakona ili putem ugovora na kolektivnu organizaciju, autor ne može sam ostvarivati autorsko pravo na individualan način, sukladno odredbi čl. 9 st. 4 ZKOAISP-a.

Postoji pretpostavka kolektivnog ostvarivanja svih autorskih prava svih autora/nosilaca prava povodom svih autorskih djela, ukoliko postoji i za kolektivno ostvarivanje relevantnih prava povodom relevantnih vrsta autorskih djela ili predmeta srodnih prava je ovlaštena kolektivna organizacija¹⁷⁷, sukladno odredbi čl. 18 st. 1 i 3 ZKOAISP-a.¹⁷⁸

¹⁷⁶ U našoj državi kolektivno ostvarivanje autorskog prava je uređeno posebnim zakonom, Zakonom o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10) (u tekstu: “ZKOAISP”) koji čini normativnu cjelinu sa ZAISP-om i čije odredbe se moraju tumačiti u skladu sa odredbama ZAISP-a.

¹⁷⁷ U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* u BiH ova pravna pretpostavka se odnosi na autorska muzička djela (Asocijacija kompozitora – muzičkih stvaralaca, odluka Instituta za intelektualno vlasništvo BiH br.: IP-03-47-5-12-06059/12VT), izvedbe muzičkih djela (Asocijacija izvođača svirača, odluka Instituta br.: IP-03-47-5-02676/15VT) i prava proizvođača fonograma (Udruženje “FONOGRAM”, odluka Instituta br.: IP-03-47-5-05879/15VT). Prava na naknadu za kablovsko reemitovanje audiovizuelnih djela kao i prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu, se, sukladno odredbi čl. 4 st. 2 ZKOAISP-a mogu samo kolektivno ostvarivati.

¹⁷⁸ Sud i drugi organi moraju pretpostaviti da kolektivne organizacije povodom vrste prava i vrste djela povodom kojih su dobili dozvolu od Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine su ovlašteni da djeluju za račun svih autora a moraju tražiti da se dokaže da je autor/nosilac prava izuzeo autorsko

Kao rezultat i usljed odredbe čl. 18 st. 1 i 3 ZKOAISP-a, autori autorskih muzičkih djela, izvođači izvedbi muzičkih djela i proizvođači fonograma u BiH ne mogu individualno ostvarivati svoje autorsko i srodna prava¹⁷⁹ dok prethodno, pisanim putem, ne obavijeste odgovarajuću kolektivnu organizaciju da ne žele da se njihova autorska i/ili srodna prava ostvaruju kolektivno, sukladno odredbi čl. 18 st. 2 ZKOAISP-a.

7.1.2 Legitimacija za ostvarivanje autorskog prava

Autor je originarni sticalac subjektivnog autorskog prava na autorskom djelu koje je taj autor stvorio i, ako nije isključivo prenio ili drugačije disponirao svojim prenosivim pravima na autorskom djelu, je *prima facie* materijalno legitimisan za ostvarivanje subjektivnog autorskog prava na tom autorskom djelu.

Autor neće moći ostvarivati prenosiva individualna autorska prava koja je isključivo prenio na treća lica.

Autor neće moći ostvarivati individualna autorska prava koja po relevantnim zakonskim odredbama se mogu samo kolektivno ostvarivati, a što je slučaj sa pravom slijede-nja (čl. 35 st. 7 ZAISP-a), pravom ubiranja naknade za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (čl. 36 st. 6 ZAISP-a), kablovskog reemitiranja autorskih djela i pravo reproduciranja aktuelnih novinskih i sličnih članaka o tekućim pitanjima u pregledima takve štampe (*kli-ping*), sukladno odredbi čl. 4 st. 2 ZKOAISP-a.

Koautori su originarnim sticaocima jedinstvenog nedjeljivog autorskog prava na koautorskom djelu, osim ako se nisu drugačije dogovorili između sebe ili drugačije disponirali pravima prema trećim licima za ostvarivanje autorskog prava povodom koautorskog djela. Na taj način će biti legitimisani svi koautori zajedno, a pojedini koautor ne može uskratiti saglasnost suprotno principima savjesnosti i poštenja sukladno odredbi čl. 12 st. 3 ZAISP-a.

Povodom spojenih autorskih djela, legitimisan za ostvarivanje će biti svaki autor ili nosilac prava na svom autorskom djelu koje je spojeno, a povodom spojenih autorskih djela kao cjeline će legitimacija se utvrditi sukladno odredbama pravnog posla između autora/nosilaca prava spojenih autorskih djela, ako nisu svoje odnose uredili pravnim poslom analogno kao kod koautorskog djela, sukladno odredbi čl. 13 st. 1 ZAISP-a.

djelo ili predmet srodnih prava iz kolektivnog ostvarivanja na način uređen zakonom u slučaju da drugo lice tvrdi suprotno ili individualno ostvaruje predmetno subjektivno autorsko pravo.

¹⁷⁹ Individualno ostvarivanje subjektivnog autorskog ili srodnih prava koje se kolektivno ostvaruje po osnovi ugovora ili usljed djelovanja odredbe čl. 18 et al ZKOAISP-a ili po drugoj pravnoj osnovi će biti ništavo, kako po odredbi čl. 9 st. 4 ZKOAISP-a tako i usljed isključivosti prijenosa prava iz čl. 9 st. 2, tačka a ZKOAISP-a i odredbe čl. 18 st. 3 ZKOAISP-a jer autor/nosilac prava više nije ovlašten da ostvaruje predmetno pravo sukladno odredbi čl. 74 st. 2 ZAISP-a i po principu da lice ne može prenijeti prava koja nema – *Nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipso habet*.

Povodom kolektivnog djela legitimisan za ostvarivanje autorskih imovinskih i drugih prava će biti naručilac kolektivnog djela, osim ako drugačije ne proizlazi iz ugovora između naručioca i osoba koje su učestvovala u stvaranju kolektivnog djela ili ukoliko naručilac nije drugačije disponirao pravom prema trećim licima.

Autorsko pravo kao cjelina, sa izuzetkom prava pokajanja, može biti predmetom nasljeđivanja odnosno univerzalne sukcesije, sukladno odredbi čl. 63 ZAISP-a. Subjektivno autorsko pravo se nasljeđuje sukladno *lex generalis* propisima o nasljeđivanju. Poslije smrti autora nasljednik/ci autora, ukoliko autor za života i nasljednici nisu raspolagali pravom na inkompatibilan način, će biti legitimisani da ostvaruju subjektivno autorsko pravo. Nasljednici autora mogu ostvarivati (ali ne i prometovati) i autorskim moralnim pravima.

Supružnik živog autora nije legitimisan da ostvaruje autorsko pravo jer subjektivna autorska prava ne ulaze u zajedničku imovinu bračnih drugova, ali supružnik živog autora može djelovati povodom imovinskih koristi od korištenja autorskog djela koji ulaze u bračnu stečevinu, sve sukladno odredbi čl. 72 ZAISP-a.

Kod autorskog djela stvorenog u radnom odnosu legitimisan za ostvarivanje autorskih imovinskih prava će biti poslodavac u vremenskom intervalu od pet godina od dana završetka tog djela, osim ako drugačije ne proizlazi iz ugovora o radu zaposlenika koji je autor i poslodavca, drugog pravnog posla između ovih lica ili iz drugog akta te ako poslodavac nije disponirao pravom drugačije prema trećim licima, sukladno odredbi čl. 100 st. 1 ZAISP-a. Ukoliko je poslodavac prije isteka roka od pet godina nakon završetka autorskog djela stvorenog u radnom odnosu tražio ponovo isključivi prijenos, legitimisan će biti poslodavac u granicama tog ponovnog prijenosa prava, osim ako poslodavac nije drugačije disponirao prema trećim licima manifestacijom svoje volje, sukladno odredbi čl. 100 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko je autor ili nosilac prava prenio ili na drugi način disponirao svojim prenosivim individualnim autorskim pravima legitimisan za ostvarivanje tih prava će biti singularni sukcesor, odnosno lice koje je steklo ta prava u granicama i obimu u kojima je to lice steklo ta prava, osim ako to lice, u skladu sa dozvolom autora ili nosioca prava nije drugačije disponiralo tim pravima prema trećim licima.

Kolektivne organizacije, sindikalne organizacije i profesionalna udruženja osnovana radi zaštite autorskih prava će biti legitimisani za ostvarivanje autorskih imovinskih i drugih prenosivih prava svojih članova u skladu sa pravnim poslom između udruženja i člana i relevantnim pravnim pravilima, osim ako ova udruženja nisu disponirala u granicama svojih mogućnosti s tim pravima prema trećim licima, sukladno odredbi čl. 66 st. 2 ZAISP-a.

Povodom autorskih djela čiji autor nije poznat odnosno kod anonimnih i pseudonimnih autorskih djela legitimisan za ostvarivanje autorskih moralnih i imovinskih prava, pod oborivom pravnom pretpostavkom, će biti izdavač čije ime je naznačeno na djelu,

sukladno odredbi čl. 11 st. 1 ZAISP-a. Ako izdavač nije naznačen na djelu za ostvarivanje autorskog prava će biti ovlašteno lice koje je objavilo autorsko djelo sukladno odredbi čl. 11 st. 1 ZAISP-a. Ako se radi o anonimnom neobjavljenom autorskom djelu legitimisana za ostvarivanje autorskog prava će biti odgovarajuća kolektivna organizacija, sindikalna ili profesionalna organizacija/udruženje, sukladno odredbi čl. 11 st. 2 ZAISP-a. Naznačeno za anonimna autorska prava će se primjenjivati do trenutka do kojeg se utvrdi identitet autora, sukladno odredbi čl. 11 st. 3 ZAISP-a.

7.2 Dozvola za korištenje autorskog djela

Svakoj osobi koja nije autor autorskog djela je zabranjeno koristiti to autorsko djelo na način koji čini sadržaj subjektivnog autorskog prava bez valjane pravne osnove, sukladno odredbi čl. 20 st. 2 ZAISP-a.

Pravna osnova za korištenje autorskog djela može biti:

- dozvola za korištenje autorskog djela data od strane autora/nosioca prava korisniku,
- prijenos individualnog subjektivnog autorskog prava sa autora/nosioca prava na korisnika koje pravo korespondira sadržajem intencijom načinu korištenja autorskog djela, i
- dozvola za korištenje autorskog djela može proizaći iz relevantnih odredbi zakona ili drugih pravnih normi kojim se daje dozvola za korištenje, a ograničava autorsko pravo.

Eventualno dozvolu za korištenje autorskog djela teoretski bi mogao dati nadležni državni organ u okviru svoje nadležnosti ili eventualno sud.

Autor/nosilac prava može dati dozvolu bilo kom subjektu prava da koristi njeno ili njegovo autorsko djelo u skladu s vlastitim nahođenjima i pravno relevantnoj volji, u granicama postavljenim zakonom.

Dozvola ne predstavlja prijenos subjektivnog autorskog prava na korisnika i dozvolom korisnik ne stječe subjektivno autorsko pravo povodom relevantnog autorskog djela.

Po svojoj pravnoj prirodi dozvola je pravno obavezujuće obećanje autora/nosioca prava korisniku da nosilac prava će se suzdržati i neće koristiti mjere zaštite autorskog prava ako i dok korisnik bude koristio autorsko djelo na način u skladu sa dozvolom.

Sticalac dozvole ne stječe niti postaje nosiocem subjektivnog autorskog prava, već stječe relativno subjektivno pravo da traži od autora/nosioca prava da isti ne ustaje sa tužbom ili drugim mehanizmom zaštite autorskog prava prema korisniku dok isti djeluje u granicama postavljenim dozvolom.

Ukoliko autor ustane sa tužbom protiv korisnika sa dozvolom koji je koristio autorsko djelo u granicama i na način predviđen dozvolom, dozvola će da predstavlja validan

pravni osnov za korištenje autorskog djela i može biti razlogom za odbijanje tužbenog zahtjeva, a korisnik će imati eventualni restitucijski zahtjev protiv autora/nosioca prava.

Sticalac dozvole neće biti aktivno legitimisan da traži pravnu zaštitu u slučaju da treće lice povrijedi autorsko pravo povodom kojeg korisnik ima dozvolu na korištenje (za traženje pravne zaštite legitimisan je autor/nosilac prava).

Dozvola može biti jednostrana izjava pravno relevantne volje¹⁸⁰, a može biti i dvostrani pravni posao.

Dozvola je konsenzualan, imenovan, jednostrano obvezujući ili dvostrano obvezujući, *inter vivos*, po pravilu naplatan, ali može biti i besplatan (ukoliko je to izričita volja davalca dozvole), može biti komutativan, ali i aleatoran pravni posao (ukoliko naknada zavisi od naprimjer prodaje primjeraka autorskog djela), po pravilu kauzalan ali može biti i apstraktan pravni posao.

Dozvola je formalan pravni posao, a propisana je pisana forma, sukladno odredbi čl. 80 st. 1 ZAISP-a.

Nedostatak forme će dovesti do ništavosti dozvole za korištenje autorskog djela, osim ukoliko su kumulativno zadovoljeni sljedeći uslovi: iz forme u kojoj je dozvola data/zaključan pravni posao u pitanju se mogu utvrditi bitni elementi ovog pravnog posla (lice koje daje dozvola i kome se daje dozvola, konkretno autorsko djelo povodom kojeg se daje dozvola, obim dozvole za korištenje i iznos naknade) i ukoliko su u isto vrijeme davalac i sticalac dozvole u cjelini ili u pretežnom dijelu ispunili svoje obaveze koje proizlaze iz ovog pravnog posla, sukladno odredbi čl. 80 st. 2 ZAISP-a. U tom slučaju sve sporne i nejasne odredbe, *ex lege*, će se tumačiti u korist autora.¹⁸¹

Autor/nosilac prava može dozvolu ograničiti: predmetno – na samo jedno konkretno djelo, više djela ili sva autorska djela tog autora; sadržinski – na samo jedan konkretan način korištenja autorskog djela, više načina ili sve moguće načine korištenja autorskog djela u pitanju; vremenski – od najmanje mjerne jedinice vremena do cjelokupnog intervala vremena autorskopravne zaštite autorskog djela, i prostorno – na konkretan geografski lokalitet, na državu, regiju, cijeli svijet ili cijeli univerzum.

Autor/nosilac prava može dozvolu dati neisključivo ili isključivo. Ukoliko nosilac prava daje dozvolu isključivo, pored što preuzima obavezu suzdržavanja od primjene mjera zaštite autorskog prava, davalac dozvole također preuzima obavezu suzdržavanja od

¹⁸⁰ Između ostalog, eksplicitna dozvola data u obliku jednostrane izjave pravno relevantne volje, posebno u obliku standardiziranih adhezionih dozvola (kao što je "Creative commons" ugovor o licenci) je pravno valjana u našoj državi.

¹⁸¹ U uporednom pravu postoji institut implicitne dozvole – gdje iz ponašanja nosioca prava se može zaključiti da daje dozvolu za korištenje autorskog djela. Naš pravni poredak ne poznaje implicitnu dozvolu za korištenje autorskog djela jer odredba čl. 80 st. 2 ZAISP-a zahtjeva zaključenje pravnog posla. Autor/nosilac prava dispozitivno određuje obim dozvole za korištenje autorskog djela.

vlastitog korištenja predmetnog autorskog djela i suzdržavanja od davanja dozvole drugim osobama da koriste predmetno autorsko djelo.

Ako je davalac dozvole sadržinski ograničio dozvolu, analogno će se primijeniti pravilo odvojenosti prometa autorskim pravima (čl. 76 ZAISP-a), gdje će dozvola na konkretnan način korištenja autorskog djela predstavljati pravnu osnovu korisniku samo za taj konkretnan način korištenja predmetnog autorskog djela i ne na druge načine korištenja autorskog djela, osim u slučaju gdje nije definisan konkretnan način korištenja već svrha koja se dozvolom nastoji postići. U tom slučaju će se dozvola tumačiti na način da dozvoljava najuži mogući restriktivni krug instanci korištenja autorskog djela, koji je potreban da bi se postigla svrha radi koje je dozvola data.

Dozvola može biti zaseban pravni posao, a može biti i sastavni dio drugog pravnog posla.

Kako dozvola ne predstavlja prijenos autorskog prava, autor/nosilac prava može dati dozvolu na korištenje autorskog djela koje sadržajem odgovara individualnom neprenosivom subjektivnom autorskom pravu. Tako, na primjer, autor može dati dozvolu izdavaču da objavi autorsko djelo. Takvo djelovanje se smatra autorovim vlastitim disponiranjem sadržaja dotičnog prava, a ne prijenosom prava koji nije pravno dozvoljen u ovom slučaju.

Sporne odredbe dozvole će se u pravilu, ali ne i neophodno (naprimjer ukoliko to zahtijeva načelo savjesnosti ili drugačije izričito proizlazi iz konkretnog slučaja), tumačiti u korist autora koji se u autorskom pravu smatra slabijom stranom.

Dozvola za korištenje autorskog djela nije sinonim ugovoru o licenci, a ugovor o licenci uopće nije imenovanim ugovorom autorskog ugovornog prava u našoj državi iako jeste u uporednom pravu.¹⁸²

¹⁸² U našoj državi ugovor o licenci je prvenstveno ugovor prava industrijskog vlasništva, odnosno posebno patentnog, žigovnog, prava zaštite industrijskog dizajna i prava zaštite poslovne tajne, a kao što proizlazi iz odredbe čl. 686 Zakona o obligacionim odnosima FBiH i RS-a. Zakonodavac tako navodi da predmet ovog ugovora je ustupanje prava povodom "pronalaska, tehničkog znanja i iskustva, žiga (te) uzorka ili modela" pa primjećujemo da je autorsko pravo i autorsko djelo kao predmet autorskopravne zaštite izostavljeno. To, naravno, ne znači da ugovor o licenci nije ili ne može biti ugovorom autorskog prava, ali znači da pravna pravila iz Zakona o obligacionim odnosima koja se odnose na ugovor o licenci se neće primjenjivati na ugovoru u licenci koji kao predmet ima ustupanje prava povodom autorskog djela, osim ako strane izričito to ne dogovore i ukoliko to nije u suprotnostima sa drugim relevantnim odredbama, a posebno *lex specialis* odredbama ZAISP-a. Izraz "ugovor o licenci" se ne pojavljuje u ZAISP-u ili ZKOA-ISP-u. Dakle, u oblasti prava industrijskog vlasništva povodom identifikovanih predmeta pravne zaštite, ugovor o licenci je imenovani pravni posao, a povodom autorskog djela i u kontekstu autorskog prava ugovor o licenci je neimenovani pravni posao i može biti pravno valjan te proizvoditi pravna djelovanja. U široj javnosti se udomaćio izraz "licenca" ili korištenje izraza "ugovor o licenci" kada se misli o dozvoli i pravnom poslu davanja dozvole za korištenje autorskog djela. Davanjem dozvole ne dolazi do ustupanja prava već davalac dozvole preuzima obavezu da se suzdrži od korištenja pravnih mjera zaštite autorskog prava ukoliko sticalac dozvole koristi autorsko djelo u skladu sa dozvolom, pa tako pravni posao kojim se daje dozvola ne odgovara sadržaju ugovora o licenci iz Zakona o obligacionim odnosima. U uporednom

7.3 Promet subjektivnim autorskim pravom

Autor može na drugog subjekta prava pravnim poslom prenijeti autorska imovinska prava kao cjelinu ili bilo koje individualno autorsko imovinsko pravo koje čini sadržaj subjektivnog autorskog prava ili kombinaciju dva ili više autorska imovinska prava, te može prenijeti pravo na naknadu za davanje na poslu primjerka autorskog djela (čl. 34 ZAISP-a) i pravo pristupa i predaje primjerka autorskog djela (čl. 39 ZAISP-a) sukladno odredbi čl. 64 st. 3 ZAISP-a.

Navedena prava autor može prenijeti konstitutivno, prvenstveno ukoliko se radi o neisključivom prijenosu i translativno, prvenstveno ukoliko se radi o isključivom prijenosu prava.

Autorsko pravo kao cjelinu autor ne može prenijeti na druge subjekte prava pravnim poslovima *inter vivos*, sukladno odredbi čl. 64 st. 1 ZAISP-a. Ništava će biti svaka odredba *inter vivos* pravnog posla čiji je cilj da se prenese na drugo lice autorsko pravo kao cjelina, sukladno odredbi čl. 79 tačka a ZAISP-a. Autorsko pravo kao cjelina, sa izuzetkom prava pokajanja može biti predmetom nasljeđivanja sukladno odredbi čl. 63 ZAISP-a i relevantnih *lex generalis* odredbi kojim se uređuje nasljeđivanje.

Autor ne može prenijeti na drugo lice, pa ni na nasljednike, niti odreći se prava pokajanja sukladno odredbi čl. 84, 63 i 61 ZAISP-a.

Autor ne može prenijeti na drugo lice pravnim poslovima *inter vivos* autorska moralna prava, sukladno odredbi čl. 64 st. 2 ZAISP-a, ali autorska moralna prava mogu biti predmetom nasljeđivanja.

Ništava će biti svaka odredba *inter vivos* pravnog posla čiji je cilj da se prenesu na drugo lice individualna autorska moralna prava ili moralna prava kao cjelina, sukladno odredbi čl. 79 tačka b ZAISP-a.

7.3.1 Opća pravila o prometovanju subjektivnim autorskim pravom / opći dio autorskog ugovornog prava

Promet subjektivnim autorskim pravom se vrši ugovorom ili drugim pravnim poslom.

Autor/nosilac prava može prenijeti na drugo lice samo ona prava povodom kojih je zakonodavac dozvolio prenošenje.

Prava koja se prenose se zasnivaju na i izvode iz obima subjektivnog autorskog prava autora kao originarnog sticajca autorskog prava na osnovu činjenice stvaranja autorskog djela. Autor/nosilac prava ne može prenijeti na drugo lice više prava ili veći obim

pravu se pravni poslovi davanja dozvole ali i prometovanja autorskim pravom često nazivaju licencom ili ugovorom o licenci. Sve ovo upućuje na oprez u korištenju izraza "licenca" ili "ugovor o licenci" u kontekstu autorskog prava te poziva na analizu elemenata pravnog posla kako bi se utvrdila prava priroda pravnog posla u pitanju ili dozvole kao jednostrane manifestacije pravno relevantne volje.

autorskih prava nego što je i sam nosiocem po principu *nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipso habet*.

Subjektivno autorsko pravo je rekadentno pa po prestanku pravnog posla kojim je preneseno autorsko pravo individualno subjektivno preneseno autorsko pravo se vraća autoru/nosiocu prava.

Usljed konsenzualne prirode pravnog posla trenutak prijenosa subjektivnog autorskog prava dešava se onda kada strane pravnog posla postignu dogovor o bitnim elementima tog pravnog posla. *Modus acquirendi* također nastupa postizanjem konsenzusa, pa će ovo biti slučaj čak i ako je nosilac prava deponirao primjerak autorskog djela pri Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine, jer za razliku od pravila o prijenosu prava industrijskog vlasništva, ne postoje isključiva *lex specialis* pravila analognog efekta u autorskom pravu o obavezi registrovanja prometa pri Institutu i o nastupanju učinaka za treća lica od tog registrovanja.

Prenošenje subjektivnog autorskog prava (prvenstveno isključivi prijenos) je čin kojim se ograničava sadržaj subjektivnog prava autora za autora kao originarnog nosioca autorskog prava.

7.3.2 Obim prometa/prenošenja autorskog prava

Promet prenosivim individualnim subjektivnim autorskim pravima može biti predmetno, sadržinski, vremenski i prostorno ograničen, sukladno odredbi čl. 73 ZAISP-a.

Autor/nosilac prava može predmetno ograničiti prijenos individualnih prenosivih autorskih prava povodom jednog autorskog djela, više autorskih djela ili povodom svih svojih autorskih djela koja je autor stvorio do zaključenja pravnog posla odnosno povodom kojih je to lice nosiocem prava u trenutku zaključenja pravnog posla u pitanju.

Autor ne može prenijeti autorska imovinska prava na svim svojim budućim autorskim djelima, te će biti ništava odredba pravnog posla koja ima za cilj da se prenesu autorska imovinska prava autora na svim budućim autorskim djelima autora, sukladno odredbi čl. 79, tačka c ZAISP-a. Svrha ovog ograničenja je zaštita od izrabljivanja autora. U uporednom pravu ova ugovorna odredba može biti dozvoljena.

Autor/nosilac prava može sadržajno ograničiti prijenos individualnih prenosivih autorskih prava na samo određena pojedina prenosiva autorska prava koja odgovaraju pojedinom načinu korištenja autorskog djela, na više autorskih imovinskih prava definisanih poimenično ili deskriptivno, na autorska imovinska prava kao cjelinu te na prenosiva druga prava autora. Prijenos autorskih imovinskih prava kao cjeline podrazumijeva prijenos svih mogućih načina korištenja predmetnog autorskog djela, koja ne ulaze u autorska moralna i neprenosiva druga prava autora, a čine sadržaj subjektivnog autorskog prava.

Autor ne može prenijeti autorska imovinska prava za još nepoznate načine korištenja autorskog djela te ništava će biti svaka odredba pravnog posla koja ima za cilj takav prijenos prava, sukladno odredbi čl. 79, tačka d ZAISP-a.

Autor/nosilac prava može vremenski ograničiti prijenos prenosivih autorskih prava. Teoretski, vremensko ograničenje prijenosa prava može biti najmanja mjerljiva jedinica vremena. Gornja vremenska granica prijenosa prava je cjelokupno vremensko trajanje autorskopravne zaštite. Prijenos autorskih prava za vremenski interval duži od vremenskog intervala trajanja autorskopravne zaštite neće biti ništav ali neće proizvoditi autorskopravne (ali može proizvoditi obligacionopravne) učinke nakon prestanka vremenskog trajanja autorskopravne zaštite i nakon što autorsko djelo u pitanju postane slobodno autorsko djelo.

Autor/nosilac prava može prostorno ograničiti prijenos prenosivog autorskog prava. Teoretski, prostorno ograničenje prijenosa prava može biti najmanja mjerljiva jedinica prostora, a gornja granica je prostorno ograničenje na cijeli univerzum ili pak multiverzum. Moguće je da druge pravne norme (naprimjer pravila o jedinstvenosti tržišta) ograničavaju slobodu autora/nosioca prava da prostorno ograniči prijenos autorskog prava. Usljed djelovanja odredbi Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela (posebno uzimajući u obzir odredbu čl. 190 ZAISP-a) te usljed primjene načela reciprociteta autorskopravna zaštita je efektivno univerzalna i nije podložna načelu teritorijalnosti. Ipak je moguće da postoje države gdje autorska prava subjekata prava iz BiH ne bi bila autorskopravno zaštićena. U tom slučaju na prijenos prava za te teritorije bi se analogno primjenjivalo rečeno za vremensko ograničenje nakon isteka autorskopravne zaštite.

Autor/nosilac prava, po načelu dispozitivnosti, može i na druge načine ograničiti prijenos prenosivih autorskih prava, osim ukoliko je takvo ograničenje zabranjeno relevantnim pozitivnim odredbama.

Autor/nosilac prava može prenosiva autorska prava prenijeti neisključivo ili isključivo.

Ukoliko je došlo do neisključivog prijenosa prava autorsko djelo na korespondirajući način može koristiti sticalac prava, autor/nosilac prava te sva druga lica koja su neisključivo stekla to pravo, sukladno odredbi čl. 74 st. 1 ZAISP-a. Autorsko pravo se može neisključivo prenijeti na neograničen broj osoba ukoliko stranke drugačije ne disponiraju po ovom pitanju, ograničavajući ukupni mogući broj prijenosa prava. Neisključivim prijenosom prenosivog autorskog prava konstituiše se novo autorsko pravo koje se izvođa iz postojećeg obima ovlaštenja autora/nosioca prava i prenosi na sticaoca prava, dok autor/nosilac prava zadržava puni obim izvornog prava osim ako drugačije izričito ne proizlazi iz odredbi pravnog posla.

Ukoliko je došlo do isključivog prijenosa prava, samo sticalac prava može koristiti autorsko djelo na korespondirajući način. Niti autor ni drugi nosioci prava ne smiju i isključeni su iz korištenja autorskog djela na korespondirajući način, sukladno odredbi čl. 74 st.

2 ZAISP-a. Korištenje autorskog djela na način koji odgovara sadržaju prava koje je isključivo preneseno na drugo lice bi od strane osoba koje nisu sticaoci isključivog prava u pitanju bi bilo povreda autorskog prava, pa i u slučaju da to čini autor.

Isključivim prijenosom prava se vrši translacija prava sa dotadašnjeg titulara na sticaoca.

Po prestanku pravnog posla, ako nije drugačije pravnim poslom određeno ili ako nije došlo do prestanka vremenskog intervala zaštite subjektivnog autorskog prava, sadržaj prava se vraća autoru/nosiocu prava.

Moguće je da je autor/nosilac prava neisključivo raspolagao prenosivim autorskim pravom prije nego je isključivo prenio pravo na drugog subjekta prava. U tom slučaju sticalac neisključivog prava će nastaviti biti nosiocem neisključivog prava osim ukoliko ne proizlazi drugačije iz sadržaja pravnog posla između autora/nosioca prava i sticaoca neisključivog prijenosa prava, sukladno odredbi čl. 74 st. 3 ZAISP-a. Sticalac isključivog prava neće moći primijeniti mehanizme zaštite autorskog prava prema prethodnom savjesnom neisključivom sticaocu autorskog prava.

Pravila o obimu prijenosa autorskog prava su dispozitivne prirode, pa ukoliko stranke nisu disponirale po pitanju obima prijenosa prava zakonodavac uređuje u čl. 75 ZAISP-a da će se smatrati (*naturalia negotii*) da je prijenos autorskog prava predmetno ograničen na konkretno autorsko djelo, sadržinski ograničen na samo ona prava i u onom obimu koji je potreban za postizanje cilja pravnog posla (čl. 75 st. 2 ZAISP-a), vremenski ograničen na vremenski interval uobičajen za prijenos prava te vrste, prostorno ograničen na teritoriju Bosne i Hercegovine i da se radi o neograničenom prijenosu prava (sve čl. 75 st. 1 ZAISP-a).

7.3.3 Pravilo odvojenosti prijenosa autorskog prava i izuzeci ovog pravila

Na sticaoca autorskog prava će se prenijeti samo ono individualno prenosivo autorsko pravo koje je izričito predmetom prijenosa u tom pravnom poslu, osim ako drugačije izričito ne proizlazi iz odredbi pravnog posla ili je drugačije zakonom određeno (kao što je slučaj sa odredbom čl. 77 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 76 st. 1 ZAISP-a.

Ukoliko je u pravnom poslu preciziran način korištenja autorskog djela povodom kojeg se prenosi relevantno pravo, prenijet će se samo pravo korištenja autorskog djela na taj konkretan način, a neće se prenijeti pravo korištenja autorskog djela na način koji je različit (pa i sličan) od tog načina korištenja autorskog djela.

Sticanje pojedinog prenosivog autorskog prava ne ovlašćuje sticaoca na korištenje autorskog djela na način koji ne korespondira sadržaju prava koje je to lice steklo, a u slučaju slične vrste korištenja autorskog djela ne uključuje načine korištenja autorskog djela ili primjerka autorskog djela koji nisu precizirani u pravnom poslu.

Pravni posao kojim se prenosi prenosivo autorsko pravo se mora restriktivno tumačiti na takav način da se postiže učinak samo prijenosa onog prava koje sadržajem odgovara

konkretnom i preciziranom načinu korištenja autorskog djela koje je izričito predviđeno odredbama pravnog posla, ili ukoliko obim prenesenih prava nije jasno određen, da se postigne minimalan prijenos prava kojim bi se mogao postići cilj pravnog posla.

Sticalac prava stječe samo ono pravo koje je predmetom pravnog posla i ovlašten je da koristi autorsko djelo samo na onaj precizan način koji korespondira sadržaju prenesenog prava. Ukoliko ta osoba želi koristiti autorsko djelo na drugi način mora ostvariti prijenos korespondirajućeg prava ili imati drugu validnu pravnu osnovu za takvo korištenje tog autorskog djela. Korištenje autorskog djela koje ne korespondira sadržaju prava koje je preneseno na lice u pitanju će predstavljati povredu autorskog prava.

U interesu je strana pravnog posla da enumeriraju konkretna ovlaštenja koja će biti predmetom prijenosa u pravnom poslu u pitanju. Ona individualna prava koja nisu enumerirana neće biti prenesena na sticaoca prava osim ako drugačije nije uređeno Zakonom ili drugačije ne proizlazi iz pravnog posla (ukoliko se, naprimjer, deskriptivno opisuje cilj koji se želi postići pravnim poslom).

Zakonodavac *exempli causa* navodi primjere odvojenosti prijenosa prava kada uređuje da prijenosom prava reproduciranja (čl. 21 ZAISP-a) se ne prenosi i pravo pohranjivanja u elektronskoj formi ili vizuelnog snimanja gdje u oba slučaja radi se od podvrstama načina korištenja koje korespondira sadržaju autorskog prava reproduciranja (kao što jasno proizlazi iz odredbe čl. 21 st. 2 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 76 st. 2 ZAISP-a.

Pri prijenosu prava distribuiranja (čl. 22 ZAISP-a) ne prenosi se pravo uvoza primjeraka autorskog djela (iako pravo uvoza čini sadržaj prava distribuiranja sukladno odredbi čl. 22 st. 2 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 76 st. 3 ZAISP-a.

Pri prijenosu prava davanja u zakup (čl. 23 ZAISP-a) fonograma ili videograma na kojem je reproducirano autorsko djelo, autor zadržava pravo na primjerenu naknadu za svako davanje u zakup, a kog prava autor se ne može odreći (i ne može prometovati istim pravnim poslovima *inter vivos*), sukladno odredbi čl. 76 st. 4 ZAISP-a.

Izuzeci pravila o odvojenosti prijenosa su da prilikom prijenosa prava reproduciranja se smatra da je dogovoren i prijenos prava distribuiranja po osnovi reproduciranih primjeraka tog autorskog djela (sa izuzetkom prava na uvoz), osim ako drugačije ne proizlazi iz pravnog posla, sukladno odredbi čl. 77 st. 1 ZAISP-a) i da pri prijenosu prava na radiodifuzno emitiranje sadržaja autorskog djela smatra se da je na organizaciju za radiodifuziju preneseno i pravo izrade efemernih snimaka te predaje i arhiviranja tih snimaka, sukladno odredbi čl. 77 st. 2 ZAISP-a.

7.3.4 Pravila o daljnjem prenošenju prenesenih autorskih prava

Osoba na koju je prenosivo autorsko pravo preneseno ne može to pravo dalje prenijeti na drugu osobu bez izričite dozvole autora/nosioca prava osim ako drugačije ne proizlazi iz pravnog posla kojim je pravo preneseno, sukladno odredbi čl. 78 st. 1 ZAISP-a.

Dozvola za prijenos prava se može dati u pravnom poslu kojim je izvršen prijenos prava, u subsekventnom pravnom poslu ili kao jednostrana manifestacija volje autora/nosioca prava koji je izvršio prijenos prava.

Dozvola za subsekventni prijenos prava mora biti data u pisanoj formi sukladno odredbi čl. 80 st. 1 ZAISP-a.

Izuzetak pravila o zabrani subsekventnog prijenosa prava je kod prijenosa prava usljed statusnih promjena sticaoca prava, te ukoliko dođe do stečaja ili redovne likvidacije kod pravnog lica koje je steklo autorsko pravo sukladno odredbi čl. 78 st. 2 ZAISP-a. U prethodnom slučaju inicijalni i subsekventni sticaoci prava odgovaraju inicijalnom prenosiocu prava solidarno u pogledu obaveza sticaoca prava iz pravnog posla kojim je pravo inicijalno preneseno, sukladno odredbi čl. 78 st. 3 ZAISP-a.

7.3.5 Forma pravnog posla kojim se prenosi autorsko pravo

Pravni poslovi kojim se vrši prijenos prenosivih autorskih prava moraju biti u pisanoj formi, osim u slučajevima predviđenim Zakonom (prvenstveno čl. 88 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 80 st. 1 ZAISP-a.

Svrha pisane forme u ovim pravnim poslovima je prvenstveno da se zaštite interesi autora/nosioca prava, koji vrši prijenos prava, a koji se općenito smatra slabijom stranom. Nedostatak forme neće rezultirati ništavosti prijenosa prava, te pravni posao kojim se prenosi prenosivo autorsko pravo će biti valjan samo ukoliko je moguće iz forme u kojoj je pravni posao zaključen utvrditi bitne elemente tog pravnog posla (autorsko djelo povodom kojeg se prijenos vrši i prirodu naknade povodom prijenosa), te ukoliko su ugovorne strane u potpunosti ili u pretežnom dijelu ispunile obaveze koje imaju proizaći za strane iz tog pravnog posla. Sadržaj tog pravnog posla će se utvrditi pravilima o pretpostavkama u pogledu prijenosa prava (čl. 75 ZAISP-a), a u slučaju spornih ili nejasnih odredbi povodom vrste i obima prenesenih prava odredbe se imaju tumačiti na način koji će biti u korist autora/nosioca prava, koji vrši prijenos prava, sukladno odredbi čl. 80 st. 2 ZAISP-a. Ukoliko nisu zadovoljeni prethodno navedeni uslovi nedostatak forme će voditi do ništavosti pravnog posla, koji kao rezultat neće proizvesti pravne posljedice koje bi proizveo da je pravni posao bio u pisanoj formi, a proizvest će posljedice ništavosti (između ostalih restituciju i uništenje rezultata djelovanja sticaoca prava povodom korištenja autorskog djela u pitanju).

Izuzetak pravila o pisanoj formi je povodom izdavačkog ugovora o izdavanju članaka, crteža ili drugih autorskih djela u dnevnoj i periodičnoj štampi gdje ugovor ne mora (ali može) biti u pisanoj formi sukladno odredbi čl. 88 ZAISP-a.

7.3.6 Pravila o naknadi povodom prijenosa autorskog prava

Pravni posao kojim se vrši prijenos prenosivog autorskog prava je po pravilu naplatan, odnosno onerozan i lukrativan, a samo izuzetno besplatan.

Postoji oboriva pravna pretpostavka da se prijenos prenosivih autorskih prava vrši uz naknadu, sukladno odredbi čl. 81 st. 1 ZAISP-a. Teret dokazivanja je na licu koje tvrdi suprotno.

Naknada povodom prijenosa prava je različita i odvojena od prava autora na naknadu po osnovi korištenja autorskog djela koja čini sadržaj subjektivnog autorskog prava sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAISP-a. Naknada se vrši usljed čina prijenosa autorskog prava i kao protudavanje ili kompenzacija (u uporednom pravu konsideracija) za taj čin, a može biti u novcu ili u svakom drugom obliku koristi koja je prihvatljiva autoru/nosiocu prava.

Autor/nosilac prava koji vrši prijenos prava može odlučiti da prenese pravo bez naknade čineći rezultirajući pravni posao besplatnim sa svim obligacionopravnim implikacijama. Besplatni prijenos autorskih prava je izuzetak.

Ukoliko stranke nisu disponirale povodom pitanja naknade po osnovi prijenosa prava moguće je naknadno odrediti iznos naknade po ovoj osnovi. U tom slučaju iznos naknade će se utvrditi prema iznosu uobičajenih naknada za tu vrstu autorskog djela, taj obim i trajanje korištenja djela te uzimajući u obzir okolnosti slučaja i pravnog posla, sukladno odredbi čl. 81 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko sticalac prava korištenjem autorskog djela po osnovi prenesenog prava ostvari imovinsku korist (prihod) koji je u očitom nesrazmjeru sa naknadom koju je za prijenos prava primio autor/nosilac prava, isti će imati pravo da traži izmjenu ugovora radi pravičnijeg udjela u prihodu ili traži ponovno određenje visine naknade, sukladno odredbi čl. 81 st. 3 ZAISP-a. Ovog prava se autor/nosilac prava ne može odreći, a raspolaganje ovim pravom neće proizvoditi pravne učinke, sukladno odredbi čl. 81 st. 4 ZAISP-a.

“Očiti nesrazmjer” je pravni standard i činjenično pitanje.

Sticalac prava ima obavezu voditi adekvatnu evidenciju ukoliko naknada usljed prijenosa autorskog prava zavisi od prihoda ili dobiti ostvarene korištenjem autorskog djela, sukladno odredbi čl. 82 st. 1 ZAISP-a. Evidencija mora biti “odgovarajuća”, “pouzdana” i mora biti takva da je iz iste moguće u bilo kojem trenutku ustanoviti činjenice od kojih zavisi iznos naknade usljed prijenosa prava.

Sticalac prava ima obavezu redovno i u obimu koji je dovoljan da autor/nosilac prava stekne uvid u činjenice bitne za utvrđivanje iznosa naknade usljed prijenosa prava izvještavati autora/nosioca prava koji je izvršio prijenos prava, te ima obavezu omogućiti autoru, na zahtjev autora, najmanje jednom godišnje (a potencijalno neograničeno više puta) uvid u evidenciju koju vodi sticalac prava, sukladno odredbi čl. 82 st. 2 ZAISP-a.

7.3.7 Pravo prenosioca prava na raskid pravnog posla zbog neizvršavanja

Autor/nosilac prava može imati legitiman interes da se autorsko djelo koristi na način koji korespondira sadržaju prava koje prenosi na drugo lice.¹⁸³ Ukoliko se iznos naknade za prijenos prava utvrđuje od obima korištenja autorskog djela, prenosilac prava može imati legitiman interes da se ostvari minimalno dogovoreni obim korištenja autorskog djela.

Savjestan prenosilac prava može jednostranom izjavom volje, dvije godine nakon što se izvrši prijenos prava, raskinuti pravni posao kojim se isključivo prenosi prenosivo autorsko pravo ukoliko sticalac prava ne vrši sadržaj prenesenog prava uopće ili u dovoljnom obimu, pod uslovom da takvo djelovanje sticaoca prava vrijeđa ili ugrožava na ozbiljan način interese prenosioca prava, sukladno odredbi čl. 83 st. 1 ZAISP-a.

Da bi prenosilac autorskog prava imao pravo na raskid pravnog posla zbog neizvršavanja, mora kumulativno biti da sticalac prava uopće ne koristi ili nedovoljno koristi autorsko djelo na način koji korespondira sadržaju prenesenog autorskog prava (čl. 83 st. 1 ZAISP-a), legitimni interesi prenosioca prava su ozbiljno ugroženi (čl. 83 st. 1 ZAISP-a), prenosilac prava je savjestan (čl. 83 st. 1 ZAISP-a), od prijena prava je proteklo minimalno dvije godine (a ako je autorsko djelo novinski članak šest mjeseci) (čl. 83 st. 2 ZAISP-a), prenosilac prava mora sticaocu prava dati dovoljan dodatni rok da počne koristiti autorsko djelo na primjeren način (čl. 83 st. 3 ZAISP-a).

U isto vrijeme prenosilac prava mora biti savjestan u smislu da razlozi zbog nevršenja ili nedovoljnog korištenja autorskog prava ne smiju biti uzrokovani držanjem ili djelovanjem prenosioca prava.

Dodatno, prenosilac prava neće steći pravo na raskidanje pravnog posla zbog nevršenja u vremenskom intervalu od dvije godine nakon prijena prava, već tek nakon isteka tog vremenskog intervala. Ovaj vremenski interval je ostavljen kako bi sticalac prava imao dovoljno vremena da se pripremi za korištenje autorskog djela. Ukoliko se autorsko djelo u pitanju može kvalifikovati kao novinski članak, rok je kraći i iznosi šest mjeseci, usljed vremenski osjetljive prirode sadržaja autorskog djela.

Prenosilac prava ne mora obavijestiti sticaoca prava o nedostatku korištenja autorskog djela, ali mora dati dodatni rok sticaocu prava da počne s korištenjem autorskog djela na primjeren način. Rok mora biti "dovoljan" i mora nastupati tek nakon isteka roka od dvije godine (šest mjeseci za novinske članke) iz čl. 83 st. 2 ZAISP-a. "Dovoljnost" roka je pravni standard i činjenično pitanje.

Nakon isteka zakonskog i dodatnog roka, ukoliko sticalac prava nije postigao stanje korištenja autorskog djela u skladu sa pravnim poslom na način kojim se ozbiljno ne ugrožavaju interesi autora, prenosilac prava može jednostranom izjavom volje upućenom na

¹⁸³ Naprimjer autor pisanog djela može željeti da se njegova knjiga široko distribuira usljed prirode tematike koju je obradio ili autor muzičkog djela može željeti da muzičko djelo bude izvedeno i emitirano kako bi autor ostao u žiži javnosti.

stičaoca prava raskinuti pravni posao kojim je preneseno pravo. Prestanak prava na korištenje autorskog djela nastupa *ex nunc*, od trenutka izjave volje. Od tog trenutka korištenje autorskog djela od strane prethodnog stičaoca prava će predstavljati povredu autorskog prava. Korištenje autorskog djela učinjeno prije tog trenutka kao i rezultati istog će biti pravno uredni i valjani.

7.3.8 Pravo pokajanja

Autor, i samo autor a ne i nosilac prava, ima isključivo neprenosivo i neotuđivo pravo jednostranom izjavom volje raskinuti pravni posao kojim je prenio prenosiva autorska prava te ukinuti pravni osnov za korištenje autorskog djela, pod uslovom da autor ima za to “ozbiljne moralne” razloge i u isto vrijeme prije raskinuća pravnog posla nadoknadi običnu štetu stičaocu prava, sukladno odredbi čl. 84 st. 1 ZAISP-a. Pravo pokajanja se ne odnosi na pravne poslove koje kao predmet imaju prijenos autorskog prava na računarskim programima, audiovizuelnim djelima i bazama podataka, sukladno odredbi čl. 84 st. 6 ZAISP-a. Pravo pokajanja prestaje po smrti autora (“umire” sa autorom), sukladno odredbi čl. 61 ZAISP-a. Kao rezultat pravo pokajanja ne može biti predmetom nasljeđivanja ili pravnog prijenosa bilo koje vrste, te se ne može odreći ovog prava.

Autor neće imati pravo pokajanja, ukoliko su razlozi za raskid pravnog posla imovinske prirode, naprimjer ukoliko može ostvariti veću imovinsku korist prenoseći pravo na drugo lice. Razlozi moraju biti moralne prirode, a što, uzimajući u obzir kontekst korištenja tog izraza u autorskom pravu, podrazumijeva da se razlozi odnose na zaštitu duhovne i lične veze između autora i autorskog djela i zaštitu časti i ugleda autora u kontekstu korištenja autorskog djela.

Neće svaki moralni razlog autora predstavljati osnovu za raskid ugovora, već taj razlog mora biti “ozbiljan”, a što upućuje na zaključak da mora biti objektivno utvrdiv. Shodno “ozbiljnost” i “moralna” priroda razloga su pravni standardi i činjenično pitanje.

Pravo pokajanja autor može iskoristiti za cijelo vrijeme trajanja pravnog posla kojim se prenosi autorsko pravo, a kao što proizlazi iz korištenja izraza “uskratiti daljnje iskorištavanje” u odredbi čl. 84 st. 1 ZAISP-a.

Nakon što se pojave ozbiljni moralni razlozi za raskid ugovora kojim se prometuje autorskim pravom, autor mora obavijestiti stičaoca prava o svojoj volji da raskine pravni posao kojim se prenijelo autorsko pravo na stičaoca prava a zakonodavac ne precizira da mora naznačiti razloge za to djelovanje, ali slijedi da ti razlozi trebaju biti komunicirani kako bi sticalac prava mogao da doese odluku da li da osporava ostvarivanje ovog prava pred nadležnim sudom.

Sticalac prava koji je na takav način obaviješten od strane autora, ima rok od tri mjeseca od dana prijema izjave o raskidu da saopći autoru iznos obične štete koja će nastati kao rezultat raskidanja ugovora, sukladno odredbi čl. 84 st. 3 ZAISP-a. Nakon što primi obavještenje o iznosu obične štete od stičaoca prava, autor ima obavezu da plati iznos štete

ili položi osiguranje za naknadu tog iznosa štete, a pravni posao kojim je preneseno autorsko pravo će biti raskinut od dana plaćanja naknade štete ili polaganja osiguranja za naknadu štete (šta god bude ranije) sukladno odredbi čl. 84 st. 2 ZAISP-a.

Ako sticalac prava u roku od tri mjeseca od primanja izjave o raskidu ne obavijesti autora o iznosu štete, pravni posao će biti raskinut istekom tog roka sukladno odredbi čl. 84 st. 3 ZAISP-a.

Razlozi za raskid ugovora mogu prestati ili autor može odlučiti da više nisu opravdani za obustavljanje korištenja autorskog djela. Ako autor subsekventno odluči da ponovo dozvoli korištenje autorskog djela povodom kojeg je prethodno ostvario pravo pokajanja, takav autor će imati obavezu da prethodno preneseno pravo ponovo ponudi prethodnom sticaocu prava, prema kojem je autor ostvario pravo pokajanja i to pod istim uvjetima po kojim je prethodno ponudio korištenje autorskog djela, sukladno odredbi čl. 84 st. 4 ZAISP-a.

7.4 Imenovani ugovori autorskog ugovornog prava i neimenovani autorskopравни poslovi prometa autorskim pravom

Zakon o autorskom i srodnim pravima (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10) imenuje sljedeće ugovore autorskog ugovornog prava: izdavački ugovor (čl. 85–94 ZAISP-a), ugovor o izvodeњу (čl. 95–97 ZAISP-a), ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi (čl. 98 ZAISP-a), ugovor o audiovizuelnom prilagođavanju (čl. 110 ZAISP-a), ugovor o filmskoj produkciji (čl. 113, 122, 123 et al ZAISP-a).

Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10) imenuje sljedeće ugovore: ugovor o prijenosu neisključivih prava korisnicima za korištenje autorskih djela/predmeta srodnih prava iz repertoara kolektivne organizacije (čl. 3 st. 1, tačka a et al ZKOAISP-a), ugovor između kolektivne organizacije i autora/nosioca prava o kolektivnom ostvarivanju autorskog prava i/ili srodnog prava (čl. 9 et al ZKOAISP-a), kolektivni ugovor s reprezentativnim udruženjima korisnika o uslovima za korištenje autorskih djela (čl. 23–25 et al ZKOAISP-a).

ZAISP implicitno predviđa: ugovor između anonimnog autora i izdavača/lica koje ostvaruje autorsko pravo na anonimnom autorskom djelu (čl. 11 st. 3 ZAISP-a), ugovor kojim koautori uređuju odnose između sebe povodom koautorskog djela (čl. 12 ZAISP-a), ugovor kojim autori/nosioci prava spojenih autorskih djela uređuju odnose između sebe (čl. 13 ZAISP-a), ugovor o naknadi za korištenje autorskog djela (čl. 20 st. 3 ZAISP-a), ugovor o korištenju prerađenog autorskog djela (čl. 33 st. 3 ZAISP-a), ugovor o osiguranju u visini tržišne vrijednosti primjerka autorskog djela kao uslov ostvarivanja prava predaje primjerka autorskog djela (čl. 39 st. 3 ZAISP-a), ugovor o reproduciranju za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (čl. 46 st. 4 ZAISP-a), ugovor o prijenosu prenosivih autorskih prava (čl. 64 st. 3 ZAISP-a), ugovor o stvaranju kolektivnog autorskog djela (čl. 99 st. 2 i

3 ZAISP-a), ugovor o narudžbi računarskog programa (čl. 103 ZAISP-a), ugovor između grupe izvođača i dirigenta/solista/režisera pozorišnih predstava i/ili glavnih glumaca koji nisu članovi grupe (čl. 117 ZAISP-a), ugovor kojim se uređuju prava između izvođača i proizvođača fonograma (čl. 128 ZAISP-a), ugovori povodom tehničkih mjera zaštite (čl. 155 st. 4 ZAISP-a).

Pravni poredak, usljed prirode građanskog i obligacionog prava u našoj pravnoj tečevini te u skladu sa načelom dispozitivnosti i slobode ugovaranja dozvoljava neograničeno mnogo vrsta i varijacija neimenovanih ugovora kojima se daje dozvola ili prometuje subjektivnim autorskim pravima unutar opštih i posebnih granica koje je uredio zakonodavac.

Autorsko pravo je grana privatnog, građanskog prava pa se primjenjuje načelo dispozitivnosti i ravnopravnosti stranaka na rezultirajuće autorskopravne odnose građanskog prava.

Subjekti autorskog prava mogu da raspolazu sa svojim pravima i obavezama iz autorskoprogovnog odnosa na sve načine, osim onih koje je zakonodavac izričito zabranio po principu da sve što nije zabranjeno je subjektima autorskog prava dozvoljeno.

Pravila općeg autorskog ugovornog prava će se primjenjivati na ove pravne poslove. Kako se radi o neimenovanim pravnim poslovima bitni, prirodni i nuzgredni elementi tih poslova će proizlaziti iz konsenzusa stranaka, a *lex generalis* opća pravila će eventualno definisati prirodne elemente gdje je primjereno i primjenjivo. U pravilu ukoliko su elementi ili odredbe neimenovanih pravnih poslova autorskog prava nejasne ili sporne, iste će se tumačiti u korist autora, analognom primjenom odredbe čl. 80 st. 2 ZAISP-a, jer se načelno autor u autorskoprogovnim odnosima smatra slabijom stranom.

7.4.1 Izdavački ugovor

Izdavački¹⁸⁴ ugovor¹⁸⁵ je pravni posao kojim autor ili isključivi nosilac prava na reproduciranje i distribuiranje primjeraka autorskog djela prenosi na drugu ugovornu stranu

¹⁸⁴ Izdavanje primjeraka autorskog djela znači da je dovoljan broj izrađenih (reproduciranih) primjeraka autorskog djela s dozvolom ovlaštenog lica ponuđen na prodaju javnosti, odnosno stavljen u pravni promet sukladno odredbi čl. 2 st. 3 ZAISP-a. Izdavanje kao autorskoprogovno relevantno djelovanje korištenja autorskog djela se sastoji od reproduciranja primjeraka autorskog djela fiksiranjem sadržaja autorskog djela za materijalni nosač (čl. 21 ZAISP-a) i distribuiranja rezultirajućih primjeraka autorskog djela prvim prijenosom prava (čl. 22 ZAISP-a). Pravo reproduciranja i pravo distribuiranja se skupno naziva i pravo izdavanja, kao što proizlazi iz odredbe čl. 85 st. 1 ZAISP-a, a reproduciranje primjeraka autorskog djela i subsekvantno korištenje tih primjeraka njihovim distribuiranjem se označava kao izdavanje odredbom čl. 85 st. 1 ZAISP-a.

¹⁸⁵ Izdavački ugovor se smatrao najvažnijim ugovorom autorskog prava pa kao rezultat je najekstenzivnije uređen imenovani pravni posao autorskog prava, a što se može vidjeti i u činjenici da je u ZAISP-u ovaj ugovor uređen sa deset zasebnih članova. Izdavački ugovor je bio i nastavlja biti posebno relevantnim povodom tradicionalnih načina korištenja autorskih djela, te činio je sastavni dio tradicionalne autorskoprogovne paradigme. Autor stvara autorsko djelo radi krajnjih korisnika koji će konsumptivno koristiti

“izdavača” individualno subjektivno autorsko imovinsko pravo reproduciranja autorskog djela (prvenstveno, ali ne isključivo pisanog autorskog djela) štampanjem ili drugim sličnim postupkom i prenosi individualno subjektivno autorsko imovinsko pravo distribuiranja rezultirajućih primjeraka istog autorskog djela kao i na eventualno druga djelovanja, a izdavač se obavezuje da predmetno autorsko djelo na ugovoreni način reproducira i distribuira, odnosno izda, i autoru za to plati ugovorenu naknadu kao i to da se eventualno obavezuje na druga djelovanja, sukladno odredbi čl. 85 st. 1 ZAISP-a.

Izdavač, osim ako izričito nije drugačije izdavačkim ugovorom dogovoreno, ne može reproducirati primjerke autorskog djela u formi koja nije dogovorena u izdavačkom ugovoru. Naprimjer, ukoliko je ugovoreno izdavanje primjeraka autorskog djela “štampanjem” gdje su materijalni nosači za koje se fiksira sadržaj autorskog djela papir i tinta, izdavač neće smjeti reproducirati primjerke autorskih djela u elektronskoj formi bez da prethodno ne traži i ne dobije dozvolu ili izvrši prijenos prava na takvo djelovanje ili po drugoj pravnoj osnovi je ovlašten na takvo djelovanje, sve sukladno odredbi čl. 76 st. 2 et al ZAISP-a.

Zakonodavac izričito uređuje da izdavački ugovor može da sadrži i saglasnost autora o klupskom izdanju, džepnom izdanju, periodičnom izdavanju u nastavcima, prijenosu prava prevođenja na pojedinačno određeni jezik, te pravo izdavanja prevedenog djela, kao i prijenos drugih individualnih autorskih imovinskih prava, sukladno odredbi čl. 85 st. 2 ZAISP-a, ali to mora biti izričito dogovoreno u izdavačkom ugovoru.

Izdavački ugovor je imenovani, konsenzualni, kauzalni, dvostrani potencijalno jednostrano obvezujući (prijenos prava se postiže konsenzusom), a potencijalno i dvostrano

to djelo čitanjem, slušanjem, gledanjem... Krajnji korisnik želi da konzumira sadržaj autorskog djela i spreman je za to platiti novac. Da bi krajnji korisnik mogao koristiti autorsko djelo autora mora prvo imati pristup primjerku autorskog djela. Autor stvara djelo, ali nije mogao praviti primjerke tog djela jer je to zahtijevalo posebne sprave, trud, novac i iskustvo koje većina autora nije imalo, pa autor prenosi pravo izdavanja na izdavača koji, koristeći specijalizirane sprave, kvalifikovano osoblje, materijale, vrijeme i novac, reproducira i distribuira primjerke autorskog djela krajnjim korisnicima. Izdavač je bio posrednik odnosno intermedijent između autora i krajnjih korisnika i mogao je da ubire značajnu vrijednost od svog djelovanja, a predstavljao je i izvjesnog vratara između autora i krajnjeg korisnika. Ova paradigma se suočava sa značajnim izazovima u informacionom društvu. Oruđa za stvaranje, ali i reproduciranje i distribuiranje primjeraka autorskih djela su postala široko rasprostranjena, jeftina i nezahtjevna (kao što je računar na kojem pišemo ovo djelo koje čitate), a njihovo korištenje postalo je sastavnim djelom opće kulture i obrazovanja (poznavanje rada na računaru pa i snimanje i dijeljenje videosadržaja putem društvenih mreža). Putem interneta autor može stupiti u izravan kontakt sa krajnjim korisnicima bez potrebe za intermedijentom kao što je izdavač. No internet predstavlja nove izazove za autore, krajnje korisnike i izdavače u kontekstu korištenja autorskih djela. Kao rezultat navedenog, izdavački ugovor kao imenovani pravni posao autorskog prava je posebno dobar i idealno situiran pravni instrument za uređenje pravnih odnosa između autora i izdavača povodom “tradicionalnih” vrsta autorskih djela i “tradicionalnih” primjeraka autorskih djela, a posebno u kontekstu pisanih autorskih djela. No korištenje izdavačkog ugovora u kontekstu drugih vrsta autorskih djela i drugih načina korištenja autorskih djela posebno u kontekstu informacionog društva će se susresti sa brojnim izazovima, kako za uređenje pravnih odnosa, tako i za tumačenje relevantnih ZAISP odredbi i odredbi konkretnog pravnog posla u realnom svijetu.

obvezujući, *intervivos*, komutativni, a može sadržavati i elemente aleatornosti, teretni, naplatni, formalni (sa izuzecima) pravni posao.

Ovaj ugovor može sklopiti autor autorskog djela ili nosilac ovih prava koji nije isključivo prenio pravo reproduciranja i distribuiranja primjeraka tog autorskog djela na druga lica, a ukoliko jeste, izdavački ugovor će moći sklopiti sa izdavačem isključivi sticalac, odnosno nosilac prava reproduciranja i distribuiranja primjeraka autorskog djela. Zastupnik autora/nosioca prava će moći sklopiti izdavački ugovor samo za ona autorska djela koja su izričito navedena u autorovoj punomoći sukladno odredbi čl. 87 ZAISP-a. Ugovori koje zastupnik autora zaključi bez pravne osnove će biti ništavi osim ako ih autor/nosilac prava ne konvalidira, a zastupnik koji zaključi takav ugovor će činiti povredu autorskog prava te imati obavezu naknade nastale štete autoru/nosiocu prava i savjesnom izdavaču.

Ugovorne strane mogu ugovoriti obavezu autora da dostavi izdavaču rukopis ili drugi primjerak autorskog djela, koji je potreban da bi izdavač mogao djelovati povodom izdavanja primjeraka autorskog djela u pitanju, ali je ovo isključivo nuzgredni sadržinski element izdavačkog ugovora (*accidentalia negotii*).

Obavezni elementi izdavačkog ugovora su: identifikacija autorskog djela povodom kojeg se ugovor odnosi, vrsta prijenosa prava, obim prijenosa prava, trajanje prijenosa prava, teritorija važenja prijenosa prava, rok za izdavanje primjeraka autorskog djela, i autorski honorar, sukladno odredbi čl. 86 st. 1 ZAISP-a.

Ako rok za izdavanje primjeraka autorskog djela nije uređen izdavačkim ugovorom izdavač ima obavezu izdati primjerke autorskog djela u roku od najkasnije jednu godinu od dana predaje primjerka autorskog djela od autora do izdavača, sukladno odredbi čl. 93 st. 3 ZAISP-a.

Dispozitivno je uređeno da ukoliko stranke nisu drugačije raspolagale izdavač će imati pravo samo na jedno izdanje djela, odnosno samo na jednokratno reproduciranje primjeraka autorskog djela do ugovorenog ukupnog broja primjeraka tog autorskog djela, sukladno odredbi čl. 86 st. 2 ZAISP-a.

Ako je ugovorena mogućnost doštampavanja odnosno višekratnog djelimičnog reproduciranja primjeraka, imat će pravo reproduciranja do ukupnog tiraža odnosno ukupno ugovorenog broja primjeraka tog autorskog djela. Izdavač će imati obavezu da bez odgađanja obavijesti autora/nosioca prava o svakom djelimičnom umnožavanju te komunicirati istom sve podatke potrebne da bi autor/nosilac prava mogao efikasno kontrolisati poštivanje izdavačkog ugovora, sukladno odredbi čl. 86 st. 2 ZAISP-a.

Ako je naknada za prijenos prava iz izdavačkog ugovora ugovorena u aleatornom obliku da zavisi od procenta od maloprodajne cijene prodanih primjeraka autorskog djela izdavački ugovor mora da sadrži i odredbu o njihovom najmanjem broju pri prvom izdavanju sukladno odredbi čl. 86 st. 3 ZAISP-a, no, po istoj pravnoj osnovi, ukoliko je u izdavačkom ugovoru dogovorena minimalna naknada koju izdavač ima obavezu platiti autoru, nezavisno od broju prodanih primjeraka, ne treba biti uvrštena ova odredba.

Ako je naknada ugovorena u paušalnom iznosu, izdavački ugovor mora sadržavati odredbu o ukupnoj visini tiraža, no ako tiraž nije određen i ako iz okolnosti slučaja ili dobrih poslovnih običaja drugačije ne proizlazi, izdavač će moći izdati najviše 500 primjeraka autorskog djela u pitanju, sukladno odredbi čl. 86 st. 4 ZAISP-a. Izdavač će moći izdati više ili manje od ovog broja ukoliko to proizlazi iz okolnosti slučaja ili poslovnih običaja u kontekstu te vrste i tih karakteristika autorskog djela pa u tumačenju izdavačkog ugovora po pitanju ove dispozitivne odredbe, sud mora voditi pažnju da u utvrđenju ove činjenice može pomoći vještak stručan za korespondirajući segment izdavačkog poduzetništva.

Ukoliko stranke nisu drugačije uredile, rok za izdavanje primjeraka autorskog djela će iznositi godinu dana od kada je autor predao izdavaču primjerak autorskog djela u odgovarajućem obliku za izdavačko djelovanje izdavača, sukladno odredbi čl. 86 st. 5 ZAISP-a.

Izdavački ugovor je formalni pravni posao, a propisana je pisana forma, sukladno općoj odredbi čl. 80 st. 1 ZAISP-a. Izuzetak od pisane forme jeste kod izdavačkog ugovora o izdavanju primjeraka članaka, crteža i drugih autorskih djela u dnevnoj i periodičnoj štampi, gdje takav izdavački ugovor ne mora biti u pisanoj formi, prvenstveno uzimajući u obzir potrebu za ažurnim djelovanjem, dodatnu zaštitu od strane primjene profesionalnih uzansi u novinarskoj i izdavačkoj profesiji, te vjerovatnost prethodnog okvirnog radnog ili drugog sličnog odnosa između autora takvih autorskih djela i izdavača.

Ukoliko stranke nisu drugačije izričito disponirale, dok važi i na snazi je izdavački ugovor autor ne može prenijeti na drugo lice pravo izdavanja primjeraka istog autorskog djela na istoj teritoriji i istom jeziku, sukladno odredbi čl. 89 st. 1 ZAISP-a. Ova dispozitivna odredba zakona se ne odnosi na izdavanje primjeraka novinskih članaka povodom kojih autor može prenijeti pravo izdavanja istovremeno na više lica, osim ako nije drugačije izričito izdavačkim ugovorom predviđeno, sukladno odredbi čl. 89 st. 2 ZAISP-a.

Izdavač koji je stekao pravo na izdavanje primjeraka autorskog djela u štampanoj (tradicionalnoj – papir i tinta) formi ima u pogledu izdavanja primjeraka tog autorskog djela u elektronskoj ili drugoj formi pravo prvenstva u odnosu na druge izdavače koji ponude iste uslove, sukladno odredbi čl. 90 st. 1 ZAISP-a u trajanju od tri godine od isteka roka za izdavanje djela u štampanoj formi sukladno odredbi čl. 90 st. 3 ZAISP-a.

Ukoliko planira zaključiti izdavački ugovor ili na drugi način prenijeti prava na izdavanje primjeraka autorskog djela u elektronskoj formi ili u drugoj formi od forme primjeraka povodom koje je zaključio izdavački ugovor sa izdavačem autor mora o tome pisanim putem obavijestiti izdavača, a u obavijesti mora navesti detalje uslova po kojima je spreman drugom licu ponuditi prijenos prava u pitanju (ponudu), sukladno odredbi čl. 90 st. 2 ZAISP-a. Izdavač u tom slučaju ima rok od 30 dana da se izjasni o tome da li će iskoristiti svoje izdavačko pravo prvenstva, sukladno odredbi čl. 90 st. 2 ZAISP-a. Autor u tom vremenskom intervalu ne smije prenijeti pravo na drugo lice, a po isteku tog roka je slobodan da disponira sa ovim pravom ali samo pod uslovima o kojima je obavijestio

izdavača. U slučaju subsekventnog prijenosa ovog prava na drugo lice od strane autora pod povoljnijim uslovima izdavač može tražiti raskinuće tog pravnog posla i prijenos prava na izdavača pod relevantnim uslovima.

Ukoliko ugovorne strane nisu drugačije disponirale, izdavač ima obavezu da omogući autoru da unese poboljšanja ili druge izmjene u slučaju novih izdanja primjeraka predmetnog autorskog djela sukladno odredbi čl. 91 ZAISP-a, ali samo ukoliko to neće mijenjati karakter predmetnog autorskog djela ili primjeraka predmetnog autorskog djela i neće uzrokovati nesrazmjerne troškove izdavaču. Da li će predložene izmjene mijenjati karakter autorskog djela ili primjerka autorskog djela je činjenično pitanje kao i srazmjernost troškova za izdavača.

Ukoliko rukopis ili drugi unikatni primjerak autorskog djela nakon što autor izvrši predaju tog primjerka autorskog djela izdavaču bude uništen krivicom izdavača ili zbog više sile, autor ima pravo na naknadu koja bi mu pripala da su primjerci autorskog djela izdati po izdavačkom ugovoru sukladno odredbi čl. 92 st. 1 ZAISP-a.

Ukoliko je pripremljeno izdanje primjeraka autorskog djela zbog više sile uništeno u potpunosti prije nego rezultirajući primjerci budu distribuirani, izdavač će imati pravo pripremiti novo izdanje u obimu i sa karakteristikama izvornog prijenosa prava, a autor neće imati pravo na dodatnu naknadu već ostaje pri pravu na naknadu za izvorno (propalo) izdanje primjeraka predmetnog autorskog djela sukladno odredbi čl. 92 st. 2 ZAISP-a. Ova odredba se ne odnosi na slučajeve propasti primjeraka autorskog djela iz razloga koji se može staviti na odgovornost izdavaču ili autoru.

Ako već pripremljeno izdanje primjeraka autorskog djela djelimično propadne usljed više sile prije njihovog distribuiranja, izdavač će imati pravo da bez plaćanja dodatne naknade autoru reproducira samo onoliko primjeraka autorskog djela koliko je propalo, sukladno odredbi čl. 92 st. 3 ZAISP-a. Kao i u prethodnom slučaju ovo se odnosi samo na propast primjeraka autorskog djela reproduciranih po osnovi izdavačkog ugovora koji su propali ili su uništeni zbog više sile.

Izdavač ima opravdan interes da pokuša ostvariti troškove koje je imao u reproduciranju primjeraka autorskog djela koji se nisu prodali na razne načine, no autor može imati interes da sačuva te primjerke od uništavanja. Izdavač koji namjerava neprodane primjerke autorskog djela uništiti tako što će ih prodati kao papir za preradu (ovdje se ne misli na preradu u smislu odredbe čl. 33 ZAISP-a već industrijsku preradu uništenjem ili recikliranjem papira) ili na drugi način uništiti ima obavezu prvo da otkup tih primjeraka autorskog djela ponudi autoru po cijeni koju bi izdavač ostvario za takvu prodaju neprodanih primjeraka autorskog djela sukladno odredbi čl. 94 st. 1 ZAISP-a.

Ukoliko autor ne prihvati izdavačevu ponudu ili prihvati samo za određeni broj primjeraka, preostale primjerke predmetnog autorskog djela izdavač može prodati kao papir za preradu ili ih na drugi način uništiti po vlastitom nahođenju koje mora rezultirati uništenjem predmetnih primjeraka autorskog djela sukladno odredbi čl. 94 st. 2 ZAISP-a.

Izdavački ugovor će prestati smrću autora prije završetka stvaranja predmetnog autorskog djela (čl. 93 st. 1, tačka a ZAISP-a), iscrpljenjem tiraža svih ugovorenih primjeraka u svim ugovorenim izdanjima (čl. 93 st. 1, tačka b ZAISP-a) ili istekom roka važenja izdavačkog ugovora (čl. 93 st. 1, tačka c ZAISP-a).

Autor može raskinuti izdavački ugovor i tražiti naknadu štete, a pritom ima pravo zadržati primljenu naknadu i/ili tražiti isplatu dogovorene naknade, ako izdavač ne izda sve primjerke autorskog djela u ugovorenom roku sukladno odredbi čl. 93 st. 2 ZAISP-a.

Autor može raskinuti izdavački ugovor ako izdavač nakon iscrpljenja jednog izdanja primjeraka predmetnog autorskog djela ne pristupi izdavanju novog ugovorenog izdanja primjeraka predmetnog autorskog djela, osim ako ugovorom nije drugačije dogovoreno, sukladno odredbi čl. 93 st. 4 ZAISP-a.

Smatrat će se da je izdanje iscrpljeno (u smislu odredbe čl. 93 st. 4 ZAISP-a) ukoliko je broj primjeraka predmetnog autorskog djela reproduciranih po osnovi izdavačkog ugovora, koji nisu distribuirani prvim prijenosom prava vlasništva povodom istih manji od 5% ukupnog broja cjelokupnih ugovorenih primjeraka predmetnog autorskog djela koja će činiti izdanje, sukladno odredbi čl. 93 st. 5 ZAISP-a.

7.4.2 Ugovor o izvođenju autorskog djela

Ugovor o izvođenju autorskog djela je pravni posao kojim ili isključivi nosilac prava na saopćavanje autorskog djela javnosti prenosi na korisnika pravo saopćavanja sadržaja autorskog djela javnim recitiranjem (čl. 25 tačka a ZAISP-a), javnim izvođenjem (čl. 25 ZAISP-a) ili javnim scenskim prikazivanjem (čl. 25, tačka c ZAISP-a), a korisnik se obavezuje da će predmetno autorsko djelo na ugovoreni način koristiti i da će za to autoru platiti naknadu¹⁸⁶, sukladno odredbi čl. 95 ZAISP-a.

Ugovor o izvođenju autorskog djela je imenovani, konsenzualni, kauzalni, dvostrani i to jednostrano obvezujući (jer obaveza autora – prijenos individualnog autorskog prava se vrši po postizanju konsenzusa), *inter vivos*, komutativni¹⁸⁷, teretni, naplatni, formalni pravni posao.

¹⁸⁶ Ukoliko autor prenese pravo izvođenja sadržaja autorskog djela javnosti javnim recitiranjem, javnim izvođenjem ili javnim scenskim prikazivanjem besplatno ili bez bilo koje vrste naknade na rezultirajući pravni posao se neće primjenjivati odredbe čl. 95, 96 i 97 ZAISP-a, odnosno analogno taj konkretni pravni posao će biti neimenovana vrsta pravnog posla kojim se prometuje subjektivnim autorskim pravom. Analogno će biti i ukoliko se ugovorom dogovori prijenos drugih autorskih prava a posebno drugih individualnih subjektivnih autorskih prava na saopćavanje sadržaja autorskog djela javnosti budući da je u čl. 95 ZAISP-a zakonodavac enumerirao prava koja će biti predmetom prijenosa u ugovoru o izvođenju autorskog djela.

¹⁸⁷ A može sadržavati element aleatornosti ukoliko naknada za prijenos prava zavisi, naprimjer, od broja prodanih ulaznica za događaj na kojem će se konkretno autorsko djelo izvoditi.

Kao prirodni element ovog pravnog posla, ukoliko ugovorne strane drugačije ne dogovore, korisnik ima obavezu da omogući autoru pristup izvođenja autorovog autorskog djela, da ostvari tehničke uslove za izvođenje, koji osiguravaju poštivanje autorskih moralnih prava autora te da dostavi autoru ili autorovom zastupniku program, druge publikacije i javne kritike izvođenja autorovog autorskog djela, sukladno odredbi čl. 96 ZAISP-a.

Obavezni element ovog ugovora je rok u kojem korisnik ima da izvrši izvođenje sadržaja autorskog djela javnosti, a kao što se može zaključiti iz odredbe čl. 97 ZAISP-a. Ako korisnik ne izvrši izvođenje sadržaja predmetnog autorskog djela javnosti u roku koji su ugovorne strane dogovorile, autor ima pravo da raskine ugovor o izvođenju te da traži naknadu eventualne štete, sukladno odredbi čl. 97 ZAISP-a.

Autor ima pravo zadržati naknadu koja je bila isplaćena po osnovi izvršenja korisnikove obaveze po ovom ugovor te tražiti da korisnik izvrši isplatu ostatka, odnosno cjelokupne ugovorene naknade u slučaju da korisnik ne saopći javnosti sadržaj predmetnog autorskog djela u roku koji je ugovorom o izvođenju ugovoren, sukladno odredbi čl. 97 ZAISP-a.

7.4.3 Ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi

Ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi¹⁸⁸ je pravni posao kojim se jedna ugovorna strana – fizičko lice koje će stvoriti autorsko djelo čije stvaranje je predmet ovog ugovora a koju označavamo kao “autor” obavezuje se da će stvoriti određeno autorsko djelo i da će primjerak tog autorskog djela predati drugoj ugovornoj strani “naručiocu”, dok se naručilac obavezuje za to autoru platiti ugovorenu naknadu, sukladno odredbi čl. 98 st. 1 ZAISP-a.

Ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi je imenovani, konsenzualni, kauzalni, dvostrani i dvostrano obvezujući, *inter vivos*, komutativni sa potencijalnim elementima aleatornosti, teretni, naplatni¹⁸⁹, formalni pravni posao.

¹⁸⁸ U praksi se često ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi, ali i drugi ugovori kojim strane uređuju svoje autorskopravne odnose povodom autorskog djela nazivaju “ugovor o autorskom djelu”. Ovaj naziv nije *prima facie* pogrešan, no isti je neprecizan, nomotehnički neispravan i potencijalno može dovesti do neizvjesnosti kod strana u pravnom poslu ili tumačenju ovog pravnog posla. Naime, samo autorsko djelo ne može biti predmetom pravnog posla već prvenstveno ono što može biti predmetom jeste prijenos autorskih prava povodom autorskog djela. Dodatno, korištenje ovakvog naziva pravnog posla može navesti na zaključak da rezultat djelovanja stranaka će biti autorsko djelo. Stranke se ne mogu dogovoriti da će nešto biti autorskim djelom u pravnom poslu ukoliko tvorevina u pitanju ne zadovoljava zakonske kriterije tako da takva vrsta konsenzusa stranaka neće proizvesti pravni učinak. Dobra praksa jeste precizirati o kakvoj vrsti pravnog posla u kontekstu autorskog prava se radi, naprimjer “ugovor o prijenosu autorskih prava”, “ugovor o dozvoli za korištenje autorskog djela” ili, ukoliko se radi o imenovanom pravnom poslu koristiti naziv tog pravnog posla koji koristi i sam zakonodavac.

¹⁸⁹ Ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi je naplatan, teretan pravni posao, ukoliko ugovorne strane dogovore da se stvaranje autorskog djela i primjerka autorskog djela, predaja u posjed i prijenos prava izvrše besplatno neće se primjenjivati na rezultirajući ugovor odredbe čl. 98 ZAISP-a već će rezultirajući pravni posao biti analogno neimenovana vrsta pravnog posla kojim se prometuje subjektivnim autorskim pravom.

Ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi je vrsta ugovora o djelu te na ugovor o stvaranju autorskog djela po narudžbi se na odgovarajući način primjenjuju propisi kojim se uređuje ugovor o djelu, sukladno odredbi čl. 98 st. 3 ZAISP-a.

Ovim ugovorom se prenosi pravo distribuiranja primjerka autorskog djela kojeg autor koji je ugovorna strana stvori i preda u posjed naručiocu, izvršavajući obavezu iz ugovora, osim ako drugačije strane ne dogovore u ovom ili drugom pravnom poslu ili ako drugačije ne proizlazi iz drugih odredbi zakona, sukladno odredbi čl. 98 st. 3 ZAISP-a.

Sukladno navedenoj odredbi te pravilu o odvojenosti prijenosa iz čl. 76 ZAISP-a naručilac djela neće imati pravo ni dozvolu da vrši daljnje reproduciranje autorskog djela stvorenog za potrebe izvršavanja obaveze iz ovog ugovora, niti može vršiti daljnje distribuiranje dodatnih primjeraka, osim ako izričito ne ugovori to sa autorom. Naručilac neće moći vršiti prerade niti saopćavati javnosti sadržaj autorskog djela bez zasebnog pravnog posla sa autorom, osim ako ugovorne strane nisu drugačije po ovom pitanju disponirale.

Naručilac ima pravo naznačiti vrstu, kvalitetu te uputiti zahtjeve u vezi sa sadržajem i izgledom (ukoliko je to relevantno za konkretnu vrstu djela) autorskog djela koje autor ima stvoriti, izvršavajući obavezu iz ovog ugovora te ima pravo da nadzire posao i daje dodatna uputstva i zahtjeve autoru pod uslovom da time ne zadire u nerazumnoj mjeri u autorovu slobodu autorskog stvaralaštva, sukladno odredbi čl. 98 st. 2 ZAISP-a, te ima pravo da traži da se po stvaranju autorskog djela sačini primjerak autorskog djela i isti preda u posjed naručiocu, a naručilac ima obavezu platiti naknadu autoru za stvaranje djela, prijenos prava i drugo djelovanje u izvršavanju obaveza iz ovog ugovora. Pravni je standard i činjenično pitanje da li djelovanje naručioca će predstavljati zadiranje u stvaralačku slobodu autora u nerazumnoj mjeri.

7.4.4 Ugovor o audiovizuelnom prilagođavanju

Ugovor o audiovizuelnom prilagođavanju je pravni posao kojim autor ili isključivi nosilac individualnog subjektivnog autorskog prava audiovizuelnog prilagođavanja prenosi na drugu ugovornu stranu "filmskog producenta" pravo audiovizuelnog prilagođavanja (čl. 110 ZAISP-a), odnosno pravo da se izvorno autorsko djelo autora preradi (čl. 33 ZAISP-a) za potrebe audiovizuelnog prilagođavanja i uključi u audiovizuelno autorsko djelo, kao što proizlazi iz odredbe čl. 110 st. 2 i 3 ZAISP-a.

Ugovor o audiovizuelnom prilagođavanju se razlikuje od ugovora o filmskoj produkciji.

Ugovor o audiovizuelnom prilagođavanju je imenovani, konsenzualni, kauzalni, dvostrani i to jednostrano obvezujući, *inter vivos*, komutativni ili aleatorni¹⁹⁰, naplatni ili besplatni, formalni pravni posao.

Naknada za prijenos prava nije bitan element ugovora o audiovizuelnom prilagođavanju.

¹⁹⁰ Ukoliko će iznos naknade koja je ugovorena biti zasnovan na aleatornom elementu kao što je prihod od prikazivanja rezultirajućeg audiovizuelnog djela.

Prirodni element ovog pravnog posla, ukoliko ugovorne strane drugačije ne dogovore, jeste da zaključenjem ugovora o audiovizuelnom prilagođavanju autor prenosi na filmskog producenta pravo audiovizuelnog prilagođavanja, svoja imovinska prava na rezultirajućem audiovizuelnom djelu (koje će biti autorsko djelo prerade izvornog predmetnog autorskog djela autora), autorska imovinska prava na prijevodu tog audiovizuelnog djela, na audiovizuelnim preradama tog audiovizuelnog autorskog djela i na fotografijama nastalim u vezi s produkcijom tog rezultirajućeg audiovizuelnog autorskog djela, sukladno odredbi čl. 110 st. 2 ZAISP-a.

Autor kao ugovorna strana obavezno zadržava isključivo pravo novog audiovizuelnog prilagođavanja izvornog predmetnog autorskog djela autora, ali tek nakon isteka deset godina od sklapanja ugovora o audiovizuelnom prilagođavanju sa korisnikom (čl. 110 st. 3, tačka a ZAISP-a), isključivo pravo dalje prerade audiovizuelnog djela u bilo koji drugi umjetnički oblik (smatramo da ovo uključuje i naučno i književno stvaralaštvo, odnosno da uključuje sve druge moguće oblike stvaralačkog djelovanja a ne samo umjetničko stvaralaštvo) (čl. 110 st. 3, tačka b ZAISP-a), i pravo na odgovarajuću naknadu od filmskog producenta za svako davanje u zakup primjeraka audiovizuelnog prilagođenog djela (čl. 110 st. 3, tačka c ZAISP-a). Autor se ne može odreći ovih prava sukladno odredbi čl. 110 st. 4 ZAISP-a.

7.4.5 Ugovor o filmskoj produkciji

Ugovor o filmskoj produkciji¹⁹¹ je pravni posao između “filmskog producenta” kao jedne ugovorne strane i autora prilagođavanja audiovizuelnog autorskog djela¹⁹², glavnog režisera audiovizuelnog autorskog djela, autora scenarija audiovizuelnog autorskog djela, autora dijaloga audiovizuelnog autorskog djela, glavnog snimatelja ili direktora fotografije audiovizuelnog autorskog djela, kompozitora filmske muzike stvorene posebno za korištenje u tom audiovizuelnom djelu, glavnog crtača ili glavnog animatora, ukoliko je animacija bitan element audiovizuelnog autorskog djela, odnosno zajedno, koautora audiovizuelnog autorskog djela (čl. 111 ZAISP-a); kompozitora muzike, glavnog

¹⁹¹ Kako audiovizuelno autorsko djelo može nastati djelovanjem velikog broja koautora, autora doprinosa, izvođača i drugih lica te kako bi bilo krajnje teško, ako ne i nemoguće za individualne korisnike da traže i dobijaju dozvolu ili vrše prijenos prava povodom audiovizuelnog djela sa svim licima koja imaju autorska i srodna prava tako pravni poredak uređuje da će koautori audiovizuelnog djela, autori doprinosa i izvođači kao nosioci autorskih i izvođačkih prava na rezultirajućem autorskom djelu će urediti svoje odnose te prenijeti prava povodom korištenja audiovizuelnog autorskog djela na jednog subjekta prava – filmskog producenta. Filmski producent tako postaje fokalna tačka za pravne odnose kako sa korisnicima tako sa koautorima audiovizuelnog autorskog djela, autorima doprinosa, izvođačima i s drugim subjektima prava koji imaju prava povodom predmetnog audiovizuelnog djela. S jedne strane korisnici traže i dobijaju dozvolu za korištenje audiovizuelnog djela te vrše prijenos prenosivih imovinskih i drugih prava sa filmskim producentom. S druge strane, filmski producent distribuiru naknadu i na drugi način djeluje povodom autorskih i izvođačkih prava koautora audiovizuelnog djela, autora doprinosa i izvođača.

¹⁹² NB: Ova osoba po pravilu neće (ali može) biti autorom izvornog autorskog djela koje se prilagođava (čl. 110 ZAISP-a).

crtača i glavnog animatora, scenografa, kostimografa, slikara maski i montažera odnosno autora doprinosa audiovizuelnog autorskog djela (čl. 112 ZAISP-a) te glumaca i drugih izvođača u audiovizuelnom autorskom djelu s druge strane¹⁹³ radi uređenja autorskopравnih, izvođačkih i drugih pravnih odnosa između i unutar ugovornih strana, a povodom stvaranja i uređenja pravnih odnosa povodom konkretnog audiovizuelnog autorskog djela, sukladno odredbi čl. 113, 122, 123 et al ZAISP-a.

Ugovor o filmskoj produkciji je imenovani, konsenzualni, kauzalni, dvostrani i dvostrano obvezujući, *inter vivos*, komutativni sa značajnim elementom aleatornosti sa obje strane, teretni, naplatni, formalni pravni posao. Radi se o složenom, okvirnom pravnom poslu.

Obavezna je pisana forma sukladno odredbi čl. 113 st. 1 ZAISP-a, pored opće obaveze pisane forme iz čl. 80 st. 1 ZAISP-a.

Prirodni element ovog pravnog posla, ukoliko koautori audiovizuelnog djela i filmski producent drugačije ne dogovore, jeste da se zaključenjem ugovora o filmskoj produkciji isključivo i neograničeno prenose na filmskog producenta sva autorska imovinska prava koautora audiovizuelnog djela na rezultirajućem audiovizuelnom djelu, na prijevodu rezultirajućeg audiovizuelnog autorskog djela, na audiovizuelnim preradama i na fotografijama nastalim u vezi s produkcijom rezultirajućeg audiovizuelnog djela, sukladno odredbi čl. 113 st. 2 ZAISP-a. Koautorima audiovizuelnog autorskog djela pripada posebna naknada za svako preneseno autorsko imovinsko pravo ili drugo pravo autora na filmskog producenta po osnovi ugovora o filmskoj produkciji, sukladno odredbi čl. 113 st. 3 ZAISP-a.

Koautori audiovizuelnog autorskog djela kao ugovorna strana obavezno zadržavaju isključivo pravo dalje prerade audiovizuelnog autorskog djela u drugi (stvaralački) umjetnički oblik (čl. 113 st. 5, tačka a ZAISP-a) i pravo na pravičnu naknadu od filmskog producenta za svako davanje u zakup primjeraka rezultirajućeg audiovizuelnog autorskog djela (čl. 113 st. 5, tačka c ZAISP-a) te se ne mogu odreći ovih prava sukladno odredbi čl. 113 st. 6 ZAISP-a.

Zaključenjem ugovora o filmskoj produkciji smatra se da su autori doprinosa isključivo i neograničeno prenijeli na filmskog producenta pravo korištenja njihovih doprinosa za dovršenje audiovizuelnog djela, sukladno odredbi čl. 113 st. 4 ZAISP-a.

¹⁹³ Ukoliko na stvaranju predmetnog audiovizuelnog autorskog djela nije učestvovalo lice čija uloga se može kvalifikovati na način na koji zakonodavac uređuje da to lice ima po osnovi te uloge biti koautorom tog audiovizuelnog autorskog djela u odredbi čl. 111 ZAISP-a ili nije djelovalo lice koje se može kvalifikovati autorom doprinosa audiovizuelnog djela iz čl. 112 ZAISP-a, te bez obzira koliko bilo izvođača u predmetnom audiovizuelnom autorskom djelu, ugovor o filmskoj produkciji će se zaključiti sa onim licima koja zaista jesu na autorskopравno relevantan način stvaralački doprinijela stvaranju predmetnog audiovizuelnog autorskog djela, a mogu se kvalifikovati koautorima audiovizuelnog autorskog djela, autorima doprinosa audiovizuelnog autorskog djela ili izvođačima na predmetnom audiovizuelnom autorskom djelu.

Autori doprinosa obavezno zadržavaju pravo da svoje doprinose audiovizuelnom djelu odvojeno iskorištavaju, ako se time ne zadire u prava filmskog producenta sukladno odredbi čl. 113 st. 5, tačka b ZAISP-a, a autori doprinosa se ne mogu odreći ovog prava sukladno odredbi čl. 113 st. 6 ZAISP-a.

Prirodni element ovog pravnog posla, ukoliko izvođači i filmski producent drugačije ne dogovore, jeste da zaključenjem ugovora o filmskoj produkciji smatra se da je izvođač isključivo i neograničeno prenio sa svoja izvođačka imovinska prava u vezi s izvedbom izvođača na filmskog producenta, sukladno odredbi čl. 122 st. 1 ZAISP-a. Za svako od prenesenih prava izvođača sukladno odredbi čl. 122 st. 1 ZAISP-a (ako drugačije nije dogovoreno između relevantnih ugovornih strana) izvođač ima pravo na odgovarajuću naknadu od filmskog producenta, sukladno odredbi čl. 122 st. 2 ZAISP-a, a ovog prava izvođač se ne može odreći sukladno odredbi čl. 122 st. 3 ZAISP-a.

Ako neko od koautora ili autora doprinosa ili izvođača, iz bilo kojeg razloga, odbije ili usljed djelovanja više sile, ne može da nastavi sarađivati na stvaranju audiovizuelnog djela¹⁹⁴ koautor, autor doprinosa ili izvođač u pitanju se ne može protiviti da se doprinos koji je već dao u stvaranju rezultirajućeg audiovizuelnog autorskog djela koristi za dovršenje tog djela¹⁹⁵, sukladno odredbi čl. 114 st. 3 ZAISP-a za koautore audiovizuelnog djela i autore doprinosa a sukladno odredbi čl. 123 ZAISP-a za izvođača.¹⁹⁶ Zakonodavac ne predviđa mogućnost ugovornih strana ugovora o filmskoj produkciji da disponiraju po ovom pitanju.

Lice koje ne može sarađivati na stvaranju predmetnog audiovizuelnog djela iz bilo kog razloga će imati odgovarajuće autorsko pravo ili izvođačko pravo na već stvorenom doprinosu audiovizuelnom djelu sukladno odredbi čl. 114 st. 3 ZAISP-a za koautore audiovizuelnog djela i autore doprinosa i sukladno odredbi čl. 123 ZAISP-a za izvođača.

Ako filmski producent ne dovrši audiovizuelno autorsko djelo u roku od pet godina od dana sklapanja ugovora o filmskoj produkciji ili ako jednom dovršeno audiovizuelno djelo ne počne filmski producent da iskorištava u roku od dvije godine od dana njegovog dovršenja, koautori audiovizuelnog autorskog djela (i samo ove ugovorne strane) mogu tražiti raskid ugovora o filmskoj produkciji ako nije ugovoren neki drugi rok, sukladno odredbi čl. 115 st. 1 ZAISP-a.

¹⁹⁴ Primarna svrha ove odredbe jeste da se zaštiti investicija filmskog producenta u stvaranju audiovizuelnog djela od više sile te nesavjesnog pritiska od strane pojedinaca koji djeluju u stvaranju složenog autorskog djela koje zahtjeva participaciju više lica.

¹⁹⁵ Slijedi također, iako to nije izričito normirano, da koautori audiovizuelnog autorskog djela, autori doprinosa i izvođači se ne mogu protiviti tome da filmski producent zaključi ugovor ili na drugi način dogovori sa drugim licima da djeluju na završenje započetog, ali i nezavršenog rezultirajućeg audiovizuelnog autorskog djela.

¹⁹⁶ Smatramo da se ova odredba odnosi i na moralnopravna protivljenja koautora audiovizuelnog autorskog djela, autora doprinosa ili izvođača.

Audiovizuelno djelo će se smatrati dovršenim kada je u skladu s ugovorom o filmskoj produkciji po zajedničkom dogovoru glavnog režisera i filmskog producenta, izgrađen prvi standardni primjerak audiovizuelnog autorskog djela koji je predmet ugovora o filmskoj produkciji, sukladno odredbi čl. 114 st. 1 ZAISP-a.

U slučaju raskida ugovora usljed nedovršavanja ili neiskorištavanja sukladno odredbi čl. 115 st. 1 ZAISP-a koautori audiovizuelnog djela i autori doprinosa zadržavaju pravo na naknadu sukladno odredbi čl. 115 st. 1 ZAISP-a, dok ova odredba ne postoji za izvođače, osim ukoliko nije izričito ugovorena u ugovoru o filmskoj produkciji.

Svim ugovornim stranama je zabranjeno da unište matricu prvog standardnog primjerka audiovizuelnog djela koje nastane kao rezultat ugovora o filmskoj produkciji sukladno odredbi čl. 114 st. 2 ZAISP-a¹⁹⁷.

7.5 Autorskopravne implikacije stvaranja autorskog djela u radnom odnosu

Stvaranje autorskog djela može biti dio standardnih radnih obaveza zaposlenika po osnovi radnog odnosa (kao što je naprimjer slučaj kod novinara, fotografa i brojnih drugih profesija) a poslodavac može uputiti i *ad hoc* nalog zaposleniku da stvori autorsko djelo u okviru obaveza zaposlenika koje proizlaze iz radnog odnosa kako bi zadovoljio potrebe poslodavca (naprimjer poslodavac naloži zaposleniku da napiše izvještaj).

Ukoliko autor koji je zaposlenik poslodavca stvori autorsko djelo u izvršavanju svojih radnih obaveza ili ukoliko autor koji je zaposlenik stvori autorsko djelo prema uputstvima poslodavca, a zaposlenik i poslodavac nisu drugačije ugovorom o radu ili drugim pravnim poslom raspolagali ili drugačije ne proizlazi iz drugog relevantnog akta, sva autorska imovinska prava na rezultirajućem autorskom djelu će se prenijeti sa zaposlenika na poslodavca za vremenski period od pet godina od dana završetka autorskog djela, sukladno odredbi čl. 100 st. 1 ZAISP-a¹⁹⁸.

Poslodavac ne mora (ali može) platiti posebnu naknadu za ovaj prijenos prava¹⁹⁹, a plaćanje plate od strane poslodavca zaposleniku se smatra naknadom za ovaj prijenos prava, iako ovo nije izričito normirano.

Poslodavac nije originarnim sticaoem autorskih imovinskih prava, već je pravnim sljednikom autora.

¹⁹⁷ Smatramo da bi sankcija za ovakvo djelovanje bila ista kao i ona zapriječena za povredu subjektivnog autorskog prava.

¹⁹⁸ U uporednom autorskom pravu nalazimo "work for hire" doktrinu koja stipulira da cjelokupno autorsko pravo prelazi na poslodavca ili naručioca autorskog djela, ako je stvoreno u okviru radnog odnosa ili pod naredbom, osim ako nije drugačije disponirano. Poslodavac u ovim uporednopravnim sistemima je originarnim sticaoem autorskog prava, a "work for hire" doktrina nalaže da status autora će imati poslodavac (jer pravni sistemi koji poznaju ovaj institut ne pružaju zaštitu autorskim moralnim pravima).

¹⁹⁹ Ako nije drugačije uređeno ugovorom o radu, drugim pravnim poslom ili relevantnom pravnom normom.

Poslodavac može precizirati karakteristike, kvalitete i poželjna svojstva autorskog djela koje želi da se stvori radi zadovoljenja potrebe poslodavca, te nadzirati posao i davati uputstva i zahtjeve u pogledu karakteristika i sadržaja djela, ali ne ukoliko bi se na taj način tangiralo u nerazumnoj mjeri u autorovu slobodu stvaralaštva, analogijom sa odredbom čl. 98 st. 2 ZAISP-a o ugovoru o stvaranju djela po narudžbi.

Prijenos prava sa autora zaposlenika na poslodavca nastupa trenutkom završetka autorskog djela, a ne trenutkom sticanja autorskopravne zaštite.²⁰⁰ Zaposlenik će biti nosiocem autorskog prava do trenutka završetka autorskog djela. Kao progenitor i stvaralac autorskog djela, autor je prvenstveno kompetentan da odredi trenutak kada je autorsko djelo završeno, mada ovo može biti i činjenično pitanje. Poslodavac mora poštovati autorovu izjavu volje da autorsko djelo nije završeno, ali može radnopravnim mjerama naložiti autoru da poduzme mjere da završi stvaranje autorskog djela što prije sa relevantnim radnopravnim implikacijama. Ukoliko zaposlenik odbija da završi autorsko djelo, poslodavac ne može naložiti drugoj osobi da završi stvaranje autorskog djela jer poslodavac do trenutka završetka autorskog djela neće steći autorsko imovinsko pravo pa ni pravo prerade ili druga ovlaštenja koja su potrebna za djelovanje prema autorskom djelu za postizanje učinka koji poslodavac želi, ali smatramo da poslodavac može uzeti elemente autorskog djela za koje ne postoji sumnja da su završeni a povodom kojih je analogno primjeni odredbe čl. 5 i 100 st. 1 ZAISP-a stekao autorska imovinska prava, te naložiti drugom licu da nastavi stvaralačko djelovanje povodom tih elemenata, osim ukoliko bi na taj način došlo do povrede autorskih moralnih prava, a posebno prava poštivanja djela (čl. 19 ZAISP-a).²⁰¹

Poslodavac mora, prije isteka roka od pet godina nakon završetka autorskog djela da traži ponovni isključivi prijenos autorskih imovinskih prava od autora nakon isteka tog roka (bez obzira da li autor je još uvijek zaposlenik ili ne)²⁰².

Autor ima pravo na posebnu naknadu povodom ovog subsekventnog prijenosa prava na poslodavca nakon isteka prethodno navedenog roka. Nije jasno ko determinira iznos

²⁰⁰ Autorskopravna zaštita nastupa i tokom stvaranja autorskog djela na onim elementima autorskog djela u nastanku koji zadovoljavaju zakonske uslove za autorskopravnu zaštitu sukladno odredbi čl. 14 i 5 ZAISP-a.

²⁰¹ Smatramo da se ne može analogno primijeniti odredba čl. 123 ZAISP-a, jer se ova odredba ne odnosi na radni odnos već stvaranje audiovizuelnog djela u kontekstu ugovora o filmskoj produkciji i jer zakonodavac je očito bio svjestan mogućnosti da normira ovakvu odredbu u ZAISP-u za autorska djela stvorena u radnom odnosu, pa se mora pretpostaviti da to namjerno nije učinio.

²⁰² Ono što nije jasno iz načina na koji je ova odredba formulisana jeste koja je priroda manifestacije volje poslodavca – da li sama manifestacija volje će biti osnovom prijenosa prava ili ova manifestacija volje ima prirodu poziva autoru na pregovaranje i zaključenje pravnog posla povodom prijenosa prava u pitanju. Drugim riječima, nije jasno da li autor može odbiti naknadni prijenos prava na poslodavca. Također, nije jasno da li obim prijenosa prava će biti određen od strane poslodavca jednostrano ili kao rezultat konsenzusa zaposlenika i poslodavca.

naknade u pitanju, ali je definisano da naknada mora biti “odgovarajuća”, a što je pravni standard i činjenično pitanje.

Poslodavac može tražiti prijenos u istom obimu i sa istim intervalom trajanja, ali nominalno može tražiti prijenos prava bez vremenskog ograničenja te poslodavac u dogovoru sa autorom je taj koji, pravilima o slobodi ugovaranja, može da determinira primjeren iznos naknade.

Ukoliko zaposlenik i poslodavac nisu drugačije disponirali, te ukoliko poslodavac nije zatražio ponovni prijenos prava, nakon što prođe vremenski interval od pet punih godina nakon završetka autorskog djela stvorenog u radnom odnosu autorska imovinska prava koja su po osnovi odredbe čl. 100 st. 1 ZAISP-a i čina stvaranja autorskog djela u radnom odnosu prešla na poslodavca se vraćaju autoru,²⁰³ a poslodavac prestaje biti nosiocem tih prava, pa poslodavac više ne smije koristiti autorsko djelo po pravnoj osnovi tog prijenosa prava, već mora steći novu valjanu pravnu osnovu za korištenje predmetnog autorskog djela ili će činiti povredu autorskog prava autora zaposlenika. Navedeno vrijedi bez obzira da li je autor još uvijek zaposlenik poslodavca.

Izuzetak od pravila prijenosa prava iz odredbe čl. 100 ZAISP-a je ukoliko autorsko djelo, koje je stvoreno u radnom odnosu je računarski program u kojem slučaju će, ako strane nisu pravnim poslom drugačije uredile, autorska imovinska prava na rezultirajućem računarskom programu se prenijeti na poslodavca isključivo i u cjelini bez specifikacije vremenskog intervala, što znači da prijenos prava se vrši za cjelokupni vremenski interval autorskopravne zaštite tog računarskog programa, sve sukladno odredbi čl. 103 ZAISP-a. Izuzetak je, također, ukoliko se radi o autorskom djelu koje je baza podataka i o kolektivnom autorskom djelu, u kojem slučaju, ako zaposlenik i poslodavac nisu drugačije disponirali će doći do prijenosa svih autorskih imovinskih prava i prenosivih drugih prava isključivo i neograničeno, sukladno odredbi čl. 101 st. 2 ZAISP-a.

Da li je autorsko djelo stvoreno u okviru radnog odnosa autora je činjenično pitanje. Radne obaveze zaposlenika moraju se moći tumačiti na način da zaposlenik mora stvarati autorska djela za potrebe poslodavca i u okviru radnog odnosa ili da poslodavac može naložiti te davati uputstva zaposleniku da stvori autorsko djelo. Radne obaveze zaposlenika se mogu utvrditi uvidom u ugovor o radnom odnosu, ali mogu proizaći i iz drugog akta koji mora biti u skladu za relevantnim pozitivnim pravnim pravilima i ugovorom o radnom odnosu između zaposlenika i poslodavca.

Ukoliko autor koji je zaposlenik poslodavca stvori autorsko djelo, ali ne u okviru radnog odnosa neće se primjenjivati odredbe čl. 100 ZAISP-a.²⁰⁴ Autor može stvoriti autor-

²⁰³ Autorska prava će se vratiti nasljednicima autora ukoliko je u međuvremenu autor preminuo, a usljed činjenice da autorskopravna zaštita traje duže od života autora (čl. 55 et al ZAISP-a).

²⁰⁴ Naprimjer ako novinar napiše roman, autorska prava povodom tog romana neće preći na poslodavca, dok autorska imovinska prava povodom novinarskih članaka će biti prenesena na poslodavca sukladno odredbi čl. 100 st. 1 ZAISP-a ako nije drugačije disponirano.

sko djelo vrste i karakteristika autorskih djela koje stvara u okviru svog radnog odnosa u svoje slobodno vrijeme u kojem se slučaju također se, ne bi primjenjivalo pravilo čl. 100 st. 1 ZAISP-a. Teret dokazivanja da je autorsko djelo stvoreno u slobodno vrijeme autora treba biti, smatramo, na autoru. U tom slučaju, radi lakšeg dokazivanja, autor bi trebao voditi evidenciju stvaranja autorskog djela.

Autor ne smije koristiti resurse poslodavca prilikom stvaranja autorskog djela čak ni u svoje slobodno vrijeme. Ukoliko autor koristi resurse poslodavca da stvori autorsko djelo analogno bi se trebale primjenjivati odredbe čl. 100 st. 1 ZAISP-a a na ovo upućuju i brojne instance uporednog prava.

Autor ima pravo da koristi autorska djela stvorena u radnom odnosu u okviru svojih sa-branih autorskih djela uprkos prijenosa prava na poslodavca, sukladno odredbi čl. 101 st. 1 ZAISP-a.

7.6 Odnos subjektivnog autorskog prava na autorskom djelu sa subjektivnim pravom vlasništva na primjerku autorskog djela

Autorsko djelo i svaki zaseban primjerak tog autorskog djela su zasebni i odvojeni pred-meti ili objekti pravne zaštite.

Autorsko djelo, po svojoj prirodi, i samo od sebe, je nematerijalno dobro.

Autorsko djelo je zaseban objekt pravne i to autorskopravne zaštite.

Primjerak autorskog djela jeste materijalni nosač na koji je fiksiran sadržaj autorskog djela reproduciranjem. Primjerak autorskog djela je zaseban i od autorskog djela odvo-jen objekt prava/pravne pa i autorskopravne zaštite.

Primjerak autorskog djela može, ali ne mora biti stvar u stvarnopravnom smislu.

Ukoliko jeste stvar na tom primjerku autorskog djela subjekt prava će moći biti nosio-cem prava vlasništva. Kako je primjerak autorskog djela koji je stvar u isto vrijeme mate-rijalnim nosačem fiksiranog sadržaja autorskog djela, pa zato objektom i autorskopravne zaštite (čl. 20 ZAISP-a) pravila autorskog prava će, zajedno sa pravilima stvarnog prava uređivati korištenja primjerka autorskog djela odnosno pravne odnose između subjekta prava povodom tog primjerka autorskog djela, pa tako primjerak autorskog djela će u isto vrijeme biti objektom i stvarnopravne i autorskopravne zaštite a djelovanje subjekta prava će morati biti u isto vrijeme u skladu sa i prvenstveno autorskopравnim i primje-njivim stvarnim pravima.

Subjektivno autorsko pravo povodom autorskog djela je odvojeno, samostalno i neza-visno od subjektivnog prava vlasništva ili drugih stvarnih prava na primjerku autor-skog djela, osim ako izričito drugačije nije zakonom određeno, sukladno odredbi čl. 67 ZAISP-a.

Autorsko pravo i primjerci autorskog djela mogu imati različite nosioce prava. Moguće je biti samo nosiocem autorskog prava povodom autorskog djela čiji sadržaj je fiksiran na neograničeno mnogo vrsta i instanci primjeraka autorskog djela ili samo nosiocem prava vlasništva povodom stvari koja je primjerak autorskog djela.

Autorsko pravo ne slijedi pravnu sudbinu prijenosa prava vlasništva i obrnuto pravo vlasništva ne slijedi pravnu sudbinu prijenosa autorskog prava, osim ako izričito drugačije ne proizlazi iz odredbe pravnog posla kojim se prometuje autorskim pravom i/ili pravom vlasništva ili iz relevantne zakonske odredbe, sukladno odredbi čl. 68 ZAISP-a.

Subjektivno autorsko pravo po svojoj prirodi ograničava mogućnost korištenja primjerka autorskog djela koji je stvar nosiocu prava vlasništva, kao što pravo vlasništva ograničava mogućnost korištenja autorskih djela posebno kod unikatnih primjeraka autorskog djela.

Davanjem dozvole za korištenje autorskog djela ne daje se dozvola tom licu da koristi primjerak autorskog djela koji nije u vlasništvu autora/nosioca prava, osim ukoliko izričito drugačije ne proizlazi iz sadržaja dozvole i ukoliko nije drugačije dogovoreno sa nosiocem prava vlasništva. U tom slučaju davalac dozvole mora imati pravnu osnovu putem koje može dati dozvolu za stvarnopravno korištenje stvari, koja je primjerak autorskog djela. Davanje dozvole na stvarnopravno relevantno korištenje stvari koja je primjerak autorskog djela bez valjane pravne osnove će predstavljati povredu prava vlasništva.

Dozvola koju nosilac prava vlasništva daje osobi da koristi stvar, koja je primjerak autorskog djela neće ovlastiti to lice da tu stvar koristi na način koji čini sadržaj subjektivnog autorskog prava, osim ako drugačije izričito ne proizlazi iz dozvole i drugačije nije dogovoreno sa autorom/nosiocem prava, kada subjekt prava koji daje dozvolu ili vrši prenos može da daje dozvolu ili vrši prenos prava u pitanju. Nosilac prava vlasništva mora imati autorskopravno valjanu osnovu za davanje takve dozvole. Davanje dozvole za autorskopravno relevantno korištenje primjerka autorskog djela koji je stvar bez valjane pravne osnove će predstavljati povredu autorskog prava.

Prijenos prenosivih autorskih prava neće imati utjecaj na pravo vlasništva na stvari koja je primjerak autorskog djela, osim ako pravnim poslom ili zakonom nije izričito drugačije određeno, sukladno odredbi čl. 68 st. 1 ZAISP-a.²⁰⁵

Prijenos prava vlasništva na primjerku autorskog djela koji je stvar nema utjecaja na subjektivno autorsko pravo na autorskom djelu čiji sadržaj je fiksiran za materijalni nosač

²⁰⁵ Autor može ovlastiti lice da preradi likovno autorsko djelo tako što će sadržaj istog inkorporirati na odjevni predmet te u isto vrijeme stipulirati da je dužnost sticaoca prava da obezbijedi pristup unikatnom primjerku djela u pitanju od vlasnika tog djela koje nije autor. Sticalac prava po osnovi tog pravnog posla bi stoga bio nosiocem prava prerade (i vjerovatno reproduciranja), ali ne i prava pristupa primjerku autorskog djela.

tog primjerka autorskog djela, ako zakonom²⁰⁶ ili pravnim poslom nije izričito drugačije određeno, sukladno odredbi čl. 68 st. 2 ZAISP-a.²⁰⁷

Autor može odlučiti da fiksira sadržaj svog autorskog djela na materijalnom nosaču koji je stvar u vlasništvu drugog lica, bez dozvole ili prijenosa prava vlasništva vlasnika stvari u pitanju.²⁰⁸ U tom slučaju vlasnik stvari na koju je fiksiran sadržaj autorskog djela bez dozvole ili prijenosa prava od vlasnika može uništiti rezultirajući primjerak autorskog djela bez pitanja i bez dozvole od autora/nosioca prava, sukladno odredbi čl. 69 st. 3 ZAISP-a. Vlasnik neće steći subjektivno autorsko pravo niti dio subjektivnog autorskog prava povodom autorskog djela čiji sadržaj je bez dozvole ili prijenosa prava fiksiran na materijalni nosač povodom kojeg ta osoba je nosiocem prava vlasništva.

Povodom unikatnih (zakonodavac koristi konstrukciju "original djela") primjeraka autorskog djela vlasnik primjerka djela koji želi uništiti primjerak, a koji s obzirom na okolnosti slučaja bi razumno imao pretpostaviti da autor ima opravdan interes da sačuva taj primjerak autorskog djela od uništenja, ima obavezu da obavijesti autora o svojoj namjeri da uništi unikatni primjerak autorskog djela i ponudi otkup prema cijeni vrijednosti materijala, sukladno odredbi čl. 69 st. 1 ZAISP-a. Ova zakonska odredba se ne odnosi na standardne, višestruke i bitno slične primjerke autorskog djela koji su nastali reproduciranjem više od jednog primjerka autorskog djela, pa tako, naprimjer, vlasnik knjige koja se ne može smatrati unikatnom po svojim relevantnim karakteristikama, kao primjerka pisanog autorskog djela, nema obavezu da obavijesti autora ukoliko želi da uništi tu knjigu.

Ukoliko predaja unikatnog primjerka autorskog djela iz bilo kojeg razloga nije moguća, vlasnik ima obavezu omogućiti autoru da izradi dodatni primjerak autorskog djela na dogovarajući način.

Arhitektonski objekt je specifičan primjerak autorskog djela. S jedne strane izgrađeni arhitektonski objekt može i sam biti autorsko djelo (čl. 4 st. 2 tačka h ZAISP-a), je primjerak skica, planova i nacрта kao autorskih djela ali je i funkcionalan objekt koji služi i prvenstveno mora zadovoljiti potrebe osoba koje ga koriste. Po završetku utilitarnosti ili iz drugih razloga djelo arhitekture se ima uništiti. U tom slučaju vlasnik arhitektonskog objekta mora o rušenju istog obavijestiti autora o namjeri da se uništi objekt, te ima obavezu da dopusti autoru, ukoliko to autor želi da omogući da pristupi objektu i da omogući da se objekt fotografiše, sukladno odredbi čl. 69 st. 2 ZAISP-a. Autor ima pravo tražiti da se preda primjerak nacрта arhitektonskog djela, ali je dužan da snosi troškove

²⁰⁶ Kao što je, naprimjer slučaj sa iscrpljenjem prava distribuiranja (čl 71 ZAISP-a) koje nastupa pri prvom pravnom prometu pravom vlasništva na primjerku autorskog djela.

²⁰⁷ Tako naprimjer, kupovinom knjige sticalac prava vlasništva na toj knjizi ne stječe i pravo reproduciranja, prerade, izvođenja ili drugog autorskopravno relevantnog djelovanja povodom autorskog djela čiji sadržaj je fiksiran na materijalni nosač te knjige. Kupovina nosača zvuka ne ovlašćuje kupca da autorska muzička djela i izvedbe inkorporirane na tom primjerku autorskog djela saopćava javnosti.

²⁰⁸ Naprimjer, autor odluči da stvori "grafit" na tuđoj kući ili nacрта likovno djelo na poznanikovoj svesci.

umnožavanja istog. Ako je izgrađeno djelo arhitekture potrebno obnoviti, izmijeniti ili na drugi način preraditi usljed nedostataka ugrađenih materijala ili drugih oštećenja nastalih iz bilo kojeg razloga na tom objektu, vlasnik arhitektonskog objekta može napraviti prerade kako bi se otklonili nedostaci slobodno bez dozvole od strane autora i bez naknade autoru, sukladno odredbi čl. 70 st. 2 ZAISP-a. Autor izgrađenog djela arhitekture se može protiviti kasnijim izmjenama na objektu u vremenskom intervalu od pet godina od završetka izgradnje ili izdavanja upravne dozvole na upotrebu objekta (pretpostavljamo da se uzima kraći rok). Nakon proteka roka od pet godina, autor/nosilac prava se više ne može protiviti kasnijim izmjenama, ali može tražiti da se napravi znak sa napomenama o izmjenama na objektu i vremenu kada je to učinjeno, ukoliko je na izgrađenom arhitektonskom objektu naznačeno ime, odnosno identitet autora, sukladno odredbi čl. 70 st. 1 ZAISP-a.

7.7 Nasljeđivanje subjektivnog autorskog prava

Nakon smrti autora subjektivna autorska prava tog autora koja je stvorio za života će biti predmetom nasljeđivanja, sa izuzetkom prava pokajanja, sukladno odredbi čl. 63 ZAISP-a. Na nasljeđivanje subjektivnih autorskih prava autora će se primijeniti *lex generallis* propisi o nasljeđivanju, ako nije izričito Zakonom drugačije određeno.

Autor može raspolagati za života autorskim imovinskim pravima i izvjesnim drugim pravima, pa može za života translativno prenijeti ta prava na drugo lice osim nasljednika. U tom slučaju po smrti autora nasljednici će steći ta autorska imovinska prava tek ukoliko prestanu dejstva tog prijenosa prava, nekada u vremenskom intervalu nakon smrti autora, ali prije isteka vremenskog intervala autorskopravne zaštite subjektivnog autorskog prava tog autora po načelu rekadentnosti autorskog prava. U tom slučaju nasljednici će steći autorska imovinska i druga prava koja su bila prenesena u obimu u kojem su naslijedili subjektivno autorsko pravo koje jeste bilo predmetom nasljeđivanja.

Nasljednici će uvijek naslijediti autorska moralna prava i pravo slijeđenja te pravo na naknadu za privatno i drugo vlastito korištenje jer autor ne može raspolagati tim pravima pravnim poslovima *inter vivos*, i jer se ova prava mogu samo kolektivno ostvarivati, pa će na nasljednike preći koristi od kolektivnog ostvarivanja ovih prava i titulus tog ostvarivanja.

Nasljednici će pored autorskih imovinskih prava steći i puni obim autorskih moralnih, kao i sva druga prava autora osim prava pokajanja. Kao rezultat nasljednici će moći ostvarivati autorska moralna prava, ali i biti aktivno legitimisani da traže pravnu zaštitu u slučaju povrede autorskih moralnih prava. Nasljednici nisu ograničeni u ostvarivanju naslijeđenih autorskih prava, ako autor/nosilac prava nije nalogom ili drugim pravnim poslom pa i pravnim poslom *mortis causa* sa nasljednicima drugačije uredio.

Po smrti nasljednika autora, autorska prava tih nasljednika će naslijediti njihovi nasljednici i tako sve dok traje vremenski interval autorskopravne zaštite.

Autorsko pravo se može naslijediti neograničeno mnogo puta.

Sve naznačeno za nasljeđivanje autorskih prava autora se analogno primjenjuje na nasljeđivanje autorskih prava nosilaca prava, ako drugačije izričito ne proizlazi iz pravnog posla kojim su stekli pravo u pitanju.

7.8 Bračni odnos, subjektivno autorsko pravo i zajednička imovina bračnih drugova

Subjektivno autorsko pravo povodom autorskog djela kojeg je stvorio autor, koji je u trenutku stvaranja autorskog djela bio u bračnom odnosu ne ulazi u zajedničku imovinu bračnih drugova, već samo imovinske koristi koje potječu od korištenja takvog autorskog djela, sukladno odredbi čl. 72 ZAISP-a.

Bračni drug ne može davati dozvole ili prenositi autorska prava po osnovi bračnog odnosa već za takvo djelovanje mora imati drugu validnu pravnu osnovu. Takvo djelovanje supružnika, samo po osnovi bračnog odnosa a bez druge valjane pravne osnove, bi predstavljalo povredu autorskog prava.

Bračnu stečevinu ne čini pravo na naknadu po osnovi korištenja autorskog djela (čl. 20 st. 3 ZAISP-a), niti pravo na naknadu koje proizlazi iz ugovora ili drugog pravnog posla kojim se daje dozvola ili vrši prijenos autorskog prava *per se*, već u bračnu stečevinu ulaze plodovi u obliku imovinske koristi koja potječe od korištenja autorskog djela od strane korisnika.

Autor/nosilac prava može donijeti odluku da dozvoli korištenje autorskog djela ili prijenos autorskih prava besplatno i to se može učiniti maliciozno, kako bi se nanijela šteta ili napakostilo drugom supružniku.

Bračni drug koji podržava, finansira, stimuliše i na drugi način osnažuje i omogućuje stvaranje autorskog djela od strane autora neće biti koautorom rezultirajućeg autorskog djela, ukoliko supružnik nije doprinio na autorskopravno relevantan način stvaranju autorskopravno zaštitivih elemenata autorskog djela.

7.9 Prinudno izvršenje na subjektivnom autorskom pravu

Subjektivno autorsko pravo ne može biti predmetom prinudnog izvršenja, već prinudno izvršenje se može izvršiti samo na imovinskoj koristi koja potječe od korištenja autorskog djela, sukladno odredbi čl. 65 st. 1 ZAISP-a. Kao rezultat će biti moguće izvršiti izvršenje novčanog potraživanja na potraživanju autora/nosioca prava izvršenika prema korisniku povodom naknade od korištenja autorskog djela ili naknadi od prijenosa

prava, ali se neće moći prenijeti subjektivno autorsko pravo na tražioca izvršenja ili dati dozvola na korištenje ili prijenos prava radi izvršenja.

Zakonodavac ne dozvoljava prinudno izvršenje na imovinskim koristima povodom korištenja nedovršenog (ali autorskoppravno zaštićenog – čl. 5 ZAISP-a) autorskog djela kao i povodom neobjavljenog (šta predstavlja objavljivanje je definisano čl. 2 st. 1 ZAISP-a) unikatnog primjerka autorskog djela, sukladno odredbi čl. 65 st. 2 ZAISP-a.

7.10 Sudska praksa

Autorskim ugovorom se autorska prava ustupaju ili u cjelini prenose.

(Presuda Vrhovnog suda Srbije u Beogradu, Gž.br.39/05 od 7. septembra 2005. godine).

Sa autora se na druga lica (fizička ili pravna) mogu prenositi samo autorska imovinska prava, a nasuprot tome, autorska moralna prava su lične prirode i ne mogu se prenositi na druga lica.

(Vrhovni sud Republike Srpske, br. Gž-2/01 od 19. 10. 2001. godine).

Na autorski ugovor primjenjuju se odredbe Saveznog zakona kojima se uređuju obligacioni odnosi, ako odredbama Zakona o autorskom i srodnim pravima ("Službeni list SRJ", br. 24/98), nije drugačije određeno. Autorski ugovor se zaključuje u pismenoj formi, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-39/05 od 7. 09. 2005. godine).

Na izdavački ugovor, koji predstavlja dvostrani teretni ugovor, u smislu odredbi člana 65. stav 2. Zakona o autorskom i srodnim pravima, primjenjuju se odredbe Zakona o obligacionim odnosima, konkretno odredbe člana 124. do 132. ovog zakona, kojima su regulisana prava i obaveze ugovornih stranaka u slučaju neispunjenja obaveza. Zbog neispunjenja obaveze plaćanja ugovorenog honorara, izdavački ugovor je raskinut u smislu člana 127. Zakona o obligacionim odnosima a tuženi je obavezan na naknadu štete u smislu člana 132. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima, s tim da je odluka o kamati donijeta primjenom člana 277. istog zakona.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-104/07 od 8. 11. 2007. godine).

Ugovor o djelu, pa i o autorskom djelu, naplatan je pravni posao, a kad naknada nije određena, utvrdit će je sud.

(Vrhovni sud Hrvatske, II Rev-159/82 od 2. 02. 1983. godine).

Odredbom člana 62. Zakona o autorskim i srodnim pravima ("Sl. list SRJ", br. 24/98), stavom prvim propisano je da u sumnji o sadržini i obimu prava koje se ustupa, odnosno

prenosi autorskim ugovorom, smatra se da je ustupljeno odnosno preneseno manje prava. Stavom drugim istog člana propisano je da dozvola za objavljivanje djela kao i za ustupanje, odnosno prenos prava na zapisivanje djela na nosač zvuka ili slike i dozvola za emitovanje djela, moraju biti izričito ugovorene, ako odredbama zakona nije drugačije određeno.

(Vrhovni sud Srbije, Rev-I-1232/04 od 17. 11. 2004. godine).

Izdavač knjige dužan je prethodno regulisati pitanje naknade ne samo s autorima teksta, već i s autorom naslovne strane i crteža, ako to nije već učinjeno posebnim ugovorom među autorima.

(Vrhovni sud BiH, Gž-1374/68, od 30. 01. 1970.).

Autoru pripada naknada za svako iskorištavanje njegova autorskog djela, pa dakle i za drugo izdanje bez njegova dopuštenja.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-3461/94 od 7. 2. 1995. godine).

U slučaju kad autorski ugovor nije mijenjan ni u pogledu autorovih obaveza, ni u pogledu visine autorskog honorara, ni u pogledu osnovice za obračun, već je naknadnim sporazumom mijenjana samo tehnika objavljivanja, autoru pripada autorski honorar u ugovorenom procentu od realizovane vrijednosti.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-1335/82, Bilten Okružnog suda u Beogradu 14-15/1983, str. 18).

Kod utvrđivanja autorske naknade u postotku od maloprodajne cijene prodanih primjerala autorskog djela, mora se ugovorom odrediti i najniži iznos naknade, pa se ne može govoriti da je autorska naknada ugovorena u postotku od maloprodajne cijene, ako nema takve odredbe u ugovoru.

(Privredni sud Hrvatske, Pž-80/87 od 20. 10. 1987. godine).

Ako je djelo većeg opsega od ugovorenog, autor nema pravo na honorar veći od ugovorenog.

(Vrhovni sud Hrvatske, Gž-2528/73 od 15. 10. 1974. godine).

Za ostvarivanje prava na autorski honorar nije dovoljno samo postojanje ugovora, već je potrebno i izvršavanje ugovornih poslova za koje se traži naknada. Povlačenje teksta onemogućava štampanje monografije iz kojih razloga su ispunjeni uslovi za raskid ugovora u smislu odredbi člana 128. Zakona o obligacionim odnosima, kao i za odbijanje zahtjeva za isplatu autorskog honorara za izvršene radove.

(Vrhovni sud Srbije, Rev-I-965/04 od 5. 05. 2005. godine).

Ugovor o izdavanju autorskog djela mora biti sklopljen u pismenoj formi i sadržavati sporazum stranaka o predmetu i visini honorara. Takav ugovor ne može se jednostrano raskinuti.

(Vrhovni sud Jugoslavije, Rev-2323/65 od 9. 11. 1965. godine).

Pogrešno drugostepeni sud tumači odredbu člana 27. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini kada smatra da je zakonom predviđena pismena forma ugovora o djelu za autorska djela stvorena u okviru tog ugovora. Odredbom člana 27. navedenog zakona predviđena je mogućnost da autor po osnovu ugovora ostvari autorsko djelo. O stvaranju djela zaključuje se ugovor kojim se regulišu međusobna prava i obaveza u pogledu stvaranja djela i međusobna prava i obaveze koje iz toga proističu. Zakon ne predviđa formu zaključenja ovog ugovora. Prema Zakonu o obligacionim odnosima (član 26) ima se smatrati da je ugovor zaključen kada su se ugovorne strane saglasile o bitnim sastojcima ugovora. Zaključenje ugovora ne podliježe posebnoj formi, osim ako je zakonom drugačije određeno. Pismena forma, prema odredbi člana 58. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u Bosni i Hercegovini propisana je samo za prenos prava iskorištavanja autorskog djela na drugo lice (autorski ugovor - član 57).

(Vrhovni sud Federacije BiH, 58 0 Ps 902348 08 Rev od 25. 03. 2010. godine).

Autorski ugovor zaključen na memorandumu izdavača, potpisan od strane autora, a nepotpisan od strane izdavača, proizvodi pravno dejstvo ukoliko su ugovorne strane izvršile u cjelini ili u pretežnom dijelu obaveze koje iz njega nastaju.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-8/02 od 18. 04. 2002. godine).

Usmeno zaključeni autorski ugovor proizvodi pravne efekte ako se dokaže njegov sadržaj i prava i obaveze koje iz njega proizlaze, u kom slučaju se primjenjuju odredbe Zakona o obligacionim odnosima koje se odnose na ugovor o djelu.

(Vrhovni sud Srbije, Rev-I-1941/04 od 14. 06. 2004. godine).

Usmeni izdavački ugovor, koji je u cijelosti izvršen, proizvodi pravne učinke uprkos činjenici što je za njega propisan obavezan pisani oblik, pa se u tom slučaju takođe primjenjuje odredba člana 65. Zakona o autorskim pravima prema kojoj se, ako ugovorom nije drugačije određeno, smatra da je autor tim ugovorom prenio na izvođača pravo na samo jedno umnožavanje.

Iz obrazloženja:

Prema podacima u spisu temeljem usmenog dogovora između stranaka tužitelji su izradili i predali tužiteljima fotolite radi tiskanja autokarte i isplatili naknadu i u tom pravcu

stranke su svoje obveze ispunile, a 6. rujna 1996. godine tuženi su tužiteljima vratili reprodukcijски materijal. Tužitelji tvrde da je dogovoreno tiskanje 10.000 komada autokarte, što tuženi poriču uz tvrdnju da su od tužitelja dobili dozvolu za izradu tiskanja karata bez ikakvog ograničenja, međutim to tuženi nisu dokazali. Pravilno je prvostupanjski sud utvrdio da se s obzirom na sadržaj obveze iz usmenog dogovora, a za čije sklapanje se zahtijeva pismena forma, a u slučaju da nije sklopljen u toj formi, ako su ga stranke izvršile u cijelosti smatra se pravovaljanim o čemu se radi u konkretnom slučaju, pa zato odnos stranaka treba cijeliti u smislu odredbe članka 61. do 71. ZAP-a, a napose odredba članka 65. U kontekstu toga da je ugovor između stranaka realiziran, da su stranke ispunile u cijelosti svoje obveze, to je usmeni ugovor valjan, jer je u konkretnom slučaju došlo do konvalidacije ugovora koji inače zbog nedostatka forme ne bi bio valjan. Tužiteljima je predao reprodukcijски materijal 6. rujna 1996. godine i za daljnje tiskanje karata tuženi nisu dobili ovlaštenje, a time što su usprkos tome nastavili sa tiskanjem autokarti tuženi su povrijedili imovinsko pravo tužitelja (članak 26. ZAP-a). Prilikom toga treba napose imati u vidu da je na svakoj karti tiskano da svako umnožavanje, reproduciranje ili bilo kakvo kopiranje nije dozvoljeno bez osobnog odobrenja autora, koje odredbe se tuženi nisu pridržavali. Tužitelji imaju pravo na zaštitu prava i naknadu štete sukladno odredbi članka 95. ZAP-a jer je nesporno da su tuženi nastavili s tiskanjem autokarte tijekom 1997. i 1998. godine iako za to nisu imali odobrenje tužitelja kao autora.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br. Pž-6310/03 od 30. 5. 2006. godine).

Isplata naknade za korišćenje autorskog djela je obaveza koja nastaje iz autorskog ugovora, pa ako takav ugovor nije punovažno zaključen u propisanoj formi iz njega ne nastaju nikakve ugovorne obaveze (čl. 56. ZAP). Ali, kad nema punovažnog autorskog ugovora ni ugovorne odgovornosti, zbog toga što je stranka koja je vodila pregovore u namjeri da zaključi autorski ugovor odustala od te namjere bez osnovanog razloga i time drugoj strani prouzrokovala štetu dužna je da istu naknadi (čl. 30. st. 3. ZOO). Pogrešna kvalifikacija pravnog osnova tužbenog zahtjeva (izvršenja autorskog ugovora) kao i odsustvo kvalifikacije, ne mogu škoditi podnosiocu jer je dovoljno da on navede činjenice na kojima zasniva svoj zahtjev a sud treba da ocijeni da li je takav zahtjev osnovan i ako jeste po kom propisu je osnovan (čl. 186. st. 3. ZPP).

(Vrhovni sud Srbije, Gž-1422/86 od 11. 03. 1987. godine).

Prema odredbi člana 56. Zakona o autorskom pravu, autorski ugovori se zaključuju u pismenom obliku i autorski ugovor koji nije zaključen u ovom obliku ne proizvodi pravno dejstvo, ako ovim zakonom nije drugačije određeno. Pismeni oblik je obavezan i za novaciju takvog ugovora.

Ugovor o objavljivanju članaka u novinama, časopisima i drugoj periodičnoj štampi ne mora biti zaključen u pismenom obliku.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-144/82 od 15. 02. 1982. godine).

Autorski ugovori, među koje spada i ugovor o recenziji umjetničkog djela, koji nisu zaključeni u pismenom obliku, ako zakon ne čini izuzetak, ne proizvode pravno dejstvo, pa je ništav i usmeni predugovor za zaključenje takvog ugovora (čl. 56. ZAP i čl. 45. st. 2. ZOO).

(Vrhovni sud BiH, Gž-215/86 od 26. 02. 1987. godine).

Radnik - autor djela stvorenog u radnom odnosu zadržava autorska moralna prava na tom djelu, što znači i pravo da bude priznat i označen kao tvorac djela.

(Okružni sud u Beogradu, P-4461/79 i Vrhovni sud Srbije, Gž-499/80, Bilten OS u Beogradu 1 1-12/1981, str, 75).

Autorski odnosi povodom autorskih djela stvorenih u privrednoj ili u drugoj organizaciji, organu ili zajednici u kojoj je autor zaposlen, uređuju se opštim aktom ili ugovorom o radu u skladu sa Zakonom.

(Vrhovni sud BiH, Gž-216/83 od 17. 05. 1984. godine).

Autor koji u izvršavanju svojih radnih obveza za vrijeme trajanja radnog odnosa izradi fotografije, stječe autorsko pravo na tim radovima u roku od pet godina nakon stvaranja svake pojedine fotografije. Visina naknade utvrđuje se u omjeru s naknadom što bi ju autor dobio da je onaj koji je iskorištavao djelo, za iskorištavanje djela zatražio dozvolu autora i platio ugovorenu nakandu za to.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-4123/94 od 13. 02. 1996. godine).

Vlasništvo treće osobe na autorskom djelu ne isključuje pravo autora da štiti svoje djelo i traži naknadu za njegovo iskorištavanje.

(Privredni sud Hrvatske, Pž-2367/87 od 20. 10. 1987. godine).

Autor ima pravo na zaštitu autorskih prava i u slučaju kada se autorsko pravo (Op.a. misli se kad se unikatni primjerak autorskog djela) nalazi u vlasništvu trećih osoba.

(Privredni sud Hrvatske, br. Pž-67/87 iz 1988. godine).

Otuđenjem djela i prelaskom vlasništva originalnog djela sa autora na novog vlasnika, vlasnik može tim djelom raspolagati u određenim granicama, ali on ne postaje autor već samo vlasnik djela, on stiče na autorskom djelu određena imovinsko-pravna ovlašćenja, ali ne može steći i moralno-pravna ovlašćenja koja pripadaju autoru.

(Okružni sud u Beogradu, P-21/96 i P-50/95 od 17. 10. 1996. godine i i Vrhovni sud Srbije, Gž-108/96 i Gž-109/96 od 22. 01. 1997. godine).

Odvajanjem kupljene slike na dijelove bez dozvole autora vrijeđaju se autorska moralna prava.

Kupovinom autorskog djela vlasnik kupljenog djela ne postaje autor već njegov vlasnik koji na tom djelu ne stiče autorska moralna prava jer ta pravna ovlaštenja pripadaju samo autoru.

(Okružni sud u Beogradu, P-50/95 od 17. 10. 1996. godine i Vrhovni sud Srbije, Gž-109/96 od 22. 01 1997. godine).

Predajom originalnog primjerka djela radi objavljivanja, autor ne prenosi i svojinu na originalnom djelu, ukoliko ugovorom nije drugačije određeno.

(Okružni sudu Beogradu, P-26/95 i Vrhovni sud Srbije, Gž-16/96).

Prenos svojine na originalnom primjerku autorskog dela ne podrazumijeva sticanje autorskih prava na delu.

(Vrhovni sud Srbije, Gž 108/96 i 109/96).

Ugovor kojim nosioci sporednog prava, na isključiv način, ustupaju svoja prava organizaciji za kolektivno ostvarivanje prava, ne mora biti zaključen u pisanoj formi, jer to zakonom nije izričito opisano, već i konsensualno.

(Viši trgovinski sud u Beogradu, Pž-461/09 od 7. 05. 2009. godine).

Poslije smrti autora, nosioci autorovih imovinskih prava su njegovi nasljednici pa imaju pravo da zahtevaju naknadu štete zbog neovlaštenog korištenja autorskog djela

(Vrhovni sud Srbije, Rev 2365/95 od 05.06.1995. godine).

U slučaju kolektivnog ostvarivanja prava na naknadu, nosioci autorskog odnosno srodnih prava daju nalog organizaciji da u svoje ime i za njihov račun naplate naknadu od korisnika.

(Viši trgovinski sud u Beogradu, Pž-5890/01 od 3. 02. 2002. godine).

Vlasnik kablovske televizije dužan je da plati autorsku naknadu za emitovanje putem kablovske televizije autorskih muzičkih djela bez saglasnosti autora i organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskih prava, jer postoji zakonska pretpostavka da organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskih prava ima ovlaštenje da deluje za račun svih nosilaca autorskog prava u pogledu onih prava koja su obuhvaćena njenom delatnošću.

(Viši trgovinski sud u Beogradu, Pž-2127/03 od 28. 01. 2004. godine).

Izdavač knjige dužan je prethodno regulisati pitanje naknade ne samo s autorima teksta, već i s autorom naslovne strane i crteža, ako to nije već učinjeno posebnim ugovorom među autorima.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. Gž-1374/68 od 30. 1. 1970. godine - Bilten VSBiH, broj 19 - 20/70, str. 15; Zbirka sudskih odluka, 1970, knjiga 15, sveska 4, str. 190; *Pravna misao*, br. 1-2/72, str. 66).

Ako je novinar plagiranjem ili na drugi način povrijedio moralna prava autora, obavljajući radnu dužnost, za štetu odgovara u organizaciji u kojoj radi (čl. 170. st. 1. ZOO).

(Vrhovni sud Srbije, Gž-89/94 od 1. 09. 1994. godine).

Kada je autor ispunio svoje ugovorne obaveze ovlašten je zahtjevati od izdavača ispunjenje njegovih obaveza a to znači i objavljivanje djela.

(Rješenje Vrhovnog suda Hrvatske, Gž 4997/76 od 31. 03. 1976. godine).

Ako izdavač ne izda autorsko delo u ugovorenom roku, autor ima pravo da zahteva raskid ugovora i naknadu štete zbog neizvršenja ugovora.

Kod utvrđenja visine štete sud je pošao od ugovorenog tiraža, ugovorene cene prodaje dela i visine ugovorene autorske naknade pa je odredio visinu štete u smislu odredbe čl. 70. Zakona o autorskom pravu.

(Presuda Okružnog suda u Beogradu P 5700/82-84 od 28. 05. 1984. godine i Vrhovnog suda Srbije, br. Gž 1013/84 od 12. 10. 1984. godine).

Autor može u svako doba povući iz prometa, odnosno otkupiti primjerke svojega objavljenog autorskog djela ("pravo pokajanja").

(Privredni sud Hrvatske, Pž-2460/87 od 12. 01. 1988. godine).

Dopuna prvobitne verzije memoara nije sama za sebe dovoljna da se zaključi da se autor koristio "pravom pokajanja" i da je zabranio izdavanje stare verzije.

(Vrhovni sud Srbije, Gž 186/93).

Cijenjenog čitaoca upućujemo na Tajić, H. (2015) *Autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva*, Privredna štampa, Sarajevo i *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva*, objavljene 2014. godine u Sarajevu, u okviru projekta Evropske unije podrške institucijama u sistemu provođenja prava intelektualnog vlasništva – Bosna i Hercegovina, za širi izbor sudske prakse.

8. Povreda i mjere zaštite autorskog prava

8.1 Povreda subjektivnog autorskog prava

Drugo lice može koristiti autorsko djelo samo ukoliko za to ima validnu pravnu osnovu sukladno odredbi čl. 20 st. 2 i drugim odredbama ZAISP-a. Povredom subjektivnog autorskog prava će biti svako autorskopravno relevantno interaktiranje sa autorskim djelom učinjeno od strane subjekta prava bez valjane pravne osnove.

Pravna osnova za korištenje autorskog djela može biti:

- dozvola za relevantno korištenje konkretnog autorskog djela data od strane autora odnosno nosioca relevantnog prava gdje obim i kvalitete subjektivnog autorskog prava lica koje daje dozvolu su takve da to lice može dati dozvolu dovoljnog obima i kvaliteta za relevantni način korištenja autorskog djela,
- sticanje prenosivog individualnog subjektivnog autorskog prava čiji sadržaj korespondira relevantnom načinu korištenja od autora ili nosioca prava gdje obim i kvalitete subjektivnog autorskog prava lica koje vrši prenos prava su takve da lice može prenjeti pravo dovoljnog obima i kvaliteta za relevantni način korištenja autorskog djela, ili
- dozvola na relevantno korištenje autorskog djela može proizaći iz relevantne pozitivne pravne norme.

Nominalno, teoretski je moguće da lice može steći pravnu osnovu na korištenje autorskog djela odlukom suda ili drugog nadležnog državnog tijela ili organizacije u okviru nadležnosti iste kada je to određeno relevantnim pravnim pravilima.

Povreda autorskog prava će biti korištenje autorskog djela (prvenstveno sadržaja autorskog djela i/ili primjeraka autorskog djela) bez valjane pravne osnove kada je ta osnova potrebna po pravilima autorskog prava.

Povredu subjektivnog autorskog prava će činiti i korištenje autorskog djela izvan granica pravne osnove koju korisnik ima za korištenje predmetnog autorskog djela. To će biti slučaj posebno kada korisnikovo korištenje autorskog djela ne odgovara prirodi, karakteristikama i sadržaju korištenja za koje taj korisnik ima dozvolu ili na koje je taj korisnik na relevantan način ovlašten, odnosno prevazilazi granice korištenja iz odredbi pravne osnove za to korištenje tog autorskog djela od strane tog lica.

Pored kontrole nad korištenjem autorskog djela pravni poredak daje autoru/nosiocu prava i pravo na naknadu za svako zasebno korištenje autorskog djela, sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAISP-a.

Povredu subjektivnog autorskog prava će činiti i neplaćanje, nedovoljno i neuredno plaćanje naknade povodom korištenja autorskog djela, kada je zakonodavac odredio

obavezu plaćanja naknade, osim ako autor/nosilac prava izričito i vlastitom manifestacijom pravno relevantne volje ne dozvoli korištenje autorskog djela bez naknade.

Povredu subjektivnog autorskog prava će činiti i zaobilaženje efektivnih tehničkih mjera zaštite na primjercima autorskog djela, sukladno odredbi čl. 152 st. 1 ZAISP-a kao i uklanjanje ili izmjena bilo kojeg elektronskog podatka za upravljanje subjektivnim autorskim pravima, sukladno odredbi čl. 153 st. 1 ZAISP-a.

Povredu subjektivnog autorskog prava će predstavljati i druga djelovanja lica koja predstavljaju čin ostvarivanja autorskog prava bez valjane pravne osnove, kao što je davanje "dozvola" ili vršenje "prenosa" prava od strane lica koje nije nosiocem tih prava kao i neosnovano deponiranje primjerka autorskog djela pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH, neosnovano korištenje znaka o zadržanim isključivim autorskim pravima © i potencijalno brojna druga djelovanja.

"(Individualna) obilježja autorovog djela, imaju odlučujuću ulogu pri određivanju obima autorskopravne zaštite. Obim zaštite je proporcionalan stepenu (individualnosti) djela. Utisak koji se može steći upoređivanjem predmeta odnosno djela tuženog, kojim je eventualno potvrđeno tužiočevo pravo sa tužiočevim predmetom može biti od identičnosti do potpune različitosti. Od stepena sličnosti zavisit će i ostvarenje sudske zaštite. Taj stepen sličnosti (od dvije krajnosti) može utjecati na iznos naknade štete, na uspostavljanje stanja nastalog povredom prava i na odluku suda za izricanje privremenih mjera i sl." (Sudija Bogdan Gajić citirajući: Marković, 1999, 376).

Povredu subjektivnog autorskog prava će predstavljati i korištenje djelova autorskog djela kao i autorskopravno zaštićenih sadržinskih elemenata autorskog djela, sukladno odredbi čl. 5 ZAISP-a.

Da bi određeno interaktiranje korisnika sa autorskim djelom kao objektom autorskopravne zaštite predstavljalo povredu subjektivnog autorskog prava povodom koje se mogu primijeniti mjere zaštite povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava, ono mora imati sljedeće karakteristike:

- djelovanje mora činiti subjekt prava (a ne, naprimjer, životinja ili autonoman računarski sistem);
- djelovanje subjekta prava mora biti usmjereno na nematerijalno dobro koje je podobno da se kvalifikuje kao autorsko djelo i bude autorskopravno zaštićeno, jer je individualna duhovna tvorevina svog autora iz oblasti književnosti, nauke ili umjetnosti;
- djelovanje subjekta u pitanju se može klasifikovati kao iskorištavanje/korištenje ili upotreba predmetnog autorskog djela;
- djelovanje subjekta prava je usmjereno prema sadržaju, primjerku ili autorskopravno zaštitivim sadržinskim elementima autorskog djela u pitanju;
- korištenje autorskog djela ima autorskopravnu relevantnost u smislu da pravila autorskog prava nalažu da takvo korištenje autorskog djela čini sadržaj subjektivnog autorskog prava autora/nosioca prava povodom tog autorskog djela i to sadržaja ne

samo imenovanih individualnih subjektivnih prava koja čine sadržaj autorskog prava, već se korištenje autorskog djela može kvalifikovati kao neimenovano korištenje autorskog djela koje čini i ulazi u sadržaj autorskih imovinskih ili autorskih moralnih prava prava, gdje sadržaj ovih prava je apstraktno definisan pa čini svaki mogući način korištenja autorskog djela (kao i načine koji će postati mogući za vrijeme vremenskog intervala autorskopravne zaštite) osim onih koje je zakonodavac izričito ograničio ili isključio iz sadržaja autorskog prava ili onih načina korištenja koji po svojoj prirodi ili po drugoj osnovi nisu autorskopravno relevantni;

- da je predmetno autorsko djelo još uvijek autorskopravno zaštićeno u smislu da nije prošao vremenski interval autorskopravne zaštite;
- da je interaktiranje sa autorskim djelom u pitanju izvršeno na teritoriji BiH ili druge države koja usljed djelovanja međunarodnih ugovora ili po principu reciprociteta pruža zaštitu autorskim pravima autora sa prebivalištem u BiH ili koji su stvorili, objavili ili izdali autorsko djelo u pitanju;
- da korisnik nema validnu pravnu osnovu za korištenje autorskog djela, uključujući, između ostalog da korisnik ne koristi autorsko djelo na način koji odgovara sadržajnim ograničenjima autorskog prava zakonskom licencom ili korištenje autorskog djela od strane korisnika se može podvesti pod instance sadržajnog ograničenja slobodnom upotrebom;
- ukoliko korisnik ima dozvolu, da je korisnik koristio autorsko djelo izvan granica pravne osnove za takvo korištenje i
- ukoliko korisnik ima pravnu osnovu za korištenje, da korisnik nije platio naknadu za korištenje autorskog djela kada je imao obavezu plaćanja te naknade.

Navedeno će činiti izravnu, direktnu ili primarnu povredu subjektivnog autorskog prava.

Moguća je i posredna, indirektna ili sekundarna povreda subjektivnog autorskog prava, a koju vrši osoba koja izravno ne koristi autorsko djelo u pitanju ali koja, usljed svog djelovanja podstrekuje, omogućuje, pospješuje ili na druge načine pomaže korisniku koji izravno ili i sam sekundarno čini povredu autorskog prava.²⁰⁹

Povredu iz pravnog posla kojim se daje pravna osnova za korištenje autorskog djela neće predstavljati automatski povredu subjektivnog autorskog prava, već će predstavljati prvenstveno povredu obligacionopravnog odnosa odnosno povredu po pravilima obligacionog prava, ali ova povreda može rezultirati i povredom subjektivnog autorskog prava u slučajevima kada, kao rezultat povrede iz pravnog posla prestaje pravna osnova za

²⁰⁹ Naprimjer, osoba koja pravi računarski program kojim se može ukloniti tehnička mjera zaštite bi bila sekundarno odgovorna za povredu autorskog prava, ukoliko zakonodavac, kao što je slučaj kod nas, ne određuje da i takvo djelovanje predstavlja izravnu povredu autorskog prava. Alternativni primjer bi bilo pružalac usluge informacionog društva hostinga, koji omogućuje korisniku da povrijedi subjektivno autorsko pravo, čineći dostupnim primjerak autorskog djela saopćavanjem javnosti bez validne pravne osnove.

korištenje autorskog djela, a korisnik nastavi sa takvim korištenjem ili subsekventno koristi autorsko djelo bez valjane pravne osnove ili usljed povrede iz pravnog posla prošlo korištenje autorskog djela je bilo bez pravne osnove, sve oslanjajući se na nepostojeću pravnu osnovu iz predmetnog pravnog posla.

Dok traje korištenje sadržaja autorskog djela, autorskopravno zaštitivog sadržinskog elementa ili primjerka autorskog djela trajat će i povreda autorskog prava. Činjenično je pitanje da li je došlo u prošlosti i da li još uvijek traje čin korištenja autorskog djela koji predstavlja povredu autorskog prava.

Svaki čin korištenja autorskog djela po svojoj prirodi je privremen, ali može trajati duži ili kraći vremenski interval. Kada prestane i završi se korištenje autorskog djela prestat će i povreda autorskog prava, no rezultati povrede autorskog prava mogu nastaviti nakon što se završi čin povrede.²¹⁰

Rezultati povrede autorskog prava mogu biti privremeni ili trajni.²¹¹

Povredom autorskog prava može nastati primjerak autorskog djela. Postojanje primjerka autorskog djela koje je nastalo povredom autorskog prava predstavlja štetnu radnju i neželjenu posljedicu nastalu povredom autorskog prava. Autor/nosilac prava može imati legitiman pravni interes da traži da se taj primjerak uništi. Na korištenje primjerka autorskog djela nastalog povredom autorskog prava se jednako primjenjuju pravila objektivnog autorskog prava, odnosno drugi subjekti prava smiju koristiti taj primjerak autorskog djela samo s dozvolom autora i imaju obavezu prilagoditi svoje djelovanje prema tom primjerku pravilima autorskog prava. .

Povredu autorskog prava se može izvršiti s umišljanjem ili kao rezultat nehata.

Povredu će biti učinjena s umišljanjem kada osoba koja čini povredu je svjesna da djelovanje te osobe predstavlja povredu autorskog prava i želi da učini povredu autorskog prava, a s nehatom kada osoba koja čini povredu autorskog prava nije svjesna da čini povredu

²¹⁰ Naprimjer, ukoliko neko postavi autorsko djelo na internet čineći sadržaj autorskog djela dostupnim javnosti (čl. 32 ZAISP-a) saopćivši javnosti sadržaj autorskog djela na način koji pojedincu omogućava pristup djelu s mjesta i u vrijeme koje sam korisnik odabere – jednom kada je čin saopćavanja, odnosno postavljanja konkretnog primjerka na internet završen (zakonodavac u čl. 32 ZAISP-a koristi izraz “saopćiti” (finitno djelovanje) umjesto “saopćava” (trajno djelovanje), što jasno upućuje na zaključak da jednom kada je sadržaj autorskog djela postao dostupan javnosti čin korištenja koji korespondira sadržaju ovog individualnog autorskog prava je završen) čin povrede je završen, ali štetne posljedice te povrede tog autorskog prava nastavljaju jer druga lica mogu pristupiti i koristiti sadržaj autorskog djela bez valjane pravne osnove, protivno volji autora/nosioca prava.

²¹¹ Naprimjer povreda autorskog prava neovlaštenim javnim izvođenjem sadržaja autorskog djela će završiti onog trenutka kada prestane javno izvođenje, imat će privremene posljedice dok traje javno izvođenje i trajne posljedice štete koja je nastala autoru/nosiocu prava te ukoliko je neko ovlašteno ili neovlašteno snimao javno izvođenje dok postoje snimke/primjerci javne izvedbe u pitanju, a ukoliko se ti primjerci neovlašteno iskoriste nastupit će nove povrede i nove štetne i neželjene posljedice povrede autorskog prava.

autorskog prava, ali kod te osobe iz okolnosti i zbog karakteristika djelovanja morala bi postojati svijest o povredi autorskog prava.

Svako korištenje autorskog djela bez valjane pravne osnove će biti povredom subjektivnog autorskog prava bez obzira da li je učinjena s umišljanjem ili nehatom ili bez namjere da se učini povreda, pa i onda kada se povreda učini u neznanju, uključujući i u neznanju pravila autorskog prava (*ignorantia iuris nocet*).

Pritom također nije bitno da li je autorsko djelo korišteno bez namjere stjecanja imovinske koristi, da li se vrši privatno ili javno, da li je u dobru svrhu, za korist društva ili čak i dobrobit ili korist autora.

Svaki zaseban način korištenja autorskog djela bez valjane pravne osnove će predstavljati zasebnu povredu autorskog prava.²¹²

Korištenje autorskog djela na način koji je u isključivoj kontroli autora predstavlja zasebnu instancu povrede autorskog prava, dok neplaćanje naknade za to korištenje autorskog djela predstavlja drugu, zasebnu instancu povrede autorskog prava, sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAISP-a, gdje je izričito normirano “za svaki oblik iskorištavanja...”²¹³

Povreda subjektivnog autorskog prava je protupravno djelovanje koja u isto vrijeme može predstavljati: civilni delikt, prekršaj, krivično djelo, povredu obligacionog odnosa i drugo pravno nedozvoljeno djelovanje na koje se mogu primjeniti zapriječene sankcije.

U postupku protiv lica čije su usluge bile upotrijebljene za povredu autorskog prava, a kada je postojanje te povrede već pravosnažno ustanovljeno u postupku prema trećem licu koje je koristilo uslugu lica za povredu autorskog prava, pretpostavlja se da povreda prava postoji, sukladno odredbi čl. 156 st. 3 ZAISP-a.

Naš pravni poredak poznaje sljedeće moguće mjere zaštite povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava:

- građanskopravne (čl. 150, 151, 156 – 163 et al ZAISP-a kao *lex specialis*, entitetski zakoni o parničnom postupku kao *lex generalis*),
- kaznenopravne, i to:
 - krivičnopravne (čl. 242–246 KZBiH) i
 - prekršajnopravne (čl. 170 ZAISP-a)
- upravnoopravne i to:
 - inspekcijским nadzorom (čl. 173–174 et al ZAISP-a),
 - carinske mjere (166–169 ZAISP-a),

²¹² Tako naprimjer fotokopiranje knjige kao primjerka autorskog djela bez pravne osnove i subsekvantna prodaja kopije nastale takvim djelovanjem, predstavljat će povredu prava reproduciranja (činom korištenja fotokopiranjem) i povredu prava distribuiranja (činom korištenja prvog pravnog prometa na tom primjerku).

²¹³ Shodno, ukoliko osoba nije platila naknadu u prethodnom primjeru povodom kopiranja i prodaje rezultirajućeg primjerka autorskog djela, radit će se o četiri posebne instance povrede autorskog prava.

- tehničke mjere i mjere zaštite tehničkih mjera (čl. 152 ZAISP-a),
- zaštite podataka o upravljanju pravima (153 ZAISP-a),
- međunarodnopravne mjere (odredbe Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela i drugih međunarodnih ugovora iz oblasti autorskog i srodnih prava koje sukladno odredbi čl. 190 ZAISP-a, a primjenjuju se u BiH i imaju snagu iznad odredbi ZAISP-a i čl. 175–182 ZAISP-a),
- druge mjere.

8.2 Mjere za ostvarivanje i osiguranje zaštite autorskog prava

Kako bi olakšao postupak ostvarivanja i osiguranja zaštite autorskog prava, a posebno dokazivanje u postupcima zaštite, zakonodavac je predvidio sljedeće mjere: pretpostavku autorstva (čl. 10 ZAISP-a), deponiranje primjerka autorskog djela (čl. 164 ZAISP-a i Pravilnik o načinu i formi deponiranja autorskih djela i predmeta srodnih prava i o njihovom upisivanju u knjigu evidencije (Sl. glasnik BiH br. 28/11, 91/16)), i korištenje znakova o zadržanim isključivim pravima (čl. 165 ZAISP-a).

Autor/nosilac prava može, ali ne mora koristiti ove mjere za osiguranje zaštite prava te korištenje ovih mjera nema utjecaja na postojanje i zaštitu prava kao takvu (čl. 164 st. 5 i 165 st. 4 ZAISP-a), ali mogu olakšati dokazivanje, ostvarivanje i postupanje u postupcima zaštite povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava.

U svim slučajevima radi se o oborivim pravnim pretpostavkama (*presumptio iuris tantum*), gdje je dozvoljeno dokazivati suprotno, ali teret dokazivanja je na strani koja tvrdi suprotno.

Ako je ime i prezime, pseudonim ili drugi znak označeni na primjerku autorskog djela na uobičajeni način, dok se suprotno ne dokaže, autorom će se smatrati lice čije ime i prezime ili pseudonim su na takav način naznačeni, sukladno odredbi čl. 11 ZAISP-a, a ovo predstavlja pretpostavku autorstva. Više o pretpostavci autorstva smo prethodno obrazlagali.

8.2.1 Deponiranje primjerka autorskog djela pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH

Osoba može deponirati primjerak svog autorskog djela u Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine, sukladno odredbi čl. 164 st. 1 ZAISP-a.

Radi se o modifikovanom upravnom postupku koji vodi Institut za intelektualno vlasništvo BiH sukladno odredbama Pravilnika o načinu i formi deponiranja autorskih djela i predmeta srodnih prava i o njihovom upisivanju u knjigu evidencije (Sl. glasnik BiH br. 28/11, 91/16) (donesenog po osnovi odredbe čl. 164 st. 6 ZAISP-a) (u nastavku ovog potpoglavlja Pravilnik) te Odluci o određivanju identifikacionog broja za upis u

knjigu evidencije autorskog djela i predmeta srodnih prava br. IN-0293/11-03 VT od 15. 12. 2011. godine.

Aktivno legitimisan za pokretanje postupka deponiranja primjerka autorskog djela jeste autor autorskog djela te svi drugi isključivi nosioci prenosivih subjektivnih autorskih prava, sukladno odredbi čl. 5 st. 2 Pravilnika.

Institut može da odbije zahtjev za deponiranje primjerka autorskog djela, ukoliko postoji sumnja o tome da li se radi o autorskom djelu te da li je isto prikladno za upis u Knjigu evidencije autorskih djela. U slučaju sumnje odluku donosi Institut, sve sukladno odredbi čl. 164 st. 4 ZAISP-a.

Institut vodi Knjigu evidencije autorskih djela koja je javna i jedinstvena za cjelokupnu teritoriju BiH sukladno čl. 164 st. 3 ZAISP-a, a u koju upisuje čin deponiranja primjerka autorskog djela sukladno odredbi čl. 164 st. 1 ZAISP-a.

Deponirajući primjerak autorskog djela, lice stječe oborivu pravnu pretpostavku da prava na autorskom djelu koje je upisano u Knjigu evidencije autorskih djela postoje i da pripadaju licu koje je u Knjizi evidencije autorskih djela naznačeno kao njihov nosilac, sukladno odredbi čl. 164 st. 2 ZAISP-a.

Autor/nosilac prava ne mora deponirati primjerak autorskog djela da bi stekao i imao subjektivno autorsko pravo povodom konkretnog autorskog djela, te deponiranje primjerka autorskog djela nema utjecaja na postojanje i zaštitu subjektivnog autorskog prava kao što izričito proizlazi iz odredbe čl. 164 st. 5 ZAISP-a.

8.2.2 Korištenje znakova o zadržanim isključivim pravima

“© Haris Hasić, 2023” je primjer znaka o zadržanim autorskim isključivim pravima.

U kontekstu prava proizvođača fonograma taj znak je: ©

Autor/nosilac autorskog prava koje je to pravo steklo isključivo može na primjerak autorskog djela staviti znak © ispred svog imena ili firme i godinu objavljivanja autorskog djela u pitanju, sukladno odredbi čl. 165 st. 1 ZAISP-a.²¹⁴

Koristeći znak o zadržanim isključivim pravima kvalifikovano lice stječe oborivu pravnu pretpostavku da postoje isključiva prava na autorskom djelu čiji primjerak nosi takav znak, te da ta prava pripadaju licu čije ime i prezime ili firma je uz takav znak navedeno, sukladno odredbi čl. 165 st. 3 ZAISP-a.

²¹⁴ U praksi se često susreću varijacije u tačnom navođenju podataka iz čl. 165 st. 1 ZAISP-a, pa tako naprimjer naznači se © 2023, Haris Hasić. Smatramo da redoslijed podataka nije posebno relevantan dok su svi traženi podaci prisutni u znaku. Znakovi o zadržanim isključivim pravima koji nemaju jedan ili više elemenata neće štetno djelovati za obim pravne zaštite autora/kvalifikovanog nosioca prava sukladno odredbi čl. 165 st. 4 ZAISP-a, ali smatramo da nedostatak svih naznačenih podataka ne može rezultirati primjenom pravne pretpostavke iz čl. 165 st. 3 ZAISP-a jer je zakonodavac naznačio da primjerci autorskog djela u pitanju moraju nositi “takvu oznaku” a ne samo znak (©).

Autor/kvalifikovani nosilac prava može, ali ne mora koristiti znak o zadržanim isključivim pravima da bi stekao i imao odnosno bio nosiocem subjektivnih autorskih prava te korištenje znaka o zadržanim isključivim pravima nema utjecaja na postojanje i zaštitu subjektivnog autorskog prava sukladno odredbi čl. 165 st. 4 ZAISP-a.²¹⁵ Naravno korištenje ovog znaka može predstavljati značajnu olakšicu u postupcima povodom povrede ili u slučajevima ugroženosti subjektivnog autorskog prava.

Znak o zadržanim pravima mogu koristiti, kako fizička, tako i pravna lica a kao što jasno proizlazi iz odredbe čl. 165 st. 1 i naznake da se može staviti “firma” a koju može imati samo pravno lice.

Naznačeno za autorska prava vrijedi za prava proizvođača fonograma, primjerke fonograma i relevantni znak.

8.3 Građanskopravna zaštita autorskog prava

Subjektivno autorsko pravo je prije svega privatno pravo.

Ukoliko dođe do povrede autorskog prava državni organi neće *ex lege* pokrenuti eventualne postupke zaštite prava, osim ukoliko povreda autorskog prava ima elemente krivičnog djela ili prekršaja.

U slučaju povrede autorskog prava, po načelu dispozitivnosti aktivno legitimisano lice da traži građansku, sudsku zaštitu prava može ali ne mora tražiti tu zaštitu.

Mjere građanskopravne zaštite povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava će se primijeniti samo ukoliko aktivno legitimisano lice zatraži primjenu tih mjera u obimu svog prava podnošenjem tužbe nadležnom sudu. Građanskopravna zaštita povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava se vrši u parničnom postupku. Parnični postupak usljed povrede ili ugrožavanja subjektivnog autorskog prava je uređen *lex generalis* entitetskim zakonima kojima se uređuje parnični postupak i *lex specialis*

²¹⁵ Naš pravni sistem se opredijelio za automatsko i neformalno stjecanje autorskopravne zaštite, a što nije uvijek bio slučaj. U prošlosti autorskopravna zaštita je bila uslovljena korištenjem znaka o zadržanim isključivim pravima. Izostavljanje ovog znaka ili bilo kojeg elementa znaka, pa čak i slučajno ili greškom, je rezultiralo gubitkom subjektivnog autorskog prava na autorskom djelu. To više nije slučaj, a posebno usljed harmonizirajućeg djelovanja odredbe člana 5 st. 2 Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela. Čl. III st. 1 Univerzalne konvencije o autorskom pravu je vezao postavljanje znakova o zadržanim isključivim pravima sa naznakom da su prava zadržana uslovom za stjecanje autorskog prava u državama koje su tražile prethodnu registraciju, odnosno koje nisu priznavale autorsko pravo automatski. To je i razlogom zašto često susrećemo uz znak o zadržanim isključivim pravima © i rečenicu “Sva prava zadržana” ili “All rights reserved”. Zakonodavac u BiH ne zahtijeva ovu rečenicu ili bilo koju varijaciju za stjecanje oborive pravne pretpostavke iz čl. 165 st. 3 ZAISP-a. BiH nije članica Univerzalne konvencije o autorskim pravima, pa se na njene odredbe ne odnosi odredba čl. 190 o primjeni odredbi međunarodnih ugovora u BiH iznad snage odredbi ZAISP-a i ZKOAIISP-a.

odredbama ZAISP-a i ZKOISP-a povodom izvjesnih pitanja kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava.

Autorska moralna i imovinska prava kao sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava su apsolutnog dejstva te ne zastarijevaju, ali zastarijeva zahtjev za naknadu štete po općim pravilima o zastari za ove vrste potraživanja te zastarijeva zahtjev za davanje naknade usljed korištenja autorskog djela ili naknade iz pravnog posla kojim se prometuje autorskim pravima, po općim pravilima zastare. Druga prava autora su po svojoj prirodi relativna, zakonodavac ne propisuje posebne rokove njihove zastare pa shodno će zastariti po *lex generalis* pravilima o zastari. Autorskopravna zaštita je vremenski ograničena i traje 70 godina nakon smrti autora, ukoliko nije drugačije izričito određeno, sukladno čl. 55–62 et al ZAISP-a odnosno u posebnim slučajevima u drugim vremenskim intervalima kao što smo prethodno obrazlagali.

8.3.1 Aktivna legitimacija za građanskopravnu zaštitu autorskog prava

Autor ili nosilac prava čije autorsko pravo je povrijeđeno može tražiti od nadležnog suda zaštitu tih prava sukladno odredbi čl. 150 st. 1 ZAISP-a.

Autor ili nosilac prava može tražiti pravnu zaštitu od nadležnog suda i u slučaju da postoji stvarna opasnost da će doći do povrede subjektivnog autorskog prava, sukladno odredbi čl. 150 st. 2 ZAISP-a.

Aktivno legitimisan za traženje građanskopravne zaštite povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava će prvenstveno biti autor kao originarni sticalac subjektivnog autorskog prava i sticalac najšireg obima subjektivnog autorskog prava. Autor neće biti aktivno legitimisan za građanskopravnu zaštitu povodom onih individualnih prenosivih subjektivnih autorskih prava koja je autor isključivo prenio na drugo lice. Autor također neće biti aktivno legitimisan za zaštitu onih individualnih subjektivnih autorskih prava koja se mogu samo kolektivno ostvarivati.²¹⁶

Povodom koautorskog djela aktivno legitimisan tražiti sudsku zaštitu jeste svaki pojedini koautor, koji može tražiti zaštitu autorskog prava na kolektivnom autorskom djelu u cjelini, sukladno odredbi čl. 151 st. 1 ZAISP-a. Povodom spojenog autorskog djela aktivno legitimisan tražiti sudsku zaštitu će biti svaki autor individualnog djela za svoje djelo u spojenom autorskom djelu ako drugačije ne proizlazi iz pravnog posla između autora spojenog autorskog djela. Ako su svi ili je više autora spojenog djela ovlašteno da traži zaštitu prava, svako od autora spojenog autorskog djela može tražiti zaštitu prava u cjelini, sukladno odredbi čl. 151 st. 1 ZAISP-a.

²¹⁶ Kao što je slučaj sa pravom slijeđenja (čl. 35 st. 7 ZAISP-a), pravom ubiranja naknade za privatnu i drugu vlastitu upotrebu (čl. 36 st. 6 ZAISP-a), kablovskog reemitiranja autorskih djela i pravom reproduciranja aktualnih novinskih i sličnih članaka o tekućim pitanjima u pregledima takve štampe (*klipling*), sukladno odredbi čl. 4 st. 2 ZKOISP-a.

Povodom kolektivnog autorskog djela aktivno legitimisan da traži sudsku zaštitu će biti naručilac tog djela, ako drugačije ne proizilazi iz ugovora.

Pravni sljednici autora koji su legitimisani za ostvarivanje autorskog prava, sukladno odredbi čl. 66 st. 1 ZAISP-a će biti aktivno legitimisani da traže zaštitu povrijeđenog ili ugroženog autorskog prava, ako drugačije ne proizilazi iz pravnog posla ili relevantne pravne norme.

Po smrti autora, aktivno legitimisani za traženje građanskopravne zaštite povrijeđenog i ugroženog autorskog prava će biti nasljednici autora u obimu u kojem je autor bio aktivno legitimisan prije smrti, sa izuzetkom prava pokajanja, sukladno odredbi čl. 63 ZAISP-a.

Pravni sljednici autora će biti aktivno legitimisani za ostvarivanje sudske zaštite u obimu u kojem su zakonom ili pravnim poslom subjektivna autorska prava prenesena na ta lica, sukladno odredbi čl. 66 st. 1 ZAISP-a.

Sticaoci dozvole za korištenje autorskog djela neće biti aktivno legitimisani za građanskopravnu zaštitu povrijeđenih i ugroženih autorskih prava osim ako drugačije izričito ne proizilazi iz pravnog posla kojim su dobili dozvolu za korištenje autorskog djela. Neisključivi sticalac subjektivnog autorskog prava također neće biti aktivno legitimisan za ostvarivanje sudske zaštite autorskog prava, osim ako drugačije izričito ne proizilazi iz pravnog posla kojim je pravo preneseno.

Poslodavac će biti aktivno legitimisan da traži zaštitu u obimu u kojem su autorska imovinska i druga prava zakonom ili pravnim poslom prenesena na poslodavca, tokom vremenskog intervala u kom su ta prava kod poslodavca sukladno odredbi čl. 100 ZAISP-a, osim ako drugačije ne proizilazi iz ugovora o radu između poslodavca i zaposlenika koji je stvorio autorsko djelo u radnom odnosu ili drugog pravnog posla između ovih lica.

Aktivno legitimisani za ostvarivanje zaštite prava svojih članova će biti kolektivne organizacije, sindikalne organizacije i profesionalna udruženja osnovana radi zaštite autorskih prava sukladno odredbi čl. 66 st. 2 ZAISP-a.

Povodom anonimnog djela aktivno legitimisan tražiti zaštitu će biti izdavač čije ime je naznačeno na djelu, a ako izdavač nije naznačen onda lice koje je objavilo djelo, sve do momenta dok se ne utvrdi identitet autora, sukladno odredbi čl. 11 st. 1 i 2 ZAISP-a.

8.3.2 Pasivna legitimacija za primjenu mjera građanskopravne zaštite

Pasivno legitimisano za primjenu mjera građanskopravne zaštite će biti svako lice koje je učinilo povredu autorskog prava, odnosno koje je na autorskopravno relevantan način koristilo autorsko djelo bez valjane pravne osnove, u svom korištenju autorskog djela prešlo granice pravne osnove na korištenje djela, nije platilo naknadu za korištenje autorskog djela ili je na drugi način povrijedilo autorsko pravo.

Pasivno legitimisano za sudsku zaštitu autorskog prava će biti i lice koje svojim djelovanjem čini izvjesnim stvarnu opasnost da će doći do povrede autorskog prava.

Ako je više lica učinilo povredu autorskog prava svako od tih lica će snositi odgovornost za učinjenu povredu u cjelini, sukladno odredbi čl. 151 st. 2 ZAISP-a.

Da bi lice bilo pasivno legitimisano za primjenu mjera građanskopravne zaštite, usljed povrede ili ugrožavanja subjektivnog autorskog prava, neophodno je da postoji uzročna veza između djelovanja tog lica i učinjene povrede. Radi se o adekvatnoj uzročnosti.

Ako se radi o povredi autorskog prava koja je nastala djelovanjem više uzroka za učestvovanje u povredi, dovoljno je da radnja određenog lica predstavlja jedan od uzroka.

Kod saizvršilaštva nebitno je kakva je uloga u radnji kojom se vrši povreda autorskog prava (kao saizvršilac, pomagač, podstrekač i sl.).

Subjektivno autorsko pravo se može povrijediti neposredno ili posredno. Posredno se može povreda učiniti kada se radnja preduzima preko drugoga. Psihički odnos je izravan kada se radnja izvršenja preko drugoga može u potpunosti pripisati posrednom izvršiocu.

8.3.3 Tužbeni zahtjevi usljed povrede ili ugrožavanja subjektivnog autorskog prava

Tužbeni zahtjevi kojima autor ili nosilac povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava može ustati su propisani čl. 150 st. 1, 157, 158 i 159 ZAISP-a, povodom naknade štete nastale povredom autorskog prava te čl. 156 st. 1 ZAISP-a povodom drugih tužbenih zahtjeva.

Zakonodavac ograničava načelo dispozitivnosti i raspravnosti u parničnom postupku, individualno i izrčito uređujući pored tužbenog zahtjeva za naknadu štete druge tužbene zahtjeve koje može zahtijevati lice aktivno legitimisano za traženje građanskopravne zaštite usljed povrijeđenog ili ugroženog subjektivnog autorskog prava na: utvrđivanje učinjene povrede autorskog prava, zabranu daljnjeg vršenja povrede autorskog prava putem sudske naredbe pasivno legitimisanom licu da prestane sa radnjama kojim se autorsko pravo povređuje, zabranu budućeg vršenja povrede autorskog prava putem sudske naredbe pasivno legitimisanom licu da u budućnosti se suzdrži od vršenja radnji kojim bi se autorsko pravo povrijedilo, uklanjanje stanja nastalog povredom prava, povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih savjesnih lica, potpuno uklanjanje predmeta povrede iz privrednih tokova, uništenje predmeta koja su nastala kao rezultat povrede autorskog prava, uništenje sredstava koja su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljavaju za činjenje povreda i koja su vlasništvo povredioca, prepuštanje predmeta povrede nosiocu prava uz plaćanje troškova proizvodnje, i objavljivanje presude sukladno odredbi čl. 156 st. 1 ZAISP-a.

ZAISP više ne poznaje imenovani tužbeni zahtjev za zabranu pripremnih radnji iz odredbe čl. 112 st. 1 tačka a Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (Sl. glasnik BiH br. 7/02).

8.3.3.1 Tužbeni zahtjev za naknadu štete nastale povredom autorskog prava

Spremnost korisnika da plati za korištenje autorskog djela predstavlja potencijal autorskog djela da autoru/nosiocu prava donese korist/novčanu ili drugu naknadu i čini inherentnu vrijednost autorskog djela.²¹⁷ Ukoliko korisnik koristi autorsko djelo bez dozvole ili prethodnog prijenosa prava od strane autora/nosioca prava (davanje koje dozvole i prijenosa prava je nosilac prava mogao naplatiti) te ukoliko korisnik ne plati naknadu za korištenje autorskog djela što je pravo autora/nosioca prava, nastat će šteta za autora/nosioca prava.

Iznos nastale štete će biti novčana ili druga naknada koju bi korisnik platio da je od autora/nosioca prava dobio dozvolu ili stekao pravo i za to platio traženu naknadu. Šteta može nastati i tako što povredom autorskog prava dolazi do uništenja djela ili cijelog potencijala autorskog djela da ostvari autoru/nosiocu prava novčanu ili drugu korist odnosno dolazi do djelimičnog ili potpunog uništenja inherentne vrijednosti autorskog djela.

Aktivno legitimisana osoba čije autorsko pravo je povrijeđeno ili ugroženo može tražiti naknadu štete nastale povredom autorskog prava od strane pasivno legitimisanog lica koje je učinilo povredu autorskog prava i nanijelo štetu aktivno legitimisanoj osobi, sukladno odredbi čl. 150 ZAISP-a.

Za naknadu štete nastale povredom autorskog prava vrijede opća pravila o naknadi štete i odgovornosti za štetu u entitetskim zakonima kojim se uređuju obligacioni odnosi, osim ako relevantnim zakonskim normama nije izričito drugačije određeno, sukladno odredbi čl. 150 st. 1 i 157 st. 1 i 2 ZAISP-a.

Povredom autorskog prava pasivno legitimisano lice može nanijeti materijalnu ili nematerijalnu štetu aktivno legitimisanom licu.

Materijalnu štetu će pasivno legitimisano lice povredom autorskog prava nanijeti ukoliko koristi autorsko djelo na način koji korespondira sa sadržajem individualnih isključivih autorskih imovinskih i nekih drugih prava, te ukoliko kao rezultat tog djelovanja izmakuće dobit koju bi aktivno legitimisano lice ostvarilo da pasivno legitimisano lice nije izvršilo povredu autorskog prava odnosno dođe do umanjenja imovine aktivno legitimisanog lica usljed povrede autorskog prava koju je učinilo pasivno legitimisano lice.

²¹⁷ Tako, naprimjer, korisnik je spreman platiti kartu za bioskop da bi konzumativno koristio audiovizuelno djelo, kupiti knjigu kako bi ju "pročitao", platiti pretplatu pružaocu usluge streamovanja muzike, kako bi slušao muziku i dr. Drugi korisnici su također spremni platiti autoru naknadu za korištenje autorskog djela, kao što je filmski producent spreman platiti autoru za audiovizuelno prilagođavanje, izvođač za izvođenje autorskog djela, izdavač za reproduciranje i distribuiranje primjeraka autorskog djela odnosno izdavanje i dr.

Svrha naknade štete u našem pravnom sistemu jeste restitucija oštećenog lica, odnosno da se lice koje je oštećeno dovede u položaj u kojem bi bio da nije došlo do štetne radnje. Odgovornost za štetu nastalu povredom autorskog prava će postojati ukoliko su zadovoljeni sljedeći kumulativni uslovi:

- da lice koje je nosiocem autorskog prava i lice koje je učinilo štetnu radnju nisu isti subjekt prava,
- da je šteta nastala protupravnom radnjom pasivno legitimisanog lica povrede subjektivnog autorskog prava aktivno legitimisanog lica,
- da postoji štetna radnja korištenja autorskog djela na način koji korespondira sadržaju subjektivnog autorskog prava aktivno legitimisanog lica,
- da je nastala šteta, i to:
 - materijalna šteta u obliku izmakle dobiti aktivno legitimisanog lica, i/ili
 - materijalna šteta u obliku umanjenja imovine aktivno legitimisanog lica, i/ili
 - nematerijalna šteta u obliku duševne boli aktivno legitimisanog lica,
- da postoji uzročna veza između štetne radnje povrede autorskog prava od strane pasivno legitimisanog lica i nastale štete kod aktivno legitimisanog lica.

Navedeno je zasnovano na pozitivnim pravilima o opštim uslovima odgovornosti za štetu, relevantnim odredbama ZAISP-a i na iskazanom u Bikić (2010, str. 14).

Šteta i iznos naknade štete nastale povredom autorskog prava, bilo da se radi o materijalnoj ili nematerijalnoj šteti je činjenično pitanje.

Iznos naknade štete će zavisi od okolnosti konkretnog slučaja a posebno od: vrste autorskog djela²¹⁸; karakteristika konkretnog korištenog autorskog djela²¹⁹; vrste korištenja autorskog djela²²⁰; privatnosti ili javnosti i obima javnosti korištenja autorskog djela²²¹ i drugih okolnosti.

Povreda autorskog prava može rezultirati materijalnom štetom po osnovi izmakle dobiti (*lucrum cessans*), ali i materijalna šteta može nastati usljed smanjenja imovine titulara

²¹⁸ Sve moguće vrste autorskih djela su pravno zaštićene, ali neće svaka vrsta autorskog djela imati istu inherentnu vrijednost; naprimjer i općenito govoreći, audiovizuelno autorsko djelo će imati veću inherentnu vrijednost od autorskog djela pantomime (iako su obje vrste autorskog djela jednako autorskopravno zaštićene).

²¹⁹ U istoj vrsti autorskog djela neće sva autorska djela imati inherentnu vrijednost – naprimjer autorsko muzičko djelo popularnog autora kao što je Dino Merlin će biti mnogo vrednije od autorskog djela relativno anonimnog autora (iako su oba jednako autorskopravno zaštićena).

²²⁰ Nema svako korištenje svake vrste autorskog djela jednaku vrijednost - naprimjer reproduciranje pisanog autorskog djela štampanjem knjige je vrijednije od korištenja istog tog djela preradom teksta.

²²¹ Privatno korištenje autorskog djela može predstavljati povredu autorskog prava, ali iznos štete će biti manji (i vjerovatnije je da će materijalna šteta nastati usljed izmakle dobiti) nego ukoliko je autorsko djelo korišteno na način da rezultati povrede su postali dostupni ili omogućili subsekventno krugu (potencijalno iznimno širokom krugu) javnosti (vjerovatnije je da će se raditi o materijalnoj šteti nastaloj umanjenjem imovine).

prava (*damnum emergens*), dok nematerijalna šteta može nastati nanošenjem duševnih bolova uzrokovanih neprimjerenim zadiranjem i drugim diranjem u lične i duhovne veze autora i autorskog djela neprimjerenim korištenjem te usljed povrede časti i ugleda autora u kontekstu i povredom autorskih moralnih prava. Nematerijalna šteta nastala povredom autorskog prava je odvojena i nezavisna od eventualne materijalne štete nastala istim djelovanjem. Moguće je da povredom autorskog prava nastane samo materijalna šteta, samo nematerijalna šteta ili i materijalna i nematerijalna šteta.

Materijalna šteta nastala povredom autorskog prava je različita od štete koja nastane povredom odredbi pravnog posla kojim se daje dozvola ili prenosi prenosivo autorsko pravo. U tom slučaju šteta se utvrđuje pravilima o naknadi štete nastale povredom obligacionog odnosa, ako drugačije ne proizlazi iz pravnog posla. Između ostalog, stranke također mogu disponirati na način da definišu ugovorne kazne usljed povrede odredbi pravnog posla u okviru autorskopravnog odnosa.

8.3.3.2 Naknada materijalne štete nastale izmaklom dobiti usljed povrede autorskog prava

Šteta u obliku izmakle dobiti usljed povrede autorskog prava za aktivno legitimisano lice će nastupiti ukoliko se imovina aktivno legitimisanog lica nije povećala na način za koji je razumno očekivati da bi se povećala u redovnom toku stvari da je pasivno legitimisano lice koristilo autorsko djelo na pravno dozvoljen način, između ostalog, usljed prava autora na naknadu za korištenje autorskog djela (čl. 20 st. 3 ZAISP-a). Drugim riječima ta šteta će nastupiti jer autor/nosilac prava nije plaćen za korištenje autorskog djela za koje bi bio plaćen da je povodom tog korištenja autorskog djela ostvario svoje autorsko pravo.

Odgovornost za ovu vrstu štete se određuje u skladu s općim pravilima za naknadu štete, prema odredbi čl. 157 st. 1 ZAISP-a.

Iznos štete nastale usljed izmakle dobiti može biti u iznosu koji odgovara ugovorenoj ili koji odgovara uobičajenoj naknadi za pravno dozvoljeno korištenje autorskog djela sukladno odredbi čl. 157 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko je pravnim poslom dogovorena naknada za korištenje autorskog djela pa korisnik ne plati tu naknadu, iznos štete u obliku izmakle dobiti će biti iznos naknade koji je bio ugovoren.

Ukoliko je povreda autorskog prava izvršena izvan ili bez pravnog posla između autora/nosioca prava i neovlaštenog korisnika iznos štete nastale izmaklom dobiti će biti u iznosu naknade koja bi bila uobičajena za taj pravni posao da je isti zaključen. Uobičajena naknada se može utvrditi na osnovu iznosa naknade koju je nosilac prava ostvario u prošlosti od pravno dozvoljenog korištenja tog ili ekvivalentnog autorskog djela na relevantan način i sa drugim relevantnim karakteristikama korištenja.

Naknada koja bi bila uobičajena za relevantno korištenje se može utvrditi (posebno ako autor/nosilac prava nije do tada ulazio u te pravne poslove) naknadom za koju je razumno zaključiti da bi autorsko djelo te vrste i tih karakteristika ostvarilo za relevantnu vrstu korištenja od strane relevantne vrste korisnika, u utvrđivanju čega od posebnog značaja može biti učešće vještaka relevantne stručnosti.

Naknada ove vrste štete će se izvršiti prvenstveno ukoliko je do štete došlo lahkim nehotom pasivno legitimisanog lica, a ukoliko je došlo do štete djelovanjem pasivno legitimisanog lica sa umišljajem ili krajnjom nepažnjom, samo ukoliko tužilac nije tražio penal.

8.3.3.3 Naknada materijalne štete nastale umanjnjem imovine nosioca autorskog prava

Dio inherentne vrijednosti autorskog djela se nalazi u potencijalu autorskog djela da bude korišten na određene načine od strane raznih vrsta korisnika. Pri tom se mora uzeti u obzir da u lancu kojim se autor povezuje sa krajnjim korisnikom učestvuje niz korisnika koji i sami koriste autorsko djelo na određeni način iz kog korištenja autor može ostvariti korist i vrijednost za sebe (naprimjer kod pisanih djela tu su izdavač koji reproducira primjere tog autorskog djela, veleprodajni distributer koji vrši distribuiranje tih primjeraka knjižarama, knjižare koje distribuiraju primjerke krajnjim korisnicima i dr.) Povreda autorskog prava može rezultirati štetom nastalom umanjnjem imovine autora/nosioca prava u slučaju kada štetnom radnjom dođe do uništenja potencijala za stvaranje subsekventne naknade autoru/nosioscu prava, odnosno dođe do uništenja inherentne vrijednosti za subsekventno posebno ili opće korištenje određenog autorskog djela od strane istog ili drugih korisnika usljed djelovanja pasivno legitimisanog lica. Ova šteta je odvojena i zasebna od štete koja je nastala aktivno legitimisanom licu usljed izmakle dobiti. Naprimjer ukoliko neko učini sadržaj autorskog djela dostupnim javnosti (čl. 32 ZAISP-a) postavljajući audiovizuelno autorsko djelo na internet pa kao rezultat veliki broj osoba “pogleda” taj “film”, šteta koja će nastati autoru/nosiocu prava je mnogo veća od izmakle dobiti usljed neplaćanja naknade od strane štetnika, posebno ukoliko autor/nosilac prava nikada ni ne bi dozvolio tu vrstu korištenja autorskog djela. Izvjesno je da je uništena vrijednost korištenja autorskog djela kao rezultat štetne radnje i da autor/nosilac prava ne može ostvariti iznos naknade od subsekventnih korištenja autorskog djela od strane drugih korisnika i korespondirajućih ostvarivanja autorskih prava koju bi aktivno legitimisano lice mogao ostvariti da nije došlo do povrede autorskog prava od strane pasivno legitimisanog lica. Shodno, usljed povrede autorskog prava nastaje šteta aktivno legitimisanom licu i stvara se obaveza da se izvrši restitucija autora/nosioca prava.

Moguće je da korištenje autorskog djela od strane jednog korisnika može imati negativno i štetno dejstvo na subsekventno drugačije korištenje istog autorskog djela od strane drugog korisnika. Naprimjer, ukoliko neko učini dostupnim javnosti na društvenim

mrežama rukopis romana koji do tada nije izdat, usljed tog djelovanja eventualni izdavači će sasvim izvjesno biti manje motivirani da od autora/nosioca prava traže pravo izdavanja te da plate isti iznos naknade za takvo djelovanje kao prije nego je autorsko djelo korišteno na način da je sadržaj istog učinjen dostupnim javnosti na društvenoj mreži. Lice koje je nedozvoljeno djelovalo i povrijedilo autorsko pravo kada je bez valjane pravne osnove učinilo dostupnim javnosti pisano autorsko djelo će biti odgovorno za izmaku dobit u iznosu naknade koju bi imalo platiti za instancu korištenja autorskog djela činjenjem dostupnim javnosti ali samo ta naknada nebi restituisala aktivno legitimisano lice pa bi pasivno legitimisano lice bilo odgovorno i za smanjenje imovine autora/nosioca prava koje je nastalo uništenjem potencijala tog pisanog autorskog djela da bude korišteno od strane izdavača i da proizvede naknadu za autora/nosioca prava od istih.

Mnogo je teže utvrditi iznos štete koja je nastala na ovaj način.²²² Smatramo da je u ovom slučaju primjereno analogno primijeniti odredbu čl. 158 st. 2 ZAISP-a te uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, a posebno obim štete nastale umanjnjem imovine aktivno legitimisanog lica, stepen krivice i odgovornosti povredioca, obim štete za koju je razumno zaključiti da je nastala analizirajući razumna očekivanja ostvarivanja dobiti usljed korištenja autorskog djela te vrste i tih karakteristika.

U utvrđivanju iznosa materijalne štete nastale na ovaj način od posebne važnosti će biti učešće vještaka finansijske i ekonomske struke te vještaka koji je upoznat sa okolnostima vrste korištenja autorskog djela u konkretnom slučaju.

8.3.3.4 Penal

Ukoliko je pasivno legitimisano lice materijalnu štetu povredom autorskog prava učinilo namjerno, odnosno sa umišljajem ili sa krajnjom nepažnjom i nehatom, aktivno legitimisano lice može tražiti naknadu do trostrukog iznosa ugovorene ili ako nije ugovorena, odgovarajuće uobičajene naknade za takav način korištenja te vrste autorskog djela sa tim karakteristikama, sukladno odredbi čl. 158 ZAISP-a.

Iznos penala će utvrditi tužilac u skladu s načelima dispozitivnosti i raspravnosti, no taj iznos ne može biti veći do trostrukog iznosa ugovorene ili ako nije ugovorena odgovarajuća uobičajena naknada.

Sud će utvrditi osnovanost traženog iznosa penala, poštujući ostatak odredbe čl. 158 ZAISP-a, analizirajući iznos naknade za tu vrstu korištenja te vrste autorskog djela sa tim karakteristikama iz ugovora (ili drugog pravnog posla) ili, ako iznos naknade nije

²²² Razumno je pretpostaviti da ne bi svaka instanca korištenja audiovizuelnog djela besplatno od strane krajnjeg korisnika u prethodnom primjeru bila instanca plaćenog korištenja, odnosno drugačije rečeno, ne bi svaka osoba koja je gledala taj film zaista i gledala film i platila autoru/nosiocu prava da pasivno legitimisana osoba, koja je povrijedila autorsko pravo, čineći sadržaj dostupnim javnosti to nije učinila. Shodno, ne bi bilo primjereno zaključiti da je iznos štete svaka instanca izgubljene dobiti koja je uslijedila kao rezultat štetne radnje, čak i ukoliko bi se mogla dokazati svaka instanca rezultirajuće povrede.

pravnim poslom definisan, iz iznosa naknade koji bi bio uobičajen za tu vrstu korištenja te vrste autorskog djela tih karakteristika, odnosno na način na koji sud može utvrditi iznos materijalne štete nastale usljed izmakle dobiti.

Zakonodavac ne dozvoljava za računanje iznosa korištenje kao osnove iznosa materijalne štete nastale umanjnjem imovine aktivno legitimisanog lica, ali prepoznaje da povredom autorskog prava može nastati veliki iznos materijalne štete, pa dozvoljava da ukoliko nastala šteta je veća od maksimalnog iznosa penala izračunata na osnovu pravila iz čl. 158 st. 1 ZAISP-a, da tužilac može tražiti razliku između zakonom predviđenog maksimalnog iznosa penala i iznosa naknade štete u obliku penala, sukladno odredbi čl. 158 st. 3 ZAISP-a.

Zakonodavac nalaže sudu da uzme u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito obim nastale štete, stepen krivice povredioca (vjerovatnije je da će penal biti osnovan kod umišljaja nego kod teškog nehata), iznos naknade za relevantno korištenje autorskog djela iz ugovora ili koji je uobičajen za to korištenje te vrste autorskog djela sa tim karakteristikama te zakonodavac nalaže sudu da ima u obziru i to da penal ima preventivni cilj, kako posebni prema nesavjesnom pasivno legitimisanom štetniku tako i prema široj javnosti.²²³ Penal ima značajan preventivni potencijal. Da naš pravni poredak ne poznaje penal, bilo bi opravdano za lica da koriste autorsko djelo bez pravne osnove usljed vjerovatnoće da aktivno legitimisano lice neće saznati za to djelovanje, a čak i u slučaju da sazna oštećeno lice bi moglo samo tražiti iznos izmakle dobiti, odnosno naknade koja je ugovorena ili uobičajena i tek u posebnim slučajevima iznos umanjene imovine. Drugim riječima oportunitetni trošak u tom slučaju bi samo bio iznos sudskih taksi i troškova parnice. Usljed postojanja prijetnje penala ta kalkulacija potencijalnog štetnika je komplikovana. Ovu činjenicu sud treba uzeti u obzir, meritorno odlučujući ukoliko je tražen penal.

8.3.3.5 Naknada nematerijalne štete nastale povredom autorskih moralnih prava

Povredom autorskog prava korištenjem autorskog djela bez dozvole odnosno druge valjane pravne osnove na način koji korespondira sadržaju autorskih moralnih prava (uzimajući u obzir apstraktno definisan sadržaj ovih prava) dira se u duhovnu i ličnu vezu između autora i autorskog djela (čl. 16 ZAISP-a) i kao rezultat nanosi duševna bol autoru ili nasljednicima autora nakon smrti autora, sukladno odredbi čl. 159 ZAISP-a. Duševna bol se može nanijeti i usljed povrede časti i ugleda autora u vezi sa neovlaštenim korištenjem autorskog djela (posebno u slučaju mijenjanja sadržaja djela i neprimjerenog korištenja autorskog djela u javnosti).

Intenzitet i trajanje duševne boli će varirati i zavisiti od karakteristika autora, autorskog djela, prirode korištenja autorskog djela i potencijalno od drugih okolnosti slučaja.

²²³ Svrha penala je samo djelimično restitucija oštećenog lica, svrha je prvenstveno sankcionisanje nesavjesnosti pasivno legitimisanog štetnika koji je povredu učinio sa umišljajem ili teškim nehatom, a također i generalno preventivno djelovanje na širu i opću javnost.

Posebno bitna konsideracija jesu posljedice koje povreda autorskog prava neprimjerenim korištenjem autorskog djela ima na ličnost autora u očima javnosti.

Pitanje intenziteta duševnih bolova nastalih usljed povrede autorskih moralnih prava te iznosa primjerene novčane ili druge naknade usljed iste je činjenično pitanje i zavisit će iz okolnosti slučaja. Zakonodavac nalaže da sud uzme u obzir sve okolnosti slučaja a posebno intenzitet i trajanje duševne bolesti nastale povredom autorskih moralnih prava sukladno odredbi čl. 159 ZAISP-a.

Utvrđivanje iznosa nastale nematerijalne štete je znatno kompliciranije od utvrđivanja iznosa materijalne štete te često zahtjeva participaciju vještaka psihologa.

Nematerijalna šteta je pravno odvojena od materijalne štete. Jednim činom povrede autorskog prava moguće je da nastupe obje vrste štete. Moguće je da povredom autorskog prava ne nastupi materijalna šteta, ali nastupi nematerijalna šteta. Shodno analiza i utvrđivanje nematerijalne štete odvojeno je od utvrđivanja materijalne štete nastale povredom autorskog prava.

8.3.3.6 Tužbeni zahtjev za utvrđenje učinjene povrede

Aktivno legitimisano lice za traženje građanskopravne zaštite usljed povrede ili ugroženosti subjektivnog autorskog prava može tražiti od suda da utvrdi da je pasivno legitimisano lice učinilo povredu subjektivnog autorskog prava aktivno legitimisanog lica, sukladno odredbi čl. 156 st. 1 tačka a ZAISP-a.

Ovaj tužbeni zahtjev je deklaratorne prirode. Njegov cilj je da se utvrdi da je došlo do povrede subjektivnog autorskog prava tužioca, da je tuženi taj koji je učinio povredu i da je odgovoran za povredu te kvalifikacija odgovornosti za povredu (da li je povreda učinjena s umišljajem, teškim ili lahkim nehatom).

Pravnozaštitni zahtjev biva zadovoljen ukoliko sud u dispozitivu meritorne odluke utvrdi da je pasivno legitimisano lice konkretnim djelovanjem učinilo povredu subjektivnog autorskog prava aktivno legitimisanog lica.

Da bi se ovaj tužbeni zahtjev mogao usvojiti, potrebno je utvrditi da djelovanje tuženog lica čini povredu autorskog prava, da djelovanje u pitanju je izvršeno od strane lica koje je tuženo te priroda odgovornosti lica u pitanju. U suprotnom, ako se ne mogu dokazati ove činjenice, ovaj tužbeni zahtjev se treba odbiti.

Ovaj tužbeni zahtjev je često akcesoran tužbenom zahtjevu za naknadu štete ili drugim tužbenim zahtjevima sa kojim se kumulira, ali ne postoje pravne prepreke da bude postavljen i samostalno, ukoliko tužilac ima pravni interes da se utvrdi povreda, ali iz bilo kojeg razloga nema želju da traži druge građanskopravne mjere zaštite. Odluka po ovom tužbenom zahtjevu može biti relevantna subjektu prava u subsekventnim interakcijama sa tuženim ili drugim subjektima prava.

Tužbeni zahtjev za utvrđenje povrede može biti postavljen pozitivno (ta je tuženi počinio povredu) ili negativno (tužilac traži da se utvrdi da povreda autorskog prava za koju autor/ nosilac prava na bilo koji način tvrdi da se dogodila ne postoji, odnosno da djelovanje lica ne predstavlja povredu subjektivnog autorskog prava pa postoji interes negativnog utvrđenja).

8.3.3.7 Tužbeni zahtjev za zabranu daljnjeg vršenja povrede

Aktivno legitimisano lice za traženje građanskopravne zaštite usljed povrede subjektivnog autorskog prava može tražiti od suda da naloži pasivno legitimisanom licu da prestane da vrši povredu subjektivnog autorskog prava, odnosno da prestane sa činjenjem radnji kojima se povređuje subjektivno autorsko pravo tužioca, sukladno odredbi čl. 156 st. 1 tačka b ZAISP-a.

Ovaj tužbeni zahtjev je kondemnatorne prirode. Njegov cilj je da prestane povreda autorskog prava. ZAISP već sadrži odredbe kojim je zabranjeno vršiti povredu autorskog prava (čl. 20 st. 2 ZAISP-a između ostalih), no oglašivanje na naredbu suda da se prestane sa povredom autorskog prava bi izložilo tuženog ne samo sankcijama za povredu autorskog prava već i sankcijama usljed nepoštivanja sudskih naredbi. Pravnozaštitni zahtjev biva zadovoljen obustavljanjem radnje povrede autorskog prava od strane pasivno legitimisanog lica.

Uslov za osnovanost ovog tužbenog zahtjeva je da je tuženi učinio povredu autorskog prava svojim djelovanjem, te da je ta povreda počela nekada u prošlosti i još uvijek traje.

Da bi se ovaj tužbeni zahtjev mogao usvojiti, potrebno je utvrditi da je došlo do čina povrede autorskog prava od strane tuženog (kao kod tužbenog zahtjeva za utvrđivanje povrede) te da postoji realna opasnost/vjerovatnoća da će tuženi nastaviti radnju kojom se povređuje autorsko pravo. U suprotnom, ako se ne mogu dokazati ove činjenice, a posebno ako ne proizlazi opasnost nastavljanja radnje povrede autorskog prava ovaj tužbeni zahtjev se treba odbiti.

Tužbeni zahtjev treba biti preciziran tako što će se referirati na konkretno djelovanje tuženog korištenja autorskog djela na način koje čini sadržaj subjektivnog autorskog prava bez valjane pravne osnove i sadrži zahtjev da sud naredi tuženom da prestane s tim konkretnim djelovanjem.

Ovaj tužbeni zahtjev se može postaviti samostalno, ali je često spojen sa zahtjevom za zabranu buduće povrede subjektivnog autorskog prava kao i sa drugim tužbenim zahtjevima kao što su zahtjevi za utvrđivanje učinjene povrede i naknadu štete nastale povredom autorskog prava.

8.3.3.8 Tužbeni zahtjev za zabranu buduće povrede subjektivnog autorskog prava

Aktivno legitimisano lice za traženje građanskopravne zaštite usljed povrede subjektivnog autorskog prava može tražiti od suda da zabrani buduće činjenje povreda autorskog prava tuženom, odnosno može tražiti od suda da pasivno legitimisanom licu naloži da se u budućnosti suzdrži od radnji kojima se povređuje subjektivno autorsko pravo tužioca, sukladno odredbi čl. 156 st. 1 tačka b ZAISP-a.

Ovaj tužbeni zahtjev je kondemnatorne prirode. Njegov cilj je da spriječi povrede autorskog prava u budućnosti. ZAISP već sadrži odredbe kojim je zabranjeno vršiti povredu autorskog prava, ali kao što je bio slučaj i sa prethodnom vrstom tužbenog zahtjeva, ovaj tužbeni zahtjev se postavlja kako bi eventualno subsekventno djelovanje tuženog povlačilo ne samo zapriječenu sankciju usljed povrede autorskog prava već i sankciju usljed nepoštivanja naredbi suda.

Pravozaštitni zahtjev biva zadovoljen ukoliko se pasivno legitimisano lice suzdrži od činjjenja povreda autorskog prava aktivno legitimisanog lica u budućnosti.

Uslov za osnovanost ovog tužbenog zahtjeva je: da je tuženi izvršio čin povrede autorskog prava u prošlosti, prestao sa povredom, ali postoji opasnost da tuženi će učiniti povredu te vrste u budućnosti ili nastaviti sa započetom, ali obustavljenom povredom, ili da postoji opasnost da tuženi će izvršiti povredu autorskog prava tužioca u budućnosti, jer, naprimjer, tuženi vrši pripreme radnje za povredu autorskog prava ili iz drugih okolnosti proizlazi imanentnost ili izvjesnost buduće povrede autorskog prava, ili tuženi je počeo sa povredom u prošlosti, vrši čin povrede autorskog prava u sadašnjosti i razumno je pretpostaviti da će nastaviti vršiti čin povrede u budućnosti (u kojem slučaju se ovaj tužbeni zahtjev kumulira sa tužbenim zahtjevom za zabranu daljeg vršenja povrede).

Da bi se ovaj tužbeni zahtjev mogao usvojiti, potrebno je utvrditi da postoji opasnost da će tuženi u budućnosti izvršiti povredu subjektivnog prava tužioca. Ovu činjenicu tužilac može dokazati na bilo koji način iz kojeg razumno proizlazi namjera tuženog da učini povredu u budućnosti, a što može, ali ne mora se sastojati od vršenja pripremnih radnji nabavke posebne opreme potrebne za povredu prava, oglašavanje javnosti pružanja usluga ili drugog djelovanja koje može nastati samo usljed povrede autorskog prava, svjedoci koji mogu posvjedočiti o namjeri tuženog da povrijedi autorsko pravo i na druge načine. Ako se ne može dokazati namjera tuženog za povredu autorskog prava u budućnosti ovaj tužbeni zahtjev se treba odbiti.

Ovaj tužbeni zahtjev se može postaviti samostalno ali je često u kumulaciji sa tužbenim zahtjevom za zabranu daljeg vršenja povrede te može biti u kumulaciji sa drugim tužbenim zahtjevima, a posebno tužbenim zahtjevom za utvrđivanje učinjene povrede i zahtjevom za naknadu štete nastale povredom autorskog prava.

8.3.3.9 Tužbeni zahtjev za uklanjanje stanja nastalog povredom prava

Čin povrede autorskog prava može prestati, ali kao rezultat mogu ostati za autora/nosioca prava neželjene posljedice. Aktivno legitimisano lice za traženje građanskopravne zaštite usljed povrede subjektivnog autorskog prava može tražiti od suda da naredi pasivno legitimisanom tuženom ili relevantnim trećim licima da poduzmu mjere kojim će se ukloniti stanje ili negativne posljedice koje su nastale povredom autorskog prava, u skladu s odredbom čl. 156 st. 1 tačka c ZAISP-a.

Ovaj tužbeni zahtjev je prije svega kondemnatorne prirode, ali nominalno može biti i konstitutivne prirode (naprimjer ukoliko je potrebno djelovanje suda povodom pravnih poslova u kojima učestvuju treća lica). Njegov cilj je da se ukloni stanje nastalo povredom koje autor/nosilac prava ne želi.

Ovaj tužbeni zahtjev se ne može odnositi na djelovanje povodom primjeraka autorskog djela nastalih povredom autorskog prava, niti na prestanak vršenja povrede autorskog prava. Za to je zakonodavac predvidio druge tužbene zahtjeve.

Ovaj tužbeni zahtjev se također ne može odnositi na štetu kao posljedicu povrede autorskog prava.

Nekada stanje nastalo povredom autorskog prava ne može otkloniti lice koje je izvršilo povredu jer je izvan kontrole tog lica ili zahtjeva posebno djelovanje za koje je tuženi u subjektivnoj nemogućnosti. Iz tog razloga tužilac može tražiti da sud naloži pored pasivno legitimisanom tuženom i trećem licu koje može da ovo izdejstvuje da ukloni stanje nastalo povredom.²²⁴

Pravnozaštitni zahtjev biva zadovoljen ukoliko prestanu konkretne posljedice nastale povredom autorskog prava koje autor/nosilac autorskog prava ne želi.

Uslov za osnovanost ovog tužbenog zahtjeva je: da je tuženi izvršio čin povrede autorskog prava u prošlosti ili vrši povredu u sadašnjosti; da je kao rezultat povrede autorskog prava nastupila posljedica, odnosno stanje koje tužilac ne želi; da je izvjesno da će to stanje nastaviti u budućnosti i neće prestati bez intervencije suda; da tuženi ili treće lice prema kom tužilac želi da sud usmjeri naredbu, može da djeluje na način koji kao rezultat će imati prestanak neželjenog stanja nastalog povredom autorskog prava; da bi

²²⁴ Naprimjer, tuženi učini sadržaj autorskog djela dostupnim javnosti (čl. 32 ZAISP-a) postavljajući audiovizuelno djelo na društvenu mrežu koja vrši hosting video sadržaja. Sud može narediti tuženom da obriše "post" odnosno ukloni objavu kojom je sadržaj autorskog djela učinio dostupnim javnosti, no primjerci autorskog djela mogu ostati na serverima pružaoca usluga informacionog društva (društvene mreže), a drugi korisnici također mogu uzeti primjerke koje su napravili na osnovu izvorne objave te subsekventno postavljati ih na društvenu mrežu (ovo je česta pojava). Sud tako može naložiti društvenoj mreži da koristeći informacione sisteme (kao što je, naprimjer "ContentID" sistem Youtube-a) ukloni sve primjerke autorskog djela u pitanju i u granicama tehničke mogućnosti implementira mjere kojim bi sistem u budućnosti onemogućio postavljanje i automatski uklanjao objave koje sadrže primjerke tog autorskog djela.

traženo postupanje bilo u skladu sa okolnostima slučaja, u srazmjernosti između težine učinjene povrede i zahtjeva te da postoji opravdan interes ovlaštenog lica da se osigura efektivna zaštita prava; i da bi djelovanje povodom izgrađenog arhitektonskog objekta bilo u skladu sa odredbom čl. 156 st. 2 ZAISP-a.

Pri odlučivanju o ovom tužbenom zahtjevu zakonodavac nalaže da sud uzme u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito srazmjernost između težine učinjene povrede i zahtjeva te interes ovlaštenog lica da se osigura efektivna zaštita prava, sukladno odredbi čl. 156 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko je povreda izvršena na autorskom djelu arhitekture, tužilac neće moći tražiti uklanjanje stanja nastalog povredom autorskog prava na izgrađenom arhitektonskom objektu, osim da traži uništenje objekta, u kojem slučaju zakonodavac nalaže da sud mora uzeti u obzir da li bi uništenje tog izgrađenog arhitektonskog objekta bilo svrshodno, kao i nalaže sudu da uzme u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito manju vrijednost objekta od inherentne vrijednosti autorskog arhitektonskog djela, sukladno odredbi čl. 156 st. 2 ZAISP-a.

Ovaj tužbeni zahtjev, kao što je slučaj i sa drugim tužbenim zahtjevima se može postaviti samostalno ili u kumulaciji sa drugim tužbenim zahtjevima, a posebno sa tužbenim zahtjevom za zabranu daljeg vršenja povrede i zahtjevom za naknadu štete nastale povredom autorskog prava.

8.3.3.10 Tužbeni zahtjevi povodom predmeta nastalog povredom autorskog prava

Kako je autorsko djelo nematerijalno dobro i kako je za korištenje autorskog djela potreban primjerak autorskog djela koji se stvara fiksiranjem sadržaja autorskog djela na bilo koji mogući materijalni nosač na bilo koji mogući način, neposredno ili posredno, privremeno ili trajno, djelimično ili u cjelini, bilo kakvim sredstvima i na bilo kakav način (sukladno odredbi čl. 21 st. 1 ZAISP-a), kao rezultat povrede autorskog prava može nastati primjerak autorskog djela.

Ukoliko je povredom autorskog prava nastao primjerak autorskog djela aktivno legitimisano lice za traženje građanskopravne zaštite usljed povrede subjektivnog autorskog prava može tražiti od suda da naredi:

- uništenje predmeta (primjerka autorskog djela) nastalog povredom (čl. 156 st. 1 tačka f ZAISP-a),
- potpuno uklanjanje predmeta nastalog povredom iz privrednih tokova (čl. 156 st. 1 tačka e ZAISP-a),
- povlačenje predmeta nastalih povredom iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih savjesnih lica (čl. 156 st. 1 tačka d ZAISP-a), ili
- prepuštanje predmeta povrede nosiocu prava uz plaćanje od strane tužioca tuženom troškova proizvodnje (čl. 156 st. 1 tačka h ZAISP-a).

Tužilac može tražiti da sud naloži ovo djelovanje tuženom, ali i trećim licima kod kojih se po bilo kojoj osnovi može nalaziti primjerak autorskog djela nastao povredom.

Tužilac može tražiti i uništenje primjeraka autorskog djela koji su nastali po osnovi pravnog posla između autora/nosioca prava i tuženog, gdje tuženi subsekventno nije platio naknadu za reproduciranje autorskog djela, odnosno naknadu po osnovi tog pravnog posla, a jer stvaranje autorskog djela kao čin korištenja autorskog djela bez plaćanja naknade autoru/nosiocu prava na koju je isti ovlašten sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAI-a predstavlja povredu autorskog prava i egzistencija tog primjerka autorskog djela može biti neželjena od strane autora/nosioca prava/tužioca.

Ovaj tužbeni zahtjev nije namijenjen kao kaznena mjera, već kao građanskopravna sankcija za građanskopravni delikt povrede autorskog prava. Primarna svrha ovog tužbenog zahtjeva nije da sankcioniše tuženog, već da uspostavi kontrolu nad korištenjem autorskog djela koja čini sadržaj subjektivnog autorskog prava aktivno legitimisanog lica za traženje građanskopravne zaštite povodom povrijeđenog ili ugroženog autorskog prava. Usvajajući ovaj tužbeni zahtjev, sud omogućuje autoru/nosiocu prava da ostvari kontrolu nad primjercima autorskog djela koji su nastali izvan kontrole autora/nosioca prava te da ograniči potencijal za subsekventnim korištenjem ovih primjeraka autorskog djela, dajući kontrolu autoru/nosiocu prava nad njihovom pravnom sudbinom (uništenje, povlačenje iz prometa ili prepuštanje autoru/nosiocu prava).

Ovaj tužbeni zahtjev je prije svega kondemnatorne prirode. On može, nominalno, imati karakteristike konstitutivnog tužbenog zahtjeva, kada sud nalažući povlačenje, uništenje ili prepuštanje predmeta povrede utječe na pravne odnose između tuženog i trećih lica. Cilj ovog tužbenog zahtjeva je da se postupi povodom primjeraka autorskog djela nastalih povredom autorskog prava na način na koji to autor/nosilac prava želi.

Po načelu dispozitivnosti, aktivno legitimisano lice za tražiti primjenu mjera građanskopravne zaštite povrijeđenog ili ugroženog autorskog prava može izabrati jedan od enumerirana moguća četiri tužbena zahtjeva u ovisnosti od svoje volje po pitanju egzistencije tih primjeraka koji su nastali povredom autorskog prava.

Tužilac može izabrati uvijek da se unište nastali primjerci u kumulaciji sa jednim od preostala tri tužbena zahtjeva ove vrste, te naravno u kumulaciji sa drugim tužbenim zahtjevima, a posebno na utvrđivanje učinjene povrede i naknadu štete. Po pitanju preostala tri tužbena zahtjeva ustajanje sa jednim isključuje primjenu druga dva moguća tužbena zahtjeva.

Pravnozaštitni zahtjev biva zadovoljen ukoliko se postupi sa primjercima autorskog djela nastalih povredom na način na koji se autor/nosilac prava opredijelio od ponuđenih vrsta tužbenih zahtjeva po ovom pitanju.

Uslov za osnovanost ovog tužbenog zahtjeva je: da je tuženi izvršio čin povrede autorskog prava u prošlosti ili vrši povredu u sadašnjosti; da je kao rezultat djelovanja tuženog

nastao jedan ili više primjeraka autorskog djela; da primjerak autorskog djela u pitanju je nastao kao izravni rezultat povrede autorskog prava od strane tuženog; da tužilac se izričito opredijeli za uništenje nastalog primjerka/primjeraka autorskog djela ili potpuno uklanjanje primjerka iz pravnog prometa ili djelimično povlačenje primjeraka iz pravnog prometa uz uvažavanje interesa trećih savjesnih lica ili prepuštanje primjeraka nosiocu prava uz plaćanje troškova proizvodnje; da je postupanje povodom primjeraka autorskog djela nastalog povredom u skladu sa okolnostima slučaja, u srazmjernosti između težine učinjene povrede i zahtjeva te da postoji opravdan interes ovlaštenog lica da se osigura efektivna zaštita prava; i da bi djelovanje povodom izgrađenog arhitektonskog objekta bilo u skladu sa odredbom čl. 156 st. 2 ZAISP-a.

Zakonodavac izričito nalaže sudu da pri odlučivanju o ovoj vrsti tužbenog zahtjeva uzme u obzir sve okolnosti slučaja, naročito srazmjernost između težine učinjene povrede i zahtjeva, kao i interes ovlaštenog lica da se osigura efektivna zaštita prava, sukladno odredbi čl. 156 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko primjerak autorskog djela koji je nastao povredom je izgrađeno arhitektonsko djelo i tužilac traži uništenje tog primjerka autorskog djela, zakonodavac nalaže da sud mora utvrditi da li je uništenje svrsishodno, posebno uzimajući u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito manju vrijednost objekta, sukladno odredbi čl. 156 st. 2 ZAISP-a.

Tužilac se može opredijeliti za tužbeni zahtjev za povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih savjesnih lica jer može biti vjerovatnije da će sud udovoljiti tom zahtjevu nego da traži uništenje ili potpuno uklanjanje primjeraka autorskog djela iz pravnog prometa, posebno uzimajući u obzir instrukcije sudu od strane zakonodavca iz čl. 156 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko se tužilac odluči za tužbeni zahtjev na prepuštanje predmeta povrede nosiocu prava, sud će naložiti plaćanje troškova proizvodnje od strane tužioca tuženom. Iznos naknade ne uključuje dobit koju bi tuženi ostvario, već samo realne izdatke koje je imao za čin reproduciranja primjeraka autorskog djela u pitanju.

8.3.3.11 Tužbeni zahtjev za uništenje sredstava koja su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljavaju za činjenje povreda i koja su vlasništvo povredioca

Činjenje povrede autorskog prava može zahtijevati veoma specifičnu opremu i sredstva.²²⁵ Ta oprema i sredstva mogu biti namijenjena isključivo ili u pretežnoj mjeri za činjenje povrede autorskog prava.

Ukoliko se povreda autorskog prava izvršila specifičnim sredstvima i opremom koja je isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena za povredu autorskog prava, odnosno

²²⁵ Naprimjer, to mogu biti posebne matrice za reproduciranje primjeraka autorskog djela, posebni tehnički uređaji za uklanjanje tehničkih mjera zaštite i dr.

ukoliko je za povredu autorskog prava u budućnosti potrebna posebna oprema i/ili sredstva a koja oprema je ili sredstva su u vlasništvu pasivno legitimisanog lica, aktivno legitimisano lice za traženje građanskopravne zaštite usljed povrede subjektivnog autorskog prava može tražiti od suda da naloži uništenje te opreme ili tih sredstava.

Ovaj tužbeni zahtjev je kondemnatorne prirode. Tužbeni zahtjev će biti upućen na nalažanje postupanja tuženog, jer oprema ili sredstva u pitanju moraju biti u njegovom vlasništvu sukladno odredbi čl. 156 st. 1 tačka g ZAISP-a. Cilj ovog tužbenog zahtjeva je da se onemogući ili oteža vršenje povrede autorskog prava u budućnosti kroz uništenje opreme ili sredstava koja omogućavaju ili značajno olakšavaju vršenje povrede autorskog prava.

Pravnozaštitni zahtjev će biti zadovoljen, ukoliko se unište sredstva i/ili oprema koja je isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljava za činjenje povrede autorskog prava.

Tužilac može ustati sa ovim tužbenim zahtjevom i prije nego nastane čin povrede, ukoliko se može razumno zaključiti da sredstvo u pitanju je takve prirode da je isključivo ili pretežno namijenjeno povredi autorskog prava na konkretnom autorskom djelu tog autora/nosioca prava u budućnosti.

Problem sudu u odlučivanju o ovom tužbenom zahtjevu može biti u tome što dosta opreme i sredstava kojom se može učiniti povreda autorskog prava se mogu koristiti na druge, pravno dozvoljene načine.²²⁶ Shodno, sud mora da analizira sve svrhe za koje se može koristiti sredstva i oprema za koju tužilac traži da se uništi. Ukoliko se sredstva u pitanju mogu koristiti za svrhe koje nisu isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjene za povredu autorskog prava, sud treba odbiti ovaj tužbeni zahtjev.

Uslov za osnovanost ovog tužbenog zahtjeva je: da je tuženi izvršio čin povrede autorskog prava u prošlosti, koristeći opremu ili sredstva u pitanju, nastavlja sa činom povrede autorskog prava koristeći sredstva u pitanju ili je razumno zaključiti da stičući pravo vlasništva nad sredstvima u pitanju se priprema da izvrši čin povrede autorskog prava; da je čin povrede izvršen koristeći opremu ili sredstva u pitanju i postoji mogućnost i vjerovatnoća da se mogu koristiti u budućnosti, da se još uvijek koristi oprema ili sredstva u pitanju ili da je razumno zaključiti da postoji vjerovatnoća da će pasivno legitimisano lice koristiti opremu ili sredstva u pitanju u budućnosti; da oprema ili sredstva u pitanju su takve prirode da proizlazi da su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljavaju za činjenje povrede; da su oprema ili sredstva u pitanju u vlasništvu

²²⁶ Naprimjer, štampač se može koristiti da se povrijedi autorsko pravo neovlaštenim reproduciranjem pisanog djela, ali može se koristiti za reproduciranje autorskog djela sa dozvolom, slobodnih pisanih autorskih djela ili reproduciranje teksta koji nije autorskopravno zaštićen. Bioskopska sala se može se koristiti za pravno dozvoljeno, ali i nedozvoljeno saopćavanje javnosti audiovizuelnih djela. Računar je uređaj koji omogućava stvaranje, legalno korištenje autorskih djela, ali i široki dijapazon povreda autorskog prava, sve u isto vrijeme.

tuženog koji je pasivno legitimisan za primjenu mjera građanskopravne zaštite usljed povrede ili ugroženosti subjektivnog autorskog prava; da bi traženo postupanje povodom opreme ili sredstava u pitanju bilo u skladu sa okolnostima slučaja, u srazmjernosti između težine učinjene povrede i zahtjeva, te da postoji opravdan interes ovlaštenog lica da se osigura efektivna zaštita prava, kako bi djelovanje povodom izgrađenog arhitektonskog objekta bilo u skladu sa odredbom čl. 156 st. 2 ZAIISP-a.

Kao što je bio slučaj i sa prethodnim tužbenim zahtjevima, zakonodavac nalaže sudu da pri odlučivanju o ovom tužbenom zahtjevu uzme u obzir sve okolnosti slučaja, naročito srazmjernost između težine učinjene povrede i zahtjeva kao i interes ovlaštenog lica da se osigura efektivna zaštita prava, sukladno odredbi čl. 156 st. 2 ZAIISP-a.

Ovaj tužbeni zahtjev se može postaviti samostalno ili u kumulaciji sa drugim tužbenim zahtjevima, posebno sa tužbenim zahtjevima povodom primjerka koji je nastao korištenjem opreme ili sredstava u pitanju, tužbenim zahtjevom za utvrđivanje učinjene povrede te tužbenim zahtjevom za naknadu štete nastale povredom autorskog prava.

8.3.3.12 Tužbeni zahtjev za objavljivanje presude

Autorsko djelo se može koristiti privatno ili javno (kao što je naprimjer slučaj sa saopćavanjem autorskog djela javnosti (čl. 24 ZAIISP-a)), pa povreda autorskog prava može nastati privatnim ili javnim korištenjem autorskog djela.

Postoji veza u očima šire javnosti između autora i autorskog djela. Shodno, javna povreda autorskog prava neophodno utječe na tu vezu pa autor/nosilac prava može imati interes da se saniranje posljedica povrede autorskog prava usmjeri prema javnosti i ima djelovanje na saniranje učinjene povrede u percepciji od strane javnosti.

Korištenje autorskog prava može vrijeđati čast i ugled autora. Čast i ugled su kategorije koje imaju značaj samo u javnosti pa shodno povreda časti i ugleda autora iziskuje korektivne mjere koje također traže javnost.

Povredom autorskog prava reproduciranjem autorskog djela na materijalnim nosačima niske kvalitete mogu nastati inferiorni primjerci autorskog djela ili saopćavanje sadržaja autorskog djela može biti učinjeno nekvalitetno ili koristeći nekvalitetnu opremu. Kao rezultat autor/nosilac prava može imati interes da se javnost obavijesti da inferiorni primjerci ili nizak kvalitet saopćavanja sadržaja autorskog djela su rezultat povrede autorskog prava.

Moguće je da autorsko djelo se izvodi od strane lica koje je javnosti poznato po kontrolnim stavovima ili stavovima koji su po bilo kojoj osnovi inkompatibilni sa stavovima autora pa shodno postoji mogućnost da će javnost smatrati da autor se slaže sa stavovima izvođača ukoliko dozvoli izvođenje autorskog djela tog autora od strane tog izvođača, pa shodno autor može imati validan pravni interes da javnosti komunicira putem

ovog tužbenog zahtjeva da je izvođenje učinjeno povredom prava odnosno bez saglasnosti autora.

Aktivno legitimisano lice može imati više validnih interesa da se objavi presuda i na taj način javnost obavijesti o činu povrede autorskog prava i identitetu lica koje je izvršilo povredu.

Aktivno legitimisano lice za traženje građanskopravne zaštite usljed povrede subjektivnog autorskog prava može tražiti od suda da naredi da se objavi presuda, odnosno da sadržaj presude postane dostupan javnosti na način za koji se tužilac opredijeli (analogno kako zakonodavac definira objavljivanje u odredbi čl. 2 st. 1 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 156, st. 1 tačka i ZAISP-a.

Ovaj tužbeni zahtjev je kondemnatorne prirode. Njegov cilj je da se javnost upozna sa činjenicom sa tim da je sud meritorno odlučio da je došlo do povrede autorskog prava, ko je učinio povredu te eventualno o drugim mjerama koje je sud naredio po ovom pitanju.

Koncept javnosti u autorskom pravu je pravni standard koji je blisko povezan sa karakteristikama korisnika autorskog djela. U autorskopravnom smislu, javnost za ovaj *Priručnik* neće biti ista javnosti za popularno audiovizuelno djelo. Shodno povreda autorskog prava u javnosti može imati različite karakteristike i zahtijevati različit pristup radi restitucije.

U derogiranom ZAPISP-u, u čl. 112 st. 1, tačka f, ovaj tužbeni zahtjev je bio formulisan na sljedeći način “da se objavi presuda na trošak tuženog u javnim glasilima na način i u obimu koji odredi sud. Zakonodavac je odlučio da ne koristi ovakvu formulaciju, već samo uređuje da tužilac može tražiti objavljivanje presude, a pritom po načelu dispozitivnosti tužilac može definisati gdje, kako i u kojem obimu te po čijem trošku da se objavi presuda u pitanju.” Tužilac ne mora tražiti, a sud ne mora narediti da se objavi presuda u onome što se tradicionalno smatra “javnim glasilima” odnosno u dnevnim novinama sa cirkulacijom na teritoriji cijele države.

Tužilac može tražiti da se presuda objavi na drugi mogući način na koji se sadržaj može komunicirati javnosti, naročito ukoliko posebne okolnosti povrede autorskog prava opravdavaju poseban pristup objavljivanju autorskog djela (uključujući, naprimjer, ukoliko je to iz okolnosti slučaja opravdano, pisanjem slova na nebu avionom). Tužilac tako može tražiti da se presuda objavi na posebnoj internet stranici, ukoliko je povreda veza na za tu internet stranicu, a sud može naložiti da se presuda objavi djelimično o trošku tužioca, ukoliko se, naprimjer, radi o relativno blažoj povredi autorskog prava, a troškovi objavljivanja bi bili nesrazmjerni karakteristikama povrede.

Tradicionalno ovaj tužbeni zahtjev je bio vezan za povrede autorskih moralnih prava. Povreda časti i ugleda autora kroz povredu autorskih moralnih prava se može restituirati samo kroz obavještanje javnosti o činu povrede i relevantnim detaljima. Autor/nasljednik autora može dobiti moralnu satisfakciju kao restituciju za duševnu bol koju je

povreda duhovne i lične veze između autora i autorskog djela neovlaštenim korištenjem autorskog djela učinila autoru. No ZAISP ne veže ustajanje sa ovim tužbenim zahtjevom sa povredom autorskih moralnih prava, pa tužilac može tražiti da se objavi presuda i u slučajevima da je došlo do povrede autorskih imovinskih ili drugih prava, ukoliko za to ima validan interes koji bi opravdao izlaganje tuženog trošku objavljivanja presude.

Pravnozaštitni zahtjev biva zadovoljen ukoliko se javnost može upoznati sa sadržajem presude usljed njenog objavljivanja.

Uslov za osnovanost ovog tužbenog zahtjeva je: da je tuženi izvršio ili vrši ili je izvjesno da se priprema da izvrši čin povrede autorskog prava; da tužilac ima validan interes da se objavi presuda; da je tužilac precizirao gdje, kako i na koji način i u kojem obimu da se objavi presuda; da troškovi objavljivanja presude su srazmjerni karakteristikama povrede autorskog prava (ukoliko nisu, smatramo da sud ne treba odbiti ovaj tužbeni zahtjev, ali treba naložiti da tužilac snosi dio troškova objavljivanja presude).

Ovaj tužbeni zahtjev, kao što je slučaj i sa drugim tužbenim zahtjevima se može postaviti samostalno ili u kumulaciji sa drugim tužbenim zahtjevima, a posebno (ali ne i isključivo) sa tužbenim zahtjevom za utvrđivanje učinjene povrede i za naknadu nematerijalne štete.

8.3.3.13 Neimenovani tužbeni zahtjev za povraćaj neosnovano stečenog povredom autorskog prava (osim djela prvog paragrafa, napisao sudija Bogdan Gajić)

ZAISP ne propisuje izričito da autor odnosno nosilac autorskog ili srodnog prava može podnijeti i tužbeni zahtjev za povraćaj neosnovano stečenog povredom autorskog prava. Institut sticanja bez osnova i zahtjev za naknadu štete su dva posve odvojena pravna instituta.

Poznato je da tužilac svoje potraživanje ne može ostvariti dva puta; po osnovu naknade štete i po osnovu povraćaja stečenog bez osnova.

Pod sticanjem bez osnova u smislu čl. 210. Z00 podrazumijeva se sticanje stvari, i prava ili koristi, koji su ušli u imovinu sticalaca a do tog sticanja je došlo bez pravnog osnova. Sticalac bez osnova je dužan vratiti stvar ali kada je to nemoguće, treba vratiti vrijednost postignute koristi. U konkretnom slučaju to znači da povraćaj neosnovano stečenog ima sve karakteristike i metode naknade materijalne štete po principu protivpravne dobiti štetnika koja se zasniva na argumentu da dobit ili korist koju je štetnik ostvario povredom autorskog prava ili srodnog prava, pripada oštećenom nosiocu prava. Pošto se tužilac mora opredijeliti kojom će tužbom ustati; opredijeliće se za tužbeni zahtjev za povraćaj neosnovano stečenog kada je nastupila zastarjelost potraživanja naknade štete (čl. 209. Z00).

Za osnovanost tužbenog zahtjeva za povraćaj neosnovano stečenog, nebitno je da li je tuženi pretrpio gubitak jer sama ušteda u plaćanju naknade za ustupanje prava ima se smatrati sticanjem bez osnova.

Ako je sticalac namjerno izvršio prisvajanje tuđeg predmeta zaštite, duguje plodove i zatezne kamate od dana sticanja bez osnova a u slučaju nepažnje, duguje plodove odnosno zatezne kamate od dana podnošenja zahtjeva za povraćaj.

8.3.4 Činjenični i pravni prigovori tuženog

Protiv tužbe zbog povrede ili ugrožavanja autorskog prava tuženi, pored standardnih procesnih prigovora može istaći brojne materijalne prigovore, uključujući, između ostalih, činjenične te autorskopravne i druge pravne prigovore iz kojih proizlazi da djelovanje tuženog ne predstavlja povredu subjektivnog autorskog prava jer:

- tuženi uopće nije koristio autorsko djelo tužioca,
- ono povodom čega je tuženi djelovao se ne može kvalifikovati kao autorsko djelo (nije individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke sukladno odredbi čl. 4, st. 1 ZAISP-a i sukladno drugim relevantnim odredbama ZAISP-a), pa kao rezultat nije autorskopravno zaštićeno i korištenje toga ne može predstavljati povredu autorskog prava,
- tuženi je koristio dijelove ili elemente autorskog djela koji kao takvi ne zadovoljavaju uslov za autorskopravnu zaštitu sukladno odredbi čl. 5 ZAISP-a,
- tuženi je samo koristio ideju autorskog djela, koja nije autorskopravno zaštićena sukladno odredbi čl. 8 st. 1, tačka a ZAISP-a,
- tuženi je koristio:
 - koncept, postupak, radnu metodu, matematičku operaciju načela ili otkrića iz autorskog djela (čl. 8 st. 1, tačka a ZAISP-a),
 - službene tekstove iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva (čl. 8 st. 1, tačka b ZAISP-a),
 - političke govore i govore održane tokom sudskih rasprava (čl. 8 st. 1, tačka c ZAISP-a),
 - dnevne vijesti ili razne informacije koje imaju karakter kratke vijesti sadržane u obavještenju za štampu (čl. 8 st. 1, tačka d ZAISP-a),
 - narodne književne i umjetničke tvorevine (čl. 8 st. 1, tačka e ZAISP-a),što nije autorskopravno zaštićeno *ex lege*, sukladno odredbi čl. 8 st. 1 ZAISP-a pa shodno korištenje čega ne može predstavljati povredu autorskog prava,
- tuženi je koristio činjenice navedene u sadržaju autorskog djela koje po svojoj prirodi, jer proizlaze iz objektivne materijalne prirode, a ne uma ljudskog bića nisu autorskopravno zaštićene,
- tuženi ima dozvolu za korištenje autorskog djela od autora/nosioca prava, a koristio je autorsko djelo u predmetnim, sadržinskim, vremenskim, prostornim i eventualnim

drugim granicama te dozvole i na način predviđen tom dozvolom pa shodno korištenje autorskog djela od strane tog korisnika je učinjeno sa valjanom pravnom osnovom,

- tuženi je pravnim poslom stekao prenosivo subjektivno autorsko pravo koje korespondira korištenju od strane tuženog autorskog djela u pitanju pa shodno korištenje autorskog djela od strane tog korisnika je učinjeno sa valjanom pravnom osnovom ,
 - djelovanje tuženog prema autorskom djelu ne čini korištenje autorskog djela koje ulazi u sadržaj autorskog prava autora/nosioca prava povodom tog autorskog djela,
 - tuženi je mogao koristiti autorsko djelo na taj način jer je zakonodavac ograničio sadržaj subjektivnog prava autora povodom tog načina korištenja autorskog djela, a konkretno jer:
 - radi se o slobodnom autorskom djelu povodom kojeg je prošao vremenski interval autorskopravne zaštite, pa je autorskopravno dozvoljeno korištenje tog slobodnog autorskog djela (istekao je vremenski interval trajanja autorskopravne zaštite sukladno čl. 55–62 et al ZAISP-a),
 - tuženi je koristio autorsko djelo po osnovi zakonske licence pa nije imao obavezu traženja i dobijanja dozvole niti pribavljanja imovinskog prava, ali je imao obavezu plaćanja odgovarajuće naknade (čl. 41 ZAISP-a),
 - tuženi (koji je na to kvalifikovan) je koristio autorsko djelo:
 - ♦ za potrebe lica sa invaliditetom (čl. 42 ZAISP-a),
 - ♦ privremenim reproduciranjem (čl. 43 ZAISP-a),
 - ♦ za potrebe informiranja javnosti (čl. 44 ZAISP-a),
 - ♦ za potrebe nastave (čl. 45 ZAISP-a),
 - ♦ reproducirajući autorsko djelo za privatnu ili drugu vlastitu upotrebu (čl. 46 ZAISP-a),
 - ♦ citirajući autorsko djelo (čl. 47 ZAISP-a),
 - ♦ koje je nebitni sastojak ili je koristio nebitne sastojke autorskog djela (čl. 48 ZAISP-a),
 - ♦ u kontekstu javne izložbe ili aukcije (čl. 49 ZAISP-a),
 - ♦ slobodno prerađujući autorsko djelo radi parodije ili karikature, privatno ili u vezi s dopuštenim korištenjem djela prouzrokovano samom prirodom ili načinom korištenja (čl. 50 ZAISP-a),
 - ♦ bazu podataka na primjeren način (čl. 51 ZAISP-a),
 - ♦ autorsko djelo čiji primjerak je trajno smješten na javnim mjestima (čl. 53 ZAISP-a),
 - ♦ u kontekstu službenih postupaka (čl. 53 ZAISP-a) ili
 - ♦ radi provjere uređaja (čl. 54 ZAISP-a),
- po pravnoj osnovi slobodne upotrebe djela u granicama dozvoljenih zakonom i sa karakteristikama dozvoljenim zakonom bez obaveze traženja i dobijanja dozvole ili prijenosa prava te bez obaveze plaćanja naknade,

- tuženi je koristio autorsko djelo na način koji je u skladu sa ograničenjima koja proizlaze iz prethodnih manifestacija pravno relevantne volje (bilo jednostranim ili iz pravnih poslova) autora/nosioca prava,
- tuženi je koristio funkcionalnost, a ne izražaj ili druge zaštićene elemente ili aspekte autorskog djela (na primjer, tuženi je koristeći recept koji se može kvalifikovati kao pisano autorsko djelo da napravi jelo opisano u sadržaju autorskog djela),
- korištenje autorskog djela tuženog nije protupravno jer se s tim djelovanjem tužilac saglasio ili je kasnije konvalidirao (posljednje je mišljenje sudije Bogdana Gajića),
- tužilac tražeći sudsku zaštitu vrši zloupotrebu svog subjektivnog autorskog prava (između ostalog i po principu *de minimis non curat*),
- tužilac nema pravo na sudsku zaštitu jer bi se to protivilo načelu savjesnosti i poštenja (tuženi je počinio povredu uzdajući se u odnos povjerenja sa tužiocem ili u privid o stanju stvari koju je tužilac stvorio kod tuženog) (mišljenje sudije Bogdana Gajića).

8.3.5 Dokazivanje i posebne odredbe o dokazivanju u parničnim postupcima povodom povrede i ugrožavanja subjektivnog autorskog prava

Članom 163 st. 3 ZAISP-a se potvrđuje primjena *lex generalis* odredbi zakona kojima se uređuje parnični postupak kod dokazivanja, osim u slučajevima da su zakonom predviđene *lex specialis* odredbe.

Lex specialis odredbe o dokazivanju u parničnim postupcima povodom povrede i ugrožavanja autorskog prava su: mjere osiguranja dokaza (čl. 161 ZAISP-a), dužnost obavljanja (čl. 162 ZAISP-a), posebna pravila o izvođenju dokaza (čl. 163 ZAISP-a) te posebna pravila o oborivim pravnim pretpostavkama autorstva i statusa nosioca autorskog prava (čl. 11, 164 i 165 ZAISP-a).

8.3.5.1 Posebna pravila o izvođenju dokaza u parničnim postupcima povodom povrede i ugrožavanja autorskog prava

Ako sud odluči da će izvesti predloženi dokaz koji se nalazi kod suprotne strane, ta strana je dužna na zahtjev suda predati dokazna sredstva kojima raspolaže sukladno odredbi čl. 163 st. 1 ZAISP-a.

Druga strana će morati dostaviti bankovnu, finansijsku i poslovnu dokumentaciju ukoliko se radi o povredi autorskog prava koja dosiže obim privredne, odnosno “komercijalne” djelatnosti, sukladno odredbi čl. 163 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko postupi po odredbi čl. 163 st. 1 i 2 ZAISP-a zakonodavac nalaže da sud mora osigurati zaštitu povjerljivih podataka stranaka te posebno voditi brigu da se sudski postupak ne vodi zloupotrebom prava radi pribavljanja povjerljivih podataka suprotne stranke, sukladno odredbi čl. 163 st. 4 ZAISP-a.

8.3.5.2 Osiguranje dokaza u parničnim postupcima povodom povrede autorskog prava

Uzimajući u obzir nematerijalnu prirodu autorskog djela te činjenicu da primjerci autorskih djela mogu biti u obliku lahko i potpuno obrisivih digitalnih datoteka/fajlova te općenito relativnu lahkoću uništavanja sredstava za povredu autorskog prava i rezultirajućih primjeraka autorskog djela, u autorskom pravu postoji posebna potreba za mjere kojima se osigurava dokaz i sprečava neprimjereno i neželjeno djelovanje tuženog ili lica koje će biti tuženo povodom povrede ili ugrožavanja autorskog prava.

Aktivno legitimisano lice za traženje primjene mjera građanskopravne zaštite usljed povrede i ugroženosti subjektivnog autorskog prava može tražiti da sud donese rješenje o osiguranju dokaza.

Na postupak donošenja ovog rješenja se primjenjuju *lex generalis* odredbe kojim se uređuju sudske mjere osiguranja u parničnom postupku i *lex specialis* odredbe iz čl. 161 ZAIŠP-a. Ovaj postupak je hitan sukladno odredbi čl. 161 st. 5 ZAIŠP-a.

Sud će donijeti rješenje o osiguranju dokaza ako predlagač učini sudu vjerovratnim: da je nosiocem subjektivnog autorskog prava, da je individualno autorsko pravo povodom kojeg je nosiocem povrijeđeno ili da prijete opasnost od stvarne povrede i da će dokazi o toj povredi biti uništeni ili kasnije neće moći biti izvedeni, sukladno odredbi čl. 161 st. 1 ZAIŠP-a.

Nosilac prava može tražiti da sud donese rješenje o osiguranju dokaza prije, tokom ali i nakon okončanja parničnog postupka, ukoliko postoji potreba za tim, a radi pokretanja postupka po vanrednim pravnim lijekovima ili tokom postupka po vanrednim pravnim lijekovima, sukladno odredbi čl. 161 st. 4 ZAIŠP-a.

Nosilac prava može tražiti da se rješenje o osiguranju dokaza donese i bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane (čim bi ova mjera mogla izgubiti svoju svrhu), ali u tom slučaju pored prethodno navedenih predlagač mora učiniti vjerovratnim i postojanje opasnosti da će dokazi o povredi, zbog radnji druge strane, biti uništeni ili se kasnije iz bilo kojeg razloga neće moći izvesti, sukladno odredbi čl. 161 st. 2 ZAIŠP-a.

Ukoliko sud donese rješenje o osiguranju dokaza bez obavještanja i saslušanja suprotne strane, sud će tu odluku dostaviti suprotnoj strani odmah poslije izvođenja dokaza, sukladno odredbi čl. 161 st. 2 ZAIŠP-a.

Rješenjem o osiguranju dokaza sud može da odredi da se izvede bilo koji dokaz, a naročito: uviđaj prostorija, poslovne dokumentacije, inventara, baza podataka, računarskih memorijskih jedinica ili drugih stvari, oduzimanje uzoraka primjeraka autorskog djela nastalog povredom ili drugih predmeta povrede, pregled i predaju dokumenata, određivanje i saslušanje vještaka, i saslušanje svjedoka, sukladno odredbi čl. 161 st. 3 ZAIŠP-a.

Ako se kasnije pokaže da je prijedlog za osiguranje dokaza bio neopravdan ili ako nosilac prava taj prijedlog ne opravda, suprotna strana ima pravo tražiti: vraćanje predmeta koji su oduzeti, sprovodeći rješenje o osiguranju dokaza, zabranu upotrebe informacija pribavljenih kao rezultat ovog postupka i naknadu štete nastale kao rezultat postupka osiguravanja dokaza na ovaj način, sukladno odredbi čl. 161 st. 6 ZAISP-a.

Kao što je bio slučaj i sa posebnim mjerama o izvođenju dokaza, sud ima obavezu u postupku osiguranja dokaza da osigura zaštitu povjerljivih podataka stranaka i da vodi brigu da se postupak ne zloupotrebljava s isključivom namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotne strane, sukladno odredbi čl. 161 st. 7 ZAISP-a.

8.3.5.3 Dužnost obavještavanja

Povreda autorskog prava, posebno ona koja ima karakteristike privrednog ili "komercijalnog" djelovanja može uključivati sofisticiranu i naprednu opremu kao i razrađen sistem lica koja reproduciraju primjerke autorskog djela, vrše logističko raspoređivanje primjeraka autorskog djela te onih koji vrše konkretno pravno prometovanje sa primjercima autorskog djela nastalim povredom autorskog prava.

Titular prava može identifikovati lice koje vrši distribuciju sa relativnom lakoćom, ali znatno teže lica koja reproduciraju u velikim brojevima primjerke autorskog djela, djeluju u podršci i koordinaciji ili na druge načine rade na višem logističkom stepenu a manje su vidljivi od krajnjeg lica u tom "lancu".²²⁷

Zakonodavac općenito definiše da se mogu tražiti podaci o izvoru i distribucionim kanalima robe ili usluga kojima se povređuje subjektivno autorsko pravo (čl. 162 st. 1 ZAISP-a), a posebno uređuje da se mogu tražiti sljedeći podaci: ime, adresa odnosno firma i sjedište proizvođača, izrađivača, distributera, dobavljača i drugih prethodnih posjednika robe, odnosno davalaca usluga, kao i namjeranih prodavača na veliko i malo, i podatke o količinama proizvedene, izrađene, isporučene, primljene ili naručene robe ili usluga, kao i o cijenama ostvarenim za odnosnu robu i usluge kojima se povređuje subjektivno autorsko pravo, sukladno odredbi čl. 162 st. 5 ZAISP-a.

Bilo koja stranka u parničnom postupku povodom povrede ili ugrožavanja subjektivnog autorskog prava može tražiti od suda da lice koje vrši povredu autorskog prava dostavi podatke o izvoru i distribucionim kanalima robe ili usluga kojim se vrši povreda subjektivnog autorskog prava, sukladno odredbi čl. 162 st. 1 ZAISP-a.

Nominalno, zakonodavac nalaže da bilo koja od strana parničnog postupka može tražiti ovu mjeru, no u praksi to će uglavnom biti tužilac.

²²⁷ Drugim riječima, titular prava može željeti da lice koje se nalazi, slikovito rečeno, na dnu piramide povrede autorskog prava, obavijesti titulara prava o licima koja vrše povredu autorskog prava izravno ili neizravno "na višem nivou piramide" i onda da slijedi "karike" sve do vrha "piramide."

Pored tuženom, sud može naložiti da ove podatke dostave sudu i druga lica koja, u obimu “komercijalne” djelatnosti: posjeduju robu za koju se sumnja da se njome povređuje subjektivno autorskog pravo, koriste usluge za koje se sumnja da se njima vrše povrede subjektivnog autorskog prava, i daju usluge za koje se sumnja da se njima vrši povreda subjektivnog autorskog prava sukladno odredbi čl. 162 st. 2 ZAISP-a.

Da li djelatnost zadovoljava kriterij “komercijalne” djelatnosti je činjenično pitanje. Zakonodavac definira da radnja poduzeta će biti u obimu “komercijalne” djelatnosti, ako je preduzeta za pribavljanje posredne ili neposredne ekonomske (imovinske) koristi, te uređuje da djelovanje savjesnih krajnjih potrošača (korisnika) neće moći predstavljati potrebni obim i karakteristiku djelatnosti, sukladno odredbi čl. 162 st. 3 ZAISP-a. Savjesnost krajnjeg korisnika je činjenično pitanje.

U svrhu “penjanja uz piramidu” lica koja su odgovorna za povredu autorskog prava, sud može narediti licu koje su druga lica označili kao da je umiješano u proizvodnju, izradu ili distribuciju robe ili davanja usluga za koje se sumnja da se njima povređuje subjektivno autorsko pravo, da dostavi podatke o daljim izvorima i distribucionim kanalima robe ili usluga kojim se povređuje subjektivno autorsko pravo, sukladno odredbi čl. 162 st. 4 ZAISP-a.

8.3.5.4 Posebna pravila o dokazivanju autorstva i statusa nosioca autorskog prava u parničnim postupcima povodom povrede i ugrožavanja autorskog prava

Autorstvo konkretnog autorskog djela je činjenično pitanje.

Teret dokazivanja je na licu koje tvrdi da je stvorilo predmetno autorsko djelo, osim u slučajevima pretpostavke autorstva²²⁸, korištenja znaka o zadržanim isključivim pravima²²⁹ i deponiranja primjerka autorskog djela pri Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine²³⁰.

U prethodno navedenim slučajevima moguće je dokazivati suprotno, ali teret dokazivanja je na licu koje tvrdi suprotno.

²²⁸ Kada su ime i prezime, pseudonim ili drugi znak označeni na djelu na uobičajeni način primjenjuje se oboriva pravna pretpostavka autorstva lica čiji identitet je na ovaj način naznačen sukladno odredbi čl. 10 ZAISP-a.

²²⁹ Kada autor ili nosilac prava stave znak o zadržanim isključivim pravima - © - ispred svog imena ili firme i godine objavljivanja (npr. © Haris Hasić, 2023) na primjerak autorskog djela čime se stječe oboriva pravna pretpostavka da postoji subjektivno autorsko pravo na autorskom djelu u pitanju i da pripadaju licu koje je uz takav znak navedeno, sukladno odredbi čl. 165 ZAISP-a.

²³⁰ Gdje se stječe oboriva pravna pretpostavka da postoji subjektivno autorsko pravo povodom autorskog djela od kojeg je primjerak deponiran, te da ta prava pripadaju licu koje je naznačeno u knjizi evidencije autorskih djela koju vodi Institut za intelektualno vlasništvo BiH, sukladno odredbi čl. 164 ZAISP-a.

Bivanje nosiocem autorskog prava je također činjenično pitanje. Teret dokazivanja je na licu koje tvrdi da je nosiocem autorskog prava, osim u slučajevima korištenja znaka o zaštićenim isključivim pravima i deponiranja primjerka autorskog djela.

Osoba koja tvrdi da je nosiocem autorskog prava mora dokazati: *iustus titulus* – pravnu osnovu stjecanja autorskog prava bilo da se radi o univerzalnoj ili singularnoj sukcesiji; da su prenesena prenosiva autorska prava; obim prijenosa prava a posebno predmetna, sadržinska, prostorna i vremenska ograničenja tog prijenosa kao i da li je prijenos izvršen isključivo ili neisključivo i da lice koje je na to lice izvršilo prijenos prava je i samo imalo najmanje obim prava koje je preneseno na to lice (po principu *nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipso habet*) te *modus acquirendi* – način stjecanja usljed nematerijalne prirode autorskog djela i prirode autorskog prava se ostvaruje u trenutku postizanja konsenzusa o bitnim elementima predmetnog pravnog posla, ako iz pravnog posla drugačije ne proizlazi.

8.3.6 Privremene mjere u parničnim postupcima povodom povrede ili ugrožavanja autorskog prava

Aktivno legitimisano lice za tražiti primjenu mjera građanskopravne zaštite povrijeđenog ili ugroženog autorskog prava, može tražiti da sud odredi privremenu mjeru radi osiguranja zahtjeva ukoliko predlagač može dokazati vjerovatnim: da je to lice nosiocem subjektivnog autorskog prava, da je subjektivno autorsko pravo tog lica povrijeđeno ili da prijete stvarna opasnost da će biti povrijeđeno, sve sukladno odredbi čl. 160 st. 1 ZAISP-a, i učini vjerovatnim jednu od sljedećih pretpostavki: a) opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano, ili b) da je privremena mjera potrebna radi sprečavanja nastanka štete koju će kasnije biti teško popraviti, ili c) da pretpostavljeni povredilac, donošenjem privremene mjere koja bi se kasnije u postupku pokazala kao neopravdana, ne bi pretrpio veće negativne posljedice od onih koje bi bez donošenja takve privremene mjere pretrpio nosilac prava, sukladno odredbi čl. 160 st. 2 ZAISP-a. Podnosilac zahtjeva za privremenu mjeru ne mora dokazivati opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano, ako učini vjerovatnim da će predložena privremena mjera licu za koje se pretpostavlja da je povrijedio subjektivno autorsko pravo uzrokuje samo neznatnu štetu, sukladno odredbi čl. 160 st. 4 ZAISP-a.

Sud ima uzeti da opasnost postoji ako bi se trebalo ostvarivati zahtjeve u inozemstvu, sukladno odredbi čl. 160 ZAISP-a.

Sud može odrediti bilo koju privremenu mjeru sa kojom se može postići cilj osiguranja, a između ostalog posebno: da se licu za koje se pretpostavlja da je povrijedio subjektivno autorsko pravo zabrani vršenje radnji kojim se povređuje subjektivno autorsko pravo (čl. 160 st. 5, tačka a ZAISP-a), ili da se oduzmu, uklone iz prometa i pohrane predmeti povrede i sredstva povrede koji su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjeni odnosno

se upotrebljavaju za činjenje povrede (čl. 160 st. 5, tačka b ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 160 st. 5 ZAISP-a.

Na postupak za donošenje privremene mjere se primjenjuju *lex generalis* odredbe povodom privremenih mjera zakona kojima se uređuje parnični postupak i *lex specialis* primjenjuje odredba čl. 160 ZAISP-a.

Podnositelj može podnijeti zahtjev za privremenu mjeru i prije podnošenja tužbe povodom povrede ili ugrožavanja subjektivnog autorskog prava. U tom slučaju sud će u rješenju o privremenoj mjeri odrediti i rok u kojem predlagač mora da podnese tužbu radi opravdanja te mjere, sukladno odredbi čl. 160 st. 6 ZAISP-a. Ovaj rok po istoj osnovi ne može biti duži od 20 radnih odnosno 31 kalendarski dan od dana dostavljanja rješenja predlagaču, zavisno koji rok ističe kasnije.

Aktivno legitimisano lice može tražiti da se donese privremena mjera bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane, u kojem slučaju takav predlagač mora dodatno učiniti vjerovatnim da bi bilo kakvo odgađanje donošenja privremene mjere prozročilo podnosiocu nastanak štete, koju bi bilo teško popraviti, sukladno odredbi čl. 160 st. 3 ZAISP-a.

Ukoliko dozvoli privremenu mjeru bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane, sud će rješenje o privremenoj mjeri dostaviti suprotnoj strani odmah poslije njegovog provođenja, sukladno odredbi čl. 160 st. 3 ZAISP-a.

Sud mora odlučiti o prigovoru protiv rješenja o privremenoj mjeri u roku od 30 dana od dana podnošenja odgovora na prigovor, odnosno od isteka roka za podnošenje tog odgovora, sukladno odredbi čl. 160 st. 7 ZAISP-a.

8.4 Carinske mjere zaštite autorskog prava

Autor ima isključivo pravo da vrši uvoz i shodno pravo da vrši kontrolu uvoza primjerka svog autorskog djela u bilo koju državu sukladno odredbi čl. 22 st. 1, ali eksplicitno i st. 2 ZAISP-a. Autor ima i isključivo pravo da vrši izvoz i shodno pravo da vrši kontrolu nad izvozom primjeraka autorskog djela u bilo koju državu sukladno odredbama čl. 22 i čl. 71 ZAISP-a. Autor/nosilac prava distribuiranja ima pravo kontrolirati uvoz i izvoz primjerka autorskog djela bez obzira da li je taj primjerak nastao na pravno dozvoljen način ili povredom autorskog prava.

Autor ima ova prava jer se naš pravni sistem opredijelio za nacionalno iscrpljenje prava distribuiranja.²³¹ Autor ili nosilac prava distribuiranja koje pravo je isključivo preneseno na to lice može tražiti od organa nadležnog za carinske poslove zaštitu svojih prava

²³¹ Naime, ostvarivanjem prava distribuiranja primjerka autorskog djela prvim prijenosom prava vlasništva sa dozvolom autora/nosioca prava na tom konkretnom primjerku autorskog djela se iscrpljuje pravo distribuiranja sukladno odredbi čl. 71 ZAISP-a, ali se to pravo iscrpljuje samo za teritoriju Bosne i Hercegovine. U uporednim pravnim sistemima nalazimo univerzalno iscrpljenje prava distribuiranja u kom

primjenom carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet, ukoliko kvalifikovani nosilac prava opravdano smatra da će doći do uvoza ili izvoza robe koje taj kvalifikovani nosilac prava nije ovlastio i ukoliko opravdano smatra da će doći do neovlaštenog uvoza ili izvoza primjeraka autorskog djela nastalih povredom autorskog prava, sukladno odredbi čl. 166 st. 1 ZAISP-a.

Kvalifikovani nosilac prava ne može tražiti da carinski organ provede carinski postupak i primjeni carinske mjere zaštite autorskog prava na uvoz ili izvoz primjeraka autorskog djela u malim količinama koje su namijenjene za privatnu i “nekomercijalnu” upotrebu, a koje se unose ili iznose preko granice naše države kao dio ličnog prtljaga ili se šalju u malim pošiljkama, sukladno odredbi čl. 168 st. 4 ZAISP-a. Koja količina uvoza ili izvoza je “mala” je pravni standard, a procjena da li je to učinjeno za privatnu i “nekomercijalnu” upotrebu je činjenično pitanje povodom kojeg odluku donosi carinska ispostava. Podnošenjem zahtjeva carinskom organu se pokreće carinski postupak u vezi s robom kojom se povređuju subjektivna autorska prava (u ovom potpoglavlju “carinski postupak”).

Ovaj postupak je uređen *lex generalis* carinskim propisima, *lex specialis* odredbama čl. 166–169 et al ZAISP-a, Odlukom o provođenju carinskih mjera za zaštitu prava nosioca autorskog i srodnih prava (Sl. glasnik BiH br. 41/12) (u ovom potpoglavlju Odluka) i eventualnim drugim mjerama koje Vijeće ministara BiH donese na prijedlog Uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine, sukladno odredbi čl. 169 st. 1 i 2 ZAISP-a.

Ovaj postupak je hitan sukladno odredbi čl. 169 st. 3 ZAISP-a.

Carinski organ može pokrenuti carinski postupak u vezi s robom kojom se povređuje subjektivno autorsko pravo po zahtjevu kvalifikovanog nosioca prava (čl. 166 ZAISP-a) ili po službenoj dužnosti (č. 168 ZAISP-a).

Aktivno legitimisanim za podnošenje zahtjeva za pokretanje carinskog postupka zaštite autorskog prava će biti autor koji nije isključivo disponirao pravom distribuiranja primjeraka autorskog djela ili nosilac autorskog prava distribuiranja primjeraka autorskog djela koje pravo povodom konkretnog primjerka autorskog djela je prenešeno na to lice isključivo.

Zahtjev za zaštitu prava u kontekstu carinskog postupka zaštite autorskog prava mora da sadrži naročito sljedeće podatke: podatke o podnosiocu zahtjeva i o nosiocu isključivog prava iz ZAISP-a, ako se ne radi o istom licu, detaljan opis robe koji omogućava carinskoj ispostavi da je identificira, dokaze o tome da je podnosilac zahtjeva, odnosno njegov ovlaštenik, nosilac isključivog prava ZAISP-a u vezi s tom robom, dokaze o tome da je isključivo pravo vjerovatno povrijeđeno, druge podatke važne za odlučivanje o zahtjevu kojim raspolaže podnosilac, kao što su podaci o lokaciji robe i njenoj destinaciji,

slučaju autor/nosilac prava distribuiranja neće imati pravo izvoza ili uvoza primjeraka autorskog djela povodom kojih je prvi put ostvareno pravo distribuiranja.

očekivani datum dolaska ili odlaska pošiljke, podaci o sredstvu transporta, podaci o uvozniku, izvozniku, primaocu i sl., vremenski period u kojem će carinske ispostave postupati prema zahtjevu i koji ne može biti duži od dvije godine od dana podnošenja zahtjeva, sukladno odredbi čl. 166 st. 2 ZAISP-a.

Sadržaj i forma Zahtjeva za preduzimanje carinskih mjera za zaštitu prava zbog povrede autorskog ili srodnih prava je detaljno uređen Odlukom.

Carinski organ može usloviti donošenje odluke o zadržavanju robe polaganjem osiguranja za troškove pohranjivanja i prijevoza robe kao i za naknadu štete koja bi mogla da nastane carinskom organu u vezi s robom od podnosioca zahtjeva, sukladno odredbi čl. 166 st. 3 ZAISP-a.

Carinski organ ima obavezu obavijestiti sve carinske ispostave i podnosioca ukoliko udovolji zahtjevu za zadržavanje robe, sukladno odredbi čl. 166 st. 4 ZAISP-a.

Carinski postupak zaštite autorskog prava može pokrenuti i carinska ispostava *ex officio* ukoliko, prilikom provođenja carinskog postupka u vezi s uvozom ili izvozom robe bude postojala opravdana sumnja da roba koja se uvozi ili izvozi su primjerci autorskog djela kojim se povređuje subjektivno autorsko pravo, u kojem slučaju će carinska ispostava privremeno zadržati puštanje te robe u promet i o tome obavijestiti carinski organ, sukladno odredbi čl. 168 st. 1 ZAISP-a. Opravdana sumnja je činjenično pitanje, a odluku donosi carinski organ i to konkretna carinska ispostava. U tom slučaju carinski organ pisano obavještava nosioca prava o činjenici zadržavanja robe, o sumnji da se radi o povredi subjektivnog autorskog prava te o mogućnosti nosioca prava da podnese zahtjev za zadržavanje robe od daljnjeg puštanja u promet u roku od pet radnih dana od dana zadržavanja robe, sukladno odredbi čl. 168 st. 2 ZAISP-a.

Ukoliko nosilac podnese zahtjev u naznačenom roku, roba će se zadržati do donošenja odluke carinskog organa po zahtjevu, a ukoliko carinski organ odobri ovu mjeru, roba se privremeno zadržava narednih deset radnih dana s obavezom nosioca prava da djeluje povodom postupka nakon privremenog zadržavanja robe, sukladno odredbi čl. 168 st. 3 ZAISP-a.

Ukoliko carinski organ udovolji zahtjevu za carinski postupak zaštite autorskog prava te ako carinska ispostava pri provođenju carinskog postupka nađe primjerke autorskog djela koji odgovaraju opisu iz odluke carinskog organa, carinska ispostava će robu privremeno zadržati od daljnjeg puštanja u promet i sačiniti odluku o tome, sukladno odredbi čl. 167 st. 1 ZAISP-a.

Odluku o privremenom zadržavanju carinska ispostava će uručiti uvozniku/izvozniku.

U roku od deset radnih dana od privremenog zadržavanja vlasnik robe ili lice koje je ovlašteno za raspolaganje robe, može se izjasniti o tome da li se radi o primjercima autorskog djela koji su krivotvoreni, odnosno kojim se vrši povreda autorskog prava, sukladno odredbi čl. 167 st. 1 ZAISP-a.

Ako se vlasnik zadržane robe ili lice koje je ovlašteno da raspolaže robom ne oglasi po ovom pitanju u naznačenom roku može na zahtjev i o trošku nosioca prava da oduzme i uništi relevantne primjerke autorskog djela sukladno odredbi čl. 167 st. 2 ZAISP-a.

Ako vlasnik zadržane robe ili lice koje je ovlašteno da raspolaže robom u naznačenom roku podnese izjavu da se ne radi o krivotvorenim primjercima autorskog djela ili drugoj vrsti povrede subjektivnog autorskog prava kvalifikovani nosilac subjektivnog autorskog prava mora da podnese tužbu zbog povrede subjektivnog autorskog prava u roku od deset dana od prijema izjave kvalifikovanog lica ili ako posebne okolnosti slučaja to opravdavaju u dodatnom roku određenom od strane carinskog organa ali ne dužem od deset dana, sukladno odredbi čl. 167 st. 3 ZAISP-a.

Ako kvalifikovani nosilac prava u naznačenom roku ne podnese tužbu zbog povrede subjektivnog autorskog prava, carinska ispostava će privremeno zadržanu robu pustiti u traženu carinski dopuštenu upotrebu odnosno promet, sukladno odredbi čl. 167 st. 5 ZAISP-a.

Ukoliko kvalifikovani nosilac prava pokrene građanskopravni postupak zaštite usljed povrede ili ugrožavanja subjektivnog autorskog prava, carinska ispostava će donijeti odluku o pljenidbi robe do donošenja pravosnažne meritorne odluke sukladno odredbi čl. 167 st. 6 ZAISP-a.

Kvalifikovani nosilac prava ili lice koje ova osoba ovlasti može za vrijeme privremenog zadržavanja robe u pitanju izvršiti pregled i kontrolu primjeraka autorskog djela u pitanju te prateće dokumentacije i to u obimu koji je potreban za utvrđivanje i dokazivanje zahtjeva i ostvarivanje građanskopravne zaštite subjektivnih autorskih prava, pri čemu carinski organ/ispostava moraju osigurati zaštitu povjerljivih podataka, sukladno odredbi čl. 167 st. 4 ZAISP-a.

8.5 Zaštita autorskog prava kroz zaštitu tehničkih mjera zaštite autorskih djela

Tehničke mjere zaštite²³² primjeraka autorskih djela označavaju svaku tehnologiju, uređaj, sredstvo, proizvod, sastavni dio ili računarski program koji su u normalnom toku

²³² Nastankom informacionog društva i oruđa informacionog društva stvoreni su neprikosnoveni, široko rasprostranjeni, jeftini, lagani i intuitivni alati za stvaranje, ali i manipulaciju i korištenje autorskih djela. Primjerci autorskih djela čiji materijalni nosač je digitalni zapis serije jedinica i nula razumljivih računarskim i drugim informacionim sistemima – primjerci autorskih djela koji su fajlovi ili datoteke – digitalni primjerci autorskih djela su posebno podobni za korištenje u informacionim sistemima odnosno upotrebom računara u najširem smislu te riječi. Drugim riječima primjerci autorskih djela u obliku kompjuterskih fajlova se posebno lagano koriste primjenom računara. Digitalne primjerke autorskog djela je efektivno jednako lahko, posebno prosječno upućenom korisniku, koristiti na pravno dozvoljen način sa validnom pravnom osnovom kao i protupravno koristiti povređujući autorsko pravo. Za razliku od tradicionalnih primjeraka autorskog djela (kao što je naprimjer papirna knjiga) digitalni

svoje primjene namijenjeni da sprečavaju ili ograničavaju radnje koje nosilac subjektivnog autorskog prava nije dopustio, sukladno odredbi čl. 152 st. 3 ZAISP-a²³³.

Ukoliko subjekt prava zaobiđe efektivne tehničke mjere koje je implementirao autor/nosilac prava, to djelovanje će predstavljati povredu subjektivnog prava autora, sukladno odredbi čl. 152 st. 1 ZAISP-a.

Povredu subjektivnog autorskog prava će predstavljati i proizvodnja, uvoz, distribucija, prodavanje, davanje u zakup, oglašavanje za prodaju ili davanje u zakup, posjedovanje za "komercijalne" svrhe tehnologije, uređaja, proizvoda, sastavnog djela ili računarskog programa ili pružanje usluga koje ili se predstavljaju, oglašavaju ili se njima trguje radi omogućavanja zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera zaštite ili imaju ograničen komercijalni značaj ili upotrebljivost za druge svrhe osim za zaobilaženje efektivnih tehničkih mjera ili su prvenstveno zamišljeni, proizvedeni, izrađeni, sastavljeni, prilagođeni ili učinjeni radi zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera, sukladno odredbi čl. 152 st. 2 ZAISP-a.

Neće predstavljati povredu subjektivnog autorskog prava zaobilaženje efektivnih tehničkih mjera i djelovanje sukladno odredbi čl. 152 st. 2 ZAISP-a, ukoliko se djelovanje u pitanju izvrši u pojedinačnom konkretnom slučaju u svrhu i radi provođenja zadataka javne sigurnosti ili bilo kojeg službenog postupka, sukladno odredbi čl. 152 st. 6 ZAISP-a. Ovo predstavlja ograničenje subjektivnog prava autora, pa se ova odredba treba tumačiti u saglasnosti sa odredbom čl. 40 st. 1 ZAISP-a.

Da bi zaobilaženje tehničkih mjera predstavljalo povredu subjektivnog autorskog prava, te tehničke mjere zaštite primjeraka autorskog djela moraju biti efektivne, a što je činjenično pitanje. Zakonodavac nalaže da će se tehnička mjera zaštite smatrati efektivnom kada nosioci subjektivnog autorskog prava korištenje svojih autorskih djela ograničavaju putem kontrole pristupa ili putem zaštitnog postupka kao što je enkripcija, deformacija ili druga transformacija sadržaja ili primjeraka autorskog djela ili predmeta srodnih

primjerak autorskog djela se može efektivno besplatno i savršeno "kopirati" neograničeno mnogo puta, može distribuirati putem interneta instantno i bez efektivnih granica, može krajnje lahko saopćavati javnosti putem internet stranica, a posebno video platformi i digitalnih mreža, kao i efektivno bez granica prerađivati. Kao rezultat krajnje je teško da autor vrši kontrolu nad korištenjem digitalnih primjeraka autorskog djela, posebno kada se upoređi sa kontrolom korištenja tradicionalnih primjeraka autorskih djela. Ovo je iziskivalo poseban pristup nosioca prava pitanju kontrole korištenja digitalnih primjeraka autorskih djela.

²³³ Tehnička mjera zaštite, naprimjer, može biti i karakteristika računarskog programa koja ne dozvoljava kopiranje teksta, mjerenje sadržaja, reproduciranje i preradu fotografija i sl. Primjer tehničke mjere zaštite je "DRM" ili digital rights management vrsta raznih oblika tehnologija koja, naprimjer, sprečava "kopiranje" DVD primjeraka audiovizuelnih djela ili instaliranje "piratiziranih" primjeraka videoigara. Primjer tehničke mjere zaštite je i "skremblovanje" satelitskog ili kablovskog signala, ukoliko se ne plati pretplata ili kupi "kartica" čime se onemogućava konzumativna upotreba ili gledanje emisija koje se na taj način ili tim putem emituju.

prava, ili putem mehanizama za kontrolu umnožavanja kojima se postiže cilj zaštite, čl. 152, st. 3 ZAISP-a.

Tehničku mjeru zaštite može primijeniti autor te svaki drugi nosilac autorskog prava, uključujući i legitimnog uvoznika primjeraka autorskog djela (kao što se može zaključiti iz odredbe čl. 154 ZAISP-a). Neovlašteno korištenje tehničkih mjera zaštite će predstavljati povredu autorskog prava jer predstavlja vršenje kontrole nad korištenjem autorskog djela, odnosno primjeraka autorskog djela, a što čini sadržaj subjektivnog autorskog prava.

Nosilac prava koji koristi tehničke mjere zaštite mora jasno i vidljivo naznačiti upotrebu tehničkih mjera zaštite na svakom primjerku autorskog djela koji primjerak je izgrađen ili uvezen “u komercijalne svrhe”, te navesti podatke o upotrijebljenoj tehničkoj mjeri i njenim učincima, te naznačiti svoje ime i prezime, odnosno firmu i kontakt adresu za omogućavanje efektivnog provođenja ostvarivanja sadržinskih ograničenja subjektivnog autorskog prava povodom autorskog djela ili primjerka autorskog djela povodom kojeg to lice koristi tehničku mjeru zaštite, sukladno odredbi čl. 154 ZAISP-a.

Nosilac prava koji koristi tehničke mjere zaštite mora, izmjenom ili otklanjanjem tehničke mjere ili na drugi primjeren način, licima koja imaju validnu pravnu osnovu za pristup primjerku autorskog djela u najkraćem mogućem vremenu omogućiti da ostvare sadržinska ograničenja autorskog prava koristeći primjerak autorskog djela zaštićen tehničkom mjerom zaštite, za potrebe lica sa invaliditetom (čl. 42 ZAISP-a), ili za potrebe nastave (čl. 45 ZAISP-a), ili privatnim ili drugim vlastitim reproduciranjem (čl. 46 ZAISP-a), ili za potrebe provođenja službenih postupaka (čl. 53 ZAISP-a), ili povodom efemernih snimaka radiodifuznih organizacija (čl. 77 st. 2 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 155 st. 1 i 3 ZAISP-a.

Nosilac prava koji koristi tehničku mjeru zaštite nema obavezu ukloniti ili izmijeniti ili na drugi primjeren način djelovati povodom korištenih tehničkih mjera zaštite povodom drugih sadržinskih ograničenja subjektivnog autorskog prava.

Ukoliko se radi o tehničkim mjerama koje su upotrijebljene za ispunjenje obaveza nosioca prava sa trećim licima, te u slučaju kada se zaštićena autorska djela koriste na osnovu odgovarajućeg ugovora da bi se učinila dostupnim javnosti (čl. 32 ZAISP-a), nosilac prava neće morati ukloniti ili modifikovati tehničke mjere zaštite, sukladno odredbi čl. 155 st. 4 ZAISP-a.

Nosilac prava koji koristi tehničku mjeru zaštite može odbiti da postupi prema tehničkoj mjeri zaštite na način kojim bi se omogućilo ostvarivanje sadržinskih ograničenja subjektivnog autorskog prava ukoliko smatra da se ne radi o vrsti korištenja autorskog djela, da lice koje traži nije kvalifikovano za takvo korištenje, ukoliko se mora platiti naknada za korištenje efemernih snimaka radiodifuznih organizacija, a nije plaćena ili ukoliko smatra da postoje druge osnove koje su potrebne da bi postojala obaveza postupanja sukladno odredbi čl. 155 st. 1 i 3 ZAISP-a, a sukladno odredbi čl. 155 st. 2 ZAISP-a.

U tom slučaju nosilac prava koji koristi tehničku mjeru zaštite i lice koje želi ostvariti sadržajno ograničenje subjektivnog autorskog prava, ali je u tome spriječeno ili ograničeno usljed tehničke mjere će se naći u sporu (ali ne i parnici) koji spor zakonodavac nalaže da mogu riješiti tako što će lice koje želi ostvarivati sadržajno ograničenje traži medijaciju, sukladno odredbi čl. 155 st. 2 ZAISP-a, a ovo lice može tražiti i bez sporazuma o medijaciji. Na ovaj postupak medijacije će se koristiti odredbe čl. 40 Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (Sl. glasnik BiH br. 63/10).

Nepoštivanje obaveze omogućavanja ostvarivanja sadržinskih ograničenja prava iz čl. 155 ZAISP-a predstavlja prekršaj sukladno odredbi čl. 172 ZAISP-a za koju je zapriječena novčana kazna.

8.6 Zaštita autorskog prava kroz zaštitu podataka o upravljanju pravima

Podaci o upravljanju pravima²³⁴ su oni podaci koje je naveo autor/nosilac prava i kojima se identifikuju: autorsko djelo, identitet autora ili drugi nosilac prava, uslovi za korištenje autorskog djela kao i brojke ili kodovi koji predstavljaju takve podatke, koji će biti navedeni na primjerku autorskog djela ili se pojavljuju u vezi s saopćavanjem javnosti sadržaja autorskog djela, sukladno odredbi čl. 153 st. 2 ZAISP-a. Podatke o upravljanju pravima može navesti svaki korisnik autorskog djela pa i neisključivi nosilac prava pod uslovom da podaci upute na lice koje može da dozvoli korištenje autorskog djela ili dozvoli prijenos autorskih prava. Shodno, ne postoji pravna prepreka da podatke o upravljanju pravima stavi bilo koji subjekt prava dok god su ti podaci tačni i ispravni.²³⁵

Predstavljat će povredu subjektivnog autorskog prava ako bez dozvole nosioca prava lice ukloni ili izmjeni bilo koji elektronski podatak za upravljanje pravima ili reproducira, distribuira, uvozi radi daljeg distribuiranja, davanja u zakup, činjenja dostupnim ili saopćavanjem javnosti primjeraka autorskog djela ili sadržaja autorskog djela s ili iz kojih su elektronski podaci o upravljanju pravima uklonjeni ili izmijenjeni, a da kao rezultat se uzrokuje, omogućava, olakšava ili prikriva povreda subjektivnog autorskog prava, sukladno odredbi čl. 153 st. 1 ZAISP-a.

²³⁴ Podaci o upravljanju pravima će se posebno koristiti u kontekstu digitalnih primjeraka autorskog djela, odnosno u obliku elektronskog digitalnog zapisa gdje se ti podaci često mogu očitati posebnim programom ili kao opcija u računarskom programu. Po zakonskoj definiciji podaci o upravljanju pravima ne moraju biti u kontekstu digitalnih primjeraka autorskog djela već mogu, dok zadovoljavaju zakonske uslove, se koristiti sa svim mogućim vrstama materijalnih nosača i korespondirajućih primjeraka autorskih djela, ali, mjera zaštite autorskog prava zaštitom podataka o upravljanju pravima se odnose samo na podatke o upravljanju pravima u elektronskoj formi odnosno koji su "elektronski podaci", sukladno odredbi čl. 153 st. 1 ZAISP-a i čl. 152 st. 4 ZAISP-a.

²³⁵ Neovlašteno postavljanje pogrešnih podataka, smatramo, se može smatrati povredom subjektivnog autorskog prava.

Odredbe ZAISP-a o zaštiti tehničkih mjera se analogno i na odgovarajući način primjenjuju i na tehnologiju, uređaj, sredstvo, proizvod, sastavni dio ili računarski program napravljen za uklanjanje ili izmjenu elektronskih podataka o upravljanju pravima sukladno odredbi čl. 152 st. 4 ZAISP-a.²³⁶

8.7 Nadležnost državnih organa i organizacija u zaštiti autorskog prava

Državni organi nadležni za provođenje zaštite autorskih prava u BiH, između ostalih, su: entitetski sudovi (parnični i prekršajni postupci); Sud Bosne i Hercegovine (krivični i upravni sporovi po žalbi); Tužilaštvo Bosne i Hercegovine (krivični postupak); organi inspeksijskog nadzora tržišta; entitetska ministarstva unutrašnjih poslova; drugi organi koji podržavaju i dopunjuju rad nadležnih organa kao što je Granična policija BiH; entitetski (u FBiH kantonalni i federalni) tržišni inspektorati; Državna agencija za istrage i zaštitu; Uprava za indirektno oporezivanje i organi nadležni za carinske postupke (carinske mjere zaštite); i Institut za intelektualno vlasništvo BiH.

8.7.1 Uloga Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine u zaštiti autorskog prava

Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine ima relativno ograničenu ulogu i nadležnost povodom zaštite autorskih prava, za razliku od uloge Instituta u zaštiti prava industrijskog vlasništva.

Djelovanje Instituta je uređeno Zakonom o osnivanju Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine (Sl. glasnik BiH br. 43/04).

U članu 7, tačka bb ZOIV-a je propisano da se poslovi Instituta u području zaštite autorskog i srodnih prava odnose na: “upravne i stručne poslove koji se odnose na prava autora na djelima iz područja književnosti, nauke, umjetnosti, prava umjetnika izvođača fonograma, prava organizacija za radiodifuziju, prava proizvođača videograma i baza podataka, u skladu s odredbama međunarodnih konvencija, ugovora i sporazuma kojima je pristupila, odnosno koje je ratificirala Bosna i Hercegovina i zakona i provedbenih propisa kojima se uređuje ova materija, nadzor nad radom udruženja za kolektivno ostvarivanje autorskih prava.”

Institut, kao ni jedno drugo državno ili nedržavno tijelo, organ ili organizacija nemaju ulogu u stjecanju autorskopravne zaštite koja je automatska i nije uvjetovana

²³⁶ Kako elektronski, ali i u drugim formama podaci o upravljanju pravima ne mogu ograničiti ili onemogućiti korištenje autorskog djela, pa i radi ostvarivanja sadržinskih ograničenja autorskog prava, tako nosilac prava koji je naveo podatke o upravljanju pravima nema obavezu naznačavanja (čl. 154 ZAISP-a), niti obavezu omogućavanja ostvarivanja sadržinskih ograničenja autorskog prava (čl. 155 ZAISP-a) koju ima nosilac prava koji koristi tehničke mjere zaštite.

ispunjenjem bilo kakvih formalnosti ili provođenjem bilo kakvih procesa pred bilo kojim tijelom, sukladno odredbi čl. 14 ZAISP-a.

Autor ili nosilac prava može odlučiti da deponira primjerak autorskog djela u Institutu za intelektualno vlasništvo BiH. Postupak deponiranja, čuvanje deponiranih primjera-ka kao i vođenja knjige evidencije te druga primjerena djelovanja vrši Institut sukladno odredbi čl. 164 ZAISP-a i prethodno obrazloženim provedbenim propisima.

Institut ne procesuirá slučajeve povrede autorskog prava, niti ima nadležnost ili ulogu u građanskopravnoj, krivičnopravnoj ili prekršajnopravnoj zaštiti autorskog prava.

Institut ima značajnu ulogu u sistemu kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, gdje provodi postupak i daje dozvole kolektivnim organizacijama za ostvarivanje autorskog i srodnih prava te vrši nadzor nad radom kao i potencijalno oduzima dozvole i na druge predviđene načine sankcioniše kolektivne organizacije sukladno odredbama Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (Sl. glasnik BiH br. 63/10) i ZAISP-a te drugim relevantnim pozitivnim pravilima.

Naravno, Institut ima značajnu ulogu u domenu autorskog prava u kontekstu procesa legislativnog uređenja autorskog i srodnih prava u BiH, kod izmjena i dopuna zakonskih odredbi, donošenja podzakonskih akata, u predstavljanju BiH pred Svjetskom organizacijom za intelektualno vlasništvo, u vršenju upravnih i stručnih poslova vezanih za sistem zaštite autorskog i srodnih prava. Institut donosi podzakonske akte kojim se bliže uređuju izvjesni postupci ili drugi autorskopравни instituti na osnovu relevantnih odredbi ZAISP-a. Institut predlaže predsjednika i članove Vijeća za autorsko pravo koje bira Vijeće ministara BiH, sukladno odredbi čl. 34 ZKOISP-a.

8.7.2 Uloga i ovlaštenja organa inspekcijskog nadzora u zaštiti autorskog prava

Subjektivno autorsko pravo je prije svega privatno pravo, no povreda subjektivnog autorskog prava može imati šire društvene i javnopravne konotacije, a što iziskuje i opravdava djelovanje javnih organa na suzbijanju i sankcionisanju pojedinih aspekata povrede subjektivnog autorskog prava.

Vršeći inspekcijски nadzor državni organi shodno pomažu autoru/nosiocu prava, ali djeluju i u interesu društva te u zaštiti sigurnosti i zdravlja šireg populusa.

Inspekcijски nadzor nad poštivanjem odredbi ZAISP-a i ZKOISP-a u kontekstu obavljanja prometa robama i uslugama, posredstvom nadležnih tržišnih inspektorata (čl. 173 st. 2 ZAISP-a) vrše u prvom stepenu u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko distriktu Bosne i Hercegovine inspekcije koje su nadležne za nadzor propisa u oblasti prometa roba i usluga odnosno u oblasti tržišta, sukladno odredbi čl. 173 st. 1 ZAISP-a.

U drugom stepenu inspekcijски nadzor vrše ministarstva u FBiH, RS i BD nadležna za oblast prometa robe i usluga (tržišta) sukladno odredbi čl. 173 st. 1 ZAISP-a.

Inspekcijski nadzor poštivanja autorskopравnih pravila u prometu robama i uslugama će vršiti nadležni tržišni inspektor.

Na djelovanje nadležnog tržišnog inspektora će se primjenjivati *lex generalis* propisi zakona i drugih propisa kojima se uređuje postupak inspekcijskog nadzora te *lex specialis* odredbe čl. 174 et al ZAISP-a.

Pored ovlaštenja koja proizlaze iz *lex generalis* odredbi, nadležni tržišni inspektor će biti ovlašten da: trajno oduzme robu namijenjenu prometu kojom se povređuje subjektivno autorsko imovinsko pravo i odredi njeno uništavanje u slučaju kada vlasnik robe ili drugo lice, koje ovlašteno raspolaže robom, samo izjavi da se radi o robi kojom se povređuje nečije isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo; privremeno oduzme robu namijenjenu prometu za koju se opravdano posumnja da povređuje subjektivno autorsko imovinsko pravo i obavijesti nosioca prava ili njegovog zastupnika da u roku od pet dana može predložiti trajno oduzimanje robe; trajno oduzme robu namijenjenu prometu i odredi njeno uništavanje o trošku nosioca prava, ako nosilac prava ili njen/njegov zastupnik u prethodnom slučaju izjavi i dokaže da se radi o robi kojom se povređuje subjektivno autorsko imovinsko pravo; ova izjava nosioca prava ili njenog/njegovog zastupnika mora biti u pisanoj formi i ovjerena kod nadležnog organa te obavezno sadržavati i izjavu da prihvata potpunu odgovornost za naknadu štete u slučaju da se ne bude radilo o robi ili usluzi kojim se povređuje subjektivno autorsko imovinsko pravo, sukladno odredbi čl. 174 st. 6 ZAISP-a. Pored toga, nosilac prava ili njen/njegov zastupnik moraju dati izjavu da će snositi troškove uništavanja robe kada bude trajno oduzeta i određena za uništavanje, sukladno odredbi čl. 174 st. 6 ZAISP-a; privremeno zabrani proizvodnju ili promet robe ili usluge za koju se opravdano posumnja da povređuje subjektivno autorsko imovinsko pravo i obavijesti nosioca prava ili njegovog zastupnika da u roku od pet dana može predložiti izricanje mjere zabrane proizvodnje prometa robe ili usluge; trajno zabrani proizvodnju i promet robe ili usluge licu koje je proizvelo ili stavilo u promet robu ili uslugu, ako nosilac prava ili njegov zastupnik u prethodnom slučaju izjavi ili dokaže da se radi o robi ili usluzi kojom se povređuje subjektivno autorsko imovinsko pravo, sukladno odredbi čl. 174 st. 1 ZAISP-a.

Nadležni tržišni inspektor će sačiniti i dostaviti nosiocu prava ili njenom/njegovom zastupniku obavještenje o inspekcijskom nadzoru, u pisanoj formi, elektronskom poštom, telefaksom ili na drugi primjeren način kojim se osigurava hitnost u postupanju, a u opravdanim slučajevima i usmeno, sukladno odredbi čl. 174 st. 5 ZAISP-a.

Ovo obavještenje nadležnog tržišnog inspektora će sadržavati pouku o mogućnostima i uslovima za podnošenje prijedloga za preduzimanje daljnjih mjera inspekcijskog nadzora trajnog karaktera, obrazložene razloge zbog kojih se sumnja da se radi o robi ili usluzi kojom se povređuje subjektivno autorsko imovinsko pravo, detaljne podatke o robi, odnosno usluzi, vlasniku robe, odnosno pružaocu usluge, mjestu gdje se roba trenutno

nalazi, odnosno gdje se usluga vrši i podatke bitne za kontakt nosioca prava sa inspekcij-
skim nadzorom, sukladno odredbi čl. 174 st. 4 ZAISP-a.

Nadležni tržišni inspektor može izreći i mjeru zabrane rada i obavljanja djelatnosti u
trajanju od 30 do 90 dana licu koje je proizvelo ili stavljalo u promet robu ili uslugu ko-
jom se povređuje subjektivno autorsko imovinsko pravo, sukladno odredbi čl. 174 st. 2
ZAISP-a.

Ukoliko nadležni tržišni inspektor izrekne neku od prethodno navedenih privreme-
nih mjera, nosilac prava ili njen/njegov zastupnik može izvršiti pregled robe i prateće
dokumentacije u obimu koji je potreban za utvrđivanje činjenica bitnih za podnošenje
prijedloga za poduzimanje daljih mjera inspekcijuskog nadzora, koje su od prethodno na-
vedenih mjera trajnog karaktera, sukladno odredbi čl. 174 st. 3 ZAISP-a.

Privremene mjere koje izrekne nadležni tržišni inspektor prestaju, a eventualno privre-
meno oduzeta roba se vraća u sljedećim slučajevima: kad nosilac prava ili njen/njegov
zastupnik nije poznat ili nije dostupan; kad nosilac prava ili njen/njegov zastupnik ne
traži ili u ostavljenom roku nije zatražio preduzimanje daljnjih mjera inspekcijuskog nad-
zora; kad nosilac prava ili njen/njegov zastupnik ne da pismenu i ovjerenu izjavu da se
radi o robi ili usluzi kojom se povređuje subjektivno autorsko imovinsko pravo ili ne da
izjavu koja ima sve potrebne elemente propisane u čl. 174 st. 6 ZAISP-a; kad nosilac pra-
va ili njen/njegov zastupnik ne dokaže da se radi o robi ili usluzi kojom se povređuje su-
bjektivno autorsko imovinsko pravo; u drugim slučajevima predviđenim ZAISP-om ili
drugom pravnom normom.

8.8 Sudska praksa

*Postojanje autorskog prava i utvrđivanje njegovog ovlaštenja je prethodno pitanje u sporu
radi zaštite prava pa i radi dosuđivanja štete. Zaštitu autorskih prava može osnovano tra-
žiti osoba koja je dokazala da je autor ili koautor autorskog djela (scenarija).*

(VTS RH, PŽ- od 14. travnja 2004. god.).

*Objavljivanje fotografija u novinskim publikacijama samo po sebi ne znači da je došlo do
povrede autorskih prava već se mora prethodno utvrditi da li se te fotografije mogu sma-
trati autorskim djelima u smislu zakonskih odredbi.*

(Vrhovni sud Srbije, Gž-14/03 od 19. 02. 2004. godine).

*Tužiocima čije kolor dijapozitive je tuženi bez zaključenog ugovora i bez objavljivanja nji-
hovih imena kao autora, objavio na izdatom kalendaru, pripada pravo na građansko-
pravnu zaštitu.*

(Okružni sud u Beogradu, Gž-1601/82., Informacija Okr. Beograd 12-13/1983. str. 22).

Autorsko imovinsko pravo ne zastarijeva, već se gasi protekom vremena u skladu s odredbama Zakona o autorskom pravu. Zastarijeva, međutim, potraživanje naknade štete što je uzrokovano povredom autorskog prava.

(Okružni sud Rijeka, br. P-559/77, od 10. 10. 1979. godine i Vrhovni sud Hrvatske, br. Gž. 103/80, od 1. 7. 1980. Pregled sudske prakse, broj 18/46).

Kako su na proizvođača i producenta filma koji je autorsko djelo tužioca, prenijeta njegova imovinska autorska prava u smislu odredbi člana 16. stav 1. i 2. i člana 78. tada važećeg Zakona o autorskom pravu ("Sl. list SFRJ", od 14. 4. 1978. godine), tužilac nema aktivnu legitimaciju za svoj tužbeni zahtjev.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-103/06 od 15. 03. 2007. godine).

Poslodavac je nosilac prava iskorištavanja autorskog djela koje su stvorili njegovi zaposlenici u izvršavanju obaveza iz radnog odnosa i uživa pravnu zaštitu tog prava, zbog čega je legitimiran i za podnošenje prijedloga za određivanje privremene mjere protiv svakoga ko povređuje to njegovo pravo ili neposredno prijeti da će mu ga povrijediti.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, odluka od 19. 5. 2005. godine).

Glavni i odgovorni urednik nije pasivno legitimisan u sporu radi naplate autorskog honorara.

(Vrhovni sud BiH, br. Gž-99/84 od 14. 06. 1984. godine).

Dekorater koji je, po uputstvu glavnog projektanta i za račun naručioca djela, izvršio tehnički dio posla na reprodukciji likovnih djela u interijeru poslovne prostorije naručioca djela, nije pasivno legitimisan u parnici za naknadu štete zbog povrede autorskog prava.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. Gž-111/85 od 23. 8. 1985. godine – Bilten VSBiH, broj 4/85, str. 13.).

Visina naknade imovinske štete zbog neovlašćenog korišćenja autorskog djela, po pravilu se utvrđuje vještačenjem, a ne po slobodnoj ocjeni suda (čl. 200. ZOO čl. 127. ZPP).

(Vrhovni sud Srbije, br. Gž-58/05 od 23. 06. 2005. godine).

Prilikom utvrđivanja naknade za korištenje autorskog djela kad je to moguće sud će uzeti u obzir kvalitet djela, mogućnost prodaje djela, materijalnu korist koju druga ugovorna strana postiže korištenjem djela kao i druge uslove kojima se može utvrditi rezultat koje takvo autorsko djelo postiže u zadovoljavanju društvenih potreba.

(Vrhovni sud Srbije, Gž 117/85).

Pri odlučivanju o visini naknade čije je autorsko moralno pravo povrijeđeno treba voditi računa o svim okolnostima slučaja. Dosuđena visina naknade nematerijalne štete treba biti u skladu s vremenom i prostorom, treba voditi računa kakvu poruku time šalje sud strankama pa i javnosti.

(VTS RH, PŽ-699/02 od 2. prosinca 2003. god.).

Pisma lica čija su privatna pisma objavljena bez njegovog pristanka samo izuzetno može zahtijevati naknadu štete zbog povrede autorskog prava.

Iz obrazloženja:

Prvostepeni sud je trebao s pouzdanjem utvrditi da li su objavljivanjem sadržaja tužiočevih pisama, koja je ovaj uputio II-tuženom, povrijeđena tužiočeva autorska prava (u kojem slučaju kao prethodno pitanje treba ustanoviti da li tužiočeva pisma po svom karakteru, sadržaju i dometu predstavljaju autorsko djelo u smislu odredbe člana 3. Zakona o autorskom pravu), ili se radi o povredi tužiočevih prava zasnovanih na odredbama Zakona o uslovima za objavljivanje ličnih spisa, portreta, fotografija, filmova i fonograma, koji nisu namijenjeni javnosti.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. Gž-13/90 od 27. 8. 1990. godine – Bilten VSBiH, broj 4/90, str. 15).

Komercijalnim korištenjem radioprograma u ugostiteljskom objektu smatra se javno iskorištavanje autorskog i izvođačkog muzičkog djela za koje treba dopuštenje autora i izvođača, a za koje ugostitelj mora plaćati odgovarajuću naknadu prema važećim pravilnicima.

Iz obrazloženja:

Iz spisa proizlazi da je predmet spora zaštita autorskih prava autora i umjetnika izvođača te plaćanje naknade za njihovo korištenje od strane tuženika u ugostiteljskom objektu Snackbar "K" ... u razdoblju od 1. prosinca 1998. do 30. lipnja 2001. godine. Tuženik je tijekom postupka naveo da reproducira radio program, a da radio postaje plaćaju autorsku naknadu slijedom čega ista ne može biti dva puta naplaćena. Neosnovano tuženik u žalbi osporava utvrđenja prvostupanjskog suda, jer tuženik i ne osporava da je u svom ugostiteljskom objektu javno iskorištavao autorska glazbena djela reproduciranjem radio programa. Pritom nije bitno koju vrstu glazbe je tuženik iskorištavao obzirom je Republika Hrvatska prihvatila Bernsku konvenciju za zaštitu književnih i umjetničkih djela iz 1896. godine (s izmjenama iz 1908., 1911., 1928., 1948. 1967. i 1971. godine), pa u njoj postoji reciprocitet zaštite stranih djela. Na području Republike Hrvatske tužitelj (DSH) ostvaruje

prava u pogledu cjelokupnog svjetskog glazbenog repertoara. Pogrešno tuženik smatra da je oslobođen plaćanja autorske naknade za javno iskorištavanje autorskih glazbenih djela zbog činjenice da radio postaje plaćaju autorsku naknadu. Naime, autoru pripada naknada za svako iskorištavanje autorskog djela, a tuženik je javno iskorištavao autorska glazbena djela reproduciranjem programa radio postaja. Sukladno odredbi članka 2. Zakona o autorskom pravu ("N. novine", broj 9/99 - pročišćeni tekst, 76/99 i 127/99, nastavno ZAP) javnost označava veći broj osoba izvan uobičajenog užeg kruga osoba koje su usko povezane rodbinskim ili prijateljskim vezama (stavak 5.), a javnim iskorištavanjem autorskoga djela razumijeva se svako iskorištavanje djela koje je pristupačno javnosti ili iskorištavanje u prostoru koji je pristupačan svakomu (stavak 6.).

U tom smislu neosnovano se tuženik poziva i na odredbu članka 32. ZAP-a, kojom je propisano isključivo pravo autora davanja odobrenja za emitiranje svojega djela radiodifuzijom ili za priopćavanje javnosti bilo kojim drugim sredstvom bežičnog prijenosa znakova, zvukova ili slika. Naime, odredba članka 32. ZAP-a odnosi se isključivo na organizacije koje pružaju telekomunikacijske usluge (radiodifuzija i prijenos znakova, zvukova ili slika) sukladno odredbama Zakona o telekomunikacijama, a tuženik nije takva organizacija, niti tužitelj u ovom sporu potražuje isplatu autorske naknade za takvu vrstu iskorištavanja autorskih glazbenih djela. Cjenik (Tarifa naknada) objavljen je u Pravilniku o naknadama za javnu izvedbu i priopćavanje javnosti glazbenih djela te naknadama za korištenje glazbenih izvedbenih materijala ("N. novine", broj 80/82, 72/93, 29/95, 50/95, 1/97 i 75/97) te u Pravilniku o naknadama za iskorištavanje snimljenih izvedaba umjetnika izvođača ("N. novine", broj 1/97).

(Presuda Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske od 17. 5. 2006. godine, kojom je potvrđena presuda Trgovačkog suda u Zagrebu, broj XV P-4938/01 od 5. 6. 2003. godine).

Osobe koje se profesionalno bave fotokopiranjem vrijeđaju autorska prava pisca univerzitetskog udžbenika kada bez njegove saglasnosti kopiraju izdati udžbenik, po narudžbi korisnika - studenta, te su obavezni da autoru naknade štetu čija se visina određuje po propisima o obveznim odnosima.

Iz obrazloženja:

Sud prvog stupnja na nedvojben način utvrdio je da su tuženici bez odobrenja tužitelja kao autora, u poslovne svrhe, fotokopiranjem umnožavali njegovo autorsko djelo. Umnožavanje je jedan od načina iskorištavanja autorskog djela i ide u krug imovinskih prava autora, koja druge osobe ne mogu koristiti bez dopuštenja autora (članak 27. Zakona o autorskom pravu).

Tuženici nisu imali tužiteljevo dopuštenje za umnožavanje, pa je njihovim postupanjem povrijeđeno tužiteljevo imovinsko pravo, za čiju zaštitu tužitelj može zahtijevati i naknadu štete koju je takvom povredom pretrpio (članak 95. navedenog zakona). Bitan prigovor

žalbe je da, ako i postoji povreda autorskog prava, nju nisu učinili tuženici, već osobe - studenti kao naručitelji fotokopiranja. Međutim, u obavljanju registrirane djelatnosti, tuženici moraju postupati tako da ne vrijeđaju materijalna ni moralna prava autora, pa se tuženici u okviru čije djelatnosti je izvršeno kopiranje moraju smatrati odgovornim za povrede autorskih prava, neovisno od toga da li i u kojoj mjeri i u konkretnom slučaju postoji odgovornost i naručitelja. Zakon o autorskom pravu (članak 49. stavak 1. točka 4) dopušta i, mimo volje autora, reproduciranje objavljenog djela samo radi osobnog usavršavanja i to pod uvjetom da takva reprodukcija nije namijenjena ni dostupna javnosti. Polaganje studentskih ispita nije stručno usavršavanje kakvo ima u vidu navedena zakonska odredba, jer, po prirodi stvari, ne podrazumijeva trajniju, odnosno vremensku neograničenu upotrebu. Za to su tuženici morali znati kada su prihvatili zahtjeve više osoba - studenata za umnožavanje univerzitetskog udžbenika u cjelini, da će takvi primjerci biti korišteni ne samo za osobnu upotrebu već i za druge osobe, da će pozajmljivanjem, zajedničkim učenjem, poklanjanjem, preprodavanjem i drugim oblicima prometa, biti pristupačni javnosti, pa, ni pozivom na citiranu zakonsku odredbu, ne bi moglo postojati oslobođenje odgovornosti za štetu.

Prema odredbi članka 95. Zakona o autorskom pravu, pored zaštite autorskih imovinskih i moralnih prava, tužitelj može zahtijevati i nadoknadu štete koja mu je povredama tih prava učinjena. Osim što načelno prihvata, pitanje nadoknade štete taj Zakon ga dalje ne uređuje, pa se na njega moraju primijeniti odredbe Zakona o obveznim odnosima kojima je na opći način uređeno pitanje nadoknade štete. Prema ovim odredbama štetu je dužan nadoknaditi onaj ko je prouzroči, a u štetu ulazi ne samo umanjenje imovine već i izmakla dobit (članak 154. stavak 1. i članak 155. Zakona o obveznim odnosima).

Prema ugovoru kojeg je tužitelj zaključio sa P. F. u S. o prodaji knjige, od prodajne cijene tužitelju pripada 90% što iznosi 31,50 DEM po jednom primjerku, pa je u tom iznosu on oštećen za izmaklu dobit po svakom primjerku kojeg su umnožili, odnosno prodali tuženici, kako je to pravilno našao i sud prvog stupnja.

(Vrhovni sud Federacije BiH, br. Gž-14/99, od 18. 08. 1999. godine).

Osoba čije fotografije neko neovlašteno koristi tako što ih javno objavi ima pravo na naknadu štete, čija visina se određuje u uobičajenom iznosu ili prema tarifi koja vrijedi za odgovarajuće područje.

Iz obrazloženja:

Prema obrazloženju tužiteljica traži naknadu štete zbog povrede autorskog imovinskog prava jer je tuženik bez dozvole tužiteljice iskoristio njen lik objavom u časopisima: list "HPT", "Croman" i "Jurina i Franina". Prilaganjem navedenih časopisa tužiteljica je dokazala štetnu radnju počinjene od strane tuženika, tako da je utvrđena uzročna veza između počinjene štete i štetne radnje. Prilikom odlučivanja o visini štete uzet je u obzir

cjenik agencije "Mediken" iz Zagreba iz 1998. godine, budući se visina naknade štete određuje prema cijenama u vrijeme donošenja sudske odluke (članak 189. stavak 2. ZOO-a). Iznos smatra primjerenim budući je reklama objavljena bez dozvole tužiteljice, dapače uz njeno protivljenje. Iz cjenika agencije "Mediken" utvrđeno je da je cijena za korištenje snimljenih materijala za oglase u novinama (do 20 objava u časopisu), tijekom 1998. godine bila 1.500,00 DEM (danas oko 750 EUR-a). Cjenikom je nadalje predviđeno dvadeset objava po časopisu, a tužiteljica tijekom postupka tvrdi da je njen lik iskorišten u dva časopisa "HPT"-a, u jednom časopisu "Croman" i jednom broju časopisa "Jurina i Franina". Stoga kao primjeren iznos naknade koji tužiteljica može ostvariti za objavu svoga lika u časopisima: 5.700,00 kn po časopisu tj. 5.700,00 kn za objavu u časopisima "HPT", 5.700,00 kn za objavu u časopisu "Croman" i 5.700,00 kn za objavu u časopisu "Jurina i Franina". Prigovor promašene pasivne legitimacije nije osnovan, jer je zakonom određeno da je HT-HRVATSKE TELEKOMUNIKACIJE d.d. Zagreb, jedan od pravnih slijednika HPT (Hrvatske pošte i telekomunikacije). Pravni slijednici solidarno odgovaraju za pravne obveze pravnog prednika, što znači da tužiteljica može zahtijevati ispunjenje obveze od bilo kojeg pravnog slijednika u smislu odredbe članka 419. stavak 1. ZOO-a. (...) Tuženik neosnovano pobija prvostupanjsku presudu u dijelu u kojem je odlučeno da je dužan platiti tužiteljici 17.100,00 kn zbog povrede autorskog imovinskog prava. Sukladno članku 26. Zakona o autorskom pravu ("Narodne novine", broj 53/91, 58/99, 9/99 - pročišćeni tekst, 76/99, 129/99 i 67/01, dalje: ZAP) tužiteljica ima pravo na naknadu štete i kamate zbog neovlaštenog objavljivanja i korištenja tužiteljičinih fotografija od strane tuženika. Dosuđenom naknadom prvostupanjski sud nije povrijedio materijalno pravo, jer je visinu naknade utvrdio primjenom cjenika agencije "Mediken" za 1998. godinu za korištenje snimljenih materijala objavom u časopisima koja se kao strukovna mjerodavna tarifa primjenjuje pri odmjeravanju visine naknade za iskorištavanje snimljenih materijala za oglase u novinama. U pogledu dosuđenih kamata na utvrđeni iznos naknade prvostupanjski sud je pravilno primijenio članak 185. stavak 3. i članak 186. Zakona o obveznim odnosima ("N. novine", broj 53/91, 73/91, 3/94, 7/96 i 112/99 dalje: ZOO), prema kojim odredbama se obveza naknade štete smatra dospjelom od trenutka njezina nastanka, dakle od dana nastanka štete. Iz razloga naprijed navedenih valjalo je odbiti žalbu kao neosnovanu i potvrditi pobijanu presudu u točki 1. i 3. izreke temeljem odredbi članka 368. ZPP-a.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br.: Pž-4147/03 od 3. 10. 2006. godine).

Presnimavanje fonograma gramofonske ploče ili kasete, odnosno videograma omota nosača zvuka bez saglasnosti autora, predstavlja piratsku povredu njegovih autorskih prava.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-36/02 od 4. 06. 2002, DSP 1/2004, str. 89).

Autor računarskog programa (softvera) koji je na naručioca prenio pravo iskorištavanja tog programa izrađenog po tuženikovoju narudžbi i na osnovu ugovora (o razvoju

informativnog sustava), kojim je određeno da će stranke biti zajednički vlasnici cjelokupnog softverskog materijala, ima pravo na naknadu štete ako naručilac jednostrano oduzme od ugovora premda je autor u pretežnom dijelu ispunio svoju obvezu, a naručilac i dalje koristi program. To pravo autor ima pod pretpostavkama iz člana 132. Zakona o obveznim odnosima i po odredbama člana 95. Zakona o autorskom pravu, a ima pravo i na druge zahtjeve propisane odredbama članova 95. i 96.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, odluka od 26. 4. 2005. godine).

Nema povrede autorskog prava i kad autor konkludentno pristane na izmjenu autorskog djela.

(Vrhovni sud Srbije, Rev-I-4460/02 od 28. 11. 2002. godine).

Režiser ima pravo da traži naknadu štete zbog neovlaštenog prikazivanja filma u televizijskom programu, u iznosu koji je mogao ugovoriti u vrijeme prikazivanja filma.

Iz obrazloženja:

Utvrđeno je da su filmovi "Diverzanti" i "Most" prikazani u televizijskom programu 1980. i 1981. godine (TV Sarajevo) bez ugovora sa režiserom, koji je istovremeno i kooscenarist, pa i bez njegove saglasnosti. Prema odredbama člana 27. stav 3. i 4. Zakona o autorskom pravu ("Službeni list SFRJ", broj 19/78), autorsko djelo može iskorištavati drugo lice samo uz saglasnost autora, koji za iskorištavanje ima i pravo na odgovarajuću novčanu naknadu. Lice čije je autorsko imovinsko pravo povrijeđeno može tražiti naknadu štete, koja mu je prouzrokovana povredom (član 95. ZAP), a visina štete se utvrđuje prema okolnostima svakog slučaja. Visina naknade zbog bespravnog prikazivanja filmova u TV programu određuje se u visini cijene koja bi u vrijeme prikazivanja bila ugovorena. Ovo zbog toga što je u pitanju izvorno novčana obaveza, pa se broj novčanih jedinica ne može odrediti prema vremenu kada se sudi, već se određuje prema vremenu kada je šteta nastala jer tada je nastala i obaveza plaćanja (član 186. i 394. Zakona o obligacionim odnosima).

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br. Rev-368/89 od 15. 2. 1990. godine – Bilten VSBiH, broj 1/90, str. 21).

Prema odredbi člana 95. Zakona o autorskom pravu, autoru kojem je nedopuštenom radnjom povrijeđeno autorsko pravo, pored prava na naknadu imovinske štete, pod odgovarajućim uslovima pripada i pravo na novčanu satisfakciju koja se dosuđuje zbog povreda autorskog moralnog prava, s tim što se osnovanost i visina pravične novčane satisfakcije prosuđuje u skladu sa odredbom člana 200. Zakona o obligacionim odnosima (mora se prema okolnostima slučaja cijiniti da li su nedopuštenom radnjom štetnika povrijeđeni čast, ugled i ostala lična prava autora u značajnijem obimu koji uslovljava da je zbog toga

autor bio izložen trpljenju intenzivnih duševnih patnji u mjeri koja opravdava dosuđivanje odgovarajuće pravične naknade).

(Vrhovni sud BiH, br. Gž-112/81 od 16. 6. 1981. godine – Bilten VSBiH, broj 3/81, strana 18).

I kada je omaškom ispušteno ime autora, autor može zahtijevati zaštitu tog prava i naknadu štete.

Iz obrazloženja:

Prvotuženik u toku postupka i sam priznaje da nije u ediciji navedeno ime tužitelja kao autora fotografije, dok drugotuženik i trećetuženik to nisu porekli, a nisu ni odgovorili na tužbu. U smislu čl. 28. ZAP-a pravo autora je da bude priznat i označen kao tvorac djela, a u smislu čl. 95. istoga zakona osoba čije je autorsko i imovinsko pravo povrijeđeno može zahtijevati zaštitu tog prava i naknadu štete koja je povredom nanesena. Kako je prvostupnijski sud neosporno utvrdio da je povreda počinjena, a pritom je irelevantno da li je ta povreda počinjena omaškom, kako to ukazuje tuženik u svojoj žalbi, pravilno je prvostupnijski sud primijenio materijalno pravo kada je udovoljio tužbenom zahtjevu nezavisno od činjenice to su tuženi voljni otkloniti tu povredu na odgovarajući način, a kod neosporne činjenice da je povreda počinjena i da autor ima pravo na zaštitu svojih autorskih prava u smislu navedenih odredaba zakona.

(Vrhovni sud Hrvatske, Pž. 1702/87, od 9. 12. 1987. - Psp 36, pravno stajalište br. 160).

Autor književnog dijela može radi zaštite svog autorskog prava na moralnu štetu (čl. 26. Zakona o autorskom pravu) tu štetu ostvariti neposredno protiv svakog ko mu to pravo vrijeđa. Sporazum izdavača sa trećim licem o korišćenju autorskog dijela bez pristanka autora, nije od značaja za pravo autora da traži štetu od štetnika.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-991/07).

Direktna zaštita autorskih moralnih prava ostvaruje se zajedno sa zaštitom tih prava putem naknade nematerijalne štete, tako da izvinjenje autoru, odnosno objavljena ispravka ne isključuje mogućnost ostvarivanja prava na naknadu štete.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-89/94 od 1. 09. 1994. godine).

Autor čije autorsko djelo izdavač nije izdao suprotno ugovoru, ima pravo na naknadu nematerijalne štete zbog povrede autorskog moralnog prava. Visina te naknade u pravilu je niža od naknade za povredu autorskog imovinskog prava.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, br. Pž. 219/98, od 28. 4. 1998. godine - Zbirka, br. 5/24).

Autor ima pravo na naknadu štete s naslova povrede moralnog prava zbog neobjavljivanja imena autora.

(Viši privredni sud Hrvatske, br.: Pž. 15/83, od 1. 2. 1983. godine – Pregled sudske prakse, br. 22/178).

Samo fizičkom licu kao autoru djela pripada pravo na naknadu nematerijalne štete zbog povrede moralnog autorskog prava.

(Vrhovni sud Republike Srpske, br. Gž-2/01 od 19. 10. 2001. godine).

Tužilac je u izvršavanju radne obaveze kod tuženog stvorio autorsko djelo. Tuženi je djelo prepisao i nije označio tužioca kao autora djela, time je izvršio povredu njegovih autorskih prava pa ima pravo na naknadu nematerijalne štete, ali nema pravo na naknadu materijalne štete.

(Vrhovni sud Srbije, Rev-733/96 od 12. 03. 1996. godine).

Autor i interpretator imaju pravo i na tužbu za naknadu neimovinske štete zbog povrede svojih moralnih prava. Autor ima pravo na pravičnu novčanu naknadu zbog povrede autorskih moralnih prava.

Iz obrazloženja:

Tužioci ne traže zaštitu povrijeđenih autorskih prava iz osnova sadržanog u odredbi člana 49. stav 1. tačka 1. Zakona o autorskom pravu, nego zbog toga što su dijelovi iz njihove knjige objavljeni u pomenutom listu bez navođenja djela i njegovih autora i stoga što je tekst knjige skraćen i preinačen bez pristanka autora, čime su pored povrede njihovih prava utemeljenih na odredbi člana 29. Zakona o autorskom pravu povrijeđena i njihova prava zasnovana na odredbi člana 38. citiranog zakona. Zato tužioci zbog povrede autorskog moralnog prava zahtijevaju da im se dosudi pravična novčana naknada neimovinske štete u smislu člana 95. Zakona o autorskom pravu u vezi sa odredbama člana 200. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima, kao i da se, u smislu odredbe člana 96. stav 1. tačka 1. Zakona o autorskom pravu, tuženom naloži da u sredstvima informisanja objavi presudu na njegov trošak.

(VSBiH, Gž. 50/88 od 26, 12. 1988. - Bilten VSBiH 2/89 – 28) 69.

Autor ima pravo na naknadu štete s naslova povrede moralnog prava zbog neobjavljivanja imena autora.

(Vps H, Pž. 15/83 od 1. 2. 1983. – Psp 22 – 178).

Autor objavljenih karikatura, kao ilustracija knjige drugog autora, ima pravo da traži novčanu naknadu neimovinske štete zbog povrede moralnog prava, ako nije označen kao autor u knjizi, već je to učinjeno naknadno štampanjem listića koji je uložen u svaki primjerak knjige.

Iz obrazloženja:

Utvrđeno je da je tuženi prilikom izdavanja pomenute knjige propustio da tužioca označi kao autora ilustracija. Zakon o autorskom pravu propisuje pravo autora na naknadu imovinske štete i pravo na naknadno objavljivanje njegovog imena i prezimena na pogodan način, ako se njegovo djelo javno iskorištava bez oznake imena i prezimena (član 98. Zakona o autorskom pravu). Po shvatanju ovoga suda, nije isključeno pravo autora na naknadu neimovinske štete (član 28. i 95. Zakona o autorskom pravu) u slučaju kada je izdavač objavio ime i prezime autora na posebnom listiću štampanom uz svaki primjerak djela. Ovo stoga što se na taj način ne otklanja u cijelosti "štetna posljedica koja je nastupila povredom autorovog moralnog prava". Objavljivanje imena i prezimena autora na posebnom listiću, umjesto na samom djelu, predstavlja neadekvatno otklanjanje štetne posljedice jer nije dovoljno uočljivo, a notorno je da se listić na kome je označeno ime i prezime autora u toku vremena može izgubiti, čime autor postaje anonimn. Posebnim propisivanjem prava na naknadu imovinske štete i naknadno objavljivanje autorovog imena i prezimena u slučaju povrede moralnog autorskog prava, objavljivanjem djela bez označavanja imena i prezimena autora - hoće se pružiti moguća naknada imovinske štete i odgovarajuća nenovčana satisfakcija naknadnim objavljivanjem imena i prezimena, ali se time ne isključuje pravo autora na novčanu naknadu neimovinske štete. Naime, u članu 95. Zakona o autorskom pravu, propisano je da se, i u slučaju povrede autorskog moralnog prava, može zahtijevati naknada štete koja je povredom autoru nanesena, a u našem pravnom sistemu pod štetom se podrazumijeva i neimovinska šteta (član 155. Zakona o obligacionim odnosima, koji je objavljen u "Službenom listu SFRJ", broj 29/78, sa izmjenama i dopunama u broju 39/85). Kako objavljivanje tužiočevog imena i prezimena na posebnom listiću ne predstavlja adekvatnu naknadu, osnovano je prvostepeni sud dosudio i naknadu neimovinske štete koju je i pravilno odmjerio u skladu sa kriterijima iz člana 200. Zakona o obligacionim odnosima, u iznosu od 10.000 dinara).

(Vrhovni sud BiH, br.: Gž-211/86 od 26. 2. 1987. godine - Bilten VSBiH, broj 3/87, str. 15).

Propuštanjem da se objavi ime autora djela na objavljenom djelu vrijeđa se autorsko moralno pravo autora. Prema tome, pravilan je zaključak prvostepenog suda, da su u konkretnom slučaju povrijeđena tužiočeva autorska moralna prava time što nije označen kao tvorac djela čije su fotografije objavljene u tri broja "Politikinog zabavnika" te da mu pripada pravo na naknadu štete u smislu člana 97. Zakona o autorskom pravu.

(Okružni sud u Beogradu, P-1358/74. i Vrhovni sud u Beogradu, Zbirka sudskih odluka Vrhovnog suda Srbije iz oblasti građanskog prava 1973–1986...str. 281, odl. 1459).

Kada je tužbeni zahtjev postavljen s osnove isplate autorskog honorara, sud ne može njegovu osnovanost ocjenjivati po osnovi naknade štete zbog povrede autorskog prava jer time prekoračuje granice postavljenoga tužbenog zahtjeva.

Naknada za korištenje autorskog djela (autorski honorar) i naknada štete zbog povrede autorskog prava dva su različita potraživanja, pa su i tužbeni zahtjevi kojima se ta potraživanja ostvaruju različiti.

(Vrhovni sud Hrvatske, II Rev-61/88 od 18. 04. 1989. godine).

Visina naknade štete prouzrokovane povredom autorskog imovinskog prava utvrđuje se po Zakonu o obligacionim odnosima, a ne po pravilniku udruženja autora.

(Vrhovni sud BiH, br. Gž-12/90 od 28. 04. 1990. godine – Bilten VSBiH 3/1990, str. 14).

Tuženi se po zaključenju ugovora obavezao da za račun tužilje izradi skulpturu u prirodnoj veličini od bronzne njenog pokojnog supruga s tim što je ugovorena i cijena za izradu skulpture i rok za predaju. Tuženi u ugovorenom roku a ni u naknadnom roku nije izradio skulpturu. Kod takvog stanja tužilja je angažovala drugog vajara koji je izradio skulpturu - spomenik pokojnog supruga tužilje u svemu prema zaključenom ugovoru pa je tuženi obavezan da tužilji zbog neizvršenog ugovora na ime naknade štete isplati određeni iznos s kamatama.

(Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev 2349/82).

Osoba čije je autorsko pravo povrijeđeno može zahtijevati isplatu naknade kako po pravilima o uzrokovanju štete tako i po pravilima o stjecanju bez osnova, ako su ispunjeni uvjeti za podnošenje oba zahtjeva, s tim što se naknada za isti gubitak po oba zahtjeva ne može kumulirati.

Iz obrazloženja:

Ovaj načelni stav zauzet je povodom nastale dileme u sudskoj praksi u primjeni odredbi člana 95. ZAP. Dilema u primjeni ove odredbe svodi se na pitanje: da li autor u slučaju povrede autorskog prava, pored prava na naknadu štete, ima i pravo potraživanja po pravilima o stjecanju bez osnova. Prema preovladujućem stajalištu u sudskoj praksi pravni osnov u slučaju neovlaštenog iskorištavanja autorskog djela u smislu odredbe čl. 95. ZAP, može biti samo naknada štete, ali ne i stjecanje bez pravnog osnova. Ovaj stav zasniva se

na pravilu koje regulira odnos posebnog zakona prema općem (*lex specialis derogat lex generalis*). Prema ovom pravilu kada poseban zakon, u našem slučaju ZAP, upućuje na opći, u ovom slučaju ZOO, tako što predviđa da će u slučaju povrede autorskog prava, građansko pravna zaštita ostvariti primjenom određenog instituta općeg zakona (pravila o naknadi štete) u takvom slučaju nema mogućnosti da će primjenom nekog drugog instituta općeg zakona (npr. stjecanja bez pravnog osnova) zahtjeva zaštita povrijeđenog prava, bez obzira što su se stekli uvjeti za štetu po oba pravna osnova. Polazeći od ovog pravila i formulacije odredbe čl. 95. ZAP da “osoba čije je autorsko imovinsko ili autorsko moralno pravo povrijeđeno, može zahtijevati zaštitu tog prava i naknadu štete koja mu je povredom nanesena”, isključuje se mogućnost primjene pravila o stjecanju bez pravnog osnova i u slučajevima kada inače postoje uvjeti za zaštitu povrijeđenog prava i po navedenom pravnom osnovu. Stoga u slučaju povrede autorskog prava, neovlaštenim iskorištavanjem autorskog djela, radnjom stjecanja koristi stekli bi se uvjeti za zaštitu autorskog prava i po osnovi stjecanja bez pravne osnove primjenom odredbe čl. 210. st. 1. i 2. i 3. ZOO. Što se tiče drugog pitanja u praksi nisu rijetki slučajevi da se određenom radnjom ili događajem steknu uvjeti za podnošenje obligaciono pravnih zahtjeva kako po osnovi naknade štete tako i po stjecanju bez pravne osnove. U takvim slučajevima teorija i sudska praksa prihvaćaju da ovlaštena osoba može birati koji zahtjev da podnese, ali ne može kumulirati zahtjeve.

Ako ostvari naknadu po jednom zahtjevu, može tražiti razliku naknade po drugom zahtjevu, pod uvjetom da su se stekle materijalnopravne pretpostavke za podnošenje ove tužbe. Izbor oštećenog za jednu ili drugu tužbu, ako su ispunjeni uvjeti za podnošenje ove tužbe, može biti motiviran visinom naknade, pitanjem zastarjelosti, teretom dokazivanja bitnih činjenica za ostvarivanje ovih zahtjeva i drugim razlozima. Za ostvarivanje naknade podnošenjem zahtjeva po osnovi stjecanja bez pravne osnove, bitna je korist koju je stjecalac ostvario, a ne njegovo skrivljeno ponašanje, krivnja. Utvrđivanje visine koristi faktičko je pitanje koje sud utvrđuje u dokaznom postupku. S druge strane, za uspjeh tužbe i visinu naknade po osnovu štete, bitni su uvjeti iz čl. 198. st. 5. ZOO koje će sud, također, utvrđivati u postupku i na način predviđen za ovu vrstu tužbe. Konkretni iznosi naknade štete, odnosno koristi, mogu ali ne moraju biti iste visine. Zavisno od toga, ako su iznosi različiti, oštećeni može po realizaciji zahtjeva po jednoj tužbi zahtijevati razliku naknade po drugoj tužbi, s tim što ne može kumulirati zahtjeve.

(Načelni stav XXIX Zajedničke sjednice Saveznog suda, republičkih i pokrajinskih vrhovnih sudova i Vrhovnog vojnog suda, održane 26. i 27. 10. 1988. godine u Beogradu).

Za povredu autorskog imovinskog prava može se dosuditi samo naknada materijalne štete, a za povredu autorskog moralnog prava – naknada nematerijalne štete, odnosno pravična novčana naknada (novčana satisfakcija po odredbama člana 200. ZOO u vezi sa članom 223. ZPP). Sud koji je dosudio tužiocu na ime povrede autorskog imovinskog

prava novčanu satisfakciju i obavezao tuženog da o svom trošku presudu objavi u sredstvima javnog informisanja. Međutim, ovaj vid naknade materijalne štete se nije mogao dosuditi zbog povrede imovinskog prava nego samo materijalna šteta u vidu naknade obične štete i izmakle koristi, u smislu člana 155. ZOO. (op.a. držimo da ovo nije slučaj u pozitivnom pravu naše države te da se objavljivanje presude može tražiti i povodom povrede individualnih autorskih imovinskih prava).

(Vrhovni sud Republike Srpske, br. GŽ-2/01 od 19. 10. 2001. godine).

Objavljivanje presude o trošku tuženog na Internet sajtu tuženog na glavnoj stranici u određenom periodu, predstavlja podesan način zaštite povrijeđenih prava autora.

(Vrhovni sud Srbije, GŽ-145/06 od 24. 10. 2007. godine).

Zahtjev za objavljivanje presude mora biti određen navođenjem sredstava javnog informisanja te vremena i načina objave.

(Viši privredni sud Hrvatske, br. Pž. 1196/86, od 4. 11. 1986. godine – *Pregled sudske prakse*, broj 34/160 i *Pravo i porezi*, broj 1998/4, str. 20).

Potraživanje naknade štete za povredu moralnog autorskog prava zastarijeva po opštim pravilima o zastarjelosti.

(Vrhovni sud Srbije, GŽ-45/02 od 19. 02. 2003. godine).

Zahtjev za autorski honorar nema karakter odštete i za njega važi opšti rok zastarijevanja.

(Vrhovni sud Slovenije, Pž-224/71 od 12. 03. 1971, donijeta po žalbi na odluku Okružnog suda u Ljubljani, P-1738/69 od 20. 05. 1970. godine).

Zatezne kamate na iznos dosuđene materijalne i nematerijalne štete zbog povrede autorskih prava pripadaju od dana prvostupanjske presude kojom je ta naknada određena.

(Vrhovni sud Hrvatske, br. Rev. 117/87, od 3. 3. 1988. godine - *Informator*, broj 3623 i 4299 i *Pravo i porezi* 1998/4).

Sud može prije donošenja presude na zahtjev tužitelja, koji učini vjerovatnim da je njegovo autorsko pravo povrijeđeno odrediti privremenu mjeru oduzimanja predmeta i njihovim čuvanjem radi sprečavanja nastanka nenadoknadive štete. Nije dovoljno da je autorsko pravo povrijeđeno, dovoljno je da su započete radnje kojima bi moglo biti povrijeđeno autorsko pravo.

(VTS RH, PŽ-703/01 od 26. listopada 2001. godine).

Postoje razlozi za određivanje privremene mjere kojom se suizdavaču zabranjuje prodaja u inostranstvu drugog fototipskog izdanja knjige koja pripada kulturno-istorijskom nasljeđu kada to čini protivno ugovoru sa ustanovom (muzejom) koja čuva original i sa drugim izdavačem koji je po ugovoru jedini ovlašten da prodaje primjerke fototipskog izdanja u inostranstvu.

Iz obrazloženja

Kako s druge strane, prema odredbi člana XVI ugovora zaključenog dana 28.1.1983. godine, proizlazi da su stranke utanačile da će se "prodaja inostranstvu obavljati preko Izvoznog odjeljenja Svjetlosti", slijedi da su tužioci učinili vjerovatnim da je tuženi postupajući protivno navedenom ugovoru i pravima I-tužioca, kao imaoca zaštićenog objekta kulturno-historijskog nasljeđa, time što je neovlašteno prisvojio "filmove od urađenih slajdova" i dao ih u štampariju "Ljudska pravica" u Ljubljani da se izradi još jedno izdanje "Sarajevske Hagade", bez znanja i odobrenja Zemaljskog muzeja u Sarajevu i II-tužioca, kao suizdavača, povrijedio prava tužilaca, štampanjem 5.000 primjeraka "Sarajevske Hagade".

Na taj način tužioci su također učinili vjerovatnim da će se ostvarenje njihovih prava opisanim postupkom tuženog osujetiti ili znatno otežati.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, br.: Gž-66/86 od 10. 11. 1986. godine - Bilten VSBiH, broj 1/87, odluka broj 9).

Cijenjenog čitaoca upućujemo na Tajić, H. (2015), *Autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva*, Privredna štampa, Sarajevo i *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva*, objavljene 2014. godine u Sarajevu u okviru projekta Evropske unije podrške institucijama u sistemu provođenja prava intelektualnog vlasništva – Bosna i Hercegovina za širi izbor sudske prakse.

9. Prava srodna autorskom pravu

9.1 O pravima srodnim ili susjednim autorskim pravima

Naš pravni poredak poznaje predmete pravne zaštite koji su po svojoj prirodi slični sa autorskim djelom a koji mogu sadržavati, proizilaziti iz ili koji mogu na drugi način biti povezani sa autorskim djelom, povodom kojih predmeta pravne zaštite pravni poredak titularima pruža pravnu zaštitu koja je po svojoj prirodi, karakteristikama, sadržaju i dr. srodna ali distingtivna pravnoj zaštiti koja se pruža autorima i nosiocima prava povodom autorskih djela.

Sve ove zasebne grane prava i zasebna, odvojena subjektivna prava se kolektivno nazivaju “srodna” ili “susjedska” prava i čine normativnu cjelinu sa autorskim pravom.

Naš pravni poredak poznaje sljedeće vrste srodnih prava: prava izvođača (čl. 116–125 ZAISP-a), prava proizvođača fonograma (čl. 126–130 ZAISP-a), prava filmskih producenata (čl. 131–134 ZAISP-a), prava organizacija za radiodifuziju (čl. 135–137 ZAISP-a), prava izdavača (čl. 138–140 ZAISP-a) i prava proizvođača baze podataka (čl. 141–146 ZAISP-a). U uporednom pravu nalazimo druge vrste srodnih prava.

9.1.1 Primjenjivost odredbi ZAISP-a na srodna prava

Odredbe Zakona o autorskom i srodnim pravima (Sl. glasnik BiH br. 63/10) o sastojcima autorskog djela (čl. 5 ZAISP-a), pretpostavci autorstva (čl. 10 ZAISP-a), koautorima (čl. 12 ZAISP-a), autorima spojenih djela (čl. 13 ZAISP-a), sadržaju autorskih imovinskih prava (čl. 20–33 ZAISP-a) i drugih prava autora (čl. 34–39), sadržajnim ograničenjima autorskog prava (čl. 40–54 ZAISP-a), početku i učincima isteka rokova trajanja autorskog prava (čl. 62 ZAISP-a), odnosu između autorskog prava i prava vlasništva (čl. 67–72 ZAISP-a), te o autorskom pravu u pravnom prometu (čl. 63–66, 73–84, 85–101 ZAISP-a) primjenjuju se na odgovarajući način i na srodna prava, osim ako u odredbama čl. 116–146 ZAISP-a nije drugačije određeno, sukladno odredbi čl. 3 st. 2 ZAISP-a.

Sadržajna ograničenja autorskog prava zakonskom licencom (čl. 41 ZAISP-a) i slobodnom upotrebom (čl. 42–54 ZAISP-a) se na odgovarajući način primjenjuju i na srodna imovinska prava izvođača iz čl. 119 ZAISP-a, na prava proizvođača fonograma iz čl. 127 ZAISP-a, na prava filmskog producenta iz čl. 132 ZAISP-a, na prava organizacija za radiodifuziju iz čl. 136 ZAISP-a i na prava izdavača povodom kvalifikovanih izdanja neobjavljenih slobodnih djela iz čl. 139 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 40 st. 2 ZAISP-a.

Pravila ZAISP-a kojim se uređuje provođenje mjera zaštite subjektivnog autorskog prava koje je povrijeđeno ili ugroženo primjenjivat će se na odgovarajući način i na povrijeđena ili ugrožena subjektivna srodna prava kao što izričito proizlazi iz individualnih odredbi čl. 150–174 ZAISP-a.

Na srodna prava će se primjenjivati odredba čl. 175 ZAISP-a na primjeren način analogno njihovoj primjeni na autore, pa srodonpravnu zaštitu će uživati nosioci srodnih prava koji su državljani BiH ili imaju svoje prebivalište ili sjedište u BiH, dok strana fizička ili pravna lica pod uslovom da je to određeno međunarodnim ugovorom ili drugim relevantnim odredbama ZAISP-a ili ukoliko takva zaštita proizlazi na osnovu materijalnog reciprociteta. Zaštitu će uživati i lica koja se ne mogu kvalifikovati po drugim osnovama povodom moralnih prava izvođača (čl. 175 st. 3 tačka a ZAISP-a, te povodom prava na naknadu za privatno i drugo vlastito reproduciranje (čl. 175 st. 3 tačka b ZAISP-a).

Osim izvođača kvalifikovanih za srodonpravnu zaštitu po osnovi čl. 175 ZAISP-a, istu će uživati i izvođači čije se izvedbe održavaju na teritoriji Bosne i Hercegovine (čl. 177 st.

1 tačka a ZAISP-a), čije su izvedbe snimljene na fonograme koji su srodonpravno zaštićeni u BiH (čl. 177 st. 1 tačka b ZAISP-a), i čije su izvedbe, bez fiksiranja na fonograme, uključene u emisije radiodifuznih organizacija koje su srodonpravno zaštićene u BiH (čl. 177 st. 1 tačka c ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 177 st. 1 ZAISP-a.

Ako u izvođenju u pitanju učestvuju više izvođača, svi individualni izvođači će uživati zaštitu svojih subjektivnih prava izvođača, ukoliko barem jedan od izvođača koji učestvuje u izvedbi u pitanju je državljanin Bosne i Hercegovine ili ima prebivalište u BiH, sukladno odredbi čl. 177 st. 2 ZAISP-a.

Pored proizvođača fonograma i filmskih producenata koji se mogu kvalifikovati za srodonpravnu zaštitu po osnovi čl. 175 ZAISP-a, srodonpravnu zaštitu će imati i proizvođači fonograma i filmski producenti čiji je fonogram ili videogram prvi put snimljen u Bosni i Hercegovini, sukladno odredbi čl. 178 st. 1 ZAISP-a. Pored izdavača kvalifikovanih za srodonpravnu zaštitu po osnovi čl. 175 ZAISP-a, srodonpravnu zaštitu će imati i izdavači čije je izdanje izdano prvi put u BiH ili je izdano u roku od 30 dana nakon izdavanja u nekoj drugoj državi, sukladno odredbi čl. 178 st. 2 ZAISP-a. Osim radiodifuznih organizacija koje uživaju srodonpravnu zaštitu po osnovi čl. 175 ZAISP-a, srodonpravnu zaštitu će imati i radiodifuzne organizacije koje emitiraju svoje emisije putem odašiljača koji se nalaze na teritoriji Bosne i Hercegovine.

Zaštitu srodnih prava će uživati nosioci čiji predmeti srodnih prava su saopćeni javnosti putem satelita, ako se odgovarajući programski signali, pod kontrolom i odgovornošću organizacije za radiodifuziju u BiH, unose u neprekidan komunikacioni lanac koji vodi prema satelitu i natrag na Zemlju (čl. 181 st. 1 ZAISP-a), a i ako ovo nije slučaj, ukoliko se u BiH nalazi relejna stanica kojom se prenose programski signali (čl. 181 st. 2 tačka a ZAISP-a) ili ukoliko organizacija za radiodifuziju, koja je naručila saopćavanje javnosti putem satelita, ima sjedište u BiH (čl. 181 st. 2 tačka b ZAISP-a). Srodna prava apatrida i izbjeglica (čl. 182 ZAISP-a) te o rokovima trajanja prava (čl. 180 ZAISP-a) će se analogno primjenjivati na zaštitu srodnih prava kvalifikovanih lica.

9.2 Prava izvođača

Predmet pravne zaštite srodnog prava izvođača je izvedba.

Izvedba je individualna duhovna tvorevina nastala glumom, pjevanjem, sviranjem, pokretima, recitiranjem ili interpretiranjem na druge načine autorskog djela, slobodnog autorskog djela, folklornog djela ili djela tradicionalnog kulturološkog izražaja, sukladno odredbi čl. 116 st. 1 ZAISP-a.

Da je izvedba individualna duhovna tvorevina proizlazi iz činjenice da pravni poredak daje izvođaču povodom izvedbe moralna prava a što znači da između izvođača i izvedbe postoje duhovne i druge lične veze analogne duhovnim i drugim ličnim vezama koje postoje između autora i autorskog djela (čl. 16 ZAISP-a). Takve veze mogu nastati samo

ukoliko tvorevina u pitanju proizlazi iz duha izvođača te nosi individualnost koju je po primila usljed toga da je u nastajanju oblikovana personalnosti, ličnosti odnosno individualnosti izvođača.

Po svojoj prirodi izvedba je, shodno, slična i srodna autorskom djelu a u nekim slučajevima nastaje na osnovu djelovanja povodom autorskog djela bilo da se radi o zaštićenom ili slobodnom autorskom djelu. Razlika je u tome što autor autorsko djelo stvara tako što stvaralačkim autorskim odlukama konkretizira ideju koju želi da komunicira drugim osobama, dok izvođač stvaralačkim izvođačkim odlukama djeluje na autorsko djelo, slobodno autorsko djelo, folklorno djelo ili drugo djelo tradicionalnog kulturološkog izražaja kako bi kroz interpretaciju izveo sadržaj istih.

Stvaranje izvedbe, kao što je slučaj sa stvaranjem autorskog djela, je čin komunikacije, no – modificirane komunikacije, jer komunikativnom konstrukt koji je determinirao autor autorskog djela se pridružuje komunikativni sadržaj izvođača kada izvođač izvede autorsko djelo.

Izvođač ima potencijal i slobodu da manifestuje svoju personalnost, ličnost i individualnost na rezultirajuću izvedbu. Da bi mogao interpretirati autorsko djelo i dr. izvođač donosi odluke o tome kako sadržaj iz izvornog stvaralačkog djela na primjeren način (koji korespondira komunikativnom konstrukt autorskog djela koje se interpretira) da izvede na način koji odgovara senzibilitetima i partikularitetima izvođača.

Kao što je slučaj sa svim objektima autorskog i srodnih prava, izvedba je nematerijalno dobro sa svim korespondirajućim implikacijama te činjenice. Izvedba je zaseban i odvojen objekt pravne zaštite odvojena u svojoj pravnoj egzistenciji od eventualnog autorskog djela i dr. izvođenjem kojeg je nastala. Zaštita subjektivnim izvođačkim pravom izvedbe, ne utiče ni na koji način na subjektivno autorsko pravo autora povodom autorskog djela koje se izvede, sukladno odredbi čl. 3 st. 1 ZAISP-a.

Izvođač je ljudsko biće koje je stvorilo izvedbu, a jer jedino ljudsko biće ima kapacitet koji bi opravdao moralnopravnu zaštitu²³⁷.

Izvođačem će biti glumci, pjevači, muzičari, plesači ali i sva druga lica koja na bilo koji način izvede autorska djela, slobodna autorska djela, folklorna djela ili druga djela tradicionalnih kulturoloških izražaja sukladno odredbi čl. 116 st. 1 ZAISP-a. Izvođačem kao subjektom izvođačkog prava će biti i režiseri pozorišnih predstava, dirigenti orkestrara, vođe pjevačkih horova te varijetetski i cirkuski umjetnici sukladno odredbi čl. 116 st. 2 ZAISP-a. Pripadnost jednoj od ovih uloga, što je činjenično pitanje, se utvrđuje na osnovu njihovog pojedinog realnog doprinosa izvedbi i pravila struke.

²³⁷ Moralna prava izvođač stiče još jedino autor te ni jedan drugi subjekt srodnih prava, a autorom, sukladno odredbi čl. 9 ZAISP-a jedino može biti ljudsko biće, pa shodno smatramo da proizlazi da izvođačem i po toj osnovi titularom moralnih prava izvođača sukladno odredbi čl. 118 ZAISP-a, može jedino biti ljudsko biće.

Ukoliko izvođači učestvuju u grupi, a kao što je slučaj kod orkestrara, hora, plesne ili glumačke grupe, ansambla i sl, ti izvođači imaju obavezu da ovlaste jednog od svojih članova, kao zastupnika za davanje dozvole povodom njihovih izvedbi potrebnih za izvođenje i za ostvarivanje njihovih izvođačkih prava sukladno odredbi čl. 117 st. 1 ZAISP-a. Zastupnik grupe izvođača mora biti član izvođačke grupe. Ovlaštenje koje zastupnik grupe izvođača primi, mora biti u pisanoj formi, sukladno odredbi čl. 117 st. 2 ZAISP-a. Ovlaštenje zastupnika grupe izvođača će biti pravno valjano ukoliko je postignuta saglasnost većine članova koji čine grupu izvođača sukladno odredbi čl. 117 st. 2 ZAISP-a, pa se ne zahtijeva jednoglasnost a izbjegava se mogućnost manipulacije u donošenju odluke o zastupniku od strane pojedinog člana koje bi bilo suprotno principima savjesnosti i poštenja. Zastupnik grupe izvođača djeluje u ime i za račun svakog pojedinog člana grupe izvođača, pa i onih koji nisu dali saglasnost, povodom izvedbe kao cjeline i u punom obimu ovlaštenja prema korisnicima u kontekstu davanja dozvole i ostvarivanja izvođačkih prava, a radi pravne sigurnosti. Zastupnik grupe izvođača odgovara pojedinim članovima izvođača za svoje djelovanje. Pojedini izvođači ne prenose pravo na zastupnika izvođača, već isti je samo aktivno legitimisan da poduzima radnje davanja dozvole i ostvarivanja izvođačkog prava. Zastupnik grupe izvođača neće biti ovlašten da djeluje u ime i za račun solista, glavnih glumaca koji nisu članovi grupe, dirigenata i režisera pozorišnih predstava, osim ako ugovorom ili drugim pravnim poslom između ovih lica i grupe izvođača nije izričito drugačije određeno, sukladno odredbi čl. 117 st. 3 ZAISP-a.

Izvođač stiče individualna subjektivna izvođačka prava činom stvaranja izvedbe, originalno, na osnovu čina stvaranja izvedbe.

Za razliku od subjektivnog autorskog prava, izvođač ne stiče jedinstveno subjektivno izvođačko pravo, već stiče individualna moralna (čl. 118 ZAISP-a), apstraktno definisana imovinska prava (čl. 119 ZAISP-a) te pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu kao drugo izvođačko pravo (čl. 120 ZAISP-a) i druga izvođačka prava analogna sadržajem i karakteristikama drugim autorskim pravima sukladno odredbi čl. 3 st. 2 ZAISP-a.

Sadržaj izvođačkih imovinskih prava jeste apstraktno definisan kao što je slučaj i sa subjektivnim autorskim imovinskim pravima sukladno odredbi čl. 3 st. 2 ZAISP-a koja upućuje na odredbu čl. 20 *et al* ZAISP-a, no moralna izvođačka prava su individualno enumerirana i nisu apstraktno definisana, a od drugih prava jedino pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu je imenovano i zasebno uređeno, ali smatramo da se analogno primjenjuju i druga autorska prava usljed odredbe čl. 3 st. 2 ZAISP-a prvenstveno povodom prava na naknadu za davanje na poslugu primjerka izvedbe (čl. 34 ZAISP-a) i prava pristupa primjerku izvedbe (čl. 39 st. 1 i 4 ZAISP-a).

Izvođač je jedini subjekt srodnih prava koji ima moralna prava te jedini subjekt autorskog prava, sa autorom, koji stiče i koji je nosilac moralnih prava.

Ukoliko izvođač izvedbu stvara individualno takav izvođač ima individualno isključivo subjektivno moralno srodno izvođačko pravo da bude priznat i naznačen kao izvođač, odnosno da odluči da li će njegovo ime ili druga oznaka identiteta biti navedeni pri korištenju izvedbe tog izvođača, sukladno odredbi čl. 118 st. 1 ZAISP-a. Ukoliko izvođači izvedbu stvaraju kao grupa, pravo priznavanja i naznačavanja kao izvođača pripada izvođačkoj grupi i pripada solistima, sukladno odredbi čl. 118 st. 2 ZAISP-a²³⁸.

Izvođač ima individualno isključivo subjektivno moralno srodno izvođačko pravo da se suprotstavi svakom mijenjanju ili upotrebi izvedbe ako bi se time vrijedali čast i ugled tog izvođača, sukladno odredbi čl. 118 ZAISP-a²³⁹. Izvođač nema pravo objavljivanja izvedbe u smislu odredbe čl. 17 ZAISP-a i kontekstu odredbe čl. 2 st. 1 ZAISP-a, po pravilu, iako ne i neminovno, izvedba će nastati na način koji često podrazumjeva objavljivanje.

Izvođač stiče i nosilac je individualnih isključivih subjektivnih srodnih izvođačkih imovinskih prava. Sukladno odredbi čl. 3 st. 2 odredbe ZAISP-a koje se odnose na sadržaj autorskih imovinskih prava, primjenjivat će se na odgovarajući način i na srodna prava, osim ako nije izričito drugačije određeno u ZAISP-u, pa shodno na imovinska prava izvođača se analogno primjenjuju odredbe čl. 20 ZAISP-a, a posebno odredbe kojim se daje kontrola nad svim mogućim načinima korištenja sadržaja i snimaka ili drugih primjeraka izvedbe i onim koji će postati mogući za vrijeme vremenskog intervala srodnopravne zaštite subjektivnih prava izvođača, osim onih načina korištenja izvedbe koje je zakonodavac izričito isključio iz sadržaja izvođačkog prava ili povodom kojih je sadržinski ograničio subjektivno izvođačko pravo, da je svim subjektima prava zabranjeno koristiti izvedbu na način koji čini sadržaj prava izvođača, kao i da izvođač ima pravo na naknadu za korištenje izvedbe.

Zakonodavac posebno uređuje da izvođač ima isključivo pravo: snimanja svog živog izvođenja (čl. 119 tačka a ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu na snimanje sadržaja odnosno snimanje saopćavanja javnosti sadržaja, odnosno snimanju izvođenja sadržaja autorskog djela uređenog odredbama čl. 21, 24 *et al* ZAISP-a, koje pravo je odvojeno od općeg prava reproduciranja i pravo saopćavanja i zasebno se prometuje sukladno odredbi čl. 76 st. 1 ZAISP-a); direktnog ili indirektnog reproduciranja snimke svog izvođenja, na bilo koji način i u bilo kojem obliku (čl. 119 tačka b ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu reproduciranja primjeraka autorskog djela uređenog čl. 21 ZAISP-a); prenošenja javnosti svog živog izvođenja (čl. 119 tačka c ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu na saopćavanje javnosti sadržaja autorskog

²³⁸ Sadržaj ovog prava izvođača/grupe izvođača sadržajem odgovara individualnom subjektivnom autorskom moralnom pravu priznavanja autorstva sukladno odredbi čl. 18 ZAISP-a pa iskazano za ovo pravo autora se analogno odnosi i na pravo izvođača.

²³⁹ Sadržaj ovog prava je analogan individualnom autorskom moralnom pravu poštivanja djela sukladno odredbi čl. 19 ZAISP-a pa iskazano za ovo pravo autora se analogno odnosi i na pravo izvođača.

djela javnim prenošenjem izvođenja uređenog čl. 26 ZAISP-a); radiodifuznog emitiranja svog živog izvođenja, osim reemitiranja od organizacije ili uz dozvolu organizacije koja vrši emitiranje (čl. 119 tačka d ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu saopćavanje javnosti sadržaja autorskog djela radiodifuznim emitiranjem uređenog čl. 29 ZAISP-a); činjenja dostupnim javnosti snimaka svog izvođenja (čl. 119 tačka e ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu saopćavanja javnosti činjenjem sadržaja autorskog djela ili primjeraka autorskog djela dostupnim javnosti uređenog čl. 32 ZAISP-a); distribuiranja primjeraka snimka svog izvođenja (čl. 119 tačka f ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu distribuiranja primjeraka autorskog djela uređenog čl. 22 ZAISP-a); i davanja u zakup primjeraka snimki svog izvođenja (čl. 119 tačka g ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu davanja primjeraka autorskog djela u zakup uređenog odredbom čl. 23 ZAISP-a), sve sukladno odredbi čl. 119 ZAISP-a.

Zakonodavac je prvenstveno imenovao i izričito uredio da će sadržaj apstraktno definisanih izvođačkih imovinskih prava činiti individualna subjektivna prava čiji sadržaj odgovara korištenju izvedbe kao nematerijalnog dobra snimanjem njenog sadržaja tokom izvođenja.

Snimanje, u kontekstu ZAISP-a i autorskog i srodnih prava jeste fiksiranje zvuka ili onoga što predstavlja zvukove, odnosno individualnih slika koje, kada su prikazane u sekvencijalnom nizu stvaraju utisak pokreta, sadržaja tih slika praćenih zvukom ili ne, na nosač s kojeg se oni mogu slušati, gledati, reproducirati ili saopćavati putem određenog tehničkog uređaja, sukladno odredbama čl. 126 st. 2 i čl. 131 ZAISP-a.

Snimanjem izvedbe se stvara relativno trajni primjerak izvedbe kao zasebnog i odvojenog predmeta srodnopravne zaštite prava izvođača. Subsekventni korisnici mogu koristiti primjerke izvedbe i sadržaj izvedbe usljed takvih snimaka na analogan način na koji se autorsko djelo ili primjerci autorskog djela mogu koristiti, pa je pravno opravdano dati kontrolu izvođaču nad činom snimanja izvedbe i nad subsekventnim korištenjima te izvedbe.

S druge strane, izvođač može kontrolisati pristup činu izvođenja na druge načine, kako putem instituta stvarnog i obligacionog prava tako i faktički stvarajući fizičke prepreke neovlaštenim licima ili odbijajući da izvrši čin izvedbe, iako, nominalno, usljed djelovanja odredbe čl. 3 st. 2 i čl. 20 ZAISP-a izvođač ima kontrolu i pravo na naknadu i od ovih načina korištenja izvedbe.

Zakonodavac pobliže ne uređuje sadržaj individualnih subjektivnih imovinskih prava izvođača pa shodno na iste se analogno primjenjuju odredbe kojim se uređuje sadržaj subjektivnog autorskog prava, koje korespondira načinu korištenja koje je zakonodavac imenovao u odredbi čl. 119 ZAISP-a.

Čin snimanja izvođenja je pravno relevantna činjenica korištenja izvedbe u kontekstu izvođačkog prava ali može biti pravno relevantna činjenica i u kontekstu prava autora korištenja autorskog djela ali i prava proizvođača fonograma korištenja fonograma i filmskog producenta korištenja videograma.

Autor ima isključivo subjektivno autorsko imovinsko pravo da dozvoli izvođenje i zasebno individualno subjektivno isključivo pravo da dozvoli snimanje izvođenja autorskog djela, sukladno odredbi čl. 25 ZAISP-a (pravo izvođenja) i čl. 21 ZAISP-a (pravo zvučnog ili zvučnog i vizuelnog snimanja). U skladu s tim, ukoliko izvodi autorsko djelo, izvođač mora imati pravno valjanu osnovu za izvođenje – dozvolu od autora ili nosioca prava ili da se izvrši neisključivi ili isključivi prijenos sa autora ili nosioca prava na izvođača. Izvođenje autorskog djela i snimanje izvođenja autorskog djela bez valjane pravne osnove će predstavljati dvije zasebne instance povrede subjektivnog autorskog prava.

Izvedba koja nastane kao rezultat povrede subjektivnog autorskog prava na izvođenje autorskog djela će biti pravno zaštićena ali će takav izvođač takve izvedbe biti pasivno legitimisan za primjenu mjera zaštite usljed povrede ili ugroženosti subjektivnog autorskog prava a autor/nosilac prava će moći tražiti primjenu mjera zaštite, uključujući uništenje primjeraka snimaka izvedbe kojim bi se onemogućila upotreba izvedbe ili primjeraka izvedbe od strane trećih lica.

Za izvođenje slobodnog autorskog djela (autorsko djelo povodom kojeg je prošao vremenski interval autorskopravne zaštite subjektivnog prava) izvođač ne mora tražiti niti dobiti dozvolu ili izvršiti prijenos prava, te u kontekstu pravila autorskog prava može slobodno izvođački djelovati. Analogno, izvođač ne treba dozvolu ili prijenos prava da bi izvodio folklorno djelo ili druga djela tradicionalnih kulturoloških izražaja osim ukoliko to izričito ne uređuju pravne norme kojim se eventualno štite takve takva djela odnosno narodne ili umjetničke tvorevine (koje su izuzete iz autorskopravne zaštite odredbom čl. 8 st. 1 tačka e ZAISP-a).

Snimka izvođenja se može moći kvalifikovati kao fonogram u smislu odredbe čl. 126 st. 3 ZAISP-a ili videogram u smislu odredbe čl. 131 ZAISP-a. U tom slučaju korisnik pored toga što će morati dobiti dozvolu ili izvršiti prijenos da bi koristio izvedbu, od izvođača ili zastupnika grupe izvođača, će također morati dobiti dozvolu ili izvršiti prijenos prava od autora autorskog djela koje se izvodi (ukoliko se izvodi autorsko djelo) te od proizvođača fonograma (kao subjekta srodnog prava u smislu odredbe čl. 126 st. 1 ZAISP-a) ukoliko se snimak izvedbe može kvalifikovati kao fonogram ili filmskog producenta (kao subjekta srodnog prava u smislu odredbe čl. 131 ZAISP-a) ukoliko se snimak izvedbe može kvalifikovati kao videogram. Ukoliko se snimka izvođenja može kvalifikovati kao fonogram, izvođač ima pravo na udio u naknadi koja pripada proizvođaču fonograma za saopćavanje javnosti fonograma sa snimkom njegovog izvođenja, sukladno

odredbi čl. 121 st. 1 ZAISP-a²⁴⁰. Ukoliko se snimak izvođenja može kvalifikovati kao fonogram ili videogram te ukoliko izvođač prenese pravo davanja u zakup snimke izvođenja na proizvođača fonograma ili filmskog producenta, izvođač će *ex lege* zadržati pravo na pravičnu naknadu, sukladno odredbi čl. 121 st. 2 ZAISP-a. Kvalifikovanje naknade “pravičnom” je pravni standard. Izvođač se ne može odreći ovog prava sukladno odredbi čl. 121 st. 2 ZAISP-a ali ne postoje pravne prepreke za raspolaganje i prijenos ovog prava budući da zakonodavac samo zabranjuje manifestacije pravno relevantne vo-lje odricanjem od prava a ne i raspolaganje pravnim poslovima *inter vivos* kao što je slučaj sa drugim subjektivnim autorskim pravima²⁴¹.

Izvođač ima individualno subjektivno srodno izvođačko drugo pravo na naknadu, za privatno i drugo vlastito reproduciranje za zvučno i vizuelno snimanje, koja se plaća pri prvoj prodaji ili uvozu novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje, i pri prvoj prodaji ili uvozu novih praznih nosača zvuka, slike ili teksta, sukladno odredbi čl. 120 ZAISP-a koji upućuje na čl. 36 st. 2 ZAISP-a. Ovo subjektivno drugo pravo izvođača se može samo kolektivno ostvarivati sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka b Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (Sl. glasnik BiH br. 63/10). Izvođačima kao cjelini pripada 30% naknade koju nadležna kolektivna organizacija ostvari po osnovi naknade za privatnu i drugu vlastitu upotrebu a koja se plaća po osnovi odredbe čl. 36 st. 2 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 22 st. 1 ZKOAISP-a²⁴².

Subjektivna prava izvođača su ograničena analogno ograničenjima subjektivnog autorskog prava sukladno odredbi čl. 3 st. 2 ZAISP-a koja određuje da se ZAISP propisi o sadržinskim ograničenjima autorskog prava primjenjuju na odgovarajući način i na srodna prava osim ako *lex specialis* odredbi, kojom se uređuje pravo izvođača, nije drugačije izričito određeno. Subjektivno isključivo srodno izvođačko pravo radiodifuznog emitiranja živog izvođenja (koje omogućava subsekventno snimanje korisnicima) je sadržinski ograničeno da se ne odnosi na reemitiranje od strane organizacija ili uz dozvolu organizacije koja vrši emitiranje emisije sukladno odredbi čl. 119 tačka d ZAISP-a.

Izvođač koji učestvuje u stvaranju audiovizuelnog autorskog djela zaključuje ugovor o filmskoj produkciji, koji smo prethodno obrazložili.

²⁴⁰ Zakonodavac nije definisao niti kvantitativno ili kvalitativno kvalifikovao iznos udjela u naknadi, pa shodno primjeren iznos će biti pravni standard. Smatramo da bi taj iznos trebao minimalno da se može kvalifikovati kao “pravičan” kao što je slučaj sa iznosom iz odredbe čl. 121 st. 2 ZAISP-a.

²⁴¹ Kao što je naprimjer slučaj sa pravom slijeđenja, gdje zakonodavac zabranjuje odricanje ali i prenošenje pravnim poslovima među živima i prinudno izvršenje, sukladno odredbi čl. 35 st. 7 ZAISP-a.

²⁴² U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* Institut za intelektualno vlasništvo je dao dozvolu za obavljanje poslova za kolektivno ostvarivanje prava autora muzičkih djela, izvođača, proizvođača fonograma i filmskih producenata na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu koja se plaća pri prvoj prodaji ili uvozu novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje i pri prvoj prodaji ili uvozu novih praznih nosača zvuka slike ili teksta rješenjem broj: IP-04-47-5-200-3/20GM od 22. 04. 2020. godine udruženju “Reprobos”.

Izvođač može stvoriti izvedbu izvršavajući radne obaveze odnosno u okviru radnog odnosa, kao što autor može stvoriti autorsko djelo u okviru radnog odnosa ili izvršavajući radne obaveze. Izvođenje će nastati u radnom odnosu ukoliko je izvođač bio zaposlenik poslodavca te ukoliko je stvarajući izvedbu izvršavao svoje radne obaveze ili je izvedba stvorena na i prema uputstvima poslodavca te rezultirajuća izvedba mora nastati za vrijeme trajanja radnog odnosa kod tog poslodavca, sukladno odredbi čl. 124 st. 1 ZAISP-a. Ukoliko je izvođenje nastalo u radnom odnosu u smislu odredbe čl. 124 st. 1 ZAISP-a na izvođačka prava povodom te izvedbe će se primijeniti na odgovarajući način analogno odredbe ZAISP-a kojim se uređuje pretpostavka prijenosa prava na poslodavca povodom autorskog djela stvorenom u radnom odnosu ili izvršavajući radne obaveze, odnosno primjenjivat će se pravila odredbe čl. 100 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 124 st. 2 ZAISP-a.

Pravo izvođača je vremenski ograničeno i mnogo kraćeg intervala zaštite od vremenskog intervala autorskopravne zaštite subjektivnog autorskog prava. Subjektivno pravo izvođača povodom izvedbe traje 50 godina od dana izvođačevog izvođenja izvedbe, sukladno odredbi čl. 125 st. 1 ZAISP-a.

Ukoliko se napravi snimak izvođenja te ukoliko se taj snimak izda u smislu odredbe čl. 2 st. 3 ZAISP-a, ili ukoliko snimak izvođenja bude saopćen javnosti, u tom slučaju subjektivna prava izvođača povodom izvedbe u pitanju će trajati 50 godina od dana prvog izdavanja ili prvog saopćavanja javnosti, koji od ta dva dana bude ranije, sukladno odredbi čl. 125 st. 1 ZAISP-a²⁴³.

U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* Institut za intelektualno vlasništvo je dao dozvolu za obavljanje poslova za kolektivno ostvarivanje prava izvođača muzičkih djela rješenjem broj: IP-03-47-5-02676/15VT od 08. 05. 2015. godine udruženju "Asocijacija izvođača i svirača". Kao rezultat, sukladno odredbi čl. 18 i čl. 9 st. 4 ZKOAISP-a u BiH u ovo vrijeme nije moguće ostvarivati prava izvođača muzičara i svirača individualno osim ukoliko isti ili njihovi pravni sljednici nisu isključili svoja prava ili izvedbe iz kolektivnog ostvarivanja sukladno odredbi čl. 18 st. 2 ZKAOISP-a. Organizacije za kolektivno ostvarivanje prava drugih vrsta izvođača u ovo vrijeme nema dozvolu Instituta i shodno ne postoje. Shodno druge vrste izvođača mogu individualno ostvarivati svoja prava bez obaveze prethodnog izuzimanja istih, osim prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu.

²⁴³ Kao što je slučaj i sa subjektivnim autorskim pravom, vremenski interval zaštite subjektivnih izvođačkih prava počinje teći od prvog januara godine koja slijedi poslije godine u kojoj je nastala činjenica od koje se računa početak roka vremenskog intervala zaštite, sukladno odredbi čl. 125 st. 2 ZAISP-a.

9.3 Prava proizvođača fonograma

Fonogram kao predmet srodnopravne zaštite prava proizvođača fonograma jeste snimak zvukova izvođenja ili drugih zvukova ili onoga što predstavlja zvukove sukladno odredbi čl. 126 st. 3 ZAISP-a.

Fonogram je nematerijalno dobro ali nije niti mora biti individualna duhovna tvorevina za razliku od autorskog djela ili izvedbe a zato što fonogram nastaje snimanjem kvalifikovanih zvukova a ne donošenjem slobodnih stvaralačkih autorskih ili izvođačkih odluka koje proizlaze iz duha.

Snimanje zvukova kojim nastaje fonogram znači fiksiranje zvukova ili onoga što predstavlja zvukove na nosač sa kojeg se ti zvukovi mogu slušati, dalje reproducirati ili saopćavati javnosti putem bilo kog primjerenog uređaja, sukladno odredbi čl. 126 st. 2 ZAISP-a.

Predmet srodnopravne zaštite jeste snimak zvukova kao nematerijalno dobro, a ne materijalni nosač na koji je taj snimak fiksiran. Bez obzira da li materijalni nosač bio digitalni (u obliku elektronskog fajla ili fiksiran za CD, DVD, USB uređaj ili sličan materijalni nosač) ili analogni zapis zvuka na materijalnom nosaču, radit će se o istom fonogramu kao predmetu srodnopravne zaštite proizvođača fonograma, ali o različitim primjercima tog fonograma.

Neće biti fonogramom snimak zvukova izvođenja ili drugih zvukova ili onoga što predstavlja zvukove ukoliko je snimak u pitanju uključen ili ugrađen u audiovizuelno djelo, odnosno u videogram, sukladno odredbi čl. 126 st. 3 ZAISP-a. Činom pravno dozvoljenog i urednog uključivanja ili ugrađivanja u videogram ili, nominalno, u drugu vrstu primjerka audiovizuelnog djela, prestaje pravna egzistencija fonograma kao zasebnog predmeta pravne zaštite²⁴⁴.

Proizvođač fonograma jeste fizičko ili pravno lice koje preduzima inicijativu i snosi odgovornost za prvo snimanje zvukova izvođenja ili drugih zvukova ili onoga što predstavlja zvukove, sukladno odredbi čl. 126 st. 1 ZAISP-a.

Proizvođač fonograma može biti fizičko ali može biti i pravno lice, za razliku od autora koji može biti samo fizičko lice sukladno odredbi čl. 9 ZAISP-a te izvođača koji, kao nosilac moralnih prava (čl. 118 ZAISP-a) takođe može biti samo fizičko lice.

Proizvođač fonograma kao subjekt srodnih prava nema niti može imati moralnih prava odnosno ličnih prava ovlaštenja povodom fonograma.

²⁴⁴ Ukoliko se snimak zvuka na bilo koji način subsekventno ekstrahuje i odvoji od videograma ili drugog primjerka audiovizuelnog djela, sa dozvolom ovlaštenog lica, činom ekstrakcije, čim se rezultat takvog djelovanja mogne podvesti pod definiciju iz odredbe čl. 126 st. 3 ZAISP-a nastat će fonogram a lice koje se može kvalifikovati kao proizvođač fonograma (što ne mora biti lice koje je izvršilo ekstrahovanje snimke zvuka) će originarno steći subjektivno srodno pravo povodom tog fonograma.

Djelovanjem na način preduzimanja inicijative i snošenja odgovornosti za prvo snimanje zvukova izvođenja ili drugih zvukova ili onoga što predstavlja zvukove, kojim činom nastaje fonogram, lice koje je tako djelovalo originalno, stiče individualna srodna imovinska prava proizvođača fonograma. Ova prava su apstraktno definisanog sadržaja usljed djelovanja odredbe čl. 3 st. 2 ZAISP-a, koja uređuje da se odredbe ZAISP-a o sadržaju autorskih imovinskih prava primjenjuju na odgovarajući način i na pravo proizvođača fonograma, pa shodno, prema odredbi čl. 20 st. 1 ZAISP-a proizvođač fonograma ima kontrolu nad svim mogućim načinima korištenja fonograma i primjeraka fonograma te načinima koji će postati mogući za vremenski interval srodnopravne zaštite subjektivnog prava proizvođača fonograma, osim onih koje je zakonodavac izričito isključio ili povodom kojih načina korištenja fonograma ili primjeraka fonograma, zakonodavac nije sadržinski ili na drugi način ograničio subjektivna srodna imovinska prava proizvođača fonograma, a sukladno odredbi čl. 20 st. 2 ZAISP-a svi subjekti prava se moraju suzdržati od korištenja fonograma ili primjeraka fonograma bez valjane pravne osnove, i sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAISP-a proizvođač fonograma ima pravo na naknadu za svaki individualni način i instancu korištenja fonograma ili primjerka fonogram koja čini sadržaj subjektivnih imovinskih prava proizvođača fonograma.

Pored ovako apstraktno definisanog sadržaja individualnih srodnih imovinskih prava proizvođača fonograma, proizvođač fonograma ima i isključivo pravo: direktnog ili indirektnog reproduciranja svojih fonograma, a bilo koji način i u bilo kojoj formi (čl. 127 tačka a ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu reproduciranja primjeraka autorskog djela, uređenog odredbom čl. 21 ZAISP-a); distribuiranja svojih primjeraka fonograma (čl. 127 tačka b ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu distribuiranja primjeraka autorskog djela, uređenog odredbom čl. 22 ZAISP-a); davanja u zakup primjeraka svojih fonograma (čl. 127 tačka c ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu davanja primjeraka autorskog djela u zakup, uređenog odredbom čl. 23 ZAISP-a); činjenja dostupnim javnosti svojih fonograma (čl. 127 tačka d ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu saopćavanja sadržaja i primjerka autorskog djela činjenjem dostupnim javnosti, uređenog odredbom čl. 32 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 127 ZAISP-a.

Ukoliko se fonogram koji je izdat (čl. 2 st. 3 ZAISP-a) u “komercijalne” svrhe, u smislu da su primjerci fonograma učinjeni dostupnim javnosti na način koji omogućava pojedincu da pristupe sadržaju tih fonograma s mjesta i u vrijeme koje sami odaberu, sukladno odredbi čl. 128 st. 3 ZAISP-a, koristi za radiodifuzno emitiranje ili koristi na drugi način radi saopćavanja javnosti, korisnik koji koristi fonogram na takav način ima obavezu za svako pojedinačno korištenje da plati proizvođaču fonograma jedinstvenu pravičnu naknadu, sukladno odredbi čl. 128 st. 1 ZAISP-a. Iznos naknade koji će biti “pravičan” je pravni standard.

Proizvođač fonograma ima obavezu platiti izvođačima čije je izvođenje snimljeno na fonogramu koji je korišten od strane korisnika za radiodifuzno emitiranje ili drugo saopćavanje javnosti polovinu naknade koju primi od korisnika, osim ukoliko između izvođača i proizvođača fonograma nije dogovoren drugačiji udjel ili nije drugačije dogovoreno, sukladno odredbi čl. 128 st. 2 ZAISP-a. Ukoliko fonogram se sastoji od zvukova koji nisu nastali izvođenjem odnosno ne predstavljaju zvukove izvođenja, proizvođač fonograma neće imati obavezu plaćanja naknade sukladno odredbi čl. 128 st. 2 ZAISP-a.

Pravo na naknadu koju proizvođač fonograma mora platiti izvođačima je vremenski ograničeno i traje 50 godina od dana objavljivanja fonograma, pod uslovom da je subjektivno pravo izvođača još uvijek u tom roku zaštićeno sukladno odredbi čl. 128 st. 4 ZAISP-a²⁴⁵.

Proizvođač fonograma ima individualno subjektivno srodno drugo pravo proizvođača fonograma na naknadu za privatno i drugo vlastito reproduciranje za zvučno i vizuelno snimanje fonograma koja se plaća pri prvoj prodaji ili uvozu novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje i pri prvoj prodaji ili uvozu novih praznih nosača zvuka, slike ili teksta, sukladno odredbi čl. 129 ZAISP-a koji upućuje na čl. 36 st. 2 ZAISP-a. Ovo subjektivno drugo pravo proizvođača fonograma se može samo kolektivno ostvarivati sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka b Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (Sl. glasnik BiH br. 63/10). Proizvođačima fonograma zajedno sa filmskim producentima kao cjelini pripada 30% naknade koju nadležna kolektivna organizacija ostvari po osnovi naknade za privatnu i drugu vlastitu upotrebu a koja se plaća po osnovi odredbe čl. 36 st. 2 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 22 st. 1 ZKOAISP-a.

Prava proizvođača fonograma traju 50 godina od dana prvog fiksiranja fonograma sukladno odredbi čl. 130 st. 1 ZAISP-a. Ukoliko je fonogram u tom roku zakonito izdat (u smislu odredbe čl. 2 st. 3 ZAISP-a) prava proizvođača fonograma će trajati 50 godina od dana prvog izdanja, sukladno odredbi čl. 130 st. 1 ZAISP-a. Ukoliko fonogram u tom roku nije na pravno dozvoljen način izdat, ali jeste na pravno dozvoljen način saopćen javnosti (u smislu odredbe čl. 24 ZAISP-a), prava proizvođača fonograma će trajati 50 godina od prvog saopćavanja javnosti, sukladno odredbi čl. 130 st. 1 ZAISP-a²⁴⁶.

U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* Institut za intelektualno vlasništvo je dao dozvolu za obavljanje poslova za kolektivno ostvarivanje prava proizvođača fonograma rješanjem broj: IP-03-47-5-05879/15VT od 16. 10. 2015. godine udruženju – Udruženje za zaštitu proizvođača "FONOGRAM". Kao rezultat, sukladno odredbi čl. 18 i čl. 9 st. 4 ZKOAISP-a u BiH u ovo vrijeme nije moguće ostvarivati prava proizvođača fonograma

²⁴⁵ U kom slučaju obaveza plaćanja naknade će isteći istekom vremenskog intervala zaštite subjektivnog prava izvođača.

²⁴⁶ Vremenski trajanja subjektivnog prava proizvođača fonograma se računa od prvog januara godine koja slijedi poslije godine u kojoj je nastala činjenica od koje se ima računati početak naznačenog roka, sukladno odredbi čl. 130 st. 2 ZAISP-a.

individualno osim ukoliko proizvođač fonograma ili pravni sljednik istog nije isključio/ izuzeo svoja prava ili fonograme iz kolektivnog ostvarivanja sukladno odredbi čl. 18 st. 2 ZKAOISP-a.

9.4 Prava filmskog producenta

Videogram kao predmet srodnopravne zaštite subjektivnog prava filmskog producenta jeste snimak audiovizuelnog djela ili slijeda slika koje prikazane u sekvencijalnom nizu daju utisak pokreta, praćenih zvukom ili bez zvuka, sukladno odredbi čl. 131 ZAISP-a²⁴⁷.

Videogram je nematerijalno dobro, koje se razlikuje od materijalnih nosača, kakvi god oni bili, na koji je sadržaj videograma fiksiran²⁴⁸.

Filmski producent kao subjekt srodnog prava filmskog producenta je fizičko ili pravno lice koje u svoje ime daje inicijativu, prikuplja ili na drugi način obezbjeđuje finansijska sredstva, organizira, rukovodi i preuzima odgovornost za fiksiranje videograma, sukladno odredbi čl. 131 ZAISP-a. Pojam filmskog producenta kao subjekta prava filmskog producenta se mora razlikovati od filmskog producenta kao subjekta prava koji zaključuje ugovor o filmskoj produkciji sa koautorima audiovizuelnog autorskog djela, autorima doprinosa, izvođačima i eventualno drugim licima. Lice može zaključiti ugovor o filmskoj produkciji i biti filmskim producentom a u isto vrijeme ne moći se kvalifikovati kao filmskim producentom u kontekstu srodnog prava filmskog producenta i obrnuto, pa je potrebno moći kvalifikovati lice u pitanju za konkretni relevantni status.

Filmski producent kao subjekt srodnih prava nema niti može imati moralna prava odnosno ličnopravna ovlaštenja povodom videograma.

Stvarajući videogram filmski producent originarno stiče individualna subjektivna srodna prava filmskog producenta povodom videograma. Ova prava filmskog producenta su zasebna i odvojena od eventualnih subjektivnih prava koja filmski producent ima po osnovi ugovora o filmskoj produkciji.

Srodna subjektivna prava filmskog producenta su apstraktno definisanog sadržaja usljed djelovanja odredbe čl. 3 st. 2 ZAISP-a, koja uređuje da se odredbe ZAISP-a o sadržaju autorskih imovinskih prava primjenjuju na odgovarajući način i na pravo filmskog producenta, pa shodno tome, prema odredbi čl. 20 st. 1 ZAISP-a filmski producent ima kontrolu nad svim mogućim načinima korištenja videograma i primjeraka videograma

²⁴⁷ Kao ni fonogram, videogram po svojoj prirodi nije niti mora biti individualna duhovna tvorevina da bi bio predmet srodnopravne zaštite prava filmskog producenta, već mora zadovoljiti specifične uslove koje je propisao zakonodavac.

²⁴⁸ Videogram kao predmet srodnopravne zaštite se razlikuje od audiovizuelnog djela kao autorskog djela i predmeta autorskopravne zaštite. Kao što se fonogram mogao sastojati od zvukova koji jesu ali i koji nisu autorsko djelo, tako se i videogram može sastojati od slika koje mogu ali i slika koje ne moraju biti autorskopravno zaštićene kao autorsko djelo odnosno od sadržaja koji može ali ne mora biti autorskopravno zaštićen.

te načinima koji će postati mogući za vremenski interval srodnopravne zaštite subjektivnog prava filmskog producenta, osim onih koje je zakonodavac izričito isključio ili povodom kojih načina korištenja videograma ili primjeraka videograma zakonodavac nije sadržinski ili na drugi način ograničio subjektivna srodna imovinska prava filmskog producenta, a sukladno odredbi čl. 20 st. 2 ZAISP-a svi subjekti prava se moraju suzdržati od korištenja videograma ili primjeraka videograma bez valjane pravne osnove, i sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAISP-a filmski producent ima pravo na naknadu za svaki individualni način i instancu korištenja videograma ili primjerka videograma koja čini sadržaj subjektivnih imovinskih prava filmskog producenta.

Filmski producent kao subjekt srodnog prava izričito ima isključivo pravo: reproduciranja svojih videograma (čl. 132 tačka a ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu reproduciranja primjeraka autorskog djela, uređenog odredbom čl. 21 ZAISP-a); distribuiranja primjeraka svojih videograma (čl. 132 tačka b ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu distribuiranja primjeraka autorskog djela, uređenog odredbom čl. 22 ZAISP-a); davanja u zakup svojih videograma (čl. 132 tačka c ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu davanja primjeraka autorskog djela u zakup, uređenog odredbom čl. 23 ZAISP-a); javnog prikazivanja svojih videograma (čl. 132 tačka d ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu saopćavanja javnosti sadržaja autorskog djela javnim prikazivanjem, uređenog odredbom čl. 27 ZAISP-a); činjenja dostupnim javnosti svojih videograma (čl. 132 tačka e ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu saopćavanja javnosti činjenjem dostupnim javnosti sadržaja i primjeraka autorskog djela, uređenog odredbom čl. 32 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 132 ZAISP-a.

Odredbe ZAISP-a o sadržinskim ograničenjima autorskog prava se primjenjuju na odgovarajući način i na srodna prava filmskog producenta sukladno odredbi čl. 3 st. 2 ZAISP-a.

Filmski producent kao subjekt srodnog prava ima individualno subjektivno srodno drugo pravo filmskog producenta na naknadu za privatno i drugo vlastito reproduciranje za zvučno i vizuelno snimanje videograma koja se plaća pri prvoj prodaji ili uvozu novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje i pri prvoj prodaji ili uvozu novih praznih nosača zvuka, slike ili teksta, sukladno odredbi čl. 133 ZAISP-a koji upućuje na čl. 36 st. 2 ZAISP-a. Ovo subjektivno drugo pravo filmskog producenta se može samo kolektivno ostvarivati sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka b Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (Sl. glasnik BiH br. 63/10). Filmskim producentima kao cjelini, zajedno sa proizvođačima fonograma pripada 30% naknade koju nadležna kolektivna organizacija ostvari po osnovi naknade za privatnu i drugu vlastitu upotrebu a koja se plaća po osnovi odredbe čl. 36 st. 2 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 22 st. 1 ZKOAISP-a.

Prava filmskog producenta su ograničena i traju 50 godina od dana prvog fiksiranja videograma za materijalni nosač, sukladno odredbi čl. 134 ZAISP-a. Ukoliko je videogram u tom roku zakonito izdat (u smislu odredbe čl. 2 st. 3 ZAISP-a) ili zakonito saopćen javnosti (u smislu odredbe čl. 24 ZAISP-a) prava će trajati 50 godina od dana takvog izdanja ili dana prvog saopćavanja zavisno koji je dan bio ranije, sukladno odredbi čl. 134 ZAISP-a. Zakonodavac nije uredio da se ovi rokovi računaju od prvog januara kao što je slučaj sa pravom izvođača i proizvođača fonograma.

9.5 Prava organizacije za radiodifuziju

Emisija kao predmet srodnog prava organizacije za radiodifuziju je zvučni, vizuelni, odnosno zvučno-vizuelni sadržaj pretvoren u električni, elektromagnetni ili drugi signal koji se emitira radi saopćavanja javnosti, sukladno odredbi čl. 135 st. 2 ZAISP-a²⁴⁹. Emisija je nematerijalno dobro i odvojena je u svojoj pravnoj egzistenciji od primjeraka emisije koji nastanu kada se sadržaj emisije fiksira za materijalni nosač.

Organizacija za radiodifuziju kao subjekt srodnog prava je *ex lege* pravno lice koje preuzima inicijativu i snosi odgovornost za proizvodnju emisije, sukladno odredbi čl. 135 st. 1 ZAISP-a.

Organizacija za radiodifuziju kao pravno lice i subjekt srodnih prava nema niti može imati moralna prava odnosno ličnopravna ovlaštenja povodom emisije.

Srodna subjektivna prava organizacije za radiodifuziju su apstraktno definisanog sadržaja usljed djelovanja odredbe čl. 3 st. 2 ZAISP-a, koja uređuje da se odredbe ZAISP-a o sadržaju autorskih imovinskih prava primjenjuju na odgovarajući način i na prava organizacije za radiodifuziju, pa shodno, prema odredbi čl. 20 st. 1 ZAISP-a organizacija za radiodifuziju ima kontrolu nad svim mogućim načinima korištenja emisije i primjeraka emisije te načinima koji će postati mogući za vremenski interval srodnopravne zaštite subjektivnog prava organizacije za radiodifuziju, osim onih koje je zakonodavac izričito isključio ili povodom kojih načina korištenja emisije ili primjeraka emisije zakonodavac nije sadržinski ili na drugi način ograničio subjektivna srodna imovinska prava organizacije za radiodifuziju, sukladno odredbi čl. 20 st. 2 ZAISP-a svi subjekti prava se moraju suzdržati od korištenja emisije ili primjeraka emisije bez valjane pravne osnove za takvo djelovanje, i sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAISP-a organizacija za radiodifuziju ima pravo na naknadu za svaki individualni način i instancu korištenja emisije ili primjerka emisije koja čini sadržaj subjektivnih imovinskih prava organizacije za radiodifuziju.

Organizacija za radiodifuziju ima isključivo pravo: reemitiranja svojih emisija bežično ili putem žica (čl. 136 tačka a ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom

²⁴⁹ Kao ni fonogram ni videogram, emisija nije niti mora biti individualnom duhovnom tvorevinom da bi bila predmetom srodnopravne zaštite prava organizacije za radiodifuziju, već mora zadovoljiti specifične uslove koje kako bi se mogla kvalifikovati kao emisija u smislu zasebnog objekta srodnopravne zaštite.

imovinskom pravu saopćavanja javnosti sadržaja autorskog djela radiodifuznim ili kablovskim reemitiranjem, uređenog odredbom čl. 30 ZAISP-a); sekundarnog korištenja svojih emisija u smislu člana 31 ZAISP-a, ako se to radi uz naplatu ulaznica (čl. 136 tačka b ZAISP-a); snimanja svojih emisija (čl. 136 tačka c ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom pravu reproduciranja primjeraka autorskog djela kao nematerijalnog dobra snimanjem, sukladno odredbi čl. 21 ZAISP-a (posebno čl. 2 gdje se snimanje *exempli causa* izričito spominje kao da čini sadržaj ovog prava, između ostalog); reproduciranja snimaka svojih emisija (čl. 136 tačka d ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu reproduciranja primjeraka autorskog djela uređenog odredbom čl. 21 ZAISP-a); distribuiranja primjeraka snimaka svojih emisija (čl. 136 tačka e ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu distribuiranja primjeraka autorskog djela uređenog odredbom čl. 22 ZAISP-a), činjenja dostupnim javnosti sadržaja i primjeraka snimaka svojih emisija (čl. 136 tačka f ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu saopćavanja javnosti sadržaja ili primjeraka autorskog djela činjenjem dostupnim javnosti, uređenog odredbom čl. 32 ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 136 ZAISP-a.

Organizacija za radiodifuziju nema individualno subjektivno drugo pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu emisije²⁵⁰. Odredbe ZAISP-a o sadržajinskim ograničenjima autorskog prava se primjenjuju na odgovarajući način i na srodna prava radiodifuzne organizacije sukladno odredbi čl. 3 st. 2 ZAISP-a.

Emisija može sadržavati jedno ili više autorskih djela jednog ili više autora, jednu ili više izvedbi jednog ili više izvođača te jedno ili više fonograma i/ili videograma jednog ili više proizvođača fonograma ili filmskih producenata. Organizacija za radiodifuziju mora imati validnu pravnu osnovu za svako uvrštenje i korištenje svakog pojedinog autorskog djela i svakog pojedinog predmeta srodnih prava u emisiju²⁵¹.

Prava organizacije za radiodifuziju traju 50 godina od dana prvog emitiranja, sukladno odredbi čl. 137 ZAISP-a.

9.6. Prava izdavača

Izdavač ima srodno pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu fotokopiranjem primjeraka autorskih djela koje je izdavač izdavajući reproducirao i distribuirao pri prvoj prodaji ili uvozu novih uređaja za fotokopiranje (čl. 36 st. 3 tačka a ZAISP-a) i

²⁵⁰ Kao što imaju izvođač povodom izvedbe (čl. 120 ZAISP-a), proizvođač fonograma povodom fonograma (čl. 129 ZAISP-a), filmski producent povodom videograma (čl. 133 ZAISP-a) te izdavač povodom primjeraka autorskog djela koji čine izdanje (čl. 138 ZAISP-a).

²⁵¹ Nedostatak valjane pravne osnove će značiti da djelovanje povodom emisije organizacije za radiodifuziju će činiti jednu ili više povreda autorskog odnosno srodnih prava, no neće rezultirati time da emisija neće biti podobna za srodonpravnu zaštitu ali autor i/ili subjekti srodnih prava mogu tražiti da se primjene mjere zaštite koje bi daljnjim korisnicima otežali ili onemogućili subsekventno korištenje emisije u pitanju.

od izrađenih fotokopija namijenjenih za prodaju (čl. 36 st. 3, tačka b ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 138 st. 1 ZAISP-a.

Izdavač stiče ovo pravo originarno, po osnovi čina reproduciranja i distribuiranja (zajedno izdavanja) primjeraka kvalifikovanog autorskog djela i srodno pravo izdavača je odvojeno i zasebno od eventualnog prava izdavača iz pravnog posla sa autorom/nosiocem prava.

Srodno pravo izdavača na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu traje 50 godina od pravno dozvoljenog izdavanja relevantnih i kvalifikacionih primjeraka autorskog djela, sukladno odredbi čl. 138 st. 2 ZAISP-a. Ovo pravo se može samo kolektivno ostvarivati sukladno odredbi čl. 4 st. 2 tačka b Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (Sl. glasnik BiH br. 63/10). Naknada se dijeli između izdavača i autora u omjeru 50% : 50%, skladno odredbi čl. 22 st. 2 ZKOAIISP-a.

Pored srodnog prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu, izdavač može imati i srodna prava po osnovi čl. 139 i čl. 140 ZAISP-a.

Fizičko ili pravno lice koje prvi put na pravno dozvoljen način objavi i izda odnosno objavi i saopći javnosti neobjavljeno slobodno autorsko djelo ili neobjavljeni slobodni predmet srodnih prava steći će originarno srodno pravo povodom tog autorskog djela ili predmeta srodnih prava, koje subjektivno pravo će sadržajem odgovarati odnosno koje će imati sadržaj autorskih imovinskih prava i drugih prava autora (čl. 20–33, 110 et al ZAISP-a za autorska imovinska prava i čl. 34–39 et al ZAISP-a za druga prava autora) sukladno odredbi čl. 139 st. 1 ZAISP-a. Da bi bilo kvalifikaciono autorsko djelo mora biti slobodno i neobjavljeno što su činjenična pitanja.

Na ovakav način se slobodno autorsko djelo ili slobodni predmet srodnih prava isključuje iz javnog domena u koji je ušao istekom vremenskog intervala autorskopravne i srodonpravne zaštite. No, davanje subjektivnog srodnog prava kvalifikovanom licu služi kako bi se subjekti prava motivirali na utrošak vremena, truda i drugih faktora u objavljivanju i izdavanju odnosno u saopćavanju javnosti neobjavljenih slobodnih autorskih djela ili predmeta srodnih prava a što je društveno korisno djelovanje jer se na taj način javnosti omogućava korištenje do tada efektivno neiskoristivih ili teško iskoristivih plodova uma.

Ovo pravo će biti pravno zaštićeno u vremenskom intervalu od 25 godina od prvog pravno dozvoljenog izdavanja ili prvog saopćavanja javnosti predmetnog neobjavljenog slobodnog autorskog djela ili predmeta srodnih prava, sukladno odredbi čl. 139 st. 2 ZAISP-a.

Fizičko ili pravno lice koje izvrši pripremu posebnog “izdanja” pa izvrši reproduciranje te distribuiranje rezultirajućih karakterističnih primjeraka predmetnog slobodnog autorskog djela koje “izdanje” sadrži dodatne elemente koji su rezultat naučnog istraživanja ili je “izdanje” rezultat posebne obrade pa se kao posljedica ovakvog djelovanja bitno razlikuje od

postojećih primjeraka odnosno “izdanja” tog slobodnog autorskog djela, takvo lice će originalno steći srodno subjektivno pravo koje će imati sadržaj ekvivalentan sadržaju autorskih imovinskih i drugih prava autora, sukladno odredbi čl. 140 st. 1 ZAISP-a. Zakonodavac ne precizira šta sve može predstavljati kvalificirajuću “obradu” pa je i to pravnim standardom i činjeničnim pitanjem.

Kvalifikovano lice će steći subjektivno srodno pravo iz odredbe čl. 140 st. 1 ZAISP-a samo povodom svog “izdanja” odnosno karakterističnih primjeraka slobodnog autorskog djela i korespondirajuću kontrolu nad korištenjem tih primjeraka. Drugi subjekti prava će slobodno autorsko djelo, kao i druge ali ne i predmetne karakteristične primjerke istih, moći koristiti bez autorskopравnih konsideracija i bez da to predstavlja povredu srodnog prava kvalifikovanog lica iz odredbe čl. 140 st. 1 ZAISP-a.

Subjektivno srodno pravo koje lice stiče po osnovi odredbe čl. 140 st. 1 ZAISP-a traje 30 godina od prvog pravno dozvoljenog izdavanja kvalificirajućih primjeraka slobodnog autorskog djela sukladno odredbi čl. 140 st. 2 ZAISP-a.

U uporednom pravu sadržaj srodnog prava izdavača je šire definisan²⁵².

9.7. Prava proizvođača baze podataka

Baza podataka je karakteristična po tome što može u isto vrijeme da bude predmet autorskopравne zaštite kao autorsko djelo sukladno odredbi čl. 7 st. 3 et al ZAISP-a i da bude predmet srođnopravne zaštite prava proizvođača baze podataka sukladno odredbi čl. 141 st. 1 et al ZAISP-a²⁵³. Zaštita baze podataka kao autorskog djela i kao predmeta srodnog prava je odvojena i zasebna, sukladno odredbi čl. 3 st. 1 ZAISP-a te sukladno odredbi čl. 141 st. 3 ZAISP-a koja eksplicitno uređuje da je zaštita baze podataka ili njenog sadržaja sukladno odredbama ZAISP-a kojim se uređuje srodno pravo proizvođača baze podataka, nezavisna od zaštite iste baze podataka subjektivnim autorskim pravom ili drugim pravnim pravilima. Prag koji baza podataka treba da zadovolji da bi se mogla kvalifikovati kao predmet srodnog prava proizvođača baze podataka je značajno niži od praga za kvalifikovanje iste baze podataka kao autorsko djelo u skladu sa odredbom čl. 7 st. 3 et al. ZAISP-a pa kao rezultat veći je krug baza podataka koje će biti predmet srođnopravne zaštite nego samo autorskopравne ili i srođnopravne i autorskopравne zaštite. Moguće je da baza podataka bude predmet srođnopravne zaštite prava proizvođača baze

²⁵² Direktivom EU 2019/790 o autorskom pravu i srodnim pravima na jedinstvenom digitalnom tržištu se ustanovljava sui generis i proširuje obim prava izdavača posebno u kontekstu digitalnog tržišta i interneta. U vrijeme pisanja ovog priručnika BiH nije transponirala ove odredbe pa one ne čine pozitivno autorsko pravo u BiH i neće biti predmetom obrazlaganja.

²⁵³ Odredbe kojim se uređuje srođnopravna zaštita proizvođača baze podataka kao i autorskopравna zaštita baza podataka kao autorskih djela su nastali pod uticajem Direktive EU 96/9/EZ o pravnoj zaštiti baza podataka, shodno razumijevanje i tumačenje relevantnih pozitivnih odredbi je moguće analizirajući pravnu praksu sudova država članica EU, Evropskog suda pravde te komentara i naučnih djela o ovoj direktivi.

podataka ali u isto vrijeme da ne bude kvalifikovana za autorskopravnu zaštitu kao autorsko djelo. Moguće je da baza podataka bude kvalifikovana za autorskopravnu zaštitu i ne bude u isto vrijeme kvalifikovana za srodnopravnu zaštitu.

Baza podataka, kao predmet srodnog prava proizvođača baze podataka, jeste zbirka samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kojem obliku koja je sistematski ili metodički uređena i pojedinačno pristupačna putem elektronskih ili drugih sredstava i kod koje je pribavljanje, verifikacija ili predstavljanje njenog sadržaja tražilo kvalitativno ili kvantitativno značajno ulaganje ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava sukladno odredbi čl. 141 st. 1 ZAISP-a, a što je pravni standard.

Baza podataka kao predmet srodnog prava je nematerijalno dobro koje ima zasebnu i odvojenu pravnu egzistenciju od svojih primjeraka, u kom god obliku bili materijalni nosači na koji je fiksiran sadržaj baze podataka.

Baza podataka kao predmet srodnopravne zaštite se može sastojati od autorskih djela, od predmeta srodnih prava, od podataka koji mogu ali ne moraju biti autorskopravno zaštićeni, od činjenica koje po svojoj prirodi nisu niti mogu biti autorskopravno zaštićene te od bilo koje druge građe, a koji sadržaj, da bi baza podataka bila kvalifikovana za ovu vrstu srodnopravne zaštite, mora biti sistematski ili metodički uređen i pojedinačno dostupan elektronskim ili drugim sredstvima.

Uvrštavanje autorskih djela u sadržaj baze podataka je čin korištenja autorskog djela povodom kojeg autor ima isključivo subjektivno autorsko pravo prerade u obliku uključivanja ili ugrađivanja predmetnog autorskog djela u neizmijenjenom obliku u bazu podataka (čl. 33 st. 2 ZAISP-a) reproduciranja (čl. 21 ZAISP-a) te može imati druga subjektivna individualna autorska prava koja sadržajem odgovaraju načinu korištenja tih autorskih djela koji čini proizvođač baze podataka odnosno lice koje stvara predmetnu bazu podataka (čl. 20 ZAISP-a).

Uvrštavanje sadržaja u bazu podataka može biti uređeno i predmetom drugih grana prava, uključujući i obligaciono pravo (naprimjer ugovor o djelu da se prikupe i sistematizuju činjenice i sl).

Proizvođač baze podataka djelovanjem uključivanja građe u sadržaj baze podataka te korištenjem baze podataka, ne smije povređivati i zadirati u subjektivna autorska, srodna ili druga subjektivna prava koja postoje na individualnim predmetima pravne zaštite koji se ugrađuju u bazu podataka, sukladno odredbi čl. 141 st. 3 ZAISP-a. Proizvođač baze podataka mora imati validnu pravnu osnovu za uključenje relevantnog objekta prava u sadržaj baze podataka²⁵⁴.

²⁵⁴ No, zakonodavac ne uređuje sankciju ukoliko proizvođač ne poštuje ovu zakonsku odredbu. Smatramo da ukoliko proizvođač baze podataka izvrši povredu subjektivnog autorskog ili drugih prava kao rezultat će nastati pravno zaštićena baza podataka ali, kao što je slučaj i drugdje, titulari povrijeđenog prava mogu tražiti primjenu mjera koje bi mogle onemogućiti ili znatno otežati drugim subjektivna prava da

Srodnopravna zaštita baze podataka obuhvata cjelokupan sadržaj baze podataka (čl. 142 st. 1 tačka a ZAISP-a), svaki kvalitativno ili kvantitativno znatan dio sadržaja baze podataka (čl. 142 st. 1 tačka b ZAISP-a) te kvalitativno ili kvantitativno neznatne dijelove sadržaja baze podataka ako se ti dijelovi koriste ponavljano i sistematski, pa bi bilo suprotno redovnom korištenju baze podataka, ili bi u nerazumnoj mjeri nanosilo štetu zakonitim interesima njenog proizvođača, da se koriste kvalitativno ili kvantitativno neznatni dijelovi sadržaja baze podataka (čl. 142 st. 1 tačka c ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 142 st. 1 ZAISP-a²⁵⁵.

Srodnopravna zaštita baze podataka se ne odnosi na računarske programe koji su korišteni za izradu baze podataka ili za rad s bazama podataka koje su dostupne elektronskim putem, sukladno odredbi čl. 142 st. 2 ZAISP-a.

Proizvođač baze podataka kao subjekt srodnog prava je fizičko ili pravno lice koje preduzima inicijativu i preuzima rizik ulaganja kvantitativno ili kvalitativno značajnih ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava za pribavljanje, verifikaciju ili predstavljanje sadržaja baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite sukladno odredbi čl. 141 st. 2 ZAISP-a. Kvalifikaciono i relevantno djelovanje proizvođača baze podataka je prvenstveno imovinske i organizacione prirode te ne zahtijeva donošenje stvaralačkih individualizirajućih kvalificirajućih odluka.

Proizvođač baze podataka, kao subjekt srodnih prava, nema niti može imati moralna prava odnosno ličnopravna ovlaštenja povodom baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite.

Srodna subjektivna prava proizvođača baze podataka su apstraktno definisanog sadržaja, usljed djelovanja odredbe čl. 3 st. 2 ZAISP-a, koja uređuje da se odredbe ZAISP-a o sadržaju autorskih imovinskih prava primjenjuju na odgovarajući način i na prava proizvođača baze podataka, pa shodno, prema odredbi čl. 20 st. 1 ZAISP-a proizvođač baze podataka ima kontrolu nad svim mogućim načinima korištenja svih zaštićenih elemenata baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite (čl. 142 ZAISP-a) i primjeraka baze podataka te načinima koji će postati mogući za vremenski interval srodnopravne zaštite subjektivnog prava proizvođača baze podataka, osim onih koje je zakonodavac izričito isključio ili povodom kojih način korištenja baze podataka, kao predmeta srodnopravne zaštite ili primjeraka predmetne baze podataka, zakonodavac nije sadržinski ili na drugi način ograničio subjektivna srodna imovinska prava proizvođača baze podataka, a sukladno odredbi čl. 20 st. 2 ZAISP-a svi subjekti prava se moraju suzdržati od korištenja baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite ili primjeraka predmetne

subsekventno koriste bazu podataka koja je nastala povredom subjektivnog autorskog, srodnog ili drugih subjektivnih prava.

²⁵⁵ Obim srodnopravne zaštite baze podataka je značajno širi od obima zaštite baze podataka kao autorskog djela, koja se odnosi na strukturu baze podataka odnosno izbor, raspored ili način izlaganja sadržaja baze podataka kao individualne duhovne tvorevine (čl. 7 st. 1 ZAISP-a).

baze podataka bez valjane pravne osnove, i sukladno odredbi čl. 20 st. 3 ZAISP-a proizvođač baze podataka ima pravo na naknadu za svaki individualni način i instancu korištenja baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite ili primjerka baze podataka koja čini sadržaj subjektivnih imovinskih prava proizvođača baze podataka.

Proizvođač baze podataka ima isključivo pravo: reproduciranja svoje baze podataka (čl. 143 tačka a ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu reproduciranja primjerak autorskog djela, uređenog odredbom čl. 21 ZAISP-a); distribuiranja primjeraka svoje baze podataka (čl. 143 tačka b ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu distribuiranja primjeraka autorskog djela, uređenog odredbom čl. 22 ZAISP-a); davanja u zakup primjeraka svoje baze podataka (čl. 143 tačka c ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu davanja u zakup primjeraka autorskog djela, uređenog odredbom čl. 23 ZAISP-a); činjenja dostupnim javnosti svoje baze podataka (čl. 143 tačka d ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom imovinskom pravu saopćavanja javnosti sadržaja ili primjeraka autorskog djela činjenjem dostupnim javnosti, uređenog odredbom čl. 32 ZAISP-a), i drugog oblika saopćavanja javnosti svoje baze podataka (čl. 143 tačka e ZAISP-a) (korespondira sadržajem individualnom autorskom pravu saopćavanja sadržaja autorskog djela javnosti, uređenog odredbom čl. 24 et al ZAISP-a), sukladno odredbi čl. 143 ZAISP-a.

Odredbе ZAISP-a o sadržinskim ograničenjima autorskog prava se primjenjuju na odgovarajući način i na srodna prava proizvođača baze podataka sukladno odredbi čl. 3 st. 2 ZAISP-a. Dodatno, sadržaj srodnih prava proizvođača baze podataka je ograničen tako što ovlašteni korisnik objavljene baze podataka može se slobodno koristiti znatnim dijelovima sadržaja baze podataka ukoliko je to za privatne i druge vlastite upotrebe primjerka baze podataka koji nije u obliku elektronskog zapisa i pod uslovom da su zadovoljeni uslovi iz čl. 46 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 145 st. 1 tačka a ZAISP-a, te za potrebe izvođenja nastave, ukoliko su zadovoljeni uslovi iz čl. 45 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 145 st. 1 tačka b ZAISP-a.

Zakonodavac dozvoljava korištenje baze podataka bez da korisnik mora tražiti i dobiti dozvolu ili izvršiti prijenos prava ili platiti naknadu za takvo korištenje baze podataka ukoliko se korištenje predmetne baze podataka čini u provođenju zadataka javne sigurnosti i u službenim postupcima, pod uslovom da postoje uslovi iz odredbe čl. 53 ZAISP-a, sukladno odredbi čl. 145 st. 2 ZAISP-a.

Ovlašteni korisnik objavljene baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite se može slobodno koristiti kvalitativno ili kvantitativno neznatnim dijelovima sadržaja baze podataka u bilo koju svrhu, sukladno odredbi čl. 144 st. 1 ZAISP-a.

Ako je korisnik predmetne baze podataka samo ovlašten u pogledu dijela baze podataka, korisnik se može slobodno koristiti kvalitativno ili kvantitativno neznatnim dijelovima sadržaja onog djela baze podataka za koji je ovlašten, sukladno odredbi čl. 144 st. 1

ZAISP-a. Činjenično je pitanje na koji je dio sadržaja baze podataka korisnik ovlašten te da li ono što koristi se može kvalifikovati kao kvalitativno ili kvantitativno neznatnim dijelom baze podataka.

Ovlašteni korisnik ne smije obavljati radnje korištenja baze podataka koje bi bile suprotne uobičajenom korištenju te baze podataka ili koje bi u nerazumnoj mjeri nanosile štetu zakonitim interesima njenog proizvođača, sukladno odredbi čl. 144 st. 2 ZAISP-a. Pravni je standard da li će djelovanje ovlaštenog korisnika se moći kvalifikovati kao da je suprotno uobičajenom korištenju baze podataka ili će u nerazumnoj mjeri nanositi štetu zakonitim interesima proizvođača baze podataka.

Ovlašteni korisnik baze podataka mora imati zasebnu valjanu pravnu osnovu da bi koristio autorska djela ili predmete srodnih prava ili drugih predmeta pravne zaštite. Ovlašteni korisnik ne smije činiti povredu prava ili nanijeti štetu nosiocima autorskog prava ili srodnih prava ili drugih subjektivnih prava povodom autorskih djela, predmeta srodnih prava ili drugih predmeta pravne zaštite koji čine sadržaj baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite koristeći predmetnu bazu podataka, sukladno odredbi čl. 144 st. 3 ZAISP-a.

Ugovorne ili odredbe drugih pravnih poslova kojim se ograničava ili oduzima pravo ovlaštenog korisnika na korištenje kvalitativno ili kvantitativno neznatnih dijelova sadržaja baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite, kojim se ovlašćuje korisnik na djelovanje suprotno uobičajenom korištenju baze podataka ili djelovanje kojim se u nerazumnoj mjeri nanosi šteta zakonitim interesima proizvođača baze podataka ili kojim se dozvoljava nanošenje štete i povrede objektima pravne zaštite, odnosno odredbe koje su suprotne odredbama čl. 144 st. 1–3 ZAISP-a će biti ništave i neće proizvoditi namjerene pravne učinke, sukladno odredbi čl. 144 st. 4 ZAISP-a.

Srodna prava proizvođača baze podataka su vremenski ograničena i traju 15 godina od završetka djelovanja, pribavljanja, verifikacije ili predstavljanja sadržaja predmetne baze podataka za koje je djelovanje potrebno kvalitativno ili kvantitativno značajno ulaganje ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava, sukladno odredbi čl. 146 st. 1 ZAISP-a.

Ako prije isteka roka od 15 godina od završetka izrade predmetne baze podataka ta baza podataka bude na pravno dozvoljen način objavljena (u smislu odredbe čl. 2 st. 1 ZAISP-a), srodnopravna zaštita prava proizvođača baze podataka će trajati 15 godina od takvog prvog objavljivanja baze podataka sukladno odredbi čl. 146 st. 1 ZAISP-a.

Karakterističnost baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite, koja razlikuje istu od autorskog djela i svih drugih predmeta srodnopravne zaštite, jeste u tome da ukoliko proizvođač baze podataka izvrši kvalitativno ili kvantitativno značajnu izmjenu sadržaja baze podataka, uključujući i izmjene koje nastanu akumuliranjem postepenih dopuna, brisanja ili izmjena, koja se može smatrati kao kvalitativno ili kvantitativno novo znatno ulaganje u tu predmetnu bazu podataka, ta činjenica će rezultirati ponovnim

početkom vremenskog intervala trajanja zaštite predmetne baze podataka kao predmeta srodonpravne zaštite, odnosno, srodno pravo proizvođača baze podataka će biti zaštićeno u vremenskom intervalu od 15 godina od svake kvalitativne ili kvantitativno znatne izmjene sadržaja predmetne baze podataka, sukladno odredbi čl. 146 st. 2 ZAISP-a, a što je pravni standard i činjenično pitanje.

Implikacija ove odredbe jeste da baza podataka kao predmet srodonpravne zaštite može biti efektivno vječno zaštićena dok god proizvođač baze podataka nastavlja sa kvalitativno i kvantitativno značajnim ulaganjima ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava u tu bazu podataka.

Odredbe ZAISP-a se primjenjuju na baze podataka kao predmete srodnih prava koje su bile izgrađene nakon 01. januara 1983. godine, sukladno odredbi čl. 183 st. 3 ZAISP-a.

9.8 Sudska praksa

Predmet prava umjetnika izvođača je umjetnička izvedba, a nosioci tog prava su umjetnici izvođači ili umjetnički ansambli koji na umjetnički način izvode - pjevanjem, sviranjem, pjevanjem i sviranjem, recitacijom, vizuelnim prikazivanjem (glumljenjem ili pantomimom) ili na drugi način - muzička, književna, i druga umjetnička djela.

Iz obrazloženja:

Prvostupanjski sud je naveo da iz iskaza tužitelja kao stranaka i svjedoka proizlazi da je umjetnički ansambl S ostvario prava umjetnika izvođača preko AČ (članak 118. stavak 1. ZAP-a), tako da je odlučujuće to što je prvotuzitelj s tuženikom ugovorio za ansambl S. u pogledu korištenja prava. Prvotuzitelj nije bio u poslovnom odnosu sa tuženikom, nije dao odobrenje sukladno odredbi članka 104. stavak 1. točka 2. i 3. ZAP-a, pa je snimanjem koncerta od 6. 2. 1995. godine i objavljivanjem istoga na audio kazeti i compact disku pod naslovom AV - Svi koncerti - tuženik povrijedio pravo izvođača umjetničkog ansambla S. Između ansambla S čiji su članovi bili tužitelji i tuženika nije sklopljen ugovor niti su članovi ansambla svoja prava umjetnika izvođača prenijeli na AV-a odnosno "Adam Records". Iz iskaza AV-a također proizlazi da niti on niti netko drugi nije imao ovlasti za ostvarenje prava članova ansambla kao umjetnika izvođača. Iz toga slijedi zaključak da tuženik je bez odobrenja AČ-a kao osobe preko koje su članovi ansambla ostvarili svoja prava umjetnika izvođača, snimili koncert te snimke stavio u promet bez navođenja imena tužitelja kao umjetnika izvođača, stoga tužitelji osnovano traže naknadu materijalne tako i nematerijalne štete. Visina materijalne štete utvrđena je prema broju prodanih kazeta i cijene pojedinih kazeta, što ukupno iznosi 24.256,00 kn od čega svakom od tužitelja pripada 6.064,00 kn. Kako je na prvo stranici kazete i polovici CD-a Alen Vitasović jedan jedini izvođač, a na drugoj Alen Vitasović i tužitelji, to je potrebno prije navedenog naknadnu prepoloviti, a drugu polovinu podijeliti na Alena Vitasovića

i članove grupe "Superfree" u omjeru 80:20 iz razloga što je Alen Vitasović glavni izvođač, a tužitelji sporedni. Visina nematerijalne štete zbog povrede moralnih prava umjetnika izvođača svakom od tužitelja određena je u visini od 20.000,00 kn sukladno članku 19. ZAP-a određena je i privremena mjera.

Pravni odnos između stranaka treba ocijeniti prema odredbama Zakona o autorskom pravu ("N. novine" broj 53/91, 58/93, 9/99 - pročišćeni tekst, 76/99, 127/99 i 67/01, dalje: ZAP), i to prava umjetnika izvođača, koja u objektivnom smislu reguliraju pravne odnose u pogledu njihovih izvedbi, a u subjektivnom smislu to su prava koja se priznaju umjetniku izvođaču u pogledu korištenja njegove izvedbe. Dakle predmet na koju se odnosi pravo umjetnika izvođača je izvedba, dok su nositelji prava u smislu članka 101. ZAP-a osobe i umjetnički ansambli koji na umjetnički način između ostalog pjevaju, sviraju ili na drugi način izvode književna, glazbena i druga umjetnička djela. Prema odredbi članka 118. stavak 1. ZAP-a umjetnički ansambl stvara svoja prava umjetnika izvođača ostvaruje preko osobe koje ovlaste članovi tog ansambla. U kontekstu naprijed navedenoga, prvostupanjski sud trebao je decidirano utvrditi tko je ovlaštena osoba kod koje tužitelji ostvaruju prava umjetnika izvođača, da li je to Alen Vitasović koji je sklopio ekskluzivni ugovor (1994. godine) s tuženikom i Aneks tom ugovoru temeljem kojeg je izvršen prijenos izvođačkih i producenstskih prava i obveza s AV-a na tvrtku Adam Records, koja je preuzela kompletnu produkciju sporne snimke.

Prvostupanjski sud u obrazloženju navodi da je pravno relevantno ono što je prvotuzitelj ugovorio za ansambl S s tuženikom, a u pogledu korištenja prava umjetnika izvođača, ali u nastavku također iznosi tvrdnju da prvotuzenik nije bio u poslovnom odnosu s tuženikom, niti su sklopili bilo kakav ugovor. Navedenu nejasnoću prvostupanjski sud nije obrazložio, napose imajući u vidu navode tuženika date u tijeku postupka na koje prvostupanjski sud također nije odgovorio, a što tuženik ponovno navodi u žalbi.

Odredbom člana 19. Zakona o autorskom i srodnim pravima ("Službeni list SRJ br. 24/98), autor ima pravo na ekonomsko iskorišćavanje svog djela, kao i djela koje je nastalo preradom njegovog djela, a za svako iskorišćavanje autorskog djela od strane drugog lica autoru pripada naknada, ako tim zakonom, ili ugovorom nje drugačije određeno. Član 112. i 114. ZASP-a propisano je da za interpretaciju autorskog djela, interpretator ima moralna i imovinska prava, dok je članom 110. istog zakona propisano da interpretator ima pravo na naknadu od proizvođača fonograma za emitovanje interpretacije sa izdatog snimka na nosaču zvuka; za javno saopštavanje interpretacije koja se emituje sa izdatog snimka na nosaču zvuka, kao i za javno saopštavanje interpretacije sa izdatog snimka na nosaču zvuka.

(Presuda Vrhovnog suda Srbije Gž. 14/07 od 18. 10. 2007. godine).

Televizija nije ovlaštena reprizno emitovati izvedbu bez dozvole umjetnika izvođača. Za ovakvo reprizno emitovanje izvođač ima pravo na naknadu osim ako je ugovorom ustupio neograničeno emitovanje bez naknade.

(VTS RH, PŽ-1196/98 od 8. prosinca 1998. godine).

Ostalo je također nejasno pitanje prijenosa i realizacije prava umjetnika izvođača, nadalje da li su tužitelji nastupili kao solisti ili članovi grupe "Superfree", što znači da nije na jasan i određen način utvrđeno pitanje aktivne legitimacije.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, broj: PŽ-2419/03 od 6. 6. 2006. godine).

Nedopušten je postupak filmskog producenta kada je u procesu nadsinhronizacije dugometražnog filma u kojem je tužilac, kao profesionalni glumac, igrao epizodnu ulogu, bez njegovog pristanka, angažovao drugo lice tako da je prilikom projekcije tužiočevog lika na ekranu, umjesto njegovog, emitovan glas tog lica, pa kako su takvim postupkom flagrantno povrijeđena tužiočeva moralna izvođačka prava, zbog čega je tužilac trpio intenzivne duševne patnje, pripada mu pravo na pravičnu naknadu nematerijalne štete u smislu člana 200. Zakona o obligacionim odnosima.

(Vrhovni sud Bosne i Hercegovine, broj: Gž-105/82 - Bilten VSBiH, broj 3/82, strana 4.)

Nema povrede izvođačkog ugovora od strane tuženog izostankom reklamiranja izdanja tužioca, niti na drugi način, niti odgovornosti tuženog za finansijski neuspjeh predmetnog fonograma. U konkretnom pravnom poslu, stranke imaju nepokrivene rashode, a ekonomska korist je izostala zbog same prodaje fonograma tužioca u uslovima snažne piraterije na tržištu i opšteg pada kupovine legalnih muzičkih proizvoda. Istovremeno tužilac nema prava na izvođački honorar, jer je u ugovoru isključena obaveza isplate naknade za izvršno snimanje u slučaju prodaje fonograma ispod ugovorenog cenzusa.

(Vrhovni sud Srbije, Gž-92/04 od 26. 05. 2005. godine).

Emitovanje fonograma i javno saopštavanje fonograma koji se emituje su, prema zakonskoj odredbi, dva vida korišćenja koji posebno podležu obavezi plaćanja naknade. Emitovanjem se programski sadržaj čini dostupnim u relevantnoj zoni pokrivanja, odnosno zoni opsluživanja, pa se sa sadržinom programa može upoznati svako lice koje posjeduje odgovarajući prijemni uređaj. Ako je prijemni uređaj postavljen na mestu koje je dostupno javnosti, onda se od strane onoga koji takav uređaj posjeduje vrši javno saopštavanje licima koja nemaju takvu tehničku mogućnost.

(Viši trgovinski sud u Beogradu, PŽ-5548/08 od 13. 12. 2008. godine).

Korisnik fonograma je dužan da plaća naknadu za korišćenje i za slučaj da nije zaključio ugovor sa organizacijom za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava.

(Viši trgovinski sud u Beogradu, PŽ-8545/08 od 19. 11. 2008. godine).

Proizvođač videograma je i ona fizička ili pravna osoba koja u svoje ime daje inicijativu, prikuplja sredstva, organizira i preuzima odgovornost za stvaranje prve fiksacije slijeda pomičnih slika popraćenih zvukom ili bez zvuka (videograma).

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, broj: Pž-4210/04-2 od 28. 6. 2004. godine).

Stvaralac videograma aktivno je legitimiran za prijedlog za određivanje privremene mjere po odredbama člana 185. ZASP-a, ako je videogram povrijeđen ili prijeti opasnost da bude povrijeđen.

(Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, broj: Pž-4210/04-2 od 28. 6. 2004. godine).

Prema Zakonu o autorskom pravu i Bečkoj konvenciji za zaštitu književnih i umjetničkih djela, postoje dva vida iskorišćavanja muzičkih djela emitovanih preko ustanova radiodifuzije: za određeni krug lica, odnosno radio pretplatnika i posebno za neodređeni krug lica, pa, stoga, i obaveza za plaćanje dvije vrste naknade. Takva dva različita osnova za plaćanje naknade autoru u saglasnosti je sa Ustavom utvrđenim položajem autora na moralna i materijalna prava na svoje tvorevine, koje će se ubuduće određivati samoupravnim sporazumom.

(Ustavni sud Jugoslavije, U-45/80 od 12. 05. 1980. godine).

Cijenjenog čitaoca upućujemo na Tajić, H. (2015) *Autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva*, Privredna štampa, Sarajevo i *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva* objavljene 2014. godine u Sarajevu u okviru projekta Evropske unije podrške institucijama u sistemu provođenja prava intelektualnog vlasništva – Bosna i Hercegovina, za širi izbor sudske prakse.

10. Kompjuterski program kao autorsko djelo

10.1 Uvodne napomene

Subjektivno autorsko pravo jeste oblik prava intelektualne svojine, koji ovlašćuje autora da drugome dozvoli ili zabrani korišćenje njegovog djela. Autorsko pravo traje za života autora i 70 godina nakon njegove smrti. Od nastanka autorskog prava sa pojavom Gutenbergove štamparije, pa do interneta i digitalnih tehnologija danas, autorsko pravo se prilagođavalo dramatičnom napretku informaciono-komunikacionih tehnologija poštujući razumnu ravnotežu između legitimnog interesa autora da ima ekonomsku korist od svog djela i potrebe publike da ima pristup zaštićenom djelu. U središtu autorskog prava danas više nije pojedinac – stvaralac, već je autorsko pravo postalo pravo

industrijske kulture koja štiti investiciju. Najveći izazov za tradicionalno autorsko pravo donijela je digitalna informaciona tehnologija (Marković, 2018, str. 179–180). O značaju prava intelektualne svojine govori i činjenice da je kako u SAD, tako i u Republici Srpskoj ovo ustavna kategorija. Tako je u članu 8. tačka 8. Ustavu SAD propisano “Kongres je ovlašten da promovise napredak nauke i umjetnosti tako što će u ograničenom trajanju obezbijediti autorima i pronalazačima ekskluzivna prava na njihovim djelima i pronalascima”²⁵⁶, dok je u članu 27. Ustava Republike Srpske propisano: “Naučno, kulturno i umjetničko stvaranje je slobodno. Zajamčena je zaštita moralnih i imovinskih prava po osnovu naučnog, kulturnog, umjetničkog i drugog intelektualnog stvaralaštva.”²⁵⁷ U uporednom pravu prevladao je stav da se kompjuterski programi kvalifikuju kao autorsko djelo u obliku književnosti čime je definisan i uslov i trajanje autorskopravne zaštite (Marković, 2018, str. 149–150). Ovaj stav dobija svoju međunarodnu potvrdu u Sporazumu o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (u daljem tekstu: TRIPS) koji u članu 10 stav 1 propisuje da *kompjuterski programi, bilo u izvornom ili objektnom kodu, su zaštićeni kao književna djela prema Bernskoj konvenciji (1971.)*.²⁵⁸ Ovo pragmatično pravilo potvrđeno je i u članu 4. WIPO Ugovora o autorskom pravu svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo donesene u Ženevi 1996. godine u kojem je propisano da su *kompjuterski programi zaštićeni kao književna djela u smislu člana 2. Bernske konvencije i da se ta zaštita primjenjuje na kompjuterske programe, bez obzira na način ili oblik njihova izražavanja*.²⁵⁹

Navedena pravila preuzeo je Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH (*Službeni glasnik BiH*, broj 63/2010 – u daljem tekstu: ZASP BiH ili Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH) u čl. 4 st. 2 tačka a) koji propisuje: “*Autorskim djelom smatraju se naročito: a) pisana djela (književni tekstovi, studije, priručnici, članci i ostali napisi, kao i kompjuterski programi)*), dok je u čl. 102 st. 1 ZASP BiH propisano: “*Kompjuterski program, u smislu ovog zakona, jeste program u bilo kojoj formi, uključujući pripremne materijale za njegovu izradu.*” i konačno u čl. 102 st. 3 je propisano: “*Kompjuterski programi zaštićeni su kao pisana autorska djela ako predstavljaju vlastitu intelektualnu tvorevinu njihovog autora.*”²⁶⁰ Definicija kompjuterskog programa data je u dokumentu Svjetske organizacije

²⁵⁶ Engl. “Section 8. 8: To promote the Progress of Science and useful Arts, by securing for limited Times to Authors and Inventors the exclusive Right to their respective Writings and Discoveries” The Constitution of the United States, <http://constitutionus.com/>, preuzeto 27. 01. 2020.

²⁵⁷ Ustav Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05.

²⁵⁸ Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva, 228 *Službeni list Evropske unije* 11/ Sv. 74, L 336/214 *Službeni list Evropskih zajednica* 23. 12. 1994., [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A1223\(17\)&from=HR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A1223(17)&from=HR), preuzeto 08. 01. 2020.

²⁵⁹ Ugovor o autorskom pravu svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo, 76 *Službeni list Evropske unije* 11/Sv. 103, L 89/8 *Službeni list Evropskih zajednica* 11. 4. 2000, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22000A0411\(01\)&from=RO](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22000A0411(01)&from=RO), preuzeto 08. 01. 2020.

²⁶⁰ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

za intelektualnu svojinu (WIPO), te se kompjuterski program definiše kao “*niz instrukcija koje su po njihovom fiksiranju za neki, mašini čitljiv, materijalni nosač, sposobni da na mašinu za obradu podataka djeluju tako da ona izrazi, izvede ili postigne određenu funkciju, zadatak ili rezultat*” (Mešić, Unkić & Kalajac, 2010, str. 105–120). Autorstvo na kompjuterskom programu ne zavisi od vrste materijalne forme, uslov je samo da predstavlja sopstvenu intelektualnu tvorevinu.

Autorskim djelom smatra se kompjuterski program u izvornom i objektom (izvršnom) kodu. *Pojam izvorni kod* podrazumijeva kompjuterski program izražen u jednom od programskih jezika, *dok pojam ciljni (izvršni) kod* se odnosi na kompjuterski program pretvoren u digitalni mašinski zapis koji računar može da razumije i izvrši (Marković, 2018, str. 150).

Najkraće rečeno, kompjuterski program možemo definisati kao “*skup instrukcija za računar*”. Funkcija kompjuterskog programa je pokretanje mašine što ga jako približava prirodi pronalaska u patentnom pravu, s tim da on, sam po sebi, nema tehnički karakter. Autorsko pravo ograničava zaštitu samo na izraz u programu u ciljnom ili izvornom kodu što znači da ne obuhvata ono što je srce programa – algoritam, organizaciono – logičko – matematičko pravilo koje se programom formalizuje da bi računar mogao da radi. Na kompjuterski program se primjenjuju pravila koja važe za pisana književna djela iz čega proizlazi zaključak da zaštita obuhvata ne samo niz znakova kojima je program kodiran, već i njihovo značenje. Na ovaj način se obim zaštite proširuje na funkcionalne elemente programa tj. način na koji je algoritam konkretizovan, ali ne i na sam algoritam. Autorsko pravo se u praksi pokazalo najefikasnijim u zaštiti od proizvodnje i distribucije primjeraka istog programa, ali je autorsko-pravna zaštita podbacila u slučaju prerade programa odnosno kreativne imitacije programa kod kojih postoje identični, slični i različiti elementi, jer načelna pitanja obima zaštite kompjuterskih programa nisu riješena. Posebno je sporno i nejasno šta predstavlja ideju odnosno postupak ili metod rada kompjuterskog programa. Ovo predstavlja glavni razlog zašto se u SAD-u uticajna softverska industrija izborila za mogućnost patentne zaštite kompjuterskih programa koja težište ima na algoritmu kao ključnom elementu u kreaciji kompjuterskog programa i pruža zaštitu od imitacija koje samo mijenjaju spoljašnji izraz programa odnosno njegov prikaz na ekranu odnosno monitoru samog kompjutera. Tradicionalna paradigma o autorskom djelu kao emanaciji autorove ličnosti koja je svoj izraz dobila u originalnoj duhovnoj tvorevini dovedena je u pitanje jer tehnika programiranja sve više uključuje korištenje programskih alata (specijalnih programskih procesora, unaprijed pripremljenih modula), dok na jednom kompjuterskom programu može da radi više stotina programera što sve smanjuje mogućnost za originalnost kompjuterskog programa (Marković, 2018, str. 151).

Sudsko tumačenje je donijelo stav da i sam proces rada programa u kompjuterskom programu predstavlja njegovo umnožavanje. To je potvrđeno i u čl. 4 tačka a) Direktive EU o pravnoj zaštiti kompjuterskih programa (91/250) od 23. 04. 2009. godine, gdje

je propisano da nosilac prava ima isključivo pravo da dopusti trajno ili privremeno reprodukciju kompjuterskog programa bilo kojim sredstvom i u bilo kojem obliku, djelomično ili u cijelosti. Ako je za učitavanje, prikazivanje, izvođenje, prenošenje ili pohranu kompjuterskog programa potrebno takva reprodukcija, takve radnje podliježu dobijanju dozvole od strane nosioca prava.²⁶¹ Dvije radnje koje su u tradicionalnom autorskom pravu uvijek bile vremenski, prostorno i personalno razdvojene i to *upotreba djela* (npr. slušanje muzike, gledanje slike) i *umnožavanja djela* (radnja koja je tipičan oblik privremene eksploatacije), stapaju se u jednu radnju, pa je čin upotrebe istovremeno i čin umnožavanja djela, te je za legalnu upotrebu kompjuterskog programa potrebno pribavljanje licence nosioca autorskog prava. U pomenutoj EU Direktivi o zaštiti kompjuterskog programa kodifikovano je i pravilo da zakoniti imalac primjerka kompjuterskog programa smije da napravi samo jednu rezervnu kopiju istog. Takođe, licu koje legalno upotrebljava program dopušteno je da ga analizira, dekompilira (prebacuje iz ciljnog u izvorni kod) i mijenja, ukoliko je to neophodno radi otklanjanja grešaka u programu ili radi postizanja interoperabilnosti tog programa sa drugim programom ili određenim kompjuterom (Marković, 2018, str. 150–151).

10.2. Autorskoppravna zaštita kompjuterskih programa u Bosni i Hercegovini

10.2.1. Definicija kompjuterskog programa u kontekstu autorskog prava

Već smo istakli da je čl. 4 st. 2 tačka a) Zakona o autorskom i srodnim pravima propisano: “*Autorskim djelom smatraju se naročito: a) pisana djela (književni tekstovi, studije, priručnici, članci i ostali napisi, kao i kompjuterski programi)*”, dok je u čl. 4 st. 1 propisano: “*Autorskim djelom smatra se individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.*”²⁶²

Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH autorsko djelo definiše kao *individualnu duhovnu tvorevinu*. Kao uporedni prikaz zemalja iz okruženja, uzet ćemo Republiku Srbiju i Republiku Hrvatsku.

Zakonom o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije (“Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - odluka US i 66/2019 – u daljem tekstu: Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije) u čl. 2. st. 1 propisano:

²⁶¹ Direktiva 2009/24/EZ Europskog parlamenta i vijeća od 23. travnja 2009 o pravnoj zaštiti računalnih programa (kodificirana verzija na hrvatskom jeziku), L 111/16 *Službeni list Europske unije* 5. 5. 2009., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0024&from=hr>, preuzeto 10. 01. 2020.

²⁶² Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

“Autorsko delo je originalna duhovna tvorevina autora, izražena u određenoj formi, bez obzira na njegovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njegovu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine, dok je u čl. 2 st 2 tačka 1) propisano Zakona o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije: “Autorskim delom smatraju se, naročito: 1) pisana dela (knjige, brošure, članci, prevodi, računarski programi sa pratećom tehničkom i korisničkom dokumentacijom u bilo kojem obliku njihovog izražavanja, uključujući i pripremni materijal za njihovu izradu i dr.).”²⁶³

Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Hrvatske (*Narodne novine*, broj 111/2021- u daljem tekstu: Zakon u autorskom i srodnim pravima Republike Hrvatske) u čl. 14 st. 1 definiše autorsko djelo na sljedeći način: “(1) *Autorsko djelo je originalna intelektualna tvorevina iz književnog, znanstvenog ili umjetničkog područja koja ima individualni karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu, ako ovim Zakonom nije drukčije određeno, dok je u stavu 2 istog člana propisano: “(2) Autorska djela su jezična djela, kao što su pisana djela, govorna djela te računalni programi, koji obuhvaćaju izražaj računalnog programa u bilo kojem obliku, uključujući i pripremni dizajnerski materijal.”*²⁶⁴

Dvije su značajne razlike između Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH i pozitivnih zakona koji regulišu ovu materiju u Srbiji i Hrvatskoj.

Prva razlika se odnosi na to da se Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH u definiciji autorskog djela nedostaje riječ “*originalna*”, te autori ovog poglavlja *Priručnika* predlažu da se, prilikom donošenja novog Zakona o autorskim i srodnim pravima BiH ili izmjene i dopuna postojećeg u definiciju autorskog djela, unese riječ “*originalna*” po ugledu na Srbiju i Hrvatsku koja navodi da autorsko djelo predstavlja originalnu intelektualnu i/ili duhovnu tvorevina koja ima individualni karakter (lat. *de lege ferenda*).

Druga razlika se odnosi na sam pojam kompjuterski (računarski) program. Naime, u eri digitalno-informacionih i transformacionih tehnologija u kojoj je više nego zastupljena digitalna transformacija svih društvenih procesa, došla su do izražaja gotova “paket” rješenja u bankarskom sektoru, telekomunikacijama, privrednim društvima, elektrodistribucijama i drugim sektorima koji se rasprostranjeno nazivaju “informacioni sistemi”. Informacioni sistemi predstavljaju širi pojam od “softvera” i sastoje se, između ostalog, iz modela baze podataka i aplikativnog softvera (tj. kompjuterskog programa + opis programa tj. prateća tehnička dokumentacija), koji “upravlja” pomenutom bazom podataka.

Potrebno je istaći da pojam “kompjuterski program” odnosno “računarski program” (engl. *computer program*) koji koristi Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH i na kojem mogu da postoje autorska prava, treba razlikovati od pojma softvera (engl.

²⁶³ Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - odluka US i 66/2019.

²⁶⁴ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 111/2021.

“software”) u tehničkom i pravnom smislu. Softver je širi pojam od kompjuterskog programa, te se može sastojati od jednog ili više kompjuterskih programa, pripreme dizajniranog materijala (opisa programa) i dodatne tj. prpratne (korisničke) dokumentacije te potencijalno drugih elemenata. Sa stajališta autorskog prava, kompjuterski program (koji poznaje Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH) i pripremni dizajnerski materijal mogu da predstavljaju posebnu vrstu autorskog djela pod uslovom da predstavljaju “*individualnu duhovnu tvorevinu*” u smislu čl. 4 st. 1 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH. Na ovom stajalištu stoji francuski tekst Direktive o kompjuterskom programu gdje se jasno razlikuje pojmovi kompjuterski program i softver, te se zaštita pruža samo kompjuterskom programu! Na osnovu navedenog možemo zaključiti da pravni pojam kompjuterskog programa obuhvata tehnički pojam kompjuterskog programa i popratnu tehničku dokumentaciju (Kunda & Matanovac Vučković, 2010, str. 85–132). Upravo zbog ovoga možemo pomenuti odličan primjer Srbije koja u svom Zakonu u autorskom i srodnom pravu proširuje definiciju kompjuterskog programa kao autorskog djela, te u čl. 2 st. 2 pomenutog zakona propisuje da se autorskim djelom, između ostalog smatraju “*pisana dela*” odnosno “*računarski programi sa pratećom tehničkom i korisničkom dokumentacijom u bilo kojem obliku izražavanja, uključujući i pripremni materijal za njihovu izradu i dr.*”²⁶⁵ Autori predlažu da, prilikom donošenja novog Zakona o autorskim i srodnim pravima BiH ili izmjene i dopuna postojećeg, po uzoru na Srbiju, zakonodavac u Bosni i Hercegovini proširi pojam kompjuterskog programa na “*prateću tehničku i korisničku dokumentacijom u bilo kojem obliku izražavanja, uključujući i pripremni materijal za njihovu izradu*” čime bi pojam kompjuterskog (računarskog) programa u pravnom i tehničkom smislu bio izjednačen sa terminom softvera.

U dijelu četvrtom u glavi prvoj propisana je posebna glava koja reguliše “kompjuterske programe” u članovima od 102. do 108. Zakona o autorskom i srodnim pravima.

U članu 102. Zakona o autorskom i srodnim pravima propisane su opšte odredbe u vezi sa kompjuterskim programima na sljedeći način: “(1) *Kompjuterski program, u smislu ovog zakona, jeste program u bilo kojoj formi, uključujući pripremne materijale za njegovu izradu.*(2) *Ideje i principi na kojima se zasniva bilo koji element kompjuterskog programa, uključujući elemente koji su osnov za njegov interfejs, nisu zaštićeni.* (3) *Kompjuterski programi zaštićeni su kao pisana autorska djela ako predstavljaju sopstvenu intelektualnu tvorevinu njihovog autora.*”²⁶⁶

Dakle, autorstvo na kompjuterskom programu ne zavisi od vrste materijalne forme, uslov je samo da predstavlja sopstvenu intelektualnu tvorevinu. Pod kompjuterskim programom u bilo kojoj formi podrazumijeva se kompjuterski program u izvornom i ciljnom (izvršnom) kodu. *Pojam izvorni kod* podrazumijeva kompjuterski program

²⁶⁵ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - odluka US i 66/2019.

²⁶⁶ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

izražen u jednom od programskih jezika, *dok pojam ciljni (izvršni) kod* se odnosi na kompjuterski program pretvoren u digitalni mašinski zapis koji računar može da razumije i izvrši (Marković, 2018, str. 150). Konačno, ideje i principi na kojima se zasniva bilo koji element kompjuterskog programa, uključujući elemente koji su osnov za njegov interfejs, nisu zaštićeni.

10.2.2 Kompjuterski program stvoren u radnom odnosu ili po narudžbi

Čl. 103 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH koji nosi naziv “*Kompjuterski program stvoren u radnom odnosu ili po narudžbi*” propisuje sljedeće: “*Ako je kompjuterski program stvorio zaposlenik u izvršavanju svojih obaveza ili prema uputstvima poslodavca, ili ako ga je stvorio autor na osnovu ugovora o narudžbi, smatra se da su sva autorska imovinska prava na takvom programu isključivo i u cjelini prenesena na poslodavca ili naručioca, ako ugovorom nije drugačije utvrđeno.*”²⁶⁷

Ovom zakonskom odredbom regulisane su dvije situacije. *Jedna je situacije ako je radnik, koji se nalazi u radnom odnosu kod poslodavca u izvršavanju svojih obaveza ili prema uputstvima poslodavca, stvorio kompjuterski program, smatra se da su sva autorska imovinska prava na takvom programu isključivo prenesena na poslodavca.* Pod autorskim imovinskim pravima podrazumijeva se ovlaštenje autora da zabrani ili dozvoli iskorišćavanje svog djela i primjeraka tog djela, što naročito obuhvata pravo reprodukcije, pravo distribuiranja, pravo davanja u zakup, pravo saopštavanja javnosti, pravo prerade, pravo audio-vizuelnog prilagođavanja i pravo prevoda. Međutim, radnik i poslodavac mogu ugovorom drugačije da ugovore i disponiraju sa autorskim imovinskim pravom. Što se tiče autorskih moralnih prava, ona se neotuđiva i neprenosiva, te radnik ima pravo na objavljivanje, pravo na priznanje autorstva i pravo poštovanja djela, a sve u smislu članova 17., 18. i 19. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH.

Ovakvo zakonsko rješenje na sličan način regulisano je u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj. Tako je u čl. 98 st. 4 Zakona o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije propisano: “*Ako je autorsko delo računarski program ili baza podataka, trajni nosilac svih isključivih imovinskih prava na delu je poslodavac, ako ugovorom nije drugačije određeno. Autor ima pravo na posebnu naknadu ako je to predviđeno ugovorom.*”²⁶⁸; dok je u čl. 100 st. 6 Zakona o autorskom i srodnim pravima Republike Hrvatske propisano: “*Kad je računalni program stvorio zaposlenik u izvršavanju svojih obveza iz ugovora o radu, poslodavac ima sva isključiva prava iskorištavanja toga računalnog programa, bez sadržajnog, vremenskog i prostornog ograničenja, osim ako je ugovorom o radu drugačije određeno.*”²⁶⁹ Konačno, još je i u Direktivi EZ o pravnoj zaštiti kompjuterskih programa

²⁶⁷ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

²⁶⁸ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - odluka US i 66/2019.

²⁶⁹ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 111/2021.

određena obaveza država članica ugrađivanja oborive presumpcije u korist poslodavca u odnosu na radnike, a vezano za stvaranje kompjuterskih programa koje su stvorili radnici u radnom odnosu prema uputstvima poslodavca. Tako je članom 2/3 Direktive EZ o pravnoj zaštiti kompjuterskih programa određeno da države članice moraju za slučaj stvaranja kompjuterskog programa po uputama poslodavca u obavljanju obaveze iz radnog odnosa u svoje zakonodavstvo ugraditi oborivu presumpciju u korist poslodavca na temelju koje ima isključivo pravo zadržati imovinsko pravne komponente autorskog prava na tako stvorenom kompjuterskom programu (Gliha, 2006, str. 818).

Druga je situacija ako je *kompjuterski program stvorio autor po osnovu ugovora o narudžbi, smatra se da su sva autorska imovinska prava na takvom programu isključivo i u cjelini prenesena na naručioca*. Naprimjer, ukoliko naručilac angažuje određenu softversku kompaniju da mu stvori kompjuterski program, ukoliko ugovorom nije drugačije uređena, sva autorska imovinska prava pripadaju naručiocu. Međutim, ukoliko je izvršilac posla fizičko lice kao programer, on zadržava autorska moralna prava koja su neprenosiva i neotuđiva, a autorska imovinska prava (i fizičko i pravno lice) može da zadrži samo ukoliko tako ugovori sa naručiocem.

10.2.3 Prava autora kompjuterskog programa

Prava autora kompjuterskog programa definisani u članu 104. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH gdje je propisano da autor ima isključiva prava koja obuhvataju:

- a) *reprodukovanje sastavnih dijelova ili cijelog kompjuterskog programa bilo kojim sredstvima i na bilo koji način, nezavisno od toga da li se radi o privremenom ili trajnom reprodukovanju; ukoliko učitavanje, prikazivanje, stavljanje u rad, prenošenje ili pohranjivanje programa zahtijeva njegovo reprodukovanje, za te radnje traži se dozvola autora kompjuterskog programa,*
- b) *prevođenje, prilagođavanje, obradu ili bilo koju drugu preradu kompjuterskog programa i reprodukovanje rezultata tih prerada, s tim da ostaju netaknuta prava lica koje je preradilo program,*
- c) *distribuiranje originala ili primjeraka kompjuterskog programa u bilo kojem obliku, uključujući njihovo davanje u zakup.*²⁷⁰

Ova prava mogu biti ograničena sadržinskim ograničenjima koji su propisani u čl. 106 i dekompiliranjem koje je propisano u čl. 107 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH. Sva ova prava autor može da prenese na treća lica na osnovu ugovora u skladu sa članom 104 stav 2 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH. Detaljno regulisanje prenosa prava autora kompjuterskih programa na jasan i precizan način predstavlja izuzetno značajan aspekt za pravnu sigurnost ugovornih strana.

²⁷⁰ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

10.2.4 Sadržinska ograničenja autorskih prava na kompjuterskom programu

Sadržinska ograničenja autorskih prava na kompjuterskom programu propisana su u članu 105 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH na sljedeći način:

“(1) Zakoniti korisnik kompjuterskog programa može bez dozvole autora da izvrši radnje iz člana 104. stav (1) tač. a) i b) ovog zakona, uključujući otklanjanje grešaka, ako je to potrebno radi korišćenja kompjuterskog programa u skladu s njegovom namjenom.

(2) Ovlašćeni korisnik kompjuterskog programa može bez dozvole autora da reprodukuje najviše jednu bezbjednosnu kopiju programa, ako je to potrebno radi njegove upotrebe.

(3) Ovlašćeni korisnik primjerka kompjuterskog programa može bez dozvole autora da posmatra, proučava ili testira funkcionisanje programa s ciljem otkrivanja ideja i principa koji čine osnovu bilo kojeg elementa tog programa, ako to čini prilikom njegovog učitavanja, prikazivanja, rada, prenošenja ili pohranjivanja na koje je ovlašćen.

(4) Odredbe ovog zakona o privatnom i drugom sopstvenom reprodukovanju (član 46) i o pravu pokajanja (član 84) ne odnose se na kompjuterske programe.

(5) Kompjuterski programi ne smiju se javno davati na posluđu (član 34), osim ako je ugovorom sa njihovim autorom drugačije utvrđeno.

(6) Ugovorne odredbe kojima se nastoje ograničavati prava zakonitog korisnika suprotno st. (2) i (3) ovog člana su ništavne.”²⁷¹

Dakle, ono što je značajno je reći da zakoniti korisnik kompjuterskog programa (lice koje na osnovu Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH ili ugovora ima pravo da koristi kompjuterski program) može bez dozvole autora da izvrši radnje koje obuhvataju *reprodukovanje sastavnih dijelova ili cijelog kompjuterskog programa* u obimu i na način propisan odredbom člana 104 stav 1 tačka a), kao i prevođenje, prilagođavanje, obradu ili bilo koju drugu preradu kompjuterskog programa i reprodukovanje rezultata tih prerada, s tim da ostaju netaknuta prava lica koje je preradilo program u skladu sa članom 104 stav 1 tačka b) Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH, *uključujući otklanjanje grešaka, ako je to potrebno radi korišćenja kompjuterskog programa u skladu s njegovom namjenom.* Ovlašćeni korisnik kompjuterskog programa može bez dozvole autora da *reprodukuje jednu bezbjednosnu kopiju kompjuterskog programa* i to pod uslovom da je to potrebno radi njegove upotrebe. Možemo da zaključimo da reprodukovanje više od jedne bezbjednosne kopije kompjuterskog programa predstavlja kršenje izričite zakonske odredbe. Također, ovlašćeni korisnika primjerka kompjuterskog programa može *može bez dozvole autora da posmatra, proučava ili testira funkcionisanje programa s ciljem otkrivanja ideja i principa koji čine osnovu bilo kojeg elementa tog programa, ako to čini prilikom njegovog učitavanja, prikazivanja, rada, prenošenja ili pohranjivanja na koje je ovlašćen.* Ugovorne odredbe kojima se nastoji ograničavati pravo zakonitog korisnika kompjuterskog programa na

²⁷¹ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

reprodukcija jedne bezbjednosne kopije kompjuterskog programa u smislu člana 105 stav 2 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH i *pravo na posmatranje, proučavanje ili testiranje funkcionisanje kompjuterskog programa* u smislu člana 105 stav 3 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH su po slovu zakona ništave.

Ova ograničenja autorskog prava plod su jedinstvene prirode kompjuterskog programa i kodifikovani su još u EU Direktivi o pravnoj zaštiti kompjuterskih programa (91/250) iz 1991. godine (Marković, 2018, str. 151).

Pravna teorija i uporedno zakonodavstvo također stoje na navedenim stavovima. Tako na temu "*dopuštenosti umnožavanja*" kompjuterskog programa sudska praksa sudova u Sjedinjenim Američkim Državama zauzela je stanovište: "*Nijedna razumna osoba ne može očekivati da mu bude uskraćeno pravo na instalisanje programa, budući da se ono podrazumijeva u upotrebi istog.*"²⁷² Polazna premisa u obimu dozvoljenog umnožavanja (svako reprodukcija podrazumijeva umnožavanje), koje se odnose na sadržinska ograničenja autorskog prava, jesu normalno iskorištavanje djela i očuvanje legitimnih interesa autora. Instalisanje, pokretanje kompjuterskog programa i njegovo dalje puštanje u rad, smatraju se neophodnim radnjama koji spadaju u umnožavanjem djela. Teorija autorskog i srodnog prava stoji na stanovištu da, sa jedne strane, ne smatra opravdanim sačinjavanje rezervne kopije u slučajevima kada sam davalac licence snabdije korisnika primjerkom kompjuterskog programa na tjelesnom nosaču podataka. Sa druge strane, iako teorija autorskog i srodnog prava navodi da normalna upotreba ponekad zahtijeva da se sačini više od jedne kopije u slučajevima cikličnog umnožavanja radi zaštite obrađenih podataka koje se preduzima kod velikih privrednih subjekata, ovakvo uporište nema osnova u Zakonu o autorskom i srodnim pravima BiH, jer zakonodavac nije regulisao detaljnije ovakve specifične slučajeve o čemu bi trebalo analizirati prilikom donošenja novih propisa iz ove oblasti (*lat. de lege ferenda*). Što se tiče upotrebe odnosno umnožavanja kompjuterskog programa u mreži računara, za ovakav slučaj svakako je potrebna saglasnost autora. Na kraju, tempo života savremenog korisnika opravdava stav da upotreba kompjuterskog programa na više uređaja istog korisnika smatra se dozvoljenim, pod uslovom da se umnožavanje ne odvija istovremeno ili se ne stvaraju uslovi da do toga dođe u nekom kasnijem momentu. U ovom slučaju kompjuterski program se pokreće sa nosača podataka na više od jednog uređaja ili se u jednom smjesti u memoriju, a na drugom pušta u rad direktno sa medijuma. Ovo znači da instalisanje na više od jednog računara ipak nije dozvoljeno, bez obzira na činjenicu da je riječ o istom nosiocu prava odnosno licencnom korisniku (Radovanović, 2013, str. 169–197).

Konačno, iako Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH propisuje da se kompjuterski programi ne smiju javno davati na posluđu, postoji mogućnost da se ugovorom sa autorom može drugačije regulisati.

²⁷² Slučaj *Davison & Associates, Inc. Internet Gateway*, 334 F. Supp. 2d 1164, 2004 U.S. Dist. Lexis 20369, Copy L. Rep (CCH) P28, 888, u pravnoj bazi Lexis Nexis, www.lexisnexis.com, preuzeto 29. marta 2009. godine.

10.2.5 Dekompiliranje

Članom 106 Zakona o autorskom i srodnim pravima koji nosi naziv “Dekompiliranje” propisano je sljedeće:

“(1) Ako je reprodukovanje kompjuterskog koda i prevođenje njegovog oblika, prema odredbi člana 104. stav (1) tač. a) i b) ovog zakona, nužno za dobijanje informacija potrebnih za postizanje interoperabilnosti nezavisno stvorenog programa sa drugim programima, odobrenje nosioca prava nije potrebno pod sljedećim uslovima: a) ako te radnje preduzima lice koje ima odobrenje za korišćenje, ili drugo lice koje ima pravo da koristi primjerak programa, ili lice koje je u njihovo ime ovlašćeno da to učini, b) ako informacije potrebne za postizanje interoperabilnosti prethodno nisu bile neposredno dostupne licima iz tačke a) ovog stava I c) ako su te radnje ograničene samo na one dijelove izvornog programa koji su potrebni za postizanje interoperabilnosti.

(2) Informacije dobijene primjenom odredbe stava (1) ovog člana ne smiju da se:

a) koriste za ciljeve različite od postizanja interoperabilnosti nezavisno stvorenog kompjuterskog programa, b) prenose drugim licima osim kad je to potrebno za postizanje interoperabilnosti nezavisno stvorenog programa, c) koriste za razvoj, proizvodnju ili marketing drugog programa bitno sličnog u svom izražaju, ili za bilo koju drugu radnju kojom se nanosi povreda autorskog prava.

(3) Odredbe ovog člana ne smiju se tumačiti tako da omogućavaju da njihova primjena bude suprotna redovnom korišćenju kompjuterskog programa, ili da neopravdano nanosi štetu zakonitim interesima nosioca prava.

*(4) Ugovorne odredbe suprotne odredbama ovog člana su ništavne.*²⁷³

Dekompiliranje predstavlja suprotan proces od kompiliranja. Kompiliranje je proces pretvaranja izvornog koda u izvršni (objektni) kod, dok dekompiliranje je proces pretvaranja izvršnog koda u izvorni kod. EU Direktiva o pravnoj zaštiti kompjuterskih programa (91/250) iz 1991. godine kodifikovala je posebna specifična pravila koji su plod prirode kompjuterskog programa, a koja su u domenu ograničenja autorskog prava (Marković, 2018, str. 152).

U industriji informacionih tehnologija popularno nazvana “softverska industrija” uobičajena je praksa da objektni ili ciljni kod (kompjuterski program pretvoren u digitalni mašinski zapis koji razumljiv računaru) može da bude konvertovan u izvorni kod (kompjuterski program u nekom od programski jezika koji je razumljiv čovjeku). Ovo se kolokvijalno naziva engl. “reverse engineering” odnosno obrnuti inženjering odnosno dekompiliranje ili dekompilacija. Ova tehnika omogućava programeru da razumije i otkrije kako kompjuterski program radi, te da znanja iskoristi kako bi napravio novi program, koji prvom može biti konkurent. Najčešće cilj jeste da se otkrije interfejs

²⁷³ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

programa koji služi za davanje komandi program i dobijanju izvještaja od programa, koji će biti kopiran u budućem program za koji se želi da bude kompatibilan sa postojećim (Vidojević, 2018, str. 8–9). Tehnika dekompiliranja radi postizanja interoperabilnosti je dozvoljena pod uslovima propisanim članom 106 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH.

Odobrenje nosioca autorskog prava nije potrebno ako je reprodukovanje kompjuterskog programa i prevođenje njegovog oblika, prema odredbi člana 104 stav (1) tač. a) i b) Zakona o autorskom i srodnim pravima, nužno za dobijanje informacija potrebnih za postizanje interoperabilnosti nezavisno stvorenog programa sa drugim programima, pod sljedećim uslovima: *a) ako te radnje preduzima lice koje ima odobrenje za korišćenje, ili drugo lice koje ima pravo da koristi primjerak programa, ili lice koje je u njihovo ime ovlašćeno da to učini, b) ako informacije potrebne za postizanje interoperabilnosti prethodno nisu bile neposredno dostupne licima iz prethodne tačke a) i c) ako su te radnje ograničene samo na one dijelove izvornog programa koji su potrebni za postizanje interoperabilnosti.*²⁷⁴

Međutim, dekompiliranje može da omogući da se otkrije “*tuđi*” izvorni kod i eventualno se izmijeni i ukrade tuđi izvorni kod koji predstavlja samostalno autorsko djelo i čime bi došlo do kršenja tog autorskog djela. Postoje tehničke mjere zaštite da bi se to spriječilo i/ili otežalo koje se zovu obfukacija koda čiji cilj je upravo zaštita izvornog koda kao individualne duhovne tvorevina kao autorskog djela. Zaštita tehničkih mjera posebno je propisana članom 152. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH i regulisana je u poglavlju 10.2.7. ovog *Priručnika*.

Mi ćemo akcenat dati na pravnim mjerama zaštite, te je zato zakonodavac propisao u članu 106 stav 2 da se informacije dobijene dekompiliranjem na način propisan članom 106 stav 1 ne smiju da se: *a) koriste za ciljeve različite od postizanja interoperabilnosti nezavisno stvorenog kompjuterskog programa, b) prenose drugim licima osim kad je to potrebno za postizanje interoperabilnosti nezavisno stvorenog programa, c) koriste za razvoj, proizvodnju ili marketing drugog programa bitno sličnog u svom izražaju, ili za bilo koju drugu radnju kojom se nanosi povreda autorskog prava.*²⁷⁵

Član 106 Zakona o autorskom pravu BiH kojim je propisano “Dekompiliranje” “*ne smiju se tumačiti tako da omogućavaju da njihova primjena bude suprotna redovnom korišćenju kompjuterskog programa, ili da neopravdano nanosi štetu zakonitim interesima nosioca prava.*”²⁷⁶ Ovim članom štite se zloupotreba dekompiliranja u svrhu “krađe” izvornog koda kao autorskog djela.

²⁷⁴ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

²⁷⁵ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

²⁷⁶ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

Konačno, bilo koja ugovorna odredba koja je suprotna odredbama “Dekompiliranja” iz člana 106 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH je ništava, te ugovorne strane moraju strogo paziti da ugovaraju u granicama koji su propisani zakonom.

10.2.6 Posebne mjere zaštite od povreda na kompjuterskom programu i primjena drugih propisa

Članom 107 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH propisane su posebne mjere zaštite kompjuterskih programa, te se navodi da se povredom prava na kompjuterskom programu smatraju naročito sljedeće radnje:

“a) bilo koja distribucija primjerka kompjuterskog programa za koji se zna ili za koji se osnovano sumnja da povređuje autorsko pravo,

b) posjedovanje primjerka kompjuterskog programa u komercijalne svrhe za koji se zna ili za koji se osnovano sumnja da povređuje autorsko pravo.”

Dakle, izričito je zabranjena distribucija kompjuterskih programa kao i posjedovanja primjeraka kompjuterskog programa u komercijalne svrhe u oba slučaja za koji se zna ili za koji postoji osnovana sumnja da povređuje autorsko pravo.

Članom 108 Zakona o zaštiti autorskog i srodnih prava BiH koji nosi naziv “Primjena drugih propisa” je propisano da odredbe glave koje se tiču “kompjuterskih programa” ne utiču na primjenu drugih propisa koji uređuju kompjuterske programe, kao što su propisi o patentu, žigu, zaštiti topografija integrisanih kola, konkurenciji i poslovnoj tajni ili na ugovorne obaveze.²⁷⁷

10.2.7 Zaštita tehničkih mjera

Članom 152 koji nosi naziv “Zaštita tehničkih mjera” propisano je sljedeće:

“(1) Smatra se da je lice povrijedilo isključiva prava iz ovog zakona ako zaobiđe efektivne tehničke mjere koje služe za zaštitu autorskih djela ili predmeta srodnih prava.

(2) Smatra se da je lice povrijedilo isključiva prava iz ovog zakona ako proizvede, uveze, distribuira, proda, da u zakup, oglašava za prodaju ili daje u zakup ili posjeduje za komercijalne svrhe tehnologiju, uređaj, proizvod, sastavni dio ili kompjuterski program, ili pruža usluge, koji:

a) se predstavljaju, oglašavaju ili se njima trguje radi omogućavanja zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera, ili

b) imaju samo ograničen komercijalni značaj ili upotrebljivost za druge svrhe osim za zaobilaženje efektivnih tehničkih mjera, ili

²⁷⁷ Zakon o autorskom i srodnima pravima, Službeni glasnik BiH, br. 63/2010.

c) su prvenstveno zamišljeni, proizvedeni, izrađeni, sastavljeni, prilagođeni ili učinjeni radi zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera.

(3) "Tehničke mjere", u smislu ovog zakona, označavaju svaku tehnologiju, uređaj, sredstvo, proizvod, sastavni dio ili kompjuterski program koji su u normalnom toku svoje primjene namijenjeni za sprečavanje ili ograničavanje radnje koje nosilac prava iz ovog zakona nije dozvolio. Te mjere smatraju se "efektivnim" kada nosioci prava iz ovog zakona korišćenje svojih autorskih djela ili predmeta srodnih prava ograničavaju putem kontrole pristupa ili putem zaštitnog postupka kao što su enkripcija, deformacija ili druga transformacija autorskog djela ili predmeta srodnih prava, ili putem mehanizma za kontrolu umnožavanja kojima se postiže cilj zaštite.

(4) Odredbe ovog člana na odgovarajući način se primjenjuju i na tehnologiju, uređaj, sredstvo, proizvod, sastavni dio ili kompjuterski program napravljen za uklanjanje ili izmjenu elektronskih podataka o upravljanju pravima (član 153).

(5) Radnje pomenute u odredbama ovog člana ne predstavljaju povredu prava ako se izvrše u pojedinačnom konkretnom slučaju radi sprovođenja zadataka javne bezbjednosti ili bilo kojeg službenog postupka."²⁷⁸

Zaštita tehničkih mjera izuzetno je značajno poglavlje jer se njima štite kako povrede autorskog prava na kompjuterskom programu (kompjuterski program posmatramo kao objekat zaštite), a sa druge strane kompjuterski program može da bude i sredstvo za izvršenje zaobilaženja tehničkih mjera zaštite, pa iz tog razloga smo ovu glavu posebno apostrofirali u analizi kompjuterskog programa kao autorskog djela.

Industrija kulture u razvijenim zemljama i moćna softverska industrija kao interesne grupe koje imaju najviše uticaja na razvoj autorskog prava, uspjele su da izdejsvuju kod tvorca međunarodnih propisa, a što su preuzela i nacionalna zakonodavstva, da se pravno sankcioniše "zaobilaženje" tehničkih mjera zaštite. U članu 11 i 12 WIPO Ugovor o autorskom pravu iz 1996. godine propisuje se obaveza država članica da sankcionišu "zaobilaženje" (engl. *circuventium*) tehničkih mjera zaštite, uključujući uklanjanje ili mijenjanje elektronskih informacija koje služe upravljanju autorskim pravom. EU je posredstvom članova 7 i 8 Direktive o harmonizaciji određenih aspekata autorskog i srodnog prava u informacionom društvu (2001/29) obavezala svoje članice da ispune ovu obavezu, dok su Sjedinjene Američke Države ovu obavezu ispunile donošenjem Milenijskog digitalnog zakona o autorskom pravu (engl. *Millenium Digital Copyright Act*) 1998 (Marković, 2018, str. 157).

Bosna i Hercegovina u okviru člana 152 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH je implementirala je zaštitu tehničkih mjera.

U stavu 1 propisano je da zaobilaženje efektivnih tehničkih mjera koje služe za zaštitu autorskih djela i predmeta srodnih prava predstavlja povredu zakona. U stavu 2

²⁷⁸ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

propisano je da lice vrši povredu isključivih prava iz Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH ukoliko vrši radnju izvršenja proizvodnje, uvoza, distribucije, prodaje, zakup, oglašavanje za prodaja ili davanje u zakup ili posjedovanje u komercijalne svrhe kompjuterskog programa koji se: a) predstavljaju, oglašavaju ili se njima trguje radi omogućavanja zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera, ili b) imaju samo ograničen komercijalni značaj ili upotrebljivost za druge svrhe osim za zaobilaženje efektivnih tehničkih mjera, ili c) su prvenstveno zamišljeni, proizvedeni, izrađeni, sastavljeni, prilagođeni ili učinjeni radi zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera.²⁷⁹ Stavom 3 ovog člana definirane su Tehničke mjere zaštite i definicije “efektivnih” tehničkih mjera zaštite. Tehničke mjere zaštite, između ostalog, označavaju kompjuterski program su u normalnom toku svoje primjene namijenjeni za sprečavanje ili ograničavanje radnje koje nosilac prava iz ovog zakona nije dozvolio. Tehničke mjere se smatraju “efektivnim” “kada nosioci prava iz ovog zakona korišćenje svojih autorskih djela ili predmeta srodnih prava ograničavaju putem kontrole pristupa ili putem zaštitnog postupka kao što su enkripcija, deformacija ili druga transformacija autorskog djela ili predmeta srodnih prava, ili putem mehanizma za kontrolu umnožavanja kojima se postiže cilj zaštite.”²⁸⁰ Stavom 4 je propisano da se odredbe člana 152 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH odnose i ukoliko je kompjuterski program napravljen za uklanjanje ili izmjenu elektronskih podataka o upravljanju pravima, dakle kada je kompjuterski program napravljen kao sredstvo za izvršenje zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera zaštite. Stavom 5 je propisano isključenje povreda prava ako se izvrši u pojedinačnom konkretnom slučaju radi sprovođenja zadataka javne bezbjednosti ili bilo kojeg službenog postupka.²⁸¹

Konačno, propisane su prekršajne odredbe za kršenje tehničkih mjera zaštite. Tako je članom 170 stav 1 tačka i) i tačka j) Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH propisano da će se kazniti za prekršaj pravno lice novčanom kaznom u iznosu od 1.000 KM do 200.000 KM, a preduzetnik novčanom kaznom u iznosu od 1.000 KM do 20.000 KM ako:

i) zaobiđe efektivne tehničke mjere ili proizvede, uveze, distribuira, proda, da u zakup, oglasi za prodaju ili zakup, ili posjeduje za komercijalne svrhe tehnologiju, uređaj, proizvod, sastavni dio ili kompjuterski program, ili pruži uslugu s namjerom nedozvoljenog zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera prema članu 152. stav (2) ovog zakona (čl. 152 st. (1) i (2) ovog zakona),

j) proizvede, uveze, distribuira, proda, da u zakup, oglasi za prodaju ili zakup, ili posjeduje za komercijalne svrhe tehnologiju, uređaj, proizvod, sastavni dio ili kompjuterski program za uklanjanje ili preinačivanje elektronskog podatka o upravljanju pravima (čl. 152 st. (4) ovog zakona).²⁸²

²⁷⁹ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

²⁸⁰ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

²⁸¹ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

²⁸² Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

10.2.8 Mjere za obezbjeđivanje zaštite prava na kompjuterskom programu

10.2.8.1 Deponovanje i evidencije autorskih djela sa posebnim osvrtom na kompjuterske programe

U članu 164 Zakona o autorskom i srodnim pravima Bosne i Hercegovine koji nosi naziv "Deponovanje autorskih djela" je propisano:

"(1) S ciljem očuvanja dokaza ili zbog drugih razloga, nosilac prava iz ovog zakona može da deponuje originale ili primjerke svojih autorskih djela ili predmeta svojih srodnih prava u Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. Deponovanje djela upisuje se u knjigu evidencije autorskih djela koju vodi Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine.

(2) Dok se ne dokaže suprotno, smatra se da prava na djelima i predmetima srodnih prava koja su upisana u knjigu evidencije autorskih djela iz stava (1) ovog člana postoje i pripadaju licu koje je tamo naznačeno kao njihov nosilac.

(3) Knjiga evidencije autorskih djela je javna i jedinstvena za cjelokupnu teritoriju Bosne i Hercegovine.

(4) Ako postoji sumnja o tome da li se radi o djelu ili predmetu srodnog prava prikladnom za upis u knjigu evidencije autorskih djela, mišljenje o tome daje Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine.

(5) Odredbe ovog člana nemaju uticaja na postojanje i zaštitu prava iz ovog zakona.

(6) Bliže propise o načinu i formi deponovanja djela, te upisu u knjigu evidencije autorskih djela donosi Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine."²⁸³

U stavu 1 ovog člana nosiocu autorskog i srodnih prava data je mogućnost sa ciljem očuvanja dokaza ili zbog drugih razloga može da deponuje originale ili primjerke svojih autorskih djela ili predmeta svojih srodnih prava u Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. Deponovanje djela upisuje se u knjigu evidencije autorskih djela koju vodi Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. Budući da kompjuterski program predstavlja autorsko djelo pod uslovima propisanim Zakonom o autorskom i srodnim pravima BiH, odredbe o deponovanju se odnose i na kompjuterske programe.

Iako je članom 14. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH propisano da *autorsko pravo nastaje i pripada autoru na osnovu samog stvaranja autorskog djela i nije uslovljeno ispunjenjem bilo kojih formalnosti ili zahtjeva u pogledu njegove sadržine, kvaliteta ili svrhe*, zakonodavac je dao mogućnost da se radi očuvanja dokaza i drugih razloga vrši deponovanja autorskih djela.

²⁸³ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

U stavu 2 je uvedena oboriva zakonska pretpostavka da *dok se ne dokaže suprotno, smatra se da prava na djelima i predmetima srodnih prava, koja su upisana u knjigu evidencije autorskih djela iz stava (1) ovog člana, postoje i pripadaju licu koje je tamo naznačeno kao njihov nosilac.*

Sa stanovišta kompjuterskih programa koji se neprestano razvijaju i ne postoji “finalna verzija”, može se postaviti pitanje kako deponovati proizvod koji se neprekidno razvija? Svakako prednosti deponovanja postoje, kako sa aspekta dokazivanje verzije kompjuterskog programa koji je aktuelna u vrijeme deponovanja, tako i sa aspekta dokazivanja da je upravo podnosilac zahtjeva nosilac autorskog prava na istome. Svakako je značajno napomenuti da ovo ne predstavlja obavezu nosioca prava, da autorsko pravo u skladu sa članom 14 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH nastaje i pripada autoru na osnovu samog stvaranja autorskog djela, te da predstavlja pravo koje može da pogoduje nosiocu prava za dokazivanje vlasništva na kompjuterskom programu, posebno uzimajući u obzir zakonsku pretpostavku iz člana 164 stav 2 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH.

Stav 3 propisuje da knjiga evidencija autorskih djela za cijelu Bosnu i Hercegovinu je javna i jedinstvena. Stav 4 propisuje posebnu ulogu Institutu za intelektualno vlasništvo BiH koji daje mišljenja ukoliko postoji *sumnja o tome da li se radi o djelu ili predmetu srodnog prava prikladnom za upis u knjigu evidencije autorskih djela.*

10.2.8.2 Značaj ugovornog definisanja autorskog prava na kompjuterskom programu

Već smo istakli da je članom 14 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH propisano da *autorsko pravo nastaje i pripada autoru na osnovu samog stvaranja autorskog djela i nije uslovljeno ispunjenjem bilo kojih formalnosti ili zahtjeva u pogledu njegove sadržine, kvaliteta ili svrhe.*

Međutim, u pogledu dokazivanja ko ima autorska moralna, a ko autorska imovinska prava na kompjuterskom programu, posebno ako kompjuterski program predstavlja dio složenog informacionog sistema²⁸⁴, te da bi se jasno znalo ko je nosilac autorskog prava na kompjuterskom programu, ko je nosilac autorskog prava na bazi podataka, te ko je proizvođač baze podataka, a sve u smislu Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH, te je preporuka nas kao autora ovog priručnika da je, radi dokazivanja i pravne sigurnosti, izuzetno značajno da se sva navedena pravna pitanja jasno i precizno regulišu ugovorom koji mora da poštuje sve granice propisane Zakonom o autorskom i srodnim pravima BiH, kao i drugim prinudnim propisima u smislu odredbi koji regulišu obligacione odnose i prava intelektualne svojine. Navedeno pitanje također je značajno ako

²⁸⁴ Već smo prije istakli da informacioni sistemi predstavljaju složene sisteme koji u sebi mogu da sadrže jedan ili više kompjuterskih programa sa korisničkom i pratećom tehničkom dokumentacijom (sve zajedno softver) i bazu podataka.

se kao “investitori” i učesnici u ovim pravnim poslovima pojavljuju poslodavci, radnici, naručioc i za koje postoje zakonske pretpostavke, ko zadržava autorska prava, ukoliko nije ugovorom regulisano.

Na kraju možemo da zaključimo, iako autorsko pravo nastaje i pripada autoru na osnovu samog stvaranja autorskog djela i nije uslovljeno bilo kakvim formalnim postupcima, radi pravne sigurnosti stranaka, izuzetno je značajno ugovorom regulisati prava intelektualne svojine, prije svega autorska i srodna prava koja se tiču kompjuterskih programa i baze podataka koji često zajedno budu sastavni dijelovi složenog informacionog sistema. Ovo je posebno značajno jer mnogi poslodavci, radnici, naručioc i, kao i izvršioc i nisu svjesni niti poznaju da je članom 103 Zakonom o autorskom i srodnim pravima propisano da “*ako je kompjuterski program stvorio zaposlenik u izvršavanju svojih obaveza ili prema uputstvima poslodavca, ili ako ga je stvorio autor na osnovu ugovora o narudžbi, smatra se da su sva autorska imovinska prava na takvom programu isključivo i u cjelini prenesena na poslodavca ili naručioca, ako ugovorom nije drugačije utvrđeno*”, niti imaju posebna pravna znanja i sposobnosti (engl. *know-how*) da prepoznaju da u složenom informacionom sistemu mogu da postoje i 4 (četiri) prava intelektualne svojine koji se odnose na autorsko pravo na kompjuterskom programu, autorsko pravo na bazi podataka i srodno pravo proizvođača baza podataka, kao i poslovna tajna u smislu posebnih znanja i sposobnosti (engl. *know-how*) za stvaranje samog kompjuterskog programa. U ovom slučaju može se primijeniti latinska maksima da “nepoznavanje prava škodi” (lat. *ignorantia iuris nocet*).

10.2.8.3 Elementi kompjuterskog programa koji se mogu štiti različitim granama prava intelektualne svojine

Već smo nekoliko puta istakli u okviru poglavlja o kompjuterskim programa da se *autorskim programom štite izvorni i/ili ciljni (izvršni, objektni) kod kompjuterskog programa, uključujući pripremne materijale za njegovu izradu*. Međutim, kada je kompjuterski program dio složenog informacionog sistema koji sadrži i bazu podataka, ukoliko je riječ o originalnoj bazi podataka, struktura baze podataka se štiti autorskim pravom, dok kod neoriginalnih baza podataka postoji srodno pravo proizvođača baza podataka o kojem će više riječi biti u zasebnom poglavlju pod brojem 11. koji nosi naziv “Autorsko-pravna zaštita baze podataka i zaštita srodnog prava proizvođača baze podataka”.

Poslovna tajna odnosno posebna znanja i sposobnosti (engl. *know-how*) predstavlja posebnu granu prava intelektualne svojine kojom se mogu štiti posebna znanja i sposobnosti koja su nedostupna na tržištu o načinu kreiranja, funkcionisanja, održavanja i druge specifičnosti kompjuterskog programa. Ova grana prava intelektualne svojine najčešće se reguliše specifičnim ugovorom o povjerljivosti informacija (engl. *Non-Disclosure Agreement – NDA*).

Dizajn predstavlja posebno pravo intelektualne svojine koji može biti autorski i industrijski. Industrijski dizajn predstavlja spoljni izgled cijelog ili dijela proizvoda, a sam postupak zaštite regulisan je Zakonom o industrijskom dizajnu²⁸⁵ s tim da je bitna specifičnost da se postupak pokreće prijavom pred Institutom za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. Ovdje se naprimjer štiti izgled ikonice, aplikacije u kojoj je kompjuterski program sadržan, kao i materijalni predmeti u kojima se kompjuterski predmet inkorporira (npr. vanjski izgled “*pametnog telefona*” ili dizajn stolice).

Pravo žiga predstavlja posebno pravo intelektualne svojine kojim se štiti znak (marka, engl. *brand*) ili oznaka kojom privredni subjekt obilježava svoju robu ili uslugu na tržištu u cilju njenog razlikovanja od iste ili slične robe ili usluge drugog subjekta, a postupak zaštite regulisan je Zakonom o žigu²⁸⁶ i pokreće se prijavom pred Institutom za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. U konkretnom slučaju vezano za kompjuterske programe, štiti se naziv kompjuterskog programa koji se pojavljuje na tržištu (naprimjer *softver Microsoft ili softver Oracle*).

Konačno, patent predstavlja posebno pravo intelektualne svojine kojim se štiti pronalazak (izum) koji se shvata kao tehničko rješenje određenog tehničkog problema, a postupak zaštite regulisan je Zakonom o patentu²⁸⁷ pokreće se prijavom pred Institutom za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. U Bosni i Hercegovini i Evropskoj uniji kompjuterski program se može štititi patentom samo ukoliko je riječ o pronalasku koji uz pomoć kompjuterskog programa predstavlja tehničko rješenje određenog tehničkog problema. U Sjedinjenim Američkim Državama kompjuterski programi mogu se štititi kao patenti ukoliko ispunjavaju posebne uslove.²⁸⁸

10.2.8.4 Elementi kompjuterskog programa koji nisu zaštićeni autorskim pravom

Ideje i principi na kojima se zasniva bilo koji elemenat kompjuterskog programa, uključujući elemente koji su osnov za njegov interfejs, nisu zaštićeni u skladu sa članom 102 stav 2 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH.

Ovo je izuzetno značajno apostrofirati iz razloga što sama ideja da se napravi kompjuterski program za bilo koju granu industrije, nije autorskopravno zaštićena, već isključivo samo autorsko djelo odnosno kompjuterski program koji je kao takav nastao.

²⁸⁵ Zakon o industrijskom dizajnu, *Službeni glasnik BiH*, br. 53/2010.

²⁸⁶ Zakon o žigu, *Službeni glasnik BiH*, br. 53/2010.

²⁸⁷ Zakon o patentu, *Službeni glasnik BiH*, br. 53/2010.

²⁸⁸ Više o prednostima ove zaštite sa uporednim prikazom Bosne i Hercegovine, praksom Evropskog patentnog zavoda, evropskih zemalja i Sjedinjenih Američkih Država biće riječi u poglavlju broj 10.3 koje slijedi.

10.3 Da li se kompjuterski program može štiti patentom? Razlike između prakse Evropskog patentnog zavoda, evropskih zemalja i Sjedinjenih Američkih Država

Već smo istakli shodno odredbi člana 102 stav 3 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH da su kompjuterski programi zaštićeni kao pisana autorska djela ako predstavljaju vlastitu intelektualnu tvorevinu njihovog autora,²⁸⁹ a što je u skladu sa relevantnim međunarodnim konvencijama koje smo već pominjali. Sa druge strane, u literaturi postoji stav da uređaji koji koriste kompjuterski program odnosno softver²⁹⁰ (engl. *software related invention*) se moraju štiti patentom. Potrebno je istaći da u Evropskoj uniji u članu 52 stav 2 Konvencije o evropskom patentu je izričito predviđeno da se, između ostalog, planovi, pravila i postupci za obavljanje intelektualne djelatnosti, za igranje igara ili obavljanje poslova, kao i kompjuterski programi ne smatraju pronalaskom u smislu patentnog prava, a u stavu 3 istog člana propisano je da se to odnosi samo na slučajeve kada se traži patentna zaštita za kompjuterski program kao takav (Ašković, 2019, str. 9). Članom 6 stav 6 tačka d) Zakona o patentu (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, broj 53/10): “(6) Izumima se, u smislu stava (1) ovog člana, ne smatraju naročito; d) programi kompjutera.”²⁹¹ Dakle, zakonodavac u BiH je izričito regulisao da se pronalaskom ne smatra kompjuterski program.

Gore navedena odredba je zasnovana na mišljenju da kompjuterski programi nemaju tehničku prirodu, te da kao takvi nisu patentibilni. Iz ovog mišljenja je proizašlo i shvaćanje da patentibilnost kompjuterskog programa zavisi od toga da li pronalazak koji je u vezi sa kompjuterskim programom odnosno softverom ima tehničku prirodu. Ovo je jasno definisao Evropski patentni zavod (*European Patent Office, EPO*) u dokumentu “Metodologija ispitivanja EPO-a” gdje se, između ostalog, navodi da se kompjuterski program kao takav, ili kao zapis na nosiocu zapisa, ne može zaštititi patentom nezavisno od njegovog sadržaja, te da je situacija ista i kada se kompjuterski program instalira na kompjuteru. Sa druge strane, smatra se da pronalazak koji karakteriše program i koji predstavlja tehnički proces (naprimjer proces proizvodnje kojim upravlja kompjuterski program) ili koji ima tehnički karakter (npr. program koji povećava radnu memoriju kompjutera) ima tehnički doprinos i da je zato patentibilan. Na kraju, činjenica je da broj evropskih patenata izdatih za pronalazke vezane za softver tokom posljednjih godina naglo raste. Ovim je EPO prihvatio praksu za patente i žigove u SAD. Već smo istakli da je moćna softverska industrija u SAD obezbijedila softverima mjesto i u patentnom pravu za razliku od EU. Naime, zaštita kompjuterskih programa odnosno softvera u SAD je regulisana članom 101 Dekreta o patentima iz 1952. godine (*Patent Act*) u kojem

²⁸⁹ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

²⁹⁰ Softver predstavlja širi pojam od kompjuterskog programa. Vid. (Kunda & Matanovac Vučković, 2010, str. 90).

²⁹¹ Zakon o patentu, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.

je propisano da su patentibilni svi novi i korisni pronalasci koji kao predmet imaju proces, mašinu, proizvod ili kompoziciju, kao i njihova nova i korisna poboljšanja. Pošto ovdje softver nije eksplicitno izuzet od zaštite (potrebno je istaći i da nije ni eksplicitno ni naveden), Zavod za patente i žigove SAD (*United States Trademark and Patent Office*) je od sedamdesetih godina prošlog vijeka odobrio tzv. patente za softver (Šarboh & Perić, 2010, str. 474–475).

U Izvještaju o tehnološkim trendovima Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu od 2019. godine je navedeno da su, od pojave vještačke inteligencije 1960-ih godina, pronalazači i inovatori podnijeli preko 340.000 patentnih prijava pronalazaka i objavljeno je oko 1.6 miliona naučnih publikacija, a sve u vezi sa vještačkom inteligencijom. Najčešći podnosioci patentnih prijava su vodeće svjetske kompanije kao što su *Microsoft*, *IBM*, *Samsung*, *Toshiba*, dok su zemlje u kojima se najviše podnose patentne prijave za pronalazke vezane za vještačku inteligenciju SAD i Kina, a potom Japan.²⁹²

10.4 Osnovne karakteristike i razlike između pojmova autorski ugovor, ugovor o licenci, “Open source”, “Copyleft”, “Creative commons licenca”, softvera kao usluge (engl. Software as a Service) u kontekstu razlika između evropskokontinentalnog i anglosaksonskog pravnog sistema

U ovom poglavlju dat ćemo sumaran prikaz pojmova koji dolaze iz anglosaksonskog pravnog sistema i to engl. “Open source” Ugovor o licenci softvera, engl. “Copyleft”, engl. “Creative commons licenca” i Softvera kao usluge (engl. Software as a Service – SaaS) kao termina koji su često korišteni u industriji informacionih tehnologija, a koji naš Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH ne poznaje. Navedeni pojmovi su izuzetno česti i u međunarodnim ugovorima, naročito u eri informaciono-komunikacionih tehnologija što se posebno odnosi na IT industriju, gdje su posebno česti, te je cilj njihovog sumarnog prikazivanja navođenjem osnovnih informacija o ovima pojmovima sa literaturom u kojoj se može naći detaljnije o svim ovim institutima koji su najčešće svoje porijeklo povukli iz anglosaksonskog pravnog sistema.

Pojam “Ugovor o licenci” i pojam “autorskog ugovora” potrebno je razlikovati u terminološkom smislu u anglosaksonskom pravnom sistemu od evropskokontinentalnog pravnog sistema. Kompjuterski program je takva vrsta autorskog djela čija imovinska ovlaštenja, koja pripadaju autoru ovog djela, mogu biti predmet jedino *autorskog ugovora*. U anglosaksonskom pravu se koristi drugačija terminologija, te se za prenos prava u oblasti prava intelektualne svojine koristi termin *ugovor o licenci* (Vidojević, 2018, str. 11). Članom 686. Zakona o obligacionim odnosima Republike Srpske je propisano:

²⁹² Više o vještačkoj inteligenciji možete pročitati u posebnom poglavlju broj 12. koje nosi naziv “Vještačka inteligencija i autorsko pravo”.

“Ugovorom o licenci obavezuje se davalac licence da sticaocu licence ustupi, u celini ili delimično, pravo iskorišćavanja pronalaska, tehničkog znanja i iskustva, žiga, uzorka ili modela, a sticalac licence se obavezuje da mu za to plati određenu naknadu.”²⁹³ Dakle, u našem pravu (koje spada u evropskokontinentalni pravni sistem) ugovor o licenci se koristi u prometu prava industrijske svojine (patenta, žiga, dizajna) i regulisan je Zakonom o obligacionim odnosima. Razlika između autorskog ugovora i ugovora o licenci je čisto terminološke prirode, a što se tiče pravne prirode suštinske razlike nema. Ono što je izuzetno značajno napomenuti, a što je zastupljeno u našoj softverskoj industriji, jeste “Softver kao usluga” (engl. “Software as a Service – SaaS”) gdje ugovor o licenci odnosno autorski ugovor o prenosu imovinskopravnih ovlaštenja u suštini ne postoji, već autor softvera odnosno najčešće nosilac imovinskih autorsko pravnih ovlaštenja daje pravo pristupa internet serveru na kom je softver instaliran zajedno sa bazom podataka koja je tamo pohranjena gdje se vrši u suštini “iznajmljivanje” “softvera kao usluge” za određenu naknadu (Vidojević, 2018, str. 11–13).

“Open source” ugovor o licenci odnosno ugovor o licenci otvorenog koda, iako je nastao u poslovnoj praksi Sjedinjenih Američkih Država, prisutan je u svim zemljama gdje je prisutna i softverska industrija. Potrebno je naglasiti činjenicu da ovaj ugovor potiče iz anglosaksonskog precedentnog pravnog sistema, čini ovaj ugovor u zoni evropskokontinentalnog prava nedovoljno jasnim instrumentom pravnog prometa, naročito u pogledu sadržine, pravnog dejstva preuzetih obaveza odnosno povrede ugovora. U duhu pozitivnog prava, ugovor o licenci otvorenog koda je neisključiv ugovor, sa raskidnim uslovom i izričito ugovorenim retroaktivnim dejstvom. *Open source* ugovor o licenci predstavlja ugovor kod koga je izvorni kod dostupan neograničenom broju korisnika, pod licencnim uslovima, te njegovim pribavljanjem korisnik stiče i niz drugih ovlaštenja. Objavljivanjem izvornog koda titular prava svjesno daje svim zainteresovanim subjektima da upotrebljavaju, usavršavaju i/ili plasiraju na tržište njegov softver. Analizirajući u duhu evropskokontinentalnog prava, nosilac prava daje svojevrsnu opštu saglasnost za iskorištavanje djela, odnosno obećanje da neće zahtijevati zaštitu zbog povrede koja bi u redovnim okolnostima mogla da nastupi. Da bi jedan softver mogao da se smatra *open source* softverom, ugovor kojim se ustupa njegovo iskorištavanje mora da zadovolji niz jasno definisanih uslova. Konačno, obaveze iz ovog ugovora prestaju, u svjetlu Zakona o obligacionim odnosima, “kada poverilac (u ovom slučaju titular prava na softveru izjavi dužniku (korisniku softvera) da neće zahtevati njegovo ispunjenje, a dužnik je sa tim saglasan”.²⁹⁴

Pojam “*copyleft*” možemo definisati kao “način licenciranja programa i aplikacija, gdje njihove naknadne (novije) verzije moraju da ostanu slobodne”. Sva autorska djela čiji sadržaj je licenciran “*Copyleft*” licenciranjem su dostupna svima pod jednakim uslovima

²⁹³ Zakon o obligacionim odnosima, *Sl. list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ i 57/1989 i *Sl. glasnik Republike Srpske*, br. 17/1993, 3/1996, 37/2001 – dr. zakon, 39/2003 i 74/2004.

²⁹⁴ Vid. Radovanović (2010, str. 81–94).

bez potrebe za pojedinačnim ugovaranjem odnosno za pojedinačnim odobrenjima nosioca licence. Ovakav sistem, koji u suštini predstavlja suprotnost od “*Copyright*” termina, minimalizuje transakcione troškove i omogućuje brže licenciranje autorskih djela. “*Creative commons licenca*” predstavlja “*način regulisanja autorskog prava vlasnika autorskog djela*” i to kao sistem regulisanja prava koji omogućava autoru da sam definiše kako će svoja autorska prava da zaštiti na internetu ili na fizičkim medijima. Ova licenca pomaže autorima i drugim nosiocima autorskog ili srodnog prava da zadrže autorsko pravo nad djelom, ali istovremeno dozvoljavaju umnožavanje, distribuciju ili preradu tih djela jer sadrži odredbe o priznanju autorstva, funkcionise u cijelom svijetu i traje u skladu sa pozitivni propisima koji regulišu autorska i srodna prava.²⁹⁵

10.5 Zaključak

Zakonom o autorskom i srodnim pravima BiH propisano je da se kompjuterski programi štite kao pisana autorska djela. Također, Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH ima jednu posebnu glavu kojom su regulisane specifičnosti koje se odnosi na zaštitu autorskog prava na kompjuterskom programu. Kompjuterski program štiti se u bilo kojoj formi, koja obuhvata kako izvorni kod, tako i ciljni, odnosno objektni, odnosno izvršni kod. Uslov da bi se kompjuterski program štitio kao autorsko djelo, jeste da predstavlja individualnu duhovnu tvorevinu. Kroz analizu problematike kompjuterskog programa, kroz pozitivno zakonodavstvo Bosne i Hercegovine, analizirali smo i uporedno zakonodavstvo Republike Srbije i Hrvatske i ukazali na značaj unošenja riječi “*originalnost*” prilikom definisanja šta to predstavlja autorsko djelo (lat. *de lege ferenda*).

Ono što je značajno jeste da kompjuterski program i softver nisu sinonimi, te da kompjuterski program sa tehničkom i korisničkom dokumentacijom, u bilo kojem obliku njegovog izražavanja (izvorni ili objektni kod), uključujući pripremni materijal za njegovu izradu, čine softver. Ukazivali smo ponovo na uporedni prikaz zakonodavstava Republike Hrvatske i Republike Srbije, te ukazali značaj da se proširi definicija kompjuterskog programa, kako bi on u pravnom i tehničkom smislu bio izjednačen sa pojmom softvera (lat. *de lege ferenda*). U vezi sa ovim, apostrofiramo da softver (koji mogu činiti jedan ili više kompjuterskih programa) zajedno sa bazom podataka, čine informacione sisteme koji predstavljaju složene sisteme koji su rasprostranjeni u industriji informacionih tehnologija, te u kojima, osim autorskih prava na kompjuterskom programu, postoje i autorska prava na originalnim bazama podataka, kao i pravo i proizvođača baze podataka. Postoji posebna zakonska pretpostavka za kompjuterske programe stvorene u radnom odnosu ili po narudžbi, gdje se pod uslovima propisanim Zakonom o autorskom i srodnim pravima BiH smatra da su sva autorska imovinska prava u cjelini prenesena na poslodavca ili na naručioca, ali je moguće drugačije ugovoriti.

²⁹⁵ Vid. Stojanović (2019).

Prava autora kompjuterskog programa su isključiva i zakonodavac ih je taksativno naveo. Sva autorska imovinska prava mogu se ugovorom prenositi, dok su autorska moralna prava neprenosiva i vezana su za ličnost autora. Međutim, postoje sadržinska ograničenja autorskog prava na kompjuterskom programu koja su imperativnog karaktera, te ugovaranja mimo ovih ograničenja čine ugovor ništavim. Takođe, postoje pravila oko dekompiliranja koje je dozvoljeno pod uslovima propisanim Zakonom o autorskom i srodnim pravima BiH.

Posebne mjere zaštite od povreda na kompjuterskim programima posebno su propisane i taksativno navedene. Osim ovih, postoji i zaštita tehničkih mjera koje su takođe posebno navedene i propisane Zakonom o autorskom i srodnim pravima BiH. Konačno, potrebno je napomenuti da postoje i mjere za obezbjeđenje zaštite prava na kompjuterskom programu u koje spada deponovanje i evidencija autorskih djela kao formalan postupak pred Institutom za intelektualno vlasništvo BiH. Iako nije izričito zakonom regulisano, ugovorno definisanje autorskog prava na kompjuterskom programu je izuzetno značajno radi pravne sigurnosti subjekata u privrednom i poslovnom prometu odnosno ugovornih strana.

Konačno, na kraju smo analizirali neke razlike između evropskokontinentalnog sistema i anglosaksonskog pravnog sistema, pod kojim uslovima i u kojim zemljama se kompjuterski program može štiti patentom, te koji sve instituti postoje u anglosaksonskom pravnom sistemu vezano za kompjuterske programe i da li su (ne)primjenjivi u evropskokontinentalnom pravnom sistemu kojem pripada i Bosna i Hercegovina. Na kraju, prikazani su izvodi sentence sa odabranom sudskom praksom koji se odnose na autorsko pravo na kompjuterskom programu.

10.6 Sudska praksa iz autorskopravne zaštite kompjuterskih programa

10.6.1 Irelevantnost verzije softvera

Presuda Privrednog apelacionog suda, Pkž 238/2014 od 27. 11. 2014. godine

Član 215. Zakon o autorskom i srodnim pravima (*Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - odluka US i 66/2019)

Sentenca:

- **Softver zaštićen autorskim pravom se može koristiti samo na osnovu licence, bez obzira da li je reč o staroj ili najnovijoj verziji tog softvera. Činjenica da je reč o zastareloj verziji softvera, odnosno da postoji nova verzija tog softvera, ne čini tu verziju dostupnom za besplatno korišćenje.**

Iz obrazloženja:

“Kaznenom odredbom člana 215. stav 1 tačka 5 Zakona o autorskom i srodnim pravima propisano je da će se kazniti za privredni prestup privredno društvo ili drugo pravno lice koje ukloni ili izmeni elektronsku informaciju o pravima i pri tom zna ili ima osnova da zna da time podstiče, omogućuje, olakšava ili prikriva povredu autorskog prava ili srodnog prava.

Okrivljeni su dana 16. 03. 2012. godine uklonili elektronsku informaciju o pravima, pri čemu su znali da na taj način prikrivaju povredu autorskog prava, na taj način što su na dan kontrole uklonili softver autocad 2007, nosioca autorskog prava Autodesk, sa tri računara u svojim poslovnim prostorijama, a za koji softver ne poseduju fakturu, odnosno ugovor o kupovini.

Okrivljeni su u žalbi istakli da za ovu verziju softvera nije predviđena zaštita jer je reč o zastareloj, prevaziđenoj verziji ovog softvera. Okrivljeni u žalbi ukazuju da se predmetna verzija autocad softvera može besplatno preuzeti sa mnoštva različitih pretraživača pa da otuda proizlazi da ni sam proizvođač (Autodesk) nije predvideo zaštitu za ovu, sada prevaziđenu, verziju softvera i da ta zaštita postoji samo za najnovije verzije autocad-a 2014 i 2015. Ovakvo stanovište okrivljenih ne može se prihvatiti.

Naime, za svaku verziju softvera nosilac autorskog prava Autodesk izdaje posebnu licencu, a prava korišćenja se odnose isključivo na verziju proizvoda koja je nabavljena. Ovo dalje znači da se licenca pribavljena za jednu verziju softvera ne može koristiti za drugu verziju softvera, pa se utoliko pre bilo koja verzija softvera ne može koristiti bez licence. Činjenica da postoje novije i zaštićenije verzije autocad softvera ne znači da se ranije i starije verzije mogu besplatno koristiti, bez licence, budući da je reč o zaštićenom softveru. Navedena činjenica, da se radi o zastareloj verziji softvera, mogla je biti od značaja samo za cenu po kojoj je taj softver mogao biti kupljen, a ne da je da ta verzija postala dostupna za besplatno korišćenje.

Osim toga, postoje besplatni programi koji su namenjeni za komercijalnu upotrebu i koji se mogu koristiti jer nisu zaštićeni autorskim pravom, kao što je slučaj sa pomenutim softverom koji je zaštićen autorskim pravom.

Imajući sve rečeno u vidu, kao i imajući u vidu da je radnja izvršenja ovog privrednog prestupa uklanjanje elektronske informacije o pravima, uz znanje da se na taj način prikriva povreda autorskog prava, izvesno je da su se u radnjama okrivljenih stekli svi elementi predmetnog privrednog prestupa.”²⁹⁶

²⁹⁶ Presuda Privrednog apelacionog suda, Pkž 238/2014 od 27. 11. 2014. godine - Sudska praksa privrednih sudova - Bilten br. 1/2015.

10.6.3 Povreda autorskih prava umnožavanjem softvera i zaobilaženjem tehničkih mjera zaštite

Presuda Apelacionog suda u Beogradu, GŽ4 113/2018 od 13. februara 2019. god.

(članovi 2., 7., 10., 19., 20., 172. i 174. Zakona o autorskom i srodnim pravima)

Sentenca:

Kako je tuženi suprotno uslovima iz licence za korišćenje softvera, a koje je prethodno prihvatio, zaobišao zaštitu i počeo da koristi softver na način na koji nije imao pravo, usled čega je došlo do tzv. virtuelnog umnožavanja softvera, bez znana i odobrenja autora, povredio je njihova autorska prava.

Iz obrazloženja:

“Pravilnom ocenom izvedenih dokaza prvostepeni sud je utvrdio da su tužioci koautorri programskog softvera “Map Soft 2000”. Struktura koautorskog doprinosa tužilaca nastanku tog programskog sistema je određena doprinosom svakog od njih, i to AA1 od 35,36%, AA2 od 35,36%, AA3 od 14,85% i AA4 od 13,85%. Predmetni softver je samostalno koautorsko delo tužilaca, nastalo van radnog vremena, kao vannastavna aktivnost tužilaca, a ne u okviru radnih angažovanja tužilaca kao zaposlenih na Građevinskom fakultetu Univerziteta u Beogradu.

U početku programski softver “Map Soft 2000” je distribuiran preko Građevinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu gde su tužioci zaposleni, jer je taj fakultet stimulisao stvaralačku delatnost zaposlenih, stoga što je od distribucije imao finansijski interes ali i što je svakim novim autorskim delom zaposlenih na fakultetu rastao ugled i renome te ustanove. Tužioci su 2002. godine osnovali svoju firmu “Map Soft 2000” d.o.o. Beograd preko koje su nastavili da distribuiraju predmetni softver. U međuvremenu softver je nadograđen, tako što su izašle verzije “Map Soft 2007” i “Map Soft 2012”.

Distribucija softvera “Map Soft 2000” je predmet ugovora iz 2001. godine i Aneksa iz 2002. godine zaključenog između Građevinskog fakulteta u Beogradu – Instituta za Geodeziju, kao distributera, i tuženog Republičkog geodetskog zavoda kao korisnika, kojima je regulisan način distribucije tog softvera u organizacionim jedinicama tuženog kao i način i uslovi nadogradnje programskog sistema i pratećih softvera, kupovine novih instalacija i uslovi obuke instruktora Zavoda za sistemsku podršku tom programskom sistemu, te izmena način plaćanja vrednosti softvera.

Prilikom instalacije softvera “Map Soft 2000” na monitoru računara se očitava i Ugovor o licenci, koji je sastavni deo softvera, tako da je instalacija istog moguća isključivo uz pristanak na uslove predviđene u navedenom ugovoru. Tim Ugovorom o licenci navedeno da je softver vlasništvo autorskog tima u okviru Instituta za geodeziju Građevinskog

fakulteta u Beogradu, te da se kupovinom licence korisniku daje neekskluzivno ovlašćenje da koristi jednu kopiju softvera na jednom računaru, na jednom terminalu, na jednoj radnoj stanici ili u jednoj lokalnoj računarskoj mreži, dok je za sve druge slučajeve obavezno tražiti od autorskog tima dozvolu u pisanoj formi, da je zabranjeno praviti kopije softvera ili nekog njegovog dela, sem jedne kopije softvera u celini iz sigurnosnih razloga.

Svaki primerak predmetnog softvera, koji je po osnovu navedenih ugovora distribuiran tuženom je zaštićen jednokorisničkim hardverskim ključem. Po nastanku aplikacije “veza sa udaljenom radnom površinom” kompanije “Microsoft”, koja omogućava da se softveru instaliranom na računaru pristupi daljinski sa drugih uređaja, tuženi je počeo da koristi predmetni softver na serverski način, odnosno formirao je jedan računar kao server na kome je instaliran softver tužilaca sa hardverskim ključem, na koji je priključio mnoštvo drugih računara koji su koristili predmetni softver bez hardverskog ključa, zaobilazeći hardversku zaštitu. Na taj način, tužena je zloupotrebila aplikaciju “veza sa udaljenom radnom površinom” i stvorila mogućnost da se zaobiđe hardverska zaštita na softveru tužilaca, te je koristila softver tužilaca na više računara sa jednom licencom i jednim hardverskim ključem. “Microsoft” je, kako bi prenebregao eventualnu zloupotrebu svojim uputstvima i licencom naveo da je korišćenje aplikacije “veze sa udaljenom radnom površinom” moguće uz poštovanje pravila i licenci programa za koji se navedena aplikacija koristi.

Predmetni softver se koristi u organizacionim jedinicama tužene po osnovu ugovora iz 2001. godine, a ukupan broj daljinskih pristupa sistemu “Map Soft 2000” u organizacionim jedinicama tužene je 990.

Iz nalaza i mišljenja sudskog veštaka ekonomsko – finansijske struke VV1 utvrđeno je da ukupna naknada tužiocima za korišćenje programskog sistema “Map Soft 2000” daljinskim pristupom 990 računara od strane tužene, na dan veštačenja 23. 01. 2016. godine, iznosi 239.606.899,00 dinara. U skladu sa opredeljenim doprinosom nastanku koautorskog dela tužilaca, ista raspodeljena iznosi tužiocima AALJ1 i AA2 po 85.419.859,00 dinara, tužiocu AA3 iznos od 35.581.625,00 dinara i tužiocu AA4 iznos od 33.185.556,00 dinara.

Polazeći od ovako pravilno i potpuno utvrđenog činjeničnog stanja pravilno je prvostepeni sud primenio materijalno pravo i to član 2 stav 1 i stav 2 tačka 10, član 7 stav 1, član 8, član 9, član 10, član 19, član 20, član 172 stav 1 tačka 1 i 5 i član 174 Zakona o autorskom i srodnim pravima (Službeni list SRJ br. 24/98), važećeg u vreme učinjene povrede prava, kada je utvrdio da je tužena povredila imovinska prava tužilaca kao koautora računarskog programa – softvera “Map Soft 2000” i obavezao tuženu na naknadu imovinske štete tužiocima srazmerno opredeljenom koautorskom doprinosu.²⁹⁷

²⁹⁷ Izvod iz Presude Apelacionog suda u Beogradu, GŽ4 113/2018 od 13. februara 2019. god.

11. Autorskoppravna zaštita baze podataka i zaštita srodnog prava proizvođača baze podataka²⁹⁸

11.1 Uvodne napomene

U današnje vrijeme prosperiteta informaciono-komunikacionih tehnologija nalazimo se u eri digitalizacije gdje se moderni informacioni sistemi sastoje od softvera i elektronskih baza podataka. Baze podataka predstavljaju bitan, a često i neizostavan element informacionih sistema, a samim tim i informacionog društva. Baza podataka može biti predmetom autorskoppravne zaštite ako predstavlja individualnu duhovnu tvorevinu s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja svog sadržaja, a, u isto vrijeme, ali pravno zasebno i odvojeno, baza podataka može biti i predmet srodnoppravne zaštite prava proizvođača baze podataka. Prilikom korištenja baze podataka korisnik mora poštovati i eventualno autorsko pravo autora te baze podataka i srodno pravo proizvođača te baze podatka. Ovo može uzrokovati brojne probleme i nejasnoće za korisnika koje mogu rezultirati povredom subjektivnih autorskih i/ili srodnih prava u pitanju.

Baza podataka je posebna vrsta ploda ljudskog uma koja može biti objekt pravne zaštite iz domena prava intelektualne svojine.

Prvenstveni način pravne zaštite baze podataka kao predmeta intelektualnopravne zaštite jeste putem grane autorskog i srodnih prava.

Čak je i zaštita baze podataka tehničkim mjerama zaštite²⁹⁹ zaštićena pravilima autorskog prava na način da su definisano da zaobilazjenje efektivnih tehničkih mjera zaštita predstavlja povredu autorskog i srodnog prava³⁰⁰, te se na ovaj načini štiti određeno djelovanje korisnika naspram baze podataka.

Relativno je etablirano i nekontroverzno da smo u onome što se može nazivati “informaciono doba”. Između ostalog, informaciono doba je karakterizirano utilizacijom informacionih tehnologija i oruđa. Za primjereno djelovanje i svrsishodnu primjenu takve tehnologije i oruđa potrebne su, kako se može zaključiti iz samog naziva, “informacije”.

²⁹⁸ Autorskoppravna zaštita baze podataka i srodno pravo proizvođača baze podataka kao posebno poglavlje u ovom *Priručniku* kojim se analizira baza podataka u kontekstu prava intelektualne svojine predstavlja prošireni, prilagođen i izmijenjeni naučni rad za potrebe ovog *Priručnika* koautora Harisa Hasića i Antonija Živkovića (2022), “*Korištenje baze podataka kao predmeta autorskoppravne i zaštite srodnog prava proizvođača baze podataka u eri informacionih tehnologija*”, koji je objavljen u Zborniku radova sa Međunarodnog naučnog skupa “Izazovi i perspektive razvoja pravnih sistema u XXI vijeku” Pravni fakultet Univerzitet u Banjoj Luci, Banja Luka, 315-341.

²⁹⁹ Popularno poznatim kao DRM odnosno mjerama kojim se ograničava pristup i djelovanje povodom sadržaja baze podataka.

³⁰⁰ Vidi odredbu čl. 152. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/2010 – u daljem tekstu: ZAISP ili Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH).

No iste su beskorisne ukoliko se ne mogu staviti u kontekst i sistematizovano prezentovati, skladištiti i primijeniti. Upravo u tome su baze podataka od prvenstvenog značaja³⁰¹.

U eri informacionih i transformacionih tehnologija u kojoj je više nego zastupljena digitalna transformacija svih društvenih procesa, došla su do izražaja gotova, “paket” rješenja u bankarskom sektoru, telekomunikacijama, privrednim društvima, elektrodistribucijama i drugim sektorima koji se rasprostranjeno nazivaju “informacioni sistemi”. Informacioni sistemi predstavljaju širi pojam od “softvera”³⁰² i sastoje se iz, između ostalog, modela baze podataka (o kojoj će biti riječi u ovom radu) i aplikativnog softvera (tj. kompjuterskog programa + opis programa tj. prateća tehnička dokumentacija), koji “upravlja” tom bazom podataka (Mešević, 2019).

Baza podataka, kao dio prethodno navedenog složenog informacionog sistema zajedno sa softverom, predstavlja bitan segment unapređenja svih društvenih procesa kroz digitalizaciju. Informacionom društvu se može propisati razvoj tzv. “industrije baze podataka” u kome informacija predstavlja ključni resurs. Iz toga razloga pitanje pravne zaštite baze podataka u ovom trenutku dobija sve više na značaju jer je u eri digitalizacije došlo do značajnog povećanja ulaganja u razvoju novih i unapređenju postojećih elektronskih baza, a sve u cilju efikasnijeg skladištenja, pretrage i pristupa najrazličitijim podacima i informacijama (Vujičić, 2016, 497–498).

U grani autorskog i srodnih prava baza podataka je jedinstvena i *sui generis* po tome što ista baza podataka može u isto vrijeme i bez konkurencije biti potencijalno zaštićena i kao autorsko djelo i kao predmet srodonpravne zaštite. Kvalifikacioni uslovi za autorskopravnu i srodonpravnu zaštitu su različiti. Baza podataka, shodno, može biti

³⁰¹ O ovome vidi više: ITL Education Solutions Limited (2010).

³⁰² Potrebno je istaći da pojam “kompjuterski program” odnosno “računarski program” (engl. *computer program*) koji koristi ZAISP i na kojem mogu da postoje autorska prava u smislu ZAISP, treba razlikovati od pojma softvera (engl. *software*) u tehničkom i pravnom smislu. Softver je širi pojam od kompjuterskog programa, te se može sastojati od jednog ili više kompjuterskih programa, pripreme dizajniranog materijala (opisa programa) i dodatne tj. proratne (korisničke) dokumentacije te potencijalno drugih elemenata. Sa stajalište autorskog prava, kompjuterski program (koji poznaje ZAISP) i pripremni dizajnerski materijal mogu da predstavljaju posebnu vrstu autorskog djela pod uslovom da predstavljaju “individualnu duhovnu tvorevinu” u smislu člana 4 st. 1 ZAISP-a. Na ovom stajalištu stoji francuski tekst *Direktive o kompjuterskom programu* gdje se jasno razlikuje pojmovi kompjuterski program i softver, te se zaštita pruža samo kompjuterskom programu! Na osnovu navedenog možemo zaključiti da pravni pojam kompjuterskog programa obuhvata tehnički pojam kompjuterskog programa i popratnu tehničku dokumentaciju (Kunda & Matanovac Vučković, 2010, str. 85–132). Interesantno da je Srbija u svom Zakonu u autorskom i srodnom pravu (*Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - odluka US i 66/2019 – u daljem tekstu: Zakon o autorskom i srodnim pravima Srbije) proširuje definiciju kompjuterskog programa kao autorskog djela, te definiše u članu 2 stav 2 pomenutog zakona propisuje da se autorskim djelo, između ostalog smatraju “*pisana dela*” odnosno “*računarski programi sa pratećom tehničkom i korisničkom dokumentacijom u bilo kojem obliku izražavanja, uključujući i pripremni materijal za njihovu izradu i dr.*” Vid. Zakon o autorskom i srodnim pravima (*Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - odluka US i 66/2019).

podobna samo za autorskopravnu zaštitu ili samo za srodonpravnu zaštitu, za i autor-skopravnu i srodonpravnu zaštitu, te ni za autorskopravnu ni srodonpravnu zaštitu.

Ukoliko je baza podataka sastavni dio i u okviru izuma, bit će moguće dobiti patentnopravnu zaštitu za taj izum (ukoliko isti zadovoljava uslove patentabilnosti), te, steći patentnopravnu zaštitu i za tu bazu podataka ali samo u okviru i kontekstu tog izuma. U našoj državi i u državama Evropske unije nije moguće dobiti patentnopravnu zaštitu za samu bazu podataka³⁰³. Također, nije moguće dobiti patentnopravnu zaštitu za kompjuterske programe za stvaranje baza podataka³⁰⁴.

Određeni segmenti baze podataka koji zadovoljavaju uslove mogu da se smatraju *poslovnom tajnom* i *da posjeduju* posebna i znanja i sposobnosti (engl. *know-how*) za kreiranje baze podataka i da se samim tim štite kao poslovna tajna putem posebnih ugovora o povjerljivosti informacija (engl. *Non Disclosure Agreement*).

Moguće je bazu podataka kao proizvod ili pristup bazi podataka kao uslugu označiti određenom oznakom koja bi onda bila zaštićena subjektivnim pravom žiga. No, predmet pravne zaštite ne bi bila sama baza podataka kao takva, već znak kojim se ta baza podataka kao proizvod/roba ili usluga označava da bi se razlikovala od iste ili slične baze podataka/pristupa bazi podataka u prometu ili na tržištu³⁰⁵.

11.2 Pojam baze podataka kao autorskog djela³⁰⁶

Članom 7. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH koji nosi naziv “Zbirke” je propisano:

“(1) Autorskim djelom smatraju se i zbirke autorskih djela ili druge građe (enciklopedije, zbornici, antologije, zbirke narodnih književnih i umjetničkih tvorevina, zbirke dokumentata, zbirke sudskih odluka, baze podataka i slično) koje, s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja svoje sadržine, predstavljaju samostalne individualne duhovne tvorevine.

(2) Uključenjem originalnih djela u zbirku ne smije se povrijediti pravo autora tih djela. Uključenjem druge originalne građe u zbirku ta građa ne postaje zaštićeno djelo.

(3) Baze podataka iz stava (1) ovog člana predstavljaju zbirke samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kakvom obliku koja je sistematski i metodički sređena i pojedinačno dostupna na elektronski ili drugi način.

³⁰³ Vidi odredbu čl. 6 a prvenstveno st. 6 Zakona o patentu, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.

³⁰⁴ Vidi odredbu čl. 6 st. 6 tačka d. Zakona o patentu, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.

³⁰⁵ Ovakva vrsta pravne zaštite svakako ne bi spriječila, naprimjer, “kopiranje” baze podataka.

³⁰⁶ Baza podataka je složen pojam koji može imati više značenja, u zavisnosti od konteksta razmatranja. U ovom priručniku mi ne razmatramo pojam baze podataka u kontekstu informacione nauke već isključivo u domenu prava intelektualne svojine, odnosno konkretno autorskog i srodnih prava.

(4) *Zaštita prema ovom članu ne primjenjuje se na kompjuterske programe upotrijebljene za izradu ili rad elektronskih baza podataka.*³⁰⁷

Baza podataka može biti autorskopravno zaštićena kao autorsko³⁰⁸ djelo³⁰⁹ ako zadovoljava zakonske uslove za zaštitu.

U autorskom pravu baza podataka se smatra vrstom zbirke. Zbirka je *sui generis* vrsta³¹⁰ autorskog djela, čiji pojam i karakteristike su definisane u čl. 7 st. 1 ZAISP-a, kao: “*Autorskim djelom smatraju se i zbirke autorskih djela ili druge građe (enciklopedije, zbornici, antologije, zbirke narodnih književnih i umjetničkih tvorevina, zbirke dokumenata, zbirke sudskih odluka, baze podataka i slično) koje, s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja svog sadržaja, predstavljaju samostalne individualne duhovne tvorevine.*” Baza podataka je posebna vrsta zbirke, a što proizilazi iz odredbe čl. 7 st. 3 ZAISP-a, koja glasi: “*Baze podataka iz stava (1) ovog člana predstavljaju zbirke samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kakvom obliku koja je sistematski i metodički sređena i pojedinačno dostupna na elektronski ili drugi način.*”³¹¹

Zakonska definicija baze podataka je preuzeta iz odredbe čl. 1 st. 2 Direktive 96/9/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 11. 03. 1996. godine o pravnoj zaštiti baze podataka (u daljem tekstu: “Direktiva 96/9/EZ”) u kojoj je propisano: “U smislu ove Direktive “baza podataka” znači zbirku samostalnih djela, podataka ili druge građe uređenih po

³⁰⁷ Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH, *Sl. glasnik BiH*, br. 63/2010.

³⁰⁸ ZAISP definiše autorsko djelo u čl. 4 st. 1 kao: “*Autorskim djelom smatra se individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.*”

³⁰⁹ Definiciju autorskog djela: “*Autorsko djelo je objekt autorskopravne zaštite koji čini nematerijalno dobro koje se sastoji od individualne duhovne tvorevine ljudskog bića iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke, nastale donošenjem serije stvaralačkih odluka od koje neke su slobodne negenerične individualizirajuće stvaralačke odluke kojim ljudsko biće nastoji komunicirati određenu ideju konkretizirajući ju primjenom, između ostalog, svoje individualnosti kao rezultat čega i sam plod takvog umnog djelovanja čiji sadržaj, primjerci odnosno autorskopravno zaštitivi sadržinski elementi su predmetom autorskopravne zaštite je individualiziran i shodno podoban za autorskopravnu zaštitu*”, dali smo u Alija & Hasić (2020).

³¹⁰ Uprkos činjenici da pozitivno autorsko pravo u našoj državi je opredijelilo se za inkluzivnu i otvorenu definiciju autorskog djela koja podrazumijeva sve teoretski moguće vrste autorskih djela odnosno stvaralačkog djelovanja ljudskih bića, a što proizilazi iz odredbe čl. 4 st. 2 ZAISP-a, zakonodavac se opredijelio da definiše posebne vrste autorskih djela (kao što su, između ostalog audiovizuelna autorska djela te kompjuterski programi) na poseban način, a kao što je slučaj i sa zbirkom kao posebnom vrstom autorskog djela.

³¹¹ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (*Sl. glasnik BiH*, br. 7/02), koji je derogiran (stavljn van snage) pozitivnim ZAISP-om, je sadržavao sljedeću relevantnu odredbu u čl. 7 st. 1: “*Autorskim djelom smatraju se i zbirke autorskih djela, kao što su: enciklopedije, zbornici, antologije, muzičke zbirke, fotografske zbirke i sl., kao i baze podataka bilo da su čitke mašinski ili u drugoj formi, koje, s obzirom na izbor ili raspored građe, predstavljaju samostalne individualne duhovne tvorevine.*”

*određenom sustavu ili određenoj metodi i pojedinačno dostupnih elektroničkim ili drugim sredstvima.*³¹²

Bazu podataka kao predmeta autorskopravne zaštite, shodno tome, karakteriše: a) da je ista plod uma koji se sastoji od zbirke kvalifikovanog sadržaja, b) da sadržaj predmetne umne tvorevine se može sastojati od: 1) samostalnih autorskih djela autora baze podataka ali i bilo kojih drugih osoba, 2) podataka bilo koje vrste³¹³ (bez obzira da li su isti podobni za autorskopravnu zaštitu ili ne) i 3) druge građe u bilo kom obliku;

c) da je sadržaj baze podataka sistematično i metodički sređen³¹⁴ i d) pojedinačna dostupnost bilo na elektronski ili drugi način³¹⁵.

Na osnovu prethodno izloženog, te opšte poznatih činjenica, možemo zaključiti da se baza podataka, kao autorsko djelo, može sastojati od sljedećih vrsta autorskopravno relevantnih sadržinskih elemenata:

- a) pojedinih elemenata sadržaja (autorska djela, podaci, činjenice, drugi materijali...)
- b) strukture po kojoj su ti elementi sadržaja uvršteni u bazu podataka kao umnu tvorevinu;
- c) kompjuterskog programa koji je korišten za stvaranje baze podataka, i
- d) popratne dokumentacije.

U stručnom, informatičkom smislu, pojam baze podataka obuhvata i instrumente neophodni za njeno funkcionisanje, kao što je rječnik, indeks ili sistem za prikazivanje ili dobijanje informacija. No, ovi elementi, stavljeni u kontekst autorskog prava nisu homogeni, te mogu se svrstati u jednu od prethodno četiri navedene moguće vrste autorskopravno relevantnih sadržaja baze podataka³¹⁶.

U uporednom pravu nalazimo na spektar kvalifikacionih uslova koje mogu kvalifikovati bazu podataka za autorskopravnu zaštitu³¹⁷. Naša država se opredijelila za relativ-

³¹² Direktive 96/9/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 11. 03. 1996. godine o pravnoj zaštiti baze podataka.

³¹³ Posebno uključujući i činjenice.

³¹⁴ "Plod uma" jeste donošenje stvaralačkih odluka povodom sistematičnosti i metodičnosti sređivanja sadržaja predmetne baze podataka kao takve, a o čemu će biti više riječi supsekvantno.

³¹⁵ Detaljno daljnje obrazlaganje ovih pojedinih elemenata pojma baze podataka kao predmeta autorskopravne zaštite nije predmet ovog rada, pa shodno tome, predlažemo cijenjenom čitaocu da vidi više: Davidson & Cornish (2003, posebno poglavlja 2 i 3).

³¹⁶ Interesantno, ukoliko je bilo koji od tih elemenata generisan automatski, od strane kompjuterskog programa i bez inputa autora, takav element neće biti podoban za autorskopravnu zaštitu usljed činjenice da taj element neće zadovoljiti odredbi čl. 9 ZAISP-a (da je stvoren od strane ljudskog bića). Ukoliko ti elementi predstavljaju koncepte, postupke, radne metode, matematičke operacije, načela ili otkrića vezana za djelovanje baze podataka bit će izuzeti iz autorskopravne zaštite u skladu sa odredbom čl. 8 st. 1 tačka a ZAISP-a. Ukoliko su takvi elementi definisani i uzrokovani njihovom funkcijom i neophodni za utilizaciju baze podatka, takvi elementi neće biti podobni za autorskopravnu zaštitu jer neće moći biti individualizirani, a i u skladu sa "mergerom" ili doktrinom spajanja u uporednoj autorskopravnoj teoriji.

³¹⁷ O ovome vidi više: Davidson & Cornish (2003, poglavlje 2).

no restriktivan kriterijum, u skladu sa *acquisom* EU i ostatkom kontinentalnopravne tradicije. Da bi baza podataka bila podobna za autorskopravnu zaštitu, ista mora, prije svega i prvenstveno biti individualna duhovna tvorevina svoga autora. Od prethodno navedene četiri moguće vrste autorskopravno relevantnih sadržinskih elemenata baze podataka, jedino struktura baze podataka može nositi tragove individualnosti autora i, shodno tome, zadovoljiti uslov za autorskopravnu zaštitu.

Uslov za autorskopravnu zaštitu, dakle, može jedino zadovoljiti struktura baze podataka. Preostali elementi se ne mogu kvalifikovati za autorskopravnu zaštitu kao baza podataka i neće biti zaštićeni kao takvi. Pravila autorskog prava jedino ograničavaju slobodu djelovanja svih drugih osoba povodom strukture baze podataka, a ne drugih sadržinskih elemenata baze podataka kao autorskog djela. Ovo će imati izravne implikacije na način korištenja baze podataka kao autorskog djela.

Pojedini elementi sadržaja baze podataka, ili drugačije rečeno, ono čime je baza podataka “ispunjena” nisu predmet autorskopravne zaštite te baze podataka i autorskopravna zaštita baze podataka se ne proteže na pojedine elemente sadržaja te baze podataka. Ovo izričito proizlazi iz odredbe čl. 7 st. 2 ZAISP-a, koja glasi: “...Uključenjem druge izvorne građe u zbirku ta građa ne postaje zaštićeno djelo”. Drugim riječima, nešto neće biti autorskopravno zaštićeno samo usljed činjenice da se nalazi u bazi podataka kao autorskom djelu. Ukoliko je nešto što samo od sebe nije podobno za autorskopravnu zaštitu uvršteno u sadržaj baze podataka, ono neće postati autorskopravno zaštićeno samo na osnovu toga da je postalo djelom sadržaja i uvršteno u bazu podataka. Ovo je poseban slučaj sa činjenicama koje po svojoj prirodi nisu podobne za autorskopravnu zaštitu, a za koje je razumno pretpostaviti da frekventno čine sadržaj baza podataka.

Sadržaj baze podataka mogu činiti, između ostalog i druga autorska djela. U tom slučaju, ta autorska djela će biti autorskopravno zaštićena ali sama od sebe³¹⁸ usljed činjenice da su kao takva kvalifikovana za autorskopravnu zaštitu, a ne na osnovu činjenice da su uvrštena u sadržaj baze podataka³¹⁹. Zasebna autorska djela koja čine sadržaj baze podataka neće dobiti dodatnu autorskopravnu zaštitu na osnovu činjenice da su uvrštena i sastavnim djelom baze podataka.

Podatak možemo definisati kao “kvantitativna ili kvalitativna konstatacija i/ili opis određene pojave, do kojih dolazi posmatranjem, odnosno istraživanjem” i kao takav predstavlja sveobuhvatiji pojam od informacija koja možemo definisati kao “sistemizovan i klasifikovan podatak podoban da dovede do određenog zaključka ili da bude

³¹⁸ Posebno vidi odredbu čl. 14 ZAISP-a.

³¹⁹ Implikacije su, naravno, da autor baze podataka mora poštovati autorska prava autora/nosioca autorskih prava čija autorska djela ta osoba uvrštava u bazu podataka, a kao što proizilazi izričito iz prvog djela odredbe čl. 7 st. 2 ZAISP-a. Interesantno, uvrštenje autorskih djela u bazu podataka bez dozvole njihovog autora/nosioca prava neće oduzeti autorskopravnu zaštitu od baze podataka, ali će predstavljati povredu autorskog prava za autora baze podataka koji je na takav način djelovao povodom predmetnih autorskih djela.

osnova za određenu odluku”. Opšteprihvaćen stav u teoriji prava intelektualne svojine jeste da sadržinom baze podataka obuhvaćeni i “*instrumenti neophodni za funkcionisanje baze podataka odnosno različiti rečnici, indeksi, sistemi za dobijanje i prikazivanje informacija i drugi*”. Nezavisno od forme, baza podataka mora da zadovolji dva uslova u pogledu strukture i to da njena sadržina mora da bude uređena na metodičan i sistematičan način, dok elementi iz sadržine moraju biti zasebni i pojedinačno dostupni. S obzirom da nije detaljno propisano šta se podrazumijeva pod sistematičnim i metodičnim načinom uređenja sadržine, ostavljeno je sudskoj praksi da navedeno definiše (Vujičić, 2016, str. 500–502).

Kompjuterski program korišten za stvaranje baze podataka nije sadržinski element baze podataka koja je predmetom autorskoppravne zaštite, a koja je stvorena koristeći taj kompjuterski program.

Kompjuterski program korišten za stvaranje baze podataka neće biti zaštićen autorskoppravnom zaštitom baze podataka, a što izravno proizilazi iz odredbe čl. 7 st. 4 ZAISP-a, koji glasi: “*Zaštita prema ovom članu ne primjenjuje se na kompjuterske programe upotrijebljene za izradu ili rad elektronskih baza podataka.*” Kompjuterski program jeste imenovana *sui generis* vrsta autorskog djela³²⁰, pa kompjuterski program korišten za stvaranje baze podataka može biti autorskoppravno zaštićen, ali kao kompjuterski program, a ne kao dio baze podataka.

Baze podataka mogu biti iznimno složena nematerijalna dobra. Shodno tome, za njihovu svrshodnu utilizaciju često će biti popraćene brojnou proupratnou dokuuenuatou. Ta dokuuenuatou kao takva neće biti zaštićena kao baza podataka već će biti autorskoppravno zaštićena kao pisana autorska djela, ukoliko zadovoljavaju zakonsku definiciju.

³²⁰ Definisana odredbom čl. 102 ZAISP-a, koja glasi: “(1) *Kompjuterski program, u smislu ovog Zakona, jeste program u bilo kojoj formi, uključujući pripreuue materijale za njegovu izradu. (2) Ideje i principi na kojima se zasniva bilo koji element kompjuterskog programa, uključujući elemente koji su osnova za njegov interfejs, nisu zaštićeni. (3) Kompjuterski programi zaštićeni su kao pisana autorska djela ako predstavljaju vlastitu intelektualnu tvorevinu njihovog autora.*” U autorskoppravnom smislu kompjuterski program “*jeste sui generis vrsta autorskog djela, je preuue autorskoppravne zaštite povodom nematerijalnog dobra koje se sastoji od individualne duhovne tvorevine iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke, a stvorena i autorskoppravno zaštićena kao pisano autorsko djelo koje se sastoji od izražaja ideje, principa, koji nisu autorskoppravno zaštićeni, i drugih sadržinskih elemenata koji mogu, ali i ne moraju biti autorskoppravno zaštićeni, a koji kao autorova vlastita individualna uunna tvorevina kao cjelina se sastoji od uređenog skupa izvršivih izjava i uputstava, u svakom njihovom obliku, datih tehničkom uređaju koji je podoban da se na istom izvrši izvođenje relevantnih sadržinskih elemenata i procesuiranje podataka vezanih za takvo djelovanje, a sve sa svrhom postizanja izvjesnog rezultata ili funkcionalnost, koje postizanje rezultata ili funkcionalnost samo od sebe neće biti autorskoppravno zaštićeno, te povodom koga autorskoppravna zaštita uključuje i pripreuue materijale za njegovu izradu.*” Definicija iz: Alija & Hasić (2020). Više o kompjuterskom programu izložili smo u poglavlju broj 10. koji nosi naziv “*Kompjuterski program kao autorsko djelo*”.

Kako smo eliminirali tri moguće vrste autorskopravno relevantnih sadržinskih elemenata baze podataka preostaje jedino struktura baze podataka, kojim je ista metodički i sistematski sređena koja, ukoliko će baza podataka biti podobna za kvalifikovanje autorskim djelom, mora biti samostalna individualna duhovna tvorevina svog autora.

Da je struktura baze podataka ono što je predmet autorskopravne zaštite kod baze podataka proizlazi izravno iz presude Evropskog suda pravde u predmetu C-604/10³²¹ gdje Evropski sud pravde u paragrafu 30 odluke ističe: *“Prvenstveno, očito je iz čitanja člana 3 st. 2³²² zajedno sa paragrafom 15 preambule³²³ Direktive 96/9 da autorskopravna zaštita koju pružaju pravila te direktive se odnosi samo na ‘strukturu’ baze podataka, i ne odnosi se na ‘sadržaj’ niti, stoga, na elemente koji čine njen sadržaj.”*³²⁴

Kako su u ZAISP-u efektivno transponirane relevantne odredbe Direktive 96/9/EC tako odluka Evropskog suda pravde u ovom predmetu je relevantna i u našem pravnom poretku jer je zasnovana efektivno na identičnom pravnom tekstu.

Zakonodavac je odredio da će zbirka biti samostalna individualna duhovna tvorevina svog autora *“s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja sadržaja”*³²⁵.

Evropski sud pravde u paragrafu 32 iste odluke ističe: *“...koncept ‘izbora’ ili ‘rasporeda’ unutar značenja člana 3 st. 1 Direktive 96/9 se odnosi na izbor ili raspored podataka, kroz koje autor baze podataka daje bazi podataka njenu strukturu. To poredimo sa činjenicom da se ti koncepti ne proširuju na stvaranje podataka koji čine sadržaj te baze podataka.”*

Autor baze podataka individualizira strukturu baze podatka donoseći seriju nenametnutih, slobodnih, negeneričnih, individualizirajućih stvaralačkih odluka³²⁶ o izboru i rasporedu pojedinih sadržinskih elemenata koji će činiti sadržaj baze podataka, a čineći iste elemente sistematski i metodički sređenim, te takvu strukturu baze podataka samostalnom individualnom duhovnom tvorevinom podobnom za autorskopravnu zaštitu.

Ono što je značajno istaći jeste da će se baza podataka biti predmet autorskopravne zaštite kao autorsko djelo zbirke onda kada struktura baze podataka, odnosno izbor i raspored njenih sastavnih dijelova su originalni. Na kraju, potrebno je istaći da ovakav pojam baze podataka može da dovede do neujednačene sudske prakse i do širokih i neujednačenih tumačenja. Kao dokaz za gore navedene tvrdnje su prakse evropski

³²¹ Football Dataco Ltd and Others v Yahoo! UK Ltd and Others, odluka od 01. 03. 2012. god.

³²² (fusnotu su uvrstili autori i ista se ne nalazi u tekstu odluke) Koji glasi: *“2. Zaštita baza podataka autorskim pravom predviđena ovom Direktivom ne proširuje se na njihov sadržaj i ne dovodi u pitanje bilo koja prava koja postoje na samim sadržajima.”*

³²³ (fusnotu su uvrstili autori) Koji glasi: *“budući da bi se kriterij za utvrđivanje treba li se baza podataka štitiiti autorskim pravom trebao definirati činjenicom da je izbor ili uređenje sadržaja baze podataka vlastita intelektualna tvorevina autora; budući da bi takva zaštita trebala obuhvatiti strukturu baze podataka”.*

³²⁴ Prevod autora.

³²⁵ Prethodno citirana odredba čl. 7 st. 1 ZAISP-a.

³²⁶ O značaju stvaralačkih odluka i njihovom kvalifikovanju vidi Alija & Hasić (2020, a posebno odgovore na pitanja 15. i 16).

zemalja koji su kao Bosna i Hercegovina i Srbija u svoje zakonodavstvo preuzelo definiciju baze podataka iz Direktive 96/9/EC, te se karakter baze podataka priznao i telefonskim imenicima, zbirkama pravnih propisa i tekstova, internet stranicama, televizijskim programima, enciklopedijama, katalozima itd.³²⁷ Originalnost strukture baze podataka kao preduslov da se baza podataka štiti autorskim pravom se procjenjuje i cijenjen od slučaja do slučaja. Sa stanovišta autorskog prava možemo reći da je “*originalna svaka duhovna tvorevina koja nije rezultat podražavanja postojeće kulturne baštine ili intelektualnog rada strogo determinisanog spoljnim okvirima koji ne ostavljaju dovoljno prostora za izražavanje lične duhovne individualnosti stvaraoca*” (Marković & Popović, 2017, str. 21). Čini se da značajan broj baza podataka, a posebno elektronskih, neće ispuniti uslove originalnosti, jer je kreiranje strukture baze podataka takva oblast stvaralaštva koja zbog same funkcije i tehničke uslovljenosti ne ostavlja mnogo prostora za ispoljavanje individualnosti! Na ovom stavu stoji i restriktivno tumačenje baze podataka od strane Suda pravde Evropske unije u predmetu *Football Dataco Ltd and Others v. Yahoo! UK Ltd and Others*.³²⁸

Možemo istaći i doktrinu “znoja na obrvi” (engl. *sweat of the brow*) koja je sve do 1991. godine važila u SAD po kojoj se “*autorskoppravna zaštita pružala da bi se nagradio trud, vreme i uložena sredstva autora, a sama originalnost dela je bila zanemarena*” (Živković, 2020, str. 627–628). Kao primjer za ovu doktrinu možemo istaći da su autorskim djelom smatrani i baze podataka i naprimjer telefonski imenik jer se njihov autor potrudio da sakupi informacije koje ih sačinjavaju. Vrhovni sud SAD je u predmetu *Feist Publications, Inc v. Rural Telephone Service Co* 1991. godine odlučio da osnov autorskoppravne zaštite nije trud već originalnost, makar u minimalnom obliku i da bez originalnosti nema autorskoppravne zaštite čim je zvanično odbačena doktrina “znoja na obrvi”.³²⁹ Ovdje je

³²⁷ Stav Evropskog Suda pravde u predmetu *Fitures Marketing Ltd v. Organismos prognostikon agonon podosfairou AE (OPAP)* od 09. 11. 2004. godine jeste da “*pojam baze podataka treba tumačiti ekstenzivno tako da obuhvata književne, umetničke, muzičke ili druge zbirke dela ili zbirke drugih materijala kao što su tekstovi, zvuk, slike brojke i činjenice i podaci.*” (Vujičić, 2016, str. 502).

³²⁸ Za tumačenje originalnosti baze podataka izuzetno je značajna odluka Suda pravde Evropske unije u predmetu *Football Dataco Ltd and Others v. Yahoo! UK Ltd and Others* u kome se, između ostalog, odlučivalo o “*originalnosti rasporeda fudbalskih utakmica kreiranog na neubičajen način. Sud je u ovom predmetu zauzeo stanovište da pitanje originalnosti u kreiranju baze podataka treba restriktivno tumačiti, a pritom je dao i sljedeće smernice: 1) intelektualni rad i veštine u kreiranju podataka kao elemenata baze podataka sadržine nisu relevantni za njenu originalnost; 2) irrelevantno je i da li je način uređenja baze podataka značajno povećala vrednost elemenata sadržine i 3) značajan rad i veštine uloženi u kreiranje baze podataka nisu dovoljni da bi se steklo autorsko pravo, već je potrebno da rezultat imaju stvaranje originalnosti rasporeda ili izbora sadržaja. Ovakvim stavom ukazuje se da ocenu originalnosti baze podataka treba ograničiti samo na njenu strukturu, a da ne treba uzimati u obzir originalnost i/ili drugu vrednost njene sadržine. Sud pravde EU, *Dataco Ltd and others v. Yahoo! UK Ltd and Others*, predmet br. S 604/10, 01. mart 2012. godine (Vujičić, 2016, str. 511).*”

³²⁹ Tužilac i tuženi u slučaju *Feist Publications, Inc. V Rural Telephone Service Co. Inc* 499 U.S. 340 (1991) bili su izdavači telefonski imenika u kojem je Vrhovni sud SAD zauzeo stav da telefonski imenik tužioca

svakako potrebno apostrofirati da je u definiciju autorskog djela u Bosni i Hercegovini potrebno unijeti riječ “originalno”, pored “individualne duhovne tvorevine”, po ugledu na Srbiju i Hrvatsku.³³⁰

Nakon odbacivanja ove doktrine, opšteprihvaćen je novi stav da je “*potrebno da je riječ o nezavisnoj kreaciji uz malo kreativnosti (engl. modicum of creativity)*”. Ovdje se akcenat umjesto truda stavlja na originalnost, te puke zbirke informacija više ne uživaju autorskopravnu zaštitu i ne smatraju se originalnim, osim u slučaju ukoliko su te informacije koordinirane, odabrane ili organizovane na takav način da je krajnji rezultat originalan. Prilikom donošenja odluke o odbacivanju ove doktrine, odluka u predmetu Fajst imala je uticaja ne samo na SAD, nego i na druge zemlje anglosaksonskog pravnog sistema u kojima se takođe primjenjivala doktrina “znoja na obrvi”. Obrazloženje u odluci Fajst ne sadrži šta bi bio minimum određene kreativnosti, ali napominje da krajnji rezultat mora biti nov, inovativan ili iznenađujući da bi ispunio uslove za autorskopravnu zaštitu. Evropski sud pravde (engl. *European Court of Justice*) je dao tumačenje originalnosti i postavio preciznije konture standarda originalnosti svojim odlukama u sljedećim slučajevima “*Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening iz 2009. godine, Bežpočnnostni softwarova asociace v Ministerstvo kulture iz 2010. godine, Football Associatin Premier League v QC Leisure and Karen Murphy v Media Proteciton Services iz 2011. godine, Eva . Maria Painter v Standard Verlays Gmb iz 2011. godine i Football Datico v Yahoo! iz 2012. godine*”, te je zauzeto stanovište da se pod originalnošću podrazumijeva “*da je delo autorova lična intelektualna kreacija, koja je prisutna kada autor može da izrazi slobodne i kreativne izbore i ostavi svoj lični pečat na delu, a koja nije prisutna onda kada je izraz ograničen tehničkim ili funkcionalnim pravilima, kao ona gdje postoji samo jedan način da se izrazi ideja, ili je izražavanje unapred određeno specifičnim ciljem ili suženim pravilima koja ne ostavljaju prostora za slobodne i kreativne izbore*” (Živković, 2020, str. 628).

Za tumačenje originalnosti baze podataka izuzetno je značajna odluka Suda pravde Evropske unije u predmetu Football Dataco Ltd and Others v. Yahoo! UK Ltd and Others u kome se, između ostalog, odlučivalo o “*originalnosti rasporeda fudbalskih utakmica kreiranog na neubičajen način. Sud je u ovom predmetu zauzeo stanovište da pitanje originalnosti u kreiranju baze podataka treba restriktivno tumačiti, a pritom je dao i sljedeće smernice:1) intelektualni rad i veštine u kreiranju podataka kao elemenata baze podataka sadržine nisu relevantni za njenu originalnost; 2) irelevantno je i da li je način uređenja baze podataka značajno poveća vrednost elemenata sadržine i 3) značajan rad i*

(Rural TSC) nije autorsko djelo. United States Supreme Court, Feist Publications, Inc. V Rural Telephone Service Co. Inc 499 U.S. 340 (1991) preuzeto 21. 01. 2020., <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/340/>

³³⁰ Više u uporednoj analizi definicija autorskog djela u Hrvatskoj i Srbiji, kao i prijedlozima unošenja riječi “originalnosti” u definiciju autorskog djela u Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH (lat. *de lege ferenda*), vidjeti u poglavlju kompjuterski program kao autorsko djelo.

veštine uloženi u kreiranje baze podataka nisu dovoljni da bi se steklo autorsko pravo, već je potrebno da rezultat imaju stvaranje originalnosti rasporeda ili izbora sadržaja. Ovakvim stavom ukazuje se da ocenu originalnosti baze podataka treba ograničiti samo na njenu strukturu, a da ne treba uzimati u obzir originalnost i/ili drugu vrednost njene sadržine” (Vujičić, 2016, str. 511).

Član 5. WIPO Ugovora o autorskom pravu izričito propisuje “da se zaštita autorskog djela zbirke ne proširuje na podatke ili materijale same za sebe i da nema uticaja na bilo koje autorsko pravo koje postoji u podacima ili materijalu sadržanim u zbirci.” Dakle, jasno je da se autorskih djela zbirki, autorskopravna zaštita odnosi samo na strukturu, a ne i na sadržinu. I na kraju, obim autorskopravne zaštite nisu obuhvaćeni neoriginalni elementi autorskog djela, a i veći stepen originalnosti podrazumijeva da autorskopravna zaštita obuhvata širi krug sličnih djela. Možemo da zaključimo da su dvije osnovne karakteristike autorskopravne zaštite baze podataka sljedeće: 1) pruža se zaštita samo bazama podataka sa originalnim rasporedom i izborom sadržine i 2) ograničenost zaštite na strukturu baze podataka. Ovim se umanjuje značaj zaštite baze podataka autorskim pravom u odnosu na opisano srodno pravo proizvođača baze podataka, iako ono i dalje ostaje značajan oblik zaštite (Vujičić, 2016, str. 511–512).

Činjenično je pitanje, u svakom konkretnom slučaju, da li određena baza podataka zadovoljava uslove za autorsko pravnu zaštitu kao autorsko djelo. Ultimativno, odgovor na to pitanje može dati samo sud meritornom odlukom u slučaju parnice povodom spora o autorskopravno relevantnim aspektima djelovanja povodom odnosno korištenja baze podataka.

Možemo zaključiti da, u autorskopravnom smislu, baza podataka kao autorsko djelo je posebna vrsta autorskog djela i to vrsta zbirke kao *sui generis* vrste autorskog djela koja se sastoji od strukture koja je autorskopravno zaštititi sadržinski element po kojoj su uvrštena samostalna djela, podaci, činjenice i druga građu u bilo kakvom obliku koja je sistematski i metodički sređena i pojedinačno dostupna na elektronski ili drugi način a koja je individualna duhovna tvorevina svog autora povodom i s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja sadržaja koji mora biti slobodan, negeneričan i individualizirajući odnosno povodom svoje strukture sa tim karakteristikama. Predmet pravne zaštite baze podataka kao autorskog djela je struktura baze podataka, a ne individualni elementi sadržaja iste, kompjuterski program koji je korišten za stvaranje baze podataka ili popratna dokumentacija koji mogu biti individualno autorskopravno zaštitivi, ali neće biti zaštićeni autorskopravnom zaštitom baze podataka.

11.3 Pojam baze podataka kao predmeta srodonpravne zaštite prava proizvođača baze podataka³³¹

Članom 141 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH koji nosi naziv “Baza podataka i proizvođača baze podataka” definisana je baza podataka i proizvođač baze podataka, te odnos sa autorskim i drugim pravima na sljedeći način:

“(1) “Baza podataka”, u smislu ovog zakona, jeste zbirka samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kojem obliku koja je sistematski ili metodički uređena i pojedinačno pristupačna putem elektronskih ili drugih sredstava i kod koje je pribavljanje, verifikacija ili predstavljanje njene sadržine tražilo kvalitativno ili kvantitativno znatno ulaganje ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava.

(2) Proizvođač baze podataka je pravno ili fizičko lice koje preduzima inicijativu i preuzima rizik ulaganja sredstava, navedenih u stavu (1) ovog člana, u njeno izrađivanje.

(3) Zaštita baze podataka ili njene sadržine, prema odredbama ovog odjeljka, nezavisna je od njene zaštite autorskim pravom ili drugim pravima. Uključivanjem građe u bazu podataka i njenim korišćenjem ne smije se zadirati u prava koja postoje na toj građi.”

Dakle, baza podataka može biti zaštićena i kao predmet srodonpravne zaštite prava proizvođača baze podataka. Baza podataka će biti zaštićena na ovaj način ukoliko zadovoljava zasebne i distinktivne uslove za ovu vrstu zaštite. Zaštita baze podataka srodonpravnim odredbama je neovisna i nepovezana sa eventualnom zaštitom iste baze podataka autorskim pravom. Ovo proizlazi i izričito iz odredbe čl. 141 st. 3 ZAISP-a, koji glasi: “Zaštita srodnih prava, u skladu s ovim Zakonom, ni na koji način ne utiče na prava autora čija su djela zaštićena ovim Zakonom” dok je stavom 3 istog člana propisano: “Zaštita baze podataka ili njenog sadržaja, prema odredbama ovog odjeljka, nezavisna je od njene zaštite autorskim pravom ili drugim pravima. Uključivanjem građe u bazu podataka i njenim korištenjem ne smije se zadirati u prava koja postoje na toj građi.”

ZAISP identifikuje u članu 141 ZAISP bazu podataka kao predmet srodonpravne zaštite tako što uređuje da u smislu srodonpravnih odredbi ZAISP-a baza podataka “jeste zbirka samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kojem obliku koja je sistematski ili metodički uređena i pojedinačno pristupačna putem elektronskih ili drugih sredstava i kod koje je pribavljanje, verifikacija ili predstavljanje njenog sadržaja tražilo kvalitativno ili kvantitativno značajno ulaganje ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava.”

Kriteriji za autorskopravnu i srodonpravnu zaštitu baze podataka su temeljno različiti. Za autorskopravnu zaštitu presudno je *individualizirajuće djelovanje autora koje rezultira time da struktura baze podataka bude samostalna individualna duhovna tvorevina*

³³¹ Baza podataka je složen pojam koji može imati više značenja, u zavisnosti od konteksta razmatranja. U ovom priručniku mi ne razmatramo pojam baze podataka u kontekstu informacione nauke već isključivo u domenu prava intelektualne svojine, odnosno konkretno autorskog i srodnih prava.

svog autora, dok kod baze podataka kao predmeta srodonpravne zaštite *naglasak je na djelovanju kvalitativno i kvantitativno značajnog ulaganja ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava, davanje inicijative, rizika, organizacije*³³² i *ulaganja sredstava povezanih sa nastankom i utilizacijom baze podataka*. Kriterij srodonpravne zaštite baze podataka je, shodno tome, sličan kriterijima srodonpravne zaštite prava proizvođača fonograma³³³, filmskog producenta³³⁴, radiodifuzne organizacije³³⁵ i djelimično izdavača.

Potrebno je istaći činjenicu da je baza podataka nastala u kontekstu pojave kompjuterske obrade podataka i da je najčešći oblik zaštite upravo elektronske baze podataka koju predstavljaju zbirke elektronskih zabilježenih i elektronskim putem pristupačnih podataka. Međutim, još jednom ističemo da pojam baze podataka ne obuhvata kompjuterski program koji se koristi za njeno stvaranje ili rad i u kontekstu srodonpravne zaštite. I na kraju, iako su elektronski baze podataka najčešće predmet zaštite, zaštita obuhvata i druge baze podataka koji nisu elektronske ako ispunjavaju uslove propisane ZAISP (Marković & Popović, 2017, str. 95).

Baza podataka se tradicionalno štitila u okviru autorskog prava kao autorsko djelo zbirki i po pravilu se ograničavala na "*originalne elemente strukture baze podataka*" (Vujičić, 2016, str. 498). S obzirom da je u novonastalim uslovima interes investitora, koji su se zalagali za zaštitu ulaganja u bazu podataka kao privredni poduhvat, bio pronalazak adekvatnijeg načina zaštite, opredijeljeno je za dodatnu, *sui generis* zaštitu baza podataka. Posebno reprezentativan rezultat takvih nastojanja je upravo Direktiva 96/9/EC. Navedena direktiva uporedo sa autorskopravnom zaštitom predviđa i posebnu *sui generis* zaštitu baze podataka u koje je učinjeno "značajno" ulaganje resursa. Ovim novim uvedenim *sui generis* pravom štite se ne samo originalne baze podataka tj. njihove strukture, kao kod autorskog prava, već i *neoriginalne baze podataka gdje se štiti i njihova sadržina*. Iako su postojale kritike da se na ovaj način uspostavlja monopol nad podacima, koji bi po svojoj prirodi trebali da predstavljaju javno dobro, ova Direktiva je implementirana u svim državama članicama Evropske unije kao posebno srodno pravo ili baš kao *sui generis* pravo. BiH je prihvatila takvo opredjeljenje u poglavlju VI petog dijela ZAISP-a. Potrebno je ipak istaći iako je ova *sui generis* pravna zaštite baze podataka zaživjela na evropskom tlu, ona nije opšteprihvaćena na međunarodnom nivou. Kao jedan od najvećih protivnika *sui generis* zaštite jesu Sjedinjene Američke Države (u daljem tekstu: SAD) koji su isticali da bi se na ovaj način stvorili monopol na podacima u

³³² Ovo će proizaći iz definicije pojma proizvođača baze podataka, o čemu će biti više riječi supsekvntno.

³³³ Kriterijum za fonograma podrazumijeva "*preuzimanje inicijative i snošenje odgovornosti za prvo snimanje zvukova...*" (čl. 126 st. 1 ZAISP-a).

³³⁴ Kriterijum filmskog producenta definiše se kao "*davanje inicijative, prikupljanja finansijskih sredstava, organizacije, rukovođenja i preuzimanja odgovornosti za fiksiranje audiovizuelnog djela...*" (čl. 131 ZAISP-a)

³³⁵ Kriterijum za radiodifuzne organizacije podrazumijeva "*preuzimanje inicijative i snošenje odgovornosti za proizvodnju emisije*". (čl. 135 st. 1 ZAISP-a).

bazi, te se u SAD kao efikasnim pokazale i primjenjuje se sljedeće mjere zaštite: autorskim pravom, ugovorno pravom, pravila o nelojalnoj konkurenciji, tehničke mjere koje se primjenjuje samostalno ili u kombinaciji. Konačno, na kraju je potrebno istaći da je u BiH, kao i zemljama regiona (kao što je naprimjer Srbija) *sui generis* zaštita iz Direktive uvedena u obliku posebnog prava odnosno prava proizvođača baze podataka (Vujičić, 2016, str. 498–499).

Autorskom pravu, srodno pravo proizvođača baza podataka, štiti bazu podataka koja može da zadovolji zakonski uslov da je rezultat prvenstveno (ne i isključivo) privrednog poduhvata ulaganja značajnih resursa, ali ne po istom *ratio legis* kao kod autorskopravne zaštite baze podataka već zaštite investicije resursa u stvaranje baze podataka.

Članom 141 stav 2 ZAISP-a definisan je subjekt prava³³⁶ koji je dobio naziv “proizvođač baze podataka” i koji će biti nosilac srodnog prava proizvođača baze podataka: “Proizvođač baze podataka je pravno ili fizičko lice koje preuzima inicijativu i preuzima rizik ulaganja sredstava, navedenih u stavu (1) ovog člana, u njeno izrađivanje.”³³⁷

Dakle, subjekat zaštite i nosilac subjektivnog srodnog prava je proizvođač baze podataka kao lice koje je preuzelo inicijativu, rizik kvalitativno ili kvantitativno značajnog ulaganja ljudskih, tehničkih ili finansijskih sredstava za pribavljanje, verifikaciju ili predstavljanje sadržaja bilo koje baze podataka. Dakle, da bi se subjekt prava mogao kvalifikovati kao proizvođač baze podataka, potrebno je da je to lice izvršilo značajno ulaganje, preuzimanje rizika, pokretanje inicijative ali i pribavljanje, verifikaciju i predstavljanje sadržaja konkretne baze podataka.

Što se tiče pribavljanja, provjere ili prezentacije njene sadržine, potrebno je preciznije odrediti obim i sadržinu tih radnji. Detaljnija pravila za tumačenje *radnji pribavljanja i provjere* utvrdio je Evropski sud pravde u predmetu *The British Horseracing Board Ltd and Others v. William Hill Organization Ltd* broj C-203/02 od 09. 11. 2004. godine (u daljem tekstu: *British Horseracing Board Ltd*) u kojem je zauzeo stav da “u pribavljanje (engl. *obtaining*) sadržaja baze podataka treba tumačiti kao obezbeđivanje sredstava za pronalaženje pojedinačnih materijala i njihovo prikupljanje u bazu podataka”, te posebno naglašava da se “ulaganje u kreiranje materijala koji čine sadržine baze podataka ne može smatrati ulaganjem u pribavljanje sadržaja”. Što se tiče ulaganja u provjeru (engl. *verification*), sud u istoj odluci tumači kao “ulaganje sredstava radi obezbeđivanje pouzdanosti podataka sadržanih u bazi podataka, a naročito kontrolisanje tačnosti prikupljenih materijala prilikom samog kreiranja baze podataka, ali i prilikom njenog kasnijeg rada”, te i u ovom slučaju posebno naglašava da “obezbeđivanje sredstava za provjeru

³³⁶ Za razliku od baze podataka kao autorskog djela čiji autor, u skladu sa odredbom čl. 9 ZAISP-a može biti samo fizičko lice, proizvođačem baze podataka može biti kako fizičko tako i pravno lice, naravno, koje zadovoljava zakonski uslov za takvo kvalifikovanje.

³³⁷ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

tačnosti u fazi kreiranja materijala koji će tek kasnije biti inkorporisani u bazu podataka ostaje van okvira radnje ulaganja u proveru sadržaja baze podataka.”³³⁸

Kao što je bio slučaj sa utvrđivanjem da li se baza podataka može kvalifikovati autorskim djelom i time biti podobna za autorskopravnu zaštitu, činjenično je pitanje da li se konkretna baza podataka može kvalifikovati za smatranje predmetom srodonpravne zaštite srodnog prava proizvođača podataka te da li se određeni subjekt može kvalifikovati proizvođačem te konkretne baze podataka. Ultimativno konkretan odgovor na to pitanje u svakom konkretnom slučaju može dati jedino sud, s tim što je značajno lakše da baza podatka bude kvalifikovana za srodonpravnu zaštitu nego za autorskopravnu zaštitu i što kvalifikacione radnje su drugačije prirode – kod srodnih prava radi se o “inspiraciji”, organizaciji i investiciji, a što se mnogo lakše može utvrditi nego što je slučaj sa individualizacijom sadržaja baze podataka, u kojem procesu često mora učestvovati vještak, po pravilu stručnjak informaciono-komunikacionih nauka (diplomirani inženjer elektrotehnike), a po mogućnosti i sve češća pojava stručnjaka za baze podataka.

11.4 Korištenje baze podataka kao autorskog djela i sadržinska ograničenja autorskog prava u pogledu baze podataka

Korištenje³³⁹ autorskog djela podrazumijeva svako autorskopravno relevantno interakciju subjekta prava sa sadržinskim elementima autorskog djela koji su podobni za autorskopravnu³⁴⁰ zaštitu³⁴¹. Kod baza podataka, prethodno smo obrazložili zašto se to samo odnosi na strukturu baze podataka.

³³⁸ U gore pomenutom predmetu rasprava se vodila o podobnosti onlajn baze podataka sa rasporedima konjskih trka i listama učesnika koju je sačinjavao *British Horseracing Board Ltd*, kao njihov organizator, za zaštitu *sui generis* pravom iz Direktive jer organizator u konkretnom slučaju izdvajao oko četiri miliona engleskih funti godišnje za prikupljanje podataka koji su mu bili neophodni za sastavljanje baze podataka sa rasporedima trka, između ostalog, podataka o trkačkim konjima i prijavama za određene trke. Primjenjujući gore opisane kriterijume, sud je utvrdio da predmetna ulaganja “*ne predstavljaju ulaganje u prikupljanje i provjeru sadržaja baza podataka, budući da su usmereni na kreiranje rasporeda konjskih trka kao sadržine baze podataka*” (Vujičić, 2016, str. 503–504).

³³⁹ U dijelu *Priručnika* koji se odnosi na dio koji razmatramo bazu podataka, radi jednostavnijeg prikaza, pojam “*korištenje*” će podrazumijevati djelovanje iskorištavanja, korištenja i upotrebe autorskog djela, osim ako nije izričito drugačije navedeno.

³⁴⁰ Autorskopravna zaštita se odnosi na dijelove autorskog djela kao cjeline, ali samo ako su ti dijelovi sami od sebe podobni za autorskopravnu zaštitu jer su individualne duhovne tvorevine svog autora, a kao što proizlazi iz odredbe čl. 5 ZAISP-a.

³⁴¹ Pravila autorskog prava ne odnose se na one sadržinske elemente koji nisu sami od sebe podobni za autorskopravnu zaštitu, pa, naprimjer, dozvoljeno je koristiti pojedine riječi koje nisu individualne duhovne tvorevine svog autora iako ih je drugi autor koristio u drugom autorskom djelu.

Stvarajući autorsko djelo autor stiče jedinstveno³⁴² subjektivno autorsko pravo povodom tog autorskog djela automatski, na osnovu pravno relevantne činjenice stvaranja autorskog djela i bez potrebe ispunjenja bilo kakvih formalnosti ili prijave autorskog djela bilo kojoj osobi ili tijelu³⁴³. Autor baze podataka koja je podobna da se kvalifikuje kao autorsko djelo stiče subjektivno autorsko pravo sadržaja kao i subjektivna prava povodom drugih vrsta autorskih djela, osim u slučajevima gdje relevantne pravne norme izričito uređuju drugačije.

Autorskoppravna ovlaštenja, koja čine sadržaj subjektivnog autorskog prava autora autorskog djela, su različitog sadržaja i karakteristika. Posebno izdvajamo ovlaštenje odnosno pravo kontrole nad iskorištavanjem, korištenjem odnosno upotrebom autorskog djela³⁴⁴ i pravo na naknadu od korištenja autorskog djela³⁴⁵. Sadržaj jedinstvenog subjektivnog prava autora je *apstraktno definisan*, a autor/nosilac prava ima pravnu kontrolu nad *svim mogućim načinima korištenja autorskoppravno zaštićenih elemenata autorskog djela* osim onih koje je zakonodavac izričito isključio iz autorskoppravne zaštite³⁴⁶ ili koji su po svojoj prirodi ili drugoj osnovi³⁴⁷ izvan sadržaja prava autora. Ovo izravno proizlazi i iz odredbe čl. 20 st. 2 ZAISP-a, koji glasi: “*Drugo lice može iskorištavati autorsko djelo samo s dozvolom autora, osim ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.*” Analogno sve ovo se odnosi i na pravo autora povodom baze podataka koja je autorsko djelo.

Povreda subjektivnog prava autora je koristiti autorsko djelo bez valjane pravne osnove. Valjana pravna osnova može biti *dozvola* na konkretno korištenje autorskog djela od strane autora/nosioca prava, *prenos* konkretnog individualnog subjektivnog prava čiji sadržaj odgovara konkretnom načinu korištenja autorskog djela i *dozvola/pravna osnova* koja proizlazi iz pozitivne zakonske ili druge pravne odredbe.

Sadržaj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava autora baze podataka koja se može kvalifikovati kao autorsko djelo sadrži individualna ovlaštenje/prava kontrole povodom velike većine mogućih načina korištenja strukture baze podataka. Za korištenje

³⁴² Subjektivno pravo autora povodom autorskog djela je jedinstveno kod pojedinog subjekta prava a sastoji se od skupa individualnih subjektivnih, po pravilu isključivih, ovlaštenja odnosno prava, koje zakonodavac svrstava u tri skupine: autorska ličnopravna ovlaštenja ili autorska moralna prava, autorska imovinskopravna ovlaštenja ili autorska imovinska prava i druga prava autora a kojoj skupini možemo dodati i *sui generis* ovlaštenja povodom kvalifikovanih vrsta autorskih djela kao što je kompjuterski program.

³⁴³ A kao što izričito proizlazi iz odredbe čl. 14 ZAISP-a

³⁴⁴ Vidi odredbu čl. 20 st. 1 i 2 ZAISP-a.

³⁴⁵ Vidi odredbu čl. 20 st. 3 ZAISP-a

³⁴⁶ Naprimjer odredbama kojim se definiše sadržinsko ograničenje prava autora zakonskom licencom (čl. 41 ZAISP-a) ili slobodnom upotrebom autorskog djela (čl. 42–54 ZAISP-a).

³⁴⁷ Naprimjer usljed činjenice da je prošao vremenski interval autorskoppravne zaštite – vidi čl. 55–62 ZAISP-a.

strukture baze podataka reproduciranjem odnosno reprodukcijom³⁴⁸, distribuiranjem³⁴⁹, davanjem u zakup³⁵⁰, preradom³⁵¹, saopštavanjem³⁵² javnosti³⁵³ uključujući i činjenjem dostupnim javnosti³⁵⁴ strukture baze podataka potrebna je valjana pravna osnova (najčešće sticanje prava ili dobijanje dozvole od autora/nosioca prava) ili će takvo korištenje baze podataka predstavljati povredu autorskog prava autora baze podataka koja je autorsko djelo.

Članom 51. Zakona o autorskom i srodnim pravima koji nosi naziv “Baze podataka” propisano je sadržinsko ograničenje kod baze podataka na sljedeći način:“(1) *Ovlašćeni korisnik objavljene baze podataka ili njenog primjerka može slobodno da reprodukuje ili preradi tu bazu podataka ako je to potrebno radi pristupa njenoj sadržini i redovnog korištenja te sadržine. Ako je korisnik ovlašten samo za dio baze podataka, dozvoljeni su mu reprodukovanje i prerada samo tog dijela.*

(2) Ugovorne odredbe koje su suprotne stavu (1) ovog člana ništavne su.”

Subjektivno pravo autora baze podataka koja je autorsko djelo je sadržinski ograničeno na taj način da zakonodavac dozvoljava slobodnu upotrebu baze podataka u određenim slučajevima određenim subjektima prava na određeni način, a konkretno odredbom čl. 51 ZAISP-a.

Lice koje je kvalifikovano da koristi bazu podataka na ovaj način je ovlašten korisnik te baze podataka. Osoba će biti ovlašten korisnik ukoliko ima validnu pravnu osnovu za korištenje strukture baze podataka (dozvola, prenos prava, pravna norma).

Ovlašteni korisnik može slobodno koristiti bazu podataka³⁵⁵ tako što će reproducirati ili preraditi bazu podataka pod uslovom da je to i takvo korištenje te baze podataka potrebno da bi se pristupilo sadržaju te baze podataka i korištenju sadržaja te baze podataka

³⁴⁸ Fiksiranje strukture baze podataka za materijalni nosač čime nastaje primjerak baze podataka – uređeno čl. 21 ZAISP-a.

³⁴⁹ Prvo prenošenje prava vlasništva na primjerku strukture baze podataka – uređeno čl. 22 ZAISP-a

³⁵⁰ Davanja u posjed radi korištenja primjerka strukture baze podataka na vremenski ograničen interval radi sticanja posredne ili neposredne imovinske koristi – uređeno čl. 23 ZAISP-a

³⁵¹ Činjenje promjene ili bilo kakve druge prerade strukture baze podataka, uključujući i uvrštenje strukture ili dijelova strukture baze podataka u drugu bazu podataka – uređeno čl. 33 ZAISP-a.

³⁵² Široki dijapazon djelovanja koje je i samo apstraktno definisano pa uključuje svako moguće korištenje strukture baze podataka tako što se ista učini dostupnim javnosti u nematerijalnom obliku – uređeno čl. 24-32 ZAISP-a

³⁵³ U autorskopravnom smislu izraz javnost podrazumijeva veći broj lica koja nisu međusobno povezana rodbinskom vezom ili drugim ličnim vezama – a kako izravno proizlazi iz odredbe čl. 2 st. 2 ZAISP-a. Da li je nešto javno ili ne je činjenično pitanje u svakom konkretnom slučaju.

³⁵⁴ Poseban način korištenja strukture baze podataka, između ostalog postavljanjem istog na internet, a odnosi se na omogućavanje pristupa strukturi baze podataka s mjesta i u vrijeme koje korisnik sam odabere – uređeno čl. 32 ZAISP-a.

³⁵⁵ Slobodno korištenje (upotreba) u kontekstu autorskog prava znači da subjekt prava ne mora tražiti dozvolu ili pribaviti prenos prava niti mora dati naknadu za korištenje autorskog djela, a korištenje kao

koje se može smatrati redovnim. Činjenična su pitanja da li je takvo korištenje baze podataka potrebno te da li se može smatrati redovnim, a zasebno je činjenično pitanje da li korištenje zadovoljava obim takvog djelovanja.

Ovakvo korištenje baze podataka je ograničeno samo na objavljene³⁵⁶ baze podataka.

Takvo korištenje baze podataka je dodatno ograničeno obimom ograničenja korisnika te baze podataka, na takav način da je ovlašteni korisnik slobodan da koristi samo onaj dio baze podataka povodom kojeg djela te baze podataka je taj korisnik ovlašten.

Zakonodavac odredbom čl. 51 st. 2 ZAISP-a ograničava slobodu ugovaranja autora/nosioca prava povodom baze podataka koja je autorsko djelo i korisnika tako što čini sve ugovorne odredbe kojima se ograničava prethodno opisano slobodno korištenje baze podataka ništavim³⁵⁷. U svakom slučaju ugovorne stvarne moraju da poštuju ovu imperativnu zakonsku odredbu kada zaključuju ugovor. Ono što bi kao prijedlog takođe mogli istaći jeste da je prikladnije za naslov ovog člana da bude *“sadržinska ograničenja na objavljenim bazama podataka”*, što bi se moglo uobziriti kod izmjena i dopuna postojećeg ili donošenja novog zakonodavstva u oblasti autorskog i srodnog prava (lat. *de lege ferenda*).

Druga sadržinska ograničenja subjektivnih prava autora koja su opšte prirode će se takođe primjenjivati ukoliko to proizilazi iz konkretne činjenične osnove.

Sadržaj subjektivnog autorskog prava daje autoru/nosiocu prava autorskopravnu kontrolu nad korištenjem strukture baze podataka, ali se ne odnosi na pojedine elemente sadržaja baze podataka, na kompjuterske programe koji su korišteni za stvaranje baze podataka i na eventualnu popratnu i projektnu dokumentaciju.

No, autor baze podataka koja jeste autorsko djelo u sadržaju svog autorskog prava povodom te baze podataka nema pravo da kontroliše korištenje individualnih elemenata sadržaja baze podataka, kompjuterskog programa koji je korišten za stvaranje baze podataka ili popratne dokumentacije za tu bazu podataka jer ti elementi nisu pokriveni sadržajem subjektivnog autorskog prava povodom te baze podataka kao autorskog djela – to je slučaj samo sa strukturom te baze podataka.

Autorskopravnu kontrolu nad korištenjem pojedinih elemenata koji čine sadržaj baze podataka, a koji su sami od sebe autorska djela imat će njihovi autori/nosioci prava. Autor te baze podataka neće imati pravo da kontrolira korištenje takvih elemenata osim

takvo je osnovano relevantnom pravnom normom koja dozvoljava takvo djelovanje korisnika/subjekta prava u pitanju.

³⁵⁶ Objavljivanje, u kontekstu autorskog prava, znači da je sadržaj autorskog djela postalo dostupno javnosti po prvi put s dozvolom ovlaštenog lica (prvenstveno autora jer je pravo objavljivanja jedno od autorskih moralnih prava autora – vidi čl. 17 ZAISP-a) a kao što je uređeno čl. 2 st. 1 ZAISP-a.

³⁵⁷ Takve odredbe neće proizvesti pravni učinak koje strane su željele da postignu, ali će možda postići pravni učinak restitucije te eventualne odgovornosti za štetu ukoliko se ništavost može po nekoj pravnoj osnovi staviti u odgovornost nekoj od ugovornih strana.

ako nije derivativno stekao pravo takve kontrole ili ukoliko nije originarni sticalac subjektivnog autorskog prava povodom tih elemenata jer ih je sam autor stvorio. No, pravna osnova kontrole u tom slučaju neće biti subjektivno autorsko pravo povodom baze podataka već subjektivno autorsko pravo povodom tog individualnog autorskog djela.

Na analogan način autorskopravnu kontrolu nad korištenjem kompjuterskog programa i popratne dokumentacije imaju autori/nosioci prava povodom istih, a ne autor baze podataka koja je nastala korištenjem tog kompjuterskog programa ili na koju se projektna i popratna dokumentacija odnosi.

Autorskopravnu kontrolu nad korištenjem onih elemenata koji ulaze u sadržaj baze podataka, a koji nisu podobni za autorskopravnu zaštitu, neće imati niti jedan subjekt prava. Ovo se posebno odnosi na činjenice koje relativno frekventno ulaze u sadržaj baza podataka u modernoj upotrebi. Činjenice nisu niti mogu biti individualne duhovne tvorevine jer činjenice nastaju u prirodi i proizlaze iz stvarnosti, a ne u duhu i iz kreativnog duha autora. Činjenice fizičko lice samo opaža i pravi notaciju o njihovom stanju, a to nije djelovanje kojim nastaje autorsko djelo. Samo individualne duhovne tvorevine mogu biti autorska djela i shodno biti autorskopravno zaštićene. Zato što činjenice nisu niti mogu biti individualne duhovne tvorevine činjenice nisu niti mogu biti autorska djela.

Ovo univerzalno pravilo autorskog prava nalazimo potvrđeno i u odluci Vrhovnog suda Srbije GŽ-11/02 od 07. 03. 2002. godine gdje je istaknuto: "Činjenice su dio stvarnosti, a ne ljudskog duha i zato njihovo preuzimanje, samo po sebi, ne može biti povreda autorskog prava."³⁵⁸

Iako se radi o presudi suda druge države koja nominalno nema pravnu snagu bilo koje vrste u BiH, ovdje želimo posebno istaći da postoji iznimno visoki stepen harmoniziranosti između pravnih normi Republike Srbije i Bosne i Hercegovine a posebno u referentno vrijeme navodnog štetnog događaja ali i danas. Pravna logika Vrhovnog suda Srbije je jednako validna i u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine, a posebno usljed činjenice da ono što je izneseno u navedenom citatu predstavlja univerzalno prihvaćeno načelo autorskog prava jednako validno u Srbiji, BiH ali i Crnoj Gori, Hrvatskoj, Njemačkoj, Rusiji, SAD-u, Japanu i dalje.

Od imperativne važnosti je za autora/nosioca prava povodom baze podataka da bude svjestan granica autorskopravne zaštite baze podataka koja je autorsko djelo radi svoje i zaštite korisnika svog djela. Nosilac autorskog prava povodom baze podataka koji misli da se ta zaštita odnosi na individualne elemente sadržaja baze podataka i koji kontrolira korištenje tih elemenata činit će povredu prava autora ukoliko je taj individualni element autorsko djelo povodom kojeg taj subjekt nema pravo kontrole³⁵⁹, a dozvola

³⁵⁸ Presuda Vrhovnog suda Srbije broj GŽ-11/02 od 07. 03. 2002. godine.

³⁵⁹ Davanje dozvole na korištenje tuđeg autorskog djela bez valjane pravne osnove predstavlja povredu autorskog prava autora i kao takav predstavlja civilni delikt kojim se nanosi šteta autoru tog autorskog

ili prenos prava neće dati drugom subjektu – korisniku pravnu osnovu za korištenje predmetnog autorskog djela.

Ograničavanje korištenja elemenata baze podataka koji nisu pod autorskopravnom zaštitom pod okriljem autorskopravne zaštite baze podataka kao autorskog djela, može predstavljati zloupotrebu prava koja je zabranjena opštim pravilima obligacionog prava, a naknada koja je stečena takvim djelovanjem može predstavljati naknadu bez osnove³⁶⁰ povodom čega korisnik može tražiti mjere propisani pozitivnim zakonskim propisima.

Za korisnika baze podataka koja se može kvalifikovati autorskim djelom je od jednake, ako ne i veće važnosti, poznavanje sadržaja autorskopravne zaštite te baze podataka. Neki od razloga bitnosti za autora/nosioca prava su od jednake važnosti i za korisnika, a posebno bitno je shvatiti da za dozvolu za korištenje individualnih elemenata sadržaja baze podataka, kompjuterski program i projektnu te popratnu dokumentaciju korisnik se možda mora obratiti drugim licima koji zaista i jesu nosiocima relevantnog prava.

11.5 Korištenje baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite, obim zaštite, prava, obaveze i ograničenja prava proizvođača baze podataka i ovlaštenih korisnika

Za razliku od baze podataka koja je autorsko djelo gdje predmet zaštite je samo struktura baze podataka, kod baze podataka koja je predmet srodnopravne zaštite prava proizvođača baze podataka, sam zakonodavac u čl. 142 ZAISP-a određuje obim zaštite takve baze podataka.

Čl. 142 ZAISP-a koji nosi naziv “Obim zaštite” propisuje sljedeće: “(1) *Zaštita baze podataka obuhvata: a) cjelokupan sadržaj baze podataka, b) svaki kvalitativno ili kvantitativno znatan dio sadržaja baze podataka, c) kvalitativno ili kvantitativno neznatne dijelove sadržaja baze podataka ako se ti dijelovi koriste ponavljano i sistematski, pa je to suprotno redovnom korištenju baze podataka ili u nerazumnoj mjeri nanosi štetu zakonitim interesima njenog proizvođača.* (2) *Zaštita se ne odnosi na kompjuterske programe koji su korišteni za izradu baze podataka ili za rad s bazama podataka koje su dostupne elektronskim putem.*”³⁶¹

Odredbe čl. 142 st. 1 tačka c. koriste izreke mehanizma ograničenja sadržinskih ograničenja autorskog prava koji se u autorskopravnoj teoriji naziva “test u tri koraka”³⁶², a

djela, a potencijalno može predstavljati krivično djelo ili prekršaj.

³⁶⁰ Ukoliko osnova za naknadu bude pozivanje na autorsko pravo povodom predmetne baze podataka, a ne pravna osnova iz obligacionopravnog odnosa, odnosno ne po osnovi samog ugovora gdje kauza nije naknada povodom sticanja ovlaštenja iz sadržaja autorskog prava autora baze podataka.

³⁶¹ Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

³⁶² “Three step test” koji nalazimo u Bernskoj konvenciji o zaštiti književnih i umjetničkih djela, TRIPS sporazumu STO-a i WIPO Sporazumu o autorskim pravima na internetu, između ostalih. Sličnu odredbu nalazimo i u sklopu čl. 46 st. 4 tačke e ZAISP-a.

što je prednost jer omogućava sudovima i drugim zainteresovanim licima da sa većom dozom izvjesnosti utvrde šta tačno podrazumijeva ova odredba³⁶³ jer je o značenju ovih izraza autorskoppravna teorija i praksa brojnih država svijeta, ali i međunarodnih ustanova kao što su WTO³⁶⁴ i WIPO dostatno prostudirala i obrazložila.

Srodnopravna zaštita baze podataka je, shodno tome, mnogo ekstenzivnija i odnosi se na cjelokupan sadržaj baze podataka, na kvalitativno ili kvantitativno znatne, ali i neznatne dijelove sadržaja baze podataka ako zadovoljavaju elemente zakonske definicije.

No, iako je srodnopravna zaštita baze podataka kao predmeta srodnopravne zaštite prava proizvođača baze podataka ekstenzivnija, sadržaj srodnog prava proizvođača baze podataka je značajno redukovan u poređenju sa sadržajem autorskog prava autora baze podataka koje je autorsko djelo.

Sadržaj srodnog prava proizvođača baze podataka nije apstraktno definisan, kao što je slučaj sa sadržajem prava autora, već jer enumeriran i *numerus clausus*.

Sadržaj prava je definisan odredbom čl. 143 ZAISP-a³⁶⁵, koji nosi naziv “Prava proizvođača baze podataka”, a koji propisuje: “Proizvođač baze podataka ima isključivo pravo: a) reproduciranja svoje baze podataka, b) distribuiranja primjeraka svoje baze podataka, c) davanja u zakup primjeraka svoje baze podataka, d) činjenja dostupnim javnosti svoje baze podataka, e) drugog oblika saopćavanja javnosti svoje baze podataka.”³⁶⁶

Istina, korištenje baze podataka njenim reproduciranjem, distribuiranjem primjeraka, davanjem u zakup i činjenjem dostupnim javnosti i drugim oblicima saopćavanja javnosti baze podataka predstavlja oblike korištenja koji imaju najveću potencijalnu vrijednost, te podrazumijevaju širok dijapazon načina korištenja koji bi mogli biti interesantni korisniku određene baze podataka. Dodatno, izreka “test u tri koraka” stavlja dovoljan obim mogućih djelovanja koja nisu enumerirana izvan dozvole korisniku baze podataka da se nadoknadi nedostatak apstraktnosti sadržaja srodnog prava proizvođača baze podataka.

Članom 145 ZAISP koji nosi naziv “Ograničenja prava proizvođača baze podataka” je propisano: “1) Ovlašćeni korisnik objavljene baze podataka može se slobodno koristiti znatnim dijelovima njene sadržine u slučaju: a) privatne ili druge sopstvene upotrebe baze podataka koja nije elektronska, ako postoje uslovi iz člana 46. ovog zakona, b) nastave, ako postoje uslovi iz člana 45. ovog zakona. (2) Upotreba baze podataka je slobodna u

³⁶³ Sličan izražaj nalazimo i u čl. 144 st. 2 ZAISP-a.

³⁶⁴ Između ostalih, pogledaj: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/dispu_status_e.htm

³⁶⁵ Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

³⁶⁶ Značenje sadržaja ovlaštenja koja odgovaraju ovim pojmovima je uređeno pravilima kojim se uređuju individualna imenovana ovlaštenja autora autorskog djela koja čine sadržaj subjektivnog prava autora. U jednoj od prethodnih fusnota je bilo više riječi o istim pa cijenjenog čitaoca upućujemo na relevantne odredbe zakona i na taj dio teksta ovog članka.

*sprovođenju zadataka javne bezbjednosti i u službenim postupcima, ako postoje uslovi iz člana 53. ovog zakona.*³⁶⁷

Subjektivno srodno pravo proizvođača baze podataka je sadržinski ograničeno odredbama čl. 145 i 146 ZAISP-a. Ovakve odredbe su preuzete odredbe čl. 9 Direktive 96/9/EC koja glasi: “*Države članice mogu predvidjeti da zakoniti korisnici baze podataka koja je u bilo kojem obliku stavljena na raspolaganje javnosti mogu, bez odobrenja njezina proizvođača, izvlačiti ili ponovno koristiti znatan dio njezina sadržaja:(a) u slučaju izvlačenja sadržaja ne-elektroničke baze podataka za privatno korištenje; (b) u slučaju izvlačenja namijenjenog prikazivanju u nastavi ili znanstvenom istraživanju, uz navođenje izvora i u mjeri opravdanoj nekomercijalnom svrhom; (c) u slučaju izvlačenja i/ili ponovnog korištenja za potrebe javne sigurnosti ili upravnog ili sudskog postupka.*”³⁶⁸

Za razliku od autorskopravne zaštite baze podataka gdje je subjektivno pravo autora/ nosioca prava sadržinski ograničeno kvalifikovanom slobodnom upotrebom na kvalifikovan način kvalifikovanog korisnika, prava i obaveze ovlaštenog korisnika baze podataka kao predmeta srodonpravne zaštite prava proizvođača baze podataka je značajno ekstenzivnije uređeno odredbom čl. 144 ZAISP-a, koji glasi: “(1) *Ovlašteni korisnik objavljene baze podataka ili njenog primjerka može se slobodno koristiti kvalitativno ili kvantitativno neznatnim dijelovima njenog sadržaja u bilo koju svrhu. Ako je korisnik ovlašten samo u pogledu dijela baze podataka, ovaj stav se primjenjuje samo na taj dio. (2) Ovlašteni korisnik objavljene baze podataka ne smije obavljati radnje koje su suprotne uobičajenom korištenju te baze ili koje u nerazumnoj mjeri nanose štetu zakonitim interesima njenog proizvođača. (3) Ovlašteni korisnik objavljene baze podataka ne smije nanijeti štetu autorskom ili srodnim pravima u pogledu dijela ili predmeta zaštite koji su sadržani u bazi podataka. (4) Ugovorne odredbe koje su suprotne odredbama ovog člana su ništave.*”

Primjećujemo da je sloboda djelovanja ovlaštenog korisnika baze podataka kao predmeta srodonpravne zaštite slična kao i slobodi djelovanja ovlaštenog korisnika baze podataka kao autorskog djela. Razlika se primjećuje u utilizaciji nomotehničkog rješenja testa u tri koraka radi dodavanja veće doze sigurnosti kojom bi se trebala zaštititi investicija u nastanak baze podataka kao primarni *ratio legis* zaštite baze podataka, te posebno se naznačava neophodnost poštivanja eventualnih autorskih prava povodom individualnih elemenata koji čine sadržaj baze podataka irelevantno od toga da li je ta baza podataka podobna da bude zaštićena kao autorsko djelo ili kao predmet srodonpravne zaštite. Shodno, analogno se može primijeniti ono što smo istakli povodom slobodnog korištenja baze podataka ovlaštenog korisnika.

³⁶⁷ Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

³⁶⁸ Član 9 Direktive 96/9/EC Evropskog parlamenta i vijeća.

Srodnopravna zaštita baze podataka slijedi *ratio legis* pružanja ove *sui generis* pravne zaštite³⁶⁹ i štiti djelovanje investicije u stvaranje baze podataka. Svako djelovanje koje ugrožava investiciju u bazu podataka će činiti sadržaj prava proizvođača baze podataka i time biti pod pravnom kontrolom proizvođača baze podataka. Korisnik koji želi koristiti bazu podataka koja je predmetom srodnopravne zaštite će morati dobiti ili dozvolu ili pribaviti pravo na takvo interaktiranje sa takvom bazom podataka, osim ako djelovanje takvog korisnika nije dozvoljeno nekim od sadržinskih ograničenja srodnog prava proizvođača baze podataka.

Ono što je ključno jeste da ovlašteni korisnik objavljene baze podataka ne smije obavljati radnje koje su suprotne uobičajenom korištenju te baze ili koje u nerazumnoj mjeri štete zakonitim interesima njenog proizvođača, niti smije da nanese štetu autorskim i srodnim pravima u pogledu dijela ili predmeta zaštite koji su sadržani u bazi podataka. Ugovaranje suprotno imperativnoj zakonskoj odredbi propisanoj u članu 144 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH povlači za sobom ništavnost ugovora.

Konačno, članom 146 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH koji nosi naziv “trajanje prava” propisani su rokovi trajanja prava proizvođača baze podataka, kao i kada dolazi do početka ponovnog trajanja roka zaštite i to na sljedeći način:

“(1) Prava proizvođača baze podataka traju 15 godina od završetka njene izrade. Ako je u tom roku baza podataka zakonito objavljena, prava traju 15 godina od takvog prvog objavljivanja.

(2) Svaka kvalitativno ili kvantitativno znatna izmjena sadržine baze podataka, uključujući izmjenu nastalu akumuliranjem postepenih dopuna, brisanja ili izmjena, koja se može smatrati kao kvalitativno ili kvantitativno novo znatno ulaganje u tu bazu podataka, prouzrokuje početak ponovnog roka trajanja zaštite iz stava (1) ovog člana.”

Posebno skrećemo pažnju na činjenicu da nominalno pravo proizvođača baze podataka traje značajno kraće od prava autora baze podataka kao autorskog djela³⁷⁰. Istina, srodno pravo proizvođača baze podataka može, tehnički, trajati beskonačno, ali iziskuje nastavak ulaganja i “rada” na bazi podataka, dok takvo djelovanje se ne očekuje od autora baze podataka za iznimno dugotrajnu autorskopravnu zaštitu.

11.6 Zaključak

U eri informacionih i transformacionih tehnologija gdje dolazi do digitalne transformacije svih društvenih procesa došla su do izražaja gotova “paket” rješenja u bankarskom sektoru, telekomunikacijama, privrednim društvima, elektrodistribucijama i drugim sektorima koja se rasprostranjeno nazivaju “informacioni sistemi”. Informacioni sistemi predstavljaju širi pojam od “softvera” i sastoje se, između ostalog, iz modela baze

³⁶⁹ Vidi Davidson & Cornish (2003, poglavlje 2).

³⁷⁰ 15 godina od pravno relevantnog događaja naspram 70 godina nakon smrti autora.

podataka i aplikativnog softvera (tj. kompjuterskog programa + opis programa tj. prateća tehnička dokumentacija), koji “upravlja” tom bazom podataka.

Baza podataka, kao dio prethodno navedenog složenog informacionog sistema zajedno sa softverom, predstavlja bitan segment unapređenja svih društvenih procesa kroz digitalizaciju. Razvojem informacionog društva današnjice, nezaustavljivo se razvija tzv. “*industrija baze podataka*” gdje informacija predstavlja najznačajniji ekonomski resurs. Potrebno je istaći da su informacije beskorisne ukoliko se ne mogu staviti u kontekst i sistematizovano prezentovati, skladištiti i primijeniti. Upravo u tome su baze podataka od prvenstvenog značaja. Značajnim povećanjem ulaganja u razvoj novih i unapređenje postojećih elektronskih baza podataka u cilju efikasnijeg skladištenja, pretrage i pristupa najrazličitijim podacima i informacijama došlo je do sve većeg davanja na značaju pravnoj zaštite baze podataka.

Baza podataka se tradicionalno štiti u okviru autorskog prava kao autorsko djelo zbirke i po pravilu se ograničavala na “*originalne elemente strukture baze podataka*”. S obzirom na to da je u novonastalim uslovima interes investitora, koji su se zalagali za zaštitu ulaganja u bazu podataka kao privredni poduhvat, bio pronalazak adekvatnijeg načina zaštite, u pravu Evropske unije donesena je Direktiva o pravnoj zaštiti baze podataka (u daljem tekstu: Direktiva). Navedena direktiva uporedo sa autorskopravnom zaštitom predviđa i posebnu *sui generis* zaštitu baze podataka odnosno pravo proizvođača baze podataka koja štiti bazu podataka u koju je učinjeno značajno ulaganje. Ovim novim uvedenim pravom proizvođača, baze podataka se štite ne samo originalne baze podataka tj. njihove strukture, kao kod autorskog prava, već i neoriginalne baze podataka gdje se štiti i njihova sadržina. Navedena *sui generis* zaštita proizvođača baze podataka na relativno restriktivnom kriteriju u skladu sa *acquisom* EU i ostatkom kontinentalnopravne tradicije, implementirana je i u Bosni i Hercegovini.

Dakle, baza podataka može biti predmet autorskopravne zaštite ako predstavlja individualnu duhovnu tvorevinu s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja svog sadržaja, a u isto vrijeme, ali pravno zasebno i odvojeno, baza podataka može biti i predmet srodonpravne zaštite prava proizvođača baze podataka, ako ispunjava uslove propisani Zakonom o autorskom i srodnim pravima BiH. Baza podataka može da bude zbirka u smislu autorskog djela zbirke u kom slučaju se ona štiti autorskim pravom. Pravo proizvođača baze podataka, sa druge strane, predstavlja srodno pravo koje je namijenjeno prvenstveno zaštititi baze podataka kojoj nedostaje originalnost i koja ne ispunjava uslove za autorskopravnu zaštitu. Pravo proizvođača baza podataka, dakle, štiti bazu koja je rezultat privrednog poduhvata koji je potrebno zaštititi od neloyalne konkurencije, a ne zato što je predmet duhovnog stvaralačkog rada. Sadržinu baze podataka mogu da čine autorska djela, podaci ili drugi materijali, samostalno ili u kombinaciji.

Opšteprihvaćen stav u teoriji prava intelektualne svojine jeste da su sadržinom baze podataka obuhvaćeni i “*instrumenti neophodni za funkcionisanje baze podataka odnosno*

različiti rječnici, indeksi, sistemi za dobijanje i prikazivanje informacija i drugi”, ali svakako treba naglasiti da se zaštita baze podataka ne odnosi na kompjuterski programe koji se koriste za njen rad ili su korišteni za njenu izradu.

Nezavisno od forme, baza podataka mora da zadovolji dva uslova u pogledu strukture i to da njena sadržina mora da bude uređena na metodičan i sistematičan način, dok elementi iz sadržine moraju biti zasebni i pojedinačno dostupni. Ono što je značajno istaći jeste da će baza podataka biti predmet autorskopravne zaštite kao autorsko djelo zbirke onda kada struktura baze podataka, odnosno izbor i raspored njenih sastavnih dijelova predstavljaju originalnu duhovnu tvorevinu.

Zakonodavac kako u Bosni i Hercegovini, a na jako sličan način i u Srbiji, ostavio je sudskoj praksi da definiše granice srodnopravne zaštite baze podataka od slučaja do slučaja. Također, sudskoj praksi je ostavljeno da u svakom konkretnom slučaju utvrdi koja baza podataka je originalna i predstavlja “*individualnu duhovnu tvorevinu*” i koja se može štiti autorskim pravom, a koja baza podataka može biti predmet zaštite samo prava proizvođača baze podataka. Razlikovanje “originalne” i “neoriginalne” baze podataka predstavljat će u svakom slučaju najveći izazov za sudove prilikom vođenja parničnih postupaka za povrede prava na bazi podataka.

Sa ovog aspekta predložimo da se definicija autorskog djela kao “individualne duhovne tvorevine iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanje” u smislu člana 4 ZAISP-a (*lat. de lege lata*) jasnije i preciznije definiše šta to predstavlja “*individualnu duhovnu tvorevinu*” i koji su kriteriji za utvrđivanje originalnosti, a prije svega uvažavajući praksu Evropskog suda pravde, kako bi zakonodavac izmjenama i dopunama ZAISP-a sudu dao jasnije kriterije za razlikovanje i donošenje odluke koja baza podataka predstavlja “*originalnu duhovnu tvorevinu*”, a koja ne ispunjava uslove originalnosti (*lat. de lege ferenda*).

11.7 Sudska praksa

Sudska praksa koja za predmet ima elektronske baze podataka koji su zajedno sa softverom dio određenih informacionih sistema rijetka u Bosni i Hercegovini, autori će izložiti analizu prvostepene, kao i drugostepene pravosnažne presude privrednih sudova u Republici Srpskoj, a čiji je predmet su autorska prava na bazi podataka i srodno pravo proizvođača baze podataka. Iz gore navedene presuda, autori su napisali nekoliko sentenci koji predstavljaju preuzete pravne stavova suda u navedenim presudama i komentare autora na iste.

1. Nije potrebno formalno dokazivanje da je neko autor, jer *autorsko pravo nastaje i pripada autoru na osnovu samog stvaranja autorskog djela i nije uslovljeno ispunjenjem bilo kojih formalnosti ili zahtijeva u pogledu njegove sadržine, kvaliteta ili svrhe u skladu sa članom 14. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH, te autorsko djelo ne mora biti registrovano kod nadležnog organa da bi na temelju toga tužilac crpio svoju aktivnu legitimaciju.*

2. *Proizvođač baze podataka u smislu člana 141 stav 2 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH je pravno ili fizičko lice koje preuzima inicijativu i preuzima rizik ulaganja sredstava, navedenih u stavu (1) ovog člana, u njeno izrađivanje, te lice koje je uključilo ključne korake ka inicijativi i preuzimanju rizika ulaganja sredstava u izrađivanje baze podataka predstavlja proizvođača baze podataka.*

3. *Članom 146 Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH je regulisano da prava proizvođača baze podataka traju 15 godina od završetka njene izrade, odnosno od zakonitog objavljivanja iste, te da svaka kvalitativna ili kvantitativna izmjena baze, koja se može smatrati kao novo ulaganje, prouzrokuje početak ponovnog roka trajanja zaštite, u konkretnom slučaju ukoliko je prošao rok od 15 godina od izrade baze podataka, a nije bilo kvalitativni i kvantitativnih izmjena baze, nastupio je rok zastarjelosti srodnog prava proizvođača baze podataka.*

4. *Autorska prava postoje samo na strukturi baze podataka ukoliko organizacija podataka predstavlja "individualnu duhovnu tvorevinu" odnosno ukoliko je ona originalna, te ukoliko je napravljena nova struktura baze podataka koja nema nikakve sličnosti sa prethodnom strukturom bazom podataka, a sličnost se ogleda samo u ulaznim podacima i istoj platformi proizvođača, te je prilikom kreiranja nove strukture baze podataka izvršena migracija podataka koji sama po sebi predstavljaju činjenice i na kojima ne postoje autorska prava, a sve uz saglasnost naručioca posla, navedeno ne predstavlja povredu autorskih prava jer je na novoj strukturi baze podataka raspored podataka originalno raspoređen i samim tim predstavlja "individualnu duhovnu tvorevinu", te je time nastalo i novo autorsko djelo. Konkretno, ukoliko su tokom migracije podataka preuzeti izvorni podaci (ime, prezime, podaci o potrošnji i sl.) koji ne mogu biti predmet zaštite autorskih prava, te ukoliko je stvorena nova struktura baze podataka uz saglasnost naručioca posla, takvo djelovanje ne predstavlja kršenje autorskog prava.*

Prvostepena Presuda Okružni privredni sud u Banjaluci broj 57 0 PS 127716 18 Ps od 26. 07. 2021. godine:

³⁷¹ Sentence su napisali autori, a izvedene su iz obrazloženja prvostepene Presude Okružnog privrednog suda u Banjaluci broj 57 0 PS 127716 18 Ps od 26. 07. 2021. godine i pravosnažne drugostepen presude Višeg privrednog suda u Banjaluci broj Višeg privrednog suda u Banjaluci broj 57 0 Ps 127716 21 Pž od 24. 02. 2022. godine.

U dispozitivu (izreka) gore navedene presude je navedeno sljedeće:

“Odbija se tužbeni zahtjev tužioca, koji je tražio da se:

- utvrdi da je tuženi, povrijedio autorska prava tužioca, na način što je tuženi (kao izvršilac usluga) nakon zaključenja ugovora sa naručiocem usluge o nabavci softverskih usluga i opreme za f. i n. e. e. od 18.11.2008. godine izvršio povredu autorskog prava tužioca nad bazom podataka, time što je bez saglasnosti tužioca, kao autora, izvršio migraciju podataka iz postojeće elektronske baze podataka, gdje je migracija podataka izvršena na način što je urađeno „vađenje” sadržaja iz već postojeće baze, a nakon toga je taj sadržaj u prerađenom obliku ugrađen u novu bazu podataka, te je od strane tuženog nastavljeno korištenje prerađenog sadržaja baze podataka kroz sve zaključene ugovore sa naručiocem od 18. 11. 2008., 29. 07. 2011., 06. 08. 2012., 05. 08. 2014., 24. 08. 2015., 01. 10. 2015., 30. 09. 2016 i 02. 10. 2017. godine
- tuženom zabrani daljna povreda autorskog prava tužioca-autora, koja bi se sastojala u zabrani daljeg korištenja baze podataka tužioca iz stava 1 ove presude i zabrani daljeg korištenja prerađenog sadržaja, koji je prenesen u novu bazu podataka, te svako drugo postupanje, kojim se krše autorska prava tužioca na istom autorskom djelu...”³⁷²

U obrazloženju gore navedene prvostepene presude je, između ostalog, navedeno:

“Članom 4, a u vezi sa članom 183 stav 3 i 185 Zakona o autorskom i srodnim pravima (“Službeni glasnik BiH” broj: 63/10-u daljem tekstu: ZASP) je određena definicija autorskog djela, kao individualne duhovne tvorevine iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti, bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja. Nadalje, članom 9 istog Zakona regulisano je da je autor djela fizičko lice, koje ga je stvorilo, dok je članom 141 stav 2 tog Zakona određeno da je proizvođač baze podataka pravno ili fizičko lice, koje preuzima inicijativu i preuzima rizik ulaganja sredstava u njeno izrađivanje. U konkretnom slučaju, iz izvedenih dokaza i to: ugovora o autorskom djelu broj: 01 -509/94. 128/95 od 23. 02. 1995. i 01-581/01 od 28. 02. 2001. godine, te ugovora o djelu broj: 01- 4352/01 od 07. 12. 2001. i 01-1826/02 od 19. 04. 2002. godine i potvrde EDP broj: 04-2231/18 od 11. 04. 2018. godine slijedi daje tužilac 1994. godine za potrebe NARUČIOCA³⁷³ kreirao i implementirao bazu podataka (relacionu bazu, uz aplikativni softver za korištenje iste) pod nazivom s. z. o. i n. e. e., a koja je poslužila kao osnov za ustanovljavanje i vođenje registra potrošača e.e., na teritoriji koju je NARUČILAC pokrивao nakon izbijanja ratnih sukoba i poslije. Ovakav zaključak, takođe, proizilazi i iz iskaza svjedoka Ž. K. (zaposlenik NARUČIOCA od maja 1992. do 2013. godine), koja je navela da NARUČILAC nije imao uređenu evidenciju, daje počeo od nule, da su u početku imali dva računara, ali da nisu imali programe,

³⁷² Prvostepena Presuda Okružni privredni sud u Banjaluci broj 57 0 PS 127716 18 Ps od 26.07. 2021. godine.

³⁷³ Umjesto naziva stranke za koju je rađena i implementirana sporna baza podataka, autori su koristeći anonimizaciju naveli izraz “Naručilac”, što podrazumijeva naručioca posla. Za bolje razumijevanje ove presude, naručilac je imao zaključene ugovore kako sa tužiocem, tako i kasnije i sa tuženim.

zbog čega je angažovan tužilac, koji je 1994. godine započeo sa instalacijom svog programa (strana 2 i 3 zapisnika od 20.04.2021. godine), te iz iskaza tužioca, datog u svojstvu partične stranke, koji je iznio da je od strane D.K. upitan da razvije za NARUČIOCA s. z. o. i n. e. e., što je i učinio 1994. godine, pravljenjem instalacije tog projekta na dva računara (strana 3 zapisnika od 25.06.2021. godine), koje dokaze tuženi nije doveo u sumnju. Iz istih slijedi da je NARUČILAC 1994. godine imao informacijski sistem (dva računara), ali da mu je za dalji rad bio potreban program, odnosno baza podataka (softver i aplikativni softver), koji će popuniti relevantnim podacima i zaokružiti cjelinu, koja će omogućavati nesmetano vođenje sistema obračuna i naplate električne energije.

Pored toga, sud je imao u vidu i zaključak vještaka elektrotehničke struke (strana 8 i 9 nalaza od 10.08.2020. godine), prema kojem na osnovu poređenja naziva tabela u bazi koja je zatečena na opremi NARUČIOCA i strukture tabela, koje su predstavljene od strane tužioca nije prepoznata razlika, kao i da je dostavljena struktura baze štampana kopija ranije izlistane baze, koja je zatečena kod NARUČIOCA tokom uviđaja, te da programi zajedno sa bazom predstavljaju istovjetnu tehnološku cjelinu. Ocijenjeni su i zaključci vještaka iznijeti u tačkama 51-55 i tačka b) nalaza od 10.08.2020. (strana 20) i u tačkama 2.34. do 2.39. dopune nalaza od 18.11.2020. godine, u vezi sa njegovim iskazom, iz kojeg slijedi da prilikom izrade nalaza u obzir uzeo sve raspoložive podatke, uporedio ih sa podacima koji su na dokaznom materijalu – CD i konstatovao da se podudaraju, da je razlika podataka, zatečena na računaru, posljedica rada osoblja koje je kreiralo pomoćne liste za svoje potrebe, te da je prepoznao oko 800 programa tužioca (strana 8 zapisnika od 24.02.2021. godine). Osim toga, u podnesku od 20. 11. 2020, godine, vještak je iznio zaključak da je tužilac pisao softver od nule i da je bio dominantan u generisanju baze i pisanju programa (strana 4 i 8).

Navedeni dokazi ukazuju na zaključak da su tužilac i NARUČILAC 1994. godine započeli saradnju na uspostavljanju s. o. i n. e. e., koji je u cijelosti sproveden u djelo, na način da je tužilac, koristeći relaciju bazu firme "Oracle" verzija 6.0.33.1.1. i sopstveni rad i znanje, a uvažavanjem potreba NARUČIOCA, kreirao bazu podataka, u koju su naknadno uneseni podaci o korisnicima, sve sa ciljem objedinjavanja sistema n. e. e., za sve kategorije potrošača, na području koje je pokrivaio NARUČILAC. Ovakvim postupanjem tužilac je, suprotno stavu tuženog, dominantno svojim radom i zalaganjem stvorio bazu podataka, koja će poslužiti NARUČIOCA za dalju organizaciju poslovanja, čime je automatski stvorio i autorsko djelo. Ovakav zaključak suda ne dovodi u pitanje navod tuženog da je proizvođač baze podataka ustvari NARUČILAC, u smislu odredbe člana 141 stav 2 ZASP, jer je članom 9 istog Zakona regulisano je da je autor djela fizičko lice, koje ga je stvorilo. NARUČILAC zaista, kako to slijedi iz izvedenih dokaza, jeste bio inicijator postupka i preuzeo je finansijski rizik, ali isti nije odradio ključni dio posla na nastanku baze podataka, što je učinio tužilac ulaganjem sopstvenih ljudskih i tehničkih resursa, u kom smislu nije osnovana tvrdnja tuženog da je EDP ustvari aktivno legitimisan.

U vezi sa tim, a imajući u vidu navode istaknute u odgovoru na tužbu, pa i kasnije, sud nalazi potrebnim ukazati da činjenica da su radnici NARUČIOCA prikupljali i u sačinjenju bazu podataka unosili izvorne podatke (ime i prezime korisnika, adresa, šifra, redni broj, mjerno mjesto, očitavanje potrošnje), što nisu podaci, koji se štite odredbama ZASP. kako to proizlazi iz člana 141 stav 3, a u vezi sa članom 142 stav 1 pomenutog Zakona. Takvi podaci ne predstavljaju autorsko djelo i njihova migracija, odnosno preuzimanje nije zabranjeno, sve dok za to postoji saglasnost NARUČIOCA, koja je u konkretnom slučaju i postojala (član 7 ugovora od 18.11.2008. godine).

U tom smislu, neprihvatljivi su i navodi tuženog da tužilac nije ničim formalno dokazao da je idejni tvorac predmetne baze podataka, kada se ima u vidu da autorsko pravo pripada autoru na osnovu samostalnog stvaranja autorskog djela i nije uslovljeno ispunjenjem bilo kojih formalnosti ili zahtjeva u pogledu njegove sadržine, kvaliteta ili svrhe, kako to podrazumijeva odredba člana 14 ZASP, što dalje znači da isto ne mora biti registrovano kod nadležnog organa da bi na temelju toga tužilac crpio svoju legitimaciju.

Članom 146 ZASP je regulisano da prava proizvođača baze podataka traju 15 godina od završetka njene izrade, odnosno od zakonitog objavljivanja iste, te da svaka kvalitativna ili kvantitativna izmjena baze, koja se može smatrati kao novo ulaganje, prouzrokuje početak ponovnog roka trajanja zaštite.

Imajući u vidu da se radi o kompleksnom poslu, s obzirom da NARUČILAC nije posjedovao ni sistem, niti podatke o potrošačima, da su u vrijeme početka rada još uvijek bile ratne okolnosti, da je trebalo vremena da se odrede potrebe NARUČIOCA. pa i vremena da se nakon stavljanja u pogon sistema z. o. i n. e. e. uoče i otklone nedostaci, sud je mišljenja, na temelju svih izvedenih dokaza (a posebno iskaza tužioca), da je rad tužioca na izradi i implementaciji ovog sistema trajao do aprila 2002. godine, a da se kasniji period odnosi samo na održavanje istog (ugovor od 19. 04. 2002. godine), koji u sebi ne podrazumijeva poslove, koji za posljedicu imaju kvalitativnu ili kvantitativnu izmjenu baze, a koja bi se smatrala novim ulaganjem, a što bi direktno uticalo na početak roka zastare, u smislu odredbe člana 146 stav 2 ZASP. Kod takvog stanja stvari, cijeneći da je predmetna baza podataka definitivno završena do aprila 2002. godine, a da je tužba podnesena 16.11.2018. godine, slijedi da je istaknuti prigovor zastare potraživanja osnovan i daje iz tog razloga valjalo odbiti tužbeni zahtjev tužioca.

Istina, prilikom ispitivanja vještaka elektrotehničke struke od strane suda, isti je naveo da je zadnja ozbiljna nadogradnja bila 2006. godine, što se vidi iz slike broj 4 (strana 12 zapisnika od 24.02.2021. godine), ali ovakav podatak nije mogao uticati na drugačiji zaključak suda, kod činjenice da iz svih drugih izvedenih, gore pomenutih dokaza, slijedi

zaključak da je sistem definitivno završen do aprila 2002. godine. To što su tužilac i NARUČILAC nastavili da saraduju, po ocjeni suda, nije imalo za posljedicu obavljanje poslova kvalitativne ili kvantitativne izmjene baze, koja ima elemente novog ulaganja, pa se zbog toga nije moglo ni utvrditi postojanje takvih radova nakon ovog perioda, posebno imajući u vidu iskaz tužioca, dat u svojstvu parnične stranke.”

Naime, iz sadržaja nalaza slijedi da je vještak uporedio tehničke aspekte dva predmetna programska alata i utvrdio da se isti materijalno razlikuju u autorskom pristupu, tehničkom i stručnom smislu, da su oba namijenjena za tehnološku podršku u radu NARUČIOCA i koriste platformu istog proizvođača (“Oracle”), pa u tom smislu postoji, ali i prestaje svaka sličnost, da se tehnički i stručno ova dva alata znatno razlikuju, a da je posljedica toga da se postojeća struktura baze podataka i organizacija pristupa podacima razlikuje od prethodne baze i pripadnih alata za više od 97% u odnosu na prvobitnu strukturu tabela i način rada, da se nazivi varijabli značajno razlikuju, da je princip funkcionisanja dvije aplikacije značajno drugačiji, da se programski kod, koji je pisao tužilac i koji je pisao tuženi previše razlikuju da bi mogli biti uporedivi, kao i da su jedini vidljivi zajednički elementi naziv proizvođača “Oracle” i preuzeli izvorni podaci (tačka 65, 66 i 94 nalaza od 10.08.2020. godine). Odgovarajući na prigovore i pitanja tužioca, iznesene u podnesku tužioca od 28.08.2020. godine, vještak je pojasnio da sličnosti među varijablama gotovo ne postoje, da su dvije baze gotovo neuporedive, da im je jedino zajedničko platforma “Oracle” i ulazni podaci, odnosno podaci o korisnicima, njihovoj potrošnji i obračunatoj energiji (strana 10 zapisnika od 24.02.2021. godine), te da je u ovom slučaju tuženi migrirao 100% ulaznih podataka i 0% strukture baze, jer je nova baza postavljena na potpuno drugačiji način, zbog čega je migriranje strukture i mehanizma obračuna nemoguće (strana 5 podneska vještaka od 20.11.2020. godine), kao i da je novi program napisan potpuno drugačije, gdje stara konfiguracija nije primjenjiva u strukturi nove baze (strana 10 istog).³⁷⁴

Presudom Višeg privrednog suda u Banjaluci broj 57 0 Ps 127716 21 Pž od 24. 02. 2022. godine potvrđena je prvostepena presuda Okružnog privrednog suda u Banjaluci broj 57 0 PS 127716 18 Ps od 26.07.2021. godine.

U obrazloženju gore navedene drugostepene pravosnažne presude, sud je, između ostalog, naveo:

“Pravilno je prvostepeni sud zaključio da je tužilac, koristeći relacionu bazu firme „Oracle” i sopstveni rad i znanje, uvažavajući potrebe NARUČIOCA, kreirao bazu podataka, u koju su naknadno uneseni podaci o korisnicima, te da je na taj način tužilac svojim radom i zalaganjem stvorio bazu, koja će poslužiti NARUČIOCU za dalju organizaciju poslovanja, čime je automatski stvorio i autorsko djelo.

³⁷⁴ Presuda Okružnog privrednog suda u Banjaluci broj 57 0 PS 127716 18 Ps od 26. 07. 2021. godine.

Međutim, neosnovano tužilac ukazuje na pogrešan zaključak suda da je inicijator postupka i preuzimalac finansijskog rizika bio NARUČILAC.

Prvostepeni sud je utvrdio da su radnici NARUČIOCA prikupljali i u sačinjenu bazu podataka unosili osnovne podatke (ime i prezime korisnika, adresu, mjerno mjesto, očitavane potrošnje i sl.), što i po mišljenju ovog suda nisu podaci koji se štite odredbama ZASP, a kako to proizlazi iz odredbe člana 141. stav 3. istog zakona.

Tuženi je koristio migraciju podataka, a zato je imao saglasnost NARUČIOCA, što se jasno vidi iz odredbe člana 7. Ugovora od 18. 11. 2008. godine.

Baza podataka NARUČIOCA se u najvećem dijelu sastoji od imena, prezimena i finansijskih podataka potrošača električne energije, što zaista ne predstavlja individualnu duhovnu tvorevinu jer joj nedostaje originalnost, a ni sam tužilac takvu bazu podataka ne može stvoriti bez podataka koje prikupljaju radnici Elektrodistribucije a.d. Pale.

Tužilac u smislu odredbe člana 141. ZASP bi se mogao pozvati na zaštitu autorskih prava u slučaju da dokaže da je baza podataka njegova vlastita intelektualna kreacija, da se radi o originalnim podacima sačinjenim uz kvalitativno i kvantitativno ulaganje i ljudskih, tehničkih i finansijskih sredstava.

Prvostepeni sud je pravilno utvrdio da je tuženi sa NARUČIOCEM zaključio ugovor 18. 11. 2008. godine i da je no osnovu odredbe člana 6. i 7. tog ugovora imao saglasnost da izvrši, a ne da uništi migraciju podataka. Ponovo se ističe da su preuzeti izvorni podaci (ime, prezime, podaci o potrošnji i sl.), koji ne mogu biti predmet zaštite autorskih prava, niti je tužilac dokazao da je tuženi nezakonito raspolagao odnosno uništio podatke tužioca.

Tužilac tvrdi da je sam preuzeo finansijski rizik za uspostavljanje baze podataka jer je procijenjena vrijednost na uspostavljanju sistema za obračun i naplatu električne energije mnogo veća od stvarnog angažmana tužioca koji je od NARUČIOCA naplatio simbolična sredstva.

Ni ovi navodi nemaju uticaja na drugačiju odluku suda, jer se ne može tuženom stavljati na teret činjenica što tužiocu NARUČILAC nije adekvatno platila za obavljene posao. To je odnos između tužioca i NARUČIOCA, na šta ne može uticati poslovni odnos NARUČIOCA sa tuženim.

Odredbom člana 146. stav 1. ZASP propisano je da prava proizvođača baze podataka traju 15 godina od završetka njene izrade, a ako je u tom roku baza podataka zakonito objavljena, prava traju 15 godina od takvog prvog objavljivanja.

Tužilac smatra da je sud pogrešnom primjenom navedene odredbe cijenio i prigovor za stare potraživanja kao osnovan.

Prvostepeni sud je dao jasno obrazloženje iz kojih razloga je utvrdio da je rad tužioca na izradi i implementaciji ovog sistema trajao do aprila 2002. godine, a da se kasniji period odnosio samo na održavanje istog ugovora, koji u sebi ne podrazumijeva poslove, koji

za posljedicu imaju kvalitativnu ili kvantitativnu izmjenu baze, a koja bi se smatrala novim ulaganjem, a koje u cjelosti prihvata ovaj sud, bez obaveze da ponavlja što je naveo prvostepeni sud.

Međutim, i pored činjenice utvrđenja osnovanosti zastare potraživanja tužilac nije dokazao da ima osnova za pozivanje na zaštitu autorskih prava, jer nije dokazao da je tuženi nezakonito raspolagao njegovom bazom podataka.

Stoga je neosnovano pozivanje tužioca i na odredbu člana 22. ZASP (koja daje isključivo pravo distributeru da stavlja u promet original ili kopije djela ...) i člana 33. istog zakona (zaštita prebačenih podataka, prebačenih u drugu bazu).

U žalbi se tužilac pozivao i na odredbe Direktive 96/9/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 11. 03. 1996. godine koja se odnosi na pravnu zaštitu baze podataka, ali bez uticaja na drugačiju odluku suda, a i prvostepeni sud je istakao da su navedene odredbe unesene u ZASP.³⁷⁵

12. Vještačka inteligencija i autorsko pravo

12.1. Uvodne napomene

Digitalno doba u kojem živimo dovelo je do nezaustavljivog razvoja informacionih tehnologija u koje spada i vještačka inteligencija. Vještačka inteligencija i razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija doprinosi unapređenju društvenih i poslovnih procesa, mentalnog zdravlja, emocionalnog blagostanja upotrebom hardverskih i softverskih resursa. Međutim, korištenje informacionih tehnologija može dovesti i do mnogih zloupotreba u kojima se nerijetko krše prava intelektualne svojine, a prije svih autorsko pravo nad kompjuterskim programom, odnosno softverom koji predstavlja oslonac rada digitalnih tehnologija. Navedene zloupotrebe mogu nerijetko dovesti i do vršenja krivičnih djela. Pravo intelektualne svojine se nalazi pred najvećim izazovom, te se postavlja pitanje da li je potrebno reformisati pravo intelektualne svojine kako bi bila donesena najbolja rješenja za zaštitu autorskih prava kompjuterskih programa, baze podataka i ostalih prava intelektualne svojine koja su izrazito zastupljena u eri digitalizacije. Značaj uvođenja ovog poglavlja, autori vide prvenstveno zbog interesa stručne pravne javnosti za davanje odgovora na pitanje da li se autorskim pravom i drugim pravima intelektualne svojine mogu zaštititi i na koji način ona djela koja je kreirala vještačka inteligencija. Najveći izazov predstavlja zaštita autorskih djela koja predstavljaju originalnu duhovnu tvorevinu, a koja su stvorena od strane vještačke inteligencije. Autori će u redovima koji slijede dati uporednopravnu analizu i pokušavati dati odgovore i prijedloge zakonskih rješenja (*de lege ferenda*), kao slučajevima kada djelo stvori vještačka inteligencija.

³⁷⁵ Presuda Višeg privrednog suda u Banjaluci broj 57 0 Ps 127716 21 Pž od 24. 02. 2022. godine.

Ko postaje autor takvih djela, ko zadržava moralna, a ko imovinskoppravna ovlaštenja pri eksploataciji takvog autorskog djela (Živković, 2020, str. 613–614).

Značaj izučavanja vještačke inteligencije predstavlja izazov sa naučnog i stručnog aspekta iz sfere ne samo tehničkih nauka, već i društvenih nauka, u konkretnom slučaju prava intelektualne svojine. Ovdje ćemo posebno apostrofirati Saopštenje Evropske komisije od 25. 04. 2018. godine koja nosi naziv *Veštačka inteligencija za Evropu*, gdje je ukazano je na potrebu da se “razmotri odnos između veštačke inteligencije i prava intelektualne svojine, kako iz perspektive kancelarija za intelektualnu svojinu tako i iz perspektive korisnika, a u cilju podsticanja inovacija i pravne sigurnosti na uravnotežen način” (Živković, 2020, str. 616).

Intelektualna svojina kao grana prava dijeli se na više različitih grana prava (autorsko pravo i srodna prava, te pravo industrijskog vlasništva), a zajedničke karakteristike za sve oblike intelektualne svojine su: 1) nematerijalni (duhovni, intelektualni) karakter predmeta zaštite i 2) ekonomska funkcija koja obezbjeđuje da subjekt zaštite prisvaja materijalnu korist od privredne eksploatacije predmeta zaštite, i to u uslovima isključivanja konkurencije (Marković & Popović, 2017, str. 21). Vještačka inteligencija kao predmet zaštite bi se mogla štiti sljedećim granama prava intelektualne svojine: 1) autorskim pravom 2) patentom 3) poslovnom tajnom, odnosno 4) kao posebna znanja i iskustva (engl. *know-how*) (Ašković, 2019, str. 9).

Članom 102. stav 3. Zakona o autorskom i srodnim pravima propisano je da su kompjuterski programi zaštićeni *kao pisana autorska djela ako predstavljaju vlastitu intelektualnu tvorevinu njihovog autora*,³⁷⁶ što je u skladu sa članom 4. WIPO Ugovora o autorskom pravu svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo donesene u Ženevi 1996. godine u kojem je propisano da su “kompjuterski programi zaštićeni kao književna djela u smislu člana 2. Bernske konvencije i da se ta zaštita primjenjuje na kompjuterske programe, bez obzira na način i oblik njihovog izražavanja” (Živković, 2020, str. 616–619).

Potrebno je istaći da postoji mišljenja da se kompjuterski program odnosno softver³⁷⁷ (engl. *software related invention*) treba štiti i patentom, a ne samo autorskim pravom. Više o tome, kao i razlikama između Bosne i Hercegovine i zemalja koja pripadaju Evropsko-kontinentalnom sistemu u odnosu na Sjedinjene Američke Države, gdje se kompjuterski programi štite i mogu štiti i patentom, pogledajte više u poglavlju broj 10. ovog *Priručnika*, koje nosi naziv “Kompjuterski program kao autorsko djelo”.

O značaju zaštite vještačko inteligentnih softvera govori i Izvještaj o tehnološkim trendovima Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu od 2019. godine. Naime, u gore navedenom izvještaju navedeno da od pojave vještačke inteligencije 1960-tih godina

³⁷⁶ Zakon o autorskom i srodnima pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

³⁷⁷ Softver predstavlja širi pojam od kompjuterskog programa. Vid. (Kunda & Matanovac Vučković, 2010, str. 90).

pronalazači i inovatori su podnijeli preko 340.000 patentnih prijava pronalazaka i objavljeno je oko 1.6 miliona naučnih publikacija, a sve u vezi sa vještačkom inteligencijom. Najčešći podnosioci patentnih prijava su vodeće svjetske kompanije kao što su Microsoft, IBM, Samsung, Toshiba, dok su zemlje u kojima se najviše podnose patentne prijave za pronalaskе vezane za vještačku inteligenciju SAD i Kina, a potom Japan. I pored činjenice da autorskoppravna zaštita kompjuterskih programa danas nije sporna, kao ni slučajevi u kojima se pronalasci u vezi sa softverom mogu štititi, ostaju sporna pitanja razlikovanja tehnike i ne-tehnike kod kompjuterskih programa i šta će biti sa onim kompjuterskim programima koji sami pišu svoj kod i konstantno se usavršavaju i mijenjaju. Osnovno pitanje koje se postavlja jeste da li se autorsko pravo proteže pored izvornog koda i na dio koda koji je usavršavan i mijenjan od strane vještačke inteligencije, tj. koje autor nije sam napisao? Isto pitanje se postavlja i za patente, gdje se u prijavi mora u potpunosti opisati pronalazak, a sporno je kako pisati funkcije i dijelove koje nastaju kasnije (Ašković, 2019, str. 11).

12.2. (Ne)mogućnost autorskoppravne zaštite djela stvorenih od strane vještačke inteligencije

Autorsko djelo predstavlja predmet autorskoppravne zaštite. Član 4. stav 1. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH propisao je da je autorsko djelo “individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.” U stavu 2. istog člana propisano je, između ostalog, da se “autorskim djelom smatraju pisana djela u koje spadaju kompjuterski programi.”³⁷⁸ Da bi jedno djelo uživalo autorskoppravnu zaštitu, stav zakonodavac u Republici Srbiji i Republici Hrvatskoj ističe da ono mora predstavljati “originalnu duhovnu (intelektualnu) tvorevinu.” Tako u članu 2. stav 1. Zakona o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije je propisano: “Autorsko delo je originalna duhovna tvorevina autora, izražena u određenoj formi, bez obzira na njegovu umetničku, naučnu ili drugu vrednost, njegovu namenu, veličinu, sadržinu i način ispoljavanja, kao i dopuštenost javnog saopštavanja njegove sadržine.”³⁷⁹ Takođe, u članu 14. stav 1. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske je propisano: “Autorsko djelo je originalna intelektualna tvorevina iz književnog, znanstvenog ili umjetničkog područja koja ima individualni karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu, ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.”³⁸⁰ Iz gore navedenih definicija možemo zaključiti da u definiciji Zakona o autorskom i srodnim pravima

³⁷⁸ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

³⁷⁹ Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Srbije, *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 – odluka US i 66/2019 – u daljem tekstu: Zakon o autorskom i srodnim pravima Srbije.

³⁸⁰ Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 111/21 – u daljem tekstu: Zakon o autorskom i srodnim pravima Republike Hrvatske.

BIH nedostaje riječ “originalnost”, a da se pominje samo “individualna”. Naš prijedlog kao koautora na ovom *Priručniku* jeste da se u novim izmjenama i dopunama Zakona o autorskom i srodnim pravima BIH, odnosno novim Zakonom o autorskom i srodnim pravima BIH, u zakonsku definiciju autorskog djela unese riječ “originalno” po ugledu na susjedne zemlje Republiku Srbiju i Republiku Hrvatsku, koje svoje pozitivno zakonodavstvo iz oblasti intelektualne svojine usklađuju sa relevantnim međunarodnim konvencijama (*de lege ferenda*).

Autor je “fizičko lice koje je stvorilo djelo, kao i lice čije ime i prezime, pseudonim ili neki drugi znak su označeni na djelu, dok se suprotno ne dokaže.” Kako je duhovno stvaranje psihički proces, pravna lica ne mogu biti autori, ali mogu biti nosioci autorskog prava. Autorska prava se dijele na moralna prava i imovinska prava. Autorsko pravo je samostalno i nezavisno od prava svojine i drugih stvarnih prava na stvari na kojoj ili u kojoj je autorsko djelo. U kontekstu pravnih lica kao poslodavaca, potrebno je istaći i pravila za autorska djela stvorena u radnom odnosu pod kojima se podrazumijeva djelo koje je stvoreno tokom trajanja radnog odnosa, izvršavanjem radnih obaveza radnika po osnovu ugovora o radu, Pravilnika o radu, Zakona o radu, drugim opštim aktom poslodavca odnosno prema uputstvima poslodavca. Ako je izvršavanjem radnih zadataka nastao kompjuterski program, ukoliko ugovorom nije drugačije određeno, poslodavac trajno postaje nosiocem imovinskopravnih ovlaštenja na kompjuterskom programu. Na kraju je potrebno posebno apostrofirati da nisu autorskopravno zaštićene, između ostalog: ideje, postupci, koncepti, matematičke operacije, principi, otkrića itd.³⁸¹

Prema autorskopravnoj definiciji, autorsko djelo je ljudska tvorevina koja ima duhovni sadržaj, koja ima određenu formu i koja je originalna. Iz ove definicije možemo izvući elemente autorskog djela, a to su: 1) ljudska tvorevina; 2) duhovni sadržaj; 3) određenost forme i 4) originalnost (Marković & Popović, 2017, str. 38).

Prvi element autorskog djela je “ljudska tvorevina” što znači da se autorskim djelom smatraju samo ona djela koje je stvorio čovjek, koja su kao takva ljudska tvorevina, te da se u ljudsku tvorevinu ne ubraja bilo kakav sadržaj koji je već postojao i koje je čovjek pronašao u prirodi i prezentovao kao djelo. U uslovima modernih digitalnih informacionih tehnologija, vještačko inteligentni kompjuterski programi (engl. *software*) nisu više obično pomoćno sredstvo, već su, šta više, isključivo zaslužni za stvoreni sadržaj, a čovjek je jedino zaslužan za sam vještačko inteligentni kompjuterski program. U pomenutom slučaju čovjek je autor “autora” samog djela. S obzirom da je jedan od uslova za postojanje autorskog djela taj da predstavlja ljudsku tvorevinu, jasno je da jedino čovjek kao ljudsko biće može imati status i položaj autora. Subjektivno autorsko pravo traje

³⁸¹ Ideja nije autorsko djelo jer ona ne može biti samo materijalizirana (realizirana, ostvarena) ideja u bilo kojem obliku dostupna ljudskim osjetilima. (VST R Hrvatske, PZ-3484/95/2, od 01. listopada 1996. Zbornik odluka Visokog trgovačkog suda R Hrvatske, br. 9, str. 99.) Radnik, autor dela stvaranog u radnom odnosu zadržava moralna prava na tom delu, što znači i pravo da bude priznat i označen kao tvorac dela. (Odluka Vrhovnog suda Srbije, Rev 733/96 od 12. 03. 1996. godine) (Živković, 2020, str. 624–632).

za život autora i 70 godina poslije njegove smrti. U članu 3. Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela propisano je da su zaštićeni autori državljanima jedne od zemalja Evropske unije za svoja objavljena ili neobjavljena djela. U svakom slučaju sadržaj koji je stvorio kompjuterski program ne ispunjava uslov da je autorsko djelo ljudska tvorevina. U sistemu autorskog prava Njemačke, prema principu ličnog stvaranja (njem. *Shöpferprinzip*) autor može biti samo čovjek kao stvaralac djela. Svakako potrebno je istaći da u vrijeme kada je zaključena Bernska konvencija, kompjuterski programi, naročito napredna informaciona tehnologija kakvu poznajemo danas, nije ni postojala (Živković, 2020, str. 624–632).

Drugi element autorskog djela je “duhovni sadržaj” jer ljudske tvorevine, pa i autorska djela imaju duhovni sadržaj. Duhovni sadržaj, koji može biti racionalne i emocionalne prirode, daje autorskom djelu smisao i značenje. U sociološkom smislu, autorsko djelo je društvena tvorevina koja je sredstvo komunikacije između ljudi. Komunikacija koju autorsko djelo uspostavlja između ljudi mora biti neposredna tj. zasnovana na smislu i značenju koja su imanentna samom djelu.³⁸² Na kraju možemo da zaključimo da kompjuterski programi ne ispunjavaju ovaj uslov, jer njihovo djelo nema duhovni sadržaj. Ukoliko se ovaj uslov posmatrao samo iz prizme neposredne komunikacije, odnosno da li neko djelo dobiva značenje i smisao tek posredstvom pravila za njegovu upotrebu, moglo bi se reći da kompjuterski stvorena djela ispunjavaju ovaj uslov. Navešćemo primjer da ukoliko posmatramo sliku ili slušamo muziku ne znamo da ju je stvorio kompjuterski program, svakako ćemo u njoj pronaći smisao i značenje, na isti način kao da potiče od čovjeka (Živković, 2020, str. 624–632).

Treći element autorskog djela je *originalnost*. Pod originalnošću podrazumijeva se “jedinstvenost”, odnosno “individualnost” djela. Razlog zbog kojeg zakon priznaje autorskopravnu zaštitu za konkretno djelo jeste upravo originalnost koja predstavlja suštinsku karakteristiku autorskog djela. Izvor originalnosti autorskog djela nalazi se u ličnosti autora. Praksa je zauzela stav da je jedno djelo originalno, ako je različito od svih postojećih djela. Ipak, potrebno je apostrofirati da postoje oblasti ljudskog stvaralaštva koja su sa svih strana određena praktičnim, tehničkim, funkcionalnim ili logičkim uslovljenostima, tako da ne ostavljaju prostor za ispoljavanje crta ličnosti (npr. pravljenje alfabetskog spiska stanara, spiska potrošača električne energije, spiska telefonskih pretplatnika i drugo), te kod ovih djela nije moguće ispuniti uslov originalnosti. Pravna teorija autorskog prava zauzela je stanovište “da je originalna svaka duhovna tvorevina koja nije rezultat namernog ili nesavesnog podržavanja već postojeće kulturne baštine, ili intelektualnog rada koji je strogo determinisan spoljnim okvirima koji ne ostavljaju prostor za izražavanje lične duhovne individualnosti onoga koji radi” (Marković & Popović, 2017, str. 39–41). Shodno gore navedenom, kao zaključak se nameće da

³⁸² Npr. kreditna kartica ili saobraćajni znak ne mogu biti autorska djela jer nemaju duhovni sadržaj (smisao, značenje) i oni dobijaju smisao i značenje tek posredstvom pravila za njihovu upotrebu i tumačenja (Marković & Popović, 2017, str. 38).

je originalnost *condicio sine qua non* da bi neko djelo bilo zaštićeno normama autorskog prava, bez obzira na to što ispunjava ostale uslove (da je ljudska tvorevina koja ima duhovni sadržaj izražen u određenoj formi). Zapravo, autorskoppravna zaštita se proteže samo na originalne elemente autorskog djela. Od svih elemenata, najteže je utvrditi originalnost. Naime, postoje oblasti ljudskog stvaralaštva u kojima je prostor za ispoljavanje individualnih osobina ličnosti veoma ograničen ili čak i nepostojeći, jer ne daje prostora za davanje nikakvog ličnog pečata. Pojam originalnosti nije definisan niti određen pozitivnim zakonom u BiH (pa ni u Hrvatskoj i Srbiji) koji uređuje ovu materiju, pa je ostavljeno sudovima da u presudama kojima rješavaju sporove koji za predmet imaju autorsko pravo da daju tumačenja i pojašnjenja originalnosti. Tumačenje pojma originalnosti različito je u zavisnosti od pojedinačnih nacionalnih zakonodavstava. Svakako je značajno istaći i doktrinu “znoja na obrvi” (engl. *sweat of the brow*) koja je sve do 1991. godine važila u SAD po kojoj se “autorskoppravna zaštita pružala da bi se nagradio trud, vreme i uložena sredstva autora, a sama originalnost dela je bila zanemarena.” Kao primjer za ovu doktrinu, odnosno stav možemo navesti da su autorskim djelom smatrane i baze podataka i naprimjer telefonski imenik jer se njihov autor potrudio da sakupi informacije koje ih sačinjavaju. Vrhovni sud SAD-a u predmetu *Feist Publications, Inc v. Rural Telephone Service Co* 1991. godine (u daljem tekstu: Odluka u predmetu Fajst) odlučio je da osnov autorskoppravne zaštite nije trud već originalnost, makar u minimalnom obliku i da bez originalnosti nema autorskoppravne zaštite čim je zvanično odbačena doktrina “znoja na obrvi.”³⁸³

Budući da je odbačena doktrina “znoja na obrvi”, opšteprihvaćena je nova doktrina, odnosno novi stav da je “potrebno da je reč o nezavisnoj kreaciji uz malo kreativnosti (engl. *modicum of creativity*).” Ovdje se akcenat stavlja na originalnost umjesto truda, te puke zbirke informacija više ne uživaju autorskoppravnu zaštitu i ne smatraju se originalnim, osim u slučaju ukoliko su te informacije koordinirane, odabrane ili organizovane na takav način da je krajnji rezultat originalan. Prilikom donošenja odluke o odbacivanju doktrine “znoja na odbrani”, Odluka u predmetu Fajst imala je uticaja ne samo na SAD, nego i na druge zemlje anglosaksonskog pravnog sistema u kojima se takođe primjenjivala doktrina “znoja na obrvi”. Obrazloženje u Odluci Fajst napominje da krajnji rezultat mora biti nov, inovativan ili iznenađujući da bi ispunio uslove za autorskoppravnu zaštitu, iako, istina, ne sadrži ono što bi bio minimum određene kreativnosti. Ono što je značajno apostrofirati jeste da je Evropski sud pravde (engl. *European court of Justice*) dao tumačenje originalnosti i postavio preciznije standarde originalnosti svojim odlukama koje navodimo kako slijede: *Infopaq International A/S v Danske Dagblades Forening*, iz 2009. godine, *Bežpočnostni softwarova asociace v Ministerstvo kulturey*, iz 2010.

³⁸³ Tužilac i tuženi u slučaju *Feist Publications, Inc. V Rural Telephone Service Co. Inc* 499 U.S. 340 (1991) bili su izdavači telefonskih imenika u kojem je Vrhovni sud SAD zauzeo stav da telefonski imenik tužioca (Rural TSC) nije autorsko djelo. United States Supreme Court, *Feist Publications, Inc. V Rural Telephone Service Co. Inc* 499 U.S. 340 (1991) preuzeto 21. 01. 2020., <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/499/340/> Za više o ovome vidjeti: Živković (2020, str. 624–632).

godine, *Football Associatin Premier League v QC Leisure and Karen Murphy v Media Proteciton Services* iz 2011. godine, *Eva Maria Painter v Standard Verlays Gmb* iz 2011. godine i *Football Dataco v Yahoo!* iz 2012. godine“, te je zauzeto izuzetno značajno stanište da se pod originalnošću “podrazumijeva da je delo autorova lična intelektualna kreacija, koja je prisutna kada autor može da izrazi slobodne i kreativne izbore i ostavi svoj lični pečat na delu, a koja nije prisutna onda kada je izraz ograničen tehničkim ili funkcionalnim pravilima, kao ona gdje postoji samo jedan način da se izrazi ideja, ili je izražavanje unapred određeno specifičnim ciljem ili suženim pravilima koja ne ostavljaju prostora za slobodne i kreativne izbore.” Dakle, da sumiramo, da bi autor dostigao traženi nivo originalnosti, potrebno je da ima slobodne i kreativne izbore i time ostavi svoj lični pečat. U svojim gore pomenutim odlukama Evropski sud pravde je dao smjernice nacionalnim sudovima na koji način da preispituju originalnost određenog djela. Primjer možemo naći kod vještačko inteligentnog programa “Next Rembrant”, gdje su algoritmi pisani sa ciljem da se nađe šta to čini lični pečat poznatog holandskog slikara Rembranta. Cilj projekta jeste da se napravi slika kao da ju je načinio sam Rembrat. Projekat “Sljedeći Rembrant” je primjer vještačke inteligencije koja nije u potpunosti automatizovana odnosno u njemu postoji značajan doprinos ljudi. Timovi ljudi koji su radili na “Sljedećem Rembrantu” su razmatrali mogućnosti kreativnosti i ta kreativnost je bila sadržana u pisanju potrebnih algoritama, a ne na slikanju o kojem je ovdje riječ. Sam portret je rezultat algoritma odnosno kompjuterskog programa. Sa druge strane, postoji i primjer *selfija* koje je sačinio majmun, iako je fotograf načinio pripreme, postavio aparat, majmun je taj koji je načinio fotografiju. Potrebno je istaći da iako se čini da je fotografija originalna, nije joj pružena zaštita jer je nije sačinio čovjek i samim tim ne predstavlja ljudsku tvorevinu. Shodno gore navedenom, možemo zaključiti da djela stvorena od strane kompjuterskog programa nisu originalni u smislu autorskog prava. Na kraju potrebno je istaći da postoje malobrojni nacionalni sistemi koji su prihvatili da djela stvorena od strane vještačke inteligencije predstavljaju autorska djela i pruža im se autorskopravna zaštita jer postoji veza sa čovjekom, jer je čovjek taj koji je preduzeo “neophodne radnje pripreme dela” (Živković, 2020, str. 624–632).

Na kraju, analiziraćemo i četvrti element autorskog djela koji je *određenost forme*. Pravna teorija u pogledu određenosti forme ističe da “određena uobličena duhovnog sadržaja ima karakter forme autorskog djela, i daje tom djelu identitet. Zahvaljujući tome autorsko djelo se odvaja od ličnosti autora i postaje podobno za komunikaciju i privredno korištenje.” Kada se govori o određenosti forme u smislu određenja pravnog pojma autorskog djela, ne misli se na materijalnu formu u kojoj djelo postaje faktički pristupačno čulima ljudi. Dakle, forma autorskog djela jeste “određeni raspored znakova (kodova) koji ljudi koriste u svojoj komunikaciji.”³⁸⁴ U pogledu materijalne forme, kompjuterski

³⁸⁴ Postoje primjeri nacionalnih zakonodavstava koji propisuju obaveznu materijalnu formu kao uslov za postojanje i zaštite autorskog djela. Primjerice u SAD je neophodno da duhovni sadržaj bude zabilježen na tjelesni nosač (Marković & Popović, 2017, str. 39). Slično rješenje postoji i u Zakonu o autorskim

stvoreni sadržaj se uvijek pojavljuje u digitalnom formatu za razliku od tradicionalnih djela koja postoje, odnosno egzistiraju u analognim formatima tj. u opipljivom obliku (primjeri analognih formata su knjiga, slika na platnu, skulptura u mermeru itd.) Iako kompjuterski stvorena djela u suštini predstavljaju “jedinice i nule”, odnosno predstavljaju apstraktni matematički izraz, to ne predstavlja problem za autorsko pravo jer digitalna forma je materijalna forma, samo postoji jasna specifičnost da naša čula nam ne dozvoljavaju da analogne primjerke djela opažamo odmah, na primjer samim otvaranjem knjige ili gledanjem slike ili skulpture. Dakle, za opažanje djela čiji su primjeri u digitalnom formatu neophodan je uređaj ili aparat posredstvom kojeg na primjer slušamo muziku na kompakt disku, dok nam naša čula dozvoljavaju da analogne primjerke djela opažamo odmah na primjer samim otvaranjem knjige ili gledanjem slike. Većina djela koja postoje u digitalnom formatu mogu se zabilježiti i u analognom formatu i obrnuto. Kao primjer možemo ponovo uzeti “Sljedeći Rembrant”, gdje je slika prvo stvorena u digitalnom formatu, a potom je uz pomoć 3D štampača pretvorena u pravu sliku. Na kraju kao temeljni zaključak nameće se nesporno da *kompjuterski stvorena djela, odnosno kompjuterski programi ispunjavaju uslov autorskopravne zaštite u pogledu elementa određenosti forme* (Živković, 2020, str. 624–632).

Analizirajući uporedno zakonodavstvo različitih zemalja, značajno je istaći da postoje zemlje koje su djela stvorena od strane kompjuterskog programa svrstala u autorska djela i pored toga što ispunjavaju samo uslov u pogledu određenosti forme koji je samo jedan od gore pomenutih elemenata autorskog djela. Kao prvi primjer možemo navesti član 9. stav 3. Zakona o autorskom pravu, dizajnu i patentima Ujedinjenog Kraljevstva (u daljem tekstu: ZADP Ujedinjenog Kraljevstva) u kojem je propisano da se “autorom u slučaju pisanih, dramskih, umjetničkih ili muzičkih djela koja su stvorena od strane kompjuterskog programa smatra osoba koja je preduzela neophodne mjere za stvaranje djela”, dok je članom 214. istog ZADP Ujedinjenog Kraljevstva propisano da se “zaštita koja pruža djelima stvoreni od strane kompjuterskih programa proteže samo na književna, dramska, muzička i umjetnička djela, dok se ne odnosi na medijska djela.” Članom 178. ZADP Ujedinjenog Kraljevstva propisuje definiciju djela stvorena od strane kompjuterskih programa na način da su to “djela stvorena u takvim okolnostima da nema ljudskog autora djela”, dok se članom 12(7) istog zakona određuje da autorska prava na djelima stvorenim od strane kompjuterskog programa traju 50 godina od završetka kalendarske godine u kojoj je djelo stvoreno.³⁸⁵ U skladu sa gore navedenim, jasno je da pozitivno autorsko pravo Ujedinjenog Kraljevstva otišlo korak naprijed u odnosu na ostala zakonodavstva, te je prihvatilo da u slučaju kada vještačka inteligencija u obliku

pravu, dizajnu i patentima Ujedinjenog kraljevstva u kojem je propisano da na književnim, muzičkim i dramskim djelima neće postojati autorsko pravo ukoliko ta djela nisu zabilježena u pismenoj ili nekoj drugoj formi (Ašković, 2019, str. 22).

³⁸⁵ *Copyright, Designs and Patents Act 1988* United Kingdom, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48> preuzeto 23. 01. 2020. godine.

kompjuterskog programa stvori književna, dramska, muzička i umjetnička djela, da im se, pod uslovima propisanim ovim zakonom pruža autorskoppravna zaštita, određuje titular prava i propisuje vremensko trajanje autorskog prava na ovim djelima. U pravnoj teoriji postoje mišljenja da nije do kraja jasno definisano šta to predstavlja neophodne mjere za stvaranje tih djela koje definiše autora. ZADP Ujedinjenog kraljevstva nije određeno niti dat primjer koje su radnje dovoljne, odnosno neophodne, pa sam tim da li će pritiskanje tastera na mišu biti dovoljno da se neko lice smatra autorom? Da li je autor programer koji je kreirao kompjuterski program ili korisnik kompjutera ili neko treće fizičko ili pravno lice? (Živković, 2020, str. 624–632)

Drugi primjer u uporednom zakonodavstvu jeste Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima Republike Irske koji djela stvorena od strane kompjuterskog programa definiše kao “djela stvorena u takvim okolnostima da autor nije individua (ličnost, pojedinac)”.³⁸⁶ Osim, Republike Irske i Ujedinjenog Kraljevstva, zemlje koje su “računarski generisana dela svrstala u autorska dela”, odnosno, bolje rečeno, zemlje koje su djelima, koja su kreirana od strane kompjuterskog programa kao vještačke inteligencije, dali status autorskog djela i pružili autorskoppravnu zaštitu su i Republika Indija i Novi Zeland. Član 8. stav 1. Zakona o autorskom pravu Italije propisuje “autor entitet (dakle ne nužno ljudsko biće) za koji je navedeno da je autor prema običaju, ili koji je kao autor pomenut u glumi, izvođenju ili predstavljanju ili emitovanju dela”, pa postoji mogućnost da i pozitivno zakonodavstvo Italije daje prostore da djela stvorena od strane vještačke inteligencije imaju status autorskog djela. Značajno je napomenuti da niti jedna konvencija ili direktiva Evropske unije ne zabranjuje da se djelima stvorenim od strane vještačke inteligencije prizna autorskoppravna zaštita, niti odredba koja to dozvoljava, pa možemo zaključiti da u ovom pogledu postoji pravna praznina. Međutim, administrativni priručnik registra za autorska prava SAD-a, čiji je naziv “Kompendijum” prakse Biroa za autorsko pravo SAD-a, te u tački 306 navodi da će “Biro registrovati autorsko djelo samo pod uslovom da je djelo stvorio čovjek.” Prema praksi Biroa za autorsko pravo “štite se plodovi intelektualnog rada koji se nalaze u kreativnim moćima uma.” Biro za autorsko pravo SAD-a će odbiti zahtjev za registraciju autorskog djela ukoliko utvrdi da ljudsko biće nije stvorilo djelo, jer je autorsko pravo ograničeno na originalne tvorevine autora. Kao primjer uzećemo presudu Vrhovnog suda SAD-a *Burrow-Giles Lithographic Co. V. Sorony*, gdje se između ostalog navodi da je “autorsko pravo, ekskluzivno pravo čoveka na produktima njegove genijalnosti ili intelekta.” Konačno, u tački 313.2 Kompendijuma su navedeni primjeri djela kojima nedostaje ljudska tvorevina, te je navedeno i “dela koje je stvorila mašina ili čist mehanički proces koje operiše nasumično ili automatizovano bez bilo kakvog kreativnog inputa ili intervencije ljudskog autora.” Možemo na kraju zaključiti da, s obzirom na činjenicu da veoma mali broj zemalja sadržajima stvorenim od strane kompjuterskih programa daje status autorskog djela, da autorskoppravna

³⁸⁶ *Copyright and Related Rights Act, 2000 (Act No. 28 of 2000) Republic of Ireland*, <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ie/ie098en.pdf>, preuzet dana 23. 01. 2020.

zaštita vještačke inteligencije bar za sada neće biti opšteprihvaćena u pravu intelektualne svojine.³⁸⁷

12.3. Kako odrediti nosioca autorskog prava kod djela stvorenih od strane vještačke inteligencije

Ukoliko bismo prihvatili pretpostavku da djela stvorena od strane kompjuterskih programa odnosno vještačke inteligencije budu autorska djela ili u sistemu koji ih priznaju kao takva, postavlja se pitanje ko će biti titular subjektivnog autorskog prava kod djela stvorenih od strane vještačke inteligencije? Da li je to programer kao pojedinac ili su to timovi programera i istraživača koji kreiraju vještačku inteligenciju ili je to investitor koji je uložio vrijeme i sredstva za njen nastanak i istraživanje, zatim da li je to korisnik vještačko inteligentnog kompjuterskog programa/kompjutera i konačno da li je to sam kompjuterski program (engl. *software*) koji predstavlja vještačku inteligenciju i koji može biti manje ili više zavistan od aktivnosti čovjeka. Premisa da roboti kao jaka vještačka inteligencija ili vještačka super inteligencija koja ne simulira mišljenje, već zaista misli, postane subjekat u pravu u ovom trenutku i u bližoj budućnosti predstavlja najmanje vjerovatnu mogućnost. Da bi vještačka inteligencija dobila status autora, to u suštini znači da pravni poredak kao subjekta u pravu, pored fizičkih i pravnih lica, prizna i vještačku inteligenciju (Živković, 2020, str. 632–636). Analizirajući ljudska prava kroz istoriju, ni svi ljudi nisu imali pravni subjektivitet, kao što su na primjer robovi, žene i djeca. Izdvojićemo interesantan primjer u vezi patenata u vremenskom periodu prije Američkog građanskog rata (1861 – 1865), Afroamerikanci koji su rođeni kao robovi nisu se smatrali građanima SAD-a, niti su imali pravo na svojinu, pa se i patent za njihove pronalaskе priznao njihovim gospodarima tj. robovlasnicima (Johnson, 2020).

Drugo pitanje koje ovdje ostaje otvoreno i sporno jeste kako će jedan vještačko inteligentan entitet vršiti svoja prava i ispunjavati obaveze (tražiti autorskopravnu zaštitu, isticati zahtjeve), ukoliko ne posjeduje razum (Živković, 2020, str. 632–636). Svaki čovjek ima opštu (potpunu, univerzalnu) pravnu sposobnost koja podrazumijeva “mogućnost subjekta da ima prava i obaveze”, za razliku od poslovne i deliktne sposobnosti koju nema svaki čovjek. Postoje bića koja ne odlikuje razum kao što su na primjer mala djeca, začet nerođen čovjek (lat. *nasciturus*) ili psihički oboljele osobe, koje imaju pravnu sposobnost, ali nemaju poslovnu i deliktnu sposobnost. Što se tiče poslovne i deliktne sposobnosti, ova lica imaju svoje zakonske zastupnike koji zastupaju njihova prava i ispunjavaju obaveze u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima koji uređuju ovu materiju (Babić, 2008, str. 69–78).

³⁸⁷ Vrhovni sud SAD je u predmetu *Burrow-Giles Lithographic Co. V. Sorony* 111 US 53,58, 1884 zauzeo stav da “autorsko pravo pripada samo čovjeku.” U pomenutoj presudi Vrhovni sud SAD je odlučivao o tome da li fotografija ispunjava uslove za autorskopravnu zaštitu, kao i da li se fotograf može imati status autora. Vid. Živković (2020, str. 624–632).

Shodno gore navedenom, kao treće pitanje se nameće da li je vještačkoj inteligenciji potreban zakonski zastupnik, ukoliko bi im se priznala pravna sposobnost? Ko bi mogao biti zakonski zastupnik vještačkoj inteligenciji? Da li je to programer, softverska firma koja zadržava imovinskopravna ovlaštenja, korisnik ili neko treći? Kako bi uopšte kompjuterski program na kompjuteru, odnosno vještačko inteligentni entitet, ma koliko napredan bio, vršio ovlaštenja na objavljivanje djela ili suprotstavljavanje nedostojnom korištenju djela odnosno kako bi ostvario svoje prava i vršio obaveze? U zemljama u kojima se djela stvorena od strane vještačke inteligencije smatraju autorskim djelama, autor je “osoba koja je preduzela neophodne mere za stvaranje tih dela.” Kako bi se utvrdilo ko je autor, potrebno je utvrditi ko je osoba koja je najzaslužnija za finalni sadržaj koji je stvorio vještačko inteligentni program. Najlogičniji odgovor bi bio da je to programer koji predstavlja “autora” – vještačko inteligentnog entiteta. Sa druge strane, ukoliko je riječ o super razvijenoj vještačkoj inteligenciji u kojem je sam softver napredniji i nezavisniji (automatizovan) u stvaranju, to se ovakva argumentacija i tumačenje čini manje osnovanom jer je moguće da programer skoro pa i nema veze sa samim finalnim kreiranim sadržajem već je za njega potpuno zaslužan vještačko inteligentni entitet. Možemo povući paralelu i napraviti poređenje sa hipotetičkom situacijom da se autorsko pravo na “Devetoj simfoniji” autora Ludviga van Betovena (Ludwig van Beethoven) dā njegovim roditeljima Johanu van Betovenu i Magdaleni Keveriku van Betoven pod obrazloženjem da su oni “stvorili” Betovena. Sa druge strane, ukoliko bi se uzela pretpostavka da se autorom smatrao korisnik vještačko inteligentnog programa, možemo doći do apsurdne situacije da se prostim klikanjem miša stvara autorsko djela?! Zbog svih gore pomenutih spornih pitanja, zakonodavci u Ujedinjenom Kraljevstvu, Republici Irskoj, Republici Indiji i Novom Zelandu nisu unaprijed odredili koje su to “neophodne mjere za stvaranje djela” i ostavili su da to u svakom konkretnom slučaju rješava sud (Živković, 2020, str. 632–636).

Rješavanje problema određivanja titulara autorskog prava na djelima stvorenim od strane vještačke inteligencije izuzetno je značajno iz više razloga: 1) ukoliko se za ovaj problem ne nađe rješenje ostavlja mjesta za zloupotrebe i to u vidu prisvajanja djela stvorenih od strane vještačke inteligencije od strane čovjeka i naznačavanje nekog lica kao autora na djelo koje on nije stvorio; 2) kako ova djela nisu predmet zaštite u autorskom pravu, samim tim se ne primjenjuju autorska prava niti postoji titular, a vještačko inteligentni entiteti nisu subjekti u pravu, ne postoji ni oni koji su odgovorni kada djela stvorena od strane kompjuterskih programa krše tuđe pravo intelektualne svojine; 3) djela stvorena od strane vještačke inteligencije mogu imati ili imaju veoma veliku tržišnu vrijednost, što ovoj problematici daje na dodatnoj težini.³⁸⁸

³⁸⁸ Kao primjer velike tržišne vrijednosti vještačke inteligencije možemo da navedemo da je slika “Portret Edmonda Belamija” (engl. *Portrait of Edmond Belamy*) koji je stvorila vještačka inteligencija tačnije algoritam, prodana na umjetničkoj aukciji za 432.500,00 američkih dolara. Umjesto potpisa slikara postoji matematička jednačina korištena da generiše sliku (Živković, 2020, str. 632–636).

U evropskokontinentalnoj pravnoj tradiciji, u koju spada Bosna i Hercegovina, autor je fizičko lice koje je stvorilo djelo i on je izvorni nosilac autorskog prava, kao i lice čije ime i prezime, pseudonim ili neki drugi znak su označeni na djelu dok se suprotno ne dokaže. Pravna lica ne mogu biti autori jer je duhovno stvaranje psihički proces koji pripada samo čovjeku, ali svakako mogu biti nosioci autorskog imovinskog prava. Drugim riječima, moralna autorska uvijek pripadaju čovjeku odnosno fizičkom licu, dok imovinskopravna ovlaštenja mogu pripadati pravnom licu kao nosiocu autorskog prava.³⁸⁹ Članom 98. stav 3. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH propisano je sljedeće: “Autorsko pravo na djelu po narudžbi, osim prava distribuiranja, zadržava autor, ako ovim zakonom ili ugovorom nije drugačije određeno. Na ugovor o autorskom djelu po narudžbi primjenjuju se na odgovarajući način propisi kojima se uređuje ugovor o djelu.” Članom 103. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH koji nosi naziv “Kompjuterski program stvoren u radnom odnosu ili po narudžbi” propisano je: “Ako je kompjuterski program stvorio zaposlenik u izvršavanju svojih obveza ili prema uputama poslodavca, ili ako ga je stvorio autor na temelju ugovora o narudžbi, smatra se da su sva autorska imovinska prava na takvom programu isključivo i u cjelini prenesena na poslodavca ili naručitelja, ako ugovorom nije drukčije utvrđeno.”³⁹⁰ Iz navedenog možemo zaključiti da, ako je autor fizičko lice, jasno da je zakonska pretpostavka da naručilac postaje nosilac autorskih prava, osim ako ugovorom ili zakonom nije drugačije određeno. Sa druge strane, ako je riječ o pravnim licima, pravna lica mogu ugovorom (kao i fizička lica) da zadrže autorska prava i time ostanu nosioci autorskog prava. S tim da fizička lica mogu imati i moralna i imovinska prava, a pravna lica mogu biti nosioci isključivo autorskih imovinskih prava. Takođe, kada je riječ o radnicima koji se nalaze u radnom odnosu kod poslodavca, ukoliko ugovorom nije drugačije određeno, sva autorska, imovinska prava se isključivo prenose na poslodavca, kada je riječ o kompjuterskim programima.

Međutim, u anglosaksonskoj pravnoj tradiciji, kod djela stvorenih po narudžbi, odnosno u radnom odnosu dolazi do izuzetka od pravila da se izvornim nosiocem autorskog prava smatra autor, odnosno lice koje je djelo zaista stvorilo. Ukoliko je djelo stvoreno u radnom odnosu ili po narudžbi, autorom se smatra poslodavac odnosno naručilac (fizičko ili pravno lice) bez obzira što je djelo u suštini stvorio radnik ili izvršilac posla iz ugovora o narudžbi djela. Član 201. Zakona o autorskom pravu SAD-a propisuje da “u slučaju dela po narudžbi poslodavac ili drugo lice za koje je delo pripremljeno smatra se autorom dela i nosilac je svih prava sadržanih autorskom pravu, osim ukoliko se strane nisu eksplicitno (izričito) složile odnosno dogovorile drugačije u pisanom instrumentu koji su i potpisali” (Živković, 2020, str. 632–636). Dakle, suštinska razlika jeste da u SAD-u, autor može biti i pravno lice, odnosno poslodavac, dok u BIH autor može biti

³⁸⁹ “Označavanje imena ili pseudonima određenog lica kao autora na autorskom djelu predstavlja zakonsku pretpostavku da je on zaista autor sve dok se protivno ne dokaže.” Rješenje Vrhovnog suda BiH GŽ 688/78 od 13. 07. 1978.) Vid. (Živković, 2020, str. 632–636).

³⁹⁰ Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

samo fizičko lice, a pravno lice kao naručilac posla ili kao poslodavac može biti nosilac samo imovinskopravnih ovlaštenja na autorskom djelu.

Pravni teoretičari i praktičari odnosno pravni eksperti u anglosaksonskoj pravnoj tradiciji su rješenja za određivanje nosioca autorskog prava u slučaju kada je kompjuterski program odnosno softver kao vještačka inteligencija kreira autorska djela pronašla u primjeni *doktrine djela po narudžbi, odnosno djela u radnom odnosu*. Primjenjujući ovu doktrinu na odnos programera kao autora super razvijenog kompjuterskog programa odnosno u širem smislu softvera koji predstavlja vještačku inteligenciju, programer bi se tretirao kao poslodavac, a vještačko inteligentni kompjuterski program bi bio radnik, te bi izvorni nosilac autorskog prava bi ostao programer kao autor “autora” vještačko inteligentnog entiteta (Bridy, 2014). Sa druge strane, posmatrajući opšte interese društva, u pravnoj teoriji postoje i stavovi da je cilj da podstaknemo razvoj vještačke inteligencije i da u skladu sa tim najpravičnije bilo autorsko pravo dodijeliti onima koji su najzaslužniji za njen razvoj i za sve što je novo, a to su njeni investitori tj. softverske kompanije, istraživačke institucije i fakulteti koji bi dalje kao titulari mogli da ustupaju imovinskopravna ovlaštenja na autorskom djelu krajnjim korisnicima (Živković, 2020, str. 632–636).

Ovo rješenje je svakako lakše primijeniti u anglosaksonskoj pravnoj tradiciji gdje za doktrina “djela po narudžbi”, odnosno “djela u radnom odnosu” postoji pravna pretpostavka da se izvornim nosiocem autorskog prava koji zadržava kako moralna, tako i imovinsko – pravna ovlaštenja smatra naručilac djela odnosno poslodavac. U evropsko-kontinentalnom sistemu, za razliku od anglosaksonskog pravnog sistema, situacija je drugačija u pogledu izvornog nosioca autorskog prava. Dakle, jasno je da u BiH naručilac, odnosno poslodavac zadržava sva autorska imovinska prava na autorskom djelu koji je nastao u radnom odnosu ili po osnovu ugovora o narudžbi djela, ukoliko ugovorom nije drugačije određeno. Međutim, osnovna razlika u odnosu na anglosaksonski pravni sistem jeste u tome što izvorni nosilac autorskog prava ostaje autor (radnik, izvršilac posla kod ugovora o narudžbi određenog posla) i on zadržava autorska moralna prava, dok poslodavac ili naručilac posla, ako je pravno lice, može biti nosiocem isključivo autorskih imovinskih prava (Živković, 2020, str. 632–636).

12.4. Povreda i ugrožavanje autorskog prava od strane vještačke inteligencije

Jedan od najvećih izazova koji se postavlja pred autorskim pravom i uopšte pred pravom intelektualne svojine u cjelini jeste sprečavanje neposredne ili posredne povrede autorskog prava od sistema super razvijene vještačke inteligencije koja je u ovom trenutku izuzetno napredovala. Ovdje ćemo navesti samo neke od primjera povrede autorskih prava od strane vještačke inteligencije: 1) Vještačka inteligencija uči putem mašinskog učenja, gdje kompjuterski program uči preuzimajući izuzetno velike količine informacija odnosno podataka. Ukoliko na tim podacima postoje autorska prava, a sam titular prava nije dao saglasnost za korištenje, odnosno umnožavanje i preradu do kojih dolazi

prilikom učenja od strane kompjuterskih programa, postavlja se pitanje kako riješiti ovaj problem jer postoji očigledna mogućnost da dođe do povrede autorskih prava? Pitanje koje se može nadovezati jeste da li se isključiti postojanje povrede autorskog prava ukoliko se korištenje istih vrši u cilju učenja?; 2) Do povrede autorskog prava može doći i u slučaju ukoliko djelo stvoreno od strane vještačko inteligentnog kompjuterskog programa predstavlja plagijat nekog već postojećeg djela ili ako kompjuterski stvoreno djelo predstavlja derivatno djelo, a titular izvornog djela nije dao neophodnu saglasnost; 3) Konačno, kao treći oblik povrede autorskog prava putem mašinskog učenja pomoću kojeg funkcioniše vještačka inteligencija jeste sastavljanje skupova podataka za učenje (treniranje) što podrazumijeva pravljenje digitalnih kopija (umnožavanje) podataka (djela). Do povrede tuđeg subjektivnog autorskog prava dolazi ukoliko gore pomenuti skupovi podataka za učenje sadrže materijale koji su pod autorskopravnom zaštitom, a za čije umnožavanje inženjeri, odnosno programeri nemaju dozvolu nosioca autorskog prava. Povreda ovlaštenja na zaštitu integriteta djela postoji ukoliko je došlo do izmjene autorskog djela u samom procesu umnožavanja. Konačno, sam skup podataka za mašinsko učenje može predstavljati predmet jednog drugog prava intelektualne svojine – prava proizvođača baze podataka koji se svrstava u srodna prava, a čiji je nosilac fizičko ili pravno lice koje je preduzelo inicijativu i preuzelo rizik ulaganja sredstava u stvaranje gore navedene baze podataka, a sve u skladu sa članom 141. stav 2. Zakona o autorskom i srodnim pravima Bosne i Hercegovine (Živković, 2020, str. 632–636).

Pravni eksperti koji su se bavili problematikom mogućnosti povreda autorskog prava od strane vještačke inteligencije ističu da vještačka inteligencija ugrožava autorsko pravo i na sljedeća dva načina. Prvi način jeste vještačka inteligencija putem mašinskog učenja daje kompjuterskim programima sposobnost da izvuku vrijedne informacije iz načina na koji autori izražavaju ideje. Na ovaj način mašinsko učenje postaje izražajnog karaktera jer umjesto izvlačenja činjenica o djelu, ono može da ima vrijednosti iz izražajnog aspekta djela. Kao drugi način odnosno novi tip prijetnje za tržište autorskog izražavanja predstavlja tehnologija mašinskog učenja jer umjesto da samo zamjeni tržište za individualna djela, izražajno mašinsko učenje može istisnuti autore i to zamjenom autora za jeftinijeg i efikasnijeg robota?! Sa druge strane, postoje skupovi podataka za treniranje mašinskog učenja vještačko inteligentnih kompjuterskih programa koji se koriste na zakonit način. Kao prvi primjer možemo navesti “Sljedeći Rembrant”, gdje je skup podataka, odnosno baza podataka za učenje sačinjena od djela koja su u javnom domenu. Drugi primjer, za neka djela se može dati specifična licenca za traženje podataka u svrhu mašinskog učenja. Konačno, treći primjer jeste da se ugovornim putem može definisati davanje velike količine informacija i podataka u svrhu mašinskog učenja. Konačno, četvrto, postoje stavovi da će stvaranje novih autorskih djela korištenjem mašinskog učenja vještačko inteligentnih programa crpeći informacije i podatke iz skupova podataka, odnosno baza podataka koje predstavljaju autorska djela, što će biti jedno od ključnih pravnih pitanja ako ne već sada, onda u bliskoj budućnosti (Sartor, Lagioia & Contissa, 2018).

12.5. Zaključak

Nezaustavljivi razvoji digitalno informaciono-komunikacionih tehnologija dovodi do velikih izazova koji se postavljaju kako pred autorska, tako i pred srodna pravo, tako i pred pravo intelektualne svojine u cjelini. Autori su smatrali da je značajno problematiku vještačke inteligencije i autorskih prava otvoriti i za širu pravnu javnost u Bosni i Hercegovini, budući da će razvoj IT industrije, svakako u vrlo bliskoj budućnosti, ova pitanja postaviti i široj pravnoj stručnoj javnosti kako Bosne i Hercegovine, tako i zemlja regiona.

Značajno je istaći da postoje značajna razlike u zakonskim rješenjima između Bosne i Hercegovine, Srbije, Hrvatske i zemalja Evropske unije sa bogatom pravnom tradicijom, gdje se kompjuterski programi štite samo autorskim pravom u odnosu na Sjedinjene Američke Države, u kojima postoji patentna zaštita kompjuterskih programa koja težište ima na algoritmu kao ključnom elementu u kreaciji kompjuterskog programa i pruža im zaštitu od imitacija. Opravdano se postavlja pitanje realne potrebe da, i zemlje koje pripadaju evropsko-kontinentalnom pravnom sistemu, pokrenu inicijativu rješenja da se kompjuterski programi štite ne samo autorskim pravom, već i kao patenti. Najveći izazov za autorsko pravo predstavlja (ne)mogućnost zaštite autorskih djela stvorenih od strane vještačko inteligentnih kompjuterskih programa. Postoji samo nekoliko nacionalnih zakonodavstava (Velika Britanija, Republika Irska, Novi Zeland, Republika Indija, Republika Italija), koja daju mogućnost da djela stvorena od strane vještačke inteligencije dobiju status autorskog djela pod posebnim uslovima propisanim njihovim pozitivnim zakonodavstvom. Sva ostala nacionalna zakonodavstva, uključujući i SAD kao zemlju u kojoj je i nastao pojam “vještačke inteligencije“, zadržavaju ekskluzivitet čovjeka kao jedinog mogućeg autora. Međutim, značajna razlika između SAD-a i zemalja koje pripadaju evropskom-kontinentalnom pravnom sistemu ogleda se u tome da u SAD-u pravno lice može da bude autor, odnosno izvorni nosilac autorskog prava čime zadržava kako moralna, tako i imovinskopravna ovlaštenja na eksploataciju autorskog djela, dok u evropskom kontinentalnom pravnom sistem autor najčešće može da bude samo fizičko lice. Podsjećamo da u BiH pravno lice može biti samo nosilac autorskih imovinskih prava, dok isključivo fizičko lice može biti autor, a sve u skladu sa Zakonom o autorskom i srodnim pravima BiH (Živković, 2020, str. 638–639).

Kao prijedlog rješenja za regulisanje djela stvorenih od strane vještačke inteligencije ovim putem bi apostrofirali doktrinu iz anglosaksonske pravne teorije koja je iznjedrena u radu Annemarie Bridy, koji nosi naslov “Coding Creativity: Copyright and the Artificially Intelligent Author”, koja primjenjuje doktrine djela po narudžbi, odnosno djela u radnom odnosu na djela stvorena od strane vještačke inteligencije gdje “se programer tretirao kao poslodavac, a vještačko inteligentni kompjuterski program bi bio radnik, te bi izvorni nosilac autorskog prava ostao programer kao autor ‘autora’ vještačko inteligentnog entiteta”. Međutim, potrebno je ponovo istaći da u članu 9. Zakona o autorskom

i srodnim pravima BiH je propisano da je autor djela fizičko lice, koje je stvorilo djelo, što jasno govori da ova teorija je više prilagođena za SAD jer izvorni nosilac autorskog prava u BiH, koji zadržava moralna autorska prava može da bude samo fizičko lice, dok pravno lice može da bude samo nosilac imovinskopravnih ovlaštenja. U svakom slučaju, potrebno je ovu problematiku regulisati pravično. Još je i Sveti Avgustin rekao da “nepravedni zakon nije zakon uopšte.” Na kraju, s obzirom na činjenicu da veoma mali broj zemalja sadržajima stvorenim od strane vještačke inteligencije daje status autorskog djela, možemo da zaključimo da autorskopravna zaštita vještačke inteligencije bar za sada neće biti opšteprihvaćena u pravu intelektualne svojine (Živković, 2020, str. 638–639).

Bibliografija

- Alija, I. (2011). *Pravo intelektualnog vlasništva u Bosni i Hercegovini, Zakoni iz oblasti autorskog i srodnih prava i kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava sa objašnjenjima i registrom pojmova*. Travnik: Univerzitet u Travniku.
- Alija, I., & Hasić, H. (2014). *Pozitivnopravna zaštita autorskog i srodnih prava u Bosni i Hercegovini*. Travnik: Univerzitet u Travniku.
- Alija, I., & Hasić, H. (2020). *101 odgovor na odabrana pitanja iz autorskog prava*. Travnik: Univerzitet u Travniku, Pravni fakultet.
- Alija, I., Hasić, H., & Zec, D. K. (2014). *Pojmovnik prava intelektualnog vlasništva*. Travnik: Univerzitet u Travniku.
- Anastasovska, J. D., Geiger, C., Akimovska, M. P., Naumovski, G., & Gavrilović, N. (2012). *Copyright and Related Rights*. Skopje: SS. Cyril and Methodius University Skopje, Iustinianus Primus Law Faculty.
- Aoki, K., Boyle, J., & Jenkins, J. (2008). *Tales From the Public Domain, Bound by Law*. Durham: Duke University Press.
- Aplin, T. (2005). *Copyright Law in the Digital Society, The Challenges of Multimedia*. Portland: Hart Publishing.
- Ašković, A. (2019). *Razvoj vještačke inteligencije i pravo intelektualne svojine: master rad iz prava intelektualne svojine*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Atkinson, B., & Fitzgerald, B. (2014). *A Short History of Copyright, The Genie of Information*. Heidelberg: Springer.
- Aufderheide, P., Jaszi, P., Bello, B., & Milosevic, T. (2014). *Copyright, Permissions, and Fair Use among Visual Artists and the Academic and Museum Visual Arts Communities, An Issues Report*. College Art Association.
- Babić, I. (2008). *Građansko pravo – uvod u građansko pravo i stvarno pravo*. Banja Luka: Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- Bainbridge, D., & Howell, C. (2011). *Intellectual Property Law (2nd ed.)*. Harlow: Pearson Education.
- Baldwin, P. (2014). *The Copyright Wars, Three Centuries of Trans-Atlantic Battle*. Princeton: Princeton University Press.

- Barbić, J. (ur.). (2017). *Zaštita intelektualnog vlasništva: Okrugli stol održan 18. ožujka 2016. u palači Akademije u Zagrebu*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti.
- Behlin, P. (2002). *Film kao roba*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Bently, L., Suthersanen, U., & Torremans, P. (ur.). (2010). *Global Copyright, Three Hundred Years Since the Statute of Anne, from 1709 to Cyberspace*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Besarović, V. (2005). *Intelektualna svojina, industrijska svojina i autorsko pravo* (4. dopunjeno i izmenjeno izd.). Beograd: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu.
- Besarović, V. (2011). *Intelektualna svojina, industrijska svojina i autorsko pravo* (5. neizmenjeno izd.). Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Centar za izdavaštvo i informisanje.
- Beverley-Smith, H. (2002). *The Commercial Appropriation of Personality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bikić, A. (2010). *Naknada štete*. Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Boateng, B. (2011). *The Copyright Thing Doesn't Work Here, Adinkra and Kente Cloth and Intellectual Property in Ghana*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- BOP Consulting. (2017). *How to Make a Living in the Creative Industries*. Geneva: WIPO. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_cr_2017_1.pdf
- Bouchoux, D. E. (2012). *Intellectual Property, The Law of Trademarks, Copyrights, Patents and Trade Secrets, Fourth Edition*. Clifton Park: Delmar Cengage Learning.
- Bowrey, K., & Handler, M. (ur.). (2014). *Law and Creativity in the age of the Entertainment Franchise*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brauneis, R. F. (Ur.). (2009). *Intellectual Property Protection of Fact-based Works, Copyright and Its Alternatives*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Bridy, A. (2014). *Coding Creativity: Copyright and the Artificially Intelligent Author*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1888622 (pristupljeno 20. 01. 2020)
- Burrell, R., & Coleman, A. (2005). *Copyright Exceptions, The Digital Impact*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Buskop, W. (2008). *Patents, Trademarks, Copyrights and Trade Secrets, What Automation Professionals, Manufacturers, and Business Owners Need to Know*. Research Triangle Park: Instrumentation, Systems, and Automation Society.
- Charmasson, H., & Buchacha, J. (2008). *Patents, Copyrights and Trademarks for Dummies* (2nd ed.) Hoboken: Wiley Publishing.
- Clement, J. (17. 11 2022). *Statista.com*. Preuzeto od Video game industry - Statistics & Facts. https://www.statista.com/topics/868/video-games/#topicHeader__wrapper
- Cohen, J. E. (2005). The Place of the User in Copyright Law. *Fordham L. Rev.* 74, 347-374. <http://scholarship.law.georgetown.edu/facpub/61> (pristupljeno 20. 04. 2015).
- Čizmić, J. & Boban, M., & Zlatović, D. (2016). *Nove tehnologije, intelektualno vlasništvo i informacijska sigurnost*. Split: Sveučilište u Splitu, Pravni fakultet.
- D'Agostino, G. (2010). *Copyright, Contracts, Creators: New Media, New Rules*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Damjanović, K., & Marić, V. (2012). *Intelektualna svojina* (4. izmenjeno i dopunjeno izdanje). Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu, Službeni glasnik.
- Dautbegović, A. (2010). *Pravo intelektualne svojine: predavanja*. Zenica: Univerzitet u Zenici, Pravni fakultet.

- David, M., & Halbert, D. (ur.). (2015). *The SAGE Handbook of Intellectual Property*. London: SAGE reference.
- Davidson, M. (2003). *The Legal Protection of Databases*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davidson, M., & Cornish, W. (2003). *The Legal Protection of Databases*. New York City: Cambridge University Press.
- de Icaza, M., (2007). *The Arts and Copyright: Learn from the Past, Create the Future*. Geneva : WIPO. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/935/wipo_pub_935.pdf
- Derclaye, E. (ur.). (2009). *Research Handbook on the Future of EU Copyright*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Drassinower, A. (2015). *Whats wrong with copying?* Cambridge: Harvard University Press.
- Drexler, J., Hilty, R. M., & Straus, J. (ur.). (2012). *Balancing Copyright - A Survey of National Approaches*. Heidelberg: Springer.
- Elias, S., & Stim, R. (2004). *Patent, Copyright & Trademark* (7th ed.). Berkeley: NOLO.
- Europe Economics, Guibault, L., Salamanca, O., & Van Gompel, S. (2015). *Remuneration of authors and performers for the use of their works and the fixations of their performances*. Brussels: European Commission.
- Ficsor, M. (2002). *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Geneva: WIPO. Preuzetosa: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_855.pdf
- Ficsor, M. (2003). *Guide to the Copyright and Related Rights Treaties Administered by WIPO and Glossary of Copyright and Related Rights Terms*. Geneva: WIPO. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/891/wipo_pub_891.pdf
- Fishman, S. (2008). *The Public Domain: How to Find & Use Copyright-Free Writings, Music, Art & More* (4th ed.). Berkeley: Nolo.
- Fitzgerald, B., & Gilchrist, J. (ur.). (2015). *Copyright Perspectives, Past, Present and Prospect*. Heidelberg: Springer.
- Flint, M. F. (1979). *A Users Guide to Copyright*. London: Butterworths.
- Frederiksen, L. (2016). *The Copyright Librarian, A Practical Handbook*. Waltham: Elsevier.
- Gajić, B., Lalović, L., Crnjak, S., Antonović, Z., Antonić, V., & Artuković, K. (2013). *Priručnik iz oblasti intelektualnog vlasništva za sudije*. Sarajevo: Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH; Banja Luka: Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Republici Srpskoj i Commercial Law Development Program.
- Gammons, H. (2011). *The Art of Music Publishing, an entrepreneurial guide to music publishing and copyright for th emedia, film and music industries*. Oxford: Focal Press (Elsevier).
- Gervais, D. J. (ur.). (2015). *International Intellectual Property, A Handbook of Contemporary Research*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Gervais, D. J. (2006). *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Kluwer Law International.
- Gliha, I. (2006). Prava na autorskim djelima nastalim u radnom odnosu i po narudžbi. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagreb*, 56(Posebni broj), 791–836.
- Goldstein, P. (2001). *International Copyright, Principles, Law, and Practice*. New York City: Oxford University Press.
- Gorman, R. A. (2006). *Copyright Law, Second Edition*. Washington DC: Federal Judicial Center.
- Gosseries, A., Marciano, A., & Strowel, A. (ur.). (2008). *Intellectual Property and Theories of Justice*. Houndmills: Palgrave Macmillan.

- Grannell, C. (16. 05 2018). *A history of music streaming*. Preuzeto od Dynaudio: <https://www.dynaudio.com/dynaudio-academy/2018/may/a-history-of-music-streaming>
- Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act, 1971)*. (1978). Geneva: WIPO. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/615/wipo_pub_615.pdf
- Haber, E. (2018). *Criminal Copyright*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halbert, D. J. (2014). *The State of Copyright, The complex relationships of cultural creation in a globalized world*. New York City: Routledge.
- Harms, L. (2018). *The Enforcement of Intellectual Property Rights (4th ed.)*. Geneva: WIPO. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_791_2018.pdf
- Hasić, H., & Živković, A. (2023). Korištenje baze podataka kao predmeta autorskopravne i zaštite srodnog prava proizvođača baze podataka u eri informacionih tehnologija. U *Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa "Izazovi i perspektive razvoja pravnih sistema u XXI vijeku"*. Banja Luka: Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.
- He, T. (2017). *Copyright and Fan Productivity in China, A Cross-jurisdictional Perspective*. Singapore: Springer Nature.
- Hemmings Kent, M. & Kaufman, J. J. (2009). *An Associates Guide to the Practice of Copyright Law*. New York: Oxford University Press.
- Henneberg, I. (1999). *Autorsko pravo*. Zagreb: Informator.
- Henneberg, I. (2001). *Autorsko pravo (2. izmijenjeno i dopunjeno izd.)*. Zagreb: Informator.
- Hilty, R. M., & Liu, K.-C. (ur.). (2015). *Compulsory Licensing, Practical Experiences and Ways Forward*. Heidelberg: Springer.
- Hirtle, P. B., Hudson, E., & Kenyon, A. T. (2009). *Copyright and Cultural Institutions, Guidelines for Digitization for U.S. Libraries, Archives, and Museums*. Ithaca: Cornell University Library.
- Hofman, J. (2009). *Introducing Copyright, A plain language guide to copyright in the 21st century*. Vancouver: Commonwealth of Learning.
- Horvat, A., & Živković, D. (2009). *Knjižnice i autorsko pravo*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Hughenoltz, P. B., & Okediji, R. (2012). Conceiving an International Instrument on Limitations and Exceptions to Copyright. *Amsterdam Law School Research Paper No. 2012-43*.
- Institut za intelektualno vlasništvo BiH. (2011). *Izvještaj o funkcioniranju sistema kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava u Bosni i Hercegovini u periodu od 2005-2010. godine*. Mostar: Institut za intelektualno vlasništvo BiH.
- Intelektualno vlasništvo, *Pojmovnik*. (2011). Sarajevo: Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine.
- ITL Education Solutions Limited. (2010). *Introduction to Database Systems*. Pearson India.
- Janjić, M. (1973). *Industrijska svojina i autorsko pravo*. Beograd: Službeni list SFRJ.
- Johnson, S. (2017). America's always had black inventors – even when the patent system explicitly excluded them. *The Conversation*. <http://theconversation.com/americas-always-had-black-inventors-even-when-the-patent-system-explicitly-excluded-them-72619> (pristupljeno 27. 01. 2020).
- Kamina, P. (2004). *Film Copyright in the European Union*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Klemens, B. (2006). *Math You Cant Use, Patents, Copyright and Software*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.

- Kunda, I., & Matanovac Vučković, R. (2010). Raspolaganje autorskim pravo na računalnom programu – materijalnopravni i kolizijskopravni aspekti. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 31(1), 85-131.
- Kung-Chung Liu, R. M. (2017). *Remuneration of Copyright Owners, Regulatory Challenges of New Business Models*. Berlin: Springer-Verlag.
- Litman, J. (2006). *Digital Copyright*. Amherst: Prometheus Books.
- Lowe, N., & Koskinen-Olsson. (2014). *Educational Material on Collective Management of Copyright and Related Rights - Module 1*. [Geneva]: [World Intellectual Property Organization]. <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=3401>
- Lucchi, N. (2006). *Digital Media & Intellectual Property Management of Rights and Consumer protection in a Comparative Analysis*. Heidelberg: Springer.
- Lutzker, A. P. (2003). *Content rights for creative professionals: copyrights and trademarks in a digital age (2nd ed.)*. Burlington: Focal Press.
- Marić, V. & Benczek, P. A. (2014). *Vodič kroz autorsko i srodna prava i njihovo kolektivno ostvarivanje*. Sarajevo: EU IPR Enforcement.
- Marković, S. (1997). *Patentno pravo*. Beograd: Nomos.
- Marković, S. M. (1989). *Zaštita računarskih programa patentom, autorskim pravom i pravom sui generis*. Ljubljana: Centar za mednarodno sodelovanje in razvoj.
- Marković, S. M. (1999). *Autorsko pravo i srodna prava*. Beograd: Službeni glasnik.
- Marković, S. M. (2007). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: Magistrat i Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Marković, S. M. (2014). *Pravo intelektualne svojine i informaciono društvo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Marković, S. M. (2018). *Pravo intelektualne svojine i informaciono društvo (2. dopunjeno izd.)*. Beograd: Službeni glasnik.
- Marković, S. M., & Popović, D. (2015). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: University Press - Izdanja Magistrat.
- Marković, S. M., & Popović, D. (2017). *Pravo intelektualne svojine (5. izmenjeno i dopunjeno izd.)*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Mazziotti, G. (2008). *EU Digital Copyright Law and the End-User*. Heidelberg: Springer.
- Mazzone, J. (2006). *Copyfraud*. *Brooklyn Law School, Legal Studies Paper No. 40; New York University Law Review*, Vol. 81, <http://ssrn.com/abstract=787244> (pristupljeno 15. 03 2015).
- McClean, D., & Schubert, K. (Ur.). (2002). *Dear Images, Art, Copyright and the Culture*. London: Ridinghouse ICA.
- Mededović, S. (2014). *Autorsko pravo i srodna prava*. Novi Pazar: Univerzitet u Novom Pazaru.
- Mešević, IR. (2019). *Zakonski okvir i izazovi zaštite softvera u BiH*. Rad izložen na Radionici o presudama u građanskim predmetima kršenja prava intelektualnog vlasništva, Mostar, Ambasada SAD u BiH, Američka privredna komora – Program razvoja poslovnog prava u koordinaciji sa Centrom za edukaciju sudija i tužilaca Republike Srpske i Bosne i Hercegovine, Mostar, BiH.
- Mešić, I., Unkić, F. & Kalajac, E. (2010) Pravna zaštita softvera u svjetlu Zakona o autorskim pravima u Bosni i Hercegovini. *BH Ekonomski forum*, 1(1), 107-122.
- Miladinović, Z. (2012). *Pravo intelektualne svojine*. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu.

- Moghadaspour, K. (26. 07 2016). The Importance Of Concerts And Music. Preuzeto od Odyssey: <https://www.theodysseyonline.com/the-importance-of-concerts-and-music>
- Okediji, R. L. (ur.). (2017). *Copyright Law in an Age of Limitations and Exceptions*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Prlja, D., & Reljanović, M. (2012). *Internet pravo*. Beograd: Institut za uporedno pravo.
- Prowda, J. B. (2013). *Visual Arts and the Law, A Handbook for Professionals*. Burlington: Lund Humphries.
- Radovanović, S. (2010). Open source ugovor o licenci softvera. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu*, 44(1), 81-94.
- Radovanović, S. (2013). Obim dozvoljenog umnožavanja računarskog programa kod ugovora o licenci. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 61(1), 169-197.
- Ramos, Andy et al. (2013). *The Legal Status of Video Games, Comparative Analysis in National Approaches*. Geneva: WIPO. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_report_cr_vg.pdf
- Rosen, R. S. (2008). *Music and Copyright*. New York: Oxford University Press.
- Sartor, G., Lagioia, F., & Contissa, G. (2018). *The use of copyrighted works by AI systems: Art works in the data mill*. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3264742 (pristupljeno 31. 01. 2020).
- Saunders, D. (1992). *Authorship and Copyright*. Rutledge: New York City.
- Schwabach, A. (2007). *Intellectual Property, A Reference Handbook*. Santa Barbara: ABC CLIO.
- Selimović, M., & Kolar Mijatović, B. (2020). *Autorsko i srodna prava kao integralni dio intelektualne svojine*. Travnik: Univerzitet u Travniku.
- Simpson, C. (2008). *Copyright for Administrators*. Columbus: Linworth Books.
- Simpson, C. (2011). *Copyright Catechism II: Practical Answers to Everyday School Dilemmas*. Santa Barbara: Linworth (ABC-CLIO, LLC).
- Sinha, M. K. & Mahalwar, V. (2017). *Copyright Law in the Digital World: Challenges and Opportunities*. Singapore: Springer Nature.
- Spasić, V. Ž. (2011). *Autorska dela u digitalnom okruženju*. Niš: Pravni fakultet u Nišu, Univerzitet u Nišu.
- Spoof, R. (2013). *Without Copyrights, Piracy, Publishing, and the Public Domain*. New York: Oxford University Press.
- Stamatoudi, I. A. (2003). *Copyright and Multimedia Products, a Comparative Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stim, R. (2010). *Getting Permission, How to License & Clear Copyrighted Materials Online & Off* (4th ed.). Berkeley: Nolo.
- Stojanović, L. (2019). *Copyleft i Creative Commons u digitalnim medijima: master rad intelektualna svojina i informaciono društvo*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Stokes, S. (2001). *Art and Copyright*. Portland: Hart Publishing.
- Strowel, A. (ur.). (2009). *Peer-to-peer File Sharing and Secondary Liability in Copyright Law*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Swarbrick, D., et al. (2019). How Live Music Moves Us: Head Movement Differences in Audiences to Live Versus Recorded Music. *Frontiers in Psychology*, 9(2682). doi:10.3389/fpsyg.2018.02682

- Šarboh, S., & Perić, M. (2010). Zaštita softvera patentima u SAD, Evropskoj uniji i Srbiji. INFO-TEH-Jahorina, 9(E-I-13), 474-475.
- Tajić, H. (2015). *Autorsko pravo i pravo industrijskog vlasništva: sudska praksa*. Sarajevo: Privredna štampa.
- Taubman, A., Wager, H., & Watal, J. (Ur.). (2012). *A Handbook on the WTO TRIPS Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Torremans, P. (ur.). (2007). *Copyright Law, A Handbook of Contemporary Research*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Towse, R. (ur.). (2002). *Copyright in the Cultural Industries*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Tussey, D. (2012). *Complex Copyright, Mapping the Information Ecosystem*. Burlington: Ashgate Publishing Company.
- Uchtenhagen, U. (2005). *Copyright Collective Management in Music*. Geneva: WIPO. <https://www.wipo.int/publications/en/details.jsp?id=362&plang=EN>
- UNESCO. (2010). *The ABC of Copyright*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000187677>
- United States Copyright Office. (2014). *Compendium of U.S. Copyright Office Practices* (3 ed.). Washington D.C.: United States Copyright Office.
- Vaver, D. & Sirinelli, P. (2002). *Principles of Copyright: Cases and Materials; Notions fondamentales du droit dauteur: Recueil de jurisprudence*. Geneva: WIPO and UNDP. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/844/wipo_pub_844.pdf
- Vidojević, M. (2018). *Zaštita ugovora o licenci softvera otvorenog koda u okviru autorskog prava: master rad iz prava intelektualne svojine*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Vignjević, L. (2011). *Autorsko i srodna prava u Bosni i Hercegovini*. Mostar: Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine.
- Vujičić, N. (2016). Srodnopravna zaštita baza podataka – osnovni i dopunski oblik zaštite? *Pravo i privreda: časopis Udruženja pravnika u privredi SR Jugoslavije*, 54(7-9), 497-516.
- Westbrook, S. (ur.). (2009). *Composition & Copyright, Perspectives on Teaching, Text-making, and Fair Use*. Albany: State University of New York.
- Wilson, L. (2003). *A Friendly Handbook to Protecting and Profiting from Copyrights* (3rd ed.). New York: Allworth Press.
- Wilson, L. (2005). *Fair Use, Free Use and Use by Permission: How to Handle Copyrights in All Media*. New York: Allworth Press.
- World Intellectual Property Organization. (2016). *Understanding Copyright and Related Rights*. Geneva: World Intellectual Property Organization. https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_909_2016.pdf.
- Zlatović, D. (2008). *Žigovno pravo*. Šibenik: Vizura.
- Živković, A. (2020). The challenges of protecting intellectual property rights in the age of transformative, digital information and communication technologies with special reference to artificial intelligence. U I. Milinković (ur.), *International Scientific Conference "Transformative Technologies: Legal and Ethical Challenges of the 21st Century": 07-08 February 2020: Conference Proceedings* (str. 613–614). Banja Luka: Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.

Propisi

- Bernska konvencija o zaštiti književnih i umjetničkih djela. https://www.dziv.hr/files/file/zakonodavstvo/medjunarodni/bernska_konvencija.pdf (pristupljeno 13. 10. 2022).
- Constitution of the United States*. <http://constitutionus.com/> (pristupljeno 27. 01. 2020).
- Copyright and Related Rights Act, 2000 (Act No. 28 of 2000) Republic of Ireland*. <https://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/ie/ie098en.pdf> (pristupljeno 23. 01. 2020).
- Copyright, Designs and Patents Act 1988 United Kingdom*. <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48> (pristupljeno 23. 01. 2020).
- Direktiva 2009/24/EZ Europskog parlamenta i vijeća od 23. travnja 2009 o pravnoj zaštiti računalnih programa (kodificirana verzija na hrvatskom jeziku), *Službeni list Europske unije* L 111/16, 5. 5. 2009. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009L0024&from=hr> (pristupljeno 10. 01. 2020).
- Direktiva 96/9/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 11. 03. 1996. godine o pravnoj zaštiti baze podataka. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:31996L0009&from=BG> (pristupljeno 13. 10. 2022).
- Copy L. Rep (CCH) P28, 888, u pravnoj bazi Lexis Nexis, www.lexisnexis.com (pristupljeno 29. 3. 2009).
- Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS sporazum). https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-regulativa/serbian/Me%C4%91unarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_%C4%8Dlanica_SER/trips.pdf (pristupljeno 13. 10. 2022).
- Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva, *Službeni list Europske unije* 11/Sv. 74, *Službeni list Europskih zajednica*, L 336/214, 23. 12. 1994. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A1223\(17\)&from=HR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:21994A1223(17)&from=HR) (pristupljeno 08. 01. 2020).
- Ugovor o autorskom pravu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo. *Službeni list Europske unije* 11/Sv. 103, *Službeni list Europskih zajednica* L 89/8, 11. 4. 2000. [https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22000A0411\(01\)&from=RO](https://eurlex.europa.eu/legalcontent/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:22000A0411(01)&from=RO) (pristupljeno 08. 01. 2020).
- Ustav Republike Srpske. *Službeni glasnik Republike Srpske*, broj 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05.
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. *Narodne novine Republike Hrvatske*, br. 111/21.
- Zakon o autorskom i srodnim pravima. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 63/10.
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 7/02.
- Zakon o autorskom i srodnim pravima. *Službeni glasnik Republike Srbije*, br. 104/2009, 99/2011, 119/2012, 29/2016 - odluka US i 66/2019.
- Zakon o industrijskom dizajnu. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.
- Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 63/10.
- Zakon o lijekovima i medicinskim sredstvima. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 58/08.
- Zakon o osnivanju Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 43/04.

Zakon o patentu. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010.

Zakon o zaštiti novih sorti biljaka Bosne i Hercegovine. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 14/10 i 32/13.

Zakon o zaštiti oznaka geografskog porijekla. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.

Zakon o zaštiti topografije integriranog kola. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.

Zakon o žigu. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.

Sudska praksa

Presuda Evropskog suda pravde. *Fitures Marketing Ltd v. Organismos prognostikon agonon podosfairou AE (OPAP)*, C-444/02, 09. 11. 2004. <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?jsessionid=F2130123BA1EDBF20BC0C8648EECD565?text=&docid=49635&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3331641> (pristupljeno 13. 10. 2022).

Presuda Evropskog suda pravde. *Football Dataco Ltd and Others v Yahoo! UK Ltd and Others*, C 604/10, 1. 3. 2012.

Presuda Okružnog privrednog suda u Banjaluci, broj 57 0 PS 127716 18 Ps, 26. 07. 2021.

Presuda Privrednog apelacionog suda, Pkž 238/2014, 27. 11. 2014.

Presuda Višeg privrednog suda u Banjaluci, broj 57 0 Ps 127716 21 Pž, 24. 02. 2022.

Presuda Vrhovnog suda Srbije, broj GŽ-11/02, 7. 3. 2002.

OBLAST A2

KOLEKTIVNO OSTVARIVANJE AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA

Dr. iur. Iza Razija Mešević*

Zvezdana Antonović**

Vesna Vuletić Bebek***

Dr. sc. Haris Hasić****

* Vanredna profesorica, Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet. Autorica poglavlja: 1–11.

** Sudija Suda Bosne i Hercegovine. Autorica dijelova koji se odnose na sudsku i upravnu praksu.

*** Pomoćnica ravnatelja, Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. Autorica poglavlja 12.

**** Vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku. Autor poglavlja 13 i 14.

1. Ostvarivanje autorskog i srodnih prava

Ostvarivanje autorskog prava predstavlja djelatnost vršenja imovinsko-pravnih ovlaštenja autora i nosilaca srodnih prava (izvođača, proizvođača fonograma, radio-difuznih ustanova, proizvođača videograma, proizvođača baza podataka i izdavača), te njihovih prava na naknadu i pojedinih drugih prava autora (npr. prava slijeđenja) u svrhu sticanja imovinske koristi upotrebom tih djela/predmeta zaštite srodnih prava. Istovremeno, ostvarivanje prava se ne reducira samo na vršenje ovlaštenja, već obuhvata i niz drugih djelatnosti vezanih za korištenje djela/predmeta srodnih prava, kao npr. zaključivanje ugovora sa korisnicima, nadzor nad upotrebom tih djela, ubiranje naknade za korištenje, te zaštitu prava nad djelima, ukoliko dođe do povrede i sl.

U Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: "BiH") ostvarivanje autorskog i srodnih prava uređeno je kako Zakonom o autorskom i srodnim pravima (dalje u tekstu: "ZASP"), tako i Zakonom o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (dalje u tekstu: "ZKO-ASP"), te nizom podzakonskih akata i to:

Pravilnikom o načinu i formi ispunjavanja uslova za davanje dozvole pravnim licima za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava (dalje u tekstu: "Pravilnik"), Pravilnikom o medijaciji radi zaključenja kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitiranih djela i Odlukom o iznosima naknada za reproduciranje za privatnu i drugu vlastitu upotrebu autorskih djela i predmeta srodnih prava.

ZASP uređuje individualno ostvarivanje autorskog i srodnih prava.

Oblasti kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava u BiH posvećen je ZKOASP kao *lex specialis* u ovoj materiji, što je jedna nomotehnička posebnost, budući da je materija kolektivnog ostvarivanja češće uređena u okviru propisa o autorskopravnoj zaštiti (Mešević, 2008, str. 339 *et seq.*).

Predmetni podzakonski akti uređuju pojedina pitanja kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava.

U pravilu autor/nosilac srodnog prava ima mogućnosti izbora u pogledu metode ostvarivanja svojih prava (individualno ili kolektivno), od čega izuzetak predstavlja situacija, kada zakonodavac izričito podvodi određene kategorije prava pod režim obaveznog/mandatornog kolektivnog ostvarivanja, o čemu će biti riječi u poglavlju 2.1.

2. Individualno ostvarivanje autorskog i srodnih prava

Individualno ostvarivanje autorskog i srodnih prava je uređeno čl. 147 st. 1 i 2 i čl. 148 ZASP-a. Isto podrazumijeva (čl. 147, st. 2 ZASP) ostvarivanje prava za svako pojedinačno djelo (individualno), odnosno, za svaki pojedinačni predmet srodnih prava (npr. svaku

interpretaciju, svaki fonogram, svaki videogram i sl./čl. 149 ZASP). Ovaj vid ostvarivanja prava autor/nosilac srodnog prava može realizirati sam – tj. sam zaključivati ugovore s korisnicima, sam naplaćivati naknadu, sam vršiti nadzor nad upotrebom svojeg djela i sl., ili u te svrhe može angažovati zastupnika.

ZASP u tom kontekstu definiše zastupnika koji za autora/nosioca srodnog prava vrši individualno ostvarivanje, kao fizičko ili pravno lice, kojeg autor/nosilac srodnog prava ovlasti za zastupanje (čl. 147, st. 1). Shodno, pored advokata, agenata i sl., kao fizičkih lica, zastupnici mogu također da budu i autorske agencije, autorska udruženja, sindikalne organizacije ili čak specijalizirana pravna lica. Individualno ostvarivanje prava putem zastupnika podrazumijeva zastupanje autora/nosioca srodnog prava u pravnim poslovima s korisnicima, odnosno naručiocima njihovih djela, uključivši naplatu autorskih naknada i zastupanje autora/nosioca srodnog prava u sudskim ili drugim službenim postupcima radi zaštite njihovih autorskih/i ili srodnih prava (čl. 148 st. 1 ZASP).

2.1. Specifičnosti individualnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava

Ne bi bilo adekvatno tumačiti čl. 147 st. 2 ZASP jezički doslovno, u smislu da pravna ili fizička lica, koja su individualni zastupnici mogu ostvarivati autorsko/srodna prava samo za jednog autora i za samo pojedinačna djela. Naprotiv, doista je u praksi kako poznato (npr. autorska agencija za Srbiju), tako i uvriježeno, da individualni zastupnici, posebno koji su pravna lica, ostvaruju prava za veći broj autora/nosilaca prava i za veći broj autorskih djela. Ovakvo ostvarivanje čak ne isključuje da se za određeni broj djela u transakcijama s korisnicima ugovaraju identični uvjeti korištenja i iznosi naknada, koji se mogu čak i skupno naplaćivati, te zastupnik nakon toga vrši individualnu distribuciju. Također, individualno ostvarivanje obuhvata uporediv katalog djelatnosti, kao i kolektivno ostvarivanje.

Ipak, karakteristično je za individualno ostvarivanje prava da je potpuno prepušteno volji autora/nosioca srodnih prava da bira svog zastupnika i samostalno određuje predmet i obim mandata. Pa tako, jedan autor može povjeriti ostvarivanje svih prava na jednom svom djelu jednom zastupniku, dok za ostvarivanje prava na drugim djelima može angažovati drugog zastupnika. Također, autor može povjeriti ostvarivanje jedne kategorije prava na svim svojim djelima jednom zastupniku, dok ostvarivanje svih drugih prava na svojim djelima potpuno drugom subjektu. Iz tog razloga, individualni zastupnik mora – posebno u odnosu s korisnicima – dokazati obim i sadržaj svog mandata, kako ne bi došlo do zloupotreba.

Nadalje, krucijalno je istaći da individualno ostvarivanje prava, čak i ako u jednom momentu može, s obzirom na veliki broj autorskih djela/predmeta srodnih prava različitih autora kojim upravlja jedan zastupnik, podsjećati na kolektivno ostvarivanje, a ono to nije.

Nije iz razloga što se na individualno ostvarivanje prava, bez obzira na broj autorskih djela/predmeta srodnih prava, kojim upravlja jedan zastupnik, ne primjenjuju specifični principi i pravila, koji se odnose na kolektivno ostvarivanje prava i posebno na organizacije za kolektivno ostvarivanje utemeljeni u ZKOASP-u, koji predstavlja *lex specialis* u ovoj materiji.

Individualno ostvarivanje prava može biti skupno (npr. za veliki broj pojedinačnih autorskih djela), ali nikada ne može biti kolektivno.

Individualni ostvarilac prava, bio pravno ili fizičko lice i ma koliki broj djela/predmeta srodnih prava individualno zastupao u jednoj skupnoj transakciji s korisnikom, uvijek ostaje samo i jedino zastupnik i na njega se isključivo mogu primjenjivati pravila, koja se primjenjuju na odnos zastupanja (Zakon o obligacionim odnosima, dalje u tekstu: "ZOO"), a nikako pravila koja se primjenjuju na KO. Drugim riječima, individualno ostvarivanje autorskih prava se ne može vršiti "oponašanjem" pravila kolektivnog ostvarivanja.

2.2. Razlike između individualnog i kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava

Organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava u BiH (dalje u tekstu: "KO") su pravna lica, koja se osnivaju u zakonom propisanoj pravnoj formi udruženja, koja djeluju na teritoriji BiH i kojim Institut za intelektualno vlasništvo (dalje u tekstu: "Institut") u upravnom postupku izdaje dozvolu za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja, nakon što izvrši provjeru, da li to udruženje ispunjava tehničke, ekonomske, infrastrukturne, stručne i personalne uvjete izričito predviđene u ZKOASP i pratećem podzakonskom aktu (Pravilniku). Institut izdaje dozvolu samo jednoj KO za istu vrstu prava na istoj vrsti djela, čime ona stiče zakonski monopol (čl. 6 st. 3 ZKOASP) u okviru svoje specijalizacije (umjetničke oblasti). Takva monopolska pozicija KO garantuje na tržištu kolektivnog ostvarivanja autorskog i/ili srodnih prava visok stepen pravne sigurnosti korisnicima autorskih djela, da su zaključenjem ugovora s određenom KO ispunili sve svoje obaveze prema autorima čija djela koriste i na takav način osigurali poslovanje u skladu s pozitivnim zakonskim propisima. Tome značajno doprinosi i pretpostavka kolektivnog ostvarivanja prava (čl. 18 st. 1 ZKOASP) ustanovljena u korist KO u određenoj umjetničkoj oblasti, s obzirom da se smatra, da je ta KO ovlaštena da djeluje za račun svih autora u oblasti svoje specijalizacije, koju određuje dozvola Instituta. Kako ne bi zloupotrijebila ovu monopolsku poziciju, ZKOASP predviđa snažne kontrolne mehanizme za KO, koji podrazumijevaju, između ostalog, kontinuirani nadzor od strane Instituta, nadzor članova KO, obavezu izvještavanja i transparentnosti djelovanja itd. Pored toga, zakonodavac nameće KO i niz obaveza, kao npr. dužnost sklapanja ugovora za kolektivno ostvarivanje prava iz oblasti svoje djelatnosti s autorima/ nosiocima srodnih prava (čl. 15 st. 1 ZKOASP), dužnost zaključenje ugovora sa svakim zainteresovanim

korisnikom bez diskriminacije (čl. 29 ZKOASP), zatim obavezan prijem u članstvo KO (čl. 16 ZKOASP), koji podrazumijeva i učešće autora/nosilaca srodnih prava u upravljačkim tijelima KO i sl. Konačno, KO djeluje na neprofitnoj osnovi (ne stječe prihod za sebe, već za autore), u svoje ime, a za račun autora, budući da autori po sili zakona, ili na osnovu ugovora, koji zaključuju s KO, na organizaciju prenose svoja autorska prava u svrhu njihovog ostvarivanja i zaštite.

Sva navedena pravila i principi, koji se odnose na djelatnost kolektivnog ostvarivanja i KO i koji su izričito zakonski utemeljeni u ZKOASP ne primjenjuju se na individualno ostvarivanje autorskog i/ili srodnih prava od strane zastupnika, koji su pravna lica, pa čak i u situacijama, kada ti zastupnici ostvaruju prava za veći broj djela, većeg broja autora pod istim ili sličnim uvjetima.

Također, ne postoji kontrola osnivanja pravnih lica koja djeluju kao individualni zastupnici od strane Instituta, niti Institut vrši nadzor nad obavljanjem njihove djelatnosti individualnog ostvarivanja. Ne postoji obaveza publiciteta (prema Institutu, korisnicima ili javnosti) prilikom obavljanja djelatnosti individualnog ostvarivanja prava, niti individualni zastupnik mora djelatnost ostvarivanja prava obavljati kao svoju jedinu djelatnost, a posebno ne na neprofitnoj osnovi. Naprotiv, individualni zastupnici u pravilu svoju djelatnost obavljaju u svrhu sticanja dobiti, što je još jedna od okolnosti koja upućuje na jasnu razliku između individualnih zastupnika i KO.

Shodno tome, radi se o subjektima, na koja se primjenjuju opća pravila o zastupanju (čl. 84 *et seq.* ZOO), a ne odredbe ZKOASP-a i čiji je obim i sadržaj ovlaštenja koji im pripada u kontekstu individualnog ostvarivanja autorskog prava određen isključivo voljom vladavca, tj. autora ili nosioca srodnog prava. Pravna lica, koja individualno ostvaruju prava autora i nosilaca srodnih prava nastupaju u pravnom prometu i u postupcima zaštite kao zastupnici – kako u ime, tako i za račun autora – za razliku od KO, kojima su prava ugovorom i ZKOASP-om povjerena na ostvarivanje, te u pravnom prometu i postupcima zaštite djeluju u svoje ime, a za račun autora.

Prema tome, u realizaciji zaštite pred sudskim i drugim organima, teret dokaza o obimu i sadržaju ovlaštenja za individualno ostvarivanje (koji autori/nosioci srodnih prava i koja prava na kojim djelima) leži isključivo na strani individualnog ostvarioca, jer on ne uživa pogodnost pretpostavke ostvarivanja, koju ima KO (čl. 18 st. 1 ZKOASP). Drugim riječima, pitanje obima ovlaštenja individualnog ostvarioca određeno je strogo obimom njegovog konkretnog mandata.

Posljedično, ono što je za KO dozvola Instituta i ZKOASP, za individualnog zastupnika, koji je pravno lice, je ovlaštenje/punomoć autora/nosioca srodnih prava. Naime, dozvola Instituta određuje specijalizaciju određene KO (npr. izvođačka prava na muzičkim djelima ili kablovsko reemitovanje audiovizuelnih djela), a ZKOASP (čl. 18 st. 1) uz to veže pretpostavku kolektivnog ostvarivanja, koja za posljedicu ima, da je KO ovlaštena da ostvaruje prava svih autora u okviru svoje specijalizacije i tu zakonsku pretpostavku

može da istakne prema korisnicima. Ukoliko korisnik tvrdi da KO ne ostvaruje prava nekog autora/nosioca srodnog prava, to mora i da dokaže.

Kod individualnih zastupnika takva pretpostavka ne postoji. Naprotiv, pravno lice kao individualni ostvarilac prava mora dokazati tačno koje autore/nosiocce srodnih prava zastupa, kao i u pogledu tačno kojih prava, na tačno određenim djelima. Shodno tome, kada se pravno lice kao individualni ostvarilac obraća korisniku za zaključenje ugovora ili želi da ostvari zaštitu pred sudskim ili drugim organom, mora priložiti ovlaštenje za zastupanje u kojem je izričito naveden katalog prava i djela, koja mu je autor/nosilac srodnog prava povjerio na individualno ostvarivanje.

Također, obim i sadržaj ovlaštenja individualnog zastupnika je od značaja i u kontekstu izbjegavanja dvostrukih mandata i dvostruke naplate, što bi moglo biti posebno štetno za korisnike. Naime, u praksi je moguće da određeni autor/nosilac srodnog prava postane član određene KO, ali da istovremeno angažuje i individualnog zastupnika za pojedine kategorije prava ili za pojedina djela. ZKOASP (čl. 9 st. 4) izričito isključuje mogućnost kumuliranja kolektivnog i individualnog ostvarivanja istih prava na istom djelu, a također i izuzimanje iz kolektivnog ostvarivanja pojedinih djela ili pojedinih oblika korištenja tih djela, osim u slučaju kad je to predviđeno ugovorom između autora i KO (čl. 17 ZKOASP). Isto tako, autor/nosilac srodnog prava može npr. povjeriti ostvarivanje različitih prava na svom djelu različitim zastupnicima, što korisnika dovodi u nezavidan položaj, ukoliko nije upoznat sa sadržajem mandata individualnog zastupnika, a posebno kreira pravnu nesigurnost.

3. Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava

Pod kolektivnim ostvarivanjem autorskog i srodnih prava podrazumijevamo djelatnost (tj. metod ostvarivanja prava), koju obavljaju KO, na način da im autori i/ili nosioci srodnih prava na temelju ugovora (ili na osnovu samog zakona – obavezno kolektivno ostvarivanje) povjeravaju upravljanje svojim isključivim imovinskim pravima, pravima na naknadu i drugim pravima, na osnovu čega KO za veliki broj autora/nosilaca srodnih prava kolektivno i na neprofitnoj osnovi, u svoje ime, a za račun titulara prava sa korisnicima autorskih djela i predmeta zaštite srodnih prava zaključuju ugovore o njihovom korištenju, ubiru i distribuiraju naknadu za to korištenje, staraju se za sudsku zaštitu interesa nosilaca prava i obavljaju određene kulturne i socijalne funkcije. Ono što je bitno naglasiti je da se kolektivno mogu ostvarivati prava samo na objavljenim autorskim djelima (čl. 2 st. 3 ZKOASP).

Definicije kolektivnog ostvarivanja su sadržane i u čl. 147 st. 2 ZASP-a (“za više autorskih djela, više autora zajedno”) i u čl. 2 st. 1 ZKOASP-a (“ostvarivanje autorskog prava za više autorskih djela većeg broja autora zajedno posredstvom pravnih lica specijaliziranih samo za tu djelatnost, koja ispunjavaju sve uvjete prema odredbama ovog zakona

i koja imaju dozvolu Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine za obavljanje te djelatnosti”).

Kolektivno ostvarivanje prava posredstvom KO je od posebnog značaja i predstavlja adekvatniji način utrživanja prava u situacijama, u kojim individualno ostvarivanje prava podrazumijeva značajan angažman nosioca prava (autora ili titulara srodnog prava) i kada njegov uspjeh i ekonomski rezultat u velikoj mjeri ovisi od kategorije djela/vrste srodnog prava i načina njegovog korištenja. Pa tako npr. zaključenje ugovora o kablovskom reemitovanju jednog muzičkog ili audiovizuelnog djela sa mnogobrojnim korisnicima može za nosioca prava otvoriti neočekivane prepreke i poteškoće.

Naime, autor/nosilac srodnog prava se kao pojedinac nalazi u nepovoljnom položaju kao slabija ugovorna strana, koja nije u poziciji da ima istinski utjecaj na uvjete korištenja i iznos naknade za upotrebu predmeta zaštite, posebno iz razloga što druga strana u ugovoru u pravilu nije pojedinac, već često medijski oligopol ili snažan predstavnik kulturne industrije. Također, kontrola nad frekventnosti i difuznosti upotrebe djela/predmeta zaštite srodnog prava od koje zavisi i iznos naknade je potpuno izvan njegovog dometa i stručne kompetencije.

Pored prednosti, koje autori/nosioci srodnih prava uživaju od kolektivnog ostvarivanja svojih prava u vidu snažnih stručnih i tehničkih kapaciteta KO, također i korisnička strana profitira od sistema kolektivnog ostvarivanja. Naime, pregovaranje i zaključivanje ugovora, te izvještavanje i isplata naknade velikom broju pojedinačnih autora/nosilaca srodnih prava – posebno za ona djela/predmete srodnih prava koji su u čestoj i širokoj upotrebi – predstavlja za korisnika mukotrpnu, vremenski zahtjevnu i ekonomski neopravdanu djelatnost. Kod zaključenja ugovora sa KO, korisnik stječe pravo neisključive upotrebe njenog cjelokupnog repertoara, odnosno djela svih onih autora/predmeta zaštite srodnih prava, koji su članovi KO ili čija prava ona ostvaruje po osnovu samog zakona ili recipročnih ugovora sa sestrinskim organizacijama iz inostranstva (inostrani repertoar). Ujedno plaća i ujednačenu naknadu utvrđenu u tarifi koja je dio ugovora i u pravilu rezultat pregovora između korisnika i KO.

“... cilj i duh institucije kolektivnog ostvarivanja prava jeste osiguravanje pretpostavki kojima se titularima autorskog i srodnih prava garantira adekvatna naknada kao rezultat ekonomskog iskorištavanja predmeta zaštite koji su stvorili. Taj institut je uspostavljen u korist autora, koji bi bez toga vrlo teško ili nikako mogli ostvarivati svoja prava u određenim slučajevima, ali i u korist korisnika koji onda znaju da se za stjecanje određenih prava na iskorištavanje djela moraju obratiti isključivo kolektivnim organizacijama, a sve zajedno osigurava pravnu sigurnost u prometu autorskih i srodnih prava.” (Ustavni sud, 2015, tačka 41).

3.1. Dobrovoljnost i obaveznost kolektivnog ostvarivanja

U pravilu autor/nosilac srodnog prava ima mogućnosti izbora u pogledu metode ostvarivanja svojih prava (individualno ili kolektivno), od čega izuzetak predstavlja situacija, kada zakonodavac izričito podvodi određene kategorije prava pod režim obaveznog/mandatornog kolektivnog ostvarivanja.

Zakonodavac se opredjeljuje za mandatorno kolektivno ostvarivanje u pravilu u dvije situacije i to:

- kada autor/nosilac srodnog prava nije titular isključivog prava, već samo prava na naknadu (npr. kod prava slijeđenja ili ubiranja naknade za privatnu i drugu vlastitu upotrebu/čl. 4 st. 2 tačka a i b ZKOASP), jer korisnici već na temelju zakona imaju ovlaštenje za upotrebu djela, tako da se nosilac prava susreće s neproporcionalnim poteškoćama kod kontrole korištenja u slučaju individualnog ostvarivanja i
- kod pojedinačnih isključivih prava – kao što je npr. kablovsko reemitovanje djela (čl. 4 st. 2 tačka c) ZKOASP) – također zbog gotovo faktičke nemogućnosti individualnog ostvarivanja prava zbog velikog interesa javnosti i korisnika za masovnim iskorištavanjem djela.

Međutim, ovakvo rješenje je također i u korist korisnika, kako npr. kablovski operateri ili drugi korisnici zbog velikog broja nosilaca prava na sadržajima koje reemituju ne bi bili u stalnoj neizvjesnosti po pitanju toga da li su stekli sva neophodna prava za obavljanje svoje djelatnosti, te da ne bi bili izloženi samovolji nosilaca prava.

Ipak, u situacijama kada još uvijek ne postoji KO, kojoj je Institut izdao dozvolu za ostvarivanje prava, koja se prema čl. 4 ZKOASP mogu ostvarivati samo na kolektivni način, ta prava se mogu ostvarivati individualno dok Institut ne izda odobrenje pravnom licu (KO) za njihovo kolektivno ostvarivanje (čl. 5 ZKOASP).

Ono što je bitno naglasiti je da se kod prava koja se po ZKOASP obavezno kolektivno ostvaruju, nadležnoj KO za to ostvarivanje nije potreban ugovor sa autorom/nosiocem prava, već KO ostvaruje ta prava na temelju dozvole Instituta i ZKOASP, bez ugovora s autorom (čl. 4 st. 3 ZKOASP).

ZKOASP predviđa obavezno kolektivno ostvarivanje u četiri slučaja, odnosno za 4 isključiva prava ili prava na naknadu i to (čl. 4 st. 2 ZKOASP):

- a) Pravo ponovne prodaje originala likovnih djela (pravo slijeđenja),
- b) Ubiranja naknade za privatnu i drugu vlastitu upotrebu djela,
- c) Kablovsko reemitovanje autorskih djela, osim ako se radi o vlastitim emisijama radiodifuznih organizacija, nezavisno od toga da li su to izvorna prava radiodifuznih organizacija, ili prava koja su na njih prenijeli drugi nosioci prava,
- d) pravo reproduciranja aktualnih novinskih i sličnih članaka o tekućim pitanjima u pregledima takve štampe (*kliping*).

“...Ustavni sud zapaža da je članom 4. osporenog Zakona propisano obavezno kolektivno ostvarivanje prava samo u četiri slučaja koja su eksplicitno navedena u tačkama od a) do d) stava 2. tog člana. Dakle, zakonodavac se odlučio na vrlo restriktivnu listu slučajeva u kojima se autorsko pravo mora ostvarivati putem kolektivne organizacije, od čega se u dva slučaja pravni osnov nalazi u odgovarajućim propisima Evropske unije: pravo slijeđenja iz tačke a) člana 4. stav 2 ... i kablovsko reemitiranje.... Dakle, u ova dva slučaja radi se o pravnoj stečevini Evropske unije (*acquis communautaire*). S obzirom na aspiracije Bosne i Hercegovine za članstvom u Evropskoj uniji, kao i činjenicu da je Bosna i Hercegovina 2008. godine potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, ona mora biti spremna da prihvati *acquis* u potpunosti i, što je jednako važno, mora biti sposobna da ga provede. Dakle, Ustavni sud smatra da su takva rješenja rezultat upravo tih napora. Druga dva slučaja rezultat su nastojanja zakonodavca da osigura autorima ostvarivanje prava koja bi im inače bilo teško ili nemoguće ostvariti, kako je to već ranije navedeno.”

“...Ustavni sud ne može zaključiti da je takvim zakonskim rješenjem u cijelosti ograničeno autorovo imovinskopravno ovlaštenje, odnosno da mu je ograničeno pravo raspolaganja tim njegovim pravom, kako to tvrde podnosioci zahtjeva. Naime, ograničenje uspostavljeno u članu 4. osporenog Zakona, kako je već rečeno, odnosi se isključivo na četiri propisane situacije, pri čemu je legitiman cilj takvog ograničenja autonomije autorove volje ostvarivanje njegovih imovinskopravnih ovlaštenja (ubiranje naknade), a ne oduzimanje autorskog prava. Ustavni sud zapaža da se takvo ograničenje odnosi samo na način ubiranja naknade za korištenje autorovog djela i ustanovljeno je, kako je pokazano, u interesu imalaca autorskog i srodnih prava, pa dosljedno tome i u općem interesu. Dakle, Ustavni sud smatra da za takvo rješenje postoji legitiman cilj, a preduzeta mjera je proporcionalna tom cilju, kako to zahtijeva član 1. Protokola broj 1 uz Evropsku konvenciju. Takav zaključak proizlazi i iz pravne prirode kolektivnog ostvarivanja prava i kolektivne organizacije, koja, kako je već rečeno, radi u svoje ime, ali isključivo za račun autora.”

“...Dalje, osporenim odredbama člana 9. stav 1, člana 17. i člana 18. stav 1. ni na koji način ne dovodi se u pitanje sama suština autorskog prava, kako to podnosioci zahtjeva tvrde. Autorsko pravo i dalje pripada autoru i nema ničega što ukazuje na to da u osporenim odredbama postoji bilo kakva mogućnost da kolektivna organizacija koristi autorsko pravo mimo volje autora ili da njime raspolaže po vlastitoj volji.” (Ustavni sud BiH, 2015, tačke 46–48).

3.2 Poslovi kolektivnog ostvarivanja

Djelatnost kolektivnog ostvarivanja je veoma kompleksna i obuhvata niz poslova, koje KO obavlja u svoje ime, a za račun autora. Ti poslovi su izričito pobrojani u čl. 3 st. 1 ZKOASP. Svaka druga djelatnost, koja nije izričito pobrojana, ne spada u krug poslova kolektivnog ostvarivanja.

Jedan od ključnih razloga za takvo taksativno navođenje ovih poslova je okolnost da KO djeluje na neprofitnoj osnovi i da je stoga od velikog je značaja da organizacija djelatnost kolektivnog ostvarivanja vrši kao svoju jedinu djelatnost (čl. 6 st. 1 ZKOASP). Svaka dodatna djelatnost bi za KO mogla da stvara troškove i potencijalno bi podrazumijevala i utrošak sredstava ubranih od autorskih naknada, koja moraju da budu raspodijeljena autorima/nosiocima srodnih prava. Također, bilo koja druga djelatnost bi bila konkuri-rajuća djelatnosti u odnosu na djelatnost kolektivnog ostvarivanja i KO se ne bi mogla posvetiti svom osnovnom poslu – kolektivnom ostvarivanju prava.

Na ovakav način, zakonodavac postavlja okvir ove djelatnosti, tako da KO i nadzorno tijelo (Institut) znaju, u kojem krugu se organizacija može kretati prilikom obavljanje poslova.

KO postaju/nastaju isključivo u svrhu zaštite interesa autora/nosilaca srodnih prava u okviru određene specijalizacije kroz djelatnost kolektivnog ostvarivanja i tu su da služe njima, a ne da obavljaju druge djelatnosti (specijalizacija KO).

Jedini izuzetak od ovog pravila je sadržan u čl. 3 st. 1 tačka i ZKOASP i st. 2 istog člana. Naime, KO može obavljati i druge aktivnosti koje su povezane s kolektivnim ostvarivanjem prava i koje mogu razumno predstavljati troškove poslovanja KO (obrazovne i promotivne aktivnosti za podizanje svijesti o potrebi poštivanja autorskog prava, njegove zaštite i slično). Također, KO može administrativno-tehničke poslove u vezi s kolektivnim ostvarivanjem autorskog prava povjeriti drugoj KO ili privrednom društvu na osnovu pisanog ugovora.

Ono što je bitno potcrtati kod ovog rješenja je da iako se radi o aktivnostima koje ne spadaju direktno u okvir kolektivnog ostvarivanja prava, one moraju biti u vezi s njim, a ne potpuno nevezane. Iz ove formulacije se može zaključiti da su troškovi obavljanja ovih aktivnosti dodatni troškovi administrativnim troškovima KO za obavljanje djelatnosti ostvarivanja (Mešević, 2015, str. 421). Stoga bi se u praksi predmetna odredba morala tumačiti vrlo usko, kako se prihodi autora/nosilaca srodnih prava ne bi neopravdano opteretili troškovima za dodatne aktivnosti KO.

U pogledu povjeravanja administrativno-tehničkih poslova drugoj KO ili privrednom društvu, u pitanju mogu biti npr. računovodstveni ili IT poslovi. Dobar primjer za to postoji u praksi kolektivnog ostvarivanja u Republici Hrvatskoj, gdje takve poslove npr. KO HUZIP ili ZAPRAF povjeravaju KO za autorska prava na muzičkim djelima HDS ZAMP (Mešević, 2015, str. 421).

Konkretno, u poslove kolektivnog ostvarivanja ZKOASP ubraja (čl. 3 st. 1 ZKOASP):

- a) sklapanje ugovora o prijenosu neisključivih prava korisnicima za korištenje autorskih djela iz repertoara KO pod jednakim uvjetima za iste vrste korisnika, za iste vrste djela i za iste načine korištenja,

- b) sklapanje kolektivnih ugovora s reprezentativnim udruženjima korisnika o uvjetima za korištenje autorskih djela,
- c) objavljivanje usaglašene tarife o visini naknada za korištenje autorskih djela i upoznavanje korisnika s visinama tih naknada,
- d) naplatu naknade za korištenje autorskih djela,
- e) raspodjelu naplaćenih, odnosno primljenih naknada autorima prema unaprijed određenim pravilima o raspodjeli,
- f) kontrolu nad korištenjem autorskih djela koja čine repertoar kolektivne organizacije,
- g) pokretanje i vođenje postupaka zaštite kod sudova i drugih državnih organa u slučaju povreda prava koja ostvaruje kolektivna organizacija,
- h) sklapanje ugovora sa stranim KO i njihovim udruženjima.

Jedna od osnovnih djelatnosti KO upravo je pokretanje i vođenje postupaka zaštite kod sudova i drugih državnih organa u slučaju povreda prava koja ostvaruje KO.

KO u sudskim i drugim službenim postupcima za zaštitu prava autora/nosilaca srodnih prava za čije je ostvarivanje dobila dozvolu Instituta (monopolski položaj) nastupa u svoje ime, a za račun titulara prava.

KO nije potrebna posebna punomoć za takve postupke.

Ovo je iz razloga što KO ostvaruje prava, koja su autori/nosioci srodnih prava prenijeli na tu organizaciju u cilju njihovog kolektivnog ostvarivanja (što uključuje i zaštitu) ili koja su stekli na osnovu samog zakona (obavezno kolektivno ostvarivanje) i zato što KO uživa zakonsku pretpostavku kolektivnog ostvarivanja, koja podrazumijeva da KO zastupa i štiti prava svih autora/nosilaca srodnih prava u okviru svoje specijalizacije.

Za razliku od toga, jedno lice koje djeluje kao individualni ostvarilac prava mora dokazati tačno koje autore/nosiocce srodnih prava zastupa, kao i u pogledu tačno kojih prava, na tačno određenim djelima (posebne punomoći).

“Kako je nesporno da tužena nije pribavila odobrenje tužitelja, te kako tužitelj na osnovu zakona ima ovlaštenje da vrši naplatu autorske naknade koja je obavezna za iskorištavanje prava javnog priopćavanja, to u utuženom periodu tužitelj trpi štetu u vidu umanjavanja imovine (obična šteta), čime su ispunjeni uslovi za opravdanost zahtjeva iz člana 157. stav 1. Zakona o autorskom i srodnim pravima, a u vezi sa članom 154., 155. i 158. Zakona o obligacionim odnosima” (Kantonalni sud Sarajevo, 2018, str. 6).

“U slučaju zaključenja ugovora između kolektivne organizacije i korisnika plaća se ugovorena naknada, dok u slučaju nezaključenja ugovora također postoji plaćanje naknade, u vidu naknade štete, s obzirom da se niko ne može koristiti autorskim djelom odnosno neosnovano koristiti muzička djela emitovanja, bez dozvole odnosno ovlaštenja.” (Viši privredni sud u Banja Luci, 2022, str. 4)

4. Kolektivna organizacija (KO)

KO je u skladu s čl. 6 ZKOASP-a pravno lice koje uz dozvolu Instituta obavlja poslove kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, koji su pobrojani u čl. 3 ZKOASP (između ostalog: sklapanje ugovora o prijenosu neisključivih prava korisnicima za korištenje autorskih djela iz repertoara KO, sklapanje kolektivnih ugovora s reprezentativnim udruženjima korisnika, naplata naknade za korištenje autorskih djela, raspodjela naplaćenih naknada autorima, pokretanje i vođenje postupaka zaštite kod sudova i drugih državnih organa, sklapanje ugovora sa stranim KO i sl.) na osnovu ugovora s autorom, odnosno na osnovu ZKOASP, kao svoju jedinu i neprofitnu djelatnost.

KO ovu djelatnost obavlja u svoje ime, a za račun autora (čl. 2 st. 2 ZKOASP), poštujući pri tome principe efikasnosti, dobrog poslovanja, ekonomičnosti i transparentnosti.

Upravo u cilju efikasnosti sistema kolektivnog ostvarivanja, u BiH postoji zakonski monopol KO u okviru njene specijalizacije, u smislu da za kolektivno ostvarivanje autorskih/srodnih prava koja se odnose na istu vrstu prava na istoj vrsti djela može da postoji samo jedna KO (specijalizacija KO), te da postoji zakonska pretpostavka (tzv. pretpostavka kolektivnog ostvarivanja), da je KO u okviru svoje specijalizacije ovlaštena da djeluje za račun svih autora (čl. 6 st. 3 u vezi sa čl. 18 st. 1 ZKOASP).

Trenutno su u BiH izdate dozvole za kolektivno ostvarivanje autorskih prava na muzičkim djelima (AMUS), izvođačkih prava na muzičkim djelima (AIS), prava proizvođača fonograma (FONOGRAM), prava na naknadu za kablovsko reemitovanje audiovizuelnih djela (UFI), prava na privatnu i drugu vlastitu upotrebu za autore pisanih djela izdanih u štampanoj formi i nosioce srodnog prava izdavača štampanih djela (ORIGINAL) i prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu koja se plaća pri prvoj prodaji ili uvozu novih tehničkih uređaja za zvučno i vizuelno snimanje i pri prvoj prodaji ili uvozu novih praznih nosača zvuka, slike ili teksta za autore muzičkih djela, izvođače, proizvođače fonograma i filmske producente (REPROBOS).

4.1 Pravni oblik KO

KO u zemljama jugoistočne Evrope imaju različite pravne forme, međutim, mogu se uočiti određene sličnosti između propisa u ovom pogledu. Niti u jednoj od ovih zemalja pojedinci - fizička lica - se ne mogu baviti aktivnostima kolektivnog ostvarivanja. Ova mogućnost za fizička lica također je izuzetak u širem pravno-komparativnom okviru (npr. Njemačka, ali ne i u praksi).

S obzirom na činjenicu da je EU-zakonodavac odlučio da ne harmonizira pitanje pravne forme za KO u EU, također i prilikom legislativne reforme u ovoj oblasti koja predstoji u BiH, ovo pitanje će biti uređeno autonomno i sigurno ostati pri formi udruženje.

Dominantna zakonski propisana pravna forma KO u regionu upravo jasno i jeste udruženje, što proizlazi iz pojedinih nacionalnih autorskih propisa (npr. Hrvatska, Srbija, Kosovo, Bugarska...).

ZKOASP (čl. 8 st. 1) izričito predviđa da je obavezni pravni oblik za KO udruženje, koje djeluje na cjelokupnoj teritoriji BiH, tj. udruženje osnovano u skladu s odredbama Zakona o udruženjima i fondacijama BiH. Shodno, preduvjet za nastanak jedne KO je postojanje udruženja autora ili nosilaca srodnih prava u određenoj umjetničkoj oblasti (npr. autori muzičkih djela, autori audiovizuelnih djela, izvođači itd.), koje je registrovano za djelovanje na teritoriji BiH. Međutim, da bi to udruženje moglo obavljati djelatnost kolektivnog ostvarivanja autorskog ili srodnih prava, tj. steći status KO, mora za to dobiti dozvolu Instituta.

Prije donošenja ZKOASP-a, kada je oblast kolektivnog ostvarivanja bila uređena Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravim u BiH iz 2002. godine, pravni oblik KO nije bio tako jasno definisan, te su pojedine KO koje su djelovale u periodu važenja tog zakona imale npr. Pravni oblik privrednih društava (npr. Sine Qua Non i ELTA-KABEL)

4.2 Zakonski monopol KO

ZKOASP (čl. 7 st. 3) utemeljuje zakonski monopol KO, koja dobije dozvolu Instituta za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja, na način da predviđa da za kolektivno ostvarivanje autorskih prava, koja se odnose na istu vrstu prava na istoj vrsti djela, može da postoji samo jedna KO.

Ovaj zakonski monopol je opravdan i svrshodan, budući da ima legitiman cilj - djelotvorno ostvarivanje prava i zaštitu autora i korisnika – te je takvo rješenje proporcionalno cilju koji se želi postići, naročito zato što su u ZKOASP-u osigurani razumni mehanizmi nadzora nad radom KO i propisane mjere za sprječavanje zloupotrebe monopolskog položaja.

Također, posebno u manjim državama, ne samo da bi bilo neracionalno dozvoliti više KO za istu kategoriju djela, već je i u suprotnosti sa suštinom kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, koje se sastoji i u povezivanju prava radi postizanja efikasnosti (Obrazloženje ZKOASP, 2020, str. 6).

“Naime, pozitivne strane postojanja samo jedne kolektivne organizacije za pojedinu kategoriju nosilaca prava bile bi bitno umanjene ako bi korisnici ipak morali za svako djelo provjeravati od koga trebaju tražiti prava i kome će plaćati naknadu, kolektivnoj organizaciji ili samim autorima. Stoga, Ustavni sud smatra da se ni tom odredbom ne ograničava suština autorskog prava, već se samo u oblasti ostvarivanja tog prava (ubiranja naknade) uvode red i pravna sigurnost...” (Ustavni sud BiH, 2015, tačka 49).

Postojanje više KO u okviru iste specijalizacije, kao i poticanje konkurentskog djelovanja drugih strukovnih udruženja sa KO u okviru iste specijalizacije urušava(lo bi)

funkcionisanje sistema kolektivnog ostvarivanja i negativno (bi) se odražava(lo) najviše na same nosioce prava.

4.3. Pretpostavka kolektivnog ostvarivanja

Budući da Institut izdaje dozvolu za kolektivno ostvarivanje prava za istu vrstu prava, na istoj vrsti djela (zakonski monopol, čl. 6 st. 3 ZKOASP) samo jednoj KO, logična konsekvencija ovog rješenja je i da postoji zakonski utemeljena pretpostavka (čl. 18 st. 1 ZKOASP), da KO koja je dobila tu dozvolu, ostvaruje prava za račun svih autora/nosilaca prava u okviru svoje specijalizacije (npr. za sve autore muzičkih djela, za sve izvođače, za sve autore audiovizuelnih djela i sl.) – kako za članove, tako i za nečlanove (autore/nosioce srodnih prava koji nisu pristupili KO).

Ova pretpostavka je ustanovljena u cilju pravne sigurnosti i jačanja pozicije KO u odnosu prema korisnicima. No, ukoliko određeni autor ne želi svoja prava ostvarivati na kolektivan način, dužan je o tome u pisanoj formi obavijestiti odgovarajuću KO (čl. 18 st. 2 ZKOASP) i tek tada se smatra da KO više ne djeluje za račun tog autora. Također, ukoliko i određeni korisnik tvrdi, da KO ne djeluje za račun određenog autora/nosioca srodnih prava i da ne mora KO plaćati naknadu za korištenje njegovih djela/predmeta srodnog prava, taj korisnik mora tu tvrdnju sam dokazati, odnosno oboriti pretpostavku kolektivnog ostvarivanja, koja na temelju zakona pripada KO.

Drugim riječima – teret dokazivanja da predmetna pretpostavka ne postoji je na samim autorima koji tvrde da se na njih ne odnosi, odnosno na korisnicima.

Takvo dokazivanje je veoma zahtjevno, posebno za korisnike, jer se pretpostavlja da KO zastupa tzv. “svjetski repertoar” u određenoj umjetničkoj oblasti (npr. muzičkih djela ili audiovizuelnih djela).

“Međutim, Ustavni sud naglašava da to nije neoboriva pretpostavka. Naime, u stavu 2. istog člana propisano je da je autor, koji ne želi da svoja prava ostvaruje na kolektivan način, dužan o tome obavijestiti odgovarajuću kolektivnu organizaciju. Dakle, uprkos toj zakonskoj pretpostavci, autor može izabrati da svoje pravo ostvaruje individualno (samostalno ili putem zastupnika), u kojem se slučaju isključuje djelovanje kolektivne organizacije. Naravno, takva mogućnost se ne odnosi na situacije propisane članom 4. u kojima je zakonom propisano kolektivno ostvarivanje prava.” (Ustavni sud BiH, 2015, tačka 48).

5. Standardi poslovanja KO

ZKOASP predviđa niz standarda na kojima se zasniva djelovanje KO. Prema članu 7 stav 1 ZKOASP, to su: efikasnost, dobro poslovanje, štedljivost i transparentnost.

Pored toga, KO je dužna da se pridržava međunarodnih i općeprihvaćenih pravila, standarda i principa koji se primjenjuju u praksi kolektivnog ostvarivanja prava, a naročito

onih koji se odnose na stručne službe, utvrđivanje visine naknada za korištenje djela, dokumentaciju i njenu međunarodnu razmjenu te obračun i raspodjelu naknada domaćim i stranim autorima (čl. 7 st. 3 ZKOASP).

Neovisno od ovih, izričito propisanih standarda poslovanja u čl. 7 ZKOASP predviđa i druge, koji nisu od manjeg značaja.

Osvrt će biti napravljen na pojedine od ovih standarda poslovanja.

5.1. Neprofitnost i kolektivno ostvarivanje kao jedina djelatnost

Ovaj standard poslovanja je propisan na posredan način u članu 6 stav 1 ZKOASP.

Princip da KO ne obavlja djelatnost kolektivnog ostvarivanja u cilju ostvarivanja prihoda ili čak profita za sebe, već isključivo za autora/nosioce srodnih prava, čije interese zastupa, nije zakonski utemeljen samo u ZKOASP (čl. 6 st. 1 i čl. 7 st. 2), već i u zakonima koji uređuju ovu materiju u zemljama regije (npr. Srbiji, Sloveniji, Crnoj Gori, Makedoniji...). Naime, od svih ukupno ostvarenih sredstava KO za sebe može odvojiti isključivo sredstva za pokrivanje troškova svog rada (eventualno i za kulturne namjene, kao i za unapređenje penzionog, zdravstvenog i socijalnog statusa svojih članova), a sva druga sredstva dužna je raspodijeliti svojim članovima. Ovo načelo jasno proizlazi i iz pravnog oblika KO u BiH, koje mogu biti osnovane isključivo u formi udruženja.

Ruku pod ruku s principom neprofitnog djelovanja KO, ZKOASP predviđa i načelo da KO vrši djelatnost kolektivnog ostvarivanja kao svoju jedinu djelatnost (čl. 6 st. 1 ZKOASP). Ovaj princip je potpuno razumljiv, s obzirom na to da bi obavljanje drugih djelatnosti bilo povezano sa dodatnim troškovima, te bi sredstva koja trebaju biti isplaćena autorima/nosiocima prava bila umanjena. Jedini izuzetak od ovog principa je izričito propisan u čl. 6 st. 2 ZKOASP i glasi, da KO može obavljati administrativno-tehničke poslove za drugu KO na osnovu pisanog ugovora.

Na tom tragu je i odredba čl. 7 st. ZKOASP koja propisuje da KO od svih ukupno ostvarenih sredstava odvaja samo sredstva za pokrivanje troškova svog rada, a sva druga sredstva dužna je raspodijeliti svojim članovima. Izuzetno, statutom KO može se izričito predvidjeti da se određeni dio tih sredstava odvoji za kulturne namjene, kao i za unapređenje penzionog, zdravstvenog i socijalnog statusa svojih članova, te da visina tako odvojenih sredstava ne smije biti veća od 10% neto prihoda KO.

“Za procjenu visine sredstava za pokrivanje troškova rada kolektivne organizacije primjenjuje se međunarodni standard o izračunavanju ekonomske održivosti organizacije prema kojem se raspodjeljuje:

- do 30% prihoda od upravljanja autorskim i izvođačkim pravima,
- do 25% od upravljanja reprografskim pravima.

Izuzetno, statutom kolektivne organizacije može se predvidjeti da se ukupno do 10% neto prihoda kolektivne organizacije odvoji za:

- kulturne potrebe
- unapređenje penzijskog, zdravstvenog i socijalnog statusa njenih članova” (Institut, 2015, str. 12).

“Od ukupno prikupljenih iznosa izvođačkih naknada, po odbitku administrativnih troškova udruženja i iznosa poreza (neto prihod od izvođačkih naknada) Udruženje može odvojiti maksimalno do 10% od neto prihoda za kulturna i socijalna davanja, u skladu sa odlukom Upravnog odbora i međunarodnim ugovorima.” (AIS, 2020, čl. 47 st. 1).

5.2. Transparentnost

S obzirom na zakonski monopol KO u okviru njene specijalizacije i zakonsku pretpostavku kolektivnog ostvarivanja u korist KO, koji su uneseni u tekst ZKOASP, kako bi se ojačala pregovaračka pozicija KO u odnosu s korisnicima i njihov kapacitet da efikasno štite interese autora/nosilaca srodnih prava, zakonodavac je u svrhu uspostavljanja balansa i zaštite od zloupotrebe u ZKOASP uveo i snažne instrumente kontinuirane kontrole nad radom ovih organizacija.

Pored redovne kontrole Instituta (čl. 12 *et seq.* ZKOASP) ZKOASP predviđa i nadzor od strane članova (čl. 19 ZKOASP), te obavezu usvajanja, odnosno pribavljanja godišnjih izvještaja i izvještaja revizorske kuće (čl. 20 ZKOASP). Međutim, posebno mjestu u sistemu kontrole nad radom KO, predstavlja obaveza transparentnosti u radu ovih organizacija, koja je kao princip njihovog djelovanja utkana u gotovo cijeli tekst ZKOASP. Naime, s obzirom na to da ostvarivanje autorskih prava za veliki broj autora podrazumijeva i visok stepen odgovornosti i nije djelatnost isključivo u privatnom interesu autora i nosilaca srodnih prava, već i djelatnost, koja je od posebnog javnog interesa (vidjeti gore: 2. Organizacije za kolektivno ostvarivanje), bitno je ne samo za autore/nosioce srodnih prava i Institut, već i za javnost da bude upoznata s radom KO.

Pa tako ZKOASP (čl. 25 st. 1 i 2) predviđa, da poziv na pregovore za zaključenje kolektivnog ugovora KO mora objaviti u *Službenom glasniku BiH*, kao i sam zaključenje kolektivni ugovor. S obzirom da kolektivni ugovor obavezno sadrži i tarifu za korištenje autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava, ova objava daje transparentnost i samoj tarifi. Također, princip transparentnosti u radu KO se realizira npr. i na način, da je KO dužna svakom korisniku, kao i drugom licu koje ima pravni interes omogućiti uvid u svoj repertoar i na njegov zahtjev saopćiti sve potrebne podatke o uvjetima pod kojima ona ostvaruje prava. Pored toga, KO je dužna pravovremeno obavijestiti Institut i korisnike o održavanju sjednica skupštine i drugih organa i omogućiti ovlaštenim predstavnicima Instituta i korisnika da prisustvuju tim sjednicama (čl. 12 st. 5 ZKOASP). Transparentnost se realizira Npr. i kroz obavezu KO da dostavi Institutu, između ostalog, izmjene statuta, ugovore sa stranim, odluke skupštine, sudske i upravne odluke u kojima je KO jedna od stranaka itd. (čl. 12 st. 4 ZKOASP)

6. Pravni osnov za kolektivno ostvarivanje

Pravni osnov za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava definisan je u čl. 9 ZKOASP (ugovor), ali i u njegovom čl. 4 st. 3 (obavezno kolektivno ostvarivanje – zakonski osnov).

6.1. Ostvarivanje na osnovu zakona (ZKOASP)

U situacijama, u kojim zakonodavac propisuje obavezno kolektivno ostvarivanje pojedinih kategorija prava, KO ostvaruju ta prava za njihove nosioce (autore/titulare srodnih prava) po osnovu samog ZKOASP-a, tj. bez zaključivanja posebnog ugovora s nosiocima prava, o čemu detaljnije niže u tekstu pravnog mišljenja.

Pravni osnov za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava je definisan u čl. 9 ZKOASP, ali i u njegovom čl. 4 st. 3. Naime, KO ostvaruje prava koja se obavezno kolektivno ostvaruju bez posebnog ugovora s autorima/nosiocima prava.

Shodno, KO kojima je Institut izdao dozvolu za kolektivno ostvarivanje ovih prava nose posebnu i pojačanu odgovornost prema nosiocima prava (autorima, izvođačima itd.) čije interese zastupaju. Naime, čim Institut izda određenoj KO dozvolu za kolektivno ostvarivanje npr. kablovskog reemitovanja muzičkih izvedbi sa snimka, odredba čl. 5 ZKOASP (izuzetno individualno ostvarivanje prava iz čl. 4 dok Institut ne izda dozvolu KO za njihovo kolektivno ostvarivanje) više nema primjenu i nosilac prava je isključivo upućen na KO da za njega obezbijedi adekvatnu naknadu za ekonomsko iskorištavanje te izvedbe i štiti njegove interese u slučaju povrede prava.

Prema tome i budući da KO djeluju na neprofitnoj osnovi i isključivo za račun nosilaca prava, postoji pojačana dužnost KO da osigura zaključenje najpovoljnijih ugovora s korisnicima, ispregovara primjerene tarife, obezbijedi efikasan nadzor nad korištenjem predmeta zaštite i ubiranje naknade, te njenu blagovremenu distribuciju, jer za nosioce prava ne postoji alternativni vid ostvarivanja njihovih prava.

Također, kod obaveznog kolektivnog ostvarivanja prava ne postoji vremensko ograničenje mandata KO, kao što je to slučaj kod ugovora (čl. 9 st. 2 tačka d) i iznosi 5 godina. No, pri tome, sadržaj i priroda obaveza koje KO ima prema nosiocima prava, čija prava ostvaruje je identičan onome kao kada joj se ta prava povjeravaju na ostvarivanje po osnovu ugovora (uloga KO kao komisionara).

6.2 Ostvarivanje na osnovu ugovora sa autorom/nosiocem srodnog prava

Ukoliko se radi o pravima, koja se ne ostvaruju obavezno na kolektivni način, već se autori/nosioci srodnih prava opredijele da dobrovoljno uđu u sistem kolektivnog ostvarivanja iz razloga efikasnosti, pravni osnov odnosa za KO je ugovor (čl. 9 st. 1 ZKOASP), čiji bitne elemente određuje sam ZKOASP (čl. 9 st. 2).

Između ostalog, taj ugovor mora da sadrži odredbu o isključivom prijenosu odgovarajućeg prava na KO i nalog KO da u svoje ime, a za račun autora ostvaruje prenesena prava. Predmetni ugovor je po svojoj prirodi *sui generis* ugovor, koji sadrži elemente autorskog ugovora i čak fiducije³⁹¹ (isključivi prijenos prava na KO + povjerenje u KO), te u najvećoj mjeri ugovora o komisionu, (Trifković, Simić & Sultanović, 1997, str. 128) kojim svaki nosilac prava naloži KO da u svoje ime, a za njegov račun prenese imovinska prava na korisnika/zaključuje ugovore s korisnicima uz naknadu, tj. ta prava ostvaruje.

Budući da se po osnovu ovog ugovora vrši isključivi prijenos prava s autora/nosilaca srodnih prava na KO, titulari prava ne mogu ta prava paralelno ostvarivati i samostalno (čl. 9 st. 4 ZKOASP), što još više povećava odgovornost KO da djeluje u najboljem interesu nosilaca prava i za njih osigura i maksimizira ubiranje naknade za korištenje njihovih prava. Također, član KO (autor/nosilac srodnog prava) ne može iz kolektivnog ostvarivanja prava izuzeti svoja pojedina djela ni pojedine oblike korištenja tih djela, osim u slučaju kad je to izričito predviđeno ugovorom između njega i KO (čl. 17 ZKOASP).

Jedna od osnovnih obaveza komisionara (u ovom slučaju KO) je zaštita i čuvanje u svakoj prilici i u svakom pogledu komitentovih (u ovom slučaju autora/nosilaca prava) interesa (Trifković, Simić & Sultanović, 1997, str. 131), s obzirom na to da je njihov odnos zasnovan na povjerenju. To podrazumijeva da KO stručnom pažnjom, tj. kao uredan privrednik i stručnjak mora da izabere treće lice (korisnika/udruženje korisnika) s kojim će zaključiti ugovor za račun nosilaca prava. Drugim riječima, kod zaključenja individualnih ili kolektivnih ugovora sa korisnicima/udruženjima korisnika, KO je kao komisionar dužan da stupi u onaj ugovorni odnos, koji će u najvećoj mjeri biti u ekonomskom interesu autora/nosilaca srodnih prava.

7. Dozvola Instituta

Uvjeti i postupak za izdavanje dozvole su predviđeni u čl. 10 i čl. 11 ZKOASP i u Pravilniku.

Izdavanjem dozvole Instituta jednom udruženju autora ili nosilaca srodnih prava za kolektivno ostvarivanje, to udruženje se od jedne čiste strukovne organizacije pretvara u KO. U skladu sa ustavima zagwarantovanim pravom slobode udruživanja, može na teritoriji jedne države postojati mnoštvo strukovnih udruženja u jednoj umjetničkoj oblasti (npr. za autore i producente audiovizuelnih djela), ali samo jedno od tih udruženja može da dobije status KO i kolektivno ostvaruje određena prava na tim djelima/predmetima srodnih prava za sve autore/nosioce iz te umjetničke oblasti.

Shodno tome, cilj je da dozvolu Instituta za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja dobije ono udruženje koje raspolaže ljudskim, tehničkim i ekonomskim

³⁹¹ Ugovor o komisionu sam po sebi ima elemente fiducije, jer je u pitanju odnos povjerenja između komisionara (u ovom slučaju KO) i komitenta (nosilaca prava).

kapacitetima, koje može da na najbolji mogući način zastupa interese te konkretne skupine nosilaca autorskog ili nekog srodnog prava. Iz tog razloga ZKOASP i Pravilnik propisuju uvjete i postupak za izdavanje te dozvole, kako bi se osigurala zaštita interesa autora/nosilaca srodnih prava.

Postupak izdavanja dozvole (čl. 10 i 11 ZKOASP) nije ništa drugo do postupak *ex ante* kontrole nad radom udruženja, dok je postupak nadzora nad radom KO od strane Instituta sastavni dio *ex post* kontrole (nakon izdavanja dozvole).

S obzirom na zakonsku garanciju monopolskog položaja KO u BiH, ovaj postupak ima poseban značaj, budući da u okviru jedne specijalizacije (npr. vrsta djela ili vrsta prava na djelima) ne mogu iz razloga pravne sigurnosti postojati dvije ili više KO.

Shodno tome, postupak za izdavanje dozvole za obavljanje ove djelatnosti mora biti proveden na transparentan i zakonit način, budući da svojim rješenjem kojim izdaje dozvolu za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja, Institut konstituiše monopolski položaj jednog strukovnog udruženja u okviru određene specijalizacije nad drugim, dodjeljujući mu status KO-e.

Stvarna svrha dozvole koju izdaje Institut, a koja se može opisati i kao “kontrola oportuniteta” KO (Mešević, 2015, str. 325), jeste da se ispitaju stručni, finansijski i ljudski resursi KO za efikasno i profesionalno obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja. Također, KO su i pravna lica od posebnog javnog interesa, iz čega proizlazi da njihovo stvaranje i vršenje njihove aktivnosti moraju biti predmetom državne kontrole.

U pogledu uvjeta za izdavanje dozvole za rad KO-i, ZKOASP sadrži osnovne odredbe za regulisanje ovog pitanja, a detalje (čl. 10. st. 2. lit. c, d i e i čl. 11. st. 2.) ostavlja relevantnom Pravilniku na uređenje.

U pogledu načina pokretanja postupka za davanje dozvole Instituta jednom udruženju autora/nosilaca srodnih prava da obavlja djelatnost kolektivnog ostvarivanja odredbe čl. 10, st. 2 ZKOASP (Postupak za davanje dozvole za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskih prava) propisuju da je za to potreban pisani zahtjev pravnog lica Institutu. Član 18 stav 1 Pravilnika sadrži odredbu uporedivog sadržaja, kojom kaže da će Institut na osnovi primljenog pisanog zahtjeva iz člana 10. stav 2 Zakona provesti postupak za izdavanje dozvole pravnom licu za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskog prava najkasnije u roku od 60 dana.

Prema tome, ove dvije odredbe sadržajno koincidiraju i ne ostavljaju prostora za interpretaciju u pravcu da bilo koje treće lice ili sam Institut po službenoj dužnosti može pokrenuti postupak za izdavanje dozvole. Udruženje je jedino zainteresovano i ovlašteno lice za poduzimanje inicijative za pokretanje postupka izdavanje dozvole za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja.

Uz zahtjev pravnog lica (strukovnog udruženja autora/nosilaca srodnih prava) iz čl. 10 st. 2 mora se podnijeti i sljedeća dokumentacija/dokazi:

- a) statut koji utvrđuje organe i njihove nadležnosti za obavljanje poslova kolektivne organizacije iz člana 2. st. 1 ovog zakona,
- b) ime, prezime i adresu lica koja su ovlaštena da predstavljaju KO,
- c) podatke o broju autora koji su ovlastili pravno lice za ostvarivanje prava na njihovim djelima, kao i popis djela koja će činiti repertoar KO,
- d) dokaze o tome da pravno lice raspolaže odgovarajućim poslovnim prostorijama, opremom i stručnom službom za efikasno obavljanje kolektivnog ostvarivanja prava,
- e) poslovni plan iz kojeg proizlazi realna procjena obima ukupnog ekonomskog efekta kolektivnog ostvarivanja prava, kao i na vjerodostojnim dokumentima zasnovan zaključak da će to pravno lice moći obavljati djelatnost kolektivne organizacije na efikasan i ekonomičan način uz primjenu svih standarda iz čl. 7. ovog zakona,
- f) rješenje o upisu u registar udruženja kod Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine.

Dozvola se izdaje u posebnom upravnom postupku, u okviru kojeg Institut detaljno ispituje da li to udruženje posjeduje profesionalne, finansijske, infrastrukturne i personalne kvalifikacije, da bi moglo na stručan i efikasan način ostvaruje prava velike grupe autora na kolektivan način. Pored toga, Institut nakon izdavanja dozvole KO vrši i kontinuiranu *ex post* kontrolu nad obavljanjem djelatnosti kolektivnog ostvarivanja od strane te organizacije (čl. 12 *et seq.* ZKOASP).

Institut u skladu sa čl. 11 ZKOASP-a izdaje dozvolu za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskog prava ako utvrdi:

- a) da je statut KO u skladu s odredbama ZKOASP-a i ZASP-a,
- b) da je ekonomska osnova pravnog lica dovoljna da omogućava nesmetan rad KO i efikasno ostvarivanje prava,
- c) da pravno lice ispunjava uvjete iz čl. 10. st. tačka d) ZKOASP-a (poslovne prostorije, oprema i stručna služba),
- d) da već ne postoji za istu vrstu autorskih djela i za ostvarivanje istih prava druga KO, osim ako pravno lice koje podnosi zahtjev dokaže da će osigurati korisnicima veći repertoar zaštićenih djela nego već postojeća KO, kao i da može osigurati efikasniji i ekonomičniji način ostvarivanja prava.

Pri procjeni postojanja dovoljne ekonomske osnove pravnog lica, odnosno procjeni osiguranja efikasnijeg i ekonomičnijeg načina ostvarivanja prava, Institut će uzeti u obzir naročito: broj autora koji su državljani Bosne i Hercegovine ili koji imaju prebivalište, odnosno sjedište u Bosni i Hercegovini, a koji su ovlastili kolektivnu organizaciju za ostvarivanje njihovih prava, ukupan broj njihovih djela koja će činiti repertoar kolektivne organizacije, pretpostavljeni obim korištenja tih djela, odnosno mogući broj njihovih korisnika, način i sredstva kojima kolektivna organizacija namjerava obavljati svoju djelatnost, sposobnost ostvarivanja prava stranih autora, sposobnost ostvarivanja prava domaćih autora u inozemstvu, te procjenu očekivane visine.

U slučaju davanja dozvole novoj KO, odluka o tome mora da sadrži i izreku o oduzimanju dozvole za obavljanje tih poslova dotadašnjoj KO i protiv te odluke Instituta nije moguće izjaviti žalbu, ali se može pokrenuti upravni spor pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Od značaja je istaći, da to ne znači da ta druga izreka može biti sadržana u novoj dozvoli bez obrazloženja, odnosno obrazloženje koje se odnosi na razloge izdavanja dozvole novoj KO ne supsumira obrazloženje zašto je ranijoj KO ta dozvola oduzeta. Drugim riječima, dozvola jednoj KO se ne može oduzeti upotrebom načela *argumentum a contrario*, da samo zbog okolnosti što je dozvola izdata novom udruženju to predstavlja dovoljno obrazloženje zašto je oduzeta ranijem. Navedeno iz razloga što oduzimanje ranije dozvole i davanje nove dozvole drugom udruženju predstavljaju dva zasebna postupka. Prvi postupak (oduzimanje) prethodi drugom (davanje nove dozvole).

Također, prvi postupak (oduzimanje dozvole) pokreće Institut po službenoj dužnosti i on ne može biti pokrenut na temelju zahtjeva nekog trećeg lica (drugog udruženja), dok drugi (davanje nove dozvole) može biti pokrenut samo po zahtjevu drugog udruženja zainteresovanog da tu dozvolu stekne za sebe, a ne i po službenoj dužnosti. Navedeno iz razloga, što postupak oduzimanja dozvole nije samostalni postupak, već jedan od mogućih ishoda postupka nadzora/kontrole nad radom jedne KO koji Institut vodi po službenoj dužnosti.

Konačno, obavještenje o pravosnažnoj odluci o davanju dozvole objavljuje se u *Službenom glasniku BiH* i u *Službenom glasniku Instituta*.

Ovakvo detaljno i čak donekle strogo uređenje izdavanja dozvole za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja i uređenje kontinuirane kontrole je opravdano i logično, budući da ostvarivanje autorskih prava za veliki broj autora podrazumijeva i visok stepen odgovornosti i nije djelatnost isključivo u privatnom interesu autora i nosilaca srodnih prava, već i djelatnost, koja je od posebnog javnog interesa.

8. Odnos KO i autora/nosilaca srodnih prava

Opravdanje postojanja KO je djelovanje u interesu autora/nosilaca srodnih prava kroz ostvarivanje njihovih imovinskih interesa.

Zbog specifične, monopolske pozicije KO u okviru jedne umjetničke specijalizacije (jedna KO za istu vrstu prava na istoj vrsti djela, čl. 6 st. 3 ZKOASP; npr. KO samo za autorska prava na muzičkim djelima, KO samo za muzičke izvođače i sl.), autori/nosioci srodnih prava koji pripadaju toj specijalizaciji mogu se obratiti samo toj KO za utrživanje svojih djela/predmeta zaštite srodnih prava. Drugim riječima, nemaju alternativu u kolektivnom ostvarivanju.

Stoga, član 15 ZKOASP predviđa da KO ne može odbiti zahtjev za sklapanje ugovora za kolektivno ostvarivanje prava iz oblasti svoje djelatnosti. Izuzetak od ovog pravila

postoji, ako je autor/nosilac srodnog prava već sklopio ugovor za kolektivno ostvarivanje svojih prava u BiH sa stranom KO.

To bi bile situacije kada npr. muzički autor X zaključi ugovor o ostvarivanju svojih prava sa nadležnom KO u Hrvatskoj. KO iz Hrvatske zaključi bilateralni sporazum o saradnji sa nadležnom KO za muzička djela iz BiH, kako bi ona ostvarivala prava za autore koji su članovi hrvatske KO na teritoriji BiH. U tom slučaju autor X ne može zaključiti ugovor sa KO iz BiH za ostvarivanja prava na teritoriji BiH, osim ako ne isključi tu teritoriju iz ugovora sa KO iz Hrvatske.

Budući da KO u BiH imaju status udruženja koje djeluje na teritoriji BiH (čl. 8 st. 1 ZKO-ASP), autori/nosioci srodnih prava koji su povjerali KO ostvarivanje svojih prava postaju njeni članovi (čl. 16). Ne moraju svi biti u istom članskom statusu (npr. redovni, pridruženi i sl.), budući da vrste članstva i prava u vezi s njima propisuje statut konkretne KO.

8.1. Raspodjela prihoda KO

Djelatnost KO, tj. djelatnost kolektivnog ostvarivanja je neprofitnog karaktera i pored administrativnih troškova KO, odnosno troškova koji nastaju za organizaciju u obavljanju ove djelatnosti i troškova za kulturne i socijalne namjene (čl. 7 st. 2 ZKOASP), KO je dužna autorima /nosiocima srodnih prava, koji su s njom zaključili ugovor o kolektivnom ostvarivanju, kao i onima koji svoja prava u BiH ostvaruju na osnovu ugovora zaključenog između te KO i strane KO (bilateralni sporazumi o saradnji) raspodijeliti sav prihod od svoje djelatnosti, u skladu s godišnjim planom koji usvoji skupština KO (čl. 21 ZKOASP).

Raspodjela sredstava predstavlja krunu djelatnosti kolektivnog ostvarivanja, jer su se autor/nosioci srodnih prava upravo udružili u KO, kako bi lakše došli do prihoda od korištenja svojih autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava.

Ovo je ujedno i jednu veoma složenu aktivnost, koja mora da se realizira uz maksimalno poštivanje principa transparentnosti i prema prethodno jasno definisanim pravilima i principima. Stoga, KO dijeli sredstva za autorske honorare članova u skladu sa usvojenim pravilima o raspodjeli, koji su često sadržani u pravilnicima o raspodjeli pojedinačnih KO. Međutim, osnovni principi i pravila raspodjele prihoda moraju biti određeni statutom KO i moraju osiguravati srazmjernost, primjerenost i pravičnost raspodjele, te efikasno onemogućavati bilo kakvu proizvoljnost.

Dok pravila raspodjele naknada u pravilu definišu same KO, postoji i slučaj u kojem ZKOASP izričito određuje na koji način se vrši podjela ubrane naknade (čl. 22 ZKOASP) i to u pogledu prava na naknadu iz čl. 36 i čl. 41 st. 1 b) ZASP.

9. Odnos kolektivne organizacije i korisnika

Cilj cjelokupnog sistema kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava je efikasno osiguranje ubiranja primjerene i adekvatne naknade za korištenje autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava. Shodno tome, zaključenje ugovora, čiji je sastavni dio tarifa između korisnika i KO, čini samu srž tog sistema. KO može zasnovati odnos sa korisnicima zaključenjem pojedinačnih/individualnih ili kolektivnih ugovora. Individualni ugovori sa korisnicima imaju sekundarnu ulogu, dok kolektivni ugovori predstavljaju osnovni instrument za realizaciju cilja maksimiziranja prihoda autora/nosilaca srodnih prava za korištenje njihovih autorskih djela, izvedbi, fonograma itd.

9.1. Pojedinačni/individualni ugovor

Cilj pravne kategorije kolektivnih ugovora u ZKOASP je poticanje udruživanja i na strani korisnika autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava, budući da ona kroz postojanje KO u raznim umjetničkim specijalizacijama (muzička djela, audiovizuelna djela, izvođači, proizvođači fonograma...) na strani nosilaca prava već postoji.

Međutim, činjenica u praksi je da često ne postoje udruženja korisnika u svim korisničkim kategorijama, tako da ZASP predviđa i alternativu kolektivnom ugovoru na način, da u čl. 20 st. 2 predviđa, da se tarifa određuje kolektivnim ugovorom između KO i reprezentativnog udruženja korisnika ili, ako to nije moguće, ugovorom s pojedinačnim korisnikom.

Ova situacija nije povoljna i nije u duhu kolektivnog ostvarivanja prava, budući da povećava transakcijske troškove ove djelatnosti, podrazumijeva vođenje pojedinačnih pregovora i zaključenje velikog broja pojedinačnih ugovora sa korisnicima, te produžava cijeli proces. Međutim, postojanje ove alternative je bitno, kako bi autori/nosioci srodnih prava ipak stekli naknadu za korištenje svojih djela i ugovorili uvjete njihovog korištenja, čak i ako ne postoji entativno udruženje na korisničkoj strani.

Ove ugovore ne treba poistovjetiti sa ugovorima koje KO zaključuje sa pojedinačnim korisnicima iz određene korisničke grupe na temelju već zaključenog kolektivnog ugovora. Naime, nakon što je kolektivni ugovor sa reprezentativnim udruženjem korisnika (npr. kablovskih operatera, emitera, ugostitelja...) zaključen i utvrđeni uvjeti korištenja djela i tarifa, svi istovrsni korisnici autorskih djela iz repertoara KO dužni su zaključiti ugovore s KO u skladu s važećim kolektivnim ugovorom (čl. 25 st. 3 ZKOASP). Pri tome ne igra ulogu, da li su ti korisnici članovi tog udruženja ili ne, da li su učestvovali u pregovorima ili ne. Dejstvo predmetnog kolektivnog ugovora u određenoj korisničkoj sekciji (npr. emitovanje muzičkih djela) se proteže na sve istovrsne korisnike (sve emitere).

Neovisno od gore izloženog, u skladu sa čl. 24 st. 3 ZKOASP, kolektivnim ugovorom smatra se i ugovor koji zaključi KO s pojedinim korisnikom autorskih djela iz njenog repertoara (pojedinačni/individualni ugovor) iako je on zbog prirode svoje djelatnosti

jedini koji obavlja tu djelatnost, a odredbe ZKOASP-a koje se odnose na reprezentativno udruženje korisnika primjenjuju se na odgovarajući način i na takvog pojedinog korisnika. Ova situacija će biti rijetka i može se odnositi npr. na kategoriju javnih emitera kao korisnika, jer oni djeluju na osnovu posebnog propisa i “jedini obavljaju tu djelatnost” (Mešević, 2015, str. 508).

9.2 Kolektivni ugovor

Shodno članu 24 stav 1 i 2 ZKOASP, KO zaključuje kolektivni ugovor sa reprezentativnim udruženjem korisnika autorskih djela/predmeta zaštite tih prava iz repertoara KO na osnovu prethodno obavljenih pregovora.

Da bi se ugovor mogao smatrati kolektivnim, mora postojati odgovarajuća reprezentativnost kod obje ugovorne strane. Reprezentativnost KO određuje Institut na način da izdaje dozvolu za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja za istu vrstu prava na istoj vrsti djela (pravni monopol KO) samo jednoj KO (čl. 6 st. 3 i čl. 10 *et seq.* ZKOASP).

Reprezentativnost udruženja korisnika određuje sama KO vodeći se svojom primarnom obavezom kao komisionara prema nosiocima prava, čije interese zastupa, a ta je, da stručnom pažnjom, tj. kao uredan privrednik i stručnjak, mora da izabere ugovornu stranu s kojom će zaključiti kolektivni ugovor za račun nosilaca prava kojim će osigurati maksimiziranje ubiranje naknade za korištenje autorskih djela/predmeta srodnih prava.

Gore navedeni cilj kolektivnog ugovora (maksimiziranje prihoda autora/nosilaca srodnih prava za korištenje njihovih predmeta zaštite) i pravnu sigurnost, zakonodavac osigurava na tri načina i to:

- 1) da ovi ugovori 15 dana nakon objave u *Službenom glasniku BiH* proizvode prošireno dejstvo, tj. da važe za sve istovrsne korisnike autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava iz repertoara KO, bez obzira na to da li su ti korisnici učestvovali u pregovorima ili ne (čl. 25 st. 2 ZKOASP),
- 2) da su sudovi pri odlučivanju o zahtjevima KO za naplatu naknada prema korisnicima vezani važećim kolektivnim ugovorom (čl. 25 st. 4 ZKOASP), tj. da nema sudskog preispitivanja tarifa (to nije slučaj kod individualnog ostvarivanja) i
- 3) da također ni ispitivanje valjanosti kolektivnog ugovora nije povjereno sudovima, već izričito stručnom, nezavisnom i nepristrasnom organu – Vijeću za autorsko pravo – (čl. 32 *et seq.* ZKOASP) u upravnom postupku (čl. 35 st. 7 ZKOASP).

9.3 Tarifa

Tarifa je ključni element kolektivnih/pojedinačnih ugovora između korisnika i KO i odnosi se na iznos i način obračuna iznosa naknade za korištenje autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava.

U okviru odredbi koje se u ZASP-u odnose na opći dio autorskog ugovornog prava, uređeno je u osnovnim crtama i pitanje autorske naknade (čl. 81 i 82).

Pa tako se navodi postojanje pretpostavke da se prijenos autorskih imovinskih prava ili drugih prava autora uvijek vrši uz naknadu, osim ako se dokaže suprotno (čl. 81 st. 1).

U pogledu parametara za određivanje visine naknade, ZASP (čl. 81 st. 2) predviđa, da ako naknada nije bila određena, ona se određuje prema uobičajenim visinama naknada za pojedinu vrstu djela, prema obimu i trajanju iskorištavanja djela i prema drugim okolnostima slučaja.

Nadalje, ZASP (čl. 82 st. 1) posredno predviđa i neke od metoda za određivanje naknade, na način da navodi da ako je naknada dogovorena ili određena u zavisnosti od prihoda ili dobiti ostvarene iskorištavanjem autorskog djela, korisnik djela je obavezan voditi odgovarajuće knjige ili drugu pouzdanu evidenciju iz koje će u svakom momentu biti moguće ustanoviti iznos ostvarenog prihoda ili dobiti.

ZKOASP sadrži odredbe, kojima se detaljnije uređuju kriteriji za određivanje i obračun iznosa naknade za korištenje autorskih djela. Pojedine od tih odredbi se jedino i isključivo mogu primijeniti na sistem kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, dok bi druge mogle imati i širu, tj. analognu primjenu. Neka od rješenja, koja su specifična za kolektivno ostvarivanje su npr. način određivanja naknade odlukom Vijeća za autorsko pravo (čl. 32 *et seq.*), ili specifičnost, da su pri odlučivanju o zahtjevima kolektivne organizacije za naplatu naknada sudovi vezani važećim kolektivnim ugovorom (čl. 25 st. 4).

Nadalje, od značaja su odredbe čl. 23 ZKOASP-a, koje se odnose na način određivanja tarife. Osnovni princip proklamovan u st. 1 ovog člana glasi da visina naknade mora biti primjerena vrsti i načinu korištenja autorskog djela. Također, u stavu 2 ovog člana navodi se osnov za određivanje tarife, a to je kolektivni ugovor između KO i reprezentativnog udruženja korisnika ili, ako to nije moguće, ugovor s pojedinačnim korisnikom, odnosno odluka Vijeća za autorsko pravo.

U stavu 3 ovog člana detaljno su pobrojani kriteriji, koji se naročito trebaju uzeti u obzir prilikom određivanja primjerene tarife, a to su:

- a) ukupan bruto prihod koji se ostvaruje korištenjem autorskog djela ili, ako to nije moguće, ukupni bruto troškovi u vezi s tim korištenjem,
- b) značaj korištenja autorskih djela za djelatnost korisnika,
- c) srazmjer između zaštićenih i nezaštićenih autorskih djela koja se koriste,
- d) srazmjer između prava koja se ostvaruju na kolektivan i individualan način,
- e) posebna složenost kolektivnog ostvarivanja prava zbog određenog načina korištenja autorskih djela,
- f) uporedivost predložene tarife s tarifama odgovarajućih kolektivnih organizacija u drugim susjednim državama i državama koje se prema relevantnim kriterijima, a

naročito prema visini bruto domaćeg proizvoda po stanovniku i kupovnoj moći, mogu uporediti s BiH.

Također, stav 4 ovog člana navodi da izuzetno, osnov za određivanje primjerene tarife za jednu posebnu kategoriju korisnika, a to su elektronski mediji, predstavlja neto prihod ostvaren od sponzorstva muzičkih emisija, prihod od redovnog oglašavanja u marketing prostoru radija ili televizije. U ovaj osnov ne ulaze prihodi ostvareni sponzoriranjem emisija istraživačkog novinarstva ili informativnih emisija, vremenske prognoze i sporta, obrazovnih i edukativnih emisija, donacije, sponzorstva nemuzičkih dijelova programa.

Kako ZASP, tako ni ZKOASP principijelno ne navode, ali izričito i ne isključuju metod obračuna naknade u paušalnom/apsolutnom iznosu. S druge strane, ZASP izričito (čl. 82 st. 1) govori o određivanju naknade u zavisnosti od prihoda ili dobiti ostvarene iskorištavanjem djela. Shodno tome, u pitanju su neke od metoda, koje se mogu primijeniti za obračun naknade.

Međutim, prilikom odabira metode za obračun naknade, moraju se uzeti u obzir i kriteriji za određivanje visine naknade (sadržani kako u ZASP-u, tako i u ZKOASP-u), koji imaju za cilj da naknada za korištenje određene kategorije djela (u ovom slučaju audiovizuelnih) u krajnjem ishodu bude primjerena.

Dalji kriteriji, koji se trebaju primijeniti u cilju određivanja primjerene naknade za korištenje autorskih djela/predmeta srodnih prava su da se ta naknada određuje prema uobičajenim visinama naknada za pojedinu vrstu djela, prema obimu i trajanju iskorištavanja djela i prema drugim okolnostima slučaja (ZASP).

U svrhu određivanja “uobičajene visine naknade” se kao pomoćni kriterij može koristiti i kriterij uporedivosti predložene naknade s naknadom u drugim susjednim državama i državama koje se prema relevantnim kriterijima, a naročito prema visini bruto domaćeg proizvoda po stanovniku i kupovnoj moći mogu uporediti s BiH (ZKOASP). Shodno, visina naknade određena za kablovsko reemitovanje audiovizuelnih djela u Republici Srbiji i Republici Crnoj Gori (uporediv BDP i kupovna moć) bi naročito trebala biti uzeta u obzir.

Iako je u ZKOASP-u osnov za određivanje naknade (tarife) u pravilu sporazum između autora/nosioca prava i korisnika (čl. 23, st. 2 ZKOASP), u sistemu kolektivnog ostvarivanja prava postoji mogućnost da taj iznos naknade/tarifu odredi i treće, nezavisno tijelo, a to je Vijeće za autorsko pravo (čl. 32 st. 1 ZKOASP).

9.4 Reprezentativno udruženje

U svom članu 23 stav 2 ZKOASP navodi da se “tarifa određuje kolektivnim ugovorom između kolektivne organizacije i reprezentativnog udruženja korisnika... Do drugačije pravosnažne odluke Vijeća za autorsko pravo, smatra se da su tarife određene spomenutim ugovorima primjerene.”

U svom čl. 24 st. 1 i 2 ZKOASP navodi:

- (1) “Kolektivna organizacija zaključuje kolektivni ugovor s reprezentativnim udruženjem korisnika autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije na osnovu prethodno obavljenih pregovora. Kao reprezentativno udruženje smatra se ono udruženje korisnika koje na teritoriji Bosne i Hercegovine predstavlja većinu korisnika u oblasti određene djelatnosti, odnosno ono kome je reprezentativnost priznata na osnovu drugih propisa.
- (2) Ako nema reprezentativnog udruženja u smislu stava (1) ovog člana, reprezentativnost će se utvrđivati na osnovu broja korisnika koje udruženje predstavlja, aktivnosti udruženja, stepena organiziranosti udruženja i slično.”

Uvođenje kategorije “reprezentativnog udruženja korisnika” u ZKOASP je, između ostalog, za cilj imalo da se napravi balans između ugovornih strana u kolektivnom ugovoru i animira korisnička strana da postane aktivni učesnik u sistemu kolektivnog ostvarivanja prava, formira udruženja i dā svoj doprinos procesu pregovora i formiranja tarifa. Pored toga, uvođenje ovog instrumenta trebalo je i da dovede do pozitivnih efekata u sistemu kolektivnog ostvarivanja kod obje ugovorne strane, na način da se pregovori učine efikasnijim i smanje transakcijski troškovi (Mešević, 2015, str. 452 *et seq.*).

Činjenica je, međutim, da je korisnička strana u BiH ostala relativno ravnodušna na ovaj poticaj zakonodavca i da u svim korisničkim branšama nisu formirana udruženja korisnika (Mešević, 2014, str. 26).

9.4.1 Nadležnost za utvrđivanje reprezentativnosti

ZKOASP ne navodi nadležnost bilo kojeg tijela ili organa – što uključuje Vijeće za autorsko pravo, Institut ili sudove – za utvrđivanje reprezentativnosti udruženja korisnika.

U uporednom pravu (npr. u Austriji – čl. 48 Zakona o organizacijama za kolektivno ostvarivanje iz 2016. godine), no zaista izuzetno, postoje i drugačiji primjeri. Pa tako, prema članu 48 navedenog austrijskog zakona, ukoliko ne postoji udruženje, koje prema svom stručnom polju djelovanja predstavlja zakonski imenovanog zastupnika interesa i djeluje na području cijele države, Nadzorno tijelo za KO može tzv. “slobodnom udruženju korisnika” (tj. ne zakonski određenim), priznati reprezentativnost, tj. sposobnost da budu ugovorna strana u kolektivnom ugovoru.

ZKOASP ne sadrži takvo rješenje, već samo navodi (čl. 24. st. 1 i 2) kriterije za utvrđivanje reprezentativnosti. Isti uključuju: da udruženje na teritoriji BiH predstavlja većinu korisnika u oblasti određene djelatnosti i reprezentativnost priznatu na osnovu posebnog propisa, te ako nema takvog udruženja, onda su kriteriji broj korisnika koje udruženje predstavlja, aktivnost udruženja, stepen organiziranosti udruženja i slično. Kriteriji u stavu 2 ovog člana su navedeni u nezaključenoj listi, tj. moguće je uzeti u obzir i druge kriterije.

Predmetne kriterije i navedenu odredbu se ne bi moglo tumačiti isključivo jezički i izolovano od ostalih odredbi ZKOASP-a i samog cilja ovog propisa. Ciljno i sistemsko tumačenje tih kriterija podrazumijeva njihovu analizu uz uzimanje u obzir cilja sistema kolektivnog ostvarivanja, pravne prirode odgovornosti KO prema nosiocima prava (komisionar) i cilja kolektivnih ugovora. Shodno tome, čista matematička operacija sabiranja broja korisnika, koji su članovi određenog udruženja korisnika, neće dovesti do rezultata reprezentativnosti takvog udruženja, ukoliko nisu uzeti u obzir i gore navedeni faktori. Odgovor na pitanje, koji bi to bili dodatni kriteriji za utvrđivanje reprezentativnosti, koji se također mogu uzeti u obzir, ne može biti dat paušalno i jedinstveno za svaku kategoriju djela/predmeta zaštite srodnih prava, odnosno za svaki vid iskorištavanja djela/korisničku grupu.

Kao što je već ranije navedeno, cilj i duh institucije kolektivnog ostvarivanja prava jeste osiguravanje pretpostavki kojima se titularima autorskog i srodnih prava garantira adekvatna naknada kao rezultat ekonomskog iskorištavanja predmeta zaštite koji su stvorili. KO je zbog pravne prirode odnosa s nosiocima prava koje zastupa (KO je komisionar) dužan da sa stručnom pažnjom, tj. kao uredan privrednik i stručnjak, izabere treće lice (udruženje korisnika) s kojim će zaključiti kolektivni ugovor za račun nosilaca prava, na način da je taj ugovor u najvećoj mjeri u ekonomskom interesu autora/nosilaca srodnih prava.

Shodno tome i s obzirom na prethodno izloženo, nadležnost, ali i dužnost za utvrđivanje reprezentativnosti udruženja korisnika u pravu BiH trenutno imaju isključivo KO, koje djeluju uz dozvolu Instituta uzimajući pri toj procjeni prvenstveno najbolje ekonomske interese autora/nosilaca srodnih prava za obezbjeđenjem adekvatne i maksimalne naknade za ekonomsko iskorištavanje njihovih predmeta zaštite.

9.4.2 Kriteriji za utvrđivanje reprezentativnosti

Ciljno i sistemsko tumačenje kriterija navedenih u članu 24 stav 1 i 2 ZKOASP podrazumijeva uzimanje u obzir cilja sistema kolektivnog ostvarivanja, pravne prirode odgovornosti KO prema nosiocima prava, čije interese zastupa i cilja kolektivnih ugovora.

Budući da ne postoji poseban propis kojim bi bila uređena ili utvrđena reprezentativnost udruženja korisnika autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava (čl. 24 st. 1 ZKOASP), do izraza dolaze kriteriji iz stava 2 istog člana, koji su navedeni u nezaključenoj listi.

Odgovor na pitanje, koji bi to bili eventualni dodatni kriteriji za utvrđivanje reprezentativnosti, koji se također mogu uzeti u obzir, ne može biti dat paušalno i jedinstveno za svaku kategoriju djela/predmeta zaštite srodnih prava, odnosno za svaki vid iskorištavanja djela.

Ipak, ovi kriteriji se mogu uspostaviti npr. analognom primjenom propisa iz oblasti radnog zakonodavstva (Zakoni o radu Federacije BiH i Republike Srpske, dalje u tekstu: "ZOR FBiH i ZOR RS").

Naime, u domenu reprezentativnosti kod kolektivnog ugovaranja između sindikata i udruženja poslodavaca paralelu možemo povući s jedne strane između sindikata i KO, budući da zastupaju/ostvaruju interese pojedinaca i s druge strane, udruženja poslodavaca i udruženja korisnika autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava. Pa tako, oba propisa sadrže uporediva rješenja u pogledu dodatnih kriterija za reprezentativnost udruženja poslodavaca (čl. 128 ZOR FBiH i čl. 220 ZOR RS).

Pa tako se u ZOR FBiH (čl. 128) navodi da:

1. udruženje poslodavaca smatra se reprezentativnim ako ima potreban broj članova;
2. reprezentativnim udruženjem poslodavaca u smislu stava 1 ovog člana smatra se udruženje poslodavaca čiji članovi zapošljavaju najmanje 20% od ukupnog broja zaposlenih u privredi na teritoriju Federacije, odnosno području kantona.
3. ako ni jedno udruženje poslodavaca ne ispunjava uvjet iz stava 2 ovog člana, reprezentativnim udruženjem poslodavaca smatra se udruženje čiji članovi zapošljavaju najveći broj zaposlenih u privredi na teritoriji Federacije, odnosno području kantona.

U ZOR RS (čl. 220) se navodi:

1. Udruženje poslodavaca smatra se reprezentativnim ako ima potreban broj zaposlenih kod poslodavaca – članova udruženja poslodavaca u skladu sa članom 221 ovog zakona.

A u čl. 221 ZOR RS stoji:

Reprezentativno udruženje poslodavaca u smislu ovog zakona smatra se udruženje poslodavaca koje ispunjava uslove iz člana 220. stav 1. ovog zakona i u koje je učlanjeno ne manje od 10% poslodavaca od ukupnog broja poslodavaca u području, oblasti ili grani, na nivou Republike, pod uslovom, da ti poslodavci zapošljavaju ne manje od 10% zaposlenih od ukupnog broja zaposlenih u području, oblasti ili grani na nivou Republike.

Posljedično, u domenu kolektivnog ugovaranja u radnom pravu također i kriterij broja zaposlenika kod pojedinačnih poslodavaca, koji su članovi udruženja poslodavaca, ima utjecaj na reprezentativnost takvog udruženja poslodavaca i njegov legitimitet da bude strana u kolektivnom ugovoru sa sindikatom, što se može analogno primijeniti i na oblast kolektivnog ostvarivanja (npr. kriterij broja pretplatnika, koji koriste usluge distributera audiovizuelnih medijskih usluga i medijskih usluga radija, koji su članovi određenog udruženja korisnika autorskih djela/izvedbi).

10. Obaveze KO prema korisnicima

Obaveze KO prema korisnicima autorskih djela/predmeta srodnih prava iz njihovih repertoara bi se mogle kvalificirati kao poštovanje principa nediskriminacije i principa transparentnosti.

Naime, KO je dužna da tretira sve korisnike zainteresovane za zaključenja ugovora na isti način, u smislu da je u ZKOASP utemeljena obaveza KO (čl. 29) sa svakim zainteresiranim korisnikom, odnosno udruženjem korisnika zaključiti ugovor o neisključivom prijenosu prava, bez diskriminacije.

Ova obaveza je uvedena iz razloga monopolskog položaja KO u okviru jedne specijalizacije (čl. 6 st. 3 ZKOASP), zbog kojeg korisnik/udruženje korisnika nema alternativu u pogledu toga, s kim zaključiti ugovor za korištenje zaštićenih autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava u određenoj umjetničkoj oblasti (nema alternative u ugovaranju). Ukoliko bi KO odbila zaključenje ugovora, korisnik se ne bi imao obratiti drugoj KO u toj specijalizaciji, jer ona ne postoji. S druge strane, korisnik može bilo kada da traži zaključenje ugovora o neisključivom prijenosu prava za korištenje tih djela/predmeta srodnih prava, prema važećem kolektivnom ugovoru. Ako ugovor o neisključivom prijenosu prava za korištenje zaštićenih djela nije zaključen, smatra se da je odgovarajuće pravo preneseno ako korisnik plati na račun KO ili na poseban račun kod suda ili notara iznos koji bi naplatila KO prema važećoj tarifi (čl. 26 ZKOASP).

Nadalje, u cilju poštovanja principa transparentnosti (čl. 30 ZKOASP), KO je dužna svakom korisniku, kao i drugom licu koje ima pravni interes omogućiti uvid u svoj repertor autorskih djela/predmeta zaštite srodnih prava i na zahtjev svakog korisnika saopćiti sve potrebne podatke o uslovima pod kojima ona ostvaruje autorska prava na pojedinim djelima.

Konačno, KO je dužna je svakom korisniku koji koristi djela s njenog repertoara bez odgađanja prosljediti obavještenje o tome, da je pojedini autor ili više njih obavijestio KO da će svoja prava ostvarivati individualno (čl. 31 ZKOASP). To korisniku daje mogućnost da zaključi da tim autorom/nosiocem srodnog prava zaključi pojedinačni ugovor o korištenju njihovih predmeta zaštite.

11. Obaveze korisnika

Obaveze korisnika prema KO mogu se dominantno kvalificirati kao obaveze pribavljanja prava i obaveze izvještavanja.

Pa tako, organizatori kulturno-umjetničkih i zabavnih priredbi i drugi korisnici zaštićenih autorskih djela obavezni su da, u slučajevima kada je to potrebno prema odredbama ZKOASP-a, prethodno pribave prava za saopćavanje javnosti tih djela, a u roku od

15 dana nakon takvog saopćavanja i poslati odgovarajućoj KO popis svih korištenih djela (čl. 27 st. 1 ZKOASP).

Nadalje, korisnici zaštićenih djela koji ta djela koriste bez neisključivog prijenosa prava, na osnovu čl. 41 ZASP-a (izdavači nastavnih i ispitnih materijala, izdavači periodične štampe i lica koja se bave *klippingom*), obavezni su najmanje jednom mjesečno poslati odgovarajućoj KO podatke o njihovom korištenju, osim ako je posebnim ugovorom između KO i korisnika dogovoren drugačiji rok izvještavanja. (čl. 27 st. 4 ZKOASP)

Također, korisnici koji plaćaju naknadu na osnovu drugih prava autora (čl. 36 ZASP – pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu i čl. 35 – pravo slijeđenja i čl. 34 – pravo davanja na poslugu) dužni su KO dostaviti podatke popisane u čl. 28 ZKOASP, kako bi KO mogla da na osnovu njih izračuna iznose dugovanih naknada od strane tih korisnika.

12. Nadzor nad radom KO

12.1. Nadzor Instituta

Temeljem članka 12. ZKOASP Institut vrši nadzor nad radom KO, pri čemu provjerava da li KO obavlja poslove kolektivnog ostvarivanja sukladno odredbama navedenog zakona. KO je dužna da se, pored odredbi ZKOASP u radu pridržava i međunarodnih i općeprihvaćenih pravila, standarda i načela koji se primjenjuju u praksi kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava.

Standardi poslovanja KO u Bosni i Hercegovini su: osiguranje postizanja najvećeg mogućeg stupnja učinkovitosti, dobrog poslovanja, štedljivosti i transparentnosti, te vršenja nadzora nad radom KO, što, između ostalog, uključuje provjeru od strane Instituta o tome da li se KO pridržava navedenih standarda u poslovanju.

Nadzor nad radom KO potreban je i opravdan imajući u vidu činjenicu da KO na temelju ZKOASP ima svojevrstan monopol u pravnom prometu u pogledu ostvarivanja imovinskopravnih ovlaštenja autora (tzv. zakonski monopol)³⁹², budući da za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava koje se odnosi na istu vrstu prava na istoj vrsti djela može postojati samo jedna KO u pogledu poslova za koje je specijalizirana i za koje ima dozvolu Instituta (rješenje o izdavanju dozvole za obavljanje odgovarajućih poslova kolektivnog ostvarivanja), kao i zbog zaštite javnog interesa koji se ogleda u činjenici da je od strane nadležnog državnog tijela potrebno osigurati da nositelji autorskog i srodnih prava mogu ostvarivati

³⁹² Članak 11. stavak (4) Zakona propisuje da: “u slučaju davanja dozvole novoj kolektivnoj organizaciji, odluka o tome mora da sadrži i izreku o oduzimanju dozvole za obavljanje tih poslova dotadašnjoj kolektivnoj organizaciji.”

svoja prava, imajući u vidu da se jedan dio nadzora odnosi na i kontrolu odnosa kolektivne organizacije i njenih članova.

Razlog za obavljanje nadzora jeste osigurati nesmetano i efikasno funkcioniranje sustava kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava utemeljenog na zakonu, kao i onemogućiti eventualne zloupotrebe monopolskog položaja ili ovlaštenja koje ima KO. Takav monopol često ima i značajnije učinke jer se pojedine nacionalne organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava putem bilateralnih ugovora povezuju s drugim stranim organizacijama za kolektivno ostvarivanje prava čime se međusobno ovlašćuju na ostvarivanje prava koja zastupaju (Jakšić, 2021, str. 789).

Cilj nadzora od strane Instituta nad KO jeste osigurati zakonitost rada KO. Važno je naglasiti da u postupku nadzora KO ima svojstvo stranke u upravnom postupku u smislu odredbe članka 41. Zakona o upravnom postupku.

Slijedom navedenog, Institut provodi nadzor s ciljem da utvrdi: da li organizacija na ekonomičan, efikasan i transparentan način prikuplja naknade za svoje članove, da li organizacija na primjeren i pravičan način raspodjeljuje autorima koji su s njom zaključili ugovor iz članka 9. ZKOASP, kao i onima koji svoja prava u Bosni i Hercegovini ostvaruju na osnovu ugovora zaključenog između te KO i strane KO, kao i o raspodijeli prihoda koje je u vidu naknade za iskorištavanje predmeta zaštite prikupila od korisnika onako kako je to definirano godišnjim planom raspodjele prikupljenih sredstava.

U postupku nadzora sudjeluju službenici Instituta koji su opisom poslova i zadataka radnog mjesta i rješenjem ravnatelja Instituta ovlašteni poduzimati sve aktivnosti koje su potrebne za ostvarenje cilja i svrhe nadzora KO u skladu s odredbama ZKOASP i drugih važećih propisa.

Članak 12. stavak (2) ZKOASP propisuje da Institut može u svako doba zahtijevati od KO izvješće o provođenju poslova, kao i uvid u poslovne knjige i drugu poslovnu dokumentaciju KO, u opsegu koji je potreban i opravdan činom kontrole u konkretnoj stvari, na temelju obrazloženog pisanog zahtjeva u kojemu je jasno određen predmet kontrole.

S druge strane KO je dužna bez odgode obavijestiti Institut o svakoj promjeni osoba koje su prema zakonu i statutu ovlaštene za njezino predstavljanje.

Isto tako, KO mora dostaviti na uvid Institutu bez odgode, sljedeće:

- a) svaku izmjenu statuta,
- b) kolektivne ugovore s udrugama korisnika,
- c) tarife i svaku njihovu izmjenu ili dopunu,
- d) ugovore sa stranim KO i njihovim udrugama,
- e) odluke skupštine KO,
- f) godišnja izvješća i izvješća revizijskih organizacija, zajedno s mišljenjem ovlaštenog revizora o pravilnosti poslovanja KO i njegove usuglašenosti s odredbama ZKOASP, aktima KO i ugovorima sklopljenim s trećim osobama,

g) sudske i upravne odluke u kojima je kolektivna organizacija jedna od stranaka.

KO je dužna blagovremeno obavijestiti Institut i korisnike o održavanju sjednica skupštine i drugih upravljačkih tijela i omogućiti ovlaštenim predstavnicima Instituta i korisnika za čiji račun obavlja djelatnost da nazoče tim sjednicama. U tom smislu KO je dužna najkasnije deset dana prije sjednice upoznati Institut sa dnevnim redom sjednice te dostaviti Institutu materijale koji će biti razmatrani na konkretnoj sjedinici.

Predstavnici Instituta i korisnika mogu na sjednicama upravljačkih tijela KO davati mišljenja o svim pitanjima koja se odnose na poslove kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava, ali nemaju pravo glasa na sjednicama tijela KO. Predstavnik Instituta koji sudjeluje na sjednicama tijela KO može iznijeti mišljenje o pojedinim pitanjima i pravnoj valjanosti donesenih odluka upravljačkih tijela KO i tijekom sjednice na kojoj sudjeluje ako smatra da je to korisno za raspravu i opravdano u datoj situaciji.

U pogledu mišljenja o poslovima kolektivnog ostvarivanja Institut odlučuje u kojim situacijama je svrsishodno dati mišljenje, uz napomenu da mišljenja Instituta nisu pravno obvezujuća za KO.

Institut prilikom vršenja nadzora, analizira izvješća i druge službene dokumente koje KO dostavlja Institutu, vrši uvid u poslovne knjige, uključujući i glavnu knjigu i drugu poslovnu dokumentaciju KO, postavlja ovlaštenoj osobi ispred KO pitanja koja se odnose na vođenje poslova organizacije (pitanja se mogu postaviti i u formi upitnika), sudjeluje na sjednicama tijela KO kao što su redovna i vanredna zasjedanja skupštine KO autorskog i srodnih prava, zatim sastancima Upravnog odbora KO, kada to tijelo donosi opće akte, utvrđuje tekuću politiku pribavljanja i raspodjele sredstava, utvrđuje opće obračune autorskih naknada ili donosi odluke koje se odnose na provedbu plana raspodjele, zaključenje ugovora s inozemnim srodnim organizacijama; sastancima Nadzornog odbora i slično.

Institut KO, prije planiranog nadzora dostavlja pisani akt (najava nadzora) u kojem jasno određuje predmet nadzora i druge pojedinosti u svezi provođenja nadzora. Prije početka nadzora KO se ostavlja razuman rok za pripremu materijala koji su predmet kontrole ili pripremu odgovora na zahtjev, koji ne može biti kraći od sedam niti dulji od 15 dana od dana prijema akta o planiranom nadzoru.

U roku koji ne može biti dulji od 30 dana od završetka nadzora, ovlašteni službenik Instituta dužan je sačiniti zapisnik o izvršenom nadzoru sukladno ZKOASP (članak 12.) i odredbama Zakona o upravnom postupku. Zapisnik o izvršenom nadzoru ima karakter javne isprave.

Ako se prilikom nadzora utvrdi da postoje nezakonitosti ili nepravilnosti u radu KO, Institut je dužan o tome obavijestiti KO i nastaviti postupak sukladno odredbama ZKOASP.

Ukoliko se postavi pitanje zakonitosti rada KO sa aspekta drugih propisa u Bosni i Hercegovini, Institut nije ovlašten za takvu vrstu nadzora.

12.2. Nadzor koji provode članovi KO

Članak 19. ZKOASP propisuje mogućnost da sami članovi obave nadzor nad radom KO u kojoj imaju članstvo, polazeći od činjenice da članstvo u KO podrazumijeva za sve članove određena prava i obveze. Tako je propisano da svaki član KO može tražiti od KO na uvid godišnje financijsko izvješće i izvjeće Nadzornog odbora u roku koji je određen statutom i slično. Ako taj rok nije određen, on iznosi 15 dana od dana prijema zahtjeva člana, jer je nesporno da članovi KO imaju najveći interes za uvid u poslovanje organizacije i nadzor urednosti poslovanja iste, s obzirom na to da KO obavlja djelatnost kolektivnog ostvarivanja autorskog prava u svoje ime, a za račun autora.

Postojali su slučajevi u praksi da se od Instituta tražila provedba određenih oblika nadzora za koje Institut nije nadležan (na primjer u pogledu ispunjavanja fiskalnih i drugih obveza KO, rješavanje određenih pitanja unutar KO i slično), u tim slučajevima Institut podnositelja takvog zahtjeva pisanim aktom upućuje na obraćanje nadležnom tijelu.

12.3. Mjere Instituta u slučaju nepravilnosti u radu KO

U pogledu mjera koje je Institut ovlašten poduzeti u slučaju utvrđene nepravilnosti u radu KO, ZKOASP u članku 13. stavak (1) propisuje ako Institut ustanovi nepravilnosti u radu KO, svojim će rješenjem naložiti organizaciji otklanjanje uočenih nepravilnosti i odrediti primjeren rok za njihovo otklanjanje. Rok za otklanjanje nepravilnosti ne može biti kraći od 30 dana niti dulji od šest mjeseci.

Svrha ove odredbe ZKOASP je osigurati da svaka KO mora svoje zakonske obveze izvršavati na pravilan i zakonit način.

Zbog ozbiljnosti posljedica oduzimanja dozvole KO, ZKOASP propisuje da se u slučaju utvrđenih nepravilnosti KO, ipak prvo omogući da sama ispravi takvo stanje u razumnom roku i da nastavi nesmetano poslovati. Tako ZKOASP predviđa da mogući rok za ispravljanje nepravilnosti u radu bude razuman, te propisuje donju granicu od 30 dana i gornju granicu od šest mjeseci.

Pravno sredstvo kojim Institut naređuje uklanjanje nepravilnosti je rješenje.

Ovo rješenje, pored ostalih elemenata predviđenih zakonom, mora sadržavati sljedeće podatke:

- 1) propis o nadležnosti Instituta;
- 2) opis činjeničnog stanja;
- 3) obrazloženo mišljenje Instituta o nepravilnosti u radu organizacije;
- 4) naloge organizaciji;
- 5) rok za izvršenje naloga.

U rješenju kojim nalaže uklanjanje nepravilnosti jasno se navodi što KO mora ili što ubuduće ne smije učiniti kako bi njeno poslovanje bilo pravilno i zakonito (potrebno

koncizno ukazati na koji način se uočene nepravilnosti moraju otkloniti). Utvrđene nepravilnosti moraju biti jasno i koncizno obrazložene.

Ovo rješenje Instituta se dostavlja KO bez odlaganja, a najkasnije u roku od 30 dana od završetka nadzora.

Sukladno članku 13. stavak (2) ZKOASP, Institut će svojom odlukom oduzeti izdanu dozvolu za rad KO:

- a) ako je KO dostavila Institutu netočne podatke, na temelju kojih je izdana dozvola,
- b) ako nastupe okolnosti koje bi bile razlogom za odbijanje zahtjeva za izdavanje dozvole,
- c) ako KO ne obavlja svoje djelatnosti sukladno s odredbama članka 3. ZKOASP-a,
- d) ako KO učini težu povredu odredbi.

ZKOASP predviđa dvije situacije u kojima Institut mora odmah oduzeti izdanu dozvolu, a to su:

- ako je KO dostavila Institutu netočne podatke, na osnovu kojih je izdata dozvola i
- ako nastupe okolnosti koje bi bile razlog za odbijanje zahtjeva za izdavanje dozvole.

Ovo je razumljivo jer se dozvola oduzima zbog prevarnog ponašanja organizacije koje ima svoju težinu i takva vrsta nepravilnosti se ne može otkloniti na način na koji se može popraviti neažurno djelovanje KO ili .

Institut ne može donijeti odluku na temelju članka 13. stavak (2) točka c) i d) ako prethodno nije naložio KO da otkloni utvrđene povrede.

Prije nego što se eventualno naloži KO ispravljanje nepravilnosti ili dostavi mišljenje o zakonitosti rada organizacije, Institut poziva KO da se izjasni o svim relevantnim okolnostima za donošenje odluke, te o činjenicama i okolnostima koje su od značaja za donošenje rješenja na temelju ZKOASP.

Ovo pravilo je izraz načela saslušanja stranke u upravnom postupku, koje predviđa da se svakoj stranci u upravnom postupku mora dati mogućnost da se izjasni na navode upravnog tijela, prije donošenja konačne odluke koja se odnosi na stranku.

Odluka o oduzimanju dozvole objavljuje se u *Službenom glasniku BiH* i u *Službenom glasniku Instituta*.

12.4. Oduzimanje dozvole i uvjetno oduzimanje dozvole kolektivnoj prganizaciji

Sukladno članku 13. stavak (1) ZKOASP ukoliko Institut utvrdi nepravilnosti u radu KO, naložit će KO otklanjanje uočenih nepravilnosti i odrediti joj primjeren rok za njihovo otklanjanje, koji ne može biti kraći od 30 dana niti dulji od šest mjeseci.

ZKOASP u članku 13. stavak (2) propisuje da će Institut svojom odlukom oduzeti izdanu dozvolu KO u sljedećim slučajevima:

- a) ako je KO dostavila Institutu netočne podatke, na osnovu kojih je izdana dozvola,
- b) ako nastupe okolnosti koje bi bile razlog za odbijanje zahtjeva za izdavanje dozvole,
- c) ako KO ne obavlja svoje djelatnosti u skladu sa odredbama čl. 3. ovog Zakona³⁹³,
- d) ako KO učini težu i ponovnu povredu odredbi ovog Zakona.

Članak 13. stavak (3) ZKOASP propisuje da Institut ne može donijeti odluku prema stavku (2) toč. c) i d) ovoga članka ako prethodno nije naložio kolektivnoj organizaciji da otkloni utvrđene povrede.

Iz sadržaja ovih odredbi očito je da je njihova svrha osigurati da KO poštuju svoje zakonske obaveze u najvećoj mogućoj mjeri kako bi se stvorile pretpostavke za zakonito djelovanje KO i omogućilo učinkovito funkcioniranje sustava kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava.

Imajući u vidu da oduzimanja dozvole može izazvati ozbiljne posljedice u oblasti kolektivnog ostvarivanja prava za koje je konkretna KO dobila dozvolu od Instituta ZKOASP je propisao da se u slučaju utvrđenih nepravilnosti u pravilu prvo omogući KO da sama korigira takvo stanje u razumnom roku i da nastavi s radom što je u skladu i s načelom saslušanja stranke u upravnom postupku.

I u ovim slučajevima Institut će KO ostaviti mogućnost da se izjasni na navode Instituta i odrediti primjeren rok za izjašnjenje, jer se odluka o oduzimanju dozvole mora temeljiti na pravilno i potpuno utvrđenim činjenicama i okolnostima koje su relevantne za donošenje rješenja (načelo materijalne istine i načelo saslušanja stranke u upravnom postupku).

Odluku o oduzimanju dozvole Institut donosi se u formi rješenja koje se objavljuje se u "Službenom glasniku BiH" i "Službenom glasniku Instituta".

³⁹³ ZASP u članku 3. propisuje koji su poslovi kolektivnog ostvarivanja autorskog prava): (1) Aktivnosti koje obavlja kolektivna organizacija u ostvarivanju autorskog prava obuhvaćaju sljedeće poslove: a) sklapanje ugovora o prijenosu neisključivih prava korisnicima za uporabu autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije pod podjednakim uvjetima za iste vrste korisnika, za iste vrste djela i za iste načine uporabe, b) sklapanje kolektivnih ugovora s reprezentativnim udrugama korisnika o uvjetima za uporabu autorskih djela, c) objavljivanje usuglašene tarife o visini naknada za uporabu autorskih djela i upoznavanje korisnika s visinama tih naknada, d) naplatu naknade za uporabu autorskih djela, e) raspodjelu naplaćenih odnosno primljenih naknada autorima prema unaprijed određenim pravilima o raspodjeli, f) kontrolu nad uporabom autorskih djela koja čine repertoar kolektivne organizacije, g) pokretanje i vođenje postupaka zaštite kod sudova i drugih državnih tijela u slučaju povreda prava koja ostvaruje kolektivna organizacija, h) sklapanje ugovora sa stranim kolektivnim organizacijama i njihovim udrugama, i) druge aktivnosti koje su povezane s kolektivnim ostvarivanjem prava i koje mogu razumno predstavljati troškove poslovanja kolektivne organizacije (obrazovne i promidžbene aktivnosti za podizanje svijesti o potrebi poštivanja autorskog prava, njegove zaštite i slično). U promidžbene aktivnosti kolektivne organizacije treba uključiti sve radijske i televizijske postaje koje su registrirane u Regulatornoj agenciji za komunikacije Bosne i Hercegovine (RAK), zbog ravnopravnosti korisnika. (2) Administrativno-tehničke poslove u vezi s kolektivnim ostvarivanjem autorskog prava kolektivna organizacija može povjeriti drugoj kolektivnoj organizaciji ili gospodarskom društvu na temelju pisanog ugovora.

Protiv rješenja o oduzimanju dozvole nije dozvoljena žalba ali se može pokrenuti upravni spor pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Sukladno članku 14. ZKOASP, Institut može svojom odlukom o oduzimanju dozvole istodobno odrediti da se to oduzimanje neće provesti pod uvjetom da KO u određenom roku, koji ne može biti kraći od šest mjeseci niti dulji od dvije godine (probno razdoblje), otkloni sve nepravilnosti i sanira učinjene povrede, te da u tome roku ne učini novu povredu koja je osnova za oduzimanje dozvole.

Ova odredba sadrži zakonsku mogućnost da Institut ublažava sankciju oduzimanja dozvole za rad KO uvjetovanjem koje se ogleda u otklanjanju nepravilnosti u radu i saniranju učinjenih povreda propisa u probnom razdoblju, koje s obzirom na težinu i vrstu nepravilnosti, odnosno povrede, može odrediti u razdoblju od šest mjeseci do najduže dvije godine.

Temeljem ove odredbe Institut je ovlašten naložiti organizaciji dostavljanje odgovarajućih dokaza u određenom roku kako bi se moglo utvrditi da je organizacija doista postupila po nalogima Instituta, odnosno otklonila nepravilnosti i sanirala učinjene povrede.

Također, u rješenju Institut navodi koje je konkretne postupke i radnje KO zabranjeno ponoviti, kako odluka o oduzimanju dozvole ne bi bila opozvana.

Institut mora, u svakom slučaju putem nadzora, utvrditi da je ponovo došlo do povrede koja je organizaciji u donesenom rješenju bila izričito zabranjena, što će predstavljati činjenicu koja je osnov da doneseno rješenje o uvjetnom oduzimanju dozvole sada postane bezuvjetno i da odluka Instituta o oduzimanju dozvole bude konačna.

Institut će opozvati odluku o uvjetnom oduzimanju dozvole, ako KO u probnom razdoblju ne otkloni ustanovljene nepravilnosti i povrede, ili ako učini novu povredu koja je osnov za oduzimanje dozvole.

Protiv upravnih akata koje Institut donosi u postupku nadzora ne može se uložiti žalba, ali se može pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH.

“Donoseći navedeno rješenje Institut je skladu sa svojim zakonskim ovlaštenjima primjenom odredbe člana 14. Zakona donio rješenje kojim je uslovno oduzeo dozvolu tužitelju za obavljanje djelatnosti kolektivnog ostvarivanja prava autora muzičkih djela, utvrdivši da je tužitelj počinio težu povredu, čime je ublažio pravne posljedice oduzimanja dozvole i istom omogućio da u periodu od 12 mjeseci od dana oduzimanja dozvole otkloni sve nepravilnosti i sanira učinjenje povrede, koje su utvrđene u postupku nadzora nad radom AMUS-a, te da u tom roku ne učini novu povredu, koja bi bila osnov za oduzimanje dozvole. Iz navedenog proizlazi da je osporeno rješenje o uslovnom oduzimanju dozvole tužitelju doneseno nakon što je Institut naredio kolektivnoj organizaciji da otkloni ustanovljene povrede” (*Sud Bosne i Hercegovine, broj: S1 3 U 033911 21 Uvp, 13. 07. 2021., str. 3*).

13. Rješavanje tarifnih sporova između kolektivne organizacije i korisnika

Nominalno, zakonodavac predviđa da tarifu za korištenje autorskih djela ili predmeta srodnih prava iz repertoara kolektivnih organizacija će utvrditi kolektivna organizacija i reprezentativno udruženje korisnika savjesnim i *bona fides* pregovorima, koji će rezultirati kolektivnim ugovorom na osnovu kojeg će se utvrditi visina naknade za korištenje autorskih djela ili predmeta srodnih prava za pojedine korisnike, u skladu s odredbama čl. 23 st. 1 i 2, čl. 24 st. 4 *et al* Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10) (u nastavku ovog poglavlja: “ZKOAISP”).

Razumno je zaključiti da jedna ili obje strane mogu, iz različitih razloga, odbijati da pregovaraju, odugovlačiti ili koristiti druge male *fides* taktike u pregovaranju, odnosno mogu općenito opstruirati pregovore, tako što odbijaju da pregovaraju ili odbijaju da na drugi način postupe u skladu sa postupkom utvrđenja tarife koja je propisana odredbama čl. 23–25 *et al* ZKOAISP-a. Ovakvo držanje jedne od pregovaračkih strana bi moglo značajno otežati ili prvenstveno onemogućiti utvrđivanje primjerene tarife i negativno se odraziti na djelovanje kolektivnog ostvarivanja autorskih i srodnih prava u našoj državi, pa je kao takvo pravno nepoželjno stanje.

Ukoliko šest mjeseci nakon početka pregovora između kolektivne organizacije i reprezentativnog udruženja korisnika ne dođe do zaključenja kolektivnog ugovora, zakonodavac predviđa da kolektivna organizacija ili reprezentativno udruženje mogu, u skladu s odredbom čl. 35 st. 1 ZKOAISP-a, tražiti da tarifu odredi Vijeće za autorsko pravo, u skladu s odredbom čl. 23 st. 2 ZKOAISP-a.

Pregovaračke strane mogu tražiti da Vijeće za autorsko pravo svojom odlukom odredi primjerenu tarifu u svako doba poslije objavljivanja privremene tarife iz čl. 26 ZKOAISP-a, u skladu s odredbom čl. 35 st. 1 ZKOAISP-a.

Moguće je da u vrijeme kada postoji potreba utvrđivanja tarife ne postoji reprezentativno udruženje korisnika, u kojem slučaju se tarifa može odrediti zaključenjem ugovora od strane kolektivne organizacije s pojedinačnim korisnikom, ukoliko su zadovoljeni uvjeti iz odredbe čl. 24 st. 3 ZKOAISP-a.

13.1 Vijeće za autorsko pravo

Vijeće za autorsko pravo je stručni, nezavisni i nepristrasni organ sa nadležnostima u polju kolektivnog ostvarivanja autorskog ili srodnih prava, u skladu s odredbom čl. 32 st. 1 ZKOAISP-a.

Namijenjena uloga Vijeća za autorsko pravo je da rješava tarifne sporove kada se za to postignu zakonom definisani uvjeti, ali i da rastereti sudove od postupaka vezanih za tarifu, pitanja u vezi sa zaključivanjem kolektivnih ugovora te provjere usklađenosti

kolektivnih ugovora i tarife sa relevantnim pozitivnim pravnim pravilima te općenito da pomogne u postizanju višeg stepena funkcionisanja sistema kolektivnog ostvarivanja u našoj državi.

Sastoji se od pet članova koji moraju imati znanje iz oblasti autorskog prava, visoku stručnu spremu i najmanje pet godina radnog iskustva u struci, u skladu s odredbom čl. 33 ZKOAISP-a. Članove imenuje Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na prijedlog Instituta za intelektualno vlasništvo BiH, u skladu s odredbom čl. 34 st. 1 ZKOAISP-a, u postupku uređenom odredbom čl. 34 ZKOAISP-om.

Sjedište Vijeća bi trebalo biti u sjedištu Instituta za intelektualno vlasništvo BiH u Mostaru u skladu s odredbom čl. 39 st. 1 ZKOAISP-a.

Vijeće za autorsko pravo nadležno je da:

- a) određuje primjerenu tarifu za korištenje autorskih djela u slučajevima koji su predviđeni odredbama čl. 23 st. 2 i 35 ZKOAISP-a,
- b) odlučuje o drugim spornim pitanjima u vezi sa zaključivanjem kolektivnih ugovora, i
- c) vrši provjeru da li je objavljeni kolektivni ugovor u skladu sa odredbama Zakona o autorskom i srodnim pravima (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10) (u nastavku poglavlja: "ZAIISP") i odredbama ZKOAISP-a, sve u skladu s odredbom čl. 32 st. 1 ZKOAISP-a.

Kolektivne organizacije, reprezentativna udruženja korisnika te pojedini korisnici ne mogu zaključiti arbitražni sporazum niti ugovoriti nadležnost arbitraže za pitanja iz nadležnosti Vijeća za autorsko pravo, u skladu s odredbom čl. 32 st. 2 ZKOAISP-a (takvo disponiranje sa nadležnosti će biti ništavo), te sporovi iz nadležnosti Vijeća ne mogu se iznositi pred Konkurencijsko vijeće BiH, u skladu s odredbom čl. 32 st. 3 ZKOAISP-a.

Pored toga što pregovaračke strane mogu tražiti da Vijeće za autorsko pravo odlukom odredi primjerenu tarifu ili odluči o drugom spornom pitanju u vezi s kolektivnim ugovorom, u slučajevima kada postoje problemi u pregovaračkom procesu, svaki subjekt prava koji ima pravni interes može tražiti da Vijeće odlukom ocijeni da li je objavljeni kolektivni ugovor u skladu sa relevantnim odredbama ZAIISP-a i ZKOAISP-a, s u skladu s odredbom čl. 35 st. 2 ZKOAISP-a. Postojanje pravnog interesa činjenično je pitanje.

Bilo koji subjekt prava sa pravnim interesom može tražiti i da Vijeće za autorsko pravo odlukom odluči da li je tarifa primjerena, prvenstveno povodom vrste i načina korištenja autorskog djela, u skladu s razumijevanjem tog pojma iz odredbe čl. 23 ZKOAISP-a, u skladu s odredbom čl. 35 st. 2 ZKOAISP-a.

Lica neće moći tražiti odlučivanje po ovim pitanjima od strane Vijeća, ukoliko je Vijeće prethodno već odlučilo o tom pitanju.

Postupak pred Vijećem za autorsko pravo je uređen odredbama čl. 35 st. 3–7 ZKOAISP-a, a troškovi postupka čl. 37 ZKOAISP-a.

Vijeće za autorsko pravo odlukom određuje primjerenu tarifu kada su zadovoljeni zakonski uvjeti za to, te može donijeti odluku o drugim spornim pitanjima u granicama svoje nadležnosti. Odluka Vijeća postaje sastavnim djelom kolektivnog ugovora ili zamjenjuje kolektivni ugovor u slučajevima da odlukom se poništava ili mijenja sporni kolektivni ugovor ili da kolektivni ugovor uopće nije bio zaključen, u skladu s odredbom čl. 36 st. 4 ZKAOSIP-a. Odluke Vijeća se objavljuju u *Službenom glasniku BiH* i *Službenom glasniku Instituta*, u skladu s odredbom čl. 36 st. 5 ZKOAISP-a.

Svojom odlukom Vijeće može kolektivni ugovor koji je u pitanju potvrditi djelimično ili u cjelini, te može izmijeniti sporne odredbe kolektivnog ugovora ili može dijelove ili u cijelosti poništiti predmetni kolektivni ugovor, u skladu s odredbom čl. 36 st. 1 ZKOAISP-a.

Vijeće odlukom može odrediti privremenu visinu tarife koja će se primjenjivati dok traje postupak pred Vijećem, a ovakva odluka će važiti do donošenja meritorne odluke i protiv iste nije dopuštena sudska zaštita dozvoljena protiv drugih odluka Vijeća za autorsko pravo.

Vijeće ima obavezu donijeti odluku u roku od šest mjeseci od prijema zahtjeva za pokretanje postupka pred Vijećem, u skladu s odredbom čl. 36 st. 3 ZKOAISP-a.

Protiv odluke Vijeća za autorsko pravo može se pokrenuti upravni spor pred Sudom Bosne i Hercegovine, u skladu s odredbom čl. 38 st. 1 ZKOAISP-a.

Rok za pokretanje upravnog spora je 30 dana od prijema odluke Vijeća.

O tužbi na odluku Vijeća odluku će donijeti Sud BiH u vijeću od tri sudije.

Sud BiH će preispitati odluku vijeća u granicama podnesenog tužbenog zahtjeva i u granicama razloga koji su navedeni u tužbi, u skladu s odredbom čl. 38 st. 2 ZKOAISP-a.

Sud BiH ima obavezu *ex officio* paziti da nije došlo do povrede načela kontradiktornosti i litiskontestacije, odnosno da je stranci bila data moćnost izjašnjavanja pred Vijećem o činjenicama i okolnostima važnim za osporenu odluku.

Tužilac ne može navoditi nove činjenice i predlagati izvođenja novih dokaza pred Sudom BiH, u skladu s odredbom čl. 38 st. 3 ZKOAISP-a.

Sud BiH će po pitanju ove tužbe odlučiti rješenjem, bez održavanja glavne rasprave, u skladu s odredbom čl. 38 st. 4 ZKOAISP-a. Protiv odluke Suda BiH po ovom pitanju nisu dozvoljena žalba ni revizija, u skladu s odredbom čl. 38 st. 5 ZKOAISP-a.

Na postupak sudske zaštite protiv odluke Vijeća za autorsko pravo primjenjuju se kao *lex generalis* odredbe zakona kojim se uređuje upravni spor, a odredbe čl. 38 i druge odredbe ZKOAISP-a i ZAISP-a predstavljaju *lex specialis*, sve u skladu s odredbom čl. 38 st. 6. ZKOAISP-a. Vijeće je izuzeto obaveze plaćanja sudskih taksi u slučaju upravnog spora.

Odredbom člana 46 stav 1 ZKOAISP-a, Institut za intelektualno vlasništvo BiH imao je obavezu da započne postupak imenovanja Vijeća za autorska prava u roku od mjesec

dana od dana stupanja na snagu ZKOAISP- u augustu 2010. godine. Odredbom člana 46 stav 2 ZKOAISP-a, Vijeće ministara BiH je imalo imenovati predsjednika i članove Vijeća najkasnije u roku od šest mjeseci do dana stupanja na snagu ZKOAISP-a.

Odlukom o osnivanju Vijeća za autorsko pravo i srodna prava Vijeća ministara BiH br. 172/10 od 10. 06. 2010. godine, koja je objavljena u *Sl. glasniku BiH* br. 62/10, osnovano je Vijeće za autorsko pravo i srodna prava, a Odlukom o prestanku važenja odluke o osnivanju Vijeća za autorsko pravo i srodna prava Vijeća ministara BiH br. 11/14 od 15. 01. 2014. godine, objavljene u *Službenom glasniku BiH*, br. 10/14 prestala je važiti Odluka o osnivanju Vijeća za autorsko pravo i srodna prava.

Od stupanja na snagu ZKOAISP-a Vijeće za autorsko pravo nikada nije efektivno i funkcionalno počelo sa djelovanjem. U vrijeme pisanja ovog *Priručnika*, Vijeće ministara BiH nije imenovalo članove pa kao rezultat Vijeće za autorsko pravo *de facto* ne postoji, niti postoje naznake u izvjesnoj budućnosti da će članovi biti izabrani i da će se zadovoljiti uvjeti da Vijeće za autorsko pravo počne sa vršenjem uloge koju je za intencirao zakonodavac.

“... pobijanom presudom vijeća za upravne sporove Suda Bosne i Hercegovine je odlučeno o obavezi stranke – Vijeća za autorsko pravo, koja kao stranka nije učestvovala u postupku pa je samim tim pazeći, po službenoj dužnosti na ovu povredu propisanu odredbom člana 237 stav 2 Zakona o parničnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine – u daljem tekstu ZPP pred Sudom BiH (Službeni glasnik BiH, broj 36/04 do 34/21), odredbe kojeg Zakona se u konkretnom slučaju primjenjuju u smislu odredbe člana 60 a) Zakona o upravnim sporovima Bosne i Hercegovine – u daljem tekstu ZUS (Službeni glasnik BiH, broj 19/02, 88/07, 83/08 i 74/10), valjalo je pobijanu presudu ukinuti i vratiti vijeću za upravne sporove na ponovno odlučivanje” (Sud Bosne i Hercegovine, 2022, str. 3)”

13.2 Medijacija radi zaključenja kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitiranih autorskih djela i predmeta srodnih prava

Ukoliko kolektivna organizacija i reprezentativno udruženje korisnika iz bilo kojeg razloga ne mogu postići sporazum po pitanjima vezanim za zaključenje kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitiranih autorskih djela ili predmeta srodnih prava, oni mogu predložiti da se angažira medijator radi uklanjanja problema i zaključenja kolektivnog ugovora koji je u pitanju, u skladu s odredbom čl. 40 st. 1 ZKOAISP-a.

Postupak medijacije radi zaključenja kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitiranih autorskih djela ili predmeta srodnih prava uređen je odredbom čl. 40 ZKOAISP-a i Pravilnikom o medijaciji radi zaključenja kolektivnog ugovora

o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitiranih djela (*Sl. glasnik BiH*, br. 11/11) (u nastavku ovog poglavlja: Pravilnik).

Medijator može biti lice koje ima visoku stručnu spremu, znanje iz autorskog i srodnih prava i područja kablovske retransmisije i najmanje pet godina radnog iskustva na poslovima autorskog i srodnih prava, elektronskih medija ili drugih sličnih poslova ili ukoliko ne ispunjava jedan ili više ovih uvjeta, ukoliko je 10 godina obavljalo funkciju sudije, u skladu s odredbom čl. 2 Pravilnika.

Strano lice može biti medijator, ukoliko je ovlašten da obavlja poslove medijacije u drugoj državi i za to je prethodno dobio saglasnost Ministarstva pravde BiH.

U postupku medijacije, radi zaključenja kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitiranih autorskih djela ili predmeta srodnih prava, medijator će biti nezavisan i nepristrasan.

Stranke zajedno biraju medijatora sa liste medijatora koju određuje Institut za intelektualno vlasništvo BiH. Institut će odrediti listu medijatora te razriješiti medijatore s dužnosti u skladu sa odredbama čl. 3 i 4 Pravilnika.

Medijator neće biti vezan uputstvima kolektivne organizacije, reprezentativnog udruženja korisnika ili drugog lica, u skladu s odredbom čl. 40 st. 2 ZKOAISP-a.

Postupak medijacije je tajan, a tajnost je zagarantovana odredbom čl. 40 st. 2 ZKOAISP-a.

Medijator ima obavezu da učini sve potrebno da bi stranke pregovarale *bona fides* i da ne ometaju ili odugovlače pregovore bez opravdanih razloga, u skladu s odredbom čl. 40 st. 3 ZKOAISP-a.

Medijator je ovlašten da strankama predloži način rješavanja njihovog spora. Uzet će se da su stranke prihvatile prijedlog medijatora, ukoliko ne podnesu pisani prigovor u roku od tri mjeseca od njegovog uručenja, u skladu s odredbom čl. 40 st. 3 ZKOAISP-a.

Medijator ima pravo na naknadu za obavljenju medijaciju koju plaćaju stranke, u skladu s odredbom čl. 40 st. 5 ZKOAISP-a. Članovi 5–7 Pravilnika uređuju pitanja troškova medijacije.

Institut za intelektualno vlasništvo osiguravat će medijatoru svu potrebnu administrativnu pomoć u skladu s odredbom čl. 40 st. 6 ZKOAISP-a.

14. Prekršajne odredbe prava kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava

Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10) čini normativnu cjelinu sa odredbama Zakona o autorskom i srodnim pravima (*Sl. glasnik BiH*, br. 63/10) (u nastavku: "ZAISP"), kao što proizlazi iz odredbe čl. 1 st. 2 ZKOAISP-a, pa se shodno prekršajnopravne odredbe, koje nalazimo u čl. 41 i 42 ZKOAISP-a

imaju tumačiti zajedno sa prekršajnopравnim odredbama koje nalazimo u odredbama čl. 170 i 172 *et al* ZAISP-a.

Kao rezultat, naprimjer, nije uređeno u ZKOAISP-u da će predstavljati prekršaj ukoliko korisnik ne zaključi ugovor sa relevantnom kolektivnom organizacijom jer proizlazi iz odredbe čl. 170 st. 1 tačka a, ZAISP-a da će biti prekršaj ukoliko lice bez prijenosa odgovarajućeg autorskog imovinskog prava, kada je takav prienos potreban prema odredbama ZAISP-a, reproducira... ili na drugi način iskoristi autorsko djelo ili primjerak autorskog djela.

Prekršajnopравne odredbe koje nalazimo u ZKOAISP-u adresiraju konkretne prekršaje koji su posebno vezani za kolektivno ostvarivanje autorskog ili srodnih prava, ali koji nisu uređeni relevantnim prekršajnopравnim odredbama koje nalazimo u ZAISP-u.

Korisnici imaju obavezu da izvještavaju relevantne kolektivne organizacije o svom korištenju relevantnih autorskih djela ili predmeta srodnih prava u rokovima propisanim zakonom u skladu s odredbom čl. 27 ZKOAISP-a. Ukoliko kvalifikovani korisnik ne dostavi odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji u roku relevantne podatke ili pošalje netačne podatke (čl. 41 st. 4 ZKOAISP-a), radit će se o prekršaju u skladu s odredbom čl. 41 st. 1 tačka a ZKOAISP-a, za koji je zapriječena novčana kazna u iznosu od 1.000,00 KM do 100.000,00 KM za pravna lica (čl. 41 st. 1 ZKOAISP-a), 1.000,00 KM do 10.000,00 KM za preduzetnika (čl. 41 st. 1 ZKOAISP-a), 3.000,00 KM do 20.000,00 KM za odgovorno lice kod poduzetnika (čl. 41 st. 2 ZKOAISP-a) ili 3.000,00 KM do 10.000,00 KM za fizičko lice (čl. 41 st. 3 ZKOAISP-a).

U skladu s odredbom čl. 28 st. 1 i 2 ZKOAISP-a, proizvođači uređaja za zvučno i vizuelno snimanje, proizvođači uređaja za fotokopiranje, proizvođači praznih nosača zvuka, slike ili teksta, odnosno uvoznici takvih uređaja i nosača, dužni su da krajem svakog kvartala saopće u pisanoj formi odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji podatke o broju i vrsti prodanih, odnosno uvezenih uređaja i nosača, koji su potrebni za izračunavanje dugovane naknade, a fizička ili pravna lica koja uz naplatu obavljaju usluge fotokopiranja dužna su da krajem svakog mjeseca saopće, u pisanoj formi, odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji podatke o broju izrađenih fotokopija za prodaju, koji su potrebni za izračunavanje dugovane naknade, osim ako je posebnim ugovorom između kolektivne organizacije i takvih lica dogovoren drugačiji rok. Bit će prekršajem ukoliko relevantna lica odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji ne pošalju relevantne podatke u skladu s odredbom čl. 41 st. 1 tačka b ZKOAISP-a ili pošalju netačne podatke (čl. 41 st. 4 ZKOAISP-a). Zapriječen je isti dijapazon novčanih kazni za relevantne vrste subjekata prava kao i kod prethodnog prekršaja.

U skladu s odredbom čl. 28 st. 3 ZKOAISP-a prodavači, kupci ili posrednici koji se profesionalno bave prometom kvalifikovanih unikatnih primjeraka autorskih djela likovne umjetnosti, obavezni su da saopće u pisanom obliku odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji podatke koji su potrebni za izračunavanje dugovane naknade od prodaje originala

likovnih djela (pravo slijeđenja, uređeno odredbom čl. 35 ZAISP-a), u roku od 30 dana od takve prodaje. Bit će prekršajem ukoliko relevantna lica odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji ne pošalju u roku podatke potrebne za izračunavanje dugovane naknade od prodaje “originala likovnih djela”, sukladno odredbi čl. 41 st. 1 tačka c ZKOAISP-a ili pošalju podatke koji su netačni (čl. 41 st. 4 ZKOAISP-a). Zapriječen je isti dijapazon novčanih kazni za relevantne vrste subjekata prava kao i kod prethodnih prekršaja.

U skladu s odredbom čl. 28 st. 4 ZKOAISP-a fizička ili pravna lica koja se bave davanjem na posluđu primjeraka autorskih djela ili predmeta srodnih prava, a koja prema odredbama ZAISP-a plaćaju naknadu autoru, dužna su da saopće, u pisanoj formi, odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji podatke koji su potrebni za izračunavanje dugovane naknade u roku od 15 dana od primanja njenog zahtjeva. Bit će prekršajem ukoliko relevantna lica odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji ne pošalju u roku podatke koji su potrebni za izračunavanje dugovanje naknade od davanja originala ili primjeraka djela za posluđu u skladu s odredbom čl. 41 st. 1 tačka d ZKOAISP-a ili ukoliko dostave netačne podatke (čl. 41 st. 4 ZKOAISP-a).

Pravnom licu ili poduzetniku koji učini navedene prekršaje u povratu može se izreći i zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se vrijeđa autorsko ili srodna prava u trajanju do jedne godine, ako je učinjeni prekršaj naročito težak zbog načina izvršenja, posljedica djelovanja ili drugih okolnosti učinjenog prekršaja, u skladu s odredbom čl. 42 ZKOAISP-a.

Inspeksijski nadzor u vezi s prekršajima iz ZKOAISP-a provodi inspekcija nadležna za kontrolu tržišta u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH, u skladu s odredbom čl. 43 ZKOAISP-a. Ovo, naravno, ne znači da u sistemu kolektivnog ostvarivanja tržišna inspekcija vrši nadzor samo u vezi s prekršajima koji se imaju naći u odredbi čl. 41 ZKOAISP-a, već tržišna inspekcija ima nadležnost pa shodno tome i obavezu da vrši nadzor u vezi s prekršajima koji se imaju naći i u odredbama ZAISP-a, a posebno čl. 170 ZAISP-a koji ima relevantnost na djelovanje korisnika u kontekstu kolektivnog ostvarivanja kojim se čini povreda autorskog ili srodnih prava.

Član 43 ZKOAISP nije jedini član koji uređuje nadležnost tržišnih inspekcija u kontekstu kolektivnog ostvarivanja, već nadležnost za inspeksijski nadzor pored čl. 43 ZKOAISP-a uređena je i za sistem kolektivnog ostvarivanja članovima 173–174 *et al* ZAISP-a.

Prekršajni postupak povodom prekršaja iz odredbe čl. 41 ZKOAISP-a je hitan.

Više o kaznenopravnim mjerama zaštite autorskog i srodnih prava i kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava uključujući i prekršajnepravne mjere možete naći u zasebnom poglavlju ovog *Priručnika*.

Bibliografija

- EU IPR projekat. *Obrazloženje Nacrta Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava u Bosni i Hercegovini*. 19. januar 2020.
- Jakšić, T. (2021). Pojam organizacije za kolektivno ostvarivanje prava i neovisnog upravljačkog subjekta. *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, 58(3), 785–814.
- Marković, S. M. (2007). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: Magistrat i Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Mešević, IR. (2015). *Urheberrechtssysteme und kollektive Rechtswahrnehmung in Südosteuropa*. Baden-Baden: Nomos; Bern: Stämpfli Verlag; München: C. H. Beck.
- Mešević, IR. (2008). Reforma sistema kolektivnog ostvarivanja autorskih i srodnih prava u Bosni i Hercegovini - Quo Vadis? *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 51, 331–362.
- Mešević, IR. (2014). Regional and EU challenges in the field of Collective Copyright Management of Copyright and Related Rights/Regional Phase I - Detecting the challenges/National reports on challenges - Bosnia and Herzegovina. *Društveni ogledi*, 1(2), 24–33.
- Trifković, M., Simić, M. & Sultanović, A. (1997). *Poslovno pravo (ugovori, vrijednosni papiri i pravo konkurencije)*. Sarajevo: “Šahinpašić”.

Propisi

- AIS. (2020). Statut Asocijacije izvođača i svirača. http://aisbih.org/wp-content/uploads/2022/01/Statut_AIS-a_MPBH_05062020.pdf (pristupljeno 18. 12. 2022)
- Institut za intelektualno vlasništvo. (2014). Metodologija nadzora nad radom organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava. https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/brosure/euipr_metodologija.pdf (pristupljeno 20. 12. 2022).
- Institut za intelektualno vlasništvo. Rješenje o izdavanju dozvole za kolektivno ostvarivanje prava izvođača muzičkih djela. *Službeni glasnik BiH*, br. 43/15.
- Odluka o iznosima naknada za reproduciranje za privatnu i drugu vlastitu upotrebu autorskih djela i predmeta srodnih prava. *Službeni glasnik BiH*, br. 77/11.
- Odluka Ustavnog suda BiH o dopustivosti i meritumu od 9. jula 2015. https://www.ustavnisud.ba/uploads/odluke/_bs/U-18-14-753190.pdf (pristupljeno 12. 12. 2022).
- Pravilnik o medijaciji radi zaključenja kolektivnog ugovora o kablovskoj retransmisiji radiodifuzno emitiranih djela. *Službeni glasnik BiH*, br. 11/11.
- Pravilnik o načinu i formi ispunjavanja uslova za davanje dozvole pravnim licima za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnih prava. *Službeni glasnik BiH*, br. 44/11 i 49/16.
- Zakon o autorskom i srodnim pravima u BiH. *Službeni glasnik BiH*, br. 63/10.
- Zakon o autorskom pravu i srodnim pravim u BiH. *Službeni glasnik BiH*, br. 7/02 i 76/06.
- Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava. *Službeni glasnik BiH*, br. 63/10.
- Zakon o obligacionim odnosima. *Službeni list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 i 57/1989, *Službeni list RBiH*, br. 2/1992, 13/1993 i 13/1994 i *Službene novine FBiH*, br. 29/2003 i 42/2011.
- Zakon o radu FBiH. *Službene novine FBiH*, br. 26/16 i 89/18.
- Zakon o radu RS. *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/16 i 66/201.

Zakon o udruženjima i fondacijama BiH. *Službeni glasnik BiH*, br. 32/01, 42/03, 63/08, 76/11 i 94/16.

Zakon o upravnom postupku. *Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.

Sudska praksa

Presuda Kantonalnog suda u Sarajevu, broj: 65 O Ps 582010 17 Pž od 16. maja 2018. godine.

Presuda Suda Bosne i Hercegovine, broj S1 3 U 033911 21 Uvp od 13. jula 2021. godine.

Presuda Suda Bosne i Hercegovine, broj : S1 3 U 033060 22 Uvp od 12. decembra 2022. godine.

Presuda Višeg privrednog suda u Banja Luci, broj: 59 O Ps 034634 21 Pž od 24. maja 2022. godine.

OBLAST B

POSTUPCI PRED INSTITUTOM ZA INTELEKTUALNO VLASNIŠTVO BOSNE I HERCEGOVINE

Dr. iur. Iza Razija Mešević*
Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur.

* Vanredna profesorica, Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet. Autorica poglavlja: 2.6.1. *Ranija prava intelektualnog vlasništva i ranija prava ličnosti*, 2.7. *Primjena principa dobre vjere, savjesnosti i poštenja u žigovnom pravu*, 2. 8. *Postupak po prigovoru po osnovu čl. 7, st. 1 g) ZOŽ*, 2. 8. 1. *Proglašenje ništavim rješenja o priznanju žiga zbog nesavjesnosti*, 2. 8. 2. *Osporavanje žiga zbog nesavjesnosti* i 2.10. *Vještačenja u postupku povrede žiga zbog sličnosti/vjerovatnoće nastanka zabune u prometu*. Koautorica poglavlja: 2. 9. *Pravni standard – prosječan potrošač*.

** Pomoćnica ravnatelja, Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine.

1. Stjecanje, održavanje, promet i prestanak prava industrijskog vlasništva

Zaštita prava intelektualnog vlasništva nije svrha samoj sebi, nego je sredstvo koje u suvremenom svijetu služi za poticanje i razvijanje kreativnog rada, inovacija, industrijalizacije, transfera tehnologija i znanja, a sve u cilju gospodarskog, kulturnog i sveopćeg napretka u društvu.

1.1. Nadležnost Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine

Člankom 7. Zakona o osnivanju Instituta za intelektualno vlasništvo BiH (*Službeni glasnik BiH*, br. 43/04) propisano je da je Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Institut) nadležan za obavljanje stručnih i upravnih poslova u području intelektualnog vlasništva, i to za:

- a) područje zaštite industrijskog vlasništva,
- b) područje zaštite autorskih i srodnih prava,
- c) područje zaštite intelektualnog vlasništva.

aa) Poslovi u području zaštite industrijskog vlasništva odnose se na: vođenje upravnog postupka za sticanje, održavanje, promet i prestanak prava na patent, robni i uslužni žig, industrijski dizajn i geografsku oznaku, u skladu s odredbama međunarodnih konvencija, ugovora i sporazuma kojima je pristupila, odnosno koje je ratificirala Bosna i Hercegovina i zakona i provedbenih propisa kojima se uređuje ova materija, upravne poslove koji se odnose na zaštitu topografije integriranih kola (Layout-Designs).

bb) Poslovi u području zaštite autorskih i srodnih prava odnose se na: upravne i stručne poslove koji se odnose na prava autora na djelima iz područja književnosti, nauke, umjetnosti, prava umjetnika izvođača fonograma, prava organizacija za radiodifuziju, prava proizvođača videograma i baza podataka, u skladu s odredbama međunarodnih konvencija, ugovora i sporazuma kojima je pristupila, odnosno koje je ratificirala Bosna i Hercegovina i zakona i provedbenih propisa kojima se uređuje ova materija, nadzor nad radom udruženja za kolektivno ostvarivanje autorskih prava.

cc) Poslovi u području zaštite intelektualnog vlasništva obuhvataju i sljedeće: informacijsko-dokumentacijske poslove u skladu sa standardima predloženim od Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO/OMPI) i u skladu s odredbama zakona i provedbenih propisa kojima se uređuje područje intelektualnog vlasništva, pripremanje bilateralnih i multilateralnih sporazuma, konvencija, aranžmana, zakona i drugih propisa iz područja intelektualnog vlasništva, poslove u cilju ostvarivanja međunarodne saradnje s odgovarajućim institucijama drugih zemalja kao i s međunarodnim organizacijama u području intelektualnog vlasništva osnovanim na svjetskom, regionalnom ili drugom nivou, publicističku djelatnost u području intelektualnog vlasništva,

i druge upravne i stručne poslove u okviru svoje nadležnosti u skladu s aktima državnih institucija.

2. Postupak za sticanje žiga

2.1. Uvod

Postupak za priznanje žiga pred Institutom za intelektualno vlasništvo BiH (dalje u tekstu: "Institut") propisan je Zakonom o žigu³⁹⁴ (dalje u tekstu: "ZOŽ") i Pravilnikom o postupku za priznanje žiga³⁹⁵ (dalje u tekstu: "Pravilnik").

Na sva proceduralna pitanja koja nisu uređena ZOŽ primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku.³⁹⁶

Administrativne pristojbe u postupku za priznanje žiga propisane su Tarifom administrativnih pristojbi. Troškovi postupka propisani su Odlukom o posebnim troškovima postupka za stjecanje i održavanje prava industrijskoga vlasništva.

Protiv odluka Instituta donesenih u prvom stupnju stranka čijem zahtjevu u cjelini ili djelomično nije udovoljeno ima pravo na žalbu u roku od 15 dana od dana primitka odluke. U postupcima po žalbama izjavljenim protiv odluka Instituta odlučuje Povjerenstvo/Komisija za žalbe Instituta, kao drugostupanjsko tijelo.

Protiv odluka Povjerenstva za žalbe Instituta može se pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH.

2.2. Prijava za priznanje žiga

Postupak za priznanje žiga pokreće se prijavom za priznanje žiga. Prijava za priznanje žiga podnosi se Institutu. Prijavom podnositelj može zahtijevati registraciju samo jednog znaka kojeg želi štititi kao žig koji se odnosi na jednu ili više vrsta robe, odnosno usluga.

Bitni dijelovi prijave:

- a) zahtjev za priznanje žiga,
- b) znak koji podnositelj prijave želi zaštititi žigom,
- c) popis robe, odnosno usluga na koje se znak odnosi, na jednom od jezika u službenoj upotrebi u BiH, koji mora biti sastavljen prema Međunarodnoj klasifikaciji proizvoda

³⁹⁴ *Službeni glasnik BiH*, br. 53/10.

³⁹⁵ *Službeni glasnik BiH*, br. 105/10 i 91/16.

³⁹⁶ *Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.

i usluga utvrđenoj Ničanskim sporazumom o međunarodnoj klasifikaciji proizvoda i usluga za registraciju žigova (u daljem tekstu: Ničanska klasifikacija).

Prijava za priznanje žiga nakon zaprimanja iste prolazi fazu formalnog ispitivanja kako bi se utvrdilo udovoljavanje zakonskim uvjetima za stjecanje statusa prijave, utvrđivanja prava prvenstva na temelju datuma podnošenja prijave, te ostalih propisanih uvjeta koji moraju biti ispunjeni prije upućivanja prijave na suštinsko ispitivanje u pogledu ispunjenosti apsolutnih razloga za priznanje prava na žig.

Zaprimljene prijave Institut ispituje prema redosljedu određenom datumom njihova podnošenja.

Iznimno prijava se može ispitati po hitnom postupku:

- a) u slučaju sudskoga spora ili pokrenutog inspekcijaskog nadzora ili carinskog postupka,
- b) ako je podnesen zahtjev za međunarodnu registraciju žiga, a sukladno međunarodnom ugovoru, nacionalna registracija žiga je prethodni uvjet za međunarodnu registraciju žiga,
- c) ako je, suglasno drugim propisima, nužno izvršiti hitnu registraciju u određenom roku, uz obvezu podnošenja posebnog zahtjeva za to.

Ako postoji osnov za ispitivanje prijave po hitnom postupku, potrebno je podnijeti zahtjev za hitno ispitivanje, te uplatiti pristojbu i troškove za ispitivanje prijave po hitnom postupku.

Znaci koji se mogu zaštititi žigom su znakovi koji su prikladni za razlikovanje iste ili slične robe ili usluga u gospodarskom prometu i koji se mogu grafički prikazati.

Znak se može sastojati naročito od: riječi, uključujući osobna imena, crteža, slova, brojeva, slika, oblika proizvoda ili njihova pakiranja, rasporeda boja, trodimenzionalnih oblika ili kombinacije tih elemenata.

2.3. Ispitivanje urednosti prijave

Prije upućivanja prijave u postupak suštinskog ispitivanja Institut ispituje da li prijava sadrži sve bitne dijelove (zahtjev za priznanje žiga; znak koji se želi zaštititi i popis roba i/ili usluga na koje se znak odnosi, koji mora biti sastavljen prema Ničanskoj klasifikaciji).

Institut ne vrši provjeru podataka navedenih u prijavi osim klasifikacije roba i usluga, podataka o pravu prvenstva i podataka o iznosu plaćene pristojbe i posebnih troškova postupka.

Podnositelj prijave za priznanje žiga može biti svaka fizička ili pravna osoba, s tim da stranu fizičku ili pravnu osobu u postupku pred Institutom mora zastupati zastupnik upisan u Registre zastupnika za zaštitu industrijskog vlasništva, a domaća pravna i fizička osoba može pred Institutom istupati i samostalno. Ako je prijava u ovom slučaju

podnesena bez naznačenog zastupnika, Institut će pozvati podnositelja prijave da imenuje zastupnika. U suprotnom prijava će se zaključkom odbaciti.

Prijava koja ispunjava propisane uvjete dobiva svoj broj i upisuje se u Registar prijava kojeg vodi Institut. Ako se utvrdi da je prijava upisana u registar prijava, a ne ispunjava uvjete propisane člankom 18. ZOŽ, Institut donosi zaključak o brisanju takve prijave iz registra prijava.

2.4. Apsolutni razlozi za odbijanje prijave žiga

Pri ocjenjivanju je li neki znak prikladan za razlikovanje robe ili usluga u gospodarskom prometu uzet će se u obzir sve okolnosti, a posebice vrijeme i opseg njegove dotadašnje uporabe u BiH. Važno je napomenuti da narav robe odnosno usluga koje se obilježavaju žigom, sama po sebi, ne može biti smetnja priznanju žiga.

U postupku za priznanje žiga, a sukladno članku 6. ZOŽ Institut ispituje postojanje apsolutnih razloga za odbijanje prijave žiga, te je propisano da se žigom ne može zaštititi znak:

- a) koji je protivan javnome poretku ili moralu;
- b) koji se ne može grafički prikazati;
- c) koji je istovjetan starijem žigu ili ranije prijavljenom znaku za istu robu ili uslugu;
- d) koji po svome ukupnom izgledu nije prikladan za razlikovanje robe odnosno usluga u gospodarskom prometu, za onu robu ili usluge za koje je podnesena prijava žiga;
- e) koji se sastoji isključivo od oznaka ili podataka koji u prometu služe za označavanje vrste, kvalitete, količine, namjene, vrijednosti, zemljopisnog podrijetla proizvođača, vremena ili načina proizvodnje robe ili pružanja usluga, ili za označavanje nekih drugih obilježja robe ili usluga;
- f) koji se isključivo sastoji od oznaka ili podataka koji su postali uobičajeni u svakodnevnom ili stručnom govoru ili u dobroj vjeri i ustaljenoj trgovačkoj praksi za označavanje određene vrste robe ili usluge;
- g) koji je isključivo oblik određen vrstom proizvoda ili oblik proizvoda potreban za postizanje određenog tehničkog rezultata, ili oblik koji proizvodu daje bitnu vrijednost;
- h) koji svojim izgledom ili sadržajem može obmanuti javnost, posebice u odnosu na zemljopisno podrijetlo, vrstu, kvalitetu ili neko drugo obilježje robe ili usluge;
- i) koji sadrži službene znake za kontrolu ili jamstvo kvalitete ili ih podražava;
- j) koji sadrži državni ili drugi javni grb, zastavu ili amblem, naziv ili kraticu naziva neke zemlje ili međunarodne organizacije, kao i njihovo podražavanje, osim po odobrenju nadležnoga tijela te zemlje ili organizacije;
- k) koji sadrži naziv ili kraticu, grb, amblem, zastavu ili drugi službeni znak BiH ili njezinih entiteta, kantona, distrikta ili ih podražava, osim uz odobrenje nadležnoga tijela;
- l) koji predstavlja ili podražava nacionalni ili vjerski simbol;

- m) koji je znak za vino i koji sadrži ili se sastoji od zemljopisne oznake koja služi za označavanje vina, ili je znak za jako alkoholno piće koji sadrži ili se sastoji od zemljopisne oznake koja služi za označavanje jakih alkoholnih pića, u odnosu na vina ili jaka alkoholna pića koja nisu tog zemljopisnog podrijetla;
- n) koji je isključivo ime podrijetla međunarodno registrirano da vrijedi za teritorij BiH.

* Primjeri iz prakse Instituta u postupku ispitivanja apsolutnih razloga za odbijanje prijave žiga:

Primjer 1:

BAZ2022860A
“Moj dijabetes”

Institut podnositelju prijave šalje rezultat ispitivanja:

“Član 6. stav (1) tačka d) Zakona o žigu (žig koji po svom ukupnom izgledu nije podoban za razlikovanje robe i usluga u privrednom prometu za onu robu i uslugu za koje je podnesena prijava).

“Član 6. stav (1) tačka e) Zakona o žigu (žig koji sastoji isključivo od oznaka ili podataka koji u prometu služe za označavanje vrste, kvaliteta, količine, namjene,... ili za označavanje nekih drugih obilježja robe ili usluga.

Osnovna funkcija žiga jeste individualizacija (razlikovanje) roba ili usluga jednog učesnika u prometu u odnosu na robe ili usluge drugog učesnika u prometu. Prijavljeni znak neće biti prepoznat kao žig, jer nema distinktivni karakter. Distinktivnost znaka podrazumijeva njegovu sposobnost individualizacije roba i/ili usluga jedne fizičke ili pravne osobe od druge, što u ovom slučaju nije moguće. Kako je u potpunosti lišen distinktivnih svojstava, ovakav znak ne može biti registrovan kao žig.”

Primjer 2:

BAZ 2022510
“GERMAN GREEN TEC”

Rezultat ispitivanja:

“Član 6. stav (1) tačka h) Zakona o žigu, jer svojim izgledom može obmanuti javnost u odnosu na zemljopisno porijeklo.

Naime u izgledu znaka se nalazi riječ “German”, a podnosilac prijave je iz BiH. Registracijom ovakvog znaka, javnost mogla biti dovedena u zabludu, očekujući da kupuju robu/ uslugu njemačkog porijekla ili kvalitete, što je na mnogim poljima sinonim za pouzdanost i kvalitet roba i usluga.”

Primjer 3:

BAZ2022305

“NATO PETARDA”

Institut šalje rezultat ispitivanja:

“U postupku ispitivanja uslova za priznanje prava na žig “NATO PETARDA”, po prijavi koja je upisana u registar prijava žigova kod ovog Instituta pod brojem BAZ2022305A dana 16/01/2020 godine, utvrđeno je da prijava ne udovoljava zakonskim uslovima zaštite u smislu člana 6. stav (1) tačka j) Zakona o žigu, kojim je utvrđeno da se ne može zaštititi znak koji sadrži državni ili drugi javni grb, zastavu ili amblem, naziv ili skraćenicu naziva neke zemlje ili međunarodne organizacije, kao i njihovo podražavanje, osim po odobrenju nadležnog organa te zemlje ili organizacije. Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora, odnosno Sjevernoatlantski savez međunarodna je organizacija vojno-političke prirode, osnovana 1949. godine, koristi skraćeni naziv NATO, što predstavlja akronim naziva organizacije na engleskom jeziku (North Atlantic Treaty Organisation).”

Primjer 4:

BAZ2022298A

Rezultat ispitivanja kojeg je Institut dostavio podnosiocu prijave:

“Član 6. stav (1) tačka j) Zakona o žigu, kojim je utvrđeno da se ne može zaštititi znak koji sadrži državni ili drugi javni grb, zastavu ili amblem, naziv ili skraćenicu naziva neke zemlje ili međunarodne organizacije, kao i njihovo podražavanje, osim po odobrenju nadležnog organa te zemlje ili organizacije.”

Napomena: Saglasnost dostavljena.

Nakon objave i isteka roka za prigovor prijavljeni znak je registriran.

2.5. Objavljivanje prijave žiga

Prijava koja ispunjava uvjete iz članka 26. stavak (2) ZOŽ i ako nema razloga za odbijanje prijave iz članka 32. ZOŽ, objavljuje se u *Službenome glasniku Instituta*.

Institut u *Službenom glasniku* objavljuje sljedeće podatke o prijavi:

- a) broj i datum podnošenja prijave,
- b) podatke o podnosiocu prijave (ime i prezime i adresa ako je podnositelj prijave fizička osoba, odnosno poslovno ime i sjedište ako je podnositelj prijave pravna osoba),

- c) podatke o priznatom pravu prvenstva,
- d) izgled znaka i podaci o znaku,
- e) naznačenje klasa i spisak robe i/ili usluga prema Ničanskoj klasifikaciji,
- f) po potrebi, naznačenje klasa Bečke klasifikacije u koje su svrstani figurativni elementi znaka,
- g) napomenu da se na nedistinktivnom dijelu znaka ne traži nikakvo isključivo pravo (disklejmer) ako je podnositelj prijave dao takvu izjavu,
- h) napomenu o razdvajanju prijave,
- i) podatke o zastupniku, ako je primjenjivo.

2.6. Relativni razlozi za odbijanje prijave žiga

Relativni razlozi za odbijanje zaštite žigom su razlozi koji se temelje na sukobu prijavljenog znaka sa ranije registriranim žigom ili nekim drugim pravom intelektualnog vlasništva koje pripada trećoj osobi.

Relativni razlozi sadržani su u članku 7. ZOŽ, gdje je propisano da se, na osnovu podnesenog prigovora, žigom neće zaštititi znak:

- koji je istovjetan ranije zaštićenom znaku druge osobe za sličnu robu, odnosno usluge, ili sličan ranije zaštićenom znaku druge osobe za istu ili sličnu vrstu robe, odnosno usluga, ako postoji vjerojatnoća da zbog te istovjetnosti, odnosno sličnosti nastane zabuna u prometu, što uključuje i vjerojatnoću asocijacije s ranije zaštićenim znakom,
- koji je isti ili sličan za istu ili sličnu vrstu robe, odnosno usluga, znaku druge osobe k koji je poznat u BiH, u smislu člana 6. bis Pariške konvencije o zaštiti industrijskog vlasništva (u daljnjem tekstu: općepoznati znak),
- koji, u skladu s članom 16. stavak 3. Ugovora o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS), bez obzira na robu, odnosno usluge na koje se odnosi, predstavlja reprodukciju, imitaciju ili transliteraciju zaštićenog znaka druge osobe ili njegovog bitnog dijela, koji je kod učesnika u prometu u BiH nesumnjivo poznat kao znak visoke reputacije (u daljnjem tekstu: čuveni žig), kojim svoju robu, odnosno usluge, obilježava druga osoba, ako bi se korištenjem takvog znaka nelojalno izvlačila korist iz stečene reputacije čuvenog žiga ili bi se štetilo njegovom distinktivnom karakteru, odnosno reputaciji,
- koji svojim izgledom ili sadržajem vrijeđa starije autorsko pravo ili zemljopisnu oznaku ili ranije zaštićeni industrijski dizajn,
- čije bi korištenje vrijeđalo pravo na lično (osobno) ime poznate osobe ili lik bilo koje osobe, ako su nastali prije datuma prijave žiga ili priznatog prava prvenstva zatraženog u prijavi žiga,
- koji je istovjetan ranijem žigu ili sličan ranijem žigu koji je bio registriran za istu ili sličnu robu ili usluge, a koji je prestao da važi zbog neproduženja registracije, ako je

- prošlo manje od dvije godine od dana prestanka ranijeg žiga, osim ako nositelj ranijeg žiga nije dao svoju suglasnost za priznanje kasnijeg žiga ili nije koristio svoj žig,
- koji je podnesen suprotno načelu dobre vjere, savjesnosti i poštenja.

ZOŽ propisuje da se zaštićenim znakom smatra znak koji je zaštićen žigom za teritoriju BiH, a ranijim žigovima u smislu odredbe članka 7. stavak 2. ZOŽ smatraju se: svi registrirani žigovi u BiH s ranijim pravom prvenstva podnošenja, unijskog ili izložbenog prava prvenstva; te prijave za registraciju pod uvjetom da žigovi budu registrirani, žigovi registrirani na temelju međunarodnih sporazuma koji vrijede u BiH, s ranijim pravom prvenstva podnošenja, unijskog ili izložbenog prava prvenstva, žigovi koji su na dan prijave za registraciju žiga ili na datum zatraženog prava prvenstva, dobro poznati u BiH u smislu definicije članka 6.bis. Pariške konvencije.

Člankom 6.bis. Pariške konvencije utvrđeno je da dobro poznati žig pruža zaštitu u odnosu na registraciju i uporabu identičnih znakova ili njihovih bitnih dijelova za identične ili slične proizvode, uz uvjet da je dobro poznat na teritoriju BiH.

Bitno je istaknuti da na relativne razloge Institut ne pazi po službenoj dužnosti, već oni predstavljaju temelj za prigovor zainteresirane osobe nakon objave prijave žiga koja time u konačnici može spriječiti registraciju žiga.

2.6.1. Ranija prava intelektualnog vlasništva i ranija prava ličnosti

U čl. 7, st. 1 d) e) su predviđena dva srodna, ali ipak različita relativna razloga za odbijanje prijave žiga.

Naime, u al. d) je predviđena okolnost da prijavljeni znak svojim izgledom ili sadržajem vrijeđa starije autorsko pravo ili geografsku oznaku ili ranije zaštićeni industrijski dizajn, odnosno, starije pravo intelektualnog vlasništva.

Al. g) ovog stava sadrži kao razlog za odbijanje, da postoji rizik da bi korištenje prijavljene oznake vrijeđalo pravo na lično ime poznatog lica ili lik bilo kojeg lica, ako su nastali prije datuma prijave žiga ili priznatog prava prvenstva zatraženog u prijavi žiga. Drugim riječima, ovdje se prijavi žiga suprotstavljaju dva starija prava ličnosti i to pravo na vlastiti lik i pravo na lično ime.

2.6.2. Starije autorsko pravo, geografska oznaka i industrijski dizajn

U svojoj Metodologiji za ispitivanje žigova (Institut, 2015, str. 52), Institut navodi da je ovo još jedan razlog, pored onog iz čl. 7, st. G) ZOŽ-a (prijava podnesena protivno principu dobre vjere, savjesnosti i poštenja), u kojem će zastati sa postupkom i stranke uputiti da povredu autorskog prava utvrde pred nadležnim sudom, osim ako podnosilac uz prigovor ne dostavi i sudsku odluku kojom je prethodno utvrđena povreda. Institut se poziva na odredbu čl. 156 Zakona o autorskom i srodnim pravima (dalje u tekstu: "ZASP"), da utvrđenje povrede autorskog prava spada u sudsku nadležnost.

Preduvjet tome je u skladu sa Metodologijom, da podnositelj prigovora dokaže da je nositelj autorskog prava.

Ovaj dokaz nije tako jednostavno predočiti, kao što je to slučaj sa pravima industrijskog vlasništva, budući da autorsko pravo ne nastaje uz učešće Instituta, ili bilo kojeg drugog tijela ili organa uprave, već potpuno neformalno. Samim činom stvaranja djela, autorsko pravo nastaje, a kreator djela dobija status autora i (u pravilu) sva autorskoppravna ovlaštenja. Shodno tome, autorsko pravo se ne konstituiše odlukom nadležnog organa, te nositelj autorskog prava ne može dokazati svoje autorstvo kao što bi to mogao titular nekog prava industrijskog vlasništva – ispravom o žigu, o patentu ili o industrijskom dizajnu, koje su javne isprave.

Ipak, ako je autor ili nosilac autorskog prava koji je podnio prigovor deponovao svoje djelo pri Institutu u skladu sa čl. 164 ZASP-a s ciljem očuvanja dokaza, onda svoje autorstvo može dokazati na taj način. U suprotnom, dokaz koji će predočiti o autorstvu zavisi od okolnosti slučaja. Pa tako, to može biti primjerak izdatog pisanog djela, navodi o izloženom djelu likovne umjetnosti, snimak izvedbe muzičkog djela i sl.

Ipak, ako je podnosilac prigovora (nosilac starijeg autorskog prava) pravna osoba, mora dokazati pravni osnov za sticanje tog prava, budući da je prema čl. 9 ZASP-u autor jedino fizičko lice koje je djelo stvorilo i tim činom stvaranja mu pripadaju i autorska prava. To može biti npr. neki od autorskih ugovora, rješenje o nasljeđivanju, ugovor o radu ili opći akti poslodavca, koji uređuju posebno pitanje autorskih djela stvorenih u radnom odnosu mimo čl. 100 i 103 ZASP i sl.

Međutim, ono što Metodologija propušta da navede je da dok postupak (po prigovoru) pred Institutom traje, podnosilac ne treba da dokaže samo svoje autorsko pravo, već i da je ono ranijeg datuma od podnesene prijave žiga, budući da je to uopće preduvjet za razmatranje postojanja povrede i upućivanja stranaka na sud.

Kriteriji koji su od značaja za sud prilikom procjene da li je došlo do povrede starijeg autorskog prava nisu isti kao kod poređenja žiga i oznake koja se koristi u prometu i vrijeđa taj žig. Naime, pojam zaštite autorskih prava primjenjiv je bez obzira na robu i usluge koje sporni žig pokriva. Shodno tome, postojanje povrede samo zahtijeva neovlašteno umnožavanje/reprodukciju ili adaptaciju zaštićenog autorskog djela ili jednog njegovog dijela u osporenoj prijavi žiga. Iz toga slijedi da ocjena sličnosti za potrebe utvrđivanja da li postoji vjerovatnoća zabune, nije relevantan test koji treba primijeniti (EUIPO, 2022, 4.3.2). Također, povreda bi potencijalno postojala, ako znak za koji je podnesena prijava u sebi sadrži naslov nekoga književnog djela, pod uvjetom da sam naslov predstavlja individualnu duhovnu tvorevinu.

U pogledu starijeg industrijskog dizajna i oznake geografskog porijekla, ukoliko se podnosilac prigovora poziva na jedno ili oba ova starija prava, njihovu egzistenciju i (raniji/stariji) datum prvenstva, prijave ili registracije u odnosu na prijavljeni žig, neće biti teško dokazati, budući da se radi o pravima industrijskog vlasništva, koja se konstituišu

odlukom Instituta. U pitanju moraju biti prava ranije stečena za teritoriju BiH, bez obzira da li je to bilo po osnovu nacionalne ili međunarodne prijave za registraciju.

Interesantno je da ZOŽ predviđa prigovor samo po osnovu starije geografske oznake, a ne i imena porijekla. Generalno, oznake geografskog porijekla nisu pod zaštitom ZOŽ-a samo u okviru postupka po prigovoru (čl. 7 st. 1 d)), već Institut pazi da ne dođe do njihove povrede u postupku registracije žiga i po službenoj dužnosti, u okviru ispitivanja apsolutnih razloga za odbijanje prijave žiga (čl. 6 st. 1 e) h) i m). Povreda registrovane geografske oznake se može npr. desiti kada prijavljeni znak sadrži geografski naziv koji je zaštićen geografskom oznakom, a podnosilac prijave nije upisan kao ovlašteni korisnik te geografske oznake.

2.6.3. Starije pravo na vlastiti lik i na lično ime

Ovaj razlog za isticanje prigovora izlazi iz okvira prava intelektualnog vlasništva i štiti dva prava ličnosti uređena posebnim propisima i to: Zakonima o ličnom imenu entiteta i Zakonom o uslovima za objavljivanje ličnih spisa, fotografija, filmova i fonograma (dalje u tekstu: "ZUOLSFFF").

Pored toga, čl. 9 ZOŽ predviđa da se lik, lično ime, nadimak ili pseudonim poznatog lica može zaštititi žigom samo uz pristanak tog lica.

U pogledu znaka koji sadrži lik bilo koje osobe (st. 2), isti se može zaštititi žigom samo uz pristanak tog lica, a lik umrlog lica može se zaštititi žigom samo uz pristanak bračnog druga i djece umrlog, ako njih nema, uz pristanak roditelja, a ako nema roditelja, uz pristanak drugih nasljednika ako testamentom nije drugačije određeno.

Konačno (čl. 9 st. 3 ZOŽ), za zaštitu znaka koji sadrži lik, lično ime, nadimak ili pseudonim historijske ili druge umrle poznate ličnosti, potrebna je i dozvola nadležnog organa.

Shodno, Institut će u postupku ispitivanja prijave zahtijevati od podnosioca da dostavi potrebna odobrenja, odnosno pristanak u skladu sa članom 9. ZOŽ, te ukoliko on ne postupi po pozivu Instituta, odbit će zahtjev za priznanje žiga (Institut, 2015, str. 52). Pri tome, ako znak sadrži lik osobe, Institut primjenjuje u postupku registracije žiga predmetnu odredbu samo onda kada se radi o jasno prikazanom liku za koji se može pretpostaviti da je lik neke konkretne osobe (Institut, 2015, str. 53).

Institut zauzima stav, da pravo na lično ime ili na vlastiti lik imaju status starijih, odnosno ranijih prava, ako su ova prava stečena na datum raniji od datuma prijave za registraciju žiga odnosno zatraženog i priznatog prava prvenstva, što procjenjuje u skladu sa posebnim propisima kojima su uređena gore navedena prava (Institut, 2015, str. 53).

Opravdanost ova dva relativna razloga za isključenje žigovne zaštite leži u rezonu za sticanja žigovne zaštite.

Naime, u pogledu prava na lično ime poznatog lica, iako ova kategorija subjekta mora u određenoj mjeri, zbog svog statusa, da toleriše zadiranje u svoja lična prava, to zadiranje mora da ima svoje opravdane razloge, kao npr. davanje doprinosa debati koja je od javnog interesa. Međutim, žig je privatno pravo i cilj registracije žiga je sticanje isključivih ovlaštenja za upotrebu oznake određenog sadržaja na robama ili prilikom pružanja usluga u privrednom prometu. Shodno tome, žig je instrument trgovine i njegov cilj je unapređenje poslovanja određenog subjekta, kao i povećanje dobiti. Prema tome, korištenje imena određene javne osobe za obilježavanje tih roba/usluga bi predstavljalo neovlašteno iskorištavanje njene reputacije i ličnih atributa u cilju sticanja imovinske koristi, a čak bi moglo dovesti i do povrede ugleda te ličnosti.

U pogledu korištenja lika neke osobe u okviru oznake za koju se traži žigovna zaštita, ZUOLSFFF predviđa da je kako za bilježenje (materijalizaciju), tako i za objavu i iskorištavanje nečije fotografije (u širem smislu) potrebno odobrenje te osobe, osim ako je osoba za to dobila naknadu. Vlastiti lik predstavlja (pored imena) osnovni identifikator ličnosti, a neovlaštena afilijacija tog lika u okviru jedne oznake za određene robe i usluge, predstavlja povredu ovog prava, a moguće i prava na ugled.

2.7. Primjena principa dobre vjere, savjesnosti i poštenja u žigovnom pravu

Načelo savjesnosti i poštenja je od značaja i za oblast prava intelektualnog vlasništva (žigovnog prava), iako se najčešće na njega poziva u okviru obligacionih odnosa. Ovo načelo nije isključivo pravne, već i moralne prirode, jer uključuje i etičke elemente (Galev, 2003, str. 227). Postupanje u skladu s načelom savjesnosti i poštenja podrazumijeva djelovanje, koje se smatra općeprihvaćenim u pravnom prometu (element objektivnosti), ali u konkretnim, a ne svim (obaveznopravnim) odnosima (Baretić, 2003, str. 581 *et seq.*).

Prema tome, prilikom ocjene usklađenosti ponašanja jednog lica sa principom savjesnosti i poštenja, neophodno je uzeti u obzir niz faktora, a posebno:

- sve okolnosti konkretnog slučaja,
- specifičnosti pojedine pravne oblasti i odnosa koji su karakteristični za nju, a gdje postoji sumnja da je prisutno *mala fides* postupanje nekog lica, te
- pravne posljedice koje ta konkretna pravna oblast veže za egzistenciju nesavjesnog i nepoštenog postupanja.

U pravu BiH uređenje načela savjesnosti i poštenja nalazimo u čl. 12 Zakona o obligacionim odnosima (Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske (dalje u tekstu: ZOO), koji normira da su prilikom zasnivanja obligacionih odnosa i ostvarivanja prava i obaveza iz tih odnosa strane dužne da se pridržavaju načela savjesnosti i poštenja (blanketna norma).

Polazna tačka za ocjenu postojanja nesavjesnosti od strane suda u ovakvim postupcima bi trebala biti da se dobra vjera podnosioca prijave pretpostavlja (Rački Marinković,

2009, str. 328; Schwarcz, 2015, str. 122), te da subjekt koji tvrdi suprotno, to mora potkrijepiti činjenicama i dokazima.

“Prvo treba primijetiti da, kako je Žalbeno vijeće ispravno navelo u st. 27 osporene odluke, a kao što je jasno iz sudske prakse citirane u st. 21 gore, postoji pretpostavka dobre vjere sve dok se ne dokaže suprotno...” (Opšti sud, Pelican, 2012, al. 57).

Harmonizacijom domaćeg zakonodavstva sa propisima Evropske unije (dalje u tekstu: EU) u domenu žigovnog prava, donesenim zaključno sa 2010. godinom, a što je u tom momentu bila Direktiva 89/104/EEZ (Vijeće, 1988), odnosno njena kodifikovana verzija u vidu Direktive 2008/95/EZ (Evropski parlament i Vijeće, 2008), uveden je u okviru relativnih razloga za odbijanje prijave žiga (čl. 7 st. 1 tačka g) ZOŽ) Institut prijave podnesene protivno načelu savjesnosti i poštenja, koji nije ranije postojao u žigovnom zakonodavstvu BiH. Time je data mogućnost da se lice koje ima valjan pravni interes za spornu oznaku, suprotstavi žigovnoj prijavi i žigu registrovanom protivno navedenom principu.³⁹⁷

“Pojam loše vjere iz čl. 52 st. 1 člana b Uredbe br. 207/2009 odnosi se na subjektivnu motivaciju podnosioca zahtjeva za žig, odnosno na nepoštenu namjeru ili drugi “zlokoban motiv”. Uključuje ponašanje koje odstupa od prihvaćenih principa etičkog ponašanja ili poštene komercijalne i poslovne prakse...” (Opšti sud, Copernicus-Trademarks Ltd., 2014, al. 28).

Primjena čl. 12 ZOO-a, a u kontekstu ocjene da li je prijava žiga izvršena protivno principu savjesnosti i poštenja, zahtijeva kreativan angažman nadležnog suda u pravcu konkretizacije ovog načela na oblast prava žiga. To podrazumijeva, da se u svakom pojedinačnom slučaju na ocjenu nesavjesnosti podnosioca žigovne prijave ne mogu neminovno analogno primijeniti kriteriji relevantni za ocjenu nesavjesnog postupanja subjekata u obaveznopravnim odnosima.

“Međutim, nesporno je među strankama, a što je potvrdio punomoćnik tužitelja na raspravi pred ovim sudom, da tužitelj i tuženi nisu bili ni u kakvom obligacionom odnosu, a što je pretpostavka za primjenu ovog pravnog standarda.” (Kantonalni sud u Novom Travniku, 2022, str. 14).

Institut se u Metodologiji za ispitivanje žigova (Institut, 2015, str. 54) referira na odredbu člana 12 ZOO, u kojoj je propisan princip savjesnosti i poštenja te ističe da je za primjenu

³⁹⁷ Nova harmonizacijska Direktiva br. 2015/2436 (Parlament i Vijeće, 2015) u svom čl. 4 st. 2 (apsolutni razlozi za isključenje zaštite i za ništavost) predviđa mandatornu odredbu, koja glasi da će se žig proglašiti ništavim, ako je podnosilac podnio prijavu za registraciju žiga u lošoj vjeri. Pored toga, zadržano je i fakultativno rješenje da svaka država članica nezavisno od toga može propisati da takav žig ne bude registrovan (relativni razlog za isključenje zaštite). Shodno, prijava žiga u lošoj vjeri sada u pravu EU predstavlja obavezni apsolutni razlog za proglašavanje rješenja o priznanju žiga ništavim. S obzirom na uvedene izmjene zakonodavstva na EU nivou i domaći zakonodavac će, također, u skorije vrijeme morati prilagoditi odredbe ZOŽ u tom pravcu.

ovog pravnog osnova potrebno da postoji određena veza (komercijalna veza ili drugi obaveznopravni odnos) između podnosioca prijave i podnosioca prigovora na prijavu žiga na temelju čl. 7 st. 1 tačka g ZOŽ. Ovaj stav potkrepljuje, navodeći da predmetni čl. 12 ZOO obavezuje sudionike obaveznopravnih odnosa na međusobno savjesno ponašanje, što implicira činjenicu da između njih postoji neka poveznica, tj. odnos koji je narušen zbog nesavjesnog, nepoštenog ili neracionalnog postupanja jednog od sudionika.

Međutim, upravo na ovom mjestu dolazi do izražaja okolnost, da je prilikom primjene načela savjesnosti i poštenja na druge pravne oblasti osim obligacionog prava (npr. na pravo žiga), neophodno izvršiti njegovu konkretizaciju s obzirom na specifičnosti i karakteristike odnosa koji se vežu upravo za tu konkretnu oblast.

Naime, okolnost postojanja veze između podnosioca prijave i podnosioca prigovora uopće ne mora biti preduvjet za primjenu ovog načela, kao osnova za ulaganje prigovora na prijavu žiga (ili prijedloga za oglašavanjem ništavog žiga po istom osnovu). Pa tako, podnosilac prijave i podnosilac prigovora (ili prijedloga za oglašavanjem žiga ništavim po osnovu *mala fides* prijave) mogu da budu i lica koja se nalaze u potpuno različitim poslovnim krugovima, kao što je to bio slučaj u predmetu Carlos Moreira (lice koje je poznavalac, ali nije lično u svijetu profesionalnog sporta i planetarno poznat fudbaler Neymar) ili lica koja su samo (potpuno samostalni) konkurenti na tržištu, kao što je to bio slučaj npr. u predmetu Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli AG protiv Franz Hauswirth GmbH, a da i pored toga postojanje loše vjere bude utvrđeno.

“Očigledno je iz stavova 30 do 36 da je renome umješača već bio dobro utvrđen u relevantnom trenutku u svijetu fudbala (uključujući i Evropu), da je podnosilac predstavke imao više nego malo znanja o tom svijetu i da se stoga ne može pretvarati se da nije znao ko je umješač.

Osim toga, osporeni žig se sastoji samo od elementa riječi “Neymar”, koji je identičan imenu pod kojim je umješač stekao međunarodni ugled u svijetu fudbala.

U svjetlu tih razmatranja, argument podnosioca predstavke da je njegova odluka da traži registraciju verbalnog znaka NEYMAR bila puka slučajnost se mora odbaciti” (Opšti sud, Carlos Moreira, 2019, al. 43–45).

“S tim u vezi, u konkretnom slučaju, jedina situacija pred Sudom je situacija u kojoj je, u vrijeme podnošenja zahtjeva za registraciju, više proizvođača koristilo na tržištu identične ili slične oznake za identične ili slične proizvode koji se mogu zamijeniti sa znakom za koji je tražena registracija” (Sud, Lindt & Sprüngli AG/Franz Hauswirth GmbH, 2009, al. 36).

No, i u onim uvjetima kada je trenutna ili ranije komercijalna veza (ili obligaciono-pravni odnos) između podnosioca zahtjeva za registraciju i podnosioca prigovora postoji ili je postojala, samo ta pojedinačna okolnost nije dovoljna da bi se utvrdilo postojanje *mala fides* na strani podnosioca zahtjeva za registraciju, već sve okolnosti konkretnog slučaja.

“Da li podnosilac predstavlja postupak u lošoj vjeri, u smislu člana 51 stav 1 tačka b Uredbe br. 40/94, mora biti predmet sveobuhvatne procjene, uzimajući u obzir sve faktore relevantne za konkretan slučaj” (Sud, Lindt & Sprüngli AG/Franz Hauswirth GmbH, 2009, al. 37).

“Da bi se utvrdilo da li podnosilac zahtjeva postupak u zloj vjeri – *mala fides*, moraju se uzeti u obzir svi relevantni čimbenici koji su specifični za određeni predmet, a naročito je presudan-relevantan moment podnošenja prijave za registraciju žiga. Pored samog momenta podnošenja prijave bitna je i sveobuhvatna procjena koja uzima u obzir sve okolnosti pojedinačnog slučaja i sve relevantne faktore. Pa tako faktori koji mogu upućivati da se radi o *mala fides* prijavi prema mišljenju ovog suda su slijedeći: *mala fides* postoji ako postoji identičnost ili sličnost prijavljene oznake i oznake podnosioca prigovora koja može dovesti potrošače u zabunu; znanje podnosioca prijave da je podnosilac prigovora koristio identičan ili zbunjujuće sličan znak za identične ili slične robe i usluge; generalno znanje o određenoj privrednoj oblasti uzimajući u obzor dužinu upotrebe znaka od strane podnosioca prigovora, pri čemu se ne misli na legitiman cilj – zaštita od konkurenata koji se naslanja na njegov raniji žig; direktan ili indirektan poslovni odnos prije podnošenja prijave i na koncu vrsta žiga ili kada se žig sastoji iz cjelokupnog oblika i izgleda proizvoda” (Opštinski sud u Tuzli, 2019, str. 10).

Također, egzistencija samo jednog od ovih faktora nije dovoljna da se utvrdi postojanje *mala fides* na strani podnosioca prijave/tuženog, ukoliko ostale okolnosti konkretnog slučaja ne ukazuju na to, pa čak i ako se radi o identičnim oznakama.

“Konačno, činjenica da su predmetni znaci identični ne dokazuje lošu vjeru, kada ne postoje drugi relevantni faktori” (Opšti sud, Pollo Tropical Chicken on the grill, 2012., al. 90).

Od gore pobrojanih relevantnih faktora za utvrđivanje *mala fides* na strani podnosioca žigovne prijave, postojanje ovog subjektivnog elementa u trenutku podnošenja sporne prijave igra posebnu ulogu.

“Shodno tome, da bi se utvrdilo da li je postojala loša vjera, mora se uzeti u obzir i namjera podnosioca zahtjeva u vrijeme kada podnosi zahtjev za registraciju” (Sud, Lindt & Sprüngli AG/Franz Hauswirth GmbH, 2009, al. 41).

“Međutim, kao što je vidljivo iz presude od 11. juna 2009., Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli (C529/07, EU:C:2009:361), postojanje loše vjere od strane podnosioca zahtjeva za registraciju u vrijeme podnošenja prijave za registraciju žiga EU mora biti ocijenjeno, između ostalog, u svjetlu njegove namjere (presuda od 11. juna 2009., Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli, C529/07, EU:C:2009:361, st. 38 do 41). S tim u vezi, Sud pravde je objasnio da je namjera podnosioca zahtjeva za registraciju u relevantnom trenutku subjektivni faktor koji se mora utvrditi pozivanjem na objektivne okolnosti konkretnog slučaja (presuda od 11. juna 2009., Chocoladefabriken Lindt & Sprüngli, C529/07, EU:C:2009:361, stav 42). U ovom slučaju, iz paragrafa 24 do 31 osporene odluke proizlazi da se žalbeno vijeće, između ostalog, oslanjalo na objektivne faktore iz niza dokaza koji se sastoje od članaka u štampi i internetu, kako bi utvrdilo da je umješač bio vrlo

talentovani fudbaler koji je već imao globalni ugled u svijetu fudbala na relevantan datum. Zatim je iz drugog objektivnog elementa – naime, činjenice da je podnosilac predstavke podnio zahtjev za registraciju verbalnog žiga IKER CASILLAS istog dana kada je podnijet zahtjev za registraciju osporenog žiga – zaključio da je podnosilac posjedovao više od malo znanja o svijetu fudbala. U svjetlu samo tih faktora i posebnih okolnosti ovog slučaja zasnovao je svoj nalaz u vezi s namjerom podnosioca predstavke” (Opšti sud, Neymar, 2019, al. 49 i 50).

Ipak, i činjenice i okolnosti koje su nastupile kako prije (npr. da li je sporni žig već registrovan u nekoj drugoj državi, zatim okolnosti, pod kojim je žig/oznaka nastala i upotreba žiga/oznake nakon njenog nastanka), tako i nakon podnošenja prijave (npr. da li je nosilac žiga upotrebljavao žig/oznaku nakon registracije/podnošenja prijave za registraciju) trebale bi biti uzete u obzir prilikom ocjene namjere podnosioca (EUIPO, 2022, 3.3.1).

“Pored toga, Sud primjećuje da je na dan kada je podnosilac predstavke podnio zahtjev za registraciju osporenog žiga, također podnio zahtjev za registraciju verbalnog žiga Iker Casillas. Budući da ta oznaka odgovara imenu još jednog poznatog fudbalera, Žalbena vijeće je s pravom istaklo u stavu 33. pobijane odluke, da ta činjenica pokazuje da je podnosilac predstavke posjedovao više nego malo znanja o svijetu fudbala” (Opšti sud, Neymar, 2019, al. 34).

Ipak, krug faktora koji se trebaju uzeti u ocjenu prilikom utvrđivanja postojanja loše vjere na strani podnosioca prijave nije zaključen i u najvećoj mjeri ovisi od okolnosti konkretnog predmeta.

“Stoga se mora smatrati da se, u kontekstu sveukupne analize poduzete u skladu s čl. 52(1)(b) Uredbe br. 207/2009, također može uzeti u obzir porijeklo spornog znaka i njegova upotreba od njegovog stvaranja, komercijalna logika na kojoj se temelji podnošenje prijave za registraciju tog znaka kao žiga EU-a i hronologiju događaja koji su doveli do tog podnošenja...” (Opšti sud, Neymar, 2019, al. 20).

“U svjetlu gore navedenog, odgovor na treće i četvrto pitanje je da se član 51(1)(b) Uredbe br. 40/94 i član 3(2)(d) Prve direktive 89/104 moraju tumačiti na način, da prijava žiga podnesena bez ikakve namjere da se žig koristi u odnosu na robu i usluge obuhvaćene registracijom predstavlja lošu vjeru, u smislu tih odredbi, ako je podnosilac zahtjeva za registraciju tog žiga imao namjeru, na način koji nije u skladu s poštenom praksom, ili podrivanja interesa trećih strana, ili dobijanje, čak i bez ciljanja na određenu treću stranu, isključivog prava za druge svrhe osim onih koje spadaju u funkcije žiga. Kada se nepostojanje namjere da se žig koristi u skladu sa osnovnim funkcijama žiga odnosi samo na određene robe ili usluge na koje se odnosi prijava za registraciju, ta prijava predstavlja prijavu podnesenu u lošoj vjeri samo u onoj mjeri, u kojoj se odnosi na tu robu ili usluge” (Sud, Sky plc, Sky International AG, Sky UK Ltd protiv SkyKick UK Ltd, SkyKick Inc., 2020, al. 81).

“Štaviše, kao što nezavisni advokat navodi u tački 66 svog Mišljenja, priroda prijavljenog žiga takođe može biti relevantna za utvrđivanje, da li podnosilac prijave postupa u lošoj vjeri. U slučaju kada se znak za koji se traži registracija sastoji od cjelokupnog oblika i prezentacije proizvoda, činjenica da podnositelj zahtjeva postupa u lošoj vjeri mogla bi se lakše utvrditi ako je sloboda izbora oblika proizvoda i njegova prezentacija od strane konkurenata ograničena tehničkim ili komercijalnim faktorima, tako da je nosilac žiga u mogućnosti spriječiti svoje konkurente ne samo da koriste identičan ili sličan znak, već i da plasiraju slične proizvode” (Lindt & Sprüngli AG/Franz Hauswirth GmbH, 2009, al. 50).

Ipak, u kontekstu postojanja komercijalne veze između subjekata, Institut ukazuje i na jedan adekvatan primjer kada nesavjesno i nepošteno postupanje može postojati (Institut, 2015, str. 54), a to je u slučaju člana 6 septies Pariške konvencije o zaštiti industrijske svojine (Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo, 1883). Naime, u članu 6. septies, stav 1 navodi se, da ako predstavnik ili zastupnik onoga koji je nosilac prava na žig u jednoj zemlji Pariške unije traži, bez ovlaštenja ovog nosioca prava, registraciju toga žiga na svoje ime u jednoj ili više ovih zemalja, nosilac prava može se usprotiviti traženoj registraciji ili tražiti brisanje žiga, odnosno ako zakon zemlje to dopušta, prijenos ovoga registriranja na svoje ime, ukoliko ovaj predstavnik ili zastupnik ne opravda svoje postupke.

Pored odredbe čl. 7 st. točka 1 g) ZOŽ, koji se odnosi na prijavu žiga podnesenu suprotno principu dobre vjere, savjesnosti i poštenja kao jednog od relativnih razloga za odbijanje prijave žiga, ovo načelo možemo naći i u drugim odredbama ZOŽ. Pa tako, predviđen je kriterij savjesnost kod korištenja određenih ograničenja prava nosioca žiga (čl. 52 st. 1). Pored toga, savjesnost je od značaja i u postupku po prijedlogu za proglašenje rješenja o priznanju žiga ništavim zbog relativnih razloga za ništavost (čl. 69 st. 2 i st. 4). Također, savjesnost nosioca žiga dolazi do izražaja i u pogledu dejstva proglašenja žiga ništavim/prestanka žiga na pravosnažne sudske odluke, ugovore o prijenosu prava, te na ugovore o licenci (čl. 75). Isto tako, u postupku građanskopravne zaštite žiga, kod tužbenog zahtjeva zbog povrede žiga koji glasi na povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova, zakonodavac uzima u obzir interese trećih savjesnih lica (čl. 80 st. 1 d)). Konačno, ukoliko je prijava žiga podnesena suprotno principu savjesnosti i poštenja ili je znak registriran na osnovu takve prijave, lice čiji je pravni interes time povrijeđen, može tražiti da ga sud proglaši za podnosioca prijave ili nosioca prava (čl. 91 st. 1).

2.8. Postupak po prigovoru po osnovu čl. 7 st. tačka 1 g ZOŽ

Lice koje smatra da je prijava znaka podnesena suprotno principu dobre vjere, savjesnosti i poštenja i koje bi se u konkretnom slučaju smatralo zainteresovanim da uloži takav prigovor (čl. 35 st. 2 tačka d, bilo bi lice koje bi uistinu i bilo legitimirano da podnese prijavu u slučaju iz člana 7 stav 1 tačka g. Prema tome, zakonodavac očigledno smatra da

prijava znaka podnesena protivno principu dobre vjere, savjesnosti i poštenja predstavlja prijavu koja nije uložena od strane lica koje ima istinski pravni interes za sticanje predmetnog žiga, već je u pitanju lice vođeno drugim motivima. Kvalifikacija podnosioca prigovora u ovom slučaju koincidira ujedno i sa kvalifikacijom lica koje bi kasnije bilo aktivno legitimirano za ulaganje tužbe sudu.

S druge strane, podnosilac prigovora mora svoj (jači) pravni interes za sticanje žigovne zaštite za spornu oznaku u sadržaju prigovora detaljno obrazložiti te o tome podnijeti i dokaze (čl. 36 st. 1 tačka b). Podrazumijeva se da, također, mora detaljno elaborirati i razloge i priložiti dokaze za osnovanost svog prigovora.

Ipak, Institut neće neminovno sam odlučivati o prigovoru ove vrste – i iz tog razloga je ova tema od posebnog interesa za adresate ovog *Priručnika* – sudije sudova u BiH. Naime, u skladu s članom 37 stav 7, Institut može, s obzirom na okolnosti, uputiti stranke da postojanje razloga iz člana 7 stav 1 tačka g ovog zakona riješe kao prethodno pitanje u postupku pred nadležnim sudom. Vjerovatnoća da će se Institut sam upustiti u procjenu postojanja povrede principa dobre vjere, savjesnosti i poštenja prilikom podnošenja žigovne prijave u postupku po prigovoru je veoma mala.

Naime, u tekstu Metodologije za ispitivanje žigova (Institut, 2015, str. 54) je istaknuto, kako niti odredbama ZOŽ, a niti ZOO nisu određeni pojam i sadržaj načela dobre vjere, savjesnosti i poštenja, nego samo obaveza postupanja u skladu s tim načelom, te da je, shodno tome, ostavljeno sudu da sadržaj ovog načela utvrdi u svakom konkretnom slučaju. Navedena formulacija donekle implicira da će u pravilu kod prigovora istaknutog po ovom osnovu, Institut uputiti stranke da njegovo postojanje riješe kao prethodno pitanje u postupku pred nadležnim sudom, a sam donijeti zaključak o prekidu postupka. U praksi, Institut to u pravilu i radi.

U takvom slučaju Institut donosi zaključak o prekidu postupka, u kojem će podnosiocu prigovora odrediti rok za dostavljanje dokaza o pokretanju postupka pred nadležnim sudom. Ukoliko podnosilac prigovora u ostavljenom roku ne dostavi Institutu dokaz o pokretanju takvog postupka, Institut će donijeti zaključak o obustavljanju postupka po prigovoru na prijavu žiga. Nakon što nadležni sud riješi prethodno pitanje, stranka kojoj je Institut naložio pokretanje sudskog postupka za rješavanje prethodnog pitanja dužna je u roku od 15 dana dostaviti Institutu pravomoćnu sudsku odluku, nakon čega će Institut donijeti zaključak o nastavku postupka, te nastaviti s postupkom po prigovoru (Institut, 2015, str. 38).

Institut u Metodologiji za ispitivanje žigova navodi, da temelj prigovora u ovoj situaciji ne može biti žig koji je registrovan na teritoriji BiH, nego raniji identičan ili sličan znak koji nije registrovan (Institut, 2015, str. 54).

2.8.1. Proglašenje ništavim rješenja o priznanju žiga zbog nesavjesnosti

Proglašenje ništavim rješenja o priznanju žiga predstavlja jedan od načina prestanka žiga koji nije posljedica manifestacije volje titulara konkretnog žiga, kao što je to npr. slučaj sa istekom roka trajanja žiga (neprodužavanje) ili odricanjem od prava. Proglašavanje žiga ništavim ispravlja nedostatke i/ili propuste, koji nisu bili poznati ili nisu bili istaknuti u postupku priznavanja prava, jer da jesu – žig ne bi bio registrovan. Pa tako ZOŽ navodi da se žig može proglasiti ništavim u cjelini ili samo za neku vrstu robe ili uslugu, ako se utvrdi da u vrijeme registracije žiga nisu bili ispunjeni uvjeti za priznanje žiga predviđeni tim propisom (čl. 68 st. 1).

Shodno tome, budući da su uvjeti za priznanje žiga u ZOŽ utvrđeni u čl. 6 i 7 (apsolutni i relativni razlozi za odbijanje prijave žiga), razlozi za ništavost (apsolutni i relativni) koincidiraju s njima. Na tom tragu, prijedlog za proglašavanje rješenja o priznanju žiga ništavim može se podnijeti i na osnovu člana 7, st.1 g) ZOŽ (relativni razlozi za odbijanje prijave žiga/relativni razlozi za ništavost), odnosno iz razloga da je žigovna prijava podnesena protivno principu dobre vjere, savjesnosti i poštenja.

2.8.2. Oспорavanje žiga zbog nesavjesnosti

Lice čiji je pravni interes povrijeđen registracijom žiga suprotno principu savjesnosti i poštenja, može tražiti da ga sud proglasi za nosioca prava na takvom žigu (čl. 91, st. 1 ZOŽ). Ova mogućnost postoji i u slučaju da se još uvijek vodi postupak ispitivanja prijave žiga pred Institutom, za koju tužilac, koji tvrdi da je njegov pravni interes povrijeđen, smatra da je podnesena protivno principu savjesnosti i poštenja, u kojem slučaju tužbeni zahtjev glasi da ga sud proglasi nosiocem prijave.³⁹⁸

Pitanje aktivne legitimacije za osporavanje žiga zbog nesavjesnosti zaslužuje posebnu pažnju. Naime, ZOŽ u čl. 84 st. 1 određuje krug lica aktivno legitimisanih za podnošenje tužbe u cilju građanskopravne zaštite žiga ili prava iz prijave žiga zbog njihove povrede. U taj krug ZOŽ svrstava nosioca žiga, podnosioca prijave, sticatelja isključive licence, korisnika kolektivnog žiga uz saglasnost nosioca kolektivnog žiga i korisnika žiga garancije uz saglasnost nosioca žiga garancije.

Međutim, u postupku za osporavanje žiga *de facto* se ne radi o tužbi podnesenoj zbog povrede žiga, ili prava iz prijave žiga, budući da tužilac nije nosilac prava na sporni žig, niti podnosilac prijave žiga, već lice koje bi imalo pravo da podnese prijavu (tj. zainteresovano lice iz čl. 35 st. 2 d) ZOŽ/prigovor), odnosno pravo da stekne taj žig. Shodno, samo takvo lice ispunjava uslov da je njegov pravni interes zaista i povrijeđen registracijom, odnosno prijavom žiga protivno principu savjesnosti i poštenja. Shodno, postojanje

³⁹⁸ Ako se sudskom odlukom usvoji tužbeni zahtjev iz stava 1 ovog člana, Institut će po prijemu presude, ili na zahtjev tužioca, upisati tužioca u odgovarajući registar Instituta kao podnosioca prijave ili nosioca žiga, i podatke o tome objaviti u službenom glasilu (čl. 91 st. 2 ZOŽ).

aktivne legitimacije za ulaganje tužbe iz čl. 91 ZOŽ neophodno je cijeliti primjenom člana 35 stav 2 tačka d, a ne člana 84 stav 1 toga zakona.

2.9. Pravni standard – prosječan potrošač

U postupku ispitivanja sličnosti znakova, nakon utvrđenog stupnja sličnosti znakova i roba ili usluga suprotstavljenih znakova, ocjenjuje se da li zbog utvrđene sličnosti postoji mogućnost stvaranja zabune u prometu.

Pod vjerojatnošću nastanka zabune u prometu podrazumijeva se rizik da će javnost smatrati da proizvodi ili usluge o kojima se radi potječu od istog ili gospodarski povezanog subjekta.³⁹⁹

Zabuna u pogledu podrijetla proizvoda ili usluga nastaje na strani prosječnog potrošača, stoga se u teoriji i praksi žigovnog prava koristi pravni standard - “prosječan potrošač” koji predstavlja pravnu fikciju, koja se koristi u slučaju kad se znak ispituje sa stanovišta nastanka moguće zabune u prometu u svezi sa načelom specijaliteta. Pažnja prosječnog potrošača određene robe je izuzetno značajna za utvrđivanje sličnosti roba ili usluga na koje se odnose znakovi koji se upoređuju.

“...prosječan potrošač dotične kategorije proizvoda smatra se razumno dobro informiranim i razumno pažljivim i opreznim” (Sud, Lloyd Schuhfabrik, 1999., al. 26).

Percepcija žiga od strane prosječnog potrošača ima odlučujuću ulogu u ukupnoj ocjeni vjerojatnosti dovođenja u zabludu.

“Prosječni potrošač obično percipira znak kao cjelinu i ne analizira njegove različite detalje” (Sud, SABEL BV v Puma AG, 1997, al. 23).

Primjer: U pogledu okolnosti da li su dva žiga slična ne može da bude merodavno mišljenje veštaka slikara, koji daje svoje mišljenje o sličnosti sa stanovišta svoje struke, pa može da uoči okolnosti koje običan kupac ne može zapaziti kada ne obraća na to osobitu pažnju, već je bitno ono što prosečan kupac može zapaziti. (Vrhovni privredni sud, Sl. 131/68)

Potrošač konkretnom znaku pristupa na osnovu tzv. “nesavršenog sjećanja”⁴⁰⁰ zbog čega se u obzir ne mogu uzimati detalji koji su zastupljeni kod suprotstavljenih znakova ili žigova.

“Za potrebe te globalne procjene, prosječni potrošač dotičnih proizvoda smatra se razumno dobro informiranim i razumno pažljivim i opreznim. Osim toga, treba uzeti u obzir činjenicu da prosječan potrošač samo rijetko ima priliku da napravi direktnu usporedbu između različitih znakova, ali mora položiti svoje povjerenje u nesavršenu sliku o njima koju je zadržao u svom umu. Također, treba imati na umu da će prosječni nivo pažnje

³⁹⁹ Vidi: Institut za intelektualno vlasništvo BiH (2015, str. 49).

⁴⁰⁰ Vidi: Institut za intelektualno vlasništvo BiH (2015, str. 49).

potrošača vjerovatno varirati ovisno o kategoriji roba ili usluga o kojima je riječ.” (Opšti sud, El Corte Inglés, 2004, al. 68)

Kupac automobila teže će doći u zabludu zbog sličnosti znaka, nego kupac npr. slatkiša. U prometu je uobičajeno da se više pažnje posvećuje kupovini namještaja ili automobila ili drugih luksuznih ili skupljih artikala, budući da je u toj situaciji kod potrošača prisutna veća pažnja, nego kad je u pitanju kupovina artikala koji se svakodnevno nabavljaju. Isto tako, razina pažnje relevantne javnosti relativno visoka kada je riječ o pojedinim kategorijama roba kao npr. farmaceutski proizvodi neovisno izdaju li se putem recepta ili ne.

“...Ako se i presumira da se dio navedenih proizvoda u pojedinačnim slučajevima može naći na policama kao predmet slobodnog odabira kupaca/pacijenata, gdje je prodaja eventualno moguća bez recepta, potrošači zainteresirani za takvu vrstu proizvoda (farmaceutski proizvodi) su prilično dobro informirani, pažljivi i oprezni, jer ovi proizvodi utječu na njihovo zdravstveno stanje, i malo je vjerojatno da će ih zbuniti različite verzije takvih proizvoda.”

(Rješenje Instituta, broj IP-03-47-2-00091/13 od 08. 01. 2013. godine).

Smatra se da je prosječan potrošač onaj koji je prosječno dobro informiran i koji u prometu nastupa s prosječnom pažnjom, pri čemu je bitno napomenuti da je nivo posvećene pažnje prosječnog potrošača niži, ukoliko se radi o robama široke potrošnje, a viši ukoliko se radi o robama namijenjenim posebnim kategorijama potrošača, stoga je nivo pažnje s kojom prosječan potrošač nastupa u prometu u korelaciji s vrijednošću robe ili usluge koju konzumira.⁴⁰¹

2.10. Vještačenja u postupku povrede žiga zbog sličnosti/vjerojatnoće nastanka zabune u prometu

U postupcima pokrenutim povodom navodne povrede žiga zbog upotrebe u privrednom prometu oznake koja sličí registrovanoj oznaci, što potencijalno za posljedicu ima dovođenje potrošača u zabunu, postavlja se logično pitanje, na koji način uspostaviti standard “prosječnog potrošača”, odnosno, ko je lice koje se treba staviti u poziciju prosječnog potrošača, kako bi se došlo do zaključka o postojanju ili nepostojanju te zabune.

Nerijetka je situacija da stranke u ovim okolnostima pribjegavaju u postupku izvođenju dokaza vještačenjem o pitanju sličnosti između registrovanog žiga i oznake koja ga ugrožava, koja rezultira u zabuni. Međutim, vještačenje prema propisima o parničnom postupku entiteta ima za cilj da se utvrde ili razjasne određene činjenice primjenom stručnog znanja kojim sud ne raspolaže. Ipak, u navedenoj kategoriji predmeta u pogledu ovog pitanja nije potrebno (čak je i suvišno i zavaravajuće) bilo kakvo znanje

⁴⁰¹ Vidi: Institut za intelektualno vlasništvo BiH (2015, str. 49).

stručnjaka, već je relevantna procjena o sličnosti koja za posljedicu ima zabunu jednog uobičajenog (ne stručnog) konzumenta - prosječnog potrošača.

“Kada se radi o zaštiti žiga po osnovu sličnosti za istovetnu robu, odnosno usluge, osnovanost postavljenog zahteva zavisi od toga da li je znak do te mere sličan žigu da prosečan potrošač razliku može primetiti ako na to obrati naročitu pažnju” (Vrhovni kasacioni sud R Srbije, 2020, str. 3).

Sličan princip se primjenjuje i u privrednom pravu u pogledu sadržaja firme.

“Razlike između tvrtki moraju biti takve da u prometu sprečavaju zamjenu tvrtki prema ukupnom dojmu kojeg tvrtka ostavlja na obične ljude” (Visoki trgovački sud RH, 2022, str. 3).

Shodno tome, mišljenje vještaka, kao stručnjaka iz likovne, ekonomske ili bilo koje druge struke, o ovom pitanju ne bi predstavljalo relevantan standard procjene sličnosti/nastanka zabune.

Sud je taj koji treba samostalno ući u ulogu prosječnog potrošača, jer on to na kraju krajeva i jeste, te ocijeniti iz laičkog ugla, da li je postoji sličnost i potencijal da drugi kupci budu dovedeni u zabunu.

“Pri utvrđivanju činjenica i okolnosti da li su dva znaka slična ne može da bude merodavno mišljenje veštaka koji obzirom na svoju stručnost i kvalifikaciju na prvi pogled uočava razliku poredeći dva znaka koju prosečan potrošač ne može primeniti jer ne poseduje stručno znanje niti su mu oba znaka dostupna radi poređenja” (Vrhovni kasacioni sud R Srbije, 2017, str. 3).

2.11. Mišljenje zainteresirane osobe nakon objavljivanja prijave

Članak 34. ZOŽ uređuje uvjete za podnošenje mišljenja zainteresirane osobe nakon objavljivanja prijave žiga.

Dakle, mišljenje zainteresirane osobe može se odnositi samo na razloge navedene u članku 6. ZOŽ – apsolutni razlozi za odbijanje prijave žiga. Navedenim člankom ZOŽ propisana je mogućnost da u roku od tri mjeseca nakon objave prijave, svaka zainteresirana osoba može Institutu dostaviti pismeno mišljenje zašto znak iz objavljene prijave ne ispunjava uvjete iz članka 6 ovoga zakona.

Podnositelj mišljenja nema status stranke, a Institut slobodno ocjenjuje je li dostavljeno mišljenje relevantno za priznanje prijave i, sukladno toj procjeni, dostavlja ga podnositelju prijave na odgovor, koji, također, slobodno ocjenjuje. Mišljenje treće osobe u pojedinim slučajevima može imati presudan utjecaj na pravilno i potpuno utvrđivanje svih činjenica i okolnosti koje su značajne za donošenje zakonitoga i pravilnoga rješenja i sprečavanje nastanka monopolskoga prava u svezi s registriranim žigom. Mišljenje se smatra samo jednim od dokaznih sredstava koje se može iskoristiti, te, stoga, nije

obvezujuće, već se u svakom konkretnom slučaju treba ocjenjivati u svjetlu svih ostalih dokaza, a treća osoba nema svojstvo stranke u postupku.

2.12. Prigovor/opozicija i postupak po prigovoru

ZOŽ u člancima 35., 36. i 37. regulira prigovor/opoziciju na objavljenu prijavu žiga, sadržaj prigovora i postupak po prigovoru, što proistječe iz prihvaćenoga sustava prigovora.

Sukladno odredbi članka 35. ZOŽ prigovor na registraciju žiga, zainteresirana osoba može podnijeti Institutu pismenim putem u roku od tri mjeseca od datuma objave prijave za registraciju žiga u *Službenom glasniku Instituta*. Kad je u pitanju rok za prigovor na međunarodnu registraciju žiga, rok počinje teći od prvog dana mjeseca koji slijedi za mjesec naznačen na izdanju međunarodnoga službenog glasila u kojem je ta međunarodna registracija žiga objavljena (čl. 46. stavak (2) ZOŽ).

Dakle, podnositelj može Institutu podnijeti prigovor u roku od tri mjeseca od datuma objave prijave za registraciju žiga, a prigovor se mora temeljiti na relativnim razlozima za odbijanje sukladno članku 7. ZOŽ. Ukoliko u postupku po prigovoru Institut utvrdi da prigovor nije uredan, odnosno, nije podnesen sukladno člancima 36. i 37. ZOŽ, Institut ne poziva podnositelja prigovora na uređenje prigovora, nego temeljem članka 36. stavak (2) ZOŽ donosi zaključak o odbacivanju prigovora.

Ukoliko je prigovor uredan i podnesen sukladno članku 35. i 36. ZOŽ, Institut prigovor dostavlja podnositelju prijave i poziva ga da se i pismeno izjasni o prigovoru u roku od 60 dana. Rok za izjašnjenje po podnesenom prigovoru se ne može produžiti, niti nakon isteka ovog roka podnositelj prijave može dostavljati dopune svog odgovora na prigovor kao ni dodatne dokaze u svezi navoda u prigovoru.

Rok za podnošenje prigovora (tri mjeseca od datuma objave prijave) i rok za izjašnjenje na prigovor (60 dana od dostavljanja poziva za pismeno izjašnjenje o prigovoru) predstavljaju prekluzivne rokove.

Ukoliko se podnositelj prijave ne izjasni na prigovor u roku od 60 dana od prijema prigovora, Institut će rješenjem odbiti podneseni zahtjev za priznanje žiga u granicama zahtjeva iz prigovora. Ako podnositelj prijave odgovori na prigovor unutar roka od 60 dana, Institut će ispitati opravdanost navoda iz prigovora, pri čemu Institut može odrediti usmenu raspravu.

Ukoliko je prigovor podnesen na temelju razloga iz članka 7. stavak (1)točka g) ZOŽ (podnošenje prijave za priznanje žiga suprotno načelu dobre vjere, savjesnosti i poštenja, prethodno pitanje), a podnositelj prijave odgovorio je na prigovor, Institut može, s obzirom na okolnosti, uputiti stranke da postojanje razloga iz članka 7. stavak (1) točka g) ZOŽ riješe kao prethodno pitanje u postupku pred nadležnim sudom, i u tom slučaju Institut će donijeti zaključak kojim će prekinuti postupak, te podnositelju prigovora

odrediti rok za dostavljanje dokaza o pokretanju postupka za rješavanje prethodnog pitanja pred nadležnim sudom.

Nakon što nadležni sud riješi prethodno pitanje zbog kojeg je postupak pred Institutom prekinut i nakon što stranke u postupku po prigovoru dostave Institutu pravomoćnu sudsku odluku, Institut će donijeti zaključak o nastavku postupka.

Ukoliko podnositelj prigovora u ostavljenom roku ne dostavi Institutu dokaz o pokretanju postupka za rješavanje prethodnog pitanja pred nadležnim sudom, Institut će donijeti zaključak o obustavljanju postupka po prigovoru na prijavu žiga te isti dostaviti strankama u postupku.

Ukoliko podnositelj prijave za priznanje žiga istakne da podnositelj prigovora nije koristio žig na kojem zasniva svoj prigovor, podnositelj prigovora dužan je dokazati da je u periodu od pet godina, prije objavljivanja prijave protiv koje je podnesen prigovor, koristio svoj žig na teritoriji BiH za robu i usluge za koje je prigovor podnesen ili mora dokazati da su postojali ozbiljni razlozi za nekorisćenje žiga za tu robu ili usluge, pod uvjetom da je raniji žig na datum objavljivanja prijave za koju je podnesen prigovor bio registriran najmanje pet godina. Institut će rješenjem odbiti prigovor, ukoliko podnositelj prigovora ne dokaže korišćenje svog žiga u smislu članka 37. stavka (8) ZOŽ, a rješenje kojim se odbija prigovor Institut će u opsegu za koji korišćenje žiga nije dokazano.

Nakon provedenog postupka po prigovoru, Institut donosi rješenje o odbijanju prigovora, o djelimičnom odbijanju prigovora i djelimičnom priznanju zahtjeva za priznanje žiga ili o odbijanju zahtjeva za priznanje žiga.

2.13. Rješenje o priznanju žiga

Ukoliko prijava za priznanje žiga ispunjava uvjete za priznanje iz članaka 6. i 7. ZOŽ, Institut će donijeti zaključak i podnositelja prijave pozvati da u roku od 30 dana plati odgovarajuće pristojbe i troškove postupka za prvih 10 godina zaštite, za objavu žiga i ispravu o žigu, te da o izvršenim uplatama dostavi dokaz Institutu. Ako podnositelj prijave dostavi dokaze o izvršenim uplatama Institut će donijeti rješenje o priznanju žiga, prema usvojenom izgledu znaka i spiska robe ili usluga, kojima se određuje opseg priznate zaštite žiga, objaviti žig u *Službenom glasniku Instituta* i izdati nositelju žiga ispravu o žigu.

Žig se stječe upisom u Registar žigova kojeg vodi Institut, a važi od datuma podnošenja prijave za priznanje žiga.

BOSNA I HERCEGOVINA
INSTITUT ZA INTELAKTUALNO VLASNIŠTVO

BOSNA И ХЕРЦЕГОВИНА
ИНСТИТУТ ЗА ИНТЕЛЕКТУАЛНО ВЛАШНИШТВО

COB:20214069

IP-03-47-2-05264/21
Sarajevo, 29/07/2021 godine

Na osnovu člana 41. Zakona o žigu
("Službeni glasnik BiH", broj 53/10), dodjeljuje se

Isprava o žigu

za žig:
BAZ1921984

za znak:

Na ime nosioca prava:
Tokyo, 158-0094, JP

Nosilac(i) prava na žig ima Zakonom utvrđena prava na žig na teritoriji Bosne i Hercegovine
od 30/07/2019 godine.

Podjuni podaci o žigu sadržani su u prilogu i čine sastavni dio ove Isprave.

31.P. ravnatelj
Josip Merdjo

(526) Disklejmjer:

(111) RegistarSKI broj žiga: **BAZ1921984**

(151) Datum registracije žiga: **29/07/2021**

(220) Datum podnošenja prijave žiga: **30/07/2019**

(210) Broj prijave žiga: **BAZ1921984A**

(732) Nosilac žiga: **Tokyo, 158-0094, JP**

(740) Zastupnik:

(300) Podaci o pravu prevništva:

(591) Boje: **crvena, crna, bijela**

(181) Datum do kojeg važi pravo na žig: **30/07/2029**

(511) Klasifikacijska oznaka klasa i popis roba i usluga prema Međunarodnoj klasifikaciji roba i usluga ustanovljenoj Ničanskom aranžmanom:

35 Oglašavanje; pružanje onlajn vodiča za oglašavanje koji se može pretraživati, koji sadrži robe i usluge onlajn prodavača; onlajn trgovinske usluge koje olakšavaju prodaju roba i usluga od strane drugih putem računarske mreže; usluge oglašavanja za promociju e-poslovanje; onlajn usluge poređenja cijena; savjeti i informacije o korisničkim uslugama i upravljanju proizvodima i cijenama na Internet stranicama u vezi sa kupovinama preko Interneta; promocija prodaje, uključujući i za druge; usluge lojalnosti klijenata i usluge klaba klijenata u komercijalne, promotivne i reklamne svrhe; usluge šema lojalnosti; usluge kartica lojalnosti; promoviranje roba i usluga drugih putem organizovanja sponzora da povezuju svoje robe i usluge sa programom nagrada; promoviranje robe i usluga drugih putem distribucije diskontnih kartica, dodjeljivanjem bodova za kupovinu za upotrebu kreditnih kartica i izdavanjem nagradnih kartica za lojalnosti i ostale poliove kartice; upravljanje, organizacija, rad i nadgledanje lojalnosti kupaca, podsticajnih (ili) promotivnih šema; sprovođenje programa lojalnosti, nagradivanja, afiniteta i podsticajnih programa za komercijalnu promociju i reklamne svrhe; promovisanje upotrebe računa naplate i kreditnih kartica drugih putem upravljanja programima podsticaja; izdavanje, nadzor i rješavanje kuponskih bodova za popust, uključujući elektroničke popone za promociju prodaje robe i usluga; izdavanje, nadzor i rješavanje kuponskih bodova za trgovinu ili popust za robe i usluge, u srazmjeri sa iznosom kupovine; promotivne usluge, uključujući uređivanje poveznih prodavaca i članova da se pridruže programu lojalnosti kupaca i karticama nagradivanja lojalnosti i njihovo upravljanje; izdavanje i rješavanje nagradnih kartica za lojalnost; organiziranje i rukovanje karticama za nagradivanje lojalnosti; izdavanje trgovačkih matrica; pružanje informacija o komercijalnoj prodaji; davanje savjeta i pružanje informacija u vezi sa svim gore navedenim uslugama.

36 Usluge obrade plaćanja programa lojalnosti.

Posebni troškovi postupka za štampanje ove isprave u iznosu od 100 KM uredno su plaćeni shodno Tar. br. 76. c) Odluke o posebnim troškovima postupka za štampanje i održavanje prava industrijskog vlasništva ("Službeni glasnik BiH", br. 109/10).

Administrativne takse za štampanje ove isprave u iznosu od 20 KM uredno su plaćene shodno Tar. br. 76. tačka 3. Odluke o izmjenama taksu administrativnih taksi ("Službeni glasnik BiH", br. 51/14).

Strana 2 od 2

Primjerak isprave o žigu

2.13.1. Promjene u prijavi ili registraciji žiga

Institut na zahtjev podnosioca u registar upisuje sve promjene do kojih je došlo nakon podnošenja prijave ili registracije žiga, pod uvjetom da odgovaraju pravom stanju i nemaju utjecaja na izgled žiga. Podnositelj je dužan uplatiti propisanu administrativnu pristojbu i posebne troškove za upis svake pojedine promjene. Sve promjene Institut objavljuje u *Službenom glasniku Instituta*.

U postupku priznanja i zaštite žiga moguć je nastanak promjena vezano za podnijetu prijavu za priznanje žiga ili za registrirani žig.

Moguć je nastanak sljedećih promjena: promjena imena i/ili adrese nositelja prava, ograničenje popisa robe, odnosno usluga, prijenos prava (prijenos žiga, odnosno prava iz prijave), upis licence, franšize ili drugog prava na žigu, odnosno na prijavi za priznanje žiga, te upis zaloga.

3. Patent

3.1. Uvod

Zaštita prava intelektualnog vlasništva, pa tako i zaštita izuma patentom, nije svrha samoj sebi, nego je sredstvo koje je u suvremenom svijetu usmjereno na poticanje i razvijanje kreativnog rada, inovacija, transfera tehnologija i znanja, a sve u cilju gospodarskog, kulturnog i sveopćeg napretka društva u cjelini, čemu smo svjedoci u svakodnevnom životu.

Pravo na patent kao oblik zaštite izuma u svim nacionalnim zakonodavstvima ostvaruje se u upravnom postupku pred nadležnim tijelom, a u Bosni i Hercegovini je to Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Institut). Postupak priznanja patenta je vrlo specifičan, formalan i složen postupak. Taj postupak, u pravilu, obuhvaća pet faza, i to: podnošenje patentne prijave, formalno ispitivanje patentne prijave, objavljivanje patentne prijave, suštinsko ispitivanje patentne prijave, te donošenje rešenja o stjecanju ili odbijanju prava na patent.

Postupke za stjecanje, održavanje, prestanak i evidenciju prometa patenta odnosno, konsenzualnog patenta provodi Institut sukladno Zakonu o patentu⁴⁰² (u daljem tekstu: ZOP). Pitanja postupaka koji se vode pred Institutom pobliže se uređuju *Pravilnikom* o postupku za priznanje patenta i konsenzualnog patenta⁴⁰³ (u daljem tekstu: Pravilnik).

Za pojedina pitanja koja nisu uređena ZOP primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku.⁴⁰⁴

Administrativne pristojbe u postupku za priznanje patenta propisane su Tarifom administrativnih pristojbi.⁴⁰⁵ Troškovi postupka propisani su Odlukom o posebnim troškovima postupka za stjecanje i održavanje prava industrijskoga vlasništva.⁴⁰⁶ Protiv odluka Instituta donesenih u prvom stupnju, stranka čijem zahtjevu u cjelini ili djelomično nije udovoljeno ima pravo na žalbu u roku od 15 dana od dana primitka odluke.

O žalbama izjavljenim protiv odluka Instituta odlučuje Povjerenstvo za žalbe Instituta, kao drugostupanjsko tijelo.

Protiv odluka Povjerenstva za žalbe Instituta može se pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH.

⁴⁰² *Službeni glasnik BiH*, br. 53/10.

⁴⁰³ *Službeni glasnik BiH*, br. 105/10 i 91/16.

⁴⁰⁴ *Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.

⁴⁰⁵ *Službeni glasnik BiH*, br. 5/95, 43/04 i 15/14.

⁴⁰⁶ *Službeni glasnik BiH*, br. 109/10 i 29/02.

3.2. Prijava za priznanje patenta

Postupak za priznanje patenta pokreće se podnošenjem Institutu prijave za priznanje patenta (u daljnjem tekstu: prijava), sukladno ZOP i na način propisan *Pravilnikom*. Podnesene prijave se u postupak ispitivanja uzimaju prema redoslijedu njihova podnošenja.

Iznimno, prijava se može ispitivati po žurnom postupku u slučaju sudskog ili drugog spora u kojem završetak postupka po prijavi predstavlja rješenje prethodnoga pitanja, a žurni postupak ispitivanja prijave patenta provodi se na temelju podnesenog obrazloženog zahtjeva s odgovarajućim dokazima. Za svaki se izum podnosi posebna prijava. Jednom prijavom može se zahtijevati zaštita za više izuma samo ako su ti izumi međusobno tako povezani da ostvaruju jedinstvenu izumiteljsku zamisao (jedinstvo izuma).

Prijava patenta mora biti sastavljena na jednom od jezika u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini. Ako je tekst prijave podnesen na stranom jeziku, Institutu se mora dostaviti prijevod teksta prijave na jedan od jezika u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini.

Prijava patenta mora sadržavati:

- a) zahtjev za priznanje patenta,
- b) opis izuma,
- c) jedan ili više patentnih zahtjeva,
- d) crteže na koje se pozivaju opis izuma i patentni zahtjevi,
- e) sažetak.

Zahtjev za priznanje patenta mora sadržavati:

- a) izričitu naznaku da se zahtijeva priznanje patenta,
- b) naziv izuma koji odražava njegovu bit,
- c) podatke o podnositelju prijave,
- d) podatke o izumitelju, odnosno napomenu da izumitelj ne želi biti naveden u prijavi.

Izum se mora opisom otkriti na dostatno jasan i detaljan način, tako da ga stručnjak iz odgovarajućeg područja može izvesti. Ukoliko se izum odnosi na živi biološki materijal i ako ga nije moguće primijeniti na temelju opisa izuma, smatrat će se da opis izuma ispunjava uvjet iz ovoga stavka, ako je uzorak prirodno obnovljivog živog biološkog materijala položen u nadležnoj ustanovi najkasnije na datum podnošenja prijave patenta. Pod nadležnom ustanovom iz ovoga stavka podrazumijeva se ustanova koja je određena na temelju Budimpeštanskoga sporazuma o priznanju pologa mikroorganizama u svrhu postupka patentiranja.⁴⁰⁷

⁴⁰⁷ Budimpeštanski sporazum o međunarodnom priznavanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja donesen je u Budimpešti 28. travnja 1977. godine i izmijenjen 26. rujna 1980. godine, a u BiH je stupio na snagu na osnovu Odluke o ratifikaciji Budimpeštanskog sporazuma o međunarodnom priznavanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja donesene od strane Predsjedništva BiH 16. srpnja 2008. godine (*Službeni glasnik BiH*, br. 8/2008).

Patentnim zahtjevima određuju se opseg i predmet zaštite izuma, stoga patentni zahtjevi moraju biti jasni, sažeti i u cijelosti potkrijepljeni opisom izuma i crtežima ako postoje. Patentni zahtjevi mogu biti neovisni i ovisni. Neovisni patentni zahtjevi sadržavaju nova bitna obilježja izuma, a ovisni patentni zahtjevi sadržavaju specifična obilježja izuma koji je određen u neovisnom ili drugom ovisnom patentnom zahtjevu.

Sažetak prijave patenta predstavlja kratak sadržaj biti izuma koji služi isključivo u svrhu tehničkog informiranja i nema utjecaja na opseg tražene zaštite.

Ako izumitelj ne želi da njegovo ime bude navedeno u zahtjevu za priznanje patenta, kao ni u drugim aktima propisanim ZOP, podnositelj prijave dužan je uz zahtjev za priznanje patenta, a najkasnije u roku od tri mjeseca od datuma podnošenja prijave, dostaviti Institutu pisanu izjavu izumitelja o tomu.

Izumitelj može tijekom postupka, a najkasnije do objave prijave patenta, povući svoju izjavu da ne želi da mu ime bude navedeno u prijavi kao ni u drugim ispravama.

Za priznanje datuma podnošenja prijave potrebno je da prijava podnesena Institutu na taj datum sadrži sljedeće:

- a) izričitu naznaku da se zahtijeva priznanje patenta,
- b) podatke o podnositelju prijave,
- c) dio prijave koji na prvi pogled izgleda kao opis izuma, iako taj opis ne ispunjava sve uvjete propisane ZOP i Pravilnikom.

Podnositelj prijave može sam ili na zahtjev Instituta podijeliti predmet prijave patenta kojim je utvrđen datum podnošenja (prvobitna prijava) na dvije ili više prijava (izdvojena prijava) i na temelju svake od njih nastaviti samostalni postupak, o čemu Institut donosi zaključak. Važno je napomenuti da predmet zaštite izdvojene prijave ne smije izlaziti izvan opsega zaštite prvobitno podnesene prijave. Podjela prvobitne prijave patenta dopuštena je do donošenja rješenja o zahtjevu za priznanje patenta. Izdvojena prijava zadržava datum podnošenja prvobitne prijave i, ako za to ima temelja, uživa pravo prvenstva prvobitne prijave patenta.

Od datuma utvrđenog za datum podnošenja prijave patenta, pod uvjetom da je prijava objavljena, podnositelj prijave ima pravo prvenstva glede svakog drugoga podnositelja koji za isti izum kasnije podnesu prijavu.

Prvenstvo vrijedi od datuma podnošenja prijave patenta Institutu, osim u slučaju kada su ispunjeni uvjeti za priznanje Unijskog prava.

Na temelju Unijskog prava prvenstva svakoj fizičkoj ili pravnoj osobi koja u nekoj državi članici Pariške unije za zaštitu industrijskog vlasništva, odnosno državi članici Svjetske trgovinske organizacije (u daljnjem tekstu: WTO), podnese urednu prijavu za isti izum priznat će se pravo prvenstva u Bosni i Hercegovini, ako to zatraži u roku od 12 mjeseci, računajući od dana podnošenja prve prijave.

Podnositelj prijave patenta koji se u Bosni i Hercegovini namjerava koristiti Unijskim pravom prvenstva, dužan je Institutu podnijeti zahtjev za priznanje prava prvenstva koji sadrži bitne podatke o prvoj prijavi čije se prvenstvo zahtijeva (broj i datum podnošenja prijave, državu članicu Pariške unije ili članicu WTO-a u kojoj je ili za koju je prijava podnesena) najkasnije do isteka roka od dva mjeseca od datuma podnošenja prijave u Bosni i Hercegovini i prijepis prve prijave ovjeren od nadležnoga tijela države članice Pariške unije ili članice WTO-a, u kojoj je ili za koju je prijava podnesena najkasnije do isteka roka od tri mjeseca od datuma podnošenja zahtjeva za priznanje prava prvenstva, ili četiri mjeseca od datuma podnošenja prijave patenta u Bosni i Hercegovini, ili 16 mjeseci od najranijeg datuma zahtijevanih prvenstava, ovisno o tomu koji od navedenih rokova ranije istječe. Nadalje, podnositelj prijave može zahtijevati priznanje višestrukog prava prvenstva na temelju više ranije podnesenih prijava u jednoj ili više država članica Pariške unije ili WTO-a pod uvjetima koji se odnose na Unijsko pravo prvenstva.

3.3. Formalno ispitivanje prijave patenta

Nakon što zaprimi prijavu patenta, Institut ispituje ispunjava li prijava uvjete za priznanje datuma podnošenja sukladno odredbama ZOP, da li je plaćena administrativna pristojba i posebni troškovi postupka za podnošenje prijave, te je li podnesen prijevod prijave na jedan od jezika u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini, ako je prijava sastavljena na stranom jeziku, da li su podneseni crteži, kao i zastupa li podnositelja prijave osoba koja se može baviti zastupanjem sukladno odredbama ZOP i drugim važećim propisima.

Ukoliko prijava ne ispunjava uvjete za priznanje datuma podnošenja Institut poziva podnositelja da u roku od mjesec dana od dana primitka poziva ukloni nedostatke izričito navedene u pozivu. Institut poziva podnositelja prijave koji nije platio pristojbu i troškove postupka, odnosno nije dostavio prijevod prijave patenta na jedan od jezika u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini, da te nedostatke ukloni u roku od mjesec dana od dana primitka poziva. Ako podnositelj ne postupi po ovom pozivu prijava patenta kojoj je utvrđen datum podnošenja smatrat će se povučenom, o čemu se donosi poseban zaključak o obustavi postupka.

Prijava patenta kojoj je zaključkom utvrđen datum podnošenja upisuje se u Registar prijava patenata, kojeg u elektroničkom obliku vodi Institut.

3.3.1. Ispitivanje pretpostavki za objavu prijave patenta

Ispitivanjem pretpostavki za objavu prijave patenta utvrđuje se ispunjava li podnesena prijava sljedeće uvjete:

- a) sadrži li sve dijelove iz članka 20. ZOP sastavljene na propisani način i potrebne dodatke propisane ZOP,

- b) je li naznačen izumitelj,
- c) je li podnesen uredan zahtjev za priznanje prava prvenstva u smislu članka 24. ZOP koje zahtijevano priznanje prava prvenstva.

Prijava patenta kojoj je utvrđen datum podnošenja ne može se naknadno izmijeniti proširenjem opsega zaštite predmeta prijave. Izmjene i dopune podataka sadržanih u prijavi kojima se ne proširuje opseg zaštite mogu se vršiti do okončanja postupka. Prijavu patenta za koju je ispitivanjem utvrđeno da ispunjava sve uvjete za objavu prijave Institut objavljuje se u *Službenom glasniku Instituta* nakon isteka 18 mjeseci od datuma podnošenja, odnosno od datuma priznatoga prava prvenstva, čime postaje dostupna javnosti.

3.3.2. Postupak nakon objave prijave patenta

Podnositelj prijave može, u roku od šest mjeseci od datuma objave prijave patenta u *Službenom glasniku Instituta* podnijeti zahtjev za:

- a) priznanje patenta provedbom postupka potpunog ispitivanja prijave patenta, ili
- b) priznanje patenta na temelju prihvaćenih podnesenih rezultata potpunog ispitivanja prijave patenta,
- c) odgodu provedbe postupka potpunog ispitivanja prijave patenta i dodjelu konsenzualnog patenta.

Ako u propisanom roku nije podnesen jedan od naprijed navedenih zahtjeva i plaćena pristojba i troškovi postupka prijava patenta smatra se povučenom te Institut donosi zaključak o obustavi postupka za priznanje patenta.

3.3.3. Potpuno ispitivanje prijave za priznanje patenta

Potpunim ispitivanjem prijave patenta utvrđuje se ispunjava li izum sve uvjete za priznanje patenta, tj. da li je predmetom prijave izum: koji nije isključen iz zaštite patentom, koji je sukladan pravilu o jedinstvu izuma, koji je u prijavi otkriven na propisan način, koji je nov i koji je industrijski primjenjiv.

Postupak potpunog ispitivanja prijave za priznanje patenta Institut može provesti u potpunosti ili djelomično u pravilu u suradnji s patentnim uredima iz članka 32. Ugovora o suradnji na području patenata⁴⁰⁸ (PCT), kao i patentnim uredima drugih zemalja koji provode postupak potpunog ispitivanja i s kojima Institut o tomu ima sklopljen ugovor o suradnji.

⁴⁰⁸ Izvorni naziv je: Patent Cooperation Treaty (engl.). Ugovor o suradnji u oblasti patenata (u daljem tekstu: PCT) donesen u Washingtonu 19. lipnja 1970. godine, dopunjen amandmanima 28. rujna 1979. i 3. veljače 1984. godine, stupio je na snagu 24. siječnja 1978. godine.

BiH je postala članicom PCT-a 7. rujna 1996. godine donesenom Uredbom o ratifikaciji Ugovora o suradnji u oblasti patenta (PCT), donesenog u Washingtonu 19. lipnja 1970 dopunjenog amandmanima 28. rujna 1979. i 3. veljače 1984. godine od strane Vlade Republike BiH (*Službeni list Republike BiH*, br. 13/94. i 3/96.).

Zahtjev za priznanje patenta prihvaćanjem rezultata potpunog ispitivanja priznatog patenta može se podnijeti samo ako je prijava patenta za isti izum podnesena jednom ili većem broju patentnih ureda. Podnositelj zahtjeva za potpuno ispitivanje obvezan je uz zahtjev priložiti potpisanu izjavu da će dokaz o rezultatu postupka potpunog ispitivanja provedenoga u jednom od ovlaštenih ureda dostaviti u roku od šest mjeseci od dana priznanja patenta od ureda a najkasnije pet godina od datuma podnošenja zahtjeva za potpuno ispitivanje.

Ukoliko podnositelj prijave u propisanome roku ne dostavi rezultate provedenoga postupka potpunog ispitivanja koji su Institutu dostatni za donošenje rješenja glede zahtjeva za priznanje patenta, prijava se smatra povučenom i u tom slučaju Institut donosi zaključak o obustavi postupka.

Ukoliko su ispunjeni propisani uvjeti imajući u vidu dostavljene rezultate postupka potpunog ispitivanja Institut donosi rješenje povodom zahtjeva za priznanje patenta.

3.4. Konsenzualni patent

Zahtjev za dodjelu konsenzualnog patenta objavljuje se u *Službenom glasniku Instituta*. Svaka fizička ili pravna osoba u roku od šest mjeseci nakon objave zahtjeva za dodjelu konsenzualnog patenta može podnijeti prigovor Institutu protiv dodjele konsenzualnog patenta ili podnijeti zahtjev Institutu za provedbu postupka potpunog ispitivanja.

Ako je podnesen prigovor na zahtjev za dodjelu konsenzualnog patenta ili zahtjev za provedbu postupka potpunog ispitivanja i ako su za njih plaćene propisane pristojbe i troškovi postupka, Institut o tome bez odgode obavještava podnositelja zahtjeva za priznanje konsenzualnog patenta, a podnositelj zahtjeva za dodjelu konsenzualnog patenta u roku od šest mjeseci od primitka obavijesti o prigovoru podnesenom može podnijeti zahtjev za priznanje patenta provedbom postupka potpunog ispitivanja. Za sve vrijeme trajanja konsenzualnog patenta njegov nositelj kao i svaka druga fizička ili pravna osoba mogu podnijeti zahtjev za provedbu postupka potpunog ispitivanja navedene prijave patenta, a postupak se provodi sukladno članku 39. ZOP, pod uvjetom da je plaćena administrativna pristojba i posebni troškovi postupka.

Institut će odbiti zahtjev za priznanje patenta ako je: provedbom postupka iz čl. 39. i 40. ZOP utvrđeno da prijava patenta ne ispunjava uvjete za priznanje patenta ili ako je na prvi pogled utvrđeno da zahtjev za priznanje konsenzualnog patenta ne ispunjava uvjete propisane ZOP u kojim slučajevima Institut u pisanom obliku izvješćuje podnositelja prijave o razlozima zbog kojih se patent ne može priznati i poziva ga da se u pisanoj formi očituje o navedenim razlozima u određenome roku, koji ne može biti kraći od mjesec dana niti dulji od dva mjeseca od dana primitka poziva.

Ako podnositelj prijave ne postupi sukladno pozivu Institut će donijeti rješenje o odbijanju patenta.

3.4.1. Priznanje patenta, odnosno, dodjela konsenzualnog patenta

Institut donosi rješenje o priznanju patenta, odnosno konsenzualnog patenta ako prijava patenta, odnosno, konsenzualnog patenta:

- ispunjava sve uvjete za priznanje patenta iz članka 39 stavak (1) ZOP,
- ispunjava uvjete iz članka 39 stavak (1) toč. a), b) i c) ZOP za dodjelu konsenzualnog patenta i ako nije podnesen prigovor sukladno članku 42 ZOP.

Institut dostavlja podnositelju tekst prijave patenta za koju namjerava priznati patent i poziva ga da u roku od mjesec dana od dana primitka poziva podnese pisano očitovanje o dostavljenom tekstu patentnih zahtjeva. Podatke iz rješenja o priznanju patenta, odnosno, dodjeli konsenzualnoga patenta, s datumom donošenja rješenja Institut upisuju u Registar patenata, koji se vodi u elektroničkom obliku.

Nositelju patenta izdaje se isprava o patentu, a nositelju konsenzualnog patenta izdaje se isprava o konsenzualnom patentu. Nositelju patenta Institut izdaje i patentni spis, koji se za konsenzualni patent označava nazivom: spis konsenzualnog patenta.

Podatak o priznatom patentu, odnosno dodijeljenome konsenzualnome patentu objavljuje se u *Službenom glasniku Instituta*. Rješenje o priznanju patenta, odnosno dodjeli konsenzualnog patenta ima učinak od datuma objave podatka o priznatom patentu, odnosno, dodjeli konsenzualnog patenta.

BOSNA I HERCEGOVINA INSTITUT ZA INTELJEKTUALNO VLAŠNIŠTVO			БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА ИНСТИТУТ ЗА ИНТЕЛЕКТУАЛНО ВЛАШНИШТВО	
IP-02-48-1-06259/22 2022-09-02 E03556				
Na osnovu člana 46. Zakona o patentu ("Službeni glasnik BiH", br. 53/10) izdaje se				
<h2>Isprava o patentu</h2> <p>za patent sa registarskim brojem: BA/EP3504208</p>				
Naziv patenta:	DERIVAT TRIAZOLOPIRAZINONA KORISTAN KAO INHIBITOR Ljudskog PDE1			
Nosilac(i) prava:	Lilly Corporate Center, Indianapolis, IN 46285, U S			
Pronalazač(i):	Indianapolis, Indiana 46206-6288, U S			
Datum(i) priznatog prava prenetava:	2016-09-25			
Datum objave priznatog patenta u BiH:	2020-12-31			
Datum izdavanja isprave:	2022-09-02			
ravnatelj Josip Merdžo				
<small>Za štamparije ove isprave plaćeni su posebni broškovni postupci u iznosu od 150 KHR shodno tar. br. 76 Odluke o posebnim izdavačkim postupcima za štampanje i odštavanje prava intelektualnog vlasništva ("Službeni glasnik BiH", br. 159/10) i administrativna taksa u iznosu od 20 KHR, shodno tar. br. 76 Odluke o izmjenama tarife administrativnih taksi ("Službeni glasnik BiH", br. 15/14)</small>				

Primjerak Isprave o patentu koju izdaje Institut

3.5. Ponovna uspostava prava

Ukoliko je podnositelj prijave ili nositelj patenta, odnosno konsenzualnog patenta propustio u roku propisanim ovim ZOP provesti neku radnju u postupku pred Institutom, a izravna posljedica toga je gubitak prava iz prijave patenta ili patenta, odnosno, konsenzualnog patenta, onda podnositelj može podnijeti zahtjev za nastavak postupka. Institut će dopustiti nastavak postupka pod uvjetom da podnositelj podnese zahtjev za nastavak postupka i provede sve propuštene radnje u propisanom roku, uplati pristojbu i troškove postupka, a rok za podnošenje zahtjeva, odnosno provođenje propuštenih radnji ne može biti dulji od dva mjeseca od dana isteka roka propisanoga ZOP i nastanka pravnih posljedica u pogledu gubitka prava.

Ukoliko je podnositelj prijave ili nositelj patenta, odnosno konsenzualnog patenta, i pored dužne pažnje koju su zahtijevale okolnosti, u roku propisanom ZOP propustio provesti neku radnju u postupku pred Institutom, a izravna posljedica toga je gubitak prava iz prijave patenta ili patenta, odnosno konsenzualnog patenta, Institut će dopustiti ponovnu uspostavu prava pod uvjetom da podnositelj:

- a) podnese prijedlog za ponovnu uspostavu prava,
- b) iznese okolnosti uslijed kojih je bio spriječen provesti propuštenu radnju u roku,
- c) uplati pristojbu i troškove postupka.

Institut donosi zaključak o dopuštenju za ponovnu uspostavu prava.

Prijedlog za ponovnu uspostavu prava podnosi se u roku od tri mjeseca, računajući od dana kada je prestao razlog koji je prouzročio propuštanje, a ako je podnositelj kasnije saznao za propuštanje, onda od dana kada je to saznao. Nakon isteka godine dana od datuma propuštanja roka, prijedlog se ne može se podnijeti. Ako Institut utvrdi da je prijedlog za ponovnu uspostavu prava neopravdan, te ga namjerava odbiti u cijelosti ili djelomično, o razlozima odbijanja prethodno obavještava podnositelja prijedloga, te ga poziva da se u roku od mjesec dana od dana primanja poziva izjasni o tim razlozima. O odbijanju prijedloga za ponovnu uspostavu prava Institut odlučuje zaključkom.

U pogledu iskorištavanja izuma od strane osobe koja je u dobroj vjeri iskorištavala ili obavila stvarne i ozbiljne pripreme za iskorištavanje izuma koji je predmet objavljene prijave, u periodu između gubitka prava i objavljivanja podatka o prihvatanju prijedloga za ponovnu uspostavu prava, ista može bez obaveze plaćanja naknade štete nastaviti takvo iskorištavanje radi vlastitog poslovanja.

3.6. Upis promjena u Registar prijava patenata i Registar patenata

Institut rješenjem odlučuje o zahtjevu stranke za upis promjene u Registar prijava patenata, odnosno Registar patenata, a upisana promjena koja se odnosi na objavljenu prijavu patenta i na patent objavljuje se u *Službenom glasniku Instituta*. Na zahtjev fizičke ili

pravne osobe Institut izdaje izvadak iz Registra prijava патената, odnosno Registra патената. Isto tako, na zahtjev fizičke ili pravne osobe Institut će učiniti dostupnima zatražene tekstove objavljenih prijava патената, kao i patentne spise.

3.7. Trajanje, održavanje i prestanak патента i консензуалног патента

Patent traje 20 godina, računajući od datuma podnošenja prijave патента, a консензуални patent traje 10 godina, računajući od datuma podnošenja prijave. Nositelj патента, odnosno, консензуалног патента dužan je održavati svoja prava. Za održavanje prava iz prijave i priznatog патента, odnosno консензуалног патента plaćaju se propisana godišnja pristojba i troškovi postupka.

Ako nositelj патента, odnosno консензуалног патента, ne plati pristojbu i troškove postupka u propisanom roku može ih platiti uvećane za 50% u dodatnome roku od šest mjeseci.

Institut će obavijestiti nositelja патента, odnosno консензуалног патента, kao i podnositelja prijave o propuštanju roka za plaćanje godišnje pristojbe i troškova postupka za održavanje патента i prava iz prijave патента uz navođenje posljedica njihovog neplaćanja, te na mogućnost plaćanja u dodatnome roku.

Ako nositelj патента, odnosno консензуалног патента, uredno ne plati propisanu pristojbu i troškove postupka za održavanje патента, odnosno консензуалног патента, patent prestaje sljedećega dana od dana isteka roka za plaćanje propisanog ZOP.

Nositelj патента, odnosno консензуалног патента, može se odreći патента u cijelosti ili djelomično pisanom izjavom, o čemu Institut donosi zaključak. Učinci izjave o odricanju nastupaju sljedećega dana od dana dostave izjave Institutu.

Ako je u Registru патената upisano određeno pravo u korist treće osobe, nositelj патента, odnosno консензуалног патента, ne može se odreći патента bez prethodno ovjerene pisane suglasnosti te osobe.

Odricanje od патента, odnosno консензуалног патента, upisuje se u Registar патената i podatak o tomu objavljuje u *Službenom glasniku Instituta*.

ZOP propisuje da patent, odnosno консензуални patent, prestaje danom smrti nositelja, odnosno danom gubitka statusa pravne osobe, osim ako je prešao na nasljednike, odnosno pravne sljednike.

3.8. Prošireni europski patent (EPC)

3.8.1. Proširenje učinka europskoga патента

Europska prijava патента i europski patent koji su prošireni na Bosnu i Hercegovinu, sukladno odredbama ZOP, imaju jednak učinak i podložni su istim uvjetima kao i nacionalna prijava патента i nacionalni patent prema ZOP.

Prema ZOP europska prijava patenta znači prijavu europskoga patenta podnesenu prema Europskoj patentnoj konvenciji (u daljnjem tekstu: EPC), kao i međunarodnu prijavu podnesenu prema PCT-u za koju Europski patentni ured (u daljnjem tekstu: EPO) obavlja poslove kao naznačeni ili izabrani ured i u kojoj je Bosna i Hercegovina naznačena, prošireni europski patent znači europski patent priznat od EPO-a na temelju europske prijave patenta za koju je zahtijevano proširenje na Bosnu i Hercegovinu, nacionalna prijava patenta znači prijavu patenta podnesenu Institutu prema ZOP, a nacionalni patent znači patent priznat na temelju nacionalne prijave patenta.

Europska prijava patenta i europski patent priznat na temelju te prijave proširuju se na Bosnu i Hercegovinu na zahtjev podnositelja prijave. Smatra se da je zahtjev za proširenje podnesen za svaku europsku prijavu patenta koja je podnesena datumom stupanja na snagu Sporazuma o suradnji i proširenju između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Europske patentne organizacije⁴⁰⁹ ili nakon toga datuma.

Informacija o svakom zahtjevu za proširenje, nakon što ga EPO obavijesti da je plaćena propisana pristojba za proširenje, objavljuje se u *Službenom glasniku Instituta*, ali ne prije isteka roka od 18 mjeseci od datuma podnošenja ili, kada je zahtijevano prvenstvo, od najranijeg datuma prvenstva. Zahtjev za proširenje podnositelj zahtjeva može povući u svako doba. Pristojba za proširenje plaća se EPO-u u rokovima koji su predviđeni u EPC-u za plaćanje pristojbe za naznaku.

3.8.2. Učinci europskih prijava patenata

Europska prijava patenta, kojoj je utvrđen datum podnošenja, ekvivalentna je urednoj nacionalnoj prijavi patenta s pravom prvenstva zahtijevanim za europsku prijavu patenta, kada je priznato, bez obzira na ishod provedenog postupka. Objavljena europska prijava patenta privremeno daje istu zaštitu kakvu daje i objavljena nacionalna prijava patenta prema članku 69. ZOP od datuma kada je podnositelj prijave dostavio prijevod patentnih zahtjeva objavljene europske prijave patenta na jedan od jezika u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini osobi koja se koristi tim izumom u Bosni i Hercegovini.

3.8.3. Učinci proširenih europskih patenata

Prošireni europski patent od datuma objave podatka o njegovu priznavanju od EPO-a daje ista prava koja bi bila dana i nacionalnim patentom priznatim ovim Zakonom. U roku od tri mjeseca od datuma objave podatka o priznavanju europskoga patenta, nositelj patenta mora dostaviti Institutu zahtjev za upis proširenog europskoga patenta u Registar patenata, patentni spis europskoga patenta kako je objavljen u službenome glasilu EPO-a, prijevod patentnih zahtjeva na jedan od jezika u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini i platiti pristojbu i troškove postupka za objavu i tiskanje prijevoda

⁴⁰⁹ *Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori*, br. 2/04; stupio na snagu 1. prosinca 2004. godine.

spisa europskoga patenta na jedan od jezika u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini, sukladno posebnom propisu. Institut u *Službenom glasniku Instituta* objavljuje, što je moguće prije, podatak o svakom prijevodu koji je uredno podnesen. Podatak o upisu proširenog europskoga patenta Institut upisuje u Registar patenata.

Tekst europske prijave patenta ili europskoga patenta koji je sastavljen na jeziku na kojem se vodi postupak pred EPO-om vjerodostojan je tekst u bilo kojem postupku u Bosni i Hercegovini. Ukoliko prijevod na jedan od jezika u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini daje zaštitu užu od zaštite koju daje proširena europska prijava patenta ili prošireni europski patent, prijevod propisan člankom 88. ZOP smatra se vjerodostojnim, osim u postupcima za poništenje patenta. Podnositelj prijave ili nositelj patenta mogu, u bilo koje vrijeme, podnijeti ispravljeni prijevod patentnih zahtjeva prijave europskoga patenta ili europskoga patenta. Ispravljeni prijevod neće imati bilo kakvog pravnog učinka dok ga Institut ne objavi.

3.8.4. Prava ranijega datuma

Europska prijava patenta za koju je plaćena pristojba za proširenje i prošireni europski patent imaju, u odnosu na prijavu podnesenu izravno Institutu (u daljnjem tekstu: nacionalna prijava) i patent priznat na temelju takve prijave (u daljnjem tekstu: nacionalni patent), isti učinak na tehničko stanje kao i nacionalna prijava patenta i nacionalni patent. Nacionalna prijava patenta i nacionalni patent imaju, u odnosu na prošireni europski patent, isti učinak na tehničko stanje koji imaju i u odnosu na nacionalni patent.

Ako prošireni europski patent i nacionalni patent imaju isti datum podnošenja ili ako je zatraženo pravo prvenstva, isti je datum prvenstva priznat istoj osobi ili njezinu pravnom sljedniku, nacionalni patent nema učinak u opsegu u kojem pokriva isti izum kao i prošireni europski patent od datuma kada je istekao rok za podnošenje prigovora na priznati europski patent, a u slučaju da prigovor nije podnesen, od datuma kada je donesena konačna odluka u postupku povodom prigovora da europski patent ostaje na snazi.

Sve pristojbe i troškovi postupka za održavanje proširenih europskih patenata plaćaju se Institutu za godine koje slijede nakon godine u kojoj je objavljen podatak o priznanju europskoga patenta.

3.9. Proglašenje rješenja o priznanju patenta ništavim

Rješenje o priznanju patenta može se proglasiti ništavim u svako doba po službenoj dužnosti ili na prijedlog zainteresirane osobe ili pravobranitelja BiH ili ombudsmana BiH ako je priznat:

- a) za predmet zaštite koji se, u smislu članka 6. stavak (6) i članka 7. ZOP ne može zaštititi patentom,

- b) za izum koji, na datum podnošenja prijave patenta, odnosno na datum priznatoga prvenstva, nije bio nov ili nije imao inventivnu razinu,
- c) za izum koji nije industrijski primjenjiv,
- d) za izum koji nije otkriven na dostatno jasan i detaljan način, tako da ga stručna osoba iz odgovarajućeg područja tehnike može izvesti, uključujući i slučaj nedostupnosti živog biološkog materijala u mjerodavnoj ustanovi,
- e) za predmet zaštite koji izlazi izvan sadržaja prijave patenta kakva je podnesena ili ako je patent priznat na temelju izdvojene prijave koja izlazi izvan sadržaja prijave kakva je podnesena,
- f) na ime osobe koja nije imala pravo na patentnu zaštitu izuma.

Postupak za proglašavanje rješenja o priznanju patenta ništavim pokreće se podnošenjem prijedloga Institutu. Prijedlog mora sadržavati podatke o podnositelju prijedloga, nositelju patenta, broj rješenja i registarski broj patenta, razloge zbog kojih se predlaže proglašavanje patenta ništavim s potrebnim dokazima.

Uredan prijedlog Institut dostavlja nositelju patenta i poziva ga da dostavi svoj odgovor u roku koji ne može biti kraći od jednog mjeseca niti dulji od dva mjeseca od dana njegova primitka. U postupku za proglašavanje rješenja o priznanju patenta ništavim Institut poziva stranke da u ostavljenom roku dostave svoje primjedbe na podneske druge stranke. Kada je potrebno, Institut ujedno poziva nositelja patenta da podnese opis, patentne zahtjeve i crteže u izmijenjenom obliku, pod uvjetom da predmet zaštite ne izlazi izvan sadržaja patenta kakav je priznat.

Prije donošenja odluke o održavanju u vrijednosti patenta u izmijenjenom obliku, Institut obavještava stranke da namjerava održati u vrijednosti patent kako je izmijenjen u postupku proglašenja ništavim i poziva ih da podnesu obrazložene primjedbe ukoliko nisu suglasne s tekstom na temelju kojeg namjerava održati patent u vrijednosti. Ako se stranke ne suglase s tim tekstom, postupak za proglašenje rješenja o priznanju patenta ništavim može se nastaviti. Ako su stranke suglasne s tekstom na temelju kojeg Institut namjerava održati patent u vrijednosti ili se nisu očitovale po pozivu, Institut poziva nositelja patenta da u roku od mjesec dana od primitka poziva plati pristojbu i troškove postupka za tiskanje novog patentnog spisa. Ako pristojba i troškovi postupka ne budu plaćeni, rješenje o priznanju patenta proglašava se ništavim u granicama podnesenoga prijedloga.

Ukoliko to ocijeni nužnim radi utvrđivanja činjenica bitnih za donošenje odluke, Institut može održati usmenu raspravu. Ako je podnesen prijedlog za proglašenje rješenja o dodjeli konsenzualnog patenta ništavim i kada su priloženi dokazi iz članka 94. stavak (2) ZOP dostatni za vjerojatnost da konsenzualni patent ne ispunjava uvjete iz članka 41. ZOP, odgovor na poziv mora sadržavati i zahtjev za provedbu postupka potpunog ispitivanja. Ukoliko podnositelj prijedloga za proglašavanje rješenja o priznanju patenta

ništavim tijekom postupka odustane od prijedloga, Institut može nastaviti postupak po službenoj dužnosti.

Na temelju rezultata provedenog postupka Institut će donijeti rješenje o proglašavanju rješenja o priznanju patenta ništavim, u potpunosti ili djelomično, ili rješenje kojim se prijedlog odbija. Prijava patenta i patent priznat na temelju te prijave od početka neće imati učinke navedene u čl. 66. do 68. ZOP u mjeri u kojoj je rješenje o priznanju patenta proglašeno ništavim ili nevažećim.

Proglašavanje rješenja o priznanju patenta ništavim nema retroaktivni učinak na pravomoćne sudske odluke u vezi s utvrđivanjem povrede prava, kao ni na sklopljene ugovore o prijenosu prava, odnosno ustupanju licence, ako su i u mjeri u kojoj su ti ugovori provedeni pod uvjetom da je tužitelj, odnosno nositelj prava patenta postupao savjesno.

3.10. Izum stvoren u radnom odnosu

ZOP u članku 65. propisuje da pravo na podnošenje prijave patenata za izum stvoren u okviru radnog odnosa uređuje se posebnim propisom, općim aktima poslodavca ili ugovorom o radu.

Pitanje izuma stvorenih u radnom odnosu je složeno pitanje koje je u uporednopravnim sustavima država u okruženju i u EU nije jednoobrazno budući da izumi nastali u radnom odnosu po prirodi stvari dotiču prava intelektualnog vlasništva i radnog prava. Prema načelima prava intelektualnog vlasništva intelektualna tvorevina pripada njegovom stvaratelju (izumitelju) i na temelju njegove izjave volje ova prava mogu biti prenesena na drugu osobu, a prema načelima radnog prava preovladava stav da poslodavcu pripadaju rezultati rada zaposlenika koji zaposleniku isplaćuje plaću za njegov rad.

U slučaju izuma nastalog u radnom odnosu a koji je stvoren od strane zaposlenika u izvršavanju svojih radnih obveza uz korištenje resursa poslodavca neophodno je pronalaženje kompromisa između poslodavca i zaposlenika obzirom na ovlaštenje poslodavca na pravo korištenja izuma nastalog u radnom odnosu s jedne strane, i druge strane na pravo zaposlenika na naknadu u pogledu izuma koja je neovisna o plaći koju zaposlenik prima za redovan rad, što je posebno značajno kao vid stimulacije ili nagrade za zaposlenika izumitelja.

4. Postupak registracije industrijskog dizajna pred Institutom za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine

4.1. Uvod

Zaštita prava intelektualnog vlasništva nije svrha samoj sebi, nego je sredstvo koje u suvremenom svijetu služi za poticanje i razvijanje kreativnog rada, inovacija, industrijalizacije, transfera tehnologija i znanja, a sve u cilju gospodarskog, kulturnog i sveopćeg napretka u društvu.

Zakon o industrijskom dizajnu⁴¹⁰ (u daljem tekstu: ZOD), propisuje uvjete za zaštitu industrijskog dizajna, način stjecanja, održavanje, sadržaj, evidenciju prometa, prestanak i zaštitu industrijskog dizajna u Bosni i Hercegovini. Pitanja postupaka koji se vode pred Institutom pobliže se uređuju Pravilnikom o postupku za priznanje industrijskog dizajna⁴¹¹ (u daljem tekstu: Pravilnik).

Za pojedina pitanja koja nisu uređena ZOD primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku⁴¹².

Administrativne pristojbe u postupku za priznanje industrijskog dizajna propisane su Tarifom administrativnih pristojbi⁴¹³. Troškovi postupka propisani su Odlukom o posebnim troškovima postupka za stjecanje i održavanje prava industrijskoga vlasništva⁴¹⁴.

Protiv odluka Instituta donesenih u prvom stupnju, stranka čijem zahtjevu u cjelini ili djelomično nije udovoljeno ima pravo na žalbu u roku od 15 dana od dana primitka odluke. O žalbama izjavljenim protiv odluka Instituta odlučuje Povjerenstvo za žalbe Instituta, kao drugostupanjsko tijelo.

Protiv odluka Povjerenstva za žalbe Instituta može se pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH.

4.2. Uvjeti za zaštitu industrijskog dizajna

Industrijski dizajn se štiti na temelju ZOD ako je nov i ako ima individualni karakter.

U postupku za zaštitu industrijskog dizajna pred Institutom ispituju se apsolutni i relativni razlozi za odbijanje prijava za priznanje industrijskog dizajna.

Apsolutni razlozi za odbijanje prijava za priznanje industrijskog dizajna su razlozi zbog čijeg postojanja neće se odobriti zaštita za dizajn:

⁴¹⁰ *Službeni glasnik BiH*, broj 53/10.

⁴¹¹ *Službeni glasnik BiH*, br. 105/10 i 91/16.

⁴¹² *Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.

⁴¹³ *Službeni glasnik BiH*, br. 5/95, 43/04 i 15/14.

⁴¹⁴ *Službeni glasnik BiH*, br. 109/2010 i 29/02.

- a) koji nije dizajn u smislu članka 2. točka c) ZOD,
- b) čija je objava ili uporaba protivna javnom poretku ili prihvaćenim moralnim načelima,
- c) koji sadrži državni ili drugi javni grb, zastavu ili amblem, naziv ili kraticu naziva neke zemlje ili međunarodne organizacije, kao i njihovo podražavanje, osim po odobrenju nadležnoga tijela te zemlje ili organizacije,
- d) koji sadrži naziv ili kraticu, grb, amblem, zastavu ili drugi službeni znak BiH ili njezinih entiteta, kantona, distrikta ili ih podražava, osim uz odobrenje nadležnoga tijela.

Relativni razlozi za odbijanje prijave industrijskog dizajna koji se ispituju na osnovu podnesenog prigovora, a zbog kojih se neće se odobriti zaštita za dizajn:

- a) koji nije nov u smislu članka 4. ZOD,
- b) koji nema individualni karakter u smislu članka 5. ZOD,
- c) koji je isključivo uvjetovan tehničkom funkcijom proizvoda u smislu članka 9. ZOD,
- d) koji povređuje starije autorsko pravo ili neko pravo na industrijsko vlasništvo druge osobe,
- e) koji predstavlja odnosno sadrži lik neke osobe, osim uz izričitu suglasnost te osobe,
- f) koji može povrijediti nacionalna ili vjerska osjećanja.

Dizajn koji predstavlja, odnosno sadrži lik umrle osobe može se zaštititi samo uz pristanak bračnog druga i djece umrloga, ako njih nema uz pristanak roditelja, a ako nema roditelja uz pristanak drugih nasljednika, ako oporukom nije drukčije određeno.

Za zaštitu dizajna koji predstavlja, odnosno sadrži lik povijesne ili druge umrle poznate ličnosti potrebna je i dozvola nadležnoga tijela.

Institut u elektroničkom obliku vodi Registar prijava za priznanje industrijskog dizajna (u daljnjem tekstu: Registar prijava), Registar industrijskog dizajna i Registre zastupnika za zaštitu industrijskog vlasništva. Ovi registri objedinjeni su u jedinstveni sustav registara industrijskog vlasništva BiH u elektroničkom obliku, a smatraju se javnim knjigama i zainteresirane osobe mogu ih razgledati bez plaćanja posebnih pristojbi.

Fizičke i pravne osobe koje se bave zastupanjem u postupku zaštite industrijskog dizajna pred Institutom moraju biti upisane u Registar zastupnika iz članka 13. stavak (1) ZOD, a stranu fizičku ili pravnu osobu u postupku pred Institutom mora zastupati zastupnik upisan u Registar zastupnika za zaštitu industrijskog vlasništva, a domaća pravna i fizička osoba može istupati i samostalno pred Institutom. U Registar zastupnika za zaštitu industrijskog vlasništva upisuju se fizičke i pravne osobe koje ispunjavaju uvjete utvrđene provedbenim propisom.

4.3. Pokretanje postupka za priznanje industrijskog dizajna

Postupak za priznanje industrijskog dizajna pokreće se prijavom za priznanje industrijskog dizajna (u daljnjem tekstu: prijava), koja se podnosi Institutu.

Bitni dijelovi prijave su:

- a) zahtjev za priznanje industrijskog dizajna i
- b) dvodimenzionalni prikaz dizajna (u daljnjem tekstu: prikaz).

Fakultativni dio prijave je opis dizajna. Sadržaj prijave, način prezentacije i broj primjerala pojedinih bitnih dijelova prijave, kao i sadržaj priloga koji se podnose uz prijavu, uređuju se provedbenim propisom.

Zahtjev za priznanje industrijskog dizajna podnosi se na propisanom obrascu. Jedna prijava može sadržavati zahtjev za priznanje industrijskoga dizajna za jedan ili više dizajna (do 100) koji se primjenjuju na proizvodima svrstanim u istu klasu međunarodne klasifikacije propisane Lokarnskim aranžmanom o ustanovljenju međunarodne klasifikacije industrijskog dizajna. Autor dizajna može tijekom postupka zaštite, kao i tijekom cijeloga roka trajanja industrijskoga dizajna, povući svoju izjavu da ne želi da mu ime bude navedeno u prijavi, registrima, kao ni u drugim ispravama predviđenim ZOD, odnosno zahtijevati da mu ime bude brisano kao ime autora navedenog dizajna u prijavi i registrima.

Prikaz dizajna mora biti takav da se svi detalji vanjskog izgleda predmeta zaštite jasno vide. Detalji vanjskog izgleda predmeta zaštite moraju biti prikazani na način koji jasno omogućuje određivanje opsega novosti dizajna i njegov individualni karakter. Glede kvalitete i drugih tehničkih zahtjeva, prikaz mora ispunjavati uvjete propisane Pravilnikom.

Ako je u pitanju prijava dvodimenzionalnog dizajna, kao prikaz može se dostaviti dvodimenzionalni primjerak (uzorak) prijavljenog proizvoda, s tim što se najkasnije u roku od šest mjeseci od dana podnošenja prijave Institutu mora dostaviti prikaz koji ispunjava uvjete propisane člankom 19. stavak (1) do (3) ZOD. Dvodimenzionalni primjerak dostavlja se Institutu na način propisan Pravilnikom.

Opis industrijskog dizajna mora biti utemeljen na podnesenom prikazu i mora se odnositi samo na vanjski izgled predmeta zaštite, što podrazumijeva površine proizvoda, odnosno njegovih dijelova koji se vide stalno ili pri redovitoj uporabi, odnosno samo na sliku ili crtež kojim je prikazan predmet zaštite, a koji se može prenijeti na određeni proizvod ili njegov dio.

Opis ne smije sadržavati podatke koji se odnose na konstrukciju, funkciju ili funkcionalne prednosti i slične podatke o proizvodu ili njegovim dijelovima. Opis može imati maksimalno 150 riječi.

U Registar prijava Institut upisuje podatke o bitnim dijelovima prijave. Za priznanje datuma podnošenja prijave potrebno je da prijava podnesena Institutu na taj datum sadrži:

- a) naznaku o tome da se traži priznanje industrijskog dizajna,
- b) ime i prezime, odnosno naziv i adresu podnositelja prijave i
- c) prikaz.

Ako prijava ne sadrži sve propisane dijelove, Institut će pozvati podnositelja prijave da u roku od 30 dana, koji se ne može produljiti, otkloni nedostatke zbog kojih prijava nije mogla biti upisana u Registar prijava.

Ukoliko podnositelj prijave u utvrđenom roku ne otkloni nedostatke, Institut će prijavu zaključkom odbaciti. Ako podnositelj prijave u roku otkloni nedostatke, Institut će zaključkom priznati za datum podnošenja prijave onaj datum kada je podnositelj prijave otklonio uočene nedostatke. Prijava kojoj je priznat datum podnošenja upisuje se u Registar prijava, o čemu Institut pismeno obavještava podnositelja prijave. Podnositelj prijave ima pravo prvenstva od datuma podnošenja prijave u odnosu na sve druge osobe koje su za istovjetan dizajn kasnije podnijele prijavu. ZOD propisuje unijsko pravo prvenstva, izložbeno (sajamsko) pravo prvenstva, te višestruko pravo prvenstva.

Prijave za priznanje industrijskog dizajna pred Institutom se ispituju prema redosljedu određenom datumom njihova podnošenja, a iznimno prijava se može rješavati po žurnom postupku u slučaju sudskog spora ili pokrenutog inspeksijskog nadzora ili carinskog postupka, na zahtjev suda ili nadležnoga tijela tržišne inspekcije, odnosno carinskog tijela.

4.3.1. Ispitivanje urednosti prijave za priznanje industrijskog dizajna i odbacivanje prijave

Postupak ispitivanja urednosti prijave obuhvaća ispitivanje svih uvjeta propisanih ZOD i Pravilnikom.

Prijava je uredna ako sadrži bitne dijelove iz članka 17. ZOD, dokaz o uplati pristojbe i troškova postupka i druge propisane podatke. Ako utvrdi da prijava nije uredna, Institut će pismenim putem, uz navođenje razloga, pozvati podnositelja prijave da je uredi u roku koji ne može biti kraći od 30 dana niti dulji od 60 dana. Ako podnositelj prijave u ostavljenom roku ne uredi prijavu ili ne plati pristojbu za njezino uređivanje, Institut će zaključkom odbaciti prijavu.

4.3.2. Odustajanje od prijave

Podnositelj prijave može tijekom cijeloga postupka odustati od prijave u cjelini ili samo za pojedine dizajne, a ako je u Registru prijava upisano određeno pravo u korist treće osobe, podnositelj prijave ne može odustati od prijave bez pismene suglasnosti osobe na

čije ime je upisano to pravo. U slučaju kada podnositelj prijave odustane od prijave u cjelini, Institut će donijeti poseban zaključak o obustavi postupka.

4.3.3. Ispitivanje apsolutnih razloga za odbijanje prijave

Ako je prijava uredna u smislu članka 30. ZOD, Institut ispituje postoje li apsolutni razlozi za odbijanje prijave propisani člankom 10. ZOD. Ako utvrdi da prijava ne ispunjava uvjete iz članka 10. ZOD, Institut će na temelju rezultata ispitivanja pismeno obavijestiti podnositelja prijave o razlozima zbog kojih se industrijski dizajn ne može priznati i pozvat će ga da se očituje o tim razlozima u roku koji ne može biti kraći od 30 dana niti dulji od 60 dana.

Institut će rješenjem odbiti zahtjev za priznanje industrijskog dizajna u cijelosti ili za pojedine dizajne, kada je u pitanju višestruka prijava, ako podnositelj prijave ne postupi po zahtjevu ili ako postupi, ali Institut i dalje smatra da se prijava industrijskog dizajna ne može priznati u cijelosti ili za pojedine dizajne, ako je u pitanju višestruka prijava.

4.3.4. Objava prijave

Prijava za priznanje industrijskog dizajna koja ispunjava uvjete iz članka 30. stavak (2) ZOD i koja nema razloga za odbijanje prijave iz članka 34. ZOD objavljuje se u *Službenom glasniku Instituta*.

4.3.5. Mišljenje zainteresirane osobe

Nakon objave prijave svaka zainteresirana osoba, u roku od tri mjeseca od datuma objave, može dostaviti Institutu pismeno mišljenje u kojem se obrazlaže zašto dizajn iz objavljene prijave ne ispunjava uvjete iz članka 10. ZOD.

Podnositelj mišljenja nije stranka u postupku. Institut će mišljenje, ako ga smatra relevantnim za priznanje prijave, dostaviti podnositelju prijave na odgovor u roku koji ne može biti kraći od 15 dana niti dulji od 30 dana.

Nakon primitka odgovora podnositelja prijave, odnosno istekom roka za odgovor, Institut će donijeti odluku o priznanju ili odbijanju zahtjeva za priznanje industrijskog dizajna.

4.3.6. Prigovor protiv objavljene prijave

U roku od tri mjeseca od dana objave prijave za priznanje industrijskog dizajna zainteresirana osoba može podnijeti Institutu pisani prigovor u kojem treba obrazložiti razloge iz kojih dizajn iz objavljene prijave ne ispunjava uvjete iz članka 11. ZOD (relativni razlozi za odijanje prijave za priznanje industrijskog dizajna).

Rok za podnošenje prigovora ne može se ni iz kojeg razloga produljiti niti se nakon isteka navedenoga roka mogu podnijeti bilo kakve dopune prigovora, uključujući i dostavu dodatnih dokaza kojima se prigovor opravdava.

Ako je na datum objave prijave protiv koje se prigovor podnosi, u tijeku postupak za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna, žiga ili nekog drugog prava na industrijsko vlasništvo, a prigovor se temelji na starijem pravu na industrijsko vlasništvo protiv kojega je pokrenut neki od navedenih postupaka, Institut će, sukladno razlozima prigovora, zastati s postupkom po prigovoru do pravomoćnosti odluke iz ranije pokrenutog postupka. Zainteresirana osoba (podnositelj prigovora) ima status stranke u postupku povodom prigovora.

Nakon primitka prigovora Institut ispituje je li prigovor u svemu podnesen sukladno čl. 38. i 39. ZOD.

Ukoliko nisu ispunjeni propisani uvjeti za podnošenje prigovora Institut će zaključkom odbaciti prigovor. Ako su ispunjeni uvjeti, Institut će dostaviti prigovor podnositelju prijave i pozvati ga da se o njemu pismeno očituje u roku od 60 dana. Ovaj rok se ne može se produljiti, niti nakon njegova isteka podnositelj prijave može podnijeti dopune svojeg odgovora na prigovor, uključujući i dodatne dokaze. Ako se podnositelj prijave ne očituje o prigovoru u roku, Institut će rješenjem odbiti zahtjev za priznanje industrijskog dizajna u granicama zahtjeva iz prigovora. Ako podnositelj prijave u propisanom roku odgovori na prigovor, Institut ispituje opravdanost navoda iz prigovora, pri čemu može odrediti usmenu raspravu.

Ako je prigovor podnesen na temelju starijeg autorskog prava kao razloga iz članka 11. stavak (1) točka d) ZOD, podnositelj prijave je odgovorio na prigovor, Institut može, s obzirom na okolnosti, uputiti stranke da postojanje autorskoga prava kao razloga iz članka 11. stavak (1) točka d) ZOD riješe kao prethodno pitanje u postupku pred nadležnim sudom. Nakon provedenoga postupka po prigovoru, na temelju utvrđenih činjenica Institut donosi rješenje o odbijanju prigovora, o djelomičnom odbijanju prigovora i djelomičnom priznanju zahtjeva za priznanje industrijskog dizajna, odnosno o odbijanju zahtjeva za priznanje industrijskog dizajna.

BOSNA I HERCEGOVINA
INSTITUT ZA INTELAKTUALNO VLASNIŠTVO

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ИНСТИТУТ ЗА ИНТЕЛЛЕКТУАЛНИ СВОЈИНИ
ОСБ:2021/722

IP-03-47-2-00865/21
Mostar, 02/02/2021 godine

Na osnovu člana 44. Zakona o industrijskom dizajnu u Bosni i Hercegovini ("Službeni glasnik BiH", broj 52/10), izdaje se

Isprava o industrijskom dizajnu

za industrijski dizajn broj:
BAD20800

Na ime nosioca prava:
75270 Živnice, BA

Nosilac industrijskog dizajna ima Zakonom utvrđena prava na teritoriji Bosne i Hercegovine od **27/07/2020** godine.

Bibliografski podaci o industrijskom dizajnu, kao i prikaz predmeta zaštite industrijskim dizajnom sadržani su u prilogu ove isprave i čine sastavni dio nje.

11.P.
ravnatelj
Josip Merdo

(11) RegistarSKI broj industrijskog dizajna: **BAD20800**

(15) Datum registracije industrijskog dizajna: **02/02/2021**

(22) Datum podnošenja prijave industrijskog dizajna: **27/07/2020**

(21) RegistarSKI broj prijave industrijskog dizajna: **BAD20800A**

(72) Nosilac industrijskog dizajna : **75270 Živnice, BA**

(72) Autor industrijskog dizajna:
75270 Živnice, BA

(30) Podaci o priznatom pravu prvenstva: **Nije zatraženo**

(54) Naziv predmeta zaštite: **Kombinovani namještaj**

(28) Naznaka i ukupan broj predmeta zaštite industrijskim dizajnom: **30, 6 (Sest)**

(51) Međ. Klasifikacija za ind. dizajn prema Lokarnskom sporazumu: **06-05**

(55) Prikaz predmeta zaštite:

Sl. 1.1
Sl. 1.2
Sl. 1.3

Strana 2 od 4

Sl. 2.1
Sl. 2.2
Sl. 3.1
Sl. 4.1
Sl. 5.1
Sl. 5.2

Strana 3 od 4

Sl. 6.1

(18) Datum do kojeg važi industrijski dizajn: **27/07/2025**
Datum izdavanja isprave: **02/02/2021**

Posebni troškovi postupka za štampanje ove isprave u iznosu od 100 KM uređeno su plaćeni shodno Tar. br. 76-4) Odluke o posebnim troškovima postupka za stvaranje i održavanje prava industrijske vlasništva ("Službeni glasnik BiH", br. 109/10). Administrativne takse za štampanje ove isprave u iznosu od 20 KM uređeno su plaćene shodno Tar.Br. 76.kažba 5.Odluke o imenima tarife administrativnih taksi ("Službeni glasnik BiH", br. 13/14).

Strana 4 od 4

Primjerak Isprave o industrijskom dizajnu

Ako prijava ispunjava uvjete za priznanje iz čl. 10. i 11. ZOD Institut o tome donosi zaključak kojim ujedno poziva podnositelja prijave da u roku od 30 dana plati pristojbu i

troškove postupka za prvih pet godina zaštite, za objavljivanje industrijskog dizajna i za ispravu o industrijskom dizajnu, te da Institutu dostavi dokaze o izvršenim propisanim uplatama administrativne pristojbe i posebnih troškova postupka. Ukoliko podnositelj prijave u ostavljenom roku ne dostavi dokaze o izvršenim uplatama pristojbi i troškova postupka, smatrat će se da je odustao od prijave i Institut će donijeti poseban zaključak o obustavi postupka.

Ako podnositelj prijave dostavi dokaze o izvršenim uplatama, Institut donosi rješenje o priznanju industrijskog dizajna prema usvojenom prikazu, odnosno ako je u prijavi dostavljen i opis prema prikazu i opisu, objavljuje industrijski dizajn i izdaje ispravu o industrijskom dizajnu.

Rješenje o priznanju industrijskog dizajna s propisanim podacima upisuje se u Registar industrijskog dizajna. Podaci iz rješenja o priznanju industrijskog dizajna koje se upisuje u Registar industrijskoga dizajna uređuju se Pravilnikom. Datum upisivanja rješenja o priznanju industrijskog dizajna u Registar industrijskog dizajna je datum rješenja o priznanju industrijskog dizajna.

Registrirani industrijski dizajn s propisanim podacima objavljuje se u *Službenom glasniku Instituta*. Institut izdaje ispravu o industrijskom dizajnu zajedno s rješenjem o priznanju industrijskog dizajna.

4.4. Postupak međunarodne registracije industrijskog dizajna

Na međunarodno registrirani industrijski dizajn, za koji je zaštita zatražena i za teritorij BiH prema Haaškome sporazumu⁴¹⁵, primjenjuje se ZOD u svim pitanjima koja nisu uređena tim ugovorom, osim ako odredbe ZOD kojima se uređuje međunarodna registracija industrijskog dizajna ne propisuju drukčije.

Nositelj industrijskog dizajna iz BiH, odnosno podnositelj prijave u BiH, može podnijeti međunarodnu prijavu industrijskog dizajna kao i zahtjev za upisivanje promjena u Međunarodnom registru sukladno Haaškome sporazumu i međunarodnim propisima za provedbu Haaškoga sporazuma.

Međunarodna prijava i zahtjevi po izboru podnositelja, mogu se podnijeti izravno Međunarodnom uredu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (u daljnjem tekstu: Međunarodni ured), ili neizravno, putem Instituta, na način kako je propisano Haaškim sporazumom, Zajedničkim pravilnikom Haaškoga sporazuma, Administrativnim uputama, ZOD i Pravilnikom. Ako se prijava i zahtjevi izravno podnose Međunarodnom uredu, sve međunarodne pristojbe i troškovi postupka plaćaju se izravno Međunarodnom uredu.

⁴¹⁵ *Službeni glasnik BiH – međunarodni ugovori*, broj 6/07 – Odluka o ratifikaciji Ženevskog akta Haaškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna (usvojen u Ženevi 2. 7. 1999. godine).

Ukoliko se prijava i zahtjevi podnose putem Instituta, administrativna pristojba i troškovi postupka plaćaju se Institutu, a međunarodne pristojbe izravno Međunarodnom uredu.

Postupak za međunarodnu registraciju industrijskog dizajna pokreće se podnošenjem zahtjeva za međunarodnu registraciju industrijskog dizajna. Ako je zahtjev za međunarodnu registraciju industrijskog dizajna uredan, Institut će zaključkom pozvati podnositelja zahtjeva da u roku od najviše 30 dana plati pristojbu Međunarodnom uredu za međunarodnu registraciju industrijskog dizajna i dostavi dokaz o izvršenoj uplati. Kada podnositelj zahtjeva za međunarodnu registraciju industrijskog dizajna dostavi dokaz o izvršenoj uplati, Institut će Međunarodnom uredu dostaviti zahtjev za međunarodnu registraciju industrijskog dizajna. Ako podnositelj zahtjeva za međunarodnu registraciju ne dostavi dokaz o izvršenoj uplati, smatrat će se da je zahtjev povučen, o čemu Institut donosi zaključak o obustavi postupka.

Svaka međunarodna prijava industrijskog dizajna podnesena putem Haaškog sporazuma za koju je zatražena zaštita u BiH, objavljena u službenome glasilu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo u kojem se objavljuju međunarodne prijave industrijskog dizajna, smatrat će se formalno urednom. Ova međunarodna prijava smatrat će se objavljenom i priznatom u BiH, a industrijski dizajn registriranim danom objave te prijave u službenome glasilu Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO). Institut bez odgode obavještava Međunarodni ured o prestanku važenja međunarodno registriranog industrijskog dizajna u BiH, kao i o svim drugim promjenama vezanim uz taj dizajn koje su upisane u Registar industrijskog dizajna Instituta.

Industrijski dizajn stječe se upisivanjem u Registar industrijskog dizajna i vrijedi pet godina od dana podnošenja prijave, s tim da se može još četiri puta produljiti za isto razdoblje. Industrijski dizajn vrijedi od dana podnošenja prijave Institutu, pod uvjetom da bude registriran.

4.4.1. Promjene u prijavi ili registraciji industrijskog dizajna

Na zahtjev nositelja industrijskog dizajna, odnosno podnositelja prijave, uz plaćanje administrativne pristojbe i troškova postupka, Institut donosi rješenje o upisivanju u odgovarajući registar promjene imena i adrese nositelja industrijskoga dizajna, odnosno podnositelja prijave. Jednim zahtjevom može se tražiti upisivanje promjene imena i adrese nositelja prava koje se odnosi na više industrijskih dizajna, odnosno više prijava, pod uvjetom da su registarski brojevi, odnosno brojevi prijava naznačeni u zahtjevu.

Za upisivanje promjena za svaku zahtijevanu promjenu plaćaju se propisana administrativna pristojba i troškovi postupka. Svaku upisanu promjenu Institut će objaviti u *Službenom glasniku Instituta*. Institut potom nositelju izdaje ispravu o industrijskom dizajnu s upisanom promjenom.

4.4.2. Prijenos prava

Prijenos registriranog industrijskog dizajna, odnosno prava iz prijave, može se izvršiti na temelju ugovora o prijenosu prava kao i na temelju statusne promjene nositelja industrijskoga dizajna, odnosno podnositelja prijave, sudske ili administrativne odluke. Prijenos prava upisuje se u odgovarajući registar Instituta na zahtjev nositelja industrijskog dizajna, odnosno podnositelja prijave ili stjecatelja prava. Upis prijenosa prava u odgovarajući registar proizvodi pravno djelovanje prema trećim osobama od datuma upisivanja. O upisivanju prijenosa prava u odgovarajući registar Institut donosi posebno rješenje.

Ugovorom o prijenosu prava nositelj industrijskog dizajna, odnosno podnositelj prijave, može prenijeti registrirani industrijski dizajn, odnosno pravo iz prijave. Ugovor o prijenosu prava sastavlja se u pisanom obliku i mora sadržavati: naznaku o ugovornim strankama, broj registriranog industrijskog dizajna ili broj prijave i visinu naknade, ako je ugovorena.

Nositelj industrijskog dizajna, odnosno podnositelj prijave, može ugovorom o licenci ustupiti pravo na uporabu registriranog industrijskog dizajna, odnosno prava iz prijave. Ugovor o licenci sastavlja se u pisanom obliku i mora sadržavati: naznaku o ugovornim strankama, broj registriranog industrijskoga dizajna ili broj prijave, vrijeme trajanja licence i opseg licence. Ugovor o licenci upisuje se u odgovarajući registar na zahtjev nositelja industrijskog dizajna, odnosno podnositelja prijave ili stjecatelja prava. Upis ugovora o licenci, članka u odgovarajući registar, proizvodi pravno djelovanje prema trećim osobama od datuma upisivanja. O upisivanju ugovora o licenci u odgovarajući registar Institut donosi posebno rješenje.

Odredbe ovoga članka koje se odnose na ugovor o licenci sukladno se primjenjuju i na Ugovor o franšizi.

Institut će u *Službenom glasniku* objaviti da je prijenos prava, licenca ili franšiza upisana u odgovarajući registar.

Registrirani industrijski dizajn, odnosno pravo iz prijave, može biti predmetom ugovora o zalogu. Ugovor o zalogu sastavlja se u pisanom obliku i mora sadržavati: dan sklapanja, ime i prezime ili poslovno ime, prebivalište ili boravište, odnosno, sjedište ugovornih stranaka, kao i dužnika ako su to različite osobe, registarski broj industrijskog dizajna, odnosno broj prijave, i podatke o potraživanju koje se osigurava založnim pravom. Povjeritelj stječe založno pravo upisom u odgovarajući registar Instituta.

Ugovor o zalogu upisuje se u odgovarajući registar, uz plaćanje pristojbe i troškova postupka, na zahtjev nositelja industrijskog dizajna, odnosno podnositelja prijave ili založnog povjeritelja. O upisivanju ugovora o zalogu u odgovarajući registar Institut donosi posebno rješenje.

Postupak za upis promjene imena i adrese nositelja prava, prijenosa prava, licence, franšize ili zaloga u odgovarajući registar Instituta, pokreće se pisanim zahtjevom. Jednim zahtjevom može se tražiti upis promjene ili prijenosa prava koji se odnosi na više registriranih industrijskih dizajna, odnosno više prijava, pod uvjetom da su prijašnji nositelji prava i novi nositelj prava isti u svakom registriranom industrijskom dizajnu, odnosno prijavi, i da su registarski brojevi industrijskih dizajna, odnosno brojevi prijava, naznačeni u zahtjevu.

Jednim zahtjevom može se tražiti upis licence, franšize ili zaloga koji se odnose na više registriranih industrijskih dizajna, odnosno više prijava, pod uvjetom da su nositelj prava i stjecatelj licence, franšize, odnosno zaloga isti u registriranom industrijskom dizajnu, odnosno prijavi, i da su registarski brojevi industrijskih dizajna, odnosno brojevi prijava, naznačeni u zahtjevu. Za ove zahtjeve plaća se propisana administrativna pristojba i troškovi postupka posebno za svaki registrirani industrijski dizajn ili prijavu koji su naznačeni u zahtjevu.

4.4.3. Prestanak industrijskog dizajna

Industrijski dizajn prestaje istekom roka od pet godina za koji su plaćeni administrativna pristojba i troškovi postupka ako se njegovo važenje ne produži. Industrijski dizajn se može još četiri puta produžiti za isto razdoblje.

Industrijski dizajn prestaje i prije isteka od pet godina ako se nositelj industrijskog dizajna odrekne svoga prava, idućega dana od dana predaje Institutu izjave o odricanju, na temelju sudske odluke, odnosno odluke Instituta, u slučajevima predviđenim ZOD, danom određenim tom odlukom, ako je prestala postojati pravna osoba, odnosno ako je umrla fizička osoba koja je nositelj industrijskog dizajna, danom prestanka odnosno smrti, osim ako je industrijski dizajn prešao na pravne sljednike te osobe, na zahtjev zainteresirane osobe.

Ukoliko je u Registru industrijskog dizajna upisano određeno pravo u korist treće osobe, nositelj industrijskog dizajna ne može se odreći industrijskog dizajna bez pismene suglasnosti osobe na čije ime je upisano to pravo. Isto tako, ako nositelj industrijskog dizajna u određenome roku ne plati propisanu administrativnu pristojbu i troškove postupka, a u Registru industrijskog dizajna upisano je pravo u korist treće osobe, Institut će tu osobu obavijestiti da nisu plaćeni administrativna pristojba i troškovi postupka i da ih može platiti u roku od šest mjeseci od dana primitka obavijesti i tako održati važenje industrijskog dizajna.

4.4.4. Proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna

Rješenje o priznanju industrijskog dizajna može se u postupku pred Institutom proglasiti ništavim u cjelini ili samo za pojedini dizajn ako je priznat industrijski dizajn

koji sadrži više dizajna, pod uvjetom da se utvrdi da u vrijeme registracije industrijskog dizajna nisu bili ispunjeni uvjeti za priznanje industrijskog dizajna predviđeni ZOD. Rješenje o priznanju industrijskog dizajna može se proglasiti ništavim po službenoj dužnosti ili na prijedlog zainteresirane osobe ili pravobranitelja BiH ili ombudsmana BiH za sve vrijeme trajanja industrijskog dizajna. Ako je uložen prigovor na podnesenu prijavu industrijskog dizajna iz razloga propisanih u članku 11. stavak (1) ZOD pa je rješenje o odbijanju prigovora konačno, ista osoba ne može podnijeti prijedlog za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna iz istih razloga koji su navedeni u odbijenome prigovoru, osim ako podnositelj prijedloga ne dostavi nove dokaze koji bi sami ili u vezi s već uporabljenim dokazima mogli dovesti do drugačijeg rješenja u postupku povodom prigovora. Uz prijedlog za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna podnose se odgovarajući dokazi.

Postupak za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna pokreće se pisanim prijedlogom za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna. Prijedlog za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna uredan je ako sadrži propisane podatke. Institut će uredan prijedlog dostaviti nositelju industrijskog dizajna i pozvati ga da, u roku od 30 dana od dana primitka poziva, dostavi svoj odgovor.

Ako to ocijeni nužnim, Institut može odrediti usmenu raspravu povodom podnesenog prijedloga za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna. Nakon što provede postupak povodom prijedloga za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna na temelju prijedloga iz članka 72. stavak (1) ZOD, Institut može u svako doba donijeti rješenje o proglašavanju ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna u cjelini ili samo za pojedini dizajn kod višestruke prijave, odnosno rješenje o odbijanju prijedloga.

Rješenje o proglašavanju rješenja o priznanju industrijskog dizajna ništavim koje je konačno u upravnom postupku Institut će objaviti u *Službenom glasniku*. U slučaju kada je pokrenut upravni spor, Sud može, na prijedlog tužitelja, donijeti rješenje o neobjavljanju konačnog rješenja do odluke u upravnom sporu.

Rješenje o proglašavanju ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna nema djelovanje na sudske odluke u vezi s utvrđivanjem povrede prava koje su u trenutku donošenja rješenja o proglašavanju ništavim bile pravomoćne, kao i na sklopljene ugovore o prijenosu prava, odnosno ustupanju licence odnosno franšize, ako su i u mjeri u kojoj su ti ugovori izvršeni, pod uvjetom da je tužitelj odnosno nositelj industrijskog dizajna bio savjestan.

4.4.5. Pretvaranje prijave za priznanje industrijskog dizajna u prijavu patenta, odnosno konsenzualnog patenta

Sukladno članku 36. ZOD do trenutka objave prijave iz članka 35. ZOD prijava za priznanje industrijskog dizajna može se pretvoriti u prijavu za priznanje patenta, odnosno konsenzualnog patenta. Postupak za pretvaranje prijave reguliran je Pravilnikom.

5. Topografija integriranog kruga – postupak pred Institutom

5.1. Uvod

Pravo na topografiju integriranog kruga, uvjeti zaštite topografije integriranog kruga, prava njezinog stvaratelja, odnosno stvarateljevog poslodavca ili osobe koja je naručila njezinu izradu, kao i način za ostvarivanje toga prava u Bosni i Hercegovini regulira Zakon o zaštiti topografije integriranog kruga⁴¹⁶ (u daljem tekstu: ZZTIK). Kad su u pitanju iznimke od zaštite bitno je naglasiti da se postupcima na temelju ovog ZZTIK ne štiti bilo koja koncepcija, postupak, sustav, tehnologija ili informacija koja je opredmećena u topografiji. U pogledu mjesta topografije integriranog kruga u teoriji intelektualnog vlasništva prevladao je stav da topografija integriranog kruga predstavlja pravo iz oblasti industrijskog vlasništva i to kao *sui generis* pravo industrijskog vlasništva, što ona u suštini i jeste.

Pitanja postupaka koji se vode pred Institutom pobliže se uređuju Pravilnikom o postupku za priznanje topografije integriranog kruga⁴¹⁷ (u daljem tekstu: *Pravilnik*).

Za razliku od drugih grana prava industrijskog vlasništva postupak zaštite topografije integriranog kruga je specifičan po tome što podnositelj prijave može zahtijevati da se određeni dijelovi iz grafičkog ili drugog prikaza topografije službeno ne objave odnosno, da steknu status poslovne tajne podnositelja prijave za zaštitu topografije, a što je dopušteno pod uvjetom da onaj dio prikaza topografije, koji se može prikazati, bude dovoljan za identifikaciju topografije u postupku priznanja prava pred Institutom. Podnositelj može koristiti ovu mogućnost samo ukoliko dio koji se treba izuzeti od službene objave predstavlja njegovu poslovnu tajnu.

Kao i kod ostalih grana industrijskog vlasništva i u slučaju topografije integriranog kruga postoji oboriva pretpostavka (*praesumptio iuris*) da podnositelj prijave ima pravni temelj za podnošenje prijave za zaštitu prava na topografiju.

Odredbe Zakona o patentu kojima se uređuju ovlasti za zastupanje pred Institutom, postupak za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju prava, podnošenje žalbe Povjerenstvu

⁴¹⁶ *Službeni glasnik BiH*, br. 53/10.

⁴¹⁷ *Službeni glasnik BiH*, br. 5/11 i 91/16.

za žalbe, postupak povodom žalbe, prestanak prava zaloge, izvršenje, stečaj, građansko-pravna zaštita prava i carinske mjere na odgovarajući se način primjenjuju na topografije koje su predmetom zaštite prema ZZTIK. Nadalje, pojedina pitanja u postupku zaštite prava na topografiju integriranog kruga koja nisu uređena ZZTIK primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku.⁴¹⁸

Administrativne pristojbe u postupku za priznanje topografije propisane su Tarifom administrativnih pristojbi.⁴¹⁹ Troškovi postupka propisani su Odlukom o posebnim troškovima postupka za sticanje i održavanje prava industrijskoga vlasništva.⁴²⁰ Protiv odluka Instituta donesenih u prvom stupnju stranka čijem zahtjevu u cjelini ili djelomično nije udovoljeno ima pravo na žalbu u roku od 15 dana od dana primitka odluke.

O žalbama izjavljenim protiv odluka Instituta odlučuje Povjerenstvo za žalbe Instituta⁴²¹, kao drugostupanjsko tijelo.

Protiv odluka Povjerenstva za žalbe Instituta može se pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH.

5.2. Podnošenje prijave za zaštitu topografije

Stvaratelj topografije ili njegov pravni sljednik pokreće zaseban postupak zaštite podnošenjem prijave Institutu za intelektualno vlasništvo BiH za svaku zasebnu topografiju.

Postupak za zaštitu topografije pokreće se podnošenjem Institutu prijave za zaštitu topografije. Institut sukladno ZZTIK ne provjerava ima li podnositelj prijave pravo podnijeti prijavu. Za svaku topografiju podnosi se posebna prijava.

Prijava za zaštitu sadrži zahtjev za priznanje prava na zaštitu topografije i priloge. Zahtjev za priznanje prava na zaštitu topografije sadrži:

- a) naziv topografije ili pobliže označavanje područja topografije,
- b) podatke o podnositelju prijave,
- c) podatke o zastupniku podnosioca prijave, ako postoji,
- d) datum podnošenja prijave,
- e) datum nastanka topografije, ako topografija nije bila komercijalno uporabljena, ili datum i mjesto kada je topografija prvi puta komercijalno uporabljena bilo gdje u svijetu.

Sukladno ZZTIK uz zahtjev za priznanje prava na zaštitu topografije podnose se priloge i to:

⁴¹⁸ *Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.

⁴¹⁹ *Službeni glasnik BiH*, br. 5/95, 43/04 i 15/14.

⁴²⁰ *Službeni glasnik BiH*, br. 109/10 i 29/02.

⁴²¹ Način izbor članova Povjerenstva za žalbe Instituta reguliran je Odlukom o načinu izbora članova Povjerenstva za žalbe Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine (*Službeni glasnik BiH*, br. 63/11) koju je donijelo Vijeće ministara Bosne i Hercegovine.

- a) opis topografije s podacima koji definiraju elektroničku funkciju koju izvršava integrirani krug izrađen prema topografiji,
- b) grafički prikaz ili prikaz topografije u drugom odgovarajućem obliku kojim se topografija identificira, posebice nacrt ili fotografije planova za izradbu integriranog kruga prema topografiji za koju se traži zaštita,
- c) primjerak integriranog kruga proizvedenog prema topografiji za koju se traži zaštita, ako je integrirani krug komercijalno uporabljen,
- d) dokaz o komercijalnoj uporabi topografije, ako je topografija komercijalno uporabljena.

Oblik prijave i način njezinog popunjavanja, sadržaj zahtjeva za priznanje prava na zaštitu topografije, sadržaj priloga koji se podnose uz taj zahtjev, kao i određeni detalji vezano za postupak pred Institutom uređuju se *Pravilnikom*.

Podnositelj prijave može prilikom podnošenja prijave Institutu tražiti da dijelovi priloga iz članka 11. stavak (3) točka b) ZZTIK, koji predstavljaju poslovnu tajnu, ne budu dostupni trećim osobama, pod uvjetom da su ostali dijelovi spomenutog priloga dostatni za identifikaciju topografije. Međutim, Sud može naložiti otkrivanje dijelova priloga osobama koje su uključene u upravni ili sudski postupak koji se odnosi na utvrđivanje ništavosti rješenja o priznanju prava na zaštitu topografije ili na povredu prava na zaštitu topografije, ako je to neophodno za provedbu postupka.

5.2.1. Ispitivanje prijave

Nakon zaprimanja prijave Institut ispituje je li predmet prijave topografija u smislu članka 2. stavak (2) ZZTIK te je li prijava podnesena u propisanom roku. Po utvrđivanju navedenih uvjeta Institut pristupa ispitivanju, kako slijedi:

- a) ako je podnositelj prijave strana osoba, je li prijava podnesena posredstvom zastupnika u smislu članka 8. ovoga ZZTIK,
- b) je li podnesena posebna prijava za svaku topografiju u smislu članka 10. stavak (3) ZZTIK
- c) sadrži li prijava sve podatke iz zahtjeva za priznanje prava i priloge u smislu članka 11. st. (2) i (3) ZZTIK,
- d) da li su plaćene administrativna pristojba i naknada posebnih troškova postupka za prijavu,
- e) sadrže li zahtjev za priznanje prava na zaštitu topografije i prilozi koji se podnose uz taj zahtjev propisane elemente u smislu članka 11. stavak (4) ZZTIK.

Ukoliko se utvrdi da prijava nije podnesena u roku propisanom u članku 5. ZZTIK, Institut će donijeti zaključak o odbacivanju prijave. Ukoliko Institut, na temelju provedenog postupka ispitivanja prijave za zaštitu topografije utvrdi da predmet prijave nije topografija u smislu članka 2. stavak (2) ovoga ZZTIK, odnosno

da prijava nije podnesena sukladno odredbi stavka (2) ovog članka, on će u roku od 30 dana od dana podnošenja prijave pozvati podnositelja prijave da otkloni uočene nepravilnosti i ostaviti rok za uređenje koji ne može biti kraći od 30 dana niti dulji od 90 dana.

Ako podnositelj prijave ne otkloni nedostatke u ostavljenom roku, Institut će donijeti zaključak kojim se prijava odbacuje. Protiv ovog zaključka dopuštena je žalba.

Datum zaprimanja uredne prijave u Institutu priznaje se kao datum podnošenja prijave, a prijava kojoj je priznat datum podnošenja upisuje se u Registar prijava za zaštitu topografije, kojeg u elektroničkom obliku vodi Institut.

Ukoliko se nakon ispitivanja prijave za zaštitu topografije utvrdi da su ispunjeni uvjeti za priznanje prava, Institut će donijeti rješenje o priznanju prava na zaštitu topografije.

Priznato pravo na zaštitu topografije upisuje se u Registar prava zaštite topografije, koji u elektroničkom obliku vodi Institut, nakon čega podnositelju izdaje ispravu o pravu na zaštitu topografije.

Podatci iz Registra prava zaštite topografije objavljuju se u *Službenom glasniku Instituta*.

Od upisa u Registar prava zaštite topografije svatko ima pravo, na temelju pisanog zahtjeva i u nazočnosti službene osobe, u prostorijama Instituta razgledati prijavu i dobiti presliku zahtjeva za priznanje prava na zaštitu topografije i priloga iz članka 11. stavak (3) toč. a), b) i d) ZZTIK.

5.3. Isključiva prava nositelja

Sukladno odredbama ZZTIK, nositelj prava na zaštitu topografije ima isključivo pravo dopustiti ili zabraniti drugim osobama da: umnožava zaštićenu topografiju u cjelini ili njezine bitne dijelove, proizvodi integrirani krug koji sadrži zaštićenu topografiju ili njezine bitne dijelove, uvozi, nudi radi stavljanja u promet, stavlja u promet ili na drugi način komercijalno upotrebljuje ili uvozi za te svrhe primjerke zaštićene topografije ili njezinih bitnih dijelova, integrirani krug u kojem je sadržana zaštićena topografija ili njezini bitni dijelovi, kao i proizvode u kojima je ugrađen integrirani krug koji sadrži zaštićenu topografiju ili njezine bitne dijelove.

ZZTIK propisuje da je za sve vrijeme trajanja prava na zaštitu topografije nositelj ovlašten označavati integrirani krug koji je proizveden uporabom zaštićene topografije velikim slovom "T".

5.4. Ograničenje prava na topografiju integriranog kruga

ZZTIK propisuje da se sljedeće radnje ne smatraju povredom prava umnožavanja topografije: za osobnu uporabu u nekomercijalne svrhe i za nastavu koja se odnosi na topografiju, kao i za Isto tako ne smatra se povredom prava iz članka 16. ZZTIK, ako netko

na temelju analize ili istraživanja zaštićene topografije, stvori topografiju koja ispunjava uvjete iz članka 4. ZZTIK i takvu topografiju koristi na način iz članka 16. ZZTIK.

Nadalje, osobu koja pri stjecanju integriranog kruga nije znala ili je imala opravdani razlog vjerovati da je riječ o proizvodu na kojem postoji tuđe pravo na zaštitu topografije ne može se spriječiti da komercijalno upotrebljuje taj proizvod s time da je ova osoba dužna platiti odgovarajuću naknadu za komercijalnu uporabu zaštićene topografije, koja uslijedi nakon što je ta osoba saznala ili je imala opravdani razlog vjerovati da je riječ o proizvodu na kojem postoji tuđe pravo na zaštitu topografije. Odgovarajuću naknadu za komercijalnu uporabu određuje sud, osim ako stranke riješe spor pregovorom, posredovanjem ili na drugi pravno obavezujući način sukladno važećim propisima.

5.4.1. Trajanje prava zaštite i iscrpljenje prava

Vrijeme trajanja prava zaštite topografije počinje od priznatog datuma podnošenja prijave za registraciju topografije ili od dana prve komercijalne uporabe topografije bilo gdje u svijetu, ovisno o tomu koji je dan raniji. Isključivo pravo na zaštitu topografije prestaje istekom kalendarske godine u kojoj se navršava deset godina od dana početka roka trajanja prava na zaštitu.

Prema ZZTIK ne smatraju se povredom prava na topografiju integriranog kruga radnje iz članka 16. stavak (1) točka c) ZZTIK koje se odnose na primjerak zaštićene topografije, odnosno na integrirani krug koji sadrži zaštićenu topografiju, koji je prvi put stavio u promet u Bosni i Hercegovini nositelj prava, odnosno osoba koja ima njegovu suglasnost.

5.4.2. Prijenos prava i licenca

Pravo na zaštitu topografije sukladno ZZTIK može biti, u cjelini ili djelomično, predmetom prijenosa na temelju ugovora o prijenosu ili na temelju nasljeđivanja. Isto tako pojedine ili sve ovlasti prava na zaštitu topografije mogu, s ograničenjima ili bez njih, biti predmetom ustupanja na temelju ugovora o licenci. Ugovori za prijenos prava ili licenciju su pravovaljani samo ukoliko su sastavljeni u pisanom obliku koji se na zahtjev jedne od ugovornih stranaka upisuju u Registar prava zaštite topografije, te samo pod uvjetom upisa u navedeni Registar imaju djelovanje prema trećim osobama.

5.4.3. Proglašenje ništavim rješenja o priznanju prava na zaštitu topografije

Na prijedlog zainteresirane osobe ili pravobranitelja BiH ili ombudsmana BiH ili po službenoj dužnosti, Institut će proglasiti ništavim rješenje o priznanju prava na zaštitu topografije ako utvrdi da u trenutku donošenja rješenja ako utvrdi postojanje sljedećih okolnosti:

- a) predmet zaštite nije bila topografija u smislu članka 2. stavak (2) ZZTIK,
- b) topografija nije ispunjavala uvjete za zaštitu u smislu članka 4. ZZTIK,
- c) prijava nije bila podnesena u propisanom roku,
- d) nositelj prava na topografiju nije imao pravo na zaštitu u smislu čl. 6. i 7. ZZTIK,
- e) prilozi iz članka 11. stavak (3) ZZTIK nisu imali propisane elemente, odnosno nisu odgovarali topografiji za koju je zatražena zaštita.

Važno je istaknuti da postupak za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju prava na zaštitu topografije se može pokrenuti pred Institutom tijekom cijelog roka trajanja prava na zaštitu topografije, a u slučaju da podnositelj prijedloga za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju prava na zaštitu topografije tijekom postupka odustane od svoga zahtjeva, Institut može nastaviti postupak po službenoj dužnosti.

ZZTIK izričito propisuje da poništenje rješenja o priznanju prava zaštite topografije nema retroaktivno djelovanje na pravomoćne sudske odluke u vezi s utvrđivanjem povrede prava kao ni na sklopljene ugovore o prijenosu prava, odnosno ustupanju licencije, ako su i u mjeri u kojoj su ti ugovori izvršeni, pod uvjetom da je nositelj prava bio savjestan.

6. Zakon o zaštiti oznaka zemljopisnog podrijetla – postupak pred Institutom

6.1. Uvod

Pravo zaštite oznaka zemljopisnog podrijetla ostvaruje se u upravnom postupku pred nadležnim tijelom, a u Bosni i Hercegovini je to Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Institut) na temelju Zakona o zaštiti oznaka zemljopisnog podrijetla⁴²² (u daljem tekstu: ZZOZP) kojim se uređuje način stjecanja, održavanje, sadržaj, prestanak i pravna zaštita oznaka zemljopisnog podrijetla u Bosni i Hercegovini. Ovaj se Zakon primjenjuje i na imena podrijetla i zemljopisne oznake koje su međunarodno registrirane za BiH.

Iz odredbi navedenog zakona očito je da je postupak priznanja ovog prava industrijskog vlasništva vrlo specifičan i složen.

Oznaka zemljopisnog podrijetla ne priznaje se u interesu pojedinca te priznata oznaka zemljopisnog podrijetla za određeni proizvod ili uslugu postaje dostupna svakom tko proizvodi taj proizvod ili nudi odnosnu uslugu na određenom zemljopisnom području, a čiji proizvodi ili usluge ispunjavaju propisane uvjete koji se zahtijevaju u postupku zaštite pred Institutom.

⁴²² *Službeni glasnik BiH*, br. 53/10.

Pravo zaštite oznaka zemljopisnog podrijetla je karakteristično u odnosu na sve druge grane prava industrijskog vlasništva u tome što postupak zaštite se sastoji od dva odvojena koraka, pa tako kao prvi korak potrebno je provesti postupak da bi se registriralo ime podrijetla ili zemljopisna oznaka, a potom slijedi drugi korak u kojem individualni subjekti koji ispunjavaju relevantne uvjete mogu pred Institutom provesti postupak stjecanja statusa ovlaštenog korisnika.

Ovlašteni korisnik imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno podnositelj prijave za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake, može podnijeti zahtjev za međunarodnu registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake sukladno međunarodnom ugovoru⁴²³ koji obvezuje BiH. Zahtjev za međunarodnu registraciju podnosi se putem Instituta uz plaćanje propisane pristojbe i troškova postupka.

Pitanja postupaka koji se vode pred Institutom pobliže se uređuju Pravilnikom o postupku za priznanje oznake podrijetla proizvoda, imena podrijetla i zemljopisne oznake⁴²⁴ (u daljnjem tekstu: *Pravilnik*) bliže se uređuju pojedina pitanja propisana Zakonom o zaštiti oznaka zemljopisnoga podrijetla u svezi sa postupkom zaštite oznaka zemljopisnoga podrijetla koji se vodi pred Institutom. Za pojedina pitanja postupaka koja nisu uređena ZZOZP primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku.⁴²⁵

Administrativne pristojbe u postupku za priznanje oznaka zemljopisnog podrijetla propisane su Tarifom administrativnih pristojbi.⁴²⁶ Troškovi postupka propisani su Odlukom o posebnim troškovima postupka za sticanje i održavanje prava industrijskoga vlasništva.⁴²⁷ Protiv odluka Instituta donesenih u prvom stupnju stranka čijem zahtjevu u cjelini ili djelomično nije udovoljeno ima pravo na žalbu u roku od 15 dana od dana primitka odluke.

O žalbama izjavljenim protiv odluka Instituta odlučuje Povjerenstvo za žalbe Instituta, kao drugostupanjsko tijelo.

Protiv odluka Povjerenstva za žalbe Instituta može se pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH.

ZZOZP propisuje da fizičke i pravne osobe koje se bave zastupanjem u postupku zaštite imena podrijetla i zemljopisnih oznaka pred Institutom moraju biti upisane u Registre zastupnika za zaštitu industrijskog vlasništva koji vodi Institut. Stranu fizičku ili pravnu osobu u postupku pred Institutom mora zastupati zastupnik upisan u odgovarajući

⁴²³ Odluka o ratifikaciji Lisabonskog sporazuma o zaštiti oznaka podrijetla i njihovom međunarodnom registriranju od 31. listopada 1958. godine, izmijenjen u Stockholmu 14. srpnja 1967. godine i s amandmanima od 28. rujna 1979. godine, otvoren za potpisivanje u Stockholmu do 13. siječnja 1968. godine (objavljena u *Službenom glasniku BiH – Međunarodni ugovori*, br. 3/13)

⁴²⁴ *Službeni glasnik BiH*, br. 109/10 i 91/16.

⁴²⁵ *Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.

⁴²⁶ *Službeni glasnik BiH*, br. 5/95, 43/04 i 15/14.

⁴²⁷ *Službeni glasnik BiH*, br. 109/10 i 29/02.

Registar zastupnika, a domaća pravna i fizička osoba može istupati pred Institutom i samostalno.

6.2. Pokretanje postupka za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake

ZZOZP propisuje da se postupak za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake pokreće podnošenjem odgovarajuće prijave. Važno je naglasiti da se prijava imena podrijetla ili zemljopisne oznake može odnositi samo na jednu oznaku ili naziv zemljopisnog područja i samo na jednu vrstu proizvoda.

Prijavu za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake (u daljnjem tekstu: prijava imena podrijetla ili zemljopisne oznake) mogu podnijeti:

- a) domaće fizičke ili pravne osobe koje na određenom zemljopisnom području proizvode proizvode koji se označavaju nazivom tog zemljopisnog područja,
- b) udruge osoba iz točke a) ovoga stavka, gospodarske komore, udruge potrošača, općinska, kantonalna, entitetska i državna tijela zainteresirana za zaštitu imena podrijetla, odnosno zemljopisne oznake u okviru svojih aktivnosti,
- c) strane fizičke ili pravne osobe odnosno strane udruge, ako je ime podrijetla odnosno zemljopisna oznaka priznata u zemlji podrijetla, kada to proizlazi iz međunarodnih ugovora.

Bitni dijelovi prijave imena podrijetla ili zemljopisne oznake su:

- a) zahtjev za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake,
- b) opis zemljopisnog područja,
- c) podatci o osobitim svojstvima proizvoda.

Zahtjev za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake sadrži:

- a) podatke o podnosiocu prijave,
- b) zemljopisni naziv koji se štiti,
- c) vrstu proizvoda koji se obilježava određenim zemljopisnim nazivom,
- d) zemljopisni naziv područja ili mjesta iz kojega potječe proizvod koji se obilježava određenim zemljopisnim nazivom,
- e) potpis podnosioca prijave,
- f) dokaz o plaćenju pristojbi,
- g) ovlast, ako se prijava podnosi posredstvom punomoćnika.

Ukoliko pred Institutom prijavu podnosi strana osoba, zahtjev za registraciju mora sadržavati i javnu ispravu koju izdaje nadležno tijelo u državi podrijetla, kojom se potvrđuje da je ime podrijetla odnosno zemljopisna oznaka priznata u državi podrijetla, kao i ovjereni prijevod te javne isprave na jedan od jezika u službenoj uporabi u BiH. Zahtjev

za registraciju imena podrijetla sadrži i naznaku o ovlaštenoj akreditiranoj organizaciji koja provodi kontrolu posebnih svojstava proizvoda.

Ovaj zahtjev može sadržavati i izgled zemljopisne oznake, ako osim riječi sadrži i figurativne dijelove ili samo figurativne dijelove koji su pogodni za identificiranje zemljopisnog podrijetla određene robe.

Opis zemljopisnog područja sadrži podatke o zemljopisnom području iz kojega potječe proizvod i obuhvaća bliže određenje administrativnih granica toga područja, zemljopisnu kartu toga područja i podatke o zemljopisnim i ljudskim čimbenicima koji uvjetuju osobita svojstva, kakvoću ili ugled proizvoda koji je u pitanju.

Podatci o osobitim svojstvima proizvoda, ako je u pitanju prijava zemljopisne oznake, sadrže opis načina proizvodnje proizvoda, preciznu naznaku o osobitim svojstvima ili kakvoći proizvoda, uključujući i podatke o stečenom ugledu, odredbe o tomu tko ima pravo koristiti zemljopisnu oznaku i pod kojim uvjetima, kao i odredbe o pravima i obvezama korisnika zemljopisne oznake. Podatci o osobitim svojstvima proizvoda, ako je u pitanju prijava imena podrijetla, podnose se u obliku elaborata o načinu proizvodnje proizvoda te posebnim svojstvima i kakvoći proizvoda.

ZZOZP propisuje da elaborat naročito sadrži:

- a) podatke o podnositelju prijave imena podrijetla i osobi ovlaštenoj za zastupanje,
- b) zemljopisni naziv koji se štiti,
- c) podatke o ustaljenom načinu i postupku proizvodnje proizvoda,
- d) podatke o posebnim svojstvima i kakvoći proizvoda,
- e) podatke o uzročnoj vezi između zemljopisnog područja i posebnih svojstava i kakvoće proizvoda,
- f) dokaz o obavljenoj kontroli posebnih svojstava proizvoda od ovlaštene akreditirane organizacije,
- g) odredbe o načinu obilježavanja proizvoda,
- h) odredbe o tomu tko i pod kojim uvjetima ima pravo koristiti ime podrijetla,
- i) odredbe o pravima i obvezama korisnika imena podrijetla,
- j) podatke određene drugim propisima kojima se regulira kakvoća konkretnog proizvoda.

Za priznanje datuma podnošenja prijave imena podrijetla ili zemljopisne oznake potrebno je da prijava podnesena Institutu na taj datum sadrži bitne dijelove prijave iz članka 20. ZZOZP. Nakon zaprimanja prijave Institut ispituje da li prijava sadrži sve propisane dijelove i ukoliko utvrdi da prijava ne sadrži dijelove Institut će pismeno pozvati podnositelja prijave da u roku od 30 dana, koji se ne može produljiti, otkloni nedostatke zbog kojih prijava nije mogla biti upisana u odgovarajući registar prijava, uz upozorenje da će prijava biti odbačena ako nedostaci ne budu otklonjeni. Ako podnositelj prijave u ostavljenom roku ne otkloni nedostatke, Institut će zaključkom odbaciti prijavu.

Ako podnositelj prijave u ostavljenom roku otkloni nedostatke, Institut će zaključkom priznati kao datum podnošenja prijave onaj datum kada je podnositelj prijave otklonio uočene nedostatke. Prijavu kojoj je priznat datum podnošenja Institut upisuje u odgovarajući registar prijava.

U Registar prijava imena podrijetla i Registar prijava zemljopisnih oznaka upisuju se podatci o bitnim dijelovima prijave i drugi podatci propisani provedbenim propisom.

Prijave imena podrijetla ili zemljopisne oznake ispituju se prema redosljedu određenom datumom njihovog podnošenja, a iznimno od ove odredbe moguće je ispitivanje po žurnom postupku u sljedećim slučajevima:

- a) u slučaju sudskog spora ili pokrenutog inspekcijskog nadzora ili carinskog postupka,
- b) ako je podnesen zahtjev za međunarodnu registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake,
- c) ako je, suglasno drugim propisima, u određenom roku neophodno izvršiti registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake, uz obvezu podnošenja posebnog zahtjeva za to.

Postupak ispitivanja urednosti prijave imena podrijetla ili zemljopisne oznake obuhvaća ispitivanje svih uvjeta propisanih ovim Zakonom i provedbenim propisom. Prijava je uredna ako sadrži bitne dijelove iz čl. 20., 21., 22. i 23. ZZOZP, dokaz o uplati propisane pristojbe i troškova postupka i druge propisane podatke.

Ukoliko se utvrdi da prijava nije uredna, Institut će pismenim putem, uz navođenje razloga, pozvati podnositelja prijave da je uredi u roku koji ne može biti kraći od 30 dana niti dulji od 90 dana, te ako podnositelj prijave ne uredi prijavu u ostavljenom roku ili ne plati pristojbu i troškove postupka za njezino uređivanje, Institut će zaključkom odbaciti prijavu.

U slučaju odbacivanja prijave, a uz plaćanje propisane pristojbe i troškova postupka podnositelj prijave može podnijeti prijedlog za vraćanje u prijašnje stanje u roku od tri mjeseca od dana primitka zaključka o odbacivanju.

Podnositelj prijave imena podrijetla ili zemljopisne oznake može tijekom cijelog postupka odustati od prijave i u tom slučaju Institut će donijeti poseban zaključak o obustavljanju postupka.

6.3. Ispitivanje uvjeta za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake

Ako je prijava imena podrijetla odnosno, zemljopisne oznake uredna u smislu članka 27. stavak (1) ZZOZP Institut ispituje ispunjenost uvjeta za registraciju imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake. U postupku ispitivanja uvjeta za registraciju imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, Institut može pribaviti mišljenje kompetentne institucije ili pojedinca stručnjaka o posebnim svojstvima, ugledu i kakvoći proizvoda koji

su navedeni u prijavi imena podrijetla ili zemljopisne oznake koji daje svoje mišljenje o ispunjenosti propisanih uvjeta.

Ako je stručnjak iz članka 29. stavak (2) ZZOZP dao negativno mišljenje o ispunjenosti uvjeta za registraciju imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, ili ako Institut utvrdi da prijava imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake ne ispunjava uvjete propisane za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake, Institut će pismenim putem, na temelju rezultata ispitivanja, obavijestiti podnositelja prijave o razlozima zbog kojih ime podrijetla ili zemljopisna oznaka ne može biti registrirana i pozvati ga da se očituje o tim razlozima u roku koji ne može biti kraći od 30 dana niti dulji od 60 dana.

Ukoliko se podnositelj prijave u ostavljenom roku očituje o razlozima zbog kojih ime podrijetla odnosno zemljopisna oznaka ne može biti registrirana, Institut je dužan pribaviti mišljenje stručnjaka iz članka 29. stavak (2) ZZOZP o njegovom očitovanju. Ako stručnjak iz članka 29. stavak (2) ZZOZP ne dostavi traženo mišljenje u roku od 60 dana od kada mu je zatraženo, Institut će nastaviti postupak ispitivanja ispunjenosti uvjeta za registraciju bez pribavljenog mišljenja.

Institut će rješenjem odbiti registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake ako se podnositelj prijave imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake uopće ne očituje ili ako se očituje, a Institut ili stručnjak iz članka 29. stavak (2) ZZOZP i dalje smatra da se ime podrijetla odnosno zemljopisna oznaka ne može registrirati.

Na zahtjev podnositelja prijave imena podrijetla ili zemljopisne oznake, uz plaćanje propisane pristojbe i troškova postupka, prijava imena podrijetla može se pretvoriti u prijavu zemljopisne oznake i obratno. U postupku ispitivanja ispunjenosti uvjeta za registraciju imena podrijetla Institut je dužan predložiti podnositelju prijave imena podrijetla da je pretvori u prijavu zemljopisne oznake, ako nisu ispunjeni uvjeti za registraciju imena podrijetla, ali su ispunjeni uvjeti za registraciju zemljopisne oznake. Ako u postupku ispitivanja ispunjenosti uvjeta za registraciju zemljopisne oznake uoči da zemljopisna oznaka ispunjava uvjete ili bi mogla ispuniti uvjete za registraciju kao ime podrijetla, Institut je dužan predložiti podnositelju prijave zemljopisne oznake da je pretvori u prijavu imena podrijetla o čemu će donijeti poseban zaključak o pretvaranju odgovarajuće prijave i podatke o pretvaranju odgovarajuće prijave upisuje u odgovarajući registar prijava.

6.4. Prigovor i postupak po prigovoru

Institut će podatke o prijavi imena podrijetla ili zemljopisne oznake objaviti u *Službenom glasniku Instituta* i nakon što objavi prijavu Institut će učiniti dostupnim javnosti sve dijelove prijave, uključujući i elaborat o posebnim svojstvima proizvoda iz članka 21. stavak ZZOZP. Nakon objavljivanja prijave imena podrijetla ili zemljopisne oznake, u roku od tri mjeseca od dana objave prijave, svaka zainteresirana osoba može podnijeti

Institutu pismeni prigovor u kojem se obrazlaže zašto prijava imena podrijetla ili zemljopisne oznake ne ispunjava uvjete za registraciju.

Ovdje je bitno naglasiti da se rok za podnošenje prigovora ne može se ni iz kojeg razloga produljiti niti se nakon isteka navedenoga roka mogu podnijeti bilo kakve dopune prigovora, uključujući i dostavljanje dodatnih dokaza kojima se prigovor opravdava.

Nositelj trgovačkog imena ili registriranog žiga u roku za podnošenje prigovora može podnijeti prigovor na objavljenu prijavu imena podrijetla ili zemljopisne oznake ako je neka od njih u potpunosti ili djelomično istovjetna tom trgovačkom imenu ili žigu registriranom u dobroj vjeri, pod uvjetom da bi registracija imena podrijetla ili zemljopisne oznake mogla ugroziti pravo tog trgovačkog imena ili žiga, uzimajući u obzir stvarnu vjerojatnoću izazivanja zabune u javnosti. Nadalje, nositelj žiga visokog ugleda (čuveni žig) i nositelj nedvojbeno poznatog žiga u smislu članka 6. bis Pariške konvencije za zaštitu industrijskog vlasništva, koji su poznatost i ugled stekli ranijom dugotrajnom uporabom u BiH, mogu u roku za podnošenje prigovora podnijeti prigovor na objavljenu prijavu imena podrijetla ili zemljopisne oznake ako bi registracija imena podrijetla ili zemljopisne oznake mogla dovesti potrošače u zabludu o pravom podrijetlu. Podnositelj prigovora u postupku povodom prigovora ima status stranke.

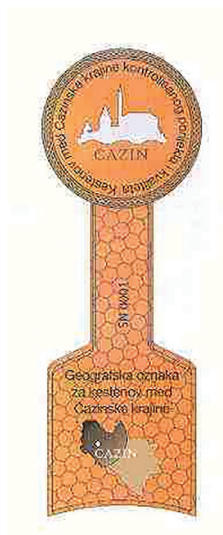
ZZOG izričito propisuje sadržaj prigovora, te Institut u postupku po prigovoru ispituje je li prigovor u svemu podnesen sukladno odredbama ZZOZP. Ukoliko se u postupku utvrdi da nisu ispunjeni propisani uvjeti vezano za sadržaj i rok prigovora, Institut će zaključkom odbaciti prigovor. Ako su ispunjeni navedeni uvjeti Institut će dostaviti prigovor podnositelju prijave i pozvati ga da se o njemu pismeno očituje u roku od 60 dana, s tim da se rok propisan za prigovor ne može se produljiti niti podnositelj prijave nakon njegovog isteka može podnijeti dopune svojeg odgovora na prigovor, uključujući i dodatne dokaze. Ako se podnositelj prijave ne očituje o prigovoru u ostavljenom roku, Institut će zaključkom obustaviti postupak povodom podnesene prijave imena podrijetla ili zemljopisne oznake.

Kada podnositelj prijave u ostavljenom roku odgovori na prigovor, Institut ispituje opravdanost navoda iz prigovora, pri čemu može odrediti usmenu raspravu ili zatražiti stručno mišljenje od mjerodavne institucije ili pojedinca o prijepornim pitanjima iz prigovora. Na temelju utvrđenih činjenica u postupku po prigovoru Institut će donijeti rješenje o odbijanju prigovora ili o odbijanju prijave imena podrijetla ili zemljopisne oznake.

Ako prijava imena podrijetla ili zemljopisne oznake ispunjava sve uvjete propisane ovim Zakonom i ako nije podnesen prigovor ili je prigovor odbačen ili odbijen, Institut će donijeti rješenje o registraciji imena podrijetla ili zemljopisne oznake i predmetno ime podrijetla odnosno zemljopisnu oznaku, s propisanim bibliografskim podatcima, upisati u Registar imena podrijetla odnosno Registar zemljopisnih oznaka, te podatke o tomu objaviti u *Službenom glasniku Instituta*.

Za razliku od drugih prava industrijskog vlasništva trajanje registriranog imena podrijetla odnosno registrirane zemljopisne oznake nije vremenski ograničeno.

1. *Primjer: Zemljopisna oznaka "CAZINSKI MED OD KESTENA" za med koji potječe iz područja Cazinske krajine, broj: BAGO09001: Rješenje Instituta broj IP-12073/10-03, od 2010-11-02*

Nositelj prava: Udruženje pčelara Kesten Cazin

2. *Primjer: Zemljopisna oznaka: BAGO10001, "Gračaničko keranje", Rješenje Instituta broj IP-12074/10-03 od 2010-11-02*

Nositelj prava: Udruženje "Gračaničko keranje"

6.5. Pokretanje postupka za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake

Postupak za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake pokreće se prijavom za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla

odnosno zemljopisne oznake (u daljnjem tekstu: prijava ovlaštenog korisnika). Prijavu ovlaštenog korisnika mogu podnijeti fizičke ili pravne osobe, kao i njihove udruge koje na određenom zemljopisnom području proizvode one proizvode na koje se odnosi registrirano ili prijavljeno ime podrijetla ili zemljopisna oznaka. Za podnošenje prijave ovlaštenog korisnika plaćaju se propisana pristojba i troškovi postupka.

Bitni dijelovi prijave ovlaštenog korisnika su: zahtjev za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, dokaz o obavljanju određene djelatnosti na određenom zemljopisnom području.

Bitan dio prijave za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla jest i dokaz oobavljenoj kontroli posebnih svojstava proizvoda od ovlaštene akreditirane organizacije navedene u prijavi imena podrijetla.

ZZOZP propisuje da zahtjev za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake mora sadržavati:

- a) podatke o podnositelju prijave,
- b) zemljopisni naziv zaštićen imenom podrijetla ili zemljopisnom oznakom koji korisnik želi koristiti,
- c) vrstu proizvoda koji se obilježava određenim zemljopisnim nazivom,
- d) naziv područja ili mjesta iz kojeg proizvod potječe,
- e) način obilježavanja proizvoda,
- f) izgled zemljopisne oznake ili imena podrijetla,
- g) naznaku o posebnim svojstvima proizvoda,
- h) potpis podnositelja prijave,
- i) dokaz o plaćenju propisanoj pristojbi i troškovima postupka.

Zahtjev za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla, treba da sadrži i naznaku o ovlaštenoj akreditiranoj organizaciji koja obavlja kontrolu posebnih svojstava proizvoda.

U pogledu dokaza o obavljanju određene djelatnosti, odnosno proizvodnji određenog proizvoda na određenom području, smatrat će se odgovarajuće potvrde i rješenja koja su izdala nadležna tijela. Dokazom o obavljenju kontroli posebnih svojstava proizvoda smatrat će se isprava (uvjerenje, certifikat, potvrda ili izvješće) o obavljenju kontroli posebnih svojstava određenog proizvoda izdana od ovlaštene akreditirane organizacije, koja je u zahtjevu za registraciju imena podrijetla i zahtjevu za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla navedena kao organizacija koja obavlja kontrolu proizvoda. Tom ispravom se potvrđuje da kontrolirani proizvod posjeduje sva ona posebna svojstva i kakvoću navedene u elaboratu o načinu proizvodnje proizvoda i posebnim svojstvima i kakvoći proizvoda kako to propisuje ZZOZP.

Za priznanje datuma podnošenja prijave ovlaštenog korisnika potrebno je da prijava podnesena Institutu na taj datum sadrži bitne dijelove iz članka 39. ZZOZP, a nakon

zaprimanja iste Institut ispituje sadrži li prijava propisane dijelove. Ako se utvrdi da prijava ne sadrži propisane dijelove Institut će pozvati podnositelja prijave da u roku od 30 dana, koji se ne može produljiti, otkloni nedostatke zbog kojih prijava nije mogla biti upisana u odgovarajući registar prijava ovlaštenih korisnika, te ukoliko podnositelj prijave u ostavljenom roku ne otkloni nedostatke, Institut će zaključkom odbaciti prijavu. Ako podnositelj prijave u roku otkloni nedostatke, Institut će zaključkom priznati kao datum podnošenja prijave onaj datum kada je podnositelj prijave otklonio uočene nedostatke.

6.6. Registar prijava ovlaštenih korisnika imena podrijetla i Registar prijava ovlaštenih korisnika zemljopisne oznake

U Registar prijava ovlaštenih korisnika imena podrijetla i Registar prijava ovlaštenih korisnika zemljopisne oznake upisuju se podatci o bitnim dijelovima prijave ovlaštenog korisnika iz članka 39. ZZOZP i drugi podatci propisani *Pravilnikom*.

Postupak ispitivanja urednosti prijave ovlaštenog korisnika obuhvaća ispitivanje svih uvjeta propisanih ovim Zakonom i provedbenim propisom. Prijava je uredna ako sadrži bitne dijelove iz čl. 39., 40., 41. i 42. ZZOZP, dokaz o uplati pristojbe i troškova postupka i druge propisane podatke. Ukoliko se utvrdi da prijava nije uredna, Institut će pismenim putem, pozvati podnositelja prijave da je uredi u roku koji ne može biti kraći od 30 dana niti dulji od 90 dana, te ako podnositelj prijave ne uredi prijavu u ostavljenom roku ili ne plati pristojbu i troškove postupka za njezino uređivanje, Institut će zaključkom odbaciti prijavu.

Ako je prijava za priznanje statusa ovlaštenog korisnika uredna, sukladno odredbama čl. 39. do 42. ZZOZP Institut ispituje da li su ispunjeni uvjeti za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake.

Ukoliko se u postupku ispitivanja utvrdi da prijava ovlaštenog korisnika ne ispunjava uvjete propisane ZZOZP za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, Institut će pismeno obavijestiti podnositelja prijave ovlaštenog korisnika o razlozima zbog kojih mu se ne može priznati status ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake i pozvati ga da se u roku od 60 dana očituje o tim razlozima. Ako se podnositelj prijave u ostavljenom roku očituje o razlozima zbog kojih mu se ne može priznati status ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, Institut je dužan pribaviti mišljenje stručnjaka iz članka 29. stavak (2) ZZOZP o njegovom očitovanju.

Ako stručnjak iz bilo kojeg razloga ne dostavi traženo mišljenje u roku od 60 dana od dana kada mu je zatraženo, Institut će postupak ispitivanja uvjeta za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake nastaviti bez pribavljenog mišljenja. Institut će rješenjem odbiti zahtjev za priznanje statusa ovlaštenog korisnika

imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake ako se podnositelj prijave za priznanje statusa ovlaštenog korisnika uopće ne očituje ili se očituje, a Institut ili stručnjak iz članka 29. stavak (2) ZZOZP i dalje smatra da se podnositelju prijave ovlaštenog korisnika ne može priznati status ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake.

6.6.1. Korištenje registriranog imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake

U pogledu korištenja registriranog imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake ZZOZP propisuje da ova prava mogu koristiti samo osobe kojima je priznat status ovlaštenih korisnika toga imena podrijetla odnosno te zemljopisne oznake i koje su upisane u odgovarajući registar. Ovlašteni korisnici nekog imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake imaju isključivo pravo to ime podrijetla odnosno zemljopisnu oznaku koristiti za obilježavanje proizvoda na koje se to ime podrijetla odnosno zemljopisna oznaka odnosi. Ovlašteni korisnici imena podrijetla imaju isključivo pravo obilježavati svoj proizvod oznakom “kontrolirano ime podrijetla”. Prava korištenja obuhvaćaju i korištenje imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake na ambalaži, katalogima, prospektima, oglasima, posterima i drugim oblicima ponude, uputama, računima, u poslovnoj korespondenciji i drugim oblicima poslovne dokumentacije, kao i na uvoz i izvoz proizvoda obilježenih tim imenom podrijetla odnosno zemljopisnom oznakom.

6.6.2. Pretvaranje prijave za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla u prijavu za priznanje statusa ovlaštenog korisnika zemljopisne oznake, i obratno

Ako je tijekom postupka povodom prijave ovlaštenog korisnika, sukladno odredbi članka 31. ZZOZP došlo do pretvaranja prijave imena podrijetla u prijavu zemljopisne oznake, ili pretvaranja prijave zemljopisne oznake u prijavu imena podrijetla, podnositelj prijave za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake čije je pretvaranje izvršeno dužan je, uz plaćanje propisane pristojbe i troškova postupka, podnijeti zahtjev za pretvaranje prijave za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla u prijavu za priznanje statusa ovlaštenog korisnika zemljopisne oznake, ili obratno.

Institut je dužan bez odgode obavijestiti sve podnositelje prijave ovlaštenog korisnika da je podnesen zahtjev za pretvaranje prijave imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake. Institut donosi poseban zaključak o pretvaranju odgovarajuće prijave i upisuje podatke o pretvorenoj prijavi u odgovarajuće registre.

Ako prijava ovlaštenog korisnika ispunjava uvjete propisane ovim Zakonom za priznanje podnositelju prijave statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, Institut će zaključkom pozvati podnositelja prijave ovlaštenog korisnika da plati

pristojbu i troškove postupka za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake za prve tri godine i troškove objave podataka o ovlaštenom korisniku imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, te da dostavi dokaze o izvršenim uplatama. Nakon što podnositelj prijave ovlaštenog korisnika dostavi dokaze o izvršenim uplatama iz članka 50. stavak (1) ZZOZP, Institut će donijeti rješenje o priznanju statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, te priznati status podnositelja prijave ovlaštenog korisnika, s propisanim bibliografskim podatcima, upisati u Registar ovlaštenih korisnika imena podrijetla odnosno Registar ovlaštenih korisnika zemljopisnih oznaka.

Ovlaštenom korisniku imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake Institut izdaje ispravu o statusu ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, a propisane podatke o priznatom statusu ovlaštenog korisnika objavljuje u službenom glasilu. Status ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake traje tri godine od dana upisivanja priznatog statusa u Registar ovlaštenih korisnika imena podrijetla odnosno Registar ovlaštenih korisnika zemljopisnih oznaka. Status ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, na zahtjev ovlaštenog korisnika, uz podnošenje dokaza o ispunjavanju uvjeta propisanih ZZOZP i plaćenju propisanoj pristojbi i troškovima postupka, može biti obnovljen neograničeni broj puta, sve dok traje odgovarajuće ime podrijetla odnosno zemljopisna oznaka.

Registrirano ime podrijetla odnosno zemljopisnu oznaku mogu koristiti samo osobe kojima je priznat status ovlaštenih korisnika toga imena podrijetla odnosno te zemljopisne oznake i koje su upisane u odgovarajući registar. Ovlašteni korisnici nekog imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake imaju isključivo pravo to ime podrijetla odnosno zemljopisnu oznaku koristiti za obilježavanje proizvoda na koje se to ime podrijetla odnosno zemljopisna oznaka odnosi. Ovlašteni korisnici imena podrijetla imaju isključivo pravo obilježavati svoj proizvod oznakom “kontrolirano ime podrijetla”.

Ova prava obuhvaćaju i korištenje imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake na ambalaži, katalogima, prospektima, oglasima, posterima i drugim oblicima ponude, uputama, računima, u poslovnoj korespondenciji i drugim oblicima poslovne dokumentacije, kao i na uvoz i izvoz proizvoda obilježenih tim imenom podrijetla odnosno zemljopisnom oznakom.

ZZOZP propisuje da nije dopuštena uporaba registriranog imena podrijetla ili zemljopisne oznake u sljedećim slučajevima:

- a) uporaba od osobe koja ne obavlja i nema upisanu potrebnu djelatnost u određeni registar,
- b) bilo koja uporaba za označavanje proizvoda čiji su kakvoća, ugled ili neko drugo svojstvo lošiji od onoga što je upisano u registar glede imena podrijetla ili zemljopisne oznake,

- c) bilo koja uporaba za označavanje proizvoda koji nisu obuhvaćeni registracijom, ali koji su iste vrste kao proizvodi obuhvaćeni registracijom,
- d) bilo koja uporaba lažnog ili prevarnog obavještanja glede zemljopisnog podrijetla, prirode i kakvoće proizvoda na pakiranju, promidžbenom materijalu ili drugim dokumentima tako da ostavlja dojam postojanja veze između proizvoda i zaštićenog zemljopisnog naziva,
- e) bilo koja uporaba koja, iako točno glede naziva teritorija, regije ili mjesta iz kojega proizvod potječe, navodi javnost na pogrešno mišljenje da proizvod potječe iz drugog područja,
- f) bilo koja uporaba prijevoda, transkripcije ili transliteracije, čak i kada je naznačeno pravo podrijetlo proizvoda, i naziva koji je popraćen izrazima kao što su: “stil”, “tip”, “metoda”, “po postupku”, “način”, “imitacija”, “proizveden u” i sl.,
- g) svaki drugi postupak koji bi mogao dovesti javnost u zabludu o zemljopisnom podrijetlu proizvoda.

Nedopuštene radnje uporabe registriranog imena podrijetla ili zemljopisne oznake ne odnose se na uporabu naziva koji je dio naziva poduzeća tijekom njegovog djelovanja, osim ako je takav naziv korišten u svrhu obmanjivanja javnosti.

6.7. Odnos prema ranije registriranom žigu

Odredbe ZZOZP neće utjecati na podobnost za registraciju, valjanost registracije žiga ili prava na uporabu žiga na temelju činjenice da je takav žig istovjetan ili sličan registriranoj zemljopisnoj oznaci, ako je žig koji je u pitanju prijavljen ili registriran u dobroj vjeri, ili su prava na žig stečena uporabom u dobroj vjeri prije dana stupanja na snagu ovoga Zakona ili prije nego što je zemljopisna oznaka zaštićena u svojoj zemlji podrijetla. Isto tako, odredbe ZZOZP ni na koji način neće utjecati na bilo koju osobu da u svojem poslovanju koristi svoje osobno ime ili ime svojeg prethodnika u poslu, osim ako se to ime koristi na način da dovede javnost u zabludu.

Registrirano ime podrijetla i registrirana zemljopisna oznaka ne mogu biti predmetom ugovora o prijenosu prava, licenci, zalogu, franšizi i slično, što je razlika u odnosu na druga prava industrijskog vlasništva kao što su žig, industrijski dizajn ili patent. Ako je registrirano ime podrijetla ili registrirana zemljopisna oznaka predmetom prijavljenog ili registriranog žiga, takav žig ne može se prenositi, ustupati, davati u zalog i slično. Registrirano ime podrijetla i registrirana zemljopisna oznaka koje imaju više ovlaštenih korisnika mogu isključivo biti predmetom zajedničkog žiga ili žiga jamstva.

Dakle, da rezimiramo, u slučaju kolizije ranije registriranog žiga i nove oznake zemljopisnog podrijetla zbog njihove identičnosti ili sličnosti, jače je pravo prvo stečeno, odnosno, pravo na žig neće trpjeti bilo kakva ograničenja ako je žig prijavljen i upotrebljavan i dobroj vjeri (*bona fide*).

6.8. Prestanak važenja imena podrijetla ili zemljopisne oznake

Registrirano ime podrijetla ili registrirana zemljopisna oznaka prestaju važiti ako im prestane zaštita u zemlji njihovog podrijetla. Na zahtjev zainteresirane osobe, uz podnošenje potvrde koju je izdalo nadležno tijelo zemlje podrijetla određenog imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake, ili po primitku obavijesti nadležnoga tijela zemlje podrijetla određenog imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake da je tom imenu podrijetla odnosno zemljopisnoj oznaci prestala zaštita u zemlji podrijetla, Institut će donijeti rješenje o prestanku važenja imena podrijetla ili zemljopisne oznake. Rješenje o prestanku važenja Institut će upisati u odgovarajući registar i u svojem će u *Službenom glasniku Instituta* objaviti propisane podatke o prestanku važenja imena podrijetla ili zemljopisne oznake.

Registrirana zemljopisna oznaka može prestati važiti i na temelju pravomoćne sudske odluke.

6.8.1. Prestanak statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake

Status ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake prestaje i prije isteka predviđenog roka:

- a) ako se ovlašteni korisnik imena podrijetla ili zemljopisne oznake odrekne svojega statusa - idućega dana od dana predaje Institutu podneska o odricanju,
- b) ako je sukladno članku 59. odnosno 60. ZZOP prestalo važiti ime podrijetla ili zemljopisna oznaka temeljem odluke suda ili Instituta – danom određenim tom odlukom,
- c) ako je prestala pravna osoba, odnosno ako je umrla fizička osoba koja ima status ovlaštenog korisnika – danom prestanka pravne osobe, odnosno smrti fizičke osobe, osim ako taj status nije prešao na pravne sljednike pravne osobe.

Institut može ukinuti rješenje o priznanju statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake ako utvrdi da su prestali postojati uvjeti za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake predviđeni ZZOP. U postupku povodom zahtjeva za ukidanje rješenja o priznanju statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake, ovlašteni korisnik imena podrijetla odnosno zemljopisne oznake dužan je dokazati da postoje zakonom propisani uvjeti za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake.

6.8.2. Proglašavanje ništavim rješenja o registraciji imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno o priznanju statusa ovlaštenog korisnika

Rješenje o registraciji imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno rješenje o priznanju

statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake može se proglasiti ništavim ako se utvrdi da u vrijeme njihovog donošenja nisu bili ispunjeni uvjeti propisani ZZOZP za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake.

Uz prijedlog za proglašavanje ništavim rješenja podnositelj prijedloga dužan je dostaviti odgovarajuće dokaze na kojima temelji svoj prijedlog.

Prijedlog za proglašavanje ništavim rješenja je uredan ako sadrži propisane podatke, a Institut će uredan prijedlog dostaviti protivniku predlagatelja i pozvati ga da u roku od 30 dana primitka poziva dostavi svoj odgovor.

Ako protivnik predlagatelja u ostavljenom roku ne odgovori na prijedlog za proglašavanje ništavim rješenja, Institut će proglasiti ništavim rješenje o registraciji imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno rješenje o priznanju statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake. Ukoliko to ocijeni nužnim, Institut može odrediti usmenu raspravu o podnesenom prijedlog za proglašavanje ništavim rješenja.

Nakon provedbe postupka povodom prijedloga za proglašavanje ništavim rješenja na temelju prijedloga iz članka 64. stavak (1) ZZOZP Institut može u svako doba donijeti rješenje o proglašavanju ništavim rješenja o registraciji imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno rješenja o priznanju statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake. Rješenje o proglašavanju ništavim rješenja o registraciji imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno rješenja o priznanju statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake, koje je konačno u upravnom postupku, objavit će se u *Službenom glasniku Instituta*.

Proglašavanje ništavim rješenja o registraciji imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno rješenja o priznanju statusa ovlaštenog korisnika imena podrijetla ili zemljopisne oznake, nema djelovanje na sudske odluke u vezi s utvrđivanjem povrede prava koje su u trenutku donošenja toga rješenja bile pravomoćne, pod uvjetom da je tužitelj odnosno ovlašteni korisnik imena podrijetla ili zemljopisne oznake bio savjestan.

6.9. Međunarodna registracija imena podrijetla ili zemljopisne oznake

Kad je u pitanju međunarodna registracija imena podrijetla ili zemljopisne oznake ZZOZP propisuje da ovlašteni korisnik imena podrijetla ili zemljopisne oznake, odnosno podnositelj prijave za registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake, može podnijeti zahtjev za međunarodnu registraciju imena podrijetla ili zemljopisne oznake sukladno međunarodnom ugovoru koji obvezuje BiH. Zahtjev za međunarodnu registraciju podnosi se putem Instituta uz plaćanje propisane pristojbe i troškova postupka.

Bibliografija

- Baretić, M. (2003). Načelo savjesnosti i poštenja u obveznom pravu. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 24(1), 571–615.
- Damjanović, K. & Marić, V. (2008). *Intelektualna svojina* (2. izmijenjeno izdanje). Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union, Službeni glasnik.
- Galev, G. (2003). Načelo savjesnosti i poštenja. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 24(Supplement br. 3), 223–236.
- Institut za intelektualno vlasništvo BiH. <https://www.ipr.gov.ba>
- Le Gross, J. (2020). “Trademark Filing: Avoiding Bad Faith Post-SkyKick. *Managing Intellectual Property*, 285, 14-17.
- Lukinović, M. (2019). *Intelektualna svojina*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union, Službeni glasnik.
- Lukinović, M. (2022). *Intelektualna svojina* (2. izmenjeno i dopunjeno izd.). Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union i Službeni glasnik.
- Marković, S. M. (2007). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: Magistrat, Pravni fakultet u Sarajevu.
- Marković, S. M. & Popović, D. V. (2015). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: Magistrat.
- Rački Marinković, A. (2009). Žigovi prijavljeni u zloj vjeri u hrvatskom pravu i u pravu Europske unije. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 59 (2–3), 307–341.
- Raičević, V. (2010). *Pravo industrijske svojine*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
- Schwarcz, J. (2015). Bad faith in trade mark cases decided by the Court of Justice of the European Union. *Revista Romana de Drept European*, (1), 115–131.
- Zlatović, D. (2007). Posebna zaštita dobro poznatih i čuvenih žigova. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*. 28(1), 1–31.

Propisi

- Direktiva (EU) 2015/2436 Evropskog parlamenta i Vijeća od 16. decembra 2015. godine o harmonizaciji propisa država članica o žigovima (preinaka). *Službeni glasnik EU* L 336 od 23. decembra 2015. godine.
- Direktiva 2008/95/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 22. oktobra 2008. godine o harmonizaciji propisa država članica o žigovima (kodifikovana verzija). *Službeni glasnik EU* L 299 od 8. novembra 2008. godine.
- EU IPR Enforcement. (2014). Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva. Sarajevo.
- Guidelines on EU trade marks, Ured EU za intelektualno vlasništvo/EUIPO. Stupile na snagu 31. marta 2022. godine. <https://guidelines.euipo.europa.eu/1935303/1948893/trade-mark-guidelines/3-3-1-relevant-point-in-time> (pristupljeno 19. 10 2022)
- Institut za intelektualno vlasništvo BiH. (2015). *Metodologija za ispitivanje žigova*, u primjeni od 1. 1. 2015. godine. https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/brosura_i_publikacije/bosanski/metodologija_zigovi.pdf. (pristupljeno 14. 10. 2022)
- Madridski aranžman o međunarodnom registrovanju žigova (1891). Revidiran u Briselu 1900., u Vašingtonu 1911., u Hagu 1925., u Londonu 1934., u Nici 1957. i u Štokholmu 1967. godine. https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-reg-

- ulativa/serbian/Me%C4%91unarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_%C4%8Dlanica_SER/madrid_aranzman.pdf (pristupljeno 21. 12. 2022)
- Međunarodna klasifikacija roba i usluga (Ničanska klasifikacija), u svrhu registracije žigova. Uspostavljena 1957., revidirana u Štokholmu 1967. i Ženevi 1977. godine, dopunjena 1979. godine.
- Odluka o posebnim troškovima postupka za stjecanje i održavanje prava industrijskoga vlasništva. *Službeni glasnik BiH*, br. 109/10 i 29/02.
- Odluka o ratifikaciji Budimpeštanskog sporazuma o međunarodnom priznavanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja donesene od strane Predsjedništva BiH 16. srpnja 2008. godine. *Službeni glasnik BiH*, br. 8/08.
- Odluka o ratifikaciji Lisabonskog sporazuma o zaštiti oznaka podrijetla i njihovom međunarodnom registriranju. *Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori*, br. 3/13.
- Odluka o ratifikaciji Ženevskog akta Haaškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna. *Službeni glasnik BiH – međunarodni ugovori*, br. 6/07.
- Pariska konvencija o zaštiti industrijskog vlasništva od 20. marta 1883. godine, revidirana 14. decembra 1900. godine u Briselu, 2. juna 1911. godine u Vašingtonu, 6. novembra 1925. godine u Hagu, 2. juna 1934. godine u Londonu, 31. oktobra 1958. godine u Lisabonu i 14. jula 1967. godine u Štokholmu. https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-regulativa/bosanski/Me%C4%91unarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_%C4%8Dlanica/pariska_konvencija_bos.pdf. (pristupljeno 20. 12. 2022)
- Pravilnik o postupku za priznanje industrijskog dizajna. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 108/10 i 91/16.
- Pravilnik o postupku za priznanje oznake podrijetla proizvoda, imena podrijetla i zemljopisne oznake. *Službeni glasnik BiH*, br. 109/10 i 91/16.
- Pravilnik o postupku za priznanje patenta i konsenzualnog patenta. *Službeni glasnik BiH*, br. 105/10 i 91/16.
- Pravilnik o postupku za priznanje topografije integriranog kruga. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 5/11 i 91/16.
- Pravilnik o postupku za priznanje žiga. *Službeni glasnik BiH*, br. 105/10 i 91/16.
- Prva direktiva 89/104/EEC Vijeća od 21. decembra 1988. godine o harmonizaciji propisa država članica o žigovima. *Službeni glasnik EU L 040* od 11. februara 1989. godine.
- Tarifa administrativnih pristojbi. *Službeni glasnik BiH*, br. 5/95, 43/04 i 15/14.
- Uredba (EU) 2017/1001 Evropskog parlamenta i Vijeća od 14. juna 2017. godine o žigu Evropske unije. *Službeni glasnik EU L 154* od 16. juna 2017. godine.
- Uredba Vijeća (EZ) br. 207/2009 od 26. februara 2009. godine o žigu Zajednice (kodificirana verzija). *Službeni glasnik EU L 78* od 24. marta 2009. godine.
- Uredba Vijeća (EZ) br. 40/94 od 20. novembra 1993. o žigu Zajednice. *Službeni glasnik EU L 11* od 14. januara 1994. godine.
- WTO (1994). Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS), 15. april, stupio na snagu 1. januara 1995.
- Zakon o autorskom i srodnim pravima. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 63/10.
- Zakon o industrijskom dizajnu. *Službeni glasnik BiH*, br. 53/10.
- Zakon o ličnom imenu. *Službene novine FBiH*, br. 7/12.
- Zakon o ličnom imenu. *Službeni glasnik RS*, br. 82/19.

Zakon o obligacionim odnosima. *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Službeni list RBiH*, br. 2/92, 13/93 i 13/94 i *Službeni glasnik RS*, br. 17/93 i 3/96.

Zakon o patentu. *Službeni glasnik BiH*, br. 53/10.

Zakon o upravnom postupku. *Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.

Zakon o uslovima za objavljivanje ličnih spisa, fotografija, filmova i fonograma. *Službeni list SR BiH*, br. 33/80 i 12/87 i *Službeni list RBiH*, br. 13/94.

Zakon o zaštiti oznaka zemljopisnog podrijetla. *Službeni glasnik BiH*, br. 53/10.

Zakon o zaštiti topografije integriranog kruga. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.

Zakon o žigu. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.

Sudska praksa

Odluka Opšteg suda u predmetima T-183/02 i T184/02 od 17. marta 2004. godine (El Corte Inglés, SA/Ured za harmonizaciju unutrašnjeg tržišta (žigovi i dizajn) – OHIM)

Odluka Opšteg suda u predmetu T136/11 od 13. decembra 2012. godine (pelicantravel.com s.r.o./Ured za harmonizaciju unutrašnjeg tržišta (žigovi i dizajn) – OHIM i intervijent Pelikan Vertriebsgesellschaft mbH & Co. KG).

Odluka Opšteg suda u predmetu T-291/09 od 1. februara 2012. godine (Carrols Corp./Ured za harmonizaciju unutrašnjeg tržišta (žigovi i dizajn) – OHIM i intervijent Giulio Gambettola; Pollo Tropical Chicken on the Grill).

Odluka Opšteg suda u predmetu T-795/17 od 14. maja 2019. godine (Carlos Moreira/Ured EU za intelektualno vlasništvo – EUIPO i intervijent Neymar Da Silva Santos Júnior).

Odluka Opšteg suda u predmetu T82/14 od 7. juna 2016 (CopernicusTrademarks Ltd.)

Odluka Suda u predmetu C- 371/18 od 29. januara 2020. godine - Zahtjev za prethodnu odluku Visokog suda, Engleska i Wales, Odjel Chancery, Velika Britanije (Sky plc, Sky International AG, Sky UK Ltd protiv SkyKick UK Ltd, SkyKick Inc.).

Odluka Suda u predmetu C-251/95 od 11. Novembra 1997 (SABEL BV v Puma AG, Rudolf Dassler Sport).

Odluka Suda u predmetu C-342/97 od 22 juna 1999. godine (Lloyd Schuhfabrik Meyer & Co. GmbH v Klijsen Handel BV).

Odluka Suda u predmetu C-529/07 od 11. juna 2009. godine (Lindt & Sprüngli AG/Franz Hauswirth GmbH).

Presuda Kantonalnog suda u Novom Travniku. Broj: 51 0 Ps 149294 21 Pž 2 od 16. 03. 2022. godine.

Presuda Opštinskog suda u Tuzli. Broj: 32 0 Ps 349960 18 Ps od 28. 11. 2019. godine.

Presuda Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske. Broj: 76 Pž-184/2022-2 od 29. 9. 2022.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije. Broj:157/2020 od 03. 9. 2020.

Presuda Vrhovnog kasacionog suda Republike Srbije. Broj:292/2017 od 25. 10. 2017. godine.

Protokol koji se odnosi na Madridski aranžman o međunarodnom registrowanju žigova (1989).
https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-regulativa/Hrvatski/Me%C4%91unarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_%C4%8Dlani-ca-HR/bih_protokol_madrid_2008_ratifikacija_hrv.pdf (pristupljeno 21. 12. 2022)

OBLAST C

ŽIG

Zvezdana Antonović*

Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur.**

Dr. sc. Haris Hasić***

Dr. iur. Iza Razija Mešević****

Ljiljana Lalović*****

* Sudija Suda Bosne i Hercegovine. Autorica poglavlja: 10. Promet žigovnim pravom i 11. Zaštita žigovnog prava.

** Pomoćnica ravnatelja, Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. Autorica poglavlja: 1. Pojam žiga, 3. Stjecanje žigovne zaštite, 4. Funkcije žiga, 5. Vrste žigova, 6. Načela žigovnog prava, 8. Trajanje žiga i 9. Prestanak žiga.

*** Vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku. Autor poglavlja: 2-2.4 Znak kao predmet zaštite žigom i 7. Sadržaj i granice žiga.

**** Vanredna profesorica, Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet. Autorica poglavlja: 12. Žig i imena domena.

***** Sudija Suda Bosne i Hercegovine i autorica poglavlja u prvom izdanju Priručnika. Autorica poglavlja: 2.5 Ocjena sličnosti znakova.

1. Pojam žiga

Žig je pravo kojim se štiti znak koji služi za razlikovanje roba, odnosno usluga jedne fizičke ili pravne osobe u gospodarskom prometu od iste ili slične robe, odnosno usluge druge fizičke ili pravne osobe u gospodarskom prometu.

Znakovi koji mogu biti zaštićeni žigom su, posebno: riječi, slova, brojevi, slogani, kratice, grafički prikazi, kombinacije boja i njihovih nijansi, trodimenzionalni oblici, ambalaža za proizvode pod uvjetom da su distinktivni, kao i kombinacije svih navedenih znakova.

Žigom se ne smatraju pečat, štambilj i punca (službeni znak za obilježavanje dragocjenih metala, mjera i sl.).

Priroda robe/usluge koja se obilježava žigom, sama po sebi, ne može biti smetnja za priznanje žiga.

Registrirani žig predstavlja samostalno imovinsko dobro koje nositelju osigurava isključiva prava, i to: pravo zabraniti drugim osobama da neovlašteno koriste znak koji je istovjetan njegovu žigu u odnosu na robu ili usluge koje su istovjetne robi ili uslugama za koje je žig registriran, znak koji je istovjetan ili sličan njegovu žigu u odnosu na robe ili usluge koje su istovjetne ili slične robi ili uslugama za koje je žig registriran ukoliko postoji vjerojatnoća da javnost može biti dovedena u zabludu, što uključuje vjerojatnoću dovođenja u vezu s tim znakom i žigom, znak koji je istovjetan ili sličan njegovu žigu u odnosu na robe ili usluge koje nisu slične onima za koje je žig registriran kada taj žig ima ugled u Bosni u Hercegovini (dalje u tekstu: BiH) i kada u uporabi toga znaka bez opravdanog razloga nelojalno koristi razlikovni karakter ili ugled žiga, ili im nanosi štetu (čuveni žig).

Nadalje, nositelj žiga ima pravo zabraniti stavljanje zaštićenog znaka na robu, njezino pakiranje ili sredstva za obilježavanje robe, nuđenje robe, njezino stavljanje u promet ili njezino skladištenje u te svrhe, ili pružanje usluga pod zaštićenim znakom, uvoz, izvoz ili provoz robe pod zaštićenim znakom, uporabu zaštićenog znaka u poslovnoj dokumentaciji ili u reklami.

2. Znak kao predmet zaštite žigom

Predmet zaštite žigom je znak kojim titular žiga (kao subjektivnog prava) obilježava konkretne robe i/ili usluge kako bi ih razlikovao od istih ili sličnih roba i/ili usluga drugog subjekta prava u privrednom prometu.

Znak kao predmet zaštite žigom je neraskidivo i neodvojivo povezan sa konkretnim vrstama roba i/ili usluga za koje je podnositelj prijave za priznanje žiga tražio žigovnu zaštitu u odnosu na taj znak u prijavi za priznanje žiga koja je podnesena Institutu za

intelektualno vlasništvo BiH, odnosno sa onim robama i/ili uslugama koje su ostale nakon što je titular dobrovoljno smanjio spisak vrsta roba ili usluga, ili sa robama i uslugama koje su ostale nakon što je relevantnom odlukom Instituta spisak roba i/ili usluga smanjen ili na drugi način redukovano.

2.1 Mogući oblici znaka kao predmeta zaštite žigom

Znakom kao predmetom zaštite žigom može biti: slovo ili kombinacija slova, broj ili kombinacija brojeva, kombinacija slova i brojeva, riječ ili više riječi uključujući izmišljene riječi, lično ili fantastično/izmišljeno ime, linija ili kombinacija linija, crtež, boja ili kombinacija boja, karakterističan raspored boja, fotografija ili likovna slika, oblik proizvoda, pakiranje proizvoda, dvodimenzionalni oblik, trodimenzionalni oblik, bilo koja kombinacija prethodno navedenih elemenata, sve sukladno odredbi čl. 4 st. 2 Zakona o žigu (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10) (u nastavku ovog poglavlja: ZoŽ ili Zakon).

Znakom nominalno mogu biti i tekstore, hologrami, pokretne slike kod primjerenih roba i/ili usluga, poseban položaj znaka u odnosu na druge elemente i dr. ali ovi znakovi nisu izričito imenovani u ZoŽ-u što ne znači da nisu podobni za žigovnu zaštitu ukoliko zadovoljavaju relevantne zakonom propisane karakteristike znaka.

2.2 Karakteristike koje znak mora ili ne smije imati da bi bio podoban za zaštitu žigom

Da bi mogao biti podoban za zaštitu žigom, znak:

- a) mora biti prikladan da razlikuje robe i/ili usluge od istih ili sličnih roba i/ili usluga drugog subjekta prava u privrednom prometu (distinktivnost) (čl. 4 st. 1 ZoŽ-a),
- b) mora se moći grafički prikazati (čl. 4s t. 1 ZoŽ-a),
- c) ne smije imati karakteristike koje bi predstavljale apsolutni razlog za odbijanje prijave žiga (čl. 6 ZoŽ-a),
- d) ne smije imati karakteristike koje bi predstavljale relativni razlog za odbijanje prijave žiga (čl. 7 ZoŽ-a), i
- e) ukoliko se radi o znaku koji sadrži lik, lično ime, nadimak ili pseudonim poznatog lica ili lik bilo kog lica mora da postoji pristanak osobe koja može dati pristanak da se traži zaštita žigom povodom tog znaka.

Prva dva uslova su pozitivno definisana, njih znak mora imati da bi se mogao zaštititi žigom, druga dva uslova su negativno definisana i njih znak ne smije imati da bi se mogao zaštititi žigom.

Priroda robe i/ili usluga koje se imaju obilježiti znakom koji će biti zaštićen žigom samo po sebi ne može biti smetnja za priznanje žiga povodom relevantnog znaka, u skladu sa

odredbom čl. 4 st. 4 ZoŽ-a. Ova odredba ZoŽ-a predstavlja transponiranje čl. 7 Pariške konvencije o zaštiti prava industrijskog vlasništva. Kao rezultat, naprimjer, ukoliko bi se tražila zaštita za znak kojim bi se obilježavale opojne droge čija proizvodnja i prodaja te korištenje je zabranjeno i/ili krivično djelo u određenoj državi, a gdje znak kao takav nije protivan javnom poretku ili moralu, žigovna zaštita bi se morala dati povodom takvog znaka. Sama činjenica da lice ima žig povodom takvog znaka ne znači da takvo lice smije takvim znakom zaista i obilježavati te stavljati u pravni promet relevantnu robu ili uslugu. Učinak ovog pravnog pravila je to da se zaštita žigom znaka ne može odbiti samo po osnovi prirode robe i/ili usluga. U islamskim državama, naprimjer, kao rezultat ovog pravila dozvoljena je zaštita žigom znakova za alkoholna pića iako proizvodnja i prodaja takvih pića nije pravno dozvoljena.

2.2.1 Distinktivnost znaka kao osnovni uslov za podobnost znaka za zaštitu žigom

Da bi se znak mogao zaštititi žigom taj znak mora biti distinktivan.

Znak će biti distinktivan ukoliko je prikladan da, usljed činjenice da su konkretne robe i/ili usluge označene tim znakom, kod učesnika u prometu stvori ubjeđenje da se radi o robama i uslugama koje su različite od istih ili sličnih roba i/ili usluga drugih subjekata prava koje se ne pojavljuju označene tim znakom u privrednom prometu.

Distinktivnost znaka je u izravnoj korelaciji i povezana sa konkretnim robama i/ili uslugama. Da li je znak distinktivan ili ne, utvrđivat će se uvijek u kontekstu sa i naspram konkretnih roba i usluga povodom kojih se traži ili je data zaštita žigom.

Isti znak može biti nedistinktivan i time nepodoban za žigovnu zaštitu povodom nekih roba i usluga a biti distinktivan i shodno podoban za žigovnu zaštitu povodom drugih vrsta roba i usluga.

Distinktivnost znaka je pravni standard. Ono se utvrđuje korištenjem pravne fikcije i misaonog konstrukta “prosječnog učesnika u prometu”. Takvo lice, naravno, ne postoji niti može postojati. Osoba koja ispituje da li je znak distinktivan treba da konstruiše “prosječnog učesnika u prometu” tako što će atribuirati tom fiktivnom licu kao rezultatu misaonog djelovanja primjerene kvalifikacije i karakteristike koje su relevantne za determinaciju distinktivnosti a pod utjecajem su prirode roba i usluga, cijene, inteniranog kupca i konzumenta i dr. Lice koje utvrđuje distinktivnost treba onda da misaonim djelovanjem dođe do zaključka da li bi znak u pitanju stvorio ubjeđenje kod prosječnog učesnika u prometu da se radi o različitim robama ili uslugama od drugih istih ili sličnih roba ili usluga u privrednom prometu. Pritom subjektivno mišljenje lica koje pravi determinaciju distinktivnosti nije relevantno i treba biti potisnuto u konsideraciji.

Distinktivnost znaka je osjetljiva na djelovanje lica prije podnošenja prijave za zaštitu žigom kao i na protek vremena i subsekventno korištenje znaka u kontekstu roba i/ili usluga.

Moguće je da lice kroz investiciju resursa, naprimjer putem marketinške kampanje ili drugih načina djelovanja prije podnošenja prijave za priznanje žiga ostvari učinak da znak koji ne bi bio distinktivan postane distinktivan kao izravni rezultat djelovanja relevantnog lica.

S druge strane, znak može protekom vremena i usljed prirode (pa i usljed neprimjerenog) korištenja da izgubi distinktivnost. Znak će izgubiti distinktivnost kada učesnici u prometu steknu ubjeđenje da znak u pitanju opisuje robu i/ili uslugu (je deskriptivan) ili označava vrstu ili genus robe i/ili usluge (je generičan) i shodno tome nemaju utisak da se radi o robama ili uslugama koje su različite od iste vrste roba ili usluga drugog lica u privrednom prometu.

Iz ovog razloga, zakonodavac uređuje da prilikom ocjene da li je neki znak prikladan za razlikovanje robe ili usluge u privrednom prometu, u obzir uzme sve okolnosti a posebno vrijeme i obim dotadašnje upotrebe u BiH, u skladu sa odredbom čl. 4 st. 3 ZoŽ-a.

Distinktivnost znaka nije binarno stanje. Znak nije ili distinktivan ili nedistinktivan već znak može biti više ili manje distinktivan odnosno distinktivan u većem ili manjem stepenu. U zavisnosti od intenziteta ili nivoa distinktivnosti će izravno zavisiti i obim žigovne zaštite. Nosilac žiga ima pravo drugim licima zabraniti da neovlašteno koriste znak koji je istovjetan ili sličan znaku koji je zaštićen žigom u odnosu na robe ili usluge koje su iste ili slične robama ili uslugama za koje je znak žigom zaštićen ali samo ukoliko postoji vjerovatnoća da javnost može biti dovedena u zabludu i, između ostalog, da dovede relevantne robe i usluge u vezu sa znakom zaštićenim žigom u skladu sa odredbom čl. 49 st. 1 tačka b ZoŽ-a. Kao rezultat, što je znak distinktivniji odnosno što ima veći nivo distinktivnosti, veća će biti vjerovatnoća dovođenja u zabludu uključujući i vezu sa znakom, ukoliko neko koristi sličan znak za iste ili slične robe i/ili usluge ili isti znak za slične robe i/ili usluge. Drugim riječima, veća će biti vjerovatnoća dovođenja u zabludu kada se koristi znak koji je sličan znaku sa višim stepenom distinktivnosti koji je zaštićen žigom. Što je manji nivo distinktivnosti znaka, manja je vjerovatnoća zablude i shodno tome obim žigovne zaštite za titulara koji bude tražio zaštitu svog prava kojemu će biti teže dokazati i manje vjerovatno da će sud utvrditi da je došlo do zablude.

Nivo distinktivnosti će varirati između različitih vrsta roba i/ili usluga povodom kojih je znak zaštićen žigom, pa se shodno distinktivnost znaka uvijek mora utvrditi u odnosu na konkretne robe i/ili usluge povodom kojih je znak žigom zaštićen a koje su relevantne za eventualnu povredu žiga ili drugo relevantno pitanje u eventualnim sporovima.

Distinktivnost znaka je relativna te može zavisiti od više faktora koji nisu vezani sami od sebe za znak kao takav.

Karakteristike roba i usluga imaju izravan utjecaj na utvrđivanje nivoa distinktivnosti znaka. Tako, naprimjer, kao opće pravilo ima se uzeti da što je skuplja roba i/ili usluga, to se ima uzeti da je distinktivnost znaka veća, jer se ima pretpostaviti da će učesnik u prometu posvetiti više pažnje na analiziranje znaka zbog cijene. S druge strane,

što je roba ili usluga jeftinija, komparativno distinktivnost znaka se ima uzeti da je manja zbog tog faktora.

Intenirani ili namijenjeni prosječni učesnik u prometu je takođe faktor koji može utjecati na utvrđivanje nivoa distinktivnosti znaka. Ukoliko je prosječni učesnik u prometu za konkretnu robu ili uslugu, koja se ima označiti znakom lice sa profesionalnim kompetencijama (kao, naprimjer, apotekar), to se ima uzeti da je nivo distinktivnosti znaka veći jer je vjerovatnije da će ta osoba biti upoznatija i pristupiti analizi znaka sa većim stepenom pažnje i svijesti nego da je prosječni korisnik laik. S druge strane, ukoliko je proizvod namijenjen djeci (naprimjer slatkiši) ili starijim osobama za koje je razumno pretpostaviti da će manje obraćati pažnju ili imaju slabije čulo vida, to će se imati uzeti da je nivo distinktivnosti znaka manji.

Znak koji je deskriptivan ili koji je generičan, neće biti distinktivan, osim ukoliko je distinktivnost stekao kvalifikovanim korištenjem ili na drugi relevantan način.

2.2.1.1 Deskriptivnost znaka kao karakteristika koja čini znak nepodobnim za zaštitu žigom

Znak koji se djelimično ili u cjelini sastoji od opisa roba i/ili usluga odnosno koji je deskriptivan u odnosu na robe i usluge za koje se traži zaštita, neće biti distinktivan i shodno tome neće biti podoban za zaštitu žigom, osim ukoliko relevantno lice nije korištenjem uzrokovalo da taj znak postane distinktivnim u odnosu na konkretnu robu ili uslugu.

Deskriptivnost znaka u odnosu na konkretne robe i/ili usluge je kvaliteta znaka koja čini isti nepodobnim za zaštitu žigom osim u slučaju steknute distinktivnosti korištenjem. Ukoliko je znak deskriptivan, to je apsolutnim razlogom za odbijanje prijave žiga u skladu sa odredbom čl. 6 st. 1 tačka d ZoŽ-a, na koju Institut pazi *ex officio* i to je razlogom za proglašenje rješenja o priznanju žiga ništavim, ukoliko se ne primijeti prije upisa žiga u relevantni registar da se radi o deskriptivnom znaku.

Kao što je slučaj sa distinktivnosti, deskriptivnost znaka je činjenično pitanje i pravni standard koji se utvrđuje i zavisi od okolnosti konkretnog slučaja, a koji se determinira na osnovu kriterija postavljenih u zakonu. Kao rezultat, te kao što je slučaj i sa generičnosti znaka, sud može biti pozvan da utvrdi da li je znak deskriptivan ili generičan (i shodno nedistinktivan) sa relevantnim implikacijama na postojanje žiga i obim žigovne zaštite.

Znak će biti opisan ili deskriptivan u odnosu na konkretnu robu i/ili uslugu ukoliko po svom ukupnom izgledu nije prikladan da razlikuje tu robu odnosno uslugu u privrednom prometu za onu robu ili usluge za koje je podnesena prijava žiga ili data žigovna zaštita, u skladu sa odredbom čl. 6 st. 1 tačka d ZoŽ-a.

Davanje pravne zaštite deskriptivnom znaku ne bi bilo korektno prema drugim učesnicima u prometu, te bi bilo suprotno *ratio legis* žigovne zaštite.

2.2.1.2 Generičnost znaka kao karakteristika koja čini znak nepodobnim za zaštitu žigom

Znak koji predstavlja naziv ili dezinaciju vrste robe i/ili usluge povodom koje se traži zaštita žigom ili je data zaštita žigom, bit će generičan (od lat. *genus* – vrsta) pa neće biti distinktivan i kao takav neće biti podoban za zaštitu žigom, osim ukoliko relevantno lice nije korištenjem uzrokovalo da znak postane distinktivnim u odnosu na konkretnu robu ili uslugu.

Generičnost znaka u odnosu na konkretne robe i/ili usluge je kvaliteta znaka koja čini isti nepodobnim za zaštitu žigom (kao što je slučaj i sa znakom koji je deskriptivan), te predstavlja pravni standard i činjenično pitanje. To je apsolutnim razlogom za odbijanje prijave žiga u skladu sa odredbom čl. 6 st. 1 tačka e i f ZoŽ-a na što Institut pazi *ex officio* **a može biti i razlogom za proglašenjem rješenja o priznanju žiga ništavim.**

Znak će biti generičan ukoliko se isključivo sastoji od oznaka ili podataka koji u prometu služe za označavanje vrste, kvaliteta, količine, namjene, vrijednosti, geografskog porijekla proizvoda, vremena ili načina proizvodnje robe ili pružanja usluga, ili za označavanje nekih drugih obilježja robe ili usluga, u skladu sa odredbom čl. 6 st. 1 tačka e ZoŽ-a.

Znak će biti generičan i ukoliko se sastoji isključivo od oznaka ili podataka koji su postali uobičajeni u svakodnevnom govoru ili stručnom govoru, ili u dobroj vjeri i ustaljenoj trgovačkoj praksi, za označavanje određene vrste robe ili usluge, u skladu sa odredbom čl. 6 st. 1 tačka f ZoŽ-a.

Davanje pravne zaštite generičnom znaku takođe bi predstavljalo nerazumnu i neopravdanu prepreku drugim subjektima prava za učestvovanje u privrednom prometu, te bilo bi suprotno *ratio legis* pružanja zaštite žigom.

2.2.1.3 Sticanje distinktivnosti deskriptivnog ili generičnog znaka ozbiljnim korištenjem

Generičan ili deskriptivan znak može postati distinktivnim ukoliko korisnik uloži resurse i ozbiljno koristi znak na takav način da razvije kod učesnika u prometu u odnosu na korišteni znak podobnost ili prikladnost za razlikovanje roba i usluga označenih tim znakom.

Ukoliko podnosilac ili titular mogu dokazati da je korištenjem znaka koje se može okarakterisati kao “ozbiljno” znak postao prikladan za razlikovanje robe odnosno usluga za koje se odnosi u skladu sa odredbom čl. 6 st. 2 ZoŽ-a, znak koji je nominalno deskriptivan (čl. 6 st. 1 tačka d ZoŽ-a) ili generičan (čl. 6 st. 1 tačka e i f ZoŽ-a) moći će biti podoban za zaštitu žigom usljed činjenice da je distinktivnost stekao korištenjem.

“Ozbiljnost” korištenja znaka u pitanju je pravni standard i činjenično pitanje.

2.2.1.4 Gubitak distinktivnosti znaka protekom vremena i usljed nedostataka u korištenju

Distinktivan znak vremenom može postati generičan pa čak i deskriptivan (manje vjerovatno) i kao rezultat će izgubiti kvalitetu distinktivnosti.

Ovo može nastati jer kod učesnika u prometu se protekom vremena stvori ubjeđenje da znak označava određenu vrstu roba ili usluga a ne konkretne robe i/ili usluge unutar te vrste. Ovo je posebno slučaj kod inovativnih roba i usluga koje vremenom postanu široko rasprostranjene i naširoko od strane subjekata kopirane, pa učesnici u prometu asociraju cijelu vrstu proizvoda znakom prvog takvog proizvoda.

Nezahvalno je navoditi konkretne primjere, budući da bi se isti mogli protumačiti kao uzimanje službenog stava o generičnosti/distinktivnosti ili podobnosti za zaštitu žigom znaka koji može biti predmetom zaštite žigom u našoj državi (i shodno tome naći se pred sudijama koji čitaju ovaj *Priručnik*). Iz tog razloga, ilustracije radi, navest ćemo hipotetički slučaj – zamislimo da se traži zaštita za znak “Bimini” za robu koja predstavlja prah koji se rastvori u hladnoj vodi i dobije se piće okusa egzotičnog tropskog voća. Usljed popularnosti proizvoda, druga lica proizvedu prahove sa okusima drugih tropskih voćki. S vremenom učesnici u prometu nazivaju riječju “bimini” sve prahove za dobijanje pića sa okusom tropskog voća bez obzira na izvornog “proizvođača”. Kao rezultat znak “Bimini” je postao generičan jer označava *genus* ili vrstu robe – prah za piće sa tropskim okusom.

Znak može postati vremenom generičan i usljed neprimjerenog korištenja od strane nosioca prava ili ukoliko nosilac prava dozvoli razvodnjavanje znaka, između ostalog i jer nosilac prava dozvoli da druga lica tu vrstu robe ili usluga označavaju sličnim znakovima ili na da pozivaju ili podražavaju izgled ili bitne i posebno distinktivne elemente znaka. Ovo će posebno biti slučaj ukoliko nosilac prava ne traži primjenu mjera zaštite usljed povreda žiga, odnosno dozvoli drugim subjektima da nesankcionisano vrijeđaju žig tog lica.

Postala je standardna praksa nosilaca žiga da rigorozno u slučajevima povodom razvodnjavanja distinktivnosti znaka, te da imaju aktivne politike prevencije stjecanja stanja generičnosti znaka.

Jednu od takvih mjera prevencije nastupanja gubitka distinktivnosti usljed transformacije znaka u generični naziv nalazimo i u pravu nosioca žiga da zahtijeva da izdavač rječnika, enciklopedije ili sličnih djela mora osigurati, najkasnije u supsekventnom izdanju, da reprodukcija znaka zaštićenog žigom bude praćena naznakom da je žig registriran odnosno korištenjem oznake [®] ukoliko postoji mogućnost da reprodukcija znaka u pitanju stvara utisak da se radi o generičnom nazivu za robu ili usluge za koje je znak

registriran za žigovnu zaštitu, sve u skladu sa odredbom čl. 50 ZoŽ-a. (Znak ® se može umetnuti pritiskanjem u isto vrijeme tipki ctrl+alt+r)

Usljed prirode efektivno vječnog trajanja žigovne zaštite, znak koji je vremenom postao generičan ili deskriptivan ali povodom kojeg titular redovno obnavlja zaštitu nastaviti će biti zaštićen žigom *in perpetuo*.

Posebno kvalitetno pojašnjenje ovih pitanja se može naći u *Metodologiji za ispitivanje žigova* Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine dostupnoj na sljedećoj internet adresi: https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/brosure/metodologija_zigovi.pdf

2.2.2. Grafička prikazivost znaka kao uslov za podobnost znaka za zaštitu žigom

Da bi znak mogao biti zaštićen žigom, znak se mora moći grafički prikazati, u skladu sa odredbom čl. 4 st. 1 ZoŽ-a.

Žigom se ne može zaštititi znak koji se ne može grafički prikazati u skladu sa odredbom čl. 6 st. 1 tačka b ZoŽ-a. Ovo je apsolutnim razlogom za odbijanje prijave žiga na koji Institut pazi *ex officio* te koji je razlogom za proglašenje rješenja o žigu ništavim.

Da li se znak može grafički prikazati ili ne, je činjenično pitanje, a znak će se moći grafički prikazati ukoliko prosječni učesnik u prometu znak može percipirati i razumjeti sadržaj znaka primjenom svojih čula vida na uobičajni način.

2.2.2.1 Zaštita nestandardnih znakova u uporednom žigovnom pravu

Pozitivno žigovno pravo BiH ne dozvoljava zaštitu žigom znaka koji se ne može grafički prikazati. Ovo je kategorička i relativno jednostavna zabrana koja ne ostavlja mnogo mjesta za tumačenje.

U uporednom pravu, s druge strane, žigovna zaštita se pruža i za “nestandardne” znakove koji se ne mogu grafički prikazati *per se*.

Primjeri ovih nestandardnih znakova su:

- zvukovi – naprimjer zvuk koji proizvede lik “Mario” kada udari glavom u blok u kom se nalazi zlatnik, iz video igre Super Mario Bros. – zvukovi se ne mogu grafički prikazati osim u obliku notnog zapisa, nije razumno pretpostaviti da prosječni učesnik u privrednom prometu može čitati notni zapis, dodatno neki zvukovi (kao naprimjer zvuk rike lava svojevrzne maskote popularnog studija za filmove) uopće se ne mogu prikazati u vidu notnog zapisa;
- mirisi – naprimjer teniske loptice koje mirišu kao svježe pokošena trava – mirisi se ne mogu grafički prikazati osim u obliku hemijske formule gdje nije razumno pretpostaviti da prosječni učesnik u privrednom prometu može čitati ili postići korisne

zaključke iz analize hemijske formule, deponiranje uzorka mirisa u pitanju također ne bi bilo svrsishodno budući da žig može biti efektivno vječno zaštićen prilikom čega je evidentno da će vremenom doći do denaturalizacije i degradacije uzorka mirisa vodeći do pravne nesigurnosti povodom pitanja koji miris je zaštićen;

- okus – naprimjer u cijelosti unikatan okus sladoleda koji se ne nalazi u prirodi – isti problemi kao i kod zaštite znaka koji je miris;
- raspored elemenata u trodimenzionalnom prostoru – naprimjer kod franšiza ili vrste arhitektonskih objekata koji nastoje postići visok nivo podudarnosti;
- drugi – ovo polje je u konstantnoj dinamici.

Bitno za imati na umu je činjenica da ovi i drugi “nestandardni” znaci koji jesu eventualno distinktivnim, ali koji se ne mogu grafički prikazati, ne mogu biti predmetom zaštite žigom u našoj državi, do eventualnih izmjena i dopuna citirane odredbe ZoŽ-a.

2.3 Znakovi koji se ne mogu zaštititi žigom

Znakovi se neće moći zaštititi žigom ukoliko imaju kvalitete koje odgovaraju apsolutnim razlozima za odbijanje prijave žiga (čl. 6 ZoŽ-a) ili kvalitete koje odgovaraju relativnim razlozima za odbijanje prijave žiga (čl. 7 ZoŽ-a).

2.3.1 Znakovi koji se ne mogu zaštititi žigom jer imaju kvalitete koje predstavljaju apsolutne razloge za odbijanje prijave žiga

Prethodno smo obrazložili da se žigom ne može zaštititi znak koji je deskriptivan (čl. 6 st. 1 tačka d ZoŽ-a), koji je generičan (čl. 6 st. 1 tačka e i f ZoŽ-a) i koji se ne može grafički prikazati (čl. 6 st. 1 tačka b ZoŽ-a).

Žigom se ne može zaštititi znak koji je istovjetan ili identičan starijem znaku koji je zaštićen žigom za iste robe i/ili usluge ili povodom znaka za koji je pokrenut postupak stjecanja zaštite žigom za iste robe i/ili usluge, u skladu sa odredbom čl. 6 st. 1 tačka c ZoŽ-a.

Žigom se ne može zaštititi znak koji je protivan javnom poretku ili moralu u skladu sa odredbom čl. 6 st. 1 tačka a ZoŽ-a. Ova zabrana se tiče kvaliteta i karakteristika elemenata samog znaka u pitanju a ne prirode roba i usluga za koji se zaštita traži (čl. 4 st. 4 ZoŽ-a). Da li je znak protivan javnom poretku ili moralu je pravni standard i činjenično pitanje koje se utvrđuje iz okolnosti svakog konkretnog slučaja. Između ostalog, znak može biti protivan javnom poretku ukoliko podražava rasnu netrpeljivost i mržnju ili poziva na rušenje ustavnog poretka dok može biti protivan moralu ukoliko sadrži depikcije nage ljudske forme bez artističkog merituma. Kao što je slučaj i kod autorskog prava, potrebno je nastojati izbjeći subjektivitet u odlučivanju po ovom pitanju koliko je to moguće, posebno kada se uzme u obzir vremenska fluidnost koncepta moralnosti kao i činjenica da žig kao subjektivno pravo može biti efektivno vječno.

Kako bi spriječio nesavjesno djelovanje lica, žigom se ne može zaštititi i znak koji svojim izgledom ili sadržajem može obmanuti javnost, posebno u odnosu na geografsko porijeklo (ne u smislu zaštićenih oznaka geografskog porijekla), vrstu, kvalitet ili neko drugo obilježje robe ili usluge u pitanju, u skladu sa odredbom čl. 6 st. 1 tačka h ZoŽ-a. Ukoliko bi se dozvolila zaštita žigom takvog znaka, postoji dodatna mogućnost da bi to dalo izvjesni legitimitet znaku u pitanju te predstavljalo izvjesnu pomoć i podstrek nesavjesnom ili na drugi način neprimjerenom djelovanju subjekta u pitanju.

Žigom se ne može zaštititi znak koji se isključivo sastoji od oblika koji je određen vrstom proizvoda ili je oblik proizvoda potreban za postizanje određenog tehničkog rezultata ili se radi o obliku koji proizvodu daje bitnu vrijednost (čl. 6 st. 1 tačka g ZoŽ-a). Davanje žigovne zaštite takvom znaku bi napravilo nerazuman teret drugim subjektima u privrednom prometu jer ne bi mogli koristiti oblik proizvoda koji je neophodan da bi proizvod funkcionisao. Takva zaštita nije u skladu sa *ratio legis* žigovne zaštite. Sličnu odredbu nalazimo i u odredbi čl. 9 Zakona o industrijskom dizajnu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10).

Žigom se ne može zaštititi znak koji:

- sadrži državni ili drugi javni grb, zastavu ili amblem, naziv ili skraćenicu naziva neke države ili međunarodne organizacije, kao i njihovo podražavanje, osim po odobrenju nadležnog organa te države ili organizacije (čl. 6 st. 1 tačka j ZoŽ-a) i
- sadrži naziv ili skraćenicu, grb, amblem, zastavu ili drugi službeni znak Bosne i Hercegovine ili njenih entiteta, kantona, Distrikta, ili ih podražava, osim uz odobrenje nadležnog organa (čl. 6 st. 1 tačka k ZoŽ-a).

Ovo je otklonjiva prepreka žigovne zaštite. Lice koje traži žig za znak sa navedenim elementima može dobiti zaštitu žigom odnosno konvalidirati žigovnu zaštitu ukoliko dobije odobrenje od nadležnog državnog tijela odnosno od nadležnog tijela organizacije u pitanju u kom slučaju neće postojati ova prepreka za zaštitu.

Žigom se ne može zaštititi znak koji:

- sadrži zvanične znakove za kontrolu ili garanciju kvaliteta ili ih podražava (čl. 6 st. 1 tačka i ZoŽ-a),
- predstavlja ili podražava nacionalni ili religijski simbol (čl. 6 st. 1 tačka l ZoŽ-a),
- koji je znak za vino i koji sadrži ili se sastoji od geografske oznake (geografska oznaka je oznaka koja identifikira određenu robu kao robu porijeklom s teritorije određene države, regiona ili lokaliteta s te teritorije, gdje se određeni kvalitet, reputacija ili druge karakteristike robe suštinski mogu pripisati njenom geografskom porijeklu u skladu sa odredbom čl. 3 Zakona o zaštiti oznaka geografskog porijekla (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) koja služi za označavanje vina ili koji je znak za jako alkoholno piće koji sadrži ili se sastoji od geografske oznake koja služi za označavanje jakih alkoholnih pića, u odnosu na vina ili jaka alkoholna pića koja nisu tog geografskog porijekla

(čl. 6 st. 1 tačka m ZoŽ-a) (između ostalog i primjera radi “šampanjac”, “konjak”, “te-kila” i sl.)

- koji je isključivo ime porijekla međunarodno registrirano da važi za teritoriju BiH (čl. 6s t. 1 tačka n ZoŽ-a) (ime porijekla je geografski naziv države, regiona ili lokaliteta koji služi da označi proizvod koji potiče sa iste, čiji su kvalitet i posebna svojstva isključivo ili bitno uslovljeni geografskom sredinom, koja obuhvata prirodne i ljudske faktore i čija se proizvodnja, prerada i priprema u cjelini dovijaju na određenom ograničenom području, uu skladu sa odredbom čl. 4 Zakona o zaštiti oznaka geografskog porijekla (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10).

Ovo nisu otklonjive prepreke za stjecanje zaštite žiga, te ne mogu se konvalidirati dozvolom u slučaju da je žig dat za znakove koji sadrže ove nedostatke.

Sve do sada navedeno predstavlja apsolutne razloge za odbijanje prijave žiga u skladu sa odredbom čl. 6 ZoŽ-a, osim u slučajevima gdje zakonodavac predviđa konvalidacione mehanizme (dokaz o stjecanju distinktivnosti ozbiljnim korištenjem ili sjećanje dozvole od nadležnog lica). Da bi se mogao zaštititi žigom, znak ne smije imati niti jednu od navedenih kvaliteta tokom cijelog svog trajanja žigovnom zaštitom (sa izuzetkom perpetuacije zaštite usljed znaka koji je eventualno izgubio ili ima smanjenu distinktivnost protokom vremena ili karakteristikama korištenja). Institut pazi na ove kvalitete znaka prilikom ispitivanja prijave za priznanje žiga *ex officio*. Ove kvalitete znaka koje eventualno nisu bile detektovane u postupku stjecanja žigovne zaštite mogu biti osnovom za proglašavanje rješenja o priznanju žiga ništavim. Smatramo da sud također treba paziti na ove kvalitete znaka po službenoj dužnosti, budući da žigovna zaštita znaka sa ovakvim kvalitetama ne bi bila primjerena, bila bi suprotna svrsi i *ratio legis* žigovnoppravne zaštite te bi predstavljala nerazuman teret i paralegalno opterećenje djelovanja drugih subjekata u privrednom prometu.

2.3.2 Znakovi koji se ne mogu zaštititi žigom jer imaju kvalitete koje predstavljaju relativne razloge za odbijanje prijave žiga

Ukoliko kvalifikovano lice na propisan način u relevantnom roku podnese prigovor, žigom se neće zaštititi znak koji je istovjetan ranije zaštićenom znaku drugog lica za sličnu robu i/ili usluge ili je sličan ranije zaštićenom znaku drugog lica za istu ili sličnu vrstu robe i/ili usluga, pod uslovom da postoji vjerovatnoća da zbog te istovjetnosti, odnosno sličnosti, nastane zabuna u prometu, što uključuje i vjerovatnoću asocijacije s ranije zaštićenim znakom, u skladu sa odredbom čl. 7 st. 1 tačka a ZoŽ-a. Verifikacija ove kvalitete znaka povodom kojeg se traži žig podrazumijeva pravni standard vjerovatnoće da zbog istovjetnosti ili sličnosti nastane zabuna u prometu a što zahtijeva konstrukciju prosječnog učesnika u prometu kao umnog konstruktiva lica koje pravi determinaciju (djelatnika Instituta ili sudije) u odnosu na konkretne robe i usluge u pitanju. Faktori koji su relevantni i doprinose ili oduzimaju od distinktivnosti znaka imaju relevantnost

za takvu determinaciju. Za razliku od kvalitete znaka koja predstavlja apsolutni razlog za odbijanje prijave žiga jer se radi o dva identična znaka povodom identičnim robama ili uslugama i gdje determinacija je relevantno jednostavna, ova kvaliteta zahtijeva vrijednosnu odnosno kvalitativnu analizu i ocjenu jer se radi o sličnosti ili u znakovima u pitanju ili u robama ili uslugama. Kao rezultat potencijalne varijable su ekstenzivne.

Na osnovu podnesenog prigovora žigom se neće zaštititi znak:

- koji je isti ili sličan za istu ili sličnu vrstu robe, odnosno usluga, znaku drugog lica koji je poznat u BiH, u smislu čl. 6 bis Pariške konvencije o zaštiti industrijskog vlasništva (općepoznati znak) (čl. 7 st. 1 tačka b ZoŽ-a),
- koji, u skladu s članom 16 st. 3 Ugovora o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva, bez obzira na robu odnosno usluge na koje se odnosi, predstavlja reprodukciju, imitaciju ili transliteraciju zaštićenog znaka drugog lica ili njegovog bitnog dijela, koji je kod učesnika u prometu u BiH nesumnjivo poznat kao znak visoke reputacije (čuveni žig), kojim svoju robu, odnosno usluge obilježava drugo lice, ako bi se korištenjem takvog znaka nelojalno izvlačila korist iz stečene reputacije čuvenog žiga ili bi se štetilo njegovom distinktivnom karakteru, odnosno reputaciji (čl. 7 st. 1 tačka c ZoŽ-a),
- koji svojim izgledom ili sadržajem vrijedja starije autorsko pravo ili geografsku oznaku ili ranije zaštićeni industrijski dizajn (čl. 7 st. 1 tačka d ZoŽ-a),
- čije bi korištenje vrijedalo pravo na lično ime poznatog lica ili lik bilo kojeg lica, ako su nastali prije datuma prijave žiga ili priznatog prava prvenstva zatraženog u prijavi žiga (čl. 7 st. 1 tačka e ZoŽ-a),
- koji je istovjetan ranijem žigu ili sličan ranijem žigu koji je bio registriran za istu ili sličnu robu ili usluge, a koji je prestao da važi zbog neproduženja registracije, ako je prošlo manje od dvije godine od dana prestanka ranijeg žiga, osim ako nosilac ranijeg žiga nije dao svoju saglasnost za priznanje kasnijeg žiga ili nije koristio svoj žig (čl. 7 st. 1 tačka f ZoŽ-a),
- koji je podnesen suprotno principu dobre vjere, savjesnosti i poštenja (čl. 7 st. 1 tačka g ZoŽ-a).

Više o ovim karakteristikama znaka bit će obrazloženo u drugim dijelovima ovog poglavlja.

Dodatno, još jednom upućujemo na izvršni resurs *Metodologije ispitivanja žigova* Instituta, dostupnoj na: https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/brosure/metodologija_zigovi.pdf

Institut pazi na ove karakteristike znaka samo ukoliko kvalifikovano lice podnese prigovor u relevantnom roku sa kvalitetama popisanim čl. 35 i 36 ZoŽ-a tokom postupka stjecanja žiga. Ove kvalitete znaka mogu biti osnovom za proglašavanje riješenja o priznanju žiga ništavim.

2.4 Zaštita znaka koji sadrži lično ime poznatog lica ili bilo kojeg lica

Znak koji sadrži lik, lično ime, nadimak ili pseudonim lica koje se može smatrati poznatim javnosti se može zaštititi žigom samo ukoliko lice u pitanju bude dalo pristanak za zaštitu žigom sukladno odredbi čl. 9 st. 1 ZoŽ-a. Da li se radi o “poznatom” licu je činjenično pitanje i pravni standard.

Znak koji sadrži lik bilo kog lica može se zaštititi žigom samo uz pristanak tog lica, u skladu sa odredbom čl. 9 st. 2 ZoŽ-a.

Ukoliko znak sadrži lik lica koje je umrlo, takav znak će se moći zaštititi žigom samo ukoliko se dobije pristanak bračnog druga i djece umrlog lica, a ako umrlo lice nema bračnog druga ili djece uz pristanak roditelja, a ako nema roditelja samo uz pristanak drugih nasljednika, osim ukoliko testamentnom nije drugačije određeno, u skladu sa odredbom čl. 9 st. 2 ZoŽ-a.

Ukoliko znak sadrži lik, lično ime, nadimak ili pseudonim historijske ili druge umrle ličnosti koja je poznata, biti će potrebna dozvola organa koji je nadležan, sukladno odredbi čl. 9 st. 3 ZoŽ-a.

2.5 Ocjena sličnosti znakova (poglavlje preuzeto iz prvog izdanja *Priručnika* autorice Ljiljane Lalović, sudije Suda BiH)

Zakon o žigu određuje da su opšta načela odnosno kriterijumi od kojih se polazi prilikom ocjene sličnosti znakova:

1. načelo jedinstva (specijalnosti) žiga,
2. mogućnost izazivanja zabune u prometu,
3. upoznatost relevantne javnosti.

2.5.1. Mogućnost nastanka zabune u prometu

Osnovni element za ocjenu sličnosti znakova je mogućnost stvaranja zabune u prometu. Do zabune u prometu može doći korištenjem oznake koja je istovjetna ili slična sa tuđom zaštićenom oznakom, ali samo pod uslovom da se njome označava ista ili slična vrsta robe ili usluga.

Sličnost oznaka može biti takva da u prosječnim uslovima koji u prometu postoje, učesnici u prometu zamjenjuju takve oznake jer nalaze da su one iste. Sličnost se utvrđuje poređenjem oznaka sa aspekta značenja, kao i sa zvučnog i vizuelnog aspekta. Što je sličnost oznaka veća, to je veća i vjerovatnoća izazivanja zabune.

Neposredna zabuna postoji kad učesnici u prometu pogrešno vjeruju da roba potiče od titulara žiga, a ne od subjekta koji je tu robu označio i stavio u promet (npr. žig “Boni” za uloške i zubnu pastu “Boni-Dent”).

Posredna zabuna postoji kad učesnici u prometu pogrešno vjeruju da između titulara žiga i subjekta koji je označio i pustio u promet određenu robu postoji određena organizaciona povezanost, odnosno poslovne saradnje (npr. Fini Bank i Boca-Fini-Credit Bank).

Kriterijum mogućnosti zabune u prometu je od uticaja kod ocjene sličnosti znakova. Ovaj kriterijum je u biti zahtjeva za distinktivnošću znaka, dakle, za potrebom da znak bude podoban za razlikovanje. Ako znak dovodi u sumnju porijeklo i identitet proizvođača ili usluge, onda je izvjesno postojanje mogućnosti zabune.

- EASY WEAR je zaštićeni žig odjeće za tinejdžere
- EEZYWARE – da li postoji zbunjujuća sličnost?

“Za postojanje sličnosti nije potrebno da je zabuna nastala, već je dovoljno da postoji vjerovatnoća nastanka zabune u prometu” (Propis Savjeta Evropske unije br. 40/94 iz 1993. godine o žigu Evropske unije).

2.5.2. Upoznatost relevantne javnosti

Zakon o žigu BiH u članu 8. st. 2. uvodi novinu, kod ocjene da li se radi o povredi čuvenog žiga ili opštepoznatog žiga, na način da predviđa misaonu reakciju relevantne javnosti kao ključni kriterijum za ocjenu sličnosti suprotstavljenih znakova, a pod ovaj pojam se podvode potrošači, ali i drugi učesnici u prometu uključujući stručnjake, te sva lica koja dolaze ili mogu doći u dodir sa suprotstavljenim znakovima. U ovoj odredbi izostavljena je ranije korištena sintagma “prosječni potrošač” kao kriterijum za ocjenu prikladnosti znaka za zaštitu žigom.

Takođe, u članu 6. stav 1. tačka h) Zakona o žigu se uvodi termin “javnost”, kao zajednički pojam za sve one koji učestvuju u prometu na bilo koji način, pa i ako nisu kupci ili distributeri robe.

Na ovaj način ZOŽ je usklađen sa Pariškom konvencijom koja također, kao i brojna usporedna zakonodavstva, ne poznaje kriterijum “prosječnog potrošača”, što istovremeno ne znači da ovaj kriterijum nije polazna osnova za ocjenu sličnosti znakova i ocjenu vjerovatnosti mogućeg nastanka zabune.

2.5.2.1. Pažnja prosječnog učesnika u prometu

Riječ je o pravnom standardu koji podrazumijeva idealnu ličnost koja učestvuje u privrednom životu i koja personifikuje ona psihička svojstva (obrazovanje, znanje, iskustvo, pažnju) koja su relevantna za ocjenjivanje u svakom konkretnom slučaju. Ovakav potrošač bez posebne pažnje sudjeluje u kupovini, nisu mu poznati zaštićeni distinktivni elementi žiga, te znakove ocjenjuje na temelju ukupnog utiska. Oni su, zapravo, već

provjereni i isprobani, tako da je prosječna pažnja, u ovom slučaju niskog intenziteta i svodi se na brzu verifikaciju već odavno izabranog artikla, određene boje i oblika.

Pažnja prosječnog učesnika u prometu je promjenjiva kategorija, zavisno o kojoj vrsti prometa se radi. Tako, kupac namještaja će teže doći u zabludu zbog sličnosti oznake nego kupac sapuna. Više pažnje se posvećuje kupovini namještaja ili automobila ili drugih luksuznih artikala, nego sredstvima koji se redovno, svakodnevno nabavljaju za ličnu higijenu. Drugačije je sa kupovinom luksuznih artikala, potrebna je povećana pažnja. Tako je i sa lijekovima. Prosječan potrošač je građanin koji teško pravi razliku između istih lijekova različitih proizvođača. Pažnja prosječnog potrošača određene robe je od značaja za utvrđivanje sličnosti robe. Prosječan kupac je samo čovjek prosječne pažnje, koji na prvi pogled, na osnovu ukupnog utiska, ocjenjuje da li su dva znaka slična, mada ih nema oba pred očima (Manigodić, 1989, str. 53).

Dakle, kriterijum prosječnog učesnika u prometu se samo koristi u slučaju kad se znak ispituje sa stanovišta moguće zabune u prometu u vezi sa načelom specijaliteta. Ovaj standard se ne primjenjuje kad se radi o izričitoj zakonskoj zabrani, poput registracije oznake koja sadrži zvaničnu oznaku kvaliteta ili lik istorijske osobe, a bez saglasnosti nadležnog organa ili geografske oznake za vino.

SUDSKA PRAKSA

1. *“O tome da li postoji sličnost nekog proizvoda s drugim proizvodom u njegovu nazivu ili drugim karakteristikama, prosuđuje se po tome da li su prosječni potrošači mogli biti dovedeni u zabludu izazivanjem vizuelnog efekta koji bi proizlazio iz sličnosti naziva proizvoda i koji bi kod potrošača mogao utjecati na izazivanje asocijacije na proizvod drugog proizvođača.”*

(Presuda Vrhovni sud BiH, broj: Gvl-24/85 od 28. 11. 1985. godine – Bilten VSBiH, broj 1/86, odluka broj 8)

2.5.2.2. Kriterijum veće pažnje

Bitno je ukazati da se u situaciji kada se radi o specifičnoj vrsti robe namijenjenoj stručnjacima iz određene oblasti, npr. neke posebne vrste tehničke robe iz klase 9 ili druge robe koja ne spada u robu široke potrošnje, ne traži pažnja prosječnog potrošača, nego prosječna pažnja onih kojim je ta roba namijenjena.

SUDSKA PRAKSA:

1. Kriteriji za utvrđivanje sličnosti znakova utvrđeni presudom Evropskog suda u predmetu *SABEL BV v. Puma AG* (C-251/95, presuda od 11. 11. 1997. godine):

- Vizuelni, auditivni i konceptualni (semantički) kriterij za ocjenu sličnosti znakova;

- Razlikovni (distinktivni) i dominantni (prevladavajući) elementi znaka; Bitno utvrditi ukupan utisak koji znakovi ostavljaju u svijesti prosječnog potrošača – hoće li zajednička obilježja znakova uzrokovati zabunu kod potrošača;
- Znak se mora uzeti kao cjelina, jer prosječni potrošač na taj način uobičajeno doživljava znakove, te se ne upušta u analizu njihovih različitih detalja.

2. Kriterij za utvrđivanje *istovjetnosti znakova* iz presude Evropskog suda u predmetu *LTI Diffusion SA v. Sadas Vertbaudet SA* (C-291/00, presuda od 20. marta 2003. godine):

Presuda razmatra pitanje tumačenja “istovjetnost znakova”, pa navodi da tumačenje mora biti strogo: dva elementa koja se porede moraju biti istovjetna u svakom pogledu, zbog čega istovjetnost znaka i žiga postoji kada, bez ikakvih izmjena ili dodataka, znak reprodukuje sve sastavne elemente žiga.

Takođe ukazuje da globalna ocjena istovjetnosti znaka i žiga postoji u odnosu na prosječnog potrošača za kojeg se smatra da je relativno dobro obaviješten, relativno pažljiv i oprezan. Kod takvog potrošača znak ostavlja opšti dojam, dok stepen njegove pažnje varira zavisno od kategorije proizvoda ili usluga o kojima se radi. Osim toga, takav je potrošač rijetko u mogućnosti direktno uporediti znakove i žigove, zbog čega se mora pouzdati u njihovu nesavršenu sliku koja mu je ostala u sjećanju.

3. *“Nositelj žiga može zabraniti trećim osobama da bez njegovog odobrenja rabe znak koji je istovjetan ili sličan znaku za proizvode ili usluge iz te ili slične vrste kao što su one za koje je žig priznat ili ga rabiti za obilježavanje tih proizvoda ili usluga.*

Prilikom utvrđivanja postojanja povrede žiga sud mora posebno obratiti pozornost na postojanje identičnosti ili bitne sličnosti. Sličnost se procjenjuje prema kriteriju prosječnog kupca i stupnju njegove pozornosti.

Onda kada prosječan kupac ne mora obratiti osobitu pozornost da bi uočio razliku između naziva dva proizvoda, tada nije riječ o oponašanju znaka.” (VTS, RH, Pz-3402/03 od 3. februara 2004. g.)⁴²⁸

4. *“Povredom žiga smatra se i oponašanje žiga, a ono postoji ako prosječan kupac robe odnosno usluge, bez obzira na vrstu robe odnosno usluge, može uočiti razliku samo ako upotrijebi posebnu pažnju tj. pažnju usmjerenu na to da uoči razliku između robnih žigova.”* (Privredni sud Hrvatske, Pz-1808/93 od 17. VIII 1993. god.)

5. *“Pri procjeni da li se radi o oponašanju zaštićenog znaka razlikovanja, mjerodavan je ukupan utisak prosječnog potrošača.”* (Privredni sud Hrvatske, Pz-46/93 od 16. 3. 1993. godine)

2.5.3. Kriterijumi ocjene sličnosti verbalnih znakova

Znaci se porede po:

⁴²⁸ VTS je Vrhovni trgovinski sud Hrvatske.

- a) izgledu (vizuelno),
 - b) zvučnosti (auditivno) i
 - c) značenju (semantički).
- a) Vizuelni – sličnost znakova se ocjenjuje na osnovu njihovog izgleda. Analizira se: dužina riječi, broj slogova, položaj samoglasnika, raspored slova, broj istih slova sa istim rasporedom. Posebno se mora imati u vidu broj i raspored slova, slogova i glasova, njihova akcentuacija, a posebno broj i raspored samoglasnika i broj istih slova, broj slova sa istim rasporedom, jer sve ove okolnosti predstavljaju bitnu karakteristiku određenog znaka, kako u vizuelnom, tako i u fonetskom smislu.
 - b) Auditivni – upoređivanje znakova na osnovu njihovih fonetskih karakteristika koje zavise od broja i rasporeda samoglasnika, akcentuacije, zvučnosti pojedinih glasova.
 - c) Semantički – upoređivanje znakova na osnovu njihovog značenja.

Pravila:

1. Čim postoji sličnost po jednom od ovih kriterijuma, znaci će se smatrati sličnima, ali ako postoji razlika u značenju, ovi znaci se po pravilu neće smatrati sličnima.
2. Poređenju podliježu samo distinktivni elementi znaka.
3. Prefiksi i sufixi npr. PRE, PRO koji se upotrebljavaju u nazivima nekih vrsta robe (npr. kod farmaceutskih proizvoda) ne predstavljaju distinktivne dijelove znaka, pa se ne upoređuju.
4. Treba apstrahovati zajedničke generičke dijelove, jer to samo po sebi ne znači sličnost, nego je potrebno imati u vidu da li postoje razlike u drugim dijelovima znaka.

SUDSKA PRAKSA:

1. Tužilac svoje proizvode označava sa “SOLEA” a tuženi sa “A’ sole”, pa tužilac smatra da je došlo do povrede prava na žig.

“Ne postoji povreda robnog žiga ako tuženi koristi riječ internacionalnog značenja koja asocira na namjenu proizvoda, a tekst se fonetski i ortografski dovoljno razlikuje, tako da prosječan kupac može i bez ulaganja posebne pažnje razlikovati porijeklo proizvoda.” (VS BiH PŽ 285/ 86 od 18. 11. 1985. godine)

Iz obrazloženja:

“Žigovi nisu slični fonetski, jer je red glasova značajno izmijenjen, a naročito obzirom na apostrof kojim se kod robnog žiga tuženog u izgovoru izdvaja početni glas od preostalog sloga. Ne postoji ni pravopisna sličnost jer su slova ispremještana, a značajno se žigovi razlikuju u pravopisnom smislu i time što kod robnog žiga tuženog početno slovo odvađa apostrof od preostalog dijela. Kod ovakvih okolnosti razliku pojačava činjenica da je robni žig tužioca ispisan velikim, a tuženog malim slovima. Prvostepeni sud pravilno

nalazi da se tuženom ne može zabraniti da u okviru robnog žiga koristi riječ internacionalnog značenja “Sole” kojom se asocira na namjenu proizvoda (krema za sunčanje) ako time ne dovodi prosječnog kupca u zabludu u pogledu porijekla proizvoda.”

2. “Nisu slični verbalizmi “Lara” i “Lark” jer je Lara žensko ime”

Odluka Zavoda za intelektualnu svojinu SFRJ od 12. 2. 1979. godine broj 24318/78-Ž-199/74 (Manigodić, 1989).

3. “Činjenica da između riječi “Kriter” i “Krater” postoji vizuelna i auditivna sličnost nema onaj značaj koji joj se u tužbi pridaje, jer se time ne dovodi u sumnju pravilnost utvrđenog stanja, budući da između ovih riječi ne postoji sličnost po značenju”

Odluka Saveznog suda SFRJ broj Us 527/79 od 12.12.1979. godine (Manigodić, 1989).

4. “Ne postoji povreda robnog žiga kada nazivi proizvoda nisu slični ni po grafičkom rješenju, a ni po etimološkom i fonetskom karakteru.” (Vrhovni sud BiH Pž-328/86 od 27. 11. 1987, Bilten Vrhovnog suda BiH broj 4/87)

2.5.4. Sličnost znakova u slici

Znaci u slici se mogu sastojati od ornamenata (kombinacije geometrijskih slika), od slike jednog ili više predmeta, kao i od kombinacije ornamenata i slika predmeta.

Primjer: Utisak na potrošača: Slika pume i slika geparda su, prema presudi Suda pravde EU, slične, jer stvaraju sličan utisak na potrošača, pa kada su istih ili sličnih proizvoda, mogu da dovedu do zabune u prometu.

Sudska praksa: “Imajući u vidu sve naprijed navedeno sud nalazi da je neosnovan navod punomoćnika tuženog da se putem vještačenja mora utvrditi povreda prava na žig, jer po mišljenju ovog suda u pogledu okolnosti da li su dva žiga slična upravo ne može da bude mjerodavno mišljenje vještaka npr. slikara koji bi dao svoje mišljenje sa stanovišta svoje struke, pa može da uoči okolnosti koje običan kupac ne može zapaziti kada ne obraća osobitu pažnju, već je upravo bitno ono što prosječan kupac može zapaziti. Stoga sud nalazi da je između etiketa koje je proizvodio i stavljao na svoje proizvode tuženi i etiketa tužioca sličnost očita, kako naziv proizvoda tako i dizajn etiketa. (Iz presude Osnovnog suda u Brčko Distriktu broj P-38/02-I od 21. 08. 2002. godine).

2.5.5. Ocjena sličnosti verbalnog i grafičkog znaka

Kriterijum značenja: Prilikom upoređivanja verbalnog i grafičkog znaka, polazi se od pravila da će se dva znaka smatrati sličnima u slučaju kada je značenje riječi identično sa značenjem slike.

Utvrđeno je da su slični:

i riječ “KROKODIL”

Sudska praksa: “Korištenjem grafičkih elemenata etiketa tužioca za dizajn svojih etiketa – ista boja etiketa, oblik slova i isto pismo kao i drugih grafičkih elemenata, tuženi namjerno krši prava tužioca na žig i na taj način kupce dovodi u zabludu i stvara uvjerenje da su njegovi proizvodi i kontrolisani po standardima tužioca.” (Presuda Apelacionog suda Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine br. Gž-282/02 od 24. 10. 2002. godine)

2.5.5.1. Nedistinktivni dijelovi grafičkih znakova

Primjeri dijelova koji imaju slabu snagu obilježavanja su:

- slika višnje za bombonu sa ukusom višnje,
- slika kokosa za čokoladu od kokosa,
- slika paprike za začinsku papriku,
- slika povrća za dodatak jelima sa povrćem,
- slika ženske noge za čarape itd.

Ovi dijelovi znaka se po pravilu zanemaruju prilikom ocene sličnosti suprotstavljenih žigova.

Izuzetak: Ukoliko navedene slike predstavljaju jedini dio znaka, one mogu da budu registrovane, pod uslovom da ne postoji stariji identičan ili sličan žig registrovan za istu ili sličnu robu.

2.5.6. Kako se ispituje sličnost roba ili usluga?

Kriterijumi za ispitivanje sličnosti roba i usluga su sljedeći:

- priroda – namjena – načini korištenja;
- međusobna zamjenljivost – distributivni kanali;
- aktuelni ili potencijalni kupci (relevantna javnost);
- uobičajeno porijeklo robe i usluga u smislu mjesta proizvodnje
- uobičajena mjesta prodaje robe i pružanja usluga.

a) priroda proizvoda, namjena, način korištenja: Ovo je modalitet u kojem se ispituje povezanost roba u odnosu na njihovu prirodu i odgovara na pitanje da li su slični:

- kolači i meso;
- bicikli i automobili;
- sva alkoholna pića (rakija, votka, vinjak);
- bezalkoholna pića (sokovi, mineralna voda i sl.).

To je najznačajniji kriterijum za određivanje sličnosti robe, koji treba shvatiti usko, to je ona namjena koja je svojstvena određenoj robi, bez obzira što ta roba može da ima i drugu namjenu. Nema sličnosti ni zabune u prometu, ako ni priroda, ni namjena proizvoda nije slična.

Primjer:

1. Smatraju se sličnim: veterinarski lijekovi i nutritivni dodaci hrani za životinje, jer je u oba slučaja riječ o proizvodima koji imaju za cilj očuvanje ili unapređenje zdravlja životinja.
2. Različiti su: specijalni softver integrisan u aparat za dijalizu i multimedijalni softver, iako su oba softveri, dakle ista vrsta, iz razloga jer jedan od upoređivanih proizvoda koji pripadaju istoj vrsti, ima vrlo specifičnu namjenu.
3. Putne torbe i kutije za pribor za crtanje mogu da služe istoj grupi potrošača, ali nisu slične, jer ne mogu dovesti do zabune prosječno pažljivu osobu.
4. Isto tako kontraceptivne pilule za žene i lijekovi za prostatu iako su svrstani u istu klasu (5) ne smatraju se sličnim, jer su namijenjene različitom krugu potrošača.
5. Udice za ribolov koje su svrstane u klasu 28 i harpuni za ribolov koji su svrstani u klasu 8 će se smatrati sličnom robom, jer su namijenjeni istom krugu potrošača.

b) komplementarnost proizvoda: Komplementarnost proizvoda postoji kad postoji bliska funkcionalna veza. Smatraće se sličnim, pa samim tim i međusobno zamjenjivim, proizvodi poput:

- papir i olovka,
- satovi i kutije za satove,
- cigarete i pribor za pušače,

- hardver i softver,
- kravata i košulja.

Primjer:

Električni kabal i softver se ne smatraju sličnim proizvodima, iako oba doprinose radu računara, jer je komplementarnost posredna, s obzirom na to da u svijesti potrošača ne postoji direktna veza između ova dva proizvoda.

- c) konkurentnost robe: Robe su konkurentne kada su namijenjene istom krugu potrošača koji mogu da vrše izbor između jednih i drugih zbog njihove iste namjene. U takvim slučajevima robe se smatraju zamjenljivim. U tom smislu, nakit od zlata i bižuterija se smatraju sličnom robom.
- e) mjesto prodaje: Ako se robe uobičajeno prodaju na istim prodajnim mjestima, postoji opravdani razlog da se vjeruje da se radi o sličnim proizvodima. Šta je sa velikim supermarketima?

Izuzetak: Ako se radi o robi koja se prodaje u specijalizovanim prodavnicama, kao što su na primjer fungicidi i preparati za zaštitu bilja koji se prodaju u biljnim apotekama, onda će ovaj kriterijum biti od presudnog značaja. Iako je riječ o namjenski različitim proizvodima, činjenica da imaju iste kanale prodaje, da ih potrošači mogu naći u istim specijalizovanim prodavnicama može da navede potrošače da zaključe da roba potiče od istog proizvođača.

SUDSKA PRAKSA

1. Labello i Lip balzam – činjenično stanje: tužilac traži zaštitu ukazujući na mogućnost zabune na tržištu – ukazuje u navodima da je Labello najstariji proizvod te vrste na tržištu, da je postao generički naziv za tu vrstu proizvoda, da Lip balzam ima sličnu ambalažu, da su nijanse boje pakovanja slične, da se prodaju u korpama u supermarketima...

Iz obrazloženja presude VTS RH, Pž-2045/94 od 17. januara 1995. godine: “Žalitelji su u pravu kada tvrde da se u konkretnome slučaju, zaista radi o sličnoj ambalaži proizvođa tužitelja i tuženih, ali se slična ambalaža rabi za sličnu ili istu vrstu proizvoda u cijeloj kozmetičkoj i farmaceutskoj industriji. Tako npr. svi dezodoransi, bez obzira na proizvođača, imaju isti oblik, veličinu i mehanizam uporabe, bez obzira na proizvođača, i većina se koristi zelenom, plavom i ružičastom bojom, koje karakteristike upućuju na vrstu pojedinih proizvoda, tj. vrstu mirisa i namjenu. U konkretnom slučaju tužitelji upozoravaju na sličnosti u nijansama boje, no, kao što je rečeno, većina proizvoda upotrebljava boje sa svrhom da se kupca uputi na namjenu proizvoda ili podrijetlo, pa tako konkretno tužitelj ima zelenu boju «Labello» proizvoda koja upućuje da je proizvod od kamilice, a tuženi ima zelenu boju sticka koja upućuje da je proizvod od kaktusa Aloe vere. Žuta boja proizvoda upućuje na to da se radi o takvim proizvodima i tužitelja i tuženog koji se upotrebljavaju ljeti, po suncu. Dakle, valja zaključiti, da ne stoji tužiteljeva

teza da u današnjemu velikom prometu raznih kozmetičkih i kozmetičko-farmaceutskih proizvoda njihov vanjski izgled kao što su boja i oblik ima utjecaja, tj. da je utjecajna karakteristika za razlikovanje proizvoda jednog proizvođača od proizvoda drugog.”

2. Kriterijum za utvrđivanje *sličnosti proizvoda ili usluga* utvrđen presudom Evropskog suda u predmetu *Canon Kabushiki Kaisha v. Metro-Goldwyn-Mayer Inc* (C-39/96, presuda od 29. septembra 1996):

“...uzeti u obzir sve relevantne faktore koji se odnose na same te proizvode i usluge, uključujući i: prirodu tih proizvoda i usluga, njihove krajnje korisnike, odnosno (namjeravanu) svrhu tih proizvoda ili usluga, način njihove upotrebe, kao i činjenicu radi li se o međusobno konkurentnim ili komplementarnim proizvodima i uslugama...”

Dakle, znak je istovjetan žigu ukoliko, bez ikakvih izmjena ili dodataka, reprodukuje (preslikava) sve sastavne elemente žiga, ili ukoliko, posmatran u cjelini, sadrži razlike koje su toliko beznačajne (nebitne) da mogu proći nezapaženo kod prosječnog potrošača.

3. Stjecanje žigovne zaštite

U svijetu postoje dva načina stjecanja žiga: stjecanje žiga uporabom žiga i registracijom.

Stjecanje žiga uporabom je specifičnost anglosaksonskog prava, te danas vrijedi npr. u Sjedinjenim Američkim Državama. Stjecanje žiga uporabom nije uslovljeno registracijom ili ispunjanjem drugih formalnostima pravne prirode. Dakle, registracija nije preduvjet za stjecanje prava na žig i ukoliko postoji ista nema konstitutivno djelovanje nego samo deklarativno.

U većini država zastupljeno je stjecanje žiga registracijom kod nadležnog državnog tijela, pa tako i u BiH, gdje se žig stječe u upravnom postupku pred Institutom.

Iz navedenog proizlazi da se žig stječe konstitutivnim upisom u Registar žigova koji se vodi kod Instituta, te prava nositelja žiga prema trećim osobama djeluju od datuma upisa žiga u odgovarajući registar. Žig je teritorijalno pravo što znači da nakon priznanja od stane nadležnog tijela jedne države, pravo na žig kao takvo vrijedi na teritoriji te države.

Stjecanje žiga registracijom zastupljeno je u većini pravnih sustava u svijetu. Prednost ovog načina stjecanja žiga je u visokom stupnju pravne sigurnosti, jednostavnijem utvrđivanju datum stjecanja ili prestanka prava s obzirom da su registri u koje se vrši upis prijave žiga i registrovani žigovi javne knjige. Kao nedostatak ovog načina stjecanja žiga jesu situacije koje omogućuju stjecanje žigovne zaštite bez stvarnog korištenja žiga što u praksi dovodi do povećanja broja žigova koji se ne koriste u gospodarskom prometu tzv. “mrtvi žigovi”, što dovodi do toga da u registru žigova postoje žigovi koji se ne koriste u gospodarskom prometu čime se, dok traje zaštita ovakvih žigova, praktično uskraćuje pravo na stjecanje žigovne zaštite drugim subjektima da istim ili sličnim znakovima obilježavaju iste ili slične robe ili usluge.

4. Funkcije žiga

Žig ima nekoliko funkcija, a to su razlikovanje roba ili usluga, ukazivanja na porijeklo robe ili usluge, kvaliteta, te promocije (reklamiranja) na tržištu (Marković & Popović, 2015, str. 176 *et seq.*).

Funkcija razlikovanja – Osnovna funkcija označavanja roba ili usluga je razlikovnost, što podrazumijeva zahtjev da se omogući potrošaču da identificira proizvod (robu ili uslugu) određenog proizvođača, tako da ga učini prepoznatljivim u odnosu na druge slične ili iste konkurentne proizvode.

Funkcija ukazivanja na porijeklo robe ili usluga, znači da se na osnovu samog znaka može zaključiti da roba potiče od jednog izvora, od subjekta koji je titular žiga. Ako neka pravna ili fizička osoba obilježava i pušta u promet svoju robu obuhvaćenu znakom koji je zaštićen od strane druge pravne ili fizičke osobe, onda taj subjekt vrši povredu žiga.

Garantna funkcija ili funkcija kvaliteta – pretpostavlja da svi proizvodi ili usluge koji se pod određenim znakom nude na tržištu od stane jednog subjekta imaju isti kvalitet.

Međutim, ova funkcija oznake nema pravnu zaštitu, nego je moguće samo da proizvođači proizvoda ili pružatelje usluga slabije kvalitete budu sankcionirani smanjenom potražnjom na tržištu za tim robama ili uslugama.

Reklamna funkcija – s obzirom da uspješnim korištenjem u prometu određeni znak dobija u svijesti potrošača u prometu svojstvo simbola. Stoga taj znak izaziva asocijaciju na odnosnu robu, njena svojstva i na druga apstraktna značenja koja sa tom robom vezuju (npr. društveni prestiž, ekskluzivnost, zdravlje i drugo).

Budući da žig spada u skupinu tzv. “znakova razlikovanja”, stoga je njegova najvažnija funkcija individualizacija (razlikovanje) roba ili usluga jednog učesnika u prometu od roba ili usluga drugog učesnika u prometu.

5. Vrste žigova

Najzastupljenija podjela žigova jeste podjela na robne i uslužne žigove.

Robni žigovi se koriste za razlikovanje roba jednog proizvođača od roba drugog na tržištu, a uslužni žigovi se koriste za razlikovanje na tržištu usluga jednog ponuđača od drugog.

U teoriji žigovnog prava spominje se više vrsta žigova, koje u pravilu možemo podijeliti u dvije osnovne kategorije: prema obliku i prema namjeni.

Tako žigove možemo podijeliti:

Prema obliku: verbalni (sadrže slova, brojeve ili kombinaciju slova, brojeva i riječi), te figurativni, kombinirani, trodimenzionalni i drugi.

Prema namjeni: individualni žig, kolektivni žig i žig garancije.

5.1. Individualni žig

Individualni žig jednog fizičkog ili pravnog lica koji služi za razlikovanje jedne ili više vrsta roba ili usluga tog lica od istih ili sličnih vrsta roba ili usluga drugih učesnika u gospodarskom prometu.

5.2. Kolektivni žig

Kolektivni žig je žig pravnog lica koji predstavlja određeni oblik udruživanja proizvođača ili pružatelja usluga, a koji imaju pravo da koriste članovi tog udruženja.

Primjer: "Melinda" je kolektivni žig koji koristi 5.200 članova 16 zadruga za proizvodnju jabuka koje djeluju u Valle di Non i Valle di Sole (Italija) i koje su 1989. osnovale konzorcij Melinda.

5.3. Žig garancije

Žig garancije je žig koji koristi više osoba pod nadzorom nositelja žiga, a koji služi kao garancija kvaliteta, zemljopisnog podrijetla načina proizvodnje ili drugih zajedničkih obilježja robe ili usluge tih osoba.

Primjer:

"WOOLMARK" je registrirani robni (garancijski) žig firme WOOLMARK.

To je znak kvaliteta kojim se označava da je proizvod na kojem se on nalazi sastavljen od 100% čiste vune i ispunjava stroge specifične uslove izrade koje je postavila firma WOOLMARK. Registriran je u više od 140 zemalja, a licenca je data proizvođačima iz 67 zemalja koji su sposobni ispuniti zadate standarde kvalitete.

5.4. Općepoznati znak

Općepoznati žigovi su znakovi koji nisu registrirani, ali se smatraju općepoznatima na tržištu za određene vrste roba ili usluga i kao rezultat toga podliježu snažnoj zaštiti.

Općepoznati znak je znak koji nije zaštićen žigom, ali koji je u BiH poznat u smislu članka 6. bis Pariške konvencije (nesumnjivo poznati znak engl. "well-known mark"). Dakle, znak koji nije registriran, može ostvariti zaštitu ukoliko njegov nositelj dokaže da je općepoznat i da je raniji u odnosu na osporavanu prijavu ili žig.

Općepoznati znak pruža njegovom nositelju zaštitu samo za one robe ili usluge za koje je općepoznat i njima slične robe ili usluge.

5.5. Čuveni žig

Članak 7. c) ZOŽ definira čuveni žig kao žig koji, sukladno članku 16. stavak 3. Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS), bez obzira na robu, odnosno usluge na koje se odnosi, predstavlja reprodukciju, imitaciju ili

transliteraciju zaštićenog znaka drugog lica, ili njegovog bitnog dijela, koji je kod učesnika u prometu u BiH nesumnjivo poznat kao znak visoke reputacije, kojim svoju robu, odnosno usluge obilježava drugo lice, ako bi se korištenjem takvog znaka nelojalno izvlačila korist iz stečene reputacije čuvenog žiga ili bi se štetilo njegovom distinktivnom karakteru, odnosno reputaciji.

Čuveni žig svojim značajem prevazilazi ograničenost svoje vezanosti za određenu vrstu roba ili usluga. Zbog toga, ukoliko postoji čuveni žig, druga osoba ne može zaštititi istu oznaku za bilo koju vrstu roba ili usluga iz čega je očigledno da čuveni žig predstavlja “zlatnu vrijednost” roba ili usluga u gospodarskom prometu koje su označene takvim žigom.

Čuveni žigovi uživaju intenzivniju pravnu zaštitu u usporedbi s običnim žigovima, koji nemaju stečen takav stupanj poznatosti i ugleda na tržištu.

Da bi se neki žig smatrao čuvenim žigom, nužno je da je dostigao najveći mogući stupanj snage označavanja, da je poznat široj javnosti, čime je postao prepoznatljiv simbol za samu robu koja je njime označena, da izaziva direktnu asocijaciju na robu odnosno uslugu, odnosno, ima jaku reputaciju poput Microsoft, Google, Coca Cola i drugi.

Čuveni žigovi uživaju zaštitu protiv opasnosti razvodnjavanja u odnosu na porijeklo njima označenih roba. Smisao zaštite čuvenih žigova je u osiguranju jedinstvenog položaja na tržištu, u smislu da sačuva svoju specifičnu snagu obilježavanja, bez obzira na robe ili usluge za čije se obilježavanje koristi.

Ovaj žig predstavlja svojevrsan simbol privredne aktivnosti njegovog nositelja, čime je prevazišao ograničenost svoje prvobitne vezanosti za određenu vrstu roba ili usluga. Ako se utvrdi da određeni žig čuven, a drugi nositelj u prometu koristi znak koji je isti kao znak zaštićen čuvenim žigom, za bilo koju vrstu roba ili usluga, taj nositelj može biti tužen zbog tzv. “razvodnjavanja žiga”.

Čuveni žig mora biti poznat ne samo potrošačima kojima su namijenjene robe i usluge označene tim žigom, nego i drugim potrošačima.

U uporednoj praksi u oblasti žigova prevladava stav da je određeni žig čuven ako preko 70% stanovništva konkretne države zna da određena pravna ili fizička osoba koristi određeni znak za obilježavanje određene vrste svoje robe ili usluga u gospodarskom prometu (Marković & Popović, 2015, str. 176).

5.6. Žig stečen po osnovu međunarodne prijave

Međunarodnu registraciju žiga moguće je izvršiti na temelju Madridskog aranžmana o međunarodnoj registraciji žigova (u daljnjem tekstu: Aranžman) i Protokola koji se odnosi na Madridski sporazum o međunarodnoj registraciji žigova (u daljnjem tekstu: Protokol). BiH je članica kako Aranžmana, tako i Protokola.

Postupak međunarodne registracije omogućava da se jednom (međunarodnom) prijavom ostvari međunarodna registracija u više zemalja i/ili organizacija, koje su članice Madridske unije, pri čemu se stiču nacionalni žigovi u svim naznačenim državama. Prvi uvjet za ostvarivanje međunarodne zaštite kroz sustav Madridske unije jeste postojanje nacionalne prijave (prema Protokolu) ili registrirani žig (prema Aranžmanu) za iste robe i usluge. Prijava za međunarodnu registraciju podnosi se preko domaćeg ureda u BiH, tj. Instituta.

5.7. Žig Europske unije

Osim zaštite žiga pred nacionalnim uredima država članica Europske unije, može se ostvariti zaštita i za žig Europske unije po osnovu Uredbe (EU) 2017/1001. Žig Europske unije (ili *European Union Trade Mark*, skraćeno EUTM) je jedinstveni žig koji vrijedi u svim državama članicama Europske unije. Ured Europske unije za intelektualno vlasništvo (European Union Intellectual Property Office, skraćeno EUIPO) sa sjedištem u Alicanteu u Španjolskoj provodi postupak zaštite za ovaj žig. Kad je u pitanju Žig Europske unije nije moguće zemljopisno ograničiti obim zaštite samo na neke od država članica te se zaštita odnosi na područje Europske unije.

Žig Europske unije moguće je zaštititi izravno u postupku pred EUIPO ili preko Madridskog sustava međunarodne registracije žigova (podnositelj prijave treba navesti da zahtijeva zaštitu u Europskoj uniji oznaka zemlje EM).

6. Načela žigovnog prava

Osnovna načela žigovnog prava su: načelo jedinstva žiga, načelo specijaliteta i načelo teritorijalnosti (Institut, 2015, str. 4).

Načelo jedinstva žiga podrazumijeva da se žig sastoji od znaka koji je njime zaštićen i roba i/ili usluga na koje se taj znak odnosi.

Načelo specijaliteta podrazumijeva da znak koji je zaštićen žigom pokriva samo robe i/ili usluge za koje je zaštićen.

Dakle, veza između znaka i određene vrste robe naziva se načelo specijalnosti. Znak se vezuje za određene robe i pojedinačno određene usluge i samo se u odnosu na iste ili slične vrste robe zaštićene određenim žigom može staviti prigovor moguće zabune u slučaju registracije istovjetnog ili sličnog žiga.

Izuzetak je samo kod čuvenog, jer taj žig se štiti bez obzira na robe i usluge na koje se odnosi znak koji se osporava. Riječ je o žigu kojim se štiti znak koji je kod učesnika u prometu stekao najveći mogući stepen poznatosti.

Načelo teritorijalnosti podrazumijeva da zaštita žigom vrijedi isključivo za teritoriju države u kojoj je to pravo priznato, osim u slučaju međunarodne registracije i žiga Europske unije kada se radi o ostvarivanju zaštite u više država.

7. Sadržaj i granice žiga

Žig je jedinstveno subjektivno pravo koje se sastoji od skupa pravnih ovlaštenja/individualnih subjektivnih prava iza kojih stoji pravni sistem/država sa pravosudnim instrumentarijem i monopolom prisile koja ovlaštenja/prava titular žiga ima prema svim drugim subjektima prava povodom zaštićenog znaka prema i u kontekstu registrovanih roba i/ili usluga kojim nosilac žiga označava registrovane robe i/ili usluge kako bi ih razlikovao od istih ili sličnih roba ili usluga drugih subjekata prava u privrednom prometu.

Žig djeluje prema svim drugim subjektima prava, *erga omnes* odnosno ima apsolutno dejstvo, iako se tako ne čini analizirajući način na koji je zakonodavac definisao sadržaj isključivih prava koja čine žig. Naime u čl. 49 Zakona o žigu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) (u nastavku ovog poglavlja: ZoŽ) zakonodavac uređuje da nosilac žiga “ima pravo drugim licima zabraniti” pa bi se moglo zaključiti da to znači da druga lica mogu koristiti žigom zaštićen znak sve dok titular žiga izravno ne komunicira svoju pravno relevantnu volju da zabranjuje konkretno djelovanje konkretnog subjekta prava. No, ovo nije slučaj. Naime, u čl. 81 st. 1 uređeno je da će povredom žiga biti neovlašteno korištenje zaštićenog znaka. Kao rezultat svim subjektima prava koji nisu nosilac žiga je zabranjeno koristiti na žigovnopravno relevantan način zaštićeni znak u kontekstu relevantnih roba i/ili usluga ili druge relevantne znakove bez valjane pravne osnove za takvo djelovanje. Svi subjekti prava, shodno tome, imaju obavezu prema nosiocu žiga da se suzdrže od žigovnopravno relevantnog načina korištenja žigom zaštićenog znaka bez valjane pravne osnove za takvo djelovanje. Ovo je negativna obaveza koja zahtijeva pasivno držanje subjekta prava cjelokupan vremenski interval zaštite žiga. Ukoliko se konkretni subjekt prava ogлуši od ovu obavezu, tim činom i na toj osnovi dolazi do promjene prirode pravnog odnosa između titulara i konkretnog subjekta prava te lice koje je učinilo povredu žiga stiče aktivnu obavezu da prestane sa vršenjem povrede žiga, da sanira posljedice povrede žiga, da uništi predmete koji su nastali povredom žiga i da poduzme druge primjerene korektivne radnje kao i da nadoknadi eventualnu štetu koja je nastala titularu žiga usljed povrede žiga, a titular žiga dobiva korespondirajuće pravo sa relativnim, *inter partes* dejstvom, da od tog subjekta prava traži takvo djelovanje. Ukoliko lice koje vrijeđa žig odbije dobrovoljno da izvrši korektivno djelovanje nosilac žiga postaje aktivno legitimiran da traži da sud natjera subjekta prava da izvrši takvo djelovanje.

Valjana pravna osnova za korištenje znaka zaštićenog žigom ili drugog relevantnog znaka može biti dozvola od nosioca žiga ili prava iz prijave kao i pravnog sljednika istog, stjecanje žiga ili individualnog subjektivnog prava koje čini sadržaj žiga pravnim poslom ili na drugi pravno valjan način dozvola može proizaći iz relevantne pravne norme, te, nominalno, dozvolu može eventualno dati sud ili drugi nadležni državni organ.

Sadržaj žiga je *numerus clausus*. Zakonodavac propisuje na koja djelovanja korištenja znaka zaštićenog žigom u kontekstu roba i usluga će titular biti ovlašten, a druga

djelovanja korištenja znaka neće biti relevantna u kontekstu pravila žigovnog prava, iako mogu biti uređena drugim propisima. Ovo možemo porediti sa sadržajem subjektivnog autorskog prava gdje sadržaj autorskih imovinskih i autorskih moralnih prava je apstraktno definisan i podrazumijeva sve moguće načine korištenja sadržaja i primjeraka autorskog djela, osim onih koje je zakonodavac izričito izuzeo iz sadržaja autorskog prava.

Za razliku od autorskog i srodnih prava žig se ne stiče automatski. Žig se stiče registracijom pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH, nakon provođenja postupka zaštite žiga pred Institutom, u skladu sa postupkom propisanim u ZoŽ-u i provedbenim propisima a koji predstavlja modifikovani upravni proces. Lice koje je podnijelo prijavu za priznanje žiga steći će žig kao subjektivno pravo upisom u relevantni registar Instituta ali podnosilac prijave žiga ima subjektivno pravo iz prijave od trenutka podnošenja prijave. U uporednom pravu žig može se steći i kvalifikovanim korištenjem ali ovo nije slučaj u našoj državi.

Žig je teritorijalno pravo koje će biti zaštićeno samo u onoj državi u kojoj je registrovano pred nadležnom državnim organu, u skladu sa relevantnom propisanom procedurom, iako postoje regionalni i efektivno globalni mehanizmi koji olakšavaju registrovanje žiga u drugim državama, što ne uklanja činjenicu da se ipak žig mora registrovati u svakoj državi u kojoj subjekt prava želi da znak koji planira koristiti bude zaštićen žigom.

Žig jeste, nominalno, vremenski ograničeno pravo, no može se obnavljati efektivno *in perpetu* odnosno vječno pa efektivno ne postoji vremensko ograničenje prava žiga. Žig može prestati kada se zadovolje za to uslovi a i rješenje o priznanju žiga može biti proglašeno ništavim.

Žig jeste ograničen predmetno, sadržinski, općom zabranom zloupotrebe, iscrpljenjem prava te na druge načine.

Sadržaj žiga nema moralnopravnih ovlaštenja pa je žig prenosivo pravo u granicama uređenim zakonom gdje se prenos žiga eventualno ograničava prvenstveno kako bi se zaštitio integritet privrednog prometa i spriječila zloupotreba.

7.1 Sadržaj žiga

Nosilac žiga ima isključivo subjektivno pravo da obilježava odnosno fiksira ili na bilo koji način stavlja znak zaštićen žigom na sve primjerke relevantne robe, na pakiranja robe te na sredstva za obilježavanje robe.

Nosilac žiga ima isključivo subjektivno pravo da zabrani svim drugim subjektima prava stavljanje neprimjerenog (o ovom više kasnije) znaka na primjerke relevantne robe, pakiranja robe te na sredstva za obilježavanje robe, osim na način kojim je ograničen žig, u skladu sa odredbom čl. 49 st. 2 tačka a ZoŽ-a.

Nosilac žiga ima isključivo subjektivno pravo da:

- nudi primjerke relevantne robe, pakiranja robe i sredstva za obilježavanje robe, obilježene znakom zaštićenim žigom na prodaju,
- stavlja primjerke relevantne robe, pakiranja robe i sredstva za obilježavanje robe, obilježene zaštićenim znakom u promet na bilo koji način,
- skladišti primjerke robe, pakiranja robe i sredstva za obilježavanje robe obilježene zaštićenim znakom radi subsekventnog stavljanja u promet,

kao i da zabrani svim drugim subjektima prava takvo djelovanje neprimjerenim znakovima povodom primjeraka relevantne robe (i dr.), osim na način kojim je ograničen žig, sukladno odredbi čl. 49 st. 2 tačka b ZoŽ-a.

Nosilac žiga ima isključivo pravo da uvozi, izvozi i vrši tranzit na teritoriji države gdje je znak zaštićen žigom primjerke relevantne robe, pakiranja robe i sredstava za obilježavanje robe obilježene zaštićenim znakom, kao i da zabrani svim drugim subjektima prava takvo djelovanje neprimjerenim znakovima povodom primjeraka relevantne robe (i dr.), osim na način kojim je ograničen žig, sukladno odredbi čl. 49 st. 2 tačka c ZoŽ-a.

Nosilac žiga ima isključivo pravo da pruža ili obavlja relevantne usluge pod zaštićenim znakom kao i da zabrani svim trećim licima da pod neprimjerenim znakom pružaju ili obavljaju relevantne usluge, osim na način kojim je ograničen žig, u skladu sa odredbom čl. 49 st. 2 tačka b ZoŽ-a.

Nosilac žiga ima isključivo pravo da koristi zaštićeni znak u poslovnoj dokumentaciji i u reklamiranju relevantnih roba i/ili usluga, kao i da svim trećim licima zabrani takvo djelovanje neprimjerenim znakovima povodom relevantne robe i/ili usluga, osim na način kojim je ograničen žig, u skladu sa odredbom čl. 49 st. 2 tačka d ZoŽ-a.

Neprimjerenim znakom bit će znak koji:

- je istovjetan/identičan znaku zaštićenim žigom u odnosu na robe ili usluge koje su identične robama ili uslugama za koje je žig registrovan (čl. 49 st. 1 tačka a ZoŽ-a),
- je sličan znaku zaštićenim žigom u odnosu na robe ili usluge koje su identične robama ili uslugama za koje je žig registrovan a gdje postoji vjerovatnoća da javnost može biti dovedena u zabludu, što uključuje vjerovatnoću dovođenja u vezu s tim znakom i žigom (čl. 49 st. 1 tačka b ZoŽ-a),
- je sličan znaku zaštićenim žigom u odnosu na robe ili usluge koje su slične robama ili uslugama za koje je žig registrovan a gdje postoji vjerovatnoća da javnost može biti dovedena u zabludu, što uključuje dovođenje u vezu s tim znakom i žigom (čl. 49 st. 1 tačka b ZoŽ-a),
- je istovjetan ili sličan znaku zaštićenim žigom u odnosu na robe ili usluge koje nisu slične onima za koje je žig registriran kada taj žig ima ugled u BiH i kada korištenje tog znaka bez opravdanog razloga nelojalno koristi distinktivni karakter ili ugled žiga ili im nanosi štetu (čl. 49 st. 1 tačka c ZoŽ-a),

- podražava, predstavlja transkripciju i transliteraciju zaštićenog znaka (čl. 81 st. 2 ZoŽ-a),
- znaku zaštićenom žigom dodaje riječ “tip”, “način”, “po postupku” i slično (čl. 81 st. 3 ZoŽ-a).

Nosilac žiga ima isključivu pravnu vlast svim drugim licima da manifestacijom svoje pravno relevantne volje zabrani da bez valjane pravne osnove koriste znak koji je identičan/istovjetan znaku koji je zaštićen tim žigom tog titulara u odnosu na robe ili usluge koje su istovjetne robama i/ili uslugama za koje je znak u pitanju registrovan, sukladno odredbi čl. 49 st. 1 tačka a ZoŽ-a, osim u onim slučajevima u kojima je ograničeno pravo nosioca žiga ili ukoliko je došlo do iscrpljenja žiga za te primjerke robe odnosno usluge (čl. 51 ZoŽ-a).

Nosilac žiga ima pravo drugim licima zabraniti da neovlašteno koriste znak koji je istovjetan/identičan znaku koji je zaštićen tim žigom tog lica u odnosu na robe i/ili usluge koje su slične robama i/ili uslugama za koje je žig registrovan, ili sličan znaku koji je zaštićen tim žigom tog lica u odnosu na robe ili usluge koje su identične robama i/ili uslugama za koje je žig registrovan, ili je sličan znaku koji je zaštićen tim žigom tog lica u odnosu na robe i/ili usluge koje su slične robama i/ili uslugama za koje je žig registrovan, ukoliko postoji vjerovatnoća da javnost može biti dovedena u zabludu ukoliko drugo lice bude djelovalo na taj način, uključujući i vjerovatnoću da se stvori ubjeđenje da postoji veza između drugog znaka i znaka koji je zaštićen tim žigom tog lica, u skladu sa odredbom čl. 49 st. 1 tačka b ZoŽ-a, osim u onim slučajevima u kojima je ograničeno pravo nosioca žiga.

Da bi titular žiga mogao da zabrani drugim licima neovlašteno korištenje kvalifikovanog znaka u odnosu na kvalifikovane robe i usluge moraju biti zadovoljena oba uslova kumulativno: identičnost ili sličnost znaka u odnosu na identične/slične robe/usluge i da usljed takvog korištenja postoji vjerovatnoća da javnost može biti dovedena u zabludu. Postojanje identičnosti ili sličnosti znaka i/ili roba/usluga kao i postojanje vjerovatnoće dovođenja u zabludu su činjenična pitanja povodom kojih usljed eventualnog spora neće biti nadležan Institut za intelektualno vlasništvo BiH već nadležni sud koji jedini može dati meritoran odgovor na pitanje da li su postojala oba ova kumulativna uslova.

7.1.1 Pravo iz prijave

Žig kao subjektivno pravo se stiče trenutkom upisa u registar žigova koji vodi Institut za intelektualno vlasništvo BiH, no žig kao subjektivno pravo važi od trenutka podnošenja prijave za priznanje žiga Institutu za intelektualno vlasništvo, u skladu sa odredbom čl. 53 st. 1 et al ZoŽ-a, te od tog trenutka počinje teći vremenski interval zaštite žiga, rok zastare i druge pravno relevantne činjenice.

Od trenutka podnošenja prijave Institutu pa do upisivanja žiga u registar Institutu (i formalnog nastanka žiga kao subjektivnog prava) lice koje je podnijelo prijavu za priznanje

žiga ima pravo iz prijave koje po sadržaju odgovara sadržaju žiga kao subjektivnog prava ali sve mjere ostvarivanja i zaštite žiga poduzete po osnovi prava iz prijave su uslovljene uspješnim okončanjem postupka zaštite žiga kao i upisom žiga u registar Instituta.

Članom 81 stav 1 ZoŽ-a jasno se uređuje da povredom prava iz prijave bit će neovlašteno korištenje zaštićenog znaka u smislu odredbe čl. 49 ZoŽ-a, podražavanje, transkripcija i transliteracija zaštićenog znaka kao i dodavanje znaku riječi “tip”, “način”, “po postupku” i sl., pod uslovom da žig bude naknadno priznat.

U skladu sa odredbom čl. 49 st. 3 ZoŽ-a prava koja proizlaze iz čl. 49, kojim se uređuju isključiva prava nosioca žiga, imaju djelovanje prema trećim licima od datuma upisivanja žiga u Registar žigova. Registar žigova je javna knjiga sa svim implikacijama te činjenice. Kao rezultat savjesno treće lice, koje koristi znak povodom kojeg je pokrenut postupak sticanja zaštite žigom (ali nije izvršeno registrovanje žiga), neće činiti povredu prava iz prijave sve dok nosilac prava iz prijave ne manifestuje svoju pravno relevantnu volju i zabrani korištenje znaka u pitanju od lica ili dok ne bude izvršena registracija žiga povodom relevantnog znaka. Ukoliko lice u pitanju nastavi koristiti znak povodom kojeg je pokrenut ali nije završen postupak zaštite žigom nakon što podnositelj prijave traži da to lice prestane sa takvim korištenjem to bi predstavljalo povredu prava iz prijave, te titular bi mogao tražiti primjenu mjera zaštite a sud bi izrekao iste pod uslovom da postupak sticanja žiga bude uspješno završen i žig bude upisan u Registar.

Rok zastare usljed povrede žiga teče i povodom povrede prava iz prijave te u istom trajanju od tri godine subjektivni rok od dana saznanja za povredu i pet godina objektivni rok od kad je povreda učinjena, u skladu sa odredbom čl. 85 ZoŽ-a.

Pravo iz prijave može biti predmetom prenosa ugovorom o prenosu prava, u skladu sa odredbom čl. 59 st. 1 ZoŽ-a, a može biti i predmetom ugovora o zalogu, u skladu sa odredbom čl. 62 st. 1 ZoŽ-a.

7.1.2 Pravo povodom reprodukcije znaka zaštićenog žigom u rječniku

Nosilac žiga ima pravo da traži od izdavača rječnika, enciklopedije ili sličnog djela, uključujući djela koje se izdaje u elektronskoj formi, da osigura da reprodukcija znaka zaštićenog tim žigom tog nosioca prava bude praćena naznakom da je žig registriran, odnosno znakom ®, a najkasnije u sljedećem izdanju djela, ukoliko reprodukcija znaka zaštićenog žigom može stvarati utisak da je znak u pitanju generički naziv za robu ili usluge za koje je žig registriran, u skladu sa odredbom čl. 50 ZoŽ-a.

7.2 Ograničenje žiga

Žig kao subjektivno pravo svog titulara povodom znaka kojim se određene robe i usluge označavaju radi njihovog razlikovanja od istih ili sličnih roba i/ili usluga u privrednom prometu je ograničen tako što nosilac žiga ne može zabraniti drugom licu da isti ili

sličan znak koristi za obilježavanje robe i/ili usluga druge vrste odnosno druge klase Ničeanske klasifikacije roba i usluga od roba i usluga koje su registrovane za žig kojim je znak zaštićen, u skladu sa odredbom čl. 52 st. 4 ZoŽ-a.

Ovo ograničenje žiga je u skladu sa načelom specijalnosti kao načelom karakterističnim za žigovno pravo koje nalaže da zaštita znaka je uvijek i neraskidivo vezana za konkretne robe i/ili usluge. Kao rezultat žig kao subjektivno pravo se ne proteže na označavanje drugih vrsta roba i usluga znakom koji je zaštićen žigom već obim sadržaja žiga je ograničen na one robe i/ili usluge povodom kojih je podnosilac prijave za pokretanje postupka sticanja žiga naznačio da traži zaštitu žigom.

Prethodno navedeno ograničenje žiga kao subjektivnog prava se ne odnosi na čuveni žig. Nosilac žigovnog prava povodom čuvenog žiga može zabraniti drugom licu da isti ili sličan znak koristi za obilježavanje druge vrste robe ili usluga, kao što proizlazi iz odredbe čl. 52 st. 4 ZoŽ-a.

Nosilac registriranog čuvenog žiga može zabraniti drugom licu da isti ili sličan znak koristi za obilježavanje robe, odnosno usluga koje nisu slične onima za koje je žig registriran ako bi korištenje takvog znaka upućivalo na povezanost te robe, odnosno usluga i nosioca zaštićenog čuvenog žiga i ako postoji vjerovatnoća da bi nosilac čuvenog žiga trpio štetu takvim korištenjem, u skladu sa odredbom čl. 52 st. 5 ZoŽ-a.

Žigovno pravo, kao što je slučaj sa svim granama prava industrijskog vlasništva i prava intelektualnog vlasništva, predstavlja društveni ugovor koji je zasnovan na balansiraju interesu nosioca žiga i ostalih subjekata prava. S jedne strane, nalaze se interesi osobe koja ulaže resurse u razvoj reputacije, kvaliteta i drugih pozitivnih karakteristika roba i usluga koje označava znakom tako da bi učesnici u privrednom prometu mogli prepoznati i razlikovati te robe i usluge od drugih istih ili sličnih roba i/ili usluga. S druge strane, nalaze se interesi države, društva ali i drugih učesnika u privrednom prometu. Dok je određena impozicija na interese druge strane ovog društvenog sporazuma razumna, nesvršishodno i neopravdano bi bilo da se pruži obim zaštite žiga u korist interesa nosioca žiga na način i u obimu kojim bi se na nerazuman način otežavali interesi kao i legitimno djelovanje drugih subjekata prava u privrednom prometu pa čak i izvan konteksta pitanja od interesa za žigovno pravo.

S tim u vidu, nosilac žiga ne može zabraniti drugom licu da u skladu sa dobrim poslovnim običajima u privrednom prometu koristi svoje ime ili adresu, ukoliko ti elementi čine elemente znaka zaštićenog žigom, u skladu sa odredbom čl. 52 st. 2 tačka a ZoŽ-a. Ovo ograničenje žiga je i samo ograničeno tako što nosilac žiga neće moći zabraniti korištenje u privrednom prometu imena ili adrese samo ukoliko druga strana ime ili adresu koja sadrži elemente zaštićene žigom koristi u skladu s dobrim poslovnim običajima. U suprotnom, nosilac žiga moći će tražiti da se prestane sa takvim djelovanjem. Šta će činiti dobre poslovne običaje u ovom kontekstu je pravni standard i činjenično pitanje.

Zakonodavac ograničava žig kao subjektivno pravo tako što uređuje da nosilac žiga ne može zabraniti drugom licu da stavlja u promet svoju robu pod istim ili sličnim znakom zaštićenim žigom, ukoliko taj znak predstavlja poslovno ime ili naziv tog lica a koje poslovno ime ili naziv to lice je na savjestan način steklo prije nego je priznat datum prvenstva žiga u skladu sa odredbom čl. 52 st. 1 ZoŽ-a. Drugim riječima, ukoliko neko ima ime ili naziv sa kojim je počeo djelovati prije nego je pružena pravna zaštita žigom povodom znaka, a lice u pitanju je poslovno ime ili naziv koristilo savjesno u smislu da nije znalo niti je iz okolnosti slučaja moralo znati da drugo će lice steći žig povodom relevantnog znaka, pravni poredak neće nerazumno otežati djelovanje lica kao i lice u pitanju izložiti dodatnim troškovima tako što će tražiti zamjenu poslovnog imena ili firme savjesnog lica.

Ukoliko je predmet zaštite kolektivnog žiga ili žiga garancije znak koji ukazuje na određeni geografski lokalitet s kojeg potiče roba ili usluga označena njime, korisnik kolektivnog žiga ili žiga garancije ne može zabraniti drugom da taj znak koristi skladno dobrim poslovnim običajima niti može zabraniti njegovo korištenje ovlaštenom korisniku iste ili slične registrirane oznake geografskog porijekla za istu ili sličnu vrstu robe ili usluga, u skladu sa odredbom čl. 52 st. 3 ZoŽ-a.

Nosilac žiga ne može zabraniti drugom licu da sukladno dobrim poslovnim običajima u privrednom prometu koristi naznaku vrste, kvalitete, količine, namjene, vrijednosti, geografskog porijekla, vremena proizvodnje, ili drugog svojstva robe ili usluga u skladu sa odredbom čl. 52 st. 2 tačka b ZoŽ-a. Nominalno ovi elementi ukoliko egzistiraju sami od sebe, ne bi mogli biti predmetom žigovne zaštite iz razloga što su deskriptivni ili generični, odnosno što nisu distinktivni. Egzistencija ovih elemenata sa drugim elementima u znaku bi trebala biti u postupku stjecanja žiga izuzeti iz obima zaštite žiga disklejmerom. No, čak i ukoliko nekako ovi elementi budu elementima znaka koji je zaštićen žigom, sadržaj prava nosioca žiga će biti ograničen tako što neće moći zabraniti drugim licima da koriste te elemente, no, samo u obimu koliko djelovanje takvih lica je u skladu sa dobrim poslovnim običajima.

Nosilac žiga ne može zabraniti drugom licu da, u skladu sa dobrim poslovnim običajima, u privrednom prometu koristi žigom zaštićeni znak kada je korištenje takvog znaka neophodno radi naznake namijene robe ili usluge, posebno kad je riječ o rezervnim dijelovima ili drugom priboru u skladu sa odredbom čl. 52 st. 2 tačka c ZoŽ-a. Zakonodavac balansira interese subjekata žigovnog prava tako što uređuje da bez pretjeranog opterećenja interesa nosioca žiga nerazumno se ne opterećuje društveno korisno i pravno osnovano djelovanje lica koje mora komunicirati sa učesnicima u privrednom prometu da prodaje robu koja je namijenjena te koja je kompatibilna sa robom ili uslugama označenim znakom zaštićenim žigom.

Žig je prostorno ograničeno subjektivno pravo usljed teritorijalne prirode žiga. Naime, znak je žigom zaštićen samo na teritoriji države gdje je nadležni državni organ

registrovao relevantni znak u odnosu na robe i/ili usluge sukladno propisanom postupku. Žig povodom kojeg je završen postupak registracije pri Institutu u BiH će biti zaštićen u BiH, a u drugim državama svijeta samo ukoliko titular prava je tražio zaštitu u tim državama te postupka sukladno relevantnim pravilima.

Žig je nominalno vremenski ograničeno pravo. Tako žig traje 10 godina u skladu sa odredbom čl. 53 st. 2 ZoŽ-a. No, žig je efektivno vječno pravo jer je u istoj pravnoj normi određeno da se vremenski interval zaštite žiga može produžavati neograničeno (odnosno efektivno vječno).

Jedno kvaziograničenje žiga jeste i to što titular žiga ima obavezu da koristi znak zaštićen žigom za označavanje roba i/ili usluge ili tako što će davati dozvole/prenos prava drugim licima na takva djelovanja, u skladu sa odredbom čl. 54 st. 1 et al ZoŽ-a. Ukoliko lice ne koristi znak zaštićen žigom na ovaj način, a za to nema opravdanog razloga, svako zainteresirano lice može pokrenuti postupak za prestanak žiga zbog nekorištenja, u skladu sa odredbom čl. 54 st. 2 i čl. 71 ZoŽ-a.

7.3 Iscrpljenje prava nosioca žiga

Još jedan način na koji je žig kao subjektivno pravo ograničen jeste institut iscrpljenja žiga.

Nosilac žiga ne može zabraniti korištenje robe koja je označena znakom zaštićenim žigom koju je nosilac žiga ili pravi sljednik stavio u promet bilo gdje u svijetu, sukladno odredbi čl. 51 st. 1 ZoŽ-a.

Drugim riječima, povodom konkretnog primjerka robe koja je označena znakom zaštićenim žigom a gdje je nosilac žiga, ili lice koje je nosilac žiga ovlastilo, odnosno pravni sljednik nosioca žiga stavio u promet, način čina prvog prenosa prava vlasništva odnosno prometovanja konkretnim predmetom koji je označen znakom zaštićenim žigom dolazi do iscrpljenja prava nosioca žiga, pa se nosilac žiga više ne može protiviti niti zabraniti da ti primjerci robe budu označeni znakom koji je zaštićen žigom u pitanju kao i ne može kontrolirati subsekventni promet sa takvim primjercima robe označene znakom zaštićenim žigom.

Naša država se opredijelila za globalno iscrpljenje žiga za razliku od domaćeg (ili regionalnog) iscrpljenja kada se žig iscrpljuje samo za primjerke robe za teritoriju države gdje je roba puštena u promet. U BiH žig se iscrpljuje za kvalifikovane primjerke robe koji su bili predmetom prometa za cijeli svijet. Poređenja radi, u autorskom pravu naše države iscrpljenje prava distribuiranja je domaće, samo za teritoriju BiH.

Iscrpljenje prava nosioca žiga kao ograničenje žiga (kao subjektivnog prava) je i samo ograničeno tako što nosilac žiga se može protiviti stavljanjem u promet robe označene znakom zaštićenim žigom ukoliko za to postoji poseban razlog, u skladu sa odredbom čl. 51 st. 2 ZoŽ-a. Zakonodavac posebno uređuje da će postojati opravdan razlog ukoliko

je došlo do kvara ili druge bitne promjene stanja robe poslije njenog prvog stavljanja u promet, no i drugi razlozi mogu ovlastiti nosioca žiga da se protivi stavljanju u promet primjeraka robe označene žigom zaštićenim znakom.

Razlog protivljenja titulara žiga za supsekventno stavljanje robe označene znakom zaštićenim žigom u promet nakon iscrpljenja žiga mora biti opravdano. Da li je razlog opravdan ili ne je činjenično pitanje i pravni standard.

8. Trajanje žiga

Razdoblje zaštite registriranog žiga traje deset godina računajući od datuma podnošenja prijave za registraciju žiga. Ovaj period se može produžavati neograničeni broj puta, za period od 10 godina, uz plaćanje odgovarajuće naknade troškova. Ako nositelj žiga tijekom posljednje godine trajanja desetogodišnjega razdoblja zaštite žiga Institutu podnese zahtjev za produženje registracije, Institut će produženje upisati u registar i objaviti u Službenom glasniku Instituta. U protivnom, žig prestaje vrijediti istekom tog razdoblja. Institut nema zakonsku obvezu obavještanja nositelja žiga o isteku desetogodišnjeg razdoblja zaštite žiga.

Članak 66. ZOŽ propisuje da žig prestaje istekom roka od deset godina ako se njegovo važenje ne produži.

Izuzetno od ovog pravila, žig prestaje i prije isteka roka od deset godina za koji je registrovan u sljedećim slučajevima:

- ako se nositelj žiga odrekne svog prava, žig prestaje narednog dana od dana predaje Institutu izajve o odricanju,
- na temelju sudske odluke, odnosno, odluke Instituta u slučajevima predviđenim ZOŽ danom određenim tom odlukom,
- ako je prestala pravna osoba, odnosno ako je umrla fizička osoba koja je nositelj žiga žig prestaje danom prestanka, odnosno, smrti, osim ako je žig prešao na pravne sljednike te osobe.

Kolektivni žig i žig garancije prestaju važiti i ako Institut prilikom ispitivanja izmjena općeg akta o kolektivnom žigu, odnosno, o žigu garancije, utvrdi da više nisu ispunjeni uslovi propisani člankom 30. stavak (1) ZOŽ.

Ako je u Registru žigova upisano određeno pravo u korist treće osobe, nositelj žiga ne može se odreći žiga bez pismene suglasnosti osobe na čije je ime upisano to pravo. Ako nositelj žiga u određenom roku ne plati administrativnu pristojbu za produženje važenja žiga, Institut će treću osobu u čiji je korist upisano određeno pravo obavijestiti da nije plaćena propisana administrativna pristojba i posebni troškovi postupka i da je može platiti u roku od šest mjeseci od dana prijema obavijesti i time održati važenje žiga.

Institut će u registar upisati odricanje od žiga, ako nositelj dostavi pisanu izjavu kojom se odriče žiga u odnosu na neke ili u odnosu na sve proizvode i/ili usluge za koje je registriran. Ukoliko je u registar upisana licenca, podnositelj zahtjeva za odricanje mora dokazati da je stjecatelja licence obavijestio o svojoj namjeri da se odrekne žiga.

Žig će prestati vrijediti narednog dana od dana kad nositelj podnese izjavu o odricanju.

9. Prestanak žiga

9.1. Posebni slučajevi prestanka žiga

Sukladno članku 73. ZOŽ Institut će na zahtjev zainteresirane osobe, donijeti rješenje o prestanku žiga u cijelosti ili samo za pojedinu vrstu robe ili uslugu i u sljedećim slučajevima:

- ako je znak zaštićen žigom, a zbog činidbe ili nečinidbe nositelja žiga ili njegova pravnog sljednika je postao generički naziv robe odnosno usluge za koju je registriran,
- ako znak zaštićen žigom, a zbog načina na koji ga nositelj žiga ili njegov pravni sljednik koristi može u prometu izazvati zabunu o zemljopisnom podrijetlu, vrsti, kvaliteti ili drugim svojstvima robe odnosno usluge,
- ako je znak zaštićen žigom postao protivan moralu ili javnom poretku.

Pravo na korištenje kolektivnog žiga i jamstvenog žiga može prestati i ako se kolektivni žig i jamstveni žig uporabljavaju suprotno općem aktu o kolektivnom žigu odnosno o jamstvenom žigu.

9.2. Prestanak žiga zbog nekorištenja

Postupak za prestanak žiga zbog nekorištenja, pokreće se pisanim zahtjevom. Uredan zahtjev za prestanka žiga Institut će isti dostaviti nositelju žiga i pozvati ga da u roku od 30 dana od dana prijema podneska dostavi svoj odgovor.

Ukoliko je podnijet zahtjev za prestanak međunarodne registracije žiga, Institut poziva nositelja međunarodne registracije žiga da, u roku od 30 dana od dana prijema obavijesti o podnesenom zahtjevu za prestanak žiga, imenuje zastupnika koji je je upisan u Registre zastupnika za industrijsko vlasništvo kod Instituta. Ukoliko nakon isteka roka od 30 dana od prijema ove obavijesti Institut od podnositelja ne zaprimi dokaz da je imenovao zastupnika, smatrat će se da nije zainteresiran za zaštitu svojeg žiga, te će Institut nastaviti postupak donošenjem rješenja o prestanku žiga za onu vrstu robe ili usluge za koje je to u zahtjevu traženo. U postupku po zahtjevu za prestanak žiga, Institut može zakazati usmenu raspravu.

Nakon provedenog postupka po zahtjevu za prestanak žiga, Institut donosi rješenje o prestanku žiga u cjelini ili samo za određene robe, odnosno usluge, ili rešenje o odbijanju zahtjeva. U slučaju donošenja rješenja o prestanku žiga zbog nekorištenja, u rješenju

se navodi točan datum prestanka žiga, s obzirom na to da žig prestaje s važenjem istekom perioda od pet godina od dana kada je žig posljednji put korišten, odnosno, istekom perioda od pet godina od dana registriranja žiga, ako žig nije korišten (čl. 72. ZOŽ).

9.3. Prijedlog za proglašenje ništavim rješenja o priznanju žiga, odnosno, međunarodne registracije žiga

ZOŽ propisuje razloge zbog kojih se registrirani žig može proglasiti ništavim, kao i uvjeti pod kojim se rešenje o priznanju žiga, odnosno, međunarodna registracija žiga za BiH može proglasiti ništavom, te tko ima pravo da zatraži proglašenje žiga ništavim.

Žig, odnosno, međunarodna registracija žiga za BiH, može se proglasiti ništavim, u cjelini ili samo za neku robu, odnosno usluge, ako se utvrdi da u vrijeme njegovog registriranja nisu bili ispunjeni uvjeti za priznanje žiga predviđeni ZOŽ. Žig, odnosno, međunarodna registracija žiga za BiH može se proglasiti ništavim za sve vrijeme trajanja zaštite, i to na prijedlog zainteresirane osobe ili na prijedlog pravobranitelja BiH, ili ombudsmena BiH.

Postupak za proglašenje ništavim rješenja o priznanju žiga, odnosno međunarodne registracije, pokreće se pisanim prijedlogom za proglašenje ništavim žiga.

Uredan prijedlog za proglašenje ništavim žiga, odnosno, međunarodne registracije žiga Institut će dostaviti nositelju žiga i pozvati ga da u roku od 30 dana od dana prijema podneska dostavi svoj odgovor. Na obrazloženi zahtjev nositelja žiga, uz plaćanje administrativne pristojbe i troškova postupka, Institut će produjiti navedeni rok za vrijeme koje smatra primjerenim, ali ne kraće od 15 dana niti duže od 60 dana. U postupku po prijedlogu za proglašenje ništavim žiga Institut može zakazati usmenu raspravu na koju će pozvati podnositelja prijedloga i nositelja žiga (čl. 70. stavak (10) ZOŽ).

Poslije provedenog postupka po prijedlogu za proglašenje žiga odnosno, međunarodne registracije žiga ništavim, Institut donosi rješenje o proglašenju ništavim rješenja o priznanju žiga, odnosno međunarodne registracije žiga, u cjelini ili samo za neke robe, odnosno usluge, ili rješenje o odbijanju prijedloga.

Rješenje o proglašenju rješenja o priznanju žiga ništavim, koje je konačno u upravnom postupku objavljuje se u *Službenom glasniku Instituta*.

10. Promet žigovnim pravom

10.1. Prijenos prava na žig

Nosilac žiga može prenijeti žig na druge osobe i to u odnosu na sve proizvode i/ili usluge, ili u odnosu na njihov dio. Prijenos prava ima učinak prema trećim stranama nakon upisa u registar.

Prijenos žiga, odnosno prava iz prijave može se izvršiti na osnovu ugovora o prijenosu prava, kao i na osnovu statusne promjene nosioca žiga, odnosno podnosioca prijave, sudske ili administrativne odluke.

Prijenos prava upisuje se u odgovarajući registar Instituta na zahtjev nosioca žiga, odnosno podnosioca prijave ili sticatelja prava.

Neće se odobriti upisivanje prijenosa žiga, odnosno prava iz prijave, na osnovu ugovora o prijenosu prava ako bi takav prijenos na očigledan način mogao stvoriti zabunu u prometu u pogledu vrste, kvaliteta ili geografskog porijekla robe, odnosno usluga za koje je žig registriran, odnosno za koje je podnesena prijava za priznanje žiga, izuzev ako se sticatelj prava odrekne zaštite za one vrste robe, odnosno usluge u odnosu na koje mogućnost zabune postoji.

Neće se odobriti upisivanje prijenosa žiga, odnosno prava iz prijave koji se odnosi samo na neku robu, odnosno uslugu, u slučaju kada su vrste robe, odnosno usluge koji se prenose bitno slične robi, odnosno uslugama koje su obuhvaćene žigom, odnosno prijavom za priznanje žiga prenosiooca.

Upisivanje prijenosa prava u odgovarajući registar proizvodi pravno djelovanje prema trećim licima od datuma upisivanja.

O upisivanju prijenosa prava u odgovarajući registar Institut će donijeti posebno rješenje. Kolektivni žig i žig garancije ne mogu biti predmet prijenosa prava.

10.2. Ugovor o prijenosu prava

Ugovorom o prijenosu prava iz člana 58. stav 1. ZOŽ nosilac žiga, odnosno podnosilac prijave može prenijeti žig, odnosno pravo iz prijave, i to za sve ili samo za neke vrste robe, odnosno usluge.

Ugovor o prijenosu prava sastavlja se uvijek u pisanoj formi i mora da sadrži: naznaku ugovornih strana, broj žiga ili broj prijave i visinu naknade, ako je ugovorena, i robu i usluge koje se prenose.

10.3. Licenca

Nosilac žiga, odnosno podnosilac prijave, može ugovorom o licenci ustupiti pravo korištenja žiga, odnosno prava iz prijave, i to za sve ili samo za neke vrste robe ili usluge.

Ugovorom o licenci obavezuje se davalac licence da sticaocu licence ustupi, u cjelini ili djelimično, pravo iskorištavanja žiga, a sticalac licence se obavezuje da mu za to plati određenu naknadu.

Ugovor o licenci se uvijek sastavlja u pisanoj formi i obavezno sadrži: naznaku ugovornih strana, broj žiga ili broj prijave, vrijeme trajanja licence, robu, odnosno usluge za koje se licenca daje i obim licence.

Isključiva licenca je takva licenca kojom se stiče isključivo pravo iskorištavanja predmeta licence, i postoji samo ako je izričito ugovorena. Potrebno je izričito ugovoriti da sticalac stiče isključivo pravo iskorištavanja predmeta licence, odnosno u ugovoru se mora posebno naznačiti da se radi o isključivoj licenci (članak 689. Zakona o obligacionim odnosima, dalje u tekstu: ZOO).

Neisključiva licenca postoji ako u ugovoru o licenci nije naznačeno o kakvoj je licenci riječ, s obzirom na to da je zakonska pretpostavka da je licenca neisključiva (član 689 Zakona o obligacionim odnosima).

Pravo iskorištavanja predmeta licence može biti ograničeno prostorno i vremenski i samo u onim slučajevima kada to nije suprotno važećim propisima.

Podlicenca postoji onda kada sticalac isključive licence pravo iskorištavanja predmeta licence ustupi drugom.

Ako je ugovor o licenci zaključen na određeno vrijeme, on prestaje istekom vremena i u tom slučaju nije potrebno da bude otkazan. Ako se ugovor na takav način, pod istim uslovima produži i tome se ne protivi davalac licence, onda se radi o novom ugovoru neodređenog trajanja. Svaka od ugovornih strana može otkazati ugovor ako se radi o ugovoru na neodređeno vrijeme. Otkazni rok je 6 mjeseci, a ne može se dati u toku prve godine trajanja ugovora (član 710. ZOO). U slučaju smrti davaoca licence ona se nastavlja sa njegovim nasljednicima, izuzev ako nije drugačije ugovorena, dok u slučaju smrti sticaoca licence, ona se nastavlja sa njegovim nasljednicima, ali samo sa onim koji produžuju njegovu djelatnost

Ugovor o licenci upisuje se u odgovarajući registar na zahtjev nosioca žiga, odnosno podnosioca prijave ili sticaoca prava a pravno djelovanje prema trećim licima teče od dana upisivanja.

Institut donosi rješenje o upisivanju ugovora o licenci u odgovarajući registar.

Kolektivni žig i žig garancije ne mogu biti predmet ugovora o licenci.

Licence žiga su često u sastavu ugovora o franšizi ili ugovora koji uključuju licenciranje drugih prava intelektualne svojine, kao što su patenti, know-how. Žig se licencira na isti način na koji je moguće vršiti licenciranje drugih proizvoda. Nosilac žiga zadržava svoje pravo žiga i daje saglasnost za korištenje žiga drugim privrednim subjektima, uz naknadu. Radi održavanja odgovarajućeg kvaliteta, davalac licence može ugovoriti određeni stepen kontrole nad sticaocem licence.

10.4. Franšiza

Sve naprijed rečeno o ugovoru o licenci shodno tome se primjenjuje i na ugovor o franšizi.

Kod ugovora o franšizi je stepen kontrole nosioca žiga u odnosu na korisnika franšize u pravilu veći nego kod standardnog ugovora o licenci žiga. Osnovni element ugovora o franšizi je licenciranje žiga. U slučaju franšize, davalac franšize dopušta drugom licu,

korisniku franšize, da uz naknadu koristi njegov način poslovanja što uključuje žigove, korisničke usluge, dekoraciju poslovnog prostora, softver i dr.

Ugovor o franšizi spada u grupu neimenovanih ugovora trgovačkog prava. Pojam franšize u BiH spominje se u odredbama Zakona o unutrašnjoj trgovini FBiH, odnosno Zakona o trgovini RS. Članom 32. Zakona o unutrašnjoj trgovini i članom 21. Zakona o trgovini, propisano je da: franšizing poslovni odnos gdje jedna strana (davalac franšize) ustupa drugoj strani (primaocu franšize) pravo da u svome poslovanju koristi ime, proizvode i usluge, te proizvodno i poslovno iskustvo davaoca franšize. Davalac franšize obavezuje se da će primaocu franšize pružati potrebnu stručnu pomoć. Dakle, ugovorom o franšizi obavezuje se jedan poduzetnik (davalac franšize) da će drugom poduzetniku (primaocu franšize) trajnije osiguravati sveukupnost činidbi za obavljanje njegove djelatnosti, a primalac franšize se obavezuje da mu za to plati određenu naknadu.

Predmet ugovora o franšizi može biti franšizing usluga, proizvodnje i trgovine. Predmet činidbe ugovora o franšizi su naročito trgovačke robe, trgovačke marke, oznake roba, forma posla, metode plasmana, iskustveno znanje i pravo da se određenim uslugama i robama trguje.

Ugovor o franšizi mora biti zaključen u pismenoj formi, te mora sadržavati i potpuni opis programa franšiznih činidbi. Ugovorni odnos prestaje istekom vremena ili otkazom.

Nama, najprepoznatljiviji primjer je McDonald's, koji je razvio čitav sistem pripreme i prodaje proizvoda od mljevenog mesa, koji se prodaju u objektima određenog i prepoznatljivog dizajna. Nije specifična samo receptura obroka od mesa, nego su posebno dizajnirana pakovanja, odjeća zaposlenih, ali i ti objekti u kojima se pruža usluga. McDonald's može svoje iskustvo i znanje prenijeti na korisnike franšize, ali zadržava pravo kontrole nad poslovanjem, a korisnik je dužan poslovati pod žigom davaoca franšize (McDonald's Franchise).

10.5. Objavljivanje prijenosa prava, licence ili franšize

Institut će u službenom glasilu objaviti da je prijenos prava, licenca ili franšiza iz člana 59. i 60. ZOŽ upisan u odgovarajući registar.

10.6. Žig kao sredstvo obezbjeđenja

Žig, odnosno pravo iz prijave mogu biti predmet ugovora o zalogu i to za sve ili samo za neke vrste robe ili usluge.

Ugovor o zalogu se obavezno sastavlja u pisanoj formi i mora da sadrži: dan zaključenja, ime i prezime ili poslovno ime, prebivalište ili boravište, odnosno sjedište ugovornih strana, kao i dužnika ako su to različita lica, registarski broj žiga, odnosno broj prijave za priznanje žiga i podatke o potraživanju koje se osigurava založnim pravom.

Povjerilac stiže založno pravo upisom u odgovarajući registar Instituta.

Ugovor o zalogu upisuje se u odgovarajući registar, uz plaćanje takse i troškova postupka, na zahtjev nosioca žiga, odnosno podnosioca prijave ili založnog povjerioca.

Institut donosi rješenje o upisivanju ugovora o zalogu u odgovarajući registar.

Kolektivni žig i žig garancije ne mogu biti predmet ugovora o zalogu.

10.7. Postupak upisivanja prijenosa prava, licence, franšize ili zaloga

Postupak za upisivanje prijenosa prava, licence, franšize ili zaloga u odgovarajući registar Instituta pokreće se pisanim zahtjevom.

Uz zahtjev se podnosi:

- dokaz o pravnom osnovu prijenosa čije se upisivanje traži,
- punomoć, ako se postupak za upisivanje prijenosa prava, licence, franšize ili zaloga pokreće posredstvom opunomoćenika,
- dokaz o uplati takse i troškova postupka za rješenje po zahtjevu za upisivanje prijenosa prava, licence, franšize ili zaloga.

Jednim zahtjevom može se tražiti upisivanje prijenosa prava koja se odnose na više žigova, odnosno više prijavi, pod uslovom da su raniji nosilac prava i novi nosilac prava isti u svakom žigu, odnosno prijavi, i da su registarski brojevi žigova, odnosno brojevi prijava naznačeni u zahtjevu.

Jednim zahtjevom može se tražiti upisivanje licence, franšize ili zaloga koji se odnose na više žigova, odnosno više prijavi, pod uslovom da su nosilac prava i sticalac licence, franšize, odnosno zaloga isti u svakom žigu, odnosno prijavi, i da su registarski brojevi žigova, odnosno brojevi prijavi, naznačeni u zahtjevu.

Za zahtjeve plaćaju se takse i troškovi postupka za svaki žig ili prijavu koji su naznačeni u zahtjevu.

10.8. Urednost zahtjeva za upisivanje prijenosa prava, licence, franšize ili zaloga

Zahtjev za upisivanje prijenosa prava, licence, franšize ili zaloga je uredan ako sadrži podatke iz člana 63. stav 2. ZOŽ i druge propisane podatke.

Ako zahtjev za upisivanje prijenosa prava, licence, franšize ili zaloga nije uredan, Institut će pozvati podnosioca zahtjeva da ga u roku od 30 dana od dana prijema poziva uredi.

Uz obrazloženje podnosioca zahtjeva i plaćanje takse i troškova postupka, Institut će produžiti rok iz stava (2) ovog člana za vrijeme koje smatra primjerenim, ali ne kraće od 15 dana ni duže od 60 dana.

Ako podnosilac zahtjeva u roku iz stava (2) ovog člana ne postupi po pozivu, Institut će zaključkom odbaciti zahtjev.

11. Zaštita žigovnog prava

11.1. Upravnoppravna zaštita

11.1.1. Žalbeni postupak pred Institutom

Protiv odluka Instituta donesenih u prvom stepenu može se izjaviti žalba u roku od 15 dana od dana dostavljanja odluke. Druge strane u postupku, koji je okončan odlukom protiv koje se podnosi žalba, smatraju se strankama u žalbenom postupku.

11.1.2. Odlučivanje o žalbi

O žalbi odlučuje drugostepeni organ – Komisija za žalbe Instituta – koja se sastoji se od 3 člana (predsjednik i zamjenici), a imenuje ih Vijeće ministara BiH. Predsjednik i članovi Komisije za žalbe imaju položaj nezavisnih stručnjaka. Komisija odlučuje na osnovu podnesene žalbe, a kada je neophodno može se odrediti održavanje usmene rasprave.

11.2. Upravni spor

Protiv konačnih rješenja Instituta može se pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH u roku od 30 dana od dana dostavljanja konačnog upravnog akta. Tužba se podnosi Upravnom odjeljenju Suda BiH koje u nejavnoj sjednici odlučuje o zakonitosti pobijanog konačnog upravnog akta Instituta.

Odluka vijeća za upravne sporove je konačna i protiv iste se ne može izjaviti žalba, nego vanredni pravni lijekovi – zahtjev za preispitivanje sudske odluke, te zahtjev za zaštitu zakonitosti koji se mogu u roku od 30 dan od dostavljanja stranci sudske odluke čije se preispitivanje traži.

O vanrednim pravnim lijekovima odlučuje Apelaciono odjeljenje Suda BiH.

11.3. Građanskopravna zaštita

Građanskopravna zaštita žiga može se zahtijevati iz razloga:

1. povrede žiga,
2. pobijanja žiga ili podnesene prijave za registraciju znaka zbog:
 - povrede savjesnosti i poštenja usljed povrede zakonske ili ugovorne obaveze;
 - povrede opštepoznatog žiga.

11.3.1. Povreda žiga

Neovlaštena upotreba zaštićenog znaka na način koji spada u isključiva prava nosioca prava na žig iz člana 49. ZOŽ, predstavlja povredu žiga. Bitno je ukazati da se ova povreda može učiniti i u vrijeme ispitivanja prijave žiga, ako žig bude naknadno priznat.

Povreda se vrši bilo kojom radnjom koja se podudara sa sadržajem bar jednog isključivog ovlaštenja iz prava žiga, na teritoriji važenja prava i u vrijeme važenja prava i uz

ispunjen uslov protivpravnosti (dakle da je preduzeta radnja bez pravnog osnova u ugovoru o prijenosu ili ustupanja ovlaštenja, rješenju o nasljeđivanju ili neposrednoj odredbi zakona ili organa države).

Za postojanje povrede nije nužno da je do zabune na tržištu stvarno i došlo, bitno je da postoji mogućnost zabune. Povreda može nastati i jednokratnim stavljanjem robe ili usluga u privredni promet. Nosilac žiga ima pravo na tužbu zbog povrede žiga nezavisno o značenju i kvalitetu njegovih proizvoda i usluga u odnosu na proizvode i usluge obilježene znakom kojim se vrši povreda.

Povreda žiga smatra se i njihovo podražavanje, transkripcija i transliteracija, kao i dodavanje znaku riječi “tip”, “način”, “po postupku” i slično.

Podražavanje ili oponašanje postoji ako prosječan kupac robe bez obzira na vrstu robe, odnosno usluge, može uočiti razliku samo ako obrati naročitu pažnju odnosno ako žig ili znak predstavlja prevod ili transkripciju znaka. ZOŽ se izričito ne propisuje postupanje u odnosu na znak koji predstavlja prevod žiga odnosno njegovog posebnog, distinktivnog, dijela. S obzirom na to da je pitanje prevoda žiga uređeno članom 6. bis st. 1. Pariške konvencije, čija je potpisnica i BiH, ne postoji razlog za sud da i dalje nastavi smatrati oponašanjem i povredom žiga prevod njegovog distinktivnog sadržaja.

“Oponašanje žiga postoji ukoliko prosječan kupac robe može uočiti razliku između oznaka samo ukoliko obrati posebnu pažnju. Sud je utvrdio da postoji neovlašteno oponašanje/podražavanje registrovanog prava na žig, čiji je ovlašteni korisnik korisnik prava tužilac jer se radi o robi iste vrste sa oznakama u toj mjeri morfološko sličnim zaštićenoj oznaci”, da se u kombinaciji sa oblikom i fontom slova i rasporedom riječi, radi o tako očiglednoj sličnosti da prosječan potrošač razliku između proizvoda čiji je ovlašteni korisnik prava na žig tužilac i proizvoda koje je tuženi uvezio, ne može uočiti bez naročite pažnje.” (Okružni privredni sud u Prijedoru, 2019, str. 4–5)

Transkripcija (prepisivanje) je prilagođeno pisanje stranih riječi u ciljnom jeziku, prenošenje znakova iz jednog pisma u drugo, pri čemu se vodi računa o izgovoru. Transkribuju se i imena s istog pisma, tačnije s latinice ili ćirilice kod nas, kad strane riječi, tuđice, prolaze kroz fonološku, morfološku i semantičku obradu u cilju prilagođavanja jeziku i pismu na koji se vrši transkripcija.

Transliteracija je prenošenje znakova iz jednog pisma u drugo, znak na znak, bez obzira na značenje.

“Ako se žig sastoji od slova ili kombinacije riječi i slova, zaštita obuhvaća te riječi, slova i kombinaciju ispisane bilo kojim tipom slova, u bilo kojoj boji ili izražene na bilo koji drugi način. Sudska praksa kategorična je u zaštiti prava nositelja žiga u odnosu na neovlaštene korisnike koji upotrebljavaju iste riječi obuhvaćene zaštićenim žigom, ali koje su različitih grafizama, odnosno ispisane su drugačijim tipom slova.” (Privredni sud Hrvatske, 1993)

“Ako žig ili znak predstavljaju prijevod ili transkripciju žiga, nije potrebno dokazivati mogućnost nastanka zabune.” (Viši privredni sud Hrvatske, 1973)

11.3.2. Aktivna i pasivna legitimacija u sporu zbog povrede prava

Aktivno legitimisane osobe za podizanje tužbe zbog povrede žiga, odnosno prava iz prijave su:

1. nosilac žiga,
2. podnosilac prijave za zaštitu žiga,
3. sticalac isključive licence za žig,
4. korisnik kolektivnog žiga uz saglasnost nosioca kolektivnog žiga i
5. korisnik jemstvenog žiga uz saglasnost nosioca jemstvenog žiga.

Nosioci žiga su pravna lica i fizička lica koja su vlasnici zanatskih ili trgovačkih radnji koji su registracijom prava na žig stekli pravo da zaštićenom oznakom obilježavaju robu koju proizvode ili je samo distribuiraju.

Za pravo na zaštitu nije bitno da li subjekt koji želi da zaštiti svoju oznaku žigom obavlja bilo kakvu privrednu djelatnost. Česta je situacija da prilikom podnošenja prijave žiga, podnosilac ne proizvodi naznačenu robu, niti pruža navedenu uslugu. Robu koju titular žiga obilježava može proizvesti i drugo lice. Dakle, može se zaštititi oznaka koja nije u upotrebi, poput rezervnog ili baražnog znaka.

Ovo pravo imaju i podnosioci prijave za zaštitu žiga, jer podnošenjem uredne prijave stiču privremeno pravo na zaštitu prava iz prijave.

Sticalac isključive licence ima najneposredniji interes, osim nosioca prava na žig, za zaštitu žiga. Stoga ima aktivnu legitimaciju za sudsku zaštitu i ima pravo zabraniti svim licima, uključujući davaoca licence, iskorištavanje predmeta licence, za vrijeme trajanja ugovora o licenci. Naravno, predušlov je upis ugovora o licenci u odgovarajući registar Instituta. Ovo se ne odnosi na sticaoca neisključive licence, jer neisključiva licenca po svojoj prirodi nema pravo zabrane prema drugim licima.

Svaki korisnik kolektivnog žiga, ali i nosilac kolektivnog žiga, ako to ne učini član, može zahtijevati sudsku zaštitu u slučaju neovlaštene upotrebe žiga od trećih.

Tužbu zbog neovlaštene upotrebe znaka koji sadrži državni ili drugi javni grb, zastavu ili amblem, naziv ili kraticu naziva neke zemlje ili međunarodne organizacije, odnosno koji sadrži službene znakove ili punce za kontrolu ili garanciju kvaliteta ili ih oponaša, može također podnijeti organ nadležan za izdavanje dozvola ili lice koje odobrava upotrebu takvog znaka.

Pasivno legitimisano (tuženi) je svako lice koje je učinilo neposrednu ili posrednu povredu prava žiga ili učestvovalo u povredi kao saizvršilac, pomagač ili podstrekač. Tužilac bi u svakom slučaju trebao učiniti vjerovatnim da je upravo tuženi onaj protiv kojega

je moguće voditi konkretnu parnicu, odnosno da na strani tuženog postoji pasivna procesna legitimacija.

Stvarnu pasivnu legitimaciju ima osoba koja povrijedi pravo iz prijavljenog ili zaštićenog žiga.

11.3.3. Rok za podnošenje tužbe

Tužba se može podnijeti u subjektivnom roku od tri (3) godine od dana kada je tužilac saznao za povredu i počinioca, ili u objektivnom roku od pet (5) godina od dana kad je povreda prvi put počinjena.

Protekom navedenih rokova, nosilac žiga gubi mogućnost sudske zaštite svoga prava, ali vlasnik žiga ne gubi i samo pravo. Dakle, neovlašteni korisnik žiga protekom zakonskih rokova može koristiti na tržištu isti žig istovremeno s nosiocem žiga. Radi se o jednoj posebnoj faktičkoj situaciji dvojnog korištenja žiga, odnosno na strani nosioca o tzv. razvodnjenom pravu na žig.

11.3.4. Tužbeni zahtjevi

U slučaju povrede žiga ili prava iz prijave žiga, ako žig bude priznat, tužilac može tužbom zahtijevati:

a) utvrđivanje povrede prava,

Tužilac može istaći deklaratornu tužbu za utvrđenje postojanja povrede njegovog prava. Ovom se tužbom može tražiti i utvrđenje da neka osoba nije nosilac određenog subjektivnog prava ili da nema pravo određeni znak upotrebljavati u prometu (tzv. negativna deklaratorna tužba).

b) zabranu daljnjeg vršenja učinjene povrede i budućih sličnih povreda prestankom ili uzdržavanjem od radnji koje to pravo povređuju (ovdje je pretpostavka da je povreda već učinjena i da još uvijek traje).

Tužba sa ovim zahtjevom se može podnijeti protiv svakoga počinioca, bez obzira na postojanje krivice ili zablude i nezavisno od odštetnog zahtjeva, jer svako ima pravo zahtijevati od drugoga da se suzdrži od radnji koje mogu proizvesti uznemiravanje ili opasnost od štete.

“Tužbenim zahtjevom se može tražiti zabrana tuženom da proizvodi i prodaje proizvode pod nazivima koji odgovaraju odnosno oponašaju tuđi žig, da koristi bilo kakav robni žig koji bi mogao sličiti sa zaštićenim robnih žigovima tužitelja, te da koristi dizajn etiketa koji uključuje elemente slične elementima dizajna etiketa proizvoda tužitelja koji bi mogli stvoriti zabunu kod potrošača na tržištu.” (Osnovni sud Brčko Distrikta BiH, 2002)

“Nositelj prava na žig ne može zatražiti od suda da osobi, koja je također nositelj prava na žig, zabrani upotrebu žiga, sve dok vrijedi njegovo pravo na žigovnu zaštitu.” (Visoki trgovački sud R Hrvatske, 2006)

- c) uklanjanje stanja koje je nastalo povredom prava,
- d) povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih savjesnih lica,
- e) potpuno uklanjanje predmeta povrede iz privrednih tokova,
 Obično tužitelj predlaže da se uništenje takvih predmeta mora obaviti u njegovom prisustvu ili u prisustvu njegovog punomoćnika. Ovaj zahtjev po svojoj pravnoj prirodi ima elemente zahtjeva za uklanjanje stanja nastalog povredom žiga i zahtjeva za sprečavanje nastavljanja, odnosno ponavljanja povrede žiga, i poklapa se sa tužbenim zahtjevima za zabranu vršenja povrede prava, odnosno za uklanjanje stanja nastalog izvršenom povredom žiga, ali razlikovnu funkciju od navedenih zahtjeva čini onemogućavanje daljnje povrede žiga.
 Na zahtjev tužioca sud može, ali ne mora, narediti uništenje predmeta kojima se vrši povreda žiga. Sud, cijeneći okolnosti svakog pojedinačnog slučaja, donosi odluku po zahtjevu za uništenjem. Sud može naložiti uništenje ovih proizvoda/predmeta samo ako i u mjeri u kojoj je to nužno i adekvatno za zaustavljanje i onemogućavanje daljnjeg vršenja povrede žiga. Zakon ne predviđa ograničavajući uslov, da se predmeti za uništenje moraju nalaziti u posjedu tuženog, pa se mjera može donijeti i u odnosu na predmete koji su u posjedu nekog drugog lica.
- f) uništenje predmeta kojima je izvršena povreda prava
- g) uništenje sredstava koja su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljavaju za činjenje povreda i koja su vlasništvo štetnika,
 Odredba predviđa uništenje alata i opreme kojima su proizvedeni predmeti kojim je učinjena povreda i to mogu da budu uređaji velikog kvaliteta i vrijednosti. Neće svaka povreda prava za rezultat imati uništenje sredstava kojim je načinjena povreda. Sud će cijiniti da li se radi o opremi koja je isključivo ili pretežno namijenjena za protivpravne svrhe ili se tako upotrebljava. Dakle, bitne su karakteristike opreme, njena suštinska namjena i upotreba. Bilo bi npr. vrlo upitno odrediti uništenje određene opreme na kojoj se, uz legalnu proizvodnju, proizvodi i odjeća koja je neovlašteno označena tuđim žigom.
- h) prepuštanje predmeta povrede nosiocu prava uz naknadu troškova proizvodnje,
 Tužitelj ima pravo da izabere da li će od suda zahtijevati uništenje predmeta kojim je povrijeđeno pravo na žig ili da mu se ti predmeti predaju, posebno kada se radi o proizvodima odgovarajućeg kvaliteta. Ako se odluči da preuzme predmete, tužitelj bi bio dužan platiti tuženiku određenu protuvrijednost za predane predmete, koja ne može biti veća od tuženikovih proizvodnih troškova.
- i) naknadu imovinske štete i opravdanih troškova postupka,
- j) objavljivanje presude o trošku tuženoga.

Tužilac može tražiti da se presuda objavi o trošku tuženika, u javnim glasilima, u opsegu i na način kako odluči sud. Ovim je preuzeta odredba čl. 15. Direktive 2004/48/EZ. Objavljivanje presude predstavlja moralnu sankciju za tuženika, koja može imati i negativne materijalne učinke na njegovo privredno poslovanje. Sud može odbiti zahtjev tužioca za objavom presude u sredstvima javnog informisanja, ako ocijeni da pretrpljena šteta nije takvog obima i značaja da je potrebno njeno objavljivanje. Kod odluke o radnjama koje će naložiti, sud cijeni sve okolnosti slučaja, a posebno odnos između težine počinjene povrede i zahtjeva, kao i interes ovlaštene osobe za osiguravanje efektivne zaštite prava. Pretpostavlja se da povreda prava postoji u postupku protiv osoba čije su usluge bile upotrijebljene za povredu prava, a postojanje te povrede već je pravosnažno ustanovljeno u postupku prema trećoj osobi.

11.3.5. Dokazni postupak

Kako se radi o građanskopravnoj zaštiti, u pogledu provođenja dokaznog postupka primjenjuju se odredbe Zakona o parničnom postupku vezane za provođenje dokaza.

Oštećeni je dužan dokazati postojanje štete, krivicu počinioca povrede i uzročnu vezu između štete i štetne radnje. Tužilac prije svega mora uz tužbu dostaviti rješenje o priznavanju prava na žig koji je povrijedio tuženi, za utvrđivanje eventualne naknade materijalne štete predložiti provođenje dokaza vještačenjem od strane vještaka ekonomske radi utvrđivanja visine štete, saslušanje svjedoka itd).

11.3.6. Naknada materijalne štete

Dosuđivanje i odmjeravanje naknade materijalne štete vrši se po općim pravilima o naknadi štete i odgovornosti za štetu, osim ako ovim zakonom nije drugačije rečeno.

Integralna naknada štete obuhvata kako naknadu obične štete, tako i naknadu izmakle koristi.

Obična šteta je umanjeње već postojeće imovine oštećenog. Prilikom odmjeravanja tog dijela materijalne štete, uzima se kao mjerilo tržišna vrijednost oštećene stvari, osim ako zakonom nije nešto drugo predviđeno. Dakle, uzima se u obzir cijena takve stvari na tržištu u momentu njenog oštećenja, ali se mora voditi računa da iznos naknade ne pređe iznos stvarne štete.

Izmakla korist je jedan od elemenata koji se uzima prilikom odmjeravanja štete na način da se uzima samo onaj dobitak koji se mogao osnovano očekivati prema redovnom toku stvari, a što je spriječeno štetnikovom radnjom. ZOO ne sadrži posebne odredbe o načinu utvrđivanja osnovanosti očekivanja izmakle koristi i njenom obimu. Kako to ne može učiniti sud, potrebno je zatražiti mišljenje stručnjaka – vještaka. Provođenje tog dokaza mora predložiti tužilac u tužbi. U slučaju da se ni putem vještačenja ne može utvrditi, sud će naknadu utvrditi prema principu pravičnosti.

Novčana naknada se može zahtijevati ako je:

- tuženi stekao dobit kroz povredu prava,
- imalac prava izgubio dobit zbog povrede prava za iznos koji je mogao dobiti da je dozvolio iskorištavanje roba trećim licima uz naknadu (u teoriji i praksi ovaj način obračuna iznosa štete naziva se metoda analogije sa naknadom za ustupanje odnosno prijenos prava).

Po ovoj metodi vrši se obračun iznosa uobičajene naknade koju bi tuženik platio tužiocu da je iskorištavao predmet zaštite na osnovu ugovora o ustupanju – prijenosu, a ne protivpravno. Obim štete se određuje prema općim pravilima o naknadi štete, a u visini koji odgovara ugovorenoj ili uobičajenoj naknadi za zakonitu upotrebu žiga.

11.3.6.1. Penal

Penal je posebna naknada, koja se može zahtijevati ako je povreda žiga učinjena namjerno ili krajnjom nepažnjom.

Moguće je tražiti naknadu do trostrukog iznosa ugovorene, a ako nije ugovorena, odgovarajuće uobičajene licencne naknade koju bi primio za upotrebu žiga.

Pri odlučivanju o zahtjevu za plaćanje penala, sud cijeni sve okolnosti slučaja, a posebno: obim nastale štete, stepen krivice počinioca, iznos ugovorene ili uobičajene licencne naknade i preventivni cilj penala. Ako je nastala šteta veća od penala, nosilac prava ovlašten je tražiti razliku do iznosa naknade potpune štete.

“Pri odlučivanju o zahtjevu za plaćanje penala sud cijeni sve okolnosti slučaja, a posebno: obim nastale štete, stepen krivice počinioca, iznos ugovorene ili uobičajene licencne naknade i preventivni cilj penala.”

“...pri odlučivanju o zahtjevu za plaćanje penala sud će uzimati u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito obim nastale štete, stepen krivice povredioca, obim ugovorene ili uobičajene naknade i preventivni cilj penala.”

(Viši privredni sud u Banja Luci, 2020, str. 7)

11.3.7. Naknada nematerijalne štete

Novčana naknada nematerijalne štete ne predstavlja naknadu u pravom smislu jer se njome ne postiže uspostavljanje onakvog stanja kakvo je postojalo prije prouzrokovanja štete. Ona je po svojoj prirodi satisfakcija koja se daje oštećenom za povredu njegovih nematerijalnih dobara. Prilikom odlučivanja o zahtjevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, sud mora voditi računa o značaju povrijeđenog dobra, kao i o cilju kome služi ta naknada. Također se mora voditi računa i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Naknada nematerijalne štete nanese u obliku povrede osjećaja oštećenog vrlo je slična naknadi za povredu ugleda i časti. To iz razloga jer u oba slučaja predmet štete su nematerijalna dobra vezana za moralno-psihičku stranu ličnosti oštećenog

Povrijeđena prava pravnih lica, kao što je ugled i čast, se štite odredbom člana 199. ZOO-a. Stoga u slučaju povrede prava ličnosti pravnog lica, isti mora u postupku pred sudom dokazati na koji način je došlo do narušavanja njegovog poslovnog ugleda. Reparacija štete ostvaruje se objavljivanjem presude ili ispravke na teret počinioca povrede. Svrha naknade štete se ostvaruje navedenim radnjama, a ne isplatom novca.

Novčana naknada nematerijalne štete i ne predstavlja naknadu u pravom smislu jer se njome ne postiže uspostavljanje onakvog stanja kakvo je postojalo prije prouzrokovanja štete. Ona je po svojoj prirodi satisfakcija koja se daje oštećenom za povredu njegovih nematerijalnih dobara. Prilikom odlučivanja o zahtjevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, sud mora voditi računa o značaju povrijeđenog dobra, kao i o cilju kome služi ta naknada. Također se mora voditi računa i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Naknada nematerijalne štete nanese u obliku povrede osjećaja oštećenog, vrlo je slična naknadi za povredu ugleda i časti. To iz razloga jer je u oba slučaja predmet štete su nematerijalna dobra vezana za moralno-psihičku stranu ličnosti oštećenog

Međutim, u pravnoj misli je sve jača kritika subjektivne koncepcije nematerijalne štete, koja je promovisana ZOO-om. U novije vrijeme ta kritika polazi od toga da je zaštićeno dobro pravo ličnosti, a da naknada ubuduće treba da se daje za povredu prava ličnosti, a ne za pojedine posljedice povrede prava ličnosti (Morait, 2010, str. 73).

Pri tom se sintagma "posljedice povrede prava ličnosti" odnose na do sada pravno priznate vidove nematerijalne štete (psihička i fizička bol, strah), koje zagovornici novih rješenja smatraju tegobama, kriterijima za određivanje obima povrede, a ne osnovom za dosuđenje naknade.

Bitno je svakako da je i Evropski sud za ljudska prava, u predmetu UMG protiv Ukrajine, po predstavi broj 72713/01 uspostavio sudsku praksu da sud može da dodijeli naknadu na ime nematerijalne štete pravnom licu (Evropski sud za ljudska prava, 2004).

"Tužitelj potražuje naknadu neimovinske štete u iznosu od 15.000,00 Kn koja mu je nastala neovlaštenim korištenjem njegova žiga zbog narušenog poslovnog ugleda čime je povrijeđeno njegovo pravo osobnosti u mjestu M. na otoku K., budući da su recenzije koje su dali gosti jako lose. Pravilno je prvostupanijski sud primijenio materijalno pravo (čl. 1100. St. 1. ZOO-a R Hrvatske) kada je utvrdio da nisu ispunjene pretpostavke odgovornosti za štetu. Naime, iako korištenje registriranog žiga tužitelja bez njegove suglasnosti jest protupravna radnja, tužitelj nije dokazao da je ista dovela do povrede njegovog ugleda, a time niti da mu pripada pravo na pravičnu novčanu naknadu. Tužitelj nije dokazao da su posjetitelji predmetnog ugostiteljskog objekta povezivali (naknadno zaštićen) znak

P.M. upravo za poslovanje tužitelja niti svoj negativni dojam kvalitete ponuđene hrane i pića te pruženih usluga u objektu P.M. uz osobu tužitelja.” (Visoki trgovački sud Republike Hrvatske, 2022, tačke 21 i 22)

11.3.8. Privremene mjere

Privremena mjera je sredstvo kojim se obezbjeđuje zahtjev. Uslovi za dosuđenje su da predlagač učini vjerovatnim:

- da je nosilac prava iz Zakona i
- da je njegovo pravo povrijeđeno ili da prijeti stvarna opasnost od povrede.

Vjerojatnost se npr. može dokazati dostavljanjem kao dokaza rješenja Instituta o priznanju prava na žig, odnosno dokaza da je u prodaji zatečen proizvod s takvim znakom od strane tuženika, čime se ukazuje na mogućnost nastanka nenadoknadive štete. Uslov vjerovatnosti zahtjeva nije ispunjen ako se ne pruži odgovarajući dokaz da je znak tuženika identičan ili sličan sa zaštićenim žigom nosioca.

Ovo su kumulativni uslovi koji moraju postojati u svakom trenutku, ali osim njih mora predlagač učiniti vjerovatnim i jednu od sljedećih pretpostavki:

- opasnost da će bez privremene mjere ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano (dovoljno je ukazati na objektivnu opasnost, odnosno potrebu da se spriječi nastanak nenadoknadive štete koja prijeti),
- da je privremena mjera potrebna u svrhu sprečavanja nastanka štete koju će biti kasnije teško popraviti.

Kako neovlašteni korisnik nekog od prava iz oblasti industrijske svojine često i pored privremene mjere nastavlja s činjenjem povrede u privrednom prometu, to je za nosioca prava povoljno, zato što se zahtjev za izvršenje privremene mjere radi sprečavanja nastupanja nenadoknadive štete može ponavljati na osnovu iste odluke sve dok je ona na snazi, jer je svrha takvog zahtjeva sprečavanje svake daljnje aktivnosti ili propuštanje tuženog kojom bi bila dovedena u pitanje svrha izdavanja privremene mjere.

– Da pretpostavljeni počinitelj, donošenjem privremene mjere koja bi se kasnije u postupku pokazala neopravdanom, ne bi pretrpio veće negativne posljedice od onih koje bi bez donošenja takve privremene mjere pretrpio nosilac prava.

Ako učini vjerovatnim da će predložena privremena mjera prouzrokovati pretpostavljenom počiniocu samo neznatnu štetu, nosilac prava ne mora dokazivati opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano. Smatra se da opasnost postoji ako bi trebalo ostvarivati zahtjeve u inostranstvu.

“Valja naglasiti da se tražbina ne može osigurati tako da se protivniku osiguranja onemogućujući obavljanje djelatnosti koja je predmet njegova poslovanja, pa tako otpada mogućnost da se zabrani dužniku daljnja proizvodnja.” (Privredni sud R Hrvatske, 1992)

11.3.8.1. Vrste privremenih mjera

Sud može odrediti bilo koju privremenu mjeru kojom se može postići cilj obezbjeđenja, a posebno:

- mjere oduzimanja ili isključenja iz prometa stvari kojima se povreda vrši;
- mjere zabrane vršenja, odnosno nastavljanja radnji kojima se povreda vrši.

Mada je zakonom određen sadržaj mjere, sud može na prijedlog stranke, prema okolnostima slučaja, odrediti obje predložene mjere, vodeći računa o svrsi, da se dalja povreda spriječi, odnosno da se obustavi na adekvatan način.

Treba ukazati na odredbe člana 9. Pariške konvencije, koje obvezuje zemlje ugovornice da kroz zakonodavstvo obezbijede mjeru zapljene svakog proizvoda koji bespravno nosi zaštitni znak pri uvozu ili da zabrane uvoz, ili da primijene mjeru zapljene u unutrašnjosti zemlje. Nadalje, kao privremena mjera može se odrediti i zapljena etiketa, memoranduma, promotivnih i drugih materijala na kojima se nalaze sporni znak odnosno etiketa, uz posebno određenje čuvanja zaplijenjenih materijala.

“ODBIJA SE prijedlog tužioca-predlagača za određivanje privremene mjera osiguranja, kojom se tuženom zabranjuje nastavljanje započelih radnji uvoza električnih masažera označenih sa “Relax&SpinTone“, komada 240 privremeno zadržanih po Potvrdi o privremenom zadržavanju robe Uprave za Indirektno-neizravno oporezivanje br. 03/4-2582/11 od 18.9.2011. godine, kojima bi se mogla izvršiti povreda registrovanog žiga tužioca “Relax&Tone“, IR 1045217 i navedeni proizvodi oduzimaju.” (Opštinski sud u Zenici, 2011)

11.3.8.2. Specifičnosti za privremenu mjeru u odnosu na rješenja iz Zakona o parničnom postupku

Privremene mjere iz oblasti intelektualne svojine imaju odbrambenu funkciju, odnosno preventivnu, a izuzetno kaznenu, dok privremene mjere prema Zakonima o izvršnom postupku, a sada Zakonima o parničnom postupku (daljem u tekstu: ZPP) predstavljaju sredstvo obezbjeđenja potraživanja. Privremene mjere iz ove oblasti mogu se odrediti iako je sadržina identična jednom od tužbenih zahtjeva. Kada je privremena mjera identična sa tužbenim zahtjevom, sud je u pravilu ne može dozvoliti, jer je na taj način riješio i o tužbenom zahtjevu odnosno prejudicirao tužbeni zahtjev.

Međutim, kod privremenih mjera iz oblasti intelektualne svojine postoje razlozi zbog kojih je zakonodavac sam propisao ovaj izuzetak, a to je: vrsta prava koja se štite, prava se stiču u postupku kod nadležnog organa (osim autorskih prava), što olakšava dokazivanje jer se izdaju odgovarajuće isprave i prava se objavljuju u *Službenom glasniku* čime se obezbjeđuje publicitet, obaveza plaćanja takse, a i država ima pojačanu odgovornost za zaštitu i prava su od značaja za privredni promet.

Kako je regulisano i u ZPP-u, privremena mjera se i u postupku zaštite prava na žig može donijeti i bez prethodnog obavještanja i saslušanja protivne strane. Uslov je da

predlagač učiniti vjerovatnim da bi bilo kakvo odgađanje donošenja privremene mjere prouzrokovalo nosiocu prava nastanak štete koju bi bilo teško popraviti.

Rješenje o privremenoj mjeri sud će dostaviti protivnoj strani odmah nakon njenog provođenja, što znači da nema ročišta i saslušanja protivnika predlagača. Tek ukoliko je izjavljen prigovor protiv rješenja o privremenoj mjeri, sud je dužan odlučiti o prigovoru u roku od 30 dana od dana podnošenja odgovora na prigovor.

Mjera se izvršava bez prethodnog obavještavanja lica protiv koga se izriče da bi se spriječilo da se unište ili uklone dokazi (roba, alat kojima se vrši povreda prava). Sud može od podnosioca zahtijevati tražiti polaganje novčanog iznosa na ime kaucije za štetu koju bi izvršenjem mjere mogla pretrpjeti protivna strana

Odredbe propisa o parničnom postupku i izvršnom postupku supsidijarno se primjenjuju u odnosu na odredbe ZOŽ.

Prijedlog za donošenje privremene mjere može biti podnesen i prije pokretanja parnice. U tom slučaju sud će obavezati podnosioca da u roku od 20 radnih dana, a najduže 31 kalendarski dan od dana dostavljanja rješenja o mjeri predlagaču, mora podnijeti tužbu kojom će opravdati donošenje mjere.

Trajanje privremene mjere određuje sud u rješenju o određivanju privremene mjere shodno okolnostima slučaja.

U praksi se u predmetnim pravnim stvarima privremene mjere određuju na način da stupaju na snagu odmah po donošenju, a da ostaju na snazi do pravosnažnog okončanja spora zbog povrede prava industrijske svojine.

11.3.9. Obezbjedenje dokaza i dužnost obavještavanja

Obezbjedenje dokaza je postupak u kojem se pribavljaju dokazi za koje postoji opasnost da će njihovo pribavljanje kasnije biti onemogućeno ili neće moći biti izvedeni.

Predlagač pruža sudu kumulativne dokaze da je nosilac prava čije pravo je povrijeđeno ili da prijete stvarna opasnost od povrede i da će dokazi o toj povredi biti uništeni ili kasnije neće moći biti izvedeni. Ukoliko se pruže dokazi u svrhu potvrde navedenih tvrdnji, sud može donijeti rješenje o obezbjeđenju dokaza, bez prethodnog obavještavanja i saslušanja protivne strane. Sud će rješenje o obezbjeđenju dokaza dostaviti protivnoj strani odmah nakon izvođenja dokaza.

Sud je ovlašten da rješenje odredi provođenje bilo kojeg dokaza, posebno: uviđaj prostorija, poslovne dokumentacije, inventara, baza podataka, računskih memorijskih jedinica ili drugih stvari, oduzimanje uzoraka predmeta povrede, pregled i predaju dokumenata, određivanje i saslušanje vještaka, saslušanje svjedoka.

Obezbjedenje dokaza može se tražiti i nakon pravosnažno okončanog postupka, ako je to potrebno u svrhu pokretanja postupka prema vanrednim pravnim lijekovima ili za vrijeme takvoga postupka.

U postupku obezbjeđenja dokaza, primjenjuju se odgovarajuće odredbe Zakona o parničnom postupku.

11.3.9.1 Prava protivnika predlagača

Ako se kasnije pokaže da je prijedlog za obezbjeđenje dokaza neopravdan ili ako nosilac prava taj prijedlog ne opravda, protivna strana ima pravo tražiti:

- vraćanje oduzetih predmeta,
- zabranu upotrebe pribavljenih informacija,
- naknadu štete.

Posebna je odgovornost suda da u postupku obezbjeđenja dokaza, obezbijedi zaštitu povjerljivih podataka stranaka i vodi računa o tome da se sudski postupak ne zloupotrijebi isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka protivne strane.

11.3.9.2. Sredstvo obezbjeđenja za suprotstavljenu stranku

Na zahtjev osobe protiv koje je pokrenut postupak za određivanje privremene mjere ili osiguranja dokaza, sud može odrediti odgovarajući novčani iznos kao sredstvo osiguranja u slučaju neosnovanosti zahtjeva, na teret podnosioca zahtjeva.

11.3.9.3. Dužnost obavještanja

Sud u parničnom postupku ima ovlaštenje da naloži tuženom, kao povrediocu prava na žig, da dostavi podatke o izvoru i distributivnim kanalima robe ili usluga kojima se povređuje pravo iz ovoga zakona. Ti podaci mogu se naročito odnositi na:

- ime, adresu, odnosno firmu i sjedište proizvođača, izrađivača, distributera, dobavljača i drugih prethodnih posjednika robe odnosno davaoca usluga, kao i namjerovanih prodavača na veliko i malo,
- podatke o količinama proizvedene, izrađene, isporučene, primljene ili naručene robe ili usluga, kao i o cijenama ostvarenim za tu robu i usluge.

Sud će izdati ovakav nalog na zahtjev jedne od stranaka, ako ocijeni da je opravdan. Sud ove dokaze može zahtijevati i od lica koja u obavljanju komercijalne djelatnosti: posjeduju robu ili koriste usluge ili pružaju usluge za koju se sumnja da se njome povređuje pravo iz ZOŽ. Radnja je preduzeta u opsegu komercijalne djelatnosti ako je preduzeta za pribavljanje indirektno ili direktno ekonomske koristi, ali ne obuhvaća radnje savjesnih krajnjih potrošača.

Sud može naložiti da ove podatke dostavi i osoba koju je neka od osoba u postupku označila kao umiješanu u proizvodnju, izradu i distribuciju robe ili pružanje usluga za koje se sumnja da se njima povređuje pravo iz ovoga zakona.

11.3.9.4. Izvođenje dokaza

Sud može, na prijedlog stranke, rješenjem naložiti izvođenje dokaza koji se nalazi kod protivne strane i tada postupuje po pravilima parničnog postupka, kao i u svim drugim parničnim stvarima. Druga strana je dužna na zahtjev suda predati dokazna sredstva kojima raspolaže. Nalog se može odnositi i na bankarsku, finansijsku i poslovnu dokumentaciju koja je pod nadzorom protivne strane, ako se radi o povredi koja dostiže opseg komercijalne djelatnosti.

Obaveza suda je da u postupku izvođenja dokaza posebno pažljivo postupuje u pogledu obezbjeđenja zaštite povjerljivih podataka stranaka i da vodi brigu da se sudski postupak ne zloupotrijebi isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotstavljene stranke.

11.4 Krivičnopravna zaštita

U pogledu krivičnopravne zaštite vidjeti poglavlje “H” u Priručniku.

11.5. Prekršajnopravna zaštita

U pogledu prekršajnopravne zaštite vidjeti poglavlje “I” u Priručniku.

12. Žig i imena domena

Pojam domain ili domena ima značenje slično shvatanju ovog termina u svakodnevnom govoru, na način da on predstavlja jedan “dio teritorije”, ali u virtuelnom svijetu, koji identifikuje i obuhvata jednu ili više Internet Protocol (IP) adresa, koje su dodijeljene računarima na koje se primjenjuje jedinstven režim (Mešević, 2003, str. 368).

U Domain Name sistemu (dalje u tekstu: DNS), kao sistemu koji simbolička imena, tj. imena naziva domena, prevodi u numeričke adrese koje koriste računari na internetu u međusobnoj komunikaciji (čl. 2, st. 5 Pravilnika o općim uslovima za registraciju i korištenje naziva domena ispod bosanskohercegovačkog državnog internetskog domena .BA, dalje u tekstu: UTIC Pravilnik) postoji određena hijerarhija.

Na vrhu “piramide” se nalazi tzv. root-level domain, ili domen izvornog nivoa, jedan stepenik niže su tzv. Top-level domains/domeni najvišeg nivoa (TLD), nakon toga dolaze tzv. Second level domains/domeni drugog nivoa (SLD) i na kraju poddomeni. Domeni pojedinog nivoa se razdvajaju tačkama i čitaju sa desne na lijevu stranu.

U okviru TLD postoje dvije osnovne kategorije domena i to generičke (gTLD), kao npr. .gov (za vladin sektor), .com (za privredne djelatnosti) ili .edu (za obrazovanje). Druga

kategorija TLD-ova stoji za kodove pojedinih država ili teritorija – tzv. country code TLD (ccTLD), kao što je to .ba za BiH, .hr za Hrvatsku ili .rs za Srbiju (Mešević, 2003, str. 369 *et seq.*).

Također i EU ima svoj ccTLD koji glasi .eu i koji je uspostavljen Uredbama (EZ) 33/2002 i Uredba (EZ) 874/2004.

Sporovi povodom TLD-ova su mogući, ali rjeđi u odnosu na one koji mogu nastati povodom SLD-ova i poddomena, budući da u okviru imena domena ovog nivoa njihov korisnik ima mogućnost ukazivanja na izvor (Ebersohn, Part 1, 2004, str. 40), individualizacije i korištenja raznih pojmova, imena, te naziva firmi, ali i verbalnih žigova, što takva imena domena čini značajnim instrumentom poslovanja.

Danas gotovo svaka kompanija koristi za obavljanje svoje djelatnosti, stupanje u kontakt sa potrošačima ili barem za reklamiranje svojih roba i/ili usluga kanale interneta.

U tom kontekstu, problem nastaje u situacijama kada neko treće lice registruje ime domena koje koincidira sa nazivom tuđe firme ili registrovanim verbalnim žigom nekog subjekta (Medvedev, 2016, str. 88).

Ta situacija je moguća, budući da žig kao pravo industrijskog vlasništva djeluje na principima teritorijalnosti (registrovan žig važi samo za teritoriju države ili više njih u kojoj/kojim je registrovan) i specijalnosti (dejstvo žiga se proteže na robe/usluge za koje je žig registrovan). Također, da bi došlo do registracije žiga, nadležni organ uprave u tim državama (kod nas Institut) ispitat će da li oznaka ispunjava sve uslove predviđene žigovnim propisima, koji uključuju i zaštitu starijih prava intelektualnog vlasništva.

Međutim, imena domena s druge strane, se registruju po jednom sasvim drugom setu pravila koji glasi “first come, first served” i podrazumijeva dodjelu imena domena onom subjektu koji je prvi zatraži, bez prethodnog ispitivanja legitimiteta subjekta da registruje domen i ocjena karakteristika odabranog naziva domena (kako bi to za oznaku radio Institut), a izraz je principa *prior tempore potior iure*.

Pa tako, ukoliko neki subjekt blagovremeno ne registruje svoje ime domena koje koincidira sa njegovim žigom, neko drugo lice to može učiniti neovisno od njega, pa mu ga čak nuditi i na “otkup”. Postoji i poseban naziv za takvo predatorsko postupanje i glasi “cybersquatting”, koje podrazumijeva registrovanje imena domena koje u sebi sadrži tuđi žig, s namjerom da ga se ponudi na “prodaju” titularu žiga (Mešević, 2003, str. 372).

Međutim, povreda žiga kroz registraciju domena ne mora ići samo u ovom pravcu, već može imati i oblik podražavanja, odnosno registracije imena domena koje slični registrovanom žigu i kod konzumenata stvara zabunu.

U BiH ovlaštenu administrator bosansko-hercegovačkog internet domena “.ba” (ccTLD) je još do 1996. godine Univerzitetski teleinformacioni centar (dalje u tekstu: UTIC), a koji u okviru svoje djelatnosti nudi registraciju SLD-a ispod ccTLD-a .ba i registraciju poddomena ispod SLD-ova –edu.ba, gov.ba, mil.ba, net.ba i org.ba (čl. 3 UTIC Pravilnika).

UTIC se ograđuje od odgovornosti u slučaju da ime domena vrijeđa tuđe pravo intelektualnog vlasništva (čl. 20, st. 2 i čl. 31, st. 1 c) UTIC Pravilnika), ne predviđa postupak rješavanja sporova ukoliko jedno ime domena vrijeđa neko pravo trećeg lica (pa tako i pravo žiga) i ne djeluje kao arbitražno tijelo, ali prepoznaje da postoji mogućnost nastanka spora tim povodom i za njega veže određene pravne posljedice i to:

- predviđa da se naziv domena može se ustupiti drugom licu na korištenje na osnovu Sporazuma o nagodbi u postupku medijacije ili sudskog rješenja ili pravomoćne presude (čl. 23, st. 1 UTIC Pravilnika);
- predviđa da, ukoliko se u vezi sa nazivom domena pokrene sudski postupak, taj naziv domena staviti u status čekanja do isteka zakupa (čl. 33 UTIC Pravilnika).

Zaista se veliki broj sporova između žigova i imena domena i rješava upravo upotrebom alternativnih načina rješavanja sporova. Jedan od poznatijih foruma te vrste je Centar za arbitražu i medijaciju Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO Arbitration and Mediation Center) koji je do sada procesuirao više od 57,000 predmeta vezanih za imena domena.

Kako je gore u okviru ovog poglavlja Priručnika navedeno, žig u privrednom prometu vrši funkcije obilježavanja i razlikovanja, funkciju identifikacije nosioca žiga sa njegovim žigom koji upućuje na porijeklo robe/usluge koja se njim obilježava, zatim funkciju garancije kvaliteta i funkciju reklamiranja. Sve ove funkcije žig može vršiti i na digitalnom/virtuelnom tržištu, a posebno ako se registruje ime domena koje koincidira sa nazivom žiga.

Ipak, ako to učini lice koje nije nosilac predmetnog žiga, ili ako lice registruje domenu koja sliči tuđem žigu i dovodi konzumente u zabunu, može se smatrati da je došlo do povrede žiga.

Naime, čl. 49 st. 2 ZOŽ sadrži isključiva prava nosioca žiga, koja vrijede i u virtuelnom okruženju i, između ostalog, obuhvataju i negativno ovlaštenje nosioca žigovnog prava da trećim licima zabrani da:

- neovlašteno koriste znak na način da nude robu, stavljaju je u promet ili obavljaju usluge pod zaštićenim znakom, te
- koriste zaštićeni znak u poslovnoj dokumentaciji ili u reklamama.

Bibliografija

- Dabović Anastasovska, J., & Zdraveva, N. (2022). Građanskopravna zaštita u funkciji efikasnog i efektivnog provođenja prava intelektualne svojine. *Zbornik radova Aktualnosti građanskog zakonodavstva i pravne prakse*, 19, 43–68.
- Damjanović, K., & Marić, V. (2008). *Intelektualna svojina* (2. izmjenjeno izd.). Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union, Službeni glasnik.

- Ebersohn, G. (2004). May domain name constitute trade mark (part 1). *Juta's Business Law*, 12(1), 39–42.
- Ebersohn, G. (2004). May domain name constitute trade mark (part 2). *Juta's Business Law*, 12(2), 61–65.
- EU IPR Enforcement (2014). *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva*. Sarajevo.
- Institut za intelektualno vlasništvo BiH. (2015). Metodologija za ispitivanje žigova, u primjeni od 1. 1. 2015. godine.
https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/brosure_i_publicacije/htvatski/metodologija_zigovi.pdf (pristupljeno 10. 12. 2022).
- Institut za intelektualno vlasništvo BiH. <https://www.ipr.gov.ba>
- Lukinović, M. (2019). *Intelektualna svojina*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union, Službeni glasnik.
- Manigodić, M. (1989). *Robni i uslužni žigovi*. Beograd: Pronalazaštvo.
- Marković, S. M. & Popović, D. V. (2015). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: Magistrat.
- McDonald's franchise. <https://www.franchisedirect.com/foodfranchises/mcdonalds-franchise-07030/ufoc> (pristupljeno 17. 1. 2023).
- Medvedev, S. (2016). Domain Name Dispute Resolution Practice. *Managing Intellectual Property*, 259, 87–90.
- Mešević, I. R. (2003). Cybersquatting – novi oblik povrede prava žiga. *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 46, 365–394.
- Morait, B. (2010). O nekim principijelnim pitanjima nematerijalne štete. *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjaluci*, 31/32, 69–79.
- Raičević, V. (2010). *Pravo industrijske svojine*. Novi Sad: Pravni fakultet za privredu i pravosuđe.
- Zlatović, D. (2007). Posebna zaštita dobro poznatih i čuvenih žigova. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 28(1), 1–31.

Propisi

- Direktiva (EU) 2015/2436 Evropskog parlamenta i Vijeća od 16. decembra 2015. godine o harmonizaciji propisa država članica o žigovima (preinaka). *Službeni glasnik EU*, L 336 od 23. decembra 2015. godine.
- Direktiva 2004/48/EC Evropskog parlamenta i Vijeća od 29. aprila 2004. godine o implementaciji prava intelektualne svojine, *Službeni glasnik EU*, br. L 195 od 2. juna 2004.
- Madridski aranžman o međunarodnom registrovanju žigova (1891). Revidiran u Briselu 1900., u Vašingtonu 1911., u Hagu 1925., u Londonu 1934., u Nici 1957. i u Štokholmu 1967. godine. https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-regulativa/serbian/Me%C4%91unarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_%C4%8D-lanica_SER/madrid_aranzman.pdf (pristupljeno 21. 12. 2022).
- Međunarodna klasifikacija roba i usluga (Ničanska klasifikacija), u svrhu registracije žigova, uspostavljena 1957., revidirana u Štokholmu 1967. i Ženevi 1977. godine, dopunjena 1979. godine.
- Pariska konvencija o zaštiti industrijskog vlasništva od 20. marta 1883. godine, revidirana 14. decembra 1900. godine u Briselu, 2. juna 1911. godine u Vašingtonu, 6. novembra 1925. go-

- dine u Hagu, 2. juna 1934. godine u Londonu, 31. oktobra 1958. godine u Lisabonu i 14. jula 1967. godine u Štokholmu. https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-regulativa/bosanski/Me%C4%91unarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_%C4%8Dlanica/pariska_konvencija_bos.pdf (pristupljeno 20. 12. 2022).
- Propis Savjeta Evropske unije br. 40/94 o žigu Evropske unije, 20. 12. 1993.
- Protokol koji se odnosi na Madridski aranžman o međunarodnom registrowanju žigova (1989). https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-regulativa/Hrvatski/Me%C4%91unarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_%C4%8Dlanica-HR/bih_protokol_madrid_2008_ratifikacija_hrv.pdf (pristupljeno 21. 12. 2022).
- Univerzitet u Sarajevu (2019). Pravilnik o općim uslovima za registraciju i korištenje naziva domena ispod bosanskohercegovačkog državnog internetskog domena.BA. <https://nic.ba/blogifier/data/administrator/2022/10/Pravilnik%20o%20opstim%20uslovima%20-%20precisenci%20tekst.pdf> (pristupljeno 22. 12. 2022).
- Uredba (EU) 2017/1001 Evropskog parlamenta i Vijeća od 14. juna 2017. godine o žigu Evropske unije. *Službeni glasnik EU*, L 154 od 16. juna 2017. godine.
- Uredba (EZ) 733/2002 Evropskog parlamenta i Vijeća od 22. aprila 2002. godine o implementaciji .eu top level domena. *Službeni glasnik EU*, L 113 od 30. aprila 2002. godine.
- Uredba (EZ) 874/2004 Evropskog parlamenta i Vijeća od 28. aprila 2004. godine o utvrđivanju pravila javne politike u vezi s primjenom i funkcijama .eu top level domene i načela kojima se uređuje registracija. *Službeni glasnik EU*, L 162 od 30. aprila 2004. godine.
- WTO. (1994). Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS), 15. april, stupio na snagu 1. januara 1995.
- Zakon o obligacionim odnosima. *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Službeni list RBiH*, br. 2/92, 13/93 i 13/94 i *Službeni glasnik RS*, br. 17/93 i 3/96.
- Zakon o parničnom postupku Brčko distrikta BiH. *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 28/18 i 6/21.
- Zakon o parničnom postupku FBiH. *Službene novine Federacije BiH*, br. 53/03, br. 73/05, 19/06 i br. 98/15.
- Zakon o parničnom postupku RS. *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 i 61/13.
- Zakon o trgovini. *Službeni glasnik RS*, br. 6/07.
- Zakon o unutrašnjoj trgovini. *Službene novine FBiH*, br. 40/10.
- Zakon o upravnom postupku BiH. *Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07 i 93/09.
- Zakon o žigu. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/10.

Sudska praksa

- Evropski sud za ljudska prava. Odluka po predstavi br. 72713/0, Ukrainian Media Group protiv Ukrajine od 18. maja 2004.
- Presuda Okružnog privrednog suda u Prijedoru, broj: 67 O Ps 115280 17 Ps, od 10. januara 2019. godine.
- Presuda Opštinskog suda u Zenici, broj: 43 O Ps 055117 11 Ps od 03. septembra 2011. godine.
- Presuda Osnovnog suda Brčko Distrikta BiH, broj: P-38/02-I, od 21. avgusta 2002. godine.
- Presuda Privrednog suda Hrvatske, broj: Pž-291/93, od 14 aprila 1993. godine.

Presuda Privrednog suda Republike Hrvatske, broj: Pž- 765/92. od 31. marta 1992. godine.

Presuda Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, broj: Pž-7214/03, od 31. maja 2006. godine.

Presuda Visokog trgovačkog suda Republike Hrvatske, poslovni broj: 24 Pž-99/2022-2, od 25. maja 2022.

Presuda Višeg privrednog suda Hrvatske, broj: P-1574/71, od 23. oktobra 1973. godine.

Presuda Višeg privrednog suda u Banja Luci, broj: 57 O Ps 12596 19 Pž, od 16. marta 2020.

OBLAST D

PATENTI

Sreto Crnjak*

Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur.**

* Sudija Suda Bosne i Hercegovine.

** Pomoćnica ravnatelja, Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. Sa sudijom Sretom Crnjakom napisala poglavlje "Svjedodžba o dodatnoj zaštiti".

Uvod

U međunarodnom i uporednom pravu termin “intelektualna svojina” je prihvaćen kao zajednički naziv za pravo industrijske svojine i autorsko pravo.

Industrijska svojina je pravno zaštićena intelektualna tvorevina koja se može koristiti u proizvodnji i prometu robe i usluga. Ona obuhvata: patente, industrijski dizajn, robne žigove, uslužne žigove, geografsku oznaku porijekla proizvoda, biljne sorte, topografiju integrisanog kola, *know-how*.

Svaki novi izum iz bilo koje industrijske grane vlasništvo je njegovog autora. Subjektivno pravo industrijske svojine nastaje odlukom nadležnog organa poslije sprovedenog upravnog postupka.

Oblast pronalazaka i patenata reguliše Zakon o patentu⁴²⁹. Postupak za priznanje patenta reguliše Pravilnik o postupku za priznanje patenta i konsenzualnog patenta⁴³⁰.

Bosna i Hercegovina je članica međunarodnih konvencija kojima je uređena ova oblast, i to: Pariske konvencije za zaštitu industrijske svojine od 20. marta 1883. godine, koja je više puta revidirana⁴³¹, Ugovora o saradnji u oblasti patenata (RST) zaključen u Vašingtonu 19. juna 1970. godine (dopunjen amandmanima 28. septembra i izmijenjen 3. februara 1984. godine), Ugovora o patentnom pravu usvojenog u Ženevi 1. juna 2000. godine, Strazburškog sporazuma o međunarodnoj klasifikaciji patenata od 24. marta 1971. godine, koji je izmijenjen i dopunjen 28. septembra 1979. godine, i Budimpeštanskog sporazuma o međunarodnom priznavanju depozita mikroorganizama radi postupka patentiranja od 27. aprila 1977. godine. Godine 2004. sa Evropskom patentnom organizacijom (ERO) je zaključen Sporazum o saradnji u oblasti patenata (Sporazum o saradnji i proširenju).

Na međunarodnom planu, najstariji i najvažniji izvor prava industrijske svojine je Pariska konvencija o zaštiti industrijske svojine (u daljem tekstu Pariska konvencija) koja je u više navrata revidirana. Na bazi ove Konvencije, usvojeno je više međunarodnih sporazuma koji omogućavaju članicama Pariske unije zaštitu prava industrijske svojine, na osnovu posebne prijave za svaku zemlju pojedinačno, kao što su: Madridski sporazum o međunarodnoj registraciji žigova, Haški sporazum za međunarodnu prijavu industrijskih uzoraka i modela, Lisabonski sporazum za zaštitu i međunarodnu registraciju oznake porijekla, Bečki sporazum o zaštiti i međunarodnoj registraciji topografskih znakova i niz drugih sporazuma bilo regionalnog karaktera (kao na primjer, Evropska konvencija o patentu, Panamerička konvencija o fabričkim i trgovačkim žigovima i dr.) ili šireg značaja.

⁴²⁹ *Službeni glasnik BiH*, broj 53/10.

⁴³⁰ *Službeni glasnik BiH*, broj 105/10.

⁴³¹ Štokholmski tekst od 14. jula 1967. godine.

Zaštita industrijske svojine, prema Pariskoj konvenciji, ima za predmet patente, korisne modele ("male patente"), industrijske uzorke i modele, žigove, trgovačko ime i geografske oznake porijekla, kao i suzbijanje nelojalne konkurencije.

Pariska konvencija o zaštiti industrijske svojine se zasniva na tri osnovna načela: 1) načelu nacionalnog tretmana; 2) načelu asimilacije; i 3) načelu minimalnih prava.

Načelo nacionalnog tretmana predviđa da državljani svake od zemalja članica Unije uživaju u ostalim zemljama Unije, ukoliko je riječ o zaštiti industrijske svojine, ista prava i obaveze kao i domaći državljani te zemlje. Oni će, ne samo uživati istu zaštitu, već će imati ista pravna sredstva protiv svake povrede nanesene njihovim pravima, s tim da se ispune uslovi i formalnosti koje nacionalni propisi zahtijevaju od domaćih državljana. Za uživanje ovih prava ne može se od pripadnika Unije tražiti ni uslov domicila, ni mjesta sjedišta u zemlji u kojoj se traži pravna zaštita.

Načelo asimilacije koje je predviđeno Konvencijom omogućava pripadnicima zemalja Unije da budu izjednačeni sa državljanima zemalja koje ne pripadaju Uniji pod uslovom da su domicilirani ili da imaju "Stvarno i ozbiljno industrijsko ili trgovinsko preduzeće" na teritoriji jedne od zemalja Unije. Primjenom načela nacionalnog tretmana i načela asimilacije proizlazi da u našoj zemlji zaštitu prava na patent ili znakove razlikovanja (generički naziv za modele, uzorke, žigove i oznake porijekla robe) pod istim uslovima kao naši državljani, uživaju pripadnici zemalja članica Unije, bez izuzetka.

Načelo minimalnih prava predviđa da će se na pripadnike Unije i asimilirana lica primjenjivati, pored nacionalnih propisa zemlje o kojoj je riječ i jedan broj prava, tzv. minimalnih prava, koja su predviđena samim tekstom Konvencije. Najvažnija prava u okviru minimalnih prava su pravo unionističkog i sajamskog prioriteta. Pravo unionističkog prioriteta znači da na osnovu prve uredne prijave podnijete u jednoj od zemalja članica Unije, podnosilac prijave može, u određenom vremenskom periodu (12 mjeseci za patente i korisne modele), tražiti zaštitu u svim drugim zemljama članicama Unije, pri čemu će se za sve kasnije podnijete prijave, koje se odnose na isti predmet zaštite, priznati pravo prvenstva (prioritet) prve podnijete prijave. Pravo sajamskog prioriteta se odnosi na priznanje izložbenog prvenstva za prijave patenta, korisnog modela, žiga, industrijskog modela i uzorka, čiji su predmeti zaštite izloženi na zvanično priznatoj međunarodnoj izložbi na teritoriji neke od zemalja članica Unije.

Odredbe međunarodnih ugovora u vezi sa patentima, kojima je pristupila Bosna i Hercegovina, primjenjuju se na predmete koje tretira Zakon o patentu Bosne i Hercegovine i, u slučaju sukoba sa odredbama ovog zakona, primjenjuju se odredbe međunarodnih ugovora.

Novine u Zakonu o patentu

Zakon o patentu je usklađen sa osnovnim pravnim institutima WTO – TRIPS Sporazuma i *Acquis* – u području patenata, te sa relevantnim međunarodnim konvencijama. Precizirane su određene odredbe koje su u praksi izazvale dileme i različita tumačenja, u cilju jačanja pravne zaštite nosioca patenta.

Novina u zakonu je mogućnost podnosioca prijave da zahtijeva patent i to: provođenjem postupka potpunog ispitivanja prijave patenta ili na osnovu prihvaćenih podnesenih rezultata potpunog ispitivanja prijave patenta ili, odgodu provođenja postupka potpunog ispitivanja prijave i dodjelu konsenzualnog patenta.

U skladu sa Evropskom patentnom konvencijom (EPC) i praksom u EU, uveden je i detaljno razrađen institut nastavka postupka i ponovne uspostave prava u slučaju kada podnositelj prijave ili nosilac patenta, odnosno konsenzualnog patenta propusti u roku izvršiti neku radnju čija je direktna posljedica gubitak prava iz prijave patenta ili patenta, odnosno konsenzualnog patenta.

Implementirane su Uredbe EU, koje se odnose na uvođenje svjedodžbe za dodatnu zaštitu lijekova i medicinskih proizvoda i na uvođenje certifikata za dodatnu zaštitu sredstava za zaštitu bilja.

Zakonom je uvedena mogućnost produženja trajanja patenta putem svjedodžbe o dodatnoj vremenskoj zaštiti za lijekove i medicinske proizvode i za sredstva za zaštitu bilja, koji su već zaštićeni patentom, za vrijeme koje je bilo potrebno za stavljanje toga proizvoda na tržište, ali ne duže od pet godina od datuma stupanja svjedodžbe na snagu.

Detaljnije je uređen postupak po međunarodnoj prijavi prema Ugovoru o saradnji u području patenata (PCT).

Posebni dio posvećen je proširenom evropskom patentu i učincima evropskog patenta i prijave evropskog patenta na Bosnu i Hercegovinu, u skladu sa Sporazumom o saradnji i proširenju između Savjeta ministara Bosne i Hercegovine i Evropske patentne organizacije⁴³².

Zakonom se detaljnije uređuje postupak upisa promjena, evidencije prometa, prenosa prava, licence, zaloga, kao i postupak koji Institut vodi po prijedlogu za proglašenje rješenja o priznanju patenta ništavim.

Detaljno su regulisana ograničenja učinka patenta, prinudna licenca, građanskopravna zaštita u slučaju povrede isključivog prava, privremene mjere i carinske mjere, koje nosilac patenta može preduzimati u slučajevima uvoza, tranzita i izvoza robe proizvedene protivno odredbama zakona.

⁴³² Službeni glasnik BiH – Međ. ugovori, br. 02/04.

Usaglašenost Zakona o patentu sa evropskim zakonodavstvom

Zakon o patentu je urađen u skladu sa praksom pravnih sistema zemalja EU i Jedin-
stvenim pravilima za izradu pravnih propisa u institucijama BiH. Zakon je usuglašen
sa WTO, Ugovorom o trgovinskopravnim aspektima prava intelektualnog vlasništva
(TRIPS) i sa *Acquisom*:

- Uredba (EU) broj 1768/92 Evropskog parlamenta i Vijeća od 18. juna 1992. godine,
koja se odnosi na uvođenje svjedodžbe o dodatnoj zaštiti za lijekove namijenjene lju-
dima ili životinjama, kako je dopunjavana,
- Uredba (EU) broj 1610/96 Evropskog parlamenta i Vijeća od 23. jula 1996. godine,
koja se odnosi na uvođenje svjedodžbe o dodatnoj zaštiti za proizvode za zaštitu bi-
lja, kako je dopunjavana,
- Direktiva (EU) broj 44/98 Evropskog parlamenta i Vijeća od 6. jula 1998. godine o za-
konskoj zaštiti pronalazaka s područja biotehnologije,
- Uredba (EU) broj 816/06 Evropskog parlamenta i Vijeća od 17. maja 2006. godine o
prinudnom licenciranju патената koji se odnose na proizvodnju farmaceutskih proi-
zvoda za izvoz u zemlje s problemima javnog zdravlja⁴³³,
- Evropska patentna konvencija (EPC) iz 1973. godine, kako je mijenjana i dopunjava-
na, uz provedbene propise, te

sa međunarodnim konvencijama u području патената čija je članica Bosna i Hercego-
na (Pariska konvencija za zaštitu industrijskog vlasništva, Ugovor o saradnji u područ-
ju патената (PCT), Budimpeštanski sporazum o međunarodnom priznavanju depozita
mikroorganizama u svrhu patentnog postupka) i sa Ugovorom o zakonu o patentu (*Pa-
tent Law Treaty*) kojem namjerava pristupiti.

1. Pojam патента i предмет zaštite патентом

Pronalazak je novi proizvod ili postupak koji rješava neki tehnički problem (za razliku
od otkrića koje se odnosi na nešto što postoji ali još nije otkriveno). Patent je subjektiv-
no pravo kojim se pravno štiti pronalazak.

Pojam патента sadržan je u odredbi člana 6. stav (1) Zakona o patentu. Prema toj odred-
bi patent je isključivo pravo koje se priznaje za pronalazak iz bilo kojeg područja tehnike,
koji je nov, koji ima inventivni nivo i koji je industrijski primjenjiv (patentibilni prona-
lazak). To su tri materijalno pravna uslova koja se moraju ispuniti kako bi se prona-
lazak mogao patentirati. Ova tri uslova skoro su univerzalno prihvaćena i pravna teorija i
praksa ih ujednačeno tumače.

⁴³³ Uredba je izvedena iz Odluke o provođenju tačke 6. Deklaracije iz Dohe o Sporazumu TRIPS i javnom
zdravlju od 30. avgusta 2003. godine, Izmjena i dopuna TRIPS, član 31. bis reguliše isto pitanje.

Zakon ne daje definiciju pronalaska, već navodi nepotpunu listu stvari koje se ne smatraju pronalascima. U smislu uslova propisanih stavom (1) člana 6. Zakona o patentu, pronalascima se ne smatraju: 1) otkrića, naučne teorije, matematički metodi; 2) estetske tvorevine; 3) planovi, pravila i metodi za izvođenje umnih aktivnosti, igara ili privrednih aktivnosti; 4) programi kompjutera i 5) prezentacija informacija definisana samim sadržajem tih informacija.

Predmet pronalaska koji se štiti patentom može biti proizvod (npr. uređaj, supstanca, kompozicija, biološki materijal – mikroorganizam, biljna ili životinjska ćelijska kultura) ili postupak, kao i primjena poznatog proizvoda ili postupka u nove svrhe.

Prema uslovima iz stava 1. člana 6. Zakona o patentu, patentom se mogu štiti i izumi s područja biotehnologije, pa tako: 1) proizvod koji se sastoji od biološkog materijala ili koji sadržava biološki materijal; 2) postupak kojim je taj biološki materijal proizveden, prerađen ili upotrijebljen i 3) biološki materijal izolovan iz prirodne okoline ili proizveden tehničkim postupkom, čak i ako se ranije nalazio u prirodi.

Definicije biološkog materijala i bitno bioloških postupaka date su u st. (3) i (5) istoga člana. Prema toj definiciji, biološki materijal je bilo koji materijal koji sadrži genetičku informaciju i koji se može razmnožavati sam, ili se može razmnožavati u biološkom smislu. Postupak za dobijanje biljaka ili životinja bitan je biološki ako se u potpunosti sastoji od prirodnih postupaka kao što su ukrštanje ili selekcija.

Patentibilnost biljaka i životinja bit će ispunjena ako njihova tehnička izvodljivost nije ograničena na određenu biljnu ili životinjsku vrstu i ako postupak za njihovo ostvarivanje nije bitno biološki.

Uvođenjem ovih odredaba koje nisu postojale u dosadašnjem zakonskom rješenju izvršeno je usuglašavanje sa članovima 2. i 3. Direktive broj 98/44 EC od 6. jula 1998. godine o pravnoj zaštiti izuma s područja biotehnologije. Regulativa člana 6. Zakona o patentu Bosne i Hercegovine je u skladu sa članom 52 (1) Evropske patentne konvencije i članom 27. TRIPS.

SUDSKA PRAKSA

Naknada zbog povrede patenta

Zakon o industrijskom vlasništvu (Narodne novine, broj: 53/91, 19/92, 61/92, 26/93, 78/99 i 33/02)

Čl. 45.

Ako je patent izdan na postupak njegovo se djelovanje odnosi i na proizvode neposredno dobivene tim postupkom.

Prema praksi EPLA (Sporazuma o europskim patentnim parnicama) se u složeni(ji)m slučajevima odgovor na pitanje radi li se o patentu odnosno o povredi patenta treba potražiti u onome na što upućuje Čl. 69. EPC (The European Patent Convention — 1973), tj. da se opseg zaštite ispituje i cijeni tumačenjem naznaka i termina (izraza - wording) u samom zahtjevu za priznanje izuma patentom, a da se pri tome mogu koristiti i opis (tekst) i crteži da bi se u slučaju potrebe (nejasnoća) mogao bolje interpretirati, pojasniti i ocijeniti sami zahtjev za zaštitu izuma patentom. Uz to se mogu uzeti u obzir i druge “glavne stvari”, kao što su kako sami proces dolaska do izuma, tako i konačni izum kao “produkt” toga procesa, te patentibilnost izuma, njegova namjena i ius prioritatis.

Tužitelj Z.M. iz Z. tuži I.-tuženika “T.” iz V., pa proširuje tužbu i protiv II.-tuženika D.B. i III.-tuženika Ž.B., oba iz V., navodeći da je kao izumitelj prijavio bivšem Saveznom zavodu za patente pet izuma koji se odnose na postupke reparature tanjurastog ogjavlja naplatka s deformiranim provrtima automobilskog kotača, a da tuženici bez ovlaštenja koriste izume tužitelja i nanose mu nematerijalnu i materijalnu štetu, pa traži da se tuženima naloži da prestanu s daljnjim obavljanjem radnji kojima čine povredu prava tužitelja i da ne stavljaju u promet proizvode kojima čine povredu prava tužitelja bez zaštitnog znaka, sve uz naknadu štete.

I.-tuženik poriče da se ikada koristio tužiteljevim izumima i navodi da se popravkom i repariranjem naplataka (felgi) isključivo bave njegovi kooperanti, vlasnici strojobravarске radionice — II. i III.-tuženici, ističući, pak, da se njihova tehnologija apsolutno razlikuje kako u teorijskom tako i u praktičnom pogledu same izvedbe od tužiteljeve. Budući da je u međuvremenu nad I.-tuženikom otvoren stečajni postupak, temeljem čl. 212. toč. 4. Zakona o parničnom postupku valjalo je prekinuti postupak protiv njega.

U tijeku postupka ovaj sud je našao da je tužitelj u konkretnom slučaju nositelj dva patenta, tj. patenta pod nazivom “POSTUPAK OBNOVE TANJURASTOG OGLAVLJA NAPLATKA S DEFORMIRANIM PROVRTIMA AUTOMOBILSKOG KOTAČA” (priznatog od strane Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske /dalje: DZIV/ o upisu patenta pod tim nazivom i objavljenog u Hrvatskom patentnom glasniku DZIV-a broj 3, 1996, str. 67 pod brojem P... s pravom prvenstva od 1.3.1985. i važnošću do 28.02.2005.) i patenta pod nazivom “POBOLJŠANI POSTUPAK REPARATURNE OPRAVKE NAPLATKA S DEFORMIRANIM PROVRTIMA AUTOMOBILSKOG KOTAČA” (priznatog od strane DZIV-a rješenjem broj P... od 29.12.1995. o upisu patenta pod tim nazivom i objavljenog u Hrvatskom patentnom glasniku DZIV-a broj 2, 1995, 6, str. 1214.). Polazeći od toga da je u tužbi i u tijeku postupka navedeno više izuma, te od toga da ona osoba koja je podnijela patentnu prijavu za izume za koje nije ishodila i priznanje određenog patenta ne uživa punu patentnu zaštitu kao izumitelj za taj izum jer nije nositelj patenta, zatim od odredaba čl. 50. st. 1. Zakona o industrijskom vlasništvu (dalje: ZIV) da se podnošenjem uredne prijave patenta stječe privremeno pravo iz čl. 44. tog Zakona (tj. isključivo pravo korištenja u proizvodnji zaštićenog patenta, isključivo pravo stavljanja u promet predmeta izrađenih prema zaštićenom patentu, pravo raspolagati

patentom i pravo na naknadu kad druga osoba upotrebljava u proizvodnji zaštićeni izum, odnosno pravo na udio u dohotku i dr.), kao i pravo iz čl. 45. ZIV-a, ovaj sud je našao da tužitelj ima - pored zaštite naprijed navedenih patenata - i pravo na djelomičnu i privremenu zaštitu i svojih triju preostalih prijavljenih izuma, jer prava po prijavama djeluju erga omnes i tužitelj je ta prava stekao od dana podnošenja uredne prijave, ali ona su privremena, jer su - pored ostalog - sva ta prava uvjetovana donošenjem ili nedonošenjem meritorne odluke DZIV-a o priznanju i upisu priznatog prava u odgovarajući registar.

Glede, pak, navoda II.- i III.-tuženika da su se i prije podnošenja tih tužiteljevih prijava savjesno i nejavno koristili u Republici Hrvatskoj takvim izumom (pa da, slijedom toga, a temeljem odredaba čl. 58. ZIV-a, tužiteljevo podnošenje prijave patenata te donošenje rješenja o priznanju prava na patente ne utječe na njihovo pravo da se koriste, bez ikakvih obveza, istim takvim izumom), ovaj sud - nakon provedenih dokaza na okolnost jesu li, gdje i kako II. i III.-tuženik obavljali opravke i rekonstrukcije naplatka kotača vozila i prije tužiteljevih prijava - nije prihvatio navode tuženika da su stekli pravo da se koriste bez ikakvih obveza istim takvim izumom, jer se za primjenu odredaba čl. 58. ZIV-a traži kumulativno ispunjenje dva uvjeta (savjesno korištenje i nejavno korištenje u Republici Hrvatskoj takvim izumom), a iz iskaza svjedoka i tuženika-stranaka razvidno je da se tuženici jesu savjesno ali i javno, u svome zvanično registriranom i svakome dostupnom obrtu, koristili takvim izumom, a uvjet je nejavno korištenje.

Polazeći od odredaba čl. 20. ZIV-a (da se patentom štiti izum koji čini novo tehničko rješenje određenog problema, koji je rezultat stvaralačkog rada, koji je tehnički izvodljiv i koji se može primijeniti u industrijskoj ili drugoj djelatnosti) i odredaba čl. 21. istog Zakona (da je izum nov ako prije podnošenja prijave patenta nije bio obuhvaćen stanjem tehnike), a iznalazeći što je (uz naznake oblasti tehnike, stanja tehnike, opise izuma /postupka/, patentnog zahtjeva i sažetke biti izumá) u pojedinim prijavama predmetnih patenata postavljeno kao tehnički problem, ovaj sud je našao da je uz tužiteljevu prijavu izuma zaštićenog patentom pod nazivom "POSTUPAK OBNOVE TANJURASTOG OGLAVLJA NAPLATKA S DEFORMIRANIM PROVRTIMA AUTOMOBILSKOG KOTAČA" tehnički problem definiran na sljedeći način: "kako pomoću plinskog plamenika vođenog po liniji kružnice izrezati i odstraniti središnji dio tanjurastog oglavlja naplatka, na kojem su provrti...", odnosno uz tužiteljevu prijavu izuma zaštićenog patentom pod nazivom "POBOLJŠANI POSTUPAK REPARATURNE OPRAVKE NAPLATKA S DEFORMIRANIM PROVRTIMA AUTOMOBILSKOG KOTAČA" tehnički problem definiran na sljedeći način: "kako omogućiti jednoliko kompaktno zavarivanje cijelog kružnog profiliranog ruba novog ravnog dijela tanjurastog oglavlja na mjestu odstranjenog...", te prihvatio nalaz i mišljenje vještaka, ocijenivši da se tehnički problem sastoji u iznalaženju načina, metode, postupka kako da se popravi oštećeni naplatak. U konkretnom slučaju tužitelj je to izumio i zaštitio (kroz) postupak koji se sastoji u, najjednostavnije rečeno, izrezivanju oštećenog dijela naplatka te obradi i navarivanju novog dijela, sve to s određenim redoslijedom pojedinih radnji i njihovog rasporeda, a radi postizanja postavljenog cilja, tj. popravka

oštećenog naplatka. U tijeku postupka je nedvojbeno utvrđeno, a to su potvrdili i sami tuženici, da i oni vrše popravak oštećenog naplatka izrezivanjem oštećenog dijela, obradom i navarivanjem novog dijela, koji postupak, pak, koristi i koji postupak je patentirao tužitelj. Pri tome, po ocjeni ovoga suda, nije od značaja jesu li kod tužitelja i tuženika pri postupku izrezivanja oštećenog dijela, obradi i navarivanju, pojedini strojni postupci i dr. potpuno isti ili su u nečemu različiti niti kakva su upinjanja ili profili presjeka rubova otvora i dr., jer strojni postupak, upinjanja i dr. služe i, ustvari predstavljaju pojedina sredstva i stadije postupka u kojem se ostvaruje sami popravak po ideji, tj, po izumu tužitelja, a tuženici koriste tu ideju, to rješenje, te izume i te zaštićene patente tužitelja. Slijedom toga su tuženici povrijedili patentno pravo tužitelja.

Tužitelj ih, pak, nije ovlastio na uporabu svojih zaštićenih patenata, te pošto se povredom prava tužitelja iz zaštićenog patenta - prema odredbama čl. 118. ZIV-a srnatra svaka neovlaštena uporaba u proizvodnji i gospodarskom prometu zaštićenog patenta ili neovlašteno raspolaganje patentom, te pošto su predmetni patenti izdani na postupak pa se njihovo djelovanje *ex lege* odnosi i na proizvode neposredno dobivene tim postupkom, ovaj sud je našao da je tužbeni zahtjev tužitelja utemeljen.

Glede, pak, utvrđivanja visine tužbenog zahtjeva sud je proveo dokaze po vještaku financijske struke pa je sudski vještak u svorn nalazu i mišljenju od 25.5.1999. godine, kojega sud prihvaća jer je izrađen stručno, sveobuhvatno i obrazloženo i pruža pouzdanu osnovu za presuđenje a ni stranke nisu imale primjedaba na nalaz, utvrdio koliku su zaradu tuženici ostvarili popravkama (obnovama) naplataka u pojedinoj godini. Pošto se kod neovlaštene uporabe patenta od osoba koje neovlašteno koriste zaštićeni izum određuje licencna naknada koju bi inače nositelj patenta ostvario da je na takve osobe koje koriste patent prenijela ugovorom svoje pravo iz zaštićenog patenta, jer je neovlaštenim korištenjem zaštićenog patenta nositelj patenta izgubio mogućnost ostvarenja dobiti, ovaj sud je pošao od toga da je tražena naknada jednaka prosječnoj licencnoj naknadi za ustupljenu uporabu prava iz patenta u toj djelatnosti, te od činjenice da je tužitelj imao s "P." iz Z. sklopljen Ugovor od 18.9.1986. o ustupanju prava korištenja svojih izuma, pa iako je važnost toga Ugovora istekla dana 31.12.1990. godine, ovaj sud je našao da je i u predmetnom slučaju primjenjiva licencna naknada u visini od tamo ugovorenih 30% i dosudio tužitelju naknadu tome odgovarajućeg iznosa te obvezao tuženike da ne stavljaju u promet proizvode kojima čine povredu prava tužitelja bez zaštitnog znaka i da se na njihov trošak ova presuda u objavi jedanput u dnevnim listovima "Večernji list" i "Jutarni list" Zagreb u prvim brojevima po nastupanju pravomoćnosti presude.

(TS Zagreb, P-20104/88 od 16. studenog 2000. godine)

Pravo na zaštitu pronalaska

Zakon o patentima

član 11

Sentenca:

Načelna ideja ne uživa zaštitu po propisima o intelektualnoj svojini.

Iz obrazloženja:

Tužilac nije stvorio nikakvo autorsko delo, pa ne može tražiti ni autorsku naknadu. On jeste konsultovan u traganju za idejnim rešenjem konstrukcije alata za povezivanje donceta na ventilatorskim turbinama i jeste u razgovorima dao ideju da se ovaj alat konstruiše na bazi pneumatike, ali to nije dovoljno da ostvari pravo na naknadu. Iznošenje ideje nije praćeno analizama, skicama, nacrtima ili drugom dokumentacijom na osnovu koje bi se moglo reći da je došlo do njene materijalizacije. Zato se, ni po članu 19 Pravilnika o utvrđivanju doprinosa radnika koji daje inovacijom, racionalizacijom ili drugim vidovima stvaralaštva, iznošenje ove ideje ne može podvesti ni pod jedan od oblika stvaralaštva, koji daje pravo na naknadu. Tužiocu ne pripada ova naknada na osnovu člana 159 tada važećeg Zakona o zaštiti pronalazaka i tehničkih unapređenja (član 11 sada važećeg Zakona o patentima "SI. list SRJ", br. 15/95, 39/95 - ispr. i 28/96). Postojala je samo načelna ideja, kao misao, ali ona nije zaštićena propisima o autorskom pravu i tehničkim inovacijama.

Presuda Vrhovnog suda Srbije, Gž. 35/99 od 1. 9. 1999. godine.

Privrednik broj 133

1.1. Pronalasci koji su izuzeti od mogućnosti priznanja patenta

Svi patentni sistemi zabranjuju određene vrste pronalaska. Zabrane se uglavnom odnose na pronalaskе čije bi objavljivanje ili korištenje bilo suprotno zakonu ili moralu, na pronalaskе hemijske materije, pronalaskе lijekova, pronalaskе sredstava za ishranu, pronalaskе vezane za korištenje atomske energije i dr.

U članu 7. Zakona o patentu su navedeni pronalasci koji su izuzeti od mogućnosti priznanja patenta (izuzeci od patentibilnosti):

Ne može se priznati patent za pronalaskе životinjskih i biljnih sorti i bitno bioloških postupaka za dobivanje biljaka ili životinja, osim pronalazaka nebioloških i mikrobioloških postupaka i proizvoda dobivenih tim postupcima, čime je izvršeno usuglašavanje sa članom 4. Direktive broj 98/44 EC o pravnoj zaštiti pronalazaka s područja biotehnologije.

Patent se ne može priznati niti za ljudsko tijelo, kao ni za razne stepene njegova oblikovanja i razvoja ili za jednostavno otkriće jednoga od njegovih elemenata, uključujući sekvenciju ili djelimičnu sekvenciju gena. Ipak, pronalazak koji se odnosi na element izoliran iz ljudskoga tijela ili koji je proizveden tehničkim postupkom, uključujući sekvenciju ili djelimičnu sekvenciju gena, može biti patentibilan iako je strukturom jednak strukturi prirodnog elementa. Industrijska primjenjivost sekvencije ili djelimične sekvencije gena mora biti potpuno razotkrivena u patentnoj prijavi. Uvođenjem ove odredbe postignuto je usuglašavanje sa članom 5. Direktive broj 98/44 EC o pravnoj zaštiti pronalazaka s područja biotehnologije.

Ne može se priznati patent ni za pronalasku koji se odnose na dijagnostičke ili hirurške postupke, ili postupke liječenja koji se primjenjuju direktno na ljudskom ili životinjskom tijelu, osim proizvoda, posebno materije i smjesa koje se primjenjuju u navedenim postupcima, što je u potpunosti usuglašeno sa članom 52(4) EPC. Ovaj član, takođe, daje definiciju mikrobiološkog postupka iz člana 2. Direktive EU 98/44 EC o pravnoj zaštiti pronalazaka s područja biotehnologije.

Patentom se ne mogu štititi ni pronalasci čija bi komercijalna upotreba bila protivna javnom poretku ili moralu pri čemu se ne smatra da je komercijalno iskorištavanje pronalaska protivno javnom poretku ili moralu samo zbog toga što je zabranjeno propisom.

Zakon daje popis takvih pronalazaka, koji nije konačan: 1) postupci kloniranja ljudskih bića; 2) postupci za modifikovanje genetičkog identiteta matičnih ćelija ljudskih bića; 3) upotreba ljudskih embriona u industrijske ili komercijalne svrhe i 4) postupci za modifikovanje genetičkog identiteta životinja koji bi vjerovatno prouzrokovali njihovu patnju bez ikakve bitne medicinske koristi za čovjeka ili životinju, kao i životinje koje su rezultat takvih postupaka. Zakon je u potpunosti usuglašen sa članom 6. Direktive broj 98/44 EC o pravnoj zaštiti pronalazaka s područja biotehnologije.

1.2. Uslovi patentibilnosti

Da bi pronalazak bio patentibilan, mora rješavati tehnički problem, biti nov, imati inventivni nivo i biti industrijski primjenjiv.

1.2.1. Novost pronalaska

Pronalazak se smatra novim (uslov novosti) ako nije obuhvaćen postojećim stanjem tehnike niti je na bilo koji način obznanjen prije objave u *Službenom glasniku Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine* (u daljem tekstu: *Službeni glasnik*).

Pod stanjem tehnike podrazumijeva se sve što je učinjeno dostupnim javnosti u svijetu – na takav način da ga stručnjak iz odgovarajuće oblasti tehnike može primijeniti. U tom smislu, uzima se da stanje tehnike čine sva tehnička rješenja dostupna javnosti, prije

datuma podnošenja prijave za priznanje patenta, koja su učinjena pismenim ili usmenim opisom, objavljivanjem, izlaganjem, prikazivanjem ili upotrebom ili na bilo koji drugi način koji stručnjacima omogućava da ga primijene.

Datum prvenstva prijave podrazumijeva datum podnošenja prve prijave patenta za pronalazak čija se novost ispituje. Pod danom podnošenja prijave patenta za određeni pronalazak podrazumijeva se dan prvog podnošenja prijave u Bosni i Hercegovini ili dan prvog podnošenja prijave patenta za isti pronalazak u nekoj od zemalja članica Pariske konvencije, odnosno članica Svjetske trgovinske organizacije, za koju je u Bosni i Hercegovini zatraženo i priznato pravo prvenstva. Dopušta se mogućnost zaštite patentom materije ili smjesa sadržanih u stanju tehnike, koje se primjenjuju u postupcima iz člana 7. stav (1) tačka c) zakona (dijagnostički ili hirurški postupci ili postupci liječenja koji se primjenjuju direktno na ljudskom ili životinjskom tijelu, osim proizvoda, posebno materije i smjesa koje se primjenjuju u navedenim postupcima) pod uslovom da njihova primjena u navedenim postupcima nije sadržana u stanju tehnike, čime se omogućava priznavanje patenata i za tzv. drugu medicinsku upotrebu materije i smjesa, iako su one već sadržane u stanju tehnike. Uvođenjem ove odredbe postignuto je usuglašavanje s odredbom člana 54(5) EPC.

Pronalazak se smatra novim i kad je obuhvaćen stanjem tehnike u periodu od najviše šest mjeseci prije podnošenja prijave za njegovu zaštitu, a pod uslovom da je to očigledna zloupotreba u pogledu podnosioca prijave patenta ili njegovog pravnog prednika (posljedica neovlašćenog objavljivanja) ili da je podnosilac prijave ili njegov pravni prednik prikazao pronalazak na službenoj ili službeno priznatoj izložbi u skladu sa Konvencijom o međunarodnim izložbama potpisanom u Parizu 22. novembra 1928. godine i revidiranom posljednji put 30. novembra 1972. godine, pod uslovom da podnosilac naznači u prijavi patenta prilikom njenog podnošenja da je pronalazak bio izložen i da najkasnije u roku od četiri mjeseca od datuma podnošenja prijave podnese odgovarajuću potvrdu o izlaganju pronalaska.

1.2.2. Inventivni nivo pronalaska

Pronalazak ima inventivni nivo (uslov neočiglednosti), kad rješenje određenog problema za stručnjaka iz određene oblasti ne proizlazi na očigledan način iz stanja tehnike.

Da bi jedan pronalazak mogao da se pravno zaštititi on treba da je rezultat stvaralačkog rada koji dovodi do rješenja tehničkog problema koji za stručnjake u oblasti u kojoj je pronalazak nastao ne proizlazi na očigledan način iz stanja tehnike. Ovaj uslov je potreban jer mnoga nova tehnička rješenja predstavljaju samo prilagođavanja ili usavršavanja poznatih tehničkih rješenja. Ona jesu nova, ali nisu podobna za zaštitu jer ne ispunjavaju uslov inventivnosti.

1.2.3. Privredna primjenjivost proizvoda

Pronalazak je industrijski primjenjiv (uslov korisnosti) ako se predmet pronalaska može proizvesti ili upotrijebiti u bilo kojoj grani industrije i u poljoprivredi (praktična industrijska izvodljivost). Pronalazak postupka je primjenjiv ako se može upotrijebiti u proizvodnji ili pružanju usluga.

SUDSKA PRAKSA

Naknada zbog povrede patenta - tehničkog unapređenja

Zakon o patentima Republike Hrvatske (Narodne novine, broj: 78/99, 32/02)

Član 4

“Patent se priznaje za izum koji je nov, ima inventivnu razinu i koji se može industrijski primijeniti.”

Zakon o patentima, koji je stupio na snagu 1. siječnja 2000. godine, ne sadrži odredbe iz Zakona o industrijskom vlasništvu iz 1991. godine o inovacijama odnosno tehničkim unapređenjima.

Tužitelj D.J. iz Z. navodi kako je kod tuženika iz “T” Sv.N., koji se pored ostalog bavi i proizvodnjom cijevi od armiranog poliestera, našao da kvaliteta tih cijevi ne zadovoljava tehničke propise, pa je zbog toga izradio svoj Elaborat o proizvodnji cijevi od armiranog poliestera; kako je bit njegove inovacije iz Elaborata izvlačenje cijevi iz kalupa bez oštećenja bilo unutarnje bilo vanjske stijenke; kako su po narudžbi broj ... cijevi napravljene prema njegovom ponuđenom Elaboratu i tako kvalitetno napravljene – isporučene kupcu.

Saslušani svjedoci su dali kontradiktorne iskaze, tj. jedan kako je predmetni Elaborat ustvari samo jedna skupa improvizacija a ne inovacija ili tehničko unapređenje jer se sam sustav izvlačenja nije promijenio – ostao je isti način izvlačenja kao i ranije, tj. saj-lom koju vuče konj ili traktor ili neki drugi pogon; drugi kako je tužitelj unosi nečeg dosta novog što im je pomagalo u radu, npr. kako su do njegovog dolaska radili cijevi dužine 2-3 metra, a ako je trebala cijev dužine do 6 m morali su prvo uraditi manju cijev pa je razrezati da bi je izvadili iz kalupa te na nju spajati drugu istu takvu urađenu cijev, a da je tužitelj napravio takav kalup u kojem se mogla odmah uraditi cijev tražene dužine u komadu, i dr.

Tužitelj navodi da je svoj Elaborat kao inovaciju odnosno tehničko unapređenje glede metode za obavljanje posla oko izrade odnosno proizvodnje cijevi od armiranog poliestera uradio u IV. mjesecu 2000. godine. Međutim, nakon što je u srpnju 1999. godine došlo do donošenja novih, posebnih zakona iz oblasti industrijskog vlasništva, među kojima i

Zakona o patentima (koji u sebi ne sadrži odredbe iz ranijeg Zakona o industrijskom vlasništvu iz 1991. godine o inovacijama odnosno tehničkim unapređenjima), ti novi zakoni se primjenjuju počev od 1. siječnja 2000. godine, a kako je tužitelj Elaborat izrađen u travnju 2000. godine, u ovoj pravnoj stvari se primjenjuju odredbe toga Zakona o patentima, tj. o izumima koji se mogu zaštititi patentom.

Među strankama nije sporno da tužitelj Elaborat nije zaštićen patentom, a sporno je predstavlja li i donosi li taj Elaborat nešto novo i u čemu. Prema iskazu tužitelja, bit njegove inovacije iz Elaborata je izvlačenje cijevi iz kalupa bez oštećenja i to kako unutarnje tako i vanjske stijenke, dok je mišljenje vještaka da se ne radi o tehničkom unapređenju, pri čemu tužitelj ističe kako to mišljenje proizlazi iz konusa a ne iz same metode izrade objašnjavajući kako kod njega nije postignut, teorijom određeni, stupanj skošenja tj. sužavanja kalupa zbog toga što je kalup koji je bio deformiran zbog nestručnog rada tuženikovih radnika morao biti popravljen, a nije se mogao napraviti novi jer tuženik nije za to imao sredstava pa se zbog toga nije mogao, prilikom tog popravka, postići teorijom određeni stupanj skošenja, ukazujući i na to da je u Nalazu i mišljenju navedeno da je skošenje ipak postignuto.

Odredbama čl. 4. Zakona o patentima regulirano je pod kojim se uvjetima izum priznaje patentom pa analognom primjenom tih odredaba na predmet Elaborata tužitelja, izum mora biti nov, imati inventivnu razinu i da se može industrijski primijeniti, osim ako se radi o pravilima, uputama ili metodama za obavljanje poslova. U tom slučaju se to ne smatra izumom, makar bilo novo, imalo inventivnu razinu i moglo se industrijski primijeniti. Kako se, po ocjeni ovoga suda, radi upravo o tome da tužitelj Elaborat predstavlja pravila, upute i metode za obavljanje poslova na izvlačenju cijevi iz kalupa bez oštećenja, a pravila, upute i metode za obavljanje poslova nisu pozitivnim zakonom zaštićeni kao izum, valjalo je odbiti tužbeni zahtjev u cijelosti.

(TS Zagreb, P-3175/03 od 28 prosinca 2007. godine)

2. Pronalazak stvoren u radnom odnosu

Zaštita pronalazaka nastalih u radnom odnosu zadire u dvije pravne oblasti: radno pravo i pravo industrijske svojine. Ove dvije oblasti prava se veoma razlikuju po svom pristupu. U radnom pravu princip je da poslodavac prisvaja sve rezultate rada radnika koji za to dobija naknadu. U pravu industrijske svojine vlada princip da je pronalazač izvorni nosilac prava na svom pronalasku i da samo voljom pronalazača pravo može preći na drugo lice.

Prema Zakonu o patentu, pravo na podnošenje prijave patenta za pronalazak stvoren u okviru radnog odnosa uređuje se posebnim propisom, opštim aktima poslodavca ili ugovorom o radu.

U slučaju da je pronalazač stvorio pronalazak u radnom odnosu, tada se prava pronalazača, prava preduzeća ili drugog pravnog lica, gdje je pronalazak nastao, uređuju u skladu sa posebnim propisom, opštim aktima preduzeća, odnosno pravnog lica i ugovorom između poslodavca i radnika, odnosno njihovih predstavnika.

Pronalaskom iz radnog odnosa smatra se: 1) pronalazak koji zaposleni stvori izvršavajući svoje redovne radne obaveze ili posebno naložene zadatke vezane za naučno-tehničko istraživanje i razvoj, kao i pronalazak koji nastane u izvršavanju ugovora o istraživačkom radu zaključenog s poslodavcem; 2) pronalazak koji nije naprijed obuhvaćen (pod 1), a koji zaposleni stvori u vezi sa aktivnostima poslodavca ili korišćenjem materijalno-tehničkih sredstava, informacija i drugih uslova koje je obezbijedio poslodavac i 3) pronalazak koji zaposleni stvori u roku od godinu dana od dana prestanka radnog odnosa, a koji bi, da je stvoren u toku radnog odnosa, bio jedan od tih pronalazača. Pravo na zaštitu pronalaska iz radnog odnosa ima poslodavac, kad ugovorom između pronalazača i poslodavca nije drukčije uređeno.

U slučaju da je pronalazak iz radnog odnosa zaštićen na ime poslodavca, pronalazaču pripadaju moralna prava u vezi sa tim pronalaskom, kao i pravo na naknadu, zavisno od efekta ekonomskog iskorišćavanja pronalaska. Ovo pravo na naknadu pronalazaču, pripada i u slučaju kad poslodavac prenese pravo ili ustupi licencu za iskorišćavanje pronalaska na treće lice.

Pravo na zaštitu pronalaska ima zaposleni (kad je pronalazak iz radnog odnosa zaštićen na ime poslodavca, a pronalazaču pripadaju moralna prava, kao i pravo na naknadu ekonomskog iskorišćavanja), s tim što tada poslodavac ima pravo ekonomskog iskorišćavanja toga pronalaska, uz obavezu da zaposlenom isplati određenu naknadu.

U slučaju da novo tehničko rješenje obuhvata neku od proizvodnih tajni poslodavca kod kojeg je pronalazač zaposlen, poslodavac tada ima pravo da spriječi objavljivanje pronalaska uz obavezu da zaposlenom isplati naknadu. Tada zaposleni nema pravo da pronalazak prijavi za zaštitu.

SUDSKA PRAKSA

Vrhovni sud Srbije

R.82/72

30. 06. 1995.

Kad je ugovorom između radnika i radne organizacije predviđeno pravo radnika za ostvarenje pronalazaštva, nezavisno od fiksnog ugovorenog ličnog dohotka, spor radi ostvarenja te naknade nije radni spor, te se pitanje rokova koji se primjenjuju ima cijeliti po odredbama o rokovima u redovnom postupku.

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Pž. 1477/77

30. 06. 1995. godine

Kada je odlukom suda utvrđena pravična naknada za pronalazak i radna organizacija obavezana da utvrđeni iznos isplati pronalazaču, onda se ima smatrati da je isti utvrđen u neto iznosu pa je isplatilac, a ne pronalazač, dužan da na utvrđeni iznos plati odgovarajuće propisane doprinose.

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Pž. 1516/73

30. 06. 1995. godine

Pravo na pravičnu naknadu za povjerljivi pronalazak stiče se dobijanjem pronalazačkog svjedočanstva, nezavisno od toga da li se pronalazak iskorišćava i u kom obimu od strane Državnog sekretarijata za narodnu odbranu, odnosno organa na čiji je zahtjev pronalazak proglašen poverljivim.

3. Tehničko unapređenje

3.1. Pojam

Tehničko rješenje koje ispunjava uslove u pogledu novosti pronalaska i inventivnog nivoa, a kojim se postiže povećanje produktivnosti rada, poboljšanje kvaliteta proizvoda, ušteda materijala, ušteda energije, bolje iskorišćavanje mašina ili instalacija, poboljšanje tehničke kontrole proizvoda, poboljšanje zaštite na radu ili poboljšanje i zaštite unapređenja životne sredine, predstavlja tehničko unapređenje i uređuje se posebnim propisom o pronalascima iz radnog odnosa, opštim aktom poslodavca i ugovorom o radu.

Tehnička unapređenja, dakle, ne predstavljaju pravo intelektualne – industrijske svojine, međutim, po svojim efektima sigurno, bitno doprinose unapređenju tehničkog razvoja i neophodno je obezbijediti motivaciju autora tehničkih unapređenja da daju svoj doprinos tehničkom razvoju.

Nužna svojstva tehničkog unapređenja su novost tehničkog unapređenja, kao i korisnost tehničkog unapređenja. Novost tehničkog unapređenja podrazumijeva, da isto mora biti novo u odnosu na organizaciju, djelatnost i privrednu granu, u okviru koje se predlaže njegovo iskorišćavanje. Ista se utvrđuje u odnosu na postojeća poznata tehnička rješenja u datom momentu. S druge strane, korisnost tehničkog unapređenja se cijeni sa stanovišta organizacije u kojoj se predlaže primjena određenog tehničkog unapređenja, što znači da isto tehničko unapređenje može biti priznato kao tehničko unapređenje u

određenoj organizaciji, a da isto tehničko unapređenje u drugoj organizaciji to svojstvo nema. Ta korisnost se ogleda, na primjer, u povećanoj proizvodnji, uštedama u materijalu i energetici i dr.

SUDSKA PRAKSA

Tehničko unapređenje

Zakon o industrijskom vlasništvu (Narodne novine, broj: 53/91, 19/92, 61/92, 26/93, 78/99 i 33/02)

Čl. 2

“Tehničkim unapređenjem smatra se svaka racionalizacija rada koja nastaje primjenom poznatih tehničkih sredstava i tehnoloških postupaka u svim fazama procesa rada, kojom se postiže: povećanje dohotka, povećanje proizvodnosti rada, poboljšanje kvalitete proizvoda, ušteda materijala, ušteda energije, bolje iskorištavanje strojeva i instalacija, poboljšanje tehničke kontrole proizvoda, poboljšanje zaštite na radu ili poboljšanje zaštite i unapređivanje čovjekove okoline.”

Pravična naknada se obično daje u vidu novčane naknade i takva naknada predstavlja satisfakciju tužitelju za pretrpljenu nematerijalnu štetu.

Tužitelj J.V. iz K. traži naknadu za korištenje tehničkih rješenja-inovacija pod nazivima: “Klizni skretač vreća – pogonjen silom težom i prihvatnim transporterom” i “Klizni skretač vreća – pogonjen prihvatnim transporterom” u Pakirnici, koja tehnička rješenja da tuženik “P.” iz K. koristi na svojim linijama za pakiranje a nije, sukladno čl. 167. Zakona o industrijskom vlasništvu, utvrdio uštedu i visinu naknade tužitelju.

Prema odredbama čl. 159. ranijeg Zakona o industrijskom vlasništvu, koji se primjenjuje u predmetnom slučaju (dalje: ZIV), tehničkim unapređenjem smatra se svaka racionalizacija rada koja nastaje primjenom poznatih tehničkih sredstava i tehnoloških postupaka u svim fazama procesa rada, kojom se postiže: povećanje dohotka, povećanje proizvodnosti rada, poboljšanje kvalitete proizvoda, ušteda materijala, ušteda energije, bolje iskorištavanje strojeva i instalacija, poboljšanje tehničke kontrole proizvoda, poboljšanje zaštite na radu ili poboljšanje zaštite i unapređivanje čovjekove okoline. Takva odredba je i u bivšem Zakonu o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja, a adekvatne odredbe nalaze se i u tuženikovom Pravilniku o inovacijskoj djelatnosti. Pošavši od tih i takvih odredaba, ovaj sud je na temelju provedenih dokaza našao da tužiteljeve tvorbe predstavljaju tehničko unapređenje jer su doprinijele uštedi i povećanju dohotka kod tuženika na način i iz razloga koji su navedeni i sa stručnog aspekta detaljno i sveobuhvatno obrazloženi u nalazima sudskih vještaka, koje sud prihvaća jer su izrađeni stručno, lege suae artis, sveobuhvatno i obrazloženo i pružaju pouzdanu osnovu za

presuđenje. Naime, vještačenjem je utvrđeno da plastične vreće napunjene gnojivom, primjenom tužiteljevih inovacija "Klizni skretač vreća prilikom klizećeg transporta s više na nižu etažu sistemom transportnih traka, više ne zapinju i ne gomilaju se na skretištima kada trebaju prijeći s horizontalnog na kosi transporter, jer je tim tužiteljevim inovacijama skretanje s horizontalnog na kosi transporter uspješno riješeno polukružno savijenom fiksno namještenom okruglom cijevi koja vreću s horizontalne trake zakrene za 90 stupnjeva i usmjeri na kosi transporter bez zapinjanja ili zastoja, na koji način su tužiteljeve inovacije doprinijele da se izbjegnu dnevni zastoji koji su se pojavljivali uslijed gomilanja vreća a samim tim i dulji zastoji u proizvodnji koji su nastajali zbog deranja i rasapa vreća, a time se ujedno izbjegla daljnja opasnost po radnike i prestala povreda odredaba o zaštiti na radu radnika koji su prije tužiteljevih inovacija morali ručno manipulirati vrećama usporavati usmjeravati, odgurivati, zakretati vreće i paziti da ne dođe do njihovog nagomilavanja i zastoja na skretištima u uskom prostoru između pokretnih traka, te da je time omogućen i automatski rad bez prisustva radnika na skretištima, što je — kao bitna ušteta — dovelo do smanjenja potrebnog broja radnika za opsluživanje na tim transportnim trakama.

Prema odredbama tuženikovog Pravilnika o inovacijskoj djelatnosti autoru inovacije na ostvarene neto efekte nastale primjenom njegove inovacije pripada naknada ovisno o visini ostvarene jednogodišnje uštete, s tim što se za sve kategorije inovacija isplaćuje jednokratna nagrada. Nije sporno da je tužitelju isplaćena ta jednokratna nagrada, dok je glede pozitivnih efekata nastalih primjenom tužiteljeve inovacije ovaj sud — temeljem odredaba čl. 166. ZIV-a po kojima za uporabu tehničkog unapređenja autoru pripada naknada ovisno o doprinosu toga tehničkog unapređenja povećanju dohotka ili smanjenju troškova odnosno gubitaka u poduzeću u kojem se tehničko unapređenje primjenjuje za vrijeme njegove primjene, a najduže 5 godina od dana početka primjene — iznašao i određio naknadu u visini od 500.000,00 kn iz sljedećih razloga:

U predmetnom slučaju se radi o određivanju pravične naknade nematerijalne štete koju tuženik nije isplatio tužitelju za njegovo uspješno i učinkovito primijenjeno tehničko unapređenje. Pravična naknada se obično daje u vidu novčane naknade i takva naknada predstavlja satisfakciju tužitelju za pretrpljenu nematerijalnu štetu pri čemu sud uzima u obzir i vrijeme proteklo od nastanka štete (tj. od onda kada je tuženik trebao nagraditi tužitelja za njegovu ostvarenu tvorevinu iz intelektualnog vlasništva) pa do donošenja odluke, jer u predmetnom slučaju dužina čekanja na satisfakciju i druge okolnosti predmetnog slučaja to opravdavaju. Ovo zato što se prilikom određivanja pravične naknade treba imati u vidu i načelo iz čl. 16. Zakona o obveznim odnosima po kojem je svatko dužan suzdržati se od postupka kojim se drugome može prouzrokovati šteta, a u predmetnom slučaju je tuženik imao priliku od dana pravomoćnosti međupresude pa nadalje ponuditi i isplatiti ili — ukoliko tužitelj ne prihvaća ponudu staviti na odgovarajući depozit onaj iznos naknade koji po tuženikovoj ocjeni pripada tužitelju. Tužitelj, međutim, nije tako postupio. Osim toga, prema odredbama prvog dijela stavka 2 članka 200.

Zakona o obveznim odnosima se pri odlučivanju o visini pravične naknade vodi računa i o značaju povrijeđenog dobra (u ovom slučaju stručnost i ugled tužitelja u radnoj sredini) i cilju kome služi ta naknada (konačna satisfakcija za tvorevinu koja se godinama uspješno primjenjuje bez odgovarajućeg priznanja autoru te tvorevine). Zbog toga je imajući sve naprijed navedeno u vidu - ovaj sud primjenom čl. 232. ZPP-a ocijenio da bi se pravična naknada ispravno ogledala u visini od 500.000,00 kn. Odlučujući, pak o zahtjevu tužitelja da se kamata na glavnicu računa počev od 1.1.1992. godine, ovaj sud je prema ustaljenoj sudskoj praksi donio odluku da zatezna kamata na dosuđenu glavnicu teče od dana donošenja prvostupanjske presude, imajući pri tome u vidu i drugi dio stavka 2. članka 200. ZPP-a, po kojem se pri odlučivanju o visini naknade vodi računa i o tome da se njeome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom prirodom i društvenom svrhom.

(TS Zagreb, P-140199 od 17. listopada 2002. godine)

Tehničko unapređenje iz radnog odnosa

Zakon o patentima

Čl. 99 i 109

Pravo autora na naknadu

Sentenca:

Autoru tehničkog unapređenja pripada naknada, u skladu sa internim opštim aktom, bez obzira na to što je tehničko unapređenje nastalo iz radnog odnosa.

Iz obrazloženja:

“Imajući ovo u vidu, u žalbi tuženog se neosnovano ističe da je prvostepeni sud pogrešio što je usvojio tužbeni zahtev i obavezao tuženog da tužiocu isplati naknadu za korišćenje tehničkog unapređenja.

Pravilnik o inovacijama, podsticanju i vrednovanju inovatorskog rada usvojen je 8.5.1992. godine, što se vidi iz njegove preambule. Stoga se u žalbi neosnovano navodi da je donet 8.5.2002. godine (Na strani 2 pobijane presude datum je pogrešno naveden).

Neosnovano se u žalbi ističe da je prošao rok trajanja prava po osnovu tehničkog unapređenja. Prema članu 109 Zakona o zaštiti pronalazača, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja, ovaj rok teče od dana početka primenjivanja. Pošto, u ovom slučaju, visina potraživanja nije bila određena (uprkos poznatom pravu na tehničko unapređenje) ne može se uzeti da je pomenuti rok počeo da teče pre nego što je, uz pomoć veštaka, visina naknade utvrđena.

Prvostepeni sud je pravilno postupio što je prigovor zastarelosti ocenio imajući u vidu sticanje bez osnova a ne naknadu štete. Posebni propisi nisu mogli biti primenjeni u odsustvu podataka o visini naknade.

Neosnovano se u žalbi navodi da se tužilac odrekao prava na naknadu. Takvu izjavu tužilac nije dao. Okolnost da je od tuženog dobio na korišćenje jednosoban stan i da su sinovi tužioca zasnovali radni odnos kod tuženog, ne može značiti odricanje prava na tehničko unapređenje, kako to sugeriše žalba. Dobijanje stana i zasnivanje radnog odnosa nije regulisano ni Zakonom o patentima, ni Pravilnikom o inovacijama, podsticanju i vrednovanju inovatorskog rada.”

(Presuda Vrhovnog suda Srbije, Gž 85/2002/1 od 5.12.2002. godine – Bilten sudske prakse Vrhovnog suda Srbije, br. 4/2002-str. 129)

Tehničko unapređenje

Članak 127, 129, 160. i 169. Zakona o industrijskom vlasništvu

Autor tehničkog unapređenja ima pravo zahtijevati naknadu štete od poduzeća ako je povrijeđeno njegovo moralno i materijalno autorsko pravo.

“Ovdje se radi o sporu za priznanje autorstva, pa je sud trebao, u tijeku postupka utvrditi sve relevantne činjenice primjenom odredbe čl. 169. Zakona o industrijskom vlasništvu koji se prema Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja primjenjuje kao republički zakon (NN 19/92, dalje u tekstu: Zakon) i to shodno primjenom odredbi čl. 127. do 129. cit. Zakona. Naime, prema odredbi čl. 127. st. 1. autor tehničkog unapređenja može tužbom kod nadležnog suda tražiti da bude naveden u ispravama kao autor tehničkog unapređenja. Autori imaju pravo zahtijevati od tuženika kao donositelja rješenja o prihvatanju tehničkog unapređenja (čl. 160. Zakona) i naknadu štete u slučaju ako bi se utvrdilo da je povrijeđeno autorsko pravo — autora tehničkog unaprijeđenja (autorsko moralno i materijalno pravo) donošenjem pogrešne odluke - rješenja o prihvatanju tehničkog unapređenja. U konkretnom slučaju tužitelji tvrde da je tuženik povrijedio autorska moralna prava tužitelja, time što je odlukom arbitražne komisije donesenoj na sjednici od 28. VI. 1989. usvojio prigovor S. M. te usvojivši kao njezin prijedlog tehničkog unapređenja, a odbio tužitelja s prijedlogom unapređenja, iako se prema tvrdnji tužitelja upravo tehničko unapređenje tužitelja primjenjuje od strane tuženikovog poduzeća u proizvodnji.”

(Privredni sud Hrvatske, PŽ-1824/93 od 29. rujna 1993. godine)

4. Prava srodna patentnom pravu

4.1 *Know-how* (znati kako)

Pored pronalazaka rezultat pronalazačkog rada mogu biti i određena znanja i iskustva koja se primjenjuju u industrijskoj ili zanatskoj proizvodnji i privrednom životu uopšte. Uobičajeno je i opšte prihvaćeno da se skup ovih znanja i iskustava zajedničkim imenom naziva *know-how* (znati kako). Termin je potekao iz poslovne prakse SAD i isti se tumači “znati-kako” da se nešto uradi (knowledge of to do something). Izraz *know-how* se uglavnom ne prevodi na druge jezike, već se anglosaksonski termin upotrebljava u govornom i pisanom poslovnom pravnom jeziku u cijelom svijetu.

Nacionalni propisi o industrijskoj svojini i međunarodne konvencije iz ove oblasti ne predviđaju pravnu zaštitu za *know-how*. Prema tome, *know-how* ne predstavlja pravni monopol kao ostala prava industrijske svojine, ali on ima veliku praktičnu vrijednost u postupku korišćenja prava industrijske svojine kao i ostalih rezultata pronalazačkog rada koji ne uživaju pravnu zaštitu. Bitni elementi zbog kojih se *know-how* smatra faktičkim pravom industrijske svojine su njegova tajnost i prenosivost, tj. sposobnost da se znanja i iskustva koja ga sačinjavaju prenose od jednog korisnika na drugog.

Predmet *know-how* mogu da budu znanja i iskustva potrebna za industrijsku primjenu jednog patenta, znanja i iskustva koja predstavljaju neprijavljen (tajni) pronalazak i sva ostala tehnička znanja i iskustva koja se primjenjuju u proizvodnji.

U razvijenoj tržišnoj privredi stalno je prisutna utakmica između učesnika na tom tržištu i ona daje impuls savremenom tehnološkom razvoju. Proizvođači neprestano usavršavaju proizvodnju u cilju održavanja svoje konkurentske sposobnosti. Oni učesnici u privrednom životu koji nemaju sredstva ili ne žele da ulažu sredstva u istraživanje, nastoje da pribave potreban *know-how* od onih koji ga već imaju. Zbog toga prenos znanja, tj. transfer tehnologije postaje isto toliko značajan u svijetu koliko i promet roba i usluga.

Vrijednost *know-how* je dokazivana činjenicom da se svake godine milioni dolara plaćaju da bi se steklo pravo njegovog korišćenja. *Know-how* se može prenositi putem ugovora, najčešće ugovora o licenci, samostalno ili zajedno sa nekim zaštićenim pravom (patentom, modelom ili žigom).

4.1.1. Odnos *know-how* i patenta

U odnosu *know-how* i patenta postoji uže i šire značenje pojma *know-how*. U užem značenju, on je samo dopunsko znanje i iskustvo koje je neophodno za primjenu patentiranog pronalaska. U širem značenju, on predstavlja sve i tehničko znanje i iskustvo i to ne samo ono koje je dopunskog karaktera nego i ono koje je samostalno i primjenjivo samo za sebe. U tom smislu *know-how* može da postoji samostalno ili kombinovano

od sljedećih elemenata: podataka o patentiranom pronalasku koji nisu sadržani u opisu pronalaska, a neophodni su za ekonomski uspješnu proizvodnju po pronalasku, pronalazaka koji su podobni za patentiranje ali koji iz bilo kojeg razloga nisu prijavljeni za sticanje zaštite, pronalazaka koji su isključeni iz patentiranja u nekim zemljama, tvorevine koje nisu pronalazak usljed nedovoljnog inventivnog nivoa itd.

4.2 Korisni model

Praksa je pokazala da postoji značajan broj pronalazaka koji su rezultat stvaralačkog rada pojedinca ili grupe ljudi, koji nemaju inventivan nivo potreban za dobijanje patenta, ali koji predstavljaju realizaciju neke pronalazačke ideje. Zbog toga se u nacionalnim zakonima razvijenih zemalja (Njemačka, Italija, Japan itd.) pored patenta predviđa još jedan oblik pravne zaštite za pronalazke nižeg inventivnog nivoa. To može biti mali patent, kao npr. u srbijanskom pravu ili korisni model. Ovo pravo je regulisano i međunarodnom konvencijom, i to u Pariskoj konvenciji član 1. stav 2, Ugovoru o saradnji u oblasti patenata, član 2. tačka 1, i Konvenciji o Evropskom patentu, član 40.

Prihvatanje korisnog modela i njegova zaštita se zasniva na društvenoj opravdanosti da se stimuliše investiranje i tehnološki napredak, a time i njegova zaštita na brži, lakši i jeftiniji način. Osim toga, zaštita putem korisnog modela sprečava da se patent devalvira ako se koristi za pronalazak nižeg inventivnog nivoa. Uslovi za sticanje patentne zaštite korisnog modela su slični uslovima za sticanje patenta, i to su novost, tehnička priroda i privredna primjenjivost. Nosilac korisnog modela ima ista prava kao i nosilac patenta, a to su isključivo pravo proizvodnje i prometa, sa jednom razlikom, da je trajanje uglavnom skraćeno na polovinu trajanja patentne zaštite. Nosilac prava na korisni model stiče pravo da zabrani trećim licima proizvodnju, komercijalizaciju i uvoz proizvoda koji je zaštićen, odnosno korišćenje postupka i proizvodnju, komercijalizaciju i uvoz proizvoda koji se direktno dobijaju zaštićenim proizvodom.

4.3 Biljne sorte

Mada nacionalno pravo ne predviđa još uvijek pravnu zaštitu za biljne sorte u pravu industrijske svojine, to je pravo koje je priznato u mnogim zemljama i međunarodnim konvencijama, te se ono ne može zaobići kada se razmatraju prava srodna patentnom pravu. Istraživačka djelatnost u oblasti živih organizama, biotehnologija, je doživjela nevjerojatnu ekspanziju i pitanje pravne zaštite njenih pronalazaka je jedno od najkontroverznijih pitanja u oblasti patentnog prava. Mikrobiološki postupci i proizvodi dobijeni tim postupcima su se u međuvremenu "izborili" za patentnu zaštitu i to prije svega zahvaljujući velikim investicijama u farmaceutskoj i hemijskoj industriji.

Zbog velikog privrednog značaja stvaranja novih biljnih sorti i teškoća oko njihovog patentiranja stvoren je sistem *sui generis* zaštite, tzv. sortna zaštita, koja nije patentna

zaštita, ali je vid pravne zaštite, koja se razlikuje od patentne zaštite u pogledu predmeta zaštite, uslova zaštite, sadržine i ograničenja zaštite, kao i roka trajanja. Životinjske pasmine su i dalje van patentne i bilo koje druge zaštite u oblasti intelektualne svojine. Sve bržim napretkom nauke stvorena je nova metoda rada sa živim organizmima, koja se zove genetski inženjering. Genetskim inženjeringom se na nivou gena kreiraju željene osobine živih organizama, što je otvorilo nov problem patentiranja ovih rezultata, koji nacionalna zakonodavstva upravo rješavaju.

Postupak sticanja subjektivnog prava zaštite nove biljne sorte vodi se kod nadležnog upravnog organa – Uprave Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja.

Suštinsko ispitivanje sorte usmjereno je na provjeru ispunjenosti uslova novosti, distinktivnosti, homogenosti i stabilnosti sorte. Ispunjenost posljednja tri uslova je moguće provjeriti samo putem oglednog gajenja sorte na polju. Organizacija i sprovođenje tog posla su, po pravilu, povjereni ministarstvu poljoprivrede, odn. konkretnim institutima koje ono odredi.

Osnovni međunarodni izvor pravne zaštite u ovoj oblasti je Međunarodna konvencija o zaštiti novih biljnih sorti (skraćeno nazvana UPOV). Bosna i Hercegovina još uvijek nije ratifikovala ovu konvenciju. Što se tiče TRIPS sporazuma, on obavezuje države potpisnice da pruže stvaraocima novih biljnih sorti efektivnu pravnu zaštitu u oblasti intelektualne svojine. Zemlje članice Evropske unije imaju jedinstven sistem pravne zaštite biljnih sorti pod nazivom Pravilnik Savjeta EU br. 2100. iz 1994. godine o komunitatornom pravu sortne zaštite.

Pravo zaštite biljnih sorti neophodno je razlikovati od propisa kojima se reguliše “priznanje” nove sorte radi odobravanja za promet i korišćenje. Naime, iz ekonomskih, bezbjednosnih, zdravstvenih i drugih razloga, biljni materijal kao što su sjeme ili sadnice novih biljnih sorti ne smije se naći u prometu bez posebnog odobrenja ministarstva poljoprivrede, odnosno drugog nadležnog organa. Postupak sticanja ovog odobrenja, i samo to odobrenje nisu ni u kakvoj vezi sa zaštitom intelektualne svojina na biljnim sortama.

U Bosni i Hercegovini biljne sorte su regulisane Zakonom o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini⁴³⁴. Zakon je usklađen s UPOV Konvencijom, TRIPS – Sporazumom i relevantnim propisima Evropske unije, naime Uredbom Vijeća (EZ) br. 2100/94 od 27 jula 1994. godine o pravima biljne sorte u Zajednici i Direktivom 2004/48/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 29. aprila 2004. godine o provedbi prava intelektualnog vlasništva. Podzakonski akti potrebni za njegovu provedbu još nisu usvojeni. Po ovom Zakonu, posle izvršenog ispitivanja nove sorte, upravni organ donosi rješenje o priznavanju (ili odbijanju) na osnovu koga se sorta upisuje u registar priznatih sorti. To je prethodni uslov za puštanje u promet reprodukcionog materijala nove sorte. Ovaj propis je

⁴³⁴ *Službeni glasnik BiH*, br. 14/10 i 32/13

javnopravnog karaktera i njime se štiti javni interes, a upis sorte u registar predstavlja akt o dozvoljenosti korišćenja sorte na nacionalnoj teritoriji. Upisom u registar se ne konstituiše pravo intelektualne svojine automatski u korist jednog lica (stvaraoca sorte ili ovlašćenog lica).

SUDSKA PRAKSA

VTS RH, Pž-1468/04 od 4.siječnja 2005.

ZAŠTITA IZUMITELJA NOVIH VRSTA ILI OPLEMENJIVAČA BILJA

ZAŠTITA OPLEMENJIVAČA BILJNIH SORTI

Zakon o poljoprivrednom sjemenu i poljoprivrednom sadnom materijalu (Narodne novine, br. 50/88, 28/92, 26/93, 29/94).

Zakon o priznavanju novostvorenih, odobravanju uvođenja u proizvodnju stranih i zaštiti sorti poljoprivrednog i šumskog bilja (Narodne novine, br. 53/91, 26/93 i 29/94), Zakona o sjemenu, sadnom materijalu i priznavanju sorti poljoprivrednog bilja (Narodne novine br. 131/97 od 5.12. i br. 62/00, koji je stupio na snagu 13. prosinca 1997, a istoga dana prestala su vrijedjeti prethodna dva zakona po njegovom članku 109, ali nisu prestali vrijediti njihovi provedbeni propisi, osim onih koji su u suprotnosti s ovim zakonom.

U Narodnim novinama br. 137/04. od 1. 10. 04. objavljen je pročišćeni tekst Zakona o sjemenu, sadnom materijalu i priznavanju sorti poljoprivrednog bilja, koji obuhvaća Zakon o sjemenu, sadnom materijalu i priznavanju sorti poljoprivrednog bilja ("Narodne novine", br. 131/97.) te njegove izmjene i dopune objavljene u "Narodnim novinama", br. 163/03. u kojemu je naznačeno vrijeme njegova stupanja na snagu).

Član 64. do 83.

Oplemenjivač biljne sorte (vrste) ima moralna i imovinska prava na novostvoreni-ma, odnosno oplemenjenim biljnim vrstama (sortama) za koje nadležno tijelo svo-jom odlukom, donesenom u propisanome postupku, prizna da su zaista novostvorene i utvrdi tko ih je stvorio.

Iz obrazloženja

Prvostupanjskom presudom sud je usvojio tužbene zahtjeve, i to,

1. kojim se tuženik poziva da s tužiteljem sklopi ugovor o autorskoj, odnosno oplemenjivačkoj naknadi prema postotku oplemenjivačkog prava i postotku od naknade prodajne cijene vrsta hibrida kukuruza navedenih u prijedlogu toga ugovora – kako je po sadržaju i obliku naveden u točki I/1. izreke presude,

2. *prema točki I/2, izreke u roku od 8 dana, jer će navedeni ugovor u protivnom zamijeniti ova presuda, a*
3. *točkom I/3, presuđeno je da je tuženik dužan tužitelju platiti na ime istovrsne naknade od prodaje hibrida pod I/1. za razdoblje od 1.rujna 1995. do 1.rujna 2000. iznos od 246.427,53 kn sa zakonskim zateznim kamatama na iznose koji su specificirani u tom dijelu presude, sve u roku od 8 dana,*
4. *po točki I/4, alternativno: ili u roku od 8 dana po pravomoćnosti ove presude predati tužitelju minimalno 20 zrna od svakog genetskog materijala u točki I, ove presude navedenih hibrida sa samoplodnim linijama koje se nalaze u sjemenskoj proizvodnji, ili tužitelju u to ime isplatiti 100.000,00 kn u roku od 8 dana po pravomoćnosti ove presude.*

Odbijen je kao neosnovan tužiteljev tužbeni zahtjev opisan pod točkom II. Izreke prvostupanske presude, a rješenjem je utvrđeno da je tužitelj povukao dio tužbenog zahtjeva, dok je točkom 2. rješenja tužitelju dosuđen parnični trošak u iznosu od 68.127,30 kn.

Protiv prvostupanske presude tuženik je izjavio žalbu, zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, zbog bitne povrede odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavak 2. točka 13. ZPP-a i zbog pogrešne primjene materijalnog prava, predloživši da ju ovaj sud uvaži te da pobijanu presudu preinači u smislu žalbenih navoda ili da ju ukine i predmet vrati prvostupanijskom sudu na ponovno suđenje.

Tužitelj je dao odgovor na žalbu u kojem poriče osnovanost žaliteljevih pojedinih navoda i prijedloga te predlaže da ovaj sud odbije žalbu kao neosnovanu i da potvrdi prvostupanijsku presudu.

Žalba nije osnovana.

Ispitujući pobijanu presudu u pogledu bitnih povreda odredaba parničnog postupka na koje sud pazi po službenoj dužnosti, pa tako i u pogledu bitne povrede postupka iz članka 354. stavak 2. točka 13. Zakona o parničnom postupku, kao i u pogledu primjene materijalnog prava, ovaj sud je utvrdio da u prvostupanijskom postupku niti pri donošenju pobijane presude nisu učinjene navedene bitne povrede postupka i da nije pogrešno primijenjeno materijalno pravo.

Neosnovano žalitelj ističe kao bitnu povredu odredaba parničnog postupka činjenicu da spisu prilaže rješenje, na slovenskom jeziku, slovenskog Ministarstva za kmetijstvo, gozdarstvo i prehrano o dozvoli uporabe predmetnih sorti hibrida jer su te iste sorte priznate i rješenjima Ministarstva poljoprivrede i šumastva Republike Hrvatske, a koja prilaže spisu. Pravilno ističe tužitelj, u odgovoru na žalbu, da su te slovenske odluke priložene samo radi informiranja o tome da se u Hrvatskoj priznate sorte koriste i u inozemstvu, ali se na tim slovenskim odlukama ne temelji zaključak o tužiteljstvu suautorstvu na stvaranju tih novih sorti. Zato nije povrijeđeno tuženikovo pravo da se služi hrvatskim jezikom u ovoj parnici.

Nije osnovan ni žaliteljev navod da prvostupanjsku presudu nije moguće ispitati zbog nerazumljivosti. Sve o čemu je prvostupanjski sud odlučio on je i razumljivo obrazložio.

Pobijana presuda donesena je na temelju potpuno utvrđenih odlučnih činjenica na koje je pravilno primijenjeno materijalno pravo u pogledu osnovanosti tužbenih zahtjeva, i to, u pogledu tužiteljeva udjela u koautorstvu, odnosno suoplemenjivačkom pravu odnosnih hibrida kukuruza i u pogledu udjela u pravu na naknadu, kao i u pogledu udjela u suoplemenjivačkoj naknadi i u pogledu visine naknade koja pripada oplemenjivačima sjemena predmetnih hibrida kukuruza.

U tužbi je tužitelj naveo:

da je on bio dugogodišnji zaposlenik kod tuženika i da je, s ostalim stručnjacima sudjelovao u oplemenjivanju oko 110 hibrida kukuruza, koje je tuženik komercijalno koristio, kao i

da je tuženik sve do pretvorbe 1992. svim koautorima, odnosno kooplemenjivačima, dakle, i njemu, isplaćivao naknadu za inventivni rad.

Ta naknada se sastojala od paušalnog iznosa za stvorenu sortu i hibrid i od stimulativnog dijela od prihoda. Svakome je pripadao onaj postotak s kojim je sudjelovao u stvaranju nove sorte, odnosno oplemenjenog pojedinog hibrida kukuruza te

da mu je tuženik prestao isplaćivati navedene naknade odmah nakon provedene svoje pretvorbe i privatizacije, a

novostvorene hibride kukuruza, propisane u tužbi, da je i dalje komercijalno iskorištavao i tako ostvarivao velike godišnje prihode zadržavajući za sebe i onaj dio prihoda koji je pripadao tužitelju i drugim koautorima.

Iz dokaza, koje je prvostupanjski sud proveo u prvostupanjskom postupku, i koje je valjano analizirao i ocijenio, osnovano je zaključio o osnovanosti navedenih tužbenih zahtjeva. Naime, kraj nesporne činjenice da je tužitelj bio u radnom odnosu kod tuženika i da je s uspjehom sudjelovao u oplemenjivanju mnogobrojnih vrsta sjemena hibridnog kukuruza – koje su priznate odgovarajućim rješenjima Ministarstva poljoprivrede i šumarstva Republike Hrvatske, a kojim rješenjima je također utvrđeno da su u stvaranju tih sorti sudjelovale osobe navedene u tim rješenjima, među kojima je i tužitelj, te da se novostvorene sorte hibrida kukuruza imaju upisati u Registar novostvorenih sorti, a sve to temeljem članka 26. Zakona o priznavanju novostvorenih, odobravanju uvođenja u proizvodnju stranih i zaštiti sorti poljoprivrednog i šumskog bilja (Narodne novine, br. 53/91) – tužitelja valja prihvatiti kao sustvaratelja u oplemenjivanju sorti hibrida kukuruza navedenih u točki I/1, izreke presude. Ta materija je sada uređena odredbama članaka 64. do 83. Zakona o sjemenu, sadnom materijalu i priznavanju sorti poljoprivrednog bilja (Narodne novine br. 131/97 od 5.12. i br. 62/00, koji je stupio na snagu 13. prosinca 1997.). Odredbama članka 94. ovog potonjeg Zakona stavljen je izvan snage Zakon o poljoprivrednom sjemenu i poljoprivrednom sadnom materijalu (Narodne novine, br. 50/888, 28/92, 26/93,

29/94) i citirani Zakon o priznavanju novostvorenih, odobravanju uvođenja u proizvodnju stranih i zaštiti sorti poljoprivrednog i šumskog bilja (Narodne novine, br. 53/91, 26/93 i 29/94) po čijim odredbama je postupalo Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva donoseći rješenja o priznavanju novostvorenih sorti hibrida kukuruza, a o kojima je riječ u ovoj predmetu.

Nema nikakve sumnje da je tužitelj imao, i ima, pravo na sudsku zaštitu povrijeđenog oplemenjivačkog prava, a što je prvostupanjski sud osnovano prihvatio i pri tome je osnovano tužitelju pružio zaštitu. Pravilno je sud utvrdio i ocijenio da tužiteljevo pravo na naknadu proizlazi iz tuženikovih općih akata koji su vrijedili u vrijeme stvaranja novih sorti hibrida kao i sadašnjih odredbi članaka 41. do 46. Zakona o zaštiti biljnih sorti (Narodne novine br. 131/97 od 5. prosinca 1997. i ZID toga zakona Narodne novine br. 62/00). Dakle, treba konstatirati da izumitelji, odnosno oplemenjivači biljnih sorti imaju moralna i imovinska prava na novostvorenim biljnim vrstama (sortama) za koje se odlukama nadležnih tijela prizna da su zaista novostvorene i tko ih je stvorio. To tuženik sigurno zna, odnosno nije moguće ni dopušteno da mu je nepoznato. Naime, sve civilizirane države pružaju moralnu i imovinskopravnu sudsku zaštitu izumiteljima, odnosno autorima iz svih područja, pa tako i iz područja stvaranja novih vrsta (sorti) poljoprivrednog bilja. To se odnosi i na izumitelje koji su u radnom odnosu s tuženikom, jer i oni imaju pravo na posebnu naknadu, osim plaće, u slučaju kada sa svojim talentom, znanjem i/ili srećom stvore neku novu biljnu vrstu ili ju bitno oplemene i kada poslodavac od toga ima neimovinsku ili materijalnu korist. U prvostupanjskom postupku je vještačenjem nesumnjivo utvrđeno da tuženik ima velike imovinske koristi od predmetnih novostvorenih vrsta hibrida kukuruza.

Pošto tuženik nije ponudio tužitelju nikakvu konkretnu naknadu, prvostupanjski sud je osnovano odredio vještačenje, a vještak je na temelju raspoloživih podataka izračunao visinu naknade koja pripada tužitelju. Zato su neosnovani žaliteljevi navodi o neprihvatljivosti vještačkog nalaza i mišljenja o tome da je vještak neosnovano prihvatio kao mjerodavne stope koje je u tužbi naveo tužitelj. Tuženik nije ponudio alternativu stopa koje je predložio tužitelj pa vještak nije ni imao s čime uspoređivati zahtijevane stope. U vezi s time prvostupanjski sud je u dovoljnoj mjeri obrazložio svoju odluku. Valja primijetiti da su tuženikovi prigovori vještačkom nalazu i mišljenju paušalni, dakle, nisu konkretni.

Dakle, u pogledu osnovanosti i visine prihvaćenih tužbenih zahtijeva prvostupanjski sud je iznio dovoljno jasnih razloga u pobijanoj presudi, pa ih nije potrebno ponavljati....

5. Pravo na zaštitu pronalaska – subjekti zaštite

Pravo na patentnu zaštitu pronalaska pripada pronalazaču ili njegovom pravnom sljedniku, ili pod zakonskim uslovima poslodavcu, odnosno njegovom pravnom sljedniku.

Pronalazač je lice koje je stvorilo pronalazak svojim stvaralačkim radom. Kako je pronalazak intelektualno dobro, a intelektualno stvaralaštvo svojstveno samo čovjeku kao pojedincu, pronalazač može biti samo fizičko lice (ili grupa fizičkih lica), a nikako pravno lice. Za sticanje svojstva pronalazača nije potrebno da pronalazač ima poslovnu sposobnost, što znači da pronalazač može biti i maloljetno ili duševno nesposobno lice.

Kad je više pronalazača došlo do pronalaska zajedničkim radom (supronalazači), njima pripada zajedničko pravo na zaštitu pronalaska.

Strana fizička i pravna lica, u pogledu zaštite pronalaska u našoj zemlji, uživaju ista prava kao i domaća lica kad to proizlazi iz međunarodnih ugovora ili iz načela uzajamnosti. To postojanje uzajamnosti, dokazuje lice koje se na uzajamnost poziva.

Pronalazač ima moralno pravo da u statusu pronalazača bude naveden u prijavi patenta, odnosno u cijeloj patentnoj dokumentaciji, te u odgovarajućim registrima. Bez obzira na to je li patentnu prijavu podnio sâm pronalazač ili njegov pravni sljednik, pronalazač ima moralno pravo iz kojega proizlazi da kao takav ima pravo biti naveden u prijavi patenta i u svim ispravama koje se izdaju za patent. Pronalazačevo pravo da bude naznačen u patentnoj ispravi ustanovljeno je kao minimalno pravo članom 4. ter Pariske konvencije. Ako dođe do povrede njegova moralnog prava, pronalazač može pred nadležnim sudom podnijeti tužbu kojom će zahtijevati utvrđivanje statusa pronalazača i izdavanje sudskog naloga za upis njegova imena u prijavu patenta, u isprave koje se izdaju za patent i u odgovarajuće registre koje vodi Institut. Uz navedeno može se istaknuti i zahtjev za objavljivanje pravosnažne presude na trošak tuženog. Rok za podnošenje tužbe nije propisan, a u slučaju smrti pronalazača pravo na podnošenje takve tužbe stiču njegovi nasljednici.

6. Trajanje, održavanje i prestanak patenta

Patent može da traje 20 godina, računajući od datuma podnošenja prijave patenta. Konsenzualni patent može da traje 10 godina, računajući od datuma podnošenja prijave.

Za održavanje prava iz prijave i priznatog patenta, odnosno konsenzualnog patenta plaćaju se propisana godišnja taksa i troškovi postupka na način propisan posebnim propisom.

U Zakonu su navedeni razlozi koji dovode do prijevremenog prestanka patenta i propisane posljedice koje proizlaze iz propuštanja rokova za plaćanje godišnje takse i naknade za održavanje patenta.

Propisan je i prijevremeni prestanak patenta odricanjem. Da bi se nosilac patenta odrekao svoga prava, Institutu mora podnijeti pisanu izjavu o odricanju o čemu Institut donosi zaključak.

Ako je u registru upisano određeno pravo u korist trećih lica, nosilac patenta ne može se odreći patenta bez pisane saglasnosti tih lica. Odricanje od patenta odnosno konsenzualnog patenta upisuje se u Registar patenata i podatak o tome se objavljuje u službenom glasilu.

Patent prestaje poništenjem od Instituta po službenoj dužnosti ili na zahtjev zainteresovane strane zato što nisu ispunjeni materijalni uslovi.

U svakom slučaju patent prestaje danom smrti nosioca patenta, odnosno danom gubitka statusa pravnog lica, osim ako je prešao na nasljednike, odnosno pravne sljednike.

Patent prestaje oglašavanjem ništavim rješenja o priznanju patenta (poništaj).

Ove odredbe se analogno primjenjuju i na prijavu patenta, konsenzualni patent kao i na svjedodžbu o dodatnoj zaštiti.

7. Nastavak postupka i ponovno uspostavljanje prava

Zakonom o patentu uveden je institut nastavka postupka za podnosiocę prijava ili nosioce patenata koji su propustili u roku izvršiti neku radnju u postupku pred Institutom, čija je direktna posljedica gubitak prava iz prijave patenta ili patenta, a koji su u propisanom roku i pod propisanim uslovima podnijeli zahtjev za nastavak postupka. Podnosioci prijave ili nosioci patenata, koji su propustili u roku izvršiti neku radnju u postupku, ne moraju obrazlagati razloge kašnjenja. Ovim je izvršeno usuglašavanje s međunarodnim standardima koji proizlaze iz EPC i PLT.

Ako je podnosilac prijave ili nosilac patenta, odnosno konsenzualnog patenta propustio da u roku propisanim Zakonom o patentu izvrši neku radnju u postupku pred Institutom, čega je direktna posljedica gubitak prava iz prijave patenta ili patenta, odnosno konsenzualnog patenta, može podnijeti zahtjev za nastavak postupka.

Ako se utvrdi da je podnosilac prijave ili nosilac patenta, odnosno konsenzualnog patenta, i pored dužne pažnje koju su zahtijevale okolnosti, propustio u roku propisanim Zakonom o patentu da izvrši neku radnju u postupku pred Institutom, čega je direktna posljedica gubitak prava iz prijave patenta ili patenta, odnosno konsenzualnog patenta, Institut će dozvoliti ponovno uspostavljanje prava ako su za to ispunjeni propisani zakonski uslovi.

Zakon taksativno navodi slućajeve za koje nije dopušteno podnijeti zahtjev za ponovnu uspostavu prava.

Uvođenjem instituta ponovne uspostave prava (*restitutio in integrum*) izvršeno je usuglašavanje s Ugovorom PCT i Konvencijom EPC.

8. Svjedodžba o dodatnoj zaštiti

Pojam svjedodžbe o dodatnoj zaštiti

Svjedodžba o dodatnoj zaštiti (*eng. Supplementary Protection Certificate – SPC*) je specifično (*sui generis*) pravo na intelektualno vlasništvo koje djeluje kao produžetak patenta.

Zakon o patentu sadrži novo poglavlje koje se odnosi na uvođenje svjedodžbe o dodatnoj zaštiti za lijekove namijenjene ljudima i životinjama i proizvode za zaštitu bilja a u cilju harmonizacije prava sa pravom Evropske unije. Razlog za uvođenje ovog vida dodatne zaštite opravdava se činjenicom da period koji protekne od podnošenja prijave patenta za pronalazak koji se odnosi na lijek za ljude ili životinje i sredstva za zaštitu bilja podliježe obavezi dobijanja dozvole od strane nadležnog organa za stavljanje takvog proizvoda u promet što bitno skraćuje period efektivne zaštite koju patent pruža a time dovodi u pitanje i povraćaj investicije uložene u razvoj patentiranog pronalaska. Cilj svjedodžbe je nadoknaditi to smanjenje djelotvorne zaštite patenta za ta dva područja.

Na taj način je uvedena mogućnost produženja trajanja patenta putem svjedodžbe o dodatnoj vremenskoj zaštiti za lijekove i medicinske proizvode i za sredstva za zaštitu bilja, koji su već zaštićeni patentom, a za vrijeme koje je bilo potrebno za stavljanje toga proizvoda na tržište, ali ne duže od 5 godina od datuma stupanja svjedodžbe na snagu.

Da bi se stimulisala istraživačko-razvojna djelatnost u oblasti farmacije i proizvodnje zaštitnih sredstava za biljke, odnosno produžila patentna zaštita, uveden je ovaj institut koji omogućava nosiocu patenta da zadrži isključivo ovlaštenje za proizvodnju i promet konkretnog lijeka ili sredstva za zaštitu bilja i poslije isteka roka patentne zaštite kako bi uspio da nadoknadi ekonomske efekte koje je propustio čekajući na dobijanje dozvole za puštanje proizvoda u promet.

Prema odredbama člana 58. i 60. Zakona o patentu (u daljem tekstu: ZOP), na zahtjev nosioca osnovnog patenta Institut može izdati svjedodžbu o dodatnoj zaštiti u slučaju kada je osnovni patent priznat za lijek namijenjen ljudima ili životinjama ili sredstvo za zaštitu bilja, za čije stavljanje u promet je potrebno prethodno odobrenje nadležnog organa.

Osnovni patent je patent koji je nosilac odredio u postupku za dobijanje svjedodžbe o dodatnoj zaštiti i kojim se štiti proizvod kao takav ili postupak za dobijanje ili primjenu proizvoda.

Unutar zaštite priznate osnovnim patentom, zaštita dobivena svjedodžbom odnosit će se samo na slučaj kada je osnovni patent priznat za proizvod (aktivni sastojak ili mješavina aktivnih sastojaka lijeka) koji je sastavni dio lijeka namijenjenog ljudima ili životinjama ili sredstva za zaštitu bilja, za čije stavljanje u promet je potrebno prethodno odobrenje nadležnog državnog tijela, kao i za bilo koju primjenu proizvoda kao lijeka i

medicinskog proizvoda, odnosno sredstva za zaštitu bilja koja je bila odobrena prije prestanka važenja svjedodžbe.

Postupak po zahtjevu za izdavanje svjedodžbe o dodatnoj zaštiti bliže se uređuje propisom o sprovođenju Zakona o patentu – Pravilnikom o postupku za priznanje patenta i konsenzualnog patenta. Podaci u vezi sa postupkom po zahtjevu za izdavanje svjedodžbe, te o njenom trajanju upisuju se u odgovarajući registar u skladu sa odredbama propisa o sprovođenju.

Ovim su odredbama u Zakon o patentu implementirana dva propisa *acquis communautaire*, a to su Uredba Vijeća broj 1768/92 od 18. maja 1992. godine, koja se odnosi na uvođenje svjedodžbe za dodatnu zaštitu lijekova i medicinskih proizvoda, i Uredba (EC) broj 1610/96 Evropskog parlamenta i Vijeća od 23. jula 1996. godine, koja se odnosi na uvođenje sertifikata za dodatnu zaštitu sredstava za zaštitu biljaka.

– Predmet i učinci zaštite

Predmet zaštite svjedodžbom je samo proizvod obuhvaćen odobrenjem za stavljanje u promet lijeka namijenjenog ljudima ili životinjama, odnosno sredstva za zaštitu bilja, i to za svaku primjenu toga proizvoda kao lijeka namijenjenog ljudima ili životinjama, odnosno sredstva za zaštitu bilja, koja je bila odobrena prije prestanka važenja svjedodžbe. Učinci svjedodžbe nastupaju odmah nakon zakonskog isteka roka trajanja temeljnoga patenta. Svjedodžba o dodatnoj zaštiti osigurava nositelju ista prava koja proizlaze iz patenta i, analogno, ta su prava podložna istim ograničenjima.

– Uvjeti za stjecanje svjedodžbe o dodatnoj zaštiti prema Zakonu o patentu

Sukladno odredbi članaka 60. ZOP svjedodžba se izdaje na zahtjev nositelja temeljnog patenta ako su na dan podnošenja zahtjeva za izdavanje svjedodžbe ispunjeni sljedeći uvjeti:

- a) da je lijek namijenjen ljudima ili životinjama, odnosno sredstvo za zaštitu bilja, zaštićen temeljnim patentom koji je na snazi,
- b) da je izdano odobrenje za stavljanje u promet lijeka namijenjenog ljudima ili životinjama, odnosno sredstva za zaštitu bilja, i da je ono na snazi,
- c) da temeljni patent za lijek namijenjen ljudima ili životinjama, odnosno sredstvo za zaštitu bilja, nije već bio predmetom svjedodžbe,
- d) da je prijava za temeljni patent podnesena u Bosni i Hercegovini nakon 27. kolovoza 2002. godine,
- e) da je prvo odobrenje za stavljanje u promet lijeka namijenjenog ljudima ili životinjama, odnosno sredstva za zaštitu bilja, izdano nakon datuma određenog za primjenu ZOP.

Zahtjev za izdavanje svjedodžbe podnosi se Institutu u roku od šest mjeseci od datuma izdavanja odobrenja iz članka 60. točka b) ZOP za stavljanje u promet lijeka namijenjenog

ljudima ili životinjama, odnosno sredstva za zaštitu bilja, a ako je odobrenje izdano prije priznanja temeljnoga patenta, u roku od šest mjeseci od datuma objave podatka o priznanju patenta iz članka 48. ZOP.

Sukladno Zakonu o lijekovima i medicinskim sredstvima (*Službeni glasnik BiH*, broj 58/08) odobrenje za promet lijekova izdaje Agencija za lijekove i medicinska sredstva Bosne i Hercegovine.

Odobrenje za promet herbicida i fungicida izdaju entitetska ministarstva poljoprivrede. Podnositelji zahtjeva za izdavanje svjedodžbe o dodatnoj zaštiti dužni su uz zahtjev za izdavanje svjedodžbe Institutu dostaviti dokaz o odobrenju za stavljanje proizvoda u promet koje je izdalo nadležno tijelo.

U postupcima po zahtjevima za izdavanje svjedodžbe o dodatnoj zaštiti u pogledu datuma izdavanja prvog odobrenja za stavljanje u promet lijeka namijenjenog životinjama, odnosno sredstva za zaštitu bilja, a imajući u vidu činjenicu da je moguće da datumi izdavanja odobrenja za stavljanje u promet lijeka namijenjenog životinjama, odnosno sredstva za zaštitu bilja od nadležnog entitetskog ministarstva budu, te, u pravilu, jesu različiti, Institut izdaje svjedodžbu o dodatnoj zaštiti koja vrijedi na teritoriji Bosne i Hercegovine za konkretni lijek namijenjen životinjama, odnosno sredstvo za zaštitu bilja temeljem prvog odobrenja koje dostavi podnositelj zahtjeva za izdavanje svjedodžbe.

– Trajanje zaštite prema ZOP

Učinci svjedodžbe nastupaju odmah nakon isteka zakonskog roka trajanja patenta i daju mogućnost produženja trajanja patenta. Svjedodžba o dodatnoj zaštiti nosiocu obezbjeđuje ista prava koja proizlaze iz patenta i, analogno, ta su prava podložna istim ograničenjima.

Institut u službenom glasilu objavljuje podatke o podnesenom zahtjevu za izdavanje svjedodžbe, donošenju rješenja o izdavanju svjedodžbe, odnosno odbijanju zahtjeva za izdavanje svjedodžbe i o prestanku važenja svjedodžbe.

Svjedodžba može trajati najduže pet godina od njenog stupanja na snagu, s tim što se trajanje svjedodžbe određuje rješenjem Instituta.

Važno je napomenuti da se odredbe čl. 58. - 63. ZOP, koji regulišu svjedodžbu o dodatnoj zaštiti, ne primjenjuju na konsenzualni patent.

Svjedodžba o dodatnoj zaštiti – primjeri iz sudske prakse

Primjer 1.

...“nadležni organ će odbiti zahtev za priznanje certifikata ako nisu ispunjeni uslovi za priznanje certifikata propisani članom 116. Zakona o patentima, a u upravnom postupku je utvrđeno da nije ispunjen uslov iz člana 116. tačka 4. Zakona o patentima, odnosno

da dozvole na koje se podnosilac pozvao nisu dozvole kojima je prvi put stavljena u promet aktivna supstanca ustekinuamb.”

(Upravni sud Republike Srbije, Presuda - 14-U-13349/20 od 11. 06. 2021. godine)

Primjer 2.

Svjedodžba o dodatnoj zaštiti – Trajanje – Pojam, datum izdavanja prvog odobrenja za stavljanje proizvoda u promet unutar Europske unije

“..... S obzirom na sva prethodna razmatranja, na drugo pitanje treba odgovoriti tako da članak 13. stavak 1. Uredbe br. 469/2009 treba tumačiti na način da je “datum izdavanja prvog [OSP-a] unutar [Unije]“, u smislu te odredbe, datum priopćenja odluke o OSP-u njezinu adresatu.”

(Presuda Suda Europske unije C-471/14 od 6. listopada 2015. godine)

Primjer 3.

Pravo patenata – Fitofarmaceutski proizvodi – Svjedodžba o dodatnoj zaštiti

“Iz svih prethodnih razmatranja proizlazi da na postavljeno pitanje valja odgovoriti da pojam “proizvod“ iz članka 1. točke 8. i članka 3. stavka 1. Uredbe br. 1610/96 kao i pojam “aktivna tvar“ iz članka 1. točke 3. te uredbe treba tumačiti u smislu da obuhvaćaju tvar koja je namijenjena korištenju kao sredstvo za zaštitu bilja jer ima vlastito toksično, fitotoksično ili fitofarmaceutsko djelovanje.”

(Presuda Suda EU u predmetu C11/13, 19. lipnja 2014. godine)

9. Sadržaj i obim patenta

Pronalazač ima više prava, kao što su pravo, da njegovo ime bude navedeno u prijavi, spisima, registrima, ispravama i publikacijama o njegovom pronalasku, tzv. moralna prava pronalazača.

Pored toga, pronalazač ima pravo da uživa i ekonomsku korist od pronalaska, zaštićenog patentom, tzv. imovinska prava.

Patent osigurava vlasniku isključivo pravo na izradu, korišćenje, stavljanje u promet ili prodaju izuma zaštićenog patentom. Patent predstavlja vlasništvo čiju upotrebu vlasnik može dopustiti drugim osobama na određeno vrijeme davanjem licence, ili ga u potpunosti prenijeti na druge osobe. Ako je pronalazak rezultat stvaralačkog rada više lica, u prijavi patenta i ispravama sva ta lica se navode kao pronalazači.

U ostvarivanju svog isključivog prava na ekonomsko iskorišćavanje zaštićenog pronalaska nosilac patenta ima pravo da spriječi svako treće lice koje nema njegovu saglasnost da komercijalno:

- proizvodi, nudi na prodaju, prodaje, upotrebljava, izvozi ili uvozi i skladišti u te svrhe proizvod koji je izrađen prema zaštićenom pronalasku,
- primjenjuje postupak koji je predmet zaštićenog pronalaska ili nudi njegovu primjenu,
- nudi na prodaju, prodaje, upotrebljava, izvozi ili uvozi i skladišti u te svrhe proizvod koji je direktno dobijen postupkom koji je predmet zaštićenog pronalaska.

Bez saglasnosti nosioca patenta svakom drugom licu zabranjeno je i nuđenje i isporučivanje proizvoda (materije, smjese, dijela uređaja) koji čini bitan element zaštićenog pronalaska licima koja nisu ovlaštena za iskorišćavanje tog izuma,

ako je ponuđaču ili isporučiocu poznato, ili mu je iz okolnosti slučaja moralo biti poznato da je taj proizvod namijenjen za primjenu tuđeg zaštićenog pronalaska.

9.1. Isključiva prava s obzirom na patent iz oblasti biotehnologije

Odredbom člana 67. Zakona o patentu izvršena je implementacija članova 8. i 9. Direktive broj 98/44 EC, kojima se uređuju isključiva prava s obzirom na patente iz područja biotehnologije. Odredbom stava (1) ovoga člana predviđeni su učinci patenta kojim je zaštićen biološki materijal koji se može rasplodivati ili umnožavati, što znači da će se isključiva prava odnositi i na sve buduće generacije zaštićenoga biološkog materijala istog ili različitog oblika, ali istovjetnih obilježja. Odredba stava (2) propisuje da se učinci patenta za postupak protežu i na proizvod dobiven direktno tim postupkom. U konkretnom slučaju, kada je riječ o postupku proizvodnje biološkog materijala posebnih obilježja, tada će se učinci patenta protezati na biološki materijal dobiven direktno tim postupkom, te na svaki sljedeći biološki materijal koji je izveden iz toga biološkog materijala rasplodivanjem i umnožavanjem u istovjetnom ili različitom obliku s istovjetnim obilježjima. Odredba stava (3) istoga člana predviđa protezanje patentne zaštite na proizvod koji sadrži ili se sastoji od genetičke informacije i na svaki drugi proizvod u koji je ovaj ugrađen uz uslov da je predmetna genetička informacija u njemu sadržana, te da obavlja svoju funkciju.

U smislu Zakona o patentu, biološki materijal je materijal koji sadrži genetsku informaciju i koji je sposoban da se sam reprodukuje ili da bude reprodukovan u biološkom sistemu (npr. mikroorganizam, biljna ili životinjska ćelijska kultura, sekvenca gena).

9.2. Obim isključivih prava

Obim isključivih prava nosilaca patenta određen je patentnim zahtjevima koji su konačno prihvaćeni u postupku za priznanje patenta, pri čemu će opis i crteži služiti tumačenju patentnih zahtjeva.

Zakonom je uređeno jedno od najdelikatnijih pitanja koja se postavljaju u postupku zbog povrede prava. Međunarodno prihvaćeni standard je da se za određivanje obima prava mjerodavnim smatraju patentni zahtjevi. Nije sporno da se u slučaju potrebe povodom tumačenja patentnih zahtjeva uzima u obzir i opis pronalaska, no povodom određivanja obima prava odlučujuću ulogu imaju patentni zahtjevi, i to iz posve praktičnih razloga. Ako neko svjesno posegne za rješenjima iz tuđeg patenta, nastojat će prikriti upotrebu tuđeg patentiranog pronalaska izbacivanjem nebitnih elemenata zaštićenog pronalaska, odnosno dodavanjem novih, ali nebitnih tehničkih ekvivalenata. Patentni zahtjevi, formulirani na propisani način, onemogućavaju zloupotrebe u smislu da se spretnim jezičkim definicijama kao nova predstavljaju rješenja iz već priznatog patenta. U slučaju spora postavlja se neizbježno pitanje o stepenu pravne zaštite koju će zaštićenom pronalasku pružiti sud. U rješavanju toga problema od velike je važnosti član 69. EPC u vezi s kojim je donesen i Protokol o tumačenju toga člana. Protokolom je propisano da se član 69. Konvencije, koji je u skladu sa članom 68. Zakona o patentu, ne može tumačiti na način da je obim zaštite priznate patentom određen uskim doslovnim tekstom patentnih zahtjeva. Zakon o patentu propisuje da je u vremenskom razdoblju do priznanja patenta obim (privremene) zaštite određen patentnim zahtjevima iz prijave patenta objavljene u skladu sa ovim zakonom.

Zakon propisuje da podnositelj stiče privremena prava iz prijave njenom objavom na zakonom propisani način pod uslovom da nije kasnije odbačena, povučena ili se smatra povučenom. Na osnovu privremenih prava može se zahtijevati naknada štete od treće strane koja je u vremenskom razdoblju između datuma objave prijave patenta i datuma objave podatka o priznanju patenta iskorištavala pronalazak, što bi priznanjem patenta bilo zabranjeno.

10. Promet prava

10.1. Prenos prava i licenca

Prava iz patentne prijave, kao i prava iz patenta, konsenzualnog patenta i svjedodžbe o dodatnoj zaštiti, mogu biti u cjelini ili djelimično predmet prenosa, po osnovu ugovora o prenosu (odredbe Zakona o obligacionim odnosima), po osnovu nasljeđivanja ili terećenja u korist trećih lica (zaloga, izvršenje, stečaj).

Prava iz patentne prijave, kao i prava iz patenta, konsenzualnog patenta i svjedodžbe o dodatnoj zaštiti mogu da budu predmet ugovora o potpunom ili djelimičnom prenosu prava, kao i predmet ugovora o licenci.

Ugovorom o licenci⁴³⁵ ustupa se pravo na iskorišćavanje zaštićenog pronalaska.

⁴³⁵ Glava XV, članovi 686. do 711. Zakona o obligacionim odnosima.

Ugovor o prenosu prava, kao i ugovor o licenci zaključuju se uz uslove i na način koji su propisani posebnim propisima kojima se uređuje pitanje obligacionih odnosa⁴³⁶.

Za zaključivanje ugovora o prenosu prava, kao i ugovora o licenci potreban je pristanak svih nosilaca prava.

Dok su patentom definisani samo principi funkcionisanja izuma, licenca u pravilu uključuje i konstruktivnu, radioničku i prateću dokumentaciju (upute za montažu, upotrebu i dr.) neophodnu za pokretanje proizvodnje i stavljanje objekta u pogon ili prodaju.

Obim isporučene dokumentacije, kao i međusobne odnose davaoca i primaoca licence preciznije definiše ugovor o licenci. Ugovor uvijek zabranjuje primaocu licence samostalno raspolaganje primljenom dokumentacijom, a posebno davanje dokumentacije trećim strankama bez odobrenja davaoca licence.

Postoje tri tipa ugovora o licenci, što zavisi od broja lica kojima će biti dozvoljeno da koriste patent, i to:

- Isključiva licenca: jedan sticalac licence ima pravo da koristi patentiranu tehnologiju koju čak ne može da koristi ni sam nosilac patenta;
- Jedinstvena licenca (tzv. *sole licence*): jedan sticalac licence i nosilac patenta imaju pravo da koriste patentiranu tehnologiju i
- Neisključiva licenca: više sticalaca licence i nosilac patenta imaju pravo da koriste patentiranu tehnologiju.

Prema Zakonu o obligacionim odnosima, smatra se da je data neisključiva licenca, ako ugovorom nije naznačeno drugačije.

U ugovoru o jedinstvenoj licenci mogu da postoje odredbe koje jamče određena prava na isključivom osnovu, kao i druge odredbe na jedinstvenom ili neekskluzivnom osnovu.

Prenos prava i licenci ima učinak prema trećim licima od datuma upisa u Registar prijava patenata, odnosno Registar patenata.

Upis licence vrši se na zahtjev jedne od ugovornih strana i objavljuje u službenom glasilu.

SUDSKA PRAKSA

Prenošenje prava i ustupanje upotrebe prava

*Zakon o industrijskom vlasništvu
(Narodne novine, broj 53/91, 19/92 i 26/93)*

Članak 131

Pravo iz ugovora o licenci stječe se upisom ugovora u odgovarajući registar, a ugovor o licenci mora biti sastavljen u pisanom obliku.

⁴³⁶ Zakon o obligacionim odnosima.

Ugovor o licenci koji nije sastavljen u pisanom obliku i koji nije upisan u odgovarajući registar nema pravni učinak prema trećim osobama.

“Pravo, povodom ugovora o licenci stječe se upisom ugovora u odgovarajući registar, a ugovor koji je sastavljen u pisanom obliku a nije upisan u odgovarajući registar, nema pravni učinak prema trećim osobama (članak 131. i članak 135. Zakona o industrijskom vlasništvu (ZIV). Nije prijeporno da je ugovor o davanju licence sklopljen između pravnog prednika tuženika i firme sa sjedištem u Njemačkoj 13. veljače 1970. godine i prema tekstu ugovora, ugovor završava 10 godina nakon stupanja na snagu s mogućnošću produženja roka. Dakle prema sadržaju ugovora vrijeme trajanja licence je proteklo, a proteklo bi i u slučaju da ovaj rok nije ugovoren jer prema odredbi članka 51. ZIV-a pravo na patent traje 20 godina.

Pored navedenog tužitelj u tijeku postupka nije pružio dokaz da je ugovor o licenci upisan u odgovarajući registar i tvrdi da to što nije doprinio dokaz o upisu u odgovarajući registar ne znači da i upis nije izvršen. Ovakav navod tužitelja ne može se prihvatiti jer se dokazivanje prava, dokazuje, isključivo izvodom iz odgovarajućeg registra, a nepostojanje toga dokaza povlači za sobom pravne posljedice iz članka 131. stavak 3. ZIV-a.

Kako tužitelj nije dokazao da je ispunio bitnu pretpostavku za postojanje prava iz ugovora o licenci, jer nije dokazao da je ugovor upisan u odgovarajući registar, to je pravilno prvostupanjski sud ocijenio neosnovanim zahtjev tužitelja.”

(VTS RH, Pž-2645/97 od 16. ožujka 1999. godine)

Neformalno zaključen ugovor o patentu

Zakon o patentima

član 76 stav 3

Nemogućnost konvalidacije izvršenjem neformalno zaključenog ugovora, i onda kada su ugovorne strane izvršile u celini ili u pretežnom delu obaveze koje iz njega nastaju.

Da li se ugovor iz člana 76 Zakona o patentima koji nije zaključen u formi predviđenoj stavom 3 istog člana, može konvalidirati i pod kojim uslovima?

Prenos prava na podnošenje prijave, prava iz prijave, kao i patenta odnosno malog patenta vrši se na osnovu ugovora o prenosu ili na osnovu nasleđivanja. Pojedina ili sva ovlašćenja iz navedenih prava mogu sa ograničenjima ili bez njih biti predmet na osnovu ugovora o licenci. Ova dva ugovora punovažna su samo ako su sastavljena u pismenoj formi. Na zahtev jedne od ugovornih strana navedeni ugovori upisuju se u odgovarajući registar. Ugovori koji nisu upisani u odgovarajući registar ne proizvode pravno dejstvo prema trećim licima.

Prema članu 70 stav 1 Zakona o obligacionim odnosima (dalje: ZOO) ugovor koji nije zaključen u propisanoj formi nema pravno dejstvo ukoliko iz cilja propisa kojim je određena forma ne proizlazi šta drugo. Prema članu 73 ZOO ugovor za čije se zaključenje zahteva pismena forma smatra se punovažnim iako nije zaključen u toj formi, ako su ugovorne strane izvršile, u celini ili u pretežnom delu, obaveze koje iz njega nastaju, osim ako iz cilja zbog koga je forma propisana očigledno ne proizlazi nešto drugo.

Iz stilizacije odredbe člana 76 Zakona o patentima ("SI. list SRJ", br. 15/95, 35/95 ispr. i 28/96) proizlazi da iz cilja zbog koga je forma propisana sledi zaključak da se ugovori iz tog člana ne mogu konvalidirati, pa i pod uslovom da su ugovorne strane izvršile, u celini ili u pretežnom delu obaveze koje iz njega nastaju.

Pismena forma ugovora iz člana 76 Zakona o patentima propisana je Zakonom da bi se njome prvenstveno štitili javni interesi, pa zbog toga ugovorne strane ne mogu da ignorišu imperativnu zakonsku normu i da izvršenjem svojih obaveza pokriju nedostatak jednog zahteva koji je od strane zakonodavca postavljen sa ciljem da se u prvom redu zaštite odgovarajući javni interesi. Ako bi se u konkretnom slučaju dozvolila konvalidacija izvršenjem neformalno zaključenog ugovora, to bi praktično značilo da se kogentni propis o formi iz člana 76 Zakona o patentima ne bi poštovao.

(Pravno shvatanje utvrđeno kroz odgovore na pitanja na sednici Odeljenja za privredne sporove i Odeljenja za privredne prestupe Višeg trgovinskog suda u Beogradu, održane 30. avgusta 2002. godine – Sudska praksa trgovinskih sudova - Časopis za privredno pravo, br. 3/2002 – str. 34)

Vrhovni sud SRBiH

Gž.125/87

25. 08. 1988.

Nalogoprimac nema osnova da uskrati isplatu naknade autoru pronalaska, koju je primio po osnovu ugovora o licenci, pod izgovorom da sticalac licence nije plasirao "patentirane" proizvode na tržištu.

Vrhovni sud Srbije

Gž. 48/96

23. 03.1998. godine

Predmet ugovora o licenci može biti samo patentirani pronalazak.

Predmet tužbenog zahtjeva je naknada za iskorišćavanja pronalaska po ugovoru o licenci koji su zaključili zastupnik tužioca i tuženi.

Sporno je da li je pronalazak koji predstavlja predmet ugovora o licenci zaštićen patentom odnosno da li se uopšte radi o pronalasku koji može biti predmet ugovora o licenci.

Prvostepeni sud je odbio tužbeni zahtjev uz obrazloženje da patent tužioca nije priznat te da prema tome proizvod tužioca ne uživa pravnu zaštitu, isti pada u javni domen to jest postaje slobodan, te u konkretnom slučaju tužilac nema pravo na zaštitu shodno članu 58. stav 2. Zakona o patentima.

Vrhovni sud Srbije, odbio je kao neosnovanu žalbu tužioca uz obrazloženje da je prvostepeni sud pravilno primenio materijalno pravo jer pronalazak tužioca nije bio zaštićen pa mu prema tome ne pripadaju ni prava iz člana 56. Zakona o patentima jer predmet ugovora o licenci može biti samo patentirani pronalazak što proizlazi iz člana 686. i 688. Zakona o obligacionim odnosima.

Pravni stav suda

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Op.64/02

06.07.2003

Prenos prava na podnošenje prijave, prava iz prijave, kao i patenta odnosno malog patenta koji nije izvršen pismenim ugovorom ne može se konvalidirati.

Pitanje: Da li se ugovor iz člana 75. Zakona o patentima, koji nije zaključen u formi predviđenoj stavom 3. istog člana, može konvalidirati i pod kojim uslovima?

Odgovor: Prenos prava na podnošenje prijave, prava iz prijave, kao i patenta odnosno malog patenta vrši se na osnovu ugovora o prenosu ili na osnovu naslađivanja.

Pojedina ili sva ovlašćenja iz navedenih prava, mogu, sa ograničenjima ili bez njih, biti predmet ustupanja na osnovu ugovora o licenci.

Ugovori koji nisu upisani u odgovarajući registar ne proizvode pravno dejstvo prema trećim licima.

Prema članu 70. stav 1. Zakona o obligacionim odnosima ugovor koji nije zaključen u propisanoj formi nema pravno dejstvo ukoliko iz cilja propisa kojim je određena forma ne proizilazi što drugo.

10.2. Know-how (znati kako)

Know-how je najkompletniji oblik prenosa svih potrebnih znanja za uspješnu proizvodnju, te uz kompletnu tehničku dokumentaciju (konstruktivne i radioničke crteže, tehničke proračune i dr.) sadrži i posebna znanja i iskustva, upute o tehnologiji izrade ili proizvodnje, kontrole i dr., a posebno specifične postupke koji se inače smatraju poslovnom tajnom, kao i iskustva i znanja koja nisu nigdje sadržana u pisanom obliku. Može uključivati edukaciju osoblja primaoca know-how.

10.2.1. “Čist i mješovit” ugovor o *know-how*

Čist ugovor bi bio onaj koji se odnosi samo na *know-how* bez ikakvih drugih elemenata i ovi su ugovori rijetki. Međutim, pojavljuju se mješoviti ugovori koji sadrže *know-how* u kombinaciji sa drugim pravima intelektualne svojine (patent, žig, model, uzorak), ali i sa nekim drugim ugovorima (kao na primjer ugovor o zajedničkom ulaganju, izvođenju investicionih radova, kooperaciji i dr.)

Zakonom o spoljnotrgovinskom poslovanju se regulišu pitanja pribavljanja i ustupanja prava industrijske svojine i znanja i iskustva, kao i šta ugovor o pribavljanju patenta, znanja i iskustva mora da sadrži.

10.3. Zaloga i pljenidba

Patent, pravo iz prijave patenta, konsenzualnog patenta i svjedodžbe o dodatnoj zaštiti može da bude predmet založnog prava i predmet pljenidbe u izvršnom postupku. Na zahtjev založnog povjerioca ili založnog dužnika založno pravo se upisuje u Registar patenata i od datuma upisa ima učinak prema trećim licima.

Sud koji sprovodi pljenidbu po službenoj dužnosti bez odgađanja obavještava Institut o pokrenutoj pljenidbi na patentu radi upisivanja pljenidbe u Registar patenata. Upis pljenidbe u Registar patenata sprovodi se na teret pljenioca.

10.4. Stečaj

Kada su patent, pravo iz prijave patenta, konsenzualni patent ili svjedodžba o dodatnoj zaštiti dio stečajne mase, stečajni upravnik po službenoj dužnosti obavještava Institut o pokrenutom stečajnom postupku radi upisivanja stečaja u odgovarajući registar.

11. Ograničenje učinka patenta

Pravo na patent je po svojoj sadržini isključivo, apsolutno pravo koje uživa nosilac prava za vrijeme trajanja patentne zaštite. Međutim, Zakon o patentu (i međunarodne konvencije) predviđaju jedan broj ograničenja za nosioca patenta a u korist trećih lica koja na osnovu ovih ograničenja stiču, u zakonom određenim slučajevima, pravo da koriste pronalazak koji je predmet patenta. Pri tome, nosilac patenta zadržava sva svoja ovlašćenja ali je korišćenje njegovog patenta ograničeno pravima trećih lica.

Zakon o patentu predviđa sljedeća ograničenja: korištenje patentiranog pronalaska u lične nekomercijalne svrhe, korišćenje patentiranog pronalaska u svrhe istraživanja, korišćenje patentiranog pronalaska radi pripremanja lijekova na recept, iscrpljenje prava, pravo ranije upotrebe, ograničenje prava radi nesmetanog obavljanja međunarodnog

saobraćaja, prinudnu licencu, prinudnu licencu u javnom interesu, prinudnu licencu u korist oplemenjivača biljaka i ograničenja prava u vezi sa biološkim materijalom.

11.1. Izuzeci od isključivih prava

11.1.1. Korištenje patentiranog pronalaska u lične nekomercijalne svrhe

Patent je zamišljen kao pravno sredstvo koje inventivni subjekti koriste u privrednoj konkurenciji. Zato radnje korišćenja pronalaska koje su u domenu zadovoljenja ličnih nekomercijalnih ciljeva pojedinaca nisu od interesa za sistem patentne zaštite, što je razlog za njihovo izuzimanje od dejstva patenta. Kvalifikacija određene radnje korišćenja pronalaska kao radnje koje je preduzeta u lične svrhe ne znači da je ona nužno i nekomercijalna. Isto važi i za *vice versa*. Stoga, uslovi lične i nekomercijalne svrhe korišćenja patentiranog pronalaska moraju biti kumulativno ispunjeni.

Tako, na primjer, upotreba patentiranih držača za zavjese u sopstvenom stanu izuzeta je od dejstva patenta; ako se, pak, držači koriste u privatnom stanu kojeg vlasnik daje u zakup, onda je ta radnja obuhvaćena dejstvom patenta.

11.1.2. Korišćenje patentiranog pronalaska u svrhe istraživanja

Radnje korišćenja patentiranog pronalaska, koje su preduzete u svrhu istraživanja na proizvodu ili postupku na koji se zaštita odnosi, izuzete su iz patentne zaštite. Pravno-politički razlog za postojanje ovog izuzetka leži u činjenici da je smisao patentne zaštite da podstiče tehnološki razvoj, a ne da ga sputava. Prema tome, nedopustivo bi bilo da patent za određeni pronalazak odlaže do isteka patentne zaštite mogućnost da se istraživanjem i razvojem dođe do novih rješenja na bazi patentiranog proizvoda. Svakako da se ovaj izuzetak odnosi samo na istraživanja koja su tehničke prirode, a ne i na ona koja imaju pretežno ekonomski, sociološki i drugi karakter.

11.1.3. Korišćenje patentiranog pronalaska radi pripremanja lijekova na recept

Neposredna, pojedinačna priprema lijeka u apotekama na pojedinačni ljekarski recept, kao i radnja stavljanja tako spravljene lijeka u promet, izuzete su iz dejstva patenta. Opšti etički i zdravstveni interes nalaže da patent za lijek ne bude prepreka da se taj lijek u pojedinačnim slučajevima proizvede i stavi u promet.

Dakle, ovaj izuzetak ne odnosi se na spravljane lijeka radi stvaranja zaliha (makar to bile i samo male apotekarske zalihe), već se odnosi isključivo na slučaj kada je spravljane lijeka usmjereno na izvršenje konkretnog ljekarskog naloga da se, za potrebe liječenja određenog lica (pacijenta), u skladu sa receptom, lijek pripremi i preda tom licu ili drugom licu koje će ga dati pacijentu.

11.2. Pravo ranije upotrebe

Patent ne djeluje prema licu koje je prije datuma podnošenja ili prije datuma priznatog prava prvenstva prijave patenta u dobroj vjeri u Bosni i Hercegovini i u okviru svojih privrednih aktivnosti upotrebljavalo ili izrađivalo proizvod prema zaštićenom pronalasku, ili je obavilo stvarne i ozbiljne pripreme za takvo iskorišćavanje pronalaska. To lice ima pravo da, bez saglasnosti nosioca patenta, nastavi iskorišćavanje pronalaska u obimu u kojem ga je iskorišćavalo ili pripremalo za iskorišćavanje do datuma podnošenja prijave patenta za navedeni pronalazak. Ovo pravo iskorišćavanja pronalaska na osnovu prava ranije upotrebe može se prenijeti ili naslijediti samo sa procesom rada i proizvodnim pogonom u kojem je pripremljeno ili započelo iskorišćavanje pronalaska.

11.3. Ograničenje učinka s obzirom na patent u oblasti biotehnologije

Odredbom člana 75. Zakona o patentu, koja utvrđuje ograničenje učinaka s obzirom na patente iz područja biotehnologije, izvršena je implementacija čl. 10. i 11. Direktive EU broj 98/44 EC o pravnoj zaštiti pronalazaka s područja biotehnologije. U stavu 1. člana 75. Zakona o patentu propisano je da se isključiva prava iz patenta neće odnositi na reprodukcijski biološki materijal, koji je nosilac patenta, ili treće lice uz njegovu saglasnost, stavio na tržište, pri čemu je ta reprodukcija posljedica primjene radi koje je biološki materijal stavljen na tržište, uz uslov da se tako dobijeni materijal kasnije ne koristi za daljnju reprodukciju. Odredbom stava 2. člana 75. Zakona o patentu, koji je potpuno u skladu sa članom 11. odnosne Direktive uređeno je ograničenje učinaka isključivih prava, a odnosi se na poljoprivrednika koji je na zakonit način nabavio biološki materijal za umnožavanje biljaka (npr. sjeme) radi korištenja na svom poljoprivrednom imanju. On je ovlašten koristiti proizvode svoje berbe (sjeme) za daljnje rasplodivanje ili umnožavanje (npr. sjetvu). Odredba stava 3. člana 75. Zakona o patentu analogna je onoj iz stava 2. tog zakona s tim da se odnosi na rasplodnu stoku, odnosno životinjski reprodukcioni materijal.

Dakle, korisnik ovog ograničenja je samo poljoprivrednik koji nabavlja patentirani biljni reprodukcioni materijal (sjeme, sadnice) radi korišćenja na sopstvenom imanju. Njemu je dato pravo da ne povređujući patent, koristi jedan dio plodova sa svog imanja za ponovnu sjetvu odnosno sađenje. Pri tome, tako dobijeni proizvodi se ne mogu koristiti u komercijalne svrhe.

Takođe, proizvođač, nabavkom zaštićenog životinjskog reprodukcionog materijala ili životinja od nosioca patenta, ili uz njegovu saglasnost, ima pravo da razmnožava životinje odnosno umnožava reprodukcioni materijal, s tim da se tako dobijeni proizvodi ne mogu koristiti u komercijalne svrhe.

11.4. Iscrpljenje (konzumacija) prava

Pojam “iscrpljenja” prava označava da ukoliko je patentirani proizvod legalno (voljom nosioca patenta) stavljen u promet, onda pribavilac tog proizvoda može taj proizvod dalje nuditi, puštati u promet i upotrebljavati bez traženja dozvole od nosioca patenta za vršenje tih radnji. Smatra se da je nosilac patenta aktom stavljanja u promet “iscrpio” svoje isključivo pravo upotrebe.

Prema Zakonu o patentu, stavljanjem u promet od strane nosioca patenta, ili uz njegovu izričitu saglasnost, na području Bosne i Hercegovine proizvoda koji je izrađen prema zaštićenom pronalasku, ili proizvoda koji je direktno dobijen postupkom koji je predmet pronalaska, iscrpljuju se za područje Bosne i Hercegovine isključiva prava stečena patentom u pogledu tog proizvoda.

Trećim licima dopušteno je takav proizvod dalje stavljati u promet, ne vrijeđajući pri tome ovlaštenja nosioca patenta. Zbog teritorijalne ograničenosti patenta na državu u kojoj je priznat, podrazumijeva se da prvo stavljanje proizvoda u promet, koje dovodi do iscrpljenja prava, mora biti na teritoriju Bosne i Hercegovine. Smisao instituta iscrpljenja prava je da pribavilac proizvoda koji je legalno proizveden i pušten u promet na teritoriju Bosne i Hercegovine ne treba tražiti dozvolu (licencu) od nosioca bh. patenta za pronalazak prema kojem je izrađen proizvod ako ga želi dalje stavljati u promet.

11.5. Ograničavanje prava radi nesmetanog obavljanja međunarodnog saobraćaja

Učinci patenta ograničavaju se i radi nesmetanog odvijanja međunarodnog saobraćaja. Zakon o patentu je ovo pravo preuzeo iz imperativne odredbe člana 5. Pariske konvencije. Društvo odobrava patentnu zaštitu imajući prije svega u vidu prednosti koje iskorišćavanje patenta ima za nacionalni tehnološki i privredni razvoj. U suprotnom, ako se zaštićeni pronalazak ne iskorišćava, on se pretvara u “čist” monopol koji guši konkurenciju na tržištu. S obzirom na to da o privrednom iskorišćavanju patenta odlučuje isključivo njegov nosilac, postavlja se pitanje kako društvo može da stimuliše nosioca da koristi patent odnosno kako može da ga sankcioniše ako ga ne koristi a ima uslova da to čini.

Prema odredbama Zakona o patentu, ne može se spriječiti upotreba pronalaska koji uživa zaštitu patentom, a ugrađen je u konstrukciju plovila, aviona ili kopnenog vozila, koji pripadaju nekoj od država članica Međunarodne unije za zaštitu industrijskog vlasništva ili članica WTO, te služe isključivo za potrebe tih prevoznih sredstava, a oni se privremeno ili slučajno nađu na teritoriju Bosne i Hercegovine.

Upotreba proizvoda izrađenih prema zaštićenom pronalasku u konstrukciji ili opremi plovnih objekata, vazduhoplova ili kopnenog vozila koje pripada nekoj od država članica

Pariske unije ili članica WTO ne smatra se povredom patenta kada se to prevozno sredstvo privremeno ili slučajno nađe na teritoriji Bosne i Hercegovine pod uslovom da ugrađeni proizvod služi isključivo za potrebe tog prevoznog sredstva.

11.6. Ograničenje učinka prava iz prijave patenta, konsenzualnog patenta i svjedodžbe o dodatnoj zaštiti

Ograničenja učinka patenta primjenjuju se kad je to moguće i na odgovarajući način i na prava iz prijave patenta, konsenzualni patent i svjedodžbu o dodatnoj zaštiti.

11.7. Prinudna licenca

Kad nosilac patenta, odnosno konsenzualnog patenta odbije da drugim licima ustupi pravo na ekonomsko iskorišćavanje zaštićenog pronalaska u Bosni i Hercegovini ili im postavlja neopravdane i nerazumne uslove za takvo ustupanje, a nije preduzeo djelotvorne i ozbiljne pripreme za njegovo iskorišćavanje u Bosni i Hercegovini, Sud Bosne i Hercegovine, na zahtjev zainteresovanog lica, može dati prinudnu licencu, kada nosilac patenta sam ili preko drugog lica ne koristi ili nedovoljno koristi zaštićeni pronalazak u Bosni i Hercegovini i kad bez korišćenja tog pronalaska (bilo u cjelini ili djelimično), nije moguće ekonomsko iskorišćavanje drugog pronalaska koji je kasnije zaštićen, na ime drugog lica. U naprijed iznijetom slučaju, zainteresovano lice može biti samo ono lice koje dokaže da raspolaže tehnološkim mogućnostima i proizvodnim kapacitetima potrebnim za ekonomsko iskorišćavanje zaštićenog pronalaska.

Odredbama članova 79. i 80. Zakona o patentu, koje se odnose na prinudnu licencu, izvršeno je usuglašavanje s odredbom člana 31. od (a) do (l) TRIPS.

Prinudna licenca je institut koji predviđa slučajeve u kojima nosilac patenta ne iskorištava dovoljno ili uopšte pronalazak zaštićen patentom, ili je obim njegova iskorištavanja nedovoljan za zadovoljavanje potreba tržišta Bosne i Hercegovine, odnosno odbija zaključiti ugovor o licenci ili za zaključivanje ugovora postavlja netržišne uslove, ovlašteno tijelo na zahtjev zainteresovane strane ili Savjeta ministara Bosne i Hercegovine može izdati prinudnu licencu, povodom čega nosilac patenta ima pravo na naknadu koja se, takođe, određuje odlukom suda.

Zakon o patentu uvodi specijalnu prinudnu licencu kojom se u korist nosioca drugog patenta ili u korist nosioca prava na zaštićenu biljnu vrstu ograničavaju prava iz prvog patenta ili prava na zaštićenu biljnu vrstu, u slučaju da je nemoguće iskorištavati drugi patent, odnosno zaštićenu biljnu vrstu bez povrede prvog patenta, uz određene uslove propisane zakonom. Time su implementirane odredbe člana 12. Direktive EU broj 98/44 EC o pravnoj zaštiti pronalazaka s područja biotehnologije.

U slučaju izdavanja takve prinudne licence, nosiocu prvog patenta omogućit će se, pod razumnim uslovima, pravo na uzajamnu prinudnu licencu za iskorištavanje pronalaska zaštićenog drugim patentom ili zaštićene biljne vrste.

Ovlašteno tijelo može izdati prinudnu licencu ako je iskorištavanje patentom zaštićenog pronalaska nužno zbog vanrednih stanja na nacionalnoj osnovi (nacionalna bezbjednost zemlje, zaštita javnog interesa u području zdravstva, prehrane, zaštita i unapređenje čovjekove okoline, poseban interes za pojedinu granu privrede), ili kada je nužno ispravljanje postupaka za koje je sudskim ili administrativnim postupkom utvrđeno da su protivni tržišnoj konkurenciji.

Zahtjev za izdavanje prinudne licence može se podnijeti nakon isteka roka od 4 godine od dana podnošenja prijave patenta ili nakon isteka roka od 3 godine od dana priznanja patenta (osim kod prinudne licence u javnom interesu koja se može izdati bez čekanja).

Prinudna licenca ne može biti isključiva, a njen obim i njeno trajanje vezani su isključivo uz razloge zbog kojih je izdana i može se prenositi samo zajedno s proizvodnim pogonom, odnosno njegovim dijelom u kojem se iskorištava pronalazak za koji je izdata. Dakle, prinudna licenca je neprenosiva, osim u slučaju kada dolazi do prenosa preduzeća, odnosno dijela preduzeća u kome se prinudna licenca koristi.

Svrha prinudne licence je sprečavanje zloupotrebe patenta u slučaju kada titular patenta sprečava njegovo korišćenje na tržištu zemlje u kojoj mu je priznat patent. Prinudnu licencu daje sud trećem licu na njegov zahtjev ako su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi. Jedan od oblika zloupotrebe patenta je i nepristajanje titulara osnovnog patenta da ustupi licencu za korišćenje pronalaska nosiocu zavisnog patenta, čime pravno onemogućava korišćenje zavisnog pronalaska.

Postupak za izdavanje prinudne licence pokreće se tužbom nadležnom sudu. O tužbenom zahtjevu za izdavanje prinudne licence odlučuje se presudom protiv koje je dopuštena žalba.

Prinudna licenca neće se dati, kada nosilac patenta, odnosno konsenzualnog patenta, dokaže da postoje razlozi koji opravdavaju njegovo nekorisćenje ili nedovoljno korišćenje zaštićenog pronalaska.

Nosilac prinudne licence dužan je da titularu patenta plaća dogovoreni iznos naknade. Ako dogovor o naknadi ne može da se postigne odluku donosi sud.

11.7. 1 Prinudna licenca u javnom interesu

Prinudna licenca se može dati i prije pravosnažnosti sudske odluke i o tome donosi odluku Savjet ministara Bosne i Hercegovine.

Savjet ministara Bosne i Hercegovine može izdati prinudnu licencu u svrhu bezbjednosti zemlje, zaštite javnog interesa u oblasti zdravstva i ishrane, zaštite i unapređenja

čovjekove okoline, te kada postoji poseban interes za pojedinu granu privrede, ili kada je neophodno ispravljanje postupaka za koje je sudskim ili administrativnim postupkom utvrđeno da su suprotni tržišnoj utakmici – tzv. davanje prinudne licence, u javnom interesu.

Zakonom o patentu predviđene su dvije vrste razloga za izdavanje prinudne licence u javnom interesu:

- 1) u slučaju zloupotreba patenta koje ima za posljedicu neopravdano visoke cijene proizvoda koji su dobijeni primjenom patentiranog proizvoda i u drugim oblicima ponašanja kojima se neopravdano ograničava ili sprečava konkurencija,
- 2) u slučajevima zaštite javnog interesa u oblasti zdravstva, odbrane, zaštite životne okoline.

11.7.2 Prinudna licenca u korist oplemenjivača biljaka

Ovo pravo u korist oplemenjivača biljaka je prvi put uveo Zakon o patentu iz 2010. godine kao implementaciju Biotehnoške direktive EU. Članom 79. ovog Zakona ustanovljena je specijalna prinudna licenca kojom se u korist oplemenjivača biljaka (najčešće titulara pravne zaštite biljne sorte) ograničava patent za biotehnoški pronalazak, ukoliko je korišćenje tog pronalaska neophodno za korišćenje sorte. U tom slučaju i nosilac patenta ima pravo na uzajamnu licencu.

Kad nosilac patenta koji se odosi na biotehnoški pronalazak, ne može da koristi svoje pravo, a da time ne povrijedi ranije pravo zaštite biljne sorte, on može od nadležnog organa zatražiti da mu odobri prinudnu licencu za korišćenje zaštićene biljne sorte, pod uslovom da plaća odgovarajuću naknadu. Ako prinudna licenca bude odobrena, nosilac prava zaštite biljne sorte ima pravo na uzajamnu prinudnu licencu za korišćenje zaštićenog biotehnoškog pronalaska, pod razumnim uslovima.

Podnosilac zahtjeva mora dokazati da je bezuspješno pokušavao da pribavi ugovornu licencu i da biljna sorta ili biotehnoški pronalazak predstavlja značajan tehnološki napredak, od posebnog interesa, u odnosu na pronalazak zaštićen patentom ili zaštićenu biljnu sortu. Ova prinudna licenca se može prenositi samo sa preduzećem.

12. Zaštita patentom u inostranstvu

12.1. Međunarodna prijava prema ugovoru o saradnji u oblasti patenata (PCT)

Patenti su teritorijalno pravo, što znači da je pronalazak zaštićen samo u zemlji ili regiji u kojoj je ostvarena zaštita patentom. Drugim riječima, ako patent nije priznat u

određenoj zemlji, onda taj pronalazak u toj zemlji neće biti zaštićen, što omogućuje bilo kome da proizvodi, koristi, uvozi ili prodaje taj pronalazak u toj zemlji. Zaštita patentom u inostranstvu zaštićuje isključiva prava na pronalazak zaštićen u pojedinim zemljama. Osim toga, zaštita u inostranstvu omogućuje pronalazaču da licencira pronalazak u stranim firmama, da razvija oblike spoljne saradnje i da pristupi pojedinim tržištima u partnerstvu s drugima.

Međunarodna zaštita patenta ostvaruje se na osnovu međunarodne prijave patenta. Međunarodna prijava patenta je prijava koja se podnosi u skladu sa Ugovorom o saradnji na području patenata (u daljem tekstu: PCT). Na međunarodne prijave patenta koje se Institutu podnose kao prijemnom, naznačenom ili izabranom uredu primjenjuju se odredbe PCT, Zakona o patentu i provedbenih propisa donesenih na osnovu Zakona o patentu. Za podnošenje međunarodne prijave plaćaju se propisana taksa i troškovi postupka.

Institut može u PCT sistemu imati ulogu prijemnog ureda, kako je to određeno odredbom člana 82. Zakona o patentu. Druga, odnosno treća mogućnost prema PCT sistemu određena je odredbom člana 83. Zakona o patentu, kada se međunarodna prijava patenta podnosi Institutu kao naznačenim ili izabranom uredu. Kada je BiH naznačena kao država u postupku iz Poglavlja I. PCT, rezultati postupka kojima se služe strani i domaći podnosioci međunarodnih prijava su: međunarodna objava prijave, izvještaj o međunarodnom pretraživanju, pisani izvještaj o patentibilnosti. Ako je, pak, BiH izabrana država u postupku iz Poglavlja II. PCT, postupak se provodi po slobodnom izboru podnosioca prijave. Rezultat postupka je izvještaj o međunarodnom prethodnom ispitivanju.

Načini ostvarivanja zaštite patentom u inostranstvu su:

- podnošenje prijave direktno patentnim uredima u državama u kojima se traži zaštita.
- podnošenje prijave na osnovu Ugovora o saradnji na području patenata (Patent Cooperation Treaty) preko Instituta,
- podnošenje prijave direktno regionalnim patentnim uredima (za Evropu: European Patent Office, za zemlje Beneluxa: Benelux Office for Intellectual Property, za Afričke zemlje: Organisation Africaine de la Propriete Intellectuell, itd.).

Međunarodna prijava može se podnijeti Institutu kao prijemnoj kancelariji ako je podnosilac prijave državljanin Bosne i Hercegovine ili fizičko lice koje u Bosni i Hercegovini ima prebivalište ili pravno lice koje ima svoje sjedište u Bosni i Hercegovini.

Međunarodna prijava patenta u kojoj je Bosna i Hercegovina, u skladu sa odredbama PCT, naznačena radi priznanja nacionalnog patenta, podnosi se Institutu kao naznačenom uredu u roku od 24 mjeseca, računajući od datuma prvenstva prijave.

Međunarodna prijava u kojoj je Bosna i Hercegovine, u skladu sa odredbama PCT, naznačena ili izabrana radi priznanja nacionalnog patenta, za koju su plaćeni taksa i naknada troškova, podnosi se Institutu na jednom od jezika u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini najkasnije do isteka 34 mjeseca, računajući od međunarodnog datuma podnošenja, odnosno datuma prvenstva, ako je u međunarodnoj prijavi zahtijevano prvenstvo u skladu sa članom 8. PCT.

12.2. Prošireni evropski patent (EPC)

Primjenom Sporazuma između Savjeta ministara Bosne i Hercegovine i Evropske patentne organizacije o saradnji na području patenata (Sporazuma o saradnji i proširenju, stupio na snagu 1. decembra 2004. godine) osiguran je standard patentne zaštite u Bosni i Hercegovini kakav postoji u državama članicama Evropske patentne organizacije. U skladu s tim sporazumom, evropska prijava patenta u kojoj je naznačena Bosna i Hercegovina i evropski patenti čiji su učinci prošireni na Bosnu i Hercegovinu imaju isti učinak i podložni su istim uslovima kao i nacionalna prijava i nacionalni patent prema Zakonu o patentu Bosne i Hercegovine.

Prema Zakonu o patentu:

- a) evropska prijava patenta je prijava evropskog patenta podnesena na osnovu Evropske patentne konvencije (u daljem tekstu: EPC), kao i međunarodna prijava podnesena na osnovu PCT, za koju Evropska patentna kancelarija (u daljem tekstu: EPO) obavlja poslove kao naznačena ili izabrana kancelarija i u kojoj je naznačena Bosna i Hercegovina,
- b) prošireni evropski patent je evropski patent priznat od EPO na osnovu evropske prijave patenta za koju je zahtijevano proširenje na Bosnu i Hercegovinu,
- c) nacionalna prijava patenta je prijava patenta podnesena Institutu prema ovom zakonu,
- d) nacionalni patent je patent priznat na osnovu nacionalne prijave patenta.

Evropska prijava patenta i evropski patent priznat na osnovu te prijave proširuju se na Bosnu i Hercegovinu na zahtjev podnosioca prijave. Smatra se da je zahtjev za proširenje podnesen za svaku evropsku prijavu patenta koja je podnesena na datum stupanja na snagu Sporazuma o saradnji i proširenju između Savjeta ministara Bosne i Hercegovine i Evropske patentne organizacije⁴³⁷ ili nakon tog datuma.

Evropska prijava patenta, u kojoj je utvrđen datum podnošenja, ekvivalentna je urednoj nacionalnoj prijavi patenta s pravom prvenstva zahtijevanim za evropsku prijavu patenta, kad je priznato, bez obzira na ishod sprovedenog postupka.

⁴³⁷ Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori, br. 2/04; stupio na snagu 1. decembra 2004. god.

Objavljena evropska prijava patenta privremeno daje zaštitu kakvu daje i objavljena nacionalna prijava patenta, od datuma na koji je podnosilac prijave dostavio prevod patentnih zahtjeva objavljene evropske prijave patenta na jedan od jezika u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini licu koje se koristi tim pronalaskom u Bosni i Hercegovini.

Prošireni evropski patent daje, od datuma objavljivanja podataka o njegovom priznanju od EPO, ista prava koja bi bila data i nacionalnim patentom priznatim Zakonom o patentu Bosne i Hercegovine.

Prošireni evropski patent se upisuje u registar patenata Instituta.

Evropska prijava patenta za koju je plaćena taksa za proširenje i prošireni evropski patent imaju, u odnosu na prijavu podnesenu direktno Institutu (nacionalna prijava) i patent priznat na osnovu takve prijave (nacionalni patent), isti učinak na stanje tehnike kao i nacionalna prijava patenta i nacionalni patent.

Nacionalna prijava patenta i nacionalni patent imaju, u odnosu na prošireni evropski patent, isti učinak na stanje tehnika koji imaju i u odnosu na nacionalni patent.

13. Proglašavanje rješenja o priznanju patenta ništavnim

Rješenje o priznanju patenta može se proglasiti ništavnim u svako doba po službenoj dužnosti ili na prijedlog zainteresovanog lica ili pravobranioca Bosne i Hercegovine ili ombudsmena Bosne i Hercegovine, uz uslove propisane zakonom.

Institut vodi postupak za proglašavanje ništavnim rješenja o priznanju patenta.

Postupak za proglašavanje rješenja o priznanju patenta ništavnim pokreće se podnošenjem prijedloga Institutu. Zakonom je propisan sadržaj tog prijedloga i posljedice ako prijedlog nije uredan. Također, propisana je obaveza dostave prijedloga nosiocu patenta, radi dostave odgovora na prijedlog, te mogućnost održavanja usmene rasprave ako je ona nužna za utvrđivanje činjeničnog stanja povodom donošenja odluke o prijedlogu za poništaj.

Razlozi za proglašavanje ništavnim su što:

- predmet zaštite nije pronalazak,
- pronalazak je izuzet iz zaštite
- pronalazak na datum podnošenja prijave patenta, odnosno na datum priznatog prvenstva, nije bio nov, nije imao inventivni nivo ili nije bio industrijski primjenjiv,
- pronalazak nije na dovoljno jasan i detaljan način otkriven (nije opisan potpuno i jasno)
- je priznat širi obim prava u odnosu na sadržaj podnesene prijave ili izdvojene prijave patenta,
- je priznat na ime lica koje nije imalo pravo na patentnu zaštitu pronalaska.

Na osnovu rezultata sprovedenog postupka Institut donosi rješenje o proglašavanju rješenja o priznanju patenta ništavnim u cjelini ili djelimično, ili rješenje kojim se prijedlog odbija.

SUDSKA PRAKSA

Osporavanje patenta

Zakon o patentima

čl. 56, 73 i 79

Pravo tvorca pronalaska dok se ne donese odluka o poništavanju patenta

Sentenca:

Pokrenut postupak za osporavanje patenta ne utiče na ostvarivanje prava pronalazača.

Iz obrazloženja:

“Sve dok patent postoji, autor ima pravo da ostvaruje naknadu po osnovu korišćenja pronalaska, pa su neosnovani navodi revizije da je trebalo prekinuti parnični postupak do okončanja postupka za poništaj patenta. Pošto se patent poništava ne na osnovu pokrenutog postupka, nego na osnovu odluke, koja se u tom postupku donosi, sve dok se ne donese odluka o poništavanju patenta (ako uopšte bude doneta), tužilac ima pravo da ostvaruje sva prava tvorca pronalaska.

(Vrhovni sud Srbije, Rev. 1228/96 od 20. 3. 1996. godine)

Tužba za osporavanje prava na zaštitu patenta

Zakon o patentima Član 86

Blagovremenost tužbe

Da li tužbu za osporavanje prava na zaštitu patenta iz člana 86 Zakona o patentima koja je podneta po okončanju postupka za priznanje patenta treba odbaciti kao neblagovremenu ili pak ne?

Sud je dužan da reaguje odbačajem navedene tužbe po saznanju za okončanje postupka po prijavi patenta, imajući u vidu da se shodno članu 86 stav 3 Zakona o patentima radi o zakonom propisanom roku za prekluziju prava zaštite pronalazača. Posle okončanja postupka za priznanje patenta po prijavi drugog lica pronalazač odnosno njegov pravni sledbenik može tužbom od nadležnog suda tražiti samo da utvrdi da on ima pravo na patent, jer je

okončanjem postupka po prijavi navedeni pronalazak stekao svojstvo patenta i takva tužba se shodno stavu 2. istog člana može podneti sve do isteka roka trajanja patenta. Stoga tužbu kojom tužilac traži da sud utvrdi da on ima pravnu zaštitu određenog pronalaska, pronalazač odnosno njegov pravni sledbenik može podneti samo do okončanja postupka za priznanje navedenog patenta, dok mu mogućnost zaštite prava podnošenjem tužbe kojom će se utvrditi da on ima pravo na patent ostaje sve do isteka roka trajanja patenta.

Pravno shvatanje utvrđeno kroz odgovore na pitanja na sednici Odeljenja za privredne sporove Višeg trgovinskog suda, održanoj 10. oktobra 2003. godine – Sudska praksa trgovinskih sudova – Časopis za privredno pravo, br. 3/2003 - str. 40)

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Iž.2057/08-a

14.08.2008

Za ocjenu aktivne legitimacije predlagača privremene mjere radi zaštite patenta nije relevantno samo da je donijeto rješenje kojim se rješenje o priznanju patenta oglašava ništavim. Važno je utvrditi i kada to rješenje proizvodi pravno dejstvo poništavanjem pravnih posledica koje je rješenje o priznanju prava proizvelo.

Iz obrazloženja

“Prvostepeni sud svoju odluku o tome da izvršni povjerioci nemaju aktivnu legitimaciju zasniva na činjenicama koje je saznao od Zavoda za intelektualnu svojinu, prije svega da je rješenje o priznanju patenta oglašeno ništavim. Ne vrši uvid u navedeno rješenje niti vrši ocjenu tog dokaza, jer njega nema u spisima, niti je ono priloženo uz dopis Zavoda za intelektualnu svojinu. Dopis Zavoda ne dostavlja strankama, pa ni izvršnim poveriocima, kako bi se o tvrdnjama iz dopisa izjasnili. Ne razmatra kada rješenje kojim se rješenje o priznanju prava oglasi ništavi proizvodi pravne posledice, a prema članu 259. Zakona o opštim upravnom postupku oglašavanjem rješenja ništavim poništavaju se i pravno posledice koje je to rješenje proizvelo. Ne utvrđuje činjenice koje se odnose na konačnost i pravosnažnost te odluke i značaj u odnosu na pravno stečeno rješenjem o priznanju prava i upisom u odgovarajući registar. Bez toga, prvostepeni sud nije ni imao mogućnost da pravilno primjeni materijalno pravo i odluči o predlogu za određivanje privremene mjere, ocjenjujući da li izvršni povjerioci zaista imaju ili nemaju aktivnu legitimaciju za vođenje spora po tužbi zbog povrede patenta, a time i za podnošenje prijedloga za određivanje privremene mjere prije pokretanja tog spora.

U tom kontekstu relevantni propisi su ne samo odredbe Zakona o patentima, već i odredbe zakona iz oblasti upravnog prava, odnosno Zakona o opštem upravnom postupku i

Zakona o upravnim sporovima koje se odnose na konačnost i pravosnažnost upravnih akata, kao i na pravne posledice donošenja rešenja kojim se oglašava ništavim rešenje o priznanju prava.

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Iž.935/09

13. 04. 2009. godine

Pravno dejstvo rešenja kojim je rešenje o priznanju patenta oglašeno ništavim nastupa nakon njegovog objavljivanja u službenom glasilu Zavoda za intelektualnu svojinu, a rešenje se može objaviti ako je postalo pravosnažno (odbijanjem tužbe u upravnom sporu) i protekom roka od tri meseca od dana nastupanja pravosnažnosti.

Prema članu 259. Zakona o opštem upravnom postupku, poništavanjem rešenja i oglašavanjem rešenja ništavim, poništavaju se i pravne posledice koje je to rešenje proizvelo. Oglašavanje rešenja ništavim ima za posledicu da se smatra kao da nije ni bilo doneto, što u konkretnom slučaju znači kao da pravo nije ni bilo priznato.

Sporno je pravno pitanje kada nastupa ovo dejstvo rešenja o oglašavanju ništavim drugog rešenja kao upravnog akta, njegovom konačnošću ili njegovom pravosnažnošću, a kada su u pitanju rešenja Zavoda, njihovim upisom u Registar ili objavljivanjem.

Prvostepeni sud zaključuje da je samim donošenjem ovog konačnog rešenja, u upravnom postupku, došlo do poništenja pravnih posledica koje je proizvelo rešenje o priznanju patenta.

Prema stanovištu ovog suda takav zaključak nije pravilan iz sledećih razloga:

Članom 16. Zakona o upravnim sporovima je predviđeno da tužba u upravnom sporu, po pravilu, ne sprečava izvršenje akta protiv koga je podnesena a pod zakonom predviđenom uslovima po zahtjevu tužioca, organ čiji se akt izvršava ili organ koji je nadležan za izvršenje ako je u pitanju akt organizacije koja nije ovlašćena za izvršenje, odložice izvršenje do konačne sudske odluke, ako bi izvršenje nanelo tužiocu štetu koja bi se teško mogla popraviti, a odlaganje nije protivno javnom interesu niti bi se odlaganjem nanela veća nenaknadiva šteta protivnoj stranci.

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Iž. 935/09

13. 04. 2009. godine

Pokretanje postupka radi oglašavanja ništavim rješenja o priznanju patenta, po Zakonu o patentima, nije razlog za obavezni prekid parničnog postupka po tužbi zbog povrede. Parnični sud može, ali ne mora taj postupak prekinuti. Nije cjelishodno prekidati postupak po predlogu za određivanje privremene mjere, jer se uvek može podneti nov prijedlog, a u tom postupku ne postoje smetnje za odlučivanje, niti se može isticati prigovor presuđene stvari.

Iz obrazloženja

Bez uticaja su žalbeni navodi izvršnih poverilaca da su se stekli uslovi za prekid postupka. Kao što je navedeno, Zakonom o patentima za slučaj pokretanja postupka radi oglašavanja ništavim rješenja o priznanju prava, nije predviđen obavezni prekid. Primenom odredbi Zakona o parničnom postupku, on bi se mogao prekinuti na osnovu člana 215. tog zakona. Ova odredba se odnosi na prekid parničnog postupka, postupka po tužbi zbog povrede prava. Nema razloga da se ista shodno primeni na postupak po predlogu za određivanje privremene mjere koji se vodi po odredbama izvršnog postupka. Ovo zato što pravosnažna odluka o privremenoj mjeri nema ista dejstva kao pravosnažna presuda o povredi prava, pa povjerioci, u svako doba, odnosno kada ocene da su se okolnosti promenile, mogu podnijeti novi predlog za određivanje mere iste sadržine prema istim licima, a u tom postupku se neće moći sa uspehom isticati prigovor presuđene stvari.

14. Pravo žalbe i vođenja upravnog spora

Protiv odluka Instituta donesenih u prvom stepenu stranka čijem zahtjevu u potpunosti ili u dijelu nije udovoljeno, kao i drugo zainteresovano lice u postupku ima pravo žalbe Komisiji za žalbe Instituta, u roku od 15 dana od dana prijema odluke.

Protiv rješenja Instituta donesenog u drugom stepenu žalba nije dozvoljena, ali se može pokrenuti upravni spor podnošenjem tužbe Sudu Bosne i Hercegovine.

SUDSKA PRAKSA

Savezni sud

Us. 57/94

19. 10. 1997. godine

Zainteresovano lice ne može pokrenuti upravni spor protiv rješenja o priznavanju patenta ako protiv tog rješenja prethodno nije koristio pravo prigovora Saveznom zavodu za patente.

15. Sudska zaštita patenta

Pravna zaštita prava na patent može biti građanskopravna, krivičnopravna, prekršajnopravna i upravnopravna. Svi navedeni oblici zaštite se, u načelu, međusobno ne isključuju.

Lice čija su prava, prema Zakonu o patentu, povrijeđena ili kada prijeti stvarna opasnost da će njegova prava iz ovog zakona biti povrijeđena (u daljem tekstu: ovlašćenik) može tražiti zaštitu tih prava i naknadu štete od povredioca tih prava prema opštim pravilima o naknadi štete.

Ako je više lica ovlašćeno da traži zaštitu prava, svako od njih može da traži zaštitu tog prava u cjelini (solidarnost ovlašćenika).

15.1. Građanskopravna zaštita

Prema odredbama Zakona o patentu, građanskopravna zaštita prava na patent ostvaruje se podnošenjem tužbe sudu.

Građanskopravna zaštita ne provodi se *ex officio*, nego na inicijativu zainteresovane osobe (*nemo iudex sine actore*). Građanskopravna zaštita se provodi i zasnovana je na načelima građanskog prava, trgovačkog prava i parničnog postupka. Zato Zakon o patentu o ovoj problematici sadrži relativno malo odredaba.

Da bi došlo do građansko pravne zaštite patenta neophodno je da je povrijeđeno pravo iz te oblasti.

Povreda prava vrši se:

- radnjom koja se odnosi na predmet zaštite
- radnja se podudara sa sadržajem bar jednog isključivog ovlašćenja iz prava na patent ili konsenzualni patent (povreda prava podrazumijeva izvršenje radnje koja se sadržinski podudara sa jednim ili više ovlašćenja)
- radnja je učinjena na teritoriji važenja prava i u toku trajanja prava
- radnja je protivpravna (znači da njen učinilac nema pravni osnov u ugovoru o prenosu ili ustupanju ovlašćenja, nasljeđivanju ili neposredno odredbi zakona ili organa države)

Šta se smatra povredom prava:

- svako neovlašćeno korišćenje zaštićenog patenta ili konsenzualnog patenta,
- neopravdano raspolaganje sa pravom patenta,
- ako je predmet povrede patent, s kojim je zaštićen postupak za proizvodnju nove materije, smatra se da je svaka materija istog sastava ili ista, proizvedena po zaštićenom postupku (patentna zaštita za proizvodni postupak proteže se i na neposredni tok postupka). Ekonomska vrijednost proizvodnog postupka ne leži u njegovoj primjeni, već u prodaji i upotrebi proizvoda koji su dobiveni u tom postupku.

Posredna povreda patenta

- sastoji se u tome da se svjesno omogućava drugom neovlašćenom licu da izvrši neposrednu povredu patenta ili u navođenju na povredu (radnja povrede se sastoji u nudi ili u isporuci licu koje nije ovlašćeno da iskorištava neki pronalazak),
- potrebno je da se ispune objektivne pretpostavke koje se tiču predmeta odnosno zaštićenog proizvoda i subjektivne pretpostavke tj. znanje odnosno propuštanje znanja posrednog povredioca da su proizvodi (dijelovi, komponente, materijali i sl.) koje on nudi ili isporučuje pogodni za iskorištavanje tuđeg pronalaska.

Tužba za utvrđivanje svojstva pronalazača podnosi se radi zaštite moralnog prava pronalazača da bude priznat kao takav i da mu bude naznačeno ime u prijavi patenta i drugim patentnim spisima.

Tužbu zbog povrede prava može podnijeti imalac patenta ili sticalac isključive licence protiv svakog lica koje povrijedi isključivo imovinsko pravo na patent (neovlašćeno koristi u proizvodnji zaštićeni pronalazak; stavlja u promet predmet pronalaska; neovlašćeno raspolaze patentom). Tužbom zbog povrede prava tužitelj otklanja postojeće ili očekivane povrede svog (isključivog) prava ili interesa.

Tužbom za utvrđenje prava pronalazač ili njegov pravni sljednik zahtijeva od suda da utvrdi da on ima pravo na zaštitu određenog pronalaska, a ne lice koje je prijavilo taj pronalazak. Ako je patent priznat, tužilac može tražiti od suda da utvrdi da pravo na zaštitu ima on a ne lice koje je postalo nosilac patenta. Za uspjeh ove tužbe nije od značaja da li je tuženik bio savjestan ili ne. Ovom tužbom lice koje ima pravo na zaštitu istu može ostvariti do isteka roka trajanja patenta.

Ko je tužilac i tuženi u sporu zbog povrede prava na patent?

Tužilac je:

- titular prava ili njegov nasljednik,
- derivativni nosilac isključivih imovinsko pravnih ovlaštenja,
- podnosilac prijave za zaštitu (pravo iz prijave).

Tuženi je svako lice koje je učinilo neposrednu ili posrednu povredu patenta ili učestvovalo u povredi kao saizvršilac, pomagač ili podstrekač.

Tuženi može biti, prije svega, lice koje je neovlašćeno podnijelo prijavu i lice kojem je na osnovu takve prijave priznato pravo na patent.

Tuženi može, također, biti i svako drugo lice koje je od neovlašćenog podnosioca prijave steklo pravo iz prijave, odnosno od neovlašćenog nosioca patenta steklo patent.

SUDSKA PRAKSA

Savezni sud

Gzs.16/82

Upotreba u privredne svrhe je obilježje povrede prijavljenog ili zaštićenog izuma, bez obzira da li je ona neovlašćenom korisniku donijela imovinsku korist. Sledstveno tome i samo zaključivanje ugovora o tome da će neko lice, bez odobrenja izumitelja, drugom licu primjenom izuma izraditi elaborat za neko tehničko rešenje, za proizvodnju ili slično – uz naknadu – predstavlja, u smislu člana 99. Zakona o patentima i tehničkim unapređenjima, iskorišćavanje – upotrebu u privredne svrhe.

15.2. Tužbeni zahtjevi

Ako je isključivo pravo, prema Zakonu o patentu, povrijeđeno, nosilac tog prava tužbom može zahtijevati:

- a) utvrđenje učinjene povrede,
- b) zabranu daljeg vršenja učinjene povrede i budućih sličnih povreda prestankom ili uzdržavanjem od radnji koje to pravo vrijeđaju,
- c) uklanjanje stanja nastalog povredom prava,
- d) povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih savjesnih lica,
- e) potpuno uklanjanje predmeta povrede iz privrednih tokova,
- f) uništenje predmeta povrede,
- g) uništenje sredstava koja su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljavaju za činjenje povreda i koja su u svojini povredilaca,
- h) prepuštanje predmeta povrede nosiocu prava uz naknadu troškova proizvodnje,
- i) objavljivanje presude o trošku tuženog,
- j) naknada imovinske štete i opravdanih troškova postupka.

Nosilac konsenzualnog patenta, prije podnošenja tužbe, mora raspolagati dokazom da je podnio zahtjev za priznanje patenta sprovođenjem postupka potpunog ispitivanja prijave patenta.

Pravo na podnošenje tužbe pripada i podnosiocu prijave patenta koja je objavljena i sticaocu isključive licence. Tužbu zbog povrede prava može, dakle, podnijeti i podnositelj prijave, jer i on uživa zaštitu zbog toga što je podnošenjem uredne prijave stekao

privremeno pravo. Također, aktivna legitimacija za sudsku zaštitu pripada i sticaocima isključive licence jer su oni, pored nosioca izvornog prava, najneposrednije zainteresovani da se izvorno pravo ne povređuje. Korisnik isključive licence ima pravo zabraniti svim osobama, uključujući i davaoca licence, iskorištavanje predmeta licence za vrijeme trajanja ugovora o isključivoj licenci. Da bi uopšte sticalac isključive licence mogao pokrenuti sudski spor ugovor o licenci mora biti upisan u odgovarajući registar koji vodi Institut.

Prilikom odlučivanja o tužbenim zahtjevima navedenim u tačkama c) do h), sud će uzimati u obzir sve okolnosti slučaja, naročito razmjeru između težine učinjene povrede i zahtjeva, kao i interes ovlašćenika za obezbjeđivanje efektivne zaštite prava.

U postupku protiv lica čije su usluge bile upotrijebljene za povredu prava, a postojanje te povrede već je pravosnažno ustanovljeno u postupku prema trećem licu, pretpostavlja se da povreda prava postoji.

Tužba sa tužbenim zahtjevima navedenim u tačkama od a) do j), može biti podnesena u roku od tri godine od dana saznanja za povredu i povredioca, ali ne poslije isteka roka od pet godina od dana učinjene povrede.

SUDSKA PRAKSA

*Vrhovni sud Republike Hrvatske
II Rev. 123/1994.*

Osoba koja nije ishodila priznanje patenta ne uživa zaštitu kao izumitelj bez obzira na to što je podnijela patentnu prijavu, jer takva osoba nije nositelj patenta.

“U smislu odredaba čl. 117. Zakona o zaštiti, nositelj patenta može tužbom zahtijevati prestanak daljnjeg obavljanja radnji kojima se čini povreda njegovog prava, kao i naknadu štete te objavu presude. Prema odredbi čl. 118. st.1. tog zakona povredom prava kojima se štiti izum smatra se svaka neovlaštena upotreba u proizvodnji i privrednom prometu zaštićenog izuma. U skladu, pak, s odredbom čl. 50. st. 1. Zakona o zaštiti prava među koja spadaju i ona za koja tužitelj tvrdi da ih je povrijedila tuženica, stječu se priznanjem patenta i upisom prava u odgovarajući registar, a važe od dana podnošenja uredne prijave za priznanje tog prava. Prema tome, osoba koja nije ishodila priznanje patenta ne uživa zaštitu kao izumitelj bez obzira na to što je podnijela patentnu prijavu, jer takva osoba nije nositelj patenta. To se odnosi i na pravo na naknadu zbog neovlaštene upotrebe izuma, pa nije bilo mjesta ni dosuđenju sporne naknade tužitelju.”

Vrhovni sud SRBiH
Gž.15/85
21. 03. 1985. godine

Pravna zaštita patenta važi od podnošenja uredne prijave za priznavanje prava na patent samo pod pretpostavkom da je to pravo priznato i upisano u registar. Zato je prije priznanja prava na patent preuranjena tužba sa zahtjevom da se trećem licu zabrani korištenje istog pronalaska.

Vrhovni sud SRBiH
Gž.76/86
10. 11. 1986. godine

Iako je zabranjeno javno korištenje tuđih pronalazaka nakon podnošenja prijave patenta Zavodu za patente, pronalazač nije ovlašten na sudsku zaštitu prije nego što mu se prizna pravo na patent.

Vrhovni sud SRBiH
Rev. 147/86
28. 11. 1986. godine

Odredbama člana 58. Zakona o zaštiti pronalazaka, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja nije dato ovlaštenje podnosiocu prijave za priznanje patenta da zahtijeva da se drugom licu zabrani da pronalazak javno koristi i da zahtijeva naknadu štete. Ovo pravo se stiče tek priznanjem i registrovanjem patenta.

Iz obrazloženja

Odredbom člana 50. stav 1. Zakona o zaštiti pronalazaka, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja (Službeni list SFRJ, broj 34/81) propisano je da prava iz člana 44. ovog zakona (članom 44. propisano je da nosilac patenta ima, pored ostalih prava, i pravo da koristi i da drugim licima ne dozvoli korištenje u proizvodnji i zaštićenog pronalaska, kao i pravo na naknadu) stiču priznavanjem patenta i upisom priznatog prava u odgovarajući registar, a važe od dana podnošenja uredne prijave za priznanje tog prava. Odredbom člana 117. istog zakona propisano je da nosilac patenta ima pravo da tužbom zahtijeva prestanak daljeg vršenja radnje kojom se čini povreda njegovog prava, kao i naknadu štete.

Polazeći od utvrđenih pravno relevantnih činjenica da se prijava za zaštitu pronalaska koju je tužilac podnio Saveznom zavodu za patente dana 23. januara 1980. godine nalazi u fazi ispitivanja novosti odnosno podobnosti za patentnu zaštitu ovaj sud nalazi da su nižestepeni sudovi pravilno primijenili navedene zakonske odredbe kada su zaključili da tužiocu, s obzirom da nije nosilac patenta (patent nije priznat i upisan u odgovarajući

registar), ne pripada pravno na patentnu zaštitu – pravo da tužbom zahtijeva da se done-se odluka kojom će se drugom zabraniti da taj pronalazak koristi i da mu naknadi štetu. Pri tome je drugostepeni sud pravilno ocijenio neosnovanim navode žalbe da iz odredbe člana 58. citiranog zakona slijedi da niko ne smije javno koristiti tuđi prijavljeni prona-lazak u fazi ispitivanja, jer suprotno navodima iz žalbe i revizije, do primjene navedene zakonske odredbe dolazi samo u situaciji kada je patent priznat, pa nosilac patenta ostva-ruje ovim zakonom priznato pravo.

Kako pravo na zaštitu pronalaska, po priznanju patenta, djeluje od dana podnošenja pri-jave odredbom člana 58. pomenutog zakona, samo je naglašeno da ni podnošenje prijave, povodom koje je kasnije doneseno rješenje o priznavanju prava na patent, ne može uticati na pravo trećeg lica da bez ikakvih obaveza koristi i nadalje pronalazak koji je prije pod-nošenja prijave za priznanje patenta, koristio u SFRJ savjesno i nejavno, odnosno pripre-mio sve što je potrebno za njegovo korištenje.

Vrhovni sud SRBiH

R.179/87

22. 07. 1987.

Redovni sud je nadležan da sudi u sporovima radi naknade štete prouzrokovana ne-ovlaštenim iskorištavanjem zaštićenog pronalaska.

Zakon o redovnim sudovima BiH 1986,38/1/1 d

Vrhovni sud SR BiH

Rev. 53/90

28. 01. 1991.

Na protek roka radi zaštite pronalaska sud pazi pa službenoj dužnosti.

Iz obrazloženja

Tužilac je autor patentiranog pronalaska (upisan u registar 6. 4. 1976. sa pravom prven-stva od 26. 03. 1968. godine utvrđeno je da je tuženi prodao ovaj pronalazak trećemu (stranom licu) i da se on koristi u proizvodnji), što znači da mu pripada pravno na odgo-varajuću naknadu po članu 44. stav 1. tačka 4. Zakona o zaštiti pronalazaka, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja (Službeni list SFRJ, br. 34/81, 3/90 i 20/90). U ovom slučaju nisu utvrđene relevantne činjenice za ocjenu blagovremenosti tužbe. Prema čla-nu 12. navedenog zakona tužilac ima pravo da traži naknadu štete u roku od tri godine od kada je saznao za povredu svoga prava i učinioca, a u svakom slučaju taj zahtjev se ne može isteći po proteku pet godina.

Naknada zbog povrede patenta

Zakon o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima

Član 8.

Za zastaru je mjerodavno pravo koje je mjerodavno za sadržaj pravnog posla odnosno pravne radnje.

Sud na zastaru ne pazi po službenoj dužnosti i ne može se — sukladno odredbi čl. 360. st. 3. Zakona o obveznim odnosima (dalje: ZOO) - obazirati na zastaru ako se dužnik na nju nije pozvao.

Tužitelj P.F.L. iz V. Britanije navodi da je proizveo novi lijek generički poznat kao amplo-dipin besilat protiv arterijske hipertenzije i angine pectoris i da ga prodaje pod zaštićenim imenom "N."; da ga je zaštitio i pred bivšim Saveznim zavodom za patente te pred Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske patentom broj P... s pravom prvenstva od 4.4.1986. godine; da je patent objavljen u Hrvatskom patentnom glasniku broj 3, 1996. i 5-105 i da se njime štiti postupak u proizvodnji benzensulfonatne soli am-plodipina odnosno amlodipin besilata; da, međutim, tuženici I. L. iz Lj. i 2. L. iz Z. neovlašteno u Republici Hrvatskoj prodaju lijek pod imenom "A." s amlodipin besilatom kao aktivnom supstancom u proizvodnji toga lijeka, čime da povrjeđuju patentom zaštićeno pravo tužitelja na postupak u proizvodnji amlodipin besilata i dampinškim cijenama onemogućavaju tužiteljev prodor na tržište Republike Hrvatske sa svojim lijekom "N", za čije je stavljanje u promet tužitelj dobio odobrenje od Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje 24. 6. 1998. godine, pa mu tuženici na taj način nanose nenadoknadivu materijalnu i drugu štetu.

Tuženici poriču, prvotuženik prigovara da za odlučivanje u ovom sporu nije nadležan sud u Republici Hrvatskoj, drugotuženik traži polaganje actorske kaucije, te navode da je i postupak u pripremi amplo-dipin benzensulfonata odnosno njihovog "A.", također zaštićen od strane prvotuženika pred Državnim zavodom za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske patentom broj P... s pravom prvenstva od 26. 11. 1992. godine; da je postupak u pripremi i proizvodnji njihovog lijeka "A." drugačiji od postupka u pripremi i proizvodnji tužiteljevog lijeka "N."; da tužitelj ne plasira svoj lijek na tržištu Republike Hrvatske, pa da mu tuženici i ne konkuriraju; ujedno stavljaju i prigovor zastare.

Rješavajući po zahtjevu drugotuženika za polaganje actorske kaucije, koji zahtjev je postavljen dok se u ovaj sudski postupak nije uključio i prvotuženik nakon pozivanja ga diplomatskim putem, ovaj sud je našao kako je u postupku povodorn određivanja privremene mjere tužitelj temeljem ovosudnog rješenja od 16. rujna 2002. godine položio iznos od 5.000.000,00 kuna u korist sudskog depozita ovog suda pri Hrvatskoj poštanskoj banci d.d. Zagreb na ime osiguranja za štetu koja bi u tom postupku drugoprotivniku osiguravanja "L." iz Z. mogla nastati određivanjem i provedbom te privremene mjere, te kako je dokaz o uplati dostavio u sudski spis; taj se iznos još uvijek nalazi u sudskom depozitu ovoga

suda i kao takav može se smatrati i actorskom kaucijom, iako se u međuvremenu situacija izmijenila uključenjem i prvotuženika kao također inozemne osobe u ovaj postupak.

Odlučujući, pak, po prigovoru nenadležnosti suda u Republici Hrvatskoj za rješavanje u ovom sporu, ovaj sud je pošao od odredaba čl. 46. st. 4. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima (Narodne novine broj 53/91), prema kojima nadležnost suda u Republici Hrvatskoj postoji u slučaju ako u parnici ima više tuženika sa svojstvom materijalnih suparničara a jedan od tuženika ima sjedište u Republici Hrvatskoj, te našao da je temeljem te odredbe sud u Republici Hrvatskoj odnosno ovaj sud nadležan u ovoj parnici, ocijenivši da su prvo i drugotuženi ovdje materijalni suparničari. Naime, prvo i drugotuženik su – sukladno čl. 196. ste 1. toč. 1. Zakona o parničnom postupku – u pogledu predmeta spora u pravnoj zajednici i njihove obveze proistječu iz iste činjenične i pravne osnove, povezuje ih zajednički događaj u kojem (su) sudjeluju (ovali) te ista pravna osnova zahtjeva o kojima se u parnici raspravlja, što je razvidno i iz historijata i petita tužbe budući da su – kako se u tužbi navodi – oba tuženika suizvršitelji povrede tužiteljevog prava na patent i kao takvi oba za to odgovorni; među prvo- i drugotuženim nema glavnog i sporednog obveznika, a ovaj sud je mjesno nadležan za bilo kojega odnosno ovdje za drugotuženika, pa prigovor nenadležnosti suda u Republici Hrvatskoj nije utemeljen.

Stavljajući, pak, prigovor zastare, tuženici navode kako je tužba podnesena 1999. godine, a da je tužitelj još 1993. godine znao da se na tržištu Republike Hrvatske nalazi tuženikov lijek "A.", te se kao dokaze za taj svoj navod pozivaju na odobrenje Hrvatskog zavoda za zdravstveno osiguranje za stavljanje u promet benzolsulfonatne soli amlodipina pod zaštićenim imenom "N.", u kojem je navedena i činjenica da se već od 1993. godine na tržištu nalazi u prodaji bezilatna sol amlodipina u proizvodnji tuženika"), te na rješenje Ministarstva zdravstva Republike Hrvatske od 12. ožujka 1993. godine o odobrenju drugotuženiku stavljanja u promet lijeka pod nazivom "A." tablete 5 mg (amlodipin). Tužitelj ne poriče da je to spomenuo u svom podnesku od 6. ožujka 2002. godine, ali ističe kako to ne dokazuje da je i "bio svjestan da je "A." na tržištu 1993. godine i da je tužba podnesena nakon isteka roka zastare, kako to pokušavaju prikazati tuženici, niti znači da je subjektivni rok od tri godine od saznanja za povredu i za učinioca počeo teći 1993. godine", dodajući kako se "povredom prava na izum smatra... svaka neovlaštena upotreba zaštićenog izuma u proizvodnji i gospodarskom prometu", pa da se stoga "svaka isporuka i prodaja spornog proizvoda na hrvatskom tržištu počinjena od strane tuženika smatra povredom patentnih prava tužitelja", tj. da se, "drugim riječima, tužiteljeva patentna prava vrijeđaju ...isporukama spornog lijeka i 1994. i 1995. i 1996. i tako redom sve do danas", tako da je "za svaku ovu povredu ... ovlašten zatražiti sudsku zaštitu u zakonski predviđenim rokovima", bazirajući utemeljenost takvih svojih navoda pozivom na sudsku praksu Austrije, Njemačke i Švicarske. Ujedno poriče da bi navedeno rješenje Ministarstva zdravstva RH od 12.ožujka 1993. godine o odobrenju stavljanja u promet "A." moglo biti dokaz da je taj lijek i bio na tržištu i da je 1993. on znao za povredu i učionica.

Temeljem toga prigovora zastare, jer sud na zastaru ne pazi po službenoj dužnosti i ne može se - sukladno odredbi čl. 360. st. 3. Zakona o obveznom odnosima (dalje: ZOO) – obzirati na zastaru ako se dužnik na nju nije pozvao, ovaj sud je našao da je tuženikov prigovor zastare osnovan i to iz sljedećih razloga:

Prema odredbama čl. 8. Zakona o rješavanju sukoba zakona s propisima drugih zemalja u određenim odnosima, za zastaru je mjerodavno pravo koje je mjerodavno za sadržaj pravnog posla odnosno pravne radnje, a to je u predmetnom slučaju pravo sadržano u Zakonu o obveznim odnosima i u Zakonu o industrijskom vlasništvu. Prema odredbama čl. 360. st. 1. i 2. Zakona o obveznim odnosima (dalje: ZOO) zastarom prestaje pravo zahtijevati ispunjenje obveze, a nastupa kad protekne zakonom određeno vrijeme u kojem je vjerovnik mogao zahtijevati ispunjenje obveze. Prema odredbama čl. 361. st. 2. ZOO, ako se obveza sastoji u tome da se nešto ne učini, da se propusti ili trpi, zastarijevanje počinje teći prvog dana poslije dana kad je dužnik postupio protivno obvezi, dok prema odredbama čl. 362. ZOO zastara nastupa kad istekne posljednji dan zakonom određenog vremena. Prema odredbama čl. 121. Zakona o industrijskom vlasništvu, koji se primjenjuje u predmetnom slučaju, tužba zbog povrede prava kojima se štiti industrijsko vlasništvo može se podnijeti u roku od tri godine od dana kada je tužitelj saznao za povredu i učinio, a nakon proteka roka od pet godina od dana učinjene povrede tužba se ne može podnijeti.

Prema dokumentaciji u spisu, tužba je podignuta 27. siječnja 1999. godine, a sam tužitelj ne poriče da je u svom podnesku od 6. ožujka 2002. godine naveo činjenicu “da se već od 1993. godine na tržištu nalazi u prodaji bezilatna sol amlodipina u proizvodnji tuženika”. Pored toga, po ocjeni ovoga suda je i iz navedenog rješenja Ministarstva zdravstva Republike Hrvatske od 12. ožujka 1993. godine o odobrenju prvotuženiku da može staviti u promet lijek pod nazivom tablete 5 mg (amlodipin) razvidno da je u toj 1993. godini dopušteno stavljanje toga tuženikovog lijeka u prodaju na tržištu Republike Hrvatske. Kako je, dakle, od te 1993. godine, kada se “A.” pojavio na tržištu Republike Hrvatske, pa do 1999. godine, kada je tužba podignuta, prošlo više od pet godina, ovaj sud je našao kako je zastarijevanje počelo teći najkasnije 1998. godine, to se primjenom odredaba čl. 121. Zakona o industrijskom vlasništvu tužba nije mogla podnijeti 1999. godine a da po uloženom prigovoru tražbina iz tužbe ne bi bila zastarjela. Pri tome je ovaj sud cijenio i navode tužitelja kako se “svaka isporuka i prodaja spornog proizvoda na hrvatskom tržištu počinjena od strane tuženika smatra povredom patentnih prava tužitelja”, tj. kako se “tužiteljeva patentna prava vrijedaju ... isporukama spornog lijeka i 1994. i 1995. i 1996. i tako redom sve do danas” te kako je “za svaku ovu povredu tužitelj ovlašten zatražiti sudsku zaštitu u zakonski predviđenim rokovima”. Međutim, po ocjeni ovoga suda se odredbe čl. 361. st. 2. ZOO da zastarijevanje počinje teći prvog dana poslije dana kad je dužnik postupio protivno obvezi, treba tumačiti tako da se kao taj prvi dan uzima onaj dan kada je počelo dužnikovo postupanje protivno obvezi, tako da je — sukladno odredbama čl. 362. ZOO – zastara i nastupila istekom posljednjeg dana zakonom određenog vremena koje je, dakle počelo teći onog dana

kada je počelo prvo dužnikovo postupanje protivno obavezi a ne svakog dana odnosno godine kada je dužnikovo postupanje protivno obvezi nastajalo - prema navodima tužbe - tuženikovim sukcesivnim postupanjem protivno obvezi. To su i takve su odredbe ZOO-a i Zakona o industrijskom vlasništvu u Republici Hrvatskoj, koje omogućavaju odgovarajuće promjene nositelja određenih prava upravo istekom propisanog roka (primjerice, stjecanje vlasništva uzurpacijom i dr.), pa se pred sudovima u Republici Hrvatskoj mogu primjenjivati i primjenjuju te i takve odredbe, dok sudovi u Austriji, Njemačkoj i Švicarskoj imaju svoje zakone. Pored toga, niti u odlukama inozemnog Apelacijskog suda, koje mogu biti samo pokazatelj, ne može se naći takvo tumačenje nastanka odnosno tijeka zastarnog roka kako ga iznosi tužitelj.

Temeljem svega naprijed navedenog, valjalo je tužbeni zahtjev odbiti kao neosnovan usljed zastare.

(TS Zagreb, P-200/99 od 25. siječnja 2005. godine)

Vrhovni sud Republike Srpske

Gž.4/03

03. 11. 2003.

Patentna zaštita može se pružiti samo licu koje je izvršilo prijavu svog pronalaska patenta, odnosno izuma i ako mu je to pravo priznato po postupku i na način propisan zakonom od nadležnog zavoda ili ustanove za patente.

Prema odredbi člana 50. stav 1. Zakona o zaštiti pronalazaka, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja (Službeni list SFRJ, br. 34/81), koji Zakon se primjenjuje i u Republici Srpskoj na osnovu odredbi člana 12. ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Republike Srpske (Službeni glasnik RS, broj: 35/92), propisano je da se pravo iz člana 44–48. ovog Zakona (pravo da koristi i da drugim licima ne dozvoli korišćenje u proizvodnji zaštićenog pronalaska, oblika tijela, slike ili crteža: pravo da stavi u promet predmete izrađene prema zaštićenom pronalasku, obliku tijela, slici ili crtežu; pravo da raspolaže patentom, modelom ili uzorkom i pravo na naknadu kad drugo lice koristi u proizvodnji njegov zaštićeni pronalazak, oblik tijela, sliku ili crtež, odnosno pravo na učešće u dohotku i druga prava utvrđena samoupravnim opštim aktom) stiče priznavanjem patenta, modela ili uzorka, odnosno žiga i upisom priznatog prava u odgovarajući registar, a važe od dana podnošenja uredne prijave za priznanje tog prava, kao i da ima to pravo da koristi i drugim licima ne dozvoli korišćenje u proizvodnji zaštićenog pronalaska, kao i pravo na naknadu štete.

Iz navedenih odredbi, dakle, proizlazi da se patentna zaštita može pružiti licu koje je izvršilo prijavu svog pronalaska-patenta, odnosno izuma, i da mu je to pravo priznato po postupku i na način propisan navedenim zakonom od nadležnog zavoda ili ustanove za patente.

Polazeći od činjenica koje su utvrđene u postupku, a koje tužilac sada u žalbi protiv pobjane presude ne dovodi u sumnju, da on nije izvršio prijavu za zaštitu pronalaska-patenta

nadležnom zavodu bivše SFRJ, niti je nakon raspada SFRJ to učinio u nekoj od republika u sastavu bivše SFRJ koje su priznate kao države, ovaj sud nalazi da je prvostepeni sud pravilno primenio navedene materijalno-pravne odredbe citiranog zakona kada je zaključio da tužilac nije nosilac prava na patent, niti mu je to pravo, kako je rečeno, bilo priznato, a niti je to pravo na njegovo ime bilo upisano u registar patenta kod nadležnog Zavoda ili ustanove za patente.

Vrhovni sud Srbije

Gž.57/02

27. 03. 2003.

Tužiočevo patentno pravo nije povređeno jer predmet zaštite iz patentnog spisa broj: 29786 Saveznog zavoda za patente je isključivo električna šema veze tastera i ona je zaštićena kroz patentni zahtjev. Kako su električne šeme uređaja AB potpuno različite, bez obzira na istu namjenu, stoga se i ovi uređaji kroz šeme veza i funkcionalne šeme potpuno razlikuju, odnosno razlikuju se po mehaničko-geometrijskim karakteristikama, pa samim tim ne može biti povređeno patentno pravo titulara patenta na uređaj A.

Prvostepenom presudom odbijen je kao neosnovan tužbeni zahtev tužioca kojim je tražio da se utvrdi da je tužena izvršila povredu patenta tužioca, registrovanog kod Saveznog zavoda za patente, tako što je stavila u promet proizvod koji u potpunosti odgovara opisu i patentnim zahtjevima tužiočevog pronalaska, zbog čega je tražio naknadu štete sa pripadajućom zakonskom zateznom kamatom. Ovo stoga što je prvostepeni sud našao da je predmet zaštite tužiočevog patentnog prava iz patentnog spisa Saveznog zavoda za patent isključivo električna šema- veza tastera kao uređaja A, jer je samo ona i ništa više zaštićena kroz patentni zahtjev. Budući da su električne šeme uređaja A, koji je proizveden po tužiočevoj šemi i uređaj P koji je proizveden pa šemi tuženog, potpuno različite, bez obzira na istu namjenu ovih uređaja, jer se ovi uređaji kroz Šeme veza i funkcionalne šeme potpuno razlikuju, to jest razlikuju se po mehaničko-geometrijskim karakteristikama.

Vrhovni sud Srbije

Gž.33/04

07. 04. 2004.

Za odluku o tužbenom zahtjevu za naknadu štete prethodno pitanje je da li će tužitelju biti poništeno rešenje o priznatom patentu, a o čemu se već vodi postupak pred Zavodom za intelektualnu svojinu SCG.

Tužilja svoj tužbeni zahtjev za naknadu štete zasniva na okolnosti da je nosilac prava patenta, pa odnos između stranaka u postupku i pravo na naknadu zavisi od prava na

patent tužilje, u odnosu na koje pravo je u toku postupak po zahtjevu za poništaj istog, koji zahtjev je podneo tuženi.

Kako ishod parnice za naknadu štete u vezi sa iskorišćavanjem patenta, zavisi od toga da li će tužitelju biti poništeno rješenje o priznatom patentu pravilno je prekinut postupak u smislu odredbi člana 213. stav 1. tačka 1. ZPP-a, a sve u vezi sa članom 12. ZPP-a, budući da će o prethodnom pitanju da li će tužitelju biti poništen patent ili ne odluku doneti Zavod za intelektualnu svojinu Srbije i Crne Gore, kao jedini nadležan.

Vrhovni sud Srbije

Gž.15/02

22.05.2003. godine

**Tužba zbog povrede prava kojima se štite pronalasci i znaci razlikovanja može se podnijeti u roku od 3 godine od dana kada je tužilac saznao za povredu i učinio-
ca. Po isteku roka od 5 godina od dana učinjene povrede, tužba se ne može podneti.**

Rješenjem Okružnog suda u Beogradu odbačena je kao neblagovremena tužba tužioca protiv tuženog podneta radi zaštite prava kojim se štite pronalasci i radi naknade štete.

Postupajući po žalbi protiv ovog rješenja Vrhovni sud je našao da je u konkretnom slučaju tužba podneta pre proteka rokova propisanih citiranim zakonskim odredbama, pa se ne može prihvatiti stanovište prvostepenog suda da je tužba podneta 03. 06. 1991. godine neblagovremena, imajući u vidu da je proizvodnja za koju je korišćen pronalazak zaštićen patentom tužioca počela početkom 1988. godine, no da je tužilac za povredu saznao tek 05. 06. 1988. godine, što bi značilo da je posljednji dan roka za podnošenje tužbe za naknadu štete u toj pravnoj stvari bio 05. 06. 1991. godine.

Ovo stoga, jer se prema članu 121. Zakona o zaštiti pronalazaka, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja, tužba zbog povrede prava kojima se štite pronalasci i znaci razlikovanja može podneti u roku od 3 godine od dana kada je tužilac saznao za povredu i učinio-
ca. Po isteku roka od 5 godina od dana učinjene povrede tužba se ne može podneti.

Stoga nije prihvaćeno stanovište da je tužba neblagovremena, jer je podneta u roku od 3 godine od dana saznanja tužioca za povredu pronalaska, ali ne i po isteku roka od 5 godina od dana učinjene povrede.

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Iž. 935/09

13. 04. 2009. godine

Pokretanje postupka radi oglašavanja ništavim rješenja o priznanju patenta, po Zakonu o patentima, nije razlog za obavezni prekid parničnog postupka po tužbi zbog povrede. Parnični sud može, ali ne mora taj postupak prekinuti. Nije cjelishodno prekidati postupak po predlogu za određivanje privremene mjere, jer se uvek može podneti nov prijedlog, a u tom postupku ne postoje smetnje za odlučivanje, niti se može isticati prigovor presuđene stvari.

Iz obrazloženja

Bez uticaja su žalbeni navodi izvršnih poverilaca da su se stekli uslovi za prekid postupka. Kao što je navedeno, Zakonom o patentima za slučaj pokretanja postupka radi oglašavanja ništavim rješenja o priznanju prava, nije predviđen obavezni prekid. Primenom odredbi Zakona o parničnom postupku, on bi se mogao prekinuti na osnovu člana 215. tog zakona. Ova odredba se odnosi na prekid parničnog postupka, postupka po tužbi zbog povrede prava. Nema razloga da se ista shodno primeni na postupak po predlogu za određivanje privremene mjere koji se vodi po odredbama izvršnog postupka. Ovo zato što pravosnažna odluka o privremenoj mjeri nema ista dejstva kao pravosnažna presuda o povredi prava, pa povjerioci, u svako doba, odnosno kada ocene da su se okolnosti promenile, mogu podnijeti novi predlog za određivanje mere iste sadržine prema istim licima, a u tom postupku se neće moći sa uspehom isticati prigovor presuđene stvari.

Vrhovni sud Srbije

Sl-231/60

30. 06. 1995.

Tužba zbog povrede prava kojim se štite pronalasci, žigovi, modeli i znaci razlikovanja može se podnijeti u roku od tri godine od kada je tužilac saznao za povredu i učinioca ali ne kasnije od pet godina od kada je povreda učinjena.

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Pž.871/75

30. 06. 1995.

Korisnik patenta je dužan da plati naknadu za korišćenje i u slučaju kada nije dao podatke o obimu proizvodnje ako je ugovorena naknada za korišćenje patenta u

paušalnom iznosu na bazi minimalne proizvodnje a veštačenjem je utvrđeno da je takva minimalna proizvodnja i ostvarena.

Vrhovni sud Srbije

Gž. 281/93

30. 09. 1995. godine

Pronalazačko pravo se povređuje podražavanjem ili neovlašćenom proizvodnjom, odnosno prodajom zaštićenog proizvoda.

Vrhovni sud Srbije

R.82/72

30. 06. 1995.

Kad je ugovorom između radnika i radne organizacije predviđeno pravo radnika za ostvareno pronalazaštvo, nezavisno od fiksnog ugovorenog ličnog dohotka, spor radi ostvarenja te naknade nije radni spor, te se pitanje rokova koji se primjenjuju ima ci-jeniti po odredbama o rokovima u redovnom postupku.

15.3. Tužba za osporavanje prava na patent

Tužbom za osporavanje prava na patent tužilac (pronalazač ili lice koje je ugovorom steklo pravo ili pronalazačev pravni sljednik) može tražiti od suda da ga ogласi nosiocem patenta ako je patent izdat na ime lica koje nije pronalazač, njegov nasljednik ili drugi pravni sljednik, odnosno da se utvrdi da pravo na zaštitu ima pronalazač, sve do isteka trajanja patenta. Do ove tužbe najčešće dolazi zbog toga što Institut za intelektualno vlasništvo ne utvrđuje po službenoj dužnosti da li je podnosilac prijave lice koje ima pravo na patent.

Pronalazač ima pravo tužbom od suda da zahtijeva da naloži upisivanje njegovog imena u prijavu patenta i u sve isprave koje se izdaju za patent, te u odgovarajuće registre Instituta, ako je u prijavi u statusu pronalazača navedeno lice koje nije pronalazač.

Uz ovaj tužbeni zahtjev može biti istaknut i zahtjev da se pravosnažna presuda objavi na trošak tuženika.

Pravo na ovakvu tužbu pripada i onom pronalazaču zajedničkog pronalaska koji nije naveden u prijavi patenta.

Rok za podnošenje ovakve tužbe nije ograničen niti tužbeni zahtjev može zastariti, a u slučaju smrti pronalazača pravo na podnošenje tužbe i isticanje ovakvih tužbenih zahtjeva prelazi na nasljednike.

Na osnovu sudske presude kojom je usvojen tužbeni zahtjev za osporavanje prava na patent, tužilac može da zahtijeva da se kao imalac patenta upiše u registar Instituta.

15.4. Naknada štete

Za sve povrede prava na patent kojima je počinjena šteta važe opšta pravila o naknadi štete i odgovornosti za štetu.

Šteta može biti stvarna šteta i izgubljena dobit.

Povredilac prava (štetnik) dužan je da plati nosiocu prava (oštećenom) odštetu u obimu koji se određuje prema opštim pravilima o naknadi štete, ili u obimu koji odgovara ugovornoj ili uobičajenoj naknadi za zakonitu upotrebu predmeta zaštite.

Tužbenim zahtjevom može se tražiti da se vrati neopravdano stečena korist imaoocu prava (zahtjev za povraćaj neosnovano stečenog po pravilu ima osnov u neplaćanju naknade za korišćenje tužiočevog intelektualnog dobra, te u preuzimanju tržišta), odnosno da nadoknadi prouzrokovanu štetu po opštim pravilima.

Uprkos stavu Direktive 2004/48/EZ, kao i odredbi TRIPS, iz odredbi Zakona o patentu može se zaključiti da je u Bosni i Hercegovini za podnošenje zahtjeva za naknadu stvarne štete potrebna subjektivna odgovornost štetnika.

Novčana naknada se može zahtijevati ako je:

- tuženi stekao dobit kroz povredu prava,
- imalac prava izgubio dobit zbog povrede prava za iznos koji je mogao dobiti, da je dozvolio iskorišćavanje roba trećim licima uz naknadu (u teoriji i praksi ovaj način obračuna iznosa štete naziva se metoda analogije sa naknadom za ustupanje odnosno prenos prava).

Po ovoj metodi vrši se obračun iznosa uobičajene naknade koju bi tuženik platio tužiocu da je iskorišćavao predmet zaštite na osnovu ugovora o ustupanju – prenosu, a ne protivpravno. Pored ove naknade koja se uzima samo kao osnovica dodaje se iznos koji kompenzuje razliku koja postoji između ekonomskog položaja u kojem bi tužilac bio da je taj iznos uredno primio kao ugovorenu naknadu za ustupanje (prenos prava) i ekonomskog položaja u kome se on stvarno nalazi kad taj iznos prima kao naknadu štete za svoje povrijeđeno pravo.

SUDSKA PRAKSA

Vrhovni sud Srbije

Rev.47/95

08. 06. 1998.

Lice koje povrijedi pravo iz prijavljenog ili zaštićenog pronalaska, modela, uzoraka ili žiga ili neovlašćeno koristi zaštićenu oznaku porijekla proizvoda, odgovara za materijalnu i nematerijalnu štetu po opštim pravilima o naknadi štete.

Presudom Višeg privrednog suda odbijene su kao neosnovane žalbe parničnih stranaka i potvrđena presuda privrednog suda, kojom je tuženi obavezan da tužiocu naknadi štetu po osnovu povrede zaštićenih robnih žigova.

Vrhovni sud Srbije, je odbio reviziju tuženog kao neosnovanu. Prema činjeničnom stanju utvrđenom u postupku, pravosnažnom presudom privrednog suda, utvrđeno je da je tuženi izvršio povredu četiri zaštićena robna žiga tužioca.

Polazeći od ovako utvrđenog činjeničnog stanja privredni sudovi su usvojili tužbeni zahtjev za naknadu nematerijalne štete u deviznom iznosu u dinarskoj protuvrednosti na dan isplate. U ovom slučaju pravilno se pošlo od odredbe člana 117. Zakona o zaštiti pronalazaka, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja, prema kome lice koje povrijedi pravo iz prijavljenog ili zaštićenog pronalaska, modela uzoraka ili žiga ili neovlašćeno koristi zaštićenu oznaku porijekla proizvoda, odgovara za štetu po opštim pravilima o naknadi štete.

S tim u vezi ispunjeni su uslovi za naknadu štete iz člana 154. i 155. ZOO, jer je pravosnažnom presudom utvrđeno da je tuženi izvršio povredu zaštićenih žigova tužioca. Neosnovano se revizijom tuženog ističe da u ovom slučaju može bit eventualno riječi samo o naknadi materijalne, a ne i nematerijalne štete.

Tužilac bi imao pravo i na naknadu materijalne štete, ukoliko bi dokazao da je ovakvu štetu pretrpeo.

Međutim, po samoj prirodi stvari, nematerijalna šteta također nije isključena.

Odgovornost za štetu zbog povrede prijavljenog ili zaštićenog izuma

Zakon o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja.

Članak 20, 114. i 117

Osoba koja povrijedi pravo iz prijavljenog ili zaštićenog izuma ili ga neovlašćeno koristi, odgovara za štetu prema opštim pravilima. Takvu zaštitu sud ne može pružiti izumitelju ako je rješenje o priznanju prava na patent oglašeno ništavim u upravnom postupku.

“Rješenje kojim se oglašava ništavim rješenje o priznanju prava na patent tužiteljice donijeto je temeljem čl. 114. Zakona o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja (SI. list SFRJ, br. 34/81 i 3/90 i Narodne novine, br. 53/91), jer je utvrđeno da nisu postojali uvjeti predviđeni zakonom za priznanje tog prava (osobito ako opis izuma u prijavi patenta nije jasan i potpun, tako da ga prosječan stručnjak ne može prema opisu primijeniti u proizvodnji). Slijedom navedenog su irelevantne tvrdnje žaliteljice o tome da je sud trebao analizirati sve provedene dokaze a naročito dopis Saveznog zavoda za patente od 16. IX. 1984., koji žalitelj dostavlja i uz žalbu, jer su to sve dokazi i činjenice, koje su

bile od značaja, sve dok Savezni zavod za patente nije u Zakonom predviđenom postupku utvrdio da nisu postojali uvjeti za priznanje prava na patent (naročito u slučaju kad opis pronalaska uz prijavu nije jasan i potpun). Zavod je naime utvrdio, da na bazi podataka iz prijave nije moguće izvesti postupak prema tekstu opisa rješenja tehničkog problema, tako da je rješenje reproduktivno neizvodljivo. Također je utvrđeno, da prijavljeni izum nije moguće uspješno izvesti i dobiti stabilnu emulziju, jer propolis nije emulgator, iako mu je svojstvo bilo priznato odobrenim rješenjem o zaštiti patenta. Također je utvrđeno da prijavljeni i zaštićeni patent citiranim rješenjem tužiteljice ne ispunjava uvjete iz čl. 20. Zakona, prema kojem se patentom mogu štiti izumi koji predstavljaju novo rješenje definiranog tehničkog problema, koji su rezultat stvaralačkog rada, te koji je industrijski i tehnički izvodljiv i koji se može koristiti u industrijskoj proizvodnji ili drugoj gospodarskoj ili negospodarskoj djelatnosti. Dakle, kako je u postupku utvrđeno, naročito vještačenjem, da nije moguće izvesti postupak prema tekstu opisa rješenja tehničkog problema patentne prijave, to je Zavod donio, primjenom citirane odredbe čl. 114. Zakona, rješenje o oglašavanju ništavim rješenja o priznavanju prava na patent broj 3843/79-P-709/74 od 29. III. 1989. godine.

Kako prema odredbi člana 117. Zakona ... , osoba koja povrijedi pravo iz prijavljenog ili zaštićenog izuma ili ga neovlašteno koristi, odgovara za štetu po općim pravilima o naknadi štete, to proizlazi da je pravilan zaključak suda da tuženik ne odgovara tužiteljici za zaštićeni izum – patent jer tužiteljica nije nositelj zaštićenog izuma, tj. nije joj priznato pravo na patent, jer je kao što je rečeno, rješenje kojim je priznato to pravo na patent tužiteljici oglašeno ništavim i to konačnim rješenjem bivšeg Saveznog zavoda za patente od 11. V. 1990. godine. Slijedom toga je sud pravilno odbio tužiteljicu i sa zahtjevom za naknadu štete, koje pravo bi tužiteljica imala da joj nije poništeno priznanje na patent, dakle otpao je osnov za zahtjev za naknadu štete.”

(Privredni sud Hrvatske, Pž-2619/92 od 9. veljače 1993. godine)

Okružni sud u Zaječaru
Gž. 35/96

Potraživanje na ime naknade štete zbog neovlašćenog iskorišćenja patenta zastareva u roku od tri godine.

Patentno pravo – licencna naknada – izgubljena dobit

Zakona o industrijskom vlasništvu, dalje: ZIV (Tekst Zakona o industrijskom vlasništvu obuhvaća: 1. Zakon o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja (Službeni list SFRJ, br. 34/81) 2. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja (Službeni list SFRJ, BR. 3/90) 3. Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti izuma ... (Službeni list SFRJ, br. 20/90) 4. Zakon o

izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakon (Narodne novine, br. 19/92) 5. Uredbu o izmjeni Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakova razlikovanja koji se u Republici Hrvatskoj primjenjuju kao republički zakon (Narodne novine, br. 61/92). Zbog postojanja nove pravne terminologije u Republici Hrvatskoj, učinjene su izvjesne terminološke promjene u tekstu Zakona isključivo na inicijativu ovog Zavoda),

Članak 20 i 21.

Tuženik koji je neovlašteno koristio patentom zaštićeni izum dužan je tužitelju naknaditi štetu zbog izgubljene dobiti barem u visini moguće licencne naknade koju bi tužitelj postigao da je dao licencu za korištenje izuma trećoj osobi.

Iz obrazloženja

Trgovački sud u Zagrebu pobijanom presudom broj: XXI P-4897/95 od 20. prosinca 2001. godine naložio je tuženiku da prestane s daljnjim obavljanjem radnji kojim čini povredu izuma tužitelja zaštićenih patenata pod nazivom.

“Postupak obnove tanjurastog oglavlja naplatka s deformiranim provrtima automobilskog kotača”, priznatim od strane Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske i objavljenom u patentnom glasniku DZIV-a broj 3, 1996., str. 67 pod brojem P-920187, s pravom prvenstva od 1. ožujka 1985. i važnošću do 28. 2. 2005. godine a baziran na rješenju bivšeg SZP-a o priznanju toga patenta pod nazivom “Postupak reparature tanjurastog oglavlja naplatka s deformiranim provrtima automobilskog kotača” pod brojem 1381/89 P-322/85 od 1. ožujka 1985. godine, i “Poboljšani postupak reparature opravke naplatka s deformiranim provrtima automobilskog kotača” priznatim od strane Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske i objavljenim u Hrvatskom patentnom glasniku DZIV-a broj 2, 1995, 6, str. 1214 pod brojem P-920188, s pravom prvenstva od 1. travnja 1987. i važnošću do 31. ožujka 2007. godine, a baziran na rješenju bivšeg SZP-a o priznanju patenta pod istim nazivom pod brojem 144/89 P-565/87 od 1. travnja 1987. godine. Tuženiku se nalaže isplata 4.654,80 kn na ime naknade za neovlašteno korištenje tužiteljevih naprijed opisanih patenata. Tužitelj je odbijen s naknadom iz istoga osnova za period od 1989. do 1992. godine, kao i sa zahtjevom na naknadu nematerijalne, moralne štete. Presuda će se po pravomoćnosti objaviti u Večernjem i Jutarnjem listu na trošak tuženika, a tužitelj je obavezan naknaditi tuženiku parnični trošak u iznosu od 4.270,50 kn, temeljem odredbe članka 154. stavak 2., tj. srazmjerno postignutom uspjehu u parnici.

Iz obrazloženja pobijane presude proizlazi da je sud ocjenom provedenih dokaza utvrdio da je tužitelj podnio prijave izuma bivšem Saveznom zavodu za patente pod brojem

P-322/85 pod nazivom "Postupak reparature tanjurastog oglavlja naplatka s deformiranim provrtima automobilskog kotača" koji je priznat od strane Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo pod brojem P-920187 s pravom prvenstva od 1. ožujka 1985. i važnošću do 28. veljače 2005. godine. Tužitelj je prijavio više izuma na patentnu zaštitu uživa kao izumitelj samo ona osoba koja je ishodila i priznanje određenog patenta, pa s obzirom na to tužitelj je nositelj dva patenta pod nazivima "Postupak reparature tanjurastog oglavlja naplatka s deformiranim provrtima automobilskog kotača" i "Poboljšani postupak reparature opravke naplatka s deformiranim provrtima automobilskog kotača" pod brojem P-920188, a baziran je na prijavi patenta bivšem SZP-u pod brojem P-565/87 od 1. travnja 1987. godine. Imajući u vidu odredbu članka 50. stavak 1. i 44. Zakona o industrijskom vlasništvu, pored patenata broj P-920187 i P-920188 tužitelj ima pravo na djelomičnu i privremenu zaštitu svog izuma prijavljenog pod nazivom "Postupak opravke naplatka deformiranih provrta" (za koji izum je nakon reprijave patenta broj P-2116/88 od 15. 11. 1998. godine, a sukladno članku 97. ZIV-a dana 28.10.1994. godine, pod brojem P-920185A, podnesen zahtjev za potpuno ispitivanje uvjeta za priznanje toga patenta, jer prava pod navedenoj prijavi P-920185A djeluju erga omnes i tužitelj je ta prava stekao od dana podnošenja uredne prijave, a privremeno su iz razloga jer ovise o odluci Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo o priznanju i upisu priznatog prava u registar. Navod tuženika da je izumio istu metodu reparature naplatka i da ga je prijavio nije osnovan, jer je prijava tuženika odbijena od strane Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo rješavanjem od 9. lipnja 1999. godine. Ugovor broj 3058/86 od 18. rujna 1986. godine sklopljenog između Centra za unapređenje produktivnosti Zagreb i P. o ustupanju prava korištenja tužiteljevih izuma pod brojevima P-322/85, 1550/85 i 283/86 bivšeg SZP-a važi do kraja 1990. godine, to zahtjev tužitelja za naknadu za razdoblje do kraja te godine 1999. godine nije utemeljen. Ugovorom od 23. svibnja 1988. godine sklopljenog između parničnik strana o ustupanju prava korištenja tužiteljeva izuma tuženiku važio je najviše dvije godine. Tu tužiteljev zahtjev za naknadu za 1989. godine nije osnovan. Na temelju nalaza vještaka a usporedbom bitnih elemenata u postupku popravka oštećenog automobilskog naplatka od strane tužitelja i tuženika utvrđeno je da se radi o potpuno istovjetnim postupcima (članak 20. i 21. ZIV-a), a kako tužitelj nije ovlastio tuženika upotrebljavati patent nakon 1998. godine to je postupkom tuženika neovlaštenim raspolaganjem patenta (članak 118. ZIV-a), tuženik povrijedio patentno pravo tužitelja, stoga je odlučeno kao u izreci pod točkom 1. presude. Kako je tuženik neovlašteno upotrijebio patente tužitelja, to tužitelju pripada naknada, jer takvim postupkom tuženika izgubio je mogućnost ostvarenja dobiti, a naknada je utvrđena temeljem nalaza vještaka financijske struke, baziranog na ugovoru tužitelja s P., Zagreb, od 18. rujna 1986. godine o ustupanju prava korištenja tužiteljevih izuma broj: P-322/85, P-1550/85 i 283/86 bivšeg SZP-a. Vještak je u nalazu naveo koliko je tuženik u 1993. i 1994. godini ostvario opravcima naplatka tako da licencna naknada od ugovorenih 30% prema ugovoru iznosi 4.654,80 kn (točka 2. izreke presude). Sa dijelom zahtjeva tužitelj je odbijen (točka 3. izreke presude), iz razloga jer tužitelj nije

uplatio predujam za dodatno vještačenje tako da se nije mogla utvrditi visina naknade i za preostale godine. Tužitelj je također odbijen s zahtjevom za naknadu nematerijalne štete, jer se ista ne može utvrditi u skladu s propisima Republike Hrvatske kao neka vrsta novčane kazne za povredu zaštićenog patenta. Odluka o troškovima temelji se na odredbi članka 154. stavka 2. ZPP-a prema uspjehu stranaka u parnici uz napomenu da tužitelj nije sastavio troškovnik sukladno odredbi članka 164. stavak 2. ZPP-a.

Protiv ove presude žale se tužitelj i tuženik

Tužitelj u žalbi navodi da je tuženik bez ovlaštenja koristio registrirane patente tužitelja, zbog čega tužitelji traže naknadu za bespravno korištenje svojih patenata. Sud se poziva na ugovor sklopljen između stranaka od 23. svibnja 1998. godine, međutim nije cijenio činjenicu da je ugovor jednostrano raskinut od strane tuženika 1.11.1988. godine, dakle ugovor je bio na snazi za vrijeme za koje tužitelj traži naknadu, a to vrijeme od 1988. do 1995. godine, dok je sud dosudio naknadu za 1992., 1993. i 1994. godinu. Tužitelj je visinu naknade uskladio s nalazom vještaka koji je izračunao 30% od prodajne cijene usluge reparable naplatka, tako da nije bilo mjesta navedeni iznos umanjiti za daljnjih 30%. U pogledu naknade nematerijalne štete sud je trebao usvojiti zahtjev uz primjenu odredbe članka 223. ZPP-a. Također pobija odluku o troškovima postupka, jer je tužitelj priložio troškovnik po kojem sud nije postupio.

Tuženik u žalbi navodi da je sud počinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka jer nije prihvatio prijedlog za ponovno strojarsko vještačenje, a osim toga iako je tuženik stavio prigovor na nalaz financijskog vještaka, a suprotno tome sud tvrdi da prigovor nije istaknut...

Žalba tuženika je djelomično osnovana, a djelomično nije osnovana.

Prvostupanjski sud nije počinio bitnu povredu odredaba parničnog postupka, ne prihvaćajući prijedlog tuženika da za novim strojarskim vještačenjem, jer za to nije bilo potrebe, budući su bitni elementi za ocjenu postupaka tužitelja i tuženika dati u nalazu, imajući pri tome u vidu i odredbu članka 20. i 21. Zakona o industrijskom vlasništvu (dalje: ZIV). Naime, usporedbom bitnih elemenata postupka popravka oštećenog automobilske naplatka iz izuma tuženika (Državni zavod za intelektualno vlasništvo je rješenjem od 9. lipnja 1999. godine odbio tuženikovu prijavu za priznanje prava na taj patent) s bitnim elementima postupaka priznatih patenata tužitelja zaključak vještaka je da se radi o potpuno istovjetnim postupcima. Temeljem toga nalaza i citiranih odredbi ZIV-a prvostupanjski sud je pravilno utvrdio da je tuženik svojim postupcima povrijedio patentno pravo tužitelja, patente koji su tužitelju priznati od strane Saveznog zavoda za patente pod brojem P-322/85 s pravom prvenstva od 1. ožujka 1985. godine, odnosno 1. travnja 1987. godine i priznati od strane Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo RH pod brojem P-920187 s pravom prvenstva od 1. ožujka 1985. u važnošću do 28. veljače 2005.

godine i P-565/87 (bivši SZP) odnosno od strane Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo pod brojem 920188 s pravom prvenstva od 1.4.1987.godine s važnošću do 31.ožujka 2007.godine. Kako je utvrđena neovlaštena upotreba patenta tužitelja od strane tuženika, tužitelju pripada licencna nagrada, jer neovlaštenim korištenjem zaštićenog patenta nosilac patenta izgubio je mogućnost ostvarenja dobiti koja se sastoji u licencnoj naknadi za ustupljena prava iz patenta. Kako je prvostupanjski sud na utvrđeno činjenično stanje pravilno primijenio materijalno pravo i za svoju odluku naveo jasne i određene razloge koje prihvaća i ovaj žalbeni sud bez potrebe da se ponavljaju, to je žalba tuženika djelomično odbijena i potvrđena točka 1., 2. i 6. izreke presude, temeljem odredbe članka 368. ZPP-a.

U odnosu na točku 5. izreke a koja glasi da će se presuda objaviti u dnevnim listovima Večernjem listu i Jutarnjem listu po nastupanju pravomoćnosti presude na trošak tuženika, žalba tuženika je osnovana. Ovo iz razloga jer prema odredbi članka 127. ZIV-a izumitelj odnosno autor može tužbom kod nadležnog suda tražiti da bude naveden u prijavi i svim ispravama u skladu s članom 11. ZIV-a kao stvaralac, a u konkretnom slučaju iz tužbe proizlazi da tužitelj ne traži da putem suda bude naveden u prijavi i u svim ispravama u smislu te odredbe ZIV-a. Dakle imajući u vidu odredbu članka 127. i 128. ZIV-a prvostupanjski sud je pogrešno primijenio materijalno pravo, kada je odlučio da se presuda objavi u dnevnim listovima, pa je s obzirom na to u tom dijelu presudu valjalo preinaciti u smislu članka 373. ZPP-a.

Tužitelj žalbom pobija točku 3. i 4. izreke presude koju žalbu ovaj žalbeni sud ocjenjuje neosnovanom. Tužitelj navodi u žalbi da traži naknadu za bespravno korištenje svojih patenata od 1988. do 1994.godine, a prvostupanjski sud je ocijenio zahtjev tužitelja neosnovanim za vrijeme od 1989. do 1992.godine imajući u vidu nalaz vještaka financijske struke, koji se nalaz temelji na dokumentaciji iz 1993. i 1994. godine, jer za ranije godine nema potrebne dokumentacije. Za ostale godine naknadu nije bilo moguće utvrditi jer tužitelj nije platio predujam za dopunu nalaza, stoga je pravilno sud temeljem članka 221. ZPP-a odlučio kao u točki 3. izreke.

Tužitelj nema osnova za naknadu nematerijalne štete, imajući u vidu odredbu članka 11. ZIV-a, prema citiranoj odredbi moralno pravo stvaralaca je da kao stvaralac bude označen u prijavi odnosno ispravama koje se odnose na patente. Tužitelj u prijavama nije označen kao izumitelj odnosno stvaralac i ne postoji zahtjev tužitelja da u prijavi u ispravama bude označen sukladno članku 11. ZIV-a pa stoga nema osnove za naknadu nematerijalne štete, jer nisu ispunjeni uvjeti iz člana 128. ZIV-a.

(Viši trgovački sud Republike Hrvatske, Pž-1365/02-5 od 23. studenog 2004.)

Zaštita izuma - patent

Zakon o industrijskom vlasništvu (Zakon o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakovna razlikovanja), članci 20., 114. i 117.

Odgovornost za štetu zbog povrede prijavljenog ili zaštićenog izuma – 182/9 i 126/1

Osoba koja povrijedi pravo iz prijavljenog ili zaštićenog izuma ili ga neovlašteno koristi, odgovara za štetu prema općim pravilima. Takvu zaštitu sud ne može pružiti izumitelju ako je rješenje o priznanju prava na patent proglašeno ništavim u upravnom postupku.

Rješenje, kojim se oglašava ništavim rješenje o priznanju prava na patent tužiteljice, doneseno još temeljem čl. 114. Zakona o zaštiti izuma, tehničkih unapređenja i znakovna razlikovanja (Sl. list SFRJ, br. 34/81 i 3/90 i Narodne novine br. 53/91), jer je utvrđeno da nisu postojali uvjeti predviđeni zakonom za priznanje tog prava (osobito ako opis izuma u prijavi patenta nije jasan i potpun, tako da ga prosječan stručnjak ne može prema opisu primijeniti u proizvodnji). Slijedom navedenog su irelevantne tvrdnje žaliteljice o tome da je sud trebao analizirati sve provedene dokaze, a naročito dopis Saveznog zavoda za patente od 16. IX. 1984. godine koji žaliteljica dostavlja i uz žalbu jer su to sve dokazi i činjenice, koje su bile od značaja, sve dok Savezni zavod za patente nije u zakonom predviđenom postupku utvrdio da nisu postojali uvjeti za priznanje prava na patent (naročito u slučaju kad opis pronalaska uz prijavu nije jasan i potpun. Zavod je utvrdio da na bazi podataka iz prijave nije moguće izvesti postupak prema tekstu opisa rješenja tehničkog problema, tako da je rješenje reproduktivno neizvodljivo. Također je utvrđeno, da prijavljeni izum nije moguće uspješno izvesti i dobiti stabilnu emulziju, jer propolis nije emulgator, iako mu je to svojstvo bilo priznato odobrenim rješenjem o zaštiti patenta. Također je utvrđeno da prijavljeni zaštićeni izum citiranim rješenjem tužiteljice ne ispunjava uvjete iz čl. 20. Zakona, prema kojem se patentom mogu štiti izumi koji predstavljaju novo rješenje definiranog tehničkog problema, koji su rezultat stvaralačkog rada, te koji je industrijski i tehnički izvodljiv i koji se može koristiti u industrijskoj proizvodnji ili drugoj gospodarskoj ili negospodarskoj djelatnosti. Dakle, kako je u postupku utvrđeno, naročito vještačenjem da nije moguće izvesti postupak prema tekstu opisa rješenja tehničkog problema patentno prijave, to je Zavod donio primjenom citirane odredbe čl. 114. Zakona rješenje o oglašavanju ništavim rješenja o priznavanju prava na patent broj 3843/79-P-709/74 od 29. III. 1989. godine.

Kako prema odredbi čl. 117. Zakona ... osoba koja povrijedi pravo iz prijavljenog ili zaštićenog izuma ili ga neovlašteno koristi, odgovara za štetu po općim pravilima o naknadi štete, to proizlazi da je pravilan zaključak suda da tuženik ne odgovara tužiteljici za zaštićeni izum patent, jer tužiteljica nije nositelj izuma, tj. nije joj priznato pravo na patent, jer je kao što je rečeno, rješenje kojim je priznato to pravo na patent tužiteljici oglašeno ništavim i to konačnim rješenjem bivšeg Saveznog zavoda za patente od 11.V.1990. godine. Slijedom toga je sud pravilno odbio tužiteljicu i sa zahtjevom za naknadu štete, koje

pravo bi tužiteljica imala da joj nije poništeno priznanje na patent, dakle otpao je osnov za zahtjev za naknadu štete.

(Privredni sud Hrvatske, Pž-2619/92 od 9. veljače 1993. godine)

15.5. Penal – posebna naknada

Zakon o patentu propisuje, da u slučaju povrede imovinskog ili drugog prava pronalazača učinjenog namjerno ili iz krajnje nepažnje, pronalazač može od povredioca tražiti naknadu do trostrukog iznosa ugovorene, a ako nije ugovoreno, od odgovarajuće uobičajene naknade.

Prilikom odlučivanja o zahtjevu za plaćanje penala sud će uzimati u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito obim nastale štete, stepen krivice povredioca, obim ugovorene ili uobičajene naknade i preventivni cilj penala.

Ako je nastala šteta veća od penala, nosilac penala ovlašćen je da traži razliku do iznosa naknade potpune štete.

Cilj penala (civilne kazne) je da omogući pravedno obeštećenje pronalazaču u slučajevima kada je iznos stvarne štete i izmakle dobiti nemoguće dokazati ili je dokazivanje skopčano sa velikim teškoćama i nerealno je.

15.6. Posebno o naknadi nematerijalne štete

Nezavisno od naknade imovinske štete, kao i u slučaju da takve štete nema, pronalazač može tražiti da se, po opštim pravilima o naknadi štete i odgovornosti za štetu, dosudi pravična novčana naknada za pretrpljenu duševnu bol zbog povrede njegovih moralnih prava.

Prilikom odlučivanja o zahtjevu, sud će uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito intenzitet i trajanje duševne boli prouzrokovane povredom moralnog prava.

16. Privremene mjere

16.1. Uslovi za određivanje privremenih mjera

Zakon o patentu je propisao vrste privremenih mjera i uslove za njihovo određivanje, tako da se u sudskim postupcima za zaštitu patenta ne primjenjuju sudske mjere obezbjeđenja propisane zakonima o parničnom postupku entiteta i Brčko distrikta, niti privremene mjere propisane Zakonom o izvršnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Zbog povrede prava iz Zakona o patentu sud će odrediti privremenu mjeru radi obezbjeđenja zahtjeva, pod uslovom da je predlagač učinio vjerovatnim da je:

- a) nosilac prava iz Zakona o patentu i
- b) njegovo pravo povrijeđeno, ili da prijete stvarna opasnost od povrede.

Osim ova dva navedena uslova koji moraju biti ispunjeni kumulativno, nosilac prava mora učiniti vjerovatnom i jednu od sljedećih pretpostavki:

- a) opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano,
- b) da je privremena mjera potrebna radi sprečavanja nastanka štete koju će biti kasnije teško popraviti, ili
- c) da pretpostavljeni povredilac, izricanjem privremene mjere koja bi se kasnije u postupku pokazala kao neopravdana, ne bi pretrpio veće negativne posljedice od onih koje bi bez izricanja takve privremene mjere pretrpio nosilac prava.

16.2. Vrste privremenih mjera

Za obezbjeđenje zahtjeva zbog povrede prava iz Zakona o patentu sud može odrediti bilo koju privremenu mjeru kojom može postići cilj obezbjeđenja, a naročito da se:

- a) pretpostavljenom povrediocu zabrane radnje kojima se povređuje pravo iz ovog Zakona,
- b) oduzmu, uklone iz prometa i pohrane predmeti povrede i sredstva povrede koji su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjeni, odnosno upotrebljavaju se za činjenje povreda.

U praksi se dešava da se predloži određivanje obje navedene mjere, a na sudu je ocjena da li će usvojiti prijedlog i odrediti obje mjere.

16.3. Specifičnosti privremenih mjera u odnosu na rješenja iz zakona o parničnim postupcima

Privremene mjere u postupcima za zaštitu intelektualnog vlasništva imaju karakter odbrambenih, zaštitnih ili preventivnih mjera. Izuzetno imaju i karakter kaznenih mjera.

Privremene mjere za obezbjeđenje zahtjeva zbog povrede prava iz Zakona o patentu sud može odrediti i kada je njihova sadržina identična jednom od tužbenih zahtjeva. Inače, kada je privremena mjera identična sa tužbenim zahtjevom sud je u pravilu ne može dozvoliti (osim kod smetanja posjeda i u radnim sporovima) jer je na taj način riješio i o tužbenom zahtjevu odnosno prejudicirao tužbeni zahtjev. Međutim, kod privremenih mjera iz oblasti patenata postoje razlozi zbog kojih je zakonodavac sam propisao ovaj izuzetak a to je: vrsta prava koja se štite, prava se stiču u postupku kod nadležnog organa, što olakšava dokazivanje jer se izdaju odgovarajuće isprave i prava se objavljuju

u Službenom glasniku čime se obezbjeđuje publicitet, obaveza plaćanja takse a i država ima pojačanu odgovornost za zaštitu i prava su od značaja za privredni promet.

Privremena mjera se, u postupku zaštite prava na patent, može donijeti i bez prethodnog obavještanja i saslušanja protivne strane.

Nosilac prava koji predlaže da se donese privremena mjera bez prethodnog obavještanja i saslušanja protivne strane dužan je, osim prethodno navedenih uslova, učiniti vjerovatnim da bi bilo kakvo odgađanje izricanja privremene mjere prouzrokovalo nosiocu prava nastanak štete koju bi bilo teško popraviti. U slučaju izricanja privremene mjere pod navedenim uslovima, sud će rješenje o privremenoj mjeri dostaviti suprotnoj strani odmah poslije njenog sprovođenja.

Suština ove mjere je da se ona izvršava bez prethodnog obavještanja lica protiv koga se izriče kako bi se spriječilo da se unište ili uklone dokazi (roba, alat kojima se vrši povreda prava).

Ako je mjera određena prije podnošenja tužbe sud će u rješenju odrediti i rok u kojem predlagač mora podnijeti tužbu radi opravdanja te mjere. Rok ne može biti duži od 20 radnih dana, odnosno 31-og kalendarskog dana od dana dostavljanja rješenja predlagaču, zavisno od toga koji rok ističe kasnije.

Na zahtjev lica protiv kojeg je pokrenut postupak za izricanje privremene mjere sud može, na teret podnosioca zahtjeva za izricanje privremene mjere, odrediti odgovarajući iznos kao sredstvo obezbjeđenja za slučaj neosnovanosti tog zahtjeva.

16.4. Prigovor na odluku o privremenoj mjeri

Zakonom o patentu je propisano da se u postupku za izricanje privremene mjere primjenjuju odredbe zakona o parničnom postupku, ako ovim zakonom nije drukčije određeno, kao i da je postupak u vezi s izricanjem privremene mjere hitan.

Prema odredbama Zakona o patentu, pravni lijek protiv odluka povodom prijedloga za određivanje privremenih mjera je prigovor. Sud mora odlučiti o prigovoru protiv rješenja o privremenoj mjeri u roku od mjesec dana od dana podnošenja odgovora na prigovor, odnosno od isteka roka za podnošenje tog odgovora.

Rok za podnošenje prigovora i davanje odgovora na prigovor nije propisan Zakonom o patentu pa se u pogledu tih rokova, a u smislu odredbi Zakona o patentu, imaju primijeniti odredbe zakona o parničnom postupku entiteta i Brčko distrikta kojima su regulisane sudske mjere obezbjeđenja, odnosno u postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine odredbe Zakona o izvršnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine kojima su regulisane privremene mjere.

Prema odredbama navedenih zakona, rok za izjavljivanje prigovora, odnosno žalbe protiv rješenja o određivanju privremene mjere je 8 dana od dana dostavljanja rješenja a rok za davanje odgovora na prigovor, odnosno žalbu je 3 dana.

Prema odredbama zakona o parničnom postupku entiteta i Brčko distrikta, kao i prema odredbama Zakona o izvršnom postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine, žalba ne odlaže izvršenje rješenja o određivanju privremene mjere.

Zakonom o patentu nije propisano koji je sud nadležan za odlučivanje o prigovoru, odnosno žalbi, pa se i po tom pitanju imaju primijeniti odredbe navedenih zakona o parničnom postupku kojima je propisano da o žalbi protiv prvostepenog rješenja o mjeri obezbjeđenja odlučuje drugostepeni sud. U smislu odredbi zakona o parničnom postupku entiteta žalba nije dozvoljena protiv rješenja o određivanju mjere obezbjeđenja koje je u prvom stepenu donio okružni odnosno kantonalni sud ili vrhovni sudovi entiteta.

SUDSKA PRAKSA

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Iž.2057/08-a

14.08.2008

Za ocjenu aktivne legitimacije predlagača privremene mjere radi zaštite patenta nije relevantno samo da je donijeto rješenje kojim se rješenje o priznanju patenta oglašava ništavim. Važno je utvrditi i kada to rješenje proizvodi pravno dejstvo poništavanjem pravnih posljedica koje je rješenje o priznanju prava proizvelo.

Iz obrazloženja

“Prvostepeni sud svoju odluku o tome da izvršni poverioci nemaju aktivnu legitimaciju zasniva na činjenicama koje je saznao od Zavoda za intelektualnu svojinu, prije svega da je rješenje o priznanju patenta oglašeno ništavim. Ne vrši uvid u navedeno rješenje niti vrši ocjenu tog dokaza, jer njega nema u spisima, niti je ono priloženo uz dopis Zavoda za intelektualnu svojinu. Dopis Zavoda ne dostavlja strankama, pa ni izvršnim poveriocima, kako bi se o tvrdnjama iz dopisa izjasnili. Ne razmatra kada rešenje kojim se rešenje o priznanju prava oglasi ništavi proizvodi pravne posledice, a prema članu 259. Zakona o opštim upravnom postupku oglašavanjem rješenja ništavim poništavaju se i pravno posledice koje je to rješenje proizvelo. Ne utvrđuje činjenice koje se odnose na konačnost i pravosnažnost te odluke i značaj u odnosu na pravno stečeno rješenjem o priznanju prava i upisom u odgovarajući registar. Bez toga, prvostepeni sud nije ni imao mogućnost da pravilno primjeni materijalno pravo i odluči o predlogu za određivanje privremene mjere, ocjenjujući da li izvršni poverioci zaista imaju ili nemaju aktivnu legitimaciju za vođenje

spora po tužbi zbog povrede patenta, a time i za podnošenje prijedloga za određivanje privremene mere prije pokretanja tog spora.

U tom kontekstu relevantni propisi su ne samo odredbe Zakona o patentima, već i odredbe zakona iz oblasti upravnog prava, odnosno Zakona o opštem upravnom postupku i Zakona o upravnim sporovima koje se odnose na konačnost i pravosnažnost upravnih akata, kao i na pravne posledice donošenja rešenja kojim se oglašava ništavim rešenje o priznanju prava.

Viši privredni sud u Beogradu

Viši trgovinski sud

Viši privredni sud

Iž. 935/09

13.04.2009. godine

Pokretanje postupka radi oglašavanja ništavim rješenja o priznanju patenta, po Zakonu o patentima, nije razlog za obavezni prekid parničnog postupka po tužbi zbog povrede. Parnični sud može, ali ne mora taj postupak prekinuti. Nije celishodno prekidati postupak po predlogu za određivanje privremene mjere, jer se uvek može podneti nov prijedlog, a u tom postupku ne postoje smetnje za odlučivanje, niti se može isticati prigovor presuđene stvari.

Iz obrazloženja

Bez uticaja su žalbeni navodi izvršnih poverilaca da su se stekli uslovi za prekid postupka. Kao što je navedeno, Zakonom o patentima za slučaj pokretanja postupka radi oglašavanja ništavim rješenja o priznanju prava, nije predviđen obavezni prekid. Primenom odredbi Zakona o parničnom postupku, on bi se mogao prekinuti na osnovu člana 215. tog zakona. Ova odredba se odnosi na prekid parničnog postupka, postupka po tužbi zbog povrede prava. Nema razloga da se ista shodno primeni na postupak po predlogu za određivanje privremene mjere koji se vodi po odredbama izvršnog postupka. Ovo zato što pravosnažna odluka o privremenoj mjeri nema ista dejstva kao pravosnažna presuda o povredi prava, pa povjerioci, u svako doba, odnosno kada ocene da su se okolnosti promijenile, mogu podnijeti novi predlog za određivanje mere iste sadržine prema istim licima, a u tom postupku se neće moći sa uspehom isticati prigovor presuđene stvari.

17. Obezbjeđenje dokaza

U Zakonu o patentu sadržane su i odredbe o obezbjeđenju dokaza. Pravilo je da se dokazi izvode na glavnoj raspravi. Međutim, postoje situacije da se na glavnoj raspravi neće moći izvesti ili da će tada izvođenje dokaza biti otežano, a nekada je potrebno izvesti dokaze nakon pravosnažnog okončanja postupka, ako je to potrebno radi pokretanja

postupka po vanrednim pravnim lijekovima. U takvim slučajevima moguće je podnošenje prijedloga za obezbjeđenje dokaza za koje se može pretpostaviti da će biti korisni za utvrđivanje činjenica, na način da se mimo glavne rasprave izvedu i o tome sačini zapisnik koji će se na glavnoj raspravi pročitati.

Na osnovu prijedloga stranke za obezbjeđenje dokaza sud će donijeti rješenje o obezbjeđenju dokaza ako predlagač učini vjerovatnim da:

- a) je nosilac prava iz Zakona o patentu,
- b) je njegovo pravo povrijeđeno, ili da prijeti stvarna opasnost od povrede,
- c) će dokazi o toj povredi biti uništeni, ili kasnije neće moći biti izvedeni, ili da će njihovo kasnije izvođenje biti otežano.

Nosilac prava koji traži da se donese rješenje o obezbjeđenju dokaza bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne stranke dužan je, osim prethodno navedenih uslova, učiniti vjerovatnim i postojanje opasnosti da će dokazi o povredi, zbog radnji protivnika, biti uništeni, ili se kasnije neće moći izvesti. U ovom slučaju sud će rješenje o obezbjeđenju dokaza dostaviti suprotnoj strani odmah poslije izvođenja dokaza.

U postupku obezbjeđenja dokaza sud može rješenjem odrediti izvođenje bilo kojeg dokaza, a naročito:

- a) uviđaj prostorija, poslovne dokumentacije, inventara, baza podataka, kompjuterskih memorijskih jedinica ili drugih stvari,
- b) oduzimanje uzoraka predmeta povrede,
- c) pregled i predaju dokumenata,
- d) određivanje i saslušanje vještaka,
- e) saslušanje svjedoka.

Obezbjeđenje dokaza može se tražiti i nakon pravosnažno okončanog postupka, ako je to potrebno radi pokretanja postupka po vanrednim pravnim lijekovima ili za vrijeme takvog postupka.

U postupku obezbjeđenja dokaza, prema Zakonu o patentu, primjenjuju se odredbe zakona o parničnom postupku, a koje se odnose na sudske mjere obezbjeđenja.

Postupak obezbjeđenja dokaza je hitan.

17.1. Prava protivnika predlagača

Ako se kasnije pokaže da je prijedlog za obezbjeđenje dokaza neopravdan, ili ako nosilac prava taj prijedlog ne opravda, protivna strana ima pravo da traži:

- a) vraćanje oduzetih predmeta,
- b) zabranu upotrebe pribavljenih informacija,
- c) naknadu štete.

Sud mora u postupku obezbjeđenja dokaza obezbijediti zaštitu povjerljivih podataka stranaka i voditi brigu o tome da se sudski postupak ne zloupotrijebi isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotne strane.

17.2. Sredstvo obezbjeđenja za suprotstavljenu stranku

Na zahtjev lica protiv kojeg je pokrenut postupak za obezbjeđenje dokaza sud može, na teret predlagača te mjere, odrediti odgovarajući iznos kao sredstvo obezbjeđenja za slučaj neosnovanosti tog prijedloga.

18. Dužnost obavještanja

Sud može u toku parnice, zbog povrede prava iz Zakona o patentu, na osnovu opravdanog zahtjeva jedne od stranaka odrediti povrediocu prava da dostavi podatke o izvoru i distribucionim kanalima robe ili usluga kojima se povređuje pravo iz ovog zakona.

Sud može odrediti da gore navedene podatke dostave sudu i lica koja u obimu komercijalne djelatnosti posjeduju robu, koriste usluge ili daju usluge za koje se sumnja da se njima vrijeđa pravo iz Zakona o patentu, kao i lica koje je od nekog od navedenih lica označeno kao umiješano u proizvodnju, izradu i distribuciju robe ili davanje usluga za koje se sumnja da se njima vrijeđa pravo iz ovog zakona.

19. Izvođenje dokaza

Kada sud rješenjem odluči da će se izvesti predloženi dokaz koji se nalazi kod suprotne strane, ta strana dužna je da na zahtjev suda preda dokazna sredstva kojima raspolaze. Dokazna sredstva koja je suprotna strana dužna predati na zahtjev suda odnose se i na bankovnu, finansijsku i poslovnu dokumentaciju koja se nalazi pod kontrolom suprotne strane, pod uslovom da se radi o povredi prava koja dostiže obim komercijalne djelatnosti.

Sud je dužan da poslije izvođenja dokaza obezbijedi zaštitu povjerljivih podataka stranaka i voditi brigu o tome da se sudski postupak ne zloupotrijebi isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotne stranke.

U postupku izvođenja dokaza primjenjuju se odgovarajuće odredbe Zakona o parničnom postupku.

19.1. Teret dokazivanja

Ako je predmet povrede patentom zaštićeni postupak za proizvodnju nove materije, smatraće se, dok se ne dokaže suprotno, da je svaka jednaka materija ili materija jednakog sastava proizvedena zaštićenim postupkom. Teret dokazivanja pada na tuženog koji takvu supstancu ili kompoziciju proizvodi.

19.2. Hitnost postupka

Postupak zbog povrede prava iz Zakona o patentu je hitan.

Na zahtjev suda ili neke od stranaka u postupku zbog povrede patenta, Institut će odmah uzeti u rad zahtjev za proglašenje rješenja o priznanju patenta ništavim, odnosno Komisija za žalbe uzeće u rad žalbu, ako su zahtjev za proglašenje rješenja o priznanju patenta ništavnim, odnosno žalba podneseni prije ili u toku parnice i hitno po njemu postupati.

Sud će, s obzirom na okolnosti slučaja, odlučiti da li će odrediti prekid postupka do konačne odluke o zahtjevu za proglašenje rješenja o priznanju patenta ništavnim.

Na postupke zbog povrede patenta primjenjuju se odredbe zakona o parničnom postupku, odnosno zakona o izvršnom postupku.

20. Zaštita patenta u carinskom postupku – carinske mjere

Zaštita i sprečavanje povrede prava iz patenta, može se ostvariti i u carinskom postupku i to:

1. po zahtjevu nosioca patenta i
2. po službenoj dužnosti

Carinski postupak u vezi sa robom kojom se povređuju prava iz Zakona o patentu je hitan.

20.1. Postupanje po zahtjevu nosioca prava

Nadležni carinski organ po zahtjevu nosioca isključivih prava preduzima mjere u cilju zabrane uvoza, izvoza i tranzita robe kojima se povređuju prava iz Zakona o patentu.

Nosilac isključivih prava prema ovom zakonu, koji opravdano sumnja da će doći do uvoza, tranzita ili izvoza robe proizvedene suprotno odredbama ovog zakona, može kod organa nadležnog za poslove carine (u daljem tekstu: carinski organ) podnijeti zahtjev (sa svim neophodnim podacima propisanim zakonom) za zaštitu svojih prava putem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljeg puštanja u promet (postupanje po zahtjevu).

Ako carinski organ udovolji ovom zahtjevu, on o tome obavještava sve carinske ispostave i nosioca prava.

Zahtjev koji podnosi nosilac isključivih prava za zaštitu prava pred carinskim organom mora da sadrži zakonom propisane podatke o podnosiocu zahtjeva, detaljan opis robe, dokaze da je podnosilac zahtjeva, odnosno njegov ovlašćenik, nosilac isključivog prava iz Zakona o patentu i dokaze o tome da je njegovo isključivo pravo vjerovatno povrijeđeno kao i druge podatke važne za odlučivanje o zahtjevu kojima raspolaže podnosilac.

Ako carinska ispostava prilikom sprovođenja carinskog postupka nađe robu koja odgovara opisu robe iz odluke nadležnog carinskog organa, ona će tu robu privremeno zadržati od daljeg puštanja u promet. Odluka o privremenom zadržavanju robe uručuje se nosiocu prava i njenom uvozniku. U odluci o zadržavanju robe određuje se da se sopstvenik robe, odnosno lice koje je ovlašćeno za raspolaganje robom, u roku od deset radnih dana od dana privremenog zadržavanja, može izjasniti o tome da li se radi o robi kojom se vrijeđa pravo iz Zakona o patentu.

Ako carinski organ ne primi pisano izjašnjenje sopstvenika ili lica ovlašćenog za raspolaganje robom u navedenom roku, može na zahtjev i o trošku nosioca prava oduzeti i uništiti robu.

Ako sopstvenik robe ili lice ovlašćeno za raspolaganje robom u roku od deset radnih dana podnese izjavu da se ne radi o robi kojim se vrijeđa pravo iz Zakona o patentu, nosilac prava može u roku od deset radnih dana od primanja obavještenja o takvoj izjavi podnijeti tužbu zbog povrede prava. Ako posebne okolnosti slučaja to opravdavaju, carinski organ može, na zahtjev nosioca prava, odrediti dodatni rok za podnošenje tužbe, koji ne može biti duži od deset radnih dana.

Ako nosilac prava ne podnese tužbu privremeno zadržana roba pušta se u traženu carinski dozvoljenu upotrebu, odnosno promet, pod uslovom da su ispunjeni svi drugi zakonom propisani uslovi.

Ako nosilac prava podnese tužbu i nadležni sud donese odluku o privremenoj mjeri zadržavanja robe u roku od deset radnih dana, carinski organ donosi odluku o zapljeni robe do donošenja pravosnažne sudske odluke.

Ako nosilac prava podnese tužbu, a nadležni sud ne donese privremenu mjeru zadržavanja robe u roku od deset radnih dana, sopstvenik privremeno zadržane robe ili lice ovlašćeno za raspolaganje njome ima pravo da zahtijeva oslobađanje te robe ako položi sredstva obezbjeđenja u iznosu dovoljnom za eventualnu naknadu štete nosiocu prava, pod uslovom da su ispunjeni svi ostali uslovi za oslobađanje te robe.

20.2. Postupanje po službenoj dužnosti

Privremeno zadržavanje robe carinska ispostava može izvršiti i po službenoj dužnosti ako u sprovođenju carinskog postupka u vezi sa uvozom, tranzitom ili izvozom robe opravdano posumnja da su određenom robom povrijeđena prava prema Zakonu o patentima.

U tom slučaju carinska ispostava će privremeno zadržati puštanje te robe u promet i o tome obavijestiti carinski organ (postupanje po službenoj dužnosti).

Carinski organ pismeno obavještava nosioca prava u roku od pet radnih dana od dana zadržavanja robe o zadržavanju robe, sumnji da se radi o povredi njegovih prava i o mogućnosti podnošenja zahtjeva za zaštitu svojih prava putem carinskih mjera zadržavanja robe od daljeg puštanja u promet.

Ako nosilac prava podnese zahtjev sa svim propisanim podacima i dokazima koje zahtjev mora sadržavati, kao i u slučaju podnošenje zahtjeva samoinicijativno, roba se privremeno zadržava za daljih deset radnih dana. Nosilac prava ili lice koje on ovlasti mora u tom roku izvršiti pregled i kontrolu robe i prateće dokumentacije u obimu koji je potreban za utvrđivanje njegovih zahtjeva i za ostvarivanje sudske zaštite njegovih prava uz obezbjeđenje zaštite povjerljivih podataka. Pravo na pregled i kontrolu ima i njen uvoznik.

Ovaj postupak se ne primjenjuje na uvoz, tranzit ili izvoz robe u malim količinama namijenjenim za privatnu i nekomercijalnu upotrebu, koje se unose ili iznose kao dio ličnog prtljaga ili šalju u malim pošiljkama.

U postupku zaštite pred carinskim organom putem carinskih mjera ne odlučuje se meritorno o postojanju povrede prava, već o tome odlučuje nadležni sud.

20.3. Primjena drugih carinskih propisa

Primjena propisa iz Zakona o patentu u carinskom postupku u vezi sa robom kojom se povređuju prava iz ovog zakona, ne isključuje primjenu ostalih važećih carinskih propisa.

Propise o sprovođenju carinskih mjera iz Zakona o patentu donosi Savjet ministara Bosne i Hercegovine na prijedlog Uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine.

21. Prelazna rješenja za Zakon o patentu

Priznati patenti upisani u Registar patenata u Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine do dana određenog za primjenu Zakona o patentu⁴³⁸, ostaju na snazi i na njih će se primjenjivati odredbe ovog zakona.

⁴³⁸ *Službeni glasnik BiH*, br. 53/10.

Prijave patenata koje su Institutu podnesene prije 27. februara 2002. godine, a po kojima postupak nije okončan, bit će odbijene, odnosno odbačene u dijelu u kojem se zahtijeva zaštita materija ili smjesa u liječenju ljudi ili životinja.

Upotreba materija ili smjesa za proizvodnju lijeka za ljude ili životinje ne predstavlja povredu patenta za pronalazak te materije ili smjese ako je prijava za priznanje patenta za taj pronalazak podnesena do 27. februara 2002. godine.

Uz izuzetak propisa iz člana 58. stav 3. Zakona o patentu (postupak po zahtjevu za izdavanje svjedodžbe o dodatnoj zaštiti) i člana 116. stav 2. ovog zakona (propise o provođenju carinskih mjera iz ovog zakona donosi Savjet ministara na prijedlog Uprave za indirektno oporezivanje Bosne i Hercegovine) sprovedbene propise za izvršenje ovog zakona donijet će direktor Instituta u roku od šest mjeseci od dana njegovog stupanja na snagu.

Sprovedbene propise čine: Pravilnik o postupku za priznanje patenta i konsenzualnog patenta, Odluka o posebnim troškovima postupka za sticanje i održavanje prava industrijskog vlasništva, Odluka o uslovima za upis u registre zastupnika za zaštitu industrijske svojine, Pravilnik o stručnom ispitu za zastupnike za zaštitu industrijske svojine i Odluka o naknadi za rad u Komisiji za žalbe.

Odredbe člana 58. do 64. koje se odnose na svjedodžbu o dodatnoj zaštiti koja se može izdati u slučaju kada je osnovni patent priznat za lijek namijenjen ljudima ili životinjama ili za sredstvo za zaštitu bilja, za čije je stavljanje u promet potrebno prethodno odobrenje nadležnog organa, počet će se primjenjivati nakon datuma određenog za primjenu ovog zakona (od 1. januara 2011. godine).

Početak primjene ovog zakona prestaju važiti odredbe Glave II – Vrste prava industrijske svojine Odjeljak 1. Patent (čl. 19. do 68.) Zakona o industrijskom vlasništvu u Bosni i Hercegovini⁴³⁹, kao i odredbe koje se mogu u skladu s tim primijeniti na patent.

Izuzetno, Zakon o industrijskom vlasništvu u Bosni i Hercegovini primjenjivat će se i dalje na postupke za priznanje patenta koji su počeli prije stupanja na snagu ovog zakona.

Odredbe međunarodnih ugovora u vezi s patentima, kojima je pristupila Bosna i Hercegovina, primjenjuju se na predmete koje tretira ovaj zakon a u slučaju sukoba s odredbama ovog zakona primjenjuju se odredbe međunarodnih ugovora.

Odredbe čl. 99. i 100. ovog zakona i odgovarajuće odredbe Zakona o žigu, Zakona o industrijskom dizajnu i Zakona o oznakama geografskog porijekla, kojima se uređuje Komisija za žalbe Instituta, primjenjuju se na način da se formira jedna komisija za žalbe.

⁴³⁹ *Službeni glasnik BiH*, br. 3/02 i 29/02.

Bibliografija

- Besarović, V. *Intelektualna svojina, industrijska svojina i autorsko pravo*. Beograd: Centar za publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu.
- Marković, S. M. (2007). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: Magistrat i Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu.
- Objašnjenja nacrtu Zakona o patentu.*

Propisi

- Pravilnik o postupku za priznanje patenta i konsenzualnog patenta. Službenom glasniku Bosne i Hercegovine, br. 105/10.*
- Zakon o industrijskom vlasništvu u Bosni i Hercegovini. *Službenom glasniku Bosne i Hercegovine, br. 3/02 i 29/02.*
- Zakon o osnivanju instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. *Službenom glasniku Bosne i Hercegovine, br. 43/04.*
- Zakon o patentu. *Službenom glasniku Bosne i Hercegovine, br. 53/10.*

Sudska praksa

- Bilteni i objavljena sudska praksa Vrhovnog suda SR Bosne i Hercegovine, Vrhovnog suda Republike Srpske, Vrhovnog suda Srbije i Vrhovnog suda Hrvatske, te Viših trgovinskih (privrednih) sudova Srbije i Hrvatske.*
- EU IPR Enforcement (2014). *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva*. Sarajevo.

Lista važnih internet adresa

- Lista ustanova za intelektualnu svojinu koje imaju svoje baze podataka o patentima koje su dostupne on-line, i to besplatno, može se pronaći na internetskoj stranici: www.wipo.int/ipdl/en/resources/links.jsp.*
- Svi obrasci za postupanje pred Institutom za intelektualnu svojinu Bosne i Hercegovine su dostupni na adresi: www.ipr.gov.ba*

OBLAST E

INDUSTRIJSKI DIZAJN

Zvezdana Antonović*

Dr. iur. Iza Razija Mešević**

* Sudija Suda Bosne i Hercegovine.

** Vanredna profesorica, Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet. Autorica poglavlja: 4.2.1 Informisani potrošač/korisnik i 4.3. Dizajn proizvoda kao sastavni dio složenog proizvoda.

Uvod

U pravu industrijske svojine, industrijski dizajn je intelektualna kreacija isključivo estetskog karaktera. Industrijski dizajn je intelektualno dobro jer je rezultat intelektualnog stvaralačkog rada. Isključivo je estetskog karaktera jer su za sticanje pravne zaštite u pravu industrijskog dizajna funkcionalna svojstva i uopće tehnička rješenja estetski oblikovanog proizvoda pravno irelevantna.

Zakonom o industrijskom dizajnu⁴⁴⁰ (dalje u tekstu: ZID) propisuje se uvjeti za zaštitu industrijskog dizajna, način stjecanja, održavanje, sadržaj, evidencija prometa, prestanak i zaštitu industrijskog dizajna u Bosni i Hercegovini. Pitanja postupaka koji se vode pred Institutom pobliže se uređuju Pravilnikom o postupku za priznanje industrijskog dizajna (dalje u tekstu: Pravilnik).⁴⁴¹

Za pojedina pitanja koja nisu uređena ZID primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku.⁴⁴² Administrativne pristojbe u postupku za priznanje industrijskog dizajna propisane su Tarifom administrativnih pristojbi.⁴⁴³ Troškovi postupka propisani su Odlukom o posebnim troškovima postupka za sticanje i održavanje prava industrijskoga vlasništva.⁴⁴⁴

Ovaj zakon se primjenjuje i na industrijski dizajn međunarodno registriran za teritoriju BiH na osnovu Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna.

Zakonom je precizirana distinkcija između industrijskog dizajna koji je namijenjen za industrijsku odnosno zanatsku proizvodnju i dizajna koji ima isključivo estetske karakteristike koje se ne proizvode industrijski odnosno zanatski način i koje predstavljaju umjetničko djelo koje se štiti kao autorsko djelo.

Ovaj zakon je donesen uz uvažavanje principa i obaveza preuzetih potpisivanjem međunarodnih ugovora i to:

Haški sporazum o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna;

Lokarnski sporazum o uspostavljanju međunarodne klasifikacije za industrijski dizajn;

Ženevski akt Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna usvojen na diplomatskoj konferenciji 2. jula 1999. godine koji je Bosna i Hercegovina ratificirala, a stupio je na snagu za BiH 27. 12. 2008. godine;

TRIPS – Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (stupio na snagu 1. januara 1995. godine;

⁴⁴⁰ Objavljen dana 29. 05. 2010. godine u *Službenom glasniku BiH*, br. 53/10.

⁴⁴¹ *Službeni glasnik BiH*, br. 105/10 i 91/16.

⁴⁴² *Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07, 93/09, 41/13 i 53/16.

⁴⁴³ *Službeni glasnik BiH*, br. 5/95, 43/04 i 15/14.

⁴⁴⁴ *Službeni glasnik BiH*, br. 109/2010 i 29/02.

Direktiva broj 98/71/EC Evropskog parlamenta i Vijeća ministara od 13. oktobra 1998. godine o pravnoj zaštiti dizajna;

Uredba Vijeća ministara broj 6/2002 od 12. decembra 2001. godine o dizajnu Zajednice;

Odluka Vijeća ministara broj 2006/954/EC od 18. decembra 2006. godine kojom se potvrđuje pristupanje Ženevskom aktu Haškog sporazuma o međunarodnom registriranju industrijskih dizajna Evropske zajednice usvojenom u Ženevi 2. jula 1999. godine

Odredbe međunarodnih ugovora u vezi s industrijskim dizajnom kojima je pristupila BiH primjenjuju se na predmete koje tretira ovaj zakon. U slučaju sukoba s odredbama ovog zakona, primjenjuju se odredbe međunarodnih ugovora.

Početak primjene ovog zakona tj. od 01. 01. 2011. godine, prestaju da važe odredbe POGlavLJA II VRSTE PRAVA industrijskog vlasništva ODJELJAK 3 – Industrijski dizajn (član 97–115) Zakona o industrijskom vlasništvu u BiH⁴⁴⁵, koje se odnose na industrijski dizajn. Izuzetno, na sve upravne postupke u vezi industrijskog dizajna koji nisu okončani do dana početka primjene ovog zakona, primjenjuju se odredbe Zakona o industrijskom vlasništvu BiH.

1. Pojam industrijskog dizajna

Industrijski dizajn je isključivo pravo na vanjski izgled proizvoda. Dizajn predstavlja dvodimenzionalni ili trodimenzionalni izgled cijelog proizvoda ili njegovog dijela koji je određen vizualnim karakteristikama, poput linija, kontura, boja, oblika, teksture, materijala, od kojih je proizvod sačinjen ili ukrašen, kao i njihovom kombinacijom.

U svakodnevnom govoru, industrijski dizajn se općenito odnosi na cjelokupan izgled i funkciju proizvoda (npr. za jednu fotelju se kaže da ima dobar dizajn ako je udobna i sviđa nam se njen izgled).

Međutim, iz perspektive prava intelektualnog vlasništva, industrijski dizajn se odnosi samo na ukrase i estetske aspekte proizvoda (odnosi se samo na vanjski izgled fotelje).

Iako dizajn nekog proizvoda može imati tehničke ili funkcionalne osobine, industrijski dizajn kao kategorija prava intelektualne svojine, odnosi se samo na estetsku prirodu gotovog proizvoda i odvojen je od bilo kojeg tehničkog ili funkcionalnog aspekta.

Primjena industrijskog dizajna je veoma široka kako kod industrijskih proizvoda, modnih predmeta i ručnih radova, tako i kod medicinskih instrumenata, satova, nakita, igračka, električnih uređaja, vozila, dezena tekstila i sportske opreme.

Bez obzira što dizajn nije isključivo određen tehničkom funkcijom predmeta, to ne znači da se za njegovu zaštitu ne traži njegova upotrebljivost iz razloga što dizajn treba da bude takav da se može masovno proizvoditi.

⁴⁴⁵ Službeni glasnik BiH, br. 3/02 i 29/02.

“Tužitelj predmetnom tužbom traži da se utvrdi da je tuženik svojim proizvodom (rasvjetno tijelo) pod nazivom WINNER tip LVR 18 počinio povredu prava na model i prezentiranjem kupcima proizvoda tužitelja izvršio djelo nepoštenog tržnog natjecanja. Traži također naknadu na ime nematerijalne štete u iznosu od 1.400,00 kn.”

“U pogledu zahtjeva za zaštitu prava na model potrebno je navesti da model predstavlja oblik pravne zaštite za vanjski oblik industrijskog postupka. Predmet zaštite je geometrijsko tijelo, forma u prostoru koja predstavlja vanjski oblik proizvoda. Kod modela nije bitan tehnološki učinak modela, već samo njegov vanjski oblik koji je predmet zaštite (članak 25. stavak 1. Zakona o industrijskom vlasništvu (ZIV). Prema podacima u spisu tužiteljev model (rasvjetno tijelo) načinjen je iz jednog dijela koji ima oblik pravilnog kvadra čije su po dvije paralelne stranice iste, dok se tuženikov model sastoji od dva dijela u obliku nepravilnog kvadra, a stranice su različitih dimenzija. U unutrašnjosti oba rasvjetna tijela su žarulje i unutarnje plohe su u obliku zrcalnih rebara, a što je u funkciji koju imaju takova rasvjetna tijela. S obzirom na to, pravilno je utvrdio prvostupanjski sud da tužitelj nije počinio povredu prava zaštićenog prava na model kao vanjski oblik vanjskog tijela tužitelja, s obzirom na vanjski izgled proizvoda tužitelja i tuženika. Prema odredbi članka 118. stavak 2. Zakona o industrijskom vlasništvu povredom modela smatra se i oponašanje, a ono postoji ako prosječan kupac proizvoda bez obzira na vrstu proizvoda mora obratiti osobitu pažnju da bi uočio razliku. Vanjski izgled proizvoda tužitelja i tuženika, a što je predmet zaštite, nisu isti, a niti se radi o oponašanju kako to tvrdi tužitelj. Imajući u vidu naprijed navedeno bitan je dakle vanjski izgled modela i ukupan dojam sličnosti modela u odnosu na prosječnog kupca, pa stoga nije bilo potrebno provoditi vještačenje i dokaz saslušanjem stranaka.” (Viši trgovački sud, 1999).

2. Dizajn i ostala prava industrijske svojine

2.1 Odnos industrijskog dizajna prema autorskom pravu

Dizajn koji ima isključivo estetske karakteristike ne smatra se industrijskim dizajnom jer predstavlja umjetničko djelo koje se štiti po osnovu autorskog prava.

Dizajn zaštićen registriranim industrijskim dizajnom u Bosni i Hercegovini, nakon prestanka važenja industrijskog dizajna, može uživati i zaštitu na osnovu propisa kojima se uređuje autorsko pravo ako ispunjava uslove propisane tim zakonom, ali ne duže od 25 godina od dana podnošenja prijave za priznanje industrijskog dizajna. Navedeni rok se ne može produljiti, bez obzira na rokove koje propisuje zakon kojim se regulira autorsko pravo.

Dužina zaštite po osnovu autorskog prava je regulisana i u skladu sa odredbama Bernske konvencije o zaštiti književnih i umjetničkih djela. Ovakvim zakonskim rješenjem

se postiže jedna vrsta ravnoteže i određeni stepen pravne sigurnosti, koji ne bi postojao kada bi se na dati slučaj primijenilo rješenje iz Zakona o autorskom i srodnim pravima⁴⁴⁶, koji za dizajn, kao i za sva druga autorska djela propisuje trajanje zaštite u periodu od 70 godina od smrti autora. Takav dug period zaštite je moguć samo ako dizajn nikada nije bio zaštićen registriranim industrijskim dizajnom.

2.2 Odnos zaštićenog dizajna i žigom zaštićene oznake

2.2.1. Sličnost predmeta zaštite

Osnovna sličnost industrijskog dizajna i žigom zaštićene oznake proizlazi iz njihove uloge koju imaju na tržištu. Sličnost se ne odnosi na kreativnost u njihovoj izradi.

Tradicionalna teorija u pogledu industrijskog dizajna smatra da se njime štite estetske karakteristike proizvoda. Promjenama u pravu Evropske unije se u prvi plan stavlja marketinška uloga-imidž, odnosno ukupan opći utisak.

Bitno je istaći da opći utisak o proizvodima zaštićeni industrijski dizajn ne gradi samostalno, nego zajedno sa žigom zaštićenom oznakom.

Iako Zakon o žigu⁴⁴⁷ i ZID pravi razliku između ova dva predmeta zaštite i njihove uloge, prosječni potrošač ih percipira istovremeno. Također je poznato da elementi dizajna (oblik i boja proizvoda) mogu da služe kao oznaka kojom se ukazuje na porijeklo robe ili usluga i bit će zaštićeni žigom.

Sličnost postoji i u pogledu testa funkcionalnosti koji se u pravu žiga uvodi samo onda kada se žigom štite elementi industrijskog dizajna.

2.2.2. Razlike predmeta zaštite

Estetska funkcija kod robnog ili uslužnog znaka je zanemarljiva ili uopće ne postoji. S druge strane, dejstvo žiga je prvenstveno povezano sa pozitivnim iskustvom potrošača u vezi sa kupovinom određenog proizvoda odnosno sa izgrađenim povjerenjem u taj proizvod.

Razlika se ogleda i u pogledu primjene načela specijalnosti.

Postoji mogućnost da se u pravu zaštite industrijskog dizajna kao element dizajna zaštititi žigom zaštićena oznaka, a također i oblik i boja proizvoda kao element dizajna da budu zaštićeni žigom.

Kod žigom zaštićene oznake naglašenija je uloga sprječavanja zabune na tržištu.

⁴⁴⁶ *Službeni glasnik BiH*, br. 63/2010.

⁴⁴⁷ *Službeni glasnik BiH*, br. 53/2010.

Robni ili uslužni znak se štiti žigom za određenu robu ili uslugu i isti može biti upotrijebljen od strane trećih osoba na proizvodima koji nisu isti ili istovrsni, osim ako to ne utiče na reputaciju čuvene oznake. (Primjer: upotreba zaštićenog znaka *La coste* – krokodil od strane stomatologa – reklamni pano).

2.3. Odnos industrijskog dizajna prema patentu

Ukoliko dođe do funkcionalnog ili estetskog poboljšanja proizvoda, tada se za novi proizvod može podnijeti prijava za zaštitu patentom ili malim patentom.

Kao primjer za gore navedeno: Tehničke komponente mobilnog telefona se mogu zaštititi patentom ukoliko ispunjavaju propisane uvjete, dok se dizajn istog mobitela može registrirati kao industrijski dizajn.

3. Podjela industrijskog dizajna

Najznačajnija podjela industrijskog dizajna vrše se prema kriterijima broja dimenzija i predmeta industrijskog dizajna.

Prema kriterijima broja dimenzija razlikujemo:

1. dvodimenzionalni i
2. trodimenzionalni dizajn.

Prema predmetu dizajna razlikujemo:

1. industrijski dizajn industrijskog ili zanatskog proizvoda,
2. industrijski dizajn ambalaže,
3. industrijski dizajn grafičkih simbola i
4. industrijski dizajn topografskih oznaka.

a) Dvodimenzionalni dizajn

Dvodimenzionalni dizajn je tvorevina zanatskog ili industrijskog oblikovanja koju karakterišu dvije dimenzije: dužina i širina. Naziva se i uzorkom.

Uzorak može da bude u vidu slike ili crteža.

Slika ili crtež su novo grafičko rješenje koje se može prenijeti na industrijski ili zanatski proizvod ili njegov dio.

Osim izbora i rasporeda boja, osnovu distinktivnosti uzorka u odnosu na sličan dvodimenzionalni dizajn čini i upotreba ornamenta. Ornament može biti geometrijski i naturalistički.

Dvodimenzionalni dizajn se koristi u proizvodnji tkanina, tepiha, zavjesa i drugih industrijskih ili zanatskih proizvoda, gdje je površina proizvoda posebno značajna.

Primjer: Šara za tekstil

1 2 3

b) Trodimenzionalni dizajn

Naziva se i modelom. Pod modelom se podrazumijeva oblik tijela.

Oblik tijela je plastična forma prostoru koja predstavlja nov spoljni oblik industrijskog ili zanatskog proizvoda. To bi npr. bio novi model automobila, stolne lampe, kancelarijskog namještaja, telefonskog aparata i dr.

Oblik tijela i spoljni oblik proizvoda su jedno te isto.

Primjer: Boca

1.1

1.2

1.3

1.4

Sudska praksa:

“Predmet zaštite modela (dizajna) je vanjski oblik industrijskog proizvoda. Povredom modela smatra se i njegovo oponašanje.

Pošto se modelom (zaštićenim industrijskim dizajnom) štiti novi vanjski oblik određenog industrijskog proizvoda, dok nije bitan tehnološki učinak modela, to oponašanje modela postoji ako prosječan kupac proizvoda mora kod vanjskog oblika obratiti osobitu pažnju da bi uočio razliku između dvaju proizvoda.

«Tužitelj predmetnom tužbom traži da se utvrdi da je tuženik svojim proizvodom (rasvjetno tijelo) pod nazivom WINNER tip LVR 18 počinio povredu prava na model i prezentiranjem kupcima proizvoda tužitelja izvršio djelo nepoštenog tržnog natjecanja. Traži također naknadu na ime nematerijalne štete u iznosu od 1.400,00 kn.» (Vrhovni trgovački sud Hrvatske, 1999)

4. Uvjeti za zaštitu

Da bi industrijski dizajn bio zaštićen, mora biti registriran.

Zaštita industrijskog dizajna omogućava nosiocu prava da spriječi neovlaštenu upotrebu, kopiranje ili korištenje od strane trećih lica.

ZID pruža zaštitu dizajnu ako je nov i ako ima individualan karakter.

4.1. Novost dizajna

Dizajn je nov ako identičan dizajn nije postojao dostupan javnosti bilo gdje u svijetu prije dana podnošenja prijave za priznanje industrijskoga dizajna za taj dizajn ili ako nema ranije podnesene prijave za priznanje istovjetnog industrijskoga dizajna.

Dizajni su istovjetni ako se razlikuju samo u nebitnim detaljima. Razlika u nebitnim detaljima postoji ako informirani korisnik/potrošač na prvi pogled ne razlikuje dizajne.

4.2 Individualni karakter dizajna

Dizajn ima individualan karakter ako se ukupan vizualni dojam koji ostavlja na informiranog korisnika/potrošača razlikuje od ukupnog vizualnog dojma koji je na tog korisnika ostavlja bilo koji drugi dizajn, a koji je postao dostupan javnosti prije dana podnošenja prijave za priznanje industrijskog dizajna ili dana priznatog prava prvenstva suprotstavljenog industrijskog dizajna.

Da bi se utvrdio individualni karakter dizajna moraju se uzeti u obzir stepen slobode i objektivno ograničenje autora prilikom stvaranja dizajna konkretnog proizvoda, prouzrokovano tehnološkim i funkcionalnim karakteristikama tog proizvoda.

4.2.1 Informisani potrošač/korisnik

Pojam informisanog potrošača/korisnika našao je svoje mjesto u ZID po prvi put 2010. godine, kada je u ovaj propis transponirana harmonizacijska Direktiva 98/71 (EZ) (čl. 5 st. 1 i čl. 9 st. 1). Ovaj pravni standard se također nalazi i u Uredbi o zaštiti dizajna zajednice (Uredba (EZ) br. 6/2002).

U tekstu ZID-a ovaj pojam nalazimo u odredbama čl. 2 (Značenje izraza), st. 1

- b) “vanjski izgled proizvoda” je ukupan vizuelni utisak koji proizvod ostavlja na informiranog potrošača ili korisnika” i
- d) “informisani potrošač ili korisnik” znači fizičko lice koje se redovno susreće s proizvodom,

zatim u čl. 4 (Novost dizajna), st. 4

“Razlika u nebitnim detaljima postoji ako informirani korisnik, na prvi pogled, ne razlikuje dizajne.”

i konačno u čl. 5 (Individualni karakter dizajna), st. 1)

“Smatrat će se da dizajn ima individualan karakter ako se ukupan vizuelni utisak koji ostavlja na informiranog korisnika razlikuje od ukupnog vizuelnog utiska koji na tog korisnika ostavlja bilo koji drugi dizajn, a koji je postao dostupan javnosti prije dana podnošenja uredne prijave za priznanje industrijskog dizajna, ili dana priznatog prava prvenstva suprotstavljenog industrijskog dizajna.”

“U tim uslovima, odgovor na prvo pitanje je da čl. 6. Uredbe br. 6/2002 treba tumačiti u smislu, da se, kako bi se smatralo da dizajn ima individualni karakter, ukupni dojam koji on ostavlja na informisanog korisnika mora razlikovati od dojma koji na takvog korisnika proizvodi jedan ili više ranijih dizajna, uzetih zasebno, a ne kombinacija izdvojenih obilježja iz više ranijih dizajna.” (Sud, Karen Millen Fashions Ltd/Dunnes Stores i Dunnes Stores (Limerick) Ltd., 2014, al. 35).

Ključna funkcija ovog pravnog standarda je da se pomoću njega izvrši ocjena individualnog karaktera industrijskog dizajna i čiji ugao gledanja je potrebno da su zauzme prilikom procjene postojanja ovog uvjeta. Pri tome, ZID daje samo veoma usko određenje ovog pojma (“fizičko lice koje se redovno susreće s proizvodom”) i ne postoji standardno prihvaćena definicija ovog pojma ni na EU (European Commission, 2016, str. 63), a ni na međunarodnom nivou. Ipak, kroz upravnu i sudsku praksu, posebno Ureda EU za pravo intelektualnog vlasništva (dalje u tekstu: EUIPO) i Suda EU, su utvrđeni neke karakteristike i odrednice ove “fiktivne persone”, odnosno pojma posebno kreiranog za

potrebe utvrđivanja individualnosti dizajna (Würtenberger, 2019), koje su pokušale da unesu elemente iskustva realnih potrošača i korisnika u ovaj pravni pojam. Također, informisani korisnik je centralna figura i kod drugih kategorija vezanih za pravo na industrijski dizajn – odrednicu vanjskog izgleda, koji može biti predmetom zaštite i elemente za utvrđivanje novosti tog vanjskog izgleda.

Do procjene individualnog karaktera jednog vanjskog izgleda proizvoda za koji se traži zaštita po osnovu industrijskog dizajna neće doći od strane Instituta za intelektualno vlasništvo po službenoj dužnosti, budući da je “individualni karakter” svrstan ne u apsolutne, već u relativne razloge za odbijanje prijave za priznanje industrijskog dizajna (čl. 11, st. 1, b) ZID-u), te se njegovo postojanje ispituje u postupku po prigovoru zainteresovane osobe (čl. 38 ZID-u). Također, zbog nepostojanja ovog uvjeta se može pokrenuti i postupak za proglašavanje ništavim rješenja Instituta o priznanju industrijskog dizajna (čl. 71 *et seq.*). U konačnici, ovo pitanje može biti predmetom razmatranja i u upravnom sporu pred Sudom BiH, pokrenutom protiv odluke Komisije za žalbe Instituta, te je od značaja pobliže se pozabaviti sadržajem ovog pravnog standarda.

Budući da se od jednog industrijskog dizajna očekuje ispunjenja uvjeta, da se “ukupan vizuelni utisak koji ostavlja na informisanog korisnika razlikuje od ukupnog vizuelnog utiska koji na tog korisnika ostavlja bilo koji drugi dizajn...”, radi se o procjeni individualnog karaktera iz ugla lica koje nije bilo koji potrošač/korisnik “sa ulice”, ali definitivno nije ni stručnjak u toj oblasti. Stoga, angažman vještaka, kao lica sa stručnim znanjima i vještinama u domenu dizajna u nekom sektoru, za utvrđivanje postojanja ili nedostatka njegovog individualnog karaktera u sudskom postupku, ne bi bio pravi put utvrđivanja. Ipak, sud će, u pravilu, biti u pogledu određenog dizajna češće inicijalno u statusu prosječnog potrošača (što je pravni standard žigovnog prava). Shodno tome, njegova *prima facie* procjena individualnog karaktera jednog dizajna se može razlikovati od one do koje će doći kada u toku postupka uključi znanja i iskustva koje u konkretnom slučaju ima jedan informisan potrošač (Frabboni, 2020, str. 819).

“Koncept informisanog korisnika mora se shvatiti kao da se nalazi negdje između onog prosječnog potrošača, primjenjivog na pitanja žiga, koji ne mora imati nikakvo specifično znanje i koji, po pravilu, ne pravi direktno poređenje između žigova u sporu, i sektorskog stručnjaka, koji je stručnjak sa detaljnom tehničkom ekspertizom. Dakle, koncept informisanog korisnika može se shvatiti kao da se ne odnosi na korisnika prosječne pažnje, već na posebno pažljivog, bilo zbog njegovog ličnog iskustva ili njegovog opsežnog znanja o sektoru u pitanju.” (Sud, PepsiCo, Inc./Gruppo Promer Mon Graphic SA, 2011, rezime presude).

“Za utvrđivanje povrede prava na određeni industrijski dizajn, shodno naprijed navedenim odredbama Zakona o industrijskom dizajnu zahtijeva se opažanje lica koje ima veći stepen znanja o određenoj vrsti proizvoda u odnosu na prosječnog potrošača (informirani potrošač koji može uočiti razliku između dva modela.” (Vrhovni sud FBiH, 2019).

“Što se tiče nivoa pažnje informisanog korisnika, iako on nije prosječno informisan, pažljiv i obazriv prosječni potrošač, koji obično percipira dizajn kao cjelinu i ne obraća pažnju na razne detalje, on također nije ni stručnjak ili profesionalac koji prepoznaje male razlike, koje mogu postojati između suprotstavljenih dizajna, može ih detaljno utvrditi. Dakle, pojam ‘informisan’ podrazumijeva da je korisnik, bez da je dizajner ili tehnički stručnjak, upoznat sa različitim dizajnima koji postoje u datom ekonomskom sektoru, da ima određena znanja o elementima koje ti dizajni obično imaju i da koristi ove proizvode s relativno velikom pažnjom zbog svog interesa za njih.” (Sud, PepsiCo, Inc./Grupno Promer Mon Graphic SA, 2011, rezime presude).

U doktrini, ali i u upotrebi u praksi sudova (Frabboni, 2020, str. 820 *et seq.*) prisutna je ocjena stava informisanog korisnika kroz ispitivanje postojanja individualnog karaktera vanjskog izgleda jednog proizvoda u četiri koraka i to: 1.) identificiranje relevantnog sektora i kojem pripadaju proizvodi na koje će se dizajn primijeniti; 2.) definisanje informisanog korisnika na osnovu svrhe proizvoda; 3) utvrđivanje stepena slobode autora dizajna/dizajnera prilikom stvaranja dizajna i 4.) poređenje dva ili više dizajna u sporu na temelju zaključaka prethodnih koraka analize.

“U konkretnom slučaju, Žalbeno vijeće je definisalo pojam informisanog korisnika, u odnosu na kojeg se mora ocijeniti individualni karakter osporenog dizajna, kao informisanu žene koja je zainteresovana, kao mogući korisnik, za torbice.” (Opšti sud, H&M Hennes & Mauritz BV & Co. KG/OHIM, 2015., al. 23).

“Opšti sud je istakao, u paragrafima 21 i 22 osporene presude, da je ukupni utisak koji na informisanog korisnika ostavljaju dvije sporne siluete u velikoj mjeri određen izrazom lica svake od njih. Opšti sud je naglasio da razlika u izrazu lica dvije siluete predstavlja osnovnu karakteristiku koju informisani korisnik pamti, kako je to ispravno definiralo Žalbeno vijeće.

Opšti sud je zatim primijetio, u paragrafu 23 osporene presude, da će taj izraz, u kombinaciji sa položajem tijela nagnutog naprijed, koji ostavlja utisak stepena iritacije, navesti informisanog korisnika da identifikuje ‘raniji dizajn’ kao ljuti lik. Za razliku od toga, ukupni utisak koji stvara osporeni dizajn ne karakteriše iskazivanje bilo kakvog osjećaja, bilo na osnovu izraza lica ili položaja tijela, koje karakterizira nagnutost unazad.

S tim u vezi, Opšti sud je potvrdio, u paragrafu 24 pobijane presude, da će “razlika u izrazu lica biti jasna mladim ljudima koji kupuju majice i kape [i] će biti još važnija za decu koja koriste naljepnice za personalizaciju predmeta, koji će vjerovatnije obratiti posebnu pažnju na osjećaje koje izražava svaki lik koji se pojavljuje na naljepnici”. (Sud, Herbert Neuman u. a./José Manuel Baena Grupo SA, 2012, al. 20–22).

U pogledu slobode autora dizajna/dizajnera, osnovni limitirajući faktor su tehničke funkcije koje konkretni proizvod mora da realizira, odnosno funkcionalne karakteristike koje mora da ispuni. Što su veća tehnička ograničenja, ili npr. strožiji regulatorni okvir za specifičan proizvod na koji se dizajn primjenjuje, to je sloboda dizajnera više

ograničena i kriteriji za ocjenu individualnosti se drugačiji, što utiče na procjenu postojanja ovog uvjeta od strane informisanog korisnika. Shodno tome, sto je dizajnerova sloboda kreiranja uža, već i male razlike između ukupnih dojmova koje ostavljaju dva dizajna mogu dovesti do individualnog karaktera (Würtenberger, 2019).

“Stoga, što je veća sloboda dizajnera u razvoju dizajna, manja je vjerovatnoća da će manje razlike između predmetnih dizajna biti dovoljne da proizvedu različite ukupne dojmove na informiranog korisnika. Suprotno tome, što je sloboda dizajnera u razvoju dizajna ograničena, veća je vjerovatnoća da će manje razlike između dizajna o kojima je riječ biti dovoljne da proizvedu različite ukupne dojmove na informiranog korisnika...”

Žalbeno vijeće nije pogriješilo kada je navelo da faktor koji se odnosi na slobodu dizajnera ne može sam po sebi odrediti ocjenu individualnog karaktera dizajna, ali da je to ipak faktor koji se mora uzeti u obzir razmatranje u toj proceni...” (Opšti sud, H&M Hennes & Mauritz BV & Co. KG/OHIM, 2015, al. 29 i 35).

“Nastojeći da opovrgne tu ocjenu, podnositelj predstavke tvrdi, međutim, da je u ovom slučaju stepen slobode dizajnera ograničen tržišnim očekivanjima, budući da tvrdi, da potrošači očekuju da se “kreativna ideja” ili originalni prototip ‘Porschea 911’, koji se doživljava kao ‘legendaran’, sačuva u kasnijim dizajnima i da se stoga treba razvijati samo u određenim granicama. Žalbeno vijeće je stoga trebalo, u svojoj pravnoj analizi, “prepoznati i dati težinu” malim razlikama između uzastopnih serija ‘Porschea 911’...”

Nasuprot tome, da upotrijebimo vlastite riječi podnosioca predstavke, ta očekivanja se odnose samo na činjenicu da je dizajn ‘Porschea 911’ ‘legendaran’, odnosno da postoji navodna želja potrošača da mu ostanu lojalni tokom vremena, što ne znači da je, neovisno o estetskim ili komercijalnim razmatranjima, njegov dizajner nužno dužan ispuniti ta očekivanja kako bi osigurao funkcionisanje proizvoda na koji se dotični dizajn namjerava primijeniti.” (Opšti sud, Dr. Ing. h.c. F. Porsche AG/EUIPO, 2019., al. 51 i 58)

4.3. Dizajn proizvoda kao sastavni dio složenog proizvoda

Zakonsko uređenje kategorije složenog proizvoda i zaštite pravom industrijskog dizajna i dijelova takvog proizvoda u ZID-u rezultat je harmonizacije sadržaja domaćeg propisa sa Direktiva 98/71 (EZ) (čl. 1, st. 1 c), čl. 3, st. 3 i 4). Dok je pojmovno određenje “proizvoda” na koji se primjenjuje industrijski dizajn već postojalo u ranijem BiH zakonodavstvu i sadržavalo odrednicu i “...dijelova namjeravanih za sastavljanje u kompleksan proizvod, grupe ili kompozicije proizvoda...” (Zakon o industrijskom vlasništvu BiH, 2002, čl. 97, st. 2), tek ZID-om iz 2010. godine (čl. 2, st. 1 g)) je data definicija i samog “složenog proizvoda”:

“Složeni proizvod” je proizvod koji je sastavljen od više dijelova koji mogu biti zamijenjeni i koji omogućavaju sastavljanje i rastavljanje proizvoda.”

Pored toga, ZID-om je uređeno i pitanje dizajna proizvoda koji čini sastavni dio složeneog proizvoda (čl. 6):

“Dizajn primijenjen na proizvodu, ili sadržan u proizvodu koji čini sastavni dio složeneog proizvoda, smatrat će se da je nov i da ima individualan karakter ako:

- a) sastavni dio koji je ugrađen u složeni proizvod ostaje vidljiv tokom redovne upotrebe složeneog proizvoda i
- b) vidljive karakteristike sastavnog dijela ispunjavaju uvjete novosti i individualnog karaktera.

(2) Pod redovnom upotrebom iz stava (1) tačka a) ovog člana podrazumijeva se upotreba krajnjeg korisnika, isključujući održavanje, servisiranje ili popravke proizvoda.

Shodno tome, ZID ne predviđa (i samo pojmovno određenje dizajna (čl. 2 st. 1 tačka c) podrazumijeva vanjski izgled cijelog proizvoda ili njegovog dijela) samo mogućnost stjecanja prava industrijskog dizajna za cjelokupan izgled jednog složeneog proizvoda, već i za vanjski izgled njegove pojedinačne komponente, te kumuliranje i paralelizam tih zaštita, a sve u zavisnosti od karakteristika tih komponenti i njihove funkcionalno-tehničke relevantnosti u odnosu na složeni proizvod kao cjelinu.

U čl. 9 ZID-u također je uređeno je pitanje isključenja zaštite zbog tehničke funkcije, kao relativni razlog za odbijanje prijave za priznanje industrijskog dizajna (čl. 11 st. 1 tačka c) i kao razlog za proglašenje ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna (čl. 72 *et seq.*), koje je također usko vezano za zaštitu dijelova složeneog proizvoda:

“(1) Industrijskim dizajnom ne može se zaštititi dizajn koji je isključivo uvjetovan tehničkom funkcijom proizvoda.

(2) Industrijskim dizajnom ne može se zaštititi dizajn koji neophodno mora biti reproduciran u svom tačnom obliku i dimenzijama, kako bi se omogućilo da bude mehanički povezan sa ili postavljen u proizvod, oko proizvoda ili uz drugi proizvod, tako da svaki proizvod može obavljati svoju funkciju.

(3) Pod uvjetima propisanim u čl. 4 i 5 ovog zakona, nezavisno od stava 2 ovog člana, može se zaštititi dizajn koji omogućava višestruko sastavljanje ili povezivanje međusobno zamjenjivih proizvoda u modularnom sistemu.”

Shodno, o pitanju zaštite vanjskog izgleda dijelova složeneog proizvoda i ograničenjima zaštite uzrokovanim tehničkim i funkcionalnim svojstvima proizvoda će se prevashodno odlučivati u upravnom postupku pred Institutom za intelektualno vlasništvo BiH. Ipak, ovo pitanje može biti predmetom razmatranja i u upravnom sporu pred Sudom BiH, pokrenutom protiv odluke Komisije za žalbe Instituta, a budući da je složene prirodne, zavrjeđuje posebnu pažnju u ovom priručniku.

Od najvećeg interesa u ovom kontekstu je status i zaštita vanjskog izgleda takozvanih “must-match” komponenti složeneog proizvoda, koje predstavljaju dijelove čiji izgled

(oblik) je takav, da odgovara (“match”) ostatku složenog proizvoda (Bainbridge, 2010, str. 550). Dok bi izgled npr. jednog automobilskog hladnjaka, kočnice ili kvačila, u pravilu, dominantno ili isključivo bio uvjetovan tehničkom funkcijom koju navedeni dijelovi trebaju ispuniti u tom složenom proizvodu (čl. 9 ZID-u), izgled jednog automobilskog fara, blatobrana ili felge se mora podudarati sa izgledom ostatka vozila, ali postoje alternative u dizajnu (čl. 6 ZID-u). Ovi dijelovi se često nazivaju i “crash-parts” (udesni dijelovi) ili “spare-parts” (rezervni dijelovi), budući da su zbog svoje izloženosti podložni uništenju/oštećenju i češće od ostalih dijelova zahtijevaju popravku ili zamjenu. Iako je zaštita po osnovu industrijskog dizajna za tzv. “must-match” dijelove od najvećeg interesa za automobilsku industriju, podrazumijeva se da i drugi složeni proizvodi također mogu sadržavati komponente čiji se vanjski izgled može zaštititi ovim pravom industrijskog vlasništva. U pogledu proizvodnje “must-match” rezervnih automobilskih dijelova, čija je svrha popravka složenog proizvoda kako bi se obnovio njegov izvorni izgled, decenijama se “vodi pravna bitka” instrumentima prava na industrijski dizajn, autorskog prava i prava konkurencije između originalnih proizvođača automobila, koji ujedno proizvode i rezervne dijelove za iste, te sekundarnih i nezavisnih proizvođača rezervnih dijelova, koji im predstavljaju konkurenciju (Hughes, 1994, str. 118 *et seq.*).

Direktiva 98/71 (EZ) nije harmonizirala pitanje ograničenja prava na industrijski dizajn u slučaju potrebe proizvodnje rezervnog (“must-match”) dijela za popravku složenog proizvoda, kako bi se obnovio njegov prvobitni izgled (dok Uredba Vijeća 6/2002 o dizajnu jeste u svom čl. 110, tako da druga pravila vrijede za Dizajn zajednice), već je predviđeno jedno prelazno i kompromisno rješenje u njenom čl. 14 (Seville, 2009, str. 206 *et seq.*; Beldiman, 2015, str. 916). Naime, u periodu donošenja ove direktive se nisu mogli pomiriti interesi proizvođača složenih proizvoda (posebno iz oblasti automobilske industrije), koji su bili zainteresovani da zadrže svoje monopolsko pravo, s jedne strane i proizvođača replika dijelova i potrošača, koji su željeli slobodniju konkurenciju i niže cijene, sa druge, a što je jedan od ciljeva trenutnog procesa reforme prava na industrijski dizajn u EU (European Parliament, 2022, str. 4 *et seq.*).

Shodno tome, BiH je transponirajući tekst Direktive 98/71 iz ZID-u također izostavila ograničenje, da se zaštita dizajna ne primjenjuje za dizajn proizvoda koji predstavlja sastavni dio složenog proizvoda, a koji se upotrebljava (proizvod takvog dizajna se izrađuje, nudi, stavlja u promet, uvozi, izvozi, koristi ili skladišti) u svrhu popravka tog složenog proizvoda, kako bi se obnovio njegov prvobitni izgled.

Prema tome, ukoliko se prema odredbama ZID-u BiH registruje industrijski dizajn za dio složenog proizvoda (“must-match” dio), njegov nosilac ima sva prava koja proizlaze iz ZID-u u pogledu tog dizajna i treća lica se ne smiju koristiti tim dizajnom ni u svrhu popravka složenog proizvoda kako bi se obnovio njegov prvobitni izgled.

Ipak, kako je u izgledu da će uskoro doći do reforme EU zakonodavstva u ovom pogledu, a i do izmjena ili donošenja novog propisa u domenu zaštite industrijskog dizajna u BiH,

skrećemo pažnju na osnovne stavove sudske prakse u domenu korištenja “must-match” dijelova na proizvodima zaštićenim dizajnom Zajednice:

“U tim okolnostima valja zaključiti da se pod “dijelovima složenog proizvoda” u čl. 110. st. 1 Uredbe br. 6/2002 misli na različite sastavne dijelove namijenjene ugradnji u industrijski ili zanatski složeni proizvod, koji se mogu zamijeniti dopuštajući rastavljanje i ponovno sastavljanje tog proizvoda, a bez kojih složeni proizvod ne bi mogao biti predmet uobičajene upotrebe.

U konkretnom se slučaju može zaključiti da automobilsku felgu treba smatrati “dijelom složenog proizvoda” u smislu navedene odredbe, zato što je ta felga sastavni dio složenog proizvoda, konkretno automobila, bez kojeg taj proizvod ne bi mogao biti predmet uobičajene upotrebe.

Stoga je iz takozvane klauzule “o popravku” isključeno svako korištenje dijela radi ukrasa ili jednostavne preferencije, primjerice, među ostalim, zamjena dijela iz estetskih razloga ili radi lične prilagodbe složenog proizvoda.

Usto je potrebno da se popravak obavlja kako bi se složenom proizvodu vratio njegov “prvobitni” izgled. Iz toga slijedi da se, da bi se mogla primijeniti takozvana klauzula “o popravku”, dio mora koristiti s ciljem da se složenom proizvodu vrati izgled koji je on imao prilikom svojeg stavljanja na tržište.

Valja zaključiti da se takozvana klauzula “o popravku” primjenjuje samo na dijelove složenog proizvoda koji su vizualno isti kao originalni dijelovi.” (Sud, 2017, Acacia Srl v Pneusgarda Srl, in insolvency, Audi AG (C-397/16), Acacia Srl, Rolando D’Amato/Dr. Ing. h.c. F. Porsche, al. 65, 66, 70, 74, 75 i 77).

U čl. 9 ZID-a se iz zaštite isključuje iz zaštite po osnovu prava industrijskog dizajna izgled proizvoda (i njihovih dijelova), kod kojeg je u prvom planu njegova tehničko-funkcionalna uvjetovanost u odnosu na estetsku komponentu i koji se često nazivaju “must-fit” dijelovima. Pri tome se radi o izgledu proizvoda čiji su oblik i dimenzije uvjetovane isključivo tehničkom svrhom koju mora da realizira (kako bi uopće mogao da se uklopi u složeni proizvod), te bi njegovom zaštitom po osnovu industrijskog dizajna i stjecanjem isključivih prava na takvom izgledu, za koji ne postoji alternativa u dizajnu, došlo bi do sprečavanja tehnoloških inovacija (Direktive 98/71 (EZ), preambula 14). S druge strane, nije isključena moguća zaštite takve komponente po osnovu nekog drugog prava industrijskog vlasništva (npr. patent). Ono što je od značaja za razmatranje u slučaju odlučivanja o tome, da li se izgledu takve komponente složenog proizvoda može priznati zaštita ili ne, je kriterij “isključive uvjetovanosti tehničkom funkcijom” koji nije dalje elaboriran u ZID-u, a niti harmoniziran na EU ili međunarodnom nivou. Shodno, u praksi sudova država članica EU se zastupaju različiti stavovi. Prema jednim, ako je autor imao mogućnost alternative u dizajnu, onda izgled proizvoda nije isključivo uvjetovan tehničkom funkcijom i može steći zaštitu, dok prema drugim, ako je izgled neke komponente kreiran isključivo sa funkcionalnom namjerom, pa čak i ako

postoji alternativa, funkcionalna komponenta preovladava i zaštita ne može biti pružena (Conea, 2011, str. 139).

Što se tiče izuzetka predviđenog u čl. 9, st. 3 (komponente modularnog sistema), isti se često naziva i “Lego izuzetak” (Conea, 2011, str. 141), a preambula 15 Direktive 98/71 (EZ) objašnjava prihvatljivost zaštite izgleda komponenti takvog sistema, iako je isti uvjetovan tehničkom funkcijom na način da “mehanički spojevi modularnih proizvoda mogu ipak činiti važan element inovativnih karakteristika modularnih proizvoda i predstavljati veliku marketinšku prednost, te bi stoga bi trebali biti podobni za zaštitu.”

4.4 Dostupnost javnosti

Dizajn je dostupan javnosti ako je objavljen, izlagan, korišten u prometu robe i usluga ili na drugi način otkriven prije podnošenja prijave za priznanje industrijskog dizajna ili datuma prvenstva, ako je traženo.

Neće se smatrati da je dizajn dostupan javnosti ako je otkriven trećoj osobo pod izričitim uvjetima čuvanja tajnosti, odnosno ako je dizajn otkrio autor, njegov pravni sljednik ili treća osoba koja je informaciju dobila od autora ili njegovog pravnog sljednika, pod uvjetom da je od trenutka kada je izvršeno otkrivanje dizajna proteklo manje od 12 mjeseci od dana podnošenja prijave za priznanje industrijskog dizajna ili ako je zatraženo pravo prvenstva.

4.5 Kome pripada pravo na podnošenje prijave na industrijski dizajn

Pravo na industrijski dizajn pripada autoru dizajna ili njegovom pravnom sljedniku.

Prijavu za zaštitu industrijskog dizajna mogu podnijeti kako domaće fizičke i pravne osobe, tako i strane fizičke i pravne osobe koje uživaju ista prava u pogledu zaštite industrijskog dizajna u Bosni i Hercegovini ako to proizlazi iz međunarodnih ugovora i konvencija ili iz načela reciprociteta, koje se pretpostavlja.

5. Isključiva prava nosioca industrijskog dizajna

Nosilac industrijskog dizajna ima pravo da zabrani trećoj osobi neovlašteno ekonomsko iskorištavanje registriranog dizajna.

Pod pojmom ekonomsko iskorištavanje podrazumijeva se:

- industrijska i zanatska izvedba proizvoda za tržište na osnovu zaštićenog dizajna,
- upotreba takvog proizvoda u privrednoj djelatnosti,
- skladištenje takvog proizvoda u svrhu njegova stavljanja u promet,
- ponuda takvog proizvoda u svrhu stavljanja u promet,

- stavljanje u promet takvog proizvoda, i uvoz, izvoz ili prijevoz takvog proizvoda.

Iz definiranog sadržaja prava proizlazi i sadržaj tužbenog zahtjeva u postupku po tužbi zbog povrede prava (član 79 ZID-a), kao i ovlaštenje suda u postupku građanskopravne zaštite u slučaju povrede registriranog industrijskog dizajna određivanjem privremene mjere i osiguranje dokaza.

5.1. Moralna prava autora dizajna

Podrazumijeva da ime autora bude navedeno u prijavi, spisima i ispravi o industrijskom dizajnu. Autor može tokom postupka zaštite i tokom roka trajanja industrijskog dizajna povući svoju izjavu da mu ime bude navedeno u prijavi, registrima i drugim ispravama predviđenim zakonom.

5.2. Pravo na raniju upotrebu

Industrijski dizajn nema djelovanje prema savjesnoj osobi koja je prije datuma priznatog prava prvenstva prijave u zemlji već počela da koristi isti dizajn u proizvodnji ili je izvršila sve potrebne pripreme za početak takve upotrebe. Ta osoba ima pravo da dizajn zaštićen industrijskim dizajnom koristi isključivo u proizvodne svrhe u svom preduzeću ili radionici ili tuđem preduzeću za vlastite potrebe.

Gore navedena osoba ne može prenijeti svoje pravo na upotrebu industrijskog dizajna na drugoga, osim ako zajedno s pravom prenosi i preduzeće ili radionice, odnosno dio preduzeća u kojem je pripremljena ili započeta upotreba tog industrijskog dizajna.

5.3. Ograničenje prava

Nosilac industrijskog dizajna ne može trećoj osobi da zabrani bilo koju radnju učinjenu u nekomercijalne i eksperimentalne svrhe i radnje umnožavanja u svrhu podučavanja ili citiranja, pod uvjetom da su takve radnje u skladu sa praksom lojalne konkurencije i da neopravdano ne ugrožavaju normalno iskorištavanje industrijskog dizajna.

5.4. Iscrpljenje prava

Iscrpljenje prava podrazumijeva nemogućnost nosioca industrijskog dizajna da zabrani trećim licima dalje stavljanje u promet proizvoda kupljenih u legalnim tokovima prometa bilo gdje u svijetu, koji sadrže njegov zaštićeni dizajn ili koji je oblikovan prema zaštićenom dizajnu.

U pitanju je međunarodno iscrpljenje prava distribucije koje podrazumijeva, da prvim stavljanjem u promet proizvoda koji inkorporiše zaštićeni dizajn (od strane nosioca

prava na dizajn, ili od trećeg lica sa njegovim odobrenjem) bilo gdje u svijetu, nosilac prava gubi prodajni monopol, jer se njegovo pravo iscrpilo.

Izuzetak od ovog principa, predstavlja situacija kada postoji legitimni interes nosioca industrijskog dizajna da se suprotstavi daljnjem stavljanju u promet proizvoda koji sadrži zaštićeni dizajn ili koji je oblikovan prema zaštićenom dizajnu, posebno ako je u međuvremenu došlo do kvara ili druge promjene svojstava proizvoda.

6. Dizajn stvoren na radnom mjestu

Na pravnu zaštitu dizajna stvorenog na radnom mjestu primjenjuju se odredbe zakona kojim se uređuju patenti. U osnovi, se radi o materiji koja je regulirana entitetskim propisima i propisima Brčko distrikta BiH iz radno pravnih odnosa.

7. Promet prava industrijskog dizajna

7.1. Prijenos prava

Prijenos registriranog industrijskog dizajna vrši se na osnovu ugovora o prijenosu prava, kao i na osnovu statusne promjene nosioca industrijskog dizajna, odnosno podnosioca prijave, sudske ili administrativne odluke u odgovarajući registar. Upis se vrši na osnovu rješenja koje donosi Institut.

Upis prijenosa prava djeluje prema trećim osobama od datuma upisivanja u registar.

7.2. Ugovor o prijenosu prava

Ugovor o prijenosu prava sastavlja se u pisanoj formi i mora da sadrži: naznaku o ugovornim strankama, broj registriranog industrijskog dizajna ili broj prijave i visinu naknade, ako je ugovorena.

Ugovorom o prijenosu nosilac industrijskog dizajna prenosi registrirani industrijski dizajn, odnosno pravo iz prijave.

7.3. Licenca

Nosilac dizajna-davalac licence može na osnovu ugovora o licenci dati dozvolu drugom licu-sticalac licence, da koristi dizajn u bilo koje međusobno dogovorene svrhe.

Ugovor o licenci se upisuje na osnovu rješenja Instituta u odgovarajući registar na zahtjev nosioca industrijskog dizajna, odnosno podnosioca prijave ili stjeccaoca prava. Upis

ugovora o licenci proizvodi pravno djelovanje prema trećim licima od datuma upisivanja u registar.

Ugovor o licenci često uključuje ograničenja u kojima sticalac licence može koristiti dizajn, trajanje licence i vrstu proizvoda za koje se može koristiti.

Ugovorom o licenci obvezuje se davalac licence da sticaocu licence ustupi, u cjelini ili djelimično, pravo iskorištavanja dvodimenzionalnog ili trodimenzionalnog dizajna, a sticalac licence se obvezuje da mu za to plati određenu naknadu.

Ugovor o licenci mora biti sastavljen u pisanoj formi i obavezno sadrži: naznaku ugovornih strana, broj upisa u registar ili broj prijave dizajna, vrijeme trajanja licence, robu za koje se licenca daje i obim licence.

Postoji: isključiva licenca, neisključiva i podlicenca.

Isključiva licenca je takva licenca kojom se stiče isključivo pravo iskorištavanja predmeta licence, i ona postoji samo ako je izričito ugovorena. Potrebno je izričito ugovoriti da sticalac stječe isključivo pravo iskorištavanja predmeta licence, odnosno u ugovoru posebno naznačiti da se radi o isključivoj licenci. (članak 689 Zakona o obligacionim odnosima, dalje u tekstu: ZOO).

Ako u ugovoru o licenci nije naznačeno o kakvoj je licenci riječ, smatra se da je data neisključiva licenca obzirom da je zakonska pretpostavka da je licenca neisključiva (član 689 ZOO). Licenca može biti ograničena prostorno i vremenski i samo u onim slučajevima kada to nije suprotno važećim propisima.

Podlicenca postoji onda kada sticalac isključive licence pravo iskorištavanja predmeta licence ustupi drugom.

Kada je ugovor o licenci zaključen na određeno vrijeme, on prestaje istekom vremena i u tom slučaju nije potrebno da bude otkazan. Ako se ugovor na takav način, pod istim uvjetima produži i tome se ne protivi davalac licence, onda se radi o novom ugovoru neodređenog trajanja. Svaka od ugovornih strana može otkazati ugovor ako se radi o ugovoru na neodređeno vrijeme. Otkazni rok je 6 mjeseci, a ne može se dati u toku prve godine trajanja ugovora (član 710 ZOO). U slučaju smrti davaoca licence ona se nastavlja sa njegovim nasljednicima, izuzev ako nije drugačije ugovorena, dok u slučaju smrti sticalac licence ona se nastavlja sa njegovim nasljednicima, ali samo sa onim koji produžuju njegovu djelatnost

7.4. Franšiza

Navedene odredbe o licenci se shodno primjenjuju i na ugovor o franšizi.

U slučaju franšize, davalac franšize dopušta drugom licu, korisniku franšize, da uz naknadu koristi njegov način poslovanja što uključuje i žigove, korisničke usluge, dekoraciju poslovnog prostora, softver i dr.

Ugovor o franšizi spada u grupu neimenovanih ugovora trgovačkog prava. Pojam franšize u BiH spominje se u odredbama Zakona o unutrašnjoj trgovini,⁴⁴⁸ odnosno Zakona o trgovini.⁴⁴⁹ Članom 32 Zakona o unutrašnjoj trgovini i članom 21 Zakona o trgovini, propisano je da: je franšizing poslovni odnos gdje jedna strana (davalac franšize) ustupa drugoj strani (primaocu franšize) pravo da u svome poslovanju koristi ime, proizvode i usluge, te proizvodno i poslovno iskustvo davaoca franšize. Davalac franšize obvezuje se da će primaocu franšize pružiti potrebnu stručnu pomoć. Dakle, ugovorom o franšizi obvezuje se jedan poduzetnik (davalac franšize) da će drugom poduzetniku (primaocu franšize) trajnije osiguravati sveukupnost činidbi za obavljanje njegove djelatnosti, a primalac franšize se obvezuje da mu za to plati određenu naknadu.

Predmet ugovora o franšizi može biti franšizing usluga, proizvodnje i trgovine. Predmetom činidbe ugovora o franšizi su naročito trgovačke robe, trgovačke marke, oznake roba, forma posla, metode plasmana, iskustveno znanje i pravo da se određenim uslugama i robama trguje.

Ugovor o franšizi mora biti zaključen u pismenoj formi, te mora sadržavati i potpuni opis programa franšiznih činidbi. Ugovorni odnos prestaje istekom vremena ili otkazom.

Institut u službenim glasilima objavljuje da je prijenos prava, licenca ili franšiza upisan u odgovarajući registar.

7.5. Zalog

Predmet zalogu može biti registrirani industrijski dizajn, odnosno pravo iz prijave.

Ugovor o zalogu se sastavlja u pismenom obliku i mora da sadrži: dan sklapanja, ime i prezime ili poslovno ime, prebivalište ili boravište, odnosno sjedište ugovornih strana i dužnika ako su to različite osobe, registarski broj industrijski dizajna, odnosno broj prijave i podatke o potraživanju koje se osigurava zalogom. Ugovor se upisuje u odgovarajući registar kod Instituta na osnovu posebnog rješenja i to na zahtjev nosioca industrijskog dizajna, odnosno podnosioca prijave ili založnog povjerioca.

Povjerilac stiče založno pravo upisom u odgovarajući registar.

⁴⁴⁸ *Službene novine FBiH*, br. 40/10.

⁴⁴⁹ *Službeni glasnik RS*, br. 6/07.

8. Zaštita industrijskog dizajna

8.1. Upravnoppravna zaštita

8.1.1 Žalbeni postupak pred Institutom za intelektualno vlasništvo

Protiv odluka Instituta donesenih u prvom stepenu može se izjaviti žalba u roku od 15 dana od dana dostavljanja odluke. Druge strane u postupku, koji je okončan odlukom protiv koje se podnosi žalba, smatraju se strankama u žalbenom postupku.

O žalbi odlučuje drugostepeni organ-Komisija za žalbe Instituta koja se sastoji se od 3 člana–predsjednik i zamjenici, a imenuje ih Vijeće ministara BiH. Predsjednik i članovi Komisije za žalbe imaju položaj nezavisnih stručnjaka. Komisija odlučuje na osnovu podnesene žalbe, a kada je neophodno može se odrediti održavanje usmene rasprave.

8.2. Upravni spor

Protiv konačnih rješenja Instituta za intelektualno vlasništvo može se pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH u roku od 30 dana. Tužba se podnosi Upravnom odjeljenju Suda BiH koje u nejavnoj sjednici odlučuje o zakonitost pobijanog konačnog upravnog akta Instituta. Odluka vijeća za upravne sporove je konačna i protiv iste se ne može izjaviti žalba, nego vanredni pravni lijekovi-zahhtjev za preispitivanje sudske odluke, te zahhtjev za zaštitu zakonitosti koji se mogu izjaviti u roku od 30 dan od dostavljanja stranci sudske odluke čije se preispitivanje traži.

O vanrednim pravnim lijekovima odlučuje Apelaciono odjeljenje Suda BiH.

9. Građanskopravna zaštita

9.1. Tužba zbog povrede prava

Pod povredom registriranog industrijskog dizajna ili prava iz prijave, ako industrijski dizajn bude naknadno priznat, smatra se svaka neovlaštena upotreba zaštićenog dizajna u smislu člana 51 ZID-u.

Povredom se smatra i podražavanje registriranog industrijskog dizajna.

9.2. Aktivna legitimacija

U sporovima zbog povrede prava iz registriranog industrijskog dizajna kao aktivno legitimisane osobe mogu se pojaviti:

1. nosilac industrijskog dizajna, odnosno osoba koju nosilac ovlasti u skladu sa općim pravilima o zastupanju;
2. sticalac isključive licence u onoj mjeri u kojoj je stekao pravo na korištenje tog prava na osnovu pravnog posla ili zakona;
3. podnosilac prijave;
4. autor industrijskog dizajna ako je pretrpio moralnu štetu, uz uvjet da nije nosilac industrijskog dizajna ili podnosilac prijave.

9.3. Rok za podnošenje tužbe

Tužba zbog povrede industrijskog dizajna ili prava iz prijave industrijskog dizajna, može se podnijeti u roku od 3 godine (subjektivni rok) od dana kada je tužilac saznao za povredu i učinioca, a najkasnije u roku od 5 godina (objektivni rok) od dana kada je povreda prvi puta učinjena.

9.4. Tužbeni zahtjev

Nosilac industrijskog dizajna može tužbenim zahtjevom tražiti:

da se utvrdi povreda prava
zabranu daljnjeg činjenja počinjene povrede i budućih sličnih povreda, prestankom ili suzdržavanjem od radnji koje to pravo povređuju
uklanjanje stanja nastalog povredom prava
povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih osoba
potpuno uklanjanje predmeta povrede iz privrednih tokova
uništenje predmeta kojima je počinjena povreda prava
uništenje sredstava koja su isključivo ili pretežno namijenjena za činiocu povreda i koja su vlasništvo povredioca
prepuštanje predmeta povrede nosiocu prava uz naknadu troškova proizvodnje
naknadu imovinske štete i opravdanih troškova postupka
naknadu moralne štete nanescena autoru-nematerijalna šteta
objavlivanje presude o trošku tuženog

9.5 Pretpostavke za utvrđivanje postojanja povrede prava iz industrijskog dizajna:

radnja koju je poduzeo tuženi mora se odnositi na zaštićeni industrijski dizajn
radnja se mora poklapati sa sadržajem jednog od zakonom predviđenih isključivih prava nosioca registriranog dizajna (tuženi je neke od tih prava koristio bez odobrenja nosioca)

povreda mora biti učinjena u periodu dok traje zaštita industrijskog dizajna radnja mora biti protivpravna.

“Povredom zaštićenog modela smatra se i oponašanje zaštićenog modela. Oponašanje postoji, ako prosječan kupac robe može uočiti razliku između dva modela samo ako obrati osobitu pažnju. Ako je razlikovanje između dvaju modela prosječnom kupcu moguće uz upotrebu obične pažnje nema povrede zaštićenog modela, odnosno oponašanja modela.”

“Predmetnom tužbom tužitelj traži da se utvrdi da je tuženik izradom i oponašanjem te puštanjem u promet ‘Data mapa za kompjuterske liste’ koje sadrže mehanizme koji u svemu sliče i oponašaju zaštićene modele tužitelja, povrijedio tužiteljstvo pravo zaštićenih modela pod nazivom ‘Mehanizam za male uredske mape’ i ‘Klizač za uredske mape’, te da se tuženiku zabrani svaka daljnja izrada i oponašanje, te puštanje u promet ‘Data mapa za kompjuterske listove’ i obveže na naknadu štete, te presuda objavi u javnom tisku na trošak tuženika.

Točno je da je tužitelj temeljem rješenja Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo Republike Hrvatske broj nositelj prava na modele pod nazivom ‘Mehanizam za male uredske mape’ i ‘Klizač za uredske mape’ s pravom prvenstva od 17. studenog 1994. godine i važenjem do 17. studenog 2004. godine. Prvostupanjski sud primjenom odredbe čl. 118 st. 3 Zakona o industrijskom vlasništvu nalazi, da se ne radi o oponašanju zaštićenog modela tužitelja jer svaki prosječan kupac robe može uočiti da vanjski oblici mehanizma tužitelja i tuženika nisu slični niti identični. Prvostupanjski sud je vrlo detaljno opisao modele tužitelja i tuženika te utvrdio da se klizači razlikuju po veličini i širini, po obliku kao i oznakama otisnutim na klizačima.

Prema odredbi čl. 25 st. 1 Zakona o industrijskom vlasništvu modelom se štiti vanjski oblik proizvoda odnosno djela, prema tome ocjenjuje se samo vanjski oblik koji je i predmet zaštite. Bitan je dakle ukupni dojam sličnosti između modela, a što je pravilno prvostupanjski sud utvrdio, da ne postoji i za to naveo valjane razloge koje u cijelosti prihvaća i ovaj žalbeni sud, kao i to da prosječan kupac ne mora obratiti posebnu pozornost da bi uočio razlike u vanjskom obliku modela.” (Viši trgovački sud Republike Hrvatske, 1998).

9.6 Pasivna legitimacija

Tužba za utvrđivanje i prestanak povrede industrijskog dizajna može se podnijeti protiv svake osobe koja je poduzela bilo koju od zakonom predviđenih radnji, a što znači da se tužba može podnijeti protiv svakog počinioca bez obzira na postojanje krivice ili zblude. Svako ima pravo da zahtijeva od drugoga da se suzdrži od djelatnosti koja prouzrokuje uznemiravanje ili opasnost od štete.

Radi lakšeg razumijevanja navest će se primjer: Osoba neovlašteno proizvodi, distribuira i prodaje sobni namještaj zaštićenog industrijskog dizajna. Kao povreditelji prava u ovom slučaju mogu se pojaviti proizvođač, razni distributeri robe, te krajnji trgovac, jer se

radi o osobama koje kroz obavljanje svoje privredne djelatnosti sudjeluju u povredi prava iz industrijskog dizajna.

Sud je dužan prilikom odlučivanja o zahtjevima iz člana 79 stav 1 tačke c.), d.), e.), f.), g.) i h.) uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, a posebno odnos između težine učinjene povrede i zahtjeva, kao i interes ovlaštene osobe za osiguranje efektivne zaštite prava.

U postupku utvrđivanja postojanja povrede, sud naročito vodi računa o stepenu slobode stvaraoaca dizajna.

Ako je pred Institutom pokrenut postupak proglašenja ništavim rješenja o priznanju industrijskog dizajna, sud koji postupuje po tužbi zbog povrede prava, dužan je da donese rješenje o prekidu parničnog postupka do konačne odluke Instituta.

Postupak po ovakvim tužbama je hitan.

10. Naknada štete

Protiv osobe koja je neovlaštenim poduzimanjem neke od radnji iz člana 51 ZID-u o industrijskom dizajnu, nosiocu industrijskog dizajna prouzrokovala štetu, nosilac industrijskog dizajna može tužbom zahtijevati naknadu štete prema općim pravilima o naknadi štete i odgovornosti za štetu, osim ako zakonom nije drugačije određeno (član 81 ZID).

“Čl. 13 Direktiva 2004/48/EZ o provedbi prava intelektualnog vlasništva:

Naknade štete

1. Države članice osiguravaju da nadležna sudska tijela, na zahtjev oštećene stranke, počinitelju povrede koji je znao ili za kojeg je osnovano pretpostaviti da je morao znati da sudjeluje u vršenju povrede, nalože da nositelju prava plati naknadu primjerenu stvarnoj šteti koju je pretrpio kao posljedicu povrede.

Pri određivanju naknade štete sudska tijela:

1) uzimaju u obzir sve primjerene aspekte, kao što su negativne gospodarske posljedice, uključujući i izgubljenu dobit, koje je pretrpjela oštećena stranka, svaku nepoštevenu dobit koju je ostvario počinitelj povrede i, u odgovarajućim slučajevima, elemente koji nisu gospodarski čimbenici, kao što je moralna šteta koju je povreda nanijela nositelju prava;

ili

b) kao alternativa točki (a), ona mogu u odgovarajućim slučajevima odrediti naknadu štete u obliku paušalnog iznosa na temelju elemenata kao što je barem iznos naknada ili pristojbi koje bi povreditelj prava morao platiti da je zatražio odobrenje za korištenje tog prava intelektualnog vlasništva.

2. *Kad počinitelj nije znao, ili nije imao osnovanih razloga znati da sudjeluje u vršenju povrede, države članice mogu propisati da sudska tijela mogu naložiti povrat dobiti ili isplatu naknade štete, koja može biti unaprijed utvrđena.”*

10.1. Materijalna šteta

Visina štete koju je dužno platiti lice koje povrijedi registrirani industrijski dizajn određuje se prema općim pravilima o naknadi štete ili se visina određuje u obimu koji odgovara ugovorenoj ili uobičajenoj naknadi za zakonito korištenje registriranog industrijskog dizajna.

U postupku dokazivanja da je došlo do povrede zaštićenog dizajna sud mora voditi računa o sljedećem:

a) da se zaštićenim industrijskim dizajnom štiti novi izgled određenog industrijskog proizvoda, dok tehnološki učinak modela nije bitan. Da bi došlo do povrede industrijskog dizajna nije potrebno da proizvod tuženog bude identičan zaštićenom proizvodu tužioca. Dovoljno je da je tuženi oponašao zaštićeni model tužioca, tako da informirani potrošač ne može uočiti razliku između dva modela jer vanjski izgled proizvoda čini ukupan utisak koji proizvod ostavlja na informiranog potrošača ili korisnika.

b) mora se voditi računa i o činjenici da je dizajn istovjetan i ako se razlikuje samo u nebitnim detaljima, ali i da razlika u nebitnim detaljima postoji onda ako informirani, a ne prosječni, potrošač na prvi pogled ne razlikuje dizajne (čl. 4 st. 4 ZID). Dakle, utvrđivanje identiteta između zaštićenih proizvoda i proizvoda za koje tužilac tvrdi da se radi o identičnom dizajnu, se može utvrditi samo na osnovu zapažanja informiranog korisnika. U tom pravcu treba i predložiti izvođenje dokaza.

“Običnim opažanjem fotografija koje su objavljene na web stranici ne može se utvrditi identitet jer se radi o opažanju prosječnog potrošača” (Kantonalni sud u Tuzli, 2017).

Integralna naknada štete obuhvata kako naknadu obične štete, tako i naknadu izmakle koristi.

Obična šteta je umanjenje već postojeće imovine oštećenog. Prilikom odmjeravanja tog dijela materijalne štete uzima se kao mjerilo tržišna vrijednost oštećene stvari, osim ako zakonom nije nešto drugo predviđeno. Dakle, uzima se u obzir cijena takve stvari na tržištu u momentu njenog oštećenja, ali se mora voditi računa da iznos naknade ne pređe iznos stvarne štete.

Izmakla korist je jedan od elemenata koji se uzima prilikom odmjeravanja štete na način da se uzima samo onaj dobitak koji se mogao osnovano očekivati prema redovnom toku stvari, a što je spriječeno štetnikovom radnjom. ZOO ne sadrži posebne odredbe o načinu utvrđivanja osnovanosti očekivanja izmakle koristi i njenom obimu. Kako to ne može učiniti sud, potrebno je zatražiti mišljenje stručnjaka-vještaka. Provođenje tog

dokaza mora predložiti tužilac u tužbi. U slučaju da se ni putem vještačenja ne može utvrditi, sud će naknadu utvrditi prema principu pravičnosti.

Novčana naknada se može zahtijevati ako je:

1. tuženi stekao dobit kroz povredu prava;
2. imalac prava izgubio dobit zbog povrede prava za iznos koji je mogao dobiti da je dozvolio iskorištavanje roba trećim licima uz naknadu (u teoriji i praksi ovaj način obračuna iznosa štete naziva se metoda analogije sa naknadom za ustupanje odnosno prijenos prava).

Po ovoj metodi vrši se obračun iznosa uobičajene naknade koju bi tuženi platio tužiocu da je iskorištavao predmet zaštite na osnovu ugovora o ustupanju–prijenosu, a ne protivpravno. Obim štete se određuje prema općim pravilima o naknadi štete, a u visini koji odgovara ugovorenoj ili uobičajenoj naknadi za zakonitu upotrebu industrijskog dizajna.

“Osoba koja povrijedi pravo iz zaštićenog modela odgovara za štetu po općim pravilima za naknadu štete. Šteta s naslova izmakle koristi dokazuje se računima o prodaji osobe koja se neovlašteno koristila zaštićenim modelom ili na drugi odgovarajući način.” (Vrhovni trgovački sud Republike Hrvatske, 1997).

“Prema odredbi čl. 117. Zakona o industrijskom vlasništvu (Narodne novine br. 53/91, 19/92, 26/93 - u daljem tekstu ZIV) osoba koja povrijedi pravo iz zaštićenog modela odgovara za štetu po općim pravilima o naknadi štete. To znači da je tužitelj trebao u tijeku postupka dokazati štetu koju mu je tuženik prouzročio u konkretnom slučaju i to imovinsku štetu (obična šteta i izmakla korist), te nematerijalnu štetu (nanošenje fizičkog ili psihičkog bola ili straha i sl.) Po nalaženju ovog suda tužitelj je u tijeku postupka dostavljenim računima o prodaji tuženikovog mjerača dokazao nastanak štete, koju je sud pravilno odmjerio koristeći se primjenom odredbe čl. 223. Zakona o parničnom postupku (Narodne novine br. 53/91 i 91/92) s obzirom da bi se konkretna visina nastale štete tužitelju mogla utvrditi samo s nesrazmjernim teškoćama.” (Vrhovni trgovački sud Republike Hrvatske, 1997).

“Provedenim dokaznim postupkom utvrđeni su osnova i visina štete, jer je tuženik oponašanjem tužiteljevog modela spriječio povećanje tužiteljeve imovine (izmakla korist) tako što je prodavao mjerače volumena tekućine sadržanog u bocama raznih oblika, pa je time spriječio povećanje tužiteljeve imovine, a koju bi tužitelj ostvario proizvodnjom i prodajom takvih mjerača. Nije prihvatljiva tvrdnja tuženika da je tužitelj zaštitio oblikovanu kutiju predmetnog modela, jer iz same prijave proizlazi da je predmetom zaštite model koji se odnosi na mjerač sa profiliranim lamelama, koje su baždareno označene i omogućuju očitovanje volumenske tekućine sadržaja tekućine u bocama raznih oblika.

Rješenje Državnog zavoda za patente M-92000214 djeluje erga omnes, jer samo tužitelj nositelj modela ima isključivo pravo korištenja u proizvodnji zaštićenog modela, stavljanja u promet, prava raspolaganja modelom kao i pravo naknade kada druga osoba upotrebljava

u proizvodnji njegov zaštićeni model. Prema odredbi čl. 117. st. 1. ZIV-a osoba koja povrijedi pravo iz zaštićenog modela odgovara za štetu po općim pravilima o naknadi štete, a prema odredbi čl. 118. st. 1. i 2. ZIV-a povredom se smatra i njegovo oponašanje” (Viši trgovački sud Republike Hrvatske, 1997).

10.2. Penal

Može se tražiti od lica koje povredu registriranog industrijskog dizajna učini namjerno ili krajnjom nepažnjom.

Nosilac industrijskog dizajna može da zahtjeva naknadu do trostrukog iznosa ugovorene, a ako nije ugovoreno, onda može zahtijevati naknadu uobičajene licencne naknade koju bi primio za korištenje industrijskog dizajna.

Kod odlučivanja o zahtjevu za plaćanje penala sud mora uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, a posebno obim štete, stepen krivice povredioca, iznos ugovorene ili uobičajene licencne naknade i preventivni cilj penala.

Ako je šteta veća od penala iz stava 1 člana 82 ZID-u, nosilac prava može da traži razliku do iznosa naknade potpune štete.

10.3. Nematerijalna šteta

Novčana naknada nematerijalne štete ne predstavlja naknadu u pravom smislu jer se njome ne postiže uspostavljanje onakvog stanja kakvo je postojalo prije prouzrokovanja štete. Ona je po svojoj prirodi satisfakcija koja se daje oštećenom za povredu njegovih nematerijalnih dobara. Prilikom odlučivanja o zahtjevu za naknadu nematerijalne štete, kao i o visini njene naknade, sud mora voditi računa o značaju povrijeđenog dobra, kao i o cilju kome služi ta naknada. Također se mora voditi računa i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive sa njenom prirodom i društvenom svrhom.

Naknada nematerijalne štete nanesene u obliku povrede osjećaja oštećenog vrlo je slična naknadi za povredu ugleda i časti. To iz razloga jer u oba slučaja predmet štete su nematerijalna dobra vezana za moralno-psihičku stranu ličnosti oštećenog.

Pravo na naknadu nematerijalne štete u slučaju povrede zaštićenog industrijskog dizajna ima isključivo autor industrijskog dizajna koji može tužbom tražiti naknadu nematerijalne štete od lica koje je učinilo povredu. To iz razloga što nematerijalna šteta predstavlja subjektivni doživljaj zbog povrijeđenog nematerijalnog dobra.

Međutim, povrijeđena prava pravnih lica, kao što je ugled i čast, se štite odredbom člana 199 ZOO-a. Stoga u slučaju povrede prava ličnosti pravnog lica, isti mora u postupku pred sudom dokazati na koji način je došlo do narušavanja njegovog poslovnog ugleda. Reparacija štete se ostvaruje objavljivanjem presude ili ispravke na teret počinioca povrede. Svrha naknade štete se ostvaruje navedenim radnjama, a ne isplatom novca.

Međutim, u pravnoj misli je sve jača kritika subjektivne koncepcije nematerijalne štete, koja je promovisana ZOO-om. U novije vrijeme ta kritika polazi od toga da je zaštićeno dobro pravo ličnosti, a da naknada ubuduće treba da se daje za povredu prava ličnosti, a ne za pojedine posljedice povrede prava ličnosti (Morait, 2011, str. 73).⁴⁵⁰

Pri tom se sintagma “posljedice povrede prava ličnosti” odnose na do sada pravno priznate vidove nematerijalne štete (psihička i fizička bol, strah), koje zagovornici novih rješenja smatraju tegobama, kriterijima za određivanje obima povrede, a ne osnovom za dosuđenje naknade.

Bitno je svakako da je i Evropski sud za ljudska prava, u predmetu UMG protiv Ukrajine, po predstavi broj 72713/01 uspostavio sudsku praksu da sud može da dodijeli naknadu na ime nematerijalne štete pravnom licu (Evropski sud za ljudska prava, 2004).

11. Privremene mjere

Privremene mjere propisane ZID-om predstavljaju efikasno sredstvo u borbi protiv lica koja povređuju industrijski dizajn, a rješenja u zakonskim odredbama su usklađena sa odredbom člana 50. Ugovora TRIPS i člana 9 Direktive EU o ostvarivanju prava.

Sud može odrediti privremenu mjeru radi osiguranja zahtjeva, ako predlagač učini vjerovatnim:

da je nosilac prava iz ZID-a i

da je njegovo pravo povrijeđeno ili da prijeti opasnost od povrede.

Nosilac prava mora da učini vjerovatnim i:

opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano

da je privremena mjera potrebna radi sprječavanja nastanka štete koju će kasnije teško popraviti ili

⁴⁵⁰ Analizirajući citirani tekst Miroslava Vrhovška i Vladimira Kozara, prof. Morait navodi: “Za razliku od našeg pozitivnog prava, kako navode isti autori, francusko pozitivno pravo priznaje pravnom licu popravljane neimovinske štete u vidu novčane naknade, ali samo u slučaju povrede društvene strane moralne imovine, rukovodeći se maksimumom iz francuskog odštetnog prava “ako pravno lice nema srce, ima čast i poštovanje.” Pa dalje: “Autori predlažu da se noveliranje koje bi omogućilo da i pravno lice ostvari naknadu nematerijalne štete provede tako što bi se proširila zakonska definicija nematerijalne štete, po uzoru na npr. na novelirani ZOO Republike Slovenije (članom 132 Obligacijskog zakonika R Slovenije), tako da bi redefinisana odredba člana 155 glasila: Šteta je umanjenje nečije imovine (obična šteta) i sprečavanje njenog uvećanja (izmakla korist) kao i nanošenje drugom fizičkog i psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta) kao i *povreda ugleda pravnog lica*. Druga redefinicija koju autori predlažu zasniva se na analogiji sa rješenjem sadržanim u odredbi člana 106. Zakona o obveznim odnosima Republike Hrvatske, u kojoj se na postojeći tekst člana 155 ZOO dodaju riječi: *kao i povreda prava ličnosti*.”

da pretpostavljeni povredilac, donošenjem privremene mjere koja bi se kasnije u postupku pokazala kao neopravdana, ne bi pretrpio veće negativne posljedice od onih koje bi bez donošenja iste pretrpio nosilac prava

Ako se predlaže privremena mjera bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane, nosilac prava je dužan osim gore navedenih uvjeta, da učini vjerovatnim da bi bilo kakvo odgađanje donošenja privremene mjere prouzrokovalo nosiocu prava nastanak štete koju bi bilo teško popraviti. U ovom slučaju donošenja privremene mjere, sud će rješenje o privremenoj mjeri dostaviti suprotnoj strani odmah nakon njenog provođenja.

Nosilac prava ne mora dokazivati opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano ako učini vjerovatnim da će predložena mjera prouzrokovati pretpostavljenom povrediocu samo neznatnu štetu.

Ako se zahtjevi trebaju ostvariti u inozemstvu, onda se pretpostavlja da opasnost postoji.

11.1. Šta se može zahtijevati privremenom mjerom?

Radi osiguranja zahtjeva sud može odrediti bilo koju privremenu mjeru kojom se može postići cilj osiguranja, a naročito:

- a) zabraniti pretpostavljenom povrediocu i radnje kojima se povređuje pravo iz ZID-u
- b) oduzeti, ukloniti iz prometa i pohraniti predmete povrede i sredstva povrede koji su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjeni, odnosno koji se upotrebljavaju za činjenje povreda.

11.2. Privremena mjera prije podnošenja tužbe

Ako je privremena mjera određena prije podnošenja tužbe, sud u rješenju određuje i rok u kojem predlagač mora da podnese tužbu radi opravdanja mjere. Rok u kojem se mora podići tužba ne može biti duži od 20 radnih dana, odnosno 31 kalendarskog dana od dana dostavljanja rješenja predlagaču, zavisno od toga koji rok ističe kasnije.

11.3. Prigovor

Na rješenje o privremenoj mjeri može se izjaviti prigovor u roku od 8 dana od dostavljanja rješenja. Suprotnoj strani se dostavlja prigovor na odgovor koji se može dati u roku od 3 dana.

Ovo rokovi nisu određeni ZID-u, ali se na iste shodno primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku Federacije BiH, Zakona o parničnom postupku Republike Srpske i Zakona o parničnom postupku Brčko distrikta BiH.

Sud o prigovoru mora da odluči u roku od 30 dana od dana podnošenja odgovora na prigovor, odnosno isteka roka za podnošenje tog odgovora.

Postupak u vezi sa izdavanjem privremenih mjera je hitan.

11.4. Specifičnosti za privremenu mjeru u odnosu na rješenja iz zakona koji uređuju parnični postupak

Specifičnosti su već ranije opisane i pojašnjenje u poglavlju koje se bavi pitanjima žiga.

12. Osiguranje dokaza

Odredbe zakona o osiguranju dokaza su usklađene sa odredbama člana 43 TRIPS-a i člana 7 Direktive EU o ostvarivanju prava.

Rješenje o osiguranju dokaza sud može donijeti ako predlagač pruži sudu razumne dokaze o tome:

- a) da je nosilac prava iz ZID-u,
- b) da je njegovo pravo povrijeđeno ili da prijete stvarna opasnost od povrede,
- c) da će dokazi o toj povredi biti uništeni ili kasnije neće moći biti izvedeni.

12.1. Donošenje rješenja bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane

Rješenje o osiguranju dokaza sud može donijeti i bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane, ako predlagač pored uvjeta gore nabrojanih pod tačkama a, b, i c, učini vjerovatnim i postojanje opasnosti da će dokaz o povredi, zbog radnji protivnika biti uništeni ili da se kasnije neće moći izvesti.

Rješenje o osiguranju dokaza u tom slučaju sud dostavlja suprotnoj strani odmah poslije izvođenja dokaza.

12.2. Izvođenje dokaza

Sud može rješenjem o osiguranju dokaza iz člana 86 stav 1 ZID-u odrediti da se izvede bilo koji dokaz, a naročito:

- a) uviđaj prostorija, poslovne dokumentacije, inventara, baze podataka, kompjuterskih memorijskih jedinica ili drugih stvari,
- b) oduzimanje uzoraka predmeta povrede,
- c) pregled i predaju dokumenata,
- d) određivanje i saslušanje vještaka
- e) saslušanje svjedoka.

12.3. Osiguranje dokaza poslije pravosnažno okončanog postupka

Osiguranje dokaza se može tražiti i poslije pravosnažno okončanog postupka, ako je to potrebno radi pokretanja postupka prema vanrednim pravnim sredstvima ili za vrijeme takvog postupka.

12.4. Primjena propisa

U postupku za osiguranje dokaza primjenjuju se odgovarajuće odredbe odgovarajućih zakona o parničnim postupcima, a koje se odnose na privremene mjere, osim ako ZID-u nije drugačije rečeno.

Postupak osiguranja dokaza je hitan.

12.5. Neopravdan postupak osiguranja dokaza

Ako se dokaže da je postupak osiguranja dokaza bio neopravdan, suprotna strana može da traži:

vraćanje oduzetih predmeta,
zabranu upotrebe pribavljenih informacija,
naknadu štete.

12.6. Dužnost suda

Sud mora u postupku osiguranja dokaza da osigura zaštitu povjerljivih podataka stranaka i da vodi brigu o tome da se sudski postupak ne zloupotrebljava isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotne strane.

12.7. Dužnost obavještavanja

U toku parnice, zbog povrede prava, sud može na osnovu opravdanog zahtjeva jedne od strana u postupku naložiti povrediocu prava da dostavi podatke o izvoru i distributivnim kanalima robe ili usluga kojima se povređuje pravo iz ZID-u.

Sud može naložiti da te podatke dostave sudu i lica koja u obimu komercijalne djelatnosti:

- a) posjeduje robu za koju se sumnja da se njome povređuje pravo iz zakona ili
- b) koriste usluge za koje se sumnja da se njima povređuje pravo iz zakona, ili
- c) pružaju usluge za koje se sumnja da se njima povređuje pravo iz zakona.

Smatra se da je neka radnja poduzeta u obimu komercijalne djelatnosti ako je poduzeta za pribavljanje posredne ili neposredne ekonomske koristi.

Pojam komercijalne djelatnosti ne obuhvata radnje savjesnih krajnjih potrošača.

Sud može naložiti da podatke iz prvog stava sudu dostavi i lice koje je od nekog od lica navedenih u drugom stavu (posjednik robe ili korisnik usluge ili pružalac usluga) označeno kao umiješano u proizvodnju, izradu i distribuciju robe ili pružanja usluga za koje se sumnja da se njime povređuje pravo iz zakona.

Podaci koji se traže mogu naročito da obuhvate:

ime, adresu, odnosno firmu i sjedište proizvođača, izrađivača, distributera, dobavljača i drugih prethodnih posjednika robe, odnosno davalaca usluga, kao i namjeranih prodavalaca na veliko i malo,

podatke o količinama proizvedene, izrađene, isporučene, primljene ili naručene robe ili usluga, kao i o cijenama ostvarenih za odnosnu robu i usluge.

12.8. Izvođenje dokaza

Ako sud odluči da izvede predloženi dokaz koji se nalazi kod suprotne strane, ta strana je dužna na zahtjev suda da preda dokazna sredstva kojima raspolaže.

Ako se radi o povredi koja dostiže obim komercijalne djelatnosti, a bankarska, financijska i poslovna dokumentaciju je pod kontrolom suprotne strane, ta strana je dužna na zahtjev suda da preda dokazna sredstva kojima raspolaže.

Poslije izvođenja dokaza sud mora da osigura zaštitu povjerljivih podataka stranaka i da vodi brigu o tome da se sudski postupak ne zloupotrebljava isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotne stranke.

U postupku izvođenja dokaza primjenjuju se odgovarajuće odredbe odgovarajućih zakona o parničnom postupku, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

12.9. Sredstvo osiguranja za suprotnu stranku

Sud može na zahtjev stranke protiv koje je pokrenut postupak za određivanje privremene mjere ili osiguranja dokaza odrediti odgovarajući novčani iznos kao sredstvo osiguranja u slučaju da je zahtjev neosnovan, na teret podnosioca zahtjeva.

13. Pobijanje industrijskog dizajna

Autor dizajna ili njegov pravni sljednik može tužbom zahtijevati od suda da se utvrdi da on ima pravo na podnošenje prijave umjesto lica ili zajedno sa licem koje je podnijelo prijavu. Tužba se može podnijeti do okončanja postupka za priznanje industrijskog dizajna.

Autor dizajna ili njegov pravni sljednik može tužbom zahtijevati od suda da utvrdi da je on nosilac registriranog industrijskog dizajna umjesto lica ili zajedno sa licem na čije ime je registriran dizajn. Tužba se može podnijeti do isteka roka važenja tog industrijskog dizajna.

Ako sud odlukom usvoji tužbeni zahtjev iz člana 90 stav 1 i 2 ZID-u, Institut će po prijemu presude ili na zahtjev tužioca upisati tužioca u odgovarajući registar Instituta kao podnosioca prijave, ili nosioca registriranog industrijskog dizajna i podatke o tome objaviti u službenom glasilu.

14. Spor za priznavanje autorstva

Lice koje sebe smatra autorom dizajna ili njegov pravni sljednik, može tužbom zahtijevati od suda da utvrdi da je on autor dizajna koji je predmet prijave ili registriranog industrijskog dizajna, te da bude naveden kao autor u prijavi i svim dokumentima, kao i u odgovarajućim registrima.

Tužilac može da zahtijeva i objavljivanje presude o trošku tuženog, naknadu moralne i imovinske štete i troškove postupka.

Rok za podnošenje tužbe nije vremenski ograničen.

15. Zaštita u carinskom postupku

15.1. Ko može tražiti zaštitu?

Nosilac isključivih prava prema ZID-u, koji opravdano sumnja da će doći do uvoza, tranzita ili izvoza robe proizvedene suprotno odredbama ZID-a, može kod Uprave za indirektno oporezivanje podnijeti zahtjev (sa svim neophodnim podacima propisanim članom 93 stav 2 tačka a, b, c, d, e i f ZID-u) za zaštitu svojih prava putem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljeg puštanja u promet. Ako carinski organ udovolji ovom zahtjevu, on o tome obavještava sve carinske ispostave i nosioca prava.

15.2. Tužba zbog povrede prava

Ako vlasnik robe ili lice ovlašteno za raspolaganje robom u roku od deset (10) radnih dana podnese izjavu da se ne radi o krivotvorenoj robi, odnosno drugoj povredi prava iz ZID-u, nosilac prava može u roku od deset (10) radnih dana od primanja obavještenja o takvoj izjavi podnijeti tužbu zbog povrede prava.

Ako posebne okolnosti slučaja to opravdavaju, Uprava za indirektno oporezivanje (dalje u tekstu: UIO) može, na zahtjev nosioca prava, odrediti dodatni rok za podnošenje tužbe, koji ne može biti duži od deset radnih dana.

Ako nosilac prava ne podnese tužbu, privremeno zadržana roba pušta se u traženu carinski dopuštenu upotrebu, odnosno promet.

Ako nosilac prava podnese tužbu i nadležni sud donese odluku o privremenoj mjeri zadržavanja robe u roku od deset radnih dana, UIO donosi odluku o zapljeni robe do donošenja pravosnažne sudske odluke.

Ako nosilac prava podnese tužbu, a nadležni sud ne donese privremenu mjeru zadržavanja robe u roku od deset radnih dana, vlasnik privremeno zadržane robe ili lice ovlašteno za raspolaganje njome ima pravo da zahtijeva oslobađanje te robe ako položi sredstva osiguranja u iznosu dovoljnom za eventualnu naknadu štete nosiocu prava, pod uvjetom da su ispunjeni svi ostali uvjeti za oslobađanje te robe.

15.3. Postupanje po službenoj dužnosti

Ako carinska ispostava u provođenju carinskog postupka u vezi sa uvozom, tranzitom ili izvozom robe opravdano sumnja da su određenom robom povrijeđena prava prema ovom zakonu, ona će privremeno zadržati puštanje te robe u promet i o tome obavijestiti UIO (postupanje po službenoj dužnosti).

UIO pismeno obavještava nosioca prava u roku od pet (5) radnih dana od dana zadržavanja robe o zadržavanju robe, sumnji da se radi o povredi njegovih prava i o mogućnosti podnošenja zahtjeva za zaštitu svojih prava putem carinskih mjera zadržavanja robe od daljeg puštanja u promet.

Ako nosilac prava podnese zahtjev sa svim propisanim podacima i dokazima koje zahtjev mora sadržavati, kao i u slučaju podnošenje zahtjeva samoinicijativno, roba se privremeno zadržava za daljih deset radnih dana.

Nosilac prava ili lice koje on ovlasti mora u tom roku izvršiti pregled i kontrolu robe i prateće dokumentacije u obimu koji je potreban za utvrđivanje njegovih zahtjeva i za ostvarivanje sudske zaštite njegovih prava uz osiguranje zaštite povjerljivih podataka. Pravo na pregled i kontrolu ima i njen uvoznik.

Propise o provođenju carinskih mjera iz Zakona o industrijskom dizajnu donosi Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na prijedlog UIO.

Carinski postupak u vezi sa robom kojom se povređuju prava iz ZID-a je hitan.

Bibliografija

- Bainbridge, D. I. (2010). *Intellectual Property* (8th edition). Prentice Hall.
- Beldiman, D., Blanke-Roeser, C. (2015), European Design Law: Considerations Relating to Protection of Spare Parts for Restoring a Complex Product's Original Appearance. *IIC*, 46, 915–919.
- Conea, A. M. (2011). The Requirements for Protection of the Community Design. *Lex ET Scientia International Law Journal*, 18, 129–143.

- EUIPO (2022). Guidelines on registered Community designs, 31. mart 2022. godine. <https://guidelines.euipo.europa.eu/1934976/1950066/designs-guidelines/1-introduction> (pristupljeno 19. 10. 2022)
- EU IPR Enforcement (2014). *Pregled sudske prakse iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva*. Sarajevo.
- European Commission. (2016). Legal review industrial design protection in Europe, final report. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/43fd4a5c-6c26-4639-ac9a-281ab57687de> (pristupljeno 27. 10. 2022)
- European Parliament (2022). Revision of Directive 98/71/EC on the legal protection of designs and of Regulation (EC) No 6/2002 on Community designs. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/730318/EPRS_BRI\(2022\)730318_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2022/730318/EPRS_BRI(2022)730318_EN.pdf) (pristupljeno 18. 11. 2022)
- Frabboni, M. M. (2020). Fashion designs and brands: The role of the informed user and the average consumer. *The Journal of World Intellectual Property*, 23, 815–831.
- Hughes, R. (1994). Design Protection of Auto Spares: the Automotive Spares Industry Perspective. *International Business Lawyer*, 22(3), 116–121.
- Morait, B. (2010). O nekim principijelnim pitanjima nematerijalne štete. *Godišnjak Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjaluci*, 31/32, 69–79.
- Seville, C. (2009). *EU Intellectual Property Law*. Edward Elgar Publishing.
- Vrhovšek, M./Kozar, V. (2009). Nematerijalna šteta zbog narušavanja ugleda pravnog lica. *Pravna riječ*, 20, 85–102.
- Würtenberger, G. (2019). Informed User and Freedom of Design – Judgement of the General Court of the European Union – T-209/18. *IP-iurisdictio*, 22. november. <https://ip-iurisdictio.org/informed-user-and-freedom-of-design-judgement-of-the-general-court-of-the-european-union-t-209-18/> (pristupljeno 9. 11. 2022. godine)

Propisi

- Direktiva 98/71 (EZ) Evropskog parlamenta i Vijeća od 13. oktobra 1998. o pravnoj zaštiti dizajna. *Službeni glasnik EU L 289* od 28. oktobra 1998.
- Direktiva 2004/48/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 29. travnja 2004. o provedbi prava intelektualnog vlasništva, *Službeni glasnik EU L 157*, od 30. aprila 2004.
- Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo. Lokarnski aranžman o ustanovljavanju međunarodne klasifikacije za industrijske uzorke i modele, od 8. oktobra 1968. godine. https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-regulativa/bosanski/Medunarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_članica/locarno_aranzman.pdf (pristupljeno 29. 11. 2022)
- Svjetska trgovinska organizacija. Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS), zaključen 15. aprila 1994. godine i stupio na snagu 1. januara 1995. godine. https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-regulativa/bosanski/Medunarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_članica/trips.pdf (pristupljeno 29. 11. 2022)
- Uredba (EZ) br. 6/2002 od 12. decembra 2001. godine o zaštiti dizajna Zajednice. *Službeni glasnik EU L 3* od 05. januara 2002. godine.

Vijeće ministara BiH. Odluka o ratifikaciji Ženevskog akta Haškog sporazuma o međunarodnoj registraciji industrijskog dizajna od 2. jula 1999. godine. https://www.ipr.gov.ba/upload/documents/dokumenti_podstranice/pravna-regulativa/bosanski/Međunarodne_konvencije_i_ugovori_kojih_je_BiH_članica/haski_sporazum_bos.pdf (pristupljeno 29. 11. 2022)

Zakon o industrijskom dizajnu. *Službeni glasnik BiH*, br. 53/10.

Zakon o industrijskom vlasništvu BiH. *Službeni glasnik BiH*, br. 03/02 i 29/02.

Zakon o obligacionim odnosima. *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89, *Službeni list RBiH*, br. 2/92, 13/93 i 13/94 i *Službeni glasnik RS*, br. 17/93 i 3/96.

Zakon o parničnom postupku Brčko distrikta BiH, *Sl. glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 28/2018 i 6/2021.

Zakon o parničnom postupku FBiH, *Službene novine Federacije BiH*, br. 53/03, 73/05, 19/06 i 98/15.

Zakon o parničnom postupku RS, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07, 49/09 i 61/13.

Sudska praksa

Evropski sud za ljudska prava. Odluka po predstavci br. 72713/0, Ukrainian Media Group protiv Ukrajine od 18. maja 2004.

Kantonalni sud u Tuzli, br. 32 0 Ps 141220 14 Pž od 27. juna 2017. godine, koja je potvrđena presudom Vrhovnog suda FBiH broj 32 O Ps 141220 17 Rev od 12. marta 2019. godine.

Odluka Opšteg suda u predmetu T-209/18 od 6. juna 2019. godine (Dr. Ing. h.c. F. Porsche AG/ European Union Intellectual Property Office).

Odluka Opšteg suda u predmetu T-525/13 od 10. septembra 2015. godine (H&M Hennes & Mauritz BV & Co. KG/Ured za usklađivanje na unutarnjem tržištu (žigovi i dizajni) (OHIM).

Odluka Suda u predmetu C-281/10 P od 20. oktobra 2011. godine (PepsiCo, Inc./Grupo Promer Mon Graphic SA).

Odluka Suda u predmetu C-345/13 od 19. juna 2014. godine (Karen Millen Fashions Ltd/Dunnes Stores i Dunnes Stores (Limerick) Ltd.).

Odluka Suda u spojenim predmetima C-101/11 i C-102/11 od 18. oktobra 2012. godine (Herbert Neuman u. A./José Manuel Baena Grupo SA.).

Odluka Suda u spojenim predmetima C-397 i C-435 od 20. januara 2017. godine (Acacia Srl v Pneusgarda Srl, in insolvency, Audi AG (C-397/16), Acacia Srl, Rolando D'Amato/Dr. Ing. h.c. F. Porsche).

Viši trgovački sud Republike Hrvatske, br. Pž-2904/96 od 8. jula 1997. godine.

Viši trgovački sud Republike Hrvatske, br. Pž-719/98 od 25. avgusta 1998. godine.

Vrhovni sud FBiH, br. 32 0 Ps 141220 17 Rev od 12. marta 2019. godine.

OBLAST F

ZAŠTITA OZNAKA GEOGRAFSKOG PORIJEKLA

Zvezdana Antonović*

Dr. sc. Haris Hasić**

* Sudija Suda Bosne i Hercegovine.

** Vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku.

1. Uvod

Porijeklo proizvoda, sirovine koje ulaze u određeni proizvod, geografske ili druge karakteristike lokacije gdje je proizvod nastao, iskustvo i tradicija osoba koje prave proizvod kao i druga svojstva ili faktori vezani za lokalitet sa kojim određeni proizvod potiče mogu imati značajan utjecaj na kvalitet i druge pozitivne karakteristike proizvoda i mogu rezultirati proizvodom koji se značajno razlikuje od iste vrste proizvoda koji potiču sa drugih lokaliteta.

Naprimjer, razumno je pretpostaviti da će biti masnije i kvalitetnije mlijeko ovaca koje generacijama pasu na visoravnima planine Vlašić, gdje ta ispaša uključuje ljekovite vlašičke trave od mlijeka ovaca koje se uzgajaju u industrijskim torovima. Masline koje rastu u dalmatinskom kršu okupane mediteranskim suncem će dati bolje ulje od maslina koje rastu na oranicama Semberije. Nije svejedno gdje je raslo grožđe od kojeg se pravi vino.

Vremenom proizvodi koji potiču sa određenih geografskih lokaliteta stječu kod korisnika reputaciju za kvalitet ili određene pozitivne karakteristike zbog kojih korisnici traže te proizvode (kao na primjer “fojnički krompir”) i gdje su spremniji da plate veću cijenu za te proizvode od cijene koju su spremni da plate za iste vrste proizvoda koji potiču sa drugih lokaliteta. Reputacija tih proizvoda može se proširiti izvan granica određenog lokaliteta na regiju pa čak i globalno (“belgijska čokolada”, “francusko vino”). Takvi proizvodi mogu donijeti dodatnu vrijednost i stimulirati privredu na geografskim lokalitetima gdje se taj proizvod pravi, kao i na druge načine doprinijeti privredi na tom lokalitetu (naprimjer kroz razvoj turizma).

Proizvođači proizvoda sa drugih lokaliteta mogu biti motivirani da prevarno tvrde da proizvod potječe sa “traženog” lokaliteta iako to nije slučaj. Prosječnom učesniku u prometu može biti teško u trenutku prodaje da utvrdi vjerodostojnost tih tvrdnji kao i traženu kvalitetu proizvoda. No, proizvodi koji ne potiču sa relevantnog lokaliteta će neophodno biti inferiorniji proizvodima sa traženim porijeklom i karakteristikama. Korisnik će biti razočaran inferiornim proizvodom za koji je bio ubijeđen da potječe sa relevantnog lokaliteta i možda neće biti motiviran da traži takve proizvode u budućnosti misleći da njihova cijena i/ili reputacija nije opravdana. Na ovaj način se nanosi šteta kako proizvođačima koji proizvode te proizvode na određenom lokalitetu ali i općenito uništava ili razvodnjava se reputacija koju je proizvod stekao vremenom te nanosi se šteta zajednici ali i državi/društvu kao cjelini uništavajući potencijalni izvor dodatne vrijednosti i faktor razvoja.

Pravni poredak uređuje korištenje oznaka geografskog porijekla proizvoda kao i daje pravne mehanizme proizvođačima da spriječe druga lica da označavaju ili naznačavaju da određeni proizvod potiče sa određenog lokaliteta kad to nije istina ili slučaj.

Pravo zaštite oznaka geografskog porijekla označava sistematizovani skup pravnih pravila kojim se uređuju pravni odnosi između subjekata prava povodom geografskih oznaka i imena porijekla kao predmeta pravne zaštite i zaštićenih oznaka geografskog porijekla kojim se označava određena država ili mjesto unutar te države odnosno određena lokacija kao lokacija geografskog porijekla relevantnog proizvoda a gdje prirodni i društveni faktori koji se nalaze na toj lokaciji imaju utjecaj na kvalitet ili drugu karakteristiku robe odnosno proizvoda i doveli su do razvoja reputacije tih proizvoda.

Pravo zaštite oznaka geografskog porijekla je grana prava industrijskog vlasništva odnosno grana prava intelektualnog vlasništva. Ono je grana građanskog prava sa institutima upravnog, poslovnog, građanskog procesnog, krivičnog i drugih grana prava kao i zasebna je disciplina pravne nauke. Pravila ovih grana prava se primjenjuju u pravu zaštite oznaka geografskog porijekla kao *lex generalis*.

U međunarodnoj perspektivi pravo zaštite geografskih oznaka porijekla je blago kontroverzno jer nije podržano od strane država "novog svijeta" (primjera radi od strane Australije, Argentine i u određenom stepenu SAD-a) koji smatraju neprimjerenim da se ograničava ili zabranjuje korištenje imena proizvoda i označavanje proizvoda komparabilnih karakteristika samo zato što oni, uprkos sličnim karakteristikama i činjenici da se prave od strane transplantiranih zajednica iz "starog svijeta" ne potječu sa samih geografskih lokaliteta "starog svijeta".

Evropska unija ima posebno razvijen sistem zaštite oznaka geografskog porijekla te posebni naponi se ulažu u i postoji visoka svijest građana EU o poželjnosti proizvoda kojim se može garantovati određeno geografsko porijeklo kao i o prednostima i svrishodnosti zaštita oznaka geografskog porijekla.

2. Predmeti pravne zaštite oznaka geografskog porijekla

2.1. Pojam oznake geografskog porijekla

Oznaka geografskog porijekla je svaki znak ili oznaka u širem smislu riječi kojom oznakom se neka država, mjesto koje se nalazi u toj državi odnosno neki lokalitet koji može ali ne mora biti formalno administrativno prepoznat kao jedinica samouprave (naprimjer neformalni naziv za lokaciju koja se nalazi na teritoriji nekoliko općina ili u oba entiteta u BiH (primjera radi "Bosanska krajina"), izravno ili posredno, označava kao lokaciju geografskog porijekla određenog proizvoda, u skladu s odredbom čl. 2 st. ZZOGP-a.

Primjer oznake geografskog porijekla je riječ *darjeeling* ili znak:

Darjeeling je ime grada i djela pokrajine u saveznoj indijskoj državi Zapadni Bengal. Poteički se može reći da je regija Darjeeling stvorena za uzgoj čaja, budući da kombinacija geografskih faktora čini ovu lokaciju idealnom za uzgajanje takvih biljaka. Degustatori kažu da *darjeeling* čaj ima posebne kvalitete i karakteristike koji ga razlikuju od čajeva iz drugih dijelova svijeta pa i Indije. Iz tog razloga, pravno je uređeno da samo čaj koji ima određene karakteristike i porijeklom je sa tog lokaliteta se može označiti sa oznakom *darjeeling* kao i navedenim znakom. Implementirane su i stroge dodatne mjere zaštite pa tako, između ostalog, nije dozvoljeno praviti mješavine *darjeeling* čaja sa čajevima iz drugih geografskih lokaliteta te postoje druga ograničenja.

Oznakama geografskog porijekla se mogu samo označavati prirodni proizvodi ili robe, poljoprivredni proizvodi, industrijski, zanatski ili proizvodi domaće radinosti, u skladu s odredbom čl. 2 st. 2 ZZOGP-a. Kao rezultat nije moguće označiti usluge oznakama geografskog porijekla, za razliku od žiga kao subjektivnog prava gdje je moguće usluge pružati pod znakom zaštićenim žigom. Ovo ograničenje je rezultat činjenice da *ratio legis* zaštite geografskih oznaka porijekla je upravo zaštita veze koja postoji između određenog proizvoda i geografskog porijekla tog proizvoda te kvaliteta tog proizvoda koje su nastale usljed činjenice da taj proizvod potječe sa tog određenog geografskog lokaliteta. Usluge nisu podložne varijacijama ove vrste usljed činjenice da su pružene na određenog geografskoj lokaciji pa ne mogu biti označene pravno zaštićenom oznakom geografskog porijekla.

Oznake koje se postavljaju na ambalažu proizvoda koji potiču sa relevantnog lokaliteta mogu biti riječi a mogu biti znakovi koje subjekti prava koji administriraju geografske oznake proizvoljno određuju. U interesu je nosioca prava da budu standardizirane, po boji, obliku i tekstu koji upućuje na vrstu zaštite i jasno ukazuju na geografski lokalitet sa kojeg proizvod potiče.

U Bosni i Hercegovini su pravno zaštićene dvije vrste oznaka geografskog porijekla:

- a) geografska oznaka (čl. 3 ZZOGP), i
- b) ime porijekla (čl. 4 ZZOGP).

2.1.1. Geografska oznaka

Geografska oznaka je vrsta oznake geografskog porijekla kao predmeta pravne zaštite koja se sastoji od znaka ili oznake koji označava ili identificira određenu robu kao robu sa porijeklom s teritorije određene države ili lokaliteta sa te države, a gdje se određena kvaliteta, ugled ili druga svojstva robe u pitanju bitno mogu pripisati njenom geografskom porijeklu, u skladu s odredbom čl. 3 ZZOGP-a.

Uslovno rečeno, geografska oznaka pruža komparativno manji nivo pravne zaštite od imena porijekla te kod kupaca, ali s druge strane se lakše stiče pravna zaštita budući da kriterij za pravnu zaštitu je niži i zahtijeva da kvalitet, reputacija i karakteristike robe koji su relevantni za ovu vrstu oznaka geografskog porijekla se “suštinski” mogu pripisati činjenici da ta roba potječe sa tog lokaliteta.

Primjer geografske oznake bi mogao biti “švicarski satovi” za satove koji su napravljeni na lokaciji države Švicarske.

2.1.2. Ime porijekla

Ime porijekla je vrsta oznake geografskog porijekla kao predmeta pravne zaštite koja se sastoji od znaka koji predstavlja geografski naziv države, regije ili lokaliteta koji služi za označavanje proizvoda koji odatle potiče, a čija su kvaliteta i posebna svojstva isključivo ili bitno uslovljeni geografskom sredinom, koja obuhvaća prirodne i ljudske faktore i čija se proizvodnja, prerada i priprema u cijelosti odvijaju na određenom ograničenom području, u skladu s odredbom čl. 4 ZZOGP-a.

Ime porijekla predstavlja komparativno veći nivo pravne zaštite od geografske oznake, no, kao rezultat, mnogo teže se stiče iz razloga što je uslov za sticanje zaštite mnogo stroži i složeniji pa se pravna zaštita stiče teže. Ime porijekla zahtijeva da kvalitet i karakteristike robe koja se označava imenom porijekla budu isključivo ili bitno uslovljeni činjenicom da roba u pitanju potiče sa određenog lokaliteta gdje prirodni i ljudski faktori koji se nalaze na tom lokalitetu izravno su korelativno povezani sa pozitivnim karakteristikama robe u pitanju. Kao rezultat i kao dodatni element kompleksnosti stjecanja imena porijekla se ima naći u tome da se mora implementirati sistem da se osigura da proizvodnja, prerada kao i priprema konkretne robe se u cjelini odvija na relevantnom geografskom lokalitetu i da se osigurava određeni kvalifikovani nivo kvaliteta i karakteristika proizvoda te sistem vršenja nadzora nad ovim činjenicama.

2.1.3. Tradicionalni i historijski nazivi

Oznaku porijekla može činiti i naziv koji nije administrativni geografski naziv određene države, regije ili lokaliteta ali koji može služiti kao naznaka da određena roba potiče sa određenog geografskog lokaliteta iz razloga što je taj znak dugotrajnom upotrebom

u prometu postao opće poznat kao tradicionalni naziv proizvoda koji potiče sa tog područja ili je u pitanju povijesni naziv tog područja koji ispunjava zakonske uslove za zaštitu geografske oznake ili imena porijekla, u skladu s odredbom čl. 5 ZZOGP-a.

Primjer tradicionalnog historijskog naziva koji predstavlja oznaku geografskog porijekla je riječ “feta” za masni bijeli sir koji potiče iz Grčke. Riječ “feta” ne označava lokalitet u grčkoj, no usljed dugotrajne upotrebe je postao poznat kao tradicionalni naziv za određenu vrstu sira iz Grčke. Kao rezultat “feta” je oznaka geografskog porijekla masnog slanog bijelog sira koji potiče iz Grčke.

Pitanje da li određeni naziv predstavlja tradicionalni ili historijski naziv za određenu vrstu robe sa određenog lokaliteta je pravni standard i činjenično pitanje.

2.1.4. Generički naziv

Generički naziv je onaj geografski naziv koji je, iako se odnosi na geografsko mjesto na kojem je proizvod prvobitno nastao ili je stavljen na tržište ili povezan sa određenim lokalitetom, u uobičajenom govoru izgubio svoje geografsko dezinaciono značenje i postao opći naziv tog proizvoda, odnosno naziv koji više ne upućuje na geografsku lokaciju već na *genus* ili vrstu proizvoda koja se označava tim nazivom u skladu s odredbom čl. 9 ZZOPG.

Primjer generičkog naziva bi bio “parizer” za mesne prerađevine ili *Eau de Cologne* (doslovno: “Voda iz Kölna”) za parfeme određenih karakteristika.

Pitanje da li je određeni “geografski naziv” postao generičan je činjenično pitanje i pravni standard, a zakonodavac uređuje da se pri determinaciji da li je nešto postalo generički naziv, moraju uzeti u obzir sve okolnosti a posebno postojeća situacija na relevantnom lokalitetu s kojeg proizvod potiče i gdje se koristi, u skladu s odredbom čl. 9 st. 2 ZZOGP-a.

Kao što je slučaj sa zaštitom znaka žigom tako i kod zaštite oznaka geografskog porijekla je moguće poduzeti mjere da određen znak ne postane generičan naziv. Naprimjer, međunarodnim ugovorima i intenzivnim diplomatskim naporima Republika Francuska je posebno uspješna u tome da “šampanjac”, “konjak” i dr. ne postanu generičnim nazivima za relevantne vrste alkoholnih pića. Administratori *darjeeling* geografskog naziva su implementirali stroga pravila koja djeluju protiv razvodnjavanja i postanka tog znaka generičnim nazivom.

2.1.5. Homonimni nazivi

Ako su nazivi dva ili više mjesta odakle proizvod potiče identični ili gotovo identični u pisanom ili izgovorenom obliku, zaštita takvih geografskih naziva bit će priznata svim zainteresiranim licima koja ispunjavaju uslove propisane zakonom. Priznanje se vrši na

osnovu principa pravednog i ravnopravnog tretiranja proizvođača na tržištu i istinitog obavještanja potrošača, osim kada to može da izazove zabunu u javnosti o tačnom geografskom porijeklu proizvoda, u skladu s odredbom čl. 7 ZZOGP-a.

Homoniman naziv jeste svaki znak koji upućuje na geografsko porijeklo određenog proizvoda koje je identično ili gotovo identično u pisanom ili izgovorenom obliku. Naprimjer, postoji mjesto Kiseljak u Srednjobosanskom kantonu kao i Kiseljak u Tuzlanskom kantonu. Ovo su homonimni nazivi.

Institut za intelektualno vlasništvo BiH bi trebao dozvoliti zainteresiranim licima zaštitu za ime porijekla ili geografsku oznaku povodom *Kiseljaka* iz SBK kao i iz TK. No, kako su “kiseljačke pogačice” potkuhane mineralnom vodom koja izvire u Kiseljaku, SBK i punjene kajmakom stekle određenu reputaciju za kvalitet i pozitivne karakteristike, argumentovano, Institut bi, postupajući po relevantnim propisima, nominalno, imao odbiti zahtjev za zaštitu geografske oznake za “kiseljačke pogačice” iz Tuzlanskog kantona, jer bi to moglo da izazove zabunu javnosti o tačnom geografskom porijeklu proizvoda.

2.1.6. Porijeklo sirovine

Proizvod se može iznimno zaštititi imenom porijekla ili geografskom oznakom ako ima dokazano tradicionalno obilježje, visok ugled i dobro je poznat ali gdje sirovina za proizvodnju tog proizvoda potiče iz područja različitog ili šireg od područja prerade, ako je područje proizvodnje sirovine ograničeno i postoje posebni uslovi za proizvodnju te sirovine, u skladu s odredbom čl. 6 ZZOGP-a.

Ilustracije radi, primjer primjene ove odredbe ZZOGP nalazimo kod “belgijske” čokolade. Naime, Belgija nema geografsku lokaciju koja je pogodna za uzgajanje biljki kaka, koji je neophodan u procesu proizvodnje čokolade. Biljka koja je u pitanju raste u toplim, prvenstveno, tropskim klimama. Brojne države u Africi u kojima raste relevantna biljka su bile kolonijama Belgije. Sirove mahune kakaovca bi se transportovale u Belgiju za obradu u čokoladu. Vremenom čokolada iz Belgije je stekla reputaciju za kvalitetom i pozitivnim karakteristikama iako kakaovac ne raste u Belgiji. Kao rezultat iako porijeklo sirovine nije iz Belgije, usljed činjenice da je korištena za tradicionalno obilježavanje te visoke reputacije kao i dobre upoznatosti šire javnosti, “belgijska” čokolada može biti predmetom relevantne vrste pravne zaštite.

2.1.7. Nazivi koji se ne mogu zaštititi geografskom oznakom ili imenom porijekla

Geografskom oznakom ili imenom porijekla ne može se zaštititi naziv:

- a) koji je suprotan javnom poretku ili moralu,
- b) koji predstavlja ime zaštićene biljne sorte ili životinjske vrste, ako bi to moglo dovesti u zabludu o geografskom porijeklu proizvoda,

- c) čiji bi izgled ili sadržaj mogao stvoriti zabunu u privrednom prometu u pogledu vrste, porijekla, kvaliteta, načina proizvodnje ili drugih svojstava,
- d) koji je tačan naziv države, regije ili lokaliteta iz kojeg proizvod potiče, ali koji kod potrošača izaziva lažnu predstavu da proizvod potiče iz druge zemlje, regije ili lokaliteta,
 Primjer: "Pariški mošus" potiče iz Pariza, što je tačno, ali ne iz glavnog grada Francuske, već gradića u Arizoni, SAD koji se tako zove.
- e) koji je uslijed dugotrajne upotrebe, u običnom govoru izgubio svoje geografsko značenje i postao generičan, odnosno uobičajeni naziv za označavanje određenog proizvoda,
- f) koji nije zaštićen ili je prestao biti zaštićen u zemlji porijekla ili se prestao koristiti u toj zemlji,
- g) proizvodi od vinove loze ako je ta oznaka istovjetna nazivu sorte grožđa koja je postojala na teritoriji BiH prije 1. januara 1995.godine (ovaj datum označava datum stupanja na snagu TRIPS sporazuma STO-a),

sukladno odredbi čl.8 ZZOGP-a.

Razlozi za odbijanje zaštite su usklađeni sa zahtjevima TRIPS-a, propisima EU, Madridskim sporazumom i Lisabonskim aranžmanom.

Znak ili oznaka koja je suprotna javnom poretku ili moralu se ne može zaštititi oznakama geografskog porijekla iz istog razloga zašto se znak koji je suprotan javnom poretku ili moralu ne može zaštititi žigom (čl. 6 st. 1 tačka a Zakona o žigu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10)). Radi se o pravnom standardu.

Znak koji označava životinjsku vrstu ili zaštićenu biljnu sortu ne može biti zaštićen kao oznaka geografskog porijekla jer bi to onemogućilo supsekvencno korištenje naziva vrste ili sorte za proizvode koji ne potiču sa relevantnog geografskog lokaliteta, jer bi postojao potencijal da dovede u zabludu prosječnog učesnika u privrednom prometu o geografskom porijeklu proizvoda koji bi bio označen takvim imenom porijekla ili geografskom oznakom.

Znak koji je deskriptivan odnosno koji upućuje na vrstu, porijeklo, kvalitet, način proizvodnje ili druga svojstva proizvoda u pitanju neće biti podoban za zaštitu iz razloga što takav znak ne bi bio podoban da postigne svrhu pravne zaštite ovom granom prava a to je da uputi na geografsko porijeklo proizvoda i korelativne karakteristike proizvoda koje su uzrokovane pretežno ili izričito usljed geografskog porijekla. Moguće je primijeniti analogiju povodom pitanja analiziranja ovog kriterija sa apsolutnim razlogom za odbijanje prijave žiga iz odredbe čl. 6 st. 1 tačka e et al ZoŽ-a.

Zabrana zaštite iz čl. 8 st. 1 tačka d ZZOGP-a se odnosi na homonimne nazive kada postoji mogućnost zabune potrošača, a izuzetak predstavlja odredba čl. 7 ZZOGP-a.

Zabrana zaštite iz čl. 8 st. 1 tačka e ZZOGP se odnosi na generične nazive a zaštita će se moći steći ukoliko okolnosti, a naročito postojeća situacija na geografskom području s kojeg proizvod potiče i gdje se koristi upućuje na zaključak da se ne radi o generičnom nazivu u skladu s odredbom čl. 9 st. 2 ZZOGP-a.

Zabrana zaštite iz čl. 8 st. 1 tačka f ZZOGP proizlazi iz teritorijalne prirode zaštite ove grane prava gdje nije primjereno očekivati da oznaka geografskog porijekla bude zaštićena u našoj državi ukoliko nije zaštićena u državi svog porijekla odnosno je prestala da se koristi u državi porijekla.

Odredbe ZZOGP-a neće ni na koji način uticati na bilo koje lice da u svom poslovanju koristi svoje lično ime ili ime svog prethodnika u poslu, osim ako se to ime koristi na način da dovede javnost u zabludu, u skladu s odredbom čl. 57 ZZOGP-a.

2.2. Izvori prava zaštite oznaka geografskog porijekla

Primarni izvor prava zaštite oznaka geografskog porijekla u Bosni i Hercegovini u vrijeme pisanja ovog *Priručnika* je Zakon o zaštiti oznaka geografskog porijekla (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10 od 29. 05. 2010. godine) (u nastavku: Zakon ili ZZOGP).

ZZOGP, između ostalog uređuje: pojam geografske oznake (čl. 3 ZZOGP-a) i imena porijekla (čl. 4 ZZOGP-a), kao i karakteristike naziva koji se mogu ili ne mogu zaštititi (čl. 5-9 ZZOGP-a), nacionalni tretman (čl. 10 ZZOGP-a), nadležnost i izvjesna administrativna pitanja vezana za postupak zaštite (čl. 11–17 ZZOGP-a), postupak po prijavi za registriranje imena porijekla ili geografske oznake (čl. 18–31, 36 ZZOGP-a), podnošenje, sadržaj i postupak povodom prigovora na prijavu imena porijekla ili geografske oznake (čl. 32–35 ZZOGP-a), trajanje imena porijekla ili geografske oznake (čl. 37 ZZOGP-a), postupak po prijavi za priznanje statusa ovlaštenog korisnika imena porijekla ili geografske oznake (čl. 38–53 ZZOGP-a), sadržaj i obim prava ovlaštenog korisnika imena porijekla ili geografske oznake i ograničenje prava (čl. 54–58 ZZOGP-a), prestanak važenja imena porijekla ili geografske oznake (čl. 59–60 ZZOGP-a), prestanak i ukidanje statusa ovlaštenog korisnika (čl. 61–62 ZZOGP-a), proglašenje ništavim rješenja o registriranju imena porijekla ili geografske oznake ili rješenja o priznanju statusa ovlaštenog korisnika (čl. 63–66 ZZOGP-a), žalbeni postupak (čl. 67–70 ZZOGP-a), mjere građanskopravne zaštite (čl. 71–81 ZZOGP-a), carinske mjere zaštite (čl. 82–85 ZZOGP-a), prekršajnopravne odredbe (čl. 86–88 ZZOGP-a) te prelazne i završne odredbe (čl. 89–93 ZZOGP-a).

Odredbe ZZOGP-a se primjenjuju na imena porijekla i geografske oznake koje su registrirane u BiH u skladu s odredbama ZZOGP-a, ali i koje su međunarodno registrirane za teritoriju BiH (čl. 1 st. 2 ZZOGP-a), ali se ne primjenjuje na one proizvode gdje stjecanje i sistem zaštite kao i ostvarivanje prava u korištenju oznake geografskog porijekla na tim proizvodima je izričito drugačije uređeno posebnim zakonima (čl. 1st. 3 ZZOGP-a), odnosno na vino, rakije i druge proizvode od grožđa i vina, čija pravna

zaštita u kontekstu oznaka geografskog porijekla je uređena Zakonom o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina (*Sl. glasnik BiH*, br. 25/08 od 25. 03. 2008. godine).

ZZOGP je derogirao odredbe Glave II, Vrste prava industrijskog vlasništva, Odjeljak 4. – Geografska oznaka (čl. 116–126) Zakona o industrijskom vlasništvu BiH (*Sl. glasnik BiH*, br. 3/02 i 29/02) kao i odredbe koje se mogu shodno primijeniti na geografsku oznaku, odredbom čl. 90 st. 1 ZZOGP-a.

Međunarodni izvori prava zaštite geografskih oznaka porijekla koje je ratifikovala BiH su:

- Pariska konvencija o zaštiti industrijskog vlasništva od 20. marta 1883, revidirana 14. 12. 1900. god u Briselu, u Vašingtonu 2. 6. 1911. god, u Hagu 6. 11. 1925. god., u Londonu 2. 6. 1934. god, u Lisabonu 31. 10. 1958. god i u Štokholmu 14. 7. 1967. godine,
- Madridski sporazum o suzbijanju lažnih ili prevarnih oznaka porijekla na proizvodima od 14. 4. 1891. god. (revidiran u Briselu 14. 12. 1900. god., u Vašingtonu 2. 6. 1911. god., u Hagu 6. 11. 1925. god, u Londonu 2. 6. 1934. god., u Nici 15. 6. 1957. god. i Štokholmu 14. 6. 1967. godine), (odluka o ratifikaciji objavljena u *Sl. glasnik BiH*, br. 3/13),
- Lisabonski aranžman o zaštiti oznaka porijekla i njihovom međunarodnom registrovanju, i
- Konvencija o osnivanju Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo.

Sukladno odredbi čl. 91 ZZOGP-a odredbe međunarodnih ugovora u vezi sa oznakama geografskih porijekla, imenom porijekla i geografskom oznakom, kojima je pristupila BiH, primjenjuju se na predmete koje tretira ZZOGP i u slučaju sukoba s odredbama ZZOGP-a primjenjuju se odredbe međunarodnih ugovora.

Međunarodnim izvorom prava zaštite geografskih oznaka porijekla su i odredbe čl. 22–24 et al Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva Svjetske organizacije za trgovinu (World Trade Organization) koji će postati izvorom prava kada bude ratifikovan prije stupanja BiH u članstvo u STO.

2.3. Ratio legis pravne zaštite oznaka geografskog porijekla

Proizvodi koji potiču sa određenog geografskog lokaliteta i čiji kvalitet i pozitivne karakteristike su uzrokovane tim geografskim porijeklom imaju inherentno veću vrijednost od iste vrste proizvoda koja potiče sa drugog geografskog porijekla. Dodatno, postoji veća potražnja na tržištu za proizvode koji potiču sa određenog geografskog lokaliteta koje ima visoku reputaciju od potražnje za istim vrstama proizvoda koji potiču sa nerenomiranih lokacija porijekla.

Zaštita oznake geografskog porijekla doprinosi većoj tržišnoj vrijednosti proizvoda koja odgovara njegovim posebnim svojstvima i time stečenom ugledu. Zaštitom se sprječava zloupotreba ili neovlaštena upotreba geografske oznake od strane drugih lica.

Kao rezultat postoji velika kušnja i izazov za proizvođače te vrste proizvoda da svoje proizvode prodaju kao da su proizvodi sa porijeklom sa relevantnog geografskog lokaliteta odnosno da ih označavaju sa relevantnim oznakama na taj način neosnovano i parazitiski iskorištavajući i efektivno uništavajući inferiornim proizvodima reputaciju proizvoda sa relevantnog lokaliteta u pitanju.

Shodno tome, pravni poredak mora implementirati pravne mehanizme da bi se spriječilo ovo djelovanje nesavjesnih lica kojim dolazi do uništenja inherentne vrijednosti, reputacije i potražnje za proizvodima sa relevantnim porijeklom. Dodatno, kao i kod drugih grana prava intelektualnog vlasništva, potrebno je spriječiti i sankcionisati parazitsko, a društveno nepoželjno i štetno ponašanje nesavjesnih subjekata prava.

Društveno je korisno i poželjno da proizvodi koji imaju poseban kvalitet kao i pozitivne karakteristike usljed činjenice da potiču sa određenog geografskog lokaliteta budu promovirani, razvijeni i, ultimativno pravno zaštićeni kako bi se spriječilo uništenje njihove inherentne vrijednosti kao i parazitsko iskorištavanje multigeneracijskih napora i posebnosti fortunitetne geografije.

Zaštitom oznaka geografskog porijekla motiviraju se proizvođači sa relevantnog lokaliteta da ulažu u proizvodnju i dizanje kvalitete te osiguranje integriteta proizvoda, da vrše marketing i dodatni razvoj reputacije tih proizvoda.

Zaštitom geografskih oznaka porijekla pravni poredak podržava i motivira da subjekti prava nastave sa životom i djelovanjem obično u zapostavljenim ruralnim predjelima i lokalitetima, što je svakako pozitivno za društvo kao cjelinu.

Zaštitom poljoprivrednih, zanatskih i proizvoda domaće radinosti se potiče razvoj tradicionalnih metoda uzgajanja i proizvodnje relevantnih proizvoda čime se štuje tradicija geografske lokacije, razvija društveni identitet te podržava raznolikost ljudskog iskustva.

Dodatno, štiteći oznake geografskog porijekla pravni poredak doprinosi privredi kroz zaštitu dodatne vrijednosti koju mogućnost garantovanja porijekla proizvoda može iznjedriti u privrednom prometu.

Zaštitom geografskih oznaka porijekla štiti se i javni interes budući da kroz osiguravanje provinencije proizvoda sa određenog lokaliteta se podstiče odgovornost za sigurnosti i kvalitete proizvoda pa će biti manje vjerovatno da proizvođači će dozvoliti razvodnjavanje ili drugu diluciju proizvoda, uvođenje nečistoća i drugih primjesa koji mogu biti štetni za zdravlje i sigurnost korisnika tih proizvoda.

Svakako, u našoj državi razlog za zaštitu ove grane prava se ima naći i u tome što je naša država potpisala i ratifikovala relevantne međunarodne ugovore, uključujući i sa EU,

kojim se obavezala da će pružiti određene standarde kao i minimume zaštite oznaka geografskih porijekla te da je to jedan od uslova za postajanjem članice Svjetske trgovinske organizacije.

S druge strane, brojni su primjeri gdje kroz projekte zaštite oznaka geografskog porijekla proizvođači su, samo po osnovi da mogu garantovati porijeklo proizvoda kroz geografsku oznaku mogli ostvariti veću cijenu za relevantne proizvode bez dodatnih investicija u proizvodne kapacitete ili dizanje kvalitete.

BiH ima izniman potencijal za proizvode koji se mogu zaštititi oznakama geografskog porijekla te postoji moralni imperativ da se ta zaštita i ostvari. Kao ilustrativan nam treba biti primjer Republike Hrvatske koja je prije pristupanja te po pristupanju u EU poduzela značajne napore da zaštititi razne proizvode oznakama geografskog porijekla što već sad urodi značajnim plodom.

2.4. Primjer zaštite oznaka geografskog porijekla

2.4.1 Primjeri iz svijeta

Brojni su primjeri zaštićenih oznaka geografskog porijekla iz svijeta te inkrementalno, dizanjem svijesti o posebnosti tradicionalnih proizvoda i propagacijom podataka o reputaciji izvjesnih proizvoda taj krug se širi čineći pravljenje bilo kakvog komprehenzivnog spiska inherentno nezahvalnim.

Samo neki od zaštićenih oznaka geografskog porijekla su: kolumbijska kafa, tequila iz Meksika, afyon mramorni kamen iz Turske, ulje argana iz Maroka, avokado iz Floride, basmati riža iz Indije, longjing čaj iz Kine, narandže iz Floride, wagyu govedina iz Japana, bademi iz Kalifornije i brojni drugi.

Ilustracije radi navodimo breskve iz Pinggu pokrajine u Kini. Navodno se radi o geografskom lokalitetu gdje su breskve prvi put kultivirane pa je lokalitet idealan za razvoj posebno kvalitetnih breskvi. Okus je iznimno sladak a tekstura posebno ugodna u ustima. Zbog reputacije i pozitivnih karakteristika pinggu breskvi cijena posebnih primjera može biti i nekoliko stotina konvertibilnih maraka.

Primjer zaštićene geografske oznake porijekla je tequila, kojom se može označavati pod tim imenom alkoholno piće koje sadrži biljke agave (slično kaktusu) koje su rasle i koje su procesuirane samo u ograničenom geografskom području Jalisco u Meksiku). Zaštitom geografske oznake proizvođači su mogli investirati u izgradnju reputacije ovog pića te spriječiti druge proizvođače iz okružnih pokrajina da razvodne reputaciju koristeći druge primjese koje imaju negativan utjecaj na distingtivan okus koji je učinio tekilu traženim pićem širom svijeta.

Primjer zaštićene oznake geografskog porijekla je i Parmigiano Reggiano sir koji se na našem podneblju zove "Parmezan", koji se može praviti i primjereno označavati samo

ukoliko potiče od mljeka krava koje se uzgajaju i ukoliko je napravljen na teritoriji provincija Bologna (lijeva obala rijeke Reno), Mantova (desna obala rijeke Po), Modena, Parma i Reggio Emilia. Zbog stroge kontrole korištenja ove geografske oznake ovaj sir uživa visoku reputaciju širom svijeta.

Primjer je i Huile Dolive De La Vallee Des Baux De Provence, geografska oznaka porijekla za masline sa geografskog lokaliteta Bouches-du-Rhone u francuskoj. Radi se o posebno fragrantnoj vrsti maslina koja se uzgaja na geografskom lokalitetu koji je 7 km širok i 25 km dug, uključuje 2300 proizvođača i predstavlja 20% nacionalne proizvodnje maslinovog ulja u Francuskoj. Kako se radi o imenu porijekla propisani su strogi uslovi za gustinu plantaža, veličinu drveća masline sa kojih se ubire plod, vremenskom intervalu unutar kojeg se masline moraju procesuirati nakon što se uberu i dr.

Primjer je i Chulucanas keramika iz Perua koja se proizvodi u provinciji Morropon, oblast Piura a radi se o karakterističnoj grnčariji visoke kvalitete i karakteristične crne boje sa bijelim motivima u obliku kapi kiše.

Prethodna četiri primjera su iz WIPO, *Publication No. 942(E)*.

Cijenjenog čitaoca upućujemo na studije slučaja posebno interesantnih zaštićenih oznaka geografskog porijekla Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo, dostupne na: https://www.wipo.int/ipadvantage/en/search.jsp?ip_right_id=531&focus_id=

2.4.2 Primjeri iz Evropske unije

Kao što smo prethodno naveli, Evropska unija je značajno ulagala i nastavlja ulagati u razvijanje i zaštitu oznaka geografskog porijekla. Sistem zaštite oznaka porijekla u EU je razvijen i znatno složeniji nego je slučaj u našoj državi.

U Evropskoj uniji, poljoprivredni ili prehrambeni proizvod proizveden i/ili prerađen u skladu sa specifikacijom mora biti označen na način da pored registriranog naziva ima i vidljivi navod “zaštićena oznaka izvornosti”, odnosno “zaštićena oznaka geografskog porijekla” uz nanošenje pripadajućeg znaka.

Prikazane su zaštićene oznake u EU koje služe za označavanje tipičnih proizvoda vezanih za geografsko porijeklo, izvornost i tradicionalni ugled.

Prva slika označava ime porijekla (protected designation of origin, ili “PDO”) slijedi geografska oznaka (protected geographical indication ili “PGI”) i oznaka tradicionalnog ugleda hrane “garantovani tradicionalni specijalitet” (traditional speciality guaranteed ili “TSG”).

Sva tri navedena oblika zaštite služe za registraciju oznaka proizvoda čime se potvrđuje porijeklo proizvoda sa određenog područja. Proizvodi s navedenim oznakama podliježu kontroli u skladu sa legislativom kojom se potvrđuje propisani način proizvodnje i kvalitet.

NB: BiH nije implementirala sisteme označavanja oznaka geografskog porijekla kao u EU u ovo vrijeme.

Neki od primjera zaštićenih oznaka geografskog porijekla u EU su:

Tabela 3.2. Nazivi nekih zaštićenih proizvoda u Evropskoj uniji

Zaštićeni naziv proizvoda	Vrsta proizvoda	Porijeklo
Asiago	kravlji sir	Italijanska visoravan Asiago
Azafran de la Mancha	šafan	Španjolska regije La Mancha
Comte	kravlji sir	Francuska regija Comte
Gorgonzola	kravlji sir	Italijanski grad Gorgonzola
Jijona y Turron di Alicante	poslastica	Grad Jijona Španija
Manchego	ovcji sir	Spanjolska pokrajina La Mancha
Mozzarella di Bufala Campana	sir bivolji	Italija
Parmigiano Reggiano	sir -parmezan	Parma, Italija
Prosciutto di Parma	pršuta	Parma, Italija

Kao ilustrativan primjer navodimo zaštićenu oznaku geografskog porijekla Höri-Bülle, koji se odnosi na vrstu crvenog luka kod jezera Constance u lokalitetu Höri, koji je karakteriziran blagim, delikatnim okusom, intenzivnom crvenom bojom koja se ne gubi rezanjem i koji razvija dubok i nijansiran okus kuhanjem. Ovo je samo jedna ilustracija iznimno velikog broja kvalifikovanih proizvoda u EU zaštićenih oznakama geografskog porijekla a demonstrira dubinu potencijala koji se može ostvariti ovom granom pravne zaštite.

2.4.3 Primjer zaštićene oznake geografskog porijekla u Bosni i Hercegovini

Udruženje pčelara “Kesten” iz Cazina, BiH je registrovalo geografsku oznaku BAGO09001 za “kestenov med cazinske krajine”. Uslovno rečeno radi se o medu koji se dobiva ispašom pčela na beharu biljke kestena koja je posebno prominentna u relevantnoj regiji bosanske krajine koji je poznat po kestenu. Zaštićena je oznaka kao što je prezentovano u dostupnoj fotografiji te sistem kontrole kvalitete i potrebnih registrovanih svojstava relevantnog meda.

Od drugih primjera zaštićene oznake geografskog porijekla u BiH posebno izdvajamo gračaničko keranje, kao primjer zanatskog proizvoda nastao posebnom vrstom keranja kao kvalifikovanog postupanja povodom posebnog konca pletenja sa osebujnim karakteristikama.

Čitaoci koji žele potpuniji uvid u zaštićene oznake geografskog porijekla u BiH u vrijeme čitanja *Priručnika* trebaju konsultovati registar koji vodi Institut za intelektualno vlasništvo BiH.

NB: Sve naznačeno u ovom poglavlju ne predstavlja službeni stav autora niti drugih lica o zaštitivosti ili nezaštitivosti te statusu zaštićenosti bilo koje od naznačenih znakova geografskog porijekla u vrijeme pisanja priručnika kao i u vrijeme čitanja priručnika.

2.5. Odnos između žigovnog prava/žiga i prava zaštite oznaka geografskog porijekla/zaštićene oznake geografskog porijekla

Žigovno pravo i pravo zaštite oznaka geografskog porijekla su dvije zasebne grane prava sa zasebnim (iako sličnim) predmetima pravne zaštite, različitim postupkom sticanja

zaštite (za oznake geografskog porijekla taj postupak se sastoji od dva koraka, što nije slučaj sa žigom) te različitim institutima (homonimni nazivi i sl.) koje grane prava su uređene zasebnim pozitivnim pravnim pravilima – Zakon o žigu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) za žigovno pravo i Zakon o zaštiti oznaka geografskog porijekla (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) za pravo zaštite geografskih oznaka porijekla.

Žig je isključivo subjektivno pravo povodom znaka povodom i u kontekstu konkretnih registrovanih roba i usluga kojim znakom titular žiga označava bi razlikovao roba i usluga od istih ili sličnih roba i usluga u privrednom prometu. Nositelj žiga ima pravo da spriječi druge osobe da neovlašteno koriste znak koji je identičan ili sličan znaku koji je zaštićen žigom u kontekstu identičnih ili sličnih vrsta roba i usluga kao i da spriječi izvjesna druga nesavjesna djelovanja.

Predmet pravne zaštite kod oznaka geografskog porijekla može biti znak ili oznaka u širem smislu (koja bi također potencijalno mogla biti podobna za zaštitu žigom) kojim se označava da određeni proizvod potiče sa određenog geografskog lokaliteta i da kvalitet ili druge pozitivne karakteristike tog proizvoda su uzrokovane pretežno ili prvenstveno upravo usljed činjenice da taj proizvod potječe sa tog lokaliteta. Efektivno, predmet pravne zaštite jeste povezanost između proizvoda i lokaliteta sa kojeg taj proizvod potiče u kontekstu rezultirajućih kvaliteta tog proizvoda.

Žig je isključivo subjektivno pravo pa titular može zabraniti drugim licima da označavaju kvalifikovane vrste proizvoda i usluga sa žigom zaštićenim znakom i drugim neprimjerenim znakovima.

Kod zaštite geografskih oznaka porijekla ovlašteni korisnik nema isključivo subjektivno pravo kao što nosilac žiga ima, pa tako može postojati više ovlaštenih korisnika koji su se registrovali na relevantni način pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH i koji proizvode relevantnu vrstu proizvoda na relevantnom lokalitetu sa relevantnim karakteristikama a koji mogu koristiti zaštićenu oznaku geografskog porijekla. Ovlašteni korisnik može samo zabraniti drugim proizvođačima koji nisu ovlašteni korisnici da označavaju proizvode koji nisu proizvedeni na relevantnom lokalitetu relevantnim zaštićenim oznakama geografskog porijekla.

Žigovno pravo štiti funkciju distingviranja roba ili usluga korištenjem žigom zaštićenog znaka dok zaštićene oznake geografskog porijekla upućuju na određenu povezanost proizvoda i lokacije sa koje taj proizvod potiče koja ima utjecaja na kvalitet ili druge pozitivne karakteristike proizvoda u pitanju. Oslanjanjem na znak geografskog porijekla potrošači znaju da jedan proizvod potiče sa određenog mjesta i da ima određene kvalitete i osobine (npr. Prikaz vjetrenjače upućuje na Nizozemsku ili Eiffelov toranj upućuje na Francusku odnosno Pariz).

Predmeti pravne zaštite (znak za žig i geografska oznaka ili ime porijekla za pravo zaštite geografskog porijekla) mogu biti značajno slični u toj mjeri da nominalno mogu služiti kao predmeti pravne zaštite obje grane prava (ukoliko je znak distinktivan i

zadovoljava relevantne zakonske uslove) no *ratio legis* zaštite kao i svrha koja se postiže zaštitom su odvojene i različite kod ove dvije grane prava.

Sličnost između ove dvije grane prava je tolika da pojedini teoretičari intelektualnog vlasništva ove dvije grane svrstavaju u jednu granu prava i nazivaju zajedničkim imenom “pravo znakova razlikovanja”. U uporednom pravu poznajemo pravne sisteme koji ne pružaju pravnu zaštitu geografskim oznakama porijekla već pravna zaštita se ostvaruje putem instituta žigovnog prava a posebno žigova garancije i kolektivnih žigova. Ipak, radi se o dvije zasebne i različite grane prava.

Razlike postoje i kod pitanja karakteristika pravne zaštite. Naime, zaštita žigova je efektivno u svim državama zasnovana na sličnim ili gotovo sličnim shvatanjima, dok zaštita oznaka geografskog porijekla nije riješena na jedinstven način, posebno, kao što smo prethodno naveli, kada se uzme u obzir relativno protivljenje ovoj grani prava kod izvjesnih razvijenih država “novog svijeta”

Fundamentalna razlika se ima naći u tome što je žig subjektivno isključivo pravo dok subjektivno pravo kod zaštite oznaka geografskog porijekla je različito. Zaštićeni znak mogu da koriste svi ovlašteni korisnici te ni jedan ovlašteni korisnik nema isključivo pravo prema drugim ovlaštenim korisnicima već prema trećim licima. Također, kao što smo prethodno naznačili, žigom se može zaštititi znak koji razlikuje robe i usluge, dok ime porijekla ili geografska oznaka je moguća samo povodom proizvoda odnosno robe a ne i povodom usluga, *ex lege*.

Postoji relativno visoki stepen sličnosti između zaštićenih oznaka geografskog porijekla i kolektivnog žiga te žiga garancije kao dvije moguće vrste žiga (zajedno sa individualnim žigom). Često će postojati više ovlaštenih korisnika zaštićenih oznaka geografskog porijekla kao što kod kolektivnog žiga ili žiga garancije više lica će moći koristiti znak u pitanju zaštićen ovim vrstama žiga.

Znak koji bi bio zaštićen oznakom geografskog porijekla se nominalno može zaštititi kolektivnim žigom i da se pri tom ostvari isti ili analogan pravozaštitni učinak. U državama koje ne priznaju ili ograničeno priznaju zaštitu oznaka geografskog porijekla ukazivanje na porijeklo proizvoda se vrši putem kolektivnog žiga.

Za razliku od prava žiga, u pravu zaštite oznake geografskog porekla nema izuzetaka usljed “čuvenih” oznaka geografskog porekla pa samim tim ni izuzetka od načela specijalnosti (koje nije načelo prava zaštite oznaka geografskog porijekla per se jer priroda imena porijekla ili geografske oznake upućuje na to da je znak ili oznaka izravno i korelativno vezana za jednu vrstu proizvoda pa nije moguće, kao što je slučaj sa žigom, steći pravnu zaštitu oznakom geografskog porijekla za više različitih vrsta proizvoda (moguće je istom oznakom dezignirati više zasebnih zaštićenih oznaka geografskog porijekla ali je svaka oznaka indidentalna i neovisna od druge oznake, kao što bi bio na primjer slučaj eventualno sa “švicarskim satom” i “švicarskim sirom”). Samim tim ne

postoji ekvivalent Ničanske klasifikacije roba i usluga u pravu zaštite oznaka geografskog porijekla).

Razlika između žigovnog prava i prava zaštite oznaka geografskog porijekla je i u tome što oznaka geografskog porijekla mora da ukazuje da na to da proizvodi doista potiču sa određenog područja. Ne može biti predmet zaštite oznaka koja upućuje na geografsko područje koje nema veze sa stvarnim mjestom porijekla proizvoda ("Florida" za automobil; "Mont-Blan" za naliv pera).

Visoki stepen sličnosti između žigovnog prava i prava zaštite oznaka geografskog porijekla rezultira korelativnim korektivnim mjerama.

Kao rezultat žigom se ne može zaštititi znak koji se sastoji isključivo od oznaka ili podataka geografskog porijekla proizvoda (čl. 6 st. 1 tačka e ZoŽ-a), znaka koji svojim izgledom ili sadržajem može obmanuti javnost u odnosu na geografsko porijeklo robe (čl. 6 st. 1 tačka h ZoŽ-a), znak koji je znak za vino i koji sadrži ili se sastoji od geografske oznake koja služi za označavanje vina ili koji je znak za jako alkoholno piće koji sadrži ili se sastoji od geografske oznake koja služi za označavanje jakih alkoholnih pića, u odnosu na vina ili jaka alkoholna pića koja nisu sa tog geografskog porijekla (čl. 6 st. 1 tačka m ZoŽ-a) te znak koji je isključivo ime porijekla međunarodno registrirano da važi za teritoriju BiH (čl. 6 st. tačka n ZoŽ-a).

Nositelj trgovačkog imena ili žiga može u roku od 3 mjeseca podnijeti prigovor na objavljenu prijavu imena porijekla odnosno geografske oznake, ako je neka od njih u potpunosti ili djelimično identična sa trgovačkim imenom ili žigom koji su registrirani u dobroj vjeri, pod uslovom da bi registracija imena porijekla odnosno geografske oznake mogla ugroziti pravo tog trgovačkog imena ili žiga, uzimajući u obzir stvarnu vjerovatnoću izazivanja zabune u javnosti.

Nositelj žiga visokog ugleda (čuveni žig) i nositelj nesumnjivo poznatog žiga, u smislu člana 6. bis Pariske konvencije za zaštitu industrijskog vlasništva, koji su poznatost i ugled stekli ranijim dugotrajnim korištenjem u BiH, mogu u roku od 3 mjeseca podnijeti prigovor na objavljenu prijavu imena porijekla ili geografske oznake, ako bi registracija imena porijekla ili geografske oznake mogla dovesti potrošače u zabludu o pravom porijeklu proizvoda.

Odredbe ZZOGP-a neće uticati na podobnost za registraciju, valjanost registracije žiga ili prava na korištenje žiga na osnovu činjenice da je takav žig identičan ili sličan registrovanoj geografskoj oznaci, ako je žig koji je u pitanju prijavljen ili registrovan u dobroj vjeri ili su prava na žig stečena kroz upotrebu u dobroj vjeri prije dana stupanja na snagu ovog zakona ili prije nego što je geografske oznaka zaštićena u svojoj zemlji porijekla, u skladu s odredbom čl. 56 ZZOGP-a.

2.5.1. Nekonkurentnost zaštite žigom i zaštićenim geografskim oznakama porijekla

Oznaka koja je zaštićena registrovanim imenom porijekla ili geografskom oznakom može biti i predmetom zaštite žigom, te obratno.

Činjenica da znak/oznaka je zaštićena žigom neće imati utjecaj na zaštitu istog znaka/oznake imenom porijekla ili geografskom oznakom, i obratno, osim na način koji je izričito uređen relevantnom odredbama a posebno čl. 58 ZZOGP-a.

Naime, ako je registrovano ime porijekla ili geografska oznaka predmet prijavljenog ili registrovanog žiga, takav žig se ne može prenositi, ustupati, davati u zalog i biti predmetom sličnih prenošenja pravnim poslovima, u skladu s odredbom čl. 58 st. 2 ZZOGP-a.

Dodatno, ukoliko se radi o registrovanom imenu porijekla ili geografskoj oznaci povodom kojih postoji više ovlaštenih korisnika, oznaka u pitanju će moći biti zaštićena samo kolektivnim žigom ili žigom garancije, kao vrstama žiga (postoji još individualni žig kao vrsta žiga) s u skladu s odredbom čl. 58 ZZOGP-a.

3. Sadržaj i obim prava koja ima ovlašteni korisnik imena porijekla ili geografske oznake

Ime porijekla ili geografsku oznaku povodom koje je pokrenut ili završen postupak registracije pred Institutom mogu koristiti samo lica kojima je priznat status ovlaštenog korisnika relevantnog imena porijekla ili geografske oznake i koja su na primjeren način i sa tim statusom upisana u odgovarajući registar pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH, u skladu s odredbom čl. 54 st. 1 ZZOGP-a.

3.1. Isključiva prava ovlaštenog korisnika

Ovlašteni korisnik imena porijekla ili geografske oznake ima isključivo pravo (u odnosu na lica koja nisu ovlašteni korisnik ali ne prema drugim ovlaštenim korisnicima) da relevantni znak ili oznaku koja je zaštićena imenom porijekla ili geografskom oznakom (kao subjektivnim pravima) koristi na svake moguće načine radi obilježavanja proizvoda na koje se ime porijekla odnosno geografska oznaka odnosi, u skladu s odredbom čl. 54 st. 2 ZZOGP-a.

Sadržaj prethodno izloženog prava ovlaštenog korisnika imena porijekla ili geografske oznake, između ostalog, obuhvata i korištenje oznake zaštićene imenom porijekla ili geografskom oznakom fiksiranjem ili na drugi način integriranjem u/sa ambalažama, katalozima, prospektima, oglasima, posterima i drugim oblicima davanja i komuniciranja ponude, uputstvima, računima, poslovnoj prepisci i drugim oblicima poslovne komunikacije i dokumentacije, u skladu s odredbom čl. 54 st. 4 ZZOGP-a.

Ovlašteni korisnik imena porijekla ili geografske oznake ima isključivo pravo prema licima koja nisu ovlašteni korisnik da uvozi i izvozi proizvode na koje se zaštićena geografska oznaka ili ime porijekla odnosi koji su obilježeni na bilo koji način relevantnom oznakom zaštićenom imenom porijekla ili geografskom oznakom, u skladu s odredbom čl. 54 st. 4 ZZOGP-a.

Lice koje je ovlašteni korisnik imena porijekla pored što ima pravo da koristi znak zaštićen imenom porijekla odnosno ime porijekla povodom proizvoda na koje se ime porijekla odnosi također ima zasebno isključivo subjektivno pravo (prema licima koja nisu ovlašteni korisnik imena porijekla) da obilježava proizvode na koje se ime porijekla odnosi posebnom oznakom koja se sastoji od riječi: "kontrolirano ime porijekla", u skladu s odredbom čl. 54 st. 3 ZZOGP-a.

3.1.1. Nedopuštene radnje korištenja zaštićenog imena porijekla ili geografske oznake

Nije dopušteno korištenje zaštićenog imena porijekla odnosno geografske oznake u sljedećim slučajevima:

- a) korištenje od strane lica koje ne obavlja i nema upisanu potrebnu djelatnost u određenom registar,
- b) bilo koje korištenje oznake zaštićene imenom porijekla ili geografskom oznakom za označavanje proizvoda čiji su kvaliteti, ugled ili neka druga karakteristika lošiji od onoga što je upisano u registar u pogledu imena porijekla odnosno geografske oznake,
- c) bilo koje korištenje oznake zaštićene imenom porijekla ili geografskom oznakom radi označavanja proizvoda koji nisu obuhvaćeni registracijom imena porijekla ili geografske oznake, ali koji su iste vrste kao proizvodi obuhvaćeni registracijom,
- d) bilo koje korištenje lažnog ili prevarnog obavještanja u pogledu geografskog porijekla, prirode i kvaliteta proizvoda na pakiranju, propagandnom materijalu ili drugim dokumentima tako da se ostavlja utisak postojanja veze između proizvoda i zaštićenog imena porijekla ili zaštićene geografske oznake,
- e) bilo koje korištenje oznake zaštićene imenom porijekla ili geografskom oznakom, iako tačno u pogledu naziva teritorije, regije ili mjesta s kojeg proizvod potiče, koje može da navodi javnost na pogrešan zaključak da proizvod potiče s drugog područja od lokaliteta sa kojeg proizvod zaista i potiče,
- f) bilo koje korištenje prijevoda, transkripcije ili transliteracije oznake zaštićene imenom porijekla ili geografskom oznakom čak i kada je naznačeno realno i istinsko porijeklo proizvoda i naziva koji je praćen izrazima kao što su "stil", "tip", "metod", "po postupku", "način", "imitacija", "proizveden u" i sl., kao i
- g) svaki drugi postupak koji bi mogao dovesti javnost u zabludu o geografskom porijeklu proizvoda,

sve u skladu s odredbom čl. 55 st. 1 ZZOGP-a

3.1.2. Ograničenje prava iz zaštićenog imena porijekla ili geografske oznake

Ovlašteni korisnik nema pravo ograničiti korištenje od strane lica koje nije ovlaštenim korisnikom naziva koji je dio naziva preduzeća tokom njegovog djelovanja, u skladu s odredbom čl. 55 st. 2 ZZOGP-a. Ovo ograničenje ograničenja prava iz zaštićenog imena porijekla ili geografske oznake je i samo ograničeno tako što ovlašteni korisnik će se moći protiviti takvom djelovanju relevantnog lica ukoliko se takvo korištenje od strane lica koje nije ovlaštenim korisnikom se čini radi obmanjivanja javnosti.

Ovlašteni korisnik nema pravo i odredbe ZZOGP-a se neće odnositi na podobnost za registriranje, valjanost registracije znaka zaštitom žigom ili prava za korištenje žiga na osnovu činjenice da je znak koji bi bio zaštićen žigom identičan ili sličan registriranoj geografskoj oznaci, ako je žig (kao subjektivno pravo) prijavljen ili registriran u dobroj vjeri ili su prava na žig stečena kroz upotrebu u dobroj vjeri prije dana stupanja na snagu ZZOGP-a ili prije nego je relevantna geografska oznaka zaštićena u zemlji porijekla, u skladu s odredbom čl. 56 ZZOGP-a.

Ovlašteni korisnik nema pravo i odredbe ZZOGP-a se neće odnositi na lice da u svom poslovanju koristi svoje lično ime ili ime svog prethodnika u poslu/pravu, osim ako to ime relevantnim korištenjem može da dovede javnost u zabludu, u skladu s odredbom čl. 57 ZZOGP-a.

3.2. Zabrana prijenosa

Registrovano ime porijekla ili geografske oznake ne može biti predmet ugovora o prijenosu prava, ugovora o licenci, o zalogu, o franšizi i sličnih pravnih poslova koji kao *cau- zu* imaju prenos prava koje proizlazi iz zaštićenog imena porijekla ili geografske oznake ili statusa ovlaštenog korisnika, u skladu s odredbom čl. 58 ZZOGP-a.

Ova odredba osigurava da drugo lice koje ne djeluje na potrebnom geografskom lokalitetu, ne proizvodi relevantne proizvode ili po drugoj osnovi se ne može kvalifikovati ovlaštenim korisnikom ne može steći pravnu osnovu za korištenje znaka ili oznake zaštićene imenom porijekla ili geografskom oznakom pravnim poslom sa ovlaštenim korisnikom.

Kao rezultat jedina pravna osnova za sticanje statusa ovlaštenog korisnika jeste originalno provođenjem propisanog postupka i registracijom pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH.

4. Upravnosudska zaštita registrovanih oznaka geografskog porijekla

4.1. Žalbeni postupak pred Institutom za intelektualno vlasništvo BiH

Protiv odluka Instituta za intelektualno vlasništvo BiH donesenih u prvom stepenu tokom postupka registracije imena porijekla ili geografske oznake ili sticanja statusa ovlaštenog korisnika može se izjaviti žalba u roku od 15 dana od dana dostavljanja odluke.

Druge strane u postupku, koji je okončan odlukom protiv koje se podnosi žalba, smatraju se strankama u žalbenom postupku.

Sadržaj žalbe je uređen čl. 68 ZZOGP-a.

O žalbi odlučuje drugostepeni organ – “Komisija za žalbe Instituta” koja se sastoji se od 3 člana: predsjednik i zamjenici, a imenuje ih Vijeće ministara BiH.

Predsjednik i članovi Komisije za žalbe imaju položaj nezavisnih stručnjaka.

Komisija odlučuje na osnovu podnesene žalbe, a kada je neophodno može se odrediti održavanje usmene rasprave.

4.2. Upravni spor

Protiv konačnih rješenja Instituta za intelektualno vlasništvo može se pokrenuti upravni spor pred Sudom BiH u roku od 30 dana.

Tužba se podnosi Upravnom odjeljenju Suda BiH koje u nejavnoj sjednici odlučuje o zakonitost pobijanog konačnog upravnog akta Instituta.

Odluka vijeća za upravne sporove je konačna i protiv iste se ne može izjaviti žalba, nego vanredni pravni lijekovi: zahtjev za preispitivanje sudske odluke, te zahtjev za zaštitu zakonitosti koji se mogu izjaviti u roku od 30 dana od dostavljanja stranci sudske odluke čije se preispitivanje traži.

O vanrednim pravnim lijekovima odlučuje Apelaciono odjeljenje Suda BiH.

5. Građanskopravna zaštita oznaka geografskog porijekla

5.1. Povreda zaštićenog imena porijekla ili geografske oznake

Pod povredom imena porijekla ili geografske oznake smatra se svako neovlašteno korištenje imena porijekla ili geografske oznake od strane lica kojima nije priznat status ovlaštenih korisnika tog imena porijekla odnosno te geografske oznake i koja nisu

upisana u odgovarajući registar i činjenje neke od nedopuštenih radnji u smislu odredbe člana 55. ZZOGP-a

5.1.1 Aktivna legitimacija

Tužbu zbog povrede prava može podnijeti:

- a) domaće fizičko ili pravno lice koje na određenom geografskom području proizvodi proizvode koji se označavaju nazivom tog geografskog područja,
- b) udruženja osoba iz tačke a), privredne komore, udruženje potrošača, općinska, kantonalna, entitetska i državna tijela zainteresirana za zaštitu imena porijekla, odnosno geografske oznake u okviru svojih ovlaštenja,
- c) strana fizička ili pravna lica, odnosno udruženja, ako je ime porijekla odnosno geografska oznaka priznata u zemlji porijekla, kada to proizlazi iz međunarodnih ugovora,
- d) ovlašteni korisnik imena porijekla ili geografske oznake,
- e) udruženje potrošača i pravobranitelj BiH,

u skladu s odredbom čl. 75 st. 1 ZZOGP-a i čl. 19 ZZOGP-a na koji čl. 75 st. 1 ZZOGP-a upućuje.

5.1.2. Rok za podnošenje tužbe

Tužba zbog povrede registrovanog imena porijekla ili geografske oznake može se podnijeti u roku od 3 godine (subjektivni rok) od dana kada je tužitelj saznao za povredu i učinoca, a najkasnije u roku od 5 godina (objektivni rok) od dana kada je povreda prvi put učinjena, u skladu s odredbom čl. 76 ZZOGP-a.

5.1.3. Tužbeni zahtjevi

Tužitelj tužbom zbog povrede zaštićenog imena porijekla ili geografske oznake može da zahtijeva:

- a) utvrđivanje povrede prava,
- b) zabranu daljnjeg činjenja počinjene povrede i budućih sličnih povreda, prestankom ili suzdržavanjem od radnji koje to pravo povređuju,
- c) uklanjanje stanja nastalog povredom prava,
- d) povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih osoba,
- e) potpuno uklanjanje predmeta povrede iz privrednih tokova,
- f) uništenje predmeta kojima je počinjena povreda prava,
- g) uništenje sredstava koja su isključivo ili pretežno namijenjena ili su koriste za činidbu povreda i koja su vlasništvo povreditelja,

- h) prepuštanje predmeta povrede nositelju prava uz naknadu troškova proizvodnje,
- i) naknadu imovinske štete i opravdanih troškova postupka,
- j) objavljivanje presude o trošku tuženog,

u skladu s odredbom čl. 71 st. 1 ZZOGP-a.

Ova odredba je efektivno analogna odredbama kojim se uređuju mogući tužbeni zahtjevi u drugim granama prava industrijskog vlasništva te autorskog i srodnih prava. Relevantno je iskazano o ovim tužbenim zahtjevima u tim poglavljima i na zaštitu oznaka geografskog porijekla.

5.1.4. Dužnosti suda

Sud je dužan prilikom odlučivanja o zahtjevima iz člana 71. stav 1. tačke c.), d.), e.), f.), g.) i h.) ZZOGP-a uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, a posebno srazmjer između težine učinjene povrede i zahtjeva, kao i interes ovlaštene osobe da se osigura efektivna zaštita prava, u skladu s odredbom čl. 71 st. 2 ZZOGP-a.

U postupku protiv osobe čije su usluge iskorištene za povredu prava, a postojanje te povrede je već pravosnažno utvrđeno u postupku prema trećoj osobi, pretpostavlja se postojanja povrede prava, u skladu s odredbom čl. 71 st. 3 ZZOGP-a.

Postupak po ovim tužbama je hitan (čl. 71 st. 4 ZZOGP-a).

Sud koji postupka po tužbi zbog povrede prava, dužan je da donese rješenje o prekidu parničnog postupka do konačne odluke Instituta ako je pred Institutom pokrenut postupak za utvrđivanje da je određena geografska oznaka postala generički, odnosno uobičajeni naziv za određeni proizvod, kao i postupak za ukidanje rješenja o priznanju statusa ovlaštenog korisnika imena porijekla ili geografske oznake, te postupak proglašenja ništavim rješenja o registraciji imena porijekla ili geografske oznake.

5.2. Naknada štete

Za sve povrede prava iz Zakona vrijede opća pravila o naknadi štete i odgovornosti za štetu, osim ako zakonom nije drugačije određeno. Lice koje povrijedi ime porijekla ili geografsku oznaku dužno je da plati svim licima koja imaju status ovlaštenog korisnika tog imena porijekla, odnosno geografske oznake odštetu u obimu koji se određuje prema općim pravilima o naknadi štete, u skladu s odredbom čl. 73 ZZOGP-a.

5.3. Penali

Ako je povreda imena porijekla ili geografske oznake učinjena namjerno ili krajnjom nepažnjom, tužitelj može od lica koje je povrijedilo ime porijekla ili geografsku oznaku tražiti naknadu do trostrukog iznosa stvarne štete i izmakle dobiti, u skladu s odredbom čl. 74 st. 1 ZZOGP-a.

Pri odlučivanju o zahtjevu za plaćanje penala sud će uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito obim štete, stepen krivice povredioca, i preventivni cilj penala.

5.4. Privremene mjere

Privremene mjere propisane ZZOGP-om predstavljaju efikasno sredstvo u borbi protiv lica koja povređuju registrovano ime porijekla ili geografsku oznaku, a rješenja u zakonskim odredbama su usklađena sa odredbom člana 50. Ugovora TRIPS i člana 9. Direktive EU o ostvarivanju prava.

Odredbe člana 77. Zakona o privremenim mjerama predstavljaju *lex specialis* u odnosu na odredbe o privremenim mjerama u Zakonu o prinudnom izvršenju i osiguranju, a ostale odredbe tog zakona se primjenjuju na odgovarajući način.

Sud može odrediti privremenu mjeru radi osiguranja zahtjeva, ako predlagač učini vjerojatnim:

- a) da je nositelj prava iz Zakona o zaštiti oznaka geografskog porijekla
- b) da je njegovo pravo povrijeđeno ili da prijeti opasnost od povrede (čl. 77 st. 1 ZZOGP-a).

Nositelj prava mora da učini vjerojatnim i jednu od slijedećih pretpostavki:

- a) opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano
- b) da je privremena mjera potrebna radi sprečavanja nastanka štete koju će kasnije teško popraviti ili
- c) da pretpostavljeni povreditelj, donošenjem privremene mjere koja bi se kasnije u postupku pokazala neopravdanom, ne bi pretrpio veće negativne posljedice od onih koje bi bez donošenja iste pretrpio nositelj prava (čl. 77 st. 2 ZZOGP-a).

Privremena mjera se može predložiti i bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane. U tom slučaju, nositelj prava je dužan osim gore navedenih uslova, da učini vjerojatnim da bi bilo kakvo odgađanje donošenja privremene mjere prouzrokovalo nositelju prava nastanak štete koju bi bilo teško popraviti. U ovom slučaju donošenja privremene mjere, sud će rješenje o privremenoj mjeri dostaviti suprotnoj strani odmah nakon njenog provođenja.

Nositelj prava ne mora dokazivati opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano ako učini vjerojatnim da će predložena mjera prouzrokovati pretpostavljenom povreditelju samo neznatnu štetu.

Ako se zahtjevi trebaju ostvariti u inostranstvu, onda se pretpostavlja da opasnost postoji.

Primjećujemo relativno visok stepen analogije u normama kojim se uređuju privremene mjere sa istim u drugim granama prava industrijskog vlasništva te autorskog i srodnih prava.

Privremenom mjerom se treba postići cilj osiguranja zahtjeva, pa stoga tužitelj može tražiti da se:

- a) pretpostavljenom povreditelju zabrane radnje kojima se povređuje pravo iz Zakona
- b) oduzmu i, uklone iz prometa i pohrane predmeti povrede i sredstva povrede koji su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjeni, odnosno koji se upotrebljavaju za činjenje povreda (čl. 77 st. 7 ZZOGP-a)

5.4.1. Privremena mjera prije podnošenja tužbe

Privremena mjera se može tražiti i odrediti i prije podnošenja tužbe. Sud u tom slučaju rješenjem određuje i rok u kojem predlagatelj mora da podnese tužbu radi opravdanja mjere koji ne može biti duži od 20 radnih dana, odnosno 31 kalendarskog dana od dana dostavljanja rješenja predlagatelju, zavisno od toga koji rok ističe kasnije.

5.4.2. Prigovor

Na rješenje o privremenoj mjeri može se izjaviti prigovor u roku od 8 dana od dostavljanja rješenja. Suprotnoj strani se dostavlja prigovor na odgovor koji se može dati u roku od 3 dana. Ovi rokovi nisu određeni Zakonom o zaštiti oznaka geografskog porijekla, već su isti određenju Zakonom o parničnom postupku Federacije BiH, Zakonom o parničnom postupku Republike Srpske, Zakonom o parničnom postupku Brčko distrikta, odnosno Zakonom o izvršnom postupku pred Sudom BiH.

Sud o prigovoru mora da odluči u roku od 30 dana od dana podnošenja odgovora na prigovor, odnosno isteka roka za podnošenje tog odgovora.

Postupak u vezi sa izdavanjem privremenih mjera je hitan.

5.5. Osiguranje dokaza

Rješenje o osiguranju dokaza sud može donijeti ako predlačač pruži sudu razumne dokaze o tome:

- a) da je nositelj prava iz Zakona,
- b) da je njegovo pravo povrijeđeno ili da prijete stvarna opasnost od povrede,
- c) da će dokazi o toj povredi biti uništeni ili kasnije neće moći biti izvedeni, u skladu s odredbom čl. 78 st. 1 ZZOGP-a.

Rješenje o osiguranju dokaza sud može donijeti i bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane, ako predlačač pored uslova gore nabrojanih pod tačkama a, b, i c, učini vjerovatnim i postojanje opasnosti da će dokaz o povredi, zbog radnji protivnika biti uništeni ili da se kasnije neće moći izvesti. Rješenje o osiguranju dokaza u tom slučaju sud dostavlja suprotnoj strani odmah poslije izvođenja dokaza.

Sud može rješenjem o osiguranju dokaza iz člana 78. stav 1. Zakona odrediti da se izvede bilo koji dokaz, a naročito:

- a) uviđaj prostorija, poslovne dokumentacije, inventara, baze podataka, kompjuterskih memorijskih jedinica ili drugih stvari,
- b) oduzimanje uzoraka predmeta povrede,
- c) pregled i predaju dokumenata,
- d) određivanje i saslušanje vještaka,
- e) saslušanje svjedoka (čl. 78 st. 4 ZZOGP-a).

Osiguranje dokaza se može tražiti i poslije pravosnažno okončanog postupka, ako je to potrebno radi pokretanja postupka prema vanrednim pravnim sredstvima ili za vrijeme takvog postupka.

U postupku za osiguranje dokaza primjenjuju se odgovarajuće odredbe Zakona o parničnom postupku, a koje se odnose na privremene mjere, osim ako ovim Zakonom nije drugačije rečeno.

Postupak osiguranja dokaza je hitan.

Ako se dokaže da je postupak osiguranja dokaza bio neopravdan, suprotna strana može da traži:

- a) vraćanje oduzetih predmeta,
- b) zabranu upotrebe pribavljenih informacija
- c) naknadu štete (čl. 78 st. 8 ZZOGP-a).

Sud mora u postupku osiguranja dokaza da osigura zaštitu povjerljivih podataka stranaka i da vodi brigu o tome da se sudski postupak ne zloupotrebljava isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotne strane.

5.6. Dužnost obavještavanja

U toku parnice zbog povrede prava, sud može na osnovu opravdanog zahtjeva jedne od strana u postupku naložiti povreditelju prava da dostavi podatke o izvoru i distributivnim kanalima robe ili usluga kojima se povređuje pravo iz Zakona, u skladu s odredbom čl. 79 ZZOGP-a.

Sud može naložiti da te podatke dostave sudu i lica koja u obimu komercijalne djelatnosti:

- a) posjeduje robu za koju se sumnja da se njome povređuje pravo iz Zakona ili
- b) koriste usluge za koje se sumnja da se njima povređuje pravo iz Zakona, ili
- c) pružaju usluge za koje se sumnja da se njima povređuje pravo iz Zakona (čl. 79 st. 2 ZZOGP-a).

Smatra se da je neka radnja poduzeta u obimu komercijalne djelatnosti ako je poduzeta za pribavljanje posredne ili neposredne ekonomske koristi.

Pojam komercijalne djelatnosti ne obuhvata radnje savjesnih krajnjih potrošača.

Sud može naložiti da podatke iz prvog stava sudu dostavi i lice koje je od nekog od lica navedenih u drugom stavu (posjednik robe ili korisnik usluge ili davalac usluga) označeno kao umiješano u proizvodnju, izradu i distribuciju robe ili pružanja usluga za koje se sumnja da se njime povređuje pravo iz zakona.

Podaci koji se traže mogu naročito da obuhvate:

- a) ime, adresu, odnosno firmu i sjedište proizvođača, izrađivača, distributera, dobavljača i drugih prethodnih posjednika robe, odnosno davalaca usluga, kao i namjeranih prodavatelja na veliko i malo,
- b) podatke o količinama proizvedene, izrađene, isporučene, primljene ili naručene robe ili usluga, kao i o cijenama ostvarenih za odnosnu robu i usluge (čl. 79 st. 6 ZZOGP-a).

5.7. Izvođenje dokaza

Ako sud odluči da izvede predloženi dokaz koji se nalazi kod suprotne strane, ta strana je dužna na zahtjev suda da preda dokazna sredstva kojima raspolaže, u skladu s odredbom čl. 80 st. 1 ZZOGP-a).

Ako se radi o povredi koja dostiže obim komercijalne djelatnosti, a bankarska, financijska i poslovna dokumentaciju je pod kontrolom suprotne strane, ta strana je dužna na zahtjev suda da preda dokazna sredstva kojima raspolaže.

Poslije izvođenja dokaza sud mora da osigura zaštitu povjerljivih podataka stranaka i da vodi brigu o tome da se sudski postupak ne zloupotrebljava isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotne stranke.

U postupku izvođenja dokaza primjenjuju se odgovarajuće odredbe Zakona o parničnom postupku, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

5.7.1. Sredstvo osiguranja za suprotnu stranku

Sud može na zahtjev stranke protiv koje je pokrenut postupak za određivanje privremene mjere ili osiguranja dokaza, odrediti odgovarajući novčani iznos na teret podnositelja zahtjeva kao sredstvo osiguranja, u slučaju da je zahtjev bude neosnovan, u skladu s odredbom čl. 81 ZZOGP-a.

6. Carinske mjere zaštite oznaka geografskog porijekla

Zaštitu kod nadležnog carinskog organa može tražiti nositelj isključivih prava prema ZZOGP-u, ako opravdano sumnja da će doći do uvoza, tranzita ili izvoza robe proizvedene suprotno odredbama ovog zakona, u skladu s odredbom čl. 82 st. 1 ZZOGP-a. To

lice podnosi zahtjev (sa svim neophodnim podacima propisanim članom 82. stav 2. tačka a, b, c, d, e i f Zakona) za zaštitu svojih prava putem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet.

Ako carinski organ udovolji ovom zahtjevu, on o tome obavještava sve carinske ispostave i nosioca prava.

6.1. Privremeno zadržavanje robe

Ako carinska ispostava prilikom provođenja carinskog postupka nađe robu koja odgovara opisu robe iz odluke nadležnog carinskog organa, ona će tu robu privremeno zadržati od daljnjeg puštanja u promet (čl. 83 st. 1 ZZOGP-a). Odluka o privremenom zadržavanju robe uručuje se njezinom uvozniku.

U odluci o zadržavanju robe određuje se da se vlasnik robe, odnosno lice koje je ovlašteno za raspolaganje robom, u roku od deset radnih dana od dana privremenog zadržavanja, može izjasniti o tome da li se radi o krivotvorenoj robi, odnosno drugoj povredi prava iz ZZOGP-a.

Ako carinski organ ne primi pisano izjašnjenje vlasnika ili lica ovlaštenog za raspolaganje robom u navedenom roku, može na zahtjev i o trošku nositelja prava, privremeno zadržanu robu oduzeti i uništiti.

6.2. Tužba zbog povrede prava

Ako vlasnik robe ili lice ovlašteno za raspolaganje robom u roku od 10 radnih dana podnese izjavu da se ne radi o krivotvorenoj robi, odnosno drugoj povredi prava iz ZZOGP-a, nositelj prava može u roku od 10 radnih dana od primanja obavještenja o takvoj izjavi, podnijeti tužbu zbog povrede prava, u skladu s odredbom čl. 83 st. 5 ZZOGP-a. Ako posebne okolnosti slučaja to opravdavaju, carinski organ može, na zahtjev nositelja prava, odrediti dodatni rok za podnošenje tužbe, koji ne može biti duži od deset radnih dana.

Ako nositelj prava ne podnese tužbu, privremeno zadržana roba se pušta u traženu carinski dopuštenu upotrebu, odnosno promet.

Ako nositelj prava podnese tužbu i nadležni sud donese odluku o privremenoj mjeri zadržavanja robe u roku od 10 radnih dana, carinski organ donosi odluku o zapljeni robe do donošenja pravosnažne sudske odluke.

6.3. Postupanje po službenoj dužnosti

Ako carinska ispostava u provedbi carinskog postupka u vezi s uvozom, tranzitom ili izvozom robe opravdano sumnja da su određenom robom povrijeđena prava prema ovom zakonu, ona će privremeno zadržati puštanje te robe u promet i o tome obavijestiti carinski organ (postupanje po službenoj dužnosti), u skladu s odredbom čl. 84 st. 1 ZZOGP-a.

Carinski organ pismeno obavještava nositelja prava u roku od 5 radnih dana od dana zadržavanja robe, o sumnji da se radi o povredi njegovih prava i o mogućnosti podnošenja zahtjeva iz člana 82 ZZOGP-a u roku od 5 radnih dana od zadržavanja robe.

Ako nositelj prava podnese zahtjev sa svim propisanim podacima i dokazima koje zahtjev mora sadržavati, kao i u slučaju podnošenje zahtjeva samoinicijativno, roba se privremeno zadržava za daljih 10 radnih dana. Nositelj prava ili lice koje on ovlasti mora u tom roku izvršiti pregled i kontrolu robe i prateće dokumentacije u obimu koji je potreban za utvrđivanje njegovih zahtjeva i za ostvarivanje sudske zaštite njegovih prava uz osiguranje zaštite povjerljivih podataka. Pravo na pregled i kontrolu ima i njen uvoznik. Carinski postupak u vezi sa robom kojom se povređuju prava iz ovog Zakona je hitan.

Bibliografija

- Besarović, V. (2005). *Intelektualna svojina, Industrijska svojina i autorsko pravo* (4. dopunjeno i izmjenjeno izd.). Beograd: Pravni fakultet Beograd.
- Mantrov, V. (2014). *EU Law on Indications of Geographical Origin, Theory and Practice*. Heidelberg: Springer.
- Marković, S., & Popović, D. (2015). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: University Press.
- Sahoo Bhattacharya, N. (ur.) (2022). *Geographical Indication Protection in India: The Evolving Paradigm*. Singapore: Springer.
- Smjernice za priznavanje geografske oznake/imena porijekla proizvoda u BiH i pred svjetskom organizacijom za intelektualno vlasništvo*. (2018). [Mostar]: Institut za intelektualno vlasništvo BiH.
- Taubman, A., Wager, H., & Watal, J. (ur.). (2012). *A Handbook on the WTO TRIPS Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Vodič za dobivanje oznaka geografskog porijekla i tradicionalnih specijaliteta hrane u BiH*. (2022). USAID/USAID Turizam i Agencija za sigurnost/bezbjednost hrane BiH.
- WIPO & UNWTO. (2021). *Boosting Tourism Development through Intellectual Property*. Geneva: World Intellectual Property Organization.
- WIPO. (2011). *The Lisbon System: International Protection for Identifiers of Typical Products from Defined Geographical Area (Publication No. 942(E))*. Geneva: World Intellectual Property Organization.
- WIPO. (2021). *Geographical Indications: an Introduction*. Geneva: World Intellectual Property Organization.
- WIPO. (n. d.). *Case Studies on Intellectual Property (IP Advantage)*. <https://www.wipo.int/ipadvantage/en/>

Propisi

Pravilnik o sistemima kvaliteta prehrambenih proizvoda. *Službeni glasnik BiH*, br. 90/2018.
Uredba EU br. 1151/2012 o shemama kvaliteta za poljoprivredne i prehrambene proizvode.
Zakon o zaštiti oznaka geografskog porijekla. *Službeni glasnik BiH*, br. 53/2010.

Baze podataka

GIview – nova baza podataka za pretraživanje svih geografskih oznaka (GO) zaštićenih na nivou EU.

Javna baza podataka “eAmbasia-registra geografskih oznaka EU”.

OBLAST G

**PRAVO ZAŠTITE TOPOGRAFIJE
INTEGRISANOG KOLA**

Braco Stupar*
Dr. sc. Haris Hasić**

* Sudija Suda Bosne i Hercegovine.

** Vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku.

1. Uvod

Integrirana kola su “moderna čuda” inženjerstva i predstavljaju iznimno složene strukture informacionih tehnologija situirane na krajnje malenim površinama poluprovodničkog materijala sa gradivnim elementima strateški raspoređenim za postizanje elektronskog učinka prvenstveno obrade i djelovanja povodom podataka neuporedivo brže i učinkovitije nego što bi mogao da isto djelovanje izvrši ljudsko biće. U vrijeme pisanja ovog *Priručnika* integrirana kola koja se nalaze u mobilnim uređajima imaju prosječno nekoliko hiljada miliona individualnih komponenti na svega nekoliko kvadratnih milimetara “čipa”, integrirana kola u desktop računarima imaju i desetine hiljada miliona pojedinih komponenti a ovaj broj je u neumoljivom trendu rasta koji ne pokazuje naznake usporavanja.

Uzimajući u obzir broj individualnih komponenti i složenost integriranih kola raspored pojedinih elemenata integriranog kola u prostoru je bitna konsideracija. Pravilna raspodjela komponenti u prostoru i u odnosu jedna na drugu može rezultirati učinkovitim integriranim kolom koje će brže izvoditi svoju elektronsku funkciju, biti podobniji u raspodjeli toplote, biti lakši i jeftiniji za izradu i manje sklon greškama u primjeni te može rezultirati brojnim drugim konsideracijama.

Pravljenje rasporeda komponenti integriranog kola zahtjeva visoku stručnost i kvalifikovanost te intenzivno intelektualno djelovanje i ulaganje vremena kao i tehničkih, stručnih, prostornih i drugih resursa a posebno ulaganje velikih količina novca u ove projekte. Jednom kada se proizvede posebno svrsishodan raspored komponenti drugim osobama bi bilo iznimno lako da parazitskim djelovanjem reproduciraju takav raspored komponenti u prostoru i kao rezultat steknu komparativnu prednost usljed činjenice da ne moraju ulagati resurse u iznalaženje vlastitog rješenja, stavlajući ta lica u bolji položaj nego lice koje je uložilo resurse u inicijalno stvaranje rasporeda komponenti.

Nije potrebno posebno argumentovati da su integrirana kola vitalna za svakodnevni život, a za informaciono društvo apsolutni *conditio sine qua non*. Teško je zamisliti segment života koji na neki način nije tangiran integriranim kolima, koji pored što se nalaze u “tradicionalnim” informacionim sistemima računara i mobilnih uređaja također se mogu naći u automobilima, svakodnevnoj “bijeloj” tehnici kao što su “pametni” frižideri, mašine za pranje i sušenje veša i suđa, šporeti i dr., ali se također nalaze i nizu električnih predmeta pa čak i u dječijim igračkama.

Informaciona revolucija je bila moguća upravo usljed razvoja integriranog kola. Nastavak razvoja tehnologije je uslovljen nastavkom ulaganja u poboljšanje i pravljenje bržih, boljih, jeftinijih i kvalitetnijih integriranih kola. To zahtjeva investiranje značajnih novčanih iznosa u stvaranje novih i optimalnijih topografija integriranih kola. Takvo djelovanje i investiranje je društveno korisno i shodno poželjno.

S druge strane takvog investiranja neće biti ukoliko bilo koje drugo lice može parazitski kopirati i koristiti topografije koje budu rezultat takvog intelektualnog rada i novčanih ulaganja obezvrjeđujući njihovo inicijalno investiranje. Iz tog razloga pravni poredak ima obavezu i interes da kroz davanje subjektivnih prava stvaraocu topografije integrisanog kola daje kontrolu tom licu nad njihovom komercijalnom upotrebom kao i priliku da opravdaju i osiguraju svoju investiciju u stvaranje te topografije.

Pravo zaštite topografije integrisanog kola je naziv za sistematizovani skup pravnih pravila kojim se uređuju pravni odnosi između subjekata prava povodom rasporeda elemenata koji će činiti integrisano kolo u trodimenzionalnom prostoru odnosno povodom topografije integrisanog kola.

Subjektivno pravo koje stječe stvaralac topografije integrisanog kola kao predmeta pravne zaštite se naziva pravo zaštite topografije integrisanog kola i ono daje kontrolu svom titularu povodom umnožavanja zaštićene topografije, pravljenja integrisanih kola koji će sadržavati zaštićenu topografiju kao i komercijalnog upotrebljavanja zaštićene topografije takvih integrisanih kola i drugih inherentno vrijednih djelovanja povodom zaštićene topografije.

Pravo zaštite topografije integrisanog kola je globalno ali i u našoj državi relativno i komparativno mlada grana prava gdje realni izvori za ovu granu prava u uporednom pravu prvenstveno se pojavljuju 80tih godina prošlog stoljeća (što je razumljivo uzimajući u obzir relativnu novost i razvoj predmeta pravne zaštite). Uprkos tome što je zakon stupio na snagu prije više od deset godina radi se o grani prava koja još uvijek nije zaživjela u našem privrednom životu, niti o njoj postoji ikakva domaća sudska praksa, što uzrokuje dodatne probleme u tumačenju i primjeni relevantnih pravnih pravila. Ilustrativno je da Institut za intelektualno vlasništvo BiH koji ima nadležnost za vođenje postupaka zaštite u trinaest godina koliko je relevantni zakon na snazi nije primio niti jedan zahtjev za zaštitu topografije kako od subjekata iz BiH tako i stranaca. Djelimično ovo je uzrokovano i činjenicom da BiH ima ograničene industrijske i tehničke kapacitete za stvaranje i komercijalnu upotrebu topografija integrisanih kola i djelovanje na način kojim bi se vrijedala subjektivna prava iz ove grane prava. Naravno, ovo se može promijeniti u budućnosti i pravna pravila u pitanju su pozitivno pravo te sudije moraju biti spremne rješavati predmete u svojoj nadležnosti iz ove grane prava.

2. Pojam integrisanog kola

Integrisano kolo nije predmetom pravne zaštite prava topografije integrisanog kola.

U formalnopравnom smislu, integrisano kolo jeste gotov proizvod ili među-proizvod namijenjen za obavljanje određene elektronske funkcije koji se sastoji od komada materijala koji uključuje jedan ili više povezanih slojeva sačinjenih od integrisanih elemenata, od kojih je bar jedan element aktivan, u skladu s odredbom čl. 2 st. 1 Zakona o zaštiti

topografije integrisanog kola (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010) (u nastavku: ZZTIK ili Zakon).

Prema Čizmiću (2004) integrisani sklop je složeni element izrađen od poluprovodničkog materijala, vrlo malih dimenzija. Integracija općenito znači ujedinjenje, pa integrisane sklopove možemo smatrati kao sjedinjenja raznih elektronskih aktivnih i pasivnih komponenata u jednu funkcionalnu jedinicu koja obavlja određenu funkciju protokom električne energije kroz sistem, pri čemu čitavu tvorevinu možemo smatrati novim spojnim elementom.

Poluprovodnici se koriste za postizanje određene funkcije u elektronskim uređajima. Integrisano kolo po svojoj funkciji zamjenjuje individualne i odvojene elemente tranzistora, dioda, otpornika, kondenzatora, na način da jedan integrisani element obavlja funkciju jednog kompletnog elektronskog sklopa, odnosno kola s više pojedinačnih električnih krugova. Jedno integrisano kolo veličine nekoliko kvadratnih milimetara tako može vršiti funkciju elektronskog sklopa koji, sastavljen od zasebnih komponenti, je zauzimao prostore industrijskih dvorana ili cijelih zgrada.

Ušteda u prostoru nije jedina prednost integrisanih kola u usporedbi sa klasičnim i zasebnim elektronskim sklopovima, jer se uporedo s tim smanjila i cijena proizvodnje pa i cijena za kupca. Po nekim procjenama danas je jeftinije stvoriti jedan tranzistor na poluprovodničkom materijalu koji čini integrisano kolo nego odštampati jedno slovo na papiru. Djelovanje integrisanog kola zahtjeva relativno mali utrošak električne energije ali u konglomeraciji predstavlja značajan utrošak energetske kapaciteta naše planete u ovo vrijeme pa je pravljenje učinkovitijih integrisanih kola kroz razvoj boljih rasporeda individualnih elemenata koji čine integrisano kolo poželjno i sa stanovišta zaštite okoliša.

Najčešće korišten poluprovodni materijal za izradu integrisanih kola je silicijum, a u izradi integrisanih kola se koriste i germanijum, galijum arsenid i dugi poluprovodni materijali te razni metali uključujući bakar, zlato, srebro kao i brojni *rare earth* metali i minerali.

Savremeno življenje podrazumijeva svakodnevnu upotrebu kompjutera, digitalnih telefona, satelitske televizije, videointerfona, sistema za zaštitu od provala i požara i slično. Integrisana kola imaju potencijal da obavljaju gotovo sve elektronske funkcije, pa se, stoga, koriste kako u obradi podataka, tako i u telekomunikacijskim sistemima i uređajima, u industrijskoj kontroli postupaka u automobilskoj, vazduhoplovnoj, svemirskoj industriji, za medicinsku opremu, laboratorije, u uređajima za obradu signala, za obradu slike, tona i drugo.

Samo integrisano kolo kao takvo nije predmetom pravne zaštite ove grane prava, a kao što jasno proizlazi iz odredbe čl. 3 ZZTIK-a.

Individualne komponente koje čine integrisano kolo također nisu predmetom pravne zaštite putem ove grane prava.

Predmetom pravne zaštite nisu ni koncepti, postupci, sistemi, tehnologija ili informacija koja je opredmećena u topografiji integrisanog kola koja jeste predmetom pravne zaštite, također u skladu s odredbom čl. 3 ZZTIK-a.

Integrisano kolo ili individualne komponente i elementi koji čine integrisano kolo mogu eventualno biti predmetom patentne zaštite kao i zaštićeni poslovnom tajnom ili drugom granom prava ako zadovoljavaju uslove patentabilnosti ili zadovoljavaju druge uslove da bi bili predmetom pravne zaštite.

3. Pojam topografije integrisanog kola

Najjednostavnije rečeno topografija označava raspored u prostoru svih gradivnih elemenata koji čine integrisano kolo.

Topografija integrisanog kola u kontekstu prava zaštite topografije integrisanog kola jeste skup povezanih slika, zabilježenih ili kodiranih na bilo koji način, koje predstavljaju trodimenzionalnu matricu slojeva od kojih je integrisano kolo sastavljeno, pri čemu svaka slika sadrži cjelinu ili dio matrice poluprovodničkog proizvoda u svakoj fazi njegove proizvodnje, u skladu s odredbom čl. 2 st. 2 ZZTIK-a.

Razumijevanje ove definicije topografije integrisanog kola zahtijeva razumijevanje procesa proizvodnje integrisanog kola. Pojednostavljeno i apstraktno posmatrano integrisano kolo se proizvodi postupkom koji se naziva fotolitografija ili optička litografija, gdje se na prethodno spomenuti poluprovodnik nanose tanki slojevi relevantnih materijala koji će činiti elemente koji čine integrisano kolo, a gdje se nanošenje tih slojeva pravi na način koji je sličan litografskom štampanju.

Proces proizvodnje integrisanog kola koristi sliku rasporeda elemenata koji će činiti integrisano kolo koja slika se onda "štampa" na poluprovodnik u slojevima ali umjesto tinte se koriste relevantni metali i materijali primjenom svjetla i na druge načine. Kako se radi o komponentama koje su velike svega nekoliko milionitih djelova milimetra (industrijski standard u vrijeme pisanja *Priručnika* je 4 do 7 nanometara) ovo je jedini učinkovit način sastavljanja ovih komponenti.

Iz tog razloga zakonodavac uređuje da je predmetom pravne zaštite kod ove grane prava skup "slika" koje se koriste u optičkoj litografiji (iako zakonodavac ne navodi imenom ovu tehniku manufakture a kako bi osigurao tehnološku neutralnost u korištenoj nomenklaturi) a koje slike kao skup (jer ih neophodno ima više budući da se radi o rasporedu komponenti u trodimenzionalnom prostoru koji se shodno i po svojoj prirodi ne može prikazati u dvije dimenzije) predstavljaju matricu slojeva u tri dimenzije u kojoj matrici su u trodimenzionalnom prostoru raspoređeni elementi koji čije integrisano

kolo. Tri dimenzije nastaju tako što se slike koje čine topografiju koriste kako bi se nanio sloj po sloj koji onda iterativnim dodavanjima poprima dimenzije i prisustvo u materijalnoj prirodi u tri dimenzije.

Topografija integrisanog kola se shodno odnosi na raspored u trodimenzionalnom prostoru aktivnih ili pasivnih komponenata koji će činiti integrisano kolo.

Stvaralac topografije ima slobodu rasporeda u trodimenzionalno prostoru tih komponenti a njihov raspored zahtjeva primjenu uma odnosno intelektualno djelovanje stvaraoca. Samo ljudsko biće može stvoriti topografiju budući da u vrijeme pisanja ovog *Priručnika* samo ljudsko biće ima inherentnu sposobnost djelovanja na način koji se može opisati intelektualnim naporom u čl. 4 st. 1 ZZTiK-a.

U formalnopravnom smislu topografija integrisanog kola kao predmet pravne zaštite ove grane prava predstavlja komponente i elemente integrisanog kola (koji nisu predmetom pravne zaštite ove grane prava) umnim djelovanjem ljudskog bića raspoređene u trodimenzionalnom prostoru u slojevima u obliku individualnih slika, gdje svaka slika sadrži cjelinu ili dio ukupne matrice elemenata na poluprovodniku koji će činiti integrisano kolo u svakoj fazi proizvodnje integrisanog kola, objedinjenih u skupu povezanih slika kao misaonoj cjelini. Ona predstavlja trodimenzionalni raspored pasivnih i aktivnih elemenata i njihovih međuveza, pripremljen za proizvodnju tog integrisanog kola u ili na malom komadu poluprovodničkog materijala nastalih intelektualnim naporom stvaraoca topografije.

Topografija integrisanog kola kao predmet pravne zaštite je nematerijalno dobro koje je plod uma odnosno proizvod misaonog djelovanja ljudskog bića odvojen u svojoj pravnoj egzistenciji od materijalizacija odnosno primjeraka topografije integrisanog kola pa zakonodavac uređuje da nije relevantno na koji način ono što čini topografiju integrisanog kola je zabilježeno ili kodirano. Nematerijalnost predmeta pravne zaštite je karakteristika i drugih predmeta pravne zaštite drugih grana prava industrijskog i intelektualnog vlasništva pa shodno tome, može se na ovaj aspekt egzistencije i pravne zaštite topografije integrisanog kola analogno primijeniti rečeno u drugim dijelovima *Priručnika*.

Konkretno integrisano kolo na koji je fiksirana topografija integrisanog kola je primjerak topografije kao predmeta pravne zaštite. Korištenje primjerka zaštićene topografije je također predmetom pravnog uređenja pozitivnih pravila koja čine granu prava zaštite topografije integrisanog kola. Samo integrisano kolo koje sadrži zaštićenu topografiju također predstavlja primjerak zaštićene topografije. Podsjećanja radi integrisano kolo nije ono što je predmetom pravne zaštite ove grane prava iako pravila ove grane prava uređuju izvjesna djelovanja povodom kao i komercijalnu upotrebu integrisanih kola koji sadrže zaštićenu topografiju, te predmetom pravne zaštite nisu koncepti, postupci, sistemi, tehnologija ili informacije koje su opredmećene u topografiji, u skladu s odredbom čl. 3 ZZTiK-a. Predmet zaštite nisu ni tehnologija za proizvodnju integrisanog kola, ni informacije koje se čuvaju u integrisanom kolu, ni funkcija integrisanog kola, ni sistem

ili koncept ili ideja na kojoj počiva topografija ili integrisano kolo ili element koji čini integrisano kolo.

4. Izvori prava zaštite topografije integrisanog kola

Primarni izvor prava zaštite oznaka geografskog porijekla u Bosni i Hercegovini u vrijeme pisanja ovog priručnika je Zakon o zaštiti topografije integrisanog kola (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10).

ZZTIK, između ostalog uređuje: pojam integrisanog kola (čl. 2 st. 1 ZZTIK-a), topografije integrisanog kola (čl. 2 st. 2 ZZTIK-a), izuzetci iz zaštite (čl. 3 ZZTIK-a), predmet i uslovi zaštite (čl. 4 ZZTIK-a), rokovi za zaštitu (čl. 5 ZZTIK-a) i lica koja mogu tražiti zaštitu (čl. 6 ZZTIK-a), postupak zaštite (čl. 9-15 ZZTIK-a), sadržaj isključivih prava (čl. 16 ZZTIK-a), ograničenje tih prava (čl. 17-19 ZZTIK-a), trajanje pravne zaštite (čl. 20 ZZTIK-a), pravila o prenosu prava i licenci (čl. 21 ZZTIK-a), postupak proglašavanja ništavim rješenja o priznanju prava zaštite topografije (čl. 22-23 ZZTIK-a) kao i prijelazne i završne odredbe (čl. 24-25 ZZTIK-a).

Kako je ovim propisom materija zaštite topografije integrisanog kola prvi put zaštićena u našoj državi ZZTIK-a nije derogirao druge propise svojim stupanjem na snagu.

Zakonodavac je izričito uredio u odredbi čl. 24 ZZTIK-a da odredbe Zakona o patentu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) kojima se uređuju: ovlaštenja za zastupanje, postupak za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju prava, podnošenje žalbe Komisiji za žalbe, postupak povodom žalbe, prestanak prava zaloga, izvršenje, stečaj, građanskopravna zaštita prava i carinske mjere će se primjenjivati na odgovarajući način i na topografije koje su predmet zaštite prema ZZTIK-u.

ZZTIK se primjenjuje samo na topografije koje su nastale nakon datuma početka njegove primjene u skladu s odredbom čl. 25 ZZTIK-a, a u skladu s odredbom čl. 27 ZZTIK-a taj datum je 01. 01. 2011. godine. Topografije stvorene prije tog datuma su u javnom domenu ako drugačije izričito nije uređeno ili ne proizlazi iz relevantnih odredbi drugih pravnih izvora.

Donošenjem ZZTIK-a stvorile su se pretpostavke za:

- uspostavu cjelovitog i jedinstvenog bosanskohercegovačkog sistema prava intelektualnog vlasništva,
- ispunjavanje obaveza Bosne i Hercegovine u pogledu određenih međunarodnih ugovora i sporazuma, na primjer WTO/TRIPS (Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva),
- doprinos stvaranju preduslova za prilagođavanje privrede Bosne i Hercegovine savremenim privredama, posebno privredi Evropske unije.

Podzakonski akti koji su izvori ove grane prava su Pravilnik o postupku za priznanje topografije integriranog kola (*Sl. glasnik BiH*, br. 5/11) i Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o postupku za priznanje topografije integriranog kola (*Sl. glasnik BiH*, br. 91/16).

Primarni međunarodni izvori prava zaštite topografije integriranog kola su:

- Ugovor o intelektualnoj svojini za integrirana kola – Vašington 26. 05. 1989. godine, koji je ratifikovan Odlukom o ratifikaciji Ugovora o intelektualnoj svojini za integrirana kola – Vašington 26. maja 1989. br. 01-011-1231-19/06 od 27. 06. 2006. godine objavljenoj u *Sl. glasniku BiH*, br. 15/06⁴⁵¹;
- Pariška konvencija o zaštiti prava industrijskog vlasništva, i
- Konvencija o osnivanju Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu.

Značajan, iako još uvijek neformalni međunarodni izvor ove grane prava predstavlja Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva Svjetske trgovinske organizacije. Zakonom o zaštiti topografije integriranih kola omogućeno je svim zainteresovanim osobama da ostvare svoja prava i interese na teritoriji Bosne i Hercegovine u području zaštite topografije integriranih kola u okviru sistema intelektualnog vlasništva, što je jedan od uslova za pristupanje Bosne i Hercegovine Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO). Pristupanje Svjetskoj trgovinskoj organizaciji nastavlja biti jedan od prioriteta Bosne i Hercegovine u naporima da rekonstruira pravni i ekonomski sistem i stvori kompatibilni institucionalni okvir u svrhu uspostave trgovinskih odnosa među državama članicama WTO-a.

Sve države koje žele biti članice su obavezne ispuniti uslove sadržane u Sporazumu o osnivanju Svjetske trgovinske organizacije i pravne instrumente koji su pridruženi tom sporazumu i koji su uključeni u anekse I, II i III (Multilateralni trgovinski sporazum). Aneksom CI, koji čini Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS sporazum), utvrđene su obaveze država članica u svrhu osiguranja efikasne i odgovarajuće zaštite prava intelektualnog vlasništva. U članu 35. navedenog Sporazuma utvrđeno je da su članice saglasne da će pružiti zaštitu za topografiju integriranih kola.

Donošenjem ZZTIK-a i podzakonskih odredbi treba se postići potreban nivo saglasnosti sa relevantnim direktivama Evropske unije a posebno Direktivom 1987/54/EEZ od 16. 12. 1986. godine o pravnoj zaštiti topografije poluprovodničkih proizvoda.

Bosna i Hercegovina je obavezna garantovati nivo zaštite intelektualnog vlasništva sličan nivou koji postoji u Evropskoj uniji koju obavezu je preuzela pristupajući Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju, pa tako naša država ima obavezu uskladiti propise u

⁴⁵¹ Predsjedništvo Bosne i Hercegovine je uz saglasnost Parlamenta Skupštine Bosne i Hercegovine, na osnovu člana V.3.d.) Ustava Bosne i Hercegovine dana 07. 05. 2006. godine donijelo Odluku PS BiH broj 325/06 o ratifikaciji Ugovora o intelektualnoj svojini za integrirana kola – Vašington 26. 05. 1989. Navedena Odluka je objavljena u Službenom glasniku BiH broj 15. 07. 12. 2006. godine.

području zaštite topografije poluprovodničkih proizvoda, koja je u Evropskoj uniji regulisana prvenstveno slijedećim pravnim instrumentima:

- Direktiva vijeća 87/54EEC o pravnoj zaštiti topografija poluprovodničkih proizvoda⁴⁵²,
- Direktiva 2004/48/EEC Evropskog parlamenta i Vijeća o provedbi prava intelektualnog vlasništva.

Kao što je slučaj i sa drugim granama prava industrijskog vlasništva posrednim, prvenstveno u obliku *lex generalis*, izvorima ove grane prava su pravni propisi kojim se uređuju obligacioni odnosi, upravni, parnični, izvršni postupci, radni odnosi, krivično i prekršajno pravo te drugi.

5. Predmet i uslovi zaštite topografije integrisanog kola

Predmet pravne zaštite ove grane prava u našoj državi⁴⁵³ će biti topografija integrisanog kola koja zadovoljava uslove propisane zakonom za pravnu zaštitu nakon što se pokrene i provede propisani postupak zaštite.

⁴⁵² Obavezu pružanja zaštite stvaraocima topografije integrisanih kola propisala je za svoje članice i Evropska unija, Direktivom broj 3295/94 o pravnoj zaštiti topografije 1986. godine. Sve članice Evropske unije su donijele nacionalne zakone o zaštiti topografije tako da su svi državljani i lica sa boravkom kao i pravna lica sa sjedištem na teritoriji Unije zaštićena. Direktiva priznaje tvorcu topografije isključivo pravo privrednog iskorištavanja zaštićene topografije, uz ograničenje ako se radi o privatnoj upotrebi koja ima za cilj analiziranje i studiranje topografije, kreiranje nove topografije, te u slučaju iscrpljivanja prava ili savjesnog sticanja. Tom Direktivom je predviđena obaveza zemalja članica Evropske zajednice da do 07. 11. 1987. godine donesu zakone i pravilnike ili administrativne propise u skladu sa ovom Direktivom.

U Direktivi je umjesto pojma "integrirano kolo" korišten pojam "poluprovodnički proizvod" kojim je kao i u zakonima SAD-a i Japana prejudicirano da se integrirana kola mogu izrađivati samo od poluprovodnika, što predstavlja ograničavajući faktor za rješenja koja neće biti izrađena od poluprovodnika, dok je pojam "radnih maski" i "šema veza" zamijenjen pojmom "topografija". Direktivom je predviđen i uslov da se zaštita može dati samo za topografiju koja je rezultat intelektualnog rada i nije bila općepoznata u industriji poluprovodnika u vrijeme njenog nastanka.

Važno je istaći da je za svaku državu od velikog značaja priznanje zaštite topografije stranim državljanima. U državama članicama EU pravo zaštite se priznaje stranim državljanima iz trećih zemalja na osnovu sporazuma ili priznanjem proširenja primjene nacionalnog prava o čemu se obavještava Komisija EEZ. Prema Direktivi EEZ pravo na zaštitu imaju fizička lica koja su državljani jedne od članica ili u njoj imaju stalno boravište.

Također i privrednim društvima i drugim pravnim licima, koja posluju u državi članici preko filijale ili drugih organizacionih oblika iz kojih se obavlja djelatnost također se priznaje pravo na zaštitu topografije.

⁴⁵³ U SAD-u predmet pravne zaštite je definisan na sljedeći način:

1. Proizvod poluprovodničkog čipa koji predstavlja krajnji proizvod ili međuoblik proizvoda:
 - koji ima dva ili više slojeva od metala, izolatora ili poluprovodnog materijala, deponovanih ili na drugi način nanesenih na, ili nagrizanjem odstranjenih ili uklonjenih na drugi način iz komada poluprovodnog materijala, prema prethodno određenom otisku,
 - koji je namijenjen da obavlja elektronske funkcije.

Da bi topografija bila podobna za pravnu zaštitu mora biti izvorna odnosno raspored elemenata u trodimenzionalnom prostoru koji će činiti integrisano kolo mora biti rezultat intelektualnog rada i ulaganja napora odnosno intelektualne primjene uma stvaraoca te topografije i da u vrijeme stvaranja takav raspored elemenata nije bio uobičajen među stvaraocima topografija i proizvođačima integrisanih kola, u skladu s odredbom čl. 4 st. 1 ZZTIK-a.

Ove činjenice moraju da postoje u trenutku kada je topografija stvorena a za utvrđivanje postojanja ovih činjenica ključnu ulogu može imati vještak sa stručnosti u polju informatičkih nauka i inženjstva integrisanih kola.

Moguće je da bude pravno zaštićena topografija koja se sastoji od rasporeda elemenata i međuveza između tih elemenata koji jesu uobičajeni u industriji proizvodnje integrisanih kola, no samo ukoliko, posmatrano u cjelini ta topografija je izvorna u skladu s odredbom čl. 4 st. 2 ZZTIK, a što je pravni standard.

5.1 Rok za zaštitu topografije integrisanog kola

Treći uslov za zaštitu topografije integrisanog kola je da se zaštita zatraži prije proteka roka od dvije godine od datuma prve komercijalne upotrebe te topografije bilo gdje u svijetu, u skladu s odredbom čl. 5 st. 1 ZZTIK-a.

Komercijalna upotreba je zakonom definisan pojam i označava prodaju, davanje u najam ili bilo koji drugi način komercijalnog stavljanja u promet topografije, uključujući i njeno nuđenje u te svrhe, u skladu s odredbom čl. 2 st. 3 ZZTIK-a.

Pri tom, prva komercijalna upotreba topografije ne uključuje njenu upotrebu pod uslovom povjerljivosti, ako se ona ne stavlja dalje u promet (čl. 2 st. 3 ZZTIK-a).

Ova odredba jasno razlikuje pravo zaštite topografije integrisanog kola od patentnog prava i prava zaštite industrijskog dizajna koji imaju kao uslove za zaštitu izuma i vanjskog izgleda proizvoda uslov novosti odnosno da ono povodom čega se traži pravna zaštita nije ušlo u stanje tehnike ili na relevantan način postalo poznato javnosti. Zakonodavac uzima u obzir tempo razvoja informatičke nauke i informacionih sistema te

2. Radna maska predstavlja niz povezanih slika, na bilo koji način prikazanih ili kodiranih i to:

- a) koje imaju ili predstavljaju prethodno određen, trodimenzionalni otisak od metala, izolatora, ili poluprovodnog materijala koji je ostavljen ili uklonjen iz slojeva proizvoda poluprovodničkog čipa,
- b) u kojem nizu odnos slika jedne prema drugoj je takav da svaka slika ima otisak površine jednog oblika proizvoda poluprovodničkog čipa.

Prema japanskom zakonodavstvu predmet zaštite je:

“Poluprovodničko integrisano kolo”, označava proizvod koji sadrži tranzistor ili druge elemente kola koji su neodvojivo formirani na ili u provodnom ili izolacionom materijalu i projektovani da obavljaju funkciju elektronskog kola.

“Šema veza kola” označava, šemu veze elemenata kola žičanih veza koje povezuju te elemente u poluprovodničkom integrisanom kolu.

integrisanih kola kao osnovnih faktora u istom te dozvoljava stvaraocu topografije dodatni rok za pokretanje postupka zaštite nakon stavljanja topografije u komercijalnu upotrebu.

Apsolutni rok za sticanje zaštite povodom topografije integrisanog kola je protok vremenskog intervala od 15 godina nakon nastanka topografije, ako ista nije u tom roku komercijalno upotrijebljena bilo gdje u svijetu, u skladu s odredbom čl. 5 st. 2 ZZTIK-a.

Razlog za ovu odredbu jeste da neumoljivi tempo razvoja integrisanih kola će bilo koju topografiju učiniti efektivno nesvršishodnom za zaštitu nakon proteka tog vremenskog intervala.

Po isteku 15 godina od stvaranja u slučaju nedostatka komercijalnog upotrebljavanja predmetna topografija integrisanog kola ulazi u javni domen pa kao rezultat bilo koji subjekt je može slobodno koristiti bez obraćanja pažnju na pravila ove grane prava.

6. Subjekti zaštite topografije integrisanog kola

Izvorni titular na pravnu zaštitu je fizičko lice koje je svojim intelektualnim radom načinilo predmetnu topografiju, u skladu s odredbom čl. 6 st. 1 ZZTIK-a. Pravo na pokretanje postupka zaštite stvaralac topografije može prenijeti na drugog lica pravnim poslom ili nasljeđivanjem.

Ukoliko je topografija nastala zajedničkim stvaralačkim djelovanjem više stvaralaca svim licima koji su učestvovali u stvaranju topografije pripada pravo na pokretanje postupka zaštite u skladu s odredbom čl. 6 st. 1 ZZTIK-a.

Topografiju može stvoriti zaposlenik vršeći obaveze iz radnog odnosa ili može topografiju stvoriti lice djelujući po narudžbi druge osobe. U tom slučaju poslodavac radnika koji je stvorio topografiju u okviru svog radnog odnosa ili lice koje je naručilo topografiju koja je stvorena u okviru ugovora kojim je naručeno njeno stvaranje će imati pravo na pokretanje postupka zaštite topografije integrisanog kola, osim ako izričito drugačije nije predviđeno ugovorom o radu, ugovorom o narudžbi ili drugim pravnim poslom između relevantnih ugovornih strana, u skladu s odredbom čl. 6 st. 2 ZZTIK-a.

Titular prava na zaštitu, a zatim i titular subjektivnog prava zaštite topografije integrisanog kola može biti i pravni sljednik autora. Taj pravni sljednik je najčešće poslodavac autora, budući da topografija uglavnom nastaje radom autora koje se bave istraživanjem i razvojem u oblasti poluprovodničke elektronike. Kada je topografija stvorena u toku rada zaposlenog stvaraoca, pravo zaštite pripada stvaraocu, osim ako postoje drugačije odredbe ugovora o radu.

Pravo zaštite topografije integrisanog kola mogu steći fizička i pravna lica koja su državljani Bosne i Hercegovine, imaju prebivalište ili sjedište u BiH ili koji su na teritoriji BiH

prvi komercijalno upotrebljavali topografiju koja do tada nije bila komercijalno upotrebljavana bilo gdje u svijetu, u skladu s odredbom čl. 7 st. 1 ZZTIK-a.

Strana fizička i pravna lica će uživati jednaku zaštitu kao i prethodno navedena lica ako to proizlazi iz međunarodnih ugovora koje je BiH ratifikovala ili proizlazi u skladu s primjenom načela reciprociteta, u skladu s odredbom čl. 7 st. 2 ZZTIK-a.

6.1 Tužba zbog osporavanje prava na zaštitu

Ukoliko prijavu za zaštitu podnese, ili zaštitu stekne lice koje nije stvaralac topografije niti pravni sljednik tog lica, postoji mogućnost podizanja tužbe za osporavanje prava na zaštitu. Aktivnu legitimaciju za podizanje ove tužbe ima stvaralac topografije u pitanju, odnosno njegov pravni sljednik.

U svim svojim aspektima ova tužba je analogna tužbi za osporavanje pronalazačkog prava i tužbi za osporavanje prava na zaštitu industrijskog dizajna.

Dakle, subjektivno pravo zaštite topografije integrisanog kola je isključivo imovinsko pravo koje se stiče u upravnom postupku i koje je vremenski ograničenog trajanja.

7. Sadržaj prava zaštite topografije integrisanog kola

Subjektivno pravo zaštite topografije integrisanog kola je privatno građansko pravo isključive i imovinske prirode sa apsolutnim dejstvom prema svim drugim subjektima prava (*erga omnes*). Po svojoj prirodi ovo pravo je *numerus clausus*. Radi se o teritorijalnom pravu koje, jednom prijavljeno ili registrovano važi samo za teritoriju BiH.

Ono ovlašćuje svog titulara da privredno koristi zaštićenu topografiju i da takvo korišćenje zabrani svakom drugom. Drugi subjekt prava smije koristiti zaštićenu topografiju samo ukoliko za takvo djelovanje ima valjanu pravnu osnovu (koja može biti dozvola od titulara prava, sticanje prava od titulara prava ili dozvola može proizaći iz relevantne zakonske ili druge odredbe ili odluke nadležnog državnog organa). Korišćenje zaštićene topografije integrisanog kola bez valjane pravne osnove, izvan granica pravne osnove, ne plaćanje naknade kada je naknada dogovorena te djelovanje suprotno izričitim manifestacijama volje nosioca prava u granicama sadržaja prava, te će predstavljati povredu ovog subjektivnog prava.

Konkretno, nosilac prava zaštite topografije ima isključivo pravo da:

- a) umnožava zaštićenu topografiju u cjelini ili njene bitne dijelove na bilo koji mogući način,
- b) proizvodi integrisano kolo koje sadrži zaštićenu topografiju ili njene bitne dijelove;
- c) uvozi, nudi radi stavljanja u promet, stavlja u promet ili na drugi način komercijalno upotrebljava ili uvozi za te svrhe primjerke zaštićene topografije ili njenih bitnih

dijelova, integrisano kolo u kojem je sadržana zaštićena topografija ili njeni bitni dijelovi, kao i proizvode u kojima je ugrađeno integrisano kolo koje sadrži zaštićenu topografiju ili njene bitne dijelove,

u skladu s odredbom čl. 16 st. 1 ZZTIK-a.

Prvo od imenovanih prava se odnosi na umnožavanje ili reproduciranje topografije kao nematerijalnog dobra kojim se topografija kao raspored elemenata koji će činiti integrisano kolo u trodimenzionalnom prostoru fiksira za materijalni nosač ali ne prvenstveno stvaranjem samog integrisanog kola (što je djelovanje koje korespondira sadržaju drugog imenovanog prava titulara) već umnožavanje digitalnog fajla koji čini topografiju ili umnožavanje slika ili reproduciranje topografije na papiru ili na druge načine.

Drugo od imenovanih prava se odnosi na proizvodnju integrisanih kola koja će sadržavati zaštićenu topografiju, a što ima posebno veliku inherentnu imovinsku vrijednost za korisnika koji se bavi proizvodnjom integrisanih kola pa shodno u slučaju povrede ovog subjektivnog prava razumno je pretpostaviti da će nastupiti šteta a usljed prirode djelovanja da će iznosi štete biti komparativno veliki.

Treći od imenovanih prava daju posebno ekstenzivno ovlaštenje titularu prava da zabrani komercijalnu upotrebu svim drugim subjektima prava (osim savjesnim korisnicima – čl. 18 ZZTIK-a) povodom integrisanih kola, koja predstavljaju primjerak topografije odnosno u kojima je sadržana zaštićena topografija.

Nosilac prava zaštite topografije integrisanog kola ima pravo, za vremenski interval pružanja zaštite ovom subjektivnom pravu da označava integrisano kolo koje je proizvedeno upotrebom zaštićene topografije sa velikim slovom “T” u skladu s odredbom čl. 16 ZZTIK-a. Ovo pravo je analogno pravu titulara žiga da znak koji je zaštićen žigom označi sa ® ali nije analogno korištenju znaka o zadržanom autorskom pravu © usljed različitih priroda ovih prava a prvenstveno u procesu sticanja zaštite.

8. Ograničenje prava zaštite topografije integrisanog kola

Pravo zaštite topografije integrisanog kola, kao što je slučaj sa svim granama prava industrijskog vlasništva te prava intelektualnog vlasništva je ograničeno, između ostalog vremenski, prostorno, sadržajno, iscrpljenjem prava, zabranom zloupotrebe prava, pravima drugih lica te može biti ograničeno manifestacijama pravno relevantne volje titulara prava.

Neće predstavljati povredu subjektivnog prava zaštite topografije integrisanog kola na umnožavanje zaštićene topografije ukoliko lice koje nije titular vrši umnožavanje topografije (ali ne neophodno pravljenjem samog integrisanog kola) za ličnu upotrebu u nekomercijalne svrhe (čl. 17 st. 1 tačka a ZZTIK-a) ili za potrebe izvođenja nastave koja se tiče topografije, te za potrebe stručne analize ili istraživanja topografije (čl. 17 st. 1 tačka

b ZZTIK-a) u skladu s odredbom čl. 17 st. 1 ZZTIK-a. Na ovaj način zakonodavac balansira interese titulara sa interesima društva za promociju istraživanja, nastave kao društveno poželjnog djelovanja te povodom korištenja topografije koja nije u komercijalnu svrhu pa i ne bi bilo primjereno da bude pod kontrolom titulara subjektivnog prava zaštite topografije integrisanog kola.

Ukoliko lice postupkom reverzibilnog inženjeringa odnosno na osnovu analize ili istraživanja zaštićene topografije stvori topografiju koja je izvorna i zadovoljava druge uslove za ovu vrstu pravne zaštite iz čl. 4 ZZTIK-a pa to lice takvu topografiju koristi na način koji čini sadržaj isključivog subjektivnog prava zaštite topografije integrisanog kola takvo djelovanje tog lica neće predstavljati povredu subjektivnog prava zaštite topografije integrisanog kola izvorne zaštićene topografije koja je korištena za reverzibilni inženjering, u skladu s odredbom čl. 17 ZZTIK-a.

Nosilac subjektivnog prava zaštite topografije integrisanog kola ne može spriječiti da komercijalno upotrebljava integrisano kolo savjesno lice ili pravnog sljednika tog lica (čl. 18 st. 3 ZZTIK-a) koje prilikom sticanja prava vlasništva ili posjeda nad integrisanim kolom nije znalo niti je iz okolnosti trebalo znati ili imalo opravdan razlog da vjeruje da se radi o proizvodu na kojem postoji pravo zaštite topografije integrisanog kola drugog subjekta prava, u skladu s odredbom čl. 18 st. 1 ZZTIK-a. Ovo savjesno lice ili pravni sljednik istog ima obavezu platiti titularu prava odgovarajuću naknadu za komercijalnu upotrebu zaštićene topografije koja će da slijedi nakon što to lice sazna ili stekne opravdan razlog da vjeruje da se radi o proizvodu na kojem postoji tuđe pravo zaštite topografije, u skladu s odredbom čl. 18 st. 2 ZZTIK-a. Ako savjesni korisnik i titular prava drugačije ne dogovore iznos naknade koji će biti odgovarajući će odrediti sud.

8.1 Iscrpljenje prava zaštite topografije integrisanog kola

Kada titular prava zaštite topografije integrisanog kola ili lice koje ima saglasnost titulara stavi prvi put u promet u Bosni i Hercegovini odnosno prvi put na bilo koji mogući pravni način prenese pravo vlasništva povodom konkretnog primjerka zaštićene topografije integrisanog kola ili konkretno integrisano kolo koje sadrži zaštićenu topografiju dolazi do iscrpljenja individualnog subjektivnog prava uvoženja, nuđenja radi stavljanja u promet, stavljanja u promet ili na drugi način komercijalnog upotrebljavanja tog primjerka zaštićene topografije ili integrisanog kola u kojem je sadržana zaštićena topografija integrisanog kola (čl. 16 st. 1 tačka c ZZTIK-a) u skladu s odredbom čl. 19 ZZTIK-a. Kao rezultat titular više neće imati subsekventnu kontrolu nad korištenjem koje korespondira sadržaju prava uređenog čl. 16 st. 1 tačka c ZZTIK-a povodom tog primjerka zaštićene topografije ili integrisanog kola koje sadrži zaštićenu topografiju, odnosno neće predstavljati povredu subjektivnog prava zaštite topografije integrisanog kola ukoliko lice koje nije titular bude djelovao na način koji korespondira sadržaju ovog prava bez dozvole ili sticanja prava od titulara.

Iscrpljenje nastupa samo povodom konkretnog primjerka zaštićene topografije ili integrisanog kola koje sadrži topografiju povodom kojeg je izvršen prenos prava vlasništva na teritoriji BiH, a titular prava zadržava relevantno pravo i ne nastupa iscrpljenje povodom drugih primjeraka ili integrisanih kola dok se isti prvi put ne stave u promet od strane nosioca prava ili lica koje ima saglasnost istog.

Uprkos tome što se navodi izričito teritorij BiH u relevantnoj odredbi nije u potpunosti jasno da li nastupa nacionalno iscrpljenje (samo za teritorij BiH) ili globalno.

8.2 Vremensko trajanje pravne zaštite prava zaštite topografije integrisanog kola

Subjektivno pravo zaštite topografije integrisanog kola je vremenski ograničeno.

Lice koje je podnijelo zahtjev za pokretanje postupka za zaštitu topografije pred Institutom za intelektualno vlasništvo BiH stiče pravo iz prijave i pravna zaštita počinje od datuma koji se ima uzeti kao datum podnošenja prijave za registraciju topografije ili se ima uzeti datum prve komercijalne upotrebe bilo gdje u svijetu, zavisno od toga koji dan je raniji, u skladu s odredbom čl. 20 st. 1 ZZTIK-a.

Pravni poredak će pružiti pravnu zaštitu pravu zaštite topografije integrisanog kola u vremenskom intervalu koji će isteći istekom kalendarske godine u kojoj se navršava deset godina od priznatog datuma podnošenja prijave za registraciju topografije ili od dana prve komercijalne upotrebe topografije bilo gdje u svijetu, zavisno od toga koji je dan raniji, u skladu s odredbom čl. 20 st. 2 ZZTIK-a.

Prvog januara godine koja slijedi istek kalendarske godine u kojoj se navršava deset godina od relevantnog datuma topografija koja je do tada bila zaštićena ulazi u javni domen i postaje slobodna za upotrebu svim subjektima prava u kontekstu pozitivnih pravnih pravila prava zaštite topografije integrisanog kola. Treba imati na umu da druge grane prava a posebno stvarnog prava i obligacionog prava mogu predstavljati prepreku za slobodnu upotrebu topografije u pitanju ili integrisanih kola koji sadrže zaštićenu topografiju.

Topografija integrisanog kola koja nije komercijalno upotrebljavana bilo gdje u svijetu će ući u javni domen i neće se moći zaštititi pravilima ove grane prava 15 godina od dana njenog nastanka (čl. 5 st. 2 ZZTIK-a).

8.3 Prestanak prava zaštite topografije integrisanog kola

Subjektivno pravo zaštite topografije integrisanog kola prestaje sa dejstvom *ex nunc* u slučaju odricanja od prava i u slučaju smrti fizičkog lica, odnosno prestankom pravnog lica koje je titular prava ukoliko pravo nije prešlo na nasljednike, odnosno pravnog sljednika.

Subjektivno pravo zaštite topografije integrisanog kola sa dejstvom *ex tunc* prestaje u slučaju poništenja prava, tačnije, poništenjem rješenja kojim je to pravo priznato.

9. Prenos prava i licenca

Usljed svoje imovinske prirode, subjektivno pravo zaštite topografije integrisanog kola može biti, u cjelini ili djelimično, predmetom prenosa na osnovu ugovora o prenosu ili drugog pravnog posla ili nasljeđivanjem, u skladu s odredbom čl. 21 st. 1 ZZTIK-a.

Pojedina ili sva ovlaštenja iz prava zaštite topografije mogu, s ograničenjima ili bez njih, biti predmet ustupanja na osnovu ugovora o licenci (čl. 21 st. 2 ZZTIK-a) iako relevantnim *lex generalis* odredbama zakona kojim se u Entitetima uređuju obligacioni odnosi (čl. 686–711 ZOO-a) topografija integrisanog kola nije enumerirana kao jedan od mogućih prava odnosno predmeta ovog imenovanog pravnog posla. Usljed *lex specialis* odredbi ZZTIK-a ugovor o licenci može da se primjenjuje na prenos prava zaštite topografije integrisanog kola.

Ovi pravni poslovi su punovažni samo ako su sastavljeni u pisanoj formi (čl. 21 st. 3 ZZTIK-a).

Na zahtjev jedne od ugovornih strana, ovi ugovori se upisuju u Registar prava zaštite topografije koji vodi Institut za intelektualno vlasništvo BiH (čl. 21 st. 4 ZZTIK-a) a imati će dejstvo prema trećim licima samo ako su upisani u Registar prava zaštite topografije (čl. 21 st. 5 ZZTIK-a) od trenutka upisa u relevantni registar.

10. Građanskopravna zaštita topografije integrisanog kola

Registrovana topografija daje nosiocu, pored isključivog prava upotrebe, i pravo na zakonsku zaštitu od svih koji ga u tome mogu ometati. Pravna zaštita može biti građanskopravna, krivičnopravna i upravnopravna.

Titularu prava kao i drugim legitimisanim osobama, pored drugih vidova zaštite (upravnopravne i krivičnopravne), prvenstveno stoji na raspolaganju efikasni modalitet podnošenjem tužbe radi zaštite prava - građanskopravna zaštita.

Građanskopravna zaštita se ne provodi *ex officio*, nego se provodi na inicijativu zainteresovane osobe, usljede privatnopravne prirode ovog subjektivnog prava.

Građanskopravna zaštita se provodi i zasnovana je na načelima građanskog prava, trgovačkog prava i parničnog postupka.

Zbog povrede isključivih prava titular ili nosilac licence na zaštićenoj topografiji može podnijeti tužbu nadležnom sudu kojom može da zahtjeva utvrđivanje i prestanak povrede prava, naknadu imovinske štete i objavljivanje presude o trošku tuženog.

Stvaralac topografije ili njegov pravni sljednik može tužbom da zahtijeva od suda da utvrdi da on ima pravo na zaštitu topografije, a ne lice koje je podnijelo prijavu ili je postalo nosilac prava na topografiju.

Kada dođe do povrede prava titular može da bira između naknade štete ili naknade izgubljene dobiti.

Da bi uopšte došlo do građanskopravne zaštite industrijske svojine, konkretno zaštite topografije integrisanog kola, neophodno je da je povrijeđeno ovo subjektivno pravo. Dakle, povreda prava vrši se radnjom koja se odnosi na predmet zaštite. Radnja je učinjena na teritoriji važenja prava i u toku trajanja prava.

Radnja mora biti protivpravna, tj. da njen učinilac nema pravni osnov, odnosno ugovor o prenosu ili ustupanju ovlaštenja, nasljeđivanje ili neposredna odredba zakona ili organa države.

Dakle, povredom prava kojima se štiti topografija smatra se svaka neovlaštena upotreba zaštićene topografije ili neovlašteno raspolaganje u privrednom prometu.

Tužitelj u ovom sporu je titular prava ili njegov nasljednik.

Tužitelj također može biti i derivativni nosilac isključivih imovinskopravnih ovlaštenja, zatim podnosilac prijave (pravo iz prijave), dok je tuženi u ovom sporu lice koje je učinilo neposrednu ili posrednu povredu prava industrijske svojine ili učestvovalo u povredi kao saizvršilac, pomagač ili podstrekač.

Najvažnija građanskopravna sankcija za slučaj povrede tuđe topografije jeste naknada štete prouzrokovane povredom.

Tužitelj ima pravo na naknadu štete koja mu je pričinjena od datuma objave prijave topografije.

Osoba koja povrijedi pravo iz prijavljene ili zaštićene topografije odgovara za štetu po opštim pravilima na naknadu štete, odnosno primjenjuju se odredbe Zakona o obligacionim odnosima.

Dosuđivanje i odmjeravanje naknade te štete vrši se po pravilima opšteg prava o odgovornosti za krivicu, na osnovu kojih je oštećeni dužan dokazati postojanje štete, zatim krivicu počinitelja povrede i uzročnu vezu između štete i počiniteljeve štetne radnje.

Odmjeravanje visine štete koju je počinitelj dužan nadoknaditi ostvaruje se prema okolnostima svakog konkretnog slučaja. Šteta može biti stvarna i izgubljena dobit. Dakle, nadoknađuje se ne samo obična šteta, već i izgubljena dobit. Šteta može biti materijalna i nematerijalna.

Predmet spora mora biti individualiziran tako da se već iz same tužbe vidi što i na osnovu čega tužitelj traži, odnosno tužba mora sadržavati činjenice na kojima tužitelj zasniva tvrdnju da mu pripada pravo na ovakvu sudsku zaštitu, uz navođenje dokaza kojima se provjerava istinitost činjeničnih navoda iz tužbe.

Nosilac prava na topografiju može ustati s deklaratornom tužbom za utvrđenje kojom od nadležnog suda traži da utvrdi postojanje povrede njegove topografije.

Zatim, može od suda zahtijevati da se zabrani dalje obavljanje radnji kojim se čini povreda.

Takav zahtjev se može podnijeti protiv svakog počinitelja, bez obzira na postojanje krivnje ili zablude. Naime, svako ima pravo zahtijevati od drugog da se suzdrži od djelatnosti od koje proizlazi uznemirenje ili opasnost od štete, a sud će na zahtjev zainteresovane osobe narediti da se poduzmu odgovarajuće mjere za sprečavanje uznemiravanja ili da se ukloni izvor opasnosti.

U sistemu procesnog prava, prema sadržaju zaštite koja se traži, ova tužba svrstava se u tužbe za osudu na činidbu, dakle radi se o kondemnatornoj tužbi. Kako se radi osuđujućoj odnosno kondemnatornoj tužbi, s pravosnažnošću presude u povodu te tužbe, može se tražiti prinudno izvršenje te presude.

Nadalje, na zahtjev tužitelja sud može narediti oduzimanje ili uništenje predmeta koji su protivpravno nastali ili pribavljeni povredom, a nalaze se u posjedu tuženog.

Tužitelj takođe može tražiti da se pravosnažna presuda javno objavi.

Javno objavljivanje presude predstavlja moralnu sankciju za tuženog, koja može imati i negativne materijalne učinke na njegovo privredno poslovanje.

Tužitelj svakako može kumulativno postaviti više ili sve predviđene zahtjeve, jer se jedino na ovaj način može postići potpuna zaštita ugroženog ili povrijeđenog prava (objektivna kumulacija tužbenih zahtjeva).

S obzirom na specifične posljedice povrede topografije u privrednom prometu, tužitelj može predložiti određivanje privremene mjere. Privremene mjere mogu biti efikasno sredstvo za eliminaciju određenih štetnih posljedica povrede topografije i onemogućavanja daljnjeg vršenja povrede do donošenja sudske odluke.

Cilj privremene mjere nije ostvarenje tužbenog zahtjeva, već njegovo obezbjeđenje, pa se privremenom mjerom ne može u potpunosti obuhvatiti sadržaj tužiteljevog zahtjeva.

Da bi sud odredio privremenu mjeru, nosilac prava na topografiju mora učiniti vjerovatnim da je njegovo pravo povrijeđeno i da postoji opasnost od povrede zbog čega mu prijeti nastupanje nenaknadive štete.

Predlagatelj privremene mjere može zahtijevati da sud do pravosnažnosti presude odredi privremenu mjeru prestanka obavljanja radnji kojima se povređuje topografija ili radnji kojima bi se mogla nanijeti povreda topografije, zatim može zahtijevati od suda oduzimanje odnosno isključivanje iz prometa proizvoda koji su nastali ili pribavljeni povredom topografije i predmeta (pribora i alata) pretežno upotrijebljenih u stvaranju proizvoda kojima se povređuje topografija.

Također, predlagatelj privremene mjere može od suda zahtijevati i obezbjeđenje dokaza o povredi topografije. Iznimno prijedlog za određivanje privremene mjere može se podnijeti i prije podnošenja tužbe, pod uslovom da se tužba podnese u roku od 15 dana od dana podnošenja prijedloga.

Ukoliko nosilac prava topografije ne podnese tužbu u ostavljenom roku, sud može na osnovu zahtjeva tuženog postupak obustaviti i ukinuti zahtijevane mjere.

Pored toga, ako postoji opasnost od nastanka nenaknadive štete ili opasnost da bi kasnije izvođenje dokaza o povredi moglo biti otežano ili onemogućeno, sud može odrediti privremenu mjeru, a da o tome ne obavijesti drugu stranu.

11. Analogna primjena odredbi Zakona o patentu na relevantna pitanja

Na predmete povodom prava zaštite topografije integrisanog kola koji se odnose na pitanja ovlaštenja za zastupanja, postupka za proglašavanje ništavim rješenja o priznanju prava, podnošenja žalbe Komisiji za žalbe, postupka povodom žalbe, prestanka prava zaloga, izvršenja, stečaja, građanskopravne zaštite prava i carinskih mjera zaštite će se analogno i na odgovarajući način primjenjivati odredbe Zakona o patentu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) u skladu s odredbom čl. 24 ZZTIK-a.

Bibliografija

- Alija, I. (2010). Adoption of the law on integrated circuit topography. Technics Technologies Education Management. *Journal of Society for Development of Teaching and Business Processes in New Net Environment in B&H*, 5(3), 597–603.
- Besarović, V. (2005). *Intelektualna svojina, Industrijska svojina i autorsko pravo* (4. dopunjeno i izmjenjeno izd.). Beograd: Pravni fakultet Beograd.
- Čizmić, J. (2004). Uvođenje zakonske zaštite topografije integrisanih sklopova u hrvatsko pravo. *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, 24, 467–510.
- Dudić, D. (1997). Topografija integrisanih kola i njena zaštita posebnim pravom intelektualne svojine. *Pravni život*, (9), 1043–1060.
- Marković, S. M. (2014). *Pravo intelektualne svojine i informaciono društvo*. Beograd: Službeni glasnik.
- Marković, S., & Popović, D. (2015). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: University Press.
- Taubman, A., Wager, H., & Watal, J. (Ur.). (2012). *A Handbook on the WTO TRIPS Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.

Propisi

Konvencija o osnivanju Svjetske organizacije za intelektualnu svojinu.
Pariška konvencija o zaštiti prava industrijskog vlasništva.

Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o postupku za priznanje topografije integriranog kola. *Službeni glasnik BiH*, br. 91/16.

Pravilnik o postupku za priznanje topografije integriranog kola. *Službeni glasnik BiH*, br. 5/11.

Ugovor o intelektualnoj svojini za integrirana kola – Washington 26. 05. 1989. godine, koji je ratifikovan Odlukom o ratifikaciji Ugovora o intelektualnoj svojini za integrirana kola – Washington 26. maja 1989. br. 01-011-1231-19/06 od 27. 06. 2006. godine objavljenoj u *Sl. glasniku BiH* br. 15/06.

Zakon o zaštiti topografije integriranog kola. *Službeni glasnik BiH*, br. 53/2010.

OBLAST H

PRAVO ZAŠTITE NOVIH SORTI BILJA

Sreto Crnjak*

Dr. sc. Haris Hasić**

* Sudija Suda Bosne i Hercegovine. Autor poglavlja broj: 2, 3, 6, 7, 8, 9.

** Vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku. Autor poglavlja broj: 1, 4, 5.

1. Pojam i karakteristike biljne sorte i oplemenjivačkog prava

1. Uvod

Ljudska bića se bave kultivacijom biljaka i životinja od prije adventa prve pisane riječi. Najraniji ratari su naučili da ukoliko sačuvaju sjeme posebno dobrih primjeraka biljaka sljedeća žetva će biti bolja. Vremenom su razvijene metode ukrštanja, selektivnog uzgoja i drugih procesa kojim se uvode poželjne pozitivne karakteristike i biljke se tako oplemenjuju.

Ovim procesom se značajno mijenja biljka. Primjenjujući mehanizme kultivacije biljaka stvaraju se nove biljne sorte koje imaju karakteristike koje ih razlikuju od njihovih prednika.

Interesantno za primijetiti je da su kupus, kelj, karfiol, brokuli, prokulice i keleraba nastali oplemenjivačkim djelovanjem na jednoj istoj biljci predniku *Brassica oleracea*.

Kao rezultat višegeneracijskih oplemenjivačkih djelovanja nastale su biljne sorte koje su neizostavan dio svakodnevnice a koje su oplemenjene do mjere da se ne mogu uporediti sa svojim prvobitnim prednicima, a kao što je posebno slučaj sa kukuruzom, banana i širokim spektrom drugih biljaka.

Oplemenjivanje i razvoj novih sorti biljaka je bitan aspekt razvoja društva. Kultivacija novih sorti biljaka je potrebna kako bi se mogao nastaviti napredak i propagacija ljudske vrste na našoj planeti. 1970. godine Norman E. Borlaug je dobio Nobelovu nagradu za mir za, između ostalog, kultivaciju sorte pšenice kao i druge kultivacijske napore gdje se procjenjuje da su sorte N. Borlauga odgovorne za spašavanje više od hiljadu miliona ljudskih života.

Kultivacija, razvoj i oplemenjivanje biljaka je društveno poželjno i pozitivno djelovanje.

Ono iziskuje kvantitativno i kvalitativno veliko ulaganje resursa kao što su vrijeme, zemljište, rad ali i znanje, vještinu te skupocjenu laboratorijsku i drugu iznimno specijaliziranu opremu. Usljed prethodno navedenih ali i drugih razloga, oplemenjivačko djelovanje je složeno, skupo i zahtjevno. Oplemenjivač je primoran na dugotrajni rad budući da rezultati djelovanja neće postati evidentni nekoliko mjeseci a kod izvjesnih vrsta biljaka, kao što je drveće i višegodišnje biljke potrebno je i po nekoliko godina da bi oplemenjivač utvrdio da li su bili uspješni oplemenjivački napori. Oplemenjivač često mora proći kroz brojne iteracije da bi razvio novu sortu biljaka.

S druge strane jednom kada se stvori nova sorta komparativno je lako parazitski i bez učešća oplemenjivača propagirati tu sortu i na taj način neosnovano ostvariti ili "ubratiti" korist od rada oplemenjivača.

Iz tog razloga, kako bi motivirali oplemenjivače na društveno poželjno djelovanje oplemenjivanja sorti biljaka, kako bi opravdali investiciju vremena, znanja, novca i drugih resursa u razvoj i oplemenjivanje biljaka te kako bi dali kontrolu licu za koje je primjereno da ima kontrolu na rezultirajućoj novoj sorti biljaka, pravni poredak daje pravnu zaštitu oplemenjivaču povodom nove kvalifikovane sorte biljaka.

1.1 Pojam sorte kao predmeta pravne zaštite

Biljna sorta je predmetom pravne zaštite oplemenjivačkog prava.

Biljna sorta označava grupe bilja, unutar najniže botaničke sistematske jedinice, koju je, bez obzira na to da li ispunjava druge uvjete za zaštitu, moguće:

- 1) okarakterizirati po osobinama koje potiču iz određenog genotipa ili kombinacije genotipova,
- 2) razlikovati od bilo koje druge grupe biljaka barem po jednoj od navedenih osobina, te
- 3) smatrati cjelinom ako se te osobine u toku razmnožavanja ne mijenjaju, u skladu s odredbom čl. 2 st. 1 tačka d Zakona o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 14/2010 i 32/13) (u nastavku: ZZNSBBiH ili Zakon).

Biljna sorta je *terminus technicus* koji označava biljnu jedinku iz nanižeg poznatog botaničkog razvrstavanja sa zakonom definisanim drugim karakteristikama. Identifikovanje sorte kao predmeta pravne zaštite neophodno podrazumijeva primjenu specijalističkih botaničkih znanja za koje nije razumno pretpostaviti da ima studija, pa u ovom postupku od ključnog značaja će biti participacija vještaka iz poljoprivredne struke odnosno sa stručnosti u polju šumarstva, botanike, biologije, agrikulture ili drugih relevantnih kvalifikacija.

Kada se završi postupak registracije nove sorte te kada nadležni državni organ izda rješenje o zaštiti sorte, sorta će se nazvati "zaštićenom sortom".

Zaštićena sorta je sorta koja je zaštićena u skladu sa odredbama ZZNSBBiH-a, u skladu s odredbom čl. 2 st. 1 tačka e ZZNSBBiH-a.

1.3 Oplemenjivačko pravo, oplemenjivač i imalac oplemenjivačkog prava te drugi subjekti oplemenjivačkog prava

Oplemenjivačko pravo u objektivnom smislu je sistematizovan skup pravnih pravila kojim se uređuju pravni odnosi između subjekata prava povodom kvalifikovanih zaštićenih sorti kao predmeta pravne zaštite. Pravilima oplemenjivačkog prava u objektivnom smislu se uređuju kvalitete koje sorta mora imati da bi bila podobna za pravnu zaštitu, subjekti oplemenjivačkog prava, postupak sticanja oplemenjivačkog prava i uvjeti za

prestanak oplemenjivačkog prava, sadržaj i ovlaštenja te granice oplemenjivačkog prava, pravila o prenosu i ustupanju upotrebe oplemenjivačkog prava, obaveze imaoca oplemenjivačkog prava, karakteristike sudske zaštite oplemenjivačkog prava i druga relevantna pitanja.

Oplemenjivačko pravo je naziv za granu prava zaštite novih sorti biljaka kao i grana pravne discipline.

U uporednom pravu nalazimo da se oplemenjivačko pravo, posebno za drveća i izvjesne višegodišnje biljke naziva "biljni patent". Ovo nije primjereno u našoj državi budući da je čl. 7 st. 1 tačka a Zakona o patentu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) uređeno da se patent ne može priznati da izume životinjskih pasmina i biljnih sorti i bitno bioloških postupaka za dobivanje biljaka ili životinja, osim izuma nebioloških i mikrobioloških postupaka i proizvoda dobivenih tim postupcima kako je propisano u čl. 6 st. 4 ZoP-a.

U subjektivnom smislu, oplemenjivačko pravo je skup ovlaštenja odnosno subjektivno pravo imaoca oplemenjivačkog prava da daje dozvolu drugim subjektima prava za kvalifikovane radnje povodom sjemenskog materijala zaštićene biljne sorte kao i za djelovanje povodom proizvoda napravljenog od relevantnog materijala zaštićene biljne sorte, ako su zadovoljeni zakonom propisani uvjeti te da daje dozvole za djelovanje povodom zaštićene sorte.

Oplemenjivač je:

- 1) fizičko ili pravno lice (čl. 2 st. 1 tačka b ZZNSBBiH) koji je kreiralo ili otkrilo ili razvilo novu sortu nezavisno ili zajedno sa drugim licima,
- 2) fizičko ili pravno lice koje je poslodavac spomenutog lica ili lice koje je naručilo njegov rad,
- 3) fizičko ili pravno lice koje je pravni sljednik lica koje je kreiralo ili otkrilo ili razvilo novu sortu ili njegovog poslodavca

Uprkos tome što oplemenjivačko djelovanje zahtjeva primjenu uma a nova sorta predstavlja plod i rezultat primjene uma ljudskog bića, oplemenjivačem može biti kako fizičko lice tako i pravno lice, a što nije slučajem kod izvjesnih drugih grana prava industrijskog ili intelektualnog vlasništva.

Oplemenjivačem u užem smislu će biti lice čijim djelovanjem je nastala nova sorta, no pored tog lica pod oplemenjivačem mogu se nazvati i druga lica. Problem je analogan odnosu patenta i izumilac. Izumilac je fizičko lice koje je kvalifikovanim umnim radom riješilo određeni problem u tehnici. No, izumilac ne mora neophodno biti nosiocem patenta. Izumilac ima pronalazačko pravo da podnese prijavu Institutu za intelektualno vlasništvo za sticanje patenta povodom kvalifikovanog izuma. No, izumilac to pravo može prenijeti i na drugo fizičko ili pravno lice. Tako je i sa oplemenjivačem i oplemenjivačkim pravom. Nominalno oplemenjivač ima subjektivno pravo da podnese prijavu za zaštitu sorte. No, oplemenjivač može dati dozvolu ili prenijeti to pravo na drugo

fizičko ili pravno lice koje će onda imati validnu pravnu osnovu da podnese prijavu za zaštitu sorte.

Oplemenjivačko pravo može steći fizičko lice koje je državljanin Bosne i Hercegovine, lice s prebivalištem u BiH ili pravno lice sa sjedištem u BiH (čl. 5 st. 1 ZZNSBBiH-a).

Strano fizičko ili pravno lice takođe može steći oplemenjivačko pravo u našoj državi te imati će isti tretman u sticanju ili zaštiti oplemenjivačkog prava kao i da je to lice državljanin BiH pod uslovom da to proizlazi međunarodnih ugovora koji obavezuju BiH, po osnovi reciprociteta ako bilo koja država državljanima BiH pruža nacionalni tretman iako nije članica UPOV-a (čl. 5 st. 2 i 3 ZZNSBBiH).

Strana lica imaju obavezu u postupku pred nadležnim ustanovama postupati putem ovlaštenog zastupnika (čl. 5 st. 4 ZZNSBBiH) a gdje zastupnici moraju biti upisani u Registar zastupnika koji vodi Uprava (čl. 35 ZZNSBBiH-a).

1.4 Izvori oplemenjivačkog prava

Primarni izvor oplemenjivačkog prava u Bosni i Hercegovini je Zakon o zaštiti novih sorti biljaka Bosne i Hercegovine (*Sl. glasnik BiH*, br.14/10) i Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini (*Sl. glasnik BiH*, br. 32/13).

ZZNSBBiH uređuje pojmove oplemenjivača, biljne sorte, zaštićene sorte i druge definicije (čl. 2 ZZNSBBiH-a), prirodu i nadležnost Komisije za zaštitu novih sorti bilja (čl. 3 ZZNSBBiH-a), uvjete za dodjelu oplemenjivačkog prava (čl. 6–10 ZZNSBBiH-a), postupak za dodjelu oplemenjivačkog prava (čl. 11–20 ZZNSBBiH-a), sadržaj prava oplemenjivača (čl. 21 ZZNSBBiH-a), izuzetke i ograničenje oplemenjivačkog prava (čl. 22–26 ZZNSBBiH-a), prestanak oplemenjivačkog prava (čl. 27 ZZNSBBiH-a), pravila o nazivu sorte (čl. 28 ZZNSBBiH-a), postupak poništenja i ukidanja oplemenjivačkog prava (čl. 29–30 ZZNSBBiH-a), pravila o prenosu i ustupanju korištenja oplemenjivačkog prava (čl. 31–34 ZZNSBBiH-a), pitanje zastupanja (čl. 35 ZZNSBBiH-a), građanskopravnu zaštitu (čl. 36–48 ZZNSBBiH-a), carinske mjere zaštite (čl. 49–5 ZZNSBBiH-a 2), prekršajne odredbe (čl. 55 ZZNSBBiH-a), nadzor nad provođenjem zakona (čl. 56 ZZNSBBiH-a), te prelazne i završne odredbe (čl. 57–59 ZZNSBBiH-a).

ZZNSBBiH se primjenjuje na sve rodove i vrste bilja od datuma stupanja na snagu (čl. 4 ZZNSBBiH-a), odnosno od 06. 03. 2010. godine.

Stupanjem na snagu ZZNSBBiH je derogirao Zakon o zaštiti novih sorti biljaka Bosne i Hercegovine (*Sl. glasnik BiH*, br. 46/04), u skladu s odredbom čl. 58 ZZNSBBiH-a.

Podzakonski akti koji predstavljaju izvore ove grane prava su Pravilnik o priznavanju sorti poljoprivrednog bilja u Bosni i Hercegovini (*Sl. glasnik BiH*, br. 6/11, 29/17); Pravilnik o upisu sorti u sortnu listu Bosne i Hercegovine (*Sl. glasnik BiH*, br. 6/11, 29/17); Sortna lista BiH (<http://sortnalistabih.uzzb.gov.ba/>); Odluka o načinu uspostave i vođenja

sortne liste poljoprivrednog bilja u BiH (*Sl. glasnik BiH*, br. 59/10); Odluka o formiranju zajedničke komisije za sorte poljoprivrednog bilja (*Sl. glasnik BiH*, br. 73/13 i 44/17) i Pravilnik o zajedničkoj komisiji za sorte poljoprivrednog bilja u Bosni i Hercegovini (*Sl. glasnik BiH*, br. 21/13).

Sekundarnim izvorima su i Zakon o zaštiti zdravlja bilja (*Sl. glasnik BiH*, br. 23/03) te Zakon o sjemenu i sadnom materijalu poljoprivrednih biljaka Bosne i Hercegovine (*Sl. glasnik BiH*, br. 3/05) te relevantnih provedbeni i podzakonski akti uz napomenu da je oplemenjivačko pravo nezavisno od svih mjera kojima se uređuje proizvodnja, certificiranje i stavljanje u promet materijala sorti ili uvoz ili izvoz takvog materijala. U svakom slučaju takve mjere neće uticati na primjenu odredbi ZZNSBBiH-a, u skladu s odredbom čl. 25 ZZNSBBiH-a. Ova odredba ima smisla ukoliko se uzme u obzir da je oplemenjivačko pravo “negativno” pravo odnosno ono daje subjektivno pravo titularu koje istog ovlašćuje na kontrolu izvjesnog djelovanja povodom zaštićene sorte ali to subjektivno pravo ne daje garanciju titularu da će zaista i moći koristiti ili na druge načine ostvariti korist od svog subjektivnog prava. Moguće je steći oplemenjivačko pravo po pravilima ZZNSBBiH-a i u isto vrijeme da druga pravna pravila sprečavaju titulara tog prava od korištenja zaštićene sorte (na primjer ukoliko se radi o opojnim supstancama). Ovaj institut je analogan odredbi čl. 4 st. 4 Zakona o žigu (*Sl. glasnik BiH*, br. 53/10) kojim se naznačava da priroda robe ili usluga ne može biti prepreka za sticanje žiga.

Uzimajući u obzir navedeno zakonodavac uređuje da slobodno korištenje oplemenjivačkog prava neće se ograničiti iz drugih razloga osim javnog interesa u skladu s odredbom čl. 24 st. 1 ZZNSBBiH-a.

Ukoliko ograničenjem oplemenjivačkog prava za posljedicu ima ovlaštenje treće strane za obavljanje bilo kakve radnje koja zahtjeva odobrenje oplemenjivača od strane Uprave, oplemenjivaču će biti osigurana pravična naknada u skladu s odredbom čl. 24 st. 2 ZZNSBBiH-a.

Kao što je slučaj i sa drugim granama prava industrijskog i intelektualnog vlasništva pored navedenih i druge grane prava i pozitivne pravne norme, prvenstveno *lex generalis*, čine izvore prava a posebno pravila kojim se uređuju obligacioni odnosi, stvarna prava, parnični postupak, radni odnosi, prekršaji i krivična djela te druga.

Primarni međunarodni izvor prava zaštite novih sorti bilja je Međunarodna konvencija o zaštiti novih biljnih sorti (koja se označava skraćenicom “UPOV”) koja je osnovana na Diplomatskoj konferenciji u Parizu, 02. 12. 1961. godine, revidirana 1972. godine, 1978. godine te 1991. godine, a koju je Predsjedništvo BiH ratifikovalo odlukom donesenom na sjednici održanoj 10. 05. 2017. godine.

1.5 Međunarodna unija za zaštitu novih biljnih sorti (UPOV)

Međunarodnom konvencijom o zaštiti novih biljnih sorti je osnovana Međunarodna unija za zaštitu novih biljnih sorti koja se označava skraćenicom “UPOV” (Union internationale pour la protection des obtentions végétales) (NB: međunarodna organizacija i konvencija se označavaju na isti način, a što iziskuje opreznost u korištenju ovih pojmova).

UPOV jeste intravladina međunarodna organizacija ali nije organizacija u sklopu Ujedinjenih nacija. Sjedište je u Ženevi.

Bosna i Hercegovina je članica UPOV. Zakonodavac definiše članicu UPOV kao da predstavlja potpisnicu Konvencije UPOV koja će primjenjivati odredbe te konvencije (čl. 2 st. 1 tačka M ZZNSBBiH-a).

“Misija UPOV-a je da obezbijedi i promoviše efikasan sistem zaštite biljnih sorti s ciljem da podstakne razvoj novih sorti bilja. Članstvo u UPOV -u i investiranje u oplemenjivačke bilja donosi veći broj i bolje sorte za poljoprivredne proizvođače, povećan prihod za poljoprivrednike, ruralni razvoj a sa uvođenjem UPOV sistema omogućava se razvoj novog izvora konkurentnosti na stranim tržištima. Pristup stranim biljnim sortama unapređuje domaće oplemenjivačke programe. Članstvo takođe donosi i nacionalni tretman na teritoriji članice za državljane i osobe sa prebivalištem u bilo kojoj članici. Zaštita se odnosi na sav reprodukcioni materijal, ubrani materijal ako je dobijen neovlašćenom upotrebom reprodukcionog materijala, osim ako je oplemenjivač imao razumne mogućnosti da koristi svoje pravo.” (Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja: <https://uzzb.gov.ba/upov/>, pristupljeno: 15. 03. 2023. godine).

1.6 Organ ovlašten i nadležan za dodjeljivanje oplemenjivačkog prava u BiH

Za razliku od patenta, žiga, industrijskog dizajna, zaštite oznaka geografskog porijekla i zaštite topografije integrisanog kola gdje je organ ovlašten i nadležan za dodjeljivanje ovih subjektivnih prava Institut za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine, kod prava zaštite novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini ovlašteno tijelo za dodjelu oplemenjivačkog prava po odredbama ZZNSBBiH je Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja, u skladu s odredbom čl. 1 st. 2 ZZNSBBiH-a (u poglavlju “Uprava”).

Uprava je upravna organizacija u sastavu Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, a osnovana je Odlukom o osnivanju Uprave Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja (*Sl. glasnik BiH*, br. 23/04 i 63/11).

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH vrši upravni nadzor nad provođenjem odredbi ZZNSBBiH-a u skladu s odredbom čl. 56 ZZNSBBiH-a.

1.6.1 Komisija za zaštitu novih sorti bilja

Komisija za zaštitu novih sorti bilja (u poglavlju: Komisija) je stručni organ koji je nadležan za davanje stručnih mišljenja i praćenja stanja u oblasti zaštite sorti bilja kao i davanje prethodne saglasnosti u postupku donošenja rješenja o sticanju oplemenjivačkog prava u skladu s odredbom čl. 3 st. 4 ZZNSBBiH-a.

Komisiju imenuje Vijeće ministara Bosne i Hercegovine na prijedlog Uprave Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja (čl. 3 st. 1 ZZNSBBiH-a).

Komisija može imati najviše pet članova koji su specijalisti i stručnjaci iz oblasti zaštite sorti bilja. Kandidate Upravi predlažu nadležni organi entiteta i Brčko distrikta BiH (čl. 3 st. 2 ZZNSBBiH-a).

2. Uslovi za dodjelu oplemenjivačkog prava

2.1 Uslovi za dodjelu oplemenjivačkog prava

Sorta je zaštićena dodjeljivanjem oplemenjivačkog prava.

Oplemenjivačko pravo bit će dodijeljeno ako je sorta:

- a) nova;
- b) različita;
- c) ujednačena i
- d) stabilna.

Dodjela oplemenjivačkog prava neće podlijegati nikakvim dodatnim ili drugačijim uslovima ako je sorta označena nazivom u skladu s odredbama Zakona o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovine (*Sl. glasnik BiH*, broj: 14/10 i 32/13), (u daljem tekstu: Zakon), te ako podnosilac zahtjeva zadovoljava formalnosti predviđene zakonom i ako je platio predviđene naknade.

2.1.1 Novina sorte

Sorta se smatra novom ako na dan podnošenja zahtjeva za dodjeljivanje oplemenjivačkog prava oplemenjivač drugim licima nije prodao ili na drugi način stavio na raspolaganje reprodukcijski ili ubrani materijal sorte, ili dao saglasnost na to, u svrhu iskorištavanja sorte:

- a) na teritoriji Bosne i Hercegovine godinu dana prije nego što je podnesen zahtjev i
- b) na teritoriji izvan Bosne i Hercegovine četiri godine, ili, u slučaju sorti drveća ili vinove loze, šest godina do datuma podnošenja zahtjeva.

Od vlasnika se očekuje da je poduzeo sve odgovarajuće mjere kako bi osigurao da prodaja nije nastupila ranije nego što je dopušteno.

Sorta se smatra novom i ako je otuđena na neki od sljedećih načina:

- a) sorta stavlja na raspolaganje drugima u svrhu ispitivanja ne uključujući neki drugi oblik iskorištavanja sorte;
- b) prodaja ili stavljanje na raspolaganje drugima obavlja bez pristanka oplemenjivača;
- c) prodaja ili stavljanje na raspolaganje drugima obavlja kao dio ugovora za prijenos prava na pravne nasljednike;
- d) prodaja ili stavljanje na raspolaganje drugima obavlja kao dio ugovora prema kojem lice umnožava reprodukcijски materijal sorte u ime oplemenjivača, pri čemu ugovor predviđa da se vlasništvo nad reproduciranim materijalom vraća oplemenjivaču;
- e) prodaja ili stavljanje na raspolaganje drugima obavlja kao dio ugovora prema kojem lice vrši testiranje na terenu ili u laboratoriji, ili ispitivanja malog obima s ciljem procjene sorte;
- f) prodaja ili stavljanje na raspolaganje drugima obavlja kao dio ispunjavanja zakonske ili administrativne obaveze, posebno vezano za biološku sigurnost ili unos sorti u zvanični katalog sorti koje su dobile dozvolu za prodaju;
- g) prodaja ili stavljanje na raspolaganje drugima ubranog materijala koji je nusproizvod ili višak proizvoda nastao tokom stvaranja sorte ili aktivnosti navedenih u tačkama d) do f) ovog stava, pod uslovom da se pomenuti materijal prodaje ili stavlja na raspolaganje bez identifikacije sorte u svrhu potrošnje i
- h) stavljanje na raspolaganje drugima obavlja u svrhu izlaganja sorte na zvaničnoj ili zvanično priznatoj izložbi.

2.1.2 Različitost sorte

Sorta se smatra različitom ako se jasno razlikuje od bilo koje druge opštepoznate sorte u vrijeme podnošenja zahtjeva. Podnošenje zahtjeva za dodjelu oplemenjivačkog prava ili za unošenje neke druge sorte u službeni popis sorti (registar) u bilo kojoj državi, posebno će se smatrati da čini tu drugu sortu opšte poznatom od dana podnošenja zahtjeva, pod uslovom da taj zahtjev dovodi do dodjele oplemenjivačkog prava ili upisa pomenute sorte u zvanični registar sorti, zavisno od slučaja.

Ovo se odnosi na sorte koje se na osnovu podnesenih zahtjeva nalaze u postupku priznavanja ili zaštite sorti u Bosni i Hercegovini ili u bilo kojoj drugoj državi.

Opšte poznate sorte su sve poznate sorte u cijelom svijetu, gdje se podrazumijevaju i sorte koje nisu zaštićene, sorte koje se održavaju u referentnoj kolekciji ili su opisane u nekoj publikaciji. U praksi, često je nemoguće da jedna institucija posjeduje sve opšte poznate sorte, ali je potrebno da o njima posjeduje saznanje kako bi mogla da odabere najslbličnije sorte kao referentne sorte.

2.1.3 Ujednačenost sorte

Sorta mora biti dovoljno ujednačena u izražavanju relevantnih osobina, s obzirom na odstupanja koja se mogu očekivati zbog osobenosti njenog razmnožavanja. Sorta će se smatrati ujednačenom ako je, uprkos odstupanjima koja se mogu očekivati od pojedinih obilježja u toku njenog razmnožavanja, dovoljno ujednačena u svojim važnim svojstvima.

2.1.4 Stabilnost sorte

Sorta mora ostati ista svom opisu tj. nepromijenjena nakon ponovljenog umnožavanja. Sorta će se smatrati stabilnom ako se njena važna svojstva za razlikovanje ne mijenjaju nakon više uzastopnih umnožavanja ili u slučaju pojedinog ciklusa razmnožavanja na kraju svakog takvog ciklusa.

3. Postupak za dodjelu oplemenjivačkog prava

3.1 Pokretanje postupka

Dodjela oplemenjivačkog prava ostvaruje se u upravnom postupku koji vodi Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja (u daljem tekstu: Uprava).

U drugim pitanjima, koja nisu uređena ovim zakonom, na odgovarajući način primjenjuju se odredbe Zakona o upravnom postupku (*Službeni glasnik BiH*, br. 29/02, 12/04, 88/07 i 93/09).

Postupak dodjele oplemenjivačkog prava pokreće se podnošenjem zahtjeva za dodjelu prava oplemenjivača biljne sorte Upravi.

Ako je zahtjev za dodjelu oplemenjivačkog prava podnijelo više oplemenjivača, rješenjem se priznaje oplemenjivačko pravo svakom od oplemenjivač, ali se tim rješenjem ne mogu se utvrditi međusobna prava oplemenjivača.

Postupak za dodjelu oplemenjivačkog prava pokreće se podnošenjem zahtjeva i izvan Bosne i Hercegovine, ako je tako određeno međunarodnim ugovorom kojem je pristupila Bosna i Hercegovina.

Pravosnažno priznata oplemenjivačka prava, po osnovu podnesenog zahtjeva izvan Bosne i Hercegovine, izjednačena su s pravima koja su priznata na osnovu zahtjeva unutar Bosne i Hercegovine, osim ako nije međunarodnim ugovorom drugačije određeno.

Uprava javno objavljuje zahtjev za dodjelu oplemenjivačkog prava kao i svako povlačenje ili odbijanje zahtjeva.

3.1.1 Podnošenje zahtjeva

Datum podnošenja zahtjeva za dodjelu oplemenjivačkog prava bit će datum prijema propisno podnesenog zahtjeva. Zahtjev se podnosi napisan na jednom od jezika koji su u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini i jednim pismom. Oplemenjivač ili njegov ovlašteni zastupnik, uz zahtjev za dodjelu oplemenjivačkog prava, dužan je priložiti dokumentaciju o sorti prema odredbama zakona.

Uz podnošenje zahtjeva, oplemenjivač je dužan dostaviti dokaz o uplati administrativne takse i posebnih troškova postupka. Uprava će posebnim podzakonskim aktom regulirati visinu posebnih troškova.

Uprava ne smije odbiti dodjelu oplemenjivačkog prava ili ograničiti njegovo trajanje na osnovu toga što zaštita iste sorte nije zatražena ili je odbijena ili je istekla u nekoj drugoj državi ili međuvladinoj organizaciji.

Uprava propisuje sadržaj i način vođenja Registra zahtjeva za zaštitu prava oplemenjivača.

Uz zahtjev za sticanje oplemenjivačkog prava, dostavlja se i određena količina reprodukcijskog materijala za sortu za koju se traži oplemenjivačko pravo.

Dokumentacija o reprodukcijskom materijalu sorte smatra se službenom tajnom i bit će tretirana kao povjerljiva informacija.

3.1.2 Uslovi upisa u Registar zahtjeva

Nakon podnošenja zahtjeva za sticanje oplemenjivačkog prava, Uprava provjerava da li su ispunjeni uslovi za upis u Registar zahtjeva.

Ako zahtjev ispunjava propisane uslove za sticanje oplemenjivačkog prava, upisuje se u Registar zahtjeva s datumom podnošenja, a podnosiocu se izdaje potvrda.

Ako zahtjev ne ispunjava uslove, propisane zakonom, Uprava će pismenim putem pozvati podnosioca da otkloni nedostatke u roku koji neće biti duži od tri mjeseca računajući od dana dostavljanja poziva za otklanjanje uočenih nedostataka.

Ako podnosilac zahtjeva otkloni nedostatke u datom roku, prijava se upisuje u Registar zahtjeva s datumom prijema akta kojim su otklonjeni nedostaci.

Ako podnosilac zahtjeva ne otkloni nedostatke u datom roku, zahtjev se zaključkom odbacuje.

Ako su plaćeni troškovi javne objave zahtjeva za sticanje oplemenjivačkog prava u Upravi, zahtjev se nakon isteka roka od tri mjeseca od dana njegovog podnošenja objavljuje i postaje dostupan svakom zainteresiranom licu.

Zahtjev za sticanje oplemenjivačkog prava sadrži podatke o datumu podnošenja, imenu i adresi podnosioca, te o imenu i svojstvima sorte.

3.2 Pravo prvenstva

Svaki oplemenjivač koji je propisno podnio Zahtjev za sticanje oplemenjivačkog prava u jednoj od zemalja članica UPOV-a (“prvi zahtjev”) će za istu sortu uživati pravo prvenstva kod Uprave tokom perioda od 12 mjeseci a ovaj period računa se od datuma podnošenja prvog zahtjeva. Datum podnošenja zahtjeva neće biti uključen u kasniji period.

Na zahtjevu za dodjelu oplemenjivačkog prava bit će zabilježen dan i sat njegovog podnošenja što se navodi i u potvrdi o prijemu zahtjeva koja se izdaje podnosiocu.

Da bi koristio pravo prvenstva, oplemenjivač u zahtjevu, koji podnosi Upravi, treba da se pozove na pravo prvenstva prvog zahtjeva.

Uprava će od oplemenjivača zahtijevati da u roku od tri mjeseca od datuma podnošenja zahtjeva Upravi dostavi ovjerene kopije dokumenata od organa kojem je podnesen prvi zahtjev, te uzorke ili druge dokaze da je sorta koja je predmet oba zahtjeva ista.

Oplemenjivač može, nakon isteka roka od 12 mjeseci od datuma podnošenja prvog zahtjeva, ili ako je prvi zahtjev za stjecanje oplemenjivačkog prava u prvoj zemlji prijavljivanja odbijen ili povučen, u odgovarajućem vremenu nakon odbijanja ili povlačenja, u periodu od naredne dvije godine dostaviti Upravi sve potrebne informacije, dokumente ili materijale zahtijevane u svrhu provjere u cilju razmatranja zahtjeva radi izvođenja dokaza za sticanje oplemenjivačkog prava.

U slučaju da dođe do promjene tokom perioda od 12 mjeseci od datuma podnošenja prvog zahtjeva, kao što je podnošenje drugog zahtjeva ili objavljivanje ili korištenje sorte koja je predmet prvog zahtjeva, te promjene neće predstavljati osnovu za odbijanje naknadnog zahtjeva. Isto tako, takve promjene neće biti povod za bilo kakvo pravo treće strane.

3.3 Razmatranje zahtjeva radi izvođenja dokaza za sticanje oplemenjivačkog prava

Svaka odluka o dodjeli oplemenjivačkog prava zahtijeva razmatranje uslova za dodjelu oplemenjivačkog prava: novost, različitost, ujednačenost i stabilnost sorte.

Tokom razmatranja uslova novosti, različitosti, ujednačenosti i stabilnosti sorte, Komisija za zaštitu novih sorti bilja (u daljem tekstu: Komisija) može povjeravanjem ovlaštenoj/akreditiranoj laboratoriji uzgojiti dotičnu sortu ili provoditi druga neophodna ispitivanja radi izvođenja dokaza za sticanje oplemenjivačkog prava, ili uvažiti rezultate ispitivanja u Bosni i Hercegovini i drugim državama.

Komisija traži od oplemenjivača dostavljanje svih neophodnih informacija, dokumenata i materijala radi izvođenja dokaza za sticanje oplemenjivačkog prava.

Komisija sve odluke dostavlja Upravi.

3.4 Rješenje o dodjeli oplemenjivačkog prava

Rješenje o dodjeli oplemenjivačkog prava Uprava upisuje u Registar oplemenjivačkog prava.

Datum upisa u Registar istovremeno je i datum donošenja Rješenja o dodjeli oplemenjivačkog prava.

Uprava donosi Rješenje o odbijanju dodjele oplemenjivačkog prava ako se u postupku ispitivanja utvrdi da sorta za koju se traži oplemenjivačko pravo ne ispunjava propisane uslove. Rok za donošenje rješenja određuje se prema odredbama Zakona o upravnom postupku.

Rješenje o dodjeli oplemenjivačkog prava, kao i rješenje o odbijanju dodjele oplemenjivačkog prava, objavljuju se u službenom glasilu Uprave.

Nakon objave o dodjeli oplemenjivačkog prava u službenom glasilu Uprave, Uprava izdaje uvjerenje o sticanju oplemenjivačkog prava.

Uz uvjerenje o dodjeli oplemenjivačkog prava, na zahtjev oplemenjivača, može se priložiti i akt stečenog oplemenjivačkog prava.

Izgled i sadržaj uvjerenja propisuje Uprava.

SUDSKA PRAKSA – Zaštita izumitelja novih vrsta ili oplemenjivača bilja – Zaštita oplemenjivača biljnih sorti

Zakon o poljoprivrednom sjemenu i poljoprivrednom sadnom materijalu (Narodne novine, br. 50/88, 28/92, 26/93, 29/94).

Zakon o priznavanju novostvorenih, odobravanju uvođenja u proizvodnju stranih i zaštiti sorti poljoprivrednog i šumskog bilja (Narodne novine, br. 53/91, 26/93 i 29/94),

Zakon o sjemenu, sadnom materijalu i priznavanju sorti poljoprivrednog bilja (Narodne novine br. 131/97 od 5.12. i br. 62/00, koji je stupio na snagu 13. prosinca 1997., a istoga dana prestala su vrijediti prethodna dva zakona po njegovom članku 109, ali nisu prestali vrijediti njihovi provedbeni propisi, osim onih koji su u suprotnosti s ovim zakonom. U Narodnim novinama br. 137/04 od 1. 10. 2004, objavljen je pročišćeni tekst Zakona o sjemenu, sadnom materijalu i priznavanju sorti poljoprivrednog bilja, koji obuhvaća Zakon o sjemenu, sadnom materijalu i priznavanju sorti poljoprivrednog bilja ("Narodne novine", br. 131/97) te njegove izmjene i dopune objavljene u "Narodnim novinama", br. 163/03 u kojemu je naznačeno vrijeme njegova stupanja na snagu).

Oplemenjivač biljne sorte (vrste) ima moralna i imovinska prava na novostvorenima, odnosno oplemenjenim biljnim vrstama (sortama) za koje nadležno tijelo svojom odlukom, donesenom u propisanome postupku, prizna da su zaista novostvorene i utvrdi tko ih je stvorilo.

Iz obrazloženja:

Prvostupanjskom presudom sud je usvojio tužbene zahtjeve, i to,

1. kojim se tuženik poziva da s tužiteljem sklopi ugovor o autorskoj, odnosno oplemenjivačkoj naknadi prema postotku oplemenjivačkog prava i postotku od naknade prodajne cijene vrsta hibrida kukuruza navedenih u prijedlogu toga ugovora — kako je po sadržaju i obliku naveden u točki I/1. izreke presude,

2. prema točki I/2 izreke u roku od 8 dana, jer će navedeni ugovor u protivnom zamijeniti ova presuda, a

3. točkom I/3 presuđeno je da je tuženik dužan tužitelju platiti na ime istovrsne naknade od prodaje hibrida pod I/1. za razdoblje od 1. rujna 1995. do 1. rujna 2000. iznos od 246.427,53 kn sa zakonskim zateznim kamatama na iznose koji su specificirani u tom dijelu presude, sve u roku od 8 dana,

4. po točki I/4. alternativno: ili u roku od 8 dana po pravomoćnosti ove presude predati tužitelju minimalno 20 zrna od svakog genetskog materijala u točki I ove presude navedenih hibrida sa samoplodnim linijama koje se nalaze u sjemenskoj proizvodnji, ili tužitelju u to ime isplatiti 100.000.00 kn u roku od 8 dana po pravomoćnosti ove presude.

Odbijen je kao neosnovan tužiteljev tužbeni zahtjev opisan pod točkom II izreke prvostupanjske presude, a rješenjem je utvrđeno da je tužitelj povukao dio tužbenog zahtjeva, dok je tačkom 2. rješenja tužitelju dosuđen parnični trošak u iznosu od 68.127,30 kn.

Protiv prvostupanjske presude tuženik je izjavio žalbu, zbog pogrešno i nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja, zbog bitne povrede odredaba parničnog postupka iz članka 354. stavak 2. točka 13. ZPP-a i zbog pogrešne primjene materijalnog prava, predloživši da ju ovaj sud uvaži te da pobijanu presudu preinači u smislu žalbenih navoda ili da je ukine i predmet vrati prvostupanjskom sudu na ponovno suđenje.

Tužitelj je dao odgovor na žalbu u kojem poriče osnovanost žaliteljevih pojedinih navoda i prijedloga te predlaže da ovaj sud odbije žalbu kao neosnovanu i da potvrdi prvostupanjsku presudu.

Žalba nije osnovana.

Ispitujući pobijanu presudu u pogledu bitnih povreda odredaba parničnog postupka na koje sud pazi po službenoj dužnosti, pa tako i u pogledu bitne povrede postupka iz članka 354. stavak 2. točka 13. Zakona o parničnom postupku, kao i u pogledu primjene materijalnog prava, ovaj sud je utvrdio da u prvostupanjskom postupku niti pri donošenju pobijane presude nisu učinjene navedene biljne povrede postupka i da nije pogrešno primijenjeno materijalno pravo.

Neosnovano žalitelj ističe kao bitnu povredu odredaba parničnog postupka činjenicu da spisu prilaže rješenja, na slovenskom jeziku, slovenskog Ministarstva za kmetijstvo, gospodarstvo i prehrano o dozvoli uporabe predmetnih sorti hibrida jer su te iste sorte priznate i rješenjima Ministarstva poljoprivrede i šumarstva Republika Hrvatske, a koja prileže spisu. Pravilno ističe tužilelj, u odgovoru na žalbu, da su te slovenske odluke priložene samo radi informiranja o tome da se u Hrvatskoj priznate sorte koriste i u inozemstvu, ali se na tim slovenskim odlukama ne temelji zaključak o tužiteljevu suautorstvu na stvaranju tih novih sorti. Zato nije povrijeđeno tuženikovo pravo da se služi hrvatskim jezikom u ovoj parnici.

Nije osnovan ni žaliteljev navod da prvostupanjsku presudu nije moguće ispitati zbog nerazumljivosti. Sve o čemu je prvostupanjski sud odlučio on je i razumljivo obrazložio.

Pobijana presuda donesena je na temelju potpuno utvrđenih odlučnih činjenica na koje je pravilno primijenjeno materijalno pravo u pogledu osnovanosti tužbenih zahtjeva, i to, u pogledu tužiteljeva udjela u koautorstvu, odnosno suoplemenjivačkom pravu odnosnih hibrida kukuruza i u pogledu udjela u pravu na naknadu, kao i u pogledu udjela u suoplemenjivačkoj naknadi i u pogledu visine naknade koja pripada oplemenjivačima sjemena predmetnih hibrida kukuruza.

U tužbi je tužitelj naveo:

da je on bio dugogodišnji zaposlenik kod tuženika i da je, s ostalim stručnjacima, sudjelovao u oplemenjivanju oko 110 hibrida kukuruza, koje je tuženik komercijalno koristio, kao i da je tuženik sve do pretvorbe 1992. svima koautorima, odnosno kooplemenjivačima, dakle, i njemu, isplaćivao naknadu za inventivni rad.

Ta naknada da se sastojala od paušalnog iznosa za stvorenu sortu i hibrid i od stimulativnog dijela od prihoda. Svakome je pripadao onaj postotak s kojim je sudjelovao u stvaranju nove sorte, odnosno oplemenjenog pojedinog hibrida kukuruza te da mu je tuženik prestao isplaćivati navedene naknade odmah nakon provedene svoje pretvorbe i privatizacije, a novostvorene hibride kukuruza, popisane u tužbi, da je i dalje komercijalno iskorištavao i tako ostvarivao velike godišnje prihode zadržavajući za sebe i onaj dio prihoda koji je pripadao tužitelju i drugima koautorima.

Iz dokaza, koje je prvostupanjski sud proveo u prvostupanjskom postupku, i koje je valjano analizirao i ocijenio osnovano je zaključio o osnovanosti navedenih tužbenih zahtjeva.

Naime, kraj nesporne činjenice da je tužitelj bio u radnom odnosu kod tuženika i da je s uspjehom sudjelovao u oplemenjivanju mnogobrojnih vrsta sjemena hibridnog kukuruza - koje su priznate odgovarajućim rješenjima Ministarstva poljoprivrede i šumarstva Republike Hrvatske a kojim rješenjima je takođe utvrđeno da su u stvaranju tih sorti sudjelovale osobe navedene u tim rješenjima, među kojima je i tužitelj, te da se novostvorene sorte hibrida kukuruza imaju upisati u Registar novostvorenih sorti, a sve to temeljem članka 26. Zakona o priznavanju – novostvorenih, odobravanju uvođenja u proizvodnju stranih i zaštiti sorti za poljoprivrednog i šumskog bilja (Narodne novine, br. 53/91) — tužitelja valja prihvatiti kao sustvaratelja u oplemenjivanju sorti hibrida kukuruza navedenih točki I/1 izreke presude. Ta materija je sada uređena odredbama članaka 64. do 83. Zakona o sjemenu, sadnom materijalu i priznavanju sorti poljoprivrednog bilja br. 131/97 od 5.12. i br. 62/00, koji je stupio na snagu 13. prosinca 1997.). Odredbama članka 94. ova potonjeg Zakona stavljen je izvan snage Zakon o poljoprivrednom sjemenu i poljoprivrednom sadnom materijalu (Narodne novine, br. 50/88, 28/92, 26/93 i 29/94) i citirani Zakon o priznavanju novostvorenih, odobravanju uvođenja u proizvodnju stranih i zaštiti sorti poljoprivrednog i šumskog bilja (Narodne novine br. 53/91, 26/93 i 29/94) po čijim odredbama je postupalo Ministarstvo poljoprivrede i šumarstva donoseći rješenja o priznavanju novostvorenih sorti hibrida kukuruza, a o kojima je riječ u ovom predmetu.

Nama nikakve sumnje da je tužitelj imao, i ima, pravo na sudsku zaštitu povrijeđenog oplemenjivačkog prava, a što je prvostupanjski sud osnovano prihvatio i pri tome je osnovano tužitelju pružio zaštitu. Pravilno je sud utvrdio i ocijenio da tužiteljevo pravo na naknadu proizlazi iz tuženikovih općih akata koji su vrijedili u vrijeme stvaranja novih sorti hibrida kao i sadašnjih odredbi članaka 41. do 46. Zakona o zaštiti biljnih sorti (Narodne novine br. 131/97 od 5. prosinca 1997. i ZID toga zakona Narodne novine br. 62/00). Dakle, treba konstatirati da izumitelji, odnosno oplemenjivači biljnih sorti imaju moralna i imovinska prava na novostvorenim biljnim vrstama (sortama) za koje se odlukama nadležnih tijela prizna da su zaista novostvorene i tko ih je stvorio. To tuženik sigurno zna, odnosno nije moguće ni dopušteno da mu je nepoznato. Naime, sve civilizirane države pružaju moralnu i imovinskopravnu sudsku zaštitu izumiteljima, odnosno autorima iz svih područja, pa tako i iz područja stvaranja novih vrsta (sorti) poljoprivrednog bilja. To se odnosi i na izumitelje koji su u radnom odnosu s tuženikom, jer i oni imaju pravo na posebnu naknadu, osim plaće, u slučaju kada sa svojim talentom, znanjem i/ili srećom stvore neku novu biljnu vrstu ili ju bitno oplemene i kada poslodavac od toga ima neimovinsku ili materijalnu korist. U prvostupanjskom postupku je vještačenjem nesumnjivo utvrđeno da tuženik ima velike imovinske koristi od predmetnih novostvorenih vrsta hibrida kukuruza.

Pošto tuženik nije ponudio tužitelju nikakvu konkretnu naknadu, prvostupanjski sud je osnovano odredio vještačenje, a vještak je na temelju raspoloživih podataka izračunao visinu naknade koja pripada tužitelju. Zato su neosnovani žaliteljevi navodi o neprihvatljivosti vještačkog nalaza i mišljenja o tome da je vještak neosnovano prihvatio kao

*mjerodavne stope koje je u tužbi naveo tužitelj. Tuženik nije ponudio alternativu stopa-
ma koje je predložio tužitelj pa vještak nije ni imao s čime uspoređivati zahtijevane sto-
pe. U vezi s time prvostupanjski sud je u dovoljnoj mjeri obrazložio svoju odluku. Valja
primijetiti da su tuženikovi prigovori vještačkom nalazu i mišljenju paušalni, dakle, nisu
konkretni.*

*Dakle, u pogledu osnovanosti i visine prihvaćenih tužbenih zahtjeva prvostupanjski sud je
iznio dovoljno jasnih razloga u pobijanoj presudi, pa ih nije potrebno ponavljati...*

(VTS RH, Pž-1468/04 od 4. siječnja 2005)

3.5 Obaveze nosioca oplemenjivačkog prava

Nosilac oplemenjivačkog prava plaća naknadu za održavanje oplemenjivačkog prava to-
kom korištenja tog prava.

Visinu naknade određuje Uprava u skladu s Zakonom o administrativnim taksama
(*Službeni glasnik BiH*, br. 14/99).

3.5.1 Privremena zaštita

Privremena zaštita pruža se s ciljem očuvanja interesa oplemenjivača tokom perioda iz-
među objavljivanja zahtjeva za dodjelu oplemenjivačkog prava i dodjeljivanja tog prava.

Privremena zaštita imat će takav efekat da će nosilac oplemenjivačkog prava imati pravo
na pravičnu naknadu od bilo kojeg lica koje je tokom pomenutog perioda izvršilo radnje
koje nakon dodjele prava zahtijevaju dozvolu oplemenjivača (proizvodnja ili reproduk-
cija (razmnožavanje), kondicioniranje u svrhu razmnožavanja, nuđenje na prodaju, pro-
daja ili drugi način stavljanja u promet, izvoz, uvoz i skladištenje).

3.6 Odbor za žalbe

Protiv rješenja i zaključaka donesenih u postupku sticanja oplemenjivačkih prava može
se izjaviti žalba u roku od tri mjeseca od dana dostave rješenja ili zaključka.

Žalba se podnosi Odboru za žalbe (u daljnjem tekstu: Odbor) koji, na prijedlog Upra-
ve, imenuje Savjet ministara Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: Savjet ministara).

Odbor čini pet članova, predstavnici nadležnih entitetskih institucija i Uprave.

Pojedinosti o radu Odbora propisuju se Poslovníkom koji donosi Odbor.

3.7 Troškovi postupka dodjele oplemenjivačkog prava

Za dodjelu i trajanje oplemenjivačkog prava plaćaju se troškovi u skladu s propisima na-
vedenim u zakonu i drugim propisima donesenim na osnovu njega.

Ako troškovi u postupku za sticanje oplemenjivačkog prava ne budu plaćeni, zahtjev za sticanje oplemenjivačkog prava se odbacuje.

4. Subjektivno oplemenjivačko pravo

4.1 Priroda oplemenjivačkog prava

Subjektivno oplemenjivačko pravo je po svojoj prirodi privatno građansko i privredno pravo sa svim implikacijama te činjenice.

Ono je pravo imovinske prirode sa apsolutnim dejstvom (*erga omnes*) na sve subjekte prava koji nisu oplemenjivač.

Po svojoj prirodi subjektivno oplemenjivačko pravo je *numerus clausus*.

Radi se o teritorijalnom pravu koje, po prijavi i registrovanju važi samo za teritoriju države gdje je postupak završen ako izričito drugačije ne proizilazi iz relevantnih pravnih izvora.

Oplemenjivačko pravo ovlašćuje oplemenjivača da vrši kontrolu nad određenim posebno inherentno vrijednim i relevantnim korištenjem prvenstveno reprodukcijskog materijala zaštićene sorte te ubranih materijala u kvalifikovanim okolnostima kao i proizvoda izrađenih direktno od ubranog materijala u kvalifikovanim okolnostima.

Svim subjektima prava koji nisu oplemenjivač je zabranjeno da koriste reprodukcijski materijal, kvalifikovani ubrani materijal ili proizvode izrađene od ubranog materijala zaštićene sorte bez odobrenja oplemenjivača ili bez druge validne pravne osnove, koja, između ostalog može biti i relevantna pozitivna pravna norma kojom se ograničava sadržaj oplemenjivačkog prava tako što se dozvoljava korištenje reprodukcijskog materijala zaštićene sorte.

Korištenje reprodukcijskog materijala, kvalifikovanog ubranog materijala ili kvalifikovanih proizvoda izrađenih direktno od ubranog materijala zaštićene sorte bez odobrenja od oplemenjivača kada je to odobrenje potrebe ili bez druge validne pravne osnove će predstavljati povredu oplemenjivačkog prava povodom koje oplemenjivač može tražiti primjenu prvenstveno građanskopravnih mjera zaštite a može predstavljati i prekršaj ili drugo pravno nedozvoljeno djelovanje u skladu s relevantnim odredbama.

4.2 Sadržaj oplemenjivačkog prava

Sljedeće djelovanje čini sadržaj oplemenjivačkog prava pa druga lica će morati prethodno dobiti odobrenje oplemenjivača za:

a) proizvodnju ili reprodukciju reprodukcijskog materijala zaštićene sorte,

- b) kondicioniranja reprodukcijuskog materijala zaštićene sorte u svrhu razmnožavanja,
- c) nuđenje na prodaju reprodukcijuskog materijala zaštićene sorte,
- d) prodaju ili drugi način stavljanja u promet reprodukcijuskog materijala zaštićene sorte,
- e) izvoz reprodukcijuskog materijala zaštićene sorte,
- f) uvoz reprodukcijuskog materijala zaštićene sorte,
- g) skladištenje reprodukcijuskog materijala zaštićene sorte u svrhu izvođenja bilo kojeg od prethodno navedenih djelovanja, u skladu s odredbom čl. 21 st. 1 ZZNSBBiH-a.

Oplemenjivač ima punu slobodu odlučiti da li, kada i pod kojim uslovima i ograničenjima će dozvoliti drugom licu navedena djelovanja koja korespondiraju sadržaju oplemenjivačkog prava (čl. 21 st. 2 ZZNSBBiH-a).

Sadržaj subjektivnog oplemenjivačkog prava uključuje kontrola nad prethodno navedenim djelovanjem povodom i ubranog materijala, uključujući i čitave biljke ili dijelove biljaka koje su pribavljene neovlaštenom upotrebom reprodukcijuskog materijala zaštićene sorte, osim ukoliko je oplemenjivač imao razumnu mogućnost korištenja svog prava u vezi s dotičnim reprodukcijuskim materijalom (što je pravni standard) u skladu s odredbom čl. 21 st. 3 ZZNSBBiH-a.

Navedena djelovanja povodom proizvoda koji su izrađeni direktno od ubranog materijala zaštićene sorte, uključujući čitave biljne i dijelove biljaka putem neovlaštene upotrebe ubranog materijala zahtijevaju odobrenje oplemenjivača, osim, kao što je bio i slučaj prethodno, ukoliko je oplemenjivač već imao razumnu mogućnost korištenja ovog prava u vezi s dotičnim ubranim materijalom, u skladu s odredbom čl. 21 st. 4 ZZNSBBiH-a.

Sadržaj subjektivnog oplemenjivačkog prava će se odnositi i na navedena djelovanja povodom sorti koje su u osnovi izvedene iz zaštićene sorte, u slučaju kada zaštićena sorta nije u osnovi izvedena sorta (čl. 21 st. 5 tačka a ZZNSBBiH-a). Smatrati će se da je sorta u pitanju u osnovi izvedena sorta od druge, izvorne sorte ukoliko se ili pretežno izvodi iz izvorne sorte ili neke sorte koja je i sama pretežno izvedena iz izvorne sorte, ali zadržava izražajnost bitnih svojstava koja proizilaze iz genotipa ili kombinacija genotipa izvorne sorte, ili se jasno razlikuje od izvorne sorte ili podudara sa izvornom sortom u izražavanju bitnih svojstava koja proizilaze iz postupka izvođenja, u skladu s odredbom čl. 21 st. 6 ZZNSBBiH-a. Zakonodavac dodano pojašnjava u čl. 21 st. 7 ZZNSBBiH-a (dodanog izmjenama i dopunama ovog zakona) da u osnovi izvedena sorta može se dobiti, na primjer, odabirom prirodnog ili umjetnog mutanta ili neke somaklonirane sorte, odabirom jedne jedinice sorte među biljkama izvorne sorte, povratnim ukrštanjem ili preobražajem putem genetskog inženjeringa.

Sadržaj subjektivnog oplemenjivačkog prava će se odnositi i na navedena djelovanja povodom sorti čija proizvodnja zahtjeva ponovljeno korištenje zaštićene sorte (čl. 21 st. 5 tačka c ZZNSBBiH-a) kao i sorte koja se ne može jasno razlikovati od zaštićene sorte u smislu različitosti sorte definisane u čl. 8 ZZNSBBiH-a (čl. 21 st. 5 tačka b ZZNSBBiH-a).

5. Granice oplemenjivačkog prava

Oplemenjivačko pravo je sadržajno, predmetno, vremenski i prostorno ograničeno te iscrpljenjem oplemenjivačkog prava i opštom zabranom zloupotrebe prava a može biti ograničeno drugim pravnim normama, pravima trećih lica i manifestacijama pravno relevantne volje titulara.

Granice oplemenjivačkog prava predstavljaju slobodu djelovanja prema zaštićenoj sorti od strane osoba koje nisu oplemenjivač.

5.1 Sadržajno ograničenje subjektivnog oplemenjivačkog prava

Nosilac subjektivnog oplemenjivačkog prava nema kontrolu nad djelovanjem drugih subjekata prava povodom zaštićene sorte ukoliko su radnje poduzete privatno i u nekomercijalne svrhe, ukoliko su relevantne radnje poduzete u eksperimentalne svrhe i ukoliko su radnje poduzete u svrhu oplemenjivanja drugih sorti, osim u slučajevima djelovanja na način koji čini sadržaj oplemenjivačkog prava povodom sorti koje su u osnovi izvedene iz zaštićene sorte, u slučaju kada zaštićena sorta nije u osnovi izvedena sorta ili sorte koja nije različita i ne može se jasno razlikovati od zaštićene sorte i sorte čija proizvodnja zahtjeva ponovljeno korištenje zaštićene sorte a kada se radi o radnjama koje čine sadržaj oplemenjivačkog prava povodom reproduksijskog materijala u odnosu na takve druge sorte, u skladu s odredbom čl. 22 st. 1 ZZNSBBiH-a.

U vezi s sortama koje se nalaze na Listi poljoprivrednih biljaka koje donosi Uprava, oplemenjivačko pravo neće povrijediti poljoprivrednik koji uz razumna ograničenja i obavezu čuvanja zakonskih interesa oplemenjivača na vlastitom posjedu u svrhu razmnožavanja koristi proizvod žetve koji je dobio umnožavanjem zaštićene sorte ili sorte obuhvaćene članom 21 st. 5 tačka a i b ZZNSBBiH-a na vlastitom posjedu, u skladu s odredbom čl. 22 st. 2 ZZNSBBiH-a.

Ovakvo djelovanje prethodno opisanog lica se označava “sjeme s poljoprivrednog posjeda”.

Prilikom korištenja sjemena s poljoprivrednog posjeda, poljoprivrednici će imati obavezu oplemenjivaču platiti razumnu naknadu za korištenje sjemena s poljoprivrednog posjeda koja je znatno niža od naknade za kupljeno sjeme, u skladu s odredbom čl. 22 st. 3 ZZNSBBiH-a.

Mali poljoprivrednici su izuzeti od obaveze plaćanja naknade za korištenje sjemena s poljoprivrednog posjeda po istoj osnovi, a Uprava će definirati kriterije za kvalifikovane lica malim poljoprivrednicima (čl. 22 st. 4 ZZNSBBiH-a).

Oplemenjivač ima pravo da zahtjeva od poljoprivrednika dostavljanje podataka koji su neophodni u vezi s njihovim korištenjem sjemena s poljoprivrednog posjeda (čl. 22 st. 5 ZZNSBBiH-a).

Navedene odredbe se neće odnositi na sorte voćaka, ukrasnog bilja, povrća i šumskih biljaka (čl. 22 st. 6 ZZNSBBiH-a).

5.2 Iscrpljenje oplemenjivačkog prava

Jednom kada oplemenjivač proda ili na drugi način plasira ili pristane da plasira bilo kakav materijal zaštićene sorte ili sorte obuhvaćene odredbama čl. 21 st. 5 ZZNSBBiH-a na teritoriji Bosne i Hercegovine dolazi do iscrpljenja oplemenjivačkog prava na tom konkretnom materijalu ili na bilo kom materijalu koji je izveden iz pomenutog materijala, u skladu s odredbom čl. 23 st. 1 ZZNSBBiH-a.

Druga lica mogu supsekventno prometovati konkretnim kvalifikovanim materijalima bez odobrenja od strane titulara oplemenjivačkog prava

Neće doći do iscrpljenja oplemenjivačkog prava ukoliko prethodno opisane radnje uključuju dalje razmnožavanje dotične sorte (čl. 23 st. 1 tačka a ZZNSBBiH-a), ili uključuju izvoz materijala te sorte, što omogućava razmnožavanje sorte, u državu koja ne štiti sorte biljnog roda ili vrste kojoj ta sorta pripada, osim ako je izvozni materijal namijenjen konačnoj potrošnji (čl. 23 st. 1 tačka b ZZNSBBiH-a).

U kontekstu iscrpljenja oplemenjivačkog prava izraz “materijal” označava reprodukcij-ski materijal bilo koje vrste, ubrani materijal, uključujući cijele biljke i dijelove biljaka, te svaki proizvod dobiven direktno od ubranog materijala, u skladu s odredbom čl. 23 st. 2 ZZNSBBiH-a.

5.3 Vremenski interval zaštite subjektivnog oplemenjivačkog prava

Subjektivno oplemenjivačko pravo će biti pravno zaštićeno u vremenskom intervalu od 20 godina od dana dodjele oplemenjivačkog prava u skladu s odredbom čl. 26 ZZNSBBiH-a.

Ukoliko se radi o drveću ili sortama vinove loze vremenski interval pravne zaštite će biti 25 godina od datuma dodjele oplemenjivačkog prava.

Po isteku ovog vremenskog intervala biljne sorte u pitanju ulaze u javni domen i postaju slobodne za upotrebu svim subjektima prava u kontekstu pravila oplemenjivačkog prava i ZZNSBBiH-a. Druga pravna pravila nakon ovog vremenskog intervala (prvenstveno obligacionopravna i stvarnopravna) mogu uređivati djelovanje povodom kvalifikovanih biljnih sorti.

6. Poništenje i ukidanje oplemenjivačkog prava

6.1 Poništenje oplemenjivačkog prava

Uprava će oplemenjivačko pravo rješenjem poništiti kada se ustanovi da:

- a) u vrijeme podnošenja zahtjeva za dodjelu oplemenjivačkog prava, odnosno od dana prava prvenstva, sorta nije ispunjavala uslove u pogledu novosti i različitosti sorte.
- b) u vrijeme iz tačke a) ovog stava, u slučajevima kada je dodjela oplemenjivačkog prava izvršena na osnovu informacija i dokumentacije koje je podnio oplemenjivač, nisu bili ispunjeni uslovi u pogledu ujednačenosti i postojanosti sorte;
- c) je oplemenjivačko pravo dodijeljeno licu koje na to nema pravo, osim ako se ono ne prenese na lice koje na to ima pravo.

Nijedno oplemenjivačko pravo ne smije se poništiti ili proglašiti nevažećim iz drugih razloga osim razloga navedenih u prethodnom stavu.

Rješenje o poništenju oplemenjivačkog prava Uprava objavljuje u službenom glasilu Uprave.

Ako podnosilac prijedloga za proglašenje rješenja ništavnim odustane od svog prijedloga, Uprava može po službenoj dužnosti nastaviti postupak.

6.2 Ukidanje oplemenjivačkog prava

Oplemenjivačko pravo bit će ukinuto rješenjem o ukidanju oplemenjivačkog prava ako se ustanovi da:

- a) sorta više ne ispunjava uslove ujednačenosti i postojanosti sorte.
- b) nosilac oplemenjivačkog prava u roku od 60 dana ne dostavi Upravi:
 - 1) informacije, dokumente ili materijale koji omogućavaju provjeru ispunjenosti uslova ujednačenosti i postojanosti sorte,
 - 2) ne plaća takse potrebne za održavanje ovog prava pravosnažnim i
 - 3) ne predloži drugi odgovarajući naziv sorte u svrhu zamjene postojećeg imena kada je Uprava predložila ukidanje imena, nakon sticanja oplemenjivačkog prava.

Nijedno oplemenjivačko pravo ne može se ukinuti iz drugih razloga osim onih navedenih u prethodnom stavu.

Rješenje o ukidanju oplemenjivačkog prava Uprava objavljuje u službenom glasilu Uprave.

7. Prenos i ustupanje korištenja oplemenjivačkog prava

7.1 Prenos oplemenjivačkog prava

Nosilac stečenog oplemenjivačkog prava može svoje pravo potpuno ili djelimično prenijeti ugovorom na drugo lice.

Pravo prenošenja oplemenjivačkog prava pripada i podnosiocu zahtjeva.

Prijenos prava ostvaruje se putem ugovora i upisuje u Registar prenesenog oplemenjivačkog prava.

Ugovor koji nije upisan u Registar prenesenog oplemenjivačkog prava ne proizvodi pravno djelovanje prema trećim licima.

Ugovor koji nije sačinjen u pisanoj formi, na jednom od jezika koji su u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini i jednim pismom, neće biti upisan u Registar prenesenog oplemenjivačkog prava.

Uprava propisuje način i sadržaj vođenja Registra prenesenog oplemenjivačkog prava.

7.2 Ustupanje oplemenjivačkog prava

Ustupanje oplemenjivačkog prava vrši se ugovorom o licenci, u skladu sa zakonom i ostalim propisima.

Ugovor o licenci mora biti u pisanoj formi.

Ugovor o licenci može sklopiti i podnosilac zahtjeva.

Ako je više lica podnijelo zahtjev za oplemenjivačko pravo ili ako je to pravo steklo više lica, za ugovor o licenci potrebna je saglasnost svih lica.

Ugovor o licenci upisuje se u Registar ustupljenog oplemenjivačkog prava.

Ugovor koji nije upisan u Registar ustupljenog oplemenjivačkog prava ne proizvodi pravno djelovanje prema trećim licima.

Ugovor koji nije sačinjen u pisanoj formi, na jednom od jezika koji su u službenoj upotrebi u Bosni i Hercegovini i jednim pismom, neće biti upisan u Registar ustupljenog oplemenjivačkog prava.

Uprava propisuje način i sadržaj vođenja Registra ustupljenog oplemenjivačkog prava.

7.3 Ugovor o licenci

Ugovor o licenci sadrži sljedeće podatke:

- a) trajanje licence;

- b) obim i sadržaj licence;
- c) visinu naknade za ustupljeno korištenje oplemenjivačkog prava.

7.4 Obavezna licenca

Uprava može, na zahtjev zainteresovanog lica, dodijeliti obaveznu licencu kada je korišćenje oplemenjivačkog prava od javnog interesa.

Zainteresovano lice obaveznu licencu može steći samo ako dokaže da raspolaže reprodukcijским materijalom, stručnim, proizvodno-tehničkim i finansijskim uslovima za potpuno korišćenje oplemenjivačkog prava.

Nosilac obavezne licence ima obavezu nosiocu oplemenjivačkog prava plaćati pravičnu naknadu koju sporazumno odrede obje strane, a ako se sporazum ne postigne, visinu naknade i način plaćanja određuje nadležni sud.

Obavezna licenca dodjeljuje se na period od tri godine, s mogućnošću produženja kada se utvrdi da postoje uslovi za njeno ponovno sticanje.

Zahtjev za sticanje obavezne licence ne može se podnijeti prije isteka pet godina od sticanja oplemenjivačkog prava.

8. Građanskopravna zaštita

8.1 Tužbeni zahtjevi

U slučaju povrede oplemenjivačkog prava, tužilac može tužbom zahtijevati:

- a) utvrđivanje povrede prava;
- b) zabranu daljeg vršenja učinjene povrede i budućih sličnih povreda prestankom ili suzdržavanjem od radnji koje to pravo povređuju;
- c) uklanjanje stanja nastalog povredom prava;
- d) povlačenje predmeta povrede iz privrednih tokova uz uvažavanje interesa trećih savjesnih lica;
- e) potpuno uklanjanje predmeta povrede iz privrednih tokova;
- f) uništenje predmeta kojima je izvršena povreda prava;
- g) uništenje sredstava koja su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjena ili se upotrebljavaju za činjenje povreda i koja su u vlasništvu povredioaca;
- h) prepuštanje predmeta povrede nosiocu prava uz naknadu troškova proizvodnje;
- i) naknadu imovinske štete i opravdanih troškova postupka;
- j) objavljivanje presude o trošku tuženog.

Pri odlučivanju o zahtjevima iz stava (1) tač. c), d), e), f), g) i h), sud je dužan uzeti u obzir sve okolnosti slučaja, naročito srazmjer između težine učinjene povrede i zahtjeva, kao i interes ovlaštenog lica za osiguravanje efektivne zaštite prava.

U postupku protiv lica čije su usluge bile upotrijebljene za povredu prava, a postojanje te povrede već je pravosnažno ustanovljeno u postupku prema trećem licu, pretpostavlja se da povreda prava postoji.

Postupak po tužbi zbog povrede oplemenjivačkog prava je hitan.

8.2 Povreda oplemenjivačkog prava

Povredom oplemenjivačkog prava, smatra se svako neovlašteno korištenje zaštićene sorte.

8.3 Naknada štete

Za povrede oplemenjivačkog prava, utvrđene zakonom, važe opšta pravila o naknadi štete i odgovornosti za štetu, osim ako zakonom nije drugačije određeno.

Lice koje povrijedi oplemenjivačko pravo dužno je platiti nosiocu prava odštetu u obimu koji se određuje prema opštim pravilima o naknadi štete, ili u obimu koji odgovara ugovorenoj ili uobičajenoj naknadi za zakonito korištenje oplemenjivačkog prava.

8.4 Penal

Ako je povreda oplemenjivačkog prava učinjena namjerno ili krajnjom nepažnjom, nosilac prava može od lica koje je povrijedilo pravo tražiti naknadu do trostrukog iznosa ugovorene, a ako nije ugovorena, od odgovarajuće uobičajene licencne naknade koju bi primio za korištenje oplemenjivačkog prava.

Pri odlučivanju o zahtjevu za plaćanje penala, sud će uzimati u obzir sve okolnosti slučaja, a naročito obim nastale štete, stepen krivice povredioca, iznos ugovorene ili uobičajene licencne naknade i preventivni cilj penala.

Ako je nastala šteta veća od penala, nosilac prava ovlašten je tražiti razliku do iznosa naknade potpune štete.

8.5 Aktivna legitimacija za tužbu

Tužbu zbog povrede oplemenjivačkog prava može podnijeti nosilac oplemenjivačkog prava i sticalac isključive licence.

8.6 Rok za podnošenje tužbe

Tužba zbog povrede oplemenjivačkog prava može se podnijeti u roku od tri godine od dana kada je tužilac saznao za povredu i učinioca, a najkasnije u roku od pet godina od dana kad je povreda prvi put učinjena.

8.7 Privremene mjere

Sud će odrediti privremenu mjeru radi osiguranja zahtjeva prema odredbama Zakona o zaštiti novih sorti bila u Bosni i Hercegovine, ako predlagač učini vjerovatnim:

- a) daje nosilac prava iz ovog zakona i
- b) daje njegovo pravo povrijeđeno ili da prijete stvarna opasnost od povrede;

Nosilac prava mora učiniti vjerovatnim i jednu od sljedećih pretpostavki:

- a) opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano;
- b) da je privremena mjera potrebna radi sprečavanja nastanka štete koju će biti kasnije teško popraviti, ili
- c) da pretpostavljeni povredilac, donošenjem privremene mjere koja bi se kasnije u postupku pokazala kao neopravdana, ne bi pretrpio veće negativne posljedice od onih koje bi bez donošenja takve privremene mjere pretrpio nosilac prava;

Nosilac prava koji predlaže da se donese privremena mjera bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane dužan je, osim uslova iz st. (1) i (2), učiniti vjerovatnim da bi bilo kakvo odgađanje donošenja privremene mjere prouzrokovalo nosiocu prava nastanak štete koju bi bilo teško popraviti.

U slučaju donošenja privremene mjere, sud će rješenje o privremenoj mjeri dostaviti suprotnoj strani odmah poslije njenog provođenja.

Nosilac prava ne mora dokazivati opasnost da će ostvarivanje zahtjeva biti onemogućeno ili znatno otežano ako učini vjerovatnim da će predložena privremena mjera prouzrokovati pretpostavljenom povrediocu samo neznatnu štetu.

Smatra se da opasnost postoji ako bi trebalo ostvarivati zahtjeve u inozemstvu.

Sud može odrediti za osiguranje zahtjeva bilo koju privremenu mjeru kojom se može postići cilj osiguranja, a naročito:

- a) da se pretpostavljenom povrediocu zabrane radnje kojima se povređuje pravo iz ovog zakona;
- b) da se oduzmu, uklone iz prometa i pohrane predmeti povrede i sredstva povrede koji su isključivo ili u pretežnoj mjeri namijenjeni, odnosno upotrebljavaju se za činjenje povreda.

Ako je mjera određena prije podnošenja tužbe, sud će u rješenju odrediti i rok u kojem predlagač mora podnijeti tužbu radi opravdanja te mjere.

Rok za podnošenje tužbe radi opravdanja mjere ne može biti duži od 20 radnih dana, odnosno 31 kalendarskog dana, od dana dostavljanja rješenja predlagaču, zavisno od toga koji rok ističe kasnije.

Sud mora da odluči o prigovoru protiv rješenja o privremenoj mjeri u roku od 30 dana od dana podnošenja odgovora na prigovor, odnosno od isteka roka za podnošenje tog odgovora.

Postupak u vezi s donošenjem privremene mjere je hitan.

8.8 Osiguranje dokaza

Sud će donijeti rješenje o osiguranju dokaza ako predlagač pruži sudu razumne dokaze o tome da:

- a) je nosilac prava iz Zakona;
- b) je njegovo pravo povrijeđeno ili da prijete stvarna opasnost od povrede;
- c) će dokazi o toj povredi biti uništeni ili kasnije neće moći biti izvedeni.

Nosilac prava koji traži da se donese rješenje o osiguranju dokaza bez prethodnog obavještanja i saslušanja suprotne strane dužan je, osim uslova iz stava (1), učiniti vjerovatnim i postojanje opasnosti da će dokazi o povredi, zbog radnji protivnika, biti uništeni, ili da se kasnije neće moći izvesti.

U slučaju donošenja odluke o osiguranju dokaza prema odredbama stava (2), sud će rješenje o osiguranju dostaviti suprotnoj strani odmah poslije izvođenja dokaza.

Sud može rješenjem o osiguranju dokaza odrediti da se izvede bilo koji dokaz, a naročito:

- a) uviđaj prostorija, poslovne dokumentacije, inventara, baza podataka, kompjuterskih memorijskih jedinica ili drugih stvari;
- b) oduzimanje uzoraka predmeta povrede;
- c) pregled i predaja dokumenata;
- d) određivanje i saslušanje vještaka;
- e) saslušanje svjedoka.

Osiguranje dokaza može se tražiti i poslije pravosnažno okončanog postupka, ako je to potrebno radi pokretanja postupka prema vanrednim pravnim lijekovima, ili za vrijeme takvog postupka.

U postupku osiguranja dokaza, koriste se odgovarajuće odredbe zakona koji uređuje izvršenje i osiguranje, a koje se odnose na privremene mjere, osim ako je zakonom drugačije određeno.

Postupak osiguranja dokaza je hitan.

Ako se kasnije pokaže da je prijedlog za osiguranje dokaza neopravdan ili ako nosilac prava taj prijedlog ne opravda, suprotna strana ima pravo tražiti:

- a) vraćanje oduzetih predmeta;
- b) zabranu upotrebe pribavljenih informacija;
- c) naknadu štete.

Sud mora u postupku osiguranja dokaza, osigurati zaštitu povjerljivih podataka stranaka i voditi brigu o tome da se sudski postupak ne zloupotrebljava isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotne strane.

8.9 Dužnost obavještanja

Sud može u toku parnice, zbog povrede prava iz ovog zakona, na osnovu opravdanog zahtjeva jedne od stranaka, naložiti povrediocu prava da dostavi podatke o izvoru i distributivnim kanalima robe ili usluga kojima se povređuje pravo iz ovog zakona.

- 1) Sud može naložiti da navedene podatke dostave sudu i lica koja u obimu komercijalne djelatnosti:
 - a) posjeduju robu za koju se sumnja da se njome povređuje pravo iz ovog zakona, ili
 - b) koriste usluge za koje se sumnja da se njima povređuje pravo iz ovog zakona, ili
 - c) daju usluge za koje se sumnja da se njima povređuje pravo iz ovog zakona.

Smatra se da je neka radnja preduzeta u obimu komercijalne djelatnosti ako je preduzeta za pribavljanje posredne ili neposredne ekonomske koristi.

Pojam komercijalne djelatnosti ne obuhvata radnje savjesnih krajnjih potrošača.

Sud može naložiti da podatke o izvoru i distributivnim kanalima robe ili usluga kojima se povređuje pravo zaštićeno zakonom dostavi sudu i lice koje je označeno kao umiješano u proizvodnju, izradu i distribuciju robe ili davanje usluga za koje se sumnja da se njima povređuje pravo iz ovog zakona.

Podaci o izvoru i distributivnim kanalima robe ili usluga kojima se povređuje pravo zaštićeno zakonom mogu naročito obuhvatiti:

- a) ime, adresu, odnosno firmu i sjedište proizvođača, izrađivača, distributera, dobavljača i drugih prethodnih posjednika robe, odnosno davalaca usluga, kao i namjeravanih prodavača na veliko i malo;
- b) podatke o količinama proizvedene, izrađene, isporučene, zaprimljene ili naručene robe ili usluga, kao i o cijenama ostvarenim za odnosnu robu i usluge.

8.10 Izvođenje dokaza

Ako sud odluči da će izvesti predloženi dokaz koji se nalazi kod suprotne strane, ta strana dužna je na zahtjev suda predati dokazna sredstva kojima raspolaže.

Navedeno se odnosi i na bankarsku, finansijsku i poslovnu dokumentaciju koja je pod kontrolom suprotne strane, ako se radi o povredi koja dostiže obim komercijalne djelatnosti.

U postupku izvođenja dokaza primjenjuju se odgovarajuće odredbe zakona koji uređuje parnični postupak, osim ako je zakonom drugačije određeno.

Sud mora poslije izvođenja dokaza koji se nalazi kod suprotne strane, osigurati zaštitu povjerljivih podataka stranaka i voditi brigu o tome da se sudski postupak ne zloupotrebjava isključivo s namjerom pribavljanja povjerljivih podataka suprotstavljene stranke.

8.11 Sredstvo osiguranja za suprotstavljen stranku

Na zahtjev lica protiv kojeg je pokrenut postupak za određenje privremene mjere ili osiguranja dokaza, sud može odrediti odgovarajući novčani iznos kao sredstvo osiguranja u slučaju neosnovanosti zahtjeva, na teret podnosioca zahtjeva.

8.12 Tužba za osporavanje dodijeljenog oplemenjivačkog prava

Ako je licu kojem to pravo ne pripada, dodijeljeno oplemenjivačko pravo, lice koje ima pravo na dodjelu oplemenjivačkog prava može tužbom zahtijevati da ga sud proglašio nosiocem oplemenjivačkog prava.

Ako sud usvoji tužbeni zahtjev, on nalaže Upravi da u roku od 30 dana od pravosnažnosti presude izvrši upis novog nosioca prava u Registar oplemenjivačkog prava.

Ako treće lice pribavi oplemenjivačko pravo od ranijeg nosioca oplemenjivačkog prava, ono važi i za novog nosioca prava ako je bilo upisano u odgovarajući registar ili uredno prijavljeno za upis u registar prije zabilješke sudskog spora.

Tužba za osporavanje oplemenjivačkog prava može se podnijeti sve dok traje postupak sticanja oplemenjivačkog prava i sve dok traje to pravo.

8.13 Tužba za priznanje svojstva oplemenjivača

Oplemenjivač može tužbom zahtijevati da njegovo ime bude navedeno u odgovarajućim registrima i javnim ispravama koje se odnose na dodjelu oplemenjivačkog prava.

Ako sud usvoji tužbeni zahtjev, on nalaže Upravi da u roku od 30 dana od pravosnažnosti presude upiše ime oplemenjivača u odgovarajuće registre i isprave.

Pravo na podnošenje tužbe za priznanje svojstva oplemenjivača poslije smrti oplemenjivača prelazi na njegove nasljednike.

9. Carinske mjere

9.1 Zahtjev nosioca prava

Nosilac isključivih prava prema zakonu koji opravdano sumnja da će doći do uvoza, tranzita ili izvoza robe, proizvedene u suprotnosti s odredbama zakona, može kod nadležnog carinskog organa (u daljnjem tekstu: carinski organ) podnijeti zahtjev za zaštitu svojih prava putem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet.

Carinske mjere podrazumijevaju i obavezno obavještanje nadležne fitosanitarne inspekcije koja provodi mjere prema odredbama zakona.

Zahtjev za zaštitu prava putem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet, mora sadržavati naročito:

- a) podatke o podnosiocu zahtjeva i o nosiocu isključivog prava iz ovog zakona, ako se ne radi o istom licu;
- b) detaljan opis robe, koji omogućava njenu identifikaciju;
- c) dokaze o tome da je podnosilac zahtjeva, odnosno lice koje je on ovlastio, nosilac isključivog prava iz ovog zakona u vezi s tom robom;
- d) dokaze o tome da je isključivo pravo vjerovatno povrijeđeno;
- e) druge podatke važne za odlučivanje o zahtjevu kojima raspolaže podnosilac, kao što su podaci o lokaciji robe i njenoj destinaciji, očekivani datum dolaska ili odlaska pošiljke, podaci o sredstvu transporta, podaci o uvozniku, izvozniku, primaocu i sl.;
- f) vremenski period u kojem će carinski organi postupati prema zahtjevu i koji ne može biti duži od dvije godine od dana podnošenja zahtjeva.

Carinski organ može prije donošenja odluke, kojom udovoljava zahtjevu za zaštitu prava putem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet, tražiti od nosioca prava da položi osiguranje za troškove pohranjivanja i prevoza robe, kao i za naknadu štete, koji bi u vezi s robom mogli nastati carinskom organu, kao i strani protiv koje je prihvaćen zahtjev.

Ako carinski organ udovolji zahtjevu za zaštitu prava putem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet, on o tome obavještava sve carinske ispostave i nosioce prava.

9.2 Postupak nakon privremenog zadržavanja robe

Ako carinska ispostava pri provođenju carinskog postupka nađe robu koja odgovara opisu robe iz odluke nadležnog carinskog organa, ona će tu robu privremeno zadržati od daljnjeg puštanja u promet.

Odluka o privremenom zadržavanju robe uručuje se njenom uvozniku.

U odluci o privremenom zadržavanju robe određuje se da se vlasnik robe, odnosno lice koje je ovlašteno za raspolaganje robom, u roku od deset radnih dana od dana privremenog zadržavanja, može izjasniti o tome da li se radi o krivotvorenoj robi, odnosno drugoj povredi prava iz ovog zakona.

Ako carinski organ ne zaprimi pisano izjašnjenje vlasnika ili lica koje je ovlašteno da raspolaže robom u roku od deset radnih dana od dana privremenog zadržavanja, on može, na zahtjev i o trošku nosioca prava, privremeno zadržanu robu oduzeti i uništiti.

Ako vlasnik robe ili lice koje je ovlašteno da raspolaže robom, u roku od deset radnih dana, podnese izjavu da se ne radi o krivotvorenoj robi, odnosno drugoj povredi prava iz zakona, nosilac prava može u roku od deset radnih dana od prijema obavještenja o takvoj izjavi podnijeti tužbu zbog povrede prava.

Ako posebne okolnosti slučaja to opravdavaju, carinski organ može, na zahtjev nosioca prava, odrediti dodatni rok za podnošenje tužbe, koji ne može biti duži od deset radnih dana.

Nosilac prava ili lice koje on ovlasti može za vrijeme privremenog zadržavanja izvršiti pregled i kontrolu robe i prateće dokumentacije u obimu koji je potreban za utvrđivanje njegovih zahtjeva i za ostvarivanje sudske zaštite njegovih prava uz osiguranje zaštite povjerljivih podataka.

Pravo da izvrši pregled i kontrolu robe ima i njen uvoznik.

Ako nosilac prava u roku od deset radnih dana od prijema obavještenja ne podnese tužbu zbog povrede prava, privremeno zadržana roba pušta se u traženu carinski dopuštenu upotrebu, odnosno promet.

Ako nosilac prava pokrene sudski postupak, carinski organ donijet će odluku o zapljeni robe do donošenja pravosnažne sudske odluke.

9.3 Postupak po službenoj dužnosti

Ako carinska ispostava pri provođenju carinskog postupka vezano za uvoz, tranzit ili izvoz robe opravdano sumnja da su određenom robom povrijeđena prava prema zakonu, ona će privremeno zadržati puštanje te robe u promet i o tome obavijestiti carinski organ.

Carinski organ pismeno obavještava nosioca prava o zadržavanju robe, sumnji da se radi o povredi njegovih prava i o mogućnosti da podnese zahtjev za zaštitu svojih prava putem carinskih mjera privremenog zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet, u roku od pet radnih dana od dana zadržavanja robe.

Ako nosilac prava podnese zahtjev za zaštitu svojih prava, roba se zadržava do donošenja odluke carinskog organa.

Ako carinski organ udovolji zahtjevu za zaštitu prava putem carinskih mjera privremene zadržavanja robe od daljnjeg puštanja u promet, roba se privremeno zadržava za narednih deset radnih dana.

Nosilac prava, ili lice koje on ovlasti, mora u roku narednih deset radnih dana izvršiti pregled i kontrolu zadržane robe i prateće dokumentacije u obimu koji je potreban za utvrđivanje njegovih zahtjeva i za ostvarivanje sudske zaštite njegovih prava uz osiguranje zaštite povjerljivih podataka.

Postupak nakon privremenog zadržavanja robe i postupak po službenoj dužnosti ne primjenjuju se na uvoz, tranzit ili izvoz robe u malim količinama namijenjenim za privatnu i nekomercijalnu upotrebu, koja se unosi ili iznosi kao dio ličnog prtljaga ili šalje u malim pošiljkama.

9.4 Primjena drugih carinskih propisa

Na carinski postupak vezano za robu kojom se povređuju prava iz Zakona o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini primjenjuju se na odgovarajući način ostali carinski propisi, osim ako zakonom nije drugačije određeno.

Bliže propise o provođenju carinskih mjera iz Zakona o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini donosi Savjet ministara, na prijedlog Ministarstva spoljne trgovine i ekonomski odnosa BiH.

Carinski postupak vezan za robu kojom se povređuju prava iz Zakona o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini, je hitan.

Bibliografija

- Damjanović, K., & Marić, V. (2012). *Intelektualna svojina* (4. izmjenjeno i dopunjeno izd.). Beograd: Pravni fakultet Univerziteta Union u Beogradu; Službeni glasnik.
- Marković, S., & Popović, D. (2015). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: University Press.
- UPOV. (2005). *UPOV Report on the Impact of Plant Variety Protection*. Geneva: International Union for the Protection of New Varieties of Plants.

Propisi

- Međunarodna konvencija o zaštiti novih biljnih sorti ("UPOV") Pariz, 02. 12. 1961. god, 1972. god, 1978. god te 1991. god.
- Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja. (n.d.). Internet stranica Uprave Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja. UPOV - Bosna i Hercegovina i Konvencija UPOV Akt.1991.: <https://uzzb.gov.ba/upov/>
- Zakon o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini. *Sl. glasnik BiH*, br. 14/10.
- Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti novih sorti bilja u Bosni i Hercegovini. *Sl. glasnik BiH*, br. 32/13.

OBLAST I

PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA I KONKURENCIJSKO PRAVO

Braco Stupar*

Dr. iur. Iza Razija Mešević**

* Sudija Suda Bosne i Hercegovine. Autor poglavlja: *Uvod, Pojam nelojalne konkurencije, Pravna priroda nelojalne konkurencije.*

** Vanredna profesorica, Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet. Autorica poglavlja: *Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava i konkurencijsko pravo.*

1. Uvod

Konkurencija u smislu privredne konkurencije podrazumijeva natjecanje, nadmetanje, utakmicu, koja predstavlja temelj ekonomskog poretka države s takozvanom tržišnom privredom. Razmjena robe i usluga uspostavlja odnose konkurencije, slobodne privredne utakmice trgovaca, privrednih društava i drugih privrednih subjekata. To je situacija u kojoj se dva ili više privrednih društava iste ili slične interesne sfere natječu međusobno kako bi osvojili veći dio tržišta, odnosno kako bi ostvarili dominaciju na tržištu.

Slobodna tržišna utakmica je nadmetanje privrednih subjekata u tržišnoj borbi u cilju stjecanja izvjesne materijalne koristi. Konkurencija u pravnom smislu riječi se može odrediti kao svojevrsni sinonim za ustavom zagaranтовanu slobodu tržišta, iako se o slobodnoj konkurenciji ne može govoriti u doslovnom smislu riječi s obzirom na ograničenja uspostavljena radi zaštite određenih interesa i vrijednosti iskazana u pravu konkurencije (antimonopolsko pravo, pravo zaštite tržišnog natjecanja) i neloyalnoj konkurenciji.

Zbog svog privrednog značaja, konkurencija predstavlja osnov ekonomskog poretka država sa takozvanom tržišnom privredom. Kao takva, konkurencija je pravno dobro koje se štiti ustavom i zakonima. Ustavnopravni instrumenti kojima se posredno štiti konkurencija jesu zaštita jedinstva unutrašnjeg tržišta, kao i garancija slobode privrednog poduzetništva. Među zakonskim propisima kojima se štiti konkurencija, najznačajniji su takozvani antimonopolski propisi. Prema dr. Slobodanu Markoviću (Pravo intelektualne svojine) antimonopolski propisi imaju dvojak cilj. Prvi je da spriječe da konkurencija spontano preraste u sopstvenu negaciju, tj. dovede do stvaranja oligopolne ili monopolne strukture tržišta. Zavisno od konkretnih tržišnih prilika, prirodni rezultat nekontrolisane konkurencije može biti koncentracija kapitala. Do koncentracije kapitala dolazi tako što najuspješniji privredni subjekti, mehanizmom tržišne selekcije, eliminišu svoje konkurente i preuzimaju njihovom mjesto na tržištu. Društvena štetnost ovakvih pojava ogleda se u gašenju funkcije konkurencije, što se negativno odražava na razvojne interese društvene zajednice. Zbog toga je suzbijanje, odnosno kontrola procesa prekomjerne koncentracije kapitala jedan od zadataka antimonopolskih propisa. Antimonopolski propisi se primjenjuju u cilju sprečavanja pojedinih subjekata da osvoje monopolski ili dominantni položaj na tržištu putem spajanja preduzeća (fuzija preduzeća) ili putem raznih oblika kooperacija koja ima za cilj eliminisanje konkurencije među konkurentima. Međutim, postoje i situacije kad iz raznih objektivnih ekonomskih razloga, kao i zbog ostvarenja određenih ciljeva ekonomske politike, konkurencija ne postoji uvijek u svim segmentima tržišta, kao naprimjer proizvodnja i distribucija električne energije, pružanje PTT usluga, željeznički i aviosaobraćaj. Ove djelatnosti su u najvećem broju država u rukama preduzeća koja imaju monopolski položaj. Razlog tome je što bi bilo ekonomski i tehnološki neracionalno kad bi se ovim oblastima privređivanja bavio veći broj privrednih subjekata.

U ovim situacijama ispoljava se drugi cilj antimonopolskih propisa. On se sastoji u tome da se privredni subjekti koji imaju ili stječu monopolski ili dominantni položaj na tržištu, spriječe da takav položaj zloupotrebjavaju na štetu drugih učesnika u privrednom prometu.

Pojam konkurencije se koristi u različitim određenjima i ovaj pojam nema isto značenje u različitim propisima, ali ako ovaj pojam dovedemo u vezu s tržištem, suština konkurencije je u težnji da svaki tržišni natjecatelj koristeći dozvoljena sredstva ostvari prednost nad drugim natjecateljima, odnosno nad konkurentima.

Međutim, jednom ostvarena pozicija na tržištu među drugim konkurentima nema obilježja trajnosti, štaviše izuzetno je promjenljiva i na nju utiču brojni faktori subjektivno vezani za samog natjecatelja. Konkurencija podrazumijeva postojanje većeg broja nezavisnih subjekata, odnosno subjekata koji mogu poticati iz istih ili različitih privrednih grana ili iz različitih nivoa poslovanja, kao i subjekti koji konkurišu na tržišnoj utakmici. Stoga se konkurencija ogleda kao odnos među tržišnim natjecateljima koji ih dovodi do najboljih privrednih iskorištavanja proizvodnih faktora. Dakle, konkurencija u privrednom životu ima vrlo značajnu funkciju koja se ispoljava u efikasnom upravljanju privrednim resursima, zatim u racionalnoj raspodjeli društvenog proizvoda, kao i u podsticanju i unapređenju privrednog razvoja. Takođe, funkcija konkurencije jeste ograničavanje privredne moći, pa time i društvene moći pojedinačnih učesnika u privrednom prometu

S pravnog aspekta konkurenciju možemo odrediti kao pravno uređene opcije svjesnog prilagođavanja tržišnim uslovima, kako bi se ostvario što bolji položaj na tržištu u odnosu na konkurente. Istupajući na tržištu, privredni subjekti moraju istupati u društveno dopuštenim okvirima utakmice, u skladu sa zakonom i dobrim poslovnim običajima.

Zakon o konkurenciji BiH (*Službeni glasnik BiH*, br. 48/05, 76/07, 80/09) utvrđuje zabranjena konkurencijska djelovanja, pa tako u članu 4 stav 1 propisuje da su zabranjeni sporazumi, ugovori, pojedine odredbe sporazuma ili ugovora, zajednička djelovanja, izričiti i prešutni dogovori privrednih subjekata, kao i odluke i drugi akti privrednih subjekata koji za cilj i posljedicu imaju sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišne konkurencije na relevantnom tržištu, a koji se odnose na: a) direktno ili indirektno utvrđivanje kupovnih i prodajnih cijena ili bilo kojih drugih trgovinskih uslova, b) ograničavanje i kontrolu proizvodnje, tržišta, tehničkog razvoja ili ulaganja; c) podjelu tržišta ili izvora snabdijevanja, d) primjenu različitih uslova za identične transakcije s drugim privrednim subjektom, dovodeći ih u nepovoljan položaj u odnosu na konkurenciju, e) zaključivanje takvih sporazuma kojima se druga strana uslovljava da prihvati dodatne obaveze koje po svojoj prirodi ili običajima nisu u vezi s predmetom sporazuma.

Stavom 2 navedenog člana je propisano da su sporazumi iz stava 1 ovog člana ništavi.

Ovim zakonom su, dakle, uređena pravila, mjere i postupci u cilju zaštite tržišne konkurencije, koji se primjenjuje na sve fizičke i pravne osobe koje se posredno ili neposredno

bave proizvodnjom, prodajom robe i vršenjem usluga na tržištu, a koja svojim ponašanjem mogu spriječiti, ograničiti ili narušiti konkurenciju na tržištu BiH.

Postupanje privrednih subjekata protivno zakonima i dobrim poslovnim običajima zahtijeva intervenciju nadležnih državnih organa da, primjenom pozitivnih zakonskih propisa, suzbije nelojalnu konkurenciju.

Pariska konvencija o zaštiti industrijskog vlasništva od 20. 03. 1883. godine, koja je više puta revidirana (14. 12. 1900. godine u Briselu, 02. 06. 1911. godine u Vašingtonu, 06. 11. 1925. godine u Hagu, 02. 06. 1934. godine u Londonu, 31. 10. 1958. godine u Lisabonu i 14. 07. 1967. godine u Štokholmu), propisuje da zemlje na koje se ova konvencija primjenjuje sačinjavaju Uniju za zaštitu industrijskog vlasništva. Predmet zaštite, prema ovoj konvenciji, su patenti, modeli za iskorištavanje, industrijski uzorci ili modeli, fabrički ili trgovački žigovi, trgovačko ime i oznake ili imena porijekla, kao i suzbijanje nelojalne konkurencije. Članom 10 bis je propisano da se zemlje Unije obavezuju da pripadnicima Unije osiguraju stvarnu zaštitu protiv nelojalne konkurencije. Prema konvenciji, akt nelojalne konkurencije predstavlja svaki akt konkurencije koji je suprotan poštenim običajima u industriji i trgovini. Konvencijom se naročito zabranjuje bilo kakva djela koja prema svojoj prirodi mogu stvoriti zabunu, ma kojim sredstvom, sa preduzećem, proizvodima ili industrijskom, odnosno trgovinskom djelatnošću jednog konkurenta, zatim, lažne primjedbe pri vođenju trgovine koje su takve prirode da diskredituju preduzeće, proizvode ili industrijsku, odnosno trgovinsku djelatnost jednog konkurenta, kao i zabraniti i oznake ili navode čija upotreba u trgovini može dovesti javnost u zabludu o porijeklu, načinu proizvodnje, osobinama, pogodnostima za upotrebu ili količinu robe.

Sa pripadnicima zemalja Unije izjednačuju se pripadnici zemalja koje ne pripadaju Uniji, a koji borave ili imaju stvarna i ozbiljna industrijska ili trgovinska preduzeća na teritoriji jedne od zemalja Unije.

Subjekti iz Bosne i Hercegovine imaju pravo zahtijevati, u svim članicama Unije, isti tretman kao što ga imaju i državljani tih država članica, a pripadnici Unije imaju u BiH isti tretman kao i domicilni državljani, s tim što taj nacionalni tretman ni u kom slučaju ne može biti ispod onog minimuma koji predviđa član 10 bis. Pariske konvencije.

Takođe, i Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS) u članu 22 stav 2 propisuje da će članice, u pogledu geografskih oznaka porijekla, pružiti pravna sredstva zainteresovanim strankama da bi se spriječilo bilo kakvo korišćenje koje predstavlja djelo nelojalne konkurencije, kako je to propisano članom 10 bis Pariske konvencije.

2. Pojam nelojalne konkurencije

Nelojalna konkurencija je svaka radnja poslovnog subjekta učinjena u poslovnom nadmetanju koja je protivna poslovnim običajima i kojom se nanosi ili se može nanijeti šteta konkurentu, potrošaču ili općem društvenom interesu. To je, dakle, radnja trgovca usmjerena protiv drugog trgovca kojom se krši kodeks poslovnog morala.

U uporednom pravu, kao i u nacionalnim zakonodavstvima država u kojima je suzbijanje nelojalne konkurencije uređena zakonskim propisima, općeprihvaćen je pristup ovom pitanju tako da se najprije daje jedan opći pojam nelojalne konkurencije, tzv. generalna klauzula, koja predstavlja definiciju tog pojma, a da se zatim, primjera radi nabroje najčešća i najvažnija djela nepoštenog tržišnog natjecanja koja su poznata u praksi sudova odgovarajuće države. S tim u vezi, moglo bi se reći da su najčešća djela nepoštenog tržišnog natjecanja iznošenje neistinitih i uvredljivih tvrdnji o drugom trgovcu; zatim, iznošenje podataka o drugom trgovcu ili njegovoj robi ili uslugama, koji su usmjereni na narušavanje ugleda i poslovanje trgovca; prodaja robe sa oznakama, podacima ili oblicima, kojima se opravdano stvara zabuna kod potrošača u pogledu izvora, kvaliteta i drugih svojstava te robe; stjecanje, korišćenje i odavanje poslovne tajne bez saglasnosti njenog imaoaca, radi otežavanja njegovog položaja na tržištu; obećavanje, odnosno davanje poklona veće vrijednosti, imovinskih i drugih pogodnosti drugim trgovcima, kako bi se njihovom davaocu obezbijedila prednost u odnosu na konkurente. Suštinska karakteristika radnje nelojalne konkurencije jeste da se vrijeđaju dobri poslovni običaji.

Ovaj pristup je primijenjen i u pozitivnom pravu Bosne i Hercegovine. Opći pojam nelojalne konkurencije (generalna klauzula) iz člana 479 Zakona o trgovini FBiH iz 2004. godine glasio je: "Nelojalna konkurencija je radnja trgovca koja je protivna dobrim poslovnim običajima i zakonima kojima se nanosi ili može nanijeti šteta drugom trgovcu, drugoj pravnoj osobi i potrošaču".

Ova generalna klauzula prati rješenja iz ranijeg zakonodavstva, kada se nelojalnom utakmicom, u smislu tadašnjih propisa, smatrala radnja privrednog subjekta učinjena radi privredne utakmice pri vršenju prometa i usluga ili druge privredne djelatnosti, koja je protivna dobrim poslovnim običajima i kojom se nanosi ili se može nanijeti šteta drugom privrednom subjektu, potrošačima ili društvenoj zajednici.

Iz ranije definicije općeg pojma nelojalne konkurencije može se izvući zaključak da je za postojanje djela nelojalne konkurencije bilo potrebno da su ispunjene sljedeće pretpostavke: 1. da je riječ o radnji izvršenoj od strane privrednog subjekta (sudionika u privrednom prometu), 2. da je radnja učinjena pri obavljanju privrednog prometa, 3. da je radnja učinjena radi tržišne utakmice, 4. da je radnja protivna dobrim poslovnim običajima, 5. da se tom radnjom nanosi (ili može nanijeti) šteta drugom privrednom subjektu, potrošaču i društvenoj zajednici.

Novi Zakon o unutrašnjoj trgovini FBiH, u daljem tekstu ZOUTFBiH, (*Službene novine FBiH*, br. 40/10) donosi novinu na ovom području. Kao prvo, umjesto pojma nelojalne utakmice, nelojalne konkurencije ili nepoštenog natjecanja, uvodi pojam nedopuštenog trgovanja.

Član 50 stav 1 navedenog zakona propisuje da se pod nedopuštenim trgovanjem podrazumijevaju radnje kojima se radi tržišnog natjecanja povređuju trgovački običaji i praksa, dok je stavom 2 navedenog člana propisano da je zabranjeno nedopušteno trgovanje.

Imajući u vidu navedene zakonske odredbe, a s obzirom na općenito zakonsko određenje, osnovni elementi djela nedopuštenog tržišnog natjecanja, prema mišljenju dr. Zlatovića (Nelojalna konkurencija i pravo intelektualnog vlasništva u Bosni i Hercegovini), moraju se raspraviti s posebnom pažnjom i analizom. Dr. Zlatović smatra da bi trebalo, *de lege ferenda*, prihvatiti određenje četiri elementa generalne klauzule, i to privredni karakter radnje: radnja nelojalne konkurencije učinjena radi tržišnog natjecanja; protivnost dobrim poslovnim običajima; štetni karakter radnje.

U tom smislu trebalo bi izričito generalnu klauzulu nelojalne konkurencije ugraditi u Zakon o unutrašnjoj trgovini FBiH, a koji elementi su i tako posredno naznačeni u smislu člana 50 stav 1 i člana 52 stav 1 ZOUT FBiH iz 2010. godine.

Za radnju u subjektivnom pogledu potrebna je svijest da je dotični čin protivan dobrim poslovnim običajima. Za radnju u objektivnom pogledu potrebno je da se radi o tržišnoj utakmici u poslovnom prometu, odnosno u proizvodnji, obrtu i trgovini, te da ne obuhvata utakmicu drugih slobodnih profesija.

U članu 51 istog zakona je navedeno šta se sve smatra nedopuštenim trgovanjem, a to je: a) reklamiranje, oglašavanje ili ponuda robe ili usluga navođenjem podataka ili upotrebom izraza sa kojima se iskorištava ugled drugog trgovca, njegovih proizvoda ili usluga, odnosno proizvoda drugog trgovca; b) davanje podataka o drugom trgovcu, ako ti podaci štete ili mogu nanijeti štetu ugledu i poslovanju drugog trgovca; c) prodaja robe sa oznakama ili podacima ili izgledom koji stvaraju ili bi mogli stvoriti zabunu u pogledu izvora, načina proizvodnje, količine, kvaliteta ili drugih osobina robe; d) radnje trgovaca usmjerene na prekid poslovnih odnosa, između drugih trgovaca ili koje sprečavaju ili otežavaju poslovne odnose drugih trgovaca; e) neopravdano neispunjavanje ili raskidanje ugovora sa pojedinim trgovcima kako bi se sklopio isti ili povoljniji ugovor sa drugim trgovcima; f) neovlaštena upotreba imena, firme, pečata, marke, industrijskog dizajna ili neke druge oznake drugog trgovca; g) davanje ili obećanje darova, imovinske ili druge koristi drugom trgovcu, njegovom radniku ili licu koje radi za drugog trgovca kako bi se davaocu omogućila pogodnost na štetu drugog trgovca ili potrošača; h) neovlaštena upotreba usluga trgovačkog putnika, trgovačkog predstavnika ili zastupnika drugog trgovca; i) protivpravno pribavljanje poslovne tajne drugog trgovca ili bespravno iskorištavanje povjerene poslovne tajne drugog trgovca.

Dakle, u članu 50, navedenog zakona data je opća definicija nelojalne utakmice, dok je u članu 51 navedeno šta se sve smatra nelojalnom konkurencijom, odnosno opisani su slučajevi nelojalne konkurencije. U opisanim slučajevima se navode samo trgovci, međutim, u članu 2 ZOUT je navedeno ko se sve smatra trgovcem u smislu navedene zakonske odredbe. Stavom 2 navedenog člana je propisano da se trgovcem smatra: a) pravno lice registrovano za obavljanje djelatnosti trgovine ili trgovinskih usluga na osnovu upisa u Registar poslovnih subjekata; b) fizičko lice koje obavlja djelatnost ili trgovinskih usluga na osnovu rješenja gradskog, odnosno općinskog organa uprave nadležnog za oblast trgovine; c) fizičko lice koje obavlja djelatnost trgovine isključivo ličnim radom na osnovu rješenja nadležnog organa, a stavom 3. navedenog člana je propisano da se odredbe ovog zakona, kojima se uređuju prava, obaveze i sankcije za trgovca, odgovarajuće primjenjuju i na: a) pravna i fizička lica koja se bave trgovinom mimo registracije, odnosno odobrenja za obavljanje trgovine; b) pravna i fizička lica registrovana za obavljanje djelatnosti proizvodnje i pružanja usluga kada svoje proizvode i usluge prodaje na tržištu; c) fizička lica koja se bave poljoprivrednom proizvodnjom kada svoje poljoprivredne proizvode prodaju na tržnici na malo; d) fizička lica koja na osnovu ugovora sa trgovcem obavljaju za trgovca trgovinu na malo izvan prodavnice; e) fizička lica – građani koji se bave trgovinom bez odobrenja nadležnog organa.

Postavlja se pitanje koji uslovi moraju postojati da bi se utvrdilo postojanje nelojalne konkurencije?

Kako prvi uslov postojanja nelojalne konkurencije je taj da je radnju koja se smatra nelojalnom počinio trgovac kao sudionik u privrednom prometu. U naprijed citiranoj zakonskoj odredbi je navedeno da trgovac može biti pravna i fizička osoba koja obavlja djelatnost trgovine. Dakle, radnju nepoštenog tržišnog natjecanja može počiniti trgovac, odnosno pravna ili fizička osoba registrovana za obavljanje djelatnosti trgovine.

ZOUT FBiH nedopušteno trgovanje vezuje za ostvarivanje tržišnog natjecanja i to samo pri obavljanju djelatnosti trgovine, odnosno kod kupovine i prodaje robe, te obavljanje trgovačkog posredovanja na domaćem i inozemnom tržištu. Za ostvarivanje bića djela nelojalne konkurencije zakonodavac je potencirao cilj preduzete radnje i područje u kojem se ona može ispoljiti, pri tome dosljedno poštujući subjektivitet sudionika slobodne tržišne utakmice, kako je to određeno u odredbi člana 2 navedenog zakona. Prema dr. Zlatoviću pojam radnje treba razumjeti u najširem smislu. To su aktivnosti koje predstavljaju obavljanje privredne djelatnosti, posredne i neposredne, općenito rečeno, aktivnosti koje su poduzete radi tržišnog natjecanja. Svakako, to su u prvom redu, zloupotreba tuđeg položaja ili pogodnosti bez obzira u kojem su obimu i vremenu ispoljene, kao i obmane subjekata koji obavljaju privrednu trgovačku djelatnost, potrošača i šire zajednice, a zatim i sve pogodnosti koje se ne zasnivaju na kvalitetu robe i usluga, odnosno stvarnoj reputaciji proizvođača ili davaoca usluga stečenoj na tržištu roba i usluga. ZOUT FBiH na najširi način sagledava aktivnosti tržišne utakmice i dopušta da se pod

pojam radnje podvedu sve aktivnosti koje prijete ili su već izazvale pometnju na tržištu u pogledu identiteta roba i usluga.

Nadalje, kao ključni element djela nedopuštenog tržišnog natjecanja odnosi se na poštivanje dobrih trgovačkih, odnosno poslovnih običaja. Pod poslovnim odnosno trgovačkim običajima se podrazumijeva komercijalna praksa koja je u tako širokoj upotrebi i primjeni da privrednici, a posebno trgovci očekuju da će ugovorne strane postupati u skladu sa tom praksom. Bez povrede dobrih poslovnih običaja nema radnje nelojalne konkurencije. To znači da tuđa intelektualna dobra koja nisu predmet zaštite nekog od isključivih prava intelektualne svojine, mogu se koristiti, pod uslovom da se tim korišćenjem ne vrijeđaju dobri poslovni običaji.

Zakon o obligacionim odnosima propisuje da su sudionici u obveznim odnosima dužni u pravnom prometu postupati u skladu s dobrim poslovnim običajima. Potrebno je napomenuti i posebne uzanse. Posebne uzanse kao kodifikovani trgovački običaji primjenjuju se kada nisu protivni impreativnim propisima i imaju prednost pred dispozitivnim propisima, ako su stranke izričito ili prećutno ugovorile njihovu primjenu.

Nadalje, četvrti element generalne klauzule nelojalne konkurencije odnosi se na posljedice koje nastaju ili mogu nastati usljed radnji nelojalne konkurencije. Ovaj element je odlučujući za razlikovanje nelojalne konkurencije od drugih oblika nelojalnog postupanja koje ne proizvode štetne učinke drugom trgovcu. Radnja nelojalne konkurencije može, ali ne mora imati za posljedicu štetu na strani konkurenta. U slučaju kada se radi o stvarnoj šteti, radnja nelojalne konkurencije mora ispunjavati opće pretpostavke obligacionog prava u pogledu nastanka štete, kao i specifične pretpostavke iz generalne klauzule. Pod štetom se, u smislu člana 155 ZOO podrazumijeva smanjenje nečije imovine (obična šteta), sprečavanje njenog povećanja (izmakla korist) i povreda prava ličnosti (nematerijalna šteta). Ako trgovac svojom radnjom nelojalne konkurencije prouzrokuje štetu drugom trgovcu dužan ju je naknaditi, ako ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice, a sve u skladu sa članom 154 stav 1 ZOO.

Međutim, da bi radnja nelojalne konkurencije proizvodila efekte iz odredbi ZOUT FBiH nije nužno da je za posljedicu imala nastanak štete drugom trgovcu. Dovoljno je da uz ostale uslove iz generalne klauzule postoji vjerovatnoća, odnosno opasnost od nastanka štete, odnosno da radnja nelojalne konkurencije ugrožava drugog trgovca i predstavlja potencijalni rizik nastanka štete.

Koje sve vrste radnji nelojalne konkurencije postoje, navedeno je u članu 51 stav 1 Zakona o unutrašnjoj trgovini FBiH, pa tako radnja nelojalne (neistinite, lažne) reklame predstavlja takvo djelo nelojalne konkurencije u kome se reklamiranje, oglašavanje ili nuđenje robe ili usluga obavlja navođenjem podataka ili upotrebom izraza kojim se stvara ili može stvoriti zabuna na tržištu, čime se određeni trgovac dovodi ili može dovesti u povoljniji položaj. Ako se reklama ograničava na to da postigne cilj skretanja pažnje potrošača ili korisnika usluga na robu ili preduzeće efikasnim sredstvima, nema u njoj

ništa nedozvoljeno ili neloyalno. Međutim, neloyalnost kod reklamiranja se može očitovati u odnosu na način iznošenja reklame, prilike preduzeća, kvalitet robe, porijeklo robe, način proizvodnje, određivanje cijena, povod i način prodaje, stanje na zalihama, a sve radi izazivanja obmane, odnosno kod potrošača izazvati osjećaj da joj se stavlja naročito povoljna ponuda. Pri tome nije bitno da li se takva reklama (neistinita, lažna) vrši putem radija, televizije, letaka, štampe, oglasnih panoa itd. Povoljniji položaj na tržištu može se stvoriti privlačenjem klijenata, većom prodajom robe, postizanjem veće cijene i sl. Za postojanje djela neloyalne reklame nije nužno da je povoljniji položaj već ostvaren, dovoljno je da do povoljnijeg položaja može doći. Takođe, neloyalna konkurencija je i neovlaštena upotreba imena ili druge oznake drugog trgovca, kao i reklamiranje u kojem se iskorištava ime odnosno naziv drugog trgovca.

U privrednom prometu se pojavljuju i reklame trgovaca koje su sastavljene tako da njezin sadržaj jasno ukazuje na superiorniji položaj sudionika u privrednom prometu koji reklamnu poruku upućuje u odnosu na njegove konkurente, kao i na veću vrijednost, bolji kvalitet i nadmoć reklamnih proizvoda ili usluga u odnosu na konkurentsku robu ili usluge. U ovom slučaju se radi o superlativnoj reklami.

Cilj superlativne reklame je da se kod potrošača izazove dojam da je položaj sudionika u privrednom prometu koji upućuje reklamnu poruku osamljen na vrhu, odnosno da svoje robe ili usluge izražava u superlativu (“najbolji”, “najčitaniji”, “najveći” i sl.).

Skromne reklame teško da mogu privući pažnju kupaca ili korisnika usluga, stoga je za očekivati izvjesnu mjeru pretjerivanja u reklamnim porukama, ali uz uvažavanje određenih ustaljenih i prihvaćenih standarda, koje nalaže profesionalna etika i društveni interes za tačnim obavještanjem javnosti. Taj cilj se postiže tako što reklama ni u kom slučaju ne može biti takva da izaziva zabunu na tržištu. Da li se radi o prihvatljivoj mjeri pretjerivanja u reklamnoj poruci ili se radi o poruci koja, svojim lažnim navodima, stvarna zbrku na tržištu, odlučuje sud u svakom konkretnom slučaju.

Djelo neloyalne konkurencije može biti i ocrnjavanje. Ocrnjavanje je davanje, korišćenje i prenošenje negativnih podataka o drugom subjektu, njegovoj robi ili uslugama, u cilju njegovog omalovažavanja i diskreditovanja. Ovo djelo neloyalne konkurencije česta je pojava u tržišnim odnosima. Suština ovog djela, u smislu člana 51 stav 1 tačka b. ZOUT FBiH, sastoji se u davanju podataka o drugom trgovcu, a kojim se nanosi ili se može nanijeti šteta drugom trgovcu.

Takođe, ovo djelo neloyalne konkurencije predviđa i odredba člana 10 bis stav 3 tačka 2 Pariške konvencije za zaštitu industrijskog vlasništva, i to kao “lažne podatke, pri obavljanju trgovine, koji su takve prirode da diskredituju trgovačko društvo, proizvode ili industrijsku odnosno trgovačku djelatnost nekog konkurenta.”

Veoma je veliki broj primjera neloyalne konkurencije odnosno nepoštenog tržišnog natjecanja. Navešćemo jedan slikovit primjer nepoštenog tržišnog natjecanja između poznatog brenda bezalkoholnih pića Coca-Cole i brenda Pepsi. Coca-Cola je osnovana

daleke 1886. godine i njena djelatnost je proizvodnja Coca-Cole, Fante, Sprite i drugih bezalkoholnih pića. U toku svog poslovanja Coca-cola je postala najpoznatiji proizvođač bezalkoholnih pića u svijetu.

Brend Pepsi Cola je osnovan trinaest godina poslije Coca-Cole. Coca-Cola se u to vrijeme smatrala vrlo uspješnim preduzećem sa prodajom od milion litara proizvoda godišnje. Coca-Cola je razvila svoju proizvodnju i prodaju i na evropsko tržište. Pedesetih godina Coca-Cola se počela reklamirati putem televizije, no Pepsi Cola ju je pratila u stopu. S takvim natjecanjem rasla je popularnost oba brenda te postaju istinski konkurenti. U nastojanjima da napreduje na tržištu, Pepsi se spojio sa preduzećem Frito Lay, proizvođačem grickalica, a Coca-Cola je ostala pri odluci da proizvodi isključivo napitke. Coca-Cola zauzima veliki tržišni udio, a sa druge strane Pepsi posjeduje širi proizvodni asortiman što joj donosi veću zaradu. Glavni dio natjecanja je borba za kupce koji biraju između dva tržišna lidera. U toj borbi oba Brenda su provodili velike promjene izgleda i logotipa, koristeći popularnost medija. Osamdesetih godina Coca-Cola je pustila na tržište novi proizvod, a preduzeće Pepsi je na dan izlaska proizvoda, dalo svojim uposlenicima slobodan dan i objavilo da je to istorijski trenutak za njih i pobjeda nad najvećim konkurentom. Iz ovog natjecanja je očigledno da su obje tvrtke značajno profitirale od provociranja jednih od strane drugih.

Jedan od primjera je vidljiv i u oglašivačkoj poruci naslova: "Summer Time is Pepsi Time." Ovom prilikom je Pepsi iskoristio jedan od najpoznatijih ikona Coca-Cole, Djeda Mraza. U poruci je Djeda Mraz prikazan kako pleše na zabavi u baru u toku "odmora" i dolazi do scene gdje želi da se Pepsi ohladi prije Coca-Cole.

Nadalje, jedna oglašivačka poruka tvrtke Pepsi je zabranjena zbog omalovažavanja konkurenta. Naime, u toj poruci je prikazan dječak koji na aparatu uzima dvije limenke Coca-Cole, ali samo da na njih stane kako bi mogao doći do željene limenke Pepsi cole. Ovo je samo neki od poznatijih primjera koji su izazvali veću pažnju javnosti.

Iz navedenih primjera vidljivo je da Pepsi želi zauzeti mjesto tržišnog lidera te zamijeniti Coca-Colu ponekad i agresivnim načinom. Međutim, Coca-Cola je na ovakvo ponašanje odgovorila uglavnom promišljeno, ali sa pravom porukom. Upravo zato, Coca-Cola je još uvijek lider na većini tržišta.

Stavljanje u promet robe sa netačnim (zbunjujućim) podacima ili oznakama je djelo neelojalne konkurencije. Za postojanje ovog djela neelojalne konkurencije bitno je da je riječ o robi označenoj oznakama koje mogu stvoriti zabunu na tržištu u pogledu porijekla, načina proizvodnje, količine, kvaliteta ili drugih svojstava. Ovo djelo neelojalne konkurencije može biti počinjeno stavljanjem zbunjujućih oznaka na same proizvode, ambalažu ili uputstva priložena uz proizvode, kao i imitiranjem tuđeg proizvoda, tuđe usluge ili tuđe reklame, s namjerom dovođenja potrošača u zabunu u pogledu karakteristika robe. Dakle, pod imitacijom se podrazumijeva podražavanje ili ugledanje na tuđi uzor. Do povrede dobrih poslovnih običaja dolazi tek ako se imitacijom stvori zabuna ili opasnost

od zabune u privrednom prometu o nekom svojstvu proizvoda ili usluge. Pod zabunom se podrazumijeva zabluda, odnosno pogrešna predstava o određenim činjenicama. Zabuna mora postojati među učesnicima u privrednom prometu, što znači među privrednim subjektima ili potrošačima.

Prikrivanje mana robe ili usluga je djelo neloyalne konkurencije. Kod postojanja ovog djela odlučno je da se mane robe svjesno prikrivaju, dakle, da se radi o namjernom ponašanju trgovaca, ili da se na drugi način kupci dovedu u zabludu u vidu odgovarajućih osobina robe ili u vidu okolnosti koje mogu uticati na poslovanje, s tim da nije riječ o stavljanju oznaka ili podataka na robu koji stvaraju ili mogu stvoriti zabunu u privrednom poslovanju. Ono što je odlučno za ovo djelo je činjenica što se na robi ili pružanju usluga ne upozorava kupac na mane koje roba ili usluga imaju. Kao primjer može se navesti prikrivanje datuma proizvodnje robe, posebno kada datum proizvodnje robe utiče na kvalitet proizvoda ili prikrivanje od kupca činjenice da se tkanina prilikom pranja skuplja, ili prikrivanje okolnosti da se radi o robi sa greškom itd.

Neovlaštena upotreba tuđih vanjskih oznaka predstavlja djelo neloyalne konkurencije, jer stvara zabunu na tržištu. Privredni subjekti sami biraju oznake koje će koristiti u privrednom prometu. U tom smislu, zaštita nastaje faktičkim otpočinjanjem korišćenja određene oznake u privrednom prometu, a prestaje faktičkim prestankom takvog korišćenja. Dakle, vremensko prvenstvo korišćenja određene oznake određuje kome ta oznaka pripada. Korišćenje istih ili sličnih oznaka od strane različitih privrednih subjekata je raširena pojava. Korišćenje tuđe oznake postaje nedopušteno (kao radnja neloyalne konkurencije) tek ako se time povređuju dobri poslovni običaji. Ova pojava postoji kada jedan poslovni subjekt bez dozvole ili pravnog osnova koristi vanjska obilježja drugog subjekta. Dakle, da bi ovo djelo postojalo mora biti riječi o neovlaštenoj neopravdanoj upotrebi vanjskih oznaka. Oznaka u najširem smislu obuhvata riječi, slova, brojeve, slike, zvukove, trodimenzionalne oblike kao i njihove kombinacije. Uopšteno govoreći, funkcija oznake jeste da se individualizuje predmet označavanja. Individualizacija oznake ima dvostruki efekat, a to je da se označeni predmet izdvaja i razlikuje od drugih predmeta, odnosno predmeta koji nose drugačiju oznaku. Drugi efekat individualizacije jeste da predmeti koji nose istu oznaku formiraju jednu klasu predmeta sa jednim ili više zajedničkih svojstava koja su poslužila kao kriterijum ili osnov označavanja. Međutim, ako se oznake ovlašteno koriste, nezavisno što mogu izazvati određene reakcije na tržištu, prije svega zabunu kod potrošača, neće biti riječi o djelu neloyalne konkurencije. Naime, ako neko proizvodi, odnosno nudi na tržištu neku robu na osnovu ugovora o licenci, ugovora o franšizingu, ugovora o distribuciji i drugih ugovora kojim se raspolaže pravima intelektualnog vlasništva, time se ne čini djelo neloyalne konkurencije bez obzira što je moguća zabuna potrošača i drugih trgovaca u pogledu porijekla robe.

Za djelo neloyalne konkurencije u smislu člana 51 stav 1 tačka f ZOUT FBiH, važno je to da se neovlaštenim korišćenjem tuđih vanjskih oznaka stvara zabuna u pogledu identiteta robe (koja se želi predstaviti kao roba drugog poznatijeg proizvođača), odnosno u

pogledu identiteta samog sudionika na tržištu (koji se želi predstaviti kao neki drugi poznatiji sudionik na tržištu) i što se time stvara zabuna na tržištu.

Dakle, radnja neovlaštene upotrebe tuđih oznaka se sastoji u obilježavanju svoje robe ili usluga tuđim žigom (robnim ili uslužnim) i stavljanje u promet tako obilježene robe, čime se kod potrošača stvara zabuna u pogledu identiteta robe ili usluge. Neovlaštena upotreba tuđe oznake (žiga) ne dovodi sama po sebi do odgovornosti za štetu zbog počinjenog djela nelojalne konkurencije, već se traži pretpostavka da je to kod prosječnog kupca ili trgovca dovelo do zabune u pogledu proizvoda.

Korišćenje tuđe oznake postaje nedopušteno tek ako su time povrijeđeni dobri poslovni običaji. Dobri poslovni običaji se vrijeđaju ako se korišćenjem tuđe oznake izaziva zabuna u prometu, parazitski koristi renome tuđe oznake, uništava renome tuđe oznake ili se slabi reklamna snaga tuđe oznake. Navedeni oblici povrede dobrih poslovnih običaja, prema dr. Markoviću se mogu razdvojiti u dvije osnovne grupe: i to 1. stvaranje zabune ili opasnosti od zabune u prometu i 2. razvodnjavanje tuđe oznake.

Kad je riječ o prvoj grupi, jedan subjekt u privrednom prometu koristeći tuđu oznaku može izazvati dvojaku zabunu. Prvo, on može navesti učesnike u prometu da pogrešno vjeruju da predmet označavanja ne pripada njemu, već onome čija je oznaka. Drugo, on može navesti učesnike u prometu da pogrešno vjeruju da između njega i subjekta čiju oznaku koristi postoji nekakva povezanost, odnosno određeni odnos poslovne saradnje i slično.

U slučaju istovremenog korišćenja iste ili slične oznake od strane dva privredna subjekta, koje stvara zabunu ili opasnost od zabune u prometu, postoje pravila za rješavanje sukoba oznaka, po kojim se isti rješava na način da onaj privredni subjekt koji je prvi otpočeo korišćenje oznake ima pravo da sa tim korišćenjem nastavi, dok onaj drugi subjekt vrijeđa dobre poslovne običaje, odnosno čini nedopuštenu radnju nelojalne konkurencije.

Radnja nelojalne konkurencije vidi se i u slučaju kad se korišćenjem iste ili slične oznake ne izaziva zabuna u prometu, ali se oštećuje naglašeno jaka reklamna funkcija tuđe oznake. Riječ je o "razvodnjavanju" tuđe oznake. Prema dr. Markoviću, naglašenu jaku reklamnu funkciju imaju tzv. čuvene (ili slavne) oznake. To su oznake koje su u svijesti učesnika u prometu postale nedvosmisleni simbol za određenog privrednog subjekta, odnosno robu ili uslugu koja se njime označava, kao i za sva konkretna svojstva tog subjekta, odnosno konkretne robe ili usluge.

Zaštitu od razvodnjavanja čuvenih oznaka koje su zaštićene žigom, pruža žigovno pravo.

U Bosni i Hercegovini žig se stiče registracijom. Registracija je konstitutivni akt za nastanak subjektivnog prava vezanog za određeni žig, dok je sama registracija samo prima facie dokaz o valjanosti žiga. Zakon o žigu Bosne i Hercegovine se odnosi isključivo na žigove koji se stiču registracijom, dok je pravna zaštita neregistrovanih znakova, koji

kao žigovi ispunjavaju funkciju razlikovanja roba i usluga na tržištu, zagarantovana isključivo propisima koji regulišu nelojalnu konkurenciju.

Prema tome, pravo suzbijanja nelojalne konkurencije se koristi kao osnov za zaštitu od razvodnjavanja samo neregistrovanih čuvenih robnih i uslužnih oznaka. Da bi čuvena oznaka mogla uživati zaštitu od razvodnjavanja, prema dr. Markoviću, potrebno je da budu ispunjeni sljedeći uslovi:

- a) stepen snage obilježavanja mora dostići najveću moguću mjeru, što znači da oznaka mora biti poznata ne samo učesnicima u prometu koji dolazi u dodir sa konkretnom robom ili uslugama koji su njome označeni, već mora biti opšte poznata. Sudska praksa smatra da opštepoznatost oznake postoji ako za nju, kao i za robu ili usluge koje su njome označene, zna preko 70% stanovništva određene države.
- b) oznaka mora biti jedinstvena, što znači da ne smiju postojati druge iste ili slične oznake na tržištu. S jedne strane, jedinstvenost oznake je uslov za njeno prerastanje u simbol onoga što se njome označava, a s druge strane, smisao zaštite oznake od razvodnjavanja je upravo u tome da se sačuva njena jedinstvenost.
- c) oznaka mora imati izvjestan stepen originalnosti, odnosno osobitosti. U suprotnom, ako oznaka sadrži uobičajene, takozvane generičke elemente, nije moguće spriječiti svjesno korišćenje tih istih elemenata (kao neizbornih) i u oznakama drugih privrednih subjekata.

Nadalje, oštećivanje naglašeno jake reklamne funkcije čuvene oznake postoji kad određeni subjekt koristi istu ili veoma sličnu oznaku za obilježavanje sopstvene privredne djelatnosti, odnosno sopstvene robe ili usluge, koji nisu isti ili slični sa robom ili uslugama označenim čuvenom oznakom. To znači da u ovoj radnji nelojalne utakmice, protivnost dobrim poslovnim običajima ne leži u opasnosti izazivanja zabune u prometu, već leži u parazitskom iskorištavanju čuvenosti tuđe oznake zarad postizanja sopstvenih privrednih ciljeva, pri čemu se bezobzirno oštećuje reklamna funkcija tuđe oznake.

Da bi se lakše razumio slučaj razvodnjavanja tuđe čuvene oznake, dr. Marković je naveo kao primjer proizvođača kišobrana koji je koristio oznaku "Rolls Royce" za svoje proizvode. Izvjesno je da učesnici u prometu neće zabunom misliti da kišobrani potiču od čuvenog britanskog proizvođača automobila, ali će imati, podsvjesnu predstavu da su ovi kišobrani vrhunskog kvaliteta, kao što su to automobili sa istom oznakom. Kada bi se ovakva praksa označavanja tolerisala, pojavio bi se veliki broj privrednih subjekata koji bi svoju robu ili usluge označavali sa "Rolls Royce". Velike količine različite robe i usluga sa oznakom "Rolls Royce" umanjila bi privrednu djelatnost te oznake i dovela do razaranja njenog simboličnog značenja. Praktičan rezultat takvog procesa bi bio da se pri pomenu oznake "Rolls Royce" više ne bi znalo na koju i kakvu robu se ona odnosi.

U slučaju da se razvodnjavanje vrši korišćenjem oznake koja nije identična, već je samo slična čuvenoj oznaci, sudska praksa je restriktivna i insistira na tome da stepen sličnosti mora biti veoma visok. Dakle, da bi se smatralo da je riječ o radnji nelojalne

konkurencije, sličnost između oznaka mora u slučaju razvodnjavanja biti veća, nego u slučaju izazivanja zabune u prometu.

Kao vid nelojalne konkurencije jeste i neovlašteno korišćenje znakova kvaliteta. Pod označavanjem kvaliteta proizvoda i roba smatra se stavljanje na proizvod ili ambalažu odgovarajućih znakova i drugih znakova određenih tehničkih i drugih obilježja tih proizvoda, kojima se na nedvosmislen način potvrđuje da isti proizvod ispunjava sve uslove u pogledu njihovog kvaliteta, odnosno da su na odgovarajući način ispitani i certificirani.

Znak kvaliteta je poseban znak za označavanje robe na način da tako obilježena roba ispunjava određene standarde kvalitete, što za potrošače može biti od posebnog značaja kod izbora robe.

Svrha ovog znaka je u tome da potvrđuje da roba označena takvim znakom ima određena kvalitetna svojstva. Ovaj znak može biti izrađen u obliku riječi, izraza, crteža, slike i drugih elemenata. Ovaj znak mora sadržavati preciznu oznaku da se radi upravo o znaku kvaliteta. Znak kvaliteta bitno se razlikuje od ostalih različitih obilježja (žig, industrijski dizajn, oznaka geografskog porijekla, firma) koja se u privrednom i poslovnom prometu koriste za označavanje robe, a imaju sasvim drukčiju funkciju. Posebno se treba ukazati na razlikovanje znaka kvaliteta i žiga. Znak kvaliteta je simbol i garancija kvaliteta određenog proizvoda, dok žig prvenstveno služi za identifikaciju proizvođača i identifikaciju samog privrednika.

Neovlaštena upotreba znaka kvaliteta može dovesti potrošače u zabludu u pogledu svojstva robe. Zakon o unutrašnjoj trgovini FBiH, ovu radnju ne spominje kao djelo nelojalne utakmice. Međutim, ako u konkretnom slučaju budu ispunjeni uslovi sadržani u određenju generalne klauzule nelojalne konkurencije i ovaj oblik postupanja protivno dobrim poslovnim običajima sa štetnim posljedicama može biti sankcionisan na osnovu odredbe člana 50 Zakona o unutrašnjoj trgovini FBiH.

Nedozvoljeno korišćenjem oznaka geografskog porijekla, kao djela nelojalne utakmice, ogleđa se u neopravdanoj upotrebi zaštićene oznake geografskog porijekla i usluga, čime se potrošači dovode u zabunu u pogledu identiteta, odnosno porijekla robe ili usluga. Ovo djelo nelojalne konkurencije izričito je predviđeno i u Pariskoj konvenciji, u članu 10 bis stav 3 tačka 3, i to zajedno sa djelom lažne reklame, iz kojeg se djelo nedozvoljene upotrebe oznake porijekla robe kao samostalno djelo razvilo tokom vremena. Ovo djelo nelojalne utakmice može se ogledati u raznim nedozvoljenim ponašanjima kao na primjer u nedozvoljenom oponašanju karakterističnih vanjskih obilježja suparnikovih prevoznih sredstava, zatim u nedozvoljenom oponašanju tuđeg načina opreme, robe i ambalaže, zatim u nedozvoljenom korišćenju tuđeg književnog ili drugog autorskog djela, kao i u nedozvoljenom imitiranju tuđe robe.

Djelo nelojalne utakmice jeste protivpravno pribavljanje poslovne tajne i *know-howa*, a koja radnja se sastoji u protivpravnom pribavljanju poslovne tajne drugog trgovca

ili bespravno iskorištavanje povjerene poslovne tajne drugog trgovca, sve u skladu sa odredbom člana 51 stav 1 t.i. Zakona o unutrašnjoj trgovini FBiH.

Nedozvoljeno korišćenje tuđeg naziva ili firme je takođe djelo nelojalne konkurencije. U članu 51 stav 1 tačka f. ZOUT FBiH predviđeno je da se nelojalnom konkurencijom, odnosno nedopuštenim trgovanjem podrazumijeva i neopravdana upotreba imena, firme, marke ili koje druge oznake drugog trgovca. Ovo djelo nelojalne konkurencije sastoji se u označavanju svog subjektiviteta, preduzeća, odnosno trgovačkog društva tuđim nazivom ili unošenjem u naziv svog preduzeća tuđi naziv ili firmu, kao i reklamiranjem, kojim se iskorištava ime, odnosno naziv drugog trgovca, kojim se stvara ili se može stvoriti zabuna u pogledu identiteta trgovca ili drugog pravnog subjekta u privrednom prometu. Nedozvoljena upotreba firme postoji ne samo upotrebom cijelog naziva ili firme, već je dovoljno da postoji upotreba samo bitnog dijela naziva ili firme koji taj naziv čini karakterističnim i posebnim. Eventualni spor o označavanju tuđe oznake ima se riješiti po načelima nelojalne konkurencije s obzirom da trgovačko društvo može imati skraćenu oznaku firme, ali i ovlašćenje da svoju firmu odnosno trgovačko ime, upotrebljava kao žig.

U slučaju kada dva trgovačka društva imaju isti naziv ili firmu, što je u BiH moguće obzirom na načelo regionalnog registrovanja preduzeća, dužna su preduzeti odgovarajuće mjere da prilikom upotrebe tih naziva ne dođe do zabune na tržištu, a posebno su dužni da jasno označe svoje sjedište. Prema načelu isključivosti firme, Zakon o privrednim društvima FBiH u članu 19 stav 1 propisuje da se firma društva mora jasno razlikovati od firme drugih društava. U stavu 2 navedenog člana je propisano da će registarski sud odbiti upis u registar društava firme koja je protivno odredbama ovog zakona ili se jasno ne razlikuje od već registrovanih firmi u Federaciji BiH, dok je stavom 3. propisano da društvo ima pravo zahtijevati prestanak upotrebe i brisanje iz registra društava firme drugog društva, ukoliko smatra da firma drugog društva nije jasno različita od njegove ranije registrovane firme, te da može tužbom tražiti naknadu za pretrpljenu štetu, u roku od tri godine od dana upisa osporavane firme u registar društava.

Iz prednjeg proizlazi da na području jednog registarskog suda ne mogu biti upisane dvije iste ili slične firme. Međutim, postavlja se pitanje mogu li istovremeno egzistirati dvije iste ili slične firme na području dva registarska suda ili se tu radi o mogućoj pojavi djela nelojalne konkurencije. U toj situaciji bi bilo moguće primijeniti opšta pravila o nelojalnoj konkurenciji, pa ako se radi o očitom postupanju protivno dobrim poslovnim običajima ispuniće se i pretpostavke za djelo nelojalne konkurencije.

U pravu suzbijanja nelojalne konkurencije oznaka se može štititi samo pod uslovom da u privrednom prometu ona zaista funkcioniše kao sredstvo za individualizaciju određenog privrednog subjekta, njegove djelatnosti, robe ili usluge.

Zakon o unutrašnjoj trgovini FBiH, osim navedenih radnji nelojalne konkurencije, navodi i druge radnje nelojalne konkurencije i to: radnje trgovca usmjerene na prekid

poslovnih odnosa, između drugih trgovaca ili koje sprječavaju ili otežavaju poslovne odnose drugih trgovaca; neopravdano neispunjavanje ili raskidanje ugovora s pojedinim trgovcem kako bi se sklopio isti ili povoljniji ugovor s drugim trgovcem; davanje i obećavanje darova, imovinske ili druge koristi drugom trgovcu, njegovom zaposleniku ili osobi koja radi za drugog trgovca, kako bi se davaocu omogućila pogodnost na štetu drugog trgovca ili potrošača; neovlaštena upotreba usluga trgovačkog putnika, trgovačkog predstavnika ili zastupnika drugog trgovca; protivpravno pribavljanje poslovne tajne drugog trgovca ili bespravno iskorištavanje povjerene poslovne tajne drugog trgovca.

3. Pravna priroda nelojalne konkurencije

Zakoni koji regulišu pojavu nelojalne konkurencije su namijenjeni zaštiti potrošača i poslovnih subjekata i pomažu u prevenciji plasiranja ilegalne trgovine i usluga. Sprječavanjem nelojalne konkurencije žele se zaštititi ekonomska ulaganja preduzeća u cilju očuvanja imidža i razlikovanja proizvoda. Težište je usmjereno ka očuvanju dobrih poslovnih odnosa koje su preduzeća tokom svog poslovanja razvila sa potrošačima.

Pravna priroda nelojalne konkurencije određuje se na različite načine u pravnoj teoriji. U oblasti građanskog, odnosno trgovačkog prava o pravnoj prirodi nelojalne konkurencije ispoljena su različita stajališta koja bi se po bitnim karakteristikama mogla svrstati u tri kategorije, pa tako nelojalna konkurencija predstavlja: 1. zloupotrebu prava ili pretjeranu upotrebu građansko-pravnih sloboda; 2. povredu nečijeg prava, osobne prirode ili nekog imovinskog interesa koji nije osobno pravnog karaktera; 3. povredu pravila tržišnog natjecanja, delikt *sui generis* ili običan civilni delikt.

Veliki broj sporova povodom nelojalne konkurencije rješava se na sudovima. Potrebno je samo na vrijeme prepoznati nepošteno ponašanje sa strane konkurencije i reagovati na isto.

Lice čiji je tržišni položaj povrijeđen radnjom nelojalne konkurencije ima pravo da protiv počinioca te radnje podnese tužbu za zaštitu od nelojalne konkurencije. Postavlja se pitanje da li se radnjom nelojalne konkurencije vrši povreda određenog subjektivnog prava tužioca. Savremena pravna teorija je na stanovištu da ne postoji isključivo subjektivno pravo na nelojalnu konkurenciju, te da tužba za zaštitu od nelojalne konkurencije nije u funkciji sankcionisanja povrede subjektivnog prava tužioca. Prema dr. Markoviću, propisi o suzbijanju nelojalne konkurencije ne utemeljuju nikakvo subjektivno pravo, već neposredno djeluju kao instrument zaštite nelojalne konkurencije, a subjekti koji imaju pravo na tužbu nisu titulari subjektivnog prava, već imaju samo zakonom zaštićeni pravni interes. U tom smislu tužba za zaštitu od nelojalne konkurencije sankcioniše jedan, zakonom propisani, građansko pravni delikt, sadržan u radnji nelojalne konkurencije. Marković naglašava, kad se u kontekstu prava suzbijanja nelojalne konkurencije govori o "zaštićenom" intelektualnom dobru (npr. tehničkoj inovaciji ili robnoj oznaci),

ne misli se da je to intelektualno dobro predmet određenog subjektivnog prava, odnosno predmet pravne zaštite.

Osnov aktivne legitimacije jeste ugroženost legitimnog konkurentskog interesa određenog lica radnjom nelojalne konkurencije drugog lica. Ta ugroženost se najčešće ogleda u nastanku štete ili opasnosti od nastanka štete tuđom radnjom nelojalne konkurencije. Krug aktivno legitimisanih subjekata je širok. To mogu biti konkurenti počinilaca radnje nelojalne konkurencije, poslovna udruženja i udruženja potrošača. U nekim nacionalnim zakonodavstvima aktivno su legitimisani i pojedinačni potrošači. Ipak tužba za zaštitu od nelojalne konkurencije nije *actio populari*, što znači da tužbu može podnijeti samo subjekt koji ima pravni interes da traži sudsku zaštitu.

Pasivno legitimisani, odnosno tuženi može biti svaki učesnik u privrednom prometu koji je počinio radnju nelojalne konkurencije, a to su: pravna lica; poduzetnici; lica zaposlena u pravnom licu; lica koje je ugovorom obavezano da obavi određeni posao ili izvrši određeni rad za pravno lice. Nadalje, u smislu privrednih aktivnosti, pasivno je legitimisan svaki onaj subjekt koji je, u okviru sopstvene privredne djelatnosti, počinio radnju nelojalne konkurencije.

Naprimjer, pasivno je legitimisan privredni subjekt koji neovlašteno obilježava svoju robu, odnosno proizvode, tuđim robnim znakom. Ali, pasivnu legitimaciju imaju i svi prodavci te robe i tako obilježene robe, ako u svojoj djelatnosti koriste istu nedozvoljenu oznaku kojom se izaziva zabuna u prometu.

Član 52 ZOUT FBiH govori o građansko-pravnim sankcijama radi zaštite od nelojalne konkurencije, odnosno govori samo o pokretanju sudskog postupka radi naknade štete, dok ne spominje druge moguće tužbene zahtjeve koje je moguće postaviti u sudskom postupku.

Prema dr. Zlatoviću u sudskim postupcima radi zaštite od nelojalne konkurencije, tužbe je moguće podijeliti prema četiri kriterija:

- tužbe prema petitu,
- tužbe prema odnosu na zaštitu industrijskog vlasništva kao predmeta radnji nelojalne konkurencije,
- tužbe prema aktivno legitimisanom subjektu, odnosno zaštićenom interesu,
- glavne i pomoćne tužbe.

Ako tužbe zbog nelojalne konkurencije posmatramo sa aspekta tužbenog zahtjeva (petita), prema dr. Zlatoviću i dr. Markoviću, mogli bi se postaviti slijedeći tužbeni zahtjevi, posebno ili kumulativno. 1. zahtjev za utvrđenje postojanja djela nelojalne konkurencije; 2. zahtjev za zabranu, odnosno prestanak vršenja djela nelojalne konkurencije; 3. zahtjev za uklanjanje stanja stvorenog djelom nelojalne konkurencije; 4. zahtjev za uništenje ili preinačenje predmeta kojima je učinjena radnja nelojalne konkurencije, kao i alata i opreme kojima su ti predmeti proizvedeni; 5. zahtjev za javno objavljivanje presude na trošak tuženog; 6. zahtjev za naknadu štete.

4. Tužba za utvrđenje

Vidjeli smo da Zakon o unutrašnjoj trgovini FBiH ne predviđa tužbu za utvrđenje postojanja djela nelojalne konkurencije. Međutim, Zakonom o parničnom postupku FBiH utvrđeni su kriteriji za podjelu tužbi. Najčešći kriterij za podjelu tužbi je sadržaj pravne zaštite koja se njime traži, pa se po ovom kriteriju tužbe dijele na kondemnatorne ili osuđujuće, deklaratorne ili utvrđujuće i konstitutivne ili preobražajne. Primjenom pravila građanskog procesnog prava o deklaratornoj pravnoj zaštiti, osoba koja ima opravdani pravni interes može zahtijevati da se u postupku pred sudom utvrdi postojanje radnje koja se po odredbama zakona o trgovini smatra djelom nelojalne konkurencije.

Dakle, tužitelj može podnijeti tužbu za utvrđenje kojom će tražiti da se samo utvrdi da je počinjeno djelo nelojalne konkurencije i posljedice koje su proizašle iz tog djela. Tužba za utvrđenje u sporovima za zaštitu od nelojalne konkurencije mogu po svojoj prirodi biti samo pozitivne deklaratorne tužbe, jer predmet spora može biti utvrđenje da postoji djelo nelojalne konkurencije na štetu tužitelja. Pravozaštitni cilj deklaratorne tužbe je pravomoćno utvrđenje postojanja djela nelojalne konkurencije kao određenog pravnog stanja, koje mora postojati u vrijeme na koje se odnosi pravomoćnost sudske odluke, dakle, u vrijeme zaključenja glavne rasprave.

Iz naprijed rečenog proizlazi da postojanje djela nelojalne konkurencije ne smije egzistirati samo u vrijeme podnošenja tužbe nego i za cijelo vrijeme trajanja prvostepenog postupka, odnosno do završetka glavne rasprave. Ova pretpostavka svakako je otežavajuća okolnost za podnošenje isključivo ove tužbe u slučaju nelojalne konkurencije, pa je stoga za očekivati kumuliranje ovog tužbenog zahtjeva sa drugim tužbenim zahtjevima.

Učinci presude kojom se usvaja deklaratorni tužbeni zahtjev na utvrđenje počinjenja djela nelojalne konkurencije su prejudicijelni. Pravomoćnim utvrđenjem, pitanje postojanja djela nelojalne konkurencije se na obavezujući način rješava za sve buduće građanske i druge postupke.

5. Tužba za zabranu daljnjeg vršenja djela nelojalne konkurencije

U slučaju djela nelojalne konkurencije tužitelj može postaviti tužbeni zahtjev tako što će zahtijevati prestanak povrede, odnosno zabranu vršenja takvog ili sličnog djela nelojalne konkurencije ubuduće.

Ovakvu tužbu treba razlikovati od prijedloga za donošenje privremene mjera ili mjere osiguranja. U praksi se često dešava da tužitelj predloži mjeru osiguranja i prije podnošenja tužbe ili istu predloži u toku parničnog postupka. Imajući u vidu pravnu prirodu privremene mjere ili mjere osiguranja, odnosno hitno postupanje po istoj, tužitelji često pribjegavaju upotrebi ovog instituta s obzirom da se privremenom mjerom može brže

zaustaviti radnja kojom se povreda vrši, odnosno da se tuženom naloži da se bez odlaganja suzdrži od vršenja određene radnje nelojalne konkurencije.

Nadalje, ovu vrstu tužbe treba razlikovati i od sudskog naloga iz člana 11 Direktive 2004/48 EZ o provedbi prava intelektualnog vlasništva. Države članice Evropske unije osiguravaju da, kada je donesena sudska odluka o povredi prava intelektualnog vlasništva, sudovi mogu protiv počinitelja povrede izdati sudski nalog kojim se zabranjuje daljnje vršenje povrede. Ako je tako učinjeno nacionalnim pravom, nepoštivanje sudskog naloga podliježe plaćanju kazne za djelo u povratu.

Dr. Zlatović smatra da će, korišćenje ovog instituta, kada bude sastavni dio nacionalnog zakonodavstva u BiH, svakako osnažiti poziciju oštećenih trgovaca u sporu zbog nelojalne konkurencije. Tužba za prekid daljnjeg vršenja djela nelojalne utakmice može se podići ne samo u slučaju kada je radnjom koja predstavlja djelo nelojalne utakmice prouzrokovana šteta nego i u slučaju kada od takve radnje samo prijete opasnost od nastupanja štete. Ova tužba se može podnijeti protiv svih osoba koje su sudjelovale u izvršenju djela nelojalne utakmice. Naprimjer, ova tužba se može podnijeti protiv osoba koje su neovlašteno proizvodile oznake za označavanje proizvoda u privrednom prometu, kojima je druga osoba označavala svoju robu i tako označenu robu stavljala na tržište čineći time djelo nelojalne konkurencije.

Nadalje, prema dr. Zlatoviću u pogledu zaštite od nelojalne konkurencije, može se podnijeti i tužba za uklanjanje stanja stvorenog djelom nelojalne konkurencije. Ova tužba ima za cilj da se otklone mogućnosti obavljanja djela nelojalne utakmice ubuduće. Ova tužba dolazi u obzir u slučajevima kada je zbog nedopuštenog trgovanja nastalo trajno stanje, koje stalno ugrožava osobu ovlaštenu na podnošenje tužbe zbog nelojalne konkurencije. Iako ova tužba nije izričito predviđena u ZOUT, ipak treba imati u vidu njeno korišćenje u sistemu pravne zaštite u skladu sa općim načelima građanskog procesnog i obligacionog prava. Tužitelj može zahtijevati, na teret tuženog, oduzimanje predmeta odnosno uništenje oznaka za obilježavanje robe, uklanjanje bespravno iskorišćenog tuđeg naziva ili firme, uništenje ambalaže, reklamnih plakata i drugih predmeta kojima je djelo počinjeno.

Najvažniji tužbeni zahtjev po osnovu građanskopravne zaštite od djela nelojalne konkurencije je naknada štete prouzrokovane djelom nelojalne konkurencije. Dakle, osobi koja je oštećena djelom nelojalne konkurencije stoji na raspolaganju tužba za naknadu štete, prema općim pravilima obligacionog prava. Članom 154 stav 1 Zakona o obligacionim odnosima je propisano ko drugome prouzrokuje štetu dužan ju je naknaditi, ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice. Kada je riječ o odgovornosti za prouzrokovanu štetu prema Zakonu o obligacionim odnosima, treba imati u vidu dva osnovna načela, koja su od posebnog značaja za odgovornost od prouzrokovanja štete. Članom 16 ZOO je propisano da je svako dužan da se uzdrži od postupka kojim se može drugom prouzrokovati šteta. Dakle, zabrana prouzrokovanja štete je jedno od osnovnih načela

ZOO. Kršenje ovog načela dovodi do zasnivanja obligacionog odnosa iz koga za jednu stranu proizlazi pravo da zahtijeva naknadu štete, a za drugu stranu proizlazi obaveza da tu štetu naknadi. Nadalje, kada je riječ o odgovornosti za prouzrokovanu štetu treba imati u vidu još jedno od osnovnih načela ZOO, a to je načelo o dužnosti ispunjenja obaveza, prema kome su učesnici obligacionog odnosa dužni da izvrše svoju obavezu i odgovorni su za njeno ispunjenje. Ukoliko dođe do povrede ovog načela povjerilac ima pravo zahtijevati naknadu štete koju je usljed toga pretrpio (član 262 stav 2 ZOO).

Zakon o unutrašnjoj trgovini FBiH u odredbi člana 52 stav 1 predviđa mogućnost naknade štete koja je nastala radnjama nedopuštenog trgovanja.

Trgovac koji je, nepoštenim radnjama povrijedio interese drugog trgovca i dobre običaje, odnosno prouzrokovao štetu drugom trgovcu djelom nelojalne konkurencije dao je povoda drugom trgovcu da ustane s tužbom za naknadu štete. Trgovac koji je pretrpio štetu može postaviti samostalan ili kumulativan zahtjev za naknadu štete. Zakonom o parničnom postupku u članu 55 je propisano da tužilac u jednoj tužbi može istaknuti više zahtjeva protiv istog tuženog kad su svi zahtjevi povezani istom činjeničnom i pravnom osnovom (objektivna kumulacija tužbenih zahtjeva).

Stavom 2 člana 52 navedenog zakona je propisano da tužbu iz stava 1 mogu podnijeti trgovac i druga pravna i fizička lica koja imaju pravni interes. Iz ove zakonske odredbe proizlazi da su aktivno legitimisani za pokretanje sudskog postupka radi zaštite od nelojalne konkurencije, ne samo trgovac i druge pravne i fizičke osobe, nego i druge pravne osobe koje imaju pravni interes za pokretanje sudskog postupka. Prema dr. Zlatoviću, među ovim pravnim osobama u sporovima radi zaštite od nelojalne konkurencije mogu se pojaviti različita komorska i druga interesna udruženja trgovaca. Njihova aktivna uloga u sudskom postupku može biti neposredna, zasnovana isključivo na odluci određenog udruženja da uvidjevši nelojalno postupanje trećih subjekata na štetu svog člana ili članova pokrene sudsku zaštitu, bez prethodnog ovlašćenja povrijeđenog trgovca. U ovom slučaju se radi o reprezentativnoj tužbi.

Jedna od sankcija koja postoji u većini zemalja jeste nalog za popravlanje štete ili javno objavljivanje presude koja je donesena protiv tuženog. Objavljivanje presude u sporovima radi zaštite od nelojalne konkurencije, u sredstvima javnog informisanja, ima za cilj otklanjanje posljedica djela nelojalne konkurencije, kao i popravlanje štete kroz odgovarajuću satisfakciju. Iako ova sankcija nije izričito predviđena u ZOUT, mišljenja smo da bi se, objavljivanjem presude u sredstvima javnog informisanja postigla i generalna i specijalne prevencija prema svim trgovcima koji bi svojim radnjama nelojalne konkurencije prouzrokovali štetu i stvarali zabunu na tržištu, odnosno objava presude imala bi edukativni učinak na tržišne subjekte.

Zakon o unutrašnjoj trgovini FBiH u članu 52 stav 3 propisuje da pravo na tužbu iz stava 1 ovog člana zastarijeva istekom roka od jedne godine od dana kada je tužilac saznao za djelo izvršioca, a najkasnije u roku od tri godine od dana izvršenja djela nedopuštenog

trgovanja. Radi se o prekluzivnim rokovima, koji se ne mogu produžavati. Na ove robove sud ne pazi po službenoj dužnosti, već je teret na stranci koja mora upozoriti sud da je protekao zastarni rok.

Nadalje, u slučaju kada nosilac prava industrijskog vlasništva podnese tužbu zbog povrede tog prava, može predložiti i određivanje mjere osiguranja ili privremene mjere. Zakon o patentima, Zakon o zaštiti topografije integrisanog kola, Zakon o žigu, Zakon o zaštiti oznaka geografskog porijekla, Zakon o autorskim i srodnim pravima, Zakon o industrijskom dizajnu, propisuju uslove sudskog određivanja privremenih mjera. Procesne pretpostavke za određivanje privremene mjere ili mjere osiguranja u sporovima radi zaštite prava industrijskog vlasništva, regulisane su odredbama Zakona o parničnom postupku.

Za rješavanje sporova radi zaštite od nelojalne konkurencije, kao i u sporovima autorskih prava, srodnih prava i prava industrijskog vlasništva, nadležni su Općinski sudovi u Federaciji BiH, koji imaju privredna odjeljenja, da sude u prvom stepenu, kako je to propisano odredbom člana 27 Zakona o sudovima FBiH, dok su za rješavanje po žalbama protiv prvostepenih odluka nadležni Kantonalni sudovi, kao drugostepeni.

Za rješavanje sporova radi zaštite od nelojalne konkurencije kao i u sporovima autorskih prava, srodnih prava i prava industrijskog vlasništva u Republici Srpskoj, nadležni su Okružni privredni sudovi, kao prvostepeni, kako je to propisano odredbom člana 20 Zakona o sudovima Republike Srpske, dok je Viši privredni sud nadležan da rješava po žalbama protiv prvostepenih odluka, kao drugostepeni sud.

6. Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava i konkurencijsko pravo

U cilju efikasnosti sistema kolektivnog ostvarivanja, u Bosni i Hercegovini (dalje u tekstu: BiH) postoji zakonski monopol organizacija za kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava (dalje u tekstu: OKO) u okviru njihove specijalizacije (čl. 6, st. 3 Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava, dalje u tekstu: ZKOP). Izdavanjem dozvole Instituta za intelektualno vlasništvo (dalje u tekstu: Institut) jednom udruženju autora ili nosilaca srodnih prava za kolektivno ostvarivanje, to udruženje se od jedne čiste strukovne organizacije pretvara u OKO i stiče monopolski status.

Takva monopolska pozicija OKO garantuje na tržištu kolektivnog ostvarivanja autorskog i/ili srodnih prava visok stepen pravne sigurnost korisnicima autorskih djela, da su zaključenjem ugovora s određenom OKO ispunili sve svoje obaveze prema autorima, čija djela koriste i na takav način osigurali poslovanje u skladu s pozitivnim zakonskim propisima. Kako ne bi zloupotrijebila ovu monopolsku poziciju, ZKOP predviđa snažne kontrolne mehanizme za OKO, koji podrazumijevaju, između ostalog, kontinuirani

nadzor od strane Instituta, nadzor članova OKO, obavezu izvještavanja i transparentnosti djelovanja itd. Pored toga, zakonodavac nameće OKO i niz obaveza, kao npr. dužnost sklapanja ugovora za kolektivno ostvarivanje prava iz oblasti svoje djelatnosti s autorima/ nosiocima srodnih prava (čl. 15, st. 1 ZKOP), dužnost zaključenje ugovora sa svakim zainteresovanim korisnikom bez diskriminacije (čl. 29 ZKOP), zatim obavezan prijem u članstvo OKO (čl. 16 ZKOP), koji podrazumijeva i učešće autora/nosilaca srodnih prava u upravljačkim tijelima OKO i sl.

Ipak, potencijal za zloupotrebu bilo koje monopolske pozicije uvijek postoji, no u cijelom regionu kontrola aktivnosti OKO od strane nacionalnih tijela za zaštitu konkurencije je prije izuzetak nego pravilo. Ipak, ovaj vid kontrole nad djelovanjem OKO također nije isključen i u praksi kolektivnog ostvarivanja u Hrvatskoj (HDS ZAMP), Sloveniji (SAZAS) i BiH (AMUS) su poznati slučajevi kontrole konkurentskog djelovanja. Organi za zaštitu konkurencije slijedili su pri tome stav koji je kroz svoju praksu u ovom domenu zauzela Evropska komisija, da su, iako djeluju neprofitno, OKO tijela koje obavljaju privrednu djelatnost (Mešević, 2015, str. 530 *et seq.*).

U BiH, aktivnosti OKO AMUS su bila predmetom postupka pred Konkurencijskim vijećem BiH. Vijeće je u svojoj odluci utvrdilo, da je AMUS zloupotrijebio dominantan položaj kada je zaključivao zabranjene ugovore kojima je direktno ili indirektno nametao ugovornom partneru nepoštene cijene ili druge uvjete koji ograničavaju konkurenciju (čl. 10 st. 2 tačka a Zakon o konkurenciji). Vijeće je također konstatovalo da je AMUS primijenio nejednake uvjete za slične ili uporedive transakcije sa drugim stranama, dovodeći ih na taj način u nepovoljan konkurentski položaj (čl. 10 st. 2 tačka c) i pri tome zahtijevajući od druge ugovorne strane da prihvati dodatne obaveze koje prema njihovoj prirodi ili običajima u prometu nisu imale veze sa predmetom ugovora (čl. 10 st. 2 tačka d).

U pitanju su bili Kolektivni ugovor o korištenju muzičkih djela putem emitovanja i Ugovor o neisključivom prijenosu prava korištenja muzičkih djela sa repertoara AMUS-a.

Postupak pred Konkurencijskim vijećem je pokrenula bivša OKO u specijalizaciji kolektivnog ostvarivanja prava na muzičkim djelima *Sine Qua Non*. Uvidom u dostavljene dokaze, Konkurencijsko vijeće je utvrdilo da je AMUS neopravdano i nezakonito proširio svoju nadležnost iz kolektivnog ugovora na oblast kolektivnog ostvarivanja prava izvođača i proizvođača fonograma. Time je nametnuo emiterima kao korisnicima da plaćaju dodatne naknade za srodna prava. Konkurencijsko vijeće je također utvrdilo da je AMUS selektivno odobravao sniženje cijena samo onim emiterima koji su bili članovi tri udruženja koja su sa AMUS-om potpisala spomenuti kolektivni ugovor, ali ne i za više od 130 nezavisnih emitera.

Bibliografija

- Klobučar, G. (2021). *Nelojalna konkurencija i njezini učinci na primjeru "COCA-COLA" (završni rad)*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku.
- Marković, S. (2007). *Pravo intelektualne svojine*. Sarajevo: Magistrat; Pravni fakultet.
- Mešević, IR. (2015). *Urheberrechtssysteme und kollektive Rechtswahrnehmung in Südosteuropa*. Baden-Baden: Nomos; Bern: Stämpfli Verlag; München: C. H. Beck.
- Zlatović, D. (2014). *Nelojalna konkurencija i pravo intelektualnog vlasništva u BiH*. Sarajevo: Privredna štampa.

Propisi

- Konkurencijsko vijeće BiH (2013). Rješenje po zahtjevu za pokretanje postupka Udruženja *Sine Qua Non* za kolektivno ostvarivanje i zaštitu autorskih i srodnih prava, Sarajevo protiv Asocijacije kompozitora-muzičkih stvaralaca, Sarajevo, br. 06-26-3-004-41-II/13 od 11. juna 2013.
- Pariska konvencija o zaštiti industrijskog vlasništva.
- Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS).
- Zakon o obligacionim odnosima.
- Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava. *Službeni glasnik BiH*, br. 63/10.
- Zakon o konkurenciji. *Službeni glasnik BiH*, br. 48/05, 76/07 i 80/09.
- Zakon o privrednim društvima FBiH. *Službene novine FBiH*, br. 81/15, 75/21.
- Zakon o unutrašnjoj trgovini Federacije Bosne i Hercegovine. *Službene novine FBiH*, br. 40/10, 79/17.

OBLAST J

PРАВНА ЗАШТИТА POSLOVNE TAJNE

Braco Stupar*

* Sudija Suda Bosne i Hercegovine.

Poslovna tajna ima veliku važnost u poslovnim odnosima i predstavlja instrument za jačanje konkurentnosti i upravljanje istraživačkim i razvojnim procesima i inovacijama kojima se utiče na povećanje ukupne vrijednosti preduzeća.

Poslovnu tajnu predstavljaju podaci koji su kao poslovna tajna određeni zakonom, drugim propisima ili opštim aktima privrednih društava, ustanova ili drugih pravnih lica, a koji podaci predstavljaju proizvodnu tajnu, rezultate istraživačkog ili konkurentskog rada te druge podatke zbog čijeg bi saopštavanja neovlaštenim licima mogle nastupiti štetne posljedice za njene privredne interese.

Veliki je broj podataka koji se mogu smatrati poslovnom tajnom, kao npr. finansijski podaci, procesi proizvodnje, planovi poslovanja, poslovne strategije, spiskovi dobavljača, reklame, dizajn, crteži, arhitektonski projekti, itd.

Opštim aktima privrednih društava se ne može odrediti da se svi podaci koji se odnose na poslovanje pravnih lica smatraju poslovnom tajnom niti se poslovnom tajnom mogu odrediti podaci čije otkrivanje nije protivno interesima tog pravnog lica. Međutim, privredna društva mogu svojim internim aktima (statutom ili pravilnicima) odrediti koji podaci se imaju smatrati poslovnom tajnom. Takođe, privredno društvo, u cilju zaštite poslovne tajne, može zaključivati ugovore o zaštiti povjerljivih podataka sa klijentima, poslovnim partnerima i drugim licima koji imaju pristup tajnim podacima (npr. upslenici), te iste upozoriti na posljedice koje mogu nastupiti zbog povrede obaveza iz ugovora o čuvanju poslovne tajne.

Međunarodni propisi poslovnoj tajni posvećuju posebnu pažnju.

Od međunarodnih propisa najvažniji su Direktiva (EU) 2016/943 od 08. 06. 2016. o zaštiti neotkrivenih znanja i iskustava te poslovnih informacija (poslovna tajna) od nezakonitog pribavljanja, korišćenja i otkrivanja, te Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS), a od domaćih propisa su Zakon o zaštiti tajnih podataka, Zakon o privrednim društvima, Krivični zakon BiH.

Članom 39 Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS), je propisano da članice, radi obezbjeđenja efikasne zaštite od nelojalne konkurencije kako je to predviđeno u članu 10 Pariske konvencije (1967), štite neotkrivene informacije u skladu sa paragrafom 2 i podatke dostavljene vladama ili vladinim organizacijama u skladu sa paragrafom 3.

Nadalje, stavom 2 navedenog člana je propisano da fizička i pravna lica imaju mogućnost sprečavanja da se informacije, koje su, na osnovu zakona, u njihovoj kontroli, otkrivaju drugima, stiču od strane drugih lica, ili koriste bez njihove saglasnosti na način suprotan dobrim poslovnim običajima i to:

- sve dok je takva informacija tajna, u smislu da nije, kao cjelina ili u preciznom obliku i skupu svojih komponenata, opštepoznata ili lako dostupna licima u krugovima koji se uobičajeno bave tom vrstom informacija;

- dok takva informacija ima tržišnu vrijednost zato što je tajna;
- dok je takva informacija predmet razumnih koraka pod datim okolnostima koje preduzima lice koje zakonito kontrolira informaciju, da je održi tajnom.

Takođe, Direktiva (EU) 2016/943 od 08. 06. 2016. o zaštiti neotkrivenih znanja i iskustava te poslovnih informacija (poslovna tajna) od nezakonitog pribavljanja, korišćenja i otkrivanja, utvrđuje pravila o zaštiti od nezakonitog pribavljanja, korišćenja i otkrivanja poslovnih tajni.

Za potrebe ove Direktive primjenjuju se sljedeće definicije:

1. “poslovna tajna” znači informacije koje ispunjavaju sve sljedeće zahtjeve:
 - a) tajne su u smislu da nisu, u svojoj ukupnosti ili u tačnoj strukturi i sklopu svojih sastavnih dijelova, uopšte poznate ili lako dostupne osobama iz krugova koji se obično bave dotičnom vrstom informacija;
 - b) imaju komercijalnu vrijednost zbog toga što su tajne;
 - c) u odnosu na njih je osoba koje te informacije zakonito kontrolira poduzela u tim okolnostima razumne korake kako bi sačuvala njihovu tajnost;
2. “nositelj poslovne tajne” znači svaka fizička ili pravna osoba koja zakonito kontrolira poslovnu tajnu;
3. “počinitelj povrede” znači svaka fizička ili pravna osoba koja je nezakonito pribavila, koristila ili otkrila poslovnu tajnu;
4. “roba kojom je počinjena povreda” znači roba čiji dizajn, značajke, funkcioniranje, proces proizvodnje ili stavljanje na tržište, ostvaruje znatnu korist od poslovnih tajni koje su nezakonito pribavljanje, korištene ili otkrivene.

Pribavljanje i ustupanje prava industrijske svojine između preduzeća, drugih pravnih lica, te nekomercijalnih istraživačkih institucija, vrši se zaključivanjem ugovora o pribavljanju znanja i iskustava (*know-how*).

Preduzeća se koriste različitim sredstvima za privajanje rezultata svojih aktivnosti povezanih sa inovacijama kada zbog otvorenosti nije moguće potpuno iskorištavanje njihovog ulaganja u istraživanje i inovacije. Jedno od tih sredstava jeste korišćenje prava intelektualnog vlasništva kao što su patenti, pravo na dizajn ili autorska prava. Druga sredstva za sticanje rezultata inovacija jesu zaštita pristupa znanju koje je vrijedno za subjekt, a nije opštepoznato, i zaštita iskorištavanja tog znanja. Takvo vrijedno znanje i iskustvo, te vrijedne poslovne informacije koji su neotkriveni i koji bi trebali ostati povjerljivi nazivaju se poslovna tajna.

Preduzeća pridaju poslovnim tajnama jednaku vrijednost kao patentima i ostalim oblicima prava intelektualne svojine. Ona koriste povjerljivost kao instrument za poslovnu konkurentnost i upravljanje istraživačkim inovacijama. Poslovne tajne stvaraocima i inovatorima omogućuju ostvarivanje dobiti od njihovih tvorevina ili inovacija jer se

njima, bilo kao nadopunom prava intelektualnog vlasništva ili alternativom tim pravima, štiti široki spektar znanja i iskustava, te poslovnih informacija.

Nadalje, poslovne tajne imaju važnu ulogu u zaštiti razmjene znanja i iskustava između preduzeća, uključujući posebno mala i srednja preduzeća, kao i između istraživačkih institucija, kako unutar tako i preko granica unutrašnjeg tržišta. Poslovna tajna jedan je od oblika zaštite intelektualnih tvorevina i inovacijskog znanja i iskustva koje preduzeće najčešće koristi, ali istovremeno su postojećim pravnim okvirom Unije najmanje zaštićene u slučaju kada ih druge osobe nezakonito pribavljaju, koriste ili otkrivaju. Nezakonitim pribavljanjem, korišćenjem ili otkrivanjem poslovne tajne, ugrožava se sposobnost zakonitih nosilaca poslovne tajne da od svojih nastojanja povezanih sa inovacijama ostvare dobit.

Međunarodna nastojanja poduzeta u okviru Svjetske trgovinske organizacije kojima se nastojalo riješiti ovaj problem dovela su do sklapanja Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (Sporazum o TRIPS-u). Ovaj Sporazum sadrži odredbe o zaštiti poslovnih tajni u slučaju kada ih nezakonito pribavljaju, koriste ili otkrivaju treće osobe. Sve države članice kao i sama Unija obavezane su tim sporazumom koji je odobren Odlukom Vijeća 94/800 EZ.

Imajući u vidu odredbe člana 39 Sporazuma o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS sporazum), može se izvesti zaključak da poslovna tajna sadrži tri elementa pojma poslovne tajne, a to su: tajnost, zatim tržišna vrijednost, kao i preduzimanje odgovarajućih mjera od strane držaoca poslovne tajne u cilju zaštite njene tajnosti.

Da bi se stekla jasnija slika o poslovnoj tajni treba poći od analize njenih bitnih elemenata. Prema profesoru Slobodanu Markoviću (Pravo intelektualne svojine) poslovna tajna je korisna poslovna informacija koja nije dostupna zainteresovanim licima.

Iz ove definicije proizlazi da su informacija i tajnost sastavni dijelovi definicije. Poslovna tajna je informacija što znači da je nematerijalno dobro. Poslovna tajna kao informacija ima svojstvo da se može saopštiti drugome na način da je sticalac može svrsishodno primijeniti. Nadalje, korisnost informacije je razlog zbog kojeg informacija ima svojstvo poslovne tajne. Korisnost informacije je razlog za njeno čuvanje u tajnosti, sa jedne strane, i želje ostalih da je saznaju, s druge strane.

Tajnost, kao bitan element pojma poslovne tajne, prema Markoviću, znači nedostupnost informacije zainteresovanim licima. Međutim, ne može se uvijek govoriti o apsolutnoj tajnosti, obzirom da jednu te istu tajnu informaciju mogu saznati više međusobno povezanih lica.

Informacija koja ispunjava uslov tajnosti ima i tržišnu vrijednost, zbog koje će uživati pravnu zaštitu kao poslovna tajna, ako nosiocu poslovne tajne (privrednom društvu)

daje prednost u odnosu na konkurenciju . Predmet zaštite su informacije koje doprinose unapređenju ili očuvanju konkurentskog položaja određenog privrednog društva.

S tim u vezi, a shodno Direktivi o poslovnoj tajni (član 3 stav 1 tačka c, pribavljanje, korišćenje ili otkrivanje poslovnih tajni, kada ga nalaže zakon, se osobito odnosi na pribavljanje i otkrivanje poslovnih tajni u kontekstu ostvarivanja prava predstavnika radnika na informisanje, savjetovanje i sudjelovanje u skladu s pravom Unije te nacionalnim zakonodavstvima i praksom, te kolektivnog zastupanja interesa radnika i poslodavaca, uključujući i suodlučivanje, kao i pribavljanje ili otkrivanje poslovne tajne u kontekstu zakonskih revizija koje se obavljaju u skladu sa pravom Unije ili nacionalnim pravom. Ovo se smatra zakonitim pribavljanjem poslovne tajne.

Kada je riječ o zakonitom pribavljanju, korišćenju ili otkrivanju poslovne tajne, osim navedenog, zakonitim pribavljanjem poslovne tajne smatra se da je poslovna tajna pribavljena neovisnim otkrićem ili stvaranjem, zatim opažanjem, proučavanjem, rastavljanjem ili testiranjem proizvoda ili predmeta koji je učinjen dostupnim javnosti ili koji je zakonito u posjedu osobe koja je pribavila informacije i koja nije vezana nikakvom pravno valjanom obavezom da ograniči pribavljanje poslovne tajne. Zatim, svakom drugom praksom koja je u tim okolnostima u skladu sa poštenim poslovnim praksama, te pribavljanje, korišćenje ili otkrivanje poslovne tajne smatra se zakonitim u onoj mjeri u kojoj se takvo pribavljanje, korišćenje ili otkrivanje zahtjeva ili dopušta pravom Unije ili nacionalnim pravom.

Direktivom (EU) 2016/943 o zaštiti neotkrivenih znanja i iskustava te poslovnih informacija (poslovna tajna) utvrđuju se pravila od nezakonitog pribavljanja, korišćenja i otkrivanja.

Šta se sve smatra nezakonitim pribavljanjem poslovne tajne navedeno je u članu 4 Direktive koji definiše nezakonito pribavljanje, korišćenje ili otkrivanje poslovnih tajni:

1. Države članice osiguravaju da nositelji poslovne tajne imaju pravo zahtijevati mjere, postupke i pravna sredstva predviđena u ovoj direktivi radi sprečavanja nezakonitog pribavljanja, korišćenja ili otkrivanja svoje poslovne tajne odnosno ostvarivanje prava zaštite u tom pogledu;
2. Pribavljanje poslovne tajne bez pristanka nositelja poslovne tajne smatra se nezakonitim kada je ono učinjeno pomoću:
 - a) neovlaštenog pristupa, prisvajanja ili umnožavanja bilo kojih dokumenata, predmeta, materijala, stvari ili elektroničkih spisa, koje zakonito kontrolira nositelj poslovne tajne i koji sadržavaju poslovnu tajnu ili se poslovna tajna iz njih može izvesti;
 - b) bilo kojeg drugog ponašanja koje se u tim okolnostima smatra protivnim poštenim poslovnim praksama;

3. Korišćenje ili otkrivanje poslovne tajne smatra se nezakonitim kada ga bez pristanka nositelja poslovne tajne učini osoba za koju se utvrdi da ispunjava bilo koji od sljedećih uvjeta:
 - a) pribavila je poslovnu tajnu nezakonito;
 - b) krši sporazum o povjerljivosti ili bilo koju drugu obavezu neotkrivanja poslovne tajne;
 - c) krši ugovornu ili bilo koju drugu obavezu kojom se ograničava korišćenje poslovne tajne.
4. Pribavljanje, korišćenje ili otkrivanje poslovne tajne smatra se nezakonitim i kada je osoba u trenutku pribavljanja, korišćenja ili otkrivanja znala, ili je u tim okolnostima trebala znati da je poslovna tajna pribavljena direktno ili indirektno od druge osobe koja je nezakonito koristila ili otkrila poslovnu tajnu u smislu stava 3.
5. Nezakonitim korišćenjem poslovne tajne smatraju se i proizvodnja, stavljanje u ponudu ili stavljanje na tržište robe kojom je počinjena povreda odnosno uvoz, izvoz ili skladištenje robe kojom je počinjena povreda u te svrhe, ako je osoba koja je provodila takve aktivnosti znala ili je u tim okolnostima trebala znati da je poslovna tajna korištena nezakonito u smislu stave 3 ovog člana.

Ako dođe do nezakonitog pribavljanja, korišćenja ili otkrivanja poslovne tajne, to bi za zakonitog nositelja poslovne tajne imalo posljedice, jer njenim otkrivanjem, zakoniti nosilac više ne može vratiti stanje koje je postojalo prije gubitka poslovne tajne. Stoga je potrebno predvidjeti brze, efikasne i dostupne privremene mjere za hitan prestanak nezakonitog pribavljanja, korišćenja ili otkrivanja poslovne tajne. Važno je da takve mjere budu dostupne, a da se ne mora čekati na meritornu odluku, uz odgovarajuće poštovanje prava na odbranu i načela proporcionalnosti te uzimajući u obzir i značaj predmeta.

Direktivom su predviđene mjere, postupci i pravna sredstva koja su potrebna radi osiguranja dostupnosti pravne zaštite u okviru građanskog prava od nezakonitog pribavljanja, korišćenja ili otkrivanja poslovne tajne.

Članom 6 Direktive propisano je da mjere, postupci i pravna sredstva moraju biti poštteni i pravični, zatim, da ne smiju biti nepotrebno složeni ili skupi, niti smiju uključivati nerazumne rokove ili neopravdana kašnjenja, kao i da moraju biti učinkoviti i odgovarajući.

Mjere, postupci i pravna sredstva, u smislu člana 7 Direktive primjenjuju se na način:

- koji je proporcionalan;
- kojim se izbjegava stvaranje prepreka za zakonitu trgovinu na unutrašnjem tržištu;
- kojim se predviđaju zaštitne mjere protiv njihove zloupotrebe.

U stavu 2 navedenog člana je propisano da države članice osiguravaju da nadležna sudska tijela, na zahtjev protustranke, mogu primijeniti odgovarajuće mjere kako je predviđeno nacionalnim pravom kada je zahtjev u vezi sa nezakonitim pribavljanjem,

korišćenjem ili otkrivanjem poslovne tajne očito neosnovan i kada je utvrđeno da je podnositelj zahtjeva pokrenuo sudski postupak s ciljem zloupotrebe ili u zloj namjeri.

U toku trajanja sudskog postupka strankama, njihovim advokatima ili drugim zastupnicima, sudskim službenicima, svjedocima, vještacima i svim ostalim koji učestvuju u sudskom postupku se osigurava da ne bude dopušteno koristiti ili otkriti bilo koju poslovnu tajnu koju je sud, na odgovarajući obrazloženi zahtjev zainteresovane stranke, utvrdio kao povjerljivu i za koju su saznala zbog takvog sudjelovanja ili pristupa.

Ova obaveza se primjenjuje i nakon završetka sudskog postupka. Međutim, ova obaveza prestaje ako se pravomoćnom odlukom utvrdi da navodna poslovna tajna ne ispunjava zahtjeve iz člana 2. Direktive, ili ako informacije tokom vremena postanu opštepoznate ili lako dostupne osobama koje se bave dotičnom vrstom informacija.

Nadalje, nadležni sudovi mogu, na odgovarajući obrazloženi zahtjev stranke, poduzeti posebne mjere potrebne za očuvanje povjerljivosti bilo koje poslovne tajne koja se koristi ili na koju se upućuje tokom sudskog postupka koji se odnosi na nezakonito pribavljanje, korišćenje ili otkrivanje poslovne tajne.

Tim mjerama se može ograničiti broj osoba, u cijelosti ili djelimično, da se pristupi dokumentima koje su dostavile stranke ili treće osobe, koji sadržavaju poslovne tajne. Takođe, može se ograničiti broj osoba za pristup ročištima na kojima bi se poslovne tajne ili navodne poslovne tajne mogle otkriti. Nadalje, može se ostaviti mogućnost stavljanja na raspolaganje bilo kojoj osobi (osim onih koja su obuhvaćena prednjim ograničenjima) verzije bilo koje sudske odluke koja nije povjerljiva, a iz koje su pojedini odlomci, koji sadržavaju poslovnu tajnu, uklonjeni ili redigovani.

U cilju zaštite poslovne tajne, na zahtjev nositelja poslovne tajne protiv počinitelja, može se naložiti bilo koja od sljedećim privremenih mjera ili mjera predostrožnosti (članom 10 Direktive): a) na privremenoj osnovi prestanak ili ovisno o slučaju, zabranu korišćenja ili otkrivanja poslovne tajne; b) zabranu proizvodnje, stavljanja u ponudu ili stavljanja na tržište ili upotrebu robe kojom je počinjena povreda odnosno uvoza, izvoza ili skladištenja robe kojom je počinjena povreda u te svrhe; c) zabranu ili predaju robe za koju se sumnja da je njome počinjena povreda, uključujući uvezenu robu, kako bi se spriječilo njezino stavljanje u promet na tržištu ili njezin promet na tržištu.

Imajući u vidu mjere iz člana 10 Direktive, nadležni sudovi su ovlašteni da od podnositelja zahtjeva zatraže da dostave dokaze koji se mogu razumno smatrati dostupnim kako bi se sa sigurnošću uvjerali da: a) poslovna tajna postoji, b) da je podnositelj zahtjeva nosilac poslovne tajne, c) da je poslovna tajna nezakonito pribavljena, da se nezakonito koristi ili je nezakonito otkrivena, odnosno da nezakonito pribavljanje, korišćenje ili otkrivanje poslovne tajne neposredno predstoji.

Takođe, nadležni sudovi, prilikom odlučivanja o prihvatanju ili odbijanju zahtjeva i procjene proporcionalnosti, su dužni uzeti u obzir posebne okolnosti slučaja uključujući: a)

vrijednost i druga posebna svojstva poslovne tajne, b) mjere poduzete radi zaštite poslovne tajne, c) ponašanje protustranke prilikom pribavljanja, korišćenja ili otkrivanja poslovne tajne, d) učinak nezakonitog korišćenja ili otkrivanja poslovne tajne, e) legitimne interese stranaka i mogući učinak prihvatanja ili odbijanja mjera na stranke, f) legitimne interese trećih osoba, g) javni interes, h) zaštitu temeljnih prava.

Odlučujući o zahtjevima podnositelja zahtjeva, radi utvrđivanja nezakonitog pribavljanja, korišćenja ili otkrivanja poslovne tajne, nadležni sudovi, u smislu člana 12 Direktive, mogu meritorno odlučiti o istim na način da se zabrani prestanak ili, zavisno od slučaja, zabrani korišćenje ili otkrivanje poslovne tajne; zatim, mogu zabraniti proizvodnju, stavljanje u ponudu, stavljanje na tržište ili upotrebu robe kojom je počinjena povreda, odnosno zabraniti uvoz, izvoz ili skladištenje robe kojom je počinjena povreda u te svrhe. Takođe, sudovi mogu odrediti da se donesu korektivne mjere u odnosu na robu kojom je počinjena povreda, kao i odlučiti da se unište u cijelosti ili djelimično sva dokumenta, predmeti, materijal, stvari ili elektronski spisi koji sadržavaju poslovnu tajnu ili koji su sami po sebi poslovna tajna, ili odlučiti da se po potrebi, predaju podnositelju zahtjeva dokumenti, predmeti, materijali, stvari ili elektronski spisi u cijelosti ili djelimično.

Nadležni sudovi, pored ovih odluka, mogu odrediti i korektivne mjere koje uključuju povlačenje s tržišta robe kojom je počinjena povreda, zatim, uklanjanje s robe kojom je počinjena povreda svojstva kojim je povreda počinjena, kao i da se uništi roba kojom je počinjena povreda ili, po potrebi, njeno povlačenje s tržišta, pod uslovom da se povlačenjem ne ugrožava zaštita dotične poslovne tajne.

Nadležni sudovi, na zahtjev oštećene strane, u smislu člana 14 Direktive, počinitelju povrede koji je znao ili je trebao znati da sudjeluje u nezakonitom pribavljanju, korišćenju ili otkrivanju poslovne tajne, naložiti da nositelju poslovne tajne plati naknadu štete koja odgovara stvarnoj šteti pretrpljenoj zbog nezakonitog pribavljanja, korišćenja ili otkrivanja poslovne tajne.

Prilikom određivanja naknade štete, sud će uzeti u obzir sve odgovarajuće čimbenike, kao na primjer negativne privredne posljedice, uključujući izgubljenu dobit, koju je pretrpjela oštećena stranka, svaku nepoštenu dobit koju je ostvario počinitelj povrede i, odgovarajućim slučajevima, elemente koji nisu privredni čimbenici, kao što je nematerijalna šteta koja je nositelju poslovne tajne nanesena nezakonitim pribavljanjem, korišćenjem ili otkrivanjem poslovne tajne.

U postupcima pokrenutim zbog nezakonitog pribavljanja, korišćenja ili otkrivanja poslovne tajne, na zahtjev podnositelja zahtjeva i na trošak počinitelja povrede, sud može odrediti odgovarajuće mjere za širenje informacija o odluci, uključujući njenu objavu u cijelosti ili djelimično, pri tome voditi računa da se sačuva povjerljivost poslovne tajne.

Osim građanskopravne zaštite poslovne tajne, krivično zakonodavstvo BiH propisuje i krivičnopravnu zaštitu. Krivično djelo Odavanje i neovlašteno pribavljanje poslovne

tajne spada u grupu krivičnih djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa. Krivični zakon FBiH, u članu 254 stav 1 propisuje ko neovlašteno drugome saopšti, preda ili na drugi način učini dostupnim poslovnu tajnu ili ko poslovnu tajnu pribavlja s ciljem da je preda nepoznatoj osobi, kazniće se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine, a stavom 2 navedenog člana propisano je da ko učini krivično djelo iz stava 1 ovog člana s ciljem odnošenja poslovne tajne izvan zemlje, ili ako je krivičnim djelom iz stava 1 ovog člana pribavljena imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, kazniće se kaznom od šest mjeseci do pet godina.

Bibliografija

Marković, S. M. *Pravo intelektualne svojine*,

Mihajlović, B. (2019). Poslovna tajna u savremenom pravu. *Arhiv za pravne i društvene nauke*, 1(1), 19–29.

Propisi

Direktiva (EU) 2016/943 od 08. 06. 2016. o zaštiti neotkrivenih znanja i iskustava te poslovnih informacija (poslovna tajna) od nezakonitog pribavljanja, korišćenja i otkrivanja.

Krivični zakon FBiH. *Sl. novine FBiH*, br. 36/03, 21/04 - ispr., 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14, 76/14, 46/16 i 75/17.

Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (TRIPS).

OBLAST K

**PREKRŠAJNOPRAVNA ZAŠTITA U OBLASTI
PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA**

Dr. sc. Katica Artuković*

* Sutkinja i predsjednica Županijskog suda Široki Brijeg.

Uvod

Prekršajnoppravna zaštita prava intelektualnog vlasništva nastala je iz potrebe brzog i što je moguće efikasnijeg načina zaštite te sankcioniranja kršenja ovih prava. Naime, prekršajni postupak je po svojoj prirodi hitan zbog izuzetno kratkih rokova zastare⁴⁵⁴. Zbog navedenog, radnje u prekršajnom postupku se poduzimaju s osobitom hitnošću što pogoduje efikasnosti zaštite prava intelektualnog vlasništva.

U doba sveprisutne nadmoći suvremene tehnologije, činjenje prekršaja protiv prava intelektualnog vlasništva svoje uporište nalazi uglavnom u nedostatku svijesti kod počinitelja prekršaja da je i pravo intelektualnog vlasništva – nečije pravo i da se ne može “ukrasti” bez adekvatne sankcije.

Materijalno pravne odredbe kojima se uređuje zaštita prava intelektualnog vlasništva koncipirane su na principima nabiranja (kazuistički) što je odraz duha zakonodavca da, što je moguće bolje i kvalitetnije, zaštititi ova prava. Ovo i zbog činjenice da u ovoj oblasti jednostavno ne postoji kritična masa sudske prakse koja bi popunjavala eventualne pravne praznine u slučaju nedorečenosti zakona.

- a) U teoriji i praksi kao sporno pitanje postavlja se distinkcija između opisa nekog djela koje može biti i prekršaj i kazneno djelo. Na takvo pitanje nije moguće dati jednostavan odgovor ali u svakom slučaju potrebno je prije svega, od slučaja do slučaja, cijeliti društvenu opasnost počinjenog djela. Međutim, ukoliko bi se za identičan ili u bitnom isti opis počinjenog djela, proveo kazneni postupak, on bi konzumirao i prekršajnu odgovornost (Josipović, 2002, str. 515).
- b) Imajući u vidu da su nove materijalno pravne odredbe zakona, iz oblasti zaštite prava intelektualnog vlasništva, stupile na snagu donošenjem seta zakona 2010. godine, ostaje nam da u budućnosti spoznamo njihovu snagu adekvatnom primjenom u sudskoj praksi koja tek treba da uslijedi.

1. Prekršajnoppravna zaštita prema Zakonu o autorskom i srodnim pravima

1.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije

Prekršajnoppravna zaštita predviđena Zakonom o autorskom i srodnim pravima⁴⁵⁵ (u daljnjem tekstu: Zakon) podrazumijeva sankcioniranje počinitelja prekršaja novčanom

⁴⁵⁴ Prekršajno gonjenje se ne može poduzeti kada od izvršenja prekršaja protekne 1 godina (ako je za prekršaj propisana novčana kazna do 3.000,00 KM) odnosno 2 godine (ako je za prekršaj propisana novčana kazna preko 3.000,00 KM).

⁴⁵⁵ *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 63/10.

kaznom kao glavnom sankcijom. Kao mogućeg počinitelja prekršaja Zakon poznaje pravnu osobu, odgovornu osobu u pravnoj osobi, poduzetnika, odgovornu osobu kod poduzetnika te fizičku osobu. Nadalje, kao sigurnosnu mjeru Zakon je predvidio oduzimanje i uništenje predmeta koji su nastali izvršenjem prekršaja te oduzimanje predmeta odnosno uređaja namijenjenih ili upotrijebljenih za izvršenje prekršaja. Prekršajni postupak je, po svojoj prirodi ali i *ex lege*, hitne prirode.

Općenito gledavši, prekršaje protiv autorskog i srodnih prava možemo razlikovati prema tome da li se njihovim činjenjem ostvaruje imovinska korist ili ne. Praksa je pokazala da je najčešće riječ o prekršajima kojima počinitelj stječe protupravnu imovinsku korist npr. proizvodnjom i stavljanjem u promet piratskih kopija fonograma i videograma. Kao najčešći oblici u praksi ove vrste prekršaja pojavljuju se reproduciranje glazbe u ugostiteljskim objektima, televizijskim i radijskim postajama te organizacija raznih priredbi (npr. svadbi) bez odgovarajuće dozvole ili u nekim slučajevima unatoč izričitoj zabrani, pri kojim svim slučajevima se ne plaća autorska naknada. U svojoj srži ove vrste prekršaja predstavljaju oblik intelektualne krađe (Josipović, 2002, str. 510).

Zakonom su kao sankcije predviđene novčane kazne koje su određene od minimalnog do maksimalnog iznosa pa je zadatak suca da odredi točnu visinu za svaki pojedini prekršaj. Točan iznos sudac će odrediti prema općim pravilima za odmjeravanje prekršaja cijeneći sve okolnosti na strani počinitelja kao i okolnosti počinjenja prekršaja. Minimalni iznos novčane kazne za pravnu osobu je 1.000 KM a maksimalni 200.000 KM. Za poduzetnika minimalni iznos novčane kazne je također 1.000 KM ali je maksimalni iznos značajno manji nego za pravnu osobu i iznosi 20.000 KM. Novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 20.000 KM kaznit će se za prekršaj i odgovorna osoba u pravnoj osobi i kod poduzetnika a novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 10.000 KM kaznit će se za prekršaj fizička osoba.

Zakon je taksativno nabrojao radnje prekršaja pa tako prekršaj čini pravna osoba, poduzetnik, odgovorna osoba u pravnoj osobi ili kod poduzetnika te fizička osoba koja bez prijenosa odgovarajućeg autorskog imovinskog prava, kada je takav prijenos potreban prema odredbama Zakona:

1. reproducira, distribuira, dâ u zakup, javno izvede, javno prenese, javno prikaže, javno saopći s fonograma ili videograma, radiodifuziono emitira, radiodifuziono reemitira, sekundarno koristi, emitira, učini dostupnim javnosti⁴⁵⁶, preradi, audiovizuelno prilagodi ili na drugi način iskoristi⁴⁵⁷ autorsko djelo, odnosno njegov primjerak.

⁴⁵⁶ Kada je u pitanju osporavanje pojma "javno" i "javnost" sud mora cijeniti dostupnost prostora u kojem se npr. glazba reproducira, broj osoba kojima se tako reproduciranje glazbe čini dostupnim i slične okolnosti.

⁴⁵⁷ Pojam "iskorištavanja" se najčešće u sudskoj praksi pojavljuje u obliku korištenja glazbe npr. na koncertima, u kafićima i sl.

2. posjeduje primjerak kompjuterskog programa u komercijalne svrhe, a pri tome zna ili bi trebalo da zna da se radi o primjerku kojim se povređuje autorsko pravo.
3. reproducira, snimi, javno prenese ili radiodifuziono emitira živo izvođenje ili reproducira, učini dostupnim javnosti, distribuira ili dâ u zakup fonogram ili videogram sa snimljenim izvođenjem ili na drugi način iskoristi izvođenje,
4. reproducira, distribuira, dâ u zakup, učini dostupnim javnosti ili na drugi način iskoristi fonogram ili videogram,
5. radiodifuziono reemitira, snimi, reproducira, distribuira, učini dostupnim javnosti ili na drugi način iskoristi emisiju, odnosno njen snimak,
6. reproducira, distribuira, dâ u zakup, učini dostupnim javnosti, ili na drugi način iskoristi bazu podataka, odnosno njen primjerak,
7. ukloni ili preinači bilo koji elektronski podatak za upravljanje autorskim ili srodnim pravima,
8. reproducira, distribuira, uveze radi daljnjeg distribuiranja, dâ u zakup ili saopći javnosti autorsko djelo ili predmet srodnih prava, odnosno njihov primjerak s kojeg je elektronski podatak o upravljanju pravima na nedopušten način uklonjen ili preinačen,
9. zaobiđe efektivne tehničke mjere ili proizvede, uveze, distribuira, proda, dâ u zakup, oglasi za prodaju ili zakup, ili posjeduje za komercijalne svrhe tehnologiju, uređaj, proizvod, sastavni dio ili kompjuterski program, ili pruži uslugu s namjerom nedopuštenog zaobilaženja efektivnih tehničkih mjera,
10. proizvede, uveze, distribuira, proda, dâ u zakup, oglasi za prodaju ili zakup, ili posjeduje za komercijalne svrhe tehnologiju, uređaj, proizvod, sastavni dio ili kompjuterski program za uklanjanje ili preinačivanje elektronskog podatka o upravljanju pravima.

Dakle, traži se svjesno postupanje počinitelja prekršaja odnosno njegovo znanje ili pretpostavka istog, da svojim postupanjem povređuje tuđe autorsko pravo. Kako vidimo, dijelom je riječ o aktivnim, voljnim radnjama poput reproduciranja, snimanja, javnog prenošenja i sl. a dijelom o pasivnim radnjama prekršaja kao npr. u slučaju posjedovanja primjerka kompjuterskog programa u komercijalne svrhe, a da se pri tome zna ili bi se trebalo da zna da se radi o primjerku kojim se povređuje autorsko pravo.

1.2. Zaštitne mjere

Zakon također poznaje i predviđa izricanje zaštitne mjere pravnoj osobi ili poduzetniku koja zaštitna mjera se sastoji od zabrane obavljanja djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se povređuje autorsko ili srodna prava. Da bi se izrekla ova zaštitna mjera mora biti još kumulativno ispunjen jedan od tri uvjeta a to su da je prekršaj koji je učinjen naročito težak zbog:

- načina izvršenja,

- posljedica djela ili
- drugih okolnosti učinjenog prekršaja.

Zaštitnu mjeru je moguće izreći u vremenskom trajanju do jedne godine. Za specijalni recidiv u činjenju naprijed opisanog prekršaja, moguće je pravnoj osobi ili poduzetniku izreći navedenu zaštitnu mjeru u vremenskom trajanju od najmanje jedne godine.

1.3. Novčane kazne za onemogućavanje ostvarivanja sadržajnih ograničenja prava

Osoba koja ima zakoniti pristup primjerku autorskog djela ili predmetu spornih prava ima pravo i da joj se osiguraju sredstva koja omogućuju ostvarivanje sadržajnih ograničenja prava. To znači da nositelj prava koji koristi tehničke mjere, prema Zakonu, mora osobama koja imaju zakonit pristup primjerku autorskog djela ili predmeta srodnih prava, na njihov zahtjev, u najkraćem mogućem vremenu omogućiti da ostvare sadržajna ograničenja prava, izmjenom ili otklanjanjem tehničke mjere ili na drugi način.

Uzimajući u obzir uvjete iz Zakona, uključujući mogućnost plaćanja naknade, sadržajna ograničenja prava mogu se ostvarivati u slučaju korištenja od invalidnih osoba, korištenja radi nastave, privatnog i drugog vlastitog reproduciranja, službenih postupaka i efemernih snimaka radiodifuznih organizacija.

Ako nositelj prava koji koristi tehničke mjere prema Zakonu, ne postupi po zahtjevu osoba koja imaju zakonit pristup primjerku autorskog djela ili predmeta srodnih prava, (tvrdeći da navedeni uvjeti ne postoje), osobe koje hoće da ostvare sadržajna ograničenja prava mogu tražiti medijaciju. Medijacija se može tražiti i bez sporazuma o medijaciji. U medijacijskom postupku koriste se na odgovarajući način odredbe o medijaciji iz zakona koji uređuje kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava. Opisana procedura se ne odnosi na tehničke mjere upotrijebljene za ispunjenje obaveza nositelja prava koji koristi tehničke mjere uključujući provođenje ugovora zaključenih u tu svrhu i zaštićena djela koja se na osnovu odgovarajućeg ugovora čine dostupnima javnosti kao isključivo pravo da se djelo saopći javnosti žičanim ili bežičnim prijenosom na način koji pojedincu omogućava pristup djelu s mjesta i u vrijeme koje sam odabere (internet, video-on-demand, music-on-demand i slično).

Za naprijed opisane prekršaje Zakon predviđa novčanu kaznu u iznosu od 3.000,00 – 20.000,00 KM za pravnu osobu ili poduzetnika. Moguće je kazniti novčanom kaznom i odgovornu osobu u pravnoj osobi i kod poduzetnika za isti prekršaj i to novčanom kaznom u iznosu od 1.500,00 – 20.000,00 KM. Također, za isti način počinjenja prekršaja moguće je kazniti i fizičku osobu novčanom kaznom u iznosu od 1.500,00 – 10.000,00 KM.

1.4 Inspekcijski nadzor i ovlaštenja nadležnog tržišnog inspektora

Inspekcijski nadzor nad poštovanjem odredbi Zakona u dijelu obavljanja prometa robe i usluga u prvom stupnju vrše inspekcije u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine koje su nadležne za nadzor propisa iz oblasti prometa robe i usluga (tržišta). U drugom stupnju su nadležna za oblast prometa robe i usluga (tržišta), ministarstva u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Inspekcije vrše inspekcijski nadzor posredstvom nadležnih tržišnih inspektorata

U provođenju inspekcijskog nadzora nadležni tržišni inspektor, pored općih ovlaštenja propisanih zakonom i drugim propisima kojima se uređuje postupak inspekcijskog nadzora, ovlašten je i da:

1. trajno oduzme robu namijenjenu prometu kojom se povređuje neko imovinsko pravo iz Zakona i odredi njeno uništavanje u slučaju kada vlasnik robe ili druga osoba koja ovlašteno raspolaže robom samo izjavi da se radi o robi kojom se povređuje nečije isključivo imovinsko pravo iz Zakona,
2. privremeno oduzme robu namijenjenu prometu za koju se opravdano posumnja da povređuje neko imovinsko pravo iz Zakona i obavijesti nositelja prava ili njegovog zastupnika da u roku od pet dana može predložiti trajno oduzimanje robe,
3. trajno oduzme robu namijenjenu prometu i odredi njeno uništavanje o trošku nositelja prava, ako nositelj prava ili njegov zastupnik izjavi i dokaže da se radi o robi kojom se povređuje neko njegovo isključivo imovinsko pravo iz Zakona,
4. privremeno zabrani proizvodnju ili promet robe ili usluge za koju se opravdano posumnja da povređuje neko imovinsko pravo iz Zakona i obavijesti nositelja prava ili njegovog zastupnika da u roku od pet dana može predložiti izricanje mjere zabrane proizvodnje prometa robe ili usluge i
5. trajno zabrani proizvodnju i promet robe ili usluge osobi koja je proizvela ili stavila u promet robu ili uslugu ako nositelj prava ili njegov zastupnik izjavi ili dokaže da se radi o robi ili usluzi kojom se povređuje neko njegovo isključivo imovinsko pravo iz Zakona.

Osim naprijed navedenih mjera, inspektor može osobi koja je proizvela ili stavljala u promet robu ili uslugu kojom se povređuje neko imovinsko pravo iz Zakona izreći i mjeru zabrane rada i obavljanja djelatnosti u trajanju od 30 do 90 dana.

Nositelj prava ili njegov zastupnik može u slučajevima izricanja privremenih mjera izvršiti pregled robe i prateće dokumentacije u obimu koji je potreban za utvrđivanje činjenica bitnih za podnošenje prijedloga za poduzimanje daljnjih mjera inspekcijskog nadzora koje su trajnog karaktera.

Obavještenje tržišnog inspektora sadrži:

1. pouku o mogućnostima i uvjetima za podnošenje prijedloga za poduzimanje daljnjih mjera inspekcijskog nadzora trajnog karaktera,
2. obrazložene razloge zbog kojih se sumnja de se radi o robi ili usluzi kojom se povređuje neko imovinsko pravo iz ovog Zakona,
3. detaljne podatke o robi, odnosno usluzi, vlasniku robe, odnosno pružatelju usluge, mjestu gdje se roba trenutno nalazi, odnosno gdje se usluga vrši i
4. podatke bitne za kontakt nositelja prava sa inspekcijskim organima.

Navedeno obavještenje se dostavlja nositelju prava ili njegovom zastupniku u pisanoj formi, elektronskom poštom, telefaksom ili na drugi pogodan način kojim se osigurava hitnost u postupanju, a u opravdanim slučajevima može se saopćiti i usmeno.

Izjava nositelja prava ili njegovog zastupnika, dana u postupku inspekcijskog nadzora da se radi o robi ili usluzi kojom se povređuje neko njegovo isključivo imovinsko pravo iz ovog zakona, mora biti u pisanoj formi i ovjerena kod nadležnog organa i obavezno sadržavati i izjavu da prihvata potpunu odgovornost za nadoknadu štete u slučaju da se ne bude radilo o robi ili usluzi kojom se povređuje neko njegovo isključivo imovinsko pravo iz ovog zakona. U slučaju prijedloga za poduzimanje mjera trajnog oduzimanja i uništavanja robe mora sadržavati i izjavu da će snositi troškove uništavanja robe kad bude trajno oduzeta i određena za uništavanje.

Zakon je predvidio da privremene mjere prestaju, odnosno da se privremeno oduzeta roba vraća u slučaju kada nositelj prava ili njegov zastupnik:

- nije poznat ili nije dostupan,
- ne traži ili u ostavljenom roku nije zatražio poduzimanje daljnjih mjera inspekcijskog nadzora,
- ne da pismenu i ovjerenu izjavu da se radi o robi ili usluzi kojom se povređuje neko njegovo isključivo imovinsko pravo iz ovog zakona ili
- ne da izjavu koja ima sve potrebne elemente propisane Zakonom,
- ne dokaže da se radi o robi ili usluzi kojom se povređuje neko njegovo isključivo imovinsko pravo iz ovog zakona te u drugim slučajevima predviđenim Zakonom.

Sudska praksa

1. “U predmetu CNN vs. Novotel, Francuski Vrhovni sud je utvrdio da primanje TV programa u hotelskoj sobi jeste javna izvedba jer su svi gosti u hotelu javnost a uprava im putem postavljenih aparata priopćava autorska djela u komercijalne svrhe (naplata sobe, kategorizacija hotela i cijena noćenja ovisi o opremi). Zato hoteli trebaju plaćati naknadu prema broju aparata u objektu.”

2. Rješenjem Prekršajnog suda u Zagrebu br. 314-17535/00 od 5. veljače 2001. godine, obustavljen je prekršajni postupak protiv okrivljenika kojemu je zahtjevom za pokretanje prekršajnog postupka stavljeno na teret da je u lokalu organizirao svadbu, pri čemu

su se javno koristila autorska djela bez odobrenja organizacije autora i bez dostave podataka o izvedenim djelima (članak 125. stavak 1. točka 4. i članak 128. stavak 1. ZAP). Rješenjem Visokog prekršajnog suda G-2513/2001 od 27. studenog 2001. koji je u žalbenom postupku potvrdio citirano prvostupanjsko rješenje, odlučeno je da Visoki prekršajni sud: "... prihvaća stajalište prekršajnog suda, u kojemu, kao razlog za odbačaj zahtjeva ističe obilježje svadbe - kao skupa u kojem je upravo prisutan uži krug osoba koje su usko povezane rodbinskim ili prijateljskim vezama te da prostor gdje se svadba održava i nije svakome pristupačan. (...) Zato prekršajni sud s pravom zaključuje kako korištenje glazbenih djela (bez odobrenja Hrvatskog društva skladatelja, (...)) prilikom održavanja svadbe ne predstavlja javno iskorištavanje autorskih djela u smislu članka 2. stavka 6. Zakona o autorskom pravu, budući da svadba ne može predstavljati javnost u svezi s člankom 2. stavkom 5. citiranog zakona. Ovaj sud također smatra da se svadba, neovisno o broju uzvanika, ne može podvesti pod citirane materijalne odredbe, pa kako stoga na takvom skupu nedostaje element javnosti, kao jedno od obilježja članka 125. stavka 1. točke 4. odnosno članka 128. stavka 1. Zakona o autorskom pravu, trebalo je žalbu podnositelja odbiti kao neosnovanu i potvrditi prvostupanjsko rješenje."

3. Međutim, Visoki prekršajni sud RH iznio je u drugom slučaju suprotno stajalište iako je odbijena žalba organizacije autora. Tako Visoki prekršajni sud u predmetu broj: G-2512/2001: "Dakle, u ovom konkretnom slučaju radilo se o javnom korištenju glazbenih djela u ugostiteljskom objektu, za koji je pojam javnosti definiran u stavku 6. članka 2. Zakona o autorskom pravu, jer je ugostiteljski objekt pristupačan svakomu, pa je kao takav obavezan ishoditi odobrenje za javno korištenje glazbenih djela i plaćanje naknada u skladu s tarifom donesenom na temelju ovlaštenja iz citiranog Zakona. Ovaj sud smatra, naime, da se pojam javnosti iz odredbe članka 2. stavka 5. Zakona o autorskom pravu, od kojeg polazi zahtjev za pokretanje prekršajnog postupka, ne može primijeniti na okrivljenike – u ovom slučaju na pravnu osobu koja je registrirana za obavljanje ugostiteljske djelatnosti (uključujući eventualno i iznajmljivanje svog prostora za održavanje raznih svečanosti, uključujući i svadbe), kao ni u odnosu na njenu odgovornu osobu, jer se ne radi o njihovim uzvanicima koji čine u odnosu na njih "veći broj osoba izvan uobičajenog užeg kruga osoba koje su usko povezane rodbinskim ili prijateljskim vezama". Prema stajalištu ovog Suda (...) odobrenje za izvođenje glazbenih djela treba ishoditi ona osoba odnosno one osobe koje organiziraju proslavu (svadbe, rođendane, poslovne jubileje i sl. (...))"

4. U predmetu Prekršajnog suda u Zagrebu broj: 32-11286-99, novčanom kaznom od 1.200,00 kuna kažnjen je vlasnik jednog caffè bara jer je nelicencirano koristio glazbu, a njegovu obranu da je koristio glazbu s Interneta, i to onu koju autori besplatno stavljaju na Internet da bi se predstavili javnosti, sud nije prihvatio kao vjerodostojnu. Međutim, Visoki prekršajni sud je svojom odlukom broj: G-5436/00, ukinuo prednje rješenje i predmet vratio na ponovno suđenje uz obrazloženje da je sud trebao provjeriti obranu okrivljenika u smislu je li koristio zaštićeno autorsko djelo jer da se odredbe Zakona

o autorskom pravu ne mogu tumačiti “da bi se one odnosile na sva glazbena djela ikada i od ikoga stvorena, pogotovo ako se radi o glazbenim djelima koja nisu niti stvorena za javnu produkciju sa svrhom zarade, već se, primjerice, voljom autora uvrštavaju na Internet upravo kako bi bila dostupna za slušanje neodređenom broju nepoznatih ljudi, bez ikakve naknade i uvjeta”.

2. Prekršajnoppravna zaštita prema Zakonu o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava

2.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije

Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava⁴⁵⁸ (u daljnjem tekstu: Zakon) kao glavnu sankciju za prekršaje predvidio je novčanu kaznu. Visina novčane kazne određena je u minimalnom iznosu od 1.000 KM do maksimalnog iznosa od 100.000 KM i to za pravnu osobu, a novčana kazna u iznosu od 1.000 KM do 10.000 KM određena je za poduzetnika koji počini prekršaj propisan ovim Zakonom.

Prema ovom Zakonu čini prekršaj onaj tko odgovarajućoj kolektivnoj organizaciji:

- ne pošalje u roku popis korištenih autorskih djela,
- ne pošalje u roku podatke o vrsti i broju prodatih ili uvezenih uređaja za zvučno i vizualno snimanje, uređaja za fotokopiranje, praznih nosača zvuka i slike i podataka o prodanim fotokopijama, a koji su potrebni za izračunavanje dugovanog iznosa naknade za privatnu i drugu vlastitu uporabu djela, prema odredbama zakona kojim se uređuje autorsko pravo i srodna prava,
- ne pošalje u roku podatke koji su potrebni za izračunavanje dugovane naknade od prodaje originala likovnih djela,
- ne pošalje u roku podatke koji su potrebni za izračunavanje dugovane naknade od davanja originala ili primjeraka djela na posluđu.

Novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 20.000 KM kaznit će se za iste prekršaje i odgovorna osoba u pravnoj osobi i kod poduzetnika a novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 10.000 KM kaznit će se za iste prekršaje fizička osoba. Dakle, počinitelj prekršaja može biti pravna osoba, poduzetnik, odgovorna osoba u pravnoj osobi ili kod poduzetnika te fizička osoba. Naprijed navedeni prekršaji će biti počinjeni i u slučaju da su popis djela i ostali predočeni podaci netočni. Prekršajni postupak je hitan.

⁴⁵⁸ *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 63/10.

2.2. Prekršaji u povratu

Pravnoj osobi ili poduzetniku koji u povratu učini prekršaj iz Zakona može se izreći i zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se povređuje autorsko ili srodna prava u trajanju do jedne godine pod uvjetom da je učinjeni prekršaj naročito težak zbog:

- načina izvršenja,
- posljedica djela ili
- drugih okolnosti učinjenog prekršaja.

2.3. Inspekcijski nadzor

Inspekcijski nadzor u vezi s prekršajima, za koje su sankcije navedene u Zakonu, provodi inspekcija nadležna za kontrolu tržišta u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

Sudska praksa

1. “Prvostupanjski je sudac, naime, ocjenom rezultata provedenog dokaznog postupka u smislu članka 47. Zakona o prekršajima, izveo pravilan zaključak da je okrivljenica putem aparata za reprodukciju glazbe priopćavala glazbu, a da prethodno nije ishodila odobrenje ZAMP-a kao stručne službe Hrvatskog društva skladatelja koja posjeduje odobrenje nadležnog ministarstva iz članka 90. Zakona i posebne ugovore i članstvo u međunarodnoj asocijaciji autorskih i skladateljskih društava te temeljem toga ostvaruje zaštitu autorskih prava glede cjelokupnog glazbenog repertoara kako domaćih tako i stranih autora, a to je upravo bit će prekršaja iz članka 125. stavka 1. točke 1. Zakona o autorskom pravu.” (Prvostupanjska odluka, 31-7838-98, drugostupanjska VPS, G-3146/99)

3. Prekršajnoppravna zaštita prema Zakonu o žigu

3.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije

Zakon o žigu⁴⁵⁹ (u daljnjem tekstu: Zakon) je predvidio novčanu kaznu kao glavnu sankciju za počinjene prekršaje, pa je tako propisano da će se novčanom kaznom u iznosu od 5.000 KM do 200.000 KM kazniti za prekršaj pravna osoba, a novčanom kaznom u iznosu od 5.000 KM do 20.000 KM poduzetnik koji povrijedi žig ili pravo iz prijave.

⁴⁵⁹ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 63/10.

Novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 20.000 KM kaznit će se za prekršaj i odgovorna osoba u pravnoj osobi i kod poduzetnika a novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 10.000 KM kaznit će se za prekršaj fizička osoba. Također je predviđena sigurnosna mjera oduzimanja predmeta pa Zakon propisuje da će se predmeti koji su nastali izvršenjem prekršaja oduzeti i uništiti, a predmeti, odnosno uređaji namijenjeni ili upotrijebljeni za izvršenje tih prekršaja će se oduzeti. Prekršajni postupak je hitan.

Pod pojmom prekršaja ovaj Zakon podrazumijeva svako neovlašteno korištenje zaštićenog znaka. Kako bismo bolje razumjeli objekt zaštite prekršaja, moramo se podsjetiti da nositelj žiga ima određena isključiva prava koja se sastoje u Zakonom propisanim zabranama drugim osobama da neovlašteno koriste zaštićeni znak. Tako Zakon taksativno navodi da nositelj žiga ima pravo drugim osobama zabraniti da neovlašteno koriste znak koji je:

- istovjetan njegovom žigu u odnosu na robu ili usluge koje su istovjetne robi ili uslugama za koje je žig registriran,
- istovjetan ili sličan njegovom žigu u odnosu na robe ili usluge koje su iste ili slične robi ili uslugama za koje je žig registriran ako postoji vjerovatnoća da javnost može biti dovedena u zabludu, što uključuje vjerovatnoću dovođenja u vezu s tim znakom i žigom i
- istovjetan ili sličan njegovom žigu u odnosu na robe ili usluge koje nisu slične onima za koje je žig registriran kada taj žig ima ugled u BiH i kada korištenje tog znaka bez opravdanog razloga nelojalno koristi distinktivni karakter ili ugled žiga ili im nanosi štetu (čuveni žig).

Nadalje, nositelj žiga ima pravo zabraniti stavljanje zaštićenog znaka na robu, njeno pakiranje ili sredstva za obilježavanje robe, nuđenje robe, njeno stavljanje u promet ili njeno skladištenje u te svrhe, ili obavljanje usluga pod zaštićenim znakom, uvoz, izvoz ili tranzit robe pod zaštićenim znakom i korištenje zaštićenog znaka u poslovnoj dokumentaciji ili u reklamama.

Nositelj žiga uživa prekršajnu zaštitu naprijed navedenih prava i zabrana sa djelovanjem *erga omnes*, odnosno prema trećim osobama, od datuma upisivanja žiga u Registar žigova, prije toga prekršajna zaštita nije predviđena. Prekršajem se smatra i podražavanje, transkripcija i transliteracija zaštićenog znaka, dodavanje znaku riječi “tip”, “način”, “po postupku” i sl.

3.2. Zaštitna mjera

Pravnoj osobi i poduzetniku koji učine prekršaje iz ovog Zakona u obavljanju djelatnosti može se izreći zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se vrijeđa žig, u trajanju do jedne godine, ako je učinjeni prekršaj naročito težak zbog:

- načina izvršenja,
- posljedica djela ili
- drugih okolnosti učinjenog prekršaja.

Pravnoj osobi i poduzetniku koji učine prekršaj iz ovog Zakona u povratu izreći će se zaštitna mjera zabrane djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se vrijeđa žig u trajanju od najmanje jedne godine.

3.3. Inspeksijska kontrola u vezi s prekršajima

Inspeksijsku kontrolu u vezi s prekršajima, sankcioniranima u ovom Zakonu, vrši inspekcija nadležna za kontrolu tržišta u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Inspeksijski postupak je hitan.

4. Prekršajnoppravna zaštita prema Zakonu o industrijskom dizajnu

4.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije

Zakon o industrijskom dizajnu⁴⁶⁰ (u daljnjem tekstu: Zakon) predviđa da će se novčanom kaznom u iznosu od 5.000 KM do 200.000 KM kazniti za prekršaj pravna osoba koja povrijedi registrirani industrijski dizajn ili pravo iz prijave. Novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 20.000 KM kaznit će se za prekršaj i odgovorna osoba u pravnoj osobi a novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 10.000 KM kaznit će se za prekršaj fizička osoba.

Povredom registriranog industrijskog dizajna ili prava iz prijave, ako industrijski dizajn bude naknadno priznat, smatra se svako neovlašteno korištenje zaštićenog dizajna i podražavanje registriranog industrijskog dizajna. Prilikom utvrđivanja da li postoji povreda registriranog industrijskog dizajna, sud naročito vodi računa o stupnju slobode stvaratelja dizajna. Nositelj industrijskog dizajna ima pravo da zabrani trećoj osobi neovlašteno ekonomsko iskorištavanje registriranog industrijskog dizajna.

Pod ekonomskim iskorištavanjem podrazumijeva se:

- industrijska i zanatska izrada proizvoda za tržište, na osnovu primjene zaštićenog dizajna,
- uporaba takvog proizvoda u privrednoj djelatnosti,
- skladištenje takvog proizvoda radi njegovog stavljanja u promet,
- ponuda takvog proizvoda radi njegovog stavljanja u promet,
- stavljanje u promet takvog proizvoda,
- uvoz, izvoz ili tranzit takvog proizvoda.

⁴⁶⁰ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 63/10.

Sva navedena prava imaju djelovanje prema trećim licima od datuma upisivanja industrijskog dizajna u Registar industrijskog dizajna. Predmeti koji su nastali izvršenjem prekršaja oduzet će se i uništiti, a predmeti, odnosno uređaji namijenjeni ili upotrijebljeni za izvršenje tih prekršaja će se oduzeti. Prekršajni postupak na osnovu odredbi ovog članka je hitan.

4.2. Zaštitna mjera

Pravnoj osobi koja učini prekršaj iz ovog Zakona u obavljanju djelatnosti može se izreći zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se vrijedja registrirani industrijski dizajn u trajanju do jedne godine, ako je učinjeni prekršaj naročito težak zbog:

- načina izvršenja,
- posljedica djela ili
- drugih okolnosti učinjenog prekršaja.

Pravnoj osobi koja učini prekršaj iz ovog Zakona u povratu izreći će se zaštitna mjera zabrane djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se vrijedja registrirani industrijski dizajn u trajanju od najmanje jedne godine.

4.3. Inspekcijska kontrola u vezi s prekršajima

Inspekcijsku kontrolu u vezi s prekršajima, sankcioniranim u ovom Zakonu, vrši inspekcija nadležna za kontrolu tržišta u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine. Inspekcijski postupak je hitan.

5. Prekršajnoppravna zaštita prema Zakonu o zaštiti oznaka zemljopisnog podrijetla

5.1. Vrste prekršaja i zapriječene sankcije

Zakon o zaštiti oznaka zemljopisnog podrijetla (u daljnjem tekstu: Zakon)⁴⁶¹ predvidio je novčane kazne u minimalnom iznosu od 5.000 KM do maksimalnog iznosa od 200.000 KM za pravnu osobu ili poduzetnika koji počine prekršaj na način povrijede registrirano ime podrijetla ili zemljopisnu oznaku.

Novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 20.000 KM kaznit će se za prekršaj i odgovorna osoba u pravnoj osobi i kod poduzetnika. Novčanom kaznom u iznosu od 3.000 KM do 10.000 KM kaznit će se za prekršaj fizička osoba.

⁴⁶¹ *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 63/10.

Predmeti koji su nastali izvršenjem prekršaja oduzet će se i uništiti, a predmeti, odnosno uređaji namijenjeni ili upotrijebljeni za izvršenje tih prekršaja će se oduzeti. Prekršajni postupak na osnovu odredbi ovog članka je hitan.

Kao prekršaj Zakon prepoznaje svako neovlašteno korištenje imena podrijetla ili zemljopisne oznake i vršenje neke od nedopuštenih radnji. Pojam “neovlašteno korištenje imena podrijetla ili zemljopisne oznake” definiran je po principu “argumentum a contrario” odnosno Zakon je precizno odredio sadržaj ovlaštenog korištenja imena podrijetla ili zemljopisne oznake pa svako postupanje protivno navedenom predstavlja prekršaj u smislu neovlaštenog korištenja imena podrijetla ili zemljopisne oznake.

Slijedom navedenog principa prekršaj neovlaštenog korištenja imena podrijetla ili zemljopisne oznake čini onaj tko:

- registrirano ime podrijetla, odnosno zemljopisnu oznaku koristi a nema priznat status ovlaštenog korisnika tog imena podrijetla, odnosno te zemljopisne oznake niti je upisan u odgovarajući registar,
- bez ovlaštenja koristi ime podrijetla, odnosno zemljopisnu oznaku za obilježavanje proizvoda na koje se to ime podrijetla, odnosno zemljopisna oznaka odnosi,
- bez ovlaštenja proizvod obilježava oznakom “kontrolirano ime podrijetla”.

Navedeni prekršaji odnose se i na radnje uporabe imena podrijetla, odnosno zemljopisne oznake na ambalaži, katalogima, prospektima, oglasima, posterima i drugim oblicima ponude, uputstvima, računima, poslovnoj prepisci i drugim oblicima poslovne dokumentacije, kao i uvoz i izvoz proizvoda obilježenih tim imenom podrijetla, odnosno tom zemljopisnom oznakom.

Vršenje neke od nedopuštenih radnji kao prekršaj podrazumijeva bilo koje korištenje:

- registriranog imena podrijetla ili zemljopisne oznake od osobe koja ne obavlja i nema upisanu potrebnu djelatnost u određeni registar,
- za označavanje proizvoda čiji su kvalitet, reputacija ili neka druga karakteristika lošiji od onoga što je upisano u registar glede imena podrijetla ili zemljopisne oznake,
- za označavanje proizvoda koji nisu obuhvaćeni registracijom, ali koji su iste vrste kao proizvodi obuhvaćeni registracijom,
- lažnog ili prevarnog obavještenja glede zemljopisnog podrijetla, prirode i kvaliteta proizvoda na pakiranju, propagandnom materijalu ili drugim dokumentima tako da ostavlja utisak postojanja veze između proizvoda i zaštićenog zemljopisnog naziva,
- koje, iako točno glede naziva teritorije, regije ili mjesta s kojeg proizvod potiče, navodi javnost na pogrešno mišljenje da proizvod potiče s drugog područja,
- prijevoda, transkripcije ili transliteracije čak i kada je naznačeno pravo podrijetlo proizvoda i naziva koji je praćen izrazima kao što su: “stil”, “tip”, “metoda”, “po postupku”, “način”, “imitacija”, “proizveden u” i sl. te svaki drugi postupak koji bi mogao dovesti javnost u zabludu o zemljopisnom podrijetlu proizvoda.

Vršenje neke od nedopuštenih radnji neće predstavljati prekršaj ako se radnja odnosi se na korištenje naziva koji je dio naziva preduzeća tokom njegovog djelovanja, osim ako je takav naziv korišten radi obmanjivanja javnosti.

5.2. Zaštitna mjera

Pravnoj osobi i poduzetniku koji učine prekršaje ovog Zakona u obavljanju djelatnosti može se izreći zaštitna mjera zabrane obavljanja djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se vrijeđa registrirano ime podrijetla ili zemljopisna oznaka u trajanju do jedne godine, ako je učinjeni prekršaj naročito težak zbog:

- načina izvršenja,
- posljedica djela ili
- drugih okolnosti učinjenog prekršaja.

Pravnoj osobi i poduzetniku koji učine prekršaj ovog Zakona u povratu izreći će se zaštitna mjera zabrane djelatnosti ili dijelova djelatnosti kojima se vrijeđa registrirano ime podrijetla ili zemljopisna oznaka u trajanju od najmanje jedne godine.

5.3. Inspeksijska kontrola u vezi s prekršajima

Inspeksijsku kontrolu u vezi s prekršajima propisanim ovim Zakonom i izricanje zaštitne mjere vrši inspekcija nadležna za kontrolu tržišta u Federaciji BiH, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu BiH. Inspeksijski postupak je hitan.

6. Primjena procesnih odredbi Zakona o prekršajima

Svi opisani prekršaji procesuiraju se prema odredbama Zakona o prekršajima Bosne i Hercegovine⁴⁶² (u daljnjem tekstu: Zakon). Zakonom je propisano postupanje ovlaštenih organa u Bosni i Hercegovini kada odlučuju o prekršajima propisanim zakonima i drugim propisima institucija Bosne i Hercegovine, nadležnost i postupanje sudova u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, radi odlučivanja o prekršajima propisanim zakonima i drugim propisima institucija Bosne i Hercegovine.

Po zakonskoj definiciji prekršaj predstavlja kršenje javnog poretka ili propisa o ekonomskom i finansijskom poslovanju, utvrđeno zakonom ili drugim propisom, za koje je određeno obilježje prekršaja i za koje je propisana sankcija. Prekršaj može biti počinjen činjenjem ili nečinjenjem. Nehat izvršitelja je dovoljan da se izvršitelj smatra odgovornim za prekršaj, osim ako je odredbama o prekršajima propisano da će biti kažnjen za

⁴⁶² Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 63/06.

djelo počinjeno isključivo s umišljajem. Prekršaj mogu počiniti fizička i pravna lica. Pokušaj počinjenja prekršaja nije kažnjiv.

Za postupanje po prekršajima propisanim zakonima i drugim propisima Bosne i Hercegovine stvarno su nadležni sudovi u Federaciji Bosne i Hercegovine, Republici Srpskoj i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine.

Za vođenje prekršajnog postupka mjesno je nadležan sud na čijem je području prekršaj izvršen. Ako je očito da će se postupak provesti lakše ili da će troškovi postupka biti manji ili ako za to postoje drugi opravdani razlozi, postupak se može provesti i pred sudom na čijem je području počinitelj otkriven ili uhvaćen ili pred drugim sudom.

Ukoliko nije drugačije propisano odredbama ovog Zakona, sljedeće odredbe Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine će se *mutatis mutandis* primjenjivati u prekršajnom postupku: “Osnovni principi”; “Nadležnost suda”; “Izuzeci”; “Branitelj”; “Pretres stana i drugih prostorija i lica”; “Privremeno oduzimanje predmeta i imovine”; “Ispitivanje osumnjičenog”; “Saslušanje svjedoka”; “Uviđaj i rekonstrukcija”; “Vještačenje”; “Podnesci i zapisnici”; “Rokovi”; “Troškovi kaznenog postupka”; “Imovinskopравни zahtjevi”; “Glavni pretres”; “žalba na prvostupanjsku presudu”; “Ponavlanje postupka”; “Postupak prema maloljetnicima” i “Postupak za primjenu mjera sigurnosti, za oduzimanje imovinske koristi pribavljene kaznenim djelom i za opozivanje uvjetne osude”.

U slučaju bilo kakvih nesuglasnosti između odredbi Kaznenog zakona i odredbi Zakona o kaznenom postupku i ovog Zakona, primjenjivat će se odredbe ovog Zakona. Upućivanje na odredbe Zakona o kaznenom postupku koje se odnose na tužitelja će se na odgovarajući način primjenjivati na svaki ovlašteni organ.

Bibliografija

- Gliha, I. (2000). *Autorsko pravo: pravni propisi*. Zagreb: Informator.
- Josipović, I. (1998). *Borba protiv audio i audiovizualnog piratstva*. Zagreb: Council of Europe/Hrvatsko društvo skladatelja.
- Josipović, I. (2002). Prekršaji protiv autorskog prava: Realitet i perspektive u svjetlu novog prekršajnog zakonodavstva. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 9(2), 505–530.
- Josipović, I. (2004). *Zaštita autorskog i srodnih prava u prekršajnom i kaznenom postupku*, Vol. 5 (str. 67-96). Zagreb: Narodne novine.
- Josipović, I. (2004). Zaštita autorskog prava u prekršajnom postupku s posebnim osvrtom na zaštitu računalnih programa. *Informator*, (5106), 26–36.
- Josipović, I. & Matanovac, R. (2006). Zaštita prava intelektualnog vlasništva u hrvatskom kaznenom i prekršajnom pravu i prilagodba europskom pravu. U *Hrvatsko pravo intelektualnog vlasništva u svjetlu pristupa Europskoj uniji – zbornik radova* (str. 169–219). Zagreb: Narodne novine.

Propisi

Zakon o autorskom i srodnim pravima. *Službeni glasnik BiH*, br. 63/10.

Zakon o industrijskom dizajnu. *Službeni glasnik BiH*, br. 63/10.

Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava. *Službeni glasnik BiH*, br. 63/10.

Zakon o prekršajima Bosne i Hercegovine. *Službeni glasnik BiH*, br. 63/06.

Zakon o zaštiti oznaka zemljopisnog podrijetla. *Službeni glasnik BiH*, br. 63/10.

Zakon o žigu. *Službeni glasnik BiH*, br. 63/10.

OBLAST I

KAZNENOPRAVNA ZAŠTITA U OBLASTI PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA

Dr. sc. Katica Artuković*

Antonije Živković**

* Sutkinja i predsjednica Županijskog suda Široki Brijeg. Autorica poglavlja 2. koji nosi naziv "Kaznenopravna zaštita industrijskog vlasništva".

** Master pravnik sa položenim pravosudnim ispitom, menadžer sektora za pravne poslove LANACO d.o.o. Banja Luka. Autor je poglavlja 1. koji nosi naziv "Krivičnopravna zaštita autorskog prava" i uvodnih napomena.

Uvodne napomene

Sam pojam intelektualne svojine predstavlja ideju da je intelektualna svojina, zapravo, produkt, kreativni plod ljudskog intelekta, a da bi taj plod njegovom stvaraocu donio određene benefite, potrebno ga je pravnim instrumentima zaštititi, tako da se sa pravom može reći da je građanskopravna zaštita intelektualne svojine pretpostavka i za krivičnopravnu zaštitu. Stoga krivičnopravna zaštita jeste neka vrsta pojačanja građanskopravne zaštite intelektualne svojine. Nosioc prava intelektualne svojine može tražiti obje zaštite, kako građanskopravnu, tako i krivičnopravnu zaštitu.

Primarna pravna zaštita intelektualne svojine pruža se pravom intelektualne svojine koje obuhvata autorsko i srodna prava i pravo industrijske svojine. Sva ova prava koja su heterogena po svojoj pravnoj prirodi povezuju dvije osnovne komponente koje obuhvataju nematerijalni (intelektualni) karakter i ekonomsku funkciju koja obezbeđuje subjektu tih prava da prisvaja materijalnu korist od njihove privredne eksploatacije. Ovdje se radi o prisvajanju nematerijalnih dobara koji se razlikuju od svojine u smislu stvarnog prava. Predmet krivičnopravne zaštite predstavljaju subjektivna prava intelektualne svojine. Krivičnopravna zaštita se pojavljuje samo u mjeri i u slučajevima kada je to nužna odnosno kada se normama prava intelektualne svojine ne može obezbijediti adekvatnija zaštita (Stojanović, 2012, str. 583).

Pravo intelektualne svojine obuhvata nekoliko pravnih grana koji se tradicionalno dijele u dvije grupe: 1) autorsko pravo i srodna prava i 2) pravo industrijske svojine. U autorska prava i srodna prava ubrajaju se sljedeće grane prave: 1) autorsko pravo; 2) pravo interpretatora; 3) pravo proizvođača fonograma; 4) pravo proizvođača videograma; 5) pravo proizvođača emisije; 6) pravo proizvođača baze podataka; 7) pravo prvog izdavača slobodnog djela; 8) pravo izdavača štampanih izdanja na posebnu naknadu. U pravo industrijske svojine ubrajaju se: 1) patentno pravo, 2) pravo žiga, 3) pravo zaštite oznake geografskog porijekla, 4) pravo zaštite industrijskog dizajna, 5) pravo zaštite topografije integrisanog kola, 6) pravo zaštite biljne sorte; 7) pravo suzbijanje nelojalne konkurencije i 8) poslovna tajna koja uključuje posebna znanja i sposobnosti (engl. *know-how*) (Marković & Popović, 2017, str. 21).

O značaju prava intelektualne svojine govori i činjenica da je riječ o ustavnoj kategoriji. Tako je u članu 27. Ustava Republike Srpske propisano: "***Naučno, kulturno i umjetničko stvaranje je slobodno. Zajamčena je zaštita moralnih i imovinskih prava po osnovu naučnog, kulturnog, umjetničkog i drugog intelektualnog stvaralaštva.***"⁴⁶³ Interesan-

⁴⁶³ Ustav Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 21/1992 - prečišćen tekst, 28/1994 - Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 - Amandmani XLIV-LI, 13/1996 - Amandman LII, 15/1996 - ispr., 16/1996 - Amandman LIII, 21/1996 - Amandmani LIV-LXV, 21/2002 - Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 - ispr., 30/2002 - ispr., 31/2002 - Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 - Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 - Amandmani CIV i CV, 98/2003 - Amandmani CVI-CXII, 115/2005 - Amandman CXIV, 117/2005 - Amandmani

tno da Ustav Bosne Hercegovine⁴⁶⁴, kao i Ustav Federacije Bosne i Hercegovine⁴⁶⁵ ne pominje u svojim odredbama pravo intelektualne svojine, iako se pominju mnoga druga prava i garancije.

U glavi XXI Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine⁴⁶⁶ sadržana su krivična djela povrede autorskih i srodnih prava koja su posljedica usklađivanja pozitivnog zakonodavstva u BiH sa međunarodnim konvencijama i aktima kojima se državama ugovornicama, odnosno potpisnicama nalaže odgovarajuća krivičnopravna i druga zaštita u oblasti prava intelektualne svojine. Jedna od osnovnih karakteristika jeste da sva krivična djela iz ove glave imaju blanketnu dispoziciju i oslanjaju se na međunarodne konvencije i domaće propise iz oblasti autorskog i srodnog prava. Najznačajnije međunarodne konvencije i akti vezani za zaštitu autorskog i srodnih prava su sljedeće: *Bernska konvencija za zaštitu književnih i umjetničkih djela (donesena u Bernu 09. 09. 1886. sa odgovarajućim izmjenama i dopunama)*, *Univerzalna konvencija o autorskom pravu (donesena u Parizu 24. 07. 1971. godine)*, *Međunarodna konvencija za zaštitu umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radiodifuziju (poznata kao i tzv. Rimaska konvencija – u daljem tekstu: Rimaska konvencija)*, *Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od neodobrenog umnožavanja njihovih fonograma (u daljem tekstu: Fonogramaska konvencija)*; *Konvencija o distribuciji signala za prijenos programa preko satelita i druge (Babić et al, 2015, str. 777)*, *Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (engl. Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS)*⁴⁶⁷.

Krivična djela protiv intelektualne svojine regulisana su sa više posebnih zakona, dok Krivični zakon BiH reguliše pet krivičnih djela koji obuhvataju zaštitu autorskog i srodnih prava, dok entitetsko krivično zakonodavstvo odnosno Krivični zakonik Republike

CXV-CXXI i 48/2011 - Amandman CXXII i Sl. glasnik BiH, br. 73/2019 - odluka US BiH – u daljem tekstu: Ustav Republike Srpske.

⁴⁶⁴ Ustav Bosne i Hercegovine (*Aneks IV Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i Sl. glasnik BiH, br. 25/2009 - Amandman I* – u daljem tekstu: Ustav BiH).

⁴⁶⁵ Ustav Federacije Bosne i Hercegovine, Sl. novine FBiH, br. 1/1994, 1/1994 - Amandman I, 13/1997 - Amandmani II-XXIV, 13/1997 - Amandmani XXV i XXVI, 16/2002 - Amandmani XXVII-LIV, 22/2002 - Amandmani LVI-LXIII, 52/2002 - Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/2002 - ispr. Amandmana LXXXI, 18/2003 - Amandman LXXXVIII, 63/2003 - Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/2004 - Amandmani XCV-CII, 20/2004 - Amandmani CIII i CIV, 33/2004 - Amandman CV, 71/2005 - Amandmani CVI-CVIII, 72/2005 - Amandman CVI i 88/2008 - Amandman CIX – u daljem tekstu: Ustav Federacije BiH.

⁴⁶⁶ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021* – u daljem tekstu: Krivični zakon BiH.

⁴⁶⁷ Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualne svojine (engl. *Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS*), https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm, preuzeto dana 26. 09. 2022. godine.

Srpske⁴⁶⁸ i Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine⁴⁶⁹, kao i Krivični zakon Brčko distrikta⁴⁷⁰ propisuje određena krivična djela iz oblasti industrijskog vlasništva.

Krivični zakon BiH u glavi XXI pruža krivično pravnu zaštitu autorskog i srodnih prava i radi se o pet krivičnih djela i to:

- 1) krivično djelo – zloupotreba autorskih prava (član 242. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine);
- 2) krivično djelo – nedozvoljeno korišćenje autorskih prava (član 243. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine);
- 3) krivično djelo – nedozvoljeno korišćenje prava proizvođača zvučne snimke (član 244. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine);
- 4) krivično djelo – nedozvoljeno korišćenje prava radiodifuzije (član 245. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine);
- 5) krivično djelo – nedozvoljena distribucija satelitskog signala (član 246. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine).

Krivični zakonik Republike Srpske u GLAVA XXI u grupi krivičnih djela protiv privrede i platnog prometa, između ostalog, propisuje sljedeća krivična djela koja obuhvataju povredu prava intelektualne svojine iz oblasti industrijskog vlasništva i to:

- 1) Neovlaštena upotreba tuđeg poslovnog imena i druge posebne oznake robe ili usluga (član 260. Krivičnog zakonika Republike Srpske);
- 2) Neovlaštena upotreba tuđeg pronalaska (član 261. Krivičnog zakonika Republike Srpske)

Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine u GLAVI XXII u grupi krivičnih djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa, između ostalog, propisuje sljedeća krivična djela koja obuhvataju povredu prava intelektualne svojine u oblasti industrijskog vlasništva i to:

- 1) Povreda pronalazačkog prava (član 262. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine);
- 2) Neovlašteno korišćenje tuđeg modela i uzorka (član 263. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine);
- 3) Neovlaštena upotreba tuđe tvrtke (član 264. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine);

⁴⁶⁸ Krivični zakon Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021 i 89/2021 – u daljem tekstu: Krivični zakonik Republike Srpske.

⁴⁶⁹ Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017 – Krivični zakon Federacije BiH.

⁴⁷⁰ Krivični zakon Brčko distrikta, *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 19/2020 - prečišćen tekst – u daljem tekstu: Krivični zakon Brčko distrikta.

U Krivičnom zakonu Brčko distrikta u glavi XXII – protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa, krivičnopravna zaštita industrijskog vlasništva predviđena:

- 1) krivičnim djelom – povreda pronalazačkog prava (član 256. Krivičnog zakona Brčko distrikta);
- 2) krivičnim djelom – neovlašćeno korišćenje tuđeg modela i uzorka (član 257. Krivičnog zakona Brčko distrikta);
- 3) krivičnim djelom neovlašćena upotreba tuđe tvrtke (član 258. Krivičnog zakona Brčko distrikta).

Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Krivični zakon Republike Srpske, Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine, kao i Krivični zakon Brčko distrikta je značajan za primjenu krivičnih djela protiv intelektualne svojine. Međutim, potrebno je istaći da su propisana krivična djela protiv intelektualne svojine djelimično blanketnog karaktera, te da su osnovni pojmovi iz ove oblasti određeni zakonima i podzakonskim aktima kojima se reguliše intelektualna svojina. Ti zakoni su sljedeći:

- 1) Zakon o patentu (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010);
- 2) Zakon o žigu (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010);
- 3) Zakon o industrijskom dizajnu (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010);
- 4) Zakon o zaštiti oznaka geografskog porijekla (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010);
- 5) Zakon o zaštiti topografije integriranog kola (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010);
- 6) Zakon o zaštiti novih sorti bilja u BiH (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 14/2010 i 32/2013);
- 7) Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 25/2008);
- 8) Zakon o autorskom i srodnim pravima (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010 – u daljem tekstu: Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH);
- 9) Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava (*Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 63/2010).

U sljedećim redovima biće analizirana krivičnopravna zaštita autorskog i srodnih prava koja su propisana u Krivičnom zakonu Bosne i Hercegovine, a zatim i krivična djela industrijskog vlasništva koja su propisana kako u entitetskom krivičnom zakonodavstvu, tako i krivičnom zakonodavstvu Brčko distrikta.

Konačno, autori ovim putem izražavaju zahvalnost uvaženoj sudiji Vesni Antičić na doprinosu koji je nemjerljiv u kreiranju prve verzije *Priručnika*, te ova verzija *Priručnika* predstavlja dopunjenu i izmijenjenu analizu gore navedenih krivičnih djela sa pripadajućom sudskom praksom koja je nastala od dana objavljivanja prve verzije *Priručnika iz intelektualne svojine* za sudije do danas odnosno do dana objavljivanja ove druge verzije *Priručnika za intelektualno vlasništvo*.

1. Krivičnopravna zaštita autorskog prava

1.1. Uvod

U glavi dvadeset prvoj Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine⁴⁷¹ koji nosi naziv “Krivična djela povrede autorskih prava” propisana su sljedeća krivična djela: član 242. Zloupotreba autorskih prava, član 243. Nedoizvoljeno korištenje autorskih prava, član 244. Nedoizvoljeno korištenje prava proizvođača zvučne snimke, član 245. Nedoizvoljeno korištenje prava radiodifuzije, član 246. Nedoizvoljeno distribucija satelitskog signala.

U ovom poglavlju biće analizirana svako od navedenih krivičnih djela pojedinačno uz adekvatnu sudsku praksu Suda Bosne i Hercegovine pred kojim su se vodili postupci za krivična djela povrede autorskog prava. Za određena krivična djela za koja nije bilo sudske prakse sudova iz Bosne i Hercegovine, naveli smo sudsku praksu sudova iz regiona.

Ono što je karakteristično za ova krivična djela jeste to da statistički pokazatelji upućuju na trend rasta broja krivičnih djela iz oblasti intelektualne svojine, a u vezi s tim sve više rastu i štete koje nastaju kao rezultat tih kriminalnih aktivnosti.

Kao najčešće krivično djelo koja je procesuirano u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima pred sudovima u Bosni Hercegovine pojavljuje se krivično djelo – nedoizvoljeno korištenje autorskih prava koje je propisano u članu 243. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine za koje postoje brojna sudska praksa. Što se tiče krivičnog djela – zloupotrebe autorskih prava iz člana 242. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, nedoizvoljeno korištenje prava proizvođača zvučne snimke iz člana 244. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, nedoizvoljeno korištenje prava radiodifuzije iz člana 245. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, kao i krivičnog djela – nedoizvoljena distribucija satelitskog signala iz člana 246. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, izvori sa kojima su autori raspolagali su pokazali da je broj procesuiranih i prijavljenih krivičnih djela u ukupnom broju znatno manji u odnosu na krivično djelo – nedoizvoljeno korištenje autorskih prava iz člana 243. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

Ovim djelima krivično pravno štite kako moralna tako i imovinskopravna prava autora i prava umjetnika izvođača, pravo proizvođača zvučnih snimaka i prava u vezi sa radiodifuzijskim emisijama, odnosno pravima ovlaštenih distributera enkriptiranih satelitskih signala. Inkriminacije su usklađene sa Zakonom o autorskim i srodnim pravima, jer je karakteristika ovih krivičnih djela u tome da se radi o krivičnim djelima sa blanketnom dispozicijom, tako da je za objašnjenje osnovnih obilježja krivičnih djela, potreban oslonac na propise iz oblasti autorskog prava i srodnih prava.

⁴⁷¹ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.

1.2. Krivično djelo – zloupotreba autorskog prava

Zloupotreba autorskih prava

Član 242. Krivično zakona BiH⁴⁷²

(1) Lice koje pod svojim imenom ili pod imenom drugoga, objavi, prikaže, izvede, prenese ili na drugi način saopšti javnosti tuđe djelo koje se u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine smatra autorskim djelom ili dozvoli da se to učini, kazniće novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se ko bez navođenja imena ili pseudonima autora objavi, prikaže, izvede, prenese ili na drugi način saopšti javnosti tuđe djelo iz stava 1. ovog člana na kojem je označeno ime ili pseudonim autora, ili na nedozvoljen način unese dijelove tuđeg djela iz stava 1. ovog člana u svoje autorsko djelo ili dozvoli da se to učini.

(3) Lice koje uništi, izobliči, nagrdi ili na drugi način bez odobrenja autora, izmijeni tuđe djelo iz stava 1. ovog člana, kazniće novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(4) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se ko bez navođenja imena ili pseudonima umjetnika izvođača, osim ako umjetnik izvođač želi ostati anonimn, objavi, prikaže, prenese ili na drugi način saopšti javnosti njegovu izvedbu.

(5) Kaznom iz stava 3. ovog člana kazniće se ko uništi, izobliči, nagrdi, sakati ili na drugi način bez odobrenja umjetnika izvođača, izmijeni snimljenu izvedbu umjetnika izvođača.

(6) Ako je učinjenjem krivičnog djela iz st. 1. do 5. ovog člana pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Ovom zakonskom odredbom propisana je krivičnopravna zaštita autora i umjetnika izvođača zbog povrede njihovih moralnih autorskih prava i ličnopravnih ovlaštenja koje proizlaze iz autorskih prava, dok je zaštita njihovih imovinskih prava regulisana članom 243. Krivičnog zakona BiH (Babić *et al.*, 2005, str. 778). Autor je fizičko lice koje je stvorilo autorsko djelo, dok umjetnik izvođač predstavlja interpretatora kao lice koje se stvaralački angažuje na interpretaciji autorskog djela (Stojanović, 2012, str. 584–585).

Potrebno je istaći da sam naziv ovog krivičnog djela u Krivičnom zakonu BiH koji nosi naziv “Zloupotreba autorskih prava” nije najadekvatniji jer se iz samog naziva ne može

⁴⁷² Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.

zaključiti na šta se ovo krivično djelo odnosi, a posebno na šta se “zloupotreba” referira, bez detaljne analize samog bića krivičnog djela. U uporednopravnoj analizi, primjericice u članu 198. Krivičnog zakonika Srbije⁴⁷³, ovo djelo nosi naziv “Povreda moralnih prava autora i interpretatora”, dok u članu 284. Kaznenog zakona Republike Hrvatske⁴⁷⁴ ovo djelo nosi naziv: “Povreda osobnih prava autora i umjetnika izvođača”. Preporuka je autora da se naziv krivičnog djela u budućim novelama i izmjenama krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini preimenuje u “Povreda moralnih prava autora i interpretatora” ili “Povredu moralnih prava autora i umjetnika izvođača” (*lat. de lege ferenda*). U svakom slučaju, navođenje u samom nazivu, da je riječ o moralnim pravima, je svakako neophodno.

Za pravilno razumijevanje i analizu ovog djela, potrebno je navesti određene odredbe (član 9, član 16, član 17, član 18, član 19. i član 116. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH) čiji se pojmovi koriste u biću ovog krivičnog djela. Autor djela je *fizička osoba* koja je stvorila djelo (član 9). Autorska moralna prava štite autora u pogledu njegovih *duhovnih i ličnih veza sa njegovim djelom* (član 16). Autor ima isključivo pravo da odluči da li će, kada, na koji način i u kojoj formi njegovo djelo biti *objavljeno* (član 17). Autor ima isključivo pravo da bude *priznat i označen kao stvaralac svog djela*. Autor ima pravo da odredi da se njegovo djelo objavi pod njegovim imenom, pod pseudonimom, odnosno nekom drugom oznakom ili anonimno (član 18). Konačno, autor ima isključivo pravo da se *suprotstavi* svakom mijenjanju ili upotrebi djela ako bi takvo mijenjanje ili upotreba *vrijeđali njegovu čast i ugled* (član 19). U izvođače spadaju *glumci, pjevači, muzičari, plesači i druge osobe koje glumom, pjevanjem, sviranjem, pokretima, recitiranjem ili interpretiranjem na drugi način izvode autorska ili folklorna djela, redatelji pozorišnih predstava, dirigenti orkestara, vođe pjevačkih zborova, te varijetetski i cirkuski umjetnici* (član 116). U moralna prava izvođača podrazumijevaju da izvođač koji individualno izvodi autorska ili folklorna djela ima isključivo pravo biti priznat i naznačen kao izvođač, odnosno odlučiti hoće li njegovo ime ili druga oznaka identiteta biti naznačeni pri upotrebi njegove izvedbe. Ako izvođači izvode autorska ili folklorna djela kao grupa, ovo pravo pripada grupi kao cjelini i solistima. Izvođači imaju isključivo pravo suprotstaviti se svakom mijenjanju ili upotrebi njihove izvedbe ako bi se time vrijeđali njihova čast i ugled (član 118).⁴⁷⁵

⁴⁷³ Krivični zakonik Srbije, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019 – u daljem tekstu: Krivični zakonik Srbije.

⁴⁷⁴ Kazneni zakon Republike Hrvatske, *Narodne novine*, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21 – u daljem tekstu: Kazneni zakon Republike Hrvatske.

⁴⁷⁵ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 53/2010 – u daljem tekstu: Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH.

Dakle, krivično djelo zloupotreba autorskog prava štiti autora i umjetnika izvođača zbog povrede njihovih moralnih autorskih prava. Moralna autorska prava su neotuđiva i neprenosiva i sadržajno obuhvataju:

1. pravo na objavljivanje djela,
2. pravo na povlačenje djela iz prometa,
3. pravo na priznavanje autorstva, pravo na priznavanje cjelovitosti djela,
4. pravo na čast i ugled autora.

Pravo na objavljivanje djela je pravo autora da djelo učini pristupačnim javnosti u vrijeme i u obliku, te opsegu i na način kako on to odredi, tako da djelo učini dostupno javnosti i prema odredbi člana 24. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH dostupnost javnosti obuhvata: pravo javnog izvođenja, javnog prenošenja, javnog prikazivanja, javnog saopštavanja sa fonograma i videograma, pravo radio-difuznog i kablovskog emitovanja, pravo radio-difuznog i kablovskog reemitovanja i pravo sekundarnog korištenja djela koje se radio-difuzno emituje, te pravo na činjenje djela dostupnim javnosti.

Prava povlačenja djela, je pravo autora da djelo povuče i uskrati daljnje korištenje djela u bilo kom obliku ako korištenje djela može nanijeti štetu autorovom naučnom ili umjetničkom djelu.

Pravo paterniteta ili pravo na priznanje autorstva je pravo da bude priznat i označen kao tvorac djela.

Pravo na priznavanje cjelovitosti djela, integritet djela je pravo autora da se protivi izmjeni njegovog djela, bez njegovog odobrenja.

Pravo na čast i ugled je pravo autora da se protivi korištenju djela kojim bi se vrijeđala njegova čast i ugled, ne samo u pogledu zaštite časti i ugleda autora prilikom povrede cjelovitosti djela, nego i prilikom samog korištenja djela (npr. loš snimak u radijskoj emisiji i sl.).

Čast možemo definisati kao “*skup nematerijalnih vrijednosti koje čovjek posjeduje kao socijalno biće*”. Ugled sa druge strane se objašnjava kao pojam izveden iz časti i definiše se kao čast koju pojedinac stekao u svojoj sredini svojim ponašanjem i vrijednostima. Opšti pojam časti i ugleda sadržinski je potpuno isti sa pojmom časti i ugleda u krivičnopravnom smislu. Krivičnopravni pojam ima posebnu funkciju koja se ogleda u regulisanju zaštitnog objekta kod propisivanja krivičnih djela (Živković, 2019, str. 21–25).

Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH je osnovna moralna prava regulisao u članovima 17, 18. i 19. gdje autor isključivo odlučuje: 1) da li će i kada i na koji način, u kojoj formi njegovo djelo biti objavljeno (pravo objavljivanja); 2) da ima pravo da bude priznat i označen kao stvaralac djela pod svojim imenom, pod pseudonimom, odnosno nekom drugom oznakom ili anonimno (pravo priznanja autorstva); 3) da ima isključivo pravo da bude priznat i označen kao stvaralac svog djela (pravo priznanja autorstva); 4) ima isključivo pravo da se suprotstavi svakom mijenjanju ili upotrebi djela ako bi takvo

mijenjanje ili upotreba vrijeđali njegovu čast i ugled (pravo na poštivanje djela). Ovakvo zakonsko rješenje svoj osnov ima u Bernskoj konvencije za zaštitu književnih i umjetničkih djela.

Krivično djelo zloupotreba autorskog prava štiti autora i autorsko djelo od svakog neovlaštenog korištenja i neovlaštenog prisvajanja autorstva. Prema tome, jedno od osnovnih prava autora je pravo da bude priznat kao autor svog djela, da odlučuje kad će i u kojem obliku njegovo djelo biti prvi put objavljeno i kad će biti priznat i označen kao stvaralac djela pod svojim imenom, jer autor djela može objaviti i pod pseudonimom ili uopšte bez imena. Isto tako, autor ima mogućnosti da se suprotstavi svakom mijenjanju djela i svakoj upotrebi djela koje bi vrijeđalo njegovu čast i ugled, što je sadržajno i u odredbama Zakona o autorskom i srodnim pravima koje se koriste kao blanketna dispozicija za krivična djela.

Krivično djelo zloupotrebe autorskog prava ima 5 (slovima: pet) oblika i jedan kvalifikovan oblik.

(1) U stavu 1. predviđeno je krivično koje čine osoba koja pod svojim imenom ili imenom drugog, objavi, prikaže, izvede, prenese ili na drugi način saopšti javnosti tuđe djelo koje se u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine smatra autorskim djelom ili dozvoli da se to učini.

Ovo krivično djelo predstavlja krivično djelo plagiranje tuđeg autorskog djela (*latinski: plagium* – otimanje) i njime se štiti pravo na priznanje autorstva gdje je inkriminisano prisvajanje autorstva druge osobe. Osnovno autora jeste da bude priznat kao autor svog djela (Babić *et al*, 2005, str. 779).

Krivično djelo čini lice koje pod svojim imenom ili pod imenom drugoga objavi, prikaže, izvede, prenese ili na drugi način saopšti javnosti tuđe djelo, koje se po zakonu Bosne i Hercegovine smatra autorskim djelom i pri tome nije od značaja na koji se način to čini, usmeno ili pismeno, na javnom skupu, korištenjem sredstava javnog informisanja i sl. Stavljanje u promet ima isti efekat kao i objavljivanje, jer se i na taj način javnost upoznaje sa sadržajem tuđeg autorskog djela. Isto se ostvaruje i posrednim stavljanjem u promet, kao što je davanjem na poklon, prodajom, razmjenom kao i svaki drugi način javnog saopštavanja navedenih djela. Takođe, u opisu djela istovremeno se štiti autorsko djelo od svakog neovlaštenog korištenja i stvarni autor djela od neovlaštenog prisvajanja autorstva.

Dakle, *radnja izvršenja djela* određene je alternativno i čine različiti načini saopštavanja javnosti tuđeg autorskog djela, kao i dozvoljavanje na različite načine da se tuđe autorsko djelo saopšti javnosti. Kao vidovi saopštavanja javnosti i činjenje djela dostupnim javnosti pojavljuju se sljedeći oblici: *objavljivanje* (npr. objavljivanje tuđeg knjiženog djela pod svojim imenom), *prikazivanje* (npr. prikazivanje tuđeg filma pod svojim imenom), *izvođenje* i *prenos*, kao i *drugi načini saopštavanja javnosti tuđeg djela*. Neophodan uslov za

izvršenje ovog krivičnog djela jeste da je autorsko djelo saopšteno javnosti na jedan od naprijed navedenih načina i to pod svojim ili tuđim imenom. Za izvršenje djela dovoljno je izvršenje jedna, bilo koje od alternativno predviđenih radnji. Djelo će postojati i u slučaju da izvršilac drugome dopusti da učini neku od alternativno predviđenih radnji saopštavanja javnosti tuđeg djela u kom slučaju se izvršilac nalazi u situaciju da ne dopusti ili spriječi tuđe djelo, ali se tako ne ponaša već dopušta plagiranje (npr. ovlaštena osoba u diskografskoj kući dopušta neovlašteno snimanje CD-a pod imenom lažnog autora, reprodukcija slikarski djela i organizovanje njene prodaje pod tuđim imenom) (Babić *et al*, 2005, str. 779).

Objekt zaštite su primjerci autorskog djela i to: govorna, dramska, muzička, umjetnička, kartografska djela, planovi, skice, fotografije, računarski programi, nezavršena autorska djela, dijelovi autorskog djela, kao i sam naslov autorskog djela. Autor djela je nosilac autorskog prava i on ima isključivo pravo da drugome zabrani ili dozvoli stavljanje u promet primjeraka svog djela, odnosno njegovo objavljivanje, izvođenje, predstavljanje, prenošenje, emitovanje, snimanje i umnožavanje. Iz prirode djela proizlazi da se izvršilac djela "poslužio" tuđim autorskim djelom, odnosno izvođenjem djela, kao svojim. Pored autora, nosilac autorskog prava može biti lice koje nije autor, a koji je u skladu sa zakonom stekao autorsko pravo.

Djelo se može izvršiti samo sa namjerom (*dolus*) koja obuhvata svijest izvršioca da se tuđe autorsko djelo koristi odnosno čini dostupnim javnosti pod svojim ili tuđim imenom (Babić *et al*, 2005, str. 779). Dakle, ovo krivično djelo može se izvršiti samo sa *direktnim umišljajem*.

Krivično djelo iz stava 1. je blanketnog karaktera što je jasno definisano u samom djelu jer je potrebno da se radi o djelu koje se po zakonu BiH smatra autorskim djelom. Tumačenje ovih odredbi potrebno je poznavanje pozitivnih zakonskih propisa koji regulišu ovu materiju u BiH. Tako je u članu 4. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH koji nosi naziv "Zaštićena djela" propisano: "autorskim djelom smatra se individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja, ako ovim zakonom nije drugačije određeno. Autorskim djelom smatraju se naročito: a) pisana djela (književni tekstovi, studije, priručnici, članci i ostali napisi, kao i kompjuterski programi), b) govorna djela (govori, predavanja, propovijedi i druga djela iste prirode), c) dramska, dramsko-muzička i lutkarska djela, d) koreografska i pantomimska djela, e) muzička djela s riječima ili bez riječi, f) audio-vizuelna djela (filmska djela i djela stvorena na način sličan filmskom stvaranju), g) djela likovnih umjetnosti (crteži, slike, grafike, kipovi i druga djela iste prirode), h) djela arhitekture (skice, planovi, nacrti i izgrađeni objekti), i) djela svih grana primijenjenih umjetnosti, grafičkog i industrijskog oblikovanja, j) fotografska djela i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskom, k) kartografska djela, l) prezentacije naučne, obrazovne ili

tehničke prirode (tehničke skice, planovi, grafikoni, obrasci, ekspertize, nalazi vještaka, prezentacije u plastičnom obliku i druga djela iste prirode).⁴⁷⁶

Za izvršioca krivičnog djela iz stava 1. propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

(2) U stavu 2. predviđeno je krivično djelo vrši onaj ko bez navođenja imena ili pseudonima autora objavi, prikaže, izvede, prenese ili na drugi način saopšti javnosti tuđe djelo iz stava 1. ovog člana na kojem je označeno ime ili pseudonim autora, ili na nedozvoljen način iznese dijelove tuđeg djela iz stava 1. ovog člana u svoje autorsko djelo ili dozvoli da se to učini.

Dakle, predviđen je poseban oblik krivičnog djela zloupotrebe autorskih prava koji ima dva načina izvršenja odnosno dva oblika. Prvi oblik je tzv. *krivično djelo neoznačavanja autorstva*, a drugi oblik je *prisvajanje autorstva dijelova tuđeg autorskog djela* (Bačić *et al.*, 2005, str. 779).

Prvi oblik predstavlja *krivično djelo koje se može počiniti i tzv. neoznačavanja autorstva*, gdje se ne radi o prisvajanju autorstva tuđeg autorskog djela nego se autoru ne priznaje autorstvo njegovog djela. Krivično pravno je sankcionisano neoznačavanje autorstva. Radnja se sastoji u različitim vidovima korištenja odnosno različitim vidovima saopštavanja javnosti tuđeg djela bez navođenja stvarnog autorstva. Isto tako krivično djelo se može počiniti i prisvajanjem autorstva ili dijelova tuđeg autorskog djela. Zakon o autorskim i srodnim pravima reguliše uslove pod kojim je dopušteno da se autorsko djelo, odnosno dijelovi autorskog djela unese u drugo autorsko djelo.

Drugi oblik je *prisvajanje autorstva dijelova tuđeg autorskog djela*. Na ovaj način inkriminisana je povreda cjelovitosti autorskog djela i krivično djelo čini lice koje uništi, izobličiti ili na drugi način bez odobrenja autora izmijeni tuđe autorsko djelo, a radnja izvršenja je propisana alternativno, kao preduzimanje bilo koje radnje kojom se povređuje cjelovitost tuđeg autorskog djela, odnosno kojim se izmijeni tuđe autorsko djelo. Uništenje postoji u slučaju kad se autorsko djelo potpuno uništi, tj. povrijedi se sama struktura autorskog djela i na taj način uništi bit autorskog djela, a izobličenje i nagrđenje autorskog djela postoji kad se bitno mijenja izgled autorskog djela, prije svega sa estetskog i umjetničkog aspekta mijenja se izgled i oblik djela.

Ovom inkriminacijom štite se prava umjetnika izvođača, a umjetnici izvođači su glumci, pjevači, muzičari, plesači i druga lica koja glumom pjevanjem, sviranjem pokretima recitacijom ili interpretiranjem na drugi način izvode autorska ili folklorna djela. Potrebno je istaći da se umjetnicima izvođačima smatraju se i režiseri pozorišnih predstava, dirigenti orkestara, vođe pjevačkih horova, te varijetetski i cirkuski umjetnici. *Ova prava umjetnika izvođača prema zakonskoj definiciji, spadaju u tzv. srodna prava autorskom pravu.* Ona imaju dvije komponente i to: Prva je *imovinska prava* koja

⁴⁷⁶ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010.

umjetnicima i izvođačima osiguravaju pravo na iskorištavanje djela i druga je *moralna prava* umjetnika izvođača koja obuhvataju pravo na navođenje njegovog imena ili pseudonima prilikom javnog izvođenja, te pravo da se suprotstavi svakoj izmjeni prilikom izvođenja, a posebno stavljanju u promet snimaka koji imaju tehničke nedostatke, kojima se vrijeđa čast i ugled umjetnika izvođača (Krneta, 2003, str. 38–44). Isto tako kažnjivo je ko objavi, prikaže, prenese ili na drugi način saopšti javnosti izvedbu djela, bez navođenja imena ili pseudonima umjetnika izvođača, osim ako umjetnik izvođač želi ostati anonimn.

Izvršilac krivičnog djela iz stava 2. ovog člana može biti svaka osoba. Krivično djelo može se izvršiti samo sa namjerom *odnosno sa umišljajem*.

Za ovo krivično djelo propisana je ista kazna kao i za stav 1. odnosno novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

(3) U stavu 3. propisano je krivično djelo koje vrši lice koje uništi, izobličiti, nagrđi ili na drugi način bez odobrenja autora izmijeni tuđe djelo iz stava 1. ovog člana.

Dakle, kao krivično djelo inkriminisana je povreda cjelovitosti snimljene izvedbe umjetnika izvođača i djelo se čini na način da neko uništi, izobličiti, nagrđi, skрати ili na drugi način bez odobrenja umjetnika izvođača, izmijeni snimljenu izvedbu umjetnika izvođača i radnja je određena alternativno, te preduzimanje bilo koje od navedenih radnji predstavlja izvršenje krivičnog djela.

Uništenje postoji kad je autorsko djelo (stvar) potpuno uništena tako da više uopšte ne postoji (npr. zapaljena umjetnička slika) ili je na takav način i u *takvoj mjeri oštećeno i izmijenjeno* da više nema one osobine koje imalo prije uništenja i usljed čega je potpuno neupotrebljivo u svrhe u koje je služilo (npr. skulptura koja je razbijena). Za pojam uništenja potrebno je da dođe do povrede same strukture autorskog djela. *Nagrđivanje i izobličivanje* autorskog djela postoji onda kada se autorsko djelo bitno mijenja izgled i kad se na djelu vrše takvi zahvati kojima se, prije svega sa stajališta estetskog i umjetničkog sadržaja mijenja izgled odnosno oblik djela. Stavom 3. zakonodavac štiti pravo na *priznanje cjelovitosti djela* (Babić *et al*, 2005, str. 781). Bitno obilježje djela jeste da se izvršenje vrši bez dozvole autora. Svrha ove inkriminacije kojom se štiti integritet djela, odnosno interpretacije jeste da se zaštiti pravo autora i interpretatora da na autentičan način ispolji svoje djelo, odnosno interpretaciju. Potrebno je istaći da ovo krivično djelo ne postoji ukoliko je autor ugovorom ustupio ovlašćenje na određen oblik korištenja djela koji po svojoj prirodi zahtijeva određene izmjene (na primjer kada autor romana ovlasti drugo lice da prevede roman ili da po njemu snimi film). Međutim, ove izmjene odnosno modifikacije ne smiju da pređe uobičajenu i razumnu mjeru koja je prihvatljiva sa aspekta očuvanja autorstva (Stojanović, 2012, str. 585).

Za ovo krivično djelo iz stava 3. propisana je ista kazna kao i za stav 1. odnosno novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U stavu 4. propisano je djelo koje onaj ko bez navođenja imena ili pseudonima umjetnika izvođača, osim ako umjetnik izvođač želi ostati anonimn, objavi, prikaže, prenese ili na drugi način saopšti javnosti njegovu izvedbu, dok je u stavu 5. propisano djelo koje izvrši onaj ko uništi, izoblič, nagrđ, sakati ili na drugi način bez odobrenja umjetnika izvođača, izmijeni snimljenu izvedbu umjetnika izvođača.

Možemo zaključiti da u stavovima 4. i 5. su inkriminisane krivičnopravne odredbe gdje je objekat zaštite umjetnik izvođač (Babić *et al*, 2005, str. 781). Za razumijevanje ovog krivičnog djela i samu analizu, potrebno je istaći da je u dijelu petom Zakona o autorskom i srodnima pravima BiH, koji reguliše srodna prava, regulisano u posebnoj glavi I, koja reguliše prava izvođača. Tako je u članu 116. propisano sljedeće:

“(1) Izvođači, u smislu ovog zakona, jesu glumci, pjevači, muzičari, plesači i druga lica koja glumom, pjevanjem, sviranjem, pokretima, recitovanjem ili interpretiranjem na drugi način izvode autorska ili folklorna djela.

(2) Kao izvođači, u smislu stava (1) ovog člana, smatraju se i režiseri pozorišnih predstava, dirigenti orkestara, vođe pjevačkih horova, te varijetetski i cirkuski umjetnici.”⁴⁷⁷

Dakle, prava umjetnika izvođača spadaju prema Zakonu o autorskom i srodnim pravima u srodna prava koja se dijele (kao i autorska prava) na moralna prava i imovinska prava koja umjetnicima izvođačima osiguravaju isključivanja djela.

Član 118. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH reguliše moralna prava izvođača na sljedeći način: *“(1) Izvođač koji individualno izvodi autorska ili folklorna djela ima isključivo pravo da bude priznat i naznačen kao izvođač, odnosno da odluči da li će njegovo ime ili druga oznaka identiteta biti naznačeni pri korišćenju njegove izvedbe. (2) Ako izvođači izvode autorska ili folklorna djela kao grupa, pravo iz stava (1) ovog člana pripada grupi kao cjelini i solistima. (3) Izvođači imaju isključivo pravo da se suprotstave svakom mijenjanju ili upotrebi njihove izvedbe ako bi se time vrijeđali njihova čast i ugled.”*, dok su u članu 119. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH su propisana imovinska prava izvođača koja definišu da izvođač ima isključivo pravo: *“a) snimanja svog živog izvođenja, b) direktnog ili indirektnog reprodukovanja snimka svog izvođenja na bilo koji način i u bilo kojoj formi, c) prenošenja javnosti svog živog izvođenja, d) radio-difuznog emitovanja svog živog izvođenja, osim reemitovanja od organizacije ili uz dozvolu organizacije koja vrši emitovanje, e) činjenja dostupnim javnosti snimaka svog izvođenja, f) distribuiranja primjeraka snimka svog izvođenja, g) davanja u zakup primjeraka snimka svog izvođenja.”* Članom 120. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH je propisano da izvođač ima pravo na naknadu za *privatno ili drugo sopstveno reprodukovanje, prema članu 36. stav (2) ovog zakona.*⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/2010.

⁴⁷⁸ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/2010.

Kako smo gore istakli, stavu 4. inkriminiše krivično djelo koje vrši onaj izvršilac ko bez navođenja imena ili pseudonima umjetnika izvođača, osim ako umjetnik izvođač želi ostati anonimn, objavi, prikaže, prenese ili na drugi način saopšti javnosti njegovu izvedbu, dok je u stavu 5. propisano djelo koje izvrši onaj ko uništi, izoblič, nagrđi, sakati ili na drugi način bez odobrenja umjetnika izvođača, izmijeni snimljenu izvedbu umjetnika izvođača.

Iz opisa i bića krivičnog djela proizlazi da je ovaj oblik krivičnog djela možemo zaključiti da se radi o neoznačavanju autorstva odnosno umjetnika izvođača. Ovakva formulacija krivičnog djela određen u suštini na istovjetan način kao i oblik krivičnog djela iz stava 2., te se lat. *mutatis mutandis* na ovo krivično djelo može primijeniti sve ono što je navedeno kod komentara za stav 2. ovog krivičnog djela.

U stavu 5. inkriminisana je povreda cjelovitosti snimljene izvedbe umjetnika izvođača na način da krivično djelo vrši onaj ko uništi, izoblič, nagrđi, sakati ili na drugi način bez odobrenja umjetnika izvođača, izmijeni snimljenu izvedbu umjetnika izvođača.

Radnja izvršenja djela određena je alternativno. I ovaj oblik krivičnog djela zloupotrebe autorskih prava određen je na gotovo istovjetan način kao oblik krivičnog djela iz stava 3., te se komentari iz stava 3. mogu lat. *mutatis mutandis* mogu primijeniti i na ovaj oblik krivičnog djela (Babić *et al*, 2005, str. 781).

Bitno obilježje ovog krivičnog djela je da se navedeno vrši bez odobrenja umjetnika izvođača. Krivično djelo se može izvršiti samo sa umišljajem.

Za ovo krivično djelo propisana je ista kazna kao i za stav 1. odnosno novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U stavu 6. propisan je teži kvalifikovani oblik krivičnog djela koje vrši onaj ko izvršenjem krivičnog djela iz stava 1. do 5. pribavi znatnu imovinsku korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovane takve štete.

Ovo djelo će postojati ukoliko je krivičnim djelom iz stava 1. do 3. ovog člana prouzrokovana znatna šteta ili pribavljena znatna imovinska korist. Ove vrijednosti su neodređene i njihovo određenje zavisi o konkretnim društvenim i ekonomskim uslovima, stepenu razvoja privrede i društva uopšte, stepenu inflacije. Prema stavu Opšte sjednice Suda BiH od 07. 07. 2004. godine zakonska obilježje "znatna imovinska korist" postoji kad vrijednost imovinski koristi prelazi iznos od 10.000 KM, dok zakonska obilježje "znatna šteta" postoji kad je prouzrokovana šteta u iznosu većem od 10.000 KM i to u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Drugi uslov koji je potrebno ispuniti za postojanje ovog krivičnog djela je da je izvršilac postupao sa posebnom namjerom (lat. *dolus specialis*) pribavljanja znatne imovinske koristi ili prouzrokovanje znatne imovinske štete (Babić *et al*, 2005, str. 782).

Ovdje je potrebno naglasiti da su se društvene i ekonomski uslovi znatno promijenili u vrijeme pisanja *Priručnika*, a u odnosu na period od prije gotovo 20 godine kada je Opšta sjednica Suda BiH donijela stavove u pogledu zakonskog obilježja “*znatne imovinske koristi*” i “*znatne štete*”, da je u ovom trenutku inflacija na poprilično visokom nivou, te da bi trebalo razmotriti da Opšta sjednica Suda BiH donesene novi stav poštujući sadašnje društvene i ekonomske uslove, stepen razvoja privrede i društva uopšte i svakako stepen inflacije u kojem se nalazi ne samo Bosna i Hercegovina već i kompletna Evropa. Za ovaj kvalifikovani teži oblik krivičnog djela zapriječena je kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina.

Takođe, potrebno je istaći da izvršilac krivičnog djela postupa sa posebnom namjerom (*dolus specialis*).

Za ovaj kvalifikovani teži oblik propisana je kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina.

Djelo je svršeno kada se poduzme bilo koja od alternativno predviđenih radnji izvršenja, odnosno kad je tim radnjama u cjelini ili djelimično autorsko pravo ili tuđe izvođenje preduzeto.

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice, a u pogledu krivice potreban je umišljaj, koji obuhvata svijest da učinilac pod svojim imenom ili imenom drugog u cjelini ili djelimično objavljuje, stavlja u promet ili na drugi način javno saopštava tuđe autorsko djelo ili interpretaciju i za ovo krivično djelo je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Objekat radnje jeste autorsko djelo ili interpretacija umjetnika izvođača. Zaštićena djela propisana su u članu 4. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH u kojem je definisano: “autorskim djelom smatra se individualna duhovna tvorevina iz oblasti književnosti, nauke i umjetnosti bez obzira na vrstu, način i oblik izražavanja, ako ovim zakonom nije drugačije određeno. Autorskim djelom smatraju se naročito: a) *pisana djela (književni tekstovi, studije, priručnici, članci i ostali napisi, kao i kompjuterski programi)*, b) *govorna djela (govori, predavanja, propovijedi i druga djela iste prirode)*, c) *dramska, dramsko-muzička i lutkarska djela*, d) *koreografska i pantomimska djela*, e) *muzička djela s riječima ili bez riječi*, f) *audio-vizuelna djela (filmska djela i djela stvorena na način sličan filmskom stvaranju)*, g) *djela likovnih umjetnosti (crteži, slike, grafike, kipovi i druga djela iste prirode)*, h) *djela arhitekture (skice, planovi, nacrti i izgrađeni objekti)*, i) *djela svih grana primijenjenih umjetnosti, grafičkog i industrijskog oblikovanja*, j) *fotografska djela i djela proizvedena postupkom sličnim fotografskom*, k) *kartografska djela*, l) *prezentacije naučne, obrazovne ili tehničke prirode (tehničke skice, planovi, grafikoni, obrasci, ekspertize, nalazi vještaka, prezentacije u plastičnom obliku i druga djela iste prirode)*.⁴⁷⁹

Član 6. Zakona o autorskom i srodnim pravima definisao je “*preradu autorskog djela*” na način da “(1) *Prevodi, prilagođavanja, muzički aranžmani, muzičke obrade i druge*

⁴⁷⁹ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010.

prerade originalnih autorskih djela koje predstavljaju individualnu duhovnu tvorevinu zaštićeni su kao samostalna autorska djela. Zaštita djela iz stava (1) člana 6. nema uticaja na pravo autora izvornog djela.⁴⁸⁰

Član 7. Zakona o autorskom i srodnim pravima je u sljedeća četiri stava definisao kada se zbirke smatraju autorskim djelom na sljedeći način:“(1) Autorskim djelom smatraju se i zbirke autorskih djela ili druge građe (enciklopedije, zbornici, antologije, zbirke narodnih književnih i umjetničkih tvorevina, zbirke dokumenata, zbirke sudskih odluka, baze podataka i slično) koje, s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja svoje sadržine, predstavljaju samostalne individualne duhovne tvorevine.(2) Uključenjem originalnih djela u zbirku ne smije se povrijediti pravo autora tih djela. Uključenjem druge originalne građe u zbirku ta građa ne postaje zaštićeno djelo. (3) Baze podataka iz stava (1) ovog člana predstavljaju zbirke samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kakvom obliku koja je sistematski i metodički sređena i pojedinačno dostupna na elektronski ili drugi način. (4) Zaštita prema ovom članu ne primjenjuje se na kompjuterske programe upotrijebljene za izradu ili rad elektronskih baza podataka.”⁴⁸¹

U dva stava člana 8. Zakona o autorskom i srodnim pravima definisane su nezaštićene tvorevine, te u smislu ove odredbe “(1) Autorskoppravno nisu zaštićeni: a) ideje, koncepti, postupci, radni metodi, matematičke operacije, principi ili otkrića, b) službeni tekstovi iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva (zakoni, uredbe, odluke, izvještaji, zapisnici, sudske odluke i slično), c) politički govori i govori održani tokom sudskih rasprava, d) dnevne vijesti ili razne informacije, koje imaju karakter kratke vijesti sadržane u obavještenju za štampu, e) narodne književne i umjetničke tvorevine. Prevođi službenih tekstova iz oblasti zakonodavstva, uprave i sudstva (zakoni, uredbe, odluke, izvještaji, zapisnici, sudske odluke i slično, kao i politički govori i govori održani tokom sudskih rasprava) su autorskoppravno zaštićeni, izuzev ako su objavljeni kao službeni tekstovi.”⁴⁸²

Svih pet oblika ovog krivičnog djela, kao i šesti kvalifikovani oblik mogu se izvršiti samo sa umišljajem.

1.3. Krivično djelo nedozvoljeno korištenje autorskog prava

Nedozvoljeno korištenje autorskih prava

Član 243. Krivičnog zakona BiH

(1) Ko bez odobrenja autora ili drugog nosioca autorskog prava, odnosno lica koje je ovlašteno dati odobrenje kada je odobrenje prema zakonu Bosne i Hercegovine potrebno, ili protivno njihovoj zabrani, fiksira na materijalnu podlogu, reproducira,

⁴⁸⁰ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/2010.

⁴⁸¹ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/2010.

⁴⁸² Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/2010.

umnoži, stavi u promet, iznajmi, uveze, prenese preko državne granice, prikaže, izvede, odašilje, prenese, učini dostupnim javnosti, prevede, prilagodi, obradi, preradi ili na drugi način upotrijebi autorsko djelo, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se ko bez odobrenja umjetnika izvođača, odnosno lica koje je ovlašteno dati odobrenje, kada je prema odredbama zakona Bosne i Hercegovine ono potrebno ili protivno njihovoj zabrani, snimi, reproducira, umnoži, stavi u promet, iznajmi, uveze, prenese preko državne granice, prikaže, izvede, odašilje, prenese, učini dostupnim javnosti ili na drugi način upotrijebi izvedbu umjetnika izvođača.

(3) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se ko u namjeri da omogući neovlaštenu upotrebu autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača proizvede, uveze, prenese preko državne granice, stavi u promet, iznajmi, omogući drugome upotrebu ili korištenje bilo koje vrste opreme ili sredstva kojem je osnovna ili pretežna svrha omogućiti neovlašteno otklanjanje ili osujećivanje kojeg tehničkog sredstva ili računarskog programa namijenjenog zaštititi prava autora ili umjetnika izvođača od neovlaštene upotrebe.

(4) Lice kod kojeg se zateknu predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje, ili su nastali krivičnim djelom iz st. 1. do 3. ovog člana, a koja je to znala ili mogla ili bila dužna znati, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do šest mjeseci.

(5) Ako je učinjenjem krivičnog djela iz st. 1. do 3. ovog člana pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(6) Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje krivičnog djela, ili su nastali krivičnim djelom iz st. 1. do 3. ovog člana, oduzeće se i uništiti.

Dok je kod krivičnog djela zloupotrebe autorskog prava (član 242. Krivičnog zakona BiH) objekat zaštite moralna autorska prava, to je kod krivičnog djela nedozvoljeno korištenje autorskog prava (član 243. Krivičnog zakona BiH) objekat zaštite imovinska autorska prava autora i umjetnika izvođača odnosno interpretatora, koje osigurava zaštitu od nedozvoljenog korištenja autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača. Ovo krivično djelo ima blanketni karakter, te je za razumijevanje, tumačenje i komentarisanje njegovih bitnih elemenata nužno pozivanje na Zakon o autorskom i srodnim pravima Bosne i Hercegovine, kao i na odgovarajuće međunarodne konvencije (Babić *et al*, 2005, str. 781).

Autor djela je fizičko lice koje je stvorilo djelo što je definisano članom 6. Zakona o autorskom i srodnim pravima Bosne i Hercegovine. Iz gore navedenog više je nego jasno

da pravna lica ne mogu biti autori, ali značajno je istaći da mogu biti nosioci autorskih imovinskih prava o čemu ćemo više govoriti kasnije. Dalje, članom 7. Zakona o autorskom i srodnim pravima definisana je “*pretpostavka autorstva*” na način da se “*autorom se smatra lice čije su ime i prezime, pseudonim ili neki drugi znak označeni na djelu na uobičajeni način, dok se ne dokaže suprotno.*” U glavi C Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH koji nosi naziv “*Autorska imovinska prava*” definisana su pomenuta prava i njihova sadržina na sljedeći način. Članom 20. propisana je sadržina autorskih imovinskih prava na sljedeći način: “(1) *Autorska imovinska prava sadrže isključivo ovlašćenje autora da zabrani ili dozvoli iskorišćavanje svog djela i primjeraka tog djela, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.* (2) *Drugo lice može da iskorišćava autorsko djelo samo sa dozvolom autora, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno.* (3) *Za svaki oblik iskorišćavanja autorskog djela od drugog lica autoru pripada posebna naknada, osim ako ovim zakonom ili ugovorom nije drugačije određeno.* (4) *Autorska imovinska prava sadrže naročito: a) pravo reprodukovanja, b) pravo distribuiranja, c) pravo davanja u zakup, d) pravo saopštavanja javnosti, e) pravo prerade, f) pravo audio-vizuelnog prilagođavanja (član 110), g) pravo prevoda.*”⁴⁸³

Pravo reprodukovanja definisano je članom 21. na sljedeći način: “(1) *Pravo reprodukovanja je isključivo pravo fiksiranja djela na materijalnom nosaču (primjerku djela) neposredno ili posredno, privremeno ili trajno, djelimično ili u cjelini, bilo kakvim sredstvima i na bilo kakav način.* (2) *Djelo se reprodukuje naročito u obliku grafičkog umnožavanja, trodimenzionalnog umnožavanja, fotografisanja, fotokopiranja i umnožavanja drugim postupcima kojima se postiže isti učinak, zvučnog ili vizuelnog snimanja, izgradnjom, odnosno izvođenjem arhitektonskog objekta i pohranjivanjem djela u elektronskoj formi.*”

Pravo distribuiranja (član 22.) propisano je na sljedeći način: “(1) *Pravo distribuiranja je isključivo pravo stavljanja u promet originala ili kopije djela, snimka izvođenja ili fonograma na materijalnom nosaču, putem prodaje ili drugim načinom prenosa svojine, uključujući uvoz radi takvog stavljanja u promet i javne prodaje ili drugog oblika prenosa svojine.* (2) *Pravo distribuiranja obuhvata i isključivo pravo da se umnoženi primjerci djela uvoze u određenu državu radi daljeg stavljanja u promet, nezavisno od toga da li su izrađeni na zakonit način ili ne.*” Pravo davanja u zakup (**član 23.**) **propisano je na način kako slijedi:** “(1) *Pravo davanja u zakup je isključivo pravo davanja na korišćenje originala ili primjerka djela na vremenski ograničeni period, u svrhu ostvarivanja posredne ili neposredne privredne koristi.* (2) *Odredbe stava (1) ovog člana ne odnose se na korišćenje: a) arhitektonskih objekata, b) originala ili primjerka djela primijenjenih umjetnosti i industrijskog oblikovanja, c) originala ili primjerka djela radi saopštavanja javnosti, d) originala ili primjerka djela radi uvida na licu mjesta, e) u okviru radnog odnosa, ako je upotreba ograničena isključivo na ispunjavanje radnih obaveza iz tog odnosa, f) kompjuterskog programa ako on nije bitan predmet zakupa.* (3) *Pravo davanja*

⁴⁸³ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/2010.

u zakup kompjuterskog programa ne primjenjuje se na davanje u zakup kompjuterskog programa, ako sam program nije osnovni predmet davanja u zakup.” Pravo saopštavanja javnosti (član 24.) propisano je na sljedeći način: “Pravo saopštavanja javnosti je isključivo pravo da se djelo učini dostupnim javnosti u nematerijalnom obliku i obuhvata naročito: a) pravo javnog izvođenja, b) pravo javnog prenošenja, c) pravo javnog prikazivanja, d) pravo javnog saopštavanja sa fonograma i videograma, e) pravo radio-difuznog i kablovskog emitovanja, f) pravo radio-difuznog i kablovskog reemitovanja, g) pravo sekundarnog korišćenja djela koje se radio-difuzno emituje, h) pravo činjenja dostupnim javnosti.”⁴⁸⁴

“Pravo javnog izvođenja (član 25.) je isključivo pravo saopštavanja javnosti: a) djela iz oblasti književnosti ili nauke njegovim čitanjem ili recitovanjem uživo (pravo javnog recitovanja), b) muzičkog djela njegovim izvođenjem uživo (pravo javnog muzičkog izvođenja), c) dramskog, dramsko-muzičkog, koreografskog, lutkarskog ili pantomimskog djela njegovim scenskim prikazivanjem uživo (pravo javnog scenskog prikazivanja).” Javno prenošenje (član 26.) je “isključivo je pravo da se recitacija, muzičko izvođenje ili scensko prikazivanje djela saopšte javnosti koja se nalazi van prostora u kojem se djelo uživo recituje, izvodi ili scenski prikazuje putem zvučnika, ekrana ili drugog tehničkog uređaja.” Javno prikazivanje (član 27.) je “isključivo pravo saopštavanja javnosti audio-vizuelnog djela ili djela iz oblasti fotografije, likovnih umjetnosti, arhitekture, primijenjenih umjetnosti, industrijskog oblikovanja, kartografije ili prikaza naučne ili tehničke prirode pomoću tehničkih uređaja.” Javno saopštavanje sa fonograma i videograma (član 28.) je “isključivo pravo da se recitacije, izvođenja ili scenska prikazivanja djela koja su snimljena na fonograme ili videograme saopštavaju javnosti.” Radio-difuzno odnosno kablovskog emitovanje (Član 29.) “je isključivo pravo saopštavanja djela javnosti pomoću radijskih ili televizijskih programskih signala namijenjenih za javni prijem, bežičnim prenosom (uključujući satelit) ili žičanim prenosom, odnosno žičanim prenosom (uključujući kablovski ili mikrotalasni sistem). (2) Emitovanje putem satelita iz stava (1) ovog člana postoji kad se pod kontrolom i odgovornošću organizacije za radio-difuziju programski signali koji su namijenjeni za javni prijem šalju u neprekinutom komunikacionom lancu prema satelitu i nazad na Zemlju. (3) Ako su programski signali kodirani, emitovanje putem satelita postoji pod uslovom da su sredstva za dekodiranje signala dostupna javnosti od organizacije za radio-difuziju koja vrši emitovanje ili od ovlašćenog trećeg lica. Radio-difuzno i kablovsko reemitovanje (Član 30) je propisano: “Pravo radio-difuznog, odnosno kablovskog reemitovanja je isključivo pravo da se istovremeno, u neizmijenjenom obliku i cjelini, saopštava javnosti radio-difuzno emitovano djelo kada: a) takvo saopštavanje vrši druga organizacija za radio-difuziju od one koja djelo izvorno emituje, ili b) drugi subjekat vrši saopštavanje kablovskim ili mikrotalasnim sistemom koji obuhvata više od 100 priključaka, ili kada se djelo izvorno emituje iz druge države (kablovsko reemitovanje).” Sekundarno korišćenje djela koje se radio-difuzno emituje (član 31.) “je

⁴⁸⁴ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/2010.

isključivo pravo da se djelo koje je radio-difuzno emitovano, odnosno radio-difuzno ili kablovski reemitovano, istovremeno saopštava javnosti putem zvučnika, ekrana ili sličnog tehničkog uređaja.” Pravo činjenja dostupnim javnosti (Član 32.): “Pravo činjenja dostupnim javnosti je isključivo pravo da se djelo saopšti javnosti žičanim ili bežičnim prenosom na način koji pojedincu omogućava pristup djelu sa mjesta i u vrijeme koje sam odabere (internet, video-on-demand, music-on-demand i slično).” Konačno, članom 33. propisano je pravo prerade na sljedeći način:” (1) Pravo prerade je isključivo pravo da se originalno djelo prevede, dramski ili muzički obradi, promijeni ili na bilo koji drugi način preradi.(2) Pravo iz stava (1) ovog člana obuhvata i slučaj kada se originalno djelo u neizmijenjenom obliku uključi, ili ugradi u novo djelo. (3) Autor originalnog djela zadržava isključivo pravo na korišćenje svog djela u prerađenom obliku, ako ovim zakonom ili ugovorom nije drugačije određeno.”⁴⁸⁵

Sadržinska ograničenja autorskog prava propisana su u glavi IX u članovima od 40. do 55. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH, dok je u glavi X u članovima od 55. do 63. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH propisana su vremenska ograničenja autorskog prava.⁴⁸⁶

Ovo krivično djelo ima četiri oblika i jedan kvalifikovani teži oblik.

U stavu 1. ovog krivičnog djela propisana je prvi osnovni oblik krivičnog djela koje glasi onaj ko bez odobrenja autora ili drugog nosioca autorskog prava, odnosno lica koje je ovlašteno dati odobrenje kada je odobrenje prema zakonu Bosne i Hercegovine potrebno, ili protivno njihovoj zabrani, fiksira na materijalnu podlogu, reproducira, umnoži, stavi u promet, iznajmi, uveze, prenese preko državne granice, prikaže, izvede, odašilje, prenese, učini dostupnim javnosti, prevede, prilagodi, obradi, preradi ili na drugi način upotrijebi autorsko djelo, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

Dakle, krivično djelo iz stava 1. predstavlja krivično djelo neovlaštenog korištenja tuđeg autorskog djela. Radnja izvršenja je određena je alternativno: djela će postojati preduzimanje bilo koje navedene radnje, odnosno radnje koja predstavlja upotrebu autorskog djela, a koje može biti fiksiranje na materijalnu podlogu, reprodukovanje, umnožavanje, stavljanje u promet, iznajmljivanje, uvoz, prenošenje preko državne granice, prikazivanje, izvođenje, odašiljanje, prenošenje, činjenje dostupnim javnosti, prevođenje, prilagođavanje, obrađivanje, prerada ili na drugi način neovlašteno upotrijebi autorsko djelo. Uslov za postojanje ovog krivičnog djela jeste da su navedene radnje izvršene bez odobrenja autora ili drugog nositelja autorskog prava, ili bez odobrenja osoba koja je ovlaštena dati ovo odobrenje kada je odobrenje po pozitivnim zakonikim propisima BiH potrebno ili da su radnje preduzete protivno zabrani navedeni osoba. Za izvršenje ovog krivičnog djela nije od značaja da li je lice izvršilac krivičnog djela postupao u namjeri pribavljanja imovinske koristi ili prouzrokovanja štete. Posljedica krivičnog djela sastoji se u povredi

⁴⁸⁵ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/2010.

⁴⁸⁶ Zakon o autorskom i srodnim pravima, Službeni glasnik Bosne i Hercegovine, br. 53/2010.

autorskog prava. Krivično djelo može izvršiti bilo koja osoba, ali se najčešće radi o izdavaču, priređivaču, prevoditelju i slično (Babić *et al*, 2005, str. 784).

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Ono što je posebno potrebno naglasiti da postoji veći broj okončanih krivičnih postupaka upravo za ovo krivično djelo neovlašteno korištenje tuđeg autorskog djela.

SUDSKA PRAKSA

za krivično djelo iz člana 243. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj: S1 3 K 008393 12 K od 28.11.2012. godine

Radi pravilnog razumijevanja i što bolje analize gore navedene presude, autori će citirati značajan dio kako izreke presude, tako i obrazloženja gore navedene prvostepene presude. Takođe, budući da je u prvostepenoj presudi optuženi oglašen krivim, a u drugostepenoj presudi (kako ćemo vidjeti u narednim redovima), optuženi je oslobođen optužbe, radi temeljnije analize, autori su citirali odabrani dio obrazloženja drugostepene presude koja je donesena na osnovu žalbi na gore pomenutu prvostepenu presudu.

U izreci presude sud optuženog oglašava krivim što je *“Od kraja oktobra 2009. do 24. 02. 2011. godine, u fotokopirnici “In copy”, sa sjedištem u M., ul. ..., protivno Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH (“Sl. gl. BiH” br.63/10), bez odobrenja autora ili drugog nosioca autorskog prava, odnosno lica koje je ovlašteno dati odobrenje, ili protivno njihovoj zabrani, “pohranio” na dvije centralne jedinice CPU HP Compa Q ser.br. CZC5341780 i CPU HP Compa Q ser.br. CZC5471SJ0 koje su bile povezane na jedan printer “Phaser 7400”, tj. fiksirao na materijalnu podlogu- hard diskove računara 120 knjiga - autorskih djela, od kojih je 5 knjiga, “Čitanka za treći razred gimnazije”, “Bosna i Hercegovina u antičko doba”, “Upravno pravo”, “Anatomija i fiziologija sa praktikumom” i “Uvođenje u znanstveni rad” umnožio u jednom ili više primjeraka, dok je 228 umnoženih knjiga- autorskih djela zatečeno u fotokopirnici, prilikom pretresa 24.02.2011. godine, na koji način je iste učinio dostupnim javnosti, sve radi njihovog stavljanja u promet na području grada Mostara, a na kojim umnoženim knjigama se nalaze imena autora sa nazivima autorskih djela i naznakom zaštite autorskih prava.“, Čime je D.Ć., počinio krivično djelo nedozvoljeno korištenje autorskih prava iz čl. 243 st. 1 KZ-a BiH, u vezi sa Zakonom o autorskom pravu i srodnim prava u BiH (“Službeni glasnik BiH”, br. 63/10. pa mu Sud, na osnovu navedenih zakonskog propisa, uz primjenu odredbi člana 46., i 47., KZ-a BiH, i z r i č e: NOVČANU KAZNU U IZNOSU OD 10.000,00 (desethiljada) KM.”⁴⁸⁷*

U obrazloženju ove presude sud navodi: *“Cijeneći sve gore navedeno sud je utvrdio da je optuženi D. Ć., na način mjesta i vremena kako je to navedeno u izreci ove presude*

⁴⁸⁷ Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj: S1 3 K 008393 12 K od 28. 11. 2012. godine

počinio krivičnopravnu radnju nedozvoljeno korištenje autorskih prava iz člana 243. stav 1. KZ BiH, na način da je bez odobrenja autora ili drugog nosioca autorskog prava, odnosno osobe koja ovlaštena dati odobrenje, neovlašteno fiksirao na materijalnu podlogu umnožavao i učinio dostupnim javnosti autorska djela. Ovo naročito, ako se ima u vidu da svi saslušani svjedoci optužbe, u svojim iskazima jasno potvrđuju, da su autori različitih autorskih djela, udžbenika, uz to da su svoja autorska prava prenijeli isključivo na izdavačke kuće, te da oni kao ni navedene izdavačke kuće, što proizlazi iz njihovih podnesaka, nisu na optuženog prenijeli autorska prava, uz to da je optuženi očigledno preduzeo radnju izvršenja krivičnog djela, neovlašteno fiksirao na materijalnu podlogu, umnožavao i učinio dostupnim javnosti autorska djela, što jasno u djelu svog iskaza potvrđuje vještak K. I., a što je opet potvrđeno objektivnom materijalnom dokumentacijom, uloženom u spis ovog predmeta, potvrdama o privremeno oduzetim predmetima i fotodokumentacijom Državne agencije za istrage i zaštitu od 21. 03 2011, gdje su na snimljenim fotografijama prikazane centralne jedinice računara, kopir i drugi aparati zatečeni u kopirnici "In Copy" u Mostaru, zajedno sa 41., 67 i 120 komada uvezanog materijala različitih autorskih djela Dakle, optuženi je na navedeni način, postupao suprotno odredbama Zakona o autorskim pravima i drugim srodnim pravima, kada je bez odobrenja nositelja autorskog prava, a odobrenje je bilo potrebno prema Zakonu, neovlašteno fiksirao na materijalnu podlogu, umnožavao i učinio dostupnim javnosti autorska djela, na koji način su se u radnjama optuženog D. Č. stekla sva bitna obilježja bića krivičnog djela nedozvoljeno korištenje autorskih prava iz člana 243. stav 1. KZ BiH.⁴⁸⁸

Drugostepena presuda Apelacionog vijeća Suda Bosne i Hercegovine broj: S1 3 K 008393 13 Kžk od 09. 12. 2013. godine

Na osnovu člana 284. tačka c) Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, optuženi se OSLOBAĐA OD OPTUŽBE.

U obrazloženju navedene presude navedeno je sledeće: "III – Nalazi i odluka apelacionog vijeća;

14. Na pretresu odražanom pred vijećem Apelacionog odjeljenja, od 07. novembra 2013. godine, a nakon što su stranke istakle da nemaju novih dokaznih prijedloga, apelaciono vijeće je prihvatilo sve dokaze izvedene u toku prvostepenog postupka, čijom analizom je utvrdilo da je sporni pretres izvršen temeljem naredbe Suda BiH koja je glasila na poslovni objekat - fotokopirnice "In copy", vlasnik E.Š.Č., objekat smješten u ul. M. B.broj 50 u M. Objekat u kojem je zapravo i izvršen pretres, kojem je prisustvovao i optuženi, je objekat koji se nalazio na drugoj adresi i koji je vlasništvo drugog fizičkog lica, iz kojih razloga su podaci koji se nalaze na zapisniku o pretresanju kao i potvrdi o privremeno oduzetim

⁴⁸⁸ Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj: S1 3 K 008393 12 K od 28. 11. 2012. godine.

predmetima posve drugačiji i ne prate podatke iz sporne naredbe Suda BiH po osnovu koje je i izvršen predmetni pretres.

15. *Takav propust je imao za rezultat očiglednu razliku između podataka koji su se nalazili na zapisniku o pretresanju, kao i potvrdi o privremeno oduzetim predmetima i onih koje je sadržavala navedena naredba na osnovu koje je i izvršen predmetni pretres, što je pravnu valjanost navedenih radnji dovelo u ozbiljnu sumnju.*

16. *Dakle, kada se ima u vidu da je pretres urađen na osnovu naredbe Suda BiH u kojoj su navedeni pogrešni podaci, koji zapravo nisu odgovarali faktičkom stanju stvari, onda je nesporno da takva naredba nije niti mogla predstavljati zakonski osnov za pretres predmetnog objekta, na koje nedostatak je ukazivao i optuženi D.Ć. prilikom pretresa.*

17. *Imajući u vidu da je pretres objekta-fotokopirnice u kojoj se nalazio optuženi D.Ć. izvršen po osnovu naredbe Suda BiH koja nije donesena u skladu sa odredbom člana 58. tačka f) ZKP BiH, obzirom da su u istoj pogrešno navedeni podaci u kontekstu tačnog utvrđivanja mjesta i prostorija koja se imaju pretresti, kao i pogrešno navođenje vlasništva i imena za sigurno utvrđivanje identiteta osobe čiji objekat se pretresa, onda je jasno da je sadržaj takve naredbe predstavljao propust koji je cjelokupnom postupku pretresanja dao karakter nezakonite radnje.*

18. *Naime, navedeni nedostaci predmetne naredbe, koja je predstavljala temelj za sve druge radnje Tužilaštva preduzete u toku predmetne istrage, po ocjeni ovog vijeća, ne mogu se smatrati običnom štamparskom greškom, niti omaškom u pisanju, kako je to neosnovano Tužilaštvo isticalo na pretresu pred apelacionim vijećem i kako se to zaključuje u prvostepenoj presudi. Navedeno se posebno smatra relevantnim, budući da je predmetnom naredbom suda, određen pretres ne jednog, nego više različitih poslovnih objekata, odnosno fotokopirnica, zbog čega su podaci koji se odnose na njihove nazive, adresa i ime na vlasnika, od odlučnog značaja bile za njihovu idenitifikaciju.*

19. *Imajući u vidu da je krivični postupak strogo formalan postupak, te da je zakonom jasno propisan sadržaj naredbe za pretres, a intencija takve zakonske regulative jeste upravo zaštita prava osumnjičenog ili optuženog i spriječavanje eventualnih kasnijih zlopotreba, naredba u kojoj su pogrešno navedeni podaci, a koji su odlučujući za utvrđivanje identiteta, kako prostorije koja se ima pretresti (u naredbi navedena pogrešna adresa), tako i osobe čiji se objekat pretresa (u naredbi navedeno pogrešno ime vlasnika), po ocjeni ovog vijeća, nije mogla predstavljati zakonski osnov za radnju pretresanja objekta čiji je pretres izvršen.*

20. *Naime, ovo vijeće nalazi da se radi o propustima takvog karaktera koji su rezultirali jasnom razlikom između podataka koji se nalaze na zapisniku o pretresanju i onih koji se nalaze u spornoj naredbi koja je poslužila kao osnova za pretresanje i za sve kasnije izvedene procesne radnje i tako nastale dokaze, tj. o takvom procesnom propustu koji je za posljedicu imao kontaminaciju ne samo radnje pretresanja, već po "doktrini plodova otrovane voćke" i svih drugih procesnih radnji i dokaza koji su nastali na osnovu takve*

radnje. Jasno je, dakle, da su samim tim svi tako nastali dokazi, postali pravno nevaljali, te da u skladu sa odredbom člana 10. stav 2. ZKP BiH, oni kao takvi ne mogu biti osnov na kome se presuda može temeljiti, ni pod pretpostavkom istinitosti njihovog sadržaja.

21. Nedostatke i propuste takvog karaktera, po ocjeni ovog vijeća, ne mogu otkloniti ni ostali dokazi koje je Tužilaštvo apostrofiralo u drugostepenom postupku pred vijećem Apelacionog odjeljenja, a to su Ugovor o zakupu poslovnog objekta od 01.10.2009. godine, Rješenje odjela za privredu/gospodarstvo, komunalne i inspeksijske poslove grada Mostara, broj UP I-08/1-23-8385/09 od 19.10.2009. godine kojim se optuženom odobrava rad, Uvjerenje o poreskoj registraciji, Federalnog ministarstva finansija, Porezna uprava-Kantonalni ured Mostar, iz kojeg proizilazi da je obrtnička radnja "In copy" registrovana kod nadležnog organa Porezne uprave FBiH, kao ni iskazi saslušanih svjedoka, oštećenih autora pojedinih knjiga i drugih ostvarenja koje je optuženi fotokopirao. Naime, istaknuti materijalni dokazi (Ugovor o zakupu poslovnog prostora, Uvjerenje o poreskoj registraciji, te Rješenje odjela za privredu/gospodarstvo, komunalne i inspeksijske poslove grada Mostara) dokazuju da je optuženi imao dozvolu za obavljanje djelatnosti kopiranja, te da je imao zaključen ugovor o zakupu poslovnih prostorija u ulici Mladena Balorde broj 67, Mostar, međutim sadržaj istih, po ocjeni ovog vijeća, ne može otkloniti ili konvalidirati nedostatke sadržane u naredbi za pretresanje, pa samim tim niti ozakoniti radnju pretresanja ili predstavljati valjan dokaz da je optuženi počinio radnje koje su mu stavljene na teret.

22. Jednako tako i iskazi svjedoka oštećenih autora ili predstavnika izdavačkih kuća, potvrđuju samo činjenicu da oni nisu prenijeli autorska ili izdavačka prava na kopirnicu "In copy" ili bilo koju drugu, koje činjenice ni odbrana nije dovela u pitanje, ali sami po sebi ne predstavljaju dokaz da je optuženi preduzeo radnje koje su mu optužnicom stavljene na teret, budući da su privremeno oduzeti predmeti, koji bi eventualno ukazivali na preduzete nezakonite radnje, označeni kao nezakoniti i da se kao takvi ne mogu koristiti protiv optuženog.

23. Pored istaknutog, odbrana optuženog D.Ć., dovela je u pitanje i zakonitost radnji otvaranja i pregledanja privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije u smislu odredbe iz člana 71. ZKP BiH, čime je zapravo osnovano doveden u pitanje i identitet privremeno oduzetih predmeta, kao i njihovo korištenje u krivičnom postupku protiv optuženog D.Ć..

24. Naime, odredbom člana 71. stav 1. i 2. ZKP BiH, propisano je da otvaranje i pregledanje privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije vrši tužitelj, te da je njegova dužnost da o tom postupku (otvaranju i pregledu) obavijesti fizičku ili pravnu osobu od koje je predmet oduzet, sudiju za prethodni postupak i branioca. Odsustvo navedenih osoba (fizičke ili pravne osobe od koje je predmet oduzet, sudije za prethodni postupak i branioca) ne sprječava tužitelja da izvrši otvaranje i pregledanje privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije, ali će u zapisniku o otvaranju i pregledanju privremeno oduzetih predmeta i dokumentacije tužitelj naznačiti osobe koje su, u skladu dužnosti obavještavanja

iz člana 71. stav 2. ZKP BiH, prisustvovala ovoj radnji, odnosno njihovo odsustvovanje, uz napomenu da su navedene osobe uredno obaviještene. Također, u zapisniku o otvaranju i pregledanju mora se unijeti u kakvom stanju je nađen omot, odnosno pečat.

25. Ovoj radnji mogu prisustvovati vještaci ili stručne osobe, ako je njihova prisutnost potrebna zbog davanja nalaza i mišljenja, odnosno zbog pružanja odgovarajuće stručne pomoći (npr., tačnog popisa oduzetih predmeta i dokumentacije), što je u konkretnom predmetu i bilo potrebno, obzirom da je i sama tužiteljica u toku pretresa izjavila da se radilo predmetima za čije otvaranje je bila potrebna stručna pomoć.

26. Uvidom u predmetni sudski spis, a i prema kazivanju postupajuće tužiteljice apelaciono vijeće se uvjerilo da nadležni tužitelj uopće nije izvršio radnje iz člana 71. ZKP BiH, te da je takvo postupanje izostalo upravo iz razloga što se radilo o oduzetim predmetima koje je trebalo vještačiti i koji su kao takvi odmah i poslani na vještačenje bez prethodno potrebnog obaveznog otvaranja privremeno oduzetih predmeta.

27. Dakle, nesporno je da nadležni tužitelj u konkretnom slučaju nije izvršio otvaranje i pregled predmeta privremeno oduzetih od optuženog, a po osnovu imperativnih odredaba člana 71. stav 1. i 2. ZKP BiH. Osim toga, nesporno je, a što je osnovano ukazivano i žalbom branioca optuženog D.Č. da u pogledu nepoštivanja odredaba člana 71. ZKP nisu niti otklonjene razumne sumnje u pogledu identiteta 228 privremeno oduzetih predmeta od optuženog, tačnije knjiga i autora navedenih u specifikaciji, koje su samo bročano navedene u izreci pobijane presude, bez tačne naznake o kojim knjigama se radi.

28. Da se radi o povredi koja sa sobom nosi ozbiljne posljedice, ukazuje i odluka Ustavnog suda BiH broj AP 291/08 od 19. novembra 2011. godine, a iz koje proizilazi da se radnja dokazivanja, tačnije otvaranje privremeno oduzetih predmeta ima posmatrati kao radnja uviđaja, te da su odredbe koje propisuju otvaranje privremno oduzetih predmeta imperativnog karaktera, kao i da nepoštivanje istih dovodi u sumnju identitet oduzetih predmeta, što može, u cjelini posmatrano, učiniti te predmete nevaljanim dokazima.

29. Imajući u vidu karakter navedenih propusta učinjenih u preduzimanju spomenutih procesnih radnji, ovo vijeće nalazi da je neodrživ stav Tužilaštva, kao i zaključak iz prvostepene presude, da se radi o takvim propustima koje ne dovode u pitanje njihovu pravnu valjanost i zakonitost, te da su navedene procesne radnje izvedene na način koji nije u suprotnosti sa odredbama iz članova 58. i 71. ZKP BiH, kao ni dosadašnjom praksom u njihovoj primjeni.

30. Stoga, imajući u vidu da je pretres izvršen na temelju naredbe Suda Bosne i Hercegovine koja nije mogla predstavljati zakonski osnov za pretresanje, što je samoj radnji pretresanja dalo nezakonit karakter, kao i svim dokazima nastalim po tom osnovu, kao i propuste u smislu odredbe iz člana 71. ZKP BiH, a u nedostatku drugih dokaza koji bi na nesumnjiv način potvrdili krivnju optuženog za učinjene krivičnopravne radnje koje su mu stavljene na teret, valjalo je na osnovu odredbe člana 284. tačka c) ZKP BiH, donijeti presudu kojom se optuženi D. Č. oslobađa od optužbe.

31. Najzad, kada je u pitanju izricanje mjere bezbjednosti, oduzimanje privremeno oduzetih predmeta predviđene u članu 243. stav 6. i član 74. KZ BiH, ovo vijeće je ocijenilo da u predmetnom slučaju nema osnova za njeno izricanje, a imajući u vidu osnovnu odredbu iz člana 3a KZ BiH koja je kao takva univerzalnog karaktera, u kojoj jasno stoji da se kazna, ni bilo koja druga krivična sankcija (dakle, ni mjere bezbjednosti), ne mogu izreći ukoliko nije utvrđena krivnja učinioca.

32. Na osnovu odredbe člana 189. stav 1. Zakona o krivičnom postupku Bosne i Hercegovine, budući da je donesena presuda kojom se optuženi oslobađa optužbe, troškovi krivičnog postupka iz člana 185. stav 2. tač. a) do f), kao i nužni izdaci optuženog i nužni izdaci i nagrada njegovog branioca, padaju na teret budžetskih sredstava ovog Suda.⁴⁸⁹

Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 014794 14 K od 12. 06. 2014. godine

Stav autora jeste da za pravilno razumijevanje i analizu gore navedene presude, iznesena odabrani dijelovi obrazloženja gore navedene presude na način koji slijedi.

U Obrazloženju gore navedene presude, sud, između ostalog, navodi:

“Nesporne činjenice

U toku postupka među stranka nije bilo sporno da je dana 17.04.2010. godine u organizaciji “BM Radija” i optuženog R. S., kao lica ovlaštenog za zastupanje “BM Radija”, u Gradskoj areni u Zenici održan solistički koncert Željka Samardžića, u okviru manifestacije “BM Music Night”, povodom obilježavanja 13. rođendana “BM Radija”. Nije sporno da je Željko Samardžić na navedenom koncertu, pored svojih autorskih djela, izvodio i muzička djela drugih autora. Takođe, nije sporno da autori čija su djela izvođena imaju zaključene ugovore o autorskom djelu sa Organizacijom muzičkih autora Srbije – SOKOJ-em, kao ni činjenica da je između Agencije za zastupanje i zaštitu autorskih prava “Sine Qua Non” d.o.o. Sarajevo i SOKOJ-a zaključen Ugovor o uzajamnom zastupanju.

Sporne činjenice

Sporno između optužbe i odbrane jeste to da li je optuženi u svojstvu organizatora koncerta imao zakonsku obavezu da pribavi dozvolu od Agencije “Sine Qua Non” za održavanje solističkog koncerta Željka Samardžića i da plati pripadajuće naknade za autore muzičkih djela izvedenih na koncertu, odnosno da li je Željko Samardžić mogao na optuženog prenijeti prava za koncertno izvođenje predmetnih autorskih djela.

Uvidom u ovjerenu fotokopiju Rješenja Instituta za standarde, mjeriteljstvo i intelektualno vlasništvo broj IP 5694/02-01 SŽ od 04.06.2002. godine, Sud je utvrdio da se navedenim

⁴⁸⁹ Drugostepena presuda Apelacionog vijeća Suda Bosne i Hercegovine broj: S1 3 K 008393 13 Kžk od 09. 12. 2013. godine.

Rješenjem odobrava Agenciji "Sine Qua Non" d.o.o. iz Sarajeva zastupanje i zaštita autorskih prava. Prigovor odbrane da je Rješenjem Instituta za standarde, mjeriteljstvo i intelektualno vlasništvo o dozvoli za kolektivno ostvarivanje prava autora muzičkih djela od 21.06.2012. godine ("Službeni glasnik BiH" br. 55/12) Agenciji za zastupanje i zaštitu autorskih prava "Sine Qua Non" d.o.o. iz Sarajeva, oduzeta dozvola u dijelu koji se odnosi na kolektivno ostvarivanje prava autora na osnovu punomoći autora, punomoći organizacije autora ili drugih nosilaca autorskih prava, nije od značaja u ovoj pravnoj stvari zbog toga što je Agencija "Sine Qua Non" u vrijeme izvršenja krivičnog djela, dakle 2010. godine, imala dozvolu za obavljanje navedene djelatnosti.

Na osnovu dokaza izvedenih na glavnom pretresu, Sud je utvrdio da je Željko Samardžić na koncertu održanom dana 17.04.2010. godine izveo djela sljedećih autora: "Posle duge veze", autor muzike Perišić Aleksandar, autor aranžmana Abadić Dejan i autor teksta Tucaković-Radulović Marina, "Živi bili pa videli", autor muzike Perišić Aleksandar, autor aranžmana Aleksov Aleksandar i autor teksta Tucaković-Radulović Marina, "Sve si mi naplatila", autor muzike Brajović Dragan, autor aranžmana Abadić Dejan i autor teksta Brajović Dragan, "Grlica", autor muzike i aranžmana Radulović Aleksandar, a autor teksta Tucaković-Radulović Marina, "Sve je surovo", autor muzike Dragić Saša, autor aranžmana Abadić Dejan i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Ne žalim", autor muzike i teksta Brajović Dragan, autor aranžmana Abadić Dejan, "Mesec u vodi", autor muzike i teksta Brajović Dragan, a autor aranžmana Abadić Dejan, "Ja te volim više", autor muzike Dragić Saša, autor aranžmana Aleksov Aleksandar i autor teksta Dragić Saša i Marina Tucaković-Radulović, "Ovo malo duše", autor muzike i teksta Brajović Dragan, a autor aranžmana Abadić Dejan, "Nemam ja toliko kofera", autor muzike Lesendrić Zoran, autor aranžmana Abadić Dejan i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Zaljubljuje se u mene", autor muzike Perišić Aleksandar, autor aranžmana Aleksov Aleksandar i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Udala se moja crna draga", autor muzike Lesendrić Zoran, autor aranžmana Abadić Dejan i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Ohladi", autor muzike Simić Srđan, autor aranžmana Abadić Dejan i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Da me nije", autor muzike i aranžmana Radulović Aleksandar, a autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Ljubavnik", autor muzike i teksta Brajović Dragan, a autor aranžmana Abadić Dejan, "Stani mi na crtu", autor muzike i teksta Brajović Dragan, a autor aranžmana Abadić Dejan, "Zato kradem", "Nije moje da znam", autor muzike i teksta Brajović Dragan, a autor aranžmana Abadić Dejan, "Stari lav", autor muzike Dragić Saša, autor aranžmana Aleksov Aleksandar i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Nakon toliko godina", autor muzike i teksta Brajović Dragan, a autor aranžmana Abadić Dejan, "Mogu još da poludim", autor muzike Dragić Saša, autor aranžmana Abadić Dejan i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Ja kunem se u ljubav", autor muzike Perišić Aleksandar, autor aranžmana Negovanović Vladimir i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Sipajte mi još jedan viski", autor muzike i aranžmana Radulović Aleksandar, a autor teksta Marina Tucaković-Radulović, "Pokaži mi šta

znaš”, autor muzike Dragić Saša, autor aranžmana Aleksov Aleksandar i autor teksta Marina Tucaković-Radulović i Jorgovanović Ljiljana, “Ljubavna adresa”, autor muzike Perišić Aleksandar, autor aranžmana Aleksov Aleksandar i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, “Lovac na potezu”, autor muzike i aranžmana Radulović Aleksandar, a autor teksta Marina Tucaković-Radulović, “Ne daj da te rade”, autor muzike Perišić Aleksandar, autor aranžmana Abadić Dejan i autor teksta Marina Tucaković-Radulović, “Prava ljubav godine ne broji”, autor muzike i teksta Brajović Dragan, a autor aranžmana Abadić Dejan, te “Dajte jednu lošu”, autor muzike i teksta Brajović Dragan.

Uvidom u ugovore autora sa SOKOJ-em, Sud je utvrdio da su ovi autori zaključenim ugovorima na SOKOJ prenijeli ostvarivanje i zaštitu svojih autorskih prava. U članu 4. Ugovora koji su autori muzičkih djela izvedenih na koncertu 17. 04. 2010. godine zaključili sa SOKOJ-em navodi se: “Autor - nosilac autorskog prava se obavezuje da neće ovlastiti ni jedno drugo fizičko lice ili pravno lice da ostvaruje njegova autorska prava u zemlji i/ili inostranstvu, niti da će to činiti individualno, za vrijeme trajanja ovog ugovora”. Saglasno ovoj odredbi, autori nisu mogli svoja autorska prava prenijeti na Željka Samardžića bez prethodne saglasnosti SOKOJ-a. Samim tim se ni izjava Željka Samardžića od 12. 04. 2010. godine, čak i da izričito sadrži takvu odredbu, ne bi mogla prihvatiti kao osnov za oslobađanje optuženog od odgovornosti. Uvidom u ugovor koji je organizator koncerta / BM Radio) zaključio sa “Of sound International“, kao suorganizatorom, Sud je utvrdio da ne postoji odredba kojom se suorganizator obavezuje da osigura odobrenja od autora čija će djela izvoditi Željko Samardžić. Suorganizator je članom 3. preuzeo obavezu da takvo odobrenje pribavi samo od Željka Samardžića za djela čiji je on autor.

Iz dokaza Tužilaštva izvedenih na glavnom pretresu (ovjerene fotokopije Akta Agencije “Sine Qua Non“ broj: D040-1-LL/10 od 16. 04. 2010. godine i ovjerene fotokopije Akta navedene Agencije broj: D041-1-LL/10 od 26.04.2010. godine), kao i iskaza svjedoka A.H.H., proizilazi da je Agencija “Sine Qua Non“ nedvosmisleno obavijestila optuženog da su autori pjesama koje će izvoditi Željko Samardžić članovi organizacije SOKOJ, kojoj su autori povjerali ostvarivanje svojih prava, te da članove SOKOJ-a na teritoriji BiH zastupa isključivo “Sine Qua Non“, tako da ne postoji mogućnost da interpretator pribavi dozvolu ovih autora za izvođenje na svojim koncertima, jer ti autori svoja prava ostvaruju isključivo kolektivno preko SOKOJ-a i preko “Sine Qua Non“ za BiH, a ne individualno. U navedenom Aktu od 16. 04. 2010. godine se ističe i da potvrda koju je priložio Željko Samardžić nije validna. Optuženi R.S. je pozvan na zaključenje ugovora sa zastupnikom autora, kao i na plaćanje autorske naknade i dostavu programa izvedenih djela najkasnije do 30. 04. 2010. godine, na koji poziv se oglasio.

Na osnovu izvedenih dokaza Sud je zaključio da je Tužilaštvo van razumne sumnje dokazalo da je optuženi počinio krivično djelo koje mu se stavlja na teret.⁴⁹⁰

⁴⁹⁰ Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 014794 14 K od 12. 06. 2014. godine.

Trećestepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 009355 13 Kžž od 19. 06. 2013. godine

U Obrazloženju gore navedene Odluke, Sud je zauzeo stav u vezi načina i forme tj. kako autor može dati saglasnost u smislu Zakona o autorskom i srodnim pravima i Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, tj. da se ista mora dati u pismenoj formi, te su odabrani dijelovi obrazloženja na način kako slijedi:

“Trećestepeno vijeće cijeni ispravnim zaključak drugostepenog vijeća da se pojam odobrenje iz odredbe člana 243. stav 1. KZ BiH ima tumačiti kao pravni posao koji mora biti zaključen u pismenoj formi. Na to upućuje i odredba člana 80. stav 1. ZASP-a kojom je propisano da “Pravni poslovi kojima se prenose autorska imovinska prava ili druga prava autora, ili kojima se daju dozvole za iskorišćavanje autorskih djela moraju biti u pisanoj formi, osim ako ovim zakonom nije drugačije određeno“, kao i stavom 2. istog člana. S tim u vezi, a obzirom da se u konkretnom slučaju radi o imovinskim pravima, a na što upućuje i član 20. stav 1. i 2. ZASP-a, proizlazi obaveza zaključivanja izdavačkog ugovora u pisanoj formi jer samo na taj način autor/koautor može zaštititi svoja imovinska prava koja mu kao stvaraocu nedvojbeno pripadaju, a u konkretnom slučaju to je pisano odobrenje u vidu izdavačkog ugovora kako to pravilno zaključuje drugostepeno vijeće. Stoga, neosnovano je pozivanje odbrane na odredbu člana 80. stav 2. koja propisuje da će pravni posao koji nije propisan u pisanoj formi biti valjan ako su ugovorne strane u cjelini ili pretežnom dijelu ispunile svoje obaveze, jer nije dokazano da su ugovorne strane to i učinile. Posebno treba imati u vidu, da oštećeni nije bio zadovoljan ponuđenim ugovorom, a iz čega proizlazi da se ugovorne strane nisu sporazumjele o bitnim sastojcima ugovora, a što je pretpostavka da bi određeni neformalni pravni posao mogao proizvoditi pravna dejstva. Izuzetak od pisane forme sadržan je u članu 88. ZASP-a kojim je propisano da “Izdavački ugovor o izdavanju članaka, crteža i drugih autorskih djela u dnevnoj i periodičnoj štampi ne mora da bude u pisanoj formi“, a o čemu u ovom konkretnom slučaju nije riječ, tako da se žalbeni prigovori odbrane u smislu postojanja odobrenja za stavljanje u promet knjige oštećenog, odbijaju kao neosnovani.”⁴⁹¹

U stavu 2. je inkriminisano krivično djelo koji propisuje da će se kazniti izvršilac krivičnog djela koji bez odobrenja umjetnika izvođača, odnosno lica koje je ovlašteno dati odobrenje, kada je prema odredbama zakona Bosne i Hercegovine ono potrebno ili protivno njihovoj zabrani, snimi, reproducira, umnoži, stavi u promet, iznajmi, uveze, prenese preko državne granice, prikaže, izvede, odašilje, prenese, učini dostupnim javnosti ili na drugi način upotrijebi izvedbu umjetnika izvođača.

Ovim djelom sankcioniše se ponašanje kojim se povređuju imovinska prava i umjetnika izvođača, na isti način kao i autora ili drugog nosioca autorskog prava. Imovinsko pravo, kao objekat zaštite ovog oblika krivičnog djela, osigurava umjetniku izvođaču isključivo

⁴⁹¹ Trećestepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 009355 13 Kžž od 19. 06. 2013. godine.

pravo na iskorištavanje djela (emitiranje izvođenja, saopštavanje javnosti izvođenja putem zvučnika ili drugih tehničkih naprava izvan prostorija ili mjesta izvođenja, zvučno i vizuelno simanje izvođača, umnožavanje snimljenog izvođenja, stavljanje u promet originala ili umnožavanje primjeraka snimljenog izvođenja, pravo uvoza i iznajmljivanja, kao i pravo na naknadu u slučaju sekundarnog korištenja).

Na vrlo sličan način kao i autorsko pravo, prava umjetnika izvođača sastoje se od dvije komponente: 1) imovinska prava i 2) moralna prava. Budući da je objekat zaštite ovog oblika krivičnog djela imovinska prava umjetnika izvođača koja osiguravaju umjetniku izvođaču isključivo pravo na iskorištavanje djela (emitovanje izvođenja, saopštavanje javnosti, izvođenja putem zvučnika ili drugih tehničkih naprava izvan prostorija ili mjesta izvođenja, zvučno i vizuelno snimanje izvođenja, umnožavanje snimljenog izvođenja, stavljanje u promet originala ili umnoženog primjerka snimljenog, stavljanje u promet originala ili umnoženog primjerka snimljenog izvođenja, pravo uvoza i iznajmljivanja, kao i pravo na naknadu u slučaju sekundarnog korištenja) (Babić *et al*, 2005, str. 784).

Radnja izvršenja djela sastoji se od različitih vidova upotrebe izvedbe umjetnika izvođača bez odobrenja umjetnika izvođača ili lica koje je ovlašteno dati odobrenje (Babić *et al*, 2005, str. 784).

Za stav 2. ovog krivičnog djela propisana je ista kazna kao i za stav 1. odnosno novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

SUDSKA PRAKSA SUDA BiH

za krivično djelo iz člana 243. stav 1. u vezi sa stavom 2. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

Postupanje sa direktnim umišljajem predstavlja nužni uslov za ostvarivanje obilježja krivičnog djela nedozvoljene upotrebe autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača iz člana 243. stav 1. i člana 243. stav 2. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, a potrebno je da izvršilac bez odobrenja autora ili drugog nosioca autorskog prava, odnosno lica koje je ovlašteno dati odobrenje, kada je odobrenje prema zakonu potrebno, stavi u promet ili na drugi način upotrijebi autorsko djelo.

Tako je Sud Bosne i Hercegovine u predmetu broj S1 3 K 003693 11 Kps od 16. 05. 2011. godine donio presudu da je optuženi S.S. u periodu od 2009. do 2011. godine putem VEB stranice www.....com. oglašavao prodaju nelegalno umnoženog autorskog djela pod nazivom "kur'anska razglednica BiH", DVD Kur'an u trajanju od 60 sati, autora K.S. i S.N., te primao narudžbe na objavljenu E-mail adresu: eliman.....com... i telefonski broj, da bi potom navedene primjerke bez odobrenja autora stavljao u promet na način da je iste preporučenom pošiljkom slao na adresu naručioca po cijeni od 115,00 KM, sve protivno

odredbama člana 20. Zakona o autorskim i srodnim pravima BiH (Službeni glasnik BiH br. 63/10).⁴⁹²

Isto tako, u predmetu Suda Bosne i Hercegovine, broj S 1 3 K 001990 11 K optuženi B. D. je neutvrđenog dana u drugoj polovini 2010. g. u Štampariji "L.." u mjestu ulica .., kao vlasnik i direktor navedene štamparije, protivno članu 15. i 20. Zakona o autorskim pravima i srodnim pravima u BiH (Službeni glasnik BiH, br. 63/10), bez odobrenja autora i izdavača umnožavao i stavljao u promet razne vrste autorskih djela među kojima udžbenike, radne sveske i to: "English adventure 1" AB project 124, "English adventure "A i B" "Project 3", "Reach for the stars" za treći i četvrti razred, "Blue skies", "Open doors" za peti, šesti i sedmi razred, kao i rječnike englesko-bosanskog i bosansko-engleskog jezika, a sve navedeno u potvrdi o privremenom oduzimanju predmeta i spisku oduzetih predmeta od 09. 09. 2010. g. Državne agencije za istrage i zaštitu RU Tuzla, a na štetu IP "Sarajevo Publishing" Sarajevo, "TKP Šahinpašić" Sarajevo, "IK Vrijeme" Zenica i "Nam" Tuzla.⁴⁹³

U predmetu Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 005608 11 Kps optuženi J. D. je tokom 2007. godine i 2008. godine u porodičnoj kući u ul..... u mjestu Bos. Brod, gdje su smještene prostorije preduzeća "Euro..." d.o.o. B.B. uz pomoć odgovarajuće opreme, bez odobrenja autora umnožavao i proizvodio nosače zvuka i slike različitih formata na kojima su fiksirana autorska djela, te iste predmete potom skladištio i vršio njihovu dalju distribuciju po maloprodajnim objektima STR "S..." u vlasništvu njegove majke, na području B. B. sve protivno članu 34. Zakona o autorskim pravima i srodnim pravima u BiH (Službeni glasnik BiH, br. 7/02), pa je tako u prostorijama firme dana 11. 10. 2007. g. i 22. 07. 2008. g. pronađeno i privremeno oduzeto 1030 komada nosača zvuka CD, 35 pakovanja i 146 pojedinačnih omota za nosače slike i zvuka te računarski procesor "Super power", računarski procesor "Gigabyte", štampač, "Canon pixma", mašina "Tape-matic 2002" (punilica kasete), statični audio master sa oznakom "Brumatech" korišteni za proizvodnju navedenog materijala, a u skladišnom prostoru u ulici Ž. M, dana 22. 07. 2008. g. pronađeno i privremeno oduzeto 21 pakovanje i 790 pojedinačnih omota za nosače slike i zvuka sa naslovima različitih autorskih djela.⁴⁹⁴

Stavom 3. ovog krivičnog djela propisano je da će se kazniti onaj ko u namjeri da omogući neovlaštenu upotrebu autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača proizvede, uveze, prenese preko državne granice, stavi u promet, iznajmi, omogući drugome upotrebu ili korištenje bilo koje vrste opreme ili sredstva kojem je osnovna ili pretežna svrha omogućiti neovlašteno otklanjanje ili osujećivanje kojeg tehničkog sredstva ili računarskog programa namijenjenog zaštitu prava autora ili umjetnika izvođača od neovlaštene upotrebe.

⁴⁹² Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 003693 11 Kps od 16. 05. 2011. godine.

⁴⁹³ Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S 1 3 K 001990 11 K.

⁴⁹⁴ Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 005608 11 Kps.

Krivično djelo čini svako *ko omogućava* neovlaštenu upotrebu autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača na način da proizvede, uveze, prenese preko granice, stavi u promet, iznajmi ili omogući drugom upotrebu ili korištenje opreme ili sredstava kojem je osnovna ili pretežna svrha omogućiti neovlašćeno otklanjanje kojeg tehničkog sredstva ili računskog programa namijenjenog zaštiti prava autora ili umjetnika izvođača od neovlaštene upotrebe. Radnje izvršenja krivičnog djela su određene alternativno i poduzimanje bilo koje od radnji predstavlja krivično djelo koje može počiniti svako lice. Krivično djelo može se počiniti samo sa direktnim umišljajem i izvršilac treba postupati s ciljem da omogući neovlaštenu upotrebu autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača.

Budući da je radnja izvršenja krivičnog djela određena alternativno, preduzimanje bilo koje od predviđenih radnji koje se direktno ili indirektno sastoje od omogućavanja upotrebe ili korištenja sredstava ili opreme kojima je osnovna ili pretežna svrha: omogućiti neovlašćeno otklanjanje ili osujećivanje bilo kojeg tehničkog sredstva ili kompjuterskog programa namijenjenog zaštiti prava autora ili umjetnika izvođača od neovlaštene upotrebe, vrši se izvršenje ovog krivičnog djela. Radi se o sredstvima i opremi kojima se primjerice vrši neovlašćeno dekodiranje tzv. "probijanje" zaštite na stvarima u koje su ugrađena zaštićena autorska djela i izvedbe i sl. ili na napravama pomoću koji se upotrebljavaju zaštićena autorska djela i izvedbe. Krivično djelo može izvršiti svaka osoba (*lat. delicta communia*) i može se izvršiti samo sa *direktnim umišljajem*. Izvršilac treba da postupi sa ciljem da omogući neovlaštenu upotrebu autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača (Babić *et al*, 2005, str. 785).

Može se reći da je ovdje riječ o deliktu prepriči koju pojedini autori svrstavaju i u određene pripremne radnje za izvršenje osnovnih oblika ovog krivičnog djela. Naime, u oblasti zaštite autorskih i srodnih prava koriste se određene tehničke mjere zaštite koje spadaju u tehnoprevenciju i koje su efikasno sredstva za sprečavanje povrede autorskih i srodnih prava. Međutim, sa razvojem tih mjera razvijaju se i uređaji i sredstva namijenjeni za uklanjanje tih tehničkih mjera zaštite od strane onih koji vrše povredu autorskih i drugih srodnih prava, tako da je više nego opravdano da se inkriminšu kako radnje za upotrebu tih sredstava, tako i radnje kojima se ta sredstva pribavljaju, stavljaju u promet i slično (Stojanović, 2012, str. 590).

Za ovo krivično djelo propisana je ista kazna kao i za stav 1. i 2. odnosno novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

Stavom 4. propisano je da će se kazniti lice kod kojeg se zateknu predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje, ili su nastali krivičnim djelom iz st. 1. do 3. ovog člana, a koja je to znala ili mogla ili bila dužna znati.

Ovom inkriminacijom predviđen je poseban oblik krivičnog djela prikrivanja, tako da djelo čini lice kod koga se zateknu predmeti, koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za činjenje krivičnog djela ili su nastala krivičnim djelom, pod uslovom da su za to znali, mogli ili bili dužni znati. Zakon razlikuje dvije vrste predmeta i to *predmete koji su*

namijenjeni ili upotrebljeni za činjenje krivičnog djela (npr. komore za snimanje, fotoaparati, specijalne prese za reprodukciju, kompjuteri i sl), a drugu vrstu čine *predmeti nastali izvršenjem krivičnog djela* i predstavljaju neposredni proizvod procesa činjenja djela (filmske vrpce, gramofonske ploče, CD, CD-romovi, video-diskovi, video-vrpce i sl.). Izvršilac krivičnog djela odgovara ukoliko je znao o vrsti, porijeklu, odnosno namjeni predmeta, ali krivica postoji i ukoliko je izvršilac postupao iz nehata (mogao znati ili bio dužan znati).

Za ovakvo postupanje zaprijećena je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci. Možemo da zaključimo da poseban oblik krivičnog djela prikrivanja iz stava 4. predstavlja lakši oblik ovog krivičnog djela za koje je zaprijećena blaža kazna u odnosu na prethodna 3 stava za ovo krivičnog djela.

SUDSKA PRAKSA

za krivično djelo iz člana 243. stav 4. Krivičnog zakona BiH Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 000936 10 K od 10. 11. 2010. godine

Gore navedena presuda predstavlja jedinu presudu koja obuhvata krivično djelo iz člana 243. stav 4. Krivičnog zakona BiH i iz tog razloga, da bi poslužila i kao primjer sudijama i svim drugim zainteresovanim, autori su donijeli odluku da citiraju veći dio dispozitiva i obrazloženja gore navedene presude.

Dispozitivom gore navedene presude optuženi se oglašava krivim što je:

Dana 23. 01. 2010. godine, H.N. na pijaci "Arizona" kupio 4559 nosača zvuka i slike različitog sadržaja i to; 2319 komada muzičkih CD-ova raznih izvođača i 2240 komada DVD-ova igranih i animiranih filmova raznih naslova i autora, a sve kako bi iste stavio u promet na svom štandu na pijaci "Heco prom" u Sarajevu, pri tome znajući da se radi o nedozvoljenim tzv. "piratskim" primjercima, koji su nastali protivno članu 34. Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH ("Sl. glasnik BiH br. 7/02), odnosno bez odobrenja autora ili drugog nosioca autorskog prava, odnosno osobe koja je ovlaštena dati odobrenje prema zakonu BiH, pa navedene CD-ove i DVD-ove nakon što ih je kupio, utovarao u gepek i na zadnje sjedište putničkog motornog vozila marke "Audi", reg. br. 495-K-007 vl. E. Đ., a E. Đ. potom, navedene CD-ove i DVD-ove, zajedno sa H.N. povezoao svojim vozilom u pravcu Sarajeva, i ako je s obzirom na veliku količinu istih i mjesto na kojem su kupljeni – pijaca "Arizona", znao da se radi o nedozvoljenim tzv. "piratskim" primjercima koji su nastali protivno članu 34. Zakona o autorskom pravu i srodnim prava u BiH ("Sl. glasnik BiH" br. 7/02), odnosno bez odobrenja autora ili drugog nosioca autorskog prava, odnosno osobe koja je ovlaštena dati odobrenje prema zakonu, da bi na magistralnom putu Doboj–Tuzla, u mjestu Poljice, prilikom saobraćajne kontrole bili kontrolisani i od strane radnika PS Doboj koji su izvršili oduzimanje navedenih nedozvoljenih primjerala nosača zvuka i slike.

Dakle, H.N. nabavio i držao predmete za koje je znao da su nastali učinjenjem krivičnog djela nedozvoljeno korištenje autorskih prava iz člana 243. stav 1. KZ-a BiH, a E.Đ. stavio H.N. na raspolaganje sredstvo za izvršenje krivičnog djela,

Čime je počinio krivično djelo nedozvoljeno korištenje autorskih prava iz člana 243. stav 4. KZ-a BiH u vezi sa članom 31. KZ BIH, a sve u vezi sa Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 7/02).

Pa mu Sud, na osnovu istog zakonskog propisa te uz primjenu člana 59. a u vezi sa članom 58. KZ BiH, i z r i č e: UVJETNU OSUDU kojom se optuženom E.Đ., zbog krivičnog djela nedozvoljeno korištenje autorskih prava iz člana 243. stav 4. KZ-a BiH u vezi sa članom 31. KZ BIH, a sve u vezi sa Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH ("Službeni glasnik BiH", broj 7/02) u t v r đ u j e: KAZNA ZATVORA U TRAJANJU OD 6 (šest) MJESECI i istovremeno određuje da se ova kazna neće izvršiti ukoliko optuženi u roku od 3 (tri) godine od dana pravomoćnosti ove presude ne učini novo krivično djelo.

Na osnovu člana 188. stav 1. ZKP BiH, optuženi se obavezuje naknaditi troškove krivičnog postupka u iznosu od 200,00 KM u roku od 30 dana računajući od dana pravosnažnosti presude.⁷⁴⁹⁵

U OBRAZLOŽENJU gore navedene presude, između ostalog, u pogledu materijalnog prava i pravnih standarda, krivice učinioca i odmjeravanja kazne navedeno je sljedeće:

Relevantno materijalno pravo

Član 243. stav 4. KZ BiH, "Osoba kod koje se zateknu predmeti koji su bili namijenjeni ili uporiježbljeni za učinjenje, ili su nastali krivičnim djelom iz stava 1. do 3. ovog člana, a koja je to znala ili mogla ili bila dužna znati, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do šest mjeseci."

Član 31. KZ BiH, "Ko drugom s umišljajem pomogne u učinjenju krivičnog djela, kazniće se kao da ga je sam učinio, a može se i blaže kazniti."

Član 34. Zakona o autorskim pravima i srodnim pravima u BiH.

Autor ima isključivo pravo da daje odobrenje za objavljivanje, reprodukovanje, stavljanje u promet originala ili umnoženih primjeraka djela uključujući i njihov uvoz, javno predstavljanje, javno izvođenje, emitovanje, saopćavanje javnosti, prevođenje, prilagođavanje, recitovanje ili iskorištavanje djela u bilo kojem drugom obliku, ako ovim zakonom nije drugačije određeno.

Pravni standardi

- 1. Standard dokazivanja: Sudska praksa je za osuđujuću presudu definisala standard "dokaza van razumne sumnje". Prema opšteprihvaćenom stanovištu, dokazi van*

⁴⁹⁵ Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 000936 10 K od 10. 11. 2010. godine.

razumne sumnje su dokazi na osnovu kojih se pouzdano može zaključiti da postoji veći stepen vjerovatnoće da je optuženi počinio krivično djelo.

2. *Pravo na odbranu: Sud konstatuje da je optuženi u toku cijelog postupka imao branioca i koristio mogućnost da predlaže i izvodi dokaze. Svi dokazi na koje se Sud poziva izvedeni su na javnoj raspravi. Optuženi je imao priliku da ispita i ospori sve predložene dokaze.*
3. *Razmatranje i ocjena dokaza: Sud je imao u vidu i cijenio sve izvedene dokaze, ali će u ovoj presudi obrazlagati i iznositi zaključke samo o činjenicama koje su od suštinske važnosti za odluku. Sud podsjeća da član 15. ZKP BiH predviđa princip slobodne ocjene dokaza, što znači da je ocjena dokaza oslobođena formalnih pravničkih pravila koja bi a priori određivala vrijednost pojedinih dokaza. Uspostavljajući ovaj princip zakonodavac je dao neophodnu slobodu sudskoj vlasti i pokazao povjerenje u prosudbenu moć sudija.”*

Krivična odgovornost

Način izvršenja djela, a posebno okolnosti pod kojima je optuženi preduzeo radnje izvršenja krivičnog djela, predstavljaju pouzdani osnov za zaključak da je optuženi bio svjestan svog djela i htio njegovo izvršenje, dakle da je postupao sa umišljajem.

Kazna

Prilikom odmjeravanja i individualizacije kazne, Sud je imao u vidu težinu krivičnog djela i značaj zakonom zaštićenog dobra, te svrhu kažnjavanja koju ima u vidu član 39. KZ BiH. Sud je posebno cijenio okolnosti pod kojima je krivično djelo učinjeno. Od olakšavajućih okolnosti Sud je cijenio činjenicu da je optuženi mlad čovjek, porodičan, otac dvoje malodobne djece, te da se korektno ponašao u toku suđenja. Kao otežavajuću okolnost na strani optuženog sud je posebno cijenio činjenicu da je optuženi osuđivan i to za istovršno krivično djelo. Cijeneći sve navedene okolnosti sud je došao do zaključka da će se na optuženog uticati i samo upozorenjem uz prijetnju kaznom da više ne čini krivična djela, čime bi se postigla svrha kažnjavanja u smislu člana 58. KZ BIH. Naime, sud je uvjerenja da će izrečena krivičnopravna sankcija doprinijeti da optuženi u budućnosti ne čini druga krivična djela jer mu u protivnom, pod zakonom utvrđenim uslovima, prijeti opozivanje uslovne osude.”⁴⁹⁶

Stavom 5. propisan je kvalifikovani teži oblik ovog krivičnog djela iz st. 1. do 3. ovog člana kada je pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete.

Ovo djelo će postojati ukoliko je krivičnim djelom iz stava 1. do 3. ovog člana prouzrokovana znatna šteta ili pribavljena znatna imovinska korist. Ove vrijednosti su neodređene

⁴⁹⁶ Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 000936 10 K od 10. 11. 2010. godine.

i njihovo određe zavisi o konkretnim društvenim i ekonomskim uslovima, stepenu razvoja privrede i društva uopšte, stepenu inflacije. Prema stavu Opšte sjednice Suda BiH od 07. 07. 2004. godine zakonska obilježje “znatna imovinska korist” postoji kad vrijednost imovinski koristi prelazi iznos od 10.000 KM, dok zakonska obilježje “znatna šteta” postoji kad je prouzrokovana šteta u iznosu većem od 10.000 KM i to u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Drugi uslov koji je potrebno ispuniti za postojanje ovog krivičnog djela je da je izvršilac postupao sa posebnom namjerom (*dolus specialis*) pribavljanja znatne imovinske koristi ili prouzrokovanje znatne imovinske štete (Babić *et al*, 2005, str. 784).

Ovdje je potrebno naglasiti da su se društveni i ekonomski uslovi znatno promijenili u vrijeme pisanja *Priručnika*, a u odnosu na period od prije gotovo 20 godine kada je Opšta sjednica Suda BiH donijela stavove u pogledu zakonsko obilježja “znatne imovinske koristi” i “znatne štete”, da je u ovom trenutku inflacija na poprilično visokom nivou, te da bi trebalo razmotriti da Opšta sjednica Suda BiH donesene novi stav poštujući sadašnje društvene i ekonomske uslove, stepen razvoja privrede i društva uopšte i svakako stepen inflacije u kojem se nalazi ne samo Bosna i Hercegovina već i kompletna Evropa.

Za ovaj kvalifikovani teži oblik krivičnog djela zapriječena je kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina.

SUDSKA PRAKSA

za krivično djelo iz člana 243. stav 5. Krivičnog zakona BiH Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 000079 10 K od 05. 08. 2011. godine

U ovoj presudi možemo da vidimo stav suda Bosne i Hercegovine u pogledu kvalifikovanog oblika krivičnog djela iz člana 243. stav 5. Krivičnog zakona BiH koji glasi da bez odobrenja autora ne može da se vršiti objavljivanje, reprodukovanje, stavljanje u promet originala i umnoženih primjeraka djela, odnosno drugo lice može iskorištavati autorsko djelo samo sa dozvolom autora odnosno nosioca autorskog imovinskog prava, što u konkretnom slučaju u pogledu Microsofta, optuženi nije uradio, odnosno radio bez pribavljanja dozvole autora. Navedena odobrenje je potrebno da se dobije putem ugovora odnosno pismenim putem. Budući da je ovo jedina presuda koji su autori imali mogućnost da analiziraju koji se odnose na kvalifikovani oblik iz krivičnog djela iz člana 243. stav 5. Krivičnog zakona BiH, u istoj je na jedan detaljniji način naveden dispozitiv presude, kao i određeni dijelovi obrazloženja.

Dispozitivom gore navedene presude optuženi se oglašava krivim što je:

“Nakon što je u 2004. i 2005. godini F.G., kao suosnivač i direktor ovlašten za zastupanje bez ograničenja pravnog lica “Witnet “ d.o.o. Tuzla, u namjeri da za ovo pravno lice i za sebe pribavi znatnu imovinsku korist, u ime i za račun ovog pravnog lica potpisao ugovor o isporuci jedinstvenog informacionog sistema sa anexom ovog ugovora kao i anex 1, 2, 3. i 4. ugovora, te poseban ugovor o isporuci licenci Microsoft Office paketa, sa Federalnim

zavodom za zapošljavanje F BiH u kojim je "Witnet" d.o.o. Tuzla označavao kao "Witnet Computer Engineering" d.o.o. Tuzla, i kojim ugovorima se obavezao Federalnom zavodu za zapošljavanje F BiH između ostalog ugraditi licencirane programe MS Office 2003 i Windows server 2003, kao i za ove programe isporučiti licence po ugovorima u ukupnoj vrijednosti od 437.116,80 KM, protivno članu 34, 35. stav 1, 36. stav 1, a u vezi sa članom 6. stav 2. tačka a) tada važećeg Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH, (što je regulisano članovima 20, 21. i 22. u vezi sa članom 4. stav 2. tačka a) novog Zakona o autorskom i srodnim pravima – "Službeni glasnik BiH", broj 63/10), preko šefa servisa koji je davao naloge instalerima koji su u Federalnom zavodu za zapošljavanje FBiH na području cijele Bosne i Hercegovine instalirali ove programe, naložio da bez odobrenja autora vlasnika programa Microsoft Corporacion USA instaliraju umnožene kopije programa, pa je tako instalirano 150 kopija programa MS Office 2003, 74 kopije Windows servera 2003 i samo 5 licenciranih Windows servera 2003 sa naljepnicama COA, da bi nakon instaliranja istih Federalnom zavodu za zapošljavanje F BiH dostavio kao pravu krivotvorenu količinsku licencu broj ... za 335 programa MS Office 2003, za koje sve instalirane kopije programa je Federalni zavod za zapošljavanje F BiH "Witnet-u" d.o.o. Tuzla, isplatio iznos od 432.636,00 KM, prodajom kojih je za "Witnet" d.o.o. Tuzla, pribavljena protivpravna imovinska korist u iznosu od 377.772,80 KM, na štetu budžeta Federacije BiH iz kojih sredstava je u prema Ugovorima isplaćen gore navedeni iznos, te istovremeno prouzrokovao znatnu štetu Microsoft Corporacion, USA.

Dakle, bez odobrenja autora, odnosno osobe koja je ovlaštena dati odobrenje, s ciljem pribavljanja znatne imovinske koristi, umnožio i stavio u promet autorsko djelo, čime je za pravno lice i za sebe pribavio znatnu imovinsku korist i prouzrokovao autoru znatnu štetu, Čime je počinio krivično djelo nedozvoljeno korištenje autorskih prava iz člana 243. stav 5. u vezi stava 1. Krivičnog zakona BiH, pa ga Sud, na osnovu člana 42. a u vezi sa članom 39. Krivičnog Zakona BIH O S U D J U J E NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 1 (JEDNE) GODINE

Na osnovu člana 110. i člana 111. Krivičnog zakona BiH kao i člana 392. Zakona o krivičnom postupku BiH optuženi se obavezuje da u korist Budžeta Bosne i Hercegovine plati novčani iznos od 377.772,80 KM (tri stotine sedamdeset sedam hiljada, sedam stotina sedamdeset dvije konvertibilne marke i 80 feninga), koji iznos je srazmjeran imovinskoj koristi pribavljena izvršenjem predmetnog krivičnog djela.

Na osnovu člana 243. stav 6. Krivičnog zakona BIH od optuženog se oduzimaju predmeti izvršenja krivičnog djela i to 20 komada CD-ova – instalacioni kit Microsoft Professional 2003, privremeno oduzeti na osnovu potvrde o oduzimanju predmeta broj 17-02/6-1/09 od 24. 08. 2009. godine, ali se neće uništiti zbog eventualne potrebe korištenja u parničnom postupku koji se vodi kod nadležnog suda u Sarajevu.

Na osnovu člana 198. stav 2. Zakona o krivičnom postupku BiH, u vezi sa članom 112. Krivičnog zakona BiH, oštećeni Microsoft Corporation USA i Zavod za zapošljavanje F BiH upućuju se da imovinskopravni zahtjev mogu ostvariti u parnici.

Na osnovu člana 188. stav 1. ZKP-a BiH optuženi se obavezuje naknaditi troškove krivičnog postupka čiju će visinu Sud odrediti posebnim rješenjem, po pribavljanju potrebnih podataka.”

U obrazloženju gore navedene presude u pogledu pravne kvalifikacije djela, odluke o kazni i odluke o imovinsko-pravnom zahtjevu sud između ostalog navodi:

“Iz svega izloženog, Sud je na nesumnjiv način utvrdio da su se u radnjama optuženog stekli elementi bića krivičnog djela nedozvoljeno korištenje autorskih prava iz člana 243. stav 5. u vezi stava 1. Krivičnog zakona BiH. Ovom odredbom, predmet zaštite su imovinska autorska prava, odnosno zaštita od nedozvoljenog korištenja autorskog djela. Isto se nužno veže za blanketni propis tj. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, koji definiše ko je autor djela, šta je autorsko djelo, šta podrazumijeva autorska imovinska prava, zatim pravo reproduciranja, pravo distribuiranja i dr. Član 6. stav 2. tačka a) Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH, (što odgovara članu 4. stav 2. tačka a) novog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH – “Službeni glasnik BiH“, broj 63/10) , autorskim djelom smatra pisana djela, u koje spadaju i kompjuterski programi, što znači i Microsoft Office 2003 i Windows Server 2003, koji su predmet optužbe, a čiji autor i vlasnik je Microoft Corporation USA. S obzirom na to da je, prema članu 34. ranijeg Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH, propisano da autor ima isključivo pravo da daje odobrenje za objavljivanje, reprodukovanje, stavljanje u promet originala ili umnoženih primjeraka djela i dr, proizlazi da drugo lice može iskorištavati autorsko djelo samo sa dozvolom autora, i navedeno ukazuje da je, za korištenje proizvoda Microsofta kao autora, isti i jedini ovlašten dati odobrenje, što, u konkretnom slučaju, optuženi nije pribavio. Takođe, član 35. ranijeg Zakona propisuje pravo reprodukovanja koje se smatra kao pravo autora da odobri umnožavanje svog djela bez obzira na vrstu, način i postupke, kao i broj umnoženih primjeraka , dok član 36. propisuje pravo stavljanja u promet (distribuiranje), odnosno pravo prepuštanja originala ili kopija djela javnosti putem prodaje ili drugih oblika prijenosa vlasništva, a što je suprotno postupanju optuženog, koji je umnožio i prodao programe Microsofta bez odobrenja ove korporacije. Dakle, sve citirane odredbe jasno propisuju da svako korištenje, reproduciranje i distribuiranje Microsoft programa, mora biti zakonski utemeljeno, a to je, kako je u toku postupka utvrđeno, posjedovanje licenci, odnosno licencnih ugovora koje korisniku daju ovlaštenje za korištenje određenog programa.

Sud je u toku dokaznog postupka saslušao brojne svjedoke i izvršio uvid u obimnu materijalnu dokumentaciju, na osnovu kojih dokaza se sa sigurnošću može zaključiti da je optuženi F.G. naložio instaliranje kopija pomenutih programa i servera, čiji autor je Microsoft Corporation USA, a da za to nije imao odobrenje Microsofta kao autora, dakle

nedozvoljeno koristio autorsko pravo ove korporacije, čime je to autorsko pravo, koje je zagarantovano Zakonom o autorskim srodnim pravima, zloupotrijebljeno. Radnje počinjenja predmetnog krivičnog djela, sastoje se u činjenici da je optuženi F.G. naložio da se umnožene kopije programa Microsoft Office 2003 i Windows Server 2003, čiji je sadržaj bio fiksiran na CD-ovima kao materijalnoj podlozi, instaliraju u Federalnom zavodu za zapošljavanje BiH i tako stavio u promet autorsko djelo, za što je od Federalnog zavoda za zapošljavanje naplaćen gore utvrđeni novčani iznos.

U konkretnom slučaju, uslov za počinjenje ovog krivičnog djela jeste da su naprijed navedene radnje izvršenja krivičnog djela počinjene bez odobrenja autora, odnosno Microsoft Corporation USA, što je Tužilaštvo BiH, prema ocjeni Suda, uspjelo dokazati provođenjem brojnih dokaza, kako subjektivnih, tako i objektivnih. Takođe, provedeni dokazi jasno ukazuju na svijest optuženog F.G. o tome da je znao da se u FZZ ugrađuju kopije a ne licencirani programi, što se posebno odnosi na sadržaj iskaza svjedoka A.J., koji je optuženom ukazao na tu činjenicu, kao i priloženi dokaz odbrane, odnosno Certifikat obuke za specijalistu prodaje proizvoda Microsofta, koji ukazuje da je optuženi F.G. posjedovao viši stepen znanja u vezi o Microsoft proizvoda, pa time i načina pribavljanja licenciranih programa. Očigledno je da je optuženi, na opisani način postupio protivno odredbama članova 34, 35. stav 1, 36. stav 1, a u vezi sa članom 6. stav 2. tačka a) tada važećeg Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima u BiH, (što je regulisano članovima 20., 21. i 22. u vezi sa članom 4. stav 2. tačka a) novog Zakona o autorskom i srodnim pravima - "Službeni glasnik BiH", broj 63/10).

Sud je optuženog F.G. oglasio krivim za kvalificirani oblik predmetnog krivičnog djela, odnosno stav 5. člana 243. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine. Navedena odredba podrazumijeva kumulativno ispunjenje više propisanih uslova a to je da je pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta a učinilac je postupao sa ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete. Da je počinjenja znatna imovinska korist, očigledno proizlazi iz utvrđene protivpravne imovinske koristi za koju je Sud utvrdilo da iznosi 377.772,80 KM, što predstavlja prouzrokovanu štetu za budžet Federacije BiH. Kada se ima u vidu naznačeni iznos, odnosno koliko je Microsoft Corporation USA, kao nosilac autorskog prava, imao pravo naplatiti za svaki instalirani program a nije naplatio, jasno je da je počinjenjem ovog krivičnog djela prouzrokovana i znatna šteta za Microsoft. Sud nalazi da je za počinjenje predmetnog krivičnog djela od strane optuženog nedvojbeno ispunjen i drugi zakonski uslov, a to je da je optuženi F.G. postupao sa posebnom namjerom pribavljanja znatne imovinske koristi jer je, svjestan vrijednosti zaključenih ugovora i visokih ugovorenih iznosa, od početka iskazao namjeru za pribavljanjem znatne imovinske koristi, a kao direktor privrednog društva koje se bavi djelatnošću savjetovanjem i ponudom programske opreme, sasvim sigurno je bio upoznat sa cijenama tih proizvoda u legalnom prometu. Takođe, optuženom F.G. je bilo poznato da su licence krivotvorene jer je, prema prirodi svoga posla, znao kako izgledaju prave licence,

te je, iako svjestan da programe nije platio, iste ipak naplatio kao licencirane programe, iz čega, takođe, proizlazi njegova namjera za pribavljanje znatne imovinske koristi.”

Odluka o kazni

Za počinjeno krivično djelo, Sud je optuženom odmjerio kaznu u granicama zakonom propisane, te mu izrekao kaznu zatvora u trajanju od jedne godine, uzimajući u obzir sve okolnosti koje utiču na visinu kazne, u smislu člana 48. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine. Tako je na strani optuženog od otežavajućih okolnosti sud uzео u obzir stepen svijesti i volje u počinjenju krivičnog djela, pri čemu je iskazao posebnu upornost zaključivši, u dužem vremenskom periodu, više spornih ugovora, zatim bezobzirnost pri učinjenju krivičnog djela, imajući u vidu da je oštećena institucija čiji je osnivač Federacija BiH. Pored toga, cijenjena je i jačina povrede zaštićenog dobra, odnosno visina pribavljene imovinske koristi, /na štetu budžeta F BiH, iako se radi o kvalificiranom obliku počinjenja krivičnog djela, gdje obilježje djela znatna imovinska korist ili znatna šteta, a s obzirom na prilično velik iznos pribavljene koristi u visini od 377.772,80 KM. Nasuprot tome, na strani optuženog, kao olakšavajuća okolnost je cijenjena činjenica da do sada nije osuđivan. Imajući u vidu navedene okolnosti, kao i raspon zapriječene kazne za predmetno krivično djelo (kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina), Sud nalazi da je izrečena kazna zatvora od jedne godine, srazmjerna težini počinjenog krivičnog djela i stepenu krivične odgovornosti optuženog, uz uvjerenje da će se istom postići svrha generalne i specijalne prevencije, odnosno da će se uticati na svijest građana o opasnosti i štetnosti počinjenog krivičnog djela i opravdanosti kažnjavanja učinioca.

Odluka o imovinsko-pravnom zahtjevu

Na osnovu člana 110. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine i člana 111. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, optuženi F.G. je obavezan da u korist Budžeta BiH koristi plati novčani iznos od 377.772,80 KM, koji iznos je srazmjeran imovinskoj koristi pribavljenoj izvršenjem predmetnog krivičnog djela. Naime, članom 110. stav 1. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine propisano da niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom, a uvažavajući činjenicu da je optuženi počinio krivično djelo kojim je pribavio utvrđenu imovinsku korist, to je isti obavezan da plati utvrđeni novčani iznos. Naime, članom 111. stav 1. KZ BiH je propisano da će se učinilac krivičnog djela obavezati na isplatu novčanog iznosa srazmjernog pribavljenoj protivpravnoj imovinskoj koristi, ukoliko oduzimanje nije moguće.”⁴⁹⁷

Gore navedena presuda je potvrđena presudom Apelacionog suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 000079 11 Kž 2 od 29. 12. 2011. godine.

⁴⁹⁷ Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 000079 10 K od 05. 08. 2011. godine.

Stavom 6. ovog krivičnog djela propisano je da se predmeti namijenjeni ili upotrijebljeni za počinjenje krivičnog djela ili predmeti koji su nastali izvršenjem krivičnog djela iz stava 1. do stava 3., moraju oduzeti i uništiti.

Članom 74. Krivičnog zakona BiH koji nosi naziv "Oduzimanje predmeta" je propisano: "(1) Predmeti koji su na bilo koji način, u cjelini ili djelimično, upotrijebljeni ili su bili namijenjeni da budu upotrijebljeni za počinjenje krivičnog djela ili koji su nastali počinjenjem krivičnog djela oduzeće se ako su svojina počinioca. (2) Predmeti iz stava (1) ovog člana oduzeće se i kad nisu svojina počinioca, ali se time ne dira u prava trećih lica na naknadu štete od počinitelaca."⁴⁹⁸

Radi se o primjeni sigurnosne mjere oduzimanja predmeta iz člana 74. Krivičnog zakona BiH. Nije od značaja da li su predmeti vlasništvo izvršioca krivičnog djela ili trećih osoba. Treće osobe imaju pravo na naknadu štete od strane izvršioca krivičnih djela u smislu odredbe člana 74. stav 3. Krivičnog zakona BiH (Babić *et al*, 2005, str. 784).

1.4. Krivično djelo nedozvoljeno korištenje prava proizvođača zvučne snimke

Nedozvoljeno korištenje prava proizvođača zvučne snimke

Član 243. Krivičnog zakona BiH

(1) Ko bez odobrenja proizvođača zvučne snimke, kada je odobrenje u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine potrebno, ili protivno njegovoj zabrani, emitira, umnoži direktno ili indirektno njegovu zvučnu snimku, neovlašteno stavi u promet, iznajmi, uveze, prenese preko državne granice ili učini dostupnom javnosti, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do jedne godine.

(2) Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se ko bez odobrenja nosioca prava u vezi s radio-difuzijskim emisijama kada je prema zakonu Bosne i Hercegovine takvo odobrenje potrebno, ili protivno zabrani, reemitira emisiju, ili snimi, umnoži ili stavi u promet snimku emisije.

(3) Ako je učinjenjem krivičnog djela iz st. 1. i 2. ovog člana pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

⁴⁹⁸ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.

(4) Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje krivičnog djela, ili su nastali krivičnim djelom iz stava 1. do 3. ovog člana, oduzeće se i uništiti.

Krivičnim djelom nedozvoljeno korištenje prava proizvođača zvučne snimke (član 244. Krivičnog zakona BiH) štite se proizvođači zvučnih snimki i prava u vezi sa radio-difuzijskim emisijama. Pravo organizacija za radio-difuziju je novo srodno pravo, pravo apsolutnog djelovanja, vremenski ograničeno i s njim se može slobodno raspolagati. Objekat zaštite je emitovanje, tj. difuzija zvukova, slike i njihova kombinacija (Babić *et al*, 2005, str. 784).

Dok se autorsko pravo odnosi i na intelektualne tvorevine, *srodna prava*, o kojima u konkretnom slučaju izlažemo, odnose na izvedbu djela, pravo fiksiranja izvedbe ili drugih zvukova (proizvođača gramofonskih ploča, kasete, CD-ova, USB-a ova i drugih nosača zvuka), a obuhvata i snimku izvedbe, te pravo organizacija na radio-difuziju (radio-televizija) koja se odnosi na emisiju izvedbe. S obzirom na blanketni karakter ovog krivičnog djela tumačenja pojedinih bitnih obilježja krivičnog djela zahtjeva korištenje i oslonac na odgovarajuće međunarodne konvencije, zakonske i druge propise kojima se preciznije definišu pojedina obilježja ovog krivičnog djela. Prije svega, to su: Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od neodobrenoga umnožavanja njihovih fonograma (u daljem tekstu: *Fonogramska konvencija*), Zakon o autorskom i srodnim pravima BiH, Zakono javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine⁴⁹⁹, te Zakon o komunikacijama⁵⁰⁰. Prema članu 1. Fonogramske konvencije zvučna snimka (fonogram, *grč. fon=zvuk; grafein=pisati*) je svako isključivo zvučno fiksiranje zvukova izvedbe ili drugih zvukova; proizvođač fonograma je fizičko ili pravno lice koja prvo fiksira zvukove izvedbe ili druge zvukove; umnoženi primjerak je proizvod koji sadrži zvukove uzete neposredno ili posredno iz fonograma; konačno, "stavljanje na raspolaganje javnosti" je svaki postupak kojim se umnoženi primjerci fonograma neposredno ili posredno stavljanju na raspolaganje široj javnosti ili bilom kojem njezinom dijelu (Babić *et al*, 2005, str. 787).

Član 2. Zakona o komunikacijama definiše osnovne pojmove, te tako emiter "označava pravno ili fizičko lice koje se bavi emitovanjem"; "Emitovanje označava svako odašiljanje znakova, signala, teksta, slike, zvuka ili podataka od jedne do više tačaka putem žice, optičkih kablova, radijskim ili bilo kojim drugim elektromagnetnim putem, namijenjenih za opšti prijem od strane javnosti putem prijemnika koji su podešeni za tu svrhu"⁵⁰¹.

Član 2. Zakono javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine definiše emitovanje na sljedeći način: "je početna emisija putem zemaljskog, kablovskog ili satelitskog

⁴⁹⁹ Zakon o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine, *Sl. glasnik BiH*, br. 78/2005, 35/2009, 32/2010, 51/2015 i 25/2016 – u daljem tekstu: Zakono javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine.

⁵⁰⁰ Zakon o komunikacijama, *Sl. glasnik BiH*, br. 33/2002, 31/2003, 75/2006, 50/2008 - dr. zakon, 32/2010 i 98/2012 – u daljem tekstu: Zakon o komunikacijama.

⁵⁰¹ Zakon o komunikacijama, *Sl. glasnik BiH*, br. 33/2002, 31/2003, 75/2006, 50/2008 - dr. zakon, 32/2010 i 98/2012.

predajnika, u kodiranom ili dekodiranom obliku, radio ili televizijske usluge namijenjene javnosti;”, dok pod pojmom reemitovanje podrazumijeva “vremenski odgođena emisija putem zemaljskog, kablovskog ili satelitskog predajnika, u kodiranom ili dekodiranom obliku, radio ili televizijske usluge namijenjene javnosti.”⁵⁰²

Krivično djelo štiti proizvođača zvučnih snimki od neovlaštenog presnimavanja, stavljanja u promet i raznim vidovima činjenja dostupnim javnosti zvučnih snimaka.

Krivično djelo iz stava 1. čini onaj ko bez odobrenja proizvođača zvučne snimke, kada je odobrenje u skladu sa zakonom Bosne i Hercegovine potrebno, ili protivno njegovoj zabrani, emitira, umnoži direktno ili indirektno njegovu zvučnu snimku, neovlašteno stavi u promet, iznajmi, uveze, prenese preko državne granice ili učini dostupnom javnosti.

Radnja izvršenja ovog krivičnog djela određena je alternativno, te je izvršenje bilo koje od alternativno predviđenih radnji izvršenja predstavlja ujedno i izvršenje krivičnog djela. Navedeni opis radnje je samo primjerice naveden, te to mogu biti i druge radnje koja se određuju kao “...učini dostupnim javnosti.” Za postojanje krivičnog djela potrebno je da su naznačene radnje preduzete bez odobrenja proizvođača zvučne snimke ukoliko je odobrenje po zakonu potrebno ili da su radnje preduzete protivno zabrani proizvođača zvučne snimke. Takođe, značajno je istaći da je odgovarajućim zakonskim propisima regulisano kada i pod kojim uslovima postoji mogućnost, odnosno pravo emitovanja, umnožavanja i slično, zvučnih snimaka bez odobrenja proizvođača. Shodno gore navedenom, krivično djelo neće postojati ukoliko je proizvođač zvučne snimke dao licencu (pravo iskorištavnaja tuđeg prava intelektualnog i industrijskog vlasništva) za umnožavanje i stavljanje u promet fonograma zvučne snimke, vodeći pri tome računa o zaštiti prava autora i prava umjetnika izvođača (Babić *et al*, 2005, str. 787).

Krivično djelo može počinuti svaka osoba (*delicta communia*). Krivično djelo može se počinuti samo sa namjerom, izvršilac mora biti svjestan protivpravnosti postupanja, postupanja bez odgovarajućeg odobrenje odnosno postupanje protivno zabrani (Babić *et al*, 2005, str. 787).

Za ovo krivično djelo je zapriječena novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

U stavu 2. ovog člana propisano je krivično djelo koje čini izvršilac ko bez odobrenja nosioca prava u vezi s radio-difuzijskim emisijama kada je prema zakonu Bosne i Hercegovine takvo odobrenje potrebno, ili protivno zabrani, reemitira emisiju, ili snimi, umnoži ili stavi u promet snimku emisije.

Stavom 2. inkriminisana je krivično djelo kojim se štiti **prava organizacija za radio-difuziju**, nosioca prava u vezi sa radio-difuzijskim emisija. Predmet zaštite prava nosioca

⁵⁰² Zakon o javnom radio-televizijskom sistemu Bosne i Hercegovine, *Sl. glasnik BiH*, br. 78/2005, 35/2009, 32/2010, 51/2015 i 25/2016)

prava u vezi sa radio-difuzijskim emisijama je radio-difuzijska emisija. Prema članu 3. Rimske konvencije, emisija je dizajn zvukova ili slika i zvukova pomoću radio-električnih valova sa svrhom da je prima javnosti. Za pojam radio-difuzijske emisije, u skladu sa Rimskom konvencijom, bitno je i to da emitiranje zvukova, odnosno slika i zvukova ima svrhu da ih primi javnost, što znači da svako ko raspolaže odgovarajućim uređajem za primanje emisije. Na ovaj način su iz tog pojma isključene emisije namijenje jednoj osobi (npr. radio-amateru ili vozaču auto-taksija ili određenoj grupi osoba, npr. u autobusu, avionu ili brodu) (Babić *et al*, 2005, str. 787).

Prava organizacija za radio-difuziju propisani su u članu 135. Zakona o autorskom i srodnim pravima BiH, te je organizacija za radio-difuziju predstavlja *“pravno lice koje preduzima inicijativu i snosi odgovornost za proizvodnju emisije”*, dok emisiju možemo definisati kao *“zvučnu, vizuelnu, odnosno zvučno-vizuelna sadržina pretvorena u električni, elektromagnetni ili drugi signal koji se emituje radi saopštavanja javnosti.”* Članom 136. propisano je da Organizacija za radio-difuziju ima isključivo pravo: *“a) reemitovanja svojih emisija bežično ili putem žica, b) sekundarnog korišćenja svojih emisija, u smislu člana 31. ovog zakona, ako se to radi uz naplatu ulaznica, c) snimanja svojih emisija, d) reprodukcija snimaka svojih emisija, e) distribuiranja snimaka svojih emisija, f) činjenja dostupnim javnosti svojih emisija.”*⁵⁰³

Kako smo gore naveli, krivično djelo iz stava 2. ovog člana čini onaj ko bez odobrenja nositelja prava u vezi radio-difuzijskih emisija kada je to po zakonu BiH takvo odobrenje potrebno, ili protivno njegovoj zabrani, reemitira emisiju, ili snimi, umnoži ili stavi u promet snimku emisije. Kao i kod krivičnog djela iz stava 1. ovog člana, radnja izvršenja ovog oblika određena je alternativno, izvršenjem bilo koje radnje čini se krivično djelo. Djelo će postojati samo ukoliko je izvršilac postupao bez odobrenja nosioca prava u vezi sa radio-difuzijskim emisijama onda kada je takvo odobrenje potrebno, kao i u slučaju kada postupa protivno zabrani nosioca prava u vezi sa radio-difuzijskim emisijama (Babić *et al*, 2005, str. 789). Gore citiranim članovima 135. i članom 136. propisana su definicija radio difuzije, emisije, te prava organizacija za radio difuziju,⁵⁰⁴ dok je članom 13. Rimske konvencije kao izuzetno značajne međunarodne konvencije predviđena odredba o pravima da mogu odobriti ili zabraniti reemitovanje njihovih emisije, fiksiranja i umnožavanja emisijama (Babić *et al*, 2005, str. 789).

Krivično djelo može izvršiti svaka osoba. Izvršilac djela mora biti svjestan protivpravnosti postupanja odnosno izvršilac postupa bez odgovarajućeg odobrenja odnosno protivno zabrani. Djelo se može izvršiti samo sa namjerom (*dolus*) (Babić *et al*, 2005, str. 789).

Za krivično djelo iz stava 2. ovog člana propisana zapriječena je ista kazna kao i za stav 1. odnosno novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine.

⁵⁰³ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010.

⁵⁰⁴ Zakon o autorskom i srodnim pravima, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 53/2010.

Stavom 3. ovog člana propisana je kvalifikovani teži oblik krivičnog djela ako je izvršenjem krivičnog djela iz st. 1. i 2. ovog člana pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete.

Ove vrijednosti su neodređene i njihovo određivanje zavisi o konkretnim društvenim i ekonomskim uslovima, stepenu razvoja privrede i društva uopšte, te stepenu inflacije. Prema stavu Opšte sjednice Suda BiH od 07. 07. 2004. godine zakonska obilježje “znatna imovinska korist” postoji kad vrijednost imovinske koristi prelazi iznos od 10.000 KM, dok zakonska obilježje “znatna šteta” postoji kad je prouzrokovana šteta u iznosu većem od 10.000 KM i to u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Drugi uslov koji je potrebno ispuniti za postojanje ovog krivičnog djela je da je izvršilac postupao sa posebnom namjerom (*dolus specialis*) pribavljanja znatne imovinske koristi ili prouzrokovanje znatne imovinske štete (Babić *et al*, 2005, str. 789).

Ovdje je potrebno naglasiti da su se društveni i ekonomski uslovi znatno promijenili u vrijeme pisanja priručnika, a u odnosu na period od prije gotovo 20 godina kada je Opšta sjednica Suda BiH donijela stavove u pogledu zakonsko obilježja “znatne imovinske koristi” i “znatne štete”, da je u ovom trenutku inflacija na poprilično visokom nivou, te da bi trebalo razmotriti da Opšta sjednica Suda BiH donese novi stav poštujući sadašnje društvene i ekonomske uslove, stepen razvoja privrede i društva uopšte i svakako stepen inflacije u kojem se nalazi ne samo Bosna i Hercegovina već i kompletna Evropa.

Za ovaj kvalifikovani teži oblik krivičnog djela zapriječena je kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina.

Stavom 4. ovog krivičnog djela propisano da predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela ili su nastali krivičnim djelom, moraju se oduzeti ili uništiti.

Član 74. Krivičnog zakona BiH koji nosi naslov “Oduzimanje predmeta” propisano je sljedeće:

“(1) Predmeti koji su na bilo koji način, u cjelini ili djelimično, upotrijebljeni ili su bili namijenjeni da budu upotrijebljeni za počinjenje krivičnog djela ili koji su nastali počinjenjem krivičnog djela oduzeće se ako su svojina počinioca.

(2) Predmeti iz stava (1) ovog člana oduzeće se i kad nisu svojina počinioca, ali se time ne dira u prava trećih lica na naknadu štete od počinitelja.”⁵⁰⁵

Dakle, odredbom stavom 4. predviđena je obavezna primjena sigurnosne mjere oduzimanja predmeta u skladu sa članom 74. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine.

⁵⁰⁵ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.

Predviđeno je da se predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela ili su nastali krivičnim djelom iz stava 1. do stava 3. oduzimaju i uništavaju. Bez značaja da li su predmeti vlasništvo izvršioca ili trećih osoba (Babić *et al*, 2005, str. 789).

SUDSKA PRAKSA

za krivično djelo iz člana 244. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

Značajno je istaći da pred Sudom Bosne i Hercegovine, u skladu sa informacijama sa kojima su autori raspolagali u vrijeme pisanja ovog *Priručnika*, ne postoji sudska praksa vezana za krivično djelo iz člana 244. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine koje se odnosi na nedozvoljeno korištenje prava proizvođača zvučne snimke, ali biće izloženo sudska praksa sudova Republike Hrvatske.

Presuda Županijskog suda u Zagrebu broj KŽ: 120/97 od 27.10.1998. godine:

“Ovaj sud nalazi da je prvostupanjski sud s potpunom pouzdanošću utvrdio da je okrivljenik bez odobrenja autora, odnosno Društva hrvatskih skladatelja prenio zvučni zapis na audio kasete i neovlašteno stavio u promet specificirana glazbena djela, a sve u namjeri pribavljanja protivpravne imovinske koristi. S pravom je prvostupanjski sud odbio kao neosnovanu obranu okrivljenika kako nije znao da njegovo djelovanje nije dopušteno jer je to nelogično i neprihvatljivo s obzirom na njegovu dob i iskustvo, kao i zbog specifičnosti djelatnosti kojom se bavio. Opravdano nije uvažena obrana okrivljenika u djelu da se nije želio materijalno okoristiti i da se nije radilo o velikom broju djela. Takva je njegova odbrana u suprotnosti s materijalnim dokazima koji čine njegove mnogobrojne ponude tržište. Naime, ponude pokazuju da je tržištu ta djela okrivljenik nudio u velikoj količini, a u cilju pribavljanja protivpravne imovinske koristi.”⁵⁰⁶

1.5. Krivično djelo nedozvoljeno korištenje prava radio-difuzije

Nedozvoljeno korištenje prava radio-difuzije

Član 245. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

(1) Ko bez odobrenja ovlaštenog distributera enkriptiranog satelitskog signala, proizvodi ili obavlja montažu, mijenja, uvozi, izvozi, prodaje, iznajmljuje ili na drugi način stavlja u promet materijalni ili nematerijalni uređaj ili sistem za dekodiranje takvog signala, ako zna ili mora znati da taj uređaj ili sistem pretežno služi za dekodiranje enkriptiranog satelitskog signala, kazniće novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

⁵⁰⁶ Presuda Županijskog suda u Zagrebu broj KŽ: 120/97 od 27. 10. 1998. godine.

(2) Ako je učinjenjem krivičnog djela iz stava 1. ovog člana pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete, kazniće se kaznom zatvora od šest mjeseci do pet godina.

(3) Predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za učinjenje krivičnog djela ili su nastali krivičnim djelom iz st. 1. i 2. ovog člana, oduzeće se i uništiti.

Krivičnim djelom nedozvoljeno korištenje prava radio-difuzije (član 245. Krivičnog zakona BiH), kao i krivičnim djelom nedozvoljene distribucije satelitskog signala (član 246. Krivično zakona BiH) se štite prava ovlaštenih distributera enkriptiranog satelitskog signala za prenos programa (Babić *et al*, 2005, str. 789).

U stavu 1. je propisan osnovni oblik koje čini onaj ko bez odobrenja ovlaštenog distributera enkriptiranog satelitskog signala, proizvodi ili obavlja montažu, mijenja, uvozi, izvozi, prodaje, iznajmljuje ili na drugi način stavlja u promet materijalni ili nematerijalni uređaj ili sistem za dekodiranje takvog signala, ako zna ili mora znati da taj uređaj ili sistem pretežno služi za dekodiranje enkriptiranog satelitskog signala.

Osnovna karakteristika ovog krivičnog djela je njegovi blanketni karakter. Kako bi se na najbolji mogući način analiziralo ovo djelo, daćemo kraći osvrt na odredbe međunarodnih konvencija i odredbe domaćeg zakonodavstva kako bi se detaljnije pojasnila značenja pojedinih ključnih izraza korištenih kod ovih inkriminacija. Osnovni međunarodni akti kojim se regulišu prava u vezi distribucije radiodifuzije i satelitskih signala su: 1) Međunarodna konvencija za zaštitu umjetnika izvođača, proizvođača fonograma i organizacija za radio difuziju (*u daljem tekstu: Rimski konvencija*); 2) Konvencija o zaštiti proizvođača fonograma od neodobrenoga umnožavanja njihovih fonograma (*u daljem tekstu: Fonogramski konvencija*); 3) Konvencija o distribuciji signala za prijenos programa preko satelita (*u daljem tekstu: Satelitski konvencija*). Član 1. Satelitske konvencije definiše sljedeće pojmove na način kako slijedi: “*signal*” predstavlja frekvenciju stvarnu električno i prikladno za otpremu programa; “*program*” je zbir materijala koji su dobiveni neposredno ili snimanjem, a sastoje se od slike, zvuka ili slike i zvuka prenesnih preko signala radi daljnje distribucije; “*satelit*” predstavlja svaki uređaj postavljen u prostoru izvan zemlje i prikladan da otprema signal, “*emitirani signal*” je svaki signal za prijenos programa koji se upućuju prema satelitu ili koji prolazi kroz satelit; “*distributer*” predstavlja svaku fizičko ili pravno lice koje odlučuje o tome hoće li prijenos modificiranih signala biti namijenjen široj publici ili nekom njezinom djelu; “*distribucija*” je svaka radnja pomoću koje distributer prenosi modificirani signal namijenjen široj publici ili nekom njezinom dijelu; “*početna organizacija*” predstavlja fizičko ili pravno lice koje odlučuje koji će program prenositi emitirani signal. Članom 3. Satelitske konvencije propisano je da se ova konvencija ne primjenjuje u slučaju kada su signali koje je emitovala početna organizacija ili koji su emitovani za njezin račun namijenjeni

direktom primanju šire publike preko satelita. Odredbama ove Satelitske konvencije nastoji se spriječiti distribucija signala programa, a koji su preko satelita preneseni onim distributerima signala kojima signali nisu namijenjeni. Ovom Satelitskom konvencijom predviđa se obaveza država ugovornica da na svome teritoriju ili sa svojeg teritorija spriječe neodobrene distribucije signala (Babić *et al*, 2005, str. 791).

Pojam enkriptovati nastao je od grčke riječi *krypto* skriven, *kryptein*: skrivati što znači skriven iz čega je proizašao pojam otkrivanje tajne, ulaženjem u tajnu. "Dekoder" možemo definisati kao "uređaj za pretvaranje, kodiranje televizijskog signala kako bi ga jasno i čitljivo mogli primiti jedino uređaji vlasnika pretplaćenih korisnika na kodirani program, "kod" predstavlja sistem ugovorenih znakova za uspostavu komunikacije tj. sistem u kojem su nekim informacijama (brojevima, slovima, riječima, simbolima) produžene dogovorene vrijednosti, a sve sa ciljem zadržavanja tajnosti; "kodiranje" označava primjenu koda, proces prevođene neke poruke na željeni kod, određivanje šifre; konačno "dekodiranje" definišemo kao preduzimanje radnje kojom se kodirana poruka pretvara u razumljiv govor ili pisani jezik (Babić *et al*, 2005, str. 791).

Radnja ovog krivičnog djela je postavljena alternativno na sljedeće načine: *proizvodnja ili montaža, mijenjanje, uvoz, izvoz, prodaja, iznajmljivanje ili na drugi način stavljanje u promet materijalnih ili nematerijalnih uređaja ili sistema za dekodiranje enkriptiranog satelitskog signala. Značajno je istaći da preduzimanje bilo koje od navedenih radnji ostvaruju se obilježje ovog krivičnog djela, s tim što je neophodan uslov da se radnja preduzima bez odobrenja ovlaštenog distributera enkriptiranog satelitskog signala, a da je pri tome izvršilac znao ili morao znati da materijalni ili nematerijalni uređaj ili sistem za dekodiranje enkriptiranog satelitskog signala služi za dekodiranje enkriptiranog satelitskog signala* (Babić *et al*, 2005, str. 791).

Izvršilac krivičnog djela može biti svako lice. Ono što je posebno karakteristično za ovo djelo jeste da se djelo može učiniti ne samo iz umišljaja, već i iz nehata.

Za ovo krivično djelo propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

U stav 2. ovog krivičnog djela propisan je kvalifikovani teži oblik ako je izvršenjem krivičnog djela iz stava 1. pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a počinilac je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete.

Ove vrijednosti su neodređene i njihovo određenje zavisi o konkretnim društvenim i ekonomskim uslovima, stepenu razvoja privrede i društva uopšte, stepenu inflacije. Prema stavu Opšte sjednice Suda BiH od 07. 07. 2004. godine zakonska obilježje "znatna imovinska korist" postoji kad vrijednost imovinski koristi prelazi iznos od 10.000 KM, dok zakonska obilježje "znatna šteta" postoji kad je prouzrokovana šteta u iznosu većem od 10.000 KM i to u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Drugi uslov koji je potrebno ispuniti za postojanje ovog krivičnog djela je da je izvršilac postupao sa posebnom namjerom

(*dolus specialis*) pribavljanja znatne imovinske koristi ili prouzrokovanje znatne imovinske štete (Babić *et al*, 2005, str. 789).

Ovdje je potrebno naglasiti da su se društvene i ekonomski uslovi znatno promijenili u vrijeme pisanja priručnika, a u odnosu na period od prije gotovo 20 godine kada je Opšta sjednica Suda BiH donijela stavove u pogledu zakonsko obilježja “znatne imovinske koristi” i “znatne štete”, da je u ovom trenutku inflacija na poprilično visokom nivou, te da bi trebalo razmotriti da Opšta sjednica Suda BiH donesene novi stav poštujući sadašnje društvene i ekonomske uslove, stepen razvoja privrede i društva uopšte i svakako stepen inflacije u kojem se nalazi ne samo Bosna i Hercegovina već i kompletna Evropa. Za ovaj kvalifikovani teži oblik krivičnog djela zapriječena je kazna zatvora od 6 mjeseci do 5 godina.

Stavom 3. ovog krivičnog djela propisano da predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela ili su nastali krivičnim djelom iz stava 1. i stava 2. ovog krivičnog djela, moraju se oduzeti ili uništiti.

Član 74. Krivičnog zakona BiH koji nosi naslov “Oduzimanje predmeta” propisano je sljedeće:

“(1) Predmeti koji su na bilo koji način, u cjelini ili djelimično, upotrijebljeni ili su bili namijenjeni da budu upotrijebljeni za počinjenje krivičnog djela ili koji su nastali počinjenjem krivičnog djela oduzeće se ako su svojina počinioca.

(2) Predmeti iz stava (1) ovog člana oduzeće se i kad nisu svojina počinioca, ali se time ne dira u prava trećih lica na naknadu štete od počinilaca.”⁵⁰⁷

Dakle, odredbom stavom 4. predviđena je obavezna primjena sigurnosne mjere oduzimanja predmeta u skladu sa članom 74. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine. Predviđeno je da se predmeti koji su bili namijenjeni ili upotrijebljeni za izvršenje krivičnog djela ili su nastali krivičnim djelom iz stava 1. do stava 3. oduzimaju i uništavaju. Bez značaja da li su predmeti vlasništvo izvršioca ili trećih osoba (Babić *et al*, 2005, str. 792).

1.6. Krivično djelo nedozvoljena distribucija satelitskog signala

Nedozvoljena distribucija satelitskog signala

Član 246. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine

(1) Ko prima enkriptirani satelitski signal koji je dekodiran bez odobrenja njegovog ovlaštenog distributera i obavlja daljnju distribuciju takvog signala, ako zna ili

⁵⁰⁷ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.

mora znati da je takav signal neovlašteno dekodiran, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do šest mjeseci.

(2) Ako je učinjenjem krivičnog djela iz stava 1. ovog člana pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete, kazniće se novčanom kaznom ili kaznom zatvora do tri godine.

Krivičnim djelom nedozvoljena distribucija satelitskog signala (član 246. Krivičnog zakona BiH) štiti se pravo ovlaštenih distributera enkriptiranih satelitskih signala kojom se sprečava i kažnjava neovlaštena distribucija signala koji nose programe, a koji se prenose preko satelita.

Za ovo krivično djelo značajno je istaći da je riječ o krivičnom djelom sa blanketnom dispozicijom, te za analizu samog djela neophodno je pojašnjenje pojmova koji smo dali za krivično djelo nedozvoljeno korištenja prava iz radiodifuzije iz člana 245. Krivičnog zakona BiH, a koji se odnosi na neke od sljedećih pojmova: signal, dekodiranje, enkriptovanje, distributer, distribucija, dekodeer, kod itd.

Stavom 1. ovog krivičnog djela propisan je osnovni oblik djela koje vrši ko prima enkriptirani satelitski signal koji je dekodiran bez odobrenja njegovog ovlaštenog distributera i obavlja daljnju distribuciju takvog signala, ako zna ili mora znati da je takav signal neovlašteno dekodiran.

Krivično djelo iz stava 1. se sastoji u primanju enkriptiranog satelitskog signala koji je dekodiran bez ovlaštenja distributera i s ciljem obavljanja daljnje distribucije primljenog signala. Radnja izvršenja krivičnog djela je određena kumulativno i to kao primanje i distribucija enkriptiranog satelitskog signala i djelo je dovršeno distribucijom primljenog satelitskog signala. S obzirom na opis radnje, radi se o kontinuiranoj, ponovljenoj djelatnosti koja se označava sintagmom “*ko prima*”, a ne riječima “*ko primi*”, jer samo primanje satelitskog signala neće predstavljati ovo krivično djelo. Uslov za postojanje ovog krivičnog djela je da se radi o enkriptovanom satelitskom signalu koji je dekodiran bez odobrenja njegovog ovlaštenog distributera (Babić *et al*, 2005, str. 792).

Kod izvršioca krivičnog djela mora postojati svijest tj. saznanje da se radi o neovlaštenom dekodiranom signalu, ali će krivično djelo postojati i u slučaju nehatnog postupanja (“*mora znati*”). Izvršilac ovog krivičnog djela može biti svaka osoba. Dakle, značajno je zaključiti da se i ovo krivično djelo se može počinuti i sa umišljajem i sa nehatom (Babić *et al*, 2005, str. 792).

Za ovaj osnovni oblik iz stava 1. ovog krivičnog djela propisana je novčana kazna ili kazna zatvora do šest mjeseci.

U stav 2. ovog krivičnog djela propisan je kvalifikovani teži oblik ako je izvršenjem krivičnog djela iz stava 1. pribavljena znatna imovinska korist ili je prouzrokovana znatna

šteta, a počinitelj je postupao s ciljem pribavljanja takve imovinske koristi ili prouzrokovanja takve štete.

Ove vrijednosti su neodređene i njihovo određenje zavisi o konkretnim društvenim i ekonomskim uslovima, stepenu razvoja privrede i društva uopšte, stepenu inflacije. Prema stavu Opšte sjednice Suda BiH od 07. 07. 2004. godine zakonska obilježje “*znatna imovinska korist*” postoji kad vrijednost imovinski koristi prelazi iznos od 10.000 KM, dok zakonska obilježje “*znatna šteta*” postoji kad je prouzrokovana šteta u iznosu većem od 10.000 KM i to u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Drugi uslov koji je potrebno ispuniti za postojanje ovog krivičnog djela je da je izvršilac postupao sa posebnom namjerom (*dolus specialis*) pribavljanja znatne imovinske koristi ili prouzrokovanje znatne imovinske štete (Babić *et al*, 2005, str. 792).

Ovdje je potrebno naglasiti da su se društvene i ekonomski uslovi znatno promijenili u vrijeme pisanja *Priručnika*, a u odnosu na period od prije gotovo 20 godine kada je Opšta sjednica Suda BiH donijela stavove u pogledu zakonsko obilježja “*znatne imovinske koristi*” i “*znatne štete*”, da je u ovom trenutku inflacija na poprilično visokom nivou, te da bi trebalo razmotriti da Opšta sjednica Suda BiH donese novi stav poštujući sadašnje društvene i ekonomske uslove, stepen razvoja privrede i društva uopšte i svakako stepen inflacije u kojem se nalazi ne samo Bosna i Hercegovina već i kompletna Evropa.

Za ovaj kvalifikovani teži oblik krivičnog djela zapriječena je novčana kazna ili kazna zatvora do tri godine.

2. Kaznenopravna zaštita industrijskog vlasništva

Kaznenopravna zaštita industrijskog vlasništva je u nadležnosti entitetskih kaznenih zakonodavstava i kaznenog zakonodavstva Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Tako je u KZ RS u Glavi XXIV – kaznena djela protiv privrede i platnog prometa, kaznenopravna zaštita industrijskog vlasništva predviđena:

1. kaznenim djelom Neovlaštena uporaba tuđe firme, uzorka ili modela (članak 272 KZ RS)
2. kaznenim djelom Neovlaštena uporaba tuđeg pronalaska (članak 273 KZ RS)

Kaznenim zakonom Federacije Bosne i Hercegovine u Glavi XXII – kaznena djela protiv gospodarstva, poslovanja i sigurnosti platnog prometa, kaznenopravna zaštita industrijskog vlasništva predviđena je:

1. kaznenim djelom Povreda pronalazačkog prava (članak 262 KZ FBiH)
2. kaznenim djelom Neovlašteno korištenje tuđeg modela i uzorka (članak 263 KZ FBiH) i
3. kaznenim djelom Neovlaštena uporaba tuđe tvrtke (članak 264 KZ FBiH)

U Kaznenom zakonu Brčko Distrikta u Glavi XXII – kaznena djela protiv privrede, poslovanja i sigurnosti platnog prometa, kaznenopravna zaštita industrijskog vlasništva predviđena:

1. kaznenim djelom Povreda pronalazačkog prava (članak 256 KZ BD BiH)
2. kaznenim djelom Neovlašteno korištenje tuđeg modela i uzorka (članak 257 KZ BD BiH)
3. kaznenim djelom Neovlaštena uporaba tuđe tvrtke (članak 258 KZ BD BiH)

Industrijsko vlasništvo je subjektivno pravo koje je od velike važnosti, kako za vlasnika nove ideje, ali isto tako i za svaku državu, jer je ono značajna komponenta nacionalnog bogatstva i nacionalne kulture. To je razlog zašto industrijsko vlasništvo uživa višestruku pravnu zaštitu. U slučaju povrede bilo kojeg prava iz područja industrijskog vlasništva, njegov vlasnik zaštitu svojih prava može ostvariti kroz upravni, građanski, prekršajni i konačno kazneni postupak primjenom kaznenog prava kao fragmentarnog i supsidijarnog prava utemeljenog na načelima razmjernosti i proporcionalnosti.

Problematika kaznenopravne zaštite industrijskog vlasništva relativno je novo područje kaznenog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini. Fond znanstvene i stručne literature, još je relativno ograničen, kao i fond odluka relevantne sudske prakse. Raspoložive sudske odluke ukazuju na određene probleme u toj sferi, posebno one vezane za tijek kaznenog postupka i vještačenje, pa se može reći da sudska praksa u manjoj mjeri ima pravnoteoretskih, a više pravnotehničkih problema. Dakle, glavni problem ostaje onaj kriminalnopolitički: koliko je uopće realno očekivati da se tradicionalnim instrumentarijem ostvare značajni pozitivni pomaci u kriminalnoj fenomenologiji na ovom području kaznenopravne zaštite, što će svakako biti tema i budućih rasprava *de lege ferenda*.

2.1. Povreda pronalazačkog prava

2.1.1. Radnja izvršenja kaznenog djela

Kaznenim djelom Povreda pronalazačkog prava iz članka 273 KZ RS odnosno članka 262 KZ FBiH i članka 256 KZ BD BiH, štiti se pronalazačko pravo koje predstavlja industrijsko vlasništvo, a koje je dio intelektualnog vlasništva. Odredbe o pronalazačkom pravu, kao dijelu industrijskog vlasništva sadržane su u Zakonu o patentu.

Inkriminacijom iz ovog članka entitetskih Kaznenih zakona i Kaznenog zakona Brčko Distrikta, štiti se pronalazačko pravo, a patent je pravo kojim se štiti prijavljeni ili propisima zaštićeni pronalazak.

Zaštitni objekt ovog kaznenog djela su naznačena pronalazačka prava koja proizlaze iz blanketnih normi koje sadrži Zakon o patentima. Ovo kazneno djelo javlja se u dva oblika u KZ RS. Prvi oblik djela vrši onaj tko u proizvodnji ili privrednom prometu neovlašteno upotrijebi tuđi prijavljeni ili zaštićeni pronalazak. Za ovaj oblik predviđena je

kazna zatvora do tri godine, a drugi oblik djela inkriminira neovlašteno objavljivanje suštine tuđeg pronalaska prije nego što je taj pronalazak, na način utvrđen zakonom, objavljen i za ovaj oblik predviđena je novčana kazna ili zatvor do dvije godine, a proizvodi izrađeni na osnovu uporabe tuđeg pronalaska, moraju se oduzeti.

U KZ FBiH i KZ BD BiH povreda pronalazačkog prava javlja se samo u jednom obliku i to kao neovlaštena uporaba tuđeg prijavljenog ili propisima zaštićenog pronalaska, za koje djelo je zapriječena kazna zatvora od tri mjeseca do pet godina.

Pronalazak se smatra zaštićenim kada je povodom zahtjeva za priznavanje prava na zaštitu pronalaska, doneseno rješenje o priznanju prava na zaštitu pronalaska, odnosno kada je takvo rješenje upisano u odgovarajući registar kod Instituta za standarde, mjeriteljstvo i intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine.

Uporaba pronalaska u kaznenopravnom smislu podrazumijeva sve radnje kojima se pronalazak koristi u procesu proizvodnje ili uopće u poslovanju i bez ovlaštenja. U suprotnom se neće raditi o kaznenom djelu, tj. u slučaju kad neko koristi pronalazak na osnovu valjanog pravnog osnova (npr. na osnovu ugovora o licenci) ili u slučaju prestanka prava na zaštitu pronalaska (npr. po proteku roka od 20 godina računajući od dana prijave patenta).

Kazneno djelo može počinuti svaka osoba, postupajući sa umišljajem, tj. sa namjerom koja obuhvaća i svijest o protupravnosti postupanja.

2.2. Neovlaštena uporaba tuđe firme uzorka ili modela

2.2.1. Radnja izvršenja kaznenog djela

U KZ RS industrijsko vlasništvo se štiti i inkriminacijom koja je predviđena kaznenim djelom Neovlaštena uporaba tuđe firme, uzorka ili modela (članak 272 KZ RS). Djelo ima dva oblika. Prvi oblik djela vrši onaj tko se u namjeri da obmane kupca ili korisnika usluga, posluži tuđom firmom, tuđim žigom ili zaštitnim znakom, tuđom oznakom o zemljopisnom podrijetlu ili drugom posebnom oznakom robe ili unese pojedina obilježja oznaka u svoju firmu, svoj žig ili zaštitni znak, ili u svoju posebnu oznaku robe. Dakle, u pitanju je neovlaštena uporaba tuđe firme ili tuđih oznaka robe, koja je praćena namjerom počinitelja da na taj način obmane kupca ili korisnika svojih usluga. Subjektivnu stranu djela čini umišljaj (direktni), a predviđena je novčana kazna ili zatvor do tri godine.

Drugi oblik djela odnosi se na neovlašteno korištenje tuđeg modela ili uzorka i vrši ga onaj tko u namjeri da obmane kupca ili korisnike usluga, neovlašteno iskoristi tuđi model ili uzorak ili pušta u promet predmete izrađene na njihovoj osnovi, sa zapriječenom novčanom kaznom i kaznom zatvora do tri godine i predviđena je mjera sigurnosti oduzimanja predmeta.

2.3. Neovlašteno korištenje tuđeg modela i uzorka

2.3.1. Radnja izvršenja kaznenog djela

Kazneno djelo Neovlašteno korištenje tuđeg modela i uzorka (članak 263 KZ FBiH odnosno članak 257 KZ BD BiH) je kazneno djelo koje pruža kaznenopravnu zaštitu u slučaju neovlaštenog korištenja tuđeg modela i uzorka, odnosno štiti se zaštićeni vanjski oblik, slika ili crtež koji su prijavljeni ili modelom ili uzorkom zaštićeni (Komentar Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine, 2005). U pitanju su različiti oblici zlouporabe industrijskog dizajna, koji su obrađeni i koriste se kao blanketni propis u Zakonu o industrijskom dizajnu. Zakonom o industrijskom dizajnu, štiti se cijeli ili dio proizvoda koji je nov i čiji je individualni karakter rezultat posebnih obilježja linija, kontura, boja, oblika, odnosno materijala proizvoda samog po sebi ili njegovih ornamenata. Osnovna obilježja industrijskog dizajna su novost proizvoda ili dijela proizvoda, odnosno modela ili uzorka, te neka njegova individualna obilježja. Oblik cijelog proizvoda ili dijela proizvoda smatra se novim, u smislu ovog zakona, ako istovjetan oblik cijelog ili dijela proizvoda prije datuma podnošenja prijave industrijskog dizajna, nije bio dostupan javnosti.

Kazneno djelo ima dva oblika. Prvi osnovni oblik u KZ FBiH odnosno KZ BD BiH, sastoji se u neovlaštenoj uporabi u prometu tuđeg prijavljenog modela ili uzorka zaštićenog vanjskog oblika, slike ili crteža i u neovlaštenoj uporabi industrijskog dizajna. Također je sankcionirano neovlašteno objavljivanje predmeta prijave tuđeg modela ili uzorka.

Pojam uporabe podrazumijeva različite vrste uporabe (npr. uporaba proizvoda istog vanjskog oblika kao što je i zaštićeni oblik, stavljanje crteža ili slike na proizvod, stavljanje kombinacije slike i crteža na proizvod).

Za postojanje kaznenog djela neophodno je da se radi o uporabi prijavljenih vanjskih oblika slika ili crteža, odnosno vanjskih oblika slika i crteža zaštićenih modelom ili uzorkom na svojem proizvodu i u prometu. Ukoliko se radi o naznačenim vidovima uporabe na proizvodima van prometa, neće se raditi o kaznenom djelu.

Pod proizvodom u smislu Zakona o industrijskom dizajnu, podrazumijeva se bilo koji industrijski ili zanatski proizvod, uključujući dijelove namjeravane za stavljanje u cjelovit proizvod ambalažu, modne krojeve, grafičke simbole i topografske oznake, uključujući računске programe i poluprovodne proizvode. Isto tako bitno je da se radi o neovlaštenoj uporabi, jer ako je uporaba izvršena na osnovu ovlaštenja vlasnika prava na industrijski proizvod, neće se raditi o ovom kaznenom djelu.

Djelo može počiniti svaka osoba koja postupi sa umišljajem, a zapriječena kazna je novčana kazna i kazna zatvora do tri godine.

Teži oblik ovog kaznenog djela je kada se neovlašteno objavi predmet prijave tuđeg modela ili uzorka i u pitanju je svojevrsan vid odavanja tajnosti podataka, odnosno tajnosti podataka koji se odnose na sadržinu predmeta prijave tuđeg modela ili uzorka i u

tom slučaju izvršitelj djela čini dostupnim javnosti sadržaj prijave prije nego što taj sadržaj bude objavljen na zakonom propisani način. Izvršitelj ovog kaznenog djela može biti svaka osoba koja tom prilikom mora postupati sa umišljajem, a zapriječena kazna je novčana kazna i kazna zatvora do pet godina.

2.4. Neovlaštena uporaba tuđe tvrtke

2.4.1. Radnja izvršenja kaznenog djela

Neovlaštena uporaba tuđe tvrtke (članak 264 KZ FBiH odnosno članak 258 KZ BD BiH) štiti proizvođača i davatelja usluge od nelojalne konkurencije, kao i kupca, odnosno druge osobe koji su korisnici usluga od obmanjivanja onih koji se bave gospodarskim poslovanjem. Ovom inkriminacijom ostvaruje se kaznenopravna zaštita zakonite uporabe tvrtke, žiga, zaštitnog znaka ili posebne oznake robe, pa je objekt zaštite tvrtka, žig, zaštitni znak ili posebna oznaka robe (Komentar Zakona o kaznenom postupku Bosne i Hercegovine, 2005).

Svaka tvrtka mora se razlikovati od druge tvrtke i korištenjem tih oznaka protivno članu 4 Zakona o žigu, kao blanketnom propisu, ostvaruje se obilježje ovog kaznenog djela. Pod žigom se podrazumijeva znak koji grafički prikazuje i koji je podoban za razlikovanje robe, odnosno usluga jednog sudionika u gospodarskom prometu od istih i sličnih roba, odnosno usluga drugog sudionika u gospodarskom prometu. Štite se znakovi, kao što su riječi, slova, brojke, slogani, kratice, grafički prikazi, kombinacije, boje i njihove nijanse, trodimenzionalni oblici, ambalaža za proizvode pod uvjetom da je distinktivna, kao i kombinacija svih navedenih znakova, osim tzv. individualnog žiga. Zakonom se štiti i kolektivni žig, kao znak udruženja proizvođača robe ili preduzeća koja se bave pružanjem usluga u gospodarskom prometu, a koji služi za razlikovanje robe, odnosno usluga članova udruženja od robe, odnosno usluga istih ili sličnih preduzeća.

Radnja izvršenja ovog kaznenog djela je određena alternativno i sastoji se u posluživanju tuđom tvrtkom, tuđim žigom, zaštitnim znakom ili posebnom oznakom robe, ili unošenju pojedinih obilježja tuđe oznake u svoju tvrtku, žig, zaštitni znak ili posebnu oznaku robe.

Radnja posluživanja sastoji se u raznim oblicima korištenja tuđe tvrtke, tuđeg žiga, tuđeg zaštitnog znaka ili tuđe posebne oznake za označavanje vlastite robe, odnosno za individualizaciju, označavanje vlastitih usluga, čime se kupci, odnosno korisnici usluga dovode ili održavaju u zabludi glede činjenice tko je stvarni davatelj usluge, odnosno proizvođač robe, odnosno glede činjenice stvarnog podrijetla ili kvaliteta robe. Ta kriva predstava može se stvoriti i unošenjem pojedinih tuđih oznaka u svoju tvrtku, žig ili zaštitni znak ili u svoju posebnu oznaku robe, što predstavlja drugi vid radnje izvršenja ovog kaznenog djela, za koje djelo je zapriječena kazna zatvora do jedne godine.

Sudska praksa:

U predmetu Općinskog suda u Mostaru broj: 58 0 K 094481 11 Kps od 28.06.2011. godine optuženi M. P. je oglašen krivim da je tokom 2008.g. u mjestu M..., kao vlasnik “m. Company”, s ciljem obmane kupce, informativnom centru “Mir M.” d.o.o. prodao 60 religioznih kipića, a koje je prethodno uvezao iz Kine i na kojima je utisnut žig F. Pinton i nalijepljene naljepnice i deklaracije s istim potpisom, iako je znao, obzirom na zemlju uvoza, Kina, i cijenu plaćenih kipića 5 eura po komadu, da se radi o krivotvorenim kipićima umjetnika iz Italije Francesca Pintona“ i da isti kod ovlaštenog uvoznika “V... G..” košta 40 eura po komadu.

U predmetu Osnovnog suda u Banjoj Luci broj 71-K-066296-09.K 2 od 12.03.2010.godine optuženi K. Z. je oglašen krivim da je u vremenskom periodu od decembra 2008. godine do maja 2009. godine u B. L. , u svojoj kući u naselju T., ul. B.P., u namjeri da obmane kupce, poslužio se tuđom firmom i to oznakom deterdženta za veš marke “Tide”, tako što je organizovao prepakivanje deterdženta “Onix” i “Avaks” u falsifikovanu ambalažu “Tide” koju je prethodno nabavio od NN lica po nadimku “Pižon”, da bi zatim vrećice deterdženta zatvarao pomoću mašine tzv. varalice i prevezio radi dalje prodaje u samostalne trgovinske radnje na pijaci u B. L.

Bibliografija

- Babić, M., Filipović Lj., Marković I. & Rajić, Z. (2005). *Komentar krivičnih/kaznenih zakona u Bosni i Hercegovini, Knjiga II*. Sarajevo: Savjet/Vijeće Evrope; Evropska komisija.
- Krneta, S. (2003). Zaštita autorskih prava i srodnih prava u Bosni i Hercegovini. *Pravni savjetnik*, 38–44.
- Marković, S., & Popović, D., (2017). *Pravo intelektualne svojine* (5. izmenjeno i dopunjeno izd.). Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Stojanović, Z., (2012). *Komentar Krivičnog zakonika Srbije* (4. izmenjeno i dopunjeno izdanje). Beograd: Službeni glasnik.
- Živković, A. (2019). *(Ne)opravdanost dekriminalizacije krivičnih djela klevete i uvrede u krivičnom zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, Srbije i susjednih zemalja: analiza istorijskog, uporednog i pozitivnog zakonodavstva, teorije i sudske prakse problematike uvrede i klevete odabranih zemalja*, Banja Luka: Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci.

Propisi

- Kazneni zakon Bosne i Hercegovine. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018 i 46/2021.
- Kazneni zakon Brčko distrikta. *Službeni glasnik Brčko distrikta BiH*, br. 19/2020 - prečišćen tekst.
- Krivični zakon Republike Srpske. *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US, 15/2021 i 89/2021.

Kazneni zakon Federacije Bosne i Hercegovine. *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017.

Krivični zakonik Srbije. *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019.

Kazneni zakon Republike Hrvatske. *Narodne novine*, br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, 84/21.

Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (engl. Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights – TRIPS), https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm, (pristupljeno 26. 09. 2022).

Ustav Bosne i Hercegovine (Aneks IV Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i *Sl. glasnik BiH*, br. 25/2009 - Amandman I)

Ustav Federacije Bosne i Hercegovine. *Sl. novine FBiH*, br. 1/1994, 1/1994 - Amandman I, 13/1997 - Amandmani II-XXIV, 13/1997 - Amandmani XXV i XXVI, 16/2002 - Amandmani XXVII-LIV, 22/2002 - Amandmani LVI-LXIII, 52/2002 - Amandmani LXIV-LXXXVII, 60/2002 - ispr. Amandmana LXXXI, 18/2003 - Amandman LXXXVIII, 63/2003 - Amandmani LXXXIX-XCIV, 9/2004 - Amandmani XCV-CII, 20/2004 - Amandmani CIII i CIV, 33/2004 - Amandman CV, 71/2005 - Amandmani CVI-CVIII, 72/2005 - Amandman CVI i 88/2008 - Amandman CIX.

Ustav Republike Srpske. *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 21/1992 - prečišćen tekst, 28/1994 - Amandmani XXVI-XLIII, 8/1996 - Amandmani XLIV-LI, 13/1996 - Amandman LII, 15/1996 - ispr., 16/1996 - Amandman LIII, 21/1996 - Amandmani LIV-LXV, 21/2002 - Amandmani LXVI-XCII, 26/2002 - ispr., 30/2002 - ispr., 31/2002 - Amandmani XCIII-XCVIII, 69/2002 - Amandmani XCIX-CIII, 31/2003 - Amandmani CIV i CV, 98/2003 - Amandmani CVI-CXII, 115/2005 - Amandman CXIV, 117/2005 - Amandmani CXV-CXXI i 48/2011 - Amandman CXXII i *Sl. glasnik BiH*, br. 73/2019 - odluka US BiH.

Zakon o autorskom i srodnim pravima. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 53/2010.

Zakon o industrijskom dizajnu. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 53/2010.

Zakon o javnom radio-televizijskom sustavu Bosne i Hercegovine. *Sl. glasnik BiH*, br. 78/2005, 35/2009, 32/2010, 51/2015 i 25/2016.

Zakon o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 63/2010.

Zakon o osnivanju Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, broj 43/2004.

Zakon o patentu. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 53/2010.

Zakon o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 25/2008.

Zakon o zaštiti novih sorti bilja u BiH. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 14/2010 i 32/2013.

Zakon o zaštiti oznaka zemljopisnog podrijetla. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 53/2010.

Zakon o zaštiti topografije integriranog kola. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 53/2010.

Zakon o žigu. *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, 53/2010.

Sudska praksa

Drugostepena presuda Apelacionog vijeća Suda Bosne i Hercegovine, broj: S1 3 K 008393 13 Kžk od 09. 12. 2013. godine.

Presuda Općinskog suda u Mostaru, broj: 58 0 K 094481 11 Kps od 28. 06. 2011. godine.

Presuda Osnovnog suda u Banja Luci, broj 71-K-066296-09.K 2 od 12. 03. 2010. godine.

Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj: S1 3 K 008393 12 K od 28. 11. 2012. godine.

Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 014794 14 K od 12. 06. 2014. godine.

Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 003693 11 Kps od 16. 05. 2011. godine.

Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S 1 3 K 001990 11.

Presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 005608 11 Kps.

Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 000936 10 K od 10. 11. 2010. godine.

Prvostepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 000079 10 K od 05. 08. 2011. godine.

Sudska presuda Županijskog suda u Zagrebu broj KŽ: 120/97 od 27. 10. 1998. godine.

Trećestepena presuda Suda Bosne i Hercegovine broj S1 3 K 009355 13 Kžž od 19. 06. 2013. godine.

RJEČNIK POJMOVA

Adna Škamo, MA iur.*

Dr. sc. Haris Hasić**

* Asistentica, Univerzitet u Sarajevu – Pravni fakultet. Autorica *Pojmovnika za Oblast A2* – Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnih prava; C – Žig; D – Patent; E – Industrijski dizajn; F – Oznaka geografskog porijekla; G – Pravo zaštite topografije integrisanog kola; H – Pravo zaštite novih sorti biljaka; I – Prava intelektualnog vlasništva i konkurencijsko pravo; J – Zaštita poslovne tajne; K – Prekršajnoppravna zaštita u oblasti prava intelektualnog vlasništva; L – Krivičnoppravna zaštita u oblasti prava intelektualnog vlasništva.

** Vanredni profesor, Pravni fakultet Univerziteta u Travniku. Autor *Pojmovnika za oblast A1* – Autorsko i srodna prava.

POJMOVNIK ZA OBLAST A1 – AUTORSKO I SRODNA PRAVA

Autorsko djelo	Objekt autorskopravne zaštite koji čini nematerijalno dobro koje se sastoji od individualne duhovne tvorevine ljudskog bića iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke, nastale donošenjem serije stvaralačkih odluka od kojih neke, da bi se nematerijalno dobro moglo kvalifikovati autorskim djelom i biti podobno za autorskopravnu zaštitu, moraju biti slobodne, negenerične, individualizirajuće odluke kojima ljudsko biće nastoji komunicirati određenu ideju, konkretizirajući je primjenom, između ostalog, svoje individualnosti, a kao rezultat čega i sam plod takvog umnog djelovanja, čiji sadržaj, primjerci odnosno autorskopravno zaštitivi sadržinski elementi su predmetom autorskopravne zaštite, je individualiziran i predstavlja individualnu tvorevinu duha autora.
Autor	Ljudsko biće koje je na autorskopravno relevantan način stvorilo konkretno autorsko djelo. Autorstvo je status koje ljudsko biće (i samo ljudsko biće) ima samo naspram konkretnog autorskog djela. Autor je originarni stjecatelj jedinstvenog subjektivnog autorskog prava povodom autorskog djela kojeg je stvorio i nositelj je najvećeg mogućeg obima subjektivnog prava povodom tog autorskog djela. Osoba koja finansira, potiče, daje ideju i na druge ali ne stvaralačke i autorskopravno relevantne načine doprinosi nastanku autorskog djela nije autorom tog autorskog djela ali može po drugoj (prvenstveno obligacionopravnoj) osnovi imati izvjesna prava prema tom autorskom djelu (ali ne i subjektivno autorsko pravo)
Korisnik autorskog djela	Svaki subjekt prava koji na bilo koji autorskopravno relevantni način interaktira sa određenim autorskim djelom, najčešće korištenjem autorskog djela, bez obzira da li ta osoba ima ili nema validnu pravnu osnovu za takvo djelovanje. Krajnji korisnik je osoba koja konzumativno koristi odnosno konzumira sadržaj autorskog djela.
Individualnost	Osnovna karakteristika nematerijalnog dobra koji je tvorevina uma iz oblasti književnosti, umjetnosti ili nauke koja čini istu podobnom za autorskopravnu zaštitu. Nematerijalno dobro koje je proizvod uma ljudskog bića dobiva karakteristiku individualnosti od autora, koji želeći komunicirati ideju mora istu konkretizirati tako što će donijeti seriju stvaralačkih odluka, neke od kojih će biti slobodne, negenerične i individualizirajuće i kao rezultat imati nematerijalno dobro koje je individualna duhovna tvorevina. Autor će individualizirati proizvod svog djelovanja ukoliko stvaralačke odluke donosi pod utjecajem i primjenom svoje individualnosti kao rezultat individualizirajući nematerijalno dobro plod uma koji tako nastaje odnosno dajući istom karakteristiku individualnosti.
Zbirka	Posebna vrsta autorskog djela koja se sastoji od autorskih djela, podataka, činjenica ili druge građe a koja je individualna duhovna tvorevina povodom izbora, rasporeda ili načina izlaganja svog sadržaja koji autor mora individualizirati donošenjem slobodnih stvaralačkih individualizirajućih odluka. Struktura zbirke je predmetom autorskopravne zaštite a ne sadržaj iste. Ono što se uvrsti sadržaju zbirke neće dobiti autorskopravnu zaštitu samo usljed činjenice da je stavljeno u sadržaj zbirke.

Audiovizuelno djelo	<p>Audiovizuelno autorsko djelo je <i>sui generis</i> vrsta autorskog djela, zaseban objekt autorskopravne zaštite povodom nematerijalnog dobra koje se sastoji od slika (odnosno fotografija koje mogu ali ne moraju u svakom slučaju biti fotografska autorska djela a gdje barem neke od fotografija će biti podobne za kvalificiranje autorskim djelom) koje, kada se prikazu u sekvencijalnom nizu stvaraju utisak pokreta onoga što se nalazi na slikama, te drugih autorskopravno zaštitivih i nezaštitivih sadržinskih elemenata, uključujući i prisustvo zvuka, ali i odsustvo zvuka, te sadržaj koji je kao takav neovisan od vrste materijalnog nosača na koji su individualne slike koje čine sadržaj ovog autorskog djela fiksirane. Audiovizuelna autorska djela se popularno nazivaju film, iako je ovo uži pojam od audiovizuelnog autorskog djela a između ostalo predstavljaju kinematografske, televizijske, dokumentarne, crtane, reklamne i kratke muzičke videofilmove, ali i svaki drugi oblik autorskopravno relevantnog stvaralaštva koji se može podvesti pod prethodno navedenu zakonsku definiciju. Snimak učinjen modernim "pametnim" telefonom može biti audiovizuelno autorsko djelo. Audiovizuelno autorsko djelo je jedinstveno u autorskom pravu po tome što zakonodavac propisuje ko će se smatrati koautorima audiovizuelnog autorskog djela (ukoliko su te osobe zaista i doprinijele nastanku autorskog djela u pitanju) te ko će biti autori doprinosa, ali i druge osobe kao i daje autoru svakog podobnog autorskog djela posebno individualno autorsko imovinsko pravo audiovizuelnog prilagođavanja. Usljed nastanka stvaralačkim i drugim primjerenim djelovanjem velikog broja osoba koja će usljed prirode svog stvaralačkog doprinosa nastanku autorskog djela imati izvjesna subjektivna autorska ili srodna prava povodom rezultirajućeg audiovizuelnog djela, radi jednostavnijeg korištenja tog audiovizuelnog autorskog djela koautori, autori doprinosa, druge osobe koje su doprinijele nastanku autorskog djela, autori izvornih autorskih djela koje se audiovizuelno prilagođavaju te izvođači i druge relevantne osobe, po pravilu, zaključuju ugovor sa filmskim producentom kojim prenose prava na istog (ako nije drugačije dogovoreno) a filmski producent preuzima izvjesne obaveze, prvenstveno plaćanje naknade, prema tim licima. Filmski producent je i subjekt srodnog prava i originarni stjecatelj srodnog prava filmskog producenta povodom videograma uključujući i istog audiovizuelnog autorskog djela.</p>
Autorsko djelo prerade	<p>Posebna vrsta autorskog djela i zasebnog individualnog objekta autorskopravne zaštite odvojenog i različitog od izvornog autorskog djela na osnovu kojeg je stvoren, koji je nastao nakon što je korisnik činom korištenja preradom izvornog autorskog djela donio seriju slobodnih negeneričnih individualizirajućih prerađivačkih stvaralačkih odluka čime je doprinio i dodao autorskopravno zaštitive sadržinske elemente izvornom autorskom djelu i time stvorio autorsko djelo prerade.</p> <p>Autorsko djelo prerade će biti zasebno autorskopravno zaštićeno ako je individualna duhovna tvorevina svoga autora iz oblasti književnosti, umjetnosti i nauke (dakle pod istim kriterijima kao i što čini drugo nematerijalno dobro podobnim za autorskopravnu zaštitu). Autorskopravno zaštitive elemente autor autorskog djela prerade dodaje prerađivačkim odlukama koje su po svojoj prirodi slične slobodnim negeneričnim individualizirajućim stvaralačkim odlukama kojim nastaje autorsko djelo.</p>

	<p>Autor autorskog djela prerade mora dobiti ili dozvolu ili pribaviti pravo za takvo korištenje izvornog autorskog djela od autora/nositelja prava koji je isključivo ovlašten da daje takve dozvole i prenosi prava. Ako autor autorskog djela prerade ne dobije dozvolu to neće ukloniti autorskom djelu prerade status objekta autorskopravne zaštite, ali će izložiti autora autorskog djela prerade odgovornosti i primjeni zapriječenih sankcija usljed takvog djelovanja koje predstavlja povredu autorskog prava.</p> <p>Autorsko djelo prerade sadrži autorskopravno zaštitive sadržinske elemente izvornog autorskog djela, ali i zasebne autorskopravno zaštitive elemente koji su dodani prerađivačkim stvaralačkim djelovanjem pa korisnici moraju dobiti dozvolu ili pribaviti pravo i od autora izvornog autorskog djela i od autorskog djela prerade, ako se ovo dvoje nije drugačije ugovorom ili drugim pravnim poslom dogovorilo.</p>
Javnost	<p>U autorskom pravu izraz "javnost" označava pravno relevantnu činjenicu povezanu za konkretno korištenje autorskog djela sa većim brojem osoba koje nisu povezane međusobnim rodbinskim ili drugim ličnim vezama a za koju pravila autorskog prava vežu određene učinke. Suprotno od javnosti je privatnost a što deznigira krug porodice i prijatelja pa korištenje autorskog djela u tom krugu nije javno. Javnost se utvrđuje u svakom konkretnom slučaju na osnovu relevantnih okolnosti i naspram konkretnog korištenja konkretnog autorskog djela od strane konkretnog korisnika. Korištenje autorskog djela na ili povezano sa mjestom koje je pristupačno javnosti će biti javno, bez obzira da li su konkretne osobe bile prisutne korištenju autorskog djela ili ne. Korištenje autorskih djela lica koje su povezane ličnim ali i poslovnim vezama će činiti korištenje kao javnim vjerovatnije.</p>
Objavljivanje	<p>Čin korištenja autorskog djela kojim sadržaj autorskog djela odnosno autorskopravno zaštitivi sadržinski elementi autorskog djela, s dozvolom autora dok je autor živ ili nasljednika autora nakon smrti autora, postaju dostupni javnosti na bilo koji mogući način, ali samo prvi put. Autor autorskog djela kojeg je stvorio ima isključivo autorsko ličnopravno ovlaštenje odnosno individualno subjektivno autorsko moralno pravo objavljivanja autorskog djela da odluči kada, kako i na koji način će autorsko djelo biti objavljeno.</p>
Autorska moralna prava	<p>Skupni naziv za pojedina isključiva subjektivna autorska ličnopravna ovlaštenja odnosno pojedina subjektivna autorska moralna prava koja čine sadržaj jedinstvenog subjektivnog prava autora povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio, a koja štite duhovne i lične veze između autora i autorskog djela koje su nastale procesom autorovog stvaranja autorskog djela te štite vezu između autora i autorskog djela u javnosti. Ova prava nisu prenosiva pravnim poslovima <i>inter vivos</i> niti otuđiva za života autora, već se nasljeđuju po smrti autora na nasljednike autora. Sadržaj ovih prava je apstraktno određen i ono podrazumijeva svaki način korištenja autorskog djela koji može tangirati duhovne i lične veze autora, ali zakonodavac je imenovao i zasebno uredio posebna individualna ovlaštenja odnosno prava koja svakako čine sadržaj ovog prava, između ostalih, a to su: pravo objavljivanja, pravo priznavanja autorstva i pravo poštivanja djela.</p> <p>Ova prava imaju apsolutno dejstvo – djeluju <i>erga omnes</i> (prema svima).</p>

Autorska imovinska prava	<p>Skupni naziv za pojedina isključiva subjektivna autorska imovinskoppravna ovlaštenja odnosno pojedina subjektivna autorska imovinska prava koja čine sadržaj jedinstvenog subjektivnog prava autora povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio, a koja daju kontrolu autoru nad svim načinima korištenja autorskog djela osim onim koje je zakonodavac izričito sadržinski ograničio ili koji su izvan granica autorskog prava te zasebna individualna prava na naknadu za svako individualno korištenje svog autorskog djela. Ova prava su u potpunosti prenosiva na druga lica. Sadržaj autorskih imovinskih prava je apstraktno definiran a zakonodavac imenuje neke od individualnih prava koja ih sačinjavaju: pravo reproduciranja, pravo distribuiranja, pravo davanja u zakup, pravo prerade, pravo audiovizuelnog prilagođavanja, pravo saopćavanja javnosti, a koje također ima apstraktno definiran sadržaj a od imenovanih ovlaštenja koja sigurno čine taj sadržaj zakonodavac izdvaja: pravo javnog izvođenja, pravo javnog prenošenja, pravo javnog prikazivanja, pravo javnog saopćavanja s fonograma ili videograma, pravo radiodifuznog ili kablovskog ili satelitskog emitiranja i radiodifuznog ili kablovskog reemitiranja, pravo sekundarnog korištenja autorskog djela koje se radiodifuzno ili kablovski emitira ili reemitira i činjenja dostupnim javnosti. Autor/nositelj ima i druga prava koja su samo spomenuta ali ne i zasebno uređena kao i ona koja nisu imenovana a odnose se na korištenje autorskog djela koje nije izričito sadržinski ograničen ili izvan granica autorskog prava. Ova prava imaju apsolutno dejstvo – djeluju <i>erga omnes</i> (prema svima).</p>
Druga prava autora	<p>Skupni naziv za pojedina isključiva subjektivna autorskoppravna ovlaštenja odnosno pojedina subjektivna autorska prava koja čine sadržaj jedinstvenog subjektivnog prava autora povodom autorskog djela kojeg je taj autor stvorio ukoliko se radi o kvalificiranoj vrsti autorskog djela odnosno kvalificiranog djelovanja kvalificiranog lica prema autorskom djelu. Za razliku od autorskih imovinskih i moralnih prava, druga prava autora imaju relativno dejstvo, odnosno obavezu postupanja prema istim imaju sve osobe koje su kvalificirane u pravnoj normi. Tri od ukupno četiri vrste ovih prava su vezani za posebnu naknadu autoru/nositelju prava u posebnim slučajevima a jedan je vezan za situaciju kada unikatni ili drugi kvalificirani primjerak autorskog djela se nalazi u posjedu kod druge osobe a pristup primjerku je potreban radi vršenja sadržaja subjektivnog autorskog prava. Dva ova prava (slijeđenja i pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu) se obavezno kolektivno ostvaruju. Za razliku od autorskih moralnih i imovinskih prava čiji sadržaj je apstraktno definiran, sve moguće vrste drugih prava autora su tačno enumerirane, i to: pravo na naknadu za davanje na poslugu, pravo slijeđenja, pravo na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu i pravo pristupa i predaje djela.</p>

Ideja	<p>Neophodni i neizostavni sadržinski element svakog autorskog djela koji se sastoji od najviše apstrakcije onoga što autor želi komunicirati korisnicima stvarajući to autorsko djelo. Svako autorsko djelo sadrži najmanje jednu a potencijalno neograničeno mnogo ideja. Ideja kao sadržinski element autorskog djela je izričitom odredbom zakona izuzeta iz autorskopravne zaštite. Sadržaj autorskih prava ne uključuje ideju i autor nema kontrolu nad korištenjem ideja u svom autorskom djelu. Svako može da koristi bilo koju ideju iz bilo kog autorskog djela slobodno. Ideja je ono što preostane kada se otkloni sva konkretizacija koju je autor dao stvarajući autorsko djelo. Ideja je amorfna i ne može biti nositeljem individualnosti autora. Od jedne ideje se može stvoriti neograničeno mnogo različitih autorskih djela. Suprotno od ideje je izražaj kao također neophodan i neizostavan sadržinski element svakog autorskog djela. Izražaj je najviša konkretna konkretizacija neke ideje nastale pod stvaralačkim odlukama, neke od kojih su slobodne, negenerične i individualizirajuće, autora nastojeći komunicirati određenu ideju/ideje korisnicima. Korisnik slobodno koristeći ideju mora obratiti pažnju da ne koristi i autorskopravno zaštitivne elemente autorskog djela koji će se po pravilu nalaziti na nižem stupnju apstrakcije i koji, za razliku od ideje mogu biti nositeljem individualnosti shodno biti podobni za autorskopravnu zaštitu.</p>
Računarski program	<p>Računarski program jeste <i>sui generis</i> vrsta autorskog djela, koji je zaseban objekt autorskopravne zaštite povodom nematerijalnog dobra koje se sastoji od individualne duhovne tvorevine koja je pisano djelo koja se sastoji od izražaja ideje, principa, koji nisu autorskopravno zaštićeni, i drugih elemenata koji mogu, ali i ne moraju biti autorskopravno zaštićeni, a koji kao autorova vlastita individualna umna tvorevina kao cjelina se sastoji od urednog skupa izvršivih izjava i uputstava, u svakom njihovom obliku, datih tehničkom uređaju koji je podoban da se na istom izvrši izvođenje relevantnih sadržinskih elemenata i procesuiranje podataka vezanih za takvo djelovanje, a sve sa svrhom postizanja izvjesnog rezultata ili funkcionalnost, koje postizanje rezultata ili funkcionalnost samo od sebe neće biti autorskopravno zaštićeno.</p> <p>Zakonodavac definira računarski program kao: “program u bilo kojoj formi, uključujući pripreme materijale za njegovu izradu”. Računarski program je <i>sui generis</i> vrsta autorskog djela za kojeg zakonodavac uređuje da je zaštićeno kao pisano autorsko djelo ali određuje i poseban sadržaj prava za autora/nositelja prava. Računarski program je specifičan u autorskom pravu i po tome što primarna svrha računarskog programa nije konzumativna upotreba već korištenje računarskog programa u okviru informacionog sistema. Računarom se nastoji postići izvjesna funkcionalnost. Pravila autorskog prava po pravilu ne štite funkcionalnost autorskog djela već izražaj i one sadržinske elemente koji su individualne duhovne tvorevine iz oblasti književnosti, umjetnosti i nauke.</p>

Baza podataka (kao predmet srodonpravne zaštite)	<p>Zbirka samostalnih djela, podataka ili druge građe u bilo kojem obliku koja je sistemski ili metodički uređena i pojedinačno pristupačna putem elektronskih ili drugih sredstava i kod koje je pribavljanje, verifikacija ili predstavljanje njenog sadržaja tražilo kvalitativno ili kvantitativno značajno ulaganje ljudskih, tehničkih, ili finansijskih sredstava. Različiti objekt pravne zaštite od baze podataka kao autorskog djela. Naglasak je na ulaganju sredstava u stvaranje baze podataka a ne na individualnosti strukture baze podataka. Ista baza podataka može biti zasebnim i odvojenim predmetima i autorskopravne i srodonpravne zaštite.</p> <p>Posebna vrsta autorskog djela i to vrsta zbirke kao <i>sui generis</i> vrste autorskog djela koja se sastoji od strukture koja je autorskopravno zaštitivi sadržinski element po kojoj su uvrštena samostalna djela, podaci, činjenice i druga građu u bilo kakvom obliku koja je sistemski i metodički sredena i pojedinačno dostupna na elektronski ili drugi način a koja je individualna duhovna tvorevina svog autora povodom i s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja sadržaja koji mora biti slobodan, negeneričan i individualizirajući odnosno povodom svoje strukture sa tim karakteristikama. Predmet pravne zaštite baze podataka kao autorskog djela je struktura baze podataka a ne ono što ulazi u sastav baze podataka. Individualne komponente koje će činiti sastav baze podataka neće dobiti autorskopravnu zaštitu datu toj bazi podataka na osnovu činjenice da su uvršteni u bazu podataka u pitanju. Baza podataka kao autorsko djelo i zaseban objekt autorskopravne zaštite se razlikuje od baze podataka kao predmeta srodonpravne zaštite. Ista baza podataka može biti i autorsko djelo i predmet srodonpravne zaštite u isto vrijeme kao odvojeni objekti pravne zaštite.</p>
Baza podataka (kao predmet autorskopravne zaštite)	<p>Posebna vrsta autorskog djela i to vrsta zbirke kao <i>sui generis</i> vrste autorskog djela koja se sastoji od strukture koja je autorskopravno zaštitivi sadržinski element po kojoj su uvrštena samostalna djela, podaci, činjenice i druga građa u bilo kakvom obliku koja je sistemski i metodički sredena i pojedinačno dostupna na elektronski ili drugi način, a koja je individualna duhovna tvorevina svog autora povodom i s obzirom na izbor, raspored ili način izlaganja sadržaja koji mora biti slobodan, negeneričan i individualizirajući odnosno povodom svoje strukture sa tim karakteristikama. Predmet pravne zaštite baze podataka kao autorskog djela je struktura baze podataka a ne ono što ulazi u sastav baze podataka. Individualne komponente koje će činiti sastav baze podataka neće dobiti autorskopravnu zaštitu datu toj bazi podataka na osnovu činjenice da su uvršteni u bazu podataka u pitanju. Baza podataka kao autorsko djelo i zaseban objekt autorskopravne zaštite se razlikuje od baze podataka kao predmeta srodonpravne zaštite. Ista baza podataka može biti i autorsko djelo i predmet srodonpravne zaštite u isto vrijeme kao odvojeni objekti pravne zaštite.</p>
Izdavač	<p>Izdavačem određenog autorskog djela je subjekt prava, reproducira primjerke tog autorskog djela i distribuira te primjerke, po pravilu ponuđenih javnosti, sa dozvolom od autora/nositelja prava i u dovoljnom broju primjeraka da zadovolji razumno očekivano potraživanje javnosti.</p>

	<p>Izdavač je i subjektom srodnog prava na naknadu za privatnu i drugu vlastitu upotrebu, kao i autori te drugi kvalificirani subjekti srodnih prava, u trajanju od 50 godina od zakonitog izdanja djela, a koje pravo se može samo kolektivno ostvarivati.</p> <p>Izdavač može biti originarnim stjecateljem srodnog prava koja odgovaraju sadržajem autorskim imovinskim pravima i drugim pravima autora povodom neobjavljenih slobodnih autorskih djela koje izdavač prvi put zakonito izda ili saopći javnosti nakon što je protekao vremenski interval autorskopravne zaštite povodom tih neobjavljenih slobodnih autorskih djela.</p> <p>Osoba (po pravilu izdavač) koja pripremi izdanje slobodnog autorskog djela (povodom kojeg je vremenski interval autorskopravne zaštite prošao), a koje izdanje je rezultat naučnog istraživanja ili obrade i bitno se razlikuje od postojećih izdanja tog djela, steći će srodno pravo povodom istog koje odgovara sadržaju autorskih imovinskih i drugih prava autora, u trajanju od 30 godina od prvog izdanja takvog djela koje je pravno uredno.</p>
Izvođač	<p>Subjekt srodnog prava, ljudsko biće koje stvara izvedbu izvođačkim djelovanjem donošenje serije izvođačkih odluka neke od kojih moraju biti slobodne negenerične i individualizirajuće da bi rezultirale nastankom nematerijalnog dobra koje bi se moglo kvalificirati izvedbom kao predmetom srodonpravne zaštite a koje djelovanje izvođača je po svojoj prirodi slično stvaralačkom djelovanju kojim autor stvara autorskog djelo i koje izvođač primjenjuje na izvornom autorskom djelu izvođeci ga odnosno na folklornom ili slobodnom autorskom djelu. Izvođač je originarnim stjecateljem subjektivnog srodnog prava izvođača povodom izvedbe koje se sastoji od moralnopravnih i imovinskopravnih te relevantnih drugih ovlaštenja izvođača i koje traje 50 godina od izvođenja ako nije drugačije zakonom određeno u posebnim slučajevima. Primjeri izvođača, između ostalih su glumci, pjevači, muzičari, plesači, i druga lica.</p>
Izvedba	<p>Predmet srodonpravne zaštite koji je nematerijalno dobro koje se sastoji od individualne duhovne tvorevine nastale izvođačkim djelovanjem izvođača na izvornom autorskom djelu ili slobodnom autorskom djelu ili folklornom djelu gdje izvođač djeluje izvođački ali i stvaralački donoseći seriju odluka neke od kojih, da bi rezultat takvog djelovanja bio podoban za srodonpravnu zaštitu moraju biti slobodne, negenerične i individualizirajuće. Izvedba mora biti individualna tvorevina duha jer povodom iste zakonodavac daje i moralnopravnu zaštitu izvođaču, a što je jedino još slučaj sa autorom koji također primjenjuje svoju individualnost i tom primjenom individualizira tvorevinu uma nastalu takvim djelovanjem pa usljed čega nastaje duhovna i lična veza između autora i autorskog djela, a što je slučaj i sa vezom izvođača i izvedbe. Izvedba nastaje glumom, pjevanjem, sviranjem, pokretima, recitiranjem ili interpretiranjem na drugi relevantan način izvornog autorskog djela, slobodnog autorskog djela ili folklornog djela. Izvođač povodom izvedbe originarno stiče subjektivno srodno pravo izvođača.</p>

Fonogram	Predmet srodnopravne zaštite koji se sastoji od nematerijalnog dobra čiji sadržaj je snimak zvukova izvođenja ili drugih zvukova ili onoga što predstavlja zvukove, osim ako se radi o snimku koji je uključen odnosno ugrađen u audiovizuelno autorsko djelo (koje uključenjem u audiovizuelno djelo se stapa i gubi status zasebnog objekta prava). Fonogram je zaseban objekt prava i nematerijalno dobro pa se mora razlikovati od primjerka fonograma, ali nije individualna duhovna tvorevina. Povodom fonograma proizvođač fonograma je originarni stjecatelj prava proizvođača fonograma.
Videogram	Predmet srodnopravne zaštite koji se sastoji od nematerijalnog dobra čiji sadržaj je snimak slika koje kada su prikazane u sekvencijalnom nizu stvaraju utisak pokreta onoga što se nalazi na tim slikama, praćenim zvukom ili bez zvuka. Videogram je zaseban objekt prava i nematerijalno dobro pa se mora razlikovati od primjerka videograma, ali nije individualna duhovna tvorevina. Povodom videograma filmski producent je originarni stjecatelj prava filmskog producenta.
Emisija	Predmet srodnopravne zaštite povodom nematerijalnog dobra koje se sastoji od zvučnog, vizuelnog, odnosno zvučno-vizuelnog sadržaja pretvorenog u električni, elektromagnetni ili drugi signal koji se emitira sa svrhom i radi saopćavanja javnosti. Emisija je zaseban objekt prava i nematerijalno dobro pa se mora razlikovati od primjerka emisije, ali nije individualna duhovna tvorevina. Povodom emisije organizacija za radiodifuziju je originarni stjecatelj prava organizacije za radiodifuziju.
Proizvođač fonograma	Subjekt srodnog prava i originarni stjecatelj subjektivnog srodnog prava proizvođača fonograma na pravno relevantnoj činjenici kvalificiranog djelovanja, proizvođač fonograma je svako fizičko ili pravno lice koje preuzima inicijativu i snosi odgovornost za prvo snimanje zvukova izvođenja ili drugih zvukova ili onoga što predstavlja zvukove odnosno za proizvodnju fonograma. Proizvođač fonograma je nositeljem isključivih subjektivnih prava povodom svog fonograma, ali prvenstveno imovinskopravne, a ne ličnopravne prirode, jer kvalifikaciono djelovanje proizvođača fonograma ne uključuje primjenu individualnosti i individualiziranje rezultata djelovanja, već je prvenstveno imovinske ili privredne prirode. Pravo proizvođača fonograma traje 50 godina od prvog fiksiranja fonograma osim gdje zakonodavac drugačije određuje.
Filmski producent	Subjekt srodnog prava i originarni stjecatelj subjektivnog srodnog prava filmskog producenta na pravno relevantnoj činjenici kvalificiranog djelovanja, filmski producent je fizičko ili pravno lice koje u svoje ime daje inicijativu, prikuplja finansijska sredstva, organizira, rukovodi i preuzima odgovornost za fiksiranje audiovizuelnog djela u obliku videograma kao zasebnog predmeta srodnopravne zaštite. Ovo lice naziva se i proizvođačem fonograma. Pored što stiče originarno subjektivna srodna prava, filmski producent derivativno stiče i druga srodna te autorska imovinska prava koautora audiovizuelnog autorskog djela, autora doprinosna, autora čije autorsko djelo se audiovizuelno prilagođava, pravo izvođača od izvođača i druga a zaključujući primjerene ugovore o filmskoj produkciji, audiovizuelnom prilagođavanju i dr. Filmski producent je nositeljem subjektivnog srodnog prava povodom svog videograma koje subjektivno pravo se sastoji od imovinskopravnih i drugih ovlaštenja odnosno individualnih prava ali ne i moralnih prava. Prava filmskog producenta traju 50 godina od dana prvog fiksiranja videograma ako zakonom nije drugačije određeno.

Radiodifuzna organizacija	Subjekt srodnog prava i originarni stjecatelj subjektivnog srodnog prava organizacije za radiodifuziju na pravno relevantnoj činjenici kvalificiranog djelovanja, organizacija za radiodifuziju je isključivo pravno lice koje poduzima inicijativu i snosi odgovornost za proizvodnju emisije kao objekta srodnopravne zaštite. Organizacija za radiodifuziju je nositeljem subjektivnog srodnog prava organizacije za radiodifuziju povodom svoje emisije koje subjektivno pravo se sastoji od imovinskopravnih ali ne i moralnih prava. Pravo organizacije za radiodifuziju traje 50 godina od dana prvog emitiranja emisije.
Kolektivno djelo	Kolektivno djelo je autorsko djelo u čijem je stvaranju učestvovao veliki broj osoba, a koje je stvoreno na potjecaj i u organizaciji naručitelja koji može biti fizičko ili pravno lice a koje autorsko djelo se objavljuje i koristi pod imenom tog naručioca. Primjeri kolektivnog djela su enciklopedije, zbornici, almanasi i sl. Usljed velikog broja koji bi imali autorska prava na kolektivnom djelu zakonodavac je posebno uredio da će se zaključiti poseban ugovor između naručioca i osoba koje su učestvovali u stvaranju kojim, ako nije drugačije određeno prenose se sva imovinska i relevantna druga prva autora isključivo i neograničeno.
Koautorsko djelo	Autorsko djelo koje je nastalo saradnjom u stvaralačkom djelovanju dvoje ili više ljudskih bića, čiji sadržaj čini nedjeljivu cjelinu a gdje je svaki individualni koautor na autorskopravno relevantan način doprinio nastanku autorskog djela te gdje su svi koautori bili svjesni da zajedno stvaralački djeluju i to htjeli. Svim koautorima pripada jedinstveno i nedjeljivo autorsko pravo povodom konkretnog koautorskog djela.
Anonimno djelo	Autorsko djelo povodom kojeg identitet autora, iz bilo kog razloga uključujući i jer je autor tako odlučio u granicama svog prava, nije poznat. Identitet autora može biti nepoznat jer autor ostvaruje svoje autorsko moralno pravo da ostane anonimn, a može biti nepoznat i iz brojnih drugih razloga. Povodom anonimnih autorskih djela pravila autorskog prava uređuju ko će biti lice koje će biti ovlašteno da ostvaruje autorsko pravo dok se identitet autora ne sazna te osnovne smjernice o granicama ostvarivanja prava tog lica kao i šta će se dogoditi kada se autor obznani. Autorsko pravo povodom anonimnog autorskog djela traje 70 godina od objavljivanja istog, ako se u tom vremenskom intervalu ne obznani identitet autora.
Povreda autorski prava	Svako korištenje autorskog djela na autorskopravno relevantan način koje čini sadržaj subjektivnog prava autora/nositelja prava povodom konkretnog autorskog djela bez valjane pravne osnove će biti povreda subjektivnog prava autora. Povreda autorskog prava može biti civilni delikt, prekršaj ili krivično djelo. Povodom prekršaja kao civilnog delikta autor/nositelj prava može tražiti tužbom naknadu kako materijalne tako i nematerijalne štete, prestanak povrede, suzdržavanje od buduće povrede, saniranje stanja nastalog povredom te brojne druge tužbene zahtjeve, a može tražiti, ukoliko je povreda učinjena s namjerom ili krajnjom nepažnjom i primjenu penala.

**POJMOVNIK ZA OBLAST A2 - KOLEKTIVNO OSTVARIVANJE
AUTORSKOG I SRODNIH PRAVA**

Kolektivno ostvarivanje autorskog i srodnog prava	Ostvarivanje autorskog i srodnog prava za više autorskih djela i predmeta zaštite srodnih prava većega broja autora i nositelja srodnih prava zajedno posredstvom pravnih osoba specijaliziranih samo za tu djelatnost, koje ispunjavaju sve uslove prema odredbama ZKOASP-a.
Kolektivna organizacija	Specijalizirano pravno lice u statusu udruženja koje obavlja djelatnost kolektivnog ostvarivanja autorskog i srodnog prava.
Reprezentativno udruženje	Udruženje korisnika koje na teritoriji BiH predstavlja većinu korisnika na području određene djelatnosti, odnosno ona kojoj je reprezentativnost priznata na temelju drugih propisa.
Kolektivni ugovor	Kolektivna organizacija sklapa kolektivni ugovor s reprezentativnim udruženjem korisnika autorskih djela iz repertoara kolektivne organizacije na temelju prethodno obavljenih pregovora. Kolektivnim ugovorom smatra se i ugovor koji sklopi kolektivna organizacija s pojedinim korisnikom autorskih djela iz njezinog repertoara ako je on, zbog naravi svoje djelatnosti, jedini koji obavlja tu djelatnost.
Nadzor instituta	Institut provodi nadzor nad radom kolektivne organizacije i kontrolira obavlja li ona svoje poslove u skladu sa odredbama Zakona o kolektivnom ostvarivanju autorskog i srodnih prava BiH.

POJMOVNIK ZA OBLAST C – ŽIG

Žig	Pravo kojim se štiti znak koji u privrednom prometu služi za razlikovanje robe, odnosno usluga jednog fizičkog ili pravnog lica od iste ili slične robe, odnosno usluga drugog fizičkog ili pravnog lica.
Znak	Znak je predmet zaštite žiga, a koji je prikladan za razlikovanje iste ili slične robe ili usluga u privrednom prometu i koji se može grafički prikazati.
Distinktivan karakter	Znak posjeduje distinktivni karakter ukoliko je po svom ukupnom izgledu prikladan za razlikovanje robe, odnosno usluga u privrednom prometu, za onu robu ili usluge za koje je podnesena prijava žiga.
Prigovor	Pravno sredstvo koje omogućava ograničenom krugu zainteresiranih lica da u roku od tri mjeseca od objave prijave za sticanje žiga, pismeni putem obrazloži Institutu zašto znak iz objavljene prijave ne ispunjava relativne uslove za sticanje zaštite.
Mišljenje	Pravno sredstvo koje omogućava svakom zainteresiranom licu da u roku od tri mjeseca od datuma objavljivanja Institutu dostavi pismeno mišljenje u kojem se obrazlaže zašto znak iz objavljene prijave ne ispunjava apsolutne uslove za sticanje zaštite.
Službeni glasnik Instituta	Javno glasilo instituta u kojem se publiciraju informacije u vezi sa postupcima za sticanje, održavanje, promet i prestanak prava industrijskog vlasništva.
Ničanska klasifikacija	Međunarodna klasifikacija roba i usluga uspostavljena sporazumom zaključenim na diplomatskoj konferenciji u Nici, a predstavlja međunarodni sistem koji se koristi za klasificiranje roba i usluga za potrebe registriranja žigova.

EUIPO	Ured Evropske unije za intelektualno vlasništvo koji vodi postupke u vezi sa sticanjem, održavanjem, prometom i prestankom žigova i dizajna na teritoriji EU, a u okviru kojeg se vodi i Opservatorij za povrede prava intelektualnog vlasništva, kao i bazu podataka Orphan Works (Djela siročad).
WIPO	Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo, koja predstavlja jednu od specijaliziranih agencija Ujedinjenih naroda, osnovanu u cilju promoviranja zaštite intelektualnog vlasništva na globalnom nivou, te uspostavljanja uravnoteženog i učinkovitog međunarodnog sistema za intelektualno vlasništvo.

POJMOVNIK ZA OBLAST D - PATENT	
Patent	Isključivo pravo privrednog iskorištavanja pronalaska i pravo raspolaganja njime u skladu sa ZOP-om BiH.
Pronalazak	Intelektualno dobro koje se sastoji u uputstvu o tehničkom načinu i tehničkim sredstvima kojima se rješava određeni tehnički problem.
Novost	Podrazumijeva da pronalazak nije obuhvaćen stanjem tehnike, odnosno da nije učinjen dostupnim javnosti u svijetu.
Inventivni nivo	Podrazumijeva da pronalazak kao rješenje određenog problema za stručnjaka iz odgovarajuće oblasti ne proizlazi na očigledan način iz stanja tehnike.
Konsenzualni patent	Priznaje se za pronalazak koji nije isključen iz patentne zaštite prema ZOP-u BiH, koji je u skladu sa pravilom o jedinstvu i koji je u prijavi otkriven u skladu sa čl. 20 st. 3 ZOP-a BiH, bez ispitivanja novosti i inventivnog nivoa.
Međunarodna prijava patenta	Prijava koja se podnosi Institutu kao prijemnom uredu ako je podnositelj prijave državljanin BiH ili fizičko lice koje u BiH ima prebivalište ili pravno lice koje ima svoje sjedište u BiH, a sve u skladu sa PCT.
Evropski patent	Podrazumijeva evropski patent priznat od EPO-a na osnovu evropske prijave patenta za koju je zahtijevano proširenje na BiH.
Međunarodno prvenstvo	Omogućava svakom fizičkom ili pravnom licu koje u nekoj državi članici Pariske unije, odnosno državi članici WTO podnese urednu prijavu za isti pronalazak, priznavanje prava prvenstva u BiH, ako to zatraži u roku od 12 mjeseci računajući od dana podnošenja prve prijave.
Prinudna licenca	Instrument koji omogućava da Sud BiH na zahtjev zainteresiranog lica omogućiti privredno iskorištavanje zaštićenog pronalaska, ukoliko njegov nositelj prethodno odbija da ustupi pravo na privredno iskorištavanje pronalaska u BiH ili postavlja nerazumne uslove za takvo ustupanje, a nije poduzeo djelotvorne i ozbiljne pripreme za njegovo iskorištavanje u BiH.
Certifikat o dodatnoj zaštiti	Podrazumijeva pravo koje se priznaje nositelju patenta za pronalazak lijeka namijenjenog ljudima ili životinjama ili za sredstvo za zaštitu bilja, za čije je stavljanje proizvoda u promet potrebno prethodno odobrenje nadležnog organa, da ima ista prava na proizvodu gore navedenih pronalazaka koja proizlaze iz patenta, a najduže pet godina od stupanja na snagu Certifikata.

POJMOVNIK ZA OBLAST E – INDUSTRIJSKI DIZAJN

Industrijski dizajn	Industrijski dizajn je isključivo pravo na vanjski izgled proizvoda.
Dvodimenzionalni dizajn	Dvodimenzionalni dizajn podrazumijeva dizajn na površini određenog proizvoda.
Trodimenzionalni dizajn	Trodimenzionalni dizajn podrazumijeva dizajn određenog proizvoda ili njegovog dijela u prostoru.
Novost dizajna	Podrazumijeva da identičan dizajn nije postao dostupan javnosti bilo gdje u svijetu, prije dana podnošenja prijave za priznanje industrijskog dizajna za taj dizajn, ili ako ne postoji ranije podnesena prijava za priznanje identičnog industrijskog dizajna.
Individualni karakter dizajna	Podrazumijeva da se ukupan vizuelni utisak koji ostavlja na informiranog korisnika razlikuje od ukupnog vizuelnog utiska koji na tog korisnika ostavlja bilo koji drugi dizajn, a koji je postao dostupan javnosti prije dana podnošenja uredne prijave za priznanje industrijskog dizajna, ili dana priznatog prava prvenstva suprotstavljenog industrijskog dizajna.
Informirani potrošač ili korisnik	Informirani potrošač ili korisnik je fizičko lice koje se redovno susreće s proizvodom.
Složeni proizvod	Složeni proizvod je proizvod koji je sastavljen od više dijelova koji mogu biti zamijenjeni i koji omogućavaju sastavljanje i rastavljanje proizvoda.
Licenca	Ugovor kojim se nositelj prava industrijskog vlasništva (npr. prava industrijskog dizajna) obavezuje da stjecatelju licence ustupi pravo iskorištavanja registriranog prava industrijskog vlasništva, a stjecatelj licence se obavezuje da mu za to plati određenu naknadu.
Franšiza	Ugovor kojim nositelj prava industrijskog vlasništva (npr. prava industrijskog dizajna) kao davalac franšize ustupa drugoj strani, primaocu franšize, pravo da u svom poslovanju koristi ime, proizvode i usluge, te proizvodno i poslovno iskustvo davatelja franšize, te se obavezuje i da će primatelju franšize pružiti potrebnu stručnu pomoć.
Zalog	Založno pravo na pravima industrijskog vlasništva (npr. industrijskom dizajnu) stiče se upisom u odgovarajući registar Instituta, na temelju pisanog ugovora kojim se osigurava potraživanje povjerioca ukoliko mu potraživanje ne bude isplaćeno po dospelosti.

POJMOVNIK ZA OBLAST F – OZNAKA GEOGRAFSKOG PORIJEKLA

Oznaka geografskog porijekla	Podrazumijeva svaku oznaku kojom se neka zemlja ili mjesto koje se u njoj nalazi, direktno ili indirektno, označava kao zemlja ili mjesto geografskog porijekla proizvoda.
Geografska oznaka	Oznaka koja identificira određenu robu kao robu porijeklom s teritorije određene zemlje, regiona ili lokaliteta s te teritorije, gdje se određeni kvalitet, reputacija ili druge karakteristike robe suštinski mogu pripisati njenom geografskom porijeklu.

Ime porijekla	Podrazumijeva geografski naziv zemlje, regiona ili lokaliteta koji služi da označi proizvod koji odatle potiče, čiji su kvalitet i posebna svojstva isključivo ili bitno uslovljeni geografskom sredinom, koja obuhvata prirodne i ljudske faktore i čija se proizvodnja, prerada i priprema u cjelini odvijaju na određenom ograničenom području.
Tradicionalni naziv	Oznaku porijekla čini i naziv koji nije administrativni geografski naziv određene zemlje, regiona ili lokaliteta, koji je dugom upotrebom u prometu postao općepoznat kao tradicionalni naziv proizvoda koji potiče s tog područja, ako ispunjava uslove koji se odnose oznaku geografskog porijekla, geografsku oznaku, ili imena porijekla.
Historijski naziv	Oznaku porijekla može činiti i naziv koji je dugom upotrebom u prometu postao općepoznat naziv proizvoda koji se veže za historijski naziv tog područja, ako ispunjava uslove koji se odnose oznaku geografskog porijekla, geografsku oznaku ili imena porijekla.
Generički naziv	Geografski naziv koji je, iako se odnosi na geografsko mjesto na kojem je proizvod prvobitno nastao, ili je stavljen na tržište, u uobičajenom govoru izgubio svoje geografsko značenje i postao opći naziv tog proizvoda.
Homonimni naziv	Podrazumijeva da nazivi dva ili više mjesta odakle proizvod potiče su identični, ili gotovo identični u pisanom ili izgovorenim obliku.
Ovlašteni korisnik	Titular isključivog prava imena porijekla, odnosno geografske oznake koje mu omogućava da to ime porijekla, odnosno geografsku oznaku koriste za obilježavanje proizvoda na koje se to ime porijekla, odnosno geografska oznaka odnosi u periodu od tri godine.

POJMOVNIK ZA OBLAST G – PRAVO ZAŠTITE TOPOGRAFIJE INTEGRISANOG KOLA

Integrirano kolo	Gotov proizvod ili međuproizvod namijenjen za obavljanje određene elektronske funkcije, koji se sastoji od komada materijala koji uključuje jedan ili više povezanih slojeva sačinjenih od integriranih elemenata, od kojih je bar jedan element aktivan.
Topografija integriranog kola	Skup povezanih slika, zabilježenih ili kodiranih na bilo koji način, koje predstavljaju trodimenzionalnu matricu slojeva od kojih je integrirano kolo sastavljeno, pri čemu svaka slika sadrži cjelinu ili dio matrice poluprovodničkog proizvoda u svakoj fazi njegove proizvodnje.
Komercijalna upotreba	Označava prodaju, davanje u najam ili bilo koji drugi način komercijalnog stavljanja u promet topografije, uključujući i njeno nuđenje u te svrhe. Prva komercijalna upotreba topografije ne uključuje njenu upotrebu pod uslovom povjerljivosti, ako se ona ne stavlja dalje u promet.

Pravo zaštite topografije integrisanog kola	<p>Predmet zaštite je topografija koja je izvorna, u smislu da predstavlja rezultat intelektualnog napora svog stvaratelja i da u vrijeme nastanka nije bila uobičajena među stvarateljima topografija i proizvođačima integrisanih kola. Pravo na zaštitu topografije ima njen stvaratelj ili koostvaratelj. Ukoliko je topografija nastala u radnom odnosu ili po narudžbi, pravo na zaštitu topografije ima poslodavac, odnosno lice koje je naručilo njenu izradu, izuzev ako je ugovorom predviđeno drugačije. Zaštita topografije može se tražiti u roku od dvije godine od datuma njene prve komercijalne upotrebe bilo gdje u svijetu, a ukoliko nema komercijalne upotrebe zaštita topografije može se tražiti u roku od 15 godina od dana njenog nastanka. Priznato pravo zaštite topografije upisuje se u Registar prava zaštite topografije, koji u elektronskoj formi vodi Institut. Sadržaj i način vođenja Registar prava zaštite topografije bliže se uređuje provedbenim propisom. Titular prava zaštićene topografije integrisanog kola je nositelj isključivih prava i to: prava umnožavanja zaštićene topografije u cjelini ili njenih bitnih dijelova, prava proizvodnje integrisanog kola koje sadrži zaštićenu topografiju ili njene bitne dijelove, prava na uvoz, nuđenje radi stavljanja u promet, stavljanja u promet ili na drugi način komercijalnog upotrebljavanja ili uvoza za te svrhe primjeraka zaštićene topografije ili njenih bitnih dijelova, integrisanog kola u kojem je sadržana zaštićena topografija ili njeni bitni dijelovi, kao i proizvoda u kojima je ugrađeno integrisano kolo koje sadrži zaštićenu topografiju ili njene bitne dijelove. Rok trajanja prava zaštite topografije počinje od priznatog datuma podnošenja prijave za registraciju topografije ili od dana prve komercijalne upotrebe topografije bilo gdje u svijetu, zavisno od toga koji je dan raniji. Isključivo pravo zaštite topografije prestaje istekom kalendarske godine u kojoj se navršava deset godina.</p>
---	---

POJMOVNIK ZA OBLAST H – PRAVO ZAŠTITE NOVIH SORTI BILJAKA

Biljna sorta	<p>Označava grupe bilja, unutar najniže botaničke systemske jedinice, koju je, bez obzira na to da li ispunjava druge uslove za zaštitu, moguće okarakterisati po osobinama koje potiču iz određenog genotipa ili kombinacije genotipova, razlikovati od bilo koje druge grupe biljaka barem po jednoj od navedenih osobina, te smatrati systemskom jedinicom ako se te osobine u toku razmnožavanja ne mijenjaju.</p>
Oplemenjivačko pravo	<p>Oplemenjivačko pravo je skup isključivih prava na zaštićenoj sorti predviđenih prema ZOZNSB-a BiH.</p>
Novost	<p>Sorta se smatra novom, ako na dan podnošenja zahtjeva za dodjeljivanje oplemenjivačkog prava oplemenjivač drugim licima nije prodao ili na drugi način stavio na raspolaganje reprodukcijski ili ubrani materijal sorte, ili dao saglasnost na to, u svrhu iskorištavanja sorte na teritoriji BiH godinu dana prije nego što je podnesen zahtjev i na teritoriji izvan BiH četiri godine, ili, u slučaju sorti drveća ili vinove loze, šest godina do datuma podnošenja zahtjeva.</p>
Stabilnost	<p>Sorta će se smatrati postojanom ako se njena važna svojstva za razlikovanje ne mijenjaju nakon više uzastopnih umnožavanja ili u slučaju pojedinog ciklusa razmnožavanja na kraju svakog takvog ciklusa.</p>

Različitost	Sorta se smatra različitom ako se jasno razlikuje od bilo koje druge općepoznate sorte do dana podnošenja zahtjeva.
Ujednačenost	Sorta će se smatrati ujednačenom ako je, uprkos odstupanjima koja se mogu očekivati od pojedinih obilježja u toku njenog razmnožavanja, dovoljno ujednačena u svojim važnim svojstvima.
Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja	Tijelo ovlašteno za dodjelu oplemenjivačkog prava prema ZOZNSB-a BiH.
UPOV	Međunarodna unija za zaštitu novih biljnih sorti, osnovana Međunarodnom konvencijom za zaštitu novih biljnih sorti, a čiji je cilj osigurati učinkovit sistem zaštite biljnih sorti.

POJMOVNIK ZA OBLAST I - PRAVA INTELEKTUALNOG VLASNIŠTVA I KONKURENCIJSKO PRAVO

Nelojalna konkurencija	Ponašanje koje se ogleda u iskorištavanju tuđeg rada, zloupotrebi društvene i ekonomske moći, te vodi negativnoj selekciji privrednih subjekata koji ne mogu da obezbijede ostvarenje poželjnih makroekonomskih ciljeva konkurencije, kao što su privredni rast, dobrobit potrošača i razvoj zajednice.
Zloupotreba monopolskog položaja	Ponašanja koja se naročito ogledaju u: direktno ili indirektno nametanje nelojalnih kupovnih i prodajnih cijena ili drugih trgovinskih uslova kojima se ograničava konkurencija; ograničavanje proizvodnje, tržišta ili tehničkog razvoja na štetu potrošača; primjenu različitih uslova za istu ili sličnu vrstu poslova s ostalim stranama, čime ih dovode u neravnopravan i nepovoljan konkurentski položaj; zaključivanje sporazuma kojima se uslovljava da druga strana prihvati dodatne obaveze koje po svojoj prirodi ili prema trgovinskom običaju nisu u vezi s predmetom takvog sporazuma.
Zabranjeni sporazumi	Sporazumi, ugovori, pojedine odredbe sporazuma ili ugovora, zajednička djelovanja, izričiti i prešutni dogovori privrednih subjekata, kao i odluke i drugi akti privrednih subjekata koji za cilj i posljedicu imaju sprečavanje, ograničavanje ili narušavanje tržišne konkurencije na relevantnom tržištu.

POJMOVNIK ZA OBLAST J – ZAŠTITA POSLOVNE TAJNE

Poslovna tajna	Znači informacije koje ispunjavaju sve sljedeće zahtjeve: (a) tajne su u smislu da nisu, u svojoj ukupnosti ili u tačnoj strukturi i sklopu svojih sastavnih dijelova, općenito poznate ili lako dostupne osobama iz krugova koji se obično bave dotičnom vrstom informacija; (b) imaju komercijalnu vrijednost zbog toga što su tajne; (c) u odnosu na njih je osoba koja te informacije zakonito kontrolira poduzela u tim okolnostima razumne korake kako bi sačuvala njihovu tajnost.
Tajnost	Princip i praksa čuvanja informacija u cijelosti ili njenih dijelova privatnim, osim ako titular informacije ne da izričitu saglasnost da se ona podijeli. Služi kao alat za poslovnu konkurentnost i upravljanje istraživačkim inovacijama.

Informacija	Informacija predstavlja skup podataka. Informacije kao takve mogu imati znatnu ekonomsku vrijednost, potencijalnu ili stvarnu ekonomsku vrijednost zbog toga što upravo nisu uopće poznate ili lahko dostupne osobama iz krugova koji se obično bave određenom kategorijom informacija, radi čega postoji tendencija njihove zaštite i čuvanja u tajnosti.
Ugovor o poslovnoj tajni	Pravni posao kojim se ugovorne strane ograničavaju u korištenju informacija i prenošenju trećim licima, a koje informacije kao takve ispunjavaju uslove za kategoriju poslovnih tajni. Dakle, pravni instrument usmjeren na čuvanje ekonomski vrijednih informacija u tajnosti.
Know-how	Podrazumijeva znanje i iskustvo, odnosno sistem različitih znanja i iskustava o poslovanju, koja mogu biti komercijalne (tržišne) ili tehničke naravi. Komercijalni (tržišni) <i>know-how</i> obuhvata znanja i metode poslovanja (npr. organizacija prodaje, plasmana, obavljanja usluga). Tehnički <i>know-how</i> podrazumijeva skup stručnih znanja i iskustava o tehnologiji i proizvodnom procesu određenog proizvoda, a čine ga postupci proizvodnje i prateća dokumentacija (npr. recepture, propisi, planovi), ali i znanje koje je prenositelj <i>know-howa</i> tehničkom obukom usmeno prenio osoblju primatelja <i>know-howa</i> . <i>Know-how</i> može biti predmetom licenciranja.

POJMOVNIK ZA OBLAST K – PREKRŠAJNOPRAVNA ZAŠTITA U OBLASTI PRAVA INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA

<i>Mutatis mutandis</i> primjena zakonskih propisa	Latinski izraz koji podrazumijeva primjenu odredba jednog zakonskog propisa na reguliranje odnosa i/ili postupaka koji su prethodno regulirani drugim zakonskim propisima, ukoliko zakonom nije drugačije određeno. Naprimjer, u prekršajnom postupku će se, ukoliko zakonom nije drugačije određeno, <i>mutatis mutandis</i> primjenjivati određene odredbe iz Zakona o krivičnom postupku.
Obmanjivanje javnosti	Podrazumijeva svjesno postupanje koje ima za cilj da javnost ili drugu osobu, ili organ vlasti, dovede ili održi u zabludi radi sticanja i ostvarivanja vlastite koristi. Naprimjer, u cilju obmane kupaca lice stavi u promet proizvode sa oznakom u koju su uneseni podaci koji ne odgovaraju sadržaju, vrsti, porijeklu ili kakvoći proizvoda.
Recidivizam	Predstavlja pojavu ponovnog činjenja krivičnog djela osobe koja je već prethodno bila osuđena za činjenje istog ili drugog krivičnog djela. Recidivist predstavlja povratnika u činjenju krivičnih djela.

POJMOVNIK ZA OBLAST L – KRIVIČNOPRAVNA ZAŠTITA U OBLASTI PRAVA INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA

<i>Delicta communia</i>	Opća krivična djela su krivična djela koja može počiniti svaki subjekt, bez obzira na svojstvo koje ima u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Zakonski opis bića ovih krivičnih djela počinje odnosnom zamjenicom “ko/tko”, za razliku od posebnih krivičnih djela gdje je krug potencijalnih počinitelja ograničen na njihovo svojstvo npr. doktor medicine, vojno lice i sl.
-------------------------	---

Umišljaj/namjera	Podrazumijeva subjektivni odnos učinioca krivičnog djela prema izvršenom krivičnom djelu, a koji je postojao u vrijeme izvršenja krivičnog djela i koji sa postojanjem uračunljivosti konstituira krivicu učinitelja. Direktni umišljaj podrazumijeva postupanje počinitelja koji je bio svjestan svog djela i htio njegovo učinjenje. Eventualni umišljaj podrazumijeva postupanje počinitelja koji je bio svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, ali je pristao na njeno nastupanje.
<i>Dolus specialis</i>	Posebna namjera predstavlja dodatan psihološki element koji je potreban za utvrđenje krivične odgovornosti počinioca određenih krivičnih djela. Posebna namjera postoji kada je radnja kojom se čini krivično djelo čvrsto usmjerena prema ostvarenju nekog specifičnog cilja, odnosno postizanju specifične posljedice.
Nehat	Podrazumijeva subjektivni odnos učinioca krivičnog djela prema tom djelu u vrijeme izvršenja krivičnog djela, koji sa postojanjem uračunljivosti konstituira krivicu učinitelja ukoliko to KZ BiH predviđa. Krivično djelo može biti počinjeno iz svjesnog i nesvjesnog nehata. Počinilac postupa iz svjesnog nehata kada je bio svjestan da zbog njegovog činjenja ili nečinjenja može nastupiti zabranjena posljedica, ali je olako držao da ona neće nastupiti ili da će je moći spriječiti. Počinilac postupa iz nesvjesnog nehata kad počinilac nije bio svjestan mogućnosti nastupanja zabranjene posljedice, iako je prema okolnostima i prema svojim ličnim svojstvima bio dužan i mogao biti svjestan te mogućnosti.
Čast i ugled	Čast podrazumijeva pravo svakog čovjeka na osobni osjećaj vrijednosti, dok se ugled tumači kao pravo na priznanje ljudskog dostojanstva od strane drugih. Povreda časti i ugleda trenutno u bosanskohercegovačkom pravu konstituira građansko-pravnu odgovornost.
Blanketni propis	Podrazumijeva pravnu odredbu koja ne sadrži sve potrebne elemente (dispoziciju i sankciju), već dopušta da se izostavljeni elementi te odredbe dopune odredbama nekoga drugog formalno-pravnog izvora (zakona, uredbе). Naprimjer, blanketno krivično djelo je djelo čija dispozicija daje samo opći okvir bića krivičnog djela, dok za ostale elemente koji detaljnije određuju njegovo biće, ova dispozicija upućuje na druge propise gdje se ti elementi (posebna obilježja) mogu pronaći.
Mutatis mutandis	Latinski izraz koji podrazumijeva izraz koji se upotrebljava za označavanje stanja nekog predmeta do kojeg je došlo uz potrebne preinake, izmjene nekih njegovih elemenata. Naprimjer, jednaka primjena odredaba o autorskim pravima na srodna prava, osim ako je Zakonom drugačije određeno.
Distribucija satelitskog signala	Podrazumijeva radnju stavljanja u promet i emitiranje signala u neprekidnom komunikacijskom lancu koji vodi prema satelitu i natrag. Ukoliko su programski signali kodirani, emitiranje putem satelita postoji pod uslovom da su sredstva za dekodiranje signala dostupna javnosti od organizacije za radiodifuziju koja obavlja emitiranje ili od ovlaštene treće osobe.
Nedozvoljena distribucija satelitskog signala	Podrazumijeva pozitivnu činidbu primanja enkriptiranog satelitskog signala koji je dekodiran bez odobrenja njegovog ovlaštenog distributera i obavljanja daljnje distribucije takvog signala, ukoliko subjekt zna ili mora znati da je takav signal neovlašteno dekodiran.

Zvezdana Antonović

Rođena 1958.godine u Visokom, diplomirala na Pravnom fakultetu u Sarajevu 1981.godine, a pravosudni ispit položila 1983.godine.

Sudijsku karijeru počinje 01.04.1983.godine u Općinskom sudu Zavidovići, gdje neprekidno radi do izbora za sudiju Kantonalnog suda u Zenici 2001.godine. Za sudiju Suda Bosne i hercegovine je imenovana u maju 2008.godine, a na dužnost stupila 01.07.2008.godine u Upravno odijeljenje. Od 2010.godine raspoređena je na rad u Apelaciono odijeljenje Suda BiH, gdje radi na predmetima po izjavljenim revizijama, izbornim žalbama i odlučivanje po vanrednim pravnim sredstvima na odluke iz upravnih sporova.

U dugogodišnjoj sudskoj karijeri (40 godina) bavila se civilnim pravom i upravnim pravom u kojim oblastima je aktivno učestvovala na edukacijama, seminarima i savjetovanjima.

U oblasti upravnog prava posebno je prošla obuke u vezi pitanja azila i dboravka stranaca koje predmete isključivo su u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine. Tako je prisustvovala međunarodnim konferencijama iz navedene oblasti u organizaciji Evropskog ureda podrške za azil (EASO) u Crnoj Gori, Albaniji i Srbiji, te redovnim godišnjim savjetovanjima u Sarajevu organizovanim od strane UNHCR.

U oblasti izbornog zakonodavstva učestvovala je u radnim grupama I, II, i II godišnje konferencije za izbornu jurisprudenciju Evrope i Evrozije u organizaciji Međunarodne fondacije za izborne sisteme u Litvaniji, Sjevernoj Makedoniji, i Albaniji (period 2018. do 2022.godine).

Obavila obuku iz oblasti intelektualnog vlasništva 2010, i 2011.godine u organizaciji CLDP, a nakon toga imenovana za edukatora iz te oblasti od strane Centra za edukaciju sudija i tužilaca Federacije BiH. Pored navedene oblasti edukator je i iz građanske i upravne oblasti.

Koautor je:

- a) prvog izdanja Priručnika (2013) za sudije i tužioce iz oblasti “Industrijski dizajn” i “Oznaka geografskog porijekla”.
- b) Priručnika za pisanje sudskih odluka iz građanske oblasti
- c) Publikacije” Sudska praksa u predmetima diskriminacije
- d) Publikacija “Sudska praksa u predmetima azila”

Dr. sc. Katica Artuković

Katica Artuković rođena je 1980. godine u Ljubuškom, Bosna i Hercegovina, udata je i majka četvero djece. Sutkinja Artuković je proaktivna stručnjakinja orijentirana na vladavinu prava i govori engleski (C1), francuski (A1) i talijanski (A1). 2003. godine završila je Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Republika Hrvatska, a 2022. godine završila je doktorski studij (kazneno pravo) na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, Bosna i Hercegovina.

Počasna je građanka grada Memphisa i okruga Shelby, Sjedinjene Američke Države i nositeljica počasnih znački i priznanja Ambasade Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini (OPDAT, ICITAP) i Ureda državnog tužitelja Sjedinjenih Američkih Država, za održane treninge i edukacije. 2015. godine izabrana je za jednomjesečni staž u ESLJP (na javnom natječaju VSTV BiH i Vijeća Europe - konačan izbor je izvršio ESLJP) i kandidatkinja je za sutkinju iz Bosne i Hercegovine u ESLJP. 2021. godine stekla je verificirani certifikat Sveučilišta Harvard, SAD, na temu "Exercising Leadership: Foundational Principles".

Od 2012. godine je edukatorica i registrirani pravni stručnjak u službenoj Regionalnoj bazi pravnih stručnjaka iz područja: Kazneno pravo, Kazneno procesno pravo, Kaznenopravni aspekti intelektualnog vlasništva, Trgovanje ljudima, Antikorupcijsko pravo, Temeljna načela "Strasbourgškog" sustava zaštite ljudskih prava, Članak 5. Europske konvencije za ljudska prava i temeljne slobode, Sloboda izražavanja, Izrada presuda u kaznenim stvarima, Sigurnost pravosuđa, Neovisnost pravosuđa, Profesionalna etika za suce i tužitelje, Ravnopravnost spolova, na koje teme podučava u Bosni i Hercegovini ali i na međunarodnoj razini.

Članica je brojnih radnih grupa i strukovnih organizacija kao što su: CEELI institut u Pragu, Češka, VSTV BiH, Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini, Ambasada Sjedinjenih Američkih Država u Republici Hrvatskoj, Vijeće Europe itd., članica je Upravnog odbora Udruženja sudaca u Federaciji Bosne i Hercegovine, članica Prvostupanjske stegovne komisije za suce pri VSTV BiH i članica Nacionalne udruge žena sutkinja u Sjedinjenim Američkim Državama.

Mentorica je novoimenovanim sucima koje bira VSTV BiH, nekoliko njenih presuda objavljeno je u stručnim časopisima o domaćoj i stranoj sudskoj praksi a jedna presuda je objavljena u knjizi Zbirka sudskih odluka u kaznenim stvarima, Simović Miodrag (sudac u Ustavnom sudu Bosne i Hercegovine) i dr., 2010. Bila je predavač i mentor na brojnim stručnim skupovima u zemlji i inozemstvu: Washington, Sjedinjene Američke Države, Varšava, Poljska, Prag, Češka, Tunis, Tunis, Atlanta, Sjedinjene Američke Države, Bukurešt, Rumunjska, Tbilisi, Gruzija, Kaunas, Litva, Amman, Kraljevina Jordan, Skoplje, Sjeverna Makedonija, Taškent, Uzbekistan, Zagreb, Hrvatska, Katowice/Krakow, Poljska itd. Koautorica je više stručnih publikacija, knjiga i članaka.

Detaljan CV sutkinje Artuković dostupan je na: <https://portalfo1.pravosudje.ba/vstvfo-api/vijest/download/80680>

Sreto Crnjak

Sreto Crnjak je rođen 1953. godine u Mosorovićima. U Sarajevu je 1976. godine završio Pravni fakultet. Pravosudni ispit je položio 1980. godine. Prvo radno iskustvo je stekao u pravnoj službi preduzeća “FAMOS” Fabrika motora Sarajevo, na poslovima zastupanja preduzeća pred sudovima. Bio je sudija Suda udruženog rada u Sarajevu, sudija Višeg suda u Sarajevu (RS), sudija Okružnog suda u Istočnom Sarajevu, predsjednik Okružnog suda u Istočnom Sarajevu, te sudija Kantonalnog suda u Sarajevu. Bio je član Komisije za polaganje pravosudnih ispita Republike Srpske za predmet Ustavno pravo i organizacija pravosuđa i član Komisije za polaganje ispita za sudiju za prekršaje Republike Srpske, za predmet Prekršajno pravo.

Za sudiju Suda Bosne i Hercegovine imenovan je 18.01.2007. godine, a na dužnost je stupio 01.03.2007. godine. U dvogodišnjem mandatu je bio ispitivač u Pravosudnoj komisiji Bosne i Hercegovine, za predmet Upravno pravo.

Koautor je prvog izdanja Priručnika za sudije i tužioce iz oblasti intelektualnog vlasništva (tematska oblast “Patenti”). Autor je stručnih radova iz Upravnog prava: “Otvorena pitanja upravnih postupaka u Bosni i Hercegovini”, “Usmena javna rasprava u upravnom sporu” i “Pravosnažnost, konačnost i izvršnost u upravnom postupku”. Povremeni je edukator u Centru za edukaciju sudija i tužilaca Federacije Bosne i Hercegovine.

Prof. dr. Haris Hasić

Vanredni profesor na Pravnom fakultetu Univerziteta u Travniku gdje na I, II i III ciklusu studija predaje: Pravo intelektualnog vlasništva (na I ciklusu: Osnovi prava intelektualnog vlasništva), Autorsko pravo i srodna prava, Pravo industrijskog vlasništva i Pravo intelektualnog vlasništva Evropske Unije, kao i na drugim građanskopravnim i izbornim predmetima. Bio je predavač na Internacionalnom Burch Univerzitetu.

Prodekan je za naučno istraživačku djelatnost i razvoj PFUNT, predsjedavajući Komisije za izdavačku djelatnost Univerziteta u Travniku i sekretar uredničkog odbora Zbornika radova PFUNT.

Autor ili koautor je knjiga: “Pojmovnik prava intelektualnog vlasništva”, “Pozitivnopravna zaštita autorskog i srodnih prava u Bosni i Hercegovini”, “101 odgovor na odabrana pitanja iz autorskog prava”, “Praktikum iz autorskog i srodnih prava” te predstojećeg udžbenika za predmet Autorsko pravo i srodna prava, kao i poglavlja “Zloupotreba

autorskih i srodnih prava” u knjizi “Organizovani kriminalitet i druga krivična djela”, Hana Korać, ur. Autor ili koautor je brojnih naučnih članaka objavljenih u BiH i inostranstvu uključujući i od strane Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO) i Svjetske trgovinske organizacije (WTO) kao i autor brojnih stručnih mišljenja, pravnih akata, kolumni, novinskih članaka i drugih publikacija na temu prava intelektualnog vlasništva. Magistrirao je disertacijom: “Autorskoppravna zaštita računarskih programa u pravu intelektualnog vlasništva Bosne i Hercegovine” a doktorirao disertacijom: “Krajnji korisnik kao sui generis subjekt autorskog prava”. Koautor je Praktikumuma za zaštitu autorskih prava novinara i medija u Bosni i Hercegovini izdatog u sklopu “Independent Media Empowerment Project (IMEP)” administriranog od strane udruženja BH Novinari i Centra za promociju civilnog društva a finansiranog od strane USAID-a. U okviru ovog projekta je objavio i zasebno istraživanje autorskih prava novinara.

Od 2016. godine ugovorni je pravni savjetnik Asocijacije kompozitora – muzičkih stvaralaca (AMUS), organizacije za kolektivno ostvarivanje autorskih prava povodom muzičkih djela. Savjetnik je i Udruženju glumaca i glumica BiH. Konsultant je preko 30 privrednih društava, udruženja i nevladinih organizacija, pet advokatskih kancelarija i brojnih autora, renomiranih javnih ličnosti i klijenata po pitanjima ostvarivanja i zaštite intelektualnog vlasništva. Između ostalog, savjetovao je i državne institucije, javna preduzeća, kulturne ustanove (gdje se posebno izdvaja Narodno pozorište Sarajevo) privredna društva u inostranstvu i BiH povodom strategija zaštite intelektualnog vlasništva i povodom sporova uključujući i parnica sa višemilionskom vrijednosti.

Od 2011. godine certificirani je predavač za Agenciju za državnu službu Bosne i Hercegovine za obuke iz prava intelektualnog vlasništva i za Agenciju za državnu službu FBiH od 2016. godine. Certificirani je edukator Centra za edukaciju sudija i tužilaca FBiH za oblast 11 – građansko pravo i oblast 15 – druge oblasti materijalnog procesnog prava i vještina. Predavao je o TRIPS sporazumu i intelektualnom vlasništvu za WTO na RTPC obukama u Kazahstanu i Turskoj. Osmislio, organizovao i održao je brojne radionice, seminare, govore po pozivu kao i druga predavanja i aktivnosti na teme iz intelektualnog vlasništva za PFUNT, IBU, AMUS, UGIG, UFI, BH Novinare, Vanjskotrgovinsku komoru BiH, BH Innovation Vault projekat kao i za brojne poslovne i privatne klijente i NGO-ve.

Dobitnik je “Oskar Danon” nagrade za afirmaciju položaja muzičkih autora i muzičkih autorskih prava kao i priznanja za izuzetno zalaganje i doprinos razvoju nastavne i naučne djelatnosti 2022. i 2014. godine.

Institut za intelektualno vlasništvo BiH ga je imenovao u proširenu radnu grupu za izmjene i dopune Zakona o autorskom i srodnim pravima i p.r.g. za izmjene i dopune Zakona o kolektivnom ostvarivanju AISP.

Položio je stručni ispit za zastupnika za industrijsko vlasništvo pri Institutu za intelektualno vlasništvo BiH.

Član je Evropske mreže predavača intelektualnog vlasništva (EIPTN) te član radne grupe za predavanje prava intelektualnog vlasništva u poljima umjetnosti, mode, kulture i u kreativnim industrijama.

Sa prof. dr. Yolanda Bergel Sainz De Baranda (Spa), prof. dr. Laurent Manderieux (Ita/Fra) i prof. dr. Ulrika Wennersten (Swe) bio je učesnik 27. Global Direct Encounter-a na temu: "Intellectual Property: A Key Tool For Museums", organizovano od strane FIDE fondacije.

Učestvovao je na pet projekata vezanih za intelektualno vlasništvo sa međunarodnim finansiranjem.

Akademski mentor je 11 kandidata na II ciklusu i doktorantu na III ciklusu.

Mentor je za intelektualno vlasništvo i pravna pitanja za startup-e koji se takmiče na IEEE Innovation nation takmičenju od 2021. godine.

Alumnus je 11. Svjetskog kolokvijuma za predavače za intelektualno vlasništvo organizovanog od strane WIPO i WTO. Dobitnik je BUDP školarine vlade SAD-a (Univerzitet u Pittsburgh-u) i član Upravnog odbora US Alumni asocijacije.

Dr. iur. Iza Razija Mešević

Vanredna profesorica na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu na naučnoj oblasti "Pravo intelektualnog vlasništva" (Osnovi prava intelektualnog vlasništva, Autorsko pravo i srodna prava, Pravo industrijskog vlasništva, EU pravo intelektualnog vlasništva, Umjetničko pravo, Pravo modne industrije, Pravo kulturnih industrija i Medijsko pravo). Na Pravnom fakultetu u Sarajevu je diplomirala 2001. godine, magistarski studij na Pravnom fakultetu u Sarajevu je okončala 2006. godine odbranom magistarske teze na temu «Komunitarni žig». Pravosudni ispit je apsolvirala 2008 godine. Doktorski studij je pohađala na Ludwigs-Maximilians Univerzitetu u Minhenu u sklopu kojeg je djelovala i kao gostujući naučnik i višestruki stipendista na Max-Planck- Institutu za inovacije i konkurenciju u Minhenu. Zvanje doktora nauka (Dr. iur.) stekla je sa ocjenom «summa cum laude» izradom i odbranom disertacije na temu «Das Recht und die Praxis der Verwertungsgesellschaften in Südosteuropa. Regionale Besonderheiten und EU- Einflüsse». Pored angažmana kao ekspert za intelektualno vlasništvo na projektima Delegacije EU u BiH i USAID-a, učešću na «International Visitors Leadership Program» u oblasti prava intelektualnog vlasništva u SAD, također djeluje i od 2007. godine do danas kao edukatorica pri Centru za edukaciju sudija i tužilaca FBIH. Pored toga, višestruka je vještakinja Tužilaštva BiH u predmetima vezanim za krivična djela povrede autorskog prava i pravna savjetnica kolektivne organizacije za prava muzičkih izvođača u BiH

Autorica je tri monografije i to: "Urheberrechtssysteme und kollektive Rechtswahrnehmung in Südosteuropa", Schriftenreihe zum Urheber- und Kommunikationsrecht, Nomos, Stämpfli Verlag, C.H. Beck, 2015, Deutschland i "National Monographs/ Bosnia and Herzegovina", International Encyclopedia of Laws for Intellectual Property Law, IEL Intellectual Property, Kluwer Law International BV, The Netherlands, 2016, te "Autorska prava i mediji", USAID/CPCD, 2022.

Također je objavila i niz naučnih i stručnih članaka u oblasti intelektualnog vlasništva, između ostalog u zadnjih pet godina: "Brexit and EU Trade Mark", Balkan Yearbook of European and International Law, Springer Nature Switzerland AG, 2023; "Access to Covid-19 Vaccine: Patents vs. People?" (p. 43-78), International and Comparative Law Review, Vol 21, No. 1 (2021), <https://www.sciendo.com/article/10.2478/iclr-2021-0002>; "Compulsory licensing system in Bosnia and Herzegovina: How pandemic-proof is it?" Balkan Yearbook of European and International Law, Springer Nature Switzerland AG, 2022; "Prijava žiga podnesena protivno načelu savjesnosti i poštenja u pravu i praksi Bosne i Hercegovine", Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu, No. LXIII/2020; Chapter 3.3.2.4 Copyright Contract Law (p. 546-560) in: Hilty, Reto M./Jäger, Thomas (Eds.), Europäisches Immaterialgüterrecht, Funktionen und Perspektiven, Springer, 2018;

Braco Stupar

Rođen je 01.01.1957. godine u Prači, gdje je završio osnovnu školu. Gimnaziju i Pravni fakultet je završio u Sarajevu .

Prvo radno iskustvo je stekao u privredi 1984. godine u Industrijii trikotaže "ŠIK" na opštim pravnim i kadrovskim poslovima.

Radni odnos je, u tadašnjem Višem sudu u Sarajevu (sada Kantonalnom sudu Sarajevu), zasnovao 1987. godine, kao referent, a nakon toga kao rukovodilac sudske pisarnice. Nakon položenog pravosudnog ispita 1996. godine je radio na poslovima stručnog saradnika u Registru privrednih subjekata.

Za sudiju Opštinskog suda u Sarajevu je imenovan 1999. godine te raspoređen na građansko odjeljenje (radio na izvršnom referatu, a nakon toga na parničnom).

Za sudiju Kantonalnog suda u Sarajevu, kao drugostepenog suda, izabran 2010. godine , gdje je raspoređen u građansko odjeljenje.

Povremeni je edukator u Centru za edukaciju sudija i tužilaca u FBiH.

Koautor je Priručnika iz oblasti intelektualnog vlasništva, u kojem je objavljen rad na temu "Zaštita prava topografije integrisanog kola".

Takođe, 2019. godine angažovan je u radnu grupu na projektu "Izmjene i dopune Priručnika za intelektualno vlasništvo.

Za sudiju suda BiH izabran je 14.02.2019. godine, te rapoređen na Odjel za Rratne zločine.

MA iur. Adna Škamo

Asistentica na Univerzitetu u Sarajevu – Pravnom fakultetu na naučno-pravnoj oblasti “Prava intelektualnog vlasništva” (Osnovi prava intelektualnog vlasništva, Autorsko pravo i srodna prava, Pravo industrijskog vlasništva, EU pravo intelektualnog vlasništva, Umjetničko pravo, Pravo modne industrije, Pravo kulturnih industrija i Medijsko pravo). Na Pravnom fakultetu u Sarajevu obavlja i funkciju trenerice takmičarskog tima za “Willem C. Vis International Commercial Arbitration Moot” takmičenje, te trenerice tima za “Price E. Monroe Media Law Moot Court” takmičenje. Diplomirala je na Univerzitetu u Sarajevu-Pravnom fakultetu 2020. godine i dobitnica je počasne “Zlatne značke Univerziteta u Sarajevu” za najbolju studenticu prvog ciklusa studija na Univerzitetu u Sarajevu-Pravnog fakulteta sa prosjekom ocjena 9,98. Magistarski studij na Univerzitetu u Sarajevu-Pravnom fakultetu završila je 2021. godine odbranom magistarskog rada na temu “Prinudna licenca za farmaceutske patente u međunarodnom i EU pravu” te je odlikovana počasnom “Zlatnom značkom Univerziteta u Sarajevu” za najbolju studenticu drugog ciklusa studija na cijelom Univerzitetu u Sarajevu sa prosječnom ocjenom 10,00. Tokom i nakon magistarskog studija, godinu i devet mjesec je obavljala poslove pripravnice u advokatskom uredu. Tokom studija bila je tri godine demonstratorica na naučno-pravnoj oblasti “Prava intelektualnog vlasništva”. Kao članica tima Pravnog fakulteta u Sarajevu osvojila je drugo mjesto na regionalnom takmičenju za ljudska prava pred Europskim sudom za ljudska prava, te četvrto mjesto na “Price E. Media Law Moot Court” takmičenju i plasirala se sa timom za svjetsko takmičenje na Univerzitetu Oxford. Dobitnica je i pune stipendije na Penn State Law University. Sudjelovala je na brojnim seminarima i ljetnim školama, poput Ljetne škole “#FreeMedia-4WesternBalkans” u organizaciji Europa-Institut Saarland University i SEELS Network Lawyers for Europe; Ljetna škola u organizaciji Sveučilišta u Grazu; Seminar u organizaciji USAID-a na temu “Sloboda medija i autorsko pravo novinara u BiH”; Radionica: Vladavina prava i člana 10. ESLJP-a u organizaciji Mreže pravne pomoći i organizacije Konrad Adenauer Stiftung; sudjelovanje na Pravnoj klinici Vijeća Europe; stipendistkinja njemačke organizacije Konrad Adenauer Stiftung; okončala je i tri kursa Svjetske organizacije za intelektualno vlasništvo (WIPO); trenutno je u procesu izbora za članicu Ureda za upravljanjem intelektualnog vlasništva UNSA; koordinatorica za sve aktivnosti povezane sa SEELS EU Cluster of Excellence organizacije i Univerzitetom u Sarajevu – Pravnim fakultetom.

Vesna Vuletić Bebek, dipl. iur.

Rođena je u Ljubuškom gdje je završila osnovno i srednjoškolsko obrazovanje. Diplomirala je na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Splitu, Republika Hrvatska, te stekla zvanje diplomirani pravnik.

Položila je sljedeće ispite profesionalne nadogradnje:

- Ispit općeg znanja za državne službenike - kod Agencije za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine,
- Pravosudni ispit - kod Federalnog ministarstva pravde.

Doktorandica je na Poslijediplomskom doktorskom studiju prava na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Mostaru, Međunarodno-pravni smjer. Radno iskustvo u struci stjecala na različitim pravnim poslovima u gospodarstvu kod više pravnih subjekata, te Općinskom pravobraniteljstvu Ljubuški gdje je obavljala dužnost Općinskog pravobranitelja Općine Ljubuški i u Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine gdje radi 15 godina na pravnim poslovima u oblasti intelektualnog vlasništva. Tijekom karijere u Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine radila kao državni službenik na radnim mjestima stručnog suradnika za pravne poslove i stručnog savjetnika za europske integracije i međunarodnu suradnju, potom kao rukovodeći državni službenik - Pomoćnica ravnatelja Instituta za intelektualno vlasništvo BiH u Sektoru za razvoj sustava intelektualnog vlasništva. Bila je član Odbora za Statut, Poslovnik i propise Općinskog vijeća Ljubuški u trajanju od četiri godine. Sudjelovala je u radu Povjerenstva za žalbe Instituta za intelektualno vlasništvo BiH kao zamjenik člana ovog drugostupanskog tijela pri Institutu za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine. Sudjelovala na brojnim edukacijama iz oblasti upravnog postupka i spora, a iz oblasti intelektualnog vlasništva (pravo industrijskog vlasništva i autorsko i srodna prava) i provedba prava intelektualnog vlasništva usavršavala se na niz specijalističkih obuka u zemlji i inozemstvu. U oblasti europskih integracija usavršavala se na obukama iz prava Europske unije, usklađivanja zakonodavstva u BiH s pravnom stečevinom Europske unije, te pisanju projekata u organizaciji Direkcije za europske integracije Bosne i Hercegovine.

Članica je Međuresornog tijela za suradnju u području stjecanja i provedbe prava intelektualnoga vlasništva u Bosni i Hercegovini.

Predsjednica je Povjerenstva Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine za polaganje stručnog ispita za zastupnike za zaštitu industrijskog vlasništva (patentne zastupnike i zastupnike za žigove). Sudjeluje u radu više radnih skupina za pripremu nacрта zakona iz oblasti intelektualnog vlasništva u Bosni i Hercegovini formiranih radi usklađivanja zakonodavstva iz oblasti intelektualnog vlasništva s pravnom stečevinom Europske unije u okviru projekta *“EU podrška pravima intelektualnog vlasništva u BiH”* financiranog od strane Europske unije.

Kao predstavnica Instituta za intelektualno vlasništvo Bosne i Hercegovine sudjeluje u radu Pododbora za unutarnje tržište i konkurenciju, uključujući zaštitu zdravlja i potrošača i Pododbora za poljoprivredu i ribarstvo, te drugih tijela uspostavljenih između Bosne i Hercegovine i Europske unije u procesu europskih integracija.

Antonije Živković

Rođen je 02.04.1989. godine u Gradišci. Pravni fakultet Univerziteta u Banjoj Luci završava u martu 2014. godine gdje stiče zvanje **diplomirani pravnik**. U martu 2017. godine na Pravnom fakultetu Univerziteta u Beogradu, stekao je svanje **master pravnik**. 07. decembra 2017. godine **polaze pravosudni ispit** pred komisijom Ministarstva pravde Republike Srpske u Vrhovnom sudu Republike Srpske. Uspješno završeni kursevi poslovnog engleskog za pravnike “*Introduction of International Legal English I*” i “*Introduction of International Legal English II*” u organizaciji Centra za afirmaciju i razvoj u Banjaluci u vremenskom periodu od marta do avgusta 2018. godine.

Pripravni staž je započeo 01.11.2014. godine kao *advokatski pripravnik u Zajedničkoj advokatskoj kancelariji Jasminke Jovišević i Jadranke Ivanović, advokata iz Banjaluke*. Od 01.12.2015. godine angažovan je *u Okružnom sudu u Banjoj Luci* kao *sudij-ski pripravnik* do 01.03.2017. godine. U sklopu programa u Okružnom sudu u Banjaluci, od 01.03.2017. godine do 01.07.2017. godine, angažovan je kao *tužilački pripravnik u Okružnom javnom tužilaštvu u Banjaluci*. Od 01.07.2017. godine do 01.10.2017. godine angažovan je kao *sudij-ski pripravnik u Višem privrednom sudu u Banjaluci*. Od 03.01.2018. godine **rukovodi pravnom službom LANACO Društva** sa ograničenom odgovornošću za informacione tehnologije **Banja Luka**, najveće kompanije iz oblasti informacionih tehnologija u Bosni i Hercegovini.

Autor je naučne monografije “*(Ne)opravdanost dekriminalizacije krivičnih djela клевете i увреде u krivično zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, Srbije i susjedn zema-lja*” *izdavača Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci* za koju su recenzije dali prof. dr Zorana Stojanovića i doc dr Ivana Đokića sa Pravnog fakulteta Univerziteta sa Beogradu i prof dr. Ivanke Marković sa Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci koja je objavljena u januaru 2019. godine. Objavio je pet naučnih i stručnih radova: 1) “*Da li je ugled i čast u Bosni i Hercegovini neophodno zaštititi krivičnim zakonodavstvom? I deo*”, 2) “*Da li je ugled i čast u Bosni i Hercegovini neophodno zaštititi krivičnim zakonodavstvom? II deo*” oba u “*Izboru iz sudske prakse*”, naučnom, stručnom i informativnom časopis, Beograd, broj 11 i broj 12, novembar i decembar 2017. godine 3) “*Krivična djela protiv časti i ugleda u krivičnom zakonodavstvu Republike Hrvatske*”, Časopis Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, “*Bezbjednost policija i građani*”, Banja Luka, broj 2/17, novembar 2017.god; 4) “*Dekriminalizacija krivičnog djela клевете u krivičnom zakonodavstvu Republike Srbije*”, Časopis za društvena i politička pitanja

“Argumenti”, godina XII, broj 33, Banja Luka, april 2018. godine i 5) “Izazovi zaštite prava intelektualne svojine u eri transformativnih i digitalnih informaciono-komunikacionih tehnologije sa posebnim osvrtom na vještačku inteligenciju” u Zborniku radova sa Međunarodnog naučnog skupa “Transformativne tehnologije: pravni i etički izazovi XXI vijeka” u izdanju Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, 07-08. februara 2020. godine u Banjaluci

Organizovao i izlagao na seminarima, radionicama, konferencijama naučne i stručne radove:

- 1) organizovao u LANACO Tehnološkom centru radionice “Pregovaranje o zaključenju međunarodnih ugovora o softverima” u saradnji sa CDLP-a (engl. *Commercial Law Development Program*) u kojoj su učestvovali veliki broj kompanije čija djelatnost su informacione tehnologije;
- 2) izlaganje i prezentacija referata (rada) na temu “**Međunarodni ugovori o prodaji robe**” na istoimenom seminaru zajedno sa sudijama iz BiH i sudijom i profesorom iz S.A.D. u organizaciji CEST-a RS i FBiH i CDLP-a u Banjaluci u oktobru 2018. godine;
- 3) Izlaganje na Međunarodnom naučnom skupu od posebnog značaja “*Transformativne tehnologije: pravni i etički izazovi XXI vijeka*” u organizaciji Pravnog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci, Centra za bioetičke studije Beograd i Unescovog predstavništva iz Bioetike rada na temu “**Izazovi zaštite prava intelektualne svojine u eri transformativnih i digitalnih informaciono-komunikacionih tehnologije sa posebnim osvrtom na vještačku inteligenciju**” 07. februara 2020. godine
- 4) Izlagao na konferenciji “*Izazovi zaštite intelektualne svojine u eri informacionih tehnologija*” zajedno sa pravnim ekspertima – advokatima iz Sjedinjenih Američkih Država i Republike Srbije za preko 80 IT firme iz čitave Bosne i Hercegovine u organizaciji Bit Alijanse, LANACO-a i CLDP-a u novembru 2021. godine.

Angažovan kao **Arbitar** u svjetskom predtakmičenju u arbitraži studenata pravnih fakulteta u februaru 2018. godine u Mostaru (engl. *Vis Moot Oral Argument Training Mostar*). Takođe, član **stručnog pravnog tima Udruženja poslodavaca Republike Srpske za pripremu prijedloga izmjena i dopuna Zakona o radu** (“*Službeni glasnik Republike Srpske*”, broj 01/16, 66/18) u periodu od 27.11 2019. godine 23.12.2019. godine. Angažovan u radnoj grupi sa sudijama iz sudova Bosne i Hercegovine, univerzitetskim profesorima prava intelektualne svojine i predstavnicima Instituta za intelektualnu svojinu iz Bosne i Hercegovine na projektu pisanju “Priručnika za intelektualnu svojinu” od marta 2022. do izdanja priručnika u prvoj polovini 2023. godine.

BOSNA I HERCEGOVINA • БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА • BOSNIA AND HERZEGOVINA

JAVNA USTANOVA CENTAR ZA EDUKACIJU SUDIJA I TUŽILACA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
JAVNA USTANOVA CENTAR ZA EDUKACIJU SUDACA I TUŽILACA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
ЈАВНА УСТАНОВА ЦЕНТАР ЗА ЕДУКАЦИЈУ СУДИЈА И ТУЖИЛАЦА ФЕДЕРАЦИЈЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
PUBLIC INSTITUTION CENTRE FOR JUDICIAL AND PROSECUTORIAL TRAINING OF THE FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

JAVNA USTANOVA CENTAR ZA EDUKACIJU SUDIJA I ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ
JAVNA USTANOVA CENTAR ZA EDUKACIJU SUDIJA I ЈАВНИХ ТУЖИЛАЦА У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

CLDP

COMMERCIAL LAW DEVELOPMENT PROGRAM

ISBN 978-9926-8540-4-1

9 789926 854041

ISBN 978-99976-0-790-4

9 789997 607904